:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) Sec. R. Seine 226.28

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐՔԵՒԻՆԵՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
1 Octobre 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2306

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Երեսուներկու տարի առաջ, 1901 սեպտեմբերին, Հեռեւեալ յայտարարութիւնը գրի կ'առնէր «Թանը», Սասունի գէպքերուն առթիւ.

— «Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն մըն է որ գիտէ իր ուզածը եւ գիտէ ուզել ու գործել»:

Մը եւ է տկարութիւն չունինք այս թերթին հանդէպ: Ընդհակառակն:

Իբրեւ ռմկերէն թարգմանը քաղքենի — դրամատիրական կարգերուն, այս թերթը ամէնէն աւելի վնասած է փոքր ժողովուրդներու եւ մասնաւորապէս Հայկական դատին:

Անոր համար «աւազակութիւններ» էին յեղափոխական շարժումները:

Ան էր որ, 1920ին, երեւութական բարեացակամութենէ մը վերջ, նորէն գուրս տուաւ իր բուն գոյնը եւ «հայկական աշխարհակալութիւն» կոչեց մեր հողային պահանջները:

Անկէ ի վեր, «Թան»ը ամուր կեցած է իր հարազատ գետնին վրայ, մոռացութեան տալով հայ ժողովուրդին գոյութիւնն իսկ:

Եւ սակայն, դրամատիրական այս չկամ եւ պաժան օրկանը արձանագրուեցաւ գրել, 1901 սեպտեմբերին.

— «Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն մըն է որ գիտէ իր ուզածը եւ գիտէ ուզել ու գործել»:

Պէտք ունէ՞նք այս վկայութեան, երկու բառի մէջ խտացնելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիմագիծը:

Անշուշտ ոչ: Դաշնակցութեան դէմ մասին այնքան թանկագին վկայութիւններ ու փաստեր կան, որ խնդրութիւն պիտի ըլլար վերյիշեցնել այս վկայութիւնը հակառակորդներու օրկանը:

Բայց եւ այնպէս, գոնէ մէկ տեսակէտով անհրաժեշտ էր յիշեցնել այս ստացաբանական խօսքը:

Անհրաժեշտ էր, հաստատելու համար թէ օտարը — եւ ամէնէն անմատչելին — յաճախ աւելի լաւ կ'ըմբռնէ մեր գործերը, քան դաս մը «ուսումնականներ»:

Միջազգային դրամատիրական օրկան մը 32 տարի առաջ հեռատեսութեամբ, ճանչցեր ու բնորոշեր է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մինչ մեր «ազգային» եւ «ազգօգուտ» օրկաններ ջուր կը ծեծեն այսօր իսկ, երբ այլապէս եղերական է կացութիւնը:

×

Արդէն, Դաշնակցութիւնը «գիտէ իր ուզածը, գիտէ ուզել ու գործել»:

Ծէրք ատոր համար ալ՝ կը տեւէ մինչեւ այսօր: Կը տեւէ ու կ'ամրապնդուի: Անդադար կը ծաղկի ու կը ծաւալի:

Ի՜նչ մարդարէութիւններ չկատարուեցան, շրջանէ շրջան եւ ալքէ աղէտ:

Ըսին՝ ա՛լ ջարդուած — կոտորուած է, ուժերն սպառած են, չի կրնար դիմանալ հարուածին:

Եւ ճակատագրական պահուն, Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ կորովով ցցուեցաւ պատնէշին վրայ, մաղերն արձակ եւ կրակը ճակտին:

Ըսին՝ ա՛լ հող չունի ոտքին տակ. ոչ հայրենիք, ոչ պետութիւն: «Թաղե՜նք, թաղե՜նք»:

Բայց, իրենց ողջ գլուխն էր որ թաղուեցաւ կարմիր — կանանչ աւետարաններու տակ, տեսնելով անընդհատ վերանորոգումն ու վերածնունդ ծաւալումը բազմագլխանի վիշապին: Երկիրէ երկիր ու ժամէ ժամ: Իր ամէնի կուրծքը բացած բոլորին առջեւ:

Գաղտնի՞քը, — Դաշնակցութիւնը գիտէ ուզել ու գործել:

Եւ ճիշդ այստեղ է, նաեւ, գաղտնիքը այն կատաղութեան որ վարակած է իր բազմադոյն հակառակորդները, Երեւանէն մինչեւ Փարիզ գաղթավայրը:

Այստեղ է «մեծ բանի»ն այն անմիտ եւ անօգուտ խաչակրութեան, որ կը ճգնի «Հակա — Հայաստանեան» հռչակել Դաշնակցութիւնը: Ուրիշ բառով՝ «թշնամի հայրենիքին եւ «ժողովուրդին»...

Այստեղ է դարձեալ, գաղտնիքը միջնադարեան հնարամտութեան մը,— փոս փորել Դաշնակցութեան առջեւ, կոնդակներ գրելու տալով եւ զօրաշարժի ենթարկելով բարձրաստիճան կղերը:

Եւ սակայն, դուք աւելի քան ամուր կը գտնէք Դաշնակցութիւնը իր պատնէշին վրայ, ուր գիտէ ուզել եւ գործել:

Եթէ իր անարժան հակառակորդներն ալ ունենային այդ հիմնական առաքինութիւնը,— գիտնալ ուզածը, ուզել ու գործել, Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ պիտի հարկադրուէր այսքան բեռ շալկել, եւ այնքան կորով սպառել, տարբական հոգերու համար:

Եւ ինչո՞ւ այսքան մռայլ պիտի ըլլար հանրանպաստ բոլոր գաղութներուն մէջ:

Կրնայի՞ք յուսալ աւելի լուսաւոր պատկեր, երբ մարդիկ նախնական փորձ է որ կը կատարեն, պատնէշին ետեւէն:

Եթէ տասը պատճառներ կան մեզ իրարմէ բաժնելու, կան եւ տասն անգամ տասը կենսական հոգեր — աւելի հզօր պատճառներ — որ մեզ կը մղեն գլուխ գլխի տալու:

Բայց, կարելի՞ է գործել այդ հրաշքը, երբ դիմացդ ունիս ոչ թէ գործակիցներ, այլ դաւադիրներ:

Կարելի՞ է հաւատալ այդ հրաշքին, երբ գաղափարական պայքարը վերածուեր է խուժանավարութեան, իսկ հայրենասիրութիւնը՝ միջնադարեան հաւատաքննութեան:

Ուստի: Դաշնակցութիւնը առաջին անգամ չէ որ կը տեսնէ այսպիսի ցուցահանդէս:

Արհամարհելով այդ բոլորը եւ նոյն հանդիսաւորութեամբ առնելով իր Օրը, ան գիտէ իր ուզածը: Եւ գիտէ ուզել ու գործել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋԱՀԱՏՕՆ

Այսօր իմ աչքիս առջեւ կը պատկերանայ հին Հելլէններուն ջահատօնը:

Գիշեր է: Երկար տարածութեան մը վրայ, աղջամուղջին խորութեանը մէջ, հաւասար հեռաւորութեամբ՝ պատանիներ կանգնած կը սպասեն արթուն: Հեռուէն պատանի մըն է, որ կը վազէ, կը վազէ, ջահը ձեռքին,— ստրաշէկ հեղուկի մը նման՝ բացը կը հոսի աղջամուղջին մէջէն: Երբ կը հասնի առաջին հանգրուանին, ուր կը սպասէ երկրորդ պատանին, այս վերջինը ձեռքէն կը խլէ ջահը եւ կը վազէ, բացը ձեռքին մէջ, դէպի երրորդ պատանին: Այսպէս ջահը ձեռքէ ձեռք կ'անցնի ու կը կտրէ երկար տարածութիւնը, որուն վրայ իջեր է գիշերը, խո՜ր գիշերը:

×

Արդո՞ւն, տղա՛ք, ջահատօն կայ այս գիշեր:

Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութեան ջահն է, որ պիտի հասնի այս գիշեր, գալով հեռուներէն, տարիներու մթութեան մէջէն,— փէտայիներ էին առնող, որ իրենց հրացանին բռնով այդ ջահին լոյսը վազցուցին Վանէն Տարօն, Տարօնէն Գարահիսար, Գարահիսարէն Այնթապ:

Օրը, զոր կը տօնէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այն պահն է, երբ ջահը կը հասնի բոցավառ, յանկարծ նոր պատանի մը պիտի խլէ զայն, տանելու համար գիշերներու մէջէն, աղջամուղջին մէջէն, դժոխքին մէջէն:

Հրամայուած է վա՜ռ պահել, միշտ վառ պահել այդ ջահը, ընկերնե՛ր:

Վասնզի այդ ջահը երկնքէն է գողցուած, — ո՜վ գիտէ, բերեւս աստուածները իրե՛նք են տուած մեր հայրերուն:

Կարմի՜ր է շողը ջահին, ինչպէս արիւնը հայ ֆաթերուն:

Պայծա՜ռ է լոյսը ջահին, ինչպէս նայուածքը հայ մանուկներուն:

Անսպա՜ռ է իւղը ջահին, ինչպէս ձէթը Հայկազանց տան ճրագներուն:

Ու կը նայնտի՜ բոցը ջահին, ինչպէս վրէժխնդրութիւնը Հայոց որտին:

Չի՜ մարիր այդ ջահը, քանի Դաշնակցական պահակները սնած են հայկական աւանդութեամբ,— դարե՜ր անցան եւ Արարատ կը կանգնի յաղթ եւ ըմբոստ պահակի մը նման,— դարե՜ր անցան եւ Արաքս կը շարունակէ քանդել օտար ապատակներու կամուրջները,— դարեր անցան, ցեղեր կորսուեցան, քաղաքակրթութիւններ կործանեցան, եւ սակայն կայ ու կ'ապրի, կը սպասէ ու կը հսկէ հայ ժողովուրդը:

Այդ հաւատքով, այդ աւանդութեամբ, արթո՜ւն կեցէք, ընկերնե՛ր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեր պատմութեան ջահն է, որ կը բերէ այս գիշեր:

Արթո՜ւն, Դաշնակցական պատանիներ:

Եւ վա՜յ քնացողին:

ՄՐՐԿԱՀԱՒ

ՍԻՆԱԿՈԿ ՄԸ ՎԱՌԵՑԱՒ ԻՆԸ ԿԻՆԵՐ ՄԵՌԱՆ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն սեպտ. 29 թուականով.— Այս իրիկուն ծանր արկած մը պատահեցաւ Պուքրէշի մէկ արուարձանի Սինակոկին մէջ, երեկոյեան «Քիփուր»ի տօնակատարութեան միջոցին: Քանի մը հարիւր հաւատացեալներ խռնուած էին սինակոկին մէջ: Երբ րաբունապետը կ'արտասանէր կանոնական խօսքը,— «Տէ՛ր, ընդէ՞ր բաղեր զիս», ելեկտրական լոյսը մարեցաւ յանկարծ եւ հրդեհ մը ծագեցաւ: Աննկարագրելի էր խուճապը: Վերնատունը խռնուած կիները փողոց նետուեցան տասնեակներով: Ինը կիներ մեռան անմիջապէս, իսկ 30 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՕԴԱՆԱՒԷՆ ՎԱՐ ԻՆԿԱՒ

Ուրբաթ օր ծանր արկած մը պատահեցաւ Լիլի մէջ: Օդանաւ մը կը թռէր 300 մեդր բարձրութեան վրայ, մէջն ունենալով 25տարեկան թղթակից լուսանկարիչ մը: Ասիկա տղան յանկարծ վար ինկաւ եւ մնաց ջախջախուած:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՍՈՎԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ

Անասելի մանրամասնութիւններ կը հաղորդուին

ԽՆԴԻՐԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Գրած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Նորվեկիոյ պատուիրակը, Պ. Մովինքէլ որոշած է սեղանի վրայ դնել Ուկրայնայի սովի խնդիրը:

Պատուիրակը սեպտ. 29ին կատարեց այս պարտականութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի մէկ գաղտնի նիստին հաղորդելով ահաւոր մանրամասնութիւններ: Պ. Մովինքէլ սեղանի վրայ դրաւ ստուար թղթածրար մը, որ ծանր տպաւորութիւն գործեց: Փաստաթուղթէն մէկը Ուկրայնայի օգնութեան կերդ. մարմնի նամակն է, որ կ'ըսէ.—

Սովի փաստերը անժխտելի են, հակառակ ճշմարտութիւնը ծածկելու եւ աղէտին գոյութիւնը ժխտելու համար թափուած բոլոր ճիգերուն: Իրողութիւնը կը հաստատեն հազարաւոր նամակներ զորս կը ստանանք սահմանէն անդին եղած մեր հայրենակիցներէն, հարիւրաւոր փախստականներու եւ չէզոք անձերու վկայութիւններէն: Չայն կը հաստատեն մանաւանդ օտար լրագրողներ որոնք յաջողած են պտտիլ սովահար շրջանները, հակառակ խորհրդային իշխանութեանց արգելքին:

Մենք չենք ուզեր քաղաքական նկատումներով բարդացնել միջազգային գործողութիւն մը եւ չպիտի խօսինք այս ահաւոր աղէտին պատճառներուն վրայ: Ամբողջ աշխարհ գիտէ այդ պատճառները: Գաղտնիք չէ թէ Ուկրայնան, որ բնութենէն օժտուած է անսպառ հարստութիւններով, այս դժբախտութեան մատնուեցաւ խորհրդային իշխանութեան անտեսական աղետալի քաղաքականութեամբ:

Ահա ուրիշ նամակ մը եւս, զոր ուղղած է Պ. Շուլկին, Ուկրայնայի նախկին հանրապետութեան փոխ.նախ.—

— « Հարիւր հազարաւոր, միլիոնաւոր մարդիկ, կիներ եւ մանուկներ չարաչար կը տառապին սովէն եւ կը մեռնին մեծ թիւերով: Ամայութիւնը կ'ըսպառնայ մեր հարուստ երկրին, որովհետեւ ամբողջ գիւղեր լքուած են, բնակիչները մեռած կամ հաց փնտռելու գացած են: Բազմաթիւ ուկրայնական եւ օտար վկայութիւններ անհուն մանրամասնութիւններ կուտան այս աննախընթաց աղէտի մասին: Մեր երկրին այս վիճակը հանելուկ է մանաւանդ անոր համար որ, 1932ի եւ 1933ի հունձքերը բաղդատաբար լաւ են եւ բաւարձակապէս բաւարար՝ սնուցանելու համար մեր ժողովուրդը: Այս ծանուցագրին մէջ, մենք կը խուսափինք քաղաքական խնդիրներէ, բայց հարկադրուած ենք շեշտել այստեղ թէ՝ Ուկրայնայի սովը հետեւանք է՝ մէկ կողմէ՝ հաւաքական անտեսութեան (կոլխոզ) եւ մանաւանդ հացամթերման: Ուկրայնայի մէջ հաւաքուած արմտիքը կը յատկացուի Մոսկովիոյ (ըսել կ'ուզէ՝ բուն Ռուսաստան) խորհրդային բանակին պարէնաւորման եւ մանաւանդ արտածման: Եթէ 1932 եւ 1933 տարիները այնքան տաժանելի եւ եղերական եղան Ուկրայնայի համար, ա՛լ աւելի մռայլ պիտի ըլլայ ձմրան եւ 1934ի գարնան հեռանկարը: Ահա թէ ինչու կը խնդրենք որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը օգնութիւն հասնի, նկատի առնելով հետեւեալ միջոցները.—

1. Միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի արգիլուի ցորենի արտածումը Խ. Միութենէն, իրականին մէջ՝ Ուկրայնայէն:

2. Կազմակերպել քննիչ յանձնախումբ մը, որ տեղին վրայ հաստատէ աղէտին մեծութիւնը:

3. Միջազգային օգնութիւն հասցնել Ուկրայնայի սովահարներուն »:

Ա. Դ. Խորհուրդը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, նկատելով որ չի կրնար ուղղակի միջամտել, որոշեց թղթածրարը յանձնել միջազգային Կարմիր Խաչին: Միեւնոյն ատեն, Նորվեկիոյ պատուիրակը անձնապէս տեղեկութիւն պիտի հաղորդէ խորհրդային կառավարութեան:

Պալքանեան խորհրդակցութիւնը

Վերջին լուրերու համաձայն, Եուկոսլավիոյ թագաւորը Պոլիս այցելելէ յետոյ, նոր (երրորդ) տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պուլկարիոյ թագաւորին հետ: Մեծ հետաքրքրութիւն չարժած են այս տեսակցութիւնները:

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ պուլկարեւեուկոսլաւ ընկերակցութիւն մը պիտի կազմուի, ժերձեցում հաստատելու համար երկու երկիրներուն միջեւ:

Բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն թէ դաշինք մը կը մշակուի Սեւ ծովեան պետութիւններու միջեւ: Պուլկարիան մինչեւ այսօր հակառակ է այս համաձայնութեան, եւ Եուկոսլավիոյ թագաւորին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ համոզել Պորիս թագաւորը, տեսակցելով Վառնայի մէջ: Պուքրէշի մէջ կ'ըսեն թէ՝ եթէ նոյնիսկ Պուլկարիան յամառի մերժումին մէջ, Սեւ ծովեան պետութիւնները՝ Ռումանիա, Յունաստան, Թուրքիա եւ Խորհրդային Միութիւնը, ինչպէս եւ Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա, որոնց դաշինքը պիտի ստորագրեն իբրեւ անդամ Փոքր Համաձայնութեան եւ Ռումանիոյ կողքին, պիտի շարունակեն իրենց բանակցութիւնները, կարելի եղածին չափ շուտով համաձայնութեան մը յանգելու համար:

Լայիցիկի դատավարութիւնը

Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, լսուեցան զանազան վկայութիւններ: Նախկին համայնավար Եռնէշէ յայտարարեց թէ Վան տէր Լիւպէ ո՛ր եւ է կարգապահութիւն չէր ենթարկուէր, թէ միշտ կը տեղափոխուէր, թէ ինք անոր օգնած ատեն չէր գիտեր որ Րայխսթակը կրակի տալու միտք ունի եղեր:

Ցետոյ վերսկսաւ Վան տէր Լիւպէի հարցաքննութիւնը, խորհրդարանին հրկիզման մասին: Ամբաստանեալը միշտ խորտակուած երեւոյթ մը ունէր, գլուխը կախ եւ աչքերը գետին յառած: Կը պատասխանէր միավանկ բառերով, առանց աչքերը վեր առնելու:

Ահաւասիկ ամփոփումը հարցումներուն եւ պատասխաններուն.

— Կ'ուզէ՞ք խօսիլ Րայխսթակին հրկիզման մասին: = Այո: — Այն գիշերը հանրային ապաստանարանի մը մէ՞ջ անցուցիք: = Այո: — Ցաջորդ օ՞րը = Կեգրոնը (ըսել կ'ուզէ՝ Պերլինի կեդրոնը): — Ի՞նչ ընելու համար: = Նամականի: — Ի՞նչ բրիք այդ օրը: = Վազեցի (թափառեցայ): — Գիշերը ո՞ւր անցուցիք: = Հէննինկստորֆ: — Ինչո՞ւ այդքան երկար ճամբայ կտրեցիք: (Պատասխան չկայ): — Ե՞րբ որոշեցիք կրակի տալ Րայխսթակը: = Ձեզ կրնար ըսել: — Կարելի չէ՞ որ այդ որոշումը տուած ըլլաք նախընթաց օրը: = Ոչ: — Ուրեմն բուն իսկ հրդեհին օ՞րը տուիք որոշումը: = Այո՛:

Մանափո՞րձ թէ արկած

»»» · «««

Օրը օրին գրած էինք թէ՝ սեպտ. 25ին Ըսմէթ փաշա Էնկիւրիէն Պոլիս գացած ատեն, Կէյպզէի մօտ գիծը քանդուած ըլլալով, նամբան փոխեց եւ շոգենաւ նստաւ:

Այս դէպքը իբրեւ « Վերջին ժամ » դեռ նոր կ'արձանագրուէր փարիզեան թերթի մը մէջ, առջի օր...

Թուրք ոստիկանութիւնը մանրամասն քննութիւն կատարեց դէպքի մասին: Նոյն իսկ Մ. Քէմալ անձամբ դէպքին վայրը գնաց: Իբրեւ եզրակացութիւն, ներքին գործավարութիւնը կը հրատարակէ հետեւեալ զեկոյցը, սեպտ. 24 թուականով.—

1.— Սեպտ. 18ի իրիկունը, արեւմուտէն առաջ իրենց աշխատութենէն դարձող երկաթուղիի խումբ մը բանուորներ զեկուցին իրենց պետերուն թէ երկաթուղիի գիծը քակուեր է Կէյպզէի եւ Տիլ Իսկէլէսիի միջեւ: Երկաթուղիներու մասնագիտական մարմին եւ ոստիկանութեան կողմէ տեղին վրայ կատարուած քննութիւնը եւ փորձերը հաստատեցին որ երկաթուղիի գիծերը ո՛չ մէկ տեղ քակուած էին եւ տեղ մը միայն պտուտակներ հանուած էին: Հաստատուեցաւ նաեւ թէ քանի մը բանուոր, որոնց անունները յայտնի են, այս պարագան յայմար առիթ նկատեր են իրենց պետերուն գնահատել տալու համար իրենք զիրենք, թէ խղճմտօրէն կը կատարեն իրենց պարտականութիւնները, եւ ըստանալու համար վարձատրութիւն, չափազանցեցեալ ձեւով մը զեկուցեր են թէ վտանգ կայ: Այս բոլորը երեւան ելան իրենց իսկ խոստովանութիւններով, ուստի դատական իշխանութեան յանձնուեցաւ գործը:

2.— Ըսմէթ փաշա, դէպի Պոլիս իր ճամբորդութեան միջոցին իջաւ Տէրինճէ ոչ թէ այն պատճառաւ որ կառախումբին անցքին վրայ գիծերը քակուած էին, այլ տեսակցելու համար Հանրապետութեան նախագահին հետ, անոր զբօսանաւուն մէջ, որ կը սպասէր Տէրինճէ: Տիկ. Ըսմէթ փաշա եւ վարչապետին հետեւորդները շարունակեցին իրենց ճամբորդութիւնը մինչեւ Հայտար փաշա միեւնոյն կառախումբով: Անզարայի ճեպընթացէն առաջ ճամբայ ելած սովորական կառախումբերը անարգել անցան նոյն գիծէն: Այս է իրողութիւնը:

Երկու քոյրերու

ահեղային ոճիրը

»»»«««

ՄԷԿԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Լը Մանսի Եղեռնադատ ատեանը դատելով երկու քոյրեր, Քրիսթինն եւ Լէա Փափէնէ, առաջինը մահուան, իսկ երկրորդը 10 տարի բանտարկութեան դատապարտեց:

Անցեալ փետր. 2ին վայրագօրէն սպաննած էին իրենց տիրուհիները, Տիկին Լանսըլէնը եւ աղջիկը: Նախանձէ ամանով մը զարկած էին երկուքի զոհերուն, յետոյ փորած էին աչքերը (տախտակամածին վրայ գտնուեցան երեք աչքեր), յետոյ ակռաները կոտրտած, դէմքերն ու սրունքները դանկռտած եւ ուրիշ զազանութիւններ գործած էին: Եւ այս բոլորը հակառակ անոր որ, գանգատելու պատճառ մը չունէին, ընդհակառակն կցեր էին 23,000 ֆրանք աւելցնել, շարունակ պարգեւներ կը ստանային եղող — գաղթ հիւրերէն եւն. :

Վերջին դատավարութեան օրը, երբ նախագահը հարցումներ կ'ուղղէր, մանրամասնելով սպանութեան զարհուրելի դրուագները, երկու քոյրերը ոչ պատասխան տուին, ոչ որ՛ եւ է յուզում արտայայտեցին:

Բուն պատասխանատուն Քրիսթինը համարուելով, մահուան դատապարտուեցաւ, իսկ Լէայի համար կարելի եղաւ գտնել մեղմացուցիչ պարագաներ:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

— oo —

Հոկտեմբերը երկու «Օրերու ամիս է — Հայ Մշակոյթի Օր եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Օր: Երկուքն ալ այլեւս քաղաքացիական իրաւունք ստացած տօներ են արտասահմանի հայ իրականութեան մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրուան նշանաբաններէն մէկն ալ այս տարի պէտք է լինի՝ — ինքնապաշտպանութիւն եւ գրոհ: Ինքնապաշտպանութիւն բոլոր ճակատներէն յարձակողներու դէմ. հակահարուած ու գրոհ՝ բոլոր հակառակորդներու դէմ:

Պատահական չէ այն խմայուր աղմուկը, որ ամիսներէ ի վեր կը լսուի արտասահմանի մամուլի մէկ մասի, յատկապէս ռամկավար թերթերի կողմէ: Ռամկավար մամուլը անխնայողի կերպով մէկ կեդրոնէ տրուած հրամանով ընդհանուր յարձակման սկսած է «Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ»: «Յառաջ»ին, «Դուրեան եպ.ի ծեծ», «Թուրքիոյ փախստականներ» — պատրուակ են լոկ: Անոնք չլինէին, ուրիշ պատրուակ պիտի ստեղծուէր: Խակակը, երկարատեւ լռութենէ ու ըստորերկրեայ նախապատրաստական աշխատանքէ յետոյ, ընդհանուր յարձակման անցնիլն է: Գաղթահայ Վանտէան ոտքի է ելեր: Ի՞նչ է պատճառը այդ մութ խառնիճաղանճի համարձակութեան: Ո՞րն է այն ձեռքը, որ կը շարժէ հայ կղերա – պահպանողական խամաճիկները:

Այդ ձեռքը չատոնց ծանօթ է մեզ — Հայկոմկուսը: Հայ բոլշեւիկներն են արտասահմանի այսօրուան դէպքերու խելական ներշնչողն ու դրդիչը: Հայաստանը վերածելով համատարած բանտի, Հայաստանի երկրատարբերութեան լաւագոյն մասերը լեցնելով աքսորավայրերն ու զնտանները, Հայկոմկուսը այժմ կը ձգտի իր թեւարկութեան տակ առնել նաեւ արտասահմանի հայութեան կեանքը, այստեղ եւս հաստատել Չեկայի տիրապետութիւնը: Չէ՞ որ դեռ Ալ. Միասնիկեանը հրահանգած էր չեբտաւորել ու քաղաքացիական պայքարի ասպարէզ նետել գաղթահայ զանգուածները:

Հայ բոլշեւիկներու ուզածը գաղթահայութեան պառակտումն ու Հ.Յ. Դաշնակցութեան հմայքի թուլացումն է: Իրենց սեփական միջոցներով անոնք անկարող են հասնիլ այդ նպատակին: Հօկերը խաւաքարոտ չինուած, անձեւ ու մեռած կազմակերպութիւններ դուրս եկան: Գաղութը պէտք է պառակտել իր իսկ՝ գաղութի ձեռքով: Եւ ահա շարք մը «ազգային» ճիճուներ՝ Զօպանեաններով ու Փօղոսեաններով սկսած եւ Դուրեաններով վերջացած՝ կուզան կատարելու Հայկոմկուսի այդ կամքը: Ռամկավարներուն սիրտ տուողը Երեւանն է: Ռամկավարներու սկսած ընդհանուր յարձակումը Երեւանի հրամանի գործադրութիւնն է:

Ա՛յս է կատարուող դէպքերու իրական իմաստը:

Ի՞նչ պէտք է պատասխանէ գաղթահայութիւնը, ի մասնաւորի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ռամկավարներուն՝ Դաշնակցութիւնը միայն մէկ խօսք ունի ըսելիք, կռի՞ւ կ'ուզէք — համեցէ՛ք:

Մենք կռիւ փնտռող չենք: Ընդհակառակն, մենք կ'ուզենք որ արտասահմանի հայութիւնը խաղաղ ապրի: Համերաշխ ապրի: Միութիւնը եւ ուժերու ամփոփումն ու ներքին ստեղծագործական աշխատանքը այսօր աւելի քան երբեք անհրաժեշտ են գաղթահայութեան: Ո՛չ, մենք ներքին պայքար չենք ուզեր:

Բայց եւ — կռիւէ ալ փախչող չենք:

Անոնք որ օտար ոստիկաններու միջոցով ազգային դրօշը արգելքի տակ կը դնեն, կամ օտարներու առջեւ զայն կը խայտառակեն, անոնք որ ոգի ի բոին քաղաքացիական կռիւ կը քարոզեն ու պառակտման սերմեր կը ցանեն, անոնք որ Չեկայի հովանաւորութեան տակ կ'ուզեն քայքայել Դաշնակցութիւնը՝ անպայման կը յաղթուին, եթէ գաղթահայ աշխատաւորութիւնն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը թոյլ տան:

Օրուան նշանաբանն է, ուրեմն, թոյլ չտալ, որ սեւ ձեռքը կատարէ իր պառակտիչ գործը: Հայ աշխատաւորութիւնն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հարկադրուած են պաշտպանուելու Հայկոմկուսի կազմակերպած գաւերու դէմ:

Ինքնապաշտպանութիւն եւ յարձակում հակառակորդի բոլոր ճակատներու վրայ — ա՛յս պէտք է ըլլայ մեր նշանաբաններէն մէկը Հոկտեմբերեան այս օրերուն:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ

— o —

«Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»:

Նորէ՛ն այսօր, այս առաւօտ,
Մեհենակե՜րտ տաճարներուդ
Դրբան առջեւ ես ծնրադիր
Աղօթքներու, մաղթանքներու,
Ի՛ն ազնիւն ու էն բարին,
Կը սրբակեմ հասակըդ ի վեր յաղթակարմիր:

Ու ես կ'երգեմ Երգ Երգոց
Քու փառքերուդ, չէ՛ն օրերուդ
Քա՛ջ կռուողիդ վահագնատիպ:
Ես կը սիրեմ ծունքը դրնել,
Մըտիկ ընել քու պատգամներուդ
Յո՜յս ներշնչող, հայատեսի՜լ…
Ես կը ցանկա՜մ, ես կը բաղձա՜մ,
Ո՛ր այս ժամուս, այս օրերուն,
Սեւ ամպերով մառախլապատ՝
Քո՛ւ հայեացքէդ շող մը տաս ինծ:
Քո՛ւ երակէդ պուտ մը արիւն՝
Ինծ, նորահա՜ս ուխտաւորիս…
Ջի՛նջ ու յըստակ քու ակունքիդ,
Լո՜յս ակերէն ըմպիկ մը ջուր,
Լուսացնցող սուրբ նակատէդ՝
Իմաստութեան խո՜րշ մը միայն,
Գալինան – դարձի քու արեւէդ
Մանուկ մըտքիս շո՛ղ մը միայն՝
Քառասուն – երեք տարիներուդ
Վա՛ռ օրերէն օ՜ր մը միայն…
Օ՜ր մը, չէնչող, արեւավա՛ռ,
Մէն մի վայկեանը հրավառ,
Օր՛ մը կեանքիս հաւատաւո՜ր,
Ես այդ օրուան հիո՛ւ գինուոր,
— Ես՝ արիացած ուխտաւոր:
Օ՜ր մը… «Ո՛ մայր գծուխն ծըլխանի,
Եւ զատաւոտն Նաւասարդի՜»…

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԻ

Եթէ իրաւունքը իր պաշտպանութեան համար կռիւ է պահանջում, ապա կռիւը իր յաղթանակի համար ընցուկ պիտի ունենայ ուժը:

Ուժն է որ կառավարում է աշխարհս եւ մենք ձեռք կը բերենք մեր ուզածները, երբ ուժ կ'ունենանք:

ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԿԱՄՔԻ ՈՒ ԿՈՐՈՎԻ ՕՐԸ

— o —

Հայկական իրականութիւնը քառասունեւհինգ տարիէ ի վեր յեղափոխութեան երկունքը կ'ապրի: Այս անհուն ու անպատում գալարումը յանուն հայ ժողովուրդի յարութեան, գալարում վասն լինելութեան:

Պայքար ներքին ճակատին վրայ, պայքար դարաւոր թշնամիին դէմ:

Ներքին ճակատին վրայ հայ ժողովուրդը բռնեկցաւ վերածնունդի տենդով մը. յեղափոխութիւնը պրկեց ու զօղեց ցեղին ջիղերը, չաղկապեց հատուածները, անձնազոհ գունդեր դուրս եկան ստրկացած բազմութիւններէն, եւ հայ ազգի հաւաքական չէնքը ամրացաւ պայքարի եւ հրդեհի մէջ: Այս կեդրոնաձիգ ուժը անընդհատ սպառեցաւ ժողովուրդը կազմակերպուած ազգ մը դարձնելու համար: Ու սպառած ուժերուն տեղ նոր ուժեր եկան իրենց երակները բանալու եւ արիւն ու կեանք ներարկելու ցեղին:

Սակայն, ներքին ճակատը փոթորկեցաւ վերածնունդի այս զօրաւոր աւիշէն: Ստրկութիւնը որ գետնատարած էր դարաւոր թշնամիին դէմ՝ բարուկի ստորութեամբ, — բայց միշտ յանդուգն իր ցեղին դէմ գործելու, — օձի պէս սողոսկեցաւ ու փաթթուեցաւ վերազարթնող հայ ժողովուրդի ազատատենչ քայլերուն: Սորուկը, գաւաճանը, չահադէտը, ուծացածը զարչելի հաւաքականութիւն մը ստեղծեցին հայկական կեանքը քայքայելու, յեղափոխութիւնը ջլատելու, ազգային գաղափարը հալածելու, միշտ կեդրոնախոյս, միշտ վնասարար, եւ մանաւանդ՝ միշտ դաւադիր:

Քառասունեւհինգ տարիներու պատկերը մտաբերեցէք, չրջանէ չրջան, դէպքէ դէպք, ու դուք պիտի տեսնէք որ հայ ժողովուրդը մեր ամբողջ փոթորկալի յեղափոխութեան ընթացքին վերածնունդի իր անհուն ճիգին մէջ, յուսահատական պայքար մղած է հայկական ներքին կազմալուծման դէմ. կեդրոնախոյս ու կազմալուծող տարրերը, հայկական կեանքն անչնչելի ճահիճի մը վերածելու իրենց ջանքերուն մէջ, ուրացան ազգը, կրօնքը, ընտանիքը, ընկերն ու ազգակարը եւ եղան աւելի վտանգաւոր հայկական վերածնունդին, քան դարաւոր թշնամին: Ցեղին տականքները, հրաժարած իրենց ազգային էութենէն, հրաժարեցան մարդկային բոլոր սրբութիւններէն ալ, ու հրապարակ եկան անասնական նկարագրով, ճղճիմ ու ստորին դոյութեան մը համար, մղուած՝ ստրկական կիրքէ մը:

Այս պայմաններուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դարձաւ հայ ժողովուրդի միսն ու ոսկորը, ձուլուեցաւ ցեղին հետ եւ արիւն դարձաւ անոր երակներուն մէջ: Արիւնն անհաչիւ հոսեցաւ, ու Դաշնակցութիւնը Փիղիքապէս ու բարոյապէս ողջակէզ դարձաւ խարոյկին վրայ, նոր կեանք ներարկելու համար հայ զանգուածին:

Անհուն է մեր ողբերգութիւնը ներքին կեանքին մէջ: Ամէն օր, հայրենիքին մէջ, հայրենիքէն դուրս, զանգուածին մէջ, կամ անհատներու հոգիին մէջ ազգը պիտի միաձուլես, հայրենի թիզ մը հողը պիտի պաշտես, սուրքն ու հուրքն հալածուած ժողովուրդը պիտի պաշտպանես, թշնամին պիտի անհաբկես, անկարելին պիտի ընես թշնամի ծովին մէջ վերջնականապէս չխեղդուելու համար, սակայն կռնակէդ դաւադիրն ու դաւաճանը պիտի զործեն, կառուցածդ պիտի քանդեն, թշնամիին ձեռք պիտի կարկառեն, զանգուածները յուսահատութեան ու անհաւատութեան պիտի մղեն: Ցեղն ինքզինքը պիտի ուրանայ, ստրկութեան ճահիճը ստորերուդ տակ պիտի բացուի: Եւ սակայն Դաշնակցութիւնը պէտք է ապրի, պարտաւոր է ապրիլ, եթէ նոյն իսկ իր երակները բացուած ըլլան:

Որովհետեւ, արտաքին ճակատը միշտ փոթորկալի եղաւ, մրրիկն ու հրդեհը պաշարեցին մեր ժողովուրդը, ու արիւնաքամ Դաշնակցութիւնը, — արի հայութիւնը, միշտ գիրքերուն մէջ մնաց: Իր կուրծքը բիրտ դարձուց թշնամիներուն դէմ, եւ իր կռնակը տուաւ ներքին օրերու խայթոցին: Մեր դժբախտ կեանքի այս ներքինիները, ճակատագրական օրերուն, վատօրէն ու մշտապէս մնացին իրենց թունաւոր ժանիքներուն ապաստանած:

Հայ ժողովուրդի ապրելու, տեւելու եւ իր պատմութիւնը կերտելու կորովը մարմնացաւ Դաշնակցութեան մէջ, ու մեր կուսակցութիւնը դարձաւ շաղախը փլած ժողովուրդի մը, որ ձղակոտոր է, բայց ազգային դիմագիծ ունի: Վատերով չրջապատուած է, բայց իր պատմութեան հպարտութեան վերադարձած է: Բազում եւ հզօր թշնամիներ ունի, բայց կազմակերպուած ու արի բազուկներ կան, որոնք ընդունակ են իրենց կեանքը զոհելու իրենց հայրենիքի համար: Ներքին ճահիճն անչնչելի է, բայց Մասիսի պէս բարութիւններ ունի իր հոգիին մէջ՝ այս պարզելի մթնոլորտէն վեր, լուսաւոր նպատակ ունի՝ գահաճ գլուխներէն վեր, յաւիտենականութեան ապրումն ունի՝ մեր չրջապատի գձուձ հաշիւներէն վեր, կարենալ դիմանալու համար:

Ահա, այսօր, հայ կորովի ծննդեան օրն է: Այսօրը հայ ժողովուրդի հաւաքական կամքի օրն է: Այս օրը ազատատենչ ու մարտիկ հայութեան մկրտութեան օրն է:

Պայքարը կը շարունակուի: Աւրախութեան ու դժբախտութեան օրերն իրարու կը յաջորդեն: Տասնեակ հազարաւոր արի արանց մանուկները ինկան ազատութեան ճանապարհին, ու ցեղը, — մշտապէս իր յարութիւնը ապրող այս ազգին, — նոր տասը հազարաւորներ անոնց դիրքերուն վրայ չարեց, անքակտելի ժայռի պէս կանգուն մնալու համար:

Ու վաղուան օրը պիտի ըլլայ իր վերջնական յարութեան օրը, իր յաղթանակի օրը:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Ցարատեւ կռիւ — յանախ եւ երկար ժամանակ զուցէ անյաջող՝ չնայած երբեմն նոյնիսկ լայն ծաւալին—ահա թէ ո՛ւր է մեր փրկութեան բանալին: Պահպանենք, շարունակենք կռիւը, որպէսզի լայննայ, ընդարձակուի եւ ընդարձակուելով՝ յարատեւի, — ահա դէպի մեր նպատակը տանող միակ ճանապարհը:

ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ ՀԵՏ

— :-: —

Դաշնակցութիւնն ու Դաշնակցականը նուիրական օր մը ունին, — «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը:

Հին թէ նոր, մեծ թէ փոքր, Դաշնակցական սերունդները, հաւատաւոր բազմութեան մը հետ, այդ օրը կուգան լսելու անոր խօսքը:

Ո՞վ չի գիտեր Դաշնակցութեան պատմութիւնը:

Անոր պատմութիւնը զօդուած է Հայոց պատմութեան վերջին քառասնամեայ չրջանի պատմութեան հետ:

Դաշնակցութիւնն ԵՐԷԿ՝ Երկրի մէջ, զինուորական պահակն էր հայ ժողովուրդին: Դաշնակցութիւնն ԱՅՍՕՐ, գաղութներու մէջ, անվարան առաջնորդն ու ղեկավարն է հայ մշակութային արժէքներու եւ քաղաքական տենչերու:

Երէկ, Երկրին մէջ, Յեղափոխութիւնն ու Յեղափոխականը կը հալածուէին ոչ միայն իր դարաւոր ոսոխին ձեռքով, այլեւ հայանուն հրէշներու — «խաֆիէ»ներու ձեռքով, այսօր գաղութներու մէջ՝ Չեկայի վարձկան լրտեսներու ձեռքով, ծածկուած «թիւե»երու տակ:

Դաշնակցութեան դէմ, 1933 փետր. ամսէն սկսեալ, այս մթին ձեռքերը, իրենց մթին ուղեղներէն դուրս բերին «ազգական» նոր ճակատ մը, — Հալածանք հայարժէք նուիրականութիւններու, Դաշնակցութեան դէմ եւ Դաշնակցութեան վրայէն:

Դաշնակցութեան օրուան վեհութիւնը չպիտի ուզէինք մթագնել, հայ ժողովուրդի տիղմի եւ տականքի սապէտներուն նիւթած ընթացիկ դաւերով, բայց պէտք է լուսարանենք հանրութիւնը, գաղթահայ տարագիր հասարակութիւնը, որ կ'ուզէ այս բոլորին վրայ իր խրճիթի պատուհանէն միայն նայիլ եւ ուսերը թօթվել անճար ու անկամ:

Տարագրութեան մէջ, մեր գոյնզգոյն հակառակորդները կ'ուզեն կրկին տարագրել հայութիւնը իր նուիրական զգացումներուն մէջ եւ յաւելեալ արիւն կը պահանջեն:

Դաշնակցութիւնը մէկ պատասխան ունի այդպիսիներուն, — ՆԵՐԿԱՅ: Կազմ ու պատրաստ, մեր հակառակորդը պիտի տեսնէ մեր դէմքը հոն, ուր հայ ժողովուրդի դարաւոր սրբութիւնները, օտար միջամտութեամբ, եւ Հայու ձեռքով ոտնակոխ կ'ըլլան:

Ով քամի կը ցանէ, պէտք է փոթորիկ հնձէ:

Զարկը կը սրբագրուի չարիքով: Համերաշխութեան եւ խաղաղութեան, ողջմտութեան եւ գործակցութեան քարոզները թուլութեան նշան համարուեցան:

Դաշնակցութիւնը չա՛տ անգամ փորձեց կամուրջներ կանգնել, չա՛տ անգամ փորձեց, նկատի ունենալով մեր տարագիր եւ դժբախտ ժողովուրդի անկայուն վիճակը, անդորրութիւն ստեղծել, սակայն այդ բոլորը հէքեաթի պէս ունկնդրուեցաւ:

Մենք կը գտնուինք սրբազան «Ճիհատ»ի մը առջեւ: Նետուած ձեռնոցը մենք կը վերցնենք մեր սովորական յանդգնութեամբ:

Զգիտեմ, ի՞նչպէս եւ ի՞նչ զուգորդութեամբ աւանդութիւն մը կուգայ յատկանշելու Դաշնակցութեան կամքը եւ Դաշնակցութեան մշակութային դերը, հայ կեանքի եւ պատմութեան մէջ:

Աւանդավէպը իմաստուն է եւ…
բանական:

— Երկու մեծ գետեր, — Հոնն…
Մէօզ, — կը հոսէին իրարմէ…
հեռու, երկիրներով, ձորերով…
Իրարու փառք եւ անուն հ…
էին: Միայն, երբեմն – երբեմն…
մահուեր, կ'երթային մէկն մի…

Այս բարեկամական յարաբ…
թիւնը Աւազ – Դեւին հաճելի չ…

Երկու գետերն ալ փառասէր…
շատ կը սիրէին որ իրենց գ…
փառքը երգուի ամէնուրեք, եւ…
մէկը երգեր հիւսեց եւ փառա…
իր փրփրադէզ ալիքներն ու հ…
թիւնները:

Աւազ – Դեւը ներողէն խոր…
ցեցաւ երկինքի հաւքերուն հետ…
թան Հռենոսի մեծախօսկութեան…
սին պատմեն Մէօզին: Լսաւ ու…
ծագրեց:

Գետերու յարաբերութիւնը խ…
ւեցաւ:

Մէօզը կ'ըսէր.

— Թո՛ղ զէմս ելլէ տեսնեմ…

Հռենոս կ'ըսէր.

— Թող յանդգնի գլուխը ցոյ…
ես գիտեմ ընելիքս:

Երբ երկուքի բարկութիւնն ալ…
ատրիճանին հասաւ, Աւազ – Դեւ…
բամանկութեամբ իր միջնորդ…
առաջարկեց եւ ըսաւ.

— Եթէ կ'ուզէք որ ձեր վէճ…
նեմ, պէտք է որ իրարու …
որպէսզի բաղդատեմ եւ ես ալ իմ…
գին ժողով ընեմ բոլոր դէպուհ…
եւ աստուածներուն հետ:

Գետերը ընդունեցին առաջարկ…
արիւն – քրտինք մտած, նոր ուղի…
նոր ճամբաներ եւ հուներ խանա…
բարու մօտեցան:

— Քի՛չ մըն ալ, քի՛չ մըն ալ…
սէր Աւազ – Դեւը:

Երկու գետերը, օրօրուելով, …
լով, վշշալով իրարու կը մօտե…
հեւզհեւէ եւ ցոյց տալով իրենց…
րերը, կ'ըսէին անցորդներուն.

— Կը տեսնէք կապուտակ ջո…
որ երկինքը կը ցոլացնեն, զո…
ձուկերս՝ որ կը խայտան:

Բոլորովին անտարբեր, անոնք կ…
ցին անցան քաղաքներ, գիւղեր…
ներ, դաշտեր, ձորեր ու այլ…
անցան թագաւորութիւններու …
գներու մէջէն, սահման դարձան…
գեր բաժնեցին, կռիւներ եղան…
չուրջը եւ միշտ ալ վարար հոս…

Ցանկարծ խառնուեցան իրար…

Ահռելի աղմուկ, փրփուր ու …
կը գրկուէին իրարու հետ: …
ալիքները ոտքի տակ առին երկ…
ներ, սարսափ տարածեցին եւ …
ջուրերը յանկարծ ուռեցուցին …
ճամբուն վրայ աշխարհի հօտեր …
կղզիներ խեղդեցին, անտառներ …
դեցին, եւ աշխարհը խառնուեցա…
բար:

Իսկ Աւազ – Դեւը, յաղթանակը …
բած, կը հրճուէր, կը քրքջար եւ գ…
չարունակ տեսեց իր այդ նենգ …
խութիւնը:

Գետերու կռիւն ու յասամը անկ…
ւակայելի էր: Ջէին սեղմուեր …
հունին մէջ: Անզգաստ հուն կը …
խէին: Ուրիշ փոքրիկ գետեր ալ, …
ուէն կամ մօտէն, այս վէճին …
խառնուեր էին: Քիչ կը մնար …
րենց կատաղութիւնէն անոնց թեւ…
րոնէին եւ քաշէին իրենց մէջ: …
ծը աւելի պիտի բարդանար, եթէ …
դիկ չմիջնորդէին: Այն օրէն ի վ…
որ մարդիկ իրենց կամքը պարտադ…
ցին, Աւազ – Դեւի խնդուքը փոխ…

ՄՕՏԻԿ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

— :-: —

Մեր սենեակը լեցուած էր ծուխով: Կէս գիշերին մօտ էր, երբ կոմիտէի ժողովը վերջացաւ եւ իւրաքանչիւր անդամ ստանալով իր բաժինը (գաղտնի գրականութիւն), զգուշութեամբ դուրս եկան փողոց: Վերջին ընկերոջ հետ ես ալ տունէն դուրս ելայ: Գըլուխս ընդարմացած էր քանի մը ժամուան լարուած աշխատանքէն, տաք վիճաբանութիւններէն, ծուխէն եւ սենեակի ծանր օդէն: Պէտք էր քիչ մը մաքուր օդ ծծել:

Անցանք ընկերոջս բնակած փողոցէն: Երբ մօտեցանք իրենց տունին, խնդրեցի, որ վեր բարձրանայ, քովն եղած գրականութիւնը պահէ եւ ապա շարունակենք մեր զբօսանքը: Սակայն ընկերս յամառեցաւ, պատճառաբանելով, թէ յոգնած է եւ կը գերադասէ սանդուղներէն վեր ելլել: Փորձեցի համոզել, թէ մեր աշխատանքը մեծ զգուշութիւն կը պահանջէ եւ թէ փորձանքը մէկ անգամ կը պատահի, բայց բոլոր յորդորներս զուր անցան:

— Շատ լաւ, շարունակենք մեր ճամբան. բայց եթէ բան մը պատահեցաւ, այն ատեն կը տեսնուինք…

Ընկերս ժպտեցաւ:

Արովեան փողոցին մէջ նշմարեցինք, որ մէկը կը հետեւի մեզի: Մեր քայլերը դանդաղեցուցինք: Երբ հասաւ մեզի, տեսանք, որ զինուորական հագուստ ունէր եւ կ'օրօրուէր: Երեւի քիչ առաջ կոնծելով գրպած էր: Գըխարկէն իսկոյն հասկցանք, որ Ցարտուկ Բաժնի պաշտօնեաներէն է (զինուորական Չեկա): Անախորժ ընկերակցութենէն ազատելու համար, մտանք խորհրդային պաշտօնեաներու միութեան թէյարանը, որ կը գտնուէր Կուլտուրայի Տան դիմացը: Քիչ վերջը ներս մտաւ նաեւ մեր ուղեկիցը եւ տեղ բռնեց հարեւան սեղանի մօտ: Այլեւս պարզ էր, որ այդ տուն չեկիսար լրջօրէն կը հետապնդէր մեզ:

Բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւններու մէջ, ամէնէն խնդիր տարբերը ուսանողութիւնն է: Քիչ խենթութիւններ չէինք ըներ նաեւ մենք՝ դաշնակցական ուսանողներս: Մտանաւոր հաճոյք կը պատճառէր մեզի խաղալ չեկիստներու հետ: Շատ լաւ գիտէինք որ փողոցներու մէջ մեզ լրտեսող Չեկայի մարդիկ բանտարկելու իրաւունք չունին: Ընդհակառակն, անոնք իրենց յանձնուած պաշտօնն այնպէս պէտք է կատարեն, որ երբեք չնկատուին ու յայտնի չըլլան: Սակայն, շատ յաճախ, լրտեսներն իրենց գործը կը կատարէին չատ յիմար ու անշնորհ ձեւով:

Օրինակ, երկու երեք ընկերներ կը զբօսնուն: Լրտեսը քայլ առ քայլ կը հետեւի անոնց: Սակայն, չի գոհանար տղաներու այցելած վայրերն ու հանդիպած մարդոց անունները գրի առնելով, այլ եւ կ'ուզէ անպայման գիտնալ, թէ ինչ կը խօսին: Այլեւս մոռնալով ամէն զգուշութիւն, լրտեսը բոլորովին կը մօտենայ քայլողներուն եւ ականջը սրած կը լսէ անոնց խօսակցութիւնը: Ի հարկէ, տղաներն իսկոյն կը նկատեն այդ եւ կը սկսին խաղը: Նախ, բարձր ձայնով հայհոյանք եւ ծաղրական խօսքեր կ'ուղղեն լրտեսի հասցէին: Երբ ան չի հեռանար, այն ժամանակ մէկը ուժեղ հարուած կ'իջեցնէ իր ընկերոջ կռնքին, որ երկու – երեք քայլ ետ կ'իյնայ եւ ուժգնութեամբ կը կռնէ լրտեսի ոտքին վրայ: Ճարահատ, քթի տակէն մրմռալով, լրտեսը կը ձգէ կ'երթայ:

Կը պատահէր նաեւ հետեւեալ ձեւով դէպք:

Երկու ընկերներ կը քալէին: Մէկը կը հետապնդէ լրտեսը: Տղաները կ'անցնին մութ փողոց ու կանգ կ'առնեն: Լրտեսը ինքզինքը չմատնելու համար, իբրեւ սովորական անցորդ, կուգայ մօտէն կ'անցնի: Երբ 15–20 քայլ կը հեռանայ, տղաները կը սկսին հրմշտկել, մէկը կը փախչի լրտեսի ուղղութեամբ ու վազելով 30 քայլ առաջ կ'անցնի: Եւսեւ մնացած ընկերը փախչողին քար կը նետէ, որ իր հերթին քարով կը պատասխանէ: Եւ այսպէս, լրտեսը իրենց մէջտեղն առած, իրար կը քարկոծեն: Պարզ է, որ նետուած բոլոր քարերը կ'երթան լրտեսին վրայ եւ շատ չանցած մարդը կ'անհետանայ:

Թէյարանին մէջ ալ բռնեց մեր խենթութիւնը: Սկսանք ռուսերէն լեզուով ակնարկներ նետել հարբած Ռուսին կողմը: Բայց շուտով նկատեցինք որ սովորական ապուշներէն չէ: Դէմքն այլայլուեցաւ ու զայրացին հայեացք մը ուղղեց մեր կողմը: Երկուքս ալ մտահոգութեան մատնուեցանք: Եթէ ՀՍԽՀ–ային ընկերոջս գրպանի թերթերն ու «Հայրենիք» ամսագիրը, հէ՜րն առնելուած, ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ…

Քանի մը խօսք փոխելով թէյարանէն դուրս ելանք: Հազիւ փողոց ելանք, երբ մեր ետեւէն «ստոյ» (կեցիր) հրամանը լսեցինք:

— Ձերբակալուած էք, հետեւեցէք ինծի դէպի Չեկա…

Ոչ մեր անունները հարցուց, ոչ թուղթ եւ ոչ ալ խուզարկեց:

Առանց պատասխանի հետեւեցանք իրեն: Լուռ մնացինք որպէսզի փողոցին մէջ աղմուկ չձգի եւ ուրիշ չեկիստներ չհաւաքուին: Յոյս ունէինք, որ մինչեւ Չեկա հասնիլը՝ ձեւով մը կ'անհետացնենք ընկերոջս մօտ եղած վտանգաւոր կապոցը:

Առանց որ եւ է խօսք փոխանակելու, երեքով կողք – կողքի կը քալէինք Աբովեանն ի վեր՝ դէպի Թարխանեան փողոցը, ուր կը գտնուէր Չեկայի չէնքը:

Հարիւր քայլ մնացած էր հասնելու, երբ մեր դէմն ելաւ մեր համալսարանի համայնավար ուսանողներէն մէկը, որու հետ բաւական լաւ բարեկամ էի: Այդ ուսանողը, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, արդէն Չեկայի բովէն անցած էր եւ երկու տարի քննիչի պաշտօն վարած: Ծանօթացած էինք համալսարանին մէջ, առաջին օրերէն: Ցաճախ իրարու մօտ կ'ըլլայինք, եւ նոյն իսկ խմբով եկած մեր գիւղը խնջոյքի: Մենք գիտէինք որ ան յատուկ պաշտօն ունի համալսարանին մէջ մեր վրայ հսկելու ուսանողական կեանքի ներքին անցուդարձը տեղեկագրելու Չեկային: Թէեւ հաւատաւոր կոմունիստ էր, բայց լոթի տղայ էր:

— Վա՜հ, Ա. ջան, այդ ո՞ւր էք երթալու: Լաւ պատահեցինք: Ծխելու, քէֆից եմ գալիս եւ տուն գնալու տրամադրութիւն չունեմ. գնանք մէկ – մէկ էլ միասին գինենք…

Պէտք չկար բացատրութեան: Կողմնակի էր թէ ուրկէ կուգար՝ կողմնակալ գրուած ուսանողական գլխարկը, ծածուկ ու մօտ քալուածքը եւ գինիի հոտ արդէն «քէֆից գալու» անսխալ ապացոյցներ էին:

— Ցամենայն դէպս, մեր ուզած տեղը չէ, որ կ'երթանք, պատասխանեցի եւ գլխով Ռուսը ցոյց տուի:

Նա իսկոյն կռահեց թէ բանն ինչումն է եւ մեծամտօրէն ըսաւ.

— Բա ես մեռա՞ծ եմ…

— Քաղաքացի, սրանք բանտարկեալներ են եւ խնդրում եմ սրանց հետ չխօսել:

— Նախ ես քաղաքացի չեմ, այլ …

նաց:

Մարդիկ անմիջապէս գործնական միջոցներու դիմեցին, զսպելու համար երկու խառնուած գետերու կատաղութիւնը: Իսկոյն, հսկայ պատնէշներ քաշեցին, կամուրջներ ձգեցին, զսպիչներ ու թումբեր դրին, ամբարներ շինեցին եւ ջուրերը հեռացնել պակսեցան: Եւ երբ հովիւները մինչ ափը կ'երթային, Հոհնոսը կ'ըսէր. — «Հալեցայ հասայ»: Իսկ Մլեզը կ'ըսէր.— «Մոլորեցայ, ճամբաս կորսնցուցի, խելքս գլուխս չէ»: Եւ կը գովէր հի՛ն — հի՛ն օրերը:

Եւ մարդիկ իրենց յաղթանակը կատարել դարձնելու համար արհեստական կերպով գետիկներու բաժնեցին եւ բազմաթիւ անուններ դրին:

Այդ օրէն ի վեր գետերն ալ հասկցան որ իրենք – իրենց տէրը չեն:

Քննեցէք եւ վերլուծեցէք այս առասպելը եւ դուք պիտի տեսնէք որ հայ իրականութեան հարազատ պատկերը կ'երեւայ հոն: Մարդը, որ իր կամքը պարտադրեց, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է իր առնական դիմագծով:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Դաշնակցական ընկերներուս

Ցնծա՜յ ընկերներ, քաղաքացիական ...ութեան:

Ցնծա՜յ, անվախ եւ համարձակ ... հաւատացող, մեզի վստահող եւ ... Հանրութեան բարոյական ... առջեւ, բարեւելու և ողջունելու ... զայն, եւ իրմով Հայութիւնը:

Ցնծա՜յ, լուրջ եւ զգաստ կեցուածքով, առողջ եւ պայծառ իմացականութեամբ հաշիւ տալու մեր միակ ... հաւատաւոր Հայութեան բարոյական ատեանին: Ան է, որ իրաւունք ունի լսելու մեզ, մեր աշխատանքները իր լաւ եւ վատ կողմերովը: ... է, որ իրաւունք ունի դնահատելու եւ վճռելու մեր գործը, եւ ան է ... պիտի հաստատէ ոչ միայն մեր ... աշխատանքներու ծրագիրը, ... պիտի ներշնչէ մեզի ուժ, կորով եւ հաւատք:

Ցարգանք եւ բարեւ ուրեմն, մեր ... Դատաւորին՝ այնիւ եւ ազատասէր հայ Ժողովուրդին ...

... այս գիրքին մէջ, ընկերներ, ... ալ, լուռ եւ անխօս: Եւ թող ... որ հոգիները խօսին, իրենց նը... լեզուովը անոնց հետ՝ ... , չխան այսօր ...

... մեծ է մեր պարտքը վերապ... Հայութեան հանդէպ, նոյնքան եւ ... է մեր յանդգանքի տուրքը ... անպարծ մեկնողներու հանդէպ: ... ատանել եւս այսօր, կրկնակի ...ով:

... բոլոր այն դէմքերը, որ իրենց կեանքը նուիրեր են հայ ազատութեան սրբազան սեղանին, Դաշնակցութեան դրօշին տակ, մենք ... առիթը կ'ունենանք ծանօթանալու ոչ միայն մեր պատմութեան, ... գործի եւ աշխատանքի այն ձեւերուն եւ միջոցներուն, որոնց արդիւնքն է մեր կուսակցութեան գոյութիւնը:

... հետ մենք կը տեսնենք ան... առթիւ հայրենասէր հայ ..., որոնք բոլորը մէկ տոգորուած մեր ընդհանուր գաղափարութեամբ եւ ազատասիրութեան ..., գործեցին եւ մեռան ... անխախտ հաւատքով:

Եւ եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրը կարենայ յստակութեամբ եւ պարկեշտութեամբ ու յարգանքով յիշել իր բոլոր հին ու նոր մեռելները, եթէ կարենանք ճանչնալ զանոնք այնպէս ինչպէս որ էին, եթէ կարենանք թափանցել անոնց բարոյական աշխարհը, վստահութեամբ եւ համարձակութեամբ է որ պիտի կրնանք դառնալ դէպի վերապրողները:

Հոն՝ քննական այս ճամբով, մենք կրնանք արդար հպարտութեամբ քալել դէպի առաջ, դէպի հայութեան վերջնական ազատութեան հանգրուանը:

Միշտ է որ մենք շատ ենք զոհեր, շատ ենք զոհաբերեր այս երկար ճամբուն վրայ: Սխալած եւ յաճախ ալ սայթաքած ենք, իյնալով մութ ոլորաններու մէջ, պարտուեր ենք ու փշրուեր գերակշիռ ուժերէն, մարդոց ու բնութեան սադրանքներէն ու խաղերէն:

Եւ սակայն, այս բոլորը անզօր են կասեցնելու մեր թափը, մարելու մեր հոգիներուն կրակը, որ կը փոխանցուի մեզի սերունդէ սերունդ, թարմացած ու ուժովցած:

Մեր այսօրը, նոյն իսկ իր համեմատաբար կայուն վիճակին մէջ ինքնին փաստ մը չէ՞ մեր տեւական յառաջխաղացութեան

Ընկերներ, նայեցէք անգամ մը աշխարհին, նայեցէք բոլորին իրենց իրական դիրքերու մէջ, եւ ծանօթացէք անոնց մեծ ու փոքր տագնապներուն: Դուք առանց դժուարութեան պիտի կրնաք գիտել թէ որքան ծանրացեր են մարդոց գոյութեան պահպանման միջոցները: Անհատներու նման՝ ազգութիւններն ալ այսօր աւելի քան երբեւէ դերագոյն տագնապ ունին պահելու իրենց հաւաքականութիւնը բազմազան վտանգներէն:

Մեզի համար այս իրականութեան մէջ կարեւոր է մասնաւորաբար այն փաստը, որ այս ընդհանուր իրարանցումը, վախն ու դողը միայն թոյլերուն եւ տկարներուն յատուկ չէ: Ընդհակառակն ուժովներն ու մեծերը, յաղթականներն ու անպարտելիները, շատ աւելի մտահոգ են եւ խռոված քան թոյլերն ու պարտեալները:

Գոհել մեր կացութիւնը այս պայմաններուն մէջ, կը նշանակէ ապահովել մեր վաղուան յաղթանակը: Թող ոչ ոք փորձէ նսեմացնել կամ ժխտել մեր այս հաւատքը:

Դաշնակցութեան դէմ ներկայ խաչակրութիւնը, արտաքին թէ ներքին ամէն անունի եւ գոյնի թշնամիներու կողմէ, վկայական մը չէ՞ արդէն Դաշնակցութեան ուղիղ կեցուածքին, անոր հետապնդած դատին արդարութեանը:

Եթէ այսօր Դաշնակցութիւնը աւելի քան անհանդուրժելի է իր քաղաքական հայ եւ օտար հակառակորդներու համար, այդ կը նշանակէ թէ Դաշնակցութիւնը աւելի քան երբեւէ անհրաժեշտ է հայ ժողովուրդին համար:

Եթէ այսօր Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր քայլն ու գործը անհանդստութիւն կը պատճառեն իր նոյն հակառակորդներուն, այդ կը նշանակէ որ իր շարժումները օգտակար են ազգային դատին:

Մեր թշնամիի խումբը, մեր հակառակորդներու վայնասուններն ու կարծիքները բաւական են մեզի դառն հայութեան համար, իր իրական գոհունակութիւնը տալու, մեր աւանդական հաշուետուութեան առթիւ:

Ան գիտէ եւ գնահատած է իմաստը այդ բոլորին: Եւ ճիշդ այդ գիտակցութեամբ ալ իր ծոցին մէջ տեւական ուժ եւ եռանդ է ներարկեր Դաշնակցութեան:

Այժմ ընկերներ մենք է, որ աւելի քան երբեւէ վճռական ու հաստատակամ քայլերով պէտք է շարունակենք մեր ճամբան յաղթանակի հաւատքով:

Մեր այս պայքարին մէջ, այս անգամ աւելի բարձր ու յստակ մեր նշանախօսքը պիտի ըլլայ Դաշնակցութեան հետ՝ հայութեան եւ հայրենիքի համար...

Առանց այս գիտակցութեան, այսօր այլեւս Դաշնակցական չի կրնար մնալ եւ առանց այս ինքնավստահ գոհունակութեան իմաստ չունի «Դաշնակցութեան Օրը»:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Քառասուն եւ երեք տարինե՜ր...

Ժամանակաշրջան մըն է այս, զոր կարելի չէ մէկ ակնարկով ու հարեւանցի չափել ու ըմբռնել իր բովանդակ տարողութեամբ ու խորքով:

Ժամանակաշրջան մը լոյսի ու լքումի, տառապանքի ու հոգեկոյս թռիչներու, գիտային սարսափներու ու խիզախ խոյանքներու եւ վերջապէս յաղթանակի ու պարտութեան...

Ժամանակաշրջան մը ժանուանդ, որ բոցավառեց մարտական ոգին, մարմնեց հինգէն նմոյշը, զօլարուեցաւ ինքն իր մէջ, ու երկնեց նոր օրերու նոր Վահագնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Եւ մենք խորհուրդ խորին ծնունդովը անոր, տեսանք գարնան հրաշքը:

Բուն հրաշքը:

Այո: Որովհետեւ վեց հարիւր տարիներու ստրկութեան շղթաները, շատ մը ցեղային ինքնուրոյն առաքինութիւններու հետ, եթէ ոչ խլած, գէթ անճանաչելի դառնալու աստիճան խաթարած էին ազատ ու ինքնիշխան ապրելու տարրական ըմբռնումները:

Հայ ժողովուրդի հրաշք տղան — Դաշնակցութիւնը — վերադարձուց անհական առաքինութիւնները:

Ինքնաճանաչման սրբազան սարսուռներ հաղորդեց ան: Իր աղեխարշ երկունքով ուժ ու իմաստութիւն ներարկեց եւ յեղափոխութեան փրփրադէզ ալիքներով, ցեղին հոգին մաքրեց դարաւոր ապականութիւններէն:

Ան այլայլած Հայուն բերնին մէջ դրաւ լեզու, ձեռքին մէջ զէնք: Ուսոյց թէ, «զէնքով միայն կայ Հայոց փրկութիւն»:

Եւ քառասուն եւ երեք տարիներ, յեղափոխական փոթորիկներով, խիզախեց, մարդկային տարեգրութեանց մէջ նմանը չտեսնուած բռնակալութեան մը դէմ, եւ հաստատեց պահանջը:

Պայքարի այս ճակատին վրայ, մարդկութեան քարացած խղճմտանքին, երիցս անարգանքի մատնուած արդարութեան առջեւ, զոհեց իր հարազատ զաւակները, որոնց ոսկորները չեն հանգստացած նոյն իսկ գերեզմանին մէջ, որովհետեւ դեռ չէ իրականացած ուխտը:

Ա՜հ, մեր զոհերը ... Հազարներ ու հազարներ, յայտնի եւ անյայտ եղբայրներ, որոնց համար յեղափոխութիւնը դարձած էր ջերմեռանդ ներշնչում մը, ժառանգուած հի՛ն, հի՛ն դարերէն, մեր արիւնանց պապերէն:

Բայց, ո՞ր մէկը յիշել...

Ինչ որ են Կարիպալտի մը Իտալիոյ, Կոզսիուշկոն մը, Դէմոս Դրակոս մը Յունաստանի, Քալէչքով մը, Պէնքովսկի մը, Վասիլ Լեւսկի մը Պուլկարիոյ համար, նոյն են, եւ հազար անգամ աւելին Հայոց աշխարհի համար, Աղբիւր Սերոբները, Անդրանիկները, Գէորգ Չաւուշները, Նիկոլ-Դումանները, Վարդանները եւ Քեռիները: Ամբողջ փաղանգը հայ յեղափոխութեան:

Ժամանակակից հայ պատմութիւնը, այն որ գործնուեցաւ քառասուն եւ երեք տարիներու խռովքին ու խորհուրդին մէջ, մեզ կը թողու սրբազան մարտնչումներու, ու դիւցազնական հերոսամարտերու անկորնչելի ժառանգը:

Խանասորը, Երլտըզի ռումբը, Սասունի ու Զէյթունի դիւցազնական կռիւները, Վասպուրականի, Շապին-Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Բագուի հերոսամարտերը: Եւ ապա, հայ կամաւորական գունդերու կազմութիւնը: Սարտարապատ ու Քարաքիլիսէ: Ու Մայիս 28, Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումը...

Ահա, այսպէս եղաւ պատմութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ պատմութիւնն է հայ յեղափոխութեան եւ հայ ժողովուրդին:

Միամտութիւն պիտի ըլլար ժամանակակից հայ պատմութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զատել իրարմէ:

Հպարտ ենք այսօր, ինչո՞ւ չէ: Բայց ծափեր, բացագանչութիւն չէ որ կը պահանջենք այս առթիւ: Դաշնակցութիւնը շատ տեսած է ծափեր: Ան 1918ին, Հանրապետութեան լրջաներին, նոյն իսկ այսօրուան անարժան հակառակորդներէն կոչուեցաւ «ահա նոր Մեսիան որ կուգայ»:

Եւ մենք ամէնէն աւելի հպարտ ենք Հ. Յ. Դաշնակցութեամբ, մենք որ կրեցինք անապատի կիզիչ արեւն ու սարսափը, որ մեծցանք արիւն ճապաղիքներուն մէջ, որ տեսանք մեր մատաղ քոյրերուն անպատուումը: Այդ բոլորէն, եւ շնորհիւ Դաշնակցութեան, այսօր մեր կուրծքերուն տակ վիրաւոր, հոմերեան հերոսներ կը ծնին:

Եւ հաւատացէք, ա՛յ մարդիկ, կը զգամ կը լսեմ, նոյն այդ առեղծուածի կուրծքերուն տակ, քառասմբակ արշաւը Արտաւազդի նժոյգին:

Ու մեզ համար, քառասուն եւ երեք տարիներու պատմութիւնը վերջակէտ մը չէ, եւ ոչ ալ հանգրուան:

Այլ հետապնդուող խորհուրդ մը, պատգամ մը, անցեալի փառքով եւ վաղուան փոթորիկներով:

Նոր սերունդը,— Մեծ Եղեռնի ժառանգորդը— գտած է իր ճամբան,— Դաշնակցութեան գծած ճամբան:

Բանակ մըն են անոնք: Հաւատաւոր, հաստ ու անհարկու:

Ու այդ ճամբուն վրան, պիտի քալեն անոնք, աւելի անյողդողդ, աւելի յանդուգն: Արհամարհելով բոլոր վատերը, բոլոր այլասերածները:

Քառասուն եւ երեք ամեակի այս տօներուն առթիւ, յայտնի ու անյայտ հերոսներու, հայ ազատագրական պայքարի անվեհեր ու անձնուրաց զինուորներու հոգին է որ թեւ կ'առնէ, կը վերակենդանանայ սրահէ սրահ եւ սիրտէ սիրտ:

ՔԵԶԻ ՀԵՏ...

Այս առաւօտ բորբ արեւի ճառագայթներուն ջրվիժումը կը զգամ երակներուս մէջ: Ցնծութեան ու զինովութեան խոյանք մը կ'ողողէ մարմինս ամբողջ... Աչքերուս հորիզոնին մէջ նոր արշալոյսներու, եւ յոյսերու, եւ երազներու ծաղկիլը կը տեսնեմ կանխաւ: Կը զգամ որ դատապարտուեր են անխորտակելի ուժով մը: Ինչո՞ւ այս աննախընթաց խանդավառութիւնը եւ հոգեկան անսահման բերկրանքը՝ Հոկտեմբերի այս մառայլ ու դաժան օրերուն, երբ արեւը իր դեղնագոյն զգեստն է հագեր եւ ամպերու ընդերքէն հազիւ իր գլուխը կը ցուցադրէ աշխարհին ու մարդոց, երբ ցուրտ ու խայթող թունաւոր շամանդաղ մը բռներ է տիեզերքն ամբողջ:

Քու սրբազան գաղափարիդ կրակն է, ով Դաշնակցութիւն, որ կը ջերմացնէ մեր հոգիները, կը զօրացնէ մեր կամքը եւ հաւատքի հանգամանքին մէջ իր շարքաշարութեան ու տոկունութեան անխորտակելի միւռոնը կը կաթեցնէ... Քու չարս տասնեակ եւ աւելի զարուններուդ ծփանքին տակ քանի՜ սերունդներ են թրծուեր ու կռանուեր, վարպետ դարբիններու մուրճին տակ: Քանի՜ կեանքեր են փճացեր գաղափարի ճամբուդ վրայ՝ միշտ բարձր պահելով ցեղին սուրբ դրօշը: Դուն եղար մեր վերջին յիսնամեայ յեղափոխական անցեալի խիզախ ու կորովի առաջնորդը, մարտական ուժը, որ աւերներու եւ փլատակներու մոխրակոյտէն փիւնիկ թռչունին պէս յարութիւն առիր ցեղին խորտակուած սրտին ու ըսիր.— Զարկ, պիտի յաղթես անպայման: Ցեղն այսօր հպարտ է քեզմով:

Ժողովուրդի խաժամուժին մէջէն դուն զատեցիր, հաւաքեցիր գաղափարիդ ու հայրենանուէր անձնուրացներու համախոհները եւ զանոնք կեդրոնացուցիր մէկ նշանաբանի, մէկ դրօշի տակ,— «Մահ կամ ազատութիւն»: Եւ օր մըն ալ անոնք իրենց կարմրաբորբ շառայլով կերտեցին ցեղին ազատութեան և անկախութեան չէնքը: Ժողովուրդը ազգ դարձաւ եւ ազգը՝ պետութիւն:

Թէեւ այսօր չունինք այդ պետութիւնը, սակայն ունինք քեզ, ով Դաշնակցութիւն: Տարագիր ու հալածական սերունդ մը հոս, արտասահմանի մէջ որ կը խլրտի քու դրօշիդ ծալքերուն տակ, որ հեղեղատի պէս թումբեր ու պատուար չի ճանչնար, այլ կը գլէ կ'անցնի սանձարձակ... Դուն այս սերունդին հաւատքի ոսկեղէն տաճարն ես, յոյսը, քուրան: Բոլորը, Հոկտեմբերի այս ցուրտ ու դաժան օրերուն, կուգան վհատութեան եւ յուսահատութեան փուշերը թօթվելով իրենց հոգիները լուալու, ուխտն ու գաղափարը ամրապնդելու: Իրենց կեանքը քու ղոհասեղանիդ ընծայաբերելու:

Այս սերունդը լմբռնած ու կորովի ջիղ ունի, պայքարի բոլոր եղանակներուն ծանօթ, նահանջել չի գիտեր:

Ողջո՛յն, քառասուն եւ երեք տարիներուդ անմահին, չքեղ ու թեկնեղ հասակիդ:

Ողջո՜յն մաքի ու բազուկի, նահատակ ու ապրող բոլոր մշակներուդ:

Հ. ՏԷՐ – ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Օտար միջավայրն ու շլացուցիչ հրապոյրները չեն կրնար մազաչափ շեղել զայն իր խոէալի ճամբէն, որովհետեւ իր երակներուն մէջ յեղափոխական արիւնը կայ, հաւատքի կայծը որ անդադար կը կայծկլտայ:

Դուն, միայն դուն կարող ես ցնցել եւ զգաստութեան բերել վատերն ու դաւաճանները ազգակործան, ո՜վ Դաշնակցութիւն: Հեռու չէ այն օրը, երբ կրկին պիտի հնչեցնես կոչի ահազանգը, չփորը մարտագոռ... Որովհետեւ դուն ես հայրենիքի ցաւին ու լուռ գալարումներուն միակ ու հարազատ արտայայտիչը, դուն անհողդողդ ու հերոսածին, արդարախօս ու ցեղանուէր Դաշնակցութիւն...

Շարժէ՛, ըմբոստ սերունդը քեզի հետ է...

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

Դաշնակցութեան արեւին

— ○ —

ՀԱ՛ՅՐ, դիւցազնօրէն պաշտելի նեբէ՛ որդւոյդ՝ ծննդեան տօնդ, փառքի ժամդ երգելու, Արեգակին հետ լողնալու:

Դուն ծնար օր մը խաւար, երբ մեր աշխարհը, արիւն-աւերի, լացուկոծի, ողբի ու աղաղակի թատր էր դարձեր:

Քու ծնունդդ անհեղօրէն յեղաշրջեց, բոցավառեց, յեղափոխեց, եւ շանթարձակ տարածուելով լուսաւորեց մեր լեռները, մեր ձորերը եւ հովիտները:

Քու ծնունդդ ողջունուեցաւ մեր աշխարհի հրաբորբոք կորիճներէն: Օ՜հ, ի՜նչպէս պատմել հրճուանքը, եւ ծերուկին, եւ պատանին, եւ վարդանման մեր հարսներուն, որ ատողներուն հետ դէմ դիմաց փառքի՜ երգեր երգեցին:

Քու ծնունդը, ես կ'ողջունեմ, ո՜վ հայր, որ հրաշագործ մուրճի մը պէս Ազատութեան արեւածագին վարժեցուցիր մեր միտքերն ու բազուկները:

Քու ծնունդդ ես կ'ողջունեմ, ու կ'երկրպագեմ քեզի, որովհետեւ դուն լոյսի մը ցոլացումով ջահակիրը պիտի ըլլաս իմ վիրաւոր ցեղիս ազատութեան:

Խօսէ դուն, հա՛յր:

Տե՛ս, ցեղդ անհունապէս վշտակիր, աւերակ հայրենիքի ափերէն դուրս նետուած, ճանկ մը հողի, ապաստ երդիքի կարօտը ունի:

Բայց ինչո՞ւ լուռ ես, ո՛վ իմ հայր:

Արթնցի՛ր, եւ պերճ գլուխդ վեր բարձրացուր, դէպի կամարները աստղերուն, դէպի լուսինը մեռելական, ու ըսէ խօսքդ մերկաշունչ, ու կանչէ հայորդիներդ՝ մաքրամաքուր ցեղիդ, ու տո՛ւր պատգամներդ յեղափոխական:

Եւ այն ատեն, հաւատա՛, հայր, մենք անկասկած կ'ողջունենք արեւը ազատութեան:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

...ր. եւ, երկրորդ, ի՞նչ իրաւունքով ... ձերբակալած էք:

— Եթէ ընկեր էք, ապա ուրեմն ... գիտնաք, որ նման գործերի ...ելու իրաւունք չունիք: Գնա... ձեր գործին:

— Ընդրում եմ ինձ հետ այդ տոնով ...: Ահա իմ կուսակցական ամս...: Դուք էլ ցոյց տուէք ձերբակալ...թեան հրամանագիրը:

— Դա ձեզ չի վերաբերում: Իսկ ... շատ խօսէք, հետեւանքը վատ կը ...:

— Ես ձեզ ցոյց կը տամ ապացուցել...

— Դուք էլ ձերբակալուած էք, հե... ինձ:

— Գնանք եւ կը տեսնենք թէ ո՞ւմ ... հետեւանքը վատ կը լինի...

Երեքս չորս դարձած շարունակեցինք մեր ճամբան:

Երբ հասանք Թարխանեան փողոցի ..., դիմացի տան մուտքի մօտ (...ներու տունը) կանգնած ... բարձրահասակ երիտասարդ ... զինուորական վերարկուով եւ ... մը: Դիմացի երիտասարդը լաւ կը ճանչնայինք՝ Ցատուկ Բաժնի վա...ն էր (Դարակէօզեան թէ Կիրա...եան): Համայնավար ընկերս իսկոյն վազեց անոր մօտ: Մէկ – երկու վայրկեան խօսել յետոյ, կանչեցին նաեւ մեր Թուսը, որ քննիչ էր Ցատուկ Բաժնի մէջ: Թուսը երթալէ առաջ մեզ յանձնեց փողոցի անկիւնի կեցած միլիցիոնէրի հսկողութեանը:

Հասկնալի է, թէ ինչ կատաղութեամբ սկսայ յանդիմանել ընկերս իր անզգուշութեան համար: Ան շատ հանգիստ եւ պաղարիւն պատասխանեց, թէ ուշ է այդ մասին խօսիլ եւ պէտք է մտածել փորձանքէն ազատուելու մասին:

Երկուքս ալ միաժամանակ մեր աչքերը յառեցինք մայթը փողոցէն բաժնող առուակին վրայ: Բայց ի՞նչ կարելի էր ընել: Երեք քայլ վրայ պահակն էր կանգնած, իսկ մեր դիմացը երեք չեկիստներ եւ երկուքն ալ յաճախ մեր կողմը կը նայէին: Վերջապէս որոշեցինք, մինչեւ Չեկա հասնիլը ձեւով մը ազատել ընկերոջս գրպանի պատուհասէն: Հակառակ պարագային, ինչ կ'ուզէ ըլլայ: Ապա նոյն մեր խենթութիւնը բռնեց եւ ըսկսանք կատակել եւ իրարու բանտային յաջող ու երջանիկ կեանք բարեմաղթել....:

Կէս ժամ վերջը վերադարձան համայնավար ընկերս եւ Թուսը: Վերջինս մեզմէ պահանջեց մեր թուղթերը: Համայնավարը յանձնեց իր կուսակցական տոմսը, ընկերս ուսանողական գրքոյկը: Ես վրաս ոչ մէկ թուղթ ունէի: Ընկերներուս թուղթերէն առնելով անունները, ինձ ալ պատուիրեց տանուն թուղթերով ներկայանալ Չեկա: Կը դժուարանայինք հաւատալ թէ ազատած ենք: Սակայն, իրողութիւն էր:

Ամբողջ ճանապարհին համայնավար ընկերս, հպարտ իր տարած յաղթանակով, կը հաւատէր թէ քանի որ ինք ողջ է, որ եւ է բանտէ վախնալու պատճառ չունինք: Ի հարկէ, մեր վրայ գրաւ մի լաւ «Չէֆ» կազմակերպելու պարտականութիւնը....:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳՐՔԻ ՕՐ

Դարաւոր Հայ Մշակոյթին կեանքը կապուած է Հայ լեզուով հրատարակութեան: Կը յաւերժացնէք առաջինը եթէ քաջալերէք երկրորդը: Հայերէն գիրք գնեցէք:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն

Փարուկի օրերից

—·—

Սարերի փէշին,
Լեռան գագաթին,
Անտառի միջին
Թէ գետի ափին
Ձմռանը սառած,
Ամառը վառած
Դաշտերի միջին
Աչքերը յառած՝
Հայդուկն է կանգնած ...
Նայում է հեռուն,
Նայում դէպ հարաւ,
Որտեղ արեւի
Ոսկէզօծ շողքից
Մասիսն է լալիս:
....
Գանգատ է զալիս:
— «Ո՞վ դու ալեւոր
Հսկայ Արարատ,
Աշխարհն ես փրկել
Դու ջրհեղեղից·
Ազատիր եւ մեր
Հայ ազգը բշուառ,
Տանջուող, տառապող
Թիւրք խուժ ցեղից:
Ձայն տուր եհռաւոր
Սպիտակ արծուին
Խնդրեմ օգնութիւն
Ռուս թագաւորից·
Թող զօրքեր ճամբէ
Ջարդէ սուլթանին
Մեր կեանքն ու վաթան
Փրկէ սեւ օրից»:
Անցան տարիներ
Երկինքը մթնեց·
Հսկան դղրդաց
Երկիրը շարժեց՝
Սուլթանն ու ցարը
Երկուսն էլ ընկան
Ընդմիշտ միասին:
Քամին փոշու հետ
Բուք բորան հանեց,
Երկինքն որոտաց,
Կայծակներ թափեց,
Տներ հրդեհեց,
Այգիներ այրեց:
Անձրեւը տեղաց,
Օջախներ մարեց,
Ածուխ ու մոխիր
Դաշտերը պատեց:
Լուսինը ծածկուեց
Աշխարհ խաւարեց,
Հայդուկն էլ անցաւ:
Անապատներից,
Մոխրի կոյտերից
Մի հայ որբուհի
Դուրս ելաւ զունատ,
Նայեց չորս բոլոր,
Երես խաչ հանեց
Ու Աստուած կանչեց՝
— «Մեր դժբախտութեան
Լուռ ու մունջ վկայ,
Տեսա՞ր, ջարդեցին
Թալնեցին, տարան,
Ոսկի, մարգարիտ,
Հարսներ – աղջիկներ·
Մորթեցին խպառ
Մերեր, մանուկներ:
Ընկան կուի մէջ
Եւ քաջ հայդուկներ,
Չը կանչե՞ս նորից
Թագաւորներին,
Դրանք են մեզի
Հասցրել էս օրին:
Ձայն տուր գիւղացուն,
Խեղճ բանուորներին,
Դատաստան հանեն
Մեղաւորներին:

ԱՐԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

7 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ Salle GAVEAUի ՄԷՋ
45, Rue la Boëtie Métro: Miromesnil

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջաններու Հայ Մշակութային Միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ: Նախաձեռնութիւն՝ «ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ»ի:

կը նախագահէ՝ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Աննախընթաց երեկոյթ նուիրուած ամբողջութեամբ Հայ երաժշտութեան: Պիտի նուագուին հին եւ նոր հեղինակներու երկերը մեծ մասամբ առաջին անգամ:

Երգչուհիներ.— *Օր. ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ եւ Օր. Ի. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ*
Ջութակահար.— *Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ*
Դաշնակահար.— *Պ. Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ*
Երգչախումբեր՝ *«Կոմիտաս»* ղեկավարութեամբ *Պ. Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆի*
» » *«Կիլիկիա* » » *Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի*

Սէնֆոնիկ մեծ նուագախումբ, բաղկացած *40* արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ՝ *Պ. Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի եւ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի*

ՏՈՄՍԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ.— «Հայ Մշակոյթի» ծրգուան Յանձնախումբի քարտուղարութեան Պ. Հ. Բալուեանի մօտ, *1, Rue l'Aqueduc, Paris (10). Tél. Nord 75-69: Salle Gaveau. 45, rue la Boëtie* ամէն օր ժամը *9-12* եւ *2-6*: Գրատուն Հ. Սամուէլ, *51, rue Mr. le Prince*: Ճաշարան Ֆլօրիա, *61, rue Mr. le Prince*: Հանդէսին օրը կիշէն:

Բոլոր տոմսերը թուագրուած են: Գիները 5 - 20 ֆրանք:

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տեղերը:

Հաղորդ. միջոցներ.— Մէթրօ *Miromesnil*: Օթոպիւս *AT, ATbis, AO, AH, B, BE, CD, CE, CC*: Հանդէսը պիտի վերջանայ գիշերուան ճիշդ *11.30ին*

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9·30էն մինչեւ լոյս

HORTICULTUREի ՇԷՆՔԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

18րդ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ին
ԵՒ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ին
ՑԵՐԵԿՈՅԹ *ԵՐԵԿՈՅԹ*

կը ներկայացուի

Studio Rudolfի սրահին մէջ 6bis Rue Campagne Première (Métro: Raspail)

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ՝ 10, 7·50, 5 ՖՐԱՆՔ

ԱԶԴ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ Վարժարանի Տեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր **5**ին:
Նոր արձանագրութիւնները պիտի ընդունուին մինչեւ Հոկտ. **31**:
Արձանագրութիւններու համար դիմել անձամբ կամ նամակով ամէն օր Վարժարանի Քարտուղարութեան ժամը 9էն 18ը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տօքթ. Յ. ՏԻՐԱՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ՝ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

փոխադրուած է **53 Rue du Four 53. Paris (6)**
Métro: St. Sulpice եւ **Sèvres-Croix-Rouge**
Tél. LITTRÉ 49 - 23

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Փարիզի եւ շրջականներու բարեպաշտ հայ հասարակութեան թէ այսօր Կիրակի. Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան տօնակատարութիւնն է եւ Տ. Վաղարշապատ եպիսկոպոս հանդերձեալ է Ս. պատարագ մատուցանելու: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Կաթողիկոսի անդրանիկ օրհնութեան Կոնդակի ընթերցումը եւ Տօնին առթիւ մատաղ պիտի բաշխուի:

Կնիք

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Square de Neuilly - St. James Նէօյիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլոնի մօտ, գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ. 10—15,000 ֆր., 5 փ. 13—20,000 համա. մենաւթ. մեծ խոհ., ծառաներու՝ խոհ. տաքջ. սեն. ջերմ.լակ, կառատուն: Այցելել՝ 7, 9 9bis rue Casimir-Pinel եւ 11 Bld. de la Seine. մանր. ճարտ. Verdonnetի 65 rue Boursault Փարիզ (17), Հեռ. Marc. 77—16, փափաք. կը ղրկուի պատկեր. գրքոյկ.

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը. բ. յարկ. աջ կողմ, Métro Pigalle.

Փարիզի ամէնէն արդիական շէնքը

Parc Buttes Chaumont

1 փիէս, մուտք, խոհ. լոգար. 2900 ֆր.
2 փիէս, մուտք, խոհ. լոգ. 3900 ֆր.
Կեդր. ջեռ., տաք ջուր, վերել., հեռ.

19 rue de l'Atlas Métro: Belleville

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Թիւ **10 Camme Façon Metier** *Թրիքօի գործիք ունեցող եւ տունը աշխատող գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ:*
Շատ լաւ վճարում:
Դիմել՝ **TERZIAN***ի*
3, Rue Poissonnière, Paris
Ներկայանալ **certificat de Domicile***ով:*

Հասցէի փոփոխութիւն

ՏՕՔԹ. ՏԻԳՐԱՆ ՍՊԱՐԹԱԼԻ

փոխադրուած է իր նոր ընդարձակ դարմանատունը՝
33, Rue de Poissonniere (REX սինէմային ճիշդ քովը)
Métro: Bonne - Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14-18* եւ ժամադրութեամբ:

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ
հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet **76-65**
Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

PEUGEOT

201 **301**

ԾԱԽՈՒԻ ԵՆ անմրցելի գիներով աժան, նոր եւ քիչ գործածուած **201** *եւ* **301** *թիւ* **PEUGEOT** *օթօմօպիլներ: Աննախընթաց պատեհութիւն: փութացէք օգտուիլ առիթէն:*
Դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի
65-67, Ave. Champs Elyssées, Paris (2)
Tél. 66 - 28 եւ **66 - 29**

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé
34, Bld. de Clichy, Paris. Métro: Pigalee. Tél. Marcadet 76 - 65

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)
մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ թրիքօ շինողներու համար:
Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ *2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40* (grosse laine):
Դիմել՝ **DOERFLINGER**
31, Rue de Maubeuge, Paris (9e) Métro: Cadet
Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար: Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ: Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը:

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ *(Գրիգիրեկ)*

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենալաւ պայմաններով:
Փողոցի արկածի *դատերու* մասնագէտ, *առանց կանխավճարի:*
ընդունելութիւն: *Առաւօտ ժամը 9էն 10.30: Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30:*
Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

Կ'ՈՒԶՈՒԻ տեւականօրէն մեզ մօտ աշխատելու համար լաւ, վարժ եւ փորձառու կարուհի մը կնոջ հագուստներ կտրելու եւ կարելու: Անվարժներու պէտք չկայ: նմոյշներով ներկայանալ ժամը *2-4*, S. ANLEYAN, 38 Passage du Ponceau (119 Bld. Sebastopol. *2/2*, Rue St. Denis) Paris (2). Métro: Réaumur Sebastopol.

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D. N. BAHADOURIAN 40, rue Chaponnay. Lyon

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԵՆԱՋԵԱՆ

21-23 Rue Saulnier. Métro: Cadet

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԳԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՐՐՈՆԻ, ՊՌԻՁԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9-12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71, Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10e)
Tél. Botzaris 53 - 61 Métro: Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ճերմակութիւն, ֆրանկական եւայլն), մորթի, երակներու, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:
Բժշկումը կը կատարուի X անդրամանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ: Ոսկեայ ակռան 100 ֆրանքէն, որոշ ամերիկեան սիստեմով:
Ակռաները շատ մատչելի գինով բանուորներու եւ չքաւորներու:
Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

Հայ առեւտրականներ

"Tricotage MOZPIR,,

21 rue des Petits Carreaux Paris (2) Métro: Sentier
Միակ Թրիքոյի Հայ գործատունը որ ունի *արանց, կանանց* եւ *տղայոց* Թրիքոյի տեսակաւոր ձեւի մթերք, Maille fine եւ Maille Retournée:
Առաջին իսկ այցելութեամբ գոհացում պիտի գտնէք. անմրցելի գիներ ու յարմարագոյն պայմաններ:
Գաւառի յաճախորդներու նմոյշ կը ղրկուի ու մեր ներկայացուցիչը կ'այցելէ: Արագ առաքում բոլոր ապսպրանքներու:

HOMME TAILLEUR DAME

Toros Pekmezian

45 ,Rue de Trévise - Paris (9) Métro: Sentier
Ամէն ճաշակի եւ ամէն քսակի յարմար, կը կարէ չափու վրայ այրերու եւ կիներու տակուն ու ճաշակաւոր հագուստներ, անգլիական ընտիր կերպասներէ:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ **Danton 52—75**
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԾԱԽՈՒԻ Է

Քարաշէն գեղեցկատեսիլ տուն մը. ներքնատ ամբողջովին բնակելի — Villiers-le-Bel-Gonesse *կայարանին դիմաց — 4 սենեակ, խոհանոց մը եւ զարդախուց* (cabinet de toilette) — *ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն — պարտէզ եւայլն. Գին՝ 60,000 ֆր., որուն 10,000 միայն կանխիկ. Մնացեալը վճարելի 10 տարուան մէջ:*
Դիմել կալուածատիրոջը՝ փաստաբան Պ. ՎԱՀԷի, 94, rue Saint Lazare, *Paris (9)*:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մետալ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն
85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)
Métro BELLEVILLE կամ **COURONNE Tél. MENIL. 45—43**

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրեր 10—12:
Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, լուսանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ախտաբուժական ճառագայթներ (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր աղդակներն են:
Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշարիմախտային բուժում եւ բուժիչ պատուաստ եւ շինուկ (կատարելապէս անվտանգ):
Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, թելադրական եւ մեթոտներ:
Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:
Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:
Տօքթ. Մ. Քէօսէեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.
Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրոն եւայլն.) շինութեան համար:

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՃԱՄԲԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

3 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2307

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՂԱՐ, ԿՈՆԴԱԿ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ

Մեր հակառակորդները նորոյթ ռազմախաղեր ունին:

Երբ կը պարտի քաղաքական պայքարը եւ կ'անճրկին, կը չըմբին ամբողջութեան բռունցքին տակ, օգնութեան կը կանչեն Հայաստանեայց եկեղեցին եւ անոր իշխաններն ու սպասաւորները:

Այդպէս եւ այս անգամ:

Ուխտադրութիւն,— «Հակա-Հայաստանեան» ազգանշանը մասնաւոր ուժգնութեամբ արծարծուեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութենէն անմիջապէս վերջը: Աւելի ճիշդ, երբ իրենց երկիր վերադարձան արտասահմանի պատգամաւորները:

Փա՛ռք Երեւանի և Էջմիածնի, Դաշնակցութիւնը բարեկամներ ունեցաւ այդ պատգամաւորներուն մէջ: Չէր կրնար ունենալ:

Ուրեմն, անոնք ամուր պահեցին իրենց գաղտնիքները եւ յաղթական մթնոլորտ ստեղծել:

Ամիսներ յետոյ, ահաւասիկ արդիւնքը:

Անշուշտ անոնք մասնաւոր պաշտօն մը չունէին, Երեւանէն եւ Էջմիածնէն հրահանգներ բերելու եւ պարտադրելու համար:

Եւ սակայն, իբրեւ «հանգամանքաւոր» մարդիկ, խոստովանութիւններ ունեցան նորընտիր կաթողիկոսին, մեծ ու պզտիկ պաշտօնեաներու հետ, եւ պարտք սեպեցին յայտնել անոնց թելադրութիւնները կամ բաղձանքները:

Ահաւասիկ այդ վկաներէն մէկը, համաձայն Ամերիկայի ամկամար պաշտօնաթերթին.

— «Վեհ. Հայրապետը, որ օրին իբրեւ Գեր. խորհրդոյ առաջատար անդամ, իր հաւանութիւնը տուած եւ մասնակցած էր 1929ի պատուէր – հրահանգին, իր օծումէն անմիջապէս յետոյ, էջմիածին գտնուող արտասահմանի պատգամաւորներուն, մասնաւորաբար Եգիպտոսի Առաջնորդական Տեղապահ Տ. Մամբրէ եպիսկոպոսի, բերանացի պատուէր տուած էր, որ եկեղեցիները Մայիս 28ի եւ եռագոյնի նման հակա-Հայաստանեան ցոյցերու ասպարէզ չդառնան: (Պայքար, 14 սեպտ. 1933):

Այսքանը արդէն բաւական էր, որպէսզի թեւ առնէին անոնք որ ընախոսական կիրք ունին ազգային ո՛ր եւ է յիշատակի, պարծանքի եւ խորհրդանշանի հանդէպ:

Այս տեսակէտէն, չափազանց ուշագրաւ պատկեր մը կը ներկայացնէ Պուլկարահայ «Թեմ. Պատգ. Ժողովի», որուն բանաձեւը պաշտօնաթերթի մը պէս արտատպուեցաւ բոլոր հակադաշնակցական թերթերուն կողմէ:

Կ'ուզէի՞ք լսել մէկ երկու կէտերը այդ պատմակա՛ն բանաձեւին.

— 1. «Հայութիւնը չունի ազգային ընդհանուր հեղինակութեան մը որոշումը, որով եռագոյն դրօշակը ընդունուած ըլլայ, ուստի ատեն իբր հայ ազգային դրօշ:

2. Որպէս ազգային տօն կ'ընդունուին միայն այն տօները, որոնք ընդունուած են Հայ. եկեղեցւոյ պետ Ս. Աթոռի վեհափառ Հայրապետին կողմէ եւ արձանագրուած են Հայ. եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ:

3. Մայիս 28ը իբրեւ ազգային տօն գոյութիւն չունի վերոյիշեալ տօնացոյցին մէջ, եւ չէ ընդունուած Հայ. եկեղեցւոյ Գերագոյն պետէն»:

Մի՛ ըսէք թէ պուլկարահայ գաղութը խաւարեալ է, թէ այդպիսի բան չի կրնար պատահիլ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Պուլկարահայ «Թեմական»ին յանցանքը այն է որ, գրի առած եւ ստորագրած է այս յիմարաբանութիւնը, իսկ ուրիշ տեղեր կը հրահանգեն եւ կը գործադրեն բերանացի:

Մնաց որ, նոյն իսկ Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ, լայնօրէն շահագործուեցաւ նախորդ կաթողիկոսին օրով տրուած կոնդակ մը (1929), որ պարզապէս կը յանձնարարէր եկեղեցին հեռու պահել քաղաքական պայքարներէ:

×

Ուրեմն, Դաշնակցութեան հակառակորդները գտած են փրկութեան դուռն:

Այսուհետեւ պայքարը պիտի զարգանայ եւ ծաւալի՝ յանուն վեղարի, կոնդակի եւ տօնացոյցի:

Ահա վերջին զէնքը,— նորընտիր կաթողիկոսին առաջին կոնդակը, որ դեռ վերջերս տպուեցաւ, թէեւ գրի առնուած է 1933 յունիս 1ին:

Աւանդական օրհնութիւններէն եւ յորդորներէն յետոյ, Ծայրն Ա. պարտք սեպած է կարգ մը պատուէրներ ուղղել մասնաւորապէս արտասահմանի առաջնորդներուն, յանձնարարելով.

— «Հեռի կալ եւ պահել զհաւատացեալ ձեր ժողովուրդ ի կուսակցական պայքարաց եւ յանախորժութեանց, հայելով միայն ի բարոյական եւ ի կրօնական շինութիւն հօտին: Հայրենի երկիրս եւ համայն ազգ ի տիւռս կարօտին խաղաղութեան առ ի բուժել զընկալեալ վէրս իւրեանց»:

Դժբախտաբար, յաջորդ նախադասութեան մէջ կաթողիկոսը կը շեղի եւ կ'իյնայ չափազանց ակներեւ հակասութեան մը մէջ, դուռ բանալով թ'ու կուսակցական թ'ու քաղաքական պայքարի.

— «Ուստի եւ պարտիք զուն գործել վտարել ի միջոյ հաւատացելոց զամենայն ինչ, որ հակառակ կայ խաղաղութեան եւ մի՛ թողուլ գթշնամանս արարս ընդդէմ Մայր Հայրենեաց Մերոց՝ Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան նորին»:

Անմիջապէս յետոյ նորէն յորդոր քահանաներուն՝ «վառել ջահ հաւատոյ եւ բարեպաշտութեան»:

Դժբա՛խտ կաթողիկոս. հազիւ տեղաւորուած, իր առաջին կոնդակովն իսկ դուռ կը բանայ — անշուշտ ակամայ — ոչ թէ խաղաղութեան, այլ պառակտումի:

Որովհետեւ, արթո՞ւն են խաղաղութեան բուն թշնամիները, դիմակաւոր եւ անդիմակ դաւադիրները, շահագործելու համար այդ մէկ հատիկ նախադասութիւնը,— «մի՛ թողուլ գթշնամական արարս ընդդէմ Մայր Հայրենեաց Մերոց՝ Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան նորին»:

Կ'արժէ աւելի բաց խօսիլ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ, ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ»

Հայերէն ո՛ր եւ է հրատարակութեան մէջ՝ միշտ կը հանդիպիք նետեւեալ բացատրութեանց.—

« Հարիւրաւոր » հայ բանտարկեալներ,— « հազարաւոր » հայ գործազուրկներ,— « Միլիոնաւոր գաղթականներ » եւայլն:

Աւելի ստակնալի դառնալու համար, կրնայի տեղն ի տեղոյ յիշել օրինակները: Բայց աւելորդ է:

Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ ընդհանրապէս բառերը՝ թիւերը կը գործածենք առանց կշռելու իմաստը:

Օրինակ, երբ կը գրես փրանսական քաղաքի մը, նահանգի մը հայ բանտարկեալներու մասին, չպիտի ըսես « հարիւրաւոր »: Սարսափելի թիւ է « հարիւրաւոր»ը: Կրնա՞ս հաստատել:

Ցետոյ, երբ կը խօսիս անկանոն բուզբ ունեցողներու մասին — նորէն քաղաքի մը մէջ — դիւրին է ըսել « հազարաւոր »: Բայց, դժուար է հաստատել:

Ամէն պարագայի մէջ, ճիշդ գաղափար չես տար կացութեան մասին:

Կրնաս գրել,— Հարիւրաւոր հայ բռնախտաւորներ կը ծիւրին Ֆրանսայի հիւանդանոցներուն մէջ »:

Բայց ճի՞շդ է: Եթէ գրես,— « Տասը հայ հիւծախտաւորներ կան այսինչ հիւանդանոցին մէջ» ,աւելի խոր տպաւորութիւն կը գործէ, որովհետեւ խելքի մօտ է:

Ցաճախ կը կարդաք նաեւ — « միլիոնաւոր Հայեր ջարդուեցան »: (Ապրիլ 11ի առթիւ):

Մինչդեռ, նոյնիսկ երկու միլիոնը միլիոնաւոր չէ: Այս օրուան ամբողջ հայ ժողովուրդին համար անգամ չըպիտի կրնայինք ըսել « միլիոնաւոր»:

Ուրեմն, քիչ մը աւելի ուշադրութիւն բառերու իմաստին, մանաւանդ երբ խօսքը թիւերու մասին է:

Որքան ալ դժուար ըլլայ պրպտումներ կատարել եւ ստուգել, երբ կը գրես նիւթի մը մասին որ ծանօթ է քեզի, զգուշացիր ընդհանուր խօսքերէ եւ աշխատէ ճիշդ պատկերը տալ մօտաւորապէս:

ՎԱՀԷ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ ԹԱՂՈՒԱԾ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

Արէճի թերթերէն մէկուն խմբագիրը վարչապետ Գ. Ցալտարիսի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Անատոլուէն փոխադրուած Յոյներուն թաղած դրամներուն շուրջ:

— Այս մասին Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ տեսնուեցայ, ըսած է Գ. Ցալտարիս: Թուրք արտաքին գործավարը լնծի ըսաւ թէ թրքական օրէնքի մը համաձայն, թաղուած գանձերուն նախքին յիսունը լուր տուողին կը պատկանի: Ասոնք գանձերուն տեղը գիտցողները լուր կուտան եւ այս դրամը կ'առնեն: Պատասխանեցի թէ այնտեղ ոչ թէ գաղտնի գանձեր, այլ տէրերուն կողմէ պահուած դրամներ կան: Խօսք տրուեցաւ թէ խնդիրը պիտի քննուի »:

ԼԱՑՓՑԻԿԻ ԴԱՏԻՆ ԴԷՄ

Կիրակի առտու 300 համայնավարներու բողոքի ցոյց մը կատարեցին Սոֆիայի փողոցներուն մէջ, Լայփցիկի դատավարութեան դէմ: Ցուցարարները քարեր նետեցին ոստիկաններուն որոնք ստիպուեցան ատրճանակ պարպել օդին մէջ, բազմութիւնը ցրուելու համար: Այս առթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Գ. ԷՌԻՈՅԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Նախկին վարչապետ Գ. Էռիօ հիւանդ է շաբաթէ մը ի վեր: Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին աւելի ծանրացաւ վիճակը: Սուր խիթեր կը զգայ:

Կիրակի օր տաքութիւնը մինչեւ 39 աստիճանի բարձրացած ըլլալով, բըժիշկները բացարձակ հանգիստ պատուիրեցին: Միեւնոյն պատճառով առժամապէս արգիլուեցան այցելութիւնները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԱՄԷՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՊՆԱԿ ԿԵՐԱԿՈՒՐ ԿԵՐԱՒ

Համաձայն Հիթլէրի հրամանին, կիրակի կէս օրին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ ամէն Գերմանացի մէկ տեսակ եւ աժան կերակուր կերաւ, որպէսզի խնայուած դրամը յատկացուի գործազուրկներուն: Բոլոր թերթերը մրցումի ելած էին, կերակուրի տեսակներ հնարելու համար: Պայման էր որ կերակուրին արժէքը չանցնի մարդ գլուխ կէս մառքը, այսինքն 3 ֆրանք: Մասնաւոր հաւաքիչներ նշանակուած էին, խնայուած դրամները գանձելու համար: Չար բերաններ կ'ըսեն թէ անոնք իրաւունք ունէին մինչեւ իսկ խոհանոց մտնելու եւ կերակուրները նայելու, որպէսզի զեղծում չկատարուի:

Այսպէս պիտի շարունակուի ամբողջ ձմեռը, իւրաքանչիւր ամսու առաջին կիրակին: Ճաշարաններն ալ առտուան ժ. 11էն մինչեւ իրիկուան 5ը ենթակայ էին նոյն կանոնին: Ժողովրդական ճաշարաններու մէջ ճաշը կ'արժէր կէս մառք, իսկ փարթամ ճաշարաններուն մէջ՝ աժան ճաշացուցակի մը չափ: Գոյացած տարբերութիւնը յատկացուեցաւ «Ձմեռնային օգնութեան»: («Վինթէրհիլֆէ»):

Տոքթ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը, շարժման գլուխն անցած էր, իսկ փողոցները պաշարուած էին աղջիկներով եւ երիտասարդներով որոնք ծաղիկներ կը փակցնէին անցորդներուն եւ դրամ կը հաւաքէին: Կառավարութիւնը շատ լաւատես է արդիւնքի մասին:

ՀՈՒՆՁՔԻ ՕՐԸ. « ԿԵՑՑԷ՛ ԳԻՒՂԱՑԻՆ »

Միեւնոյն օրը, Գերմանիոյ բոլոր քաղաքներուն եւ յատուկ գիւղին մէջ տօնուեցաւ « Հունձքի Օրը » , եւ մեծազօրդ ցոյցերով փառաբանուեցաւ գիւղացին: Ամէնէն փառաւոր հանդէսը կատարուեցաւ Պուքէնպէրկի բլուրին վրայ, ուր խռնուած էին 500,000 հանդիսականներ: Ներկայ էր նաեւ Գ. Հիթլէր: Առաջին ճառը խօսեցաւ հողագործական նախարարը, ըսելով.

— « Այն գինը զոր պարտադրած ենք, ի խնդիր մեր ամենօրեայ հացին, դրամատիրական շահագործումէն եւ կործանումէն կը փրկեն գիւղացին: Մենք կ'ուզենք մեր գիւղացիներուն համար հաստատել գերման գիւղական օրէնք մը: Հաստատելով անդրանկութեան իրաւունքը եւ ագարակներու ամբողջական փոխանցումը, մենք թոյլ չենք տար որ ժառանգութիւնը բաժան բաժան ըլլայ եւ գիւղական սեփականութիւնը խաղալիք դառնայ տնտեսական խաղերու: Այսպէս, հողը ապրանք մը չէ այլեւս: Ագարակը արմտիքի գործարան մը չէ, ոչ ալ հողագործական բերքեր չինող մեքենայ մը: Ժառանգական ագարակները պիտի դառնան գերման ժողովուրդին ցեղային վերածնութեան բջիջները: Վերադարձնելով ապառնականութեան վաշխառուական ոգին, մենք անոր տեղ կը հաստատենք արիւնի եւ հողի մեր բարոյականը:

Երկրին ամէն կողմերէն գիւղացիներ եկած էին, իբրեւ ներկայացուցիչներ: Անհամար վրաններ շինուած էին, պատսպարելու համար հիւրերը:

19,000 մեթր՝ օդին մէջ

«Խորհրդային Միութիւն» օդապարիկը շաբաթ օր, 30 սեպտեմբեր, իր առաջին փորձը կատարեց Մոսկուայի վրայ, գերազանցելով Պելժ փրոֆէսոր Փիքարի ձեռնարկը: Առաջին անթեկը որ հասած էր առտուան ժամը 8.45ին, կը ծանուցանէր թէ օդապարիկը կը սուրայ երկվայրկեանը 125 մեթր արագութեամբ եւ հասած է 3000 մեթր բարձրութեան: Ժամը 9.20ին կը գտնուէր 15 հազար մեթր բարձրութեան վրայ, գանդաղեցուցած ըլլալով իր վերելքը: Երբ հասաւ 17.200 մեթր բարձրութեան, ջերմաչափը կը ցուցնէր զերոյէն վար 64 աստիճան: Ցաջորդաբար օդապարիկը հասաւ 17.200, 18.400 եւ վերջապէս 19 հազար մեթրի: Վայրէջքը սկսաւ ժամը 1.10ին, երկվայրկեանը 2.50 մեթր արագութեամբ: Օդին մէջ եղած առեն, երեք օդաչուները՝ Փրոքոֆիէվ, Գիրնպաում եւ Կոտունով անթել հեռագիր մը ուղղեցին օդապարիկը շինող գործարանին բանուորներուն:

Փրոֆէսոր Փիքար իր առաջին թռիչքով (1931 մայիս) հասած էր 15.751 մեթրի, 17 ժամ կենալով օդին մէջ: Երկրորդ վերելքով (1932 օգոստոս) հասաւ 16,000 մեթրի: Ջերմաչափը կը ցուցնէր՝ 55 աստիճան:

Ցեղափոխական ծրագիր մը՝ Անգլիոյ մէջ

Այս շաբթու Անգլիոյ մէջ կը գումարուին երկու կարեւոր ժողովներ. մէկը՝ պահպանողական, միւսը՝ ընկերվարական:

Աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարը բացուած է արդէն, եւ կատաղի պայքար մը կը նախատեսուի՝ նախագահ Հէնտըրսընի եւ ծայրայեղ թեւին միջեւ, որուն վարիչն է Գ. Քրիփս: Այս վերջինը կազմած է ծրագիր մը, որուն համաձայն երբ աշխատաւորական կուսակցութիւնը նորէն տիրանայ իշխանութեան, պիտի պահանջէ.—

1. Անմիջապէս ջնջել լորտերու ժողովը:— 2. անմիջապէս քուէարկել բացառիկ օրէնքներ, լիազօրութիւն տալով կառավարութեան:— 3. Վերաքննել երեսփ. ժողովին կանոնագիրը, որպէսզի կարելի ըլլայ ներկայ վարչաձեւը վերածել ընկերվարական կարգ ու սարքի, օրինաւոր միջոցներով եւ առանց դիմելու դիկտատուրայի:— 4. Կազմել տնտեսական ծրագիր մը ճարտարարուեստի գործունէութեան, ելեւմուտքի եւ արտածման համար, վերջ տալով գործազրկութեան եւ չքաւորութեան:

Պալքանեան բանակցութիւնները

Եուկոսլաւիոյ «Տուպրովնիք» յածանաւը, որուն մէջ կը գտնուէին Թագաւորն ու Թագուհին, Թոնսթանցա հասաւ անցեալ օր: Քանի մը ժամ կենալէ յետոյ, մեկնեցաւ Վառնա, ուր ընդունուեցաւ Պուլկարիոյ Թագաւորին կողմէ: Հակառակ տիրող լռութեան, իրազեկներ կը պնդեն թէ այս տեսակցութիւնները պիտի նպաստեն Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութեանց բարելաւման: Եուկոսլաւիոյ Թագաւորն ու Թագուհին Վառնայէն պիտի անցնին Պոլիս, եւ Մ. Քէմալի հետ տեսակցելէ յետոյ, պտոյտ մը պիտի կատարեն դէպի Եգէական եւ Միջերկրական:

Կը հաստատուի թէ Գ. Թիթուլեսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Սոֆիա եւ Էնկիւրի պիտի այցելէ, շարունակելու համար բանակցութիւնները: Նախարարը Ռումանիոյ կողմէ ներկայ պիտի ըլլայ Թրքական Հանրապետութեան տասնամեակի հանդէսներուն:

Այս բոլոր բանակցութեանց մէջ, ճշմարիտ անկիւն մը մտահոգուած է Պուլ-

(Կարդալ շարունակութիւնը կարգալ Դ. էջ)

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, անցեալ շաբթու Պոլիս հասաւ Պ. Վենիզէլոս, իբրեւ հիւր Ըսմէթ փաշայի: Հակառակ անոր որ ժամանակը ուշ էր, հազարաւոր անձեր խռնուած էին քարափին վրայ:

Ոստիկանական տնօրէն Ֆէհմի պէյ անձամբ կը հսկէր կարգապահութեան: Երբ շոգենաւը մօտեցաւ, Ըսմէթ փաշա, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եւ դիմաւորութեան եկող միւս պաշտօնական անձնաւորութիւնները նաւ բարձրացան եւ բայլի գալուստ մաղթեցին: Տիկ. Ըսմէթ փաշա գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց Տիկ. Վենիզէլոսի: Ողջոյնի խօսքերէ յետոյ, Ըսմէթ փաշա թեւը տուաւ Տիկ. Վենիզէլոսի, իսկ Վենիզէլոս՝ Տիկ. Ըսմէթ փաշայի, եւ նաւէն դուրս ելան: Անոնց կը հետեւէին միւս անձերը, ինչպէս նաեւ հելլէն լրագրողներ որոնք յատկապէս եկած են:

Երբ հիւրերը ոտք կոխեցին քարափին վրայ, ամբոխը ամէն կողմէ կ'աղաղակէր. « բարի եկաք », « Տէրը պահպանէ ձեզ »: Կեցցէ՛ Վենիզէլոս:

Ցետոյ հիւրերը ինքնաշարժով մեկնեցան Բերա Փալաս, ուր իրենց համար մասնաւոր յարկաբաժին մը վարձուած է:

Վենիզէլոս հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ թուրք մամուլին.

— Երեք տարի առաջ, երբ հիմը դրուեցաւ թուրք-հելլէն բարեկամութեան, երկու կողմէն գտնուեցան բազմաթիւ անձեր որ կասկածեցան անոր ապահովութեան մասին: Այդ ատենէն ի վեր անցնող ժամանակը բոլորովին փարատեց այդ կասկածները: Թուրք-հելլէն բարեկամութիւնը հիմնուած է ոչ միայն երկու երկիրներու բոլոր պետական մարդոց համոզումին այլ եւ երկու ազգերու գիտակցութեան վրայ, ինչ որ աւելի կարեւոր է:

Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ կնքուեցաւ թուրք-հելլէն նոր ուխտ մը, որ կ'ընդլայնէ առաջինը: Բայց պէտք չէ կարծել թէ այս բարեկամութիւնը տուած է արդէն իրմէ սպասուած բոլոր արդիւնքները: Պէտք է համոզուինք թէ ապագային ամէն օր զգալի պիտի ըլլան անոր ազդեցութիւնները: Երկու երկիրները համոզուած են թէ իրենց բարեկամութիւնը եւ անկեղծ գործակցութիւնը խաղաղութեան շատ լուրջ երաշխիք մըն է, եւ անոր շնորհիւ կրնան հանդարտօրէն նուիրուիլ ներքին վերաշինութեան: Ուխտը որ եւ է երկրի չսպառնար եւ խաղաղութեան լուրջ գրաւական մըն է ոչ միայն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, այլեւ ամբողջ Միջաւոր Արեւելքի համար:

« ԵՐԵՍԻ ՎՐԱՅ ՊԱՌԿԵՑԷՔ »

ՑԱՆԴՈՒԳՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԸ ՄԷՋ

Տիթրոյիթի (Մ. Նահանգներ) ծխախոտի առեւտրականներէն Պ. Նշան Նալպանտեանի վաճառատունը կողոպտուած է շատ յանդուգն ձեւով մը: Կէսօրէն յետոյ, երբ տէրը իր 11 բանուորներուն հետ կ'աշխատէր, 8 աւազակներ ներս կը մտնեն ատրճանակով եւ կը հրամայեն բոլորին երեսն ի վար պառկիլ գետին:

Գործաւորները անմիջապէս կը հնազանդին, Նալպանտեան կ'ուզէ ընդդիմանալ, բայց ատրճանակի կոթով ծեծուելէ յետոյ, ինքն ալ գետին կը պառկի:

Աւազակները յետոյ քարտուղար օրիորդին բանալ կուտան դրամարկղը եւ 5000 տոլար առնելով կը չքին:

Աւազակները գետին կը պառկեցնեն նաեւ եկող յաճախորդները: Այնպէս որ, անոնց մեկնած միջոցին 20 հոգի պառկած էին խանութին մէջ, բոլորն ալ երեսն ի վար եւ մեռելի նման անշարժ...

Այս բոլոր դէպքերը հազիւ 20 վայրկեան կը տեւեն: Այնպէս որ, ոստիկաններ չեկած, արդէն իսկ կծկած էին աւազակները:

ԷՆԿԻՒՐԻ - ԱԹԷՆՔ - ՍՕՖԻԱ

Ըսմէթ փաշա Սօֆիա գնաց եւ դարձաւ ։ Փորձենք ըսել թէ ինչ նէք կրնար ունենալ այդ այցելութիւնը ։

Տրուած տեղեկութիւններէն կը պարզուի, սակայն, թէ Ըսմէթ Սօֆիա կ'երթար առաջարկով մը ։

Արդ, առիկա կրնայ ըլլալ 1) Թուրք-պուլկար համաձայնութեան մը առաջարկը, 2) Թուրքեւպուլկարհելլէն համաձայնութեան մը առաջարկը ։

Հնարաւո՞ր է այս երկուքէն մէկը ։

Եթէ Թուրքեւպուլկար համաձայնութեան մը մասին է, Ըսմէթ փաշա հակառակ կ'ըլլայ իր ճամբին. քանի որ «լուծելիք հարց գոյութիւն չունի» կ'ըսէր ։ Թուրքիան ինք «լուծուած» է դանոնք՝ իր հասկցած ձեւով, — քշած է Թուրքիոյ պուլկար բնակչութիւնը, գրաւած է անոնց ինչքերը, եւ սեղմումներ դրած է պուլկարեւ-Թուրք առեւտուրին ։

Պուլկար մամուլը, Ըսմէթի այցելութեան առիթով, կ'ըսէ, արդէն, թէ Էնկիւրիի համաձայնագիրը անտեսուեցաւ Թուրքիոյ կողմէ ։ Եւ այս՝ հակառակ Պուլկարիոյ բոլորովին բարեացակամ վերաբերումին ։ Հիմա որ Թուրքիա ապահոված է նաեւ Յունաստանի գործակցութիւնը, պարզ է թէ պիտի ըլլայ աւելի անզիջող ։ Մնաց որ, Սօֆիա երթալէ առաջ Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած դաշինքը կարծէք տեսակ մը սպառնալիք է ։

Թր. Գալֆով, նախկին արտաքին նախարարը, որուն օրով կնքուած էր Թուրքեւպուլկար դաշինքը, Ըսմէթի Սօֆիա հասած օրն իսկ, նոյն դժգոհութիւնը կը յայտնէր յօդուածով մը ։ Նոյնը պետական ուրիշ դէմք մը՝ Մաճարով ։ Ու անխտիր բոլոր թերթերը իրենց «հօշ կէլտինիզ» վերատառութիւններուն ներքեւ չէին մոռնար յիշեցնել իրենց պահանջները ու նախկին համաձայնութեան մեռեալ տառ մնալը ։ Ահա հատուած մը, օրինակ Ծանրաժոռ Միրէն.

— «Մենք ոչինչ հասկցանք Թուրքեւպուլկար բարեկամութենէն ու եթէ կայ բարեկամական անպէտ դաշինք մը՝ երկու երկիրներու միջեւ՝ այդ ալ Թուրքեւպուլկար դաշինքն է ։ Ձենք գիտեր թէ ասկէ աւելի ինչքան գէշ կրնան ըլլալ մեր յարաբերութիւնները եթէ, փոխանակ բարեկամ ըլլալու, բացայայտ թշնամիներ եղած ըլլային» ...

Քանի որ այս է տրամադրութիւնը, կարելի է դիւրաւ եզրակացնել թէ Թուրքեւպուլկար դաշինք այլեւս անիմաստ բաներ են ու որ եւ է պտուղ չեն տար 1925ի եւ 1929ի ապարդիւն համաձայնութիւններէն վերջ ։

Առնենք երկրորդ հաւանականութիւնը,— Պուլկարիա, Թուրքիա, Յունաստան եռեակ դաշինքի պարագան ։

Բայց, առոր մեծագոյն արգելքը, նախ, Թուրքեւյոյն դաշինքն է ։ Ապացոյց այն՝ որ Ըսմէթ ու Ցալտարիս, հազիւ ստորագրած, տեխլուած եղան անընդհատ յիշեցնել թէ «որ եւ է երրորդի դէմ ուղղուած չէ ան» ։ Ըսմէթ անգամ Սօֆիայի մէջ նոյնը ըսաւ, աւելցնելով թէ «ինք հանդստացուցիչ բացատրութիւններ պիտի տայ» ։

Կայ նաեւ պուլկարեւյոյն տարակարծութիւնը ։ Անլոյծ խնդիրներ ։ Պուլկարական պահանջներ ։ Այսպէս, Նէօյեի դաշնագրին 48րդ յօդուածը կ'ըսէ. «Պուլկարիա, Թրակիոյ վրայ ունեցած բոլոր իրաւունքներէն կը հրաժարի՝ ի նպաստ մեծ պետութեանց եւ անոնց գինակիցներուն ։ Մեծ պետութիւնները եւ անոնց գործակիցները կը պարտաւորուին Պուլկարիոյ ապահովել տնտեսական ելք մը Եգէական ծովէն ։ Այս ապահովումին պայմանները պիտի ճշդուին» ։

Ըսմէթ կ'ուզէ միջնորդե՞լ երկու երկիրներուն միջեւ ։ Ի՞նչ հանգամանքով, երբ Էնկիւրի - Սօֆիա կապը այդքան սերտ չէ ։ Մնաց որ, Զօրա պուլկարական թերթը շատ տեղին գիտել կուտար թէ «Ըսմէթ փաշա, Էնկիւրիի ստորագրութենէն վերջ, չի կրնար միջնորդ ըլլալ, որովհետեւ կողմ դարձած է» ։

Ասկէ զատ, Յունաստան տրամադի՞ր է զիջելու ։ Պատասխանը փնտռենք հելլէն մամուլին մէջ ։ Այսպէս «Էլէֆթէրոն Վիմա» կը գրէ (15 Դեկտ.) «Թերթերու այն լուրը թէ Ըսմէթ փաշա եւ Րիւշտի պէյ Սօֆիայի մէջ մտադիր են բանակցելու յոյնեւպուլկար դաշինքի մը մասին, ինչպէս եւ պուլկար ելքի մը շուրջ՝ Եգէականի վրայ, բոլորովին երեւակայածին են ։ Մնաց որ Թուրքիոյ կողմէ նման գծում մը կը հակասէ Էնկիւրիի մէջ երէկ կնքուած դաշինքին» ։

«Էլէֆթարօս Անթրոփոս» (15 Դեկտ.) եւս կը ժխտէ նման պաշտօն մը — «Ըսմէթ փաշա եւ Րիւշտի պէյ Սօֆիա պիտի երթան առանց ունենալու որ եւ է պաշտօն՝ յանուն Յունաստանի բանակցելու մասին» ։

Իսկ «Լը Փրոկրէ» թերթը (Փրանսերէն — Սէլանիկ) բոլորովին հակառակ հով կը փչէ ։ «Իրերու բնական բերումով, կ'ըսէ ան, Պուլկարիա բռնադատուած է փոխելու իր դիրքը, որովհետեւ կը դտնուի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէկ բացարձակ որոշմանը առջեւ՝ իրենց ընդհանուր շահերը միասնաբար պաշտպանելու մասին» ։

«Փրոյիա» եւս կը խօսի հողային պաշտպանութենէն — «Թուրքիա եւ Յունաստան կը նոյնանան՝ իրենց շահերու պաշտպանութեանը համար ։ Պալքաններու մէջ իրենց հողային դիրքերու պաշտպանութիւնը նախապայման մըն է՝ այդ միութեան գործնական արտայայտութեան համար» ։

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, ի՞նչպէս կարելի է ենթադրել կամ յուսալ համաձայնութիւն մը՝ Էնկիւրիի, Սօֆիայի եւ Աթէնքի միջեւ ։ Պուլկարիոյ համար ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ նման բարեկամութիւն մը՝ երբ իրեն հանդէպ եղած վերաբերումը չէր կրնար «աւելի գէշ ըլլալ, եթէ բացայայտօրէն թշնամական եղած ըլլար» ։ Յոյնեւպուլկար յարաբերութիւնները ալ աւելի գէշ են ։

Մնաց որ, ինչպէս կ'ըսէինք նախորդով, Պուլկարիոյ համար չափազանց դժուար է մոռնալ որ եւ է յանձնառութեան տակ ։ Ցեխողութիւններու մէջ դեռ թարմ է վարչապետ Մուշանովի յայտարարութիւնը թէ «դաշինքներն ու ուխտերը այլեւս շատ սովորական եղան» ։ Միւս կողմէ, կայ Եուկոսլաւիոյ հետ յեղու գտնելու ձգտումը ։

Եթէ իրապէս, Թուրքիա եւ Յունաստան «երրորդի մէ դէմ» զինակցած են, առիկա կամ Իտալիան է, կամ Պուլկարիան ։ Եւ սակայն, միւս կողմէ, իտալական թերթերը կ'ըսեն թէ այդ դաշինքին հիմը ՝Հռոմը դրաւ ։ Այսպէս «Թրիպունա» կը գրէ (14 Դեկտ.) ։

— «Այսօր աւելորդ չէ յիշեցնել Մուսոլինիի արտակարգօրէն կարուկ գործունէութիւնը՝ Յունաստանն ու Թուրքիան միացնելու համար ... Այսօր, այդ հիմերուն վրայ, եւ իտալեւ-Թուրք ու իտալեւհելլէն լաւագոյն յարաբերութեանց բերումով, Էնկիւրին ու Աթէնքը չարունակելով միեւնոյն լաւ ճամբէն քալել, կը զօրացնեն իրենց քաղաքական կապը նոր ու աւելի լայն դաշինքով մը» ։

Այս պարագային, իմաստ չի ստանար «Էլէֆթէրոս Անթրոփոսի» ալ-մուկը՝ իտալական յարձակման մը մասին Փոքր Ասիոյ վրայ ։ Ու կը մընայ, միշտ, Պուլկարիան ։ Պէտք է, սակայն, ընդհանուր այս աղմուկին մէջ, անտես չընել եւ Եուկոսլաւիան ։ Ծանօթ է որ այս վերջինը, իր կարգին, լաւ յարաբերութիւններ չունի Յունաստանի հետ ։ Աչքը Սէլանիկ է ուղղած ։ Ուրեմն, պուլկար եւ սերպ ամպերու փարատումին հետ, անհաւանական չէ որ մէկին դէպի Եգէականը ու միւսին՝ դէպի Արշիպեղագոս ձգտումները իրար գտնեն ... Այս տեսակէտէն չափազանց յատկանշական են Սօֆիայի Եուկոսլաւ դեսպանի յայտարարութիւնը՝ Ըսմէթ փաշայի ի պատիւ տրուած թէյասեղանի ընթացքին ։ «Դեսպանը, կ'ըսէր թերթ մը, չափազանց լաւ տրամադրուած էր, ու դաանելով պուլկար պաշտօնական անձի մը, յայտարարեց թէ Թուրքեւհելլէն դաշինքէն վերջ կարգը եկած է պուլկարեւեուկոսլաւ դաշինքին» ...

Անշուշտ մեր հայեցողութիւնէն դուրս են պուլկարեւհելլէն եւ պուլկարեւսերպ յարաբերութիւնները ։ Մեզ հետաքրքրողը առանձնապէս Թուրքիան է ։

Արդ, կը կարծենք թէ բաւական հիմք կայ յոյն թերթին կողմէ արուած այն լուրին մէջ թէ Աթէնք ու Էնկիւրի զինակցած են ։ Վերջերս մանաւանդ, անոնք պատճառներ ունեցան կասկածելու Պուլկարիայէն ։ Թուրքիոյ համար նախամեծար է զիջումներ ընել Յունաստանի, քան հողային զիջումներով լեզու գտնել Պուլկարիոյ հետ ։ Այս վերջինը միշտ մտահոգիչ է իրեն համար ։ Ցառաջ անգամ մը գրած էր թէ Թուրքիոյ բոլոր վարիչները բացառիկ զնահատում ունին Պուլկարիոյ մասին ։ Պալքանեան պատերազմին «փաքաֆլամաշ» Պուլկարէն կերան, իսկ ընդհ. պատերազմին, կողք կողքի կռուելով, տեսան թէ անօրինակ պատերազմիկ մըն է ։

Գալով Թուրքեւհելլէն դաշինքին առթիւ յոյն թերթերու այն գրութեան թէ Յոյները պիտի վերադառնան Փոքր Ասիա, շատ ալ անհաւանական չէ ։ Թուրքիա գիտէ թէ Յունաստան այլ եւս երբեք չի փորձեր «Մեծ Յունաստանի» երազը ։ Յունաստանը, բազդատմամբ Իտալիոյ, միշտ աւելի նուազ վտանգ մըն է ։ Երբ Հռոմի ախորժակները այնքան զգալի են, ու իտալական աճումը այնքան պարտադրիչ, անբնական չէ որ Էնկիւրի բռնադատուած ըլլայ իր հողային շահերը հաշտեցնելու Յունաստանի տնտեսական շահերուն հետ, Իզմիրի եւ շրջակայքին մէջ վերահաստատելով յոյն բնակչութիւնը, թէ այդ շրջանին տնտեսական կեանքը զօրացնելու եւ թէ յունական նպրծակցութիւն մը ընդդէմ իտալական ձգտումներուն՝ իրական դարձնելու համար ։

Ահա, օրինակ, «Ակրոփոլիս» թերթը սկսեր է վերադարձի առաջարկը ընել ։ Ըսելէ վերջ թէ քանի մը տարիներ առաջ անկարելի թուող բարեկամութիւն մը կայ այսօր, կ'առաջարկէ կնքել երրորդ համաձայնութիւն մը՝ Փոքր Ասիոյ Յոյներու վերադարձի մասին ։

Վերջացնելէ առաջ, պէտք է դիտել տալ թէ Աթէնքի եւ Էնկիւրիի դաշինքը մեծ մասով նոր ոչինչ ունի ։ Խորհրդաժողովներու ներկայացուցիչի խնդիրը արծարծուած էր երբ Թուրքիա Ազգ. Դաշնակցութեան մէջ մտնելու առաջարկը ընդունեց ։ Յոյներու երթեւեկը յաճախ յիշեցուած էր, վենիզէլոսի այցելութեան առթին ալ դրուեցաւ ։ Տարբերութիւնը այն է որ հիմը ստորագրած են ։ Մենք գիտենք, սակայն, թէ Թուրքիա իր ստորագրութիւնները յարգելու եւ յանձնառութիւնները կատարելու երաշխաւորք կերպեր ունի ... ։

Ուրեմն, կնքուած դաշինքը հարկ է պարպել արտաքին ձեւերէն, աղմուկէն, թերթերու մեծատառ վերտառութիւններէն, ճամբորդութեանց հանդիսութիւններէն ու նկատի առնել իր մերկութեանն ու դայն ստեղծող կամ անոր գործադրութիւնը պայմանաւորող ազդակներուն մէջ ։ Այդ պարագային, երեւան կուգայ, որ աւելի շատ քաղաքական ցոյց մըն է ան, թերեւս եւ սպառնալիք մը՝ երրորդի մը կամ ուրիշներու, տրուած ըլլալով որ, բացի կենակցութեան մը կարեւոր կէտէն, միւսները « ի լինելութեան » եղած խնդիրներ էին ։

Բացայայտ է, միւս կողմէ, որ դաշինքները, ներկայիս, չունին նախապատերազմեան արժէքը, դէպքերը այնքան արագօրէն կը ձեւափոխուին, որ դիրքերը չեն կրնար կայուն եւ որոշ մնալ ։ Միակ յատկանշական պարագան այն է որ Թուրքիա, կրկնենք, պէտք է տեսած յայտնելու թէ գործակից ունի ։ Որո՞ւ, երրորդի՞ մը դէմ ։

Բայց ո՞վ ըսաւ թէ այդ « երրորդ »ը առանձին կ'ըլլայ ։

Թուրքերը իրենք շատ լաւ գիտեն որ « մէկին պացողը « գըլըճ »ը կը պատրաստէ »...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԱՐԴԵ՞Ք «ՍՈՒՏ»Ն ՈՒ «ԾԻՆԾՈՒ»Ն

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ. — Շեղելով մեր սովորութենէն, տպաւորւթիւններու լրաքաղին — առանց ուղղագրութիւնն ու քերականութիւնն իսկ սրբագրելու — հրատարակութեան կուտանք Հայաստանէն Թուրքիա եկած փախստականի մը պատմութիւնը ։ Կ'ըսենք՝ շեղելով մեր սովորութենէն, որովհետեւ, առաջին անգամ չէ որ կը ստանանք այսպիսի գրութիւններ, բայց կա՛մ չենք հրատարակած, եւ կա՛մ խիստ գրաքննութեան մը ենթարկած ենք ։

Ընթերցող, գոնէ մէկ անգամի համար թոյլ տուր այս «հակա- Հայաստանեան» բացառութիւնը, որպէսզի մեր պատուարժան հակառակորդները կարենան գտնել «սուտ»ն ու «շինծու»ն ։

Նամակագիրը Պուրկազի մէջ ծանօթ է իբրեւ բուռն «Հօկնի» եւ մոլեռանդ հակադաշնակցական ։ Երբ ներգաղթի վերջին շոգենաւը նաւարայ կ'ելլէր, բոլոր ուժովը կը պոռար. «Անկցի՜ Դաշնակցութիւնը, կեցցէ՜ Խորհրդային Հայաստան»ը ։ Հազիւ Թուրքիա հասած, աջ ու ձախ նամակներ գրեր է, որոնց մէկն ալ մեր թղթակցին յանձնուած է, հրատարակութեան համար ։

Հարգելի բարեկամս Գ. Գազատար Միքայէլեան

Որչափ որ չեմ ճանչնար ընդունէ ջերմ բարեւներս անծանօթ բարեկամէթ. ուղարկած նամակնիդ կարդալով շատ ուրախացայ որ հետաքրքրէք մեր թժողէն բախելնուս մասին, լաւ լեբոնեցի ինչ գաղափար ունենալնիդ մեծ հույս ունիմ որ այս նամակս բոլորին Հայաստանեցէք թերթերու միջոցաւ հոգ չէ թէ տառասխալներ ունիմ դպրոցներ աւարտած չեմ ուժըս հասածին չափ ։ վերջապէս ձեռնըս մ'եմ եւ չեմ ուզեր խեղճ հայ ժողովուրդը տառապի մեզ նման ։

Այլեւս գիմակները վար եւ ամօթի վարագույրը երեւնուն դաշէն եթէ վարագույրն ալ պատռած է բայլիք չունիմ արդէն նույն մարդկանց ամօթի չուկան բակ է լաւ կը հիշեմ ժամանակ մը չէին հավատար ցաւալի Հայաստանի հաւատացեալները, որ կը բախէին կարգ մը երիտասարդներ չի հանդուրժելով անիրամակարգ պետութեան բռնած ընդացքին անոնք Հ. Յ. Դաշնակցութիւնէ կաշառուած Սուրիոյ որբերն էին մենք ալ զաւակներու տեր Պուլկարիոյ որբերն ենք, Պուրկազի հայ ժողովուրդը, գիս լաւ կը ճանչնայ որ երբեք հարաբերութիւն չեմ ունեցած Դաշնակցութեան հետ իսկ հիմայ ...

Պուլկարիա, Պուրկազէն Արամ Ցակոբեան կինս Նոյէմի զաւակներս Վարդուհի եւ Արշալուսյա մայրս Վարդուհի ։

Պուրկազէն Վահրամ յանի Ցակոբեան մայր քույր եղբայրներ թողելով բախած ։

Այթօզէն, Հայկասէր Գարիկեան մայր քույր եղբայրներ թողելով բախած ։

Վառնայէն, Գեւորգ Հովհաննեսեան կինը Մագրուհի զաւակները Գեղամ եւ Արագս որ հօր վիճակով բախած ու պատահեց ծնդարեւութիւն Արագսի եղբայրը Պարոնկաստանի կողմ (Արաքս) քիւղի մէջ եւ այդ պատճառաւ երախայի անունը մնաց Արագս ։

Վառնայէն, Նիշան Գենլիեան Հայր մայր եղբայրներ թողելով բախած ։

Բլովտիւ, Յաչատուր Հօչարեան կինը Հորիոմէ զաւակները Մաննիկ եւ Հայկանուշ որ ծնած է Պուրկազ ներգաղթի առեն ։

Բլովտիւ, Մարտիրոս Գեորգ Յեննէմեան կինը Մարեամ աղջիկը Արուսեակ ։

Բլովտիւ, Անդրանիկ Վեգիրեան ։

Իսկ մնացեալ տասնեւինը հոգինները Յունաստանէն եւ Ֆրանսայէն ։

Արդէն գրած էի Պուրկազ «Ազատ Խօսք»ի թղթակցին Թոմա Թիւթինճեանին բայց սրանց ցանցրանալու պարտականութիւնս է ցեղի ալ գրել մինչեւ անգամ հազիւ գրամն ալ թուղթի տալու ։ Յունվար 17ին 1933 հասանք Պաթում Նավահանգիստը եւ մօտեցաւ նաւապետութիւնը արթեն հասկցանք եւ բոլորանք մաղերնիս գաշել սրանց մեկը նշմարել բայց ինչ օգուտ եա դառնալը անհնարին էր. նաւը կապելուն հետոյ բոլորս խիստ գնուութիւնները ու բոլորանք դուրս ելլէլ կամուրջին վրայ տեսանք երեք գաւառներու նկարները զարդարված, առաջինը Գոռը Մարգս, երկրորդը Լենին, երրորդը Ըստալին որ ժամանակին Թիֆլիզի կալիի գործարանին մէջ կէնդանիի կաշի կը գերէր հիմակայ մարդկանց կաշիները կը գերէ դուրս ելլելէ վերջ բոխադրեցին ահագին շէնք մը չի մոռնամ ըսելու մեր ունեցած բարուկ սպիտակ հացերը ծով նետեցին խորհրդային ժողովուրդը չի տեսնելու համար. հետեւեալ օրը տեսարանը լոգանչելի էր հաց բաժանելին 1500 հոգի մէկտեղի կապուտ ինը արուստան արշալույսէն մինչեւ կէսօրը անց ըսպասեցինք կատր մը հաց ձերք բերելու երախաներս ըսկան զարմանալ հայրիկ այս ինչ սեւ սակ հաց է Պուլկարիոյ խոզէրն անգամ չուտ եքիպտացորենի ալիւր կուտեն եա թանենք եւ խոզէրու կէրածէն ուտենք զաւակս ցայնց Աստուած լոէ ըսելով արդէն միտքս թրի բախելը երրորդ օրը մօտակա բաղնիքը տարին միայն կիները արդէն այդ օրը ցույց տւին իրենց անկանոն անչըւոր մարդկութիւնէ Թուրս ոսկեալիտական օրենքը տակաւին կիները Թուրս չելած աղամարդիկը ուղարկեցին ։ Վերջապէս կայարան տարին Երեւան ուղարկելու համար վակոնները կարծես յունվար ամսուս կոպաչէն ձիւնը վրանիս կը մաղվէր ցուրտէն մի զանիները ճանապարհին արդէն մեռան վերջապէս հասանք Թիֆլիզ եա ուզակի գաղաք բախել շատ անկանոնութիւններ տեսնելէս հետոյ անկիւն մը գտայ խումբ մը Հայեր հաւաքված կըսէին. խեղճ ժողովուրդը նորէն խաբեցին, մօտենալով բարեւեցի կարծես մարդիկը ինձի կապուած բոլոր թշուառութիւնները պատմեցին անիրաւակարգ պէտութեան արդէն երկիրը ցույց կուտար ։ Հասանք Երեւան. ուր մնացին տարաստահմանի սուսերը որ մեր շէնքերը պատրաստ էին ձիւնը դանին իրար խառնված երախաներու ոտքերը սառած լաց ու լալագին կապաւէինք ներկայացուցիչներուն կամքը տեղը դայ եւ մէկի տեղ մը ցույց տան առանձնաս հետոյ տարին չիլէճի բաղոց շէնք մը հինգ ընտանիք մէկ սենեակի մէջ. ուր մընացին արտաստահմանի արաւ բախստական թերթերը. Յունաստան հրատարակվող «Նոր Շարժում»ը, Պուլկարիոյ «Պալքանեան Մամուլ»ը եւ Ֆիլիպէի «Փարոս»ը այդ սեւերէս անամօթները ամէն ընտանիքի երկու սենեակ մէկ խոհանոց կուտային իսկ հոս հինգ ընտանիքին մէկ սենեակ ։ Ըսավիվեցանք կարասիններնիս դուրսը թողելով ծիւներուն տակը, միայն մենք սենեակները մանենք հետեւեալ առաւօտուն ալ ունեցածնուս մէկ մասը կողոպտված գտանք. ժողովուրդին մէկ մասը անկողին մտաւ ճանապարհի ցուրտէրէն եւ սենեակներու ապականած օդերէն պարտաւոր էինք բժիշկ կանչել բայց հիւանդները գերեզման բողաբելնուս հետոյ բժիշկները կուգային եւ հիւանդ կը բնուէին սա ալ սոցեալիստական դաղտիկա է. ինչպէս որ բոլոր աշխարհին ծանօթ է ի հարկէ թուղ ալ գիտցէք այստեղի հացին խնդիրը որչափ ծանր է մերին բախելուն բուն պատճառն արդէն այդ է մէջի ուժին մէկ մէկ հացի գրքույկներ որ բառանանք նորմայի հացը գիլոն 17 գարիկով աղամարդկանց 600 կրամ իսկ կիներուն եւ երախաներուն 300 կրամ այլեւս մէկի հարցնող չիկար ։ Պուլկարիոյ ներգաղթի լիտլոր Լեւոն Արապեանն ալ չէր երեւար Երեւանի մէջ կարծես գետնին տակը մտած էր կաշարած խաբեբայ անկեղծ կաշարողները կոմունիստներն են մինչեւ անգամ կիներին արտաստահմանի չուկան կուղարկէին բրոբականտանի տեղը հասնելու համար, սա ալ անգիկացնեմ որ Լեւոն Արապեան 15 օր բաժնեցաւ կնոջմէն, գնելէն բառացած նամակներուն համար որ գիտնալով այսչափ ժողովուրդը դաբարական վիճակի մատնեց ։ Ինչեւիցէ տեսանք որ մեզի գործ մը ցույց տվող չիզայ բախիլվեցանք մենք ըստանալ չի մոռնամ ըսելու որ Հայաստանի անգործութիւնը արտաստահմանէ տարբերութիւն չունի ար - հեստի համապատասխան գործ գտնելու համար կաշառք կամ կոզմունակցութիւն պէտք է իսկ (խաղմա գիւղէ) աշխատանքը կը գտնի, բաւական ժամանակ չոլեկարգի վարչութեան թիմեցի ունեցած բասսաթուղթերով բայց ի զուր, ճարս կարելով Թրանվայի գիմեցի եւ ընդունվեցա փակնաւար 120 ռուպլի ամսականով բայց 120ի անունը կայ ոչ ինքը արդէն մէկրատը իրենց ձեռն է չինամիութեան կարելով հազիվ 90ը ձերքս հանենք սա 90 ռուպլի արժէքը միայն վեց գիլօ հաց էր. բախիլված մէկ կողմանէ ունեցածնիս ծախել բոլորովին չեղէն գիներով որ զաւակներուս սնունդ ճարելու. Երեւանի մէջ երկու չուկայ կայ մէկը կարասի եւ հագուստեղէնի իսկ միւսը կոլխոզ չուկայ որ կը ծախուի կաթ, մածուն, եուղ, եւ հաց, աշխատանքս աւարտելէս հետոյ կէրթայի կոլխոզ չուկան խայտառակութիւն տեսնելով ժամանակ անցունէլի այդտեղ հաւաքված են հացի աւազակները անոթի որսորդներու Ներման (ֆէրմա) կապաւեն, այդ չուկային արուաւոր ընդերը միայն վարիչներ նոմէնքլատուրային եւ աւելի ճիշդը խեղճ բանուորներու կաշիներէն տրեխ հանողներ բանուորները այդ չուկայի ապրանքներու հետ հեռուէն սիրահարութիւն կնէն գանի որ բանուոր մը ամէնաբարձր օրավարձը երեք ռուպլի է իսկ պանիրին գիլոն 22 ռ. կաթը 4, մածունը 4, հացը 16, եուղը 80, խեղճ քիւղացիները դէչ մը լաւաշ հաց կը բերէին ծախելու պարկը բացած արդէն աւազակները հարչաակելով կը բախէին ոստիկանները չէին մօտենար պատճառ՝ իրենք ալ մաս ունէին այդ հացէն քիւղացին իրաւունք չունի ոստիկանութեան բողոքելու ոստիկանութիւնը աւազակներով մարդասպաններով չիսպազիր միմիայն գաղտագողութիւնով, սա անիրաւութիւններ տեսնելով միշտ կը խորհէի բախուստի ճանապարհը, բայց ձմեռվան եղանակը բռնած էր գիս ։

(Մնացեալը յաջորդով)

Զկնորս ԱՐԱՄ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ը ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Եղանկացի Ստեփանի յիշատակին

Այսօր, զարծօրքի եւ ափսոսի քանակրկու գարուններէն՝ եւ անուշ 17 տարեկանի տարիներու աղէտ ճակտին, Հազարբաւոր փառաւոր փոշին ուսերուս, հոգածական թալ հայրենիք եւ երգիք, ծնողաց ու կուպած քու առջեւ ո՛վ որբ յիշատ խաւնան ։ Եւ եթէ այս պահուս գո հոգն է որ գրկած է քեզ հետ բնիքէդ, եա աւելի երկինքան թեամբ կը խոնարհիմ շիրմիդ առջեւ մատուցանելու վերջին յարգանքս քաջարի մարտիկ ։

Գառնի՛ւ, հազար պատիւ այն վուրդին որ քեզ նման զաւակներ նաւ, եւ այն կուսակցութեան զիտցաւ սնուցանել եւ դաստիարակ ձեզ ազգային սիրով, սորվեցնելու նաեւ զոհուիլ հայրենիքի ազատագրութեան համար ։

Ցարդանք քեզ եւ պատկանած սակցութեանդ, փա՛ռք անոր փառ ւոր անցեալին՝ ու ապագայ փառ յաղթանակին ։

Ու Ներէ «Հօրար» — Ձէ՛ որ այս կոչեցի քեզ մանուկ օրերէս, նե այս առաւօտ, դեռ ուխտ արդ խորանին մամերը չփառուած, կա րին մէջէն մօտենամ քեզի հետ երկ զութեան սեղանին, ուխտ նորոգ լու ։

Ու Ներէ կրկին, «Հօրար», որ քեզ առաջ անցնիմ զոհի սեղանին ա նուիրելու համար արինտ սիրո ուխտ ըրաւ երբ դեռ տասնամեայ նուկ էի ։

— Տո՛ւր ձեռքդ այս գիշեր հօրա՛ր, քալենք միասին, մաթին ջէն, անցնինք արիւնախառն Մարսո առանց աղմուկի, այնքան կամա չըլլայ թէ մեր սրտահատորները թնիան ։

Շարունակենք քալել միշտ անվ բարձրանանք հայրենի սեռոյն բը, որոնք այնքան գեղեցիկ են անց այս գիշեր՝ զանգակներ դանջին հետ ։

Հօրար, գիշերը վերջանալու է, բոլորս մէկ ձեռք — ձեռքի քալենք անդամուկ քանդի մօտ արշալոյսը ։

ԱՐԱՄ Ե. ՏԷՄԻՐՃ

Ամուսնական ցենզ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Լոնտոնէն կը գրեն —

Անգլիոյ քաղաքային գիւ վիճակագրութիւններէն յայտնի բեւայ թէ երբեմն ամուսնութ խրոչով ճանչցուած երիտասար թիւնը ճիշդ այսօր խնթ կար կարգուելու ։ Անհետ եղած են այն զաւեղագուինգ երիտասարդ որոնք ամուսնական կեանքի ապրելու մէջ կը դնէին իրենց հ քը ։ Համբերատար եւ հայրեր այլեւս պարտաւորուած իրենց զաւակներուն ապօրէն կի ցութիւնը համակերպելու ընտան յարկին խաղաղութեան համար, կամ առոր ու անոր ձեռքէն մեծ մարմերով ծախու առնելու իրեն ւակներուն սիրային նամակները տանեկան գայթակղութիւններ չանալու նպատակաւ ։ Հիմա խնդի փոխուած է ։ Երիտասարդները նախնտ կարգերով կը գիմեն քաղ պետարանները ամուսնութիւն կն համար ։ Աղջիկներն ալ նման Անգեւոյ տարի նշանուեցան եւ ա օրինաւոր տիրուհիներ եղած են, մայր անդրանիկներու ։

Ոխտ անակնկալ երեւոյթ այս, գրեթէ ընկերային յեղաշ մը ։ Գիտուններ, հոգեւորական բժիշկներ, գործարանատէրեր, ղաքագէտներ, դատաւորներ կը գրաղին այս նոր խնդրով ։ կան ընկերութեան բոլոր դասա գերը անխտիր կը ժառանգեն մուսնական տենդին, որ կերպով կ'ազդէ երկրին թէ թէ ապագային վրայ ։ Երիտասար ներ՝ որոնք ապրուստ ըլլալով դրկութեան նպատակ ունին միայ րենց ճակատագիրը կը միացնեն երազած ո եւ է մէկ աղջկան նպ ան ալ հաւասարապէս նոյն նպա միայն կ'ապրի ։

Ինչ կ'անցնի կը գառնայ այս հոգիներու մէջ ։ Ինչո՞ւ բաղձան վրայ տալու այն թիւնը՝ զոր իրենց նախորդ պատկանող երիտասարդութ քան հոգածու էր պահելու ։

Այս հարցումը ուղղեցի բնտանիքի մը մէկ երիտասար 22 տարեկանին փեսայ եղա

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Ե.

■■■

...Վանեցիներուն սիրական տառն է ...։ Մե՛նք միայն գիտենք զայն ար-...։ Այնպէս մը կ'արտասանեն, ...։ ...կարծես թէ... Շամիրամի ուրուն-...ը կը հանեն իրենց սիրտին խորե-...։

...ժողովուրդը, սակայն, շատ չի ... այս տառը։ Արդարեւ մեր բնաշ-...ը այս տառը։ ...գիւղացիները Է կը հնչէին բա-...ներ, (Էրկինք=երկինք, Էտինք = ետինք)։

Բարեբախտաբար վրայ հասան հայ ...ները։ Քիչ էր մնացեր, որ ...պոլշեւիկները Վանեցիներուն սիրական ...։ Հայ բոլշեւիկները եկան եւ ... լուծեցին, — բոլոր Էերը Ե չի-... Եւ որովհետեւ հայ ժողովուր-... ...կարելի էր Ե արտասանել եւ չէր ... Ե տառը, օգնականներ ու պա-...ներ տուին Ե տառին։ Այսօր Ե-... համար Ե գլխատառը ... ունի իրեն օգ-...։ Արդէն այս տա-... ու պահապան։ ...ները բարդ էին, աւելի եւս ...։ Իրաւ ալ բազմաթիւ օ-...ներ կան նի գործածութեան մա-...։ Մենք, այսօր, պիտի քննենք մի-...։

... երկրորդական արժէք ունի, ...։ ...համազօր է երկու ձայնաւո-... Այսպէս Ի=իէ կամ Փրանսերէն ...։ Ահա թէ ինչու ՅԱՌԱՋ եւ Երեւան-...ները Soviet կը գրեն սովետ, մինչ ...ժամանեան հայ ուրիշ թեր-...՝ սովիէթ։ Ճիշդ ՅԱՌԱՋի գրածն ... որովհետեւ ի՞նչ հարկ կայ Ե պար-...ելու եւ գրելու իէ, երբ այդ ար-...ութիւնը ան կը պահէ ինքն իր ...։

Հիմա գանք կարեւորին —

Շատեր կը գրեն Վիէննա, ուրիշներ Վիեննա, ոմանք ալ Վեննա։

Իմ կարծիքովս ճիշդ է գրել առաջին եւ վերջին ձեւով, երկրորդ ձեւով գրելը՝ կրկնակի սխալ, — որովհետեւ նախ հայ լեզուին մէջ սովորութիւն չէ ի տառէն վերջ Ե տառը դնել, քանի որ Ե տառին մէջ կէս ի մը կայ արդէն, երկրորդ Վիեննա գրուած ձեւը երբ պարզացնենք՝ կ'ըլլայ Վիիէննա, ինչ որ անընդունելի է։

Ըսի թէ լաւ է գրել առաջին ձեւով, Վիէննա, որովհետեւ նախ Ի տառէն վերջ Է տառը շատ կը գործածուի հայերէնի մէջ, եւ յետոյ Ի եւ Է քով քովի դալով կուտան Վանեցիներուն ԽԷՅը։ Դիտելի է որ Ֆրանսացիները լատիներէն pedisը աղգայնացուցած են pied ձեւով եւ petraն pierre ձեւով, այսինքն բառամէջի e տառը = ie։

Իսկ մենք կը գրենք Պետրոս եւ ոչ Պիէտրոս։

Այն առեն, եթէ սխալ է գրել Վիեննա, կամ եթէ կարելի է գրել Վիէննա, ճիշդ է գրել Վեննա։

Այս վերջին ձեւով գրուած երկու օրինակի հանդիպած եմ, — մէկը Մ. Ցովհ. Հիսարեանի Նամակին մէջ, ուղղուած Մկրտիչ Էմինի, հրատարակուած՝ այս վերջինին գործերուն հետ (Մկրտիչ Էմինի երկասիրութիւնները, տպ. Մոսկուա, 1898, էջ 252)։ Ցետոյ փրոֆ. Ա. Խաչատրեանի մէկ յօդուածին մէջ (Տեղեկագիր Հայաստանի Գիտութեան եւ Արուեստի Ինստիտուտի, 1931, թիւ 5, էջ 60)։ Զեմ կարծեր որ տպագրական սխալ ըլլան։

Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը առաջներ կը գրէր Վիէննա (Հ. Ցովս. Գաթըրճեանի մէկ գրքին վրայ), հիմա կը գրէ Վիեննա։ Ինչո՞ւ։

Իրրեւ միջին ճամբայ, կը յանձնարարէի գրել Վիէննա. Վանեցիներուն ԽԷՅը անհանդուրժելի է Ի տառէն վերջ։

ԱՍՈՂԻԿ

...ն ալ 19 տարեկան էր։ Քաջառողջ, ...րուած երիտասարդ մը, մարզարդի (...թիֆ) տիպար։ Հայրը առատ ...մնում մը ապահոված է իրեն, եւ ...ի արդէն բազմաթիւ կին ծանօթ-...։ «Կեանքդ այսօրուան օրս ան-...ատ է եւ անհանդարտ, ըսաւ, ...ոյէս որ մարդ կը բաղձայ վերջա-...ն խարխափ նետել կառուխէն։ Գէտք ...ելապէս որոշում տալ, թէ շատ մը ...ներու հե՞տ պէտք է ապրիլ թէ ...ակէ մէկը միայն հաղորդակից ը-... կեանքիդ։ Ես վերջինը նախամե-...ի կը համարեմ»։ Հարցուցի — «...մա ապրա՞ս»։ Վստահ ես թէ ...տարիմ պիտի մնաս զիրեն»։«Օ՛, ...ր համար տակաւին շատ ժամա-...կ կայ, ըսաւ, որչափ ատեն որ երի-...արդ ենք, մեր կեանքը կը վայե-...։ Այնուհետեւ կը խորհինք»։

...այս անիկա անտեսապէս ապահով-...ած երիտասարդութեան փիլիսոփա-...թիւնն է։

Երբ այս խօսակցութիւնը պատմեցի ...ամուսնալուծման ծանօթ դատաւորի ..., յստակօրէն թէ ամուսնական ...ներութիւն իրրեւ հետեւանք, յառա-...կայ տարիներուն ամուսնալուծում-...ու դատարանը շատ գործ պիտի ...ենայ։ «Եթէ ուսումնասիրէք ա-...մուսնալուծումներու վիճակագրու-...թիւնը, ըսաւ, պիտի տեսնէք որ առա-...ջին տարին գրեթէ բնաւ ամուսնալու-...ծում չի պատահիր։ Բայց ամուսնու-...թեան ութերորդ տարին մանաւանդ կը ... ամուսնալուծմանց թիւը շատ-...նալ, տասներհինգ եւ քսան ամուսնական տարիներուն նոյն թիւը ամենաբարձր աստիճանին կը հասնի։ Քսան տարի տեւող ամուսնութիւնը շատ երկար ժամանակ է։ Երկուքն ալ գրեթէ 40 տարեկան եղած կ'ըլլան, եւ այրերն է որ կը վախցուի այս պարագային։ Կը մտածենք որ անոնք ալ բնաւ բաւականին պարկեշտ ըլլան իրենց պատուոյ խօսքը յարգելու եւ ընտանեկան կազմուած բոյնը չխանգարելու համար»։

Այս է այս խնդրոյն կորիզը։ Բայց ամէն պարագայի մէջ կանուխ ամուսնութիւնները թէ բնական եւ թէ ընկերային տեսակէտով նախընտրելի են։ Զմոռնանք թէ շատ բան կախում ունի դաստիարակութենէն։ Ահա այս տեսակէտէն ալ նայելով, ներկայ դաստիարակութիւնը մարզական ալ ըլլալով, այսպայ տէրն ու տիրուհին մարմինով ալ կ'ըլլան քաջ, ինչպէս միտքով կորովի։ Առողջութիւնը կը ջնջէ իրենց մարմինը, միտքը, եւ այնուհետեւ կը զօրանայ նաեւ պատասխանատուութեան զգացումը, որ յաճախ պատուար մընէ ամուսնալուծմանցմ։ Անգլիոյ երիտասարդութեան համար մեծ կշիռ ունի այս խորհրդածութիւնը։ Երկուսեան ալ տողորուած են առով։

Սաչա Կիթռի, առաջնակարգ մարդ ճանչցող մը, ըսաւ ինծի անգամ մը թէ ամուսնական վիճակը մարդկային կենցաղավարութեան խուժալ վիճակն է, խնդիրը այն է որ նկարագիր եւ ընդունակութիւններ գտնուին։ Բազմաթիւ են կարեւոր մարդիկ, որոնք աղքատութեան եւ լքումի մէջէն դուրս գալով մտած են ամուսնական կեանքի մէջ եւ փրկուած։ Կանխահաս ամուսնութիւն մը այն ատեն միայն վտանգաւոր կը դառնայ երբ այրը կամ կինը անարժանի կը պատահին, եւ իրենց կապը պահպանելու համար կը վատնեն ժամանակն ու կորովը՝ զոր պէտք է գործածէին յառաջդիմելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օտար բառերու տառադարձութիւնը

— o —

Տուինք օրէնքները, որ մշակեր էր գիտական բառերու հայերէն համարժէքները գտնելու պաշտօն ունեցող Ցանձնախումբը։ Այսօր կուտանք նոյն Ցանձնախումբին կողմէ մշակուած օրէնքները օտար անուններու եւ բառերու հայերէն տառադարձութեան մասին։

1.— Rի տառադարձութիւնը կատարել բառերուն սկիզբը ռով. օրինակ՝ ռուբլի, ռադիօ։

2.— Երբ բառերուն մէջ կը գտնուի՝ րով։ Օրինակ՝ Եւրոպա։

Բացառութիւն՝ երբ կը գտնուի արմատական Ն, երբեմն ալ լ տառերէն առաջ։ Օրինակ՝ Առնոլդ, Իոլանդա։

3.— Եթէ բառերուն մէջը կամ վերջը կրկնուած է r տառը, տառադարձութիւնը կատարել միայն ռով։ Օրինակ՝ Մառ, տեռոր։

4.— Ցունական Bի տառադարձութիւնը կատարել բով։ Օրինակ՝ Բարսեղ։ Միջին յունարէնի անունները՝ վով։ Օրինակ՝ Վասիլ։ Նոր յունարէնի անունները՝ արդի արտասանութեամբ։

5.— Այն կրկնակ բաղաձայնները, որ կ'արտասանուին կրկնովի, տառադարձութիւնը կատարել կրկին տառերով։ Օրինակ՝ մասսա։ Այն կրկնակ բաղաձայնները, որ կ'արտասանուին իբրեւ մէկ, տառադարձութիւնը կատարել մէկ տառով։ Օրինակ՝ պրոֆէսօր, կոմունիստ։

ԾԱՆՕԹ.— Բառերուն վերջը կրկնակի բաղաձայն չգրել։ Սխալ է գրել ժամմ, Նոփփ։

6.— Lի տառադարձութիւնը կատարել լով, առանց փշիկի։ Օրինակ՝ Մալթուս։ Հինէն ընդունուած բառերու մէջ ղով։ Օրինակ՝ Ղազարոս։

7.— X եւ ks տառերը՝ քսով։ Օրինակ՝ Մարքս։

8.— K, t, p, տառերը՝ կով, տով, պով։

9.— Hի տառադարձութիւնը՝ հով։ Օրինակ՝ Հէգէլ։

ԾԱՆՕԹ.— ա) Ցատուկ անուններու տառադարձութիւնը կատարել ըստ իրենց ազգային արտասանութեան։ Գրել Գեօթէ եւ ոչ թէ Հերգէ։

բ) Ֆրանսական համր h եւս պահել։

10.— Oի տառադարձութիւնը կատարել օով, (ռուսերէն o տառը եւս օով եւ ոչ թէ աով)։ Օրինակ՝ բոլշեւիկ։

11.— Երբ o տառը կրկնուած է, տառադարձութիւնը կատարել կրկնակ օով։ Օրինակ՝ կոոպերատիւ։

12.— Բառավերջի a ձայնաւորը պահել յունալատինական բառերու ika եւ ia վերջաւորութիւններու պարագային, եթէ ընդունուած է հինէն ի վեր։ Օրինակ՝ ֆիզիկա, ափազիա։

13.— Լատինական C (Ց եւ Կ) պահել հին տառադարձութեամբ՝ հինէն ի վեր ընդունուած բառերու եւ անուններու մէջ։ Օրինակ՝ Կիկերոն, կրկէս։ Նոր բառերու մէջ՝ ցով։ Օրինակ՝ ոպցիոն։ Տեղայնացուած առանձնայատուկ բառերու մէջ՝ տեղական հնչումով։ Օրինակ՝ Ջիչերոն։

14.— Ch տառադարձութիւնը կատարել քով։ Օրինակ՝ Քիմիկոս։ (Կարգ մը բառեր ռամկական ձեւով տառադարձուած են խով, — խոլերա)։

15.— Thի տառադարձութիւնը թով։ Օրինակ՝ թէորի։ Phի տառադարձութիւնը՝ ֆով։ Օրինակ՝ ֆոնոկրաֆ։

16.— Անգլիական on, son ոն, սոն ձեւով։ Օրինակ՝ Վիլսոն։ (Խմբ.— Ցիծաղելի է այս օրէնքը, երբ վերը կ'ընդունուի ազգային արտասանութիւնը ինչո՞ւ չգրել այս անունն ալ Ուիլսըն)։

17.— Wի տառադարձութիւնը վով, բացի քանի մը տարածուած եւ ընդհանրացած անուններէ (Ուէլս, Ուիթման)։

18.— Es, os, us, ios, ius, հին բառերու մէջ պահել ընդունուած ձեւով։ Օրինակ՝ Պետրոս։

19.— Ismeի տառադարձութիւնը իզմ ձեւով։ Օրինակ՝ կոմունիզմ։

20.— Առհասարակ յատուկ անուններու տառադարձութիւնը կատարել, որքան կարելի է, փոխատու լեզուին արտասանութեան համաձայն։ (Խմբ.— Այն ատեն ինչո՞ւ 16րդ կանոնը)։

21.— Նկատելով որ արեւելեան լեզուներու մէջ բառերու գրութիւնը շատ քիչ կը համապատասխանէ հնչումին, նման լեզուներէ ամէն տառադարձութիւն կատարել հետեւելով հնչական եւ ոչ թէ դասական սկզբունքին։ Ուրեմն ա — պարսկերէն p, k, t, հնչումներու տառադարձութիւնը կատարել ոչ թէ համաձայն 8րդ կանոնին Պ, Կ, Տ, այլ Փ, Ք, Թ։ Օրինակ Teheran Թեհրան։ Բ — պարսկերէն Ղաֆ տառը՝ ըստ պարսկական հնչման։ Օրինակ Ղազվին եւ ոչ թէ Կազվին։

Գ.— Արաբերէն բառերու տառադարձութիւնը համաձայն արաբական հնչման, եւ ոչ թէ պարսկերէնի կամ թուրքերէնի։

Դ.— Թուրքերէն բառերու տառադարձութիւնը՝ երկու ձեւով։ Արեւելեան Թուրքերէնի (Ազրբէջանի) բառերը արեւելեան հնչումով։ Իսկ արեւմտեան Թուրքերէնի (Թուրքիոյ) բառերը՝ արեւմտեան հնչումով. օր. էֆէնտի եւ ոչ թէ արեւելեան ձեւով ափանտի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՅԳԵԿՈՒԹՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, սեպտ. 29 (Ցապաղած). Գործադուլ եւ անհեգուկ բանուորներու համար նախախնամական պարգեւ մըն է այգեկութքը, որմէ անխտիր կ'օգտուի երկսեռ բազմութիւն մը առանց ազգի խտրութեան։ Ստուար թիւ մը կը կազմեն հայ անհատ եւ ընտանիքաւոր գործաւորները։ Բայց ինչպէս ուրիշ գործերու մէջ, այգեկութքն ալ դարձաւ չահագործման աղբիւր, վաշխառուներու համար։

Այս մարդիկը ամէն տարի այգեկութքէն ամիսներ առաջ յարաբերութեան մէջ կը մտնեն Ֆրանսայի, մանաւանդ Մօնփէլյէի եւ Նիմի այգեպաններուն հետ եւ անխղճօրէն կը շահագործեն թէ այգեպանները եւ թէ դժբախտ բանուորները։

Այս տարի խարուած հայ գործաւորներուն թիւը հարիւրներու կը հասնի։ (Խմբ.— Զափազանցութիւն չէ՞)։

Այս ճարպիկ «սրմսարներէն ոմանք 80–100 հայ բանուորներու խարած եւ առած են մարդ – գլուխ 50 Ֆրանք, խոստանալով 20–25 օր աշխատանք։ Ցարգէութիւնը երեւան կ'ելլէ երբ գործի տեղերը կը հասնին բանուորները։

Կին, աղջիկ, ամէն տեսակ մարդիկ, խիտ առ խիտ կը լեցնեն աղտոտ ախոռներու մէջ, զուրկ առողջապահական տարրական միջոցներէ։

Այս՝ դեռ առաջին վարագոյրն է։

Գործերը կը սկսին, ոչ ժամ կայ, ոչ դադար։ Սեփականատիրոջը գութէն կախում ունի ամէն բան։ Բողոք, խնդրանք անարժէք են։ Որովհետեւ հայ «սրմսարը» ծախած է ամէն իրաւունք։ Շատեր չարաչար կ'աշխատին ուրիշներ կը դիմադրեն, բայց իրաւունք չունին։

Շատեր կ'աշխատին, մինչեւ վերջ։ Խոստացուած քսան օրեր կը տեւեն որ 9–10 օր է, եւ դահերը նորէն չեն կարող ծայն բարձրացնել։

Ահա այս էր, ընդհանրապէս, Նիմի եւ Իւզէսի շրջանը գացող բանուորներուն եւ բանուորուհիներուն վիճակը։

Այս մասին կրնան վկայել Սէն Մարսէլի շրջանը բնակող ու վերադարձող քանի մը աւելի զոհեր։

Մարդոց պակասը լրացուց բնութիւնը։ Վերջին օրերը իրարու յաջորդեցին անձրեւ, հեղեղ եւ կայծակ։ Օրերով մարդիկ փակուած մնացին տուներու մէջ։ Շատ մը այգիներ լճճերու վերածուեցան եւ նիւթական ահագին վնասներ յառաջ եկան։ Գետերը յորդելով, ամբողջ գիւղեր եւ ագարակներ ոչնչացան, ինչպէս օրինակ «Ցասսէ»ը։

Ն. Մ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

— :-: —

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 սեպտեմբեր).

— «Մեր հարեւան Թամկավար թերթը հրատարակած է էջմիածնէն եկած հեռագիր մը, ուր Կաթողիկոսը «վստահութիւն» կը յայտնէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի «օգտակար գործունէութեան եւ վարած ուղիղ կեցուածքին համար»։

Երկուքէն մէկը — կամ Կաթողիկոսը բացարձակապէս միակողմանի կերպով ծանօթացած է այս գաղութի իրադարձութիւններուն եւ իր տեղեկութիւնները քաղած միայն Զեկայի կողմէն իրեն թոյլատրուած Ռամկավար աղբիւրներէն եւ կամ Կաթողիկոսը, լաւ ունենալով հանդերձ մեր գաղութի մէջ տեղի ունեցած կռիւներու եւ պառակտման մասին, Զեկայի ուղղակի թէ անուղղակի ճնշման տակ ուրիշ միջոց չէ գտած պատասխանելու Ռամկավարներու փրովոքասիոնին, բայց եթէ «վստահութիւն» յայտնել Խորհրդային կառավարութեան դատը պաշտպանող «Առաջնորդ»ին, հակառակ անոր, որ վերջինս կը քայքայէ Հայոց եկեղեցին եւ կը պառակտէ ամերիկահայ գաղութը։

Այլապէս Կաթողիկոսը այդքան տարրական փութկոտութիւն չպիտի ցոյց տար ամերիկահայ գաղութն ու եկեղեցին երկու մասի բաժնող ներկայ ծանր վէճին հանդէպ, պիտի ուզէր անպայման հանգամանօրէն ծանօթանալ այդ վէճի մանրամասնութեանց եւ ապա միայն պիտի փորձէր իր դիրքը ճշդել ամբողջ ամերիկահայ թեմը տակնուվրայ ընող եւ օրինաւոր Երեսփոխանական Ժողովի կողմէ պաշտօնանկ եղած Առաջնորդի մը հանդէպ։

Գաղտնիք չէ, որ Խորհրդային իշխանութեան տակ ոչ միայն հասարակ մահկանացուներու, այլեւ բարձրաստիճան հոգեւորականներու եւ մասնաւորապէս Հայոց Կաթողիկոսի բոլոր նամակները, հեռագիրները ու այլ կարգի գրութիւնները ենթակայ են Զեկայի խիստ գրաքննութեան։ Զեկան անխնայ կերպով վար կը դնէ արտասահմանէն եկած եւ արտասահման ղրկուած այն բոլոր գրութիւնները, որոնց մէջ Խորհրդային կառավարութեան շահերուն կամ տեսակէտներուն հակառակ ո եւ է բան կայ։ Արդիւնք է նաեւ մուտքը այն բոլոր արտասահմանեան թերթերու, որոնք նըպաստաւոր չեն բոլշեւիկներուն համար։

Այսպիսի պայմաններու մէջ միանգամայն հաւանական է, որ Կաթողիկոսը ոչ ստացած է օրինաւոր Երեսփոխանական Ժողովի կամ օրինական Ազգային Կեդր. Վարչութեան հեռագիրները նեւ Եօրքէն եւ ոչ ալ հնարաւորութիւն ունեցած է լիովին ու անկողմնակալ, տարրական կերպով ծանօթանալու Ամերիկայի վերջին անցուդարձերուն։

Հետեւաբար, զարմանալի ոչինչ կայ, եթէ անտեղեակ Կաթողիկոսը միամտաբար «վստահութիւն» է յայտներ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսին, մանաւանդ որ Ռամկավարները Նիւ Եօրքէն էջմիածին ղրկած իրենց հեռագիրը այնպէս էին կազմեր, որ Կաթողիկոսին համար հակակառավարական քայլ մը պիտի ըլլար, եթէ ինք մերժէր վստահութիւն յայտնել իբր կառավարութեան բարեկամ իրեն ներկայացուած Առաջնորդին։

Արդ՝ ներկայ պայմաններու մէջ, երբ էջմիածինը ոչ կանոնաւորապէս տեղեակ կրնայ ըլլալ Ամերիկայի անցուդարձերուն եւ ոչ ալ ազատ է իր դիրքը ճշդելու իր խղճի մտօք համաձայն հայ ազգի եւ եկեղեցիի շահերուն, Կաթողիկոսին հեռագրով յայտնած «վստահութիւնը» Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսին չի կրնար ոչ միայն բարոյական, այլեւ գործնական նշանակութիւն ունենալ մեր գաղութին համար։ Հակառակ ամերիկահայ գաղութի ճնշող մեծամասնութեան կամքին՝ ոչ մէկ Կաթողիկոս, եթէ նոյնիսկ ազատ ու տեղեակ ալ ըլլայ, չի կրնար եւ իրաւունք չունի անտանելի ու վընասակար դարձած հոգեւորական մը իբր Առաջնորդ փաթթելու ամերիկահայութեան վզին։ Օրինաւոր Երեսփոխանական Ժողովը դրկած է զայն իր վստահութենէն, եւ Կաթողիկոսէն եկած հազար հեռագիրներ չեն կրնար վերականգնել այդ կորսուած վստահութիւնը։

Այս գաղութը որոշած է չհանդուրժել այլեւս ո եւ է պարագայի տակ չպիտի հանդուրժէ Առաջնորդի պաշտօնին վրայ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի նման անձ մը, որ այնքան ընդվզեցուցիչ կերպով անարգած է հայ ազգի դերագոյն խորհուրդը, Խորհրդանշող Եռագոյն դրօշակը, ինչպէս նաեւ բիւրաւոր հայ նահատակներու եւ հերոսներու նուիրական յիշատակը»։

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

5.— ՃԱՐԱՀԱՏ՝ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆՔ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

— o.o —

Այդ ազատուողներու մէջ կային մեր հօրեղբայրներէն Օվօ, Խոզիկեան, Հլղաթ եւ Խաչիկ Թաշճեան, ...ճակ Մելիքեան, եւ երկու զաւակները՝ Գարեգին եւ ...ղամ, Քեռիս Ցարութիւն Սերովբեան եւ իր հօրեղբօրդին Արշակը, մեր գիւղացիներէն Միսակ Գէորգ-..., Միհրան Ակոբեան, Մարիամի Տիգրան, Գալոյի Ա-...ւթ, Մկրոյի Բագրատ եւ իր հօրեղբայրը Սիմօն եւ ու-...րիշներ։

Մնացող քանի մը երիտասարդներու համար ամէն դուռ փակ էր այլեւս։ Կ'ուզէինք մենք եւս հասնիլ ռուս բանակին, սակայն քիւրտ գաղթականները նորէն խուճապահար կը փախչէին եւ անկարելի էր մեր նպատակին հասնիլ։ Ուրիշներու նման բռնուելով պիտի ջարդուէինք։

Ուստի որոշեցինք ենթարկուիլ մեր ծանօթ Քիւրտերուն։ Որովհետեւ անօթութենէն ու տարափէն կմախք դարձած էինք։ Մեր պահած առարկաները եւս իրենց յանձնելով յուսացինք ապահովել մեր տաժանելի գոյութիւնը։

Այդ գիշերն իսկ ուղղուեցանք Խամշլու կոչուած քիւրտ գիւղը եւ ցրուեցանք մեր ծանօթ Քիւրտերու տուները։

Մեզ փնտռող, մեզ հալածող սրտորդներու մէջն էինք այժմ։

Իւրաքանչիւրս մեր ծանօթներուն մօտը սակայն։ Արօն եւ ես, Խասոյի Ըմըրի տունն էինք։ Այս Քիւրտը մեր անտառի մշտական պահապանն էր, եւ վարձատրուած էր տարեկան 10 քիլէ ցորենով, (իր ամբողջ ընտանիքի տարեկան հացի միակ միջոցը)։

Այժմ մենք էինք իր ծառան, հօւ եւ հնազանդ։ Հոդ էր նաեւ Արօյի քոյրիկը՝ 10 տարեկան աղջնակ Ազրշուէ մը որ լեռը ապաստանած ժամանակ մօրմէն առած բերած էին, իբրեւ Ջրկիր պահելու։

Քիւրտը մեզ տեսնելուն պէս լալով եւ սիրով ընդունած էր։ Իրեն հետ լացինք անշուշտ եւ մենք, սակայն մեր տհաւոր տառապանքը ու անօթութիւնը կիսովին անզգայ դարձուցած էին մեզ, եթէ ոչ լաւագոյնն էր մեռնիլ գնդակով մը քան գալ յանձնուիլ գայլերու վոհմակին որ պատած էր մեր չուրջը։

Շուրջ երեք ամիս անցած էր մեր կրած տարտամներէն եւ առաջին անգամն էր որ սեղանի վրայ նստած հաց կ'ուտէինք։ Մեր աչքերը անօթի էին, իսկ Քիւրտին աչքերը կուշտ։

Զարդէն առաջ մէկ կով չունեցողը, այժմ կը համրէ 15 կով եւ անհամար ոչխար։ Գալով հացին, այդ Քիւրտերը որ ցորենի հացի մասին գրեթէ գաղափար չունէին, այժմ ամբարներով լեցուն ցորեն ունէին, նոյնիսկ պատրաստ ալիւր։

Մէկ երկու օր այսպէս պահուած էինք Քիւրտին ախոռին մէջ, երբ յանկարծ, Ըմըրը մեր աչքեւ բերաւ հօրեղբօրս՝ Գալուստի երկու փոքրիկները, Ցովսէփ եւ Սանասար, առաջինը 8 եւ երկրորդը 4 տարեկան, որոնք Վանքի ձորի դէպքի օրը կորսնցնելով իրենց մայրը, նոյն այդ մեզ ապաստան տուող Ըմըրի ձեռամբ բերուած էին գիւղ։ Գիշերները կը մնան եղեր Ըմըրի եւ երբեմն ալ իր եղբօր Հըսանի ախոռին մսուրները։

Երկու երախաները երբ մեզ տեսան, ապշած մեր երեսը կը նայէին առանց աչք թարթելու։ Ոչ ալ խօսք մը փոխանակեցին։ Իրենց սիրտը քարացած էր եւ լեզուն անշարժացած։ Միայն փոքրիկ երախան՝ Սանասարը երկար նայելէ յետոյ ըսաւ ինծի.

— «Աղբար, քո արաղչին կորսուած է, տուր ինծի, իմս տամ քեզի, որ աւելի նոր է»։

Խեղճ երախան չէր գիտեր որ մեր արաղչին չունեով քրտական գլխարկի պիտի փոխուէր եւ շատ չանցած ժանտաքժաններու ձեռքը մատնուելով ես ու Արօն մահուան պիտի առաջնորդուէինք։

Ամբողջ կեանքիս ընթացքին այնքան դառնացած չէր հոգիս որքան երբ տեսայ այդ երկու երախաներուն ապշահար նայուածքը եւ քարացած լռութիւնը։

Զորս տարեկան երախան որ կ'ուզէր իր նոր արաղչին ինծի տալ, եւ իմ գզգզուած գլխանոցս առնել, կ'ըմբռնէր ուրեմն որ իր վերջին օրերն էին, եւ թէ մեր ներկայութիւնը խաբուսիկ էր։

Այդ օրն իսկ Արօն եւ ես բռնուեցանք ու գացինք։ Փոքրիկ Սանասարը մսուրէն վար ինկած եւ ոտքը կոտրելով, իր եղբօր՝ 8 տարեկան Ցովսէփի «խնամք»ին էր մնացեր, քիչ յետոյ անասուններու ոտքերու տակ մահանալու համար։ Ըմըրի եղբայր Իսմայիլը տարած թաղած էր երախան, սակայն ուրիշներ գիւղը հանած եւ շունե-րու առջեւը նետած էին։ Իսկ Ցովսէփը միացած էր միւսնակ, երբ օր մը գիւղին մէջ Գրժ Մըհէի Ըլոյի յամուկը բռնելով, երախան փառած թոնիրը կը նետէ։ Այսպէս կը վերջանայ երկու փոքրիկներուն արեւը։

Մեզ տանող ժանտարմաները յատկապէս կը պտըտէին քրտական գիւղերը, մնացորդ հայ ընկերները հաւաքելու եւ ոչնչացնելու համար։

Անոնք մեզմէ առաջ գտած էին նաեւ Արօյի քեռին, Ակօն եւ երկու երիտասարդ կիներ, զորս Քիւրտերը բերած եւ անոնց հետ ամուսնացած էին։ Խամշլուէն կ'առաջնորդուէինք Սահակ կոչուած գիւղը, նոյն նպատակով։

Ճամբան ժանտարմաներէն մէկը ձիէն վար իջնելով սանձը կնոջ մը յանձնեց։ Սանձակոծ երիվարը զսպել կնոջ գործ չէր։ Պատասխանդրութենէ մղուած, մօտեցայ եւ կնոջ ձեռքէն ձին առի։ Բայց ձիուն տէր զազանը տեսնելով եղածը, զիս վարձատրեց մտրակի քանի մը հարուածով եւ ձիուն սանձը նորէն յանձնեց նոյն կնոջ։

Հասանք քրտական գիւղը «Սահակ»։ Գիւղապետը մաքի մը խորովելով հրամցուց ժանտարմաներուն, որոնք մեզի ալ բաժին հանեցին։ Այդ գիշերուան ամբողջ ընթացքին երկու Հայուհիները ենթարկուեցան հինգ ժանտարմաներու գազանային կիրքերուն։ Կէս գիշերին ճիւաղները կռուեցան առաջնութեանը մասին։ Երբ մեր Արօյի քեռին հարցուցի թէ ի՞նչ էր իրենց կռուին պատճառը, ըսաւ — «Լաօ, մեր պատիւն բրած են իրենց կռուախնձոր», ակնարկելով երկու կիներու վիճակին։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

կարիան, որ դուրս կը մնայ թէ Փոքր Համաձայնութենէն եւ թէ Թուրքիւյունականի դաշինքէն։ Վերջնական գիրք բռնելէ առաջ, ան կ'ուզէ գոհացում ըստանալ պուլկարական Մակեդոնիոյ եւ Էկէյի ծով ելքի մասին։

*** Ըստ Էթ փաշա հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Անատոլուի գործակալութեան, անշուշտ իբրեւ պատասխան այն լուրերուն թէ դժգոհ մեկնած է Սօֆիայէն.— «Իմ գոհ վերադարձայ Պուլկարիայէն։ Մենք սրտաբաց խօսեցանք Պուլկարիոյ նախարարներուն հետ եւ հասկցանք իրար։ Որոշուեցաւ պահպանել եւ զարգացնել բարեկամական յարաբերութիւնները։ Այդ կ'ապացուցանէ բարեկամութեան դաշնագրին երկարաձգումը՝ հինգ տարուան համար։ Նոյնպէս ալ համաձայն եղանք թէ թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը օգտակար է թէ՛ Պալքանեան երկիրներու եւ թէ Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ համար։

Գ. Գ. Մաքտօնըլտ եւ Տալատիէ

ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ԱՆԳԼԻՈ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

1930 Հոկտեմբեր 5ին, բուռն փոթորիկի մը հետեւանքով, անգլիական 101 օդանաւը, որ ունէր 150 թօն ծանրութիւն եւ Հնդկաստան կ'երթար, ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ Ֆրանսական հողին վրայ, Պովէի մօտ, Ալօն գիւղին մէջ։ 55 ուղեւորներէն 48ը մեռան, մէջն ըլլալով օդանաւային Նախարարը, Թոմսըն։

Այս աղէտին առթիւ, յիշատակարան մը շինուած էր, որուն բացումը կատարուեցաւ կիրակի օր։ Ներկայ էին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետները, որոնք իրենց ճառերով փառաբանեցին անգլիւֆրանսական բարեկամութիւնը։ Գ. Տալատիէ շեշտեց թէ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը կը ձգտի ամրապնդել ազատութեան եւ խաղաղութեան գաղափարները։ Իսկ Գ. Մաքտօնըլտ յայտարարեց թէ այդ բարեկամութիւնը մանաւանդ անհրաժեշտ է ինքնաւ, գլուխ հանելու համար խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան գործը։

*** Արարողութենէն վերջը, երեք անգլիացի թղթակից – լուսանկարիչներ օդանաւ նստան, Լոնտոն վերադառնալու համար։ Անգլիական ծովափը հասած ատեն, օդանաւը անծրեւի եւ մշուշի հանդիպելով, ինկաւ ջախջախուեցաւ եւ երեք ուղեւորները տեղն ու տեղը մեռան։

ՏՂԱՆ, ԱՂՋԻԿԸ, ԿԻՆԸ ԵՒ ԻՆՔԶԻՆՔԸ

Ոճիրի տեսակները իրար կը գերազանցեն մէկ օրէն միւսը։

Շաբաթ օր Կարշի մէջ (Փարիզ), ծախօթ փաստաբան մը, Անրի Գլավօ, 63 տարեկան, իրարու ետեւէ սպաննեց տղան՝ 26 տարեկան, աղջիկը՝ 23 տարեկան, կինը՝ 53 տարեկան եւ ինքզինքը։

Մարդասպանը շատ լաւ դիրք ունէր եւ շքեղ գրասենեակ մը՝ հրապարակին վրայ։ Կ'ըսեն թէ յուսահատած էր երկու զաւակներուն անբուժելի հիւանդութենէն։

«ԵՐԷԿ ԳԻՇԵՐ ՈՐ՞Ի ՀԵՏ ՊԱՐԵՑԻՐ»

Տորթմունտի (Գերմանիա) ոստիկանական տեսչութիւնը պաշտօնական շրջաբերականով մը կ'ազդարարէ թէ այսուհետեւ պիտի ձերբակալուին այն արիական գերմանացիները, այր թէ կին, որ կը պարեն կամ թեւ թեւի կը պտտին հրեաներու անձերու հետ։ Ասոնք պիտի բանտարկուին, «որովհետեւ ժամանակ ունենան մտածելու գերմանական ցեղին դէմ գործուած յանցանքին ծանրութեան վրայ»։

Կ'ըսուի թէ ոստիկանութիւնը այս միջոցը ձեռք առած է բուն իսկ ծնողներու պահանջին վրայ։

ԱԶԴ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ Վարժարանի Տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 5ին։
Նոր արձանագրութիւնները պիտի ընդունուին մինչեւ Հոկտ. 31։
Արձանագրութիւններու համար դիմել անձամբ կամ նամակով ամէն օր Վարժարանի Քարտուղարութեան ժամը 9էն 18։

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրուսոյցմէթոտով, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու։ Ժամադրուելու համար գրել՝
88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիւզար Բալաթեան, որ կը գտնուէր Tarare, Ֆրանսա։ Իմացնել Գ. Ճիվան Տօնիկեանի, 15, rue Tustal, Bordeaux (Girond)։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ուսեալ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Դրա՞մ գտնել կ'ուզէք, դատական գործ մը ունի՞ք,
Առնելիք - տալիքի վերաբերեալ կարգադրութեան կարօտ խնդի՞ր մը ունիք,
Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque), նոյն իսկ երկրորդ իբօթէքով, առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով, եւլն. շատ նպաստաւոր պայմաններով։

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ։

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն տեսակ նամակ եւ խնդրագիր։

Առաջին խորհրդակցութիւնը բացարձակապէսձրի է այնպէս որ ոչինչ կը կորսնցնէք անգամ մը խորհուրդ հարցնելով։

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէս օրերէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեան վրայ։

Ուղղակի հասցէ՝

179, Rue de Vaugirad Métro եւ No rd - Sud: Pasteur

(Առաջին սանդուխ, ձախ թեւի վրայ, երկրորդ յարկ՝ ձախ)։

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générane — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9e) Tél. TAITBOUT 53 - 32

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Ուղեւորական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Թիւ **10 Camme Façon Metier** թրիքօի գործիք ունեցող եւ տունը աշխատող գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ։

Շատ լաւ վճարում։

Դիմել՝ **TERZIAN**ի

3, Rue Poissonnière, Paris

Ներկայացնել **certificat de Domicile**ով։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Գաւառնեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— Մեր ջնջական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Յ. Տէր-Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ։

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքեր։

Օրացոյցը ամէն հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գեղեցիկ ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանդ-Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր պահանջողներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անհամբերցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն։

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille։
Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանդ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5)։
Լիոն եւ շրջանի, Վահան Շիւսեան, 3, rue Tellier, Décines։
Պէյրութ Գրատուն Ասլանեան եղբայրներու։
Հալէպ Յորէն Գըրքիսէլեան, 22, rue Boustan Kulak։
Աղեքսանդրիա, Ներսէս Ղազիկեան Գրատուն։
Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք։ Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.։

ԾԱԽՈՒԻ Է

Քաղաքէն գեղեցկատեսիլ տուն մը, Ներքուստ ամբողջովին բեղանեակ — Villiers-le-Bel Gonesse կայարանին դիմաց — 4 սենեակ, մեծ խոհանոց մը եւ զարդախուց (cabinet de toilette) — ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն — պարտէզ եւլն.։ Գին՝ 60,000 ֆր., որուն 10.000ը միայն կանխիկ, մնացեալը վճարելի 10 տարուան մէջ։

Դիմել կալուածատիրոջը՝ փաստաբան Գ. ՎԱՀԷԻ, 94, rue Saint Lazare, Paris (9)։

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ, մասնաւորապէս Թանկօ Արժանթին։

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը։

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՒՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D. N. BAHADOURIAN 40, rue Chaponnay. Lyon

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 31 - 58

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական ք-շավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվներ, չիբուխ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ համեմներ։

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** ճերմակ պանիրի ընկերութեան։

ԱՊՈՒԽՏԻ ԵՒ ԵՐՇԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ

Յայտնի ապուխտավաճառ ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ վաճառատունը կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն, որ իր սեփական գործարանին մէջ՝ Թարմ եւ մաքուր միսէ պատրաստուած Երշիկն ու Ապուխտ կը վաճառէ մեծաքանակ 5 քիլօէն սկսեալ։

Ապուխտ քիլօն 14 ֆրանք, երշիկ քիլօն 12 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներով՝

Charcuterie KESTEKIAN

46, Rue du Baignoire, MARSEILLE

կամ **5 ,Villa Chalet Rosier de la Platrière St. Julien - MARSEILLE**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(4)**

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Եւ ցոյց տուաւ սեղանին վրայ դիզուած թուղթերը։ Զորս աչքէ հետեւեցան իր շարժումին։ Հասկցան որ ոստիկանները իր ձեռագիրներն ալ քննած էին։

— Ինչո՞ւ այստեղ կը գրէք փոխանակ ձեր երկրին մէջ աշխատելու։

Էշընտէնի մտքէն մտաւ, երկար ատենէ ի վեր այդ հարցումին կ'սպասէր, եւ իր պատասխանը պատրաստ էր։ Ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի ընէր։

— Յարգելի պարո՛ն, պատերազմի մէջ ենք, իմ երկիրս տակն ու վրայ է, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ հոն մարդ կարենայ երկու նախադասութիւն կապել իրարու։

— Զաւեշտ է՞ թէ տրամ մը։

— Ո՛չ, զաւեշտ է եւ ամէնէն թեթեւներէն։ Կը տեսնէք գրելու համար հանդարտութիւն պէտք է, հակառակ պարագային ի՞նչպէս կարելի է պահել մտքին ազատութիւնը։ Բարեբախտաբար Զուիցերիան չէզոք է։ Ժընեւի մէջ կը գտնեմ անհրաժեշտ խաղաղութիւնը։

Ցափնէր նշան ըրաւ Ֆալօյին։ Էշընտէնը սպասի տե՞ղ կը դնէր, թէ բանտը կը դնէր անոր խուստովանը խորհրդային աշխարհէ մը։ Ամէն պարագայի մէջ, հասկցաւ այս խօսակցութեան աւելորդ ըլլալը եւ իր խորհրդածութիւնները հետզհետէ անկապ դարձան։ Քիչ յետոյ ոտքի ելաւ մեկնելու համար։

Անոնց ձեռքը սեղմելէ վերջ, Էշընտէն դոցեց իր դուռը անոնց վրայ եւ սփոփանքի շունչ մը քաշեց։ Պատրաստուեցաւ շատ տաք լոգանք մը առնելու եւ մէկ կողմէն հանուելով, սկսաւ խոկալ անցուցած վտանգին։

×

Նախորդ օրը պատահար մը զինքը արթնցուցեր էր։ Գերնար, իր զուիցերիացի գործակալներէն մէկը, վերադարձած էր Գերմանիայէն։ Էշընտէն որճարանի մը մէջ ժամադրութիւն տուած էր անոր եւ որովհետեւ չէր ճանչնար զայն տակաւին, երրորդի միջոցով հաղորդած էր այն հարցպատասխանին, որ իբրեւ նշանախօսք պիտի ծառայէր։ Տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենար ճաշի միջոցին։ Այդ ժամուն սրճարանը գրեթէ դատարկ պիտի ըլլար եւ դիւրաւ պիտի գտնէր Գերնարը։ Լրտեսը արդարեւ հոն էր։ Գաչմանական խօսքը փոխանակուեցաւ։ Էշընտէն անոր դիմացը տեղաւորուեցաւ եւ երկու «տիւպօնէ» ապսպրեց։ Գերնար՝ որ գիրուկ եւ կարճահասակ մարդ մըն էր, վստահութիւն չէր ներշնչէր ածգոյն դէմքի մը վրայ բացուած խորամանկ աչքերով։

Գէշ հագուած էր։ Եթէ փորձառութեամբ չգիտնար թէ որքան դժուար է մարդ գտնել Գերմանիա երթալու համար, Էշընտէն պիտի զարմանար իր նախորդին այս ընտրութեան համար։

Ամբողջ, զուիցերիացի Գերման մը, ֆրանսերէնը կը ջարդէր տխմօթաբար։

Նախ պահանջեց իր աշխատավարձը, զոր Էշընտէն սահեցուց պահարանի մը մէջ դրած։ Ցետոյ պատմեց իր Գերմանիա անցուցած օրերը։ Գանեբաղմէն առաջ սրճարանի մէջ սպասաւոր ըլլալով, ճաշարանի մը մէջ մտած էր Հաննովի կամուրջին մօտ։ Հոն առիթը չէր պակսեր տեղեկութիւններ հաւաքելու համար։

Քանի մը օր Զուիցերիա անցնելու իր փափաքը շատ բնական երեւցած էր եւ իր վերադարձին պիտի կրնար սահմանագլուխը անցնիլ առանց դժուարութեան։ Էշընտէն իր գոհունակութիւնը յայտնեց եւ հրահանգներ տըւաւ։ Երբ կը պատրաստուէր տեսակցութիւնը վերջացնել.

— Այս բոլորը շատ լա՛ւ, ըսաւ Գերնար, բայց հոն վերադառնալէ առաջ ինծի երկու հազար պէտք է։

— Ի՞նչ կ'ըսէք։

— Այո՛, եւ անմիջապէս, նոյնիսկ այս սրճարանէն դուրս ելլելէ առաջ։ Ես պէտք ունիմ այդ գումարին եւ ուրկէ՞ կ'ուզէք որ առնեմ։

— Կը ցաւիմ, ոչինչ կրնամ ընել։

Մարդը պռոտեց յօնքերը եւ պժգալի ատրնութեան մը արտայայտութիւնն առաւ։

— Այն ատեն կը տեսնուինք։

— Ի՞նչ ընել կ'ուզէք։

Լրտեսը առաջ հակեցաւ եւ առանց ձայնը բարձրացնելու բարկութեամբ քթթմնջեց.

— Կը կարծէք որ պիտի շարունակեմ կուշիս վտանգե՞լ պարապ տեղը։

Անցեալ շաբթու մէկն ալ բռնուեցաւ Մայանսի մէջ որ ցիցը հանուեցաւ։ Ձեր գործակալներէն մէ՞կն էր։

— Մենք Մայանսի մէջ մարդ չունինք, պատասխանեց Էշընտէն հանդարտ շեշտով։

Թերեւս ճիշդ էր, որովհետեւ ալ բնաւ սովորական ցնկոյցները չէր ըստանար այդ քաղաքէն, ինչ որ մեծ զարմանք կը պատճառէր իրեն։

— Մի ըսէք որ պայմանները ձեզի ծանօթ չեն։ Ոչ մէկ բան կը ստիպէր ձեզ որ ընդունէիք զանոնք։ Իմ խրատատուութենէն վեր է ձեզի սու մը աւելի տալ։

— Գիտէ՞ք ինչ կայ վրաս։

Եւ պզտիկ ատրճանակ մը հանելով, շարժեց նշանակալից ձեւով մը.

— Ի՞նչ կ'ուզէք ընել։ Գրաւի՞ դնել։

Լրտեսը ուսերը ցնցելով, դրպանը դրաւ ատրճանակը։

Էշընտէն սկսաւ մտածել.—

Գաղափար անգամ չունի տամ ատրճանակը արգելու արհեստին մասին։

Այլապէս պիտի գիտնար թէ անհրաժեշտ է խուսափիլ որ եւ է ամուլ շարժումէ։

— Ուրեմն, ո՞չ։

— Բացարձա՛կ։

Գերնարի շեշտը որ նախապէս յարգալիր էր, կը բռնանար. սակայն ձայնը ցածրը կը պահէր եւ բարձրացնէր։

Կրնար սրիկայ մը ըլլալ, բայց պիտի գործակալ մըն էր անկասկած։ Էշընտէն որոշեց աւելցնել վճարումը։ Քիչ մը անդին սեւ մօրուսաւոր կու ժխնեցինէր, «տօմինօ» կը խաղային, իսկ անոնց դէմը անկողին երիտասարդ մը անվերջանալի նամակ մը կը գրէր տենդագին։ Ուրիշ մը կը մօտենար, զուիցերիացի ընտանիք մը, հայր, մայր եւ չորս երախաներ միասին կը ճաշակէին երկու փոքր սուրճ։ Հաշուասեղանին ետին գանձապահուհին, փառաւոր կին մը, փայլուն կուրծքը սեւ մետաքսէ զգեստի մէջ, տեղական թերթը կը կարդար։ Քաղքենի կեանքի այս տեսարանին առջեւ իր կատարած դերը աւելի կը զարնէր մելոտրամը որ կ'ունենար Էշընտէնի եւ լրտեսին մէջ։ Իր գրած թատերախաղը մօտ չէ՞ր իրականութեան։

(Շար.)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) ... Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

4 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2308

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Իրաւունք ունէ՞նք մտահոգութիւն յայտնելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կոնդակին այն պարբերութեան առթիւ որ կ'ըսէ․

«․․․ Եւ մի բողոք գրչնամական արար ընդդէմ Մայր Հայրենեաց Մեր՝ խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան նորին»։

Լսեցէ՛ք եւ դատեցէք, մէկդի դնելով կանխակալ կարծիքները։

Աշխարհի մէջ, կղերին պաշտօնն է աղօթել եւ խաղաղութիւն քարոզել։ Թէեւ, իրականին մէջ, անո՛նք են որ հանդիսաւորապէս կ'օրհնեն սուրն ու հրացանը, երբ ազդանշանը կուի է․․․

Վեհն Ա․ կատարած է իր հայրապետական պարտականութիւնը, յանձնարարելով հոգեւոր հովիւներուն, որ պահպանեն խաղաղութիւնն ու միաբանութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ բուժել վէրքերը։

Բայց, այնքան խելօք խրատներու պոչին կապեր է երկդիմի յայտարարութիւն մը, որ նենգօրէն պիտի շահագործուի չարախօսներու կողմէ։

Ան խառնուած է քաղաքական գործերու, եւ քաղաքական պաշտօն մը տուած է կղերին,— առաջնորդ, եպիսկոպոս եւ վարդապետ — պատուիրելով «թոյլ չտալ թշնամական արարքներ՝ Խ․ Հայաստանի եւ անոր կառավարութեան դէմ»։

Ուղի՞ղ դրի առած է այդ առաձգական խօսքը։

Ո՛չ։ Եթէ ազատ ըլլար, դժուար թէ ստորագրէր այդպիսի պատուէր, որ ոչ միայն կապ չունի իր պաշտօնին հետ, այլ եւ ամբողջովին անիմաստ է։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ «թշնամական արարք մայր հայրենիքին դէմ»։

Կրնա՞ք ցուցնել ո եւ է Հայ, որ մտքէ անցընէր այդպիսի արարք։

Ուրիշ բան է քննադատել երկրի մը իշխանութիւնը, եւ ուրիշ՝ թշնամութիւն գործել այդ երկրին դէմ։

Արդ, կաթողիկոսական կոնդակը իրար խառնելով երկուքը, հայրենիքն ու անոր կառավարութիւնը, պարզապէս կողմ կը բռնէ․․․ դուռ կը բանայ զանազան թիւրիմացութեանց։ (Կրկնենք անգամ մըն ալ,— հակառակ իր կամքին)։

Այդ պատուէրը արժէք չունի Խ․ Միութեան սահմաններուն մէջ, ուր միահեծան կ'իշխէ ամենակալ Չեկան, բայց պիտի դառնայ դայթակղութեան՝ արտասահմանի համար։

Եւ օրինակներ ունինք արդէն։

Երէկ պատմեցինք թէ ի՛նչպէս չարափոխուեցաւ 1929ին գրուած կոնդակ մը, որ աւելի անկախ էր, եւ դարձաւ զէնք՝ պղտոր ջուրի որսորդներուն համար։

Ցաւով, յիշեցինք պուլկարահայ «Թեմական»ին գլուխ-գործոց ապուշութիւնը, որ ազգային տօները կը փնտռէ ․․․ Էջմիածնի տօնացոյցին մէջ։

Տակաւին կարելի է բազմաթիւ փաստեր շարել, ապացուցանելու համար թէ մարդիկ ի հարկին Ցայժմաւուրքն անգամ օգնութեան կը կանչեն, պաշտպանելու համար․․․ խորհրդային Հայաստանը։

Ուրեմն, Հայրապետական կոնդակին այդ մէկ հատիկ խօսքը պիտի ծառայէ եղ լեցնելու կրակին վրայ։ Մանաւանդ հիմա որ այնքան գրգռած են աչքերը։

Եւ մեր հոգեւոր հովիւները, մանաւանդ հին ու նոր եպիսկոպոսներն ու առաջնորդները պիտի դառնան իրաւարարը՝ մեր հանրային – քաղաքական կեանքին։

Կրնայի՞ք երեւակայել աւելի զաւեշտական կացութիւն։

Ոչինչ, եթէ խնդիրը վերջանար զաւեշտով։

Դժբախտութիւնն այն է որ զաւեշտը կը վերածուի ողբերգութեան, ինչպէս տեսանք եւ պիտի տեսնենք տակաւին, այս ընթացքով։

Թեթեւսոլիկ Ղեւոնդը չէ՞ր որ, Շիքակոյի խայտառակութեան առթիւ, հետեւեալ հեռագիրը կ'ուղղէր Ամերիկայի Հօկին․

— «Շիքակոյի ցուցահանդէսին Հայկական Օրուան եռագոյն դրօշի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայ պետական կազմին դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատած ըլլալու, արգիլեցի»։

Ճիշդ ու ճիշդ՝ Աստրախանի արքաներուն պէս։

Շիքակոյի ցուցահանդէսը Հայ․ Եկեղեցի չէր, ոչ ալ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի պանդոկը։ Բայց դուք տեսէք յանդգնութիւնը․․․

Իսկ հիմա որ Երեւանը գլխուն վեղար դրած եւ կոնակը փիլոն հագուցած, կոնդակ մըն ալ ստորագրել տուեր է, կրնաք երեւակայել հետեւանքը։

Այսուհետեւ մէկի տեղ տասը Ղեւոնդ պիտի ունենանք, իրենց կարմրուկ փոքրաւորներով եւ ռամկավար ժամկոչներով, որոնք Սուրիկանի պէս գիրք բռնած ճամբուն վրայ, հանդէսներու կամ ժողովներու դրան առջեւ, պիտի աղաղակեն.

— Ի՞նչ, եռագո՞յն, «Մեր հայրենի՞ք», անկախութեան տօ՞ն, միացեալ Հայաստա՞ն․․․ Դուք թշնամական, ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց կը կատարէք մայր – հայրենիքին դէմ։ Ո՛չ, ո՛չ, արգիլուա՛ծ է։ Կաթող․ կոնդա՛կ ունինք մենք, զգուշացէ՛ք։

Եւ որովհետեւ «հակա – Հայաստանեան» տարրերը պիտի ուզեն իրենց խելքին եւ քաղաքական դաւանանքին հաւատալ, կոնդակը պահելով իր սահմանին մէջ — վեղարին տակ — դիւրին է նախատեսել պայքարին ելքը։

Դիւրի՞ն է նախատեսել, հէ՞յ բարեմիտ մարդիկ։

Չենք ուզեր աւելի խորացնել, ապացուցանելու համար մեր մտահոգութիւնը։

Ցիսուն տարի քաղաքական – պետական յաւակնութիւններ ունեցէք յետոյ, նորէն կոնդակնե՞րն են որ ուղեցոյց պիտի դառնան մեզի։

Շ․

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ․․․

Ժողովուրդը ցամաքէ ցամաք խյնալով, շատ մը բառեր ալ ճամբան ձգեց։

Գոնէ Ֆրանսայի մէջ, բուռ – բուռ հայերէն բառեր թանգարան կը նետուին հետզհետէ։

Այդ կարգէն է սքանչելի բառ մը, «վերամուտ»ը։

Է՛ր երբեմն, շարք – շարք դպրոցներ ունէինք, եւ երբ, արձակուրդէն յետոյ, կը սկսէր վերամուտը, միտոն կը կարէր ե՛ւ աշակերտներուն ե՛ւ ուսուցիչներուն վրայ։

Նորէն ունինք վերամուտը, ուրիշ գաղութներու, մասնաւորապէս Արեւելքի մէջ։

Իսկ այս պողոտաներուն վրայ․․․

Վերամուտ էր երկուշաբթի օր, ամբողջ Ֆրանսայի համար։

Բոլոր թերթերը սիւնակներով նկարագրութիւններ եւ պատկերներ հրատարակեցին, ինչպէս պիտի ընէին մեծ դէպքերու առթիւ։

Մանուկներու թագաւորութեան օրն է հոկտեմբեր 1ը,— վերամուտ։

Եւ մեր Հայկակներն ու Հայկուհիներն ալ, որ երէկ տնտես աղբարը կը տեսնէին իրենց դիմացը, վերամուտի առաջին օրը, այսօր բարեւ կուտան ֆաղաֆապետներու։

Եւ սակայն, ո՞ւր է մեր վերամուտը։

Բանի՞ ծաղկոց ունինք, որ տանը մէջ, ծնողքին եւ իրարու հետ խօսելու չափ հայերէն սորվեցնեն։

Ու նորէն «զուտո»ն է որ բաղդատաբար կազդուրիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ։

ՎԱՀԷ

ՅՈՅՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

— օ —

Սատրի Էթէմ պէյ այս վերնագրով կը գրէ *Վագըթ*ի մէջ․— Աթէնքէն դրկուած թղթակցութեան մը մէջ կայ նաեւ սա նատուածը․— «Այսօր արդէն ամէն մարդ հասկցած է թէ Անատոլուի ելլէնական արշաւանքը մեծ սխալ մը եղաւ։ Դարձեալ բնակիչներու փոխանակութիւնը մեծ սխալ մը եղաւ»։

Սոֆիստոսի այս տողերը անգամ մըն ալ կը ցուցնեն թէ կան մարդիկ որոնք տարբեր մտայնութեամբ մը կ'ըմբռնեն թուրքեւելլէն բարեկամութիւնը։

Նախկին նախարարներէն Փափանաստասիու ալ վերջերս յօդուածով մը կ'առաջարկէր յոյն գաղթականները իրենց տեղերը վերադարձնել։

Հելլենական տեսակէտով փոխանակութիւնը անհրաժեշտ էր, յոյն բնակչութիւնը խտացնելու համար Յունաստանի գրաւած նոր շրջաններուն մէջ ուր կան բազմաթիւ Պուլկարներ, Սերպեր եւ Ալպանացիներ։

Այս տեսակէտով է որ Վենիզէլոս մէջտեղ հանեց փոխանակութեան ծրագիրը։ Իրենք, յոյն գաղթականներն ալ գոհ մնացին այս կարգադրութենէն եւ անոնց հարիւրին 70ը դեռ կողմնակից է Վենիզէլոսի։

Թրքական տեսակէտով ալ անհրաժեշտ էր փոխանակութիւնը, որպէսզի փակուի քէնի ու ատելութեան շրջանը։

Արդ, Յոյն գաղթականները իրենց տեղերը վերադարձնել՝ կը նշանակէ ճամբայ բանալ հին սխերուն, հին մրցումներուն։ Մինչդեռ մենք այդ տեսակ խնդիր մը չենք ճանչնար։ Այլեւս անկարելի է խօսակցութեան նիւթ դարձնել Լօզանի դաշնագիրը։

ՃԱՓՈՆ ՄՏԱՀՈԳ Է

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ պատերազմական նախարարութիւնը գեկոյց մը հրատարակած է, ուր կը գանգատի թէ խորհրդային բանակը այսօր շատ աւելի հզօր է քան ցարական իշխանութեան օրով։ «Ան ունի տասը զօրաբաժին, 300 հրասայլ եւ հարիւրաւոր օդանաւեր որոնք կրնան արագ յարձակում մը գործել Մանչուրիոյ պետութեան եւ Ճափոնի վրայ։ Այս կացութիւնը որոշ անձկութիւն կը պատճառէ եւ անհրաժեշտ է բարելաւել ազգային պաշտպանութեան միջոցները»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Նորեկները դէպի հարաւ կը ղրկուին

Երէկ Թաւրիզէն ստացանք հետեւեալ նամակը, երեք նոր խմբանկարներով (Թիւ 6, 7 եւ 8)։—

ԹԱՒՐԻԶ, 23 սեպտ․— Ներփակ ուղարկում եմ նոր փախստականների երեք խմբանկարները։

Բոլոր եկողները խումբ – խումբ շարժւում են դէպի հարաւ՝ Քիրմանշահի շրջանը, իսկ թէ ի՞նչ պիտի լինի այս դժբախտների վիճակը, մարդ չի հասկանում։

Այսօր նորէն մէկ խումբ բերին, բայց դեռ ոստիկանատանն են, երբ որ ազատուեն, նրանց նկարները ալ կ'ուղարկեմ։

Այսօր կամ վաղը բոլոր եկածների (մէկ ամսուան մէջ) ցուցակը Թեմական խորհուրդը կ'ուղարկէ արտասահմանի մամուլին։

ԽՄԲ․— Ցաւով կը հրատարակենք երեք խմբանկարները, ինչպէս եւ նախորդ երկուքը (4 եւ 5)։ Դժբախտաբար մեծ մասը երիտասարդներ են, 19 — 30 — 35 տարեկան։ Փախստականներէն մէկը Լիոնէն է, Նշան Աճէմեան, Գարաբիղակցի։ Միւսները՝ մեծ մասով Ցուհաստանէն եւ Պուլկարիայէն։

Խորհրդակցութիւններ հայ եւ ռուս գաղթականներու իրաւական կացութեան մասին

Ժընեւէն կը հեռագրեն հոկտ․ 2 թուականով․—

Այս առտու Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնաժողովը քննութեան ենթարկեց Նանսէնեան գրասենեակին գործունէութեան տեղեկագիրը։ Տեղեկագիրը պարզեց գրասենեակին կատարած այլազան աշխատանքները՝ աւելի քան մէկ միլիոն գաղթականներու համար։ Իբրեւ օրինակ յիշեց թէ գաղթակայաններէ հանուած եւ հողագործական գաղութներու տնակներուն մէջ տեղաւորուած հայ գաղթականներու թիւը կ'անցնի 23,000ը։ Հոկտեմբեր 26ին սահմանափակ թիւով երկիրներու պատուիրակներէն կազմուած ժողովի մը քննութեան պիտի ենթարկուի պայմանագիր մը որ կը ճշդէ գաղթականներու իրաւական կացութիւնը եւ որ կարեւորութիւն ունի, մանաւանդ անոնց վտարման տեսակէտով։ Այս նախագիծը ջերմապէս պաշտպանուեցաւ փրոֆ․ Վէրնէրի կողմէ, որ նախագահն է Նանսէնեան գրասենեակի վարչական խորհուրդին։

Յանձնաժողովը յետոյ քուէարկեց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ․ ժողովին ներկայացուելիք բանաձեւը։ Այս առթիւ, ատենախօսները պարագ սիպեցին իրենց գնահատանքը յայտնել փրոֆ․ Հիւպէրի կատարած կարեւոր աշխատանքին համար։

Հրեաներու տեղաւորումը Պաղեստինի մէջ

Յանձնաժողովը յետոյ քննեց հոգատարութեանց խնդիրը, մանաւորապէս աչքի առջեւ ունենալով Գերմանիոյ Հրեաներուն արտագաղթը եւ անոնց տեղաւորումը Պաղեստինի մէջ։ Բոլոր ատենախօսները գոհունակութիւն յայտնեցին Պաղեստինի տնտեսական կացութեան մասին, որ արդիւնք է հոգատար պետութեան եւ հրէական կազմակերպութեանց ջանքերուն։ Իբրեւ եզրակացութիւն, խնդրեցին հոգատարութեանց յանձնաժողովէն եւ հոգատար պետութենէն՝ ուսումնասիրել Գերմանիայէն փախած Հրեաներու տեղաւորումը աւելի արագացնելու խնդիրը։

Անգլիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր երկիրը կարելին պիտի ընէ, իբրեւ հոգատար պետութիւն, բայց պէտք չէ Պաղեստինի մէջ տեղաւորումը միակ ելքը սեպել Ազգերու Դաշնակցութեան համար։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչն ալ այն տեսակէտը յայտնեց թէ հրէական խնդիրը չի կրնար քննուիլ միայն Պաղեստինի մէջ տեղաւորման տեսակէտով, այլ պէտք է քննութեան առնուի իբրեւ ամբողջութիւն։ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը վերապահեց որ եւ է յայտարարութիւն՝ ընդհանրապէս գաղթականներու մասին, մինչեւ որ Բ․ յանձնաժողովը քննէ հոլանտական առաջարկը։

Սուրիոյ մարզպանը Ժընեւի մէջ

Պ․ տը Մարթէլ, Սուրիոյ նոր մարզպանը, Ժընեւ հասնելով, երկուշաբթի օր ընդունուեցաւ արտաքին նախարար Պ․ Փոլ Պոնքուրի կողմէ։ Նախարարը հրահանգներ տուած էր արդէն, եւ այս առթիւ ալ պարզեց իր տեսակէտները։ Մարզպանին այցելութիւնը կը զուգադիպէր 6րդ յանձնաժողովի նիստին հետ, ուր քննուեցաւ նաեւ Սուրիոյ հոգատարութեան խնդիրը։ Յանձնաժողովը գնահատելով հանդերձ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, փափաք յայտնեց որ Սուրիոյ անկախութիւնն ալ ճանչցուի անյապաղ, յար եւ նման այն յանձնառութեան զոր Անգլիա կատարեց Իրաքի համար։

Այս առթիւ Ֆրանսական թերթերը գիտել կուտան թէ՝ Ֆրանսան չի կրնար Սուրիան ալ ենթարկել այն դէպքերուն որ պատահեցան Իրաքի մէջ, Ասորիներու գլխուն։

Ճառեր վարկսան Ժընեւի մէջ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ․ ժողովին երկրորդ շաբաթը աւելի ոգեւոր կ'ըլլայ։

Երկուշաբթի օր, առաջին ճառը խօսեցաւ Պ․ Մատարիակա, Սպանիոյ պատուիրակը, որ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է սահմանափակել թնդանօթի վաճառականներուն գործունէութիւնը։ «1920 — 1930ին 616 միլիոն տոլարի զէնք արտածուած է։ Յայտնի չէ թէ ո՞ւր գացած են 130 միլիոն տոլարի զէնքեր»։

Ատենախօսը մանաւորապէս կանգ առաւ ցեղերու անհաւասարութեան վրայ եւ յիշեց թէ Կարոլոս Ե․ չյաջողեցաւ եւրոպական միութիւն մը կազմել միայն քրիստոնէութեան հիման վրայ։

Ետքոյ խօսեցաւ Պ․ Փոլ Պոնքուր, իբրեւ Ֆրանսայի Ա․ պատուիրակ։ Ըսաւ թէ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է զինաթափութեան խորհրդաժողովին վրայ, որ իր նիստերը կը վերսկսի հոկտ․ 16ին։ Ամէնքն ալ մտահոգութեամբ կը հարցնեն թէ ժողովը ելք մը պիտի յանգի՞, թէ պիտի ձախողի, դուռ բանալով խելայեղ զինարշաւի մը որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ փլուզում։ Ատենախօսը շեշտեց թէ ժամանակն է վճռներ տալու։ «Ֆրանսան երբեք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ․ էջ)

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք․ (26 սեպտ․)․

Անցած շաբաթ գիշեր զգուելի յարձակում մը տեղի ունեցած է Պէյրութի Գերման հիւպատոսարանին վրայ։

Գիշերը ժամը 10․30ին, ամբողջ թաղը կը թնդայ ռումբի ահեղագոռ որոտումէ մը։ Կին, երախայ, ծեր ու երիտասարդ փողոցները կը թափին եւ կը փութան դէպի որոտման վայրը։ Կը տեսնուի որ հիւպատոսարանի պարտէզին մէջ ահագին փոս մը փորուած է եւ վառօդի գալարշին պարուրած ամէն կողմ, անշնչելի դարձնելով մթնոլորտը։ Իսկոյն կը հասնին ոստիկանական կայեւոր ուժեր եւ կը սկսին քննութեան։ Մինչ այդ մայրքաղաքի փոխանորդը յուրը առնելով կը երահանգէ ընդհ․ ապահովութեան եւ ոստիկանութեան պետերուն, որ շուտափոյթ հետապնդման ձեռնարկեն եւ երեւան հանեն ոճրագործները։

Շնորհիւ եղած քննութեանց, հասկցուած է որ, ոճրագործները ինքնաշարժով մը եկած են նախ, վար իջած եւ դրան վրայ փակցուցած համայնավար դրօշ մը, որուն վրայ գրուած է․ «Անկցի Հիթլէր, անկցին նացիները»։ Անկէ վերջ դէպի հիւպատոսարանի ներսի դուռը ուղղած են ռումբը․ սակայն շփոթութեան մը հետեւանքով չէ հասած եւ պայթած է քիչ ասդին պարտէզին մէջ։ Անմիջապէս ինքնաշարժ մտնելով, իրենց հետքը կորսնցուցած են ոճրագործները։ Անոնք հիւպատոսարանի դրան առջեւ ձգած են նաեւ կարգ մը թռուցիկներ, լեցուն հայհոյութեամբ եւ նախատինքներով Հիթլէրի եւ նացիներու հասցէին։

Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը կասկածելի հայ համայնավարներ ձերբակալուած եւ քննութեան ենթարկուած են։ Ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներու դիմած է՝ գտնելու համար ոճրագործները, որոնք անկասկած համայնավարներ են։ Տրուած տեղեկութեան համաձայն անոնք չորս հոգի են եւ զոց ինքնաշարժով մը եկած։

Կ'իմանանք որ գերմանական հիւպատոսը բուռն բողոքագիր մը ներկայացուցած է մարզպանութեան, կատարուած յարձակման դէմ, որ դժբախտաբար առաջին անգամ չէ որ տեղի կ'ունենայ։ Կ'իմանանք նաեւ որ այս յարձակումը յուզում պատճառած է միւս հիւպատոսներուն, որոնք պաշտպանութիւն ուզած են կառավարութենէն։

Համաձայն թերթի յաջորդ համարին, քննութիւններէն եւ խուզարկութիւններէն հասկցուած է որ ոճրագործները հայ համայնավարներ են։ Ռումբը արձակողը կը կոչուի Խորէն Յովհաննէս Օղլեան որ ձերբակալուած է։ Ուրիշ մը, որ նմանապէս ինքնաշարժով եկած է, կը կոչուի Սարգիս Համբարձում Պիրանեան եւ նմանապէս ձերբակալուած է։ Միւս երկուքը, որոնք ցարդ չեն ձերբակալուած, խստիւ կը հետապնդուին ոստիկանութեան կողմէ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Լիոնէն կը գրեն մեզի․— Երիտասարդ մը, Սարգիս Սիլահեան, գետը նետուելով խեղդուեցաւ։

ԳԵՐՄԱՆ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ՀԵՌԱՑԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ

— օ —

Մոսկուայէն վտարուած երեք գերման թղթակիցները Պերլին հասան երկուշաբթի օր, եւ ընդունուեցան արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Վոլֆ հեռագրական գործակալութեան թղթակիցը կրցած է Մոսկուա մնալ իբրեւ անդամ գերմանական դեսպանատան մամուլի դիւանին։ Գերման թղթակիցները ցաւելով պատմեցին թէ ամերիկեան թերթերու ներկայացուցիչները կայարան չէին եկած, ողջերթ մաղթելու համար։

ՊՈԼԻՍ ԿԱՄ ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ԻՐ ՀՈԳԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Էյուպ եղաւ Մուհամմէտի առաջին փոխանորդը, որ փորձեց գրաւել Բիւզանդիոնը։ Բայց յաղթուեցաւ ու թաղուեցաւ Բիւզանդիոնի դուռներուն տակ։ Այնուհետեւ հաւատացեալներուն համար բարեպաշտութեան մկրտութիւն մը դարձաւ թաղուիլը Էյուպի գերեզմանին քովիկը։ Եւ, երկար տարածութեան մը վրայ, Ոսկեղջիւրին նայող բլուրը զարդարուեցաւ տասնեակ հազար մեռելաքարերով, որոնք, հեռուէն, կը նմանին զառկածաղիկներու։ Այրերու մեռելաքարերը զարդարուած են ապարօշներով, կիներունը՝ ծաղիկներով։ Մէքքէի ուխտաւորներուն (hadjիներուն) մեռելաքարերը՝ կանանչ գոյնով, կոյսերունը՝ կապոյտ։ Բլուրին ծայրը կը գտնուի քառակուսի չէնք մը, որ գինետունն է, ուր, ընդարձակ մեռելաքաղաքին մենութեան մէջ, ծովային հրամանատար Ժիւլիէն Վիօ (խմբ.— Փիէր Լօթի) կը գինովնար յուսահատութեան եւ մահուան զգացումով։

Վարը, Էյուպի արուարձանը եւ մզկիթը։ Այստեղ է, որ հին Թուրքիան կը թուի շարունակել իր կեանքը,— փայտաշէն, գունաթափ տուներ հսկայ սօսիներու միջեւ, ապարօշով եւ լօգիկով խմաճներ, մաշած սթամպուլինով եւ ռըտէնկօթով «նոր աղքատներ»։ Այստեղ կիները ալա Փերճանէթ գորշ եւ սեւ քօղերու մէջ փաթթուած են մինչեւ իրենց վիզը, նոյն իսկ երկու կիներ համարձակեր էին հագնիլ արգիլուած չարշաֆը։ Գաւառական այս բնանկարը կուտայ տպաւորութիւնը կեանքի մը, որ ընտանեկան է, հաղորդական, բաւական եռուզեռով, բայց իրական, ինչ որ չէր կրնար տալ պսակազուրկ մայրաքաղաքը։

Ճիշդ է որ աղօթատուներու մէջ միայն լաւ կը ճանչցուի ժողովուրդներու հոգին։ Ես այցելեցի, ցերեկ մը, Այա–Սոֆիայի մզկիթը, եւ գիշեր մը՝ Ենի – Վալիտէ – Ճամին։ Անշուշտ, ցաւալի է որ այլափոխած են Աստուածային իմաստութեան տաճարին ձեւը (ինչպէս եւ պղծած են) Մաթատարի լոյսի կանթեղներով, դժնչանելի ջահերով, թէեւ ատիկա, արգելք մը չէ, որ մուտքի դրան կողմը պարզուի ելեկտրական անհուն պատկեր մը, համակ ձիւն։ Բայց ի՛նչ ինքնամփոփում այրերու եւ կիներու համար, որոնք այնտեղ կուգան իրենց բարեպաշտիկ պարտականութիւնները կատարելու։ Երկու կիներ, մէկը տարէց եւ աղքատ, միւսը երիտասարդ եւ արծաթաշող հրաշալի շղարշի մը մէջ փաթթուած, կ'երկրպագէին նոյն կըտոյթով, յետոյ նստած՝ սկսելու համար աղօթասացութեան իրենց օրօրումը, տեսակ մը սլացք առ Աստուած։ Կիներէն հեռու, խումբ մը բանուորներ, Մուսթաֆա Քէմալը մոռցած, հաներ էին իրենց ոտնամաները, եւեւ դարձուցեր էին իրենց գլխարկին արեւարգել կարկառը, եւ բոլոր՝ նոյն երկրպագութիւնները, նոյն աղօթքները։ Իրիկուան աղօթքի պահուն, Ենի – Վալիտէի մէջ, երբ մուէզզինը աւարտեց իր աղօթահրաւէրը, տեսայ, ինչպէս «առ Աստուած պաշտամունքի» պահուն, երբ իմամը բարձրացեր էր Միհրապ, եւ հաւատացեալները, ոտքերը բոպիկ, ճակատները գետնին՝ խոնարհեր էին, նոյնպէս «առ Մուհամմէտ պաշտամունքի» պահուն, երբ հաւատացեալները կ'աղօթէին մէկը միւսէն հեռացած, ծունկի վրայ եւ ձեռքերը երկինք բարձրացուցած, ես տեսայ նոյն ինքնամփոփ ջերմեռանդութիւնը, նոյն հոգեկան կրակը, ինչպէս նոյն անտարբերութիւնը հանդէպ ամէն բանի որ չէր խօսեր Ալլահին մասին, ամենամեծ եւ ամենազօր։

Ինչպէս ինծի գիտել կուտան լաւ աչք ունեցողները, Թուրքերուն երեք քառորդը, մանաւանդ գիւղերուն մէջ, այս խմորէն են։ Ասոնց վրայ յեղափոխականներու հակակղերական պայքարը ոչ մէկ ազդեցութիւն պիտի կարենայ թողուլ։ Սակայն քէմալականները իրենց ձեռքն առած են դպրոցները եւ կ'աշխատին թրծել նոր սերունդը համաձայն պատշաճ դաստիարակութեան։ Հոգեպէս ազատագրուած, այդ սերունդը մի՞թէ աւելի դիւրամատոյց պիտի հանդիսանայ քրիստոնէական առաջնորդութեան։ Ոմանք այդպէս կը կարծեն։ Եւ սակայն ատոր համար պէտք է ենթադրել փոխանցման շրջան մը կրօնական ուրացումի, ընտանեկան կազմալուծումի, բարոյական թուլութեան, որ նման ցեղի մը մէջ կրնայ վտանգաւոր հետեւանքներ տալ։ Ո՛չ, այս ամէնէն վերջ, ո՛վ Լօթի, ձեր «ծերուկ ապարօշները» մեռած են այլեւս, դուք իսկ եթէ յանկարծ յարութիւն առնէիք, չպիտի կարենայիք արգիլել որ կապոյտ ու կանանչ մեռելաքարերը չքանդուին անտարբերութեան եւ անհոգութեան մէջ։ Եւ տեսնելով որ Պ. Օմէն կը կառավարէ Բիւզանդիոնը Նիցչէով եւ Լէնինով, տխրօրէն գերեզման պիտի վերադառնայիք՝ չուզելով գիտնալ թէ ի՛նչ ըրին ձեր սիրած երկիրը։

* * *

Այսպէս ուրեմն, քէմալականներու «ազգային վերածնութեան» կամքը կ'արտայայտուի հակակղերականութեամբ եւ օտարատեացութեամբ, երկու երեւոյթներ մեզի կը սպառնան մեծ վտանգով մը։

Արդարեւ, այս նոր մարդիկը թշնամի են ընդհանրապէս ամէն կրօնքի։ Կ'անչքացնեն մզկիթները, (բայց հակատրամաբանական չէ՞, երբ ոչ–խալամները կը հեռացնեն պետութենէն), իմամներուն եւ մուէզզիններուն կը վճարեն ամսական մը, որ կը բաւէ միայն անօթի չմեռնելու,— 300–500 ֆրանք։ Այս յեղափոխականները չեն սիրեր ոչ մէկ կրօնական աղանդ եւ փակած են նոյն իսկ Բեքթաշի տէրվիշական հաստատութիւնները, որոնց տանիքները սկսած են փլիլ։ Ջախջախուած պատուհանէ մը ներս նայելով՝ կը տեսնէք քայքայուած դագաղներ եւ փայտակերտ գլուխներու շուրջ թափթփած ապարօշներ։ Ամայի է չէնքին կից գերեզմանը, որուն փակ վանդակորմը մէկ կողմին վրայ է ծըռեր։ Աւերակ մը կը ներկայացնեն ապարօշ փաթթած մեռելաքարերը, խոտը խեղդեր է զանոնք։ Հանդարտ արեւին տակ, դուք կը լսէք միայն աղմուկը ղօղօշին, որ կը բարձրանայ քարերուն վրայ՝ խոտ ճարակելու համար չիրիմներուն մէջէն։

Գալով քրիստոնեաներուն (ռումի), պէտք չկայ ըսելու, աւելի բարեացակամութիւն չպիտի գտնէին անշուշտ։ Իրաւունք չունին այլեւս նոր եկեղեցիներ շինելու, ոչ իսկ հինները նորոգելու։ Այս երկրորդ հարցին համար, պէտք է մեղադրել Ներքին նախարարութիւնը, որ «կը թողէ» խնդիրը ամենայն հանդստութեամբ։ Գալով քրիստոնեաներու քոլէժներուն, խոստովանինք որ խափանուած չեն, բայց անոնց արգիլուած է ընդունիլ խալամ աշակերտներ։ Այս քոլէժները մտնելու կ'արտօնուին այն աշակերտները միայն, որոնք նախապէս երկու տարի յաճախած են թրքական վարժարան։ Քոլէժներուն ուսուցիչները, դարձեալ պարտաւոր են ունենալ թրքական վկայական։ Ասկից զատ պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, բարոյագիտութիւնը, գրականութիւնը, դեռ ինչ գիտնամ, պէտք է դասաւանդուին Թուրքերու կողմէ։ Եւ այս թուրք ուսուցիչներուն պէտք է վճարել կրկնապատիկ սուղ, առանց զրկելու զանոնք արձակուրդի իրենց ամսականներէն ալ։ Այս կէտերը լրացնելէ յետոյ, օտար քոլէժները ազատ են այլ եւս,— այնքան ազատ որ շատեր կը ստիպուին գոցել իրենց դուռները։

Ահա ֆրանսական հաստատութիւններուն վիճակը Թուրքիոյ մէջ,— խուլ եւ տեւական հալածանք։

Այստեղ փակագիծ մը, խօսելու համար պահ մը Էռիոյի մասին, որ Պոլիս այցելեց վերջերս։ Դուք չպիտի հաւատայիք, եթէ ես ձեզի ըսէի թէ Էռիօ, նախկին վարչապետ եւ Տալատիէի հաւանական յաջորդ, բոլորովին անպաշտօն հանգամանք մը տուաւ իր այցելութեան։ Ընդհակառակն, Էռիօ դիմաւորուեցաւ շքեղ ընդունելութեամբ մը։ Թրքական զրահաւոր մը առջեւը գնաց,— պատիւ մը, որ աննախընթաց է,— Մուսթաֆա Քէմալ Էռիոյի տրամադրութեան տակ դրաւ իր դրօշանաւը, որպէսզի պտոյտներ կատարէ Մարմարայի վրայ։ Գալով Կազիին, Էռիոյին հետ լաւ դիւթեցին իրար։ Երեք ամբողջ ժամ խօսակցեցան, բոլորովին քաշուած Տոլմա – Պաղչէի պալատին մէջ, ուր ամրան տաքը անցընելու եկած էր Թուրք հանրապետութեան նախագահը։ Կը ճառագայթէ՞ր Էռիօ, երբ դուրս ելաւ պալատէն։ — «Ի՞նչ աչքեր», ըսաւ թղթակիցներուն։ Այսքան։ Եւ անոնք կարծեցին թէ տիկին Ռէքամիէի մասին է։ Բայց աւելցուց. —«Ի՞նչպէս կը դիտեն աղաչան, այդ աչքերը»։ Եւ բոլորն ալ հասկցան, որ Կազիին մասին է։

Ուրիշ այդքան բանաստեղծական խօսքեր ալ ըսաւ.— «Երբ ձմերուկ կ'ուտէք, կարծես ծաղիկ է որ կը բացուի»։ Խօսքեր ալ, որոնք,— ի՛նչ դժբախտութիւն,— փիլիսոփայութեան ու քաղաքականութեան նշանը կը կրէին։ Էռիօ, ինքզինք Ֆրանսայի մէջ կարծելով, գովասանքներ հիւսեց ի փառս աշխարհիկ ոգիին, պարծենցաւ թէ իր զանազան նախարարութեանց շրջանին աշխատած է աշխարհիկ ոգիին յաղթանակին համար, յայտարարեց թէ ռատիքալիզմը մարդը կը բարձրացնէ աստուածային բարձրութիւններու, եւ շնորհաւորեց Թուրքերը, որ աշխարհականացումի քաղաքականութիւն կը վարեն։

Այս խօսքերը լսելով, ինչպէս պէտք յուսալ, երկինքէ երկինք թռան Թուրքերը, որոնք մինչեւ հիմա, իրենց քաղաքականութեան իբրեւ րէքլամ, ունէին Քոմպի քիչ մը ծիծաղելի յիշատակը միայն, իսկ այժմ կը հովանաւորուէին նախանձելի շուքով մը պետական մարդու մը կողմէ։ Արդէն շատ կախարդուած էին այն այցելութիւններէն, զորս իրենց հիւրը կը կատարէր Պուլկարիոյ, յետոյ Ռուսիոյ մէջ,— ճիշդ այն երկիրներուն մէջ, զորս կ'աշխատէին միացնել պալքանեան դաշնակցութեան մը մէջ։ Իրենց հեղինակութիւնը կամ պատիւը կը կրկնապատկուէր մէկ անգամէն ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Սուրիոյ խալամները, (որոնց պատուիրակութիւնները այժմ վիվա կը գոչեն ի պատիւ Մուսթաֆա Քէմալի), անշուշտ, այլեւս աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց պիտի տան Էնկիւրիի մասին։ Սակայն Էռիոյի աշխարհիկ հաւատքի քարոզչութիւնը իրենց կը բերէր բոլորովին տարբեր շահ մը, որովհետեւ այդ քարոզչութիւնը կուգար օրինականացնելու այն յարաճուն թշնամութիւնը, զոր Թուրքերը ցոյց կուտան հանդէպ ֆրանս. հաստատութիւններու։ Պէ՞տք է զարմանալ, որ Էռիօ ոչ իսկ անգամ մը գնաց այցելել Նոտր տը Սիոնի, Ճէզուիթներուն, Լազարիստներուն, ոչ ալ այն նշանաւոր հաստատութիւններուն, ուր ամէնքը կը պատրաստուէին տօնել իր մէջ հռչակաւոր հայրենակից մը։

Պոլսոյ Ֆրանսացիներուն մէջ, անգութ եղաւ այս անտարբերութիւնը, եւ դառնութիւնը՝ ցաւագին։ Անոնք որ կը ճանչնան, կը պայքարին այստեղ յանուն Ֆրանսայի, կը սիրէին լսել համակրական խօսք մը Ֆրանսայի պատգամաւորէն, ոչ թէ անտարբերութիւն, զոր պէտք է անուանել լքում։ Ոչ ոք կը խորհէր Էռիոյին արգիլել, որ չմըտածէ իր ուզած ձեւով եւ նախընտրէ, եթէ այդ է իր ճաշակը, Վոլթէրը՝ Պոսիւէէն, Ռընանը՝ Փասքալէն։ Եւ սակայն, որ եւ է վարչաձեւի տակ, մեզմէ ոեւէ պետական մարդ, Կամպէթթա կոչուի թէ Քոնսթանս կամ Քլէմանսօ, չըրաւ ինչ որ ըրաւ Պոլսոյ մէջ այս Էռիօն։

Թեթեւութի՞ւն, ազատութի՞ւն, ռասիոնալիզմի նոպա՞յ, ինքզինքը ցոյց տալու մարմա՞ջ, նոր ունկնդիրներու կողմէ ծափահարուելու կարօ՞տ,— ի՞նչ նշանակութիւն ունի, կարեւորը արդիւնքն է։ Եւ ողբալի է այդ արդիւնքը։ Աստուած պահէ, որ Ֆրանսա — երբ օր մը աւելի զօրաւոր մրցակիցներ դարան կը լարեն իրեն, կատաղօրէն կը կռուին իրեն դէմ այստեղ,— Աստուած պահէ որ Ֆրանսա սուղ չվճարէ մեղքը իր մէկ վարչապետին, որ, ցուցարար ձեւով մը, հաստատեց թէ հակակղերականութիւնը ապրանք մըն է, զոր կարելի է նաեւ արտածել։

ՇԱՐԼ ՓԻՇՈՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԶԱՏԵՑԷ՛Ք «ՍՈՒՏ»Ն ՈՒ «ՃԻՆՃՈՒ»Ն

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օր մը հաւաքւելով կիները Ժող. կոմ. խոր. բռած չէնքը գացին գործ պահանջելու բոլոնակ գործի բռռացան անվայել պատասխանը. ցեղի կարմիր խնցոր չուղարկէցինք երանի թէ կարմիր խնցոր ուղարկած ըլլային մորցան աշագին երկու է...եր ուղարկած ըլլային Դ. Շահվերտեանը եւ Հ. Գարատաշեանը կիները անվայել խօսքէր պոռալով երեսնուն կը վերադառնան բայց կարեւորութիւն չունի անվայել խօսքը սոցեալիստական ծրագիրէն չնջված է ամօթը։ Գուլկարիա եղած ժամանակս գունաւոր խաբերայ անամօթ թերթերու մէջ կը կարդայի Ս. անիրաւակարգ իշխանութեան մէջ չկա եւ Սիպիր աքսոր կայ ուրեմն այդտեղ մարդասպանութիւն աւազակութիւն անբարոյականներ չի գտնուիր ընդհակառակը, բոլորը Հայաստանի մէջ է, Հայաստանի աշխատանքը ութ ժամ է չորս ժամ ալ հացի կապանքս չորս ժամ պարտաթիր ժողով ընդամենը 15 ժամ օվէ բանը որ հինգ օր աշխատանք եւ վեցերորդ օրը հանգիստ բացարցակապէս սուտ խօսք հանգստեան օրին կեսն շաբաթօրեակ եւ կաշխատցունեն արանց օրավարցի օգուտ պէտութեան ուրեմն երբեք հանգիստ չկայ՝ միայն թէ աշխատէ էշու նման բայց անունդ կամ հացի մասին բերան մի բանար հակահեղափոխական կըլլաս ցնորակալվելով կաքսորվիս։ Գիչ մըն ալ խօսիմ պետական աւազակներուն մասին արդէն բոլոր պէտութիւնը աւազակ է բայց աստիճաններու բաժնուած է, օրինակ գործքին ըսած խանութը որ կարողէս տէնել գիչ մը լաւ ապրանք առ ալ խէղճ քեղացիներուն ոսկէղէնները հաւաքելու ծուղակնէր այդ տեղ կը գտնուի կերպաս գուլպա կօշիկ անուշեղէն շաքար եւ ալիւր ժողովուրդը միայն ալիւր կառնէ բայց ոչ սովետական դրամով եթէ ոսկի կամ տոլար ունիս կարող ես այդ խանութին մօտենալ իսկ միւս ապրանքները բոլշեններու տակ կը բատին հոտ ալ հաւաքված են գրպանահատները եւ գաղտնի ոստիկաններ խէղճ քեղացիները ձեռքերնին բռնած ոսկի տոլար մտածելի կամ ոչ հարիւրներով հերքի կապած բան մը խօսացողը շատ ներս կը մտնէ եւ ձեռքի մատանին հանցնելով դուրս կելլէ չէք մը արած ալ մէնծ համբերութիւն պէտք է այդ դանի մը շաբաթ հետոյ ալիւր քայ եւ բատանայ բայց այդ տեղէն մի դանի անգամ ալիւր առնելը վտանգաւոր է ներս մտնելուց վերէն նկարը կը զանէն եւ զանի օր մը հետոյ գիշերամբ օգօ մը լէցուն չեկանէքով ալիւր առնողը կառնեն ու կը տանին ուղակի չեկայի բանտը ոսկի պահանջելու, եթէ ունիս կուլակ ես, հարուստ ես, դրամատէր ես, եթէ չունիս ներէն բորցանք ունիս եւ չես տար ըսելով ժողովուրդը չվաբած անօթութենէ մեռէլի գոյն արած է. գիչ մը դրամ ունեցողն ալ վախէն չէ կարող մէջտեղ հանել. անօթութենէ մեռնողներ ալ տեսայ, ինչ երիտասարդներ մէկը դորկախի բռված խանութին առաջ, մէկը ալլահվերտեան բողոցին անկիւնը կին մըն ալ մէճիտ ճամխաի ճանապարհին վրայ. վրանին անգամ չէն նայէր շատ լէշի նման մէկ երկու ժամ հետոյ կը հաւաքէն մարդ բռած արարածը ինչ արժողութիւն ունի անիրաւակարգ իշխանութեան մէջ, օր մը պուլվարի առաջ կեցած էի պաղպաղակավաճառի մը մօտ ճիշտ գաղաքի կեթրօնը կարգ մը կանցնէր չորս անտուկներ բերցված. մօտեցայ եւ ինչ տեսնեմ չորս մեռէլը իրարու վրայ բերցված կը տանին, անրաղջ մարմինս սարսռած կարծես գոլէռայի հիւանդութիւն կար բայց խորհրդայինի անօթութիւնը գոլէռայի հէտ կը մրցի. հապա կարգերու լծված կենդանիները անոնք ալ ժողովուրդի նըման պէտք է հինգամեա բլան կատարէն աս մը խօտով խէղճ կենդանիները գարին ուր տեսնան բացարցակապէս արգիլված է ճանապարհներու անկանոնութիւնը մէկ կողմանէ անօթութիւնը միւս կողմանէ լծված անդերնին կը սատկէին այդ ստակած ձիերու միսն ալ տասը ռուպլիով կը ծախէի ուտողն ալ բանւորն է ոչ թէ իրենք. կարմիր բարթիզաններ. նաւակմներ հատուկ իրենց ճաշարանները ունին զադտնի տեղեր եւ անոնց հաւի խոզի թարմ միս կուտեն այդ ճաշարանները բանւորին արգիլված է ներս մտնել անդամները իրենց տոմսակներով կը մտնեն իսկ բանւորներու ճաշարաններ կանանչ տոմաթէս կամ կաղամբ խաշած. հասկնալի Ս. դժողքի հաւասարութիւնը։ Կեծծէ պուրժուական երկիրները հաւասարութիւնը հոն է եթէ դրամ ունիս կարող ես հաւասարիլ բոլորին իսկ Ս. դժողքին մէջ դրամ ալ ունենաս իրաւունք չունիս հաւասարիլ բոլորին, ամէն հիմնարկութիւն իր խանութը ունի եւ ամէն բանւոր ալ իր խանութի տեսրակը ամէն խանութէ ապրանք չես կարող առնել օրինակ մեր թրամվայի վարչութեան խանութը ունէր բաւական ապրանք երկու զոյգ գուլպա եւ հինգ ճախարակ, հինգ ամիսվա աշխատանքի. երկու անգամ պանիր բերին 300 կրամ տալու բայց մէկ մասը Յական դիւօ զաղտնի ընտանեկան բոլորին չի բաւեց այս երկրին կուտի կարմիր պուրժուազիա ոչ թէ բանւորական երկիր շատ մայրեր տեսայ իրենց զաւակները գիշերով ոստիկանատան առաջ կամ թրամվայի մէջ թողելով կը բախէին ինչ ընեն խեղճները գանի որ չեն կարող կերակրել թուրքին սուրը ազատը սուլթան Համիտի բռնակալութիւնը ոչինչ էր անապատատան թափառող բողոցներու մէջ երախաներուն թիւը չկար, ասոնք տեսնալով ինչպէս բախուստի ճանապար չի բնտրէ ժողովուրդը։

Այստեղ լաւ կարդացէք Հայաստանի համակիր (պօչ խոֆայը) գոմունիստներ եւ Հ.օ.կ.ճիներ Հայաստանի բանւորներուն տարին 22 օր արցակուրդ կուտան բանւոր ալ կայսրերկու տարի ոչ մէկ օր արցակւած չէ իսկ ես երեք ամիս աշխատելուս հետոյ 22 օր արցակուրդ արի գործս համարցունելով կը հասկնաք ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ եւ այդ հանգիստ շոգեկարգերուն մէջ լրացուցի Նախիջեւան, Նորաշէն, Արպատեան, Տէւալու, ազատութիւն բնտռելու համար վերջապէս պատ բայց Արաքսի ջուրը շատ ըլլալուն հետացցեցինք յուլիս ամսուն, վերջապէս հասաւ մայիս մէկը ժողովուրդը ուրախութեան մէջ էր որ այդ օրը պիտի հանգստանայ բայց պարտաւոր էր ամէն բանւոր իր հիմնարկութիւնը ներկայ գտնուի եւ խմբովին երթայ շահումեան բռած հրապարակը որ ահագին անտեսանելի եկեղեցի մը գանտած են այդ օրիկայի արձանը տնկելու համար տաքերը բոպիկ գլուխը բաց կուրցքը բաց մօրուզով մէկ շապիկով իբրեւ պաշտպան բանւորներու կոմիսար բոլորս կարգավ շարված հրապարակի վրայ. ինչ տեսնես բակասն երեւնալ խումբ խումբ հաւակերներ գաբիթալիստներուն նկարները ծաղրանկարներով շինված. արանց ինքզինքնին տեսնելու հայէլիի չիգաւորութեան պատճառաւ. անոնց եւեւէն պիոներ ըսված երախաները ցաւալի վիճակներով թէժգերնին մօխրագոյն ճիշտ մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ներու նման հագված ճերմակ շապիկներ կապոյտ վարտիկներ ոտքերնին ոմանք բոլորովին բոբիկ ոմանք հայինկոշիկ հագած մատներնին դուրս ներված ոմանք ալ ահագին կալոշներ հագած վրայէն պարանով կապած. անոնց ետեւէն խաչտառակութիւնը մեր մէջ սոցեալիստական կարճ վարտիքներով... աղջիկներ եւ հետոյ գանի մը հարիւր ռուսական զօրքեր. Հրապարակի բարցը տեղերը գրաւած էին մէկ միլիոն ժողովուրդի գրոհիցը շահագործողները բացմութիւնը թէթեւցով գիզերնուն կը ծիծաղէին գլխաւորնին Ազատի Ճանճեանը մայիս 1ը այսպէսով տօնեցինք ճշմարտութիւնը խօսատանելովայդ օրը սուզավահէլով ջան իրվէցա. ինչպէս հանդուրժէինք եւ չի բախէինք այդ երկիրէն գանի որ լէցի ես ինքս չուկայի մէջ ուսանող աղջիկեան մը սակարկութիւնը կէս գիլօ լաւաշի համար հետոյ պատերու տակ նստած արանց ամօթի ամէնտեղ օչիլի մազրութիւն կնեն օճառը ուր է որ մազրվի ժողովուրդը օչիլի հանդն ու հրաբուղը կարծես Հայաստանի մէջ է։

Վերջապէս հասաւ յուլիս 18, արդէն կազմակերպված էինք 38 հոգիներով կիներ եւ երախաներ պատրաստված ոչխարի մորթերով եւ Փոպօլի գնդակներով. 18 յուլիսի կէս օրին ժամը ճիշտ 12ին նստանք շոգեկարգ թէպի Տէվէլուի կայարանը իջնելով այգիներու մէջ ցրվեցանք արեւը մայրը չի մտած կասկած տեղի չի տալու համար բաժնվեցանք թէպի սառ հանդոյն ջուրը հեռերնիս ունէինք բաւական շիշերով գոմեակ ծծկէր երախաները ըմբեցնելու համար բացի երախաներէն մէջէրնիս հղի եւ ծերուկ 62 տարեկան կին ալ կար 18 երեկոն մնացին խամբիշներու մէջ 19 երեկոյեան թարցեալ ճանապարը բռնեցինք թէպի Արաքս եւ հասանք, ջուրը չարաչանց շատ ըլլալուն չի համարցակեցանք անցնելու. մինչեւ լոյս կիները հանգստացան մենք ալ ժողով ունէինք ազատ համարցակ կարծես անցագիր ունէինք գրպաննիս արդէն ճանապարը բռնած օրէրնիս դրած էինք մեր ճակատներու վրայ կամ մահ կամ ազատութիւն. արշալոյսին ըսկանք խամիշներով գնդակներով ու ոչխարի մորթով նաւակ պատրաստել. մէջէրնիս ունէինք մէկը որ աշխատած էր Եփրատ գետը. մեզի ճանապարը ցուցտող երիտասարդը արդէն Արաքսի եզերքը մընծած էր գրեթէ, 1925 թըւականի գաղթականներէն Սիլիվրիցի Գ. Դաւուր Ալլահվէրտեան մեզի խօստացած էր 100 հոգին ալ անվտանգ կ'անցկացնէ Պարսկաստան. յուլիս 20ին կէս օրվա 12ին ըսկանք անցնել Արաքս գետը մինչեւ ժամը 2 արդէն ծնած էր անոր արդան ի Պարսկաստան դէպի Թաւրիզ գաղաքի մէկէն ի մէկ ինչ տեսնենք 12 ձիաւոր սահմանապահ զինվորներ սովետական կառա-
վարութեան հարազատ զաւակները, ո
թուչուն անգամ չէն թախցներ 38 հ
գին միւս կողմը որ տեսան ա
մնացին երբ տեսանք վախնելու ա
բան թողելով բախանք թէպի ա
մերկ վիճակներով աչքի առաջ բ
բանդուշաններու տակէ ազատվիլը
սարսափելի ժամերէն 3 օր ճանապ
կորսնցուցինք խամիշներու մէջ
ճամբով վերադարցանք արանց
ու ջուրի չորրորդ օրը անցանք
սու բռած գետը ալեւս անօթութ
ժողովուրդը մնացած էին
թութերու տակ կիսամեռ
թէպի երկինք թարցեալ ուրախ
որ ազատւած կարմիր հրէշներ
ձեռքէն նոյն պահուն պարսիկ
ցի մը կերթար բամպակի արտը
տեսաւ մեր վիճակը շուտով գնաց
տակայ պահակներուն լուր տուաւ
դէն հասան պահակները եւ մխի
թանդներով կամաց կամաց
ցին պահականոց զառնապէտի
տասխանը եղաւ, այլեւս ազատված
եւ մի վախնաք երեք ինքը բաւ
բոլցարու մարդ արաջին անգամ
չի տուավ միայն ջուրով մածուն
գանի ժամէն հետոյ գիչ գիչ հա
բատամղնիս փարժվել հետոյ,
ղացիներ լաւ մը բոլցնիս կշտացու
լէ հետոյ ճանապարի դրին պահակ
րով, պահականոցէ պահականոց
սանք Ծուլֆա քիւղագաղաքը հինգ
րէն. հինգ օր ալ Ծուլֆայի մէջ ապ
բանտարկեալներ էինք խիստ խուզա
կութիւններէ եւ քննութիւններէ
տոյ, երկու ամիս սպասէր Հայկ
Արա Գարախանեան եւ Պ. Բէնլ
Մարտինեանի ձեռնարկներով
ղանակութեան եւ չի թողեցին որ
օր ալ հէտեւն Թաւրիզ գանկ
կան օգնութիւն ալ հասցուցին Թաւր
զի բարեսիրտ Հայերը լաւ ուտել
գիներով շոգեկարք դրին մինչեւ Թ
րիզ, օգոստոս 4ին արդէն հասնող
չեր մը ոստիկանատուն մնալով
տուուն ազատ թողեցին, արաջիղ
բանէն ժամկոչը գալով հաւա
մէջ եւ տարաւ գերեզմանատուն
չէնքը շուրջը ծառաստան մէջ
հագին աւազանով. Թաւրիզի
հայութիւնը գլուխնուս հաւաքվ
ոմանք օճառ ոմանք հագուստեղ
չիկներ բերին արդէն մէկ մէկ
վարտիկներով եկած էինք արէւ
գը մորթերնիս այրած էր եւ
վէրքերու մէջ վարկեանական
եւ թէղեր ուղարկեցին ահագին
սանէլ ոչխարներ մորթեցին. մէկ
քով վեց ամիսվա Հայաստանի մէջ
կէրածնիս ուտեցին մէկ օրվան
կէրցունէլ այնպէս որ բառաց
անհանգիստ եղաւ բայց գեղ ու
ամէն օր անպակաս էր։ Այսօր
46 օր է որ Թաւրիզի մէջ կը գտն
նոյն չէնքը։ 38 հոգի ճանապար
լանք ծննդաբերութիւն ալ պատահ
եղանք 39ը, իսկ մէր հոս գալէն
հաւաքվէցանք մէնէ վերջը գալ
րով 130 հոգինէր եղանք մէնէ վեր
եկողներուն անունները։

Ֆիլիպէ, Զայկարացի Առաքէլ
կավեան

Ֆիլիպէ, Արմաշացի Վահան Ս
գիսեան

Ֆիլիպէ, Շապին Գարահիսարցի
բան Մոզէսեան

Ֆիլիպէ, Մեծ Նոր քիւղացի
սափ շրջան Թոռամ Թուլեան

Զանտըրմացի, Գուրկալէն Հայկ
տանեան

Ֆիլիպէ, Կէսարեացի Մէլքոն
բեկեան

Իսկ մնացեալները Ցանասաղ
Ֆրանսաէն, կուտենք կը խմենք
չափ օր հանգիստ կապրինք Թաւ
մէջ շնորհիւ հայ ազգի ճակատա
պաշտպան Աշխարհի հրջակաւոր
Դաշնակցութեան հովանաւորութ
տակ։

Անկեծ վարձկան խարհուրդայի
կենդներ։

Ձկնորս ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱՐԱ

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒԼ – ՀԱՄՐԵՐԸ

Խուլ-համրերու ընկերութիւնը
ջերս հող մը գնեց Փարիզի մէ
այնտեղ կը շինէ խուլ – համրերու
տուէ ապաստան մը, ուր պիտի
կին 3000 խուլ – համրեր։ Շէնք
տի ունենայ 6 յարկ, եւ ընկեր
ներէ զատ՝ մանկապարտէզ, ընթ
ցարան, հանգստարան, գրադար
նոց, մարզարան, հիւանդանոց

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հակառակ անձրեւոտ օդին, շաբաթ իրիկուն, Սալ տէ Ժէնժէնիէօր Սիվիլը լեցուած էր խանդավառ բազմութեամբ մը՝ Դաշնակցութեան Օրը տօնելու.

Բեմին ճակատը ծածկուած էր Դաշնակցութեան զինադրօշով, շրջապատուած հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով.

Հանդէսը բացուեցաւ «Սիփան» երգչախումբի «Մշակ բանուոր»ով, որ հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս.

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Գերասիմ Բալայեան իր բացման խօսքին մէջ պարզեց Հայրենիքի անկախութեան գաղափարը:

Ընկ. նախագահի բացման խօսքէն ետք, երգչախումբը երգեց Մեր հայրենիք, որ նոյնպէս ունկնդրուեցաւ յոտնկայս.

Գ. Մխիթեան արտասանեց Սիամանթոյի «Գաղափարին» ստանաւորը, խանդավառ ծափերու արժանանալով: Ժողովուրդին պահանջին վրայ, արտասանեց նաեւ Թումանեանի «Կանչը»

Օրուան խօսքը տրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեանի, որ իր կուռ բանախօսութեամբ կրցաւ լարուած պահել հանդիսականներու ուշադրութիւնը

Տիկ. Սարգսեան երգեց Ռ. Մելիքեանի «Կաքաւիկ»ը եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ երկու կտոր եւս: Երգչախումբը երգեց «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», որ կրկնուեցաւ: Յաջողապէս երգեց նաեւ «Լուսին չկար» եւ «Հայկ ու Լեւոնին մտանանք եղբարք»:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ ընկ. Կ. Սասունիի, որ մանրամասնօրէն պատկերացուց դաշնակցական պայքարը եւ հայ ժողովուրդին վիճակը եւ մեր քաղաքական պահանջները:

Երգիչ Բէչէճեան երգեց «Հայաստան»ը եւ ուրիշ երկու կտոր եւս ժողովուրդին պահանջի վրայ:

Թառիստ Շահ - Պարոնեան նուագեց կովկասեան եղանակներ, խանդավառելով հանդիսականները:

Կէս գիշեր էր, երբ նախագահը փակուած յայտարարեց հանդէսը, մաղթելով Դաշնակցութեան օրը տօնել օր մը Ազատ ու Անկախ Հայաստանի մէջ:

Հանդէսէն վերջ, տեղի ունեցան պարեր մինչեւ առաւօտ, մինչ խումբ խումբ ընկերներ սեղաններու շուրջը հաւաքուած, սրահը կը թնդացնէին յեղափոխական երգերով

Ա.

ԽՄԲ.— Ճառերու ամփոփումը՝ յաջորդ համարով:

ԶԳՈՒՇԱՑԷ՛Ք... ԳԻՐՔԵՐԷ՛Ն

— o —

Տոքթ. Քոլոլեան, որուն բժշկական կարգ մը յօդուածները թարգմանաբար տուած ենք այստեղ, կը շարունակէ իր աշխատակցութիւնը Les Annales շաբաթաթերթին: 22 սեպտեմբերի թիւով, կը գրէ թէ գործածուած եւ մանր ծախուած գիրքերը յաճախ վարակիչ գեր մը կը կատարեն տարափոխիկ հիւանդութեանց տարածման:

Այս օրերուն, երբ դպրոցները կը վերաբացուին, ծնողները, մանաւանդ աղքատները մտածած, ուղելով խնայողութիւն ընել, կը գնեն աժան, հին գործածուած գիրքեր իրենց զաւակներուն համար: Բայց պէտք է գիտնալ, որ գործածուած հին գիրքերու միջոցաւ կը փոխանցուին հետեւեալ հիւանդութիւնները, ծաղկախտ, կարմրուկ, հարսանիք, ուղեղային տենդ (մէնէնժիթ), քութէշ, մանուկներու տարափոխիկ անդամալուծութիւն, հիւծախտ:

Ուրեմն, մայրե՛ր, զգուշացէք օտարին գործածած գիրքերէն

Մանչ կ'առաջարկէ որ գիրքերը հանելով ֆորմոլի շոգիով, որ անվտանգութիւններ ունի: Լաւագոյնն ... գրքերն է նման գիրքեր

Տոքթ. Քոլոլեանի այս յօդուածէն վերջ, Débats-ի մէջ երեւցաւ յօդուած մը ստորագրուած փրոֆ. Թանոնի կողմէ, որ կը դասախօսէ Փարիզի ... համալսարանին մէջ: Փրոֆ. Թանոն եւս նոյն տեսակէտները կը յայտնէ Ցիշենք դարձեալ որ La vie médicale բժշկական ամսաթերթն ալ շօշափելով այս շատ կարեւոր հարցը, թելադրէր հականեխել ամէն փոխ առնուած, օտարէն ծախու առնուած, գործածուած հին գիրքերը: Սակայն փրոֆ. Թանոն եւս ցոյց կուտայ, որ նոր անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ գիրքերու հականեխումը: Ու կը յանձնարարէ այրել հիները ու գնել նորը:

Աւելցնենք, դարձեալ, որ այս տարի, Ֆրանսայի դպրոցներու հսկիչներու համագումարը եւս զգուշութիւն կը յանձնարարէր դասական ու հին գիրքերու գործածութեան մասին:

Բժշկական այս լրաքաղին մէջ, յիշենք եւ այն որ տոքթ. Քոլոլեան Les Annales-ի 15 սեպտ.-ի թիւին մէջ յօդուած մը ունէր Վիտալեթ Նոդիէի մասին՝ մտային ու հոգեկան հիւանդութեանց իբրեւ մասնագէտ

ՏԱԳՆԱՊ

Հետեւեալ մանրավէպը կը պատմուի խորհրդային կեանքէն.—

Բոլշեւիկ ուսուցիչը կը խօսի Եւրոպայի ազգնալի եւ դրամատիրական երկիրներու մէջ բանուորներու թշուառ վիճակի մասին: Աշակերտ մը ոտքի կ'ելլէ եւ կը հարցնէ.

— Կարելի՞ է դրամատիրական երկիրներու մէջ դրամով հաց ճարել:

Ուսուցիչը, քիչ մը վարանելէ յետոյ, դրական պատասխան կուտայ: Ուրիշ աշակերտ մը կը հարցնէ.

— Արեւմուտքի մէջ ալ ապա կը ծախուի՞ն կօշիկ, տաբատ եւն.:

Ուսուցիչը կը ստիպուի դարձեալ հաստատական պատասխան տալ:

Այն ատեն ետեւի նստարաններէն կը հարցնեն.

— Ե՞րբ խորհ. Ռուսիոյ մէջ ալ պիտի գայ տագնապը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՍՈՒՐ — ՆԱԶԻՐ — ԱՐԱԼ (Նայիրեան հէքեաթ): Գրեց՝ Կ. Մեհեան: Մատենաշար «Մասիս» թիւ 1: Սոֆիա, 1933: Գին 2 Ֆրանք:

ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մի դեռափթիթ օրիորդի հետ: Թարգմ. բնագրից Փօլ Շէքէրճեան: Տպ. Թիւրաղեան: 1933: Գին մէկ տոլար:

Տռամաբանական եւ ռամկավարական

>>>·<<<

Փարիզի մէջ կուկուկի պէս թերթ մը կայ, ձայնը շաբաթը երկու անգամ միայն կ'ելլէ

Կը կոչուի Ապագայ:

Արդ, անցեալ շաբթու յայտնութիւն մը ըրաւ այս թերթը: Ի լուր հայութեան հաղորդեց թէ որբ մըն է Յովհաննէս Պօղոսեան կոչուած մարդուկը

Մոռցայ ըսելու, որ Ապագայ ռամկավար թերթ մըն է:

Անմիջապէս յիշեցնեմ ձեզի թէ Ռամկավարներն էին, դարձեալ, որ գիւտ մը ըրին երջանկութեամբ գրեցին թէ «հայ որբերը Թուրք հօրմէ ծնած են», «էֆէնտիլէրին ֆիներ են», «շափահաս լիրբեր են», «շափահաս որդեր են», «խուլիգան են», «խուժան են»...:

Ներողութի՛ւն,— ես այն ատեն փրփրեր էի սխալ հասկնալով բառերը: Ռամկավարները կ'ըսեն թէ «հայ որբերը Թուրք հօրմէ ծնած են», հիմա կ'ըսեն նաեւ թէ ռամկավար Յովհաննէս Պօղոսեանն ալ որբ մըն է:

Ուրե՞մն... Քանի որ Ռամկավարներն են վկայողը իրենց մէկ ընկերոջ մասին, ես կը հաւատամ բառածին:

×

Մեր Արտակը այնքան ալ դարտակ չէ, գործը գիտէ՛: Ամէն պարագայի խօշ մարդ է: Երէկ Կովկասեան դէպքերու պատմութեան մասնագէտի հովեր կուտարինքզինքին, տեղի անտեղի պատուկիս պէս չէ՞ր յօգներ յեղյեղելէ,— Թիֆլիզ տասնկ, Բագու տասնկ, Երեւան տասնկ: Ալ հիմա չէ՞նք վայելեր նման հոգեշահ խմբագրականներ:

Այժմ կը սիրէ կարաւանով յառաջանալ: Ու առկաւին իր կարաւանը չհասած՝ կը յանէ ձայնը չուներուն, զորս կ'արժանէ կարաւանին առջեւէն:

Քարվան կուգայ Ամդայ դաշտէն... Ետեւէն Արտակ քէհեան:

Ի՞նչ կ'ըսէ նայինք այս հին մարդը:

Մենք կեղծ որբասիրութիւն ցոյց կուտանք եղեր:

Խնդրեմ,— Հայաստան սիրելը իրե՞նց, բայց դէթ թող մեզի թողուն որբերը սիրելը: Զէ՞ որ Բարեգործականը բան չի վճարեր որբասիրութեան մինչ Հայաստանասիրութի՞ւնը . չահարեր գործ է: Մանաւանդ որ իր սերունդը, որքան ալ խելք յոգնեցնէ, չի կրնար հասկնալ ոչ միայն որբերու հոգին, այլեւ որբային շարժումը, որուն լծուած ենք մենք, յետպատերազմեան մեր սերունդը: Գոհացինք կանչեցինք թէ իմացական կլիման փոխուած է հիմա, այնպէս որ ձեր ուղեղը չի կրնար ըմբռնել յեղաշրջումը, ինչպէս ժամանակի ոգին: Մի՛ ցաւիք, եթէ ամբարտաւան ենք, պատճառը այն է որ կը ճանչնանք ձեր կարողութիւններուն չափը: Մի՛ ցաւիք, եթէ կը սիրենք ձեզ վիրաւորել, պատճառը այն է որ տեսանք ձեր սնանկութիւնը,— եթէ կը յամառիք «այդ վարելը», պատճառն այն է որ խանութ չկրցիք բանալ, եւ արհեստներու դժուարութիւնը կը սարսափեցնէ ձեզ: Մի՛ ցաւիք, եթէ ատելութեամբ կը լեցնենք այս մեր սերունդին հոգին,— մենք կարօտն ունինք յեղափոխական գաղափարներու, զատելու համար ոչ թէ պարզ պատասխանատուութիւն մը այս կամ այն դէպքին մէջ, այլ ձեր գաղափարները, ձեր տեսակէտները: Եթէ պատմութիւնը շատոյ մեզի յեղափոխական գաղափարները, թող մեր պարտքն ըլլայ անարգել ձեր յիշատակը պատմութեան մէջ, որ մեզի վիճակուած է գրել: Մենք կ'ամբաստանենք ձեր ամբո՛ղջ սերունդը, իբրեւ պատասխանատուն մեր այս կրած չարիքներուն.

Մինչ այդ, շարունակեցէք գրգռել այս կամ այն մէկպոռմանեաքը,— հարցուցէ՛ք Հօկճեններուն թէ այս բառը տուած են որո՛ւ,— որ ինքզինքին «Զ. Ռ. Միութեան հիմնադիրի» տիտղոս է տուեր,— կանոնաւոր անգամ իսկ չէ եղած: Զի՞ս չա՞տ կը զուարճացնէ տեսնել լեզուպատառ ապուշ մը — քաջութեան հրաւէ՞ր ալ կը կարդայ կարաւանին պոչ իսկ չունեցող այս յառաջապահը,— որ Մոն - Սէն-Միշէլի սրճարանին մէջ կուզար ինծի պատմելու Փարիզի ռամկավար ակումբին ներքին անցուդարձերը, «ա՛ս կախակայեցինք, ա՛ն կախակայեցինք, մամուլի դիւանի մէջ մտայ, սանկ պիտի ընեմ, Զօպանեանը զայ ՈՒ Արտակ Դարբինեանին նանկ պիտի ընեմ», կամ «եղբա՛յր, այս Ռամկավարներն ալ հին մարդիկ են, երկար չպիտի կարենամ մնալ, պիտի քաշուիմ»: (Առաջ, երբ դաշնակցական ըլլալ ուզեց Փոնտը Շէլիի մէջ, մերժեր էին ու ծեծեր, ինք ալ Հօկճի եղաւ... վրէժ լուծելու համար, Հայաստան գնաց, վերադարձաւ, Հօկէն հրաժարեցաւ, Հայաստանի դէմ յօդուածներ գրելու համար տեղ փնտռեց, ՅԱՌԱՋի գուռներն ինկաւ, անգամ մը եւս ուզեց որ ստորագրութիւնը երեւայ այստեղ, ինչպէս առաջ, բայց մերժուեցաւ, յետոյ գնաց Զօպանեանին, որ իր անկանոն թուղթերը կարգի դնել տուաւ եւ եղաւ... ռամկավար): Կը պատմէր նաեւ թէ ինչպէս Յովհաննէս Պօղոսեանի գրքին դէպքը, ռամկավար կուսակցութիւնը ծանր գիտողութիւններ է ըրեր, նոր եւ տարբեր գիրք մը գրել պարտադրեր է, մարդը մտիկ չէ ըրեր, զաւառ զացեր է, Հօկին կողմէ եւ Հօկին դրամով քարոզութիւններ է կատարեր, իրենք ալ օձիքէն բռներ, Եգիպտոս են ճամբեր: Այսօր նոյն կուսակցը պաշտպանելու այդ զածողին ինծի դէմ, թէեւ Փոնտը Շէլիէն ի՞նչ քծնող նամակներ կը գրէր ինծի, Լիոնի մէջ առջեւս կը վազէր, առջեւս կը քալէր իր նկարագրին թելադրանքով կամ թերեւս իբրեւ երախտագիտութիւն, որ վինք ծեծողը յանդիմանեցի՝ վինք ալ յորդորելով որ չմոնէ որ եւ է կուսակցութեան մէջ: Այդ շրջանին «տաքի՛», որբե՛րը ձեւով բաներ մը կը գրէր Ցառաջի մէջ, որուն համար դիտողութիւն ըրինք: Ու հիմա երբ ճակատ է փոխեր նորէն, կ'ըսենք՝ ցած մէկը պաշտպանելու համար, մարդ պէտք է եօթն անգամ աւելի ցած ըլլայ:

Սակայն, եթէ Դարբինեան կ'ուզէր զիս լաւ վիրաւորել, ի՞նչ հարկ կար անունը եւ մականունը դրել զինուորելն զատ ուրիշ որ եւ է արժէք չներկայացնող մէկը կարաւանին առաջ վարցնելու: (Որքան ալ երեւալ ուզէ, ալ չպիտի դրուագինք իրմով): Կը բաւէր ըսել ինծի.— Ռամկավա՛ր:

Եւ ես չպիտի կարենայի երեւակայել աւելի աւելի ծանր, աւելի աւելի վիրաւորական անարգանք մը ինծի ուղղուած

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

— o —

Երկու շաբաթ առաջ, Արարայի Ծախատակներու յիշատակին տօն մը կատարուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Գահիրէի հայ կաթոլիկ առաջնորդարանին, եւ հովանաւորութեամբ եռագոյն դրօշի:

Այս առթիւ, «Յուսաբեր» դիտել կուտայ արդար դառնութեամբ. (20 սեպտ.).

— «Ի՞նչպէս պատահեցաւ ուրեմն, որ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը յօժարեցաւ Եռագոյնի հովանիին տակ մեծարել Արարայի 15րդ տարեդարձը:

Եւ ի՞նչպէս պատահեցաւ, որ այդ փառաւոր մեծարանքը անցաւ այնքան հանդիսաւոր ու խաղաղ մթնոլորտի մէջ, ոչ միայն առանց ոստիկանական ոեւէ արգելքի, այլեւ առանց ոեւէ դիտողութեան իշխանութեանց կողմէ.

Տրամաբանօրէն պիտի ըլլար ենթադրել, թէ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը, յօժարելով Եռագոյնի շուքին տակ տօնակատարել Արարայի տարեդարձը նպատակ ունեցած է նովին բանով ըմբոստական ցոյց մը ընել կառավարութեան դէմ:

Ի հարկէ ոչ: Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը իր գործով ու անցեալով լիապէս վստահելի է եգիպտական կառավարութեան վստահութիւնը: Ուրեմն դիտմամբ դայն կարելի չէր համել — եւ ինչու համել — կառավարութեան դէմ, մինչեւ իսկ ամէնէն մեղմ ու համեստ ձեւին մէջ:

Ու փաստը, Արարայի տարեդարձի մեծարումը Եռագոյնի հովանիին տակ եղաւ վկայելու, որ իրաւացին Առաջնորդարանն էր: Ան այս առթիւ ոեւէ դիտողութիւն չստացաւ երկրի իշխանութեանց կողմէ, որովհետեւ իր այս քայլով ոեւէ մեղանչում չգործեց իշխանութեանց դէմ:

Ուրեմն, երբ դէմ չէ ինքը Առաջնորդարանը, այդ պարագային, դէմ չէ նաեւ կառավարութիւնը, ապացոյց — Արարայի տարեդարձը:

Ուրեմն, կառավարութիւնը դէմ է, երբ դէմ է Առաջնորդարանը, ապացոյց — այն ամէն խայտառակութիւնները, որ մինչեւ այսօր տեղի կ'ունենան զոյգ Առաջնորդարաններու մէջ, հոս եւ Աղեքսանդրիա:

Արարայի տօնակատարութեամբ այս անվիճելի ճշմարտութիւնը կուգայ վերջնականապէս փարատելու ամէն տարակուսանք մեր յայտարարութեանց եւ պնդումներուն շուրջ:

Թերեւս գտնուի քարամիտ մը, որ այս ժողովուրդը անգամ մըն ալ մոլորանքի մատնելու համար յայտարարէ, թէ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ անարգել պարզուեցաւ Եռագոյնը, որովհետեւ ոստիկանութիւնը լուր չունէր այդ մասին:

Ոստիկաններու երկնակ այցելութիւնը եկեղեցի — չխօսելով անոնց իսկ խոստովանութեամբ ծուռնալներու մասին — բաւական են ըմբռնելու համար Եռագոյնի ամէն կարգի թշնամիները,— բացայայտ թէ քօղարկուած:

Արդ, սեպտ. 17էն վերջ եգիպտահայ ժողովուրդը իրաւունք ունի իր իշխանութիւններէն լրիւ հաշիւ պահանջելու այն անարգ զաւեշտին մասին, որ մօտերս մէջ զործուեցան ցեղային ամէնէն նուիրական Սրբութեան դէմ:

Ո՞վ կը պայքարի Եռագոյնի դէմ,— եգիպտական կառավարութի՞ւնը, թէ հայ իշխանութիւնները:

Ո՞վ դէմ է Եռագոյնի գործածութեան,— դէմ է հիւրընկա՞լ երկիրը, թէ հիւրընկալուածը, որ անարժանաբար տիրացած է այս ժողովուրդի հաւատարմութեանց»:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԹՐՔԱՆԱԼՈՒ ԵՆ

«Սոն Փօսթա» կ'ըսէ թէ Հրեայ հայրենակիցներուն մէջ երկու հոսանք կը տիրէ: Ոմանք կ'ըսեն թէ կը բաւէ որ Հրեաները Թուրքերէն սորվին, կարելի եղածին չափ Թուրք վարժարան դրկեն իրենց տղաքը եւ այս ձեւով խառնուին Թուրքերուն: Ոմանք ալ կ'ըսեն թէ ամբողջովին թրքանալու է: Այսպէս, հետզհետէ փակելու է դպրոցները եւ բոլոր Հրեայ աշակերտները Թուրք դպրոցներ դրկելու է: Ցետոյ, Թուրք երիտասարդները կարենալու են ամուսնանալ Հրեայ աղջիկներու հետ.

Հրեայ գործարանատէր մը այս առթիւ հետեւեալը յայտարարած է «Սոն Փօսթա»յի.— «Նոր տարուան առթիւ Թրքացումի ի նպաստ մեծ ցոյցեր կատարուեցան սինակոկներու մէջ: Այս առթիւ կարգ մը Հրեաներ ուրախութենէն լացին: Հետզհետէ կը պակսի նաեւ ամուսնութեան մասին տիրող մոլեռանդութիւնը: Առէք առաջ ենկեղեցի էր: Վերջին քանի մը ամսուան մէջ 30 Հրեայ աղջիկներ ամուսնացած են Թուրք երիտասարդներու հետ: Բոլոր Հրեաները կ'ուզեն Թրքանալ»

Թերթը իր կողմէն հետեւեալ դիտողութիւնը կ'ընէ.— Կը գնահատենք շարժումը, բայց կարգ մը կրօնասէր շրջանակներու մէջ դեռ կը պնդեն թէ կրօնական տեսակէտով Հրեայ աղջիկ մը չի կրնար ամուսնանալ ոչ - Հրեայի մը հետ: Խմբագրապետարանը լռութիւն կը պահէ այս մասին.

ՕՐ. ԱՐՓԻՆԷ ՏԸՆԿԸՃԵԱՆ

եւ

Պ. ՅԱԿՈԲ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆ

Ամուսնացած

Աթէնք 10 սեպտ. 1933 Սելանիկ

«ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ» ԱԿՈՒՄԲԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Մեր ընկերներուն ջանքերով, անցեալ տարի Ցիքսի զաղթակայանին մէջ (Աթէնք) շինուած էր «Վասպուրական» ակումբը:

Այս տարի, անոր կից հողին վրայ, եւ դարձեալ ընկերներու ջանքերով շինուեցաւ «Ազատամարտ» Ակումբը, ընկերուհիներու համանուն խումբին համար:

Անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ նոր Ակումբին բացումը, նախագահութեամբ ընկ. Միհրան Փափազեանի: Այս առթիւ տեղի ունեցան նուագ, երգ եւ արտասանութիւն: Խօսեցան նաեւ ընկ. Գ. Կառավարենց եւ Պ. Արամ Կայծակ, առաջինը՝ շեշտելով երիտասարդութեան դերը, իսկ երկրորդը վեր հանելով հայ ժողովուրդի դժբախտութեան ոգին: Աճուրդէ մը գոյացաւ 1400 դրախմի:

Երկու շաբաթը անգամ մը բանախօսութիւններ եւ վիճաբանութիւններ տեղի պիտի ունենան Ակումբին մէջ, առանց մուտքի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

5.— ՃԱՐԱՀԱՏ՝ ՑԱՆՑՆՈՒԵՑԱՆՔ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

— o o

Հետեւեալ օրը մեր աղատարար Քիւրտը, կռնակով պատճառ պիտի վերադարձնէր մեզ, երբ վրայ հասան ժանտարմաներու ուրիշ խումբ մը որ պատերազմի համար զաւրէն կը հաւաքէր: Այդ խումբին պետն էր Շէյխ Մահմուտ, որ զիս տեսնելով ուզեց առնել իբրեւ խոհարար: Մինչ ինծի համար մահը նախընտրելի էր քան թէ Աբրեէն բաժնուիլ, ի վերջոյ համոզուեցայ որ երկուքս ալ ընդունուիլ հաւանութենէ եթէ ես չարունակէի յամառութիւնս, ուստի տեղի տալէ մնալով Շէյխ Մահմուտի մօտ:

Իսկ Արօն մէկ արծաթով գնուեցաւ Ըմըրի կողմէն եւ վերադարձաւ Թամըլըլու գիւղ:

Շէյխ Մահմուտը ամսի մը տուաւ ձեռքս եւ ուրիշ ժանտարմայի մը ընկերակցութեամբ ղկեց ինձ հասնել գիւղէն:

Այս առթիւ հանդիպեցանք տարիներ առաջ առեւանգուած հայ կնոջ մը տանը: Անոր ծնողքը մեր գիւղը հաստատուած էին քանի մը տարիէ ի վեր: Ցաճկցած հայուհին զիս տեսնելով ճանչցաւ եւ աղի արցունքով թրջեց իմ դէմքս եւ երեսներս: Ժանտարմայէն խնդրեց քիչ մը մնալ, վրաս — գլուխս կարկտելու համար: Թոյլատրուեցաւ:

Շատ չանցած, երկու աչքերէն ցաւագար մը որ ծանօթ էր «Քոռ Կոոըլ» անունով, եկաւ գտնուած տունը եւ անմիջապէս հարցուց.— «Այս Հայու տղան ուրկի՞ց հոս»: Հայուհին բացատրեց ո՛վ ըլլալս. եւ երբ ճանչցաւ, ըսաւ.

— Լաօ, մն պաւեղը պը մի խըմէ հան հուր գըրիյէ: (Տղայ, ես քո հայրը այս սարով բրդած եմ):

Նոր հասկցայ թէ հայրս ի՛նչ պարագաներու տակ սպաննուած էր:

Շէյխ Մահմուտ իր պաշտօնը կատարած ըլլալով, եկաւ զիս տուաւ առէլ եւ մեկնեցանք իր բնակած գիւղը, Անծառ, որ գրեթէ քրտաբնակ էր եւ իսկապէս անծառ:

Այդ գիւղը երթալու համար հարկ էր անցնիլ մեր գիւղի ներքեւէն, եւ Մեզրէ եւ Նորակ հայ գիւղերէն: Այսպէս օր ցերեկով տեսայ մահաբոյր ու աւերակ ծննդավայրս: Երբ Նորակ գիւղը հասանք, հոն կը գտնուէին քանի մը Քիւրտ տուներ: Կալերու մէջ ժանտարմաները խօսքի բռնուելով անոնց հետ, ինծի ըսին որ կամաց կամաց քալեմ, մինչեւ իրենց հասնիլը: Հազիւ քանի մը քայլ առած էի, երբ չըջապատուեցայ Քիւրտերէ: Բարբարոսաբար մէկը ծանօթ էր մեր ամբողջ ընտանիքին եւ կանխեց կեանքիս սպառնացող վտանգը:

Հեռացնելէ յետոյ միւս Քիւրտերը, զիս իր մօտ պահեց մինչեւ որ Շէյխ Մահմուտը հասաւ, եւ գացինք Անծառ գիւղը: Երբ հոն հասանք, անունս՝ Մահմէտ՝ փոխեցին Մուսթաֆայի: Ինծի յանձնեցին մէկ մատակ եւ երկու կով, զաչաը տանիլ արածելու համար, ծանօթացուցին զիս իրենց զրացի քիւրտ հօտաղներուն:

Անոնց փախուած էի եւ աղաս ալ զօրաւոր, բայց դարձեալ խաղաղ չեղաւ իմ կեանքս: Արօտավայրի մէջ իւրաքանչիւր քանի մը մէթրին դիակներ չարուած էին հին ու նոր: Օր մըն ալ ընկերակիցներս զիս առաջնորդեցին ձոր մը ուր նահատակուած էր մեր դրացի Աէյպիան գիւղի Թեա Ցակոբը: Իրենք քարերով ոսկորները կը ջարդէին եւ կ'առաջարկէին որ ես ալ հետեւիմ իրենց օրինակին: Չկրցայ կատարել հրամանը, կոկորդս կը սեղմուէր եւ արիւնս կը սառէր, մանաւանդ որ կը պարտադրէին նաեւ անարգել ամբողջ սրբութիւններս ու ծնողքս

Լուռ էի եւ քարացած: Կատղած չուները չորս - հինգ հոգիով վրաս յարձակեցան եւ բռին.

— Դուն արժանի չես Մուսթաֆա անունին: Ըսէ հիմա հայ անունդ:

Որքան փորձեցի խուսափիլ, անկարելի եղաւ ուստի ըսի — Լեւոն:

Բաւական կատակել չարչարելէ յետոյ, սկսան երգ մը հիւսել վրաս, որ շատ կը պատշաճէր օրուան վիճակին:

Ահա այդ երգը իրենց լեզուով, ինչպէս նաեւ թարգմանութիւնը.—

Զամանէ զամանէ Քուրտանը
Խանուն նիզամ է Թըրքանը.
Տըլիլ եայէ տը ֆըլանը
Լեւոն պայէ Գըսուլմանը:

Թարգմանութիւնը.—

Ժամանակը Քիւրտերունն է,
Կարգ — կանոնը Թուրքերունն է,
Վա՜յ Հայերու վիճակին,
Լեւոն Միւսիւլման է եղեր:

Ասոր վրայ գացի աղայիս բողոքեցի, հազիւ քիչ մը նեղացաւ ու այդպէս անցաւ: Հայահալած ժանտարմաներու խումբ մը օր մը աղայիս բացակայութեանը բռնեց զիս: Աղայիս կինը միջամտեց, սակայն անօգուտ: Բուն փրկիչս եղաւ հինգ ղրուշը, որ անարգանքի զուռ բացաւ ինծ համբէլ: Ընդ ամէնը հինգ ղրուշ կաշառք առած էին զիս ազատելու համար եւ միշտ երեսս կուտային: Երեւի դարձեալ Թուրք մօտեցած էր որ այդ ընթացքին մէջ կը գտնուէին:

Շատ չանցած, դարձեալ բռնուեցայ եւ այս անգամ հինգ ղրուշը խնայուեցաւ, մանաւանդ որ գտնուած տունէրս, Դոմ, գիւղացի Հայուհի մըն ալ կար:

Դարձեալ Շէյխ Մահմուտը բացակայ էր եւ ճակատագիրս կը գտնուէր կնոջ ձեռքը: Կինը խնայելով երկրորդ անգամուան հինգ ղրուշը, իր տագրը, Շէյխ Սօֆի զոհեց հինգ ղրուշը եւ ես անգամ մը եւս ազատուեցայ, իյնալով վերջինիս ծառայութեանը մէջ: Իմ ալ փափաքս այդ էր, որովհետեւ անոնք շատ աւելի բարեխիղճ էին քան Շէյխ Մահմուտի կինը, որ քաղաքացի Թուրք էր եւ կծծի: Շատ անգամ անօթի կը թողուր զիս ու խեղճ հայ կինը:

Շէյխ Սօֆիին տանը մնացի քանի մը օր, եւ դարձեալ մատնուեցայ: Այս անգամ եւս հինգ ղրուշը փրկեց կեանքս:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

չէ լքած եւ չպիտի լքէ Ազգերու Դաշնակցութեան վստահելու քաղաքականութիւնը։ Զօրաւոր դաշինքը չարունակութիւնը եւ զարգացումն է Լոքառնոյի դաշինքին եւ անոր պէս երաշխիք մըն է խաղաղութեան համար։ Էականը այն է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալով միջազգային համաձայնութեանց հանդէպ, խօսի եւ գործէ իր կարգին։ Ժողովուրդները վստահութիւն պիտի ունենան Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, եթէ ան վստահի ինքն իրեն։ Ֆրանսա ուժ պիտի տայ բոլոր արդար դատերուն. Անցած է անորոշ յոյսերու, եւ հառաչանքներու ժամանակը, հարկ է յանգիլ ատնական որոշումներու »։

⁂ Դիւանագիտական բանակցութիւնները ընդհատուած են առայժմ, քանի որ Ժընեւ չեն գտնուիր Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին Նախարարները։ Երկուքն ալ իրենց երկիրները գացած են, խորհրդակցելու համար եւ պիտի վերադառնան քանի մը օրէն։ Անստուգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ գիրքի մասին եւ զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան։

Ցեսակցութիւնները կը շարունակուին միւս պետութեանց պատուիրակներուն միջեւ։ Իտալական պատուիրակը խօսակցութիւններ ունեցաւ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ։

Պալքանեան խորհրդակցութիւնները

Եուկոսլավիոյ Թագաւորը Վառնա գնաց երկուշաբթի օր, տեսակցելու համար Պուլկարիոյ Թագաւորին հետ։ Երկու Թագաւորներուն խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն է Սեւ Ծովեան դաշինքի խնդիրը, որ պիտի քննուի նաեւ Պոլսոյ մէջ, Մ. Քէմալի հետ։

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պուլկարիոյ Թագաւորը հրաւէր ստացած է Ռումանիա երթալու եւ պիտի երթայ։ Թուականը չէ որոշուած տակաւին։

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Ռումանիոյ Թագաւորին եւ Մ. Քէմալի տեսակցութեան։ Այս իսկ պատճառով Թէվֆիք Րիւշտի պէյ յետաձգած է իր մեկնումը դէպի Ժընեւ։

Ռումանիոյ Թագաւորն եւ Թագուհին պիտի բնակին Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, իսկ հիւր Մ. Քէմալի, որ պիտի փոխադրուի Պէյլէրպէյի պալատը։

Վենիզելոս ալ կը գործէ Պոլսոյ մէջ

Պ. Վենիզէլոս Պոլիս գնաց իբրեւ հիւր, հանգստանալու եւ Եալովայի ջերմուկները վայելելու համար, բայց կրնա՞յ հանգիստ մնալ... Քանի մը օր առաջ, ամբողջ երկու ժամ տեսակցեցաւ Մ. Քէմալի հետ։ Երբ դուրս ելաւ պալատէն, Թուրք թղթակիցները պաշարեցին զինքը, բայց չկրցան ո՛ր եւ է բան հասկնալ։ Եւ գոհացան գրելով թէ դուրս ելած ատեն ուրախ էր, կը խնդար...

Յունաց պատրիարքը պատուիրակութիւն մը ղրկեց, բարի գալուստ մաղթելու համար։

Թուրք թերթերը կը շարունակեն փառաբանել ոչ միայն Թուրքեւյունական ուխտը, այլեւ Վենիզէլոսը, որ բուն հեղինակն է երկու երկիրներուն մերձեցման։

ՆՐԿՐԱՇԱՐԺ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Լոս Անճէլոսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեցան երկուշաբթի առտու կանուխ, թէ քաղաքին մէջ եւ թէ շրջակաները։ Բազմաթիւ շէնքեր խախտեցան եւ ապակիները ջարդուփշուր եղան։ Մարդկային զոհեր չկան, միայն 30 հոգի թեթեւապէս վիրաւորուած են։ Ժողովուրդը խուճապի մատնուած է յիշելով անցեալ մարտի շարժը, երբ 140 հոգի մեռան։ Բոլորն ալ պարտէզներն ու դաշտերը ապաստանեցան։

ՈՉ ԹԷ 19,000, ԱՅԼ 17,200 ՄԷԹՐ

Ծրէկ հաղորդած էինք «Խորհրդային Միութիւն» օդապարիկին փառաւոր վերելքը։ Այս առթիւ ճարտարագէտ Կոտուեով հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան.— Կրնայինք շատ աւելի երկար մնալ օդին մէջ եւ վայրէջքը սկսիլ ո՛ր եւ է ատեն։ Նոյնիսկ 19,000 մէթր բարձրութեան վրայ կարծես կը գտնուէինք սենեակի մը մէջ, բացի բարեխառնութեան աստիճանէն որ քիչ մը անսովոր էր։

Պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, վերելքը կատարուած է հետեւեալ հանգրուաններով.—

3000 մէթր առաջին հինգ վայրկեաններու ընթացքին.— 3000 մէթր յաջորդ 15 վայրկեաններու ընթացքին.— 4000 մէթր յաջորդ 5 վայրկեաններու ընթացքին.— 2000 մէթր յաջորդ 3 վայրկեաններու ընթացքին.— 3000 մէթր յաջորդ վեց վայրկեաններու ընթացքին.— 2200 մէթր յաջորդ 11 վայրկեաններու ընթացքին։ Համագումար՝ 17,200, եւ ոչ թէ 19,000 մէթր։ Այս ճշդումէն վերջն ալ, «Խ. Միութիւն»ը գերազանցած կ'ըլլայ փրոֆ. Փիքարի վերելքը, որ 16,2000 մէթր էր։

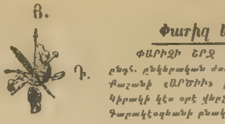

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պանթէօ-Քաշանի «ԱՐՄԻՒ» խումբի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրասարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՐԵՐ ՔՈՂՔԷՆ (Գ. Գեղարքունի) 10 ֆր.։ ՄԵՂԵՏԻՆԵՐ (Նարդունի) 15 ֆր.։ ՇԱՔԷ, Արեւելեան Իշխանուհին 20։ Ծոցը, Է. Մարիա-Ռէմարք 20։ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, տպգր. Աթէնք, 1932, 636 էջ, կազմեալ, 30 ֆրանք ՁՈՅԳ ՈՃԻՐՆԵՐ, կազմ. 10 ֆր.։ ՄԻԱՑԱԿԱԳԵՏԸ, բ. տպգր. կազմ. 25 ֆր.։ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ (Գ. Քաթիպա) 6 ֆր.։ Սայեաթ Նովա 6 ֆր.։ Զրոյց Պարսկահայ բարեկամիս հետ (Լ. Ցեսրոպ) 5 ֆր.։ կոոպերացիա (Վ. Ցոտոմեանց) 10 ֆր.։ Թէոֆանօ 25 ֆր.։ Վոսփորի Գաղտնիքը 30 ֆր.։ Հայաստանի Աշխարհագրութիւն (Պապէսեան) 10 ֆր.։ Իմաստութեան քառեակներ (Ա. Չ.) 5 ֆր.։ Մանկական Աշխարհ (Մարզպետ) 5 ֆր.։ Ութ ճէքեաթներ (Ա. Չ.)։ 5 ֆր.։ Ծովին աղջիկը 5 ֆր.։ Թալիսման 5 ֆր.։ Պարտուածներ՝ (Ա. Ահարոնեան) 10 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— ԽԻԱՐԱՅՐԻ ԱՐՄԻԻԸ (Ս. Բիւրատ) 5 ֆր.։ ՔՈՐՐԱՏՕ 8 ֆր.։ ԱՆՈՒՇ, հայկ. օբէրէթ 5 ֆր. եւայլն։

Պահանջել մեր ընդարձակ ցուցակը։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ. 51, rue Mr. le Prince. Փարիզ (5), ուր կը գտնէք Հայաստանի բոլոր գրական ու գեղարուեստական հրատարակութիւնները։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Գէորգ Արուլեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Գ. Մկրտիչ Մեղպուրեան (Փոնտի). 25 ֆր. կը նուիրէ Ֆր. Կարմիր Խաչին Սասնոյ «Յառաջ»ի Վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով։

ԱԶԳ

Loterie Nationale

Montant de Lots exempte de tous impôts.

1	Lot	de	5	Millions
15	»	»	1	Millon
20	»	»	500,000	Frs.
200	»	»	100,000	»
200	»	»	50,000	»
2000	»	»	10,000	»
200,000	»	»	200	

Prix 100 Francs

Ֆրանսական բանակի Հայ Նախկին կամաւորներու Միութիւնը Նախաձեռնութիւնը ունեցած է հայթայթելու Loterie Nationaleի տոմսակներէն, որոնց 2ց շարքին, ինչպէս նաեւ յաջորդ շարքերուն արձանագրութեան եւ վաճառման հոգը յանձն առած է Mr. Sourène Djèrmaghian (Trésorier de l'Association) որուն կրնան դիմել փափաքող ազգակիցները օր առաջ։ Հասցէ՝ 44 rue Lafayette Paris. J. Darayanի գրասենեակը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վէզիր Քէօփրիւցի (Սամսոնի շրջան) Վահրամ Տարագճեան կը փնտռէ իր եղբայրը Լեւոն Տարագճեան (Որբանոցին մէջ իր մականունը փոխած էն Տէմիրճեանի)։ 1918ին կը գտնուէր Հալէպի Աճաբանեան որբանոցին մէջ։ 1926ի վերջերը որբանոցէն ելած է եւ իբրեւ շօֆէօր կը ծառայէր Համիտէ գիւղին մէջ (Հալէպի շրջան) Սայիտ աղայի մօտ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն, մանաւանդ պէս իր ընկերներէն Գրիգոր Նալպանտեանէ կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել Արշամ Թաշճեանի 12 Impasse Doussineau. Bois Colombes. (Seine)։

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Վէզիր Քէօփրիւցի Թագէոս Թաշճեան, որ ընդհ. պատերազմի սկիզբին զինուոր էր ռուսական սահմանագլուխին վրայ։ Լուր կայ թէ 1918ին թղթակցած է Հալէպ ծանօթի մը հետ։ Իր մասին տեղեկութիւն լուր տուողին վեցամսեայ «Յառաջ» նուէր։ Իմացնել իր եղբօրորդւոյն Յովհաննէս Թաշճեանի, 12 Impasse Doussineau, Bois Colombes, (Seine)։

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՒՈՒՆԻ Գրատունը

փոխադրուած է՝

3bis rue de Strasbourg

Asnières (Seine) France.

Այս առթիւ Գրատունը իր յարգոյ յաճախորդներուն հայրիւրին 25 զեղչ մը կը սրամադրէ մէկ ամսուան համար։

Առողջապահական.— Ամուսնական առողջապահութիւն, Սերնդագործում, Բժիշկին գիրքէն փրծուած էջեր 10ական ֆրանք։

Երազահան.— Երազահան Ընդարձակ 12, Երազահան Քակլիօսթրոյի 25, Երազահան Լուսնացոյց 8 ֆրանք։

Երգարան.— Կիլիկիա 40, Երգարան Իւվէզեան 15 ֆրանք։

Դպրոցական.— Լուսաբեր Այբենարան 6, Լուսաբեր Ընթերցարան Ա Տարի 8, Բ. Տարի 10, Գ. Տարի Դ. Տարի 14ական ֆրանք։

Զրուցատրութիւն 10, Զրուցատրութիւն 12, Զրուցատրութիւն 1[illegible] ֆրանք։

Այլեւայլք.— Հայաստանի Հանրապետութիւն (Վրացեան) 150, Հայաստանի Հանրապետութիւն (Խատիսեան) 50, Հայաստանի մեծ քարտէսը 15 ֆրանք։

Աղօթագիրք Հիւսբլեան 50 ֆր.։ Լուսանկարչութիւն 7 ֆր.։ Խոհանոցին Գիրքը 5 ֆր.։ Սիրային նամականի 3 ֆր.։ Օրիօրդը 4 ֆր.։

Լուսանկարներ.— Անդրանիկ 1 ֆր.։ Անդրանիկ զինուոր իր կինը 2 ֆր.։ Հայկական զինանշանը 2 ֆր.։ Հայկական Ազատամարտը 2 ֆր.։

Զանազան քարթեր 50 սանթիմ։

Դիմել՝ Mme A. Sevouni, 3bis rue de Strasbourg, Asnières (Seine)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Պերնար ժպտեցաւ։ Այս ժպիտը ոչինչ ունէր ապահովիչ։

— Կը մոռնա՞ք թէ կը բաւէ որ առաջին պահականոցը մտնեմ ձեզ ծակը թխելու համար։ Գիտէ՞ք թէ ի՞նչ ըսել է պուիցերիական բանտը։

— Ոչ, բայց յաճախ հարցուցած եմ ինքնիրենս. իսկ դո՞ւք։

— Ես գիտեմ։ Երբեք հաճոյ չպիտի գայ ձեզի։

Իր թատերախաղը վերջացնելէ առաջ ձերբակալուելու վախը կը մտատանջէր Էչընտէնը։ Կ'ըմբոստանար կիսատ ձգելու գաղափարէն։ Զինքը քաղաքակա՞ն բանտարկեալի թէ հասարակ ոճրագործի տեղ պիտի դնէին. Մեծ փափաք ունէր հարցնելու Պերնարի թէ վերջին պարագային (միակը զոր կրնար գիտնալ) պիտի թոյլատրէ՞ին որ շարունակէ իր աշխատանքը։

Բայց այս անոպան պիտի կարծէր թէ կը ծաղրէր զինքը։ Բարեբախտաբար Էչընտէն պահեց իր ինքնավստահութիւնը եւ յաջողեցաւ հանդարտօրէն պատասխանել։

— Անշուշտ կրնաք զիս բանտարկել տալ երկու տարուան համար։

— Առ նուազն։

— Ոչ, առ առաւելն, որքան կը հասկնամ, եւ այդ ալ բաւական է։

Ձեմ ծածկեր թէ այդ վախճանը շատ անհաճոյ է ինծի համար, բայց, անշուշտ ոչ այնքան որքան ձեզի համար։

— Ի՞նչ կրնաք ընել ինծի դէմ։

— Օ՜հ, մինչ կրնանք ձեր օձիքէն բռնել։ Պատերազմը չի կրնար յաւիտեան տեւել։ Սրճարանի ծառայ էք, պէտք ունիք ձեր գործելու ազատութեան։ Կը վստահեցնեմ ձեզ որ եթէ չիտակ ճամբէն չքալէք, այլեւս չպիտի կրնաք ձեր ոտքը դնել դաշնակից պետութեանց հողին վրայ, մինչեւ ձեր կեանքին վերջին օրը։

Պերնար չպատասխանեց։ Իր խուսափուկ ակնարկը խոնարհեցաւ սեղանին փոշոտ մարմարին վրայ։ Էչընտէն վճարեց եւ ոտքի ելաւ։

— Լաւ խորհեցէ՛ք, Պերնար, խրատեց, եթէ կ'ուզէք ձեր պաշտօնին գլուխը վերադառնալ, հրահանգներս կը ստանաք եւ ձեր ասվորական վարձատրութիւնը ձեզի կը վճարուի ծանօթ ճամբով։

Լրտեսը ուսերը թօթվեց եւ Էչընտէն առանց որոշ գաղափար կազմելու իրենց խօսակցութեան վրայ, ճանաչ դուրս ելլել արժանավայել ձեւով։

×

Եւ հիմայ ոտքին ծայրովը շօշափելով իր լոգարանին տաք ջուրը, կը հարցնէր ինքնիրեն թէ ի՞նչ ըրած էր Պերնար։ Կամաց կամաց ջուրին մէջ սահեցաւ։ Կարճ խօսքով, իր բնազդը կ'ըսէր թէ լրտեսը չէր կրնար խօսած ըլլալ։ Պէտք էր ուրիշ տեղ փնտռել մատնութեան աղբիւրը։ Թերեւս բուն իսկ պանդոկին մէջ։ Էչընտէն եւս կոթնեցաւ, եւ մինչ մարմինը կը վայելէր ջուրին ջերմութեան, գոհունակութեան մրմունջ մը արձակեց։ Եւ խորհեցաւ.

— Իսկապէս կեանքի մէջ վայրկեաններ կան երբ մարդ չի զղջար ծնած ըլլալուն։

Երջանիկ էր որ այնքան ատեն ազատեցաւ այս գործէն։ Եթէ ձերբակալուած եւ դատապարտուած ըլլար, Թ... զինքը ապուշի տեղ պիտի դնէր եւ իրեն յաջորդ մը գտնելով պիտի բաւականանար։

Երբ իր մեծաւորը կ'ազդարարէր իրեն մեկնիլ իր անձին վրայ յոյս դնել՝ դժուարութեան ատեն, ճշմարտութիւնը կ'ըսէր։

×

Լոգարանին մէջ երկնցած, Էչընտէն կը մտածէր իր թատերախաղի մասին զոր պիտի կրնար հանդարտօրէն աւարտել։ Եթէ առիթկանութիւնը սկսէր աւելի մօտէն իսկ հսկել, անշուշտ նոր այցելութիւն մը չպիտի կատարէր իր երրորդ տեսարանին ուրուագիծը պատրաստելէն առաջ։ Ինչ խօսք որ պէտք էր խոհեմ ըլլալ (առանց հինգ օր առաջ իր Լոզանի գործակիցը երեք ամիս բանտարկութիւն կերած էր)։

Բայց իրար անցնելու բան չկար, իր նախորդը, որ շատ կարեւորութիւն կուտար ինքզինքին, գիշեր ցերեկ հետապնդուած կարծելով, վերջը վերջը սաստկապէս ջղայնացաւ։ Եւ հարկ եղաւ հոն կանչել զինքը։ Շաբաթը երկու անգամ, շուկային մէջ Սավուայի պառաւ մը որ հաւկիթ եւ կարագ կը ծախէր, հրահանգներ կը բերէր Էչընտէնի։ Ուրիշ գեղջկուհիներու հետ կուգար եւ անոնց համար սահմանագլուխէն անցնիլը սովորական ձեւականութիւն մըն էր։ Լոյսը հազիւ բացուած, կը ներկայանային հոն եւ մաքսատան պաշտօնեաները ուրիշ բան չէին ուզեր եթէ ոչ ժամ առաջ իրենց օձիքը ազատել այդ շատախօսներէն, շուտով իրենց վաճառքներին անկիւնը քաշուելու եւ ծխելու համար։ Իրաւ ալ, տեսնելով այդ միամիտ բարի պառաւը, որուն դէմքը կը փայլէր սիրալիր ժպիտով մը, ո՞վ կրնար միտքէ անցնել թէ անոր ուռած տոլինքներուն մէջտեղ պահուած կրնար ըլլալ այն թուղթի կտորը որ բաւական էր ամբաստանեալներու աթոռը առաջնորդելու համար ընտանիքի պատուական մայր մը (իր փոքր ծառայութիւններուն համար իր տղան ճակատ չէր գացած) եւ շուտով պատկառելի տարիքի հասնող գրագէտ մը։ Ժամը իններ, տանտիկիններու ժխորէն վերջ, Էչընտէն կը մօտենար, կանգ կ'առնէր կողովին առջեւ, ուր կարագի կոյտեր դիզուած էին, եւ կէս լիպրա կը գնէր։ Դրամը տուած ատեն գեղջկուհին թուղթը ձեռքին մէջ կը սահեցնէր եւ Էչընտէն կը մեկնէր անփոյթ երեւոյթով մը։ Ամէնէն տագնապալի պահն էր դէպի պանդոկ վերադարձը, այս փաստաթուղթը գրպանը։ Վերջին վայրկեանին հետեւանքով, որուն կարելի եղածին չափ զգուշանալ։

Էչընտէն հառաչեց։ Լոգանքին [illegible] ըը կը պաղէր։ Անկարելի էր [illegible] ըթամատովի ծորակները բանալ եւ [illegible] նոնք պարպել։ Տիղէն ելլել, [illegible] ջուր վազցնելու համար, կը նշանա[illegible] նորէն հագուիլ։ Լոգարանը պար[illegible] խցանին ալ չէր կրնար հասնիլ։ Մեղ[illegible] ցած, թմրած, ամբողջ կամքը [illegible] էր ցանախզուած էին իր կարողու[illegible] շուշտ առանց խորհելու տրուած [illegible] մըն էր այս։ Տեսա՞ծ էին զինքը [illegible] բանի մը մէջ որ ահա կը պաղէր

Վերակսաւ մտածել իր թատերախա[illegible] գին վրայ։ Ցանկարծ խօսքի դէմ [illegible] նեռելու ձեւեր ինկան միտքը եւ [illegible] ցաւ որ լոգարանը կը պաղի.

Ցանկարծ դուռը զարկին.

— Ի՞նչ կայ, պոռաց նեղսրտած

— Նամակ մը։

— Սպասեցէք, կուգամ։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-78

(ՊԻՒՏԻՒՆԿՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

5 Octobre 1933

ԳՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2309

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՕՆ ՄՏՔԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փարիզը այս տարի բացառիկ շքեղութեամբ կը տօնէ Հայ Մշակոյթի Օրը:

Այդպէս կը խոստանան, գոնէ, հրատարակուած ազդերն ու ծրագիրները:

Առանց կեղծ համեստութեան, ըսենք թէ այս թերթն էր որ, հինգ-վեց տարի առաջ, արծարծեց Մշակոյթի Օր մը հաստատելու գաղափարը:

Ճիշդ է, մենք շատոնց ունէինք Սահակ-Մեսրոպի կամ Թարգմանչաց տօնը: Նոյնիսկ Թուրքիոյ մէջ:

Բայց, չունենալով ազատութիւն, մենք ստիպուած էինք հայկական մտքի վերածնունդեան գաղափարն ալ տանիլ կապել կրօնական-եկեղեցական հանդէսներու: Եւ, այդ իսկ պատճառով, տօնակատարութիւնը վերածուած էր սահմանափակ եւ անբովանդակ ձեւակերպութեան մը:

Հարեւան պուլկար ժողովուրդն ալ ունի իր Սահակ-Մեսրոպը, «Կիրիլ եւ Մեթոտ»: Սակայն, միեւնոյն ատեն ունենալով ազատ հայրենիք եւ պետութիւն, անոնց տարեդարձը վերածուած է ազգային համատարած տօնակատարութեան մը: Ամբողջ Պուլկարիան ոտքի է այդ օրը, մէջն ըլլալով Թագաւորը:

Մենք ունեցանք միայն մէկ բացառիկ եւ համազգային տօն, 1913ին, Տառերու գիւտի 1500ամեակին առթիւ:

Տօն մը, որ իսկապէս ոտքի հանեց ամբողջ հայ ժողովուրդը, Պոլսէն մինչեւ Կովկաս:

Մնացեալը Թարմ է տակաւին...

×

Իյնալով ցամաքէ ցամաք, շարունակելով մեր ազգային եւ քաղաքական աշխատանքը, կրնայի՞նք երկրորդական գետնի վրայ նետել Հայկական Մշակոյթը:

Մեր քաղաքական տենչերուն հետ զուգընթաց, ունէի՞նք աւելի հզօր ազդակ մը, ներշնչման եւ ազգային հպարտութեան աւելի հարազատ եւ հարուստ աղբիւր մը, քան հայ մտքի ստեղծագործութիւնը:

Երկու խօսք չէր կրնար ըլլալ այս մասին:

Եւ արմատ բռնեց Մշակոյթի Օրը, Փարիզէն մինչեւ Թաւրիզ: Ներ արձակելով գրեթէ բոլոր գաղութներու մէջ, լայնքին ու երկայնքին:

Ատեն մը պատահականութեան ձգելէ յետոյ, Փարիզը երկու տարիէ ի վեր ճիգեր կը թափէ, արժանի բարձրութեան վրայ պահելու համար Մշակոյթի Օրը:

Երկու տարիէ ի վեր, գնահատելի համերաշխութեամբ մը ձեռք ձեռքի կուտան զանազան միութիւններ, հաստատութիւններ եւ մամուլը, Նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբին:

Վերջերս որոշուեցաւ իւրաքանչիւր տօնակատարութիւն յատկացնել արուեստի մասնաւոր ճիւղի մը:

Այս տարուան Մշակոյթի Օրը պիտի ըլլայ պանծացումը հայկական երաժշտութեան:

Աչք մը՝ հրատարակուած յայտագրին վրայ, պիտի համոզէր ձեզ՝ թէ իսկապէս աննախընթաց փորձ մըն է որ կը կատարուի:

Այսպէս, առաջին անգամ է որ միեւնոյն յայտագրին մէջ կը համախմբուին այսքան այլազան եւ բազմաթիւ երգահաններ,— 12 հեղինակ: Թէ գաղութներէն եւ թէ Հայաստանէն:

Յետոյ, տարամերժօրէն հայկական ուժեր են որ պիտի փայլին, երգ ըլլայ թէ նուագ:

Որքան ալ թերութիւններ ունենայ յայտագիրը, բոլորիս պարտքն է խրախուսել զայն, իբրեւ նախափորձ:

Երբ ուզածդ չես կրնար, կրցածդ կ'ընես:

Գործին հետ կապուած մարդիկը միայն կրնան ըմբռնել թէ ինչ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ այսպիսի ձեռնարկ մը, այս քաղաքին մէջ:

Համաձայն մեր քաղած տեղեկութեանց, արդէն իսկ հետաքրքրութիւն արթնցած է օտար երաժշտասէրներու մէջ: Շատեր ալ կալօ պիտի [illegible]

Բայց, ամէն բանէ առաջ մե՛ր տօնն է Մշակոյթի Օրը: Տօնը՝ հայկական մտքին ու արուեստին:

Ուրեմն, նախ մեզի կ'իյնայ արժեցնել կատարուած աշխատանքը:

Կրնայի՞ք երեւակայել աւելի խոր վիրաւորանք մեր ազգային արժանապատուութեան համար, քան սրահ մը ցանցառ բազմութեամբ, եւ անոր վերեւ՝ 8-10 օտար աչքեր...

Անո՞ւն հանած ենք, այստեղ եւ ամէն տեղ, իբրեւ ժառանգորդները փառաւոր քաղաքակրթութեան մը եւ իբրեւ ջահակիրները արեւմտեան ստեղծագործութեան:

Ինչ գաղափար կազմել պիտի տային մեր մասին, եթէ մեր Մշակոյթի Օրը չդառնար փառաւոր ցոյց մը՝ ազգային ինքնաճանաչման եւ նախանձախնդրութեան:

Մարդիկ շատ լսած են մեր տառապանքներու մասին: Լսած ու յոգնած են մեր աշխարհասասան ջարդերը:

Բայց, չեն մոռցած եւ չեն կրնար մոռնալ մէկ բան,— դարերու ընթացքին, անխնայ հալածուելով, կեղեքուելով, կոտորուելով հանդերձ, այս ժողովուրդը երբեք չէ անճրկած ազգային եւ մարդկային ստեղծագործութեան ճամբուն վրայ: Ընդհակառակն, ունեցած է թռիչքներ որ հիացում կը պատճառեն:

Ինչո՞ւ, այս հանդիսաւոր առիթով ալ — Մշակոյթի Օր — չապացուցանենք թէ մենք տէրն ենք մեր երկունքին ու վաստակին:

Նոյն իսկ եթէ օտարը մոռնայ մեզ կամ անտեսէ, չէ՞ որ մենք մեր գոյութիւնը պիտի չհշտենք նոյն իսկ երգելով եւ նուագելով:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՐՆԱ՞Ք ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ

Ամէն օր նոր պատմութիւն՝ Եգիպտոսէ:

Գիտէք որ հայանուն մարդիկ յաջողեցան թիւրիմացութիւն ստեղծել եւ արգելքի տակ առնել եռագոյնը:

Սեպտ. 17ին, Հայ Լեգէոնականներու կեդր. վարչութիւնը կը դիմէ Գահիրէի Ազգ. առաջնորդարանը եւ կը խնդրէ հոգեհանգիստ կատարել Արարայի նահատակներու յիշատակին, հովանաւորութեամբ եռագոյն դրօշի որ իրենց խորհրդանշանն է:

— «Կառավարութենէն արտօնութիւն բերէք եւ մենք հոգեհանգիստը կը կատարենք եռագոյն պարզելով», կը պատասխանէ ազգ. իշխանութիւնը:

— «Տուէք մեզ կառավարական արգելքին պատճէնը, եւ մենք կը բերենք ձեզ արտօնագիրը», կը պատասխանեն լեգէոնականներուն պատուիրակները:

Ազգ. իշխանութիւնը կ'անհետի: Պաշտօնապէս գոյութիւն չունի եռագոյնի արգելքը, ո՞ւրկէ ճարեն պատճէնը...

Ասոր վրայ, լեգէոնականները կը դիմեն Հայ-Հռոմէականներու առաջ[illegible]

Այս վերջինը ոչ միայն սիրայօժար կ'ընդունի, փառաւորապէս պարզելով եռագոյնը, այլեւ սպասարգիչ վարդապետն ալ խանդավառ քարոզ մը կը խօսի, փառաբանելով եռագոյնը:

Եւ այս՝ հակառակ անոր որ «ժամանայ ձեռք տրուած էին եւ ոստիկաններն ալ ներկայ էին արարողութեան»:

Կրնա՞ք լուծել այս հանելուկը:

Ո՞վ է պատասխանատուն, երբ վարը մարդիկ ստիպուած դիմել նոյնիսկ Կաթոլիկներու եւ Բողոքականներու եկեղեցին, որպէսզի կարենան յարգել թափուած արիւնը եւ անոր խորհրդանիշը:

Վ.Ա.Հ.

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՍՈՎԸ եւ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Նորվեկիոյ վարչապետը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, Միջազգային Կարմիր Խաչի վարչութեան յանձնեց Ուկրայնայի սովի մասին կազմուած թղթածրարը:

Փաստաթուղթերուն մէջ կը գտնուին 14 հանրագրութիւններ՝ զանազան ընկերակցութիւններէ որոնք բուռն կերպով կը խնդրեն միջազգային օգնութիւն մը հասցնել սովահարներուն: Թղթածրարին կցուած նամակ մը կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամները խորհրդակցած են այս մասին:

Միջազգային Կարմիր Խաչի վարչութիւնը արտակարգ ժողովի հրաւիրուած է այսօր, հինգշաբթի, քննելու համար այս փաստաթուղթերը:

Խնդիրը շատ փափուկ ըլլալով, հաւանական է որ քանի մը նիստ գրաւէ:

ՔՈՒՊԱՅԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քուպայի նոր նախագահն ալ փախաւ, հազիւ մէկ ամիս պաշտօնավարելով: Շաբաթներէ ի վեր արիւնալի կռիւներ կը մղուին Հավանայի փողոցներուն մէջ: Ըմբոստները շէնքի մը մէջ ամրացած ըլլալով, կառավարական զօրքը պաշարեց եւ թնդանօթի բռնեց: Այս կռիւներու ընթացքին 119 հոգի սպաննուեցան եւ աւելի քան երկու հարիւր հոգի վիրաւորուեցան: Սպաները անխնայ ջարդեցին զինուորները: 52 զինուորներ ինկան միայն այս վայրին մէջ:

Հաւանական է որ Հայեր ալ վնասուած ըլլան: Քանի մը շաբաթ առաջ, հայ անկար լեգէոնական մը փողոցէն անցած ատեն, գնդակ մը կ'արձակուի: Շփոթութեան մը հետեւանքով, շիտակ բանտ կ'առաջնորդեն խեղճ լեգէոնականը, որ մեղք չունէր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Պ. ՏՈԼՖՈՒՍ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ Է ՄԻԱՅՆ ԹԵՒԷՆ

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸՆ Է

Երեքշաբթի կէս օրին մահափորձ մը կատարուեցաւ Աւստրիոյ վարչապետին՝ Պ. Տոլֆուսի դէմ, որ ժամուան սպառնալիքներ կը ստանար ատենէ մը ի վեր, իբրեւ հետեւանք իր վարած քաղաքականութեան:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Տոլֆուս ուժգին պայքար կը մղէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ Նացիներուն դէմ, պաշտպանելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը: Այս պայքարին մէջ իր կռնակը առած է յաղթական պետութեանց, որոնք անհանդուրժելի կը գտնեն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումը, եւ մանաւանդ հիթլէրական ազդեցութեան զօրացումը:

Մահափորձը տեղի ունեցաւ խորհրդարանի գաւիթին մէջ, ուր բազմաթիւ մարդիկ հաւաքուած էին: Պ. Տոլֆուս ներկայ եղած էր քրիստոնեայ-ընկերվարականներու մէկ ժողովին: Ժամը 2ին, վարչապետը՝ խորհրդարանին նախասենեակը մտաւ, ընկերակցութեամբ առեւտրական նախարարին՝ Պ. Շթօքինկէրի: Խռնուած բազմութեան մէջ, աչքի կը զարնէր երիտասարդ մը որ պահարան մը բռնած էր ձեռքը եւ կը հրմշտկէր քովը կեցողները, առաջ անցնելու եւ վարչապետին մօտենալու համար: Քիչ մնացած էր մօտենալու, երբ ոստիկան մը միջամտեց եւ խնդրեց որ քիչ մը ետ քաշուի: Ոստիկանը ձեռքէն առաւ նամակը եւ եթէ վարչապետն ու առեւտրական նախարարը կանգ առած ըլլային, հաւանական է որ մահափորձը չկատարուէր: Եւ ահա անծանօթը ատրճանակ մը հանելով, ըլթակը քաշեց: Պ. Տոլֆուս իր կռնակը դարձնելու վրայ էր, երբ երկու գնդակներ որոտացին: Ահ ու սարսափի աղաղակ մը լսուեցաւ բազմութեան մէջ: Վարչապետը ձայն չհանեց, բայց գոյնը նետած էր: Զարնուած էր թեւէն եւ կուրծքէն: Անմիջապէս ներս փոխադրուեցաւ: Եթէ առեւտրական նախարարը միջամտած չըլլար, երրորդ գնդակ մը կրնար մահացու դառնալ, որովհետեւ ահաբեկիչը շատ մօտեցած էր: Նախարարը անծանօթին վրայ խոյանալով, ուժգին կռուփ մը իջեցուցած եւ գետին տապալած էր զայն: Այդ միջոցին ատրճանակն ալ ձեռքէն ինկաւ:

Լուրը տարածուելով, ամէն կողմէ պաշտօնատարներ հասան եւ կառք գտնելով բուժարան մը փոխադրեցին վիրաւորը: Բազմութիւնը կատաղութեամբ կը փնտռէր ահաբեկիչը, բզիկ-բզիկ ընելու համար: Ոստիկանութիւնը, որ անմիջապէս ձերբակալած էր անծանօթը, յաջողեցաւ բանտ առաջնորդել զայն, ուրիշ կասկածելիներու հետ:

Բուժարանին մէջ, վարչապետին երկու անձնական բժիշկները քննեցին վէրքը եւ ծանր չգտան: Գնդակ մը մտած էր աջ թեւին մէջ, առանց սակայն ծակելու ոսկորը կամ մկանները: Երկրորդ գնդակը կուրծքին քսուած բայց չեղած էր, հանդիպելով յուշատետրի մը զոր վարչապետը կը պահէր իր ձախ գրպանին մէջ: Առանց այս յուշատետրին, Պ. Տոլֆուս ապահովաբար մեռած էր, որովհետեւ գնդակը ուղղուած էր սրտին: Վէրքերը կապելէ յետոյ, բժիշկները արտօնեցին որ վարչապետը վերադառնայ իր բնակարանը:

Մահափորձին լուրը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին եւ մանաւանդ Վիեննայի մէջ: Թերթերը կ'ըսեն թէ Պ. Տոլֆուս միշտ կը պահէ իր պաղարիւնութիւնը: Քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ձայնասփիւռով

— Այս դէպքը արգելք չպիտի ըլլայ շարունակելու իմ գործս եւ իմ գրասենեակս վերադառնալու այսօր-վաղը:

*** Ահաբեկիչը 22 տարեկան երիտասարդ մըն է, Ռուտոլֆ Տէրթիլ եւ կը պատկանի Նացի (հիթլէրական) ընտանիքի մը: Քոյրը կատաղի հիթլէրական մըն է: Եղբայրն ալ իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած էր 15 օր առաջ, երբ կը փորձէր Գերմանիա փախչիլ: Զինուոր եղած, բայց ճամբուած է: Առաջին հարցաքննութիւնը կատարեց ապահովութեան տնօրէնը: Ահաբեկիչը յայտարարեց թէ որ եւ է կապ չունի Նացիներուն հետ եւ թէ չի հետաքրքրուիր քաղաքականութեամբ: Բայց խոստովանեցաւ թէ կ'ուզէր որ ուրիշ մէկը կառավարէր երկիրը եւ թէ այդ մասին ուշադրութիւն հրաւիրելու համար էր որ կատարեց այս ձեռնարկը: Աւելցուց թէ իր միտքը սպաննել չէր:

Զրոյցի մը համաձայն, Տէրթիլ անցեալ շաբթու Գերմանիա գացած եւ նոր վերադարձած էր:

Փոքրամասնութեանց խնդիրը Ժընեւի մէջ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՀԱՄԱՐԷ ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Երեքշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ժընեւի մէջ, փոքրամասնութեանց հարցին առթիւ: Անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր ժողովասրահը: Տասնըմէկ տարիէ ի վեր այս խնդիրը զանազան ձեւերով կ'արծարծուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին եւ յանձնաժողովներուն մէջ, առանց որոշ ելքի մը յանգելու: Այս անգամ մասնաւոր կարեւորութիւն ստացած էր, Գերմանիոյ հակահրէական քաղաքականութեան հետեւանքով:

Երբ վիճաբանութիւնները սկսան, գերմանական պատուիրակն ալ, Պ. Քէլլէր, պաշտպանեց տկարներու եւ հարստահարեալներու իրաւունքը:

Բայց, մերժեց հրէական խնդիրը կապել այս հարցին հետ: Բացատրեց թէ հրէական հարցը մասնաւոր ցեղի խնդիր մըն է, թէ Գերմանիոյ Հրեաները ոչ լեզուական փոքրամասնութիւն մըն են, ոչ ալ ազգային: Անոնք ալ երբեք այդպիսի բաղձանք յայտնած չեն: Այս հարցէն դուրս, Գերմանիան համաձայն է որ փոքրամասնութիւնները դրուին Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, պայմանաւ որ բոլոր եւրոպական պետութիւններն ալ ընդունին այս տեսակէտը:

Գերմանական տեսակէտին դէմ ելաւ ֆրանսական պատուիրակը, երկար ճառով մը: Յայտարարեց թէ նորութեան մը առջեւ կը գտնուին, թէ երբ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կը զբաղի Վերին Շլեզիոյ փոքրամասնութեանց խնդրով, չի կրնար չզբաղիլ նաեւ Գերմանիոյ միւս մասերու փոքրամասնութեանց հարցով: Իբրեւ եզրակացութիւն, շեշտեց թէ գերմանական տեսակէտը կը հակասէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան սկզբունքին եւ կնքուած դաշնագիրներուն:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՀՈՂ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Սոֆիայի *Թրակիա* թերթը քննադատելէ վերջ վարչապետ Ըսմէթ փաշային եւ հետեւորդներուն Սոֆիայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ եղած ցոյցերը, ինչպէս նաեւ յիշելէ ետք Պալքան պատերազմին մէջ մեռնող 200000 Պուլկարները, կը գրէ.

— Ոչ թէ Թուրքերուն որ մեր դարաւոր թշնամիներն են, այլ ուրիշներուն դարձուցէք ձեր երեսը, տեսակցելու համար վաղուան մեծ Պուլկարիոյ ապագային մասին:

Նոյն թերթը բաց նամակի մը մէջ որ ուղղուած է Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ մէջ հալածանքի մատնուած է պուլկար փոքրամասնութիւնը, Դուրքալի մէջ Պուլկարները առանց կրօնաւորի մնացած են եւ Պոլսոյ պուլկարահպատակները իրենց գործերէն հանուելու վրայ են: Մինչդեռ Պուլկարիոյ մէջ Թուրքերը բարեկեցիկ վիճակի մէջ են եւ ունին ամէն կազմակերպութիւն:

«*Մակեդոնիա*» թերթն ալ կը գրէ

— Ընդհ. պատերազմէն վերջ Պուլկարիոյ դրացիները անոր իրաւունքները առին եւ հիմա խաղաղութեան անունով մէջտեղը իրար կ'անցընեն, ըսելով որ Պուլկարիա պէտք է բաւականանայ այսօրուան կացութեամբ: Դժբախտաբար կարգ մը Պուլկարներ հաւատ կ'ընծայեն: Ճիշդ չէ այս կացութիւնը եւ պէտք է որ պուլկար ազգը յանուն պուլկար պետութեան գործնական պայքարի մտնէ իր իրական բաղձանքներուն [illegible] ըլլալու համար: Այս է առէնէն ապահով ճամբան:

Այս թերթը *Սոն Փոսթա* կը գրէ.— Կը տեսնուի որ, մինչ թէ մեր եւ թէ պուլկարական կառավարութիւնը խաղաղութիւնը զօրացնելու կ'աշխատին, կարգ մը անպատասխանատու փոքրամասնութեանց խմբակներ չեն քաշուիր վերոյիշեալ կարծիքները մէջտեղ նետելու:

Պ. ԷՌԻՕ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Նախկին վարչապետը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ երեքշաբթի օր, երիկամունքի ցաւերը սաստկացած ըլլալով: Այս առթիւ շղագրութիւն մը կատարուեցաւ եւ հաստատուեցաւ թէ մեծ քար մը կը գտնուի երիկամունքին մէջ: Այս է պատճառը որ այնքան սուր ցաւեր կը զգայ: Բժիշկները կը յատնեն թէ երկար դարմանի կը կարօտի:

Հիւանդանոց փոխադրուած ատեն, Լիոնի ժողովուրդը յուզման մատնուած էր, կարծելով թէ վտանգ մը կը սպառնայ իրենց քաղաքապետին:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ՝ ԱՅՆՇԹԱՅՆԻ

Լոնտոնի ապահովութեան տնօրէնութիւնը նամակ մը ստացաւ, որ կը յայտնէ թէ դաւ մը սարքուած է սպաննելու համար Այնշթայնը: Մեծ կարեւորութիւն չտալով հանդերձ, ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ երեքշաբթի գիշեր, Ալպըրթ Հոլի մէջ, ուր կը բանախօսէր հռչակաւոր գիտնականը:

Իր բանախօսութեան ընթացքին, Այնշթայն շուրջ խօսիլ Գերմանիոյ նոր իշխանութեան հալածանքներու մասին եւ ծանրացաւ մարդկութիւնը եւ Եւրոպան աղէտէ մը փրկելու միջոցներու մասին. Ըսաւ թէ քաղաքական վարիչները չեն կրնար գլուխ հանել իրենց նպատակները, առանց ժողովուրդներու գիտակից կամքին:

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Յունաստանի նախկին վարչապետը, սեպտ. 28ին այցելեց Պոլսոյ Յունաց պատրիարքին: Հոծ բազմութիւն խռնուած էր պատրիարքարանին առջեւ: Ճամբաներուն վրայ եւս բազմութիւն խռնուած էր, բայց Պ. Վենիզէլոս նախընտրեց շրջանցել նոյն: Պատրիարքը փառաւոր սեղան մը սարքած էր որուն չկրցաւ մասնակցիլ Տիկին Վենիզէլոս, օրէնքի հակառակ ըլլալով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՕՖԻԱ, 25 սեպտ. 1933 (Յառաջ). Երէկ, Սօֆիայէն Վառնա մեկնեցան Թուրքիոյ ներկայացուցիչները՝ անկէ Պոլիս – Էնկիւրի անցնելու համար։

Հետադիրները հաղորդած պէտք է ըլլան թէ ի՛նչ մեծ հանդիսաւորութիւն տրուեցաւ անոնց այցելութեան։ Եւ սակայն, հակառակ արտաքին շքեղանքին ու երկու կողմերու մամուլի ծանուցումներուն, Թուրքիոյ վարչապետը ու իր հետեւորդները Սօֆիա եկան չափազանց անհաճոյ մթնոլորտի մը մէջ։ Ատոր միակ ու գլխաւոր պատճառը այն էր, անշուշտ, որ Ըսմէթ՝ Սօֆիա գալէ առաջ՝ Էնկիւրիի մէջ ստորագրած էր դաշինք – զինակցութիւն մը Յունաստանի հետ։ Ինչպէս ծանօթ է, այդ դաշինքին առաջին յօդուածը կը վերաբերէր երկու երկիրներու ընդհանուր սահմաններու պաշտպանութեան։ Եւ, հետեւաբար, ուղղուած էր մասնաւորապէս Պուլկարիոյ դէմ։ Այս լուրը Սօֆիայի ու ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ այնքան մեծ դժգոհութիւն էր առաջնած որ՝ Ըսմէթ փաշա, դեռ Էնկիւրիէն չմեկնած, հարկ տեսած էր լուսաբանել եւ յայտնել թէ «պէտք երեք ու անհամբեր բացարձակ մեր պուլկար բարեկամներու թէ կնքուած դաշինքը ոչ ոքի դէմ ուղղուած է»։ Պէտք է աւելցնել, թէ այս դէպքէն առաջ, Ըսմէթ փաշայի այցելութեան կարգ մը վերապրումներ կ'ըլլային։ Ատոր պատճառը այն էր, նախ, որ Պուլկարիոյ վարչապետը, Պ. Մուշանով, երբ դեռ ընդդիմադիր էր, բուռն կերպով կը քննադատէր նախկին արտաքին նախարար Պուրովի՝ թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց կայուն վիճակի մասին։ Դժգոհ, ուրեմն, առկէ Պ. Մուշանով, շատ պարզ է, առնելով երկրին ընդհանուր ղեկը իր ձեռքը, պիտի փորձէր աշխուժացնել այդ քաղաքականութիւնը, մանաւանդ որ Պուլկարիան իր դրացիներէն միայն Թուրքիոյ հետ «լաւ յարաբերութիւններ» ունէր։ Պ. Մուշանով աւելի քան երկու տարի է իշխանութեան գլուխ է։ Ինչ էր որ անհամբեր գնաց Էնկիւրի։ Բայց, թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները մնացին հոն ուր որ էին։ Վերջերը, միայն, երբ Թէվֆիք Րիւշտի Պուլկարիայէն կ'անցնէր, Ցար Պորիս անակնկալ այցելութիւն մը տուաւ իրեն, շոգեկառքին մէջ, մէկ կայարանէն միւսը։

Ուրեմն, ցարին տեսակցութիւնը, վարչապետին թրքական քաղաքականութեան կողմնակցութիւնը, Ըսմէթի գալուն կը կապէին յոյսեր։ Այդ յոյսերը, սակայն, մէկէն օդ ցնդեցան Էնկիւրիի դաշինքին պատճառաւ։

Եւ սակայն, ա՞յդ էր, իրապէս, անյաջողութեան գլխաւոր պատճառը, զոր ունեցաւ Թուրքիոյ վարչապետը Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին մէջ։ Ոչ, անշուշտ։ Կարելի է վստահօրէն ըսել, որ առանց այդ դաշինքին ալ, Թուրքիա ձեռնունայն պիտի վերադառնար Սօֆիայէն, որովհետեւ երկու երկիրներու քաղաքական սկզբունքներուն միջեւ կայ հիմնական տարբերութիւն մը, եւ, երկրորդ անոնց շահերը դասաւորուած են բոլորովին հակոտնեայ ձեւով։

Որպէսզի պարզ ըլլայ այս պարագան, յիշեցնենք, որ Պուլկարիոյ Էնկիւրիի դեսպանը, Պ. Անտոնով, «Լա Պիւլկարի»ի նախկին խմբագրապետը, իր նոր պաշտօնին կոչուելէն առաջ, միշտ կը գրէր ու կը խօսէր Թուրքիոյ հետ մերձեցման մը մասին։ Հետեւապէս, Պ. Մուշանովի համար չկար աւելի յարմարագոյն անձ մը, քան Պ. Անտոնովը՝ իրականացնելու համար թուրքեւպուլկար գործնական բարեկամութիւն մը։ Յիշեցնենք, դարձեալ, որ Պ. Անտոնով Էնկիւրի էր, երբ թուրքեւյոյն դաշինքը ստորագրուեցաւ։ Սօֆիա եկաւ Ըսմէթի հետ։ Ու գալէն առաջ, տեսակցութիւններ ունեցաւ թէ Թուրքիոյ եւ թէ Յունաստանի ներկայացուցիչներուն հետ։ Անկէ զատ, պարզուեցաւ, որ «Պուլկարիոյ եւս հրաւէր էր եղած միանալու դաշինքին»։ Անշուշտ, այս ծանօթութիւնը շատ առաձգական է։ Այդ հրաւէրը ինչ ձեւով է եղած՝ անստոյգ է։ Եւ՝ ի՞նչ պայմաններով, քանի որ Պուլկարիա Յունաստանի հետ շատ առկախ խնդիրներ ունի, ու մէկ օրէն միւսը կարելի չէ քով քովի նստիլ եւ դաշինք ստորագրել։

Եւ սակայն, եթէ ճիշդ է որ Սօֆիային հրաւէր եղած է ու ան մերժած է, ապա ուրեմն Ըսմէթ փաշա մեծ ձանձրոյթ յանձն առեր է մինչեւ Սօֆիա գալով, քանի որ ճիշդ նոյն առաջարկն էր որ ըրաւ Սօֆիայի մէջ։ Իսկ եթէ հրաւէր չէր եղած, ինքնին, ուրեմն, տեղի տրուած էր կասկածի, որ, ստորագրումէն վերջ իրողութիւն նկատուեցաւ, մանաւանդ որ յոյն թերթի մը թղթակիցը Էնկիւրիէն հեռագրեց Աթէնք՝ «Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ դէմ ուղղուած զինակցութեանց լուրը»...։

Կ'ըսէի, սակայն, որ քաղաքական տարբեր սկզբունքներու կը ծառայեն երկու երկիրները։ Ատոնք երեւան եկան Ըսմէթի այցելութեան առաջին օրը, երբ երկու վարչապետները խօսեցան իրենց ճառերը։ Այդ ճառերը բովէական «ներշնչումներ» չէին անշուշտ։ Այլ՝ չափուած – ձեւուած, եւ գրի առնուած երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ։ Ըսմէթ փաշա խօսեցաւ պալքանեան Լոքառնոյէ, երրեակ դաշինքներէ եւն.։ Իսկ Պուլկարիոյ վարչապետը Զորսերու Ուխտէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Ծանօթ է որ մեծերը շատ հաշտ աչքով չեն նայիր մասնակի դաշինքներու։ Մնաց որ փոքրերու երրեակ կամ երկեակ դաշինքները իրենցմէ մէկուն ձեռնարկը կամ գործիքը ըլլալով, հաճոյ չի թուիր միւսին։ Պուլկարիա, որ իր քաղաքական խոսուն պահանջները կը հիմնաւորէ Նէօյյի դաշնագրով, առաւելապէս կը յենու Ազգ. Դաշնակցութեան, ու այդ է պատճառը որ պաշտօնական արտայայտութիւններու մէջ իր ներկայացուցիչը կը յայտնէ թէ՝ «Անոր (Ժընեւ) տնօրինութիւնները օրէնքներ են իրենց համար»։ Պուլկարիան չստորագրեց առկէ առաջ, «յարձակման» դաշինքը։ Տրամաբանօրէն պիտի չստորագրէր եւ թուրքեւհելլէն դաշինքը, եթէ նոյն իսկ զայն երրեակ դաշինքի վերածելու առաջարկ ըլլար։

Եւ սակայն, ինչպէս ըսինք, անկախ այս սկզբունքէն, Պուլկարիա չէր կրնար համակցողութեան գալ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ, քանի որ շահերու նոյնութիւն չըլլալէ զատ, թէ Թուրքիոյ եւ թէ Յունաստանի հետ առկախ շատ մը խնդիրներ ունի։ Սօֆիան դժգոհ է եւ Էնկիւրիէն։ Ըսմէթի այցելութեան առթիւ, գրեթէ բոլոր թերթերը դրուատալից խօսքեր ուղղեցին Կազիին ու Ըսմէթին։ Բայց, բոլորն ալ, չմոռցան յիշել վերջին ութ տարուան ընթացքին կնքուած թուրքեւպուլկար համաձայնագիրները (1925 եւ 1929), ու չմոռնալու թէ ապարդիւն մնացին անոնք։ Թուրքերը, իրենց կարգին, կասկածով կը նային Պուլկարիոյ։ Թրակիացիներու կազմակերպութիւն, Էտիրնէի խնդիր, Մէտիա Էնօս, արտաքսուած Պուլկարներու խնդիր, եւ, ի վերայ ամենայնի, ահա թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը ...։ Չափազանց յատկանշական էր այն պարագան որ երբ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները Սօֆիայի կայարանը ոտք դրին, խռնուած հասարակութիւնը բացարձակապէս լուռ հանդիսատես մը եղաւ, առանց ծափի ու բացագանչութեան, (ինչպէս կը գրէր պուլկար թերթ մը եւս) սառն ջուր թափելով եկողներուն վրայ։ «Բարձր հիւրերու» Սօֆիայի մէջ ներկայութեան ընթացքին, ուրիշ պարագայ մը եկաւ աւելորդ անգամ մը եւս շեշտել թէ՝ եղածը բազում աղմուկ վասն ոչնչի է։ Այսպէս, այցելութեան ամբողջ ժամանակը յատկացուեցաւ ճաշի, թէյի, օփերայի եւն.։ Առաւօտէ մինչեւ իրիկուն տեւող յայտագիր մը... Նորէն յաջորդ օրը։ Այս պարագան այնքան ուշագրաւ էր որ նոյնինքն Ըսմէթ փաշա յայտարարած է.

— «Ճաշերէն եւ թէյասեղաններէն միջոց չի մնար քաղաքական խօսակցութիւններ կատարելու»...

Հարկ է յիշել նաեւ, կրաւորական այն դիրքը զոր ունեցաւ պուլկար մամուլը։ Պարզ տեղեկատու մըն էր ան։

Բայց, հանրային ու քաղաքական շրջանակներու դժգոհութիւնը եւ վերապահութիւնը կ'արտացոլար իր էջերէն։ Ժամանումէն վերջ, վերատառութիւնները պզտիկցեր ու «բանակցութեանց» կամ հանդիսաւոր ընդունելութեանց յատուկ լուրերը դրուեր էին երկրորդ կամ երրորդ գծի վրայ։

Իսկ երգիծանքի ձեւին տակ, անվերապահօրէն կ'արտայայտէին ամէն բան։ Այսպէս, օրինակ «Շթուրշէ» երգիծաթերթը, զոր կը խմբագրեն երկու անուանի գրագէտներ, Ըսմէթի եւ Րիւշտիի խօսակցութիւնը կուտայ շոգեկառքին մէջ։ Զայն թարգմանած եւ ղրկած եմ «Յառաջ»ին։ Կ'արտայայտէ պուլկար հանրային կարծիքը։ Իսկ Զօրա թերթը երգիծական բաժնին մէջ (այս թերթը մեծ ազդեցութիւն ունի) կը գրէ.—

— «Նորին վսեմութիւն Ըսմէթ փաշա շատ լաւ լսողութիւն մը չունի։ Այս պարագան հաստատուեցաւ առթի մը, երբ յոյն մամուլի ներկայացուցիչը իրեն հարցուց թէ ի՛նչ կը խորհի ինք՝ թուրքեւհելլէն ուխտին իբրեւ հետեւանք պուլկար թերթերու ոչ – լաւ տրամադրութեանը մասին։

— «Կը ցաւիմ որ լսողութիւնս տկար է. լաւ չեմ հասկնար ինչ որ կ'ըսէք, պատասխանեց ան։

— «Իսկ երբ պուլկար լրագրողները իրեն հարց տուին թէ՝ ճի՞շդ է որ թուրքեւհելլէն ուխտին կցուած է յաւելուած մը՝ ընդհանուր պաշտպանութեան համար, որ եւ է երրորդի մը դէմ որ պիտի յարձակի Թուրքիոյ կամ Պուլկարիոյ վրայ, Ըսմէթ փաշա ականջին մէկը անդին դարձուց ու մեղմօրէն պատասխանեց լրագրողներուն.

— «Իսկ հիմա ոչ միայն չեմ լսեր, այլեւ ձայնս ալ մարած է ու չեմ կրնար խօսիլ»...

Անկէ զատ, բոլոր թերթերը, երկու երեք օր անընդհատ ունէին ծաղրանկարներ՝ գրեթէ միշտ նոյն մօտիվ։ Ու բոլորին մէջ ալ Ըսմէթ փաշան կամ Րիւշտի պէյը ներկայացուած էին... Ֆէսով, ինչ որ, անշուշտ, պէտք է թունդ հանած ըլլայ մեր ու իրենց «հարեւաններուն» ջիղերը։

Ամէնէն ուշագրաւն էր, սակայն, Խալքի ընդհանուր քարտուղար Րէճէպ պէյի տեսակցութիւնը պուլկար լրագրողներուն հետ։

Րէճէպ պէյ նախ յայտնած է «իր յուսախաբութիւնը եւ ցաւը, քանի որ պուլկար կառավարութիւնը մերժած է ստորագրել դաշինքը», ու շարունակած է.

— «Մենք կ'ըմբռնենք ձեր ներքին եւ արտաքին դժուարութիւնները։ Բայց, պէտք է այլեւս դադրիք ռոմանթիքներ ըլլալէ եւ ըլլաք ամբողջովին իրապաշտ։ Պէտք է լաւ ճանչնալ միջազգային կացութիւնը»։

Իսկ երբ իրեն հարց կուտան թէ թուրքեւհելլէն դաշինքը չէ՞ հակասեր Նէօյյի դաշնագրին (Եգէականի վրայ ծովային ելք Պուլկարիոյ), Րէճէպ պէյ կը մերժէ մեկին պատասխան տալ ըսելով թէ «իր ծանօթութենէն դուրս է այդ խնդիրը», ու կը շարունակէ.

— «Պուլկարիա իր բոլոր դրացիներուն հանդէպ հողային ցանկութիւններ ունի։ Ան այդպէս եւ թրքական ու յունական Թրակիաներուն հանդէպ։ Լաւ չէ որ Պուլկարիա մնայ այդ տեսակէտին վրայ»...

Րէճէպ պէյ այս յայտարարութիւնները ըրաւ երբ ստորագրուած էր այլ եւս նախկին համաձայնագիրը հինգ տարի եւս երկարաձգելու փափաքը։ Այսինքն կապ մը որ ոչ կեանք ունի, ոչ ալ իմաստ։ Հիմա մանաւանդ, երբ ցուրտ հովը փչեց անգամ մը ու Թուրքիա, որ մեծ դերեր կատարելու յաւակնութիւններուն իր վարչապետովը, նախարարովը, խմբագիրներովն ու երեսփոխաններովը պոչին հայելէն եւ դարձաւ, վարչապետի մը համար ծիծաղելի եւ անփառունակ պարտութիւն մը կրելով...

ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ. Գ.— Կարեւորութենէ զուրկ չէ այն պարագան որ Ըսմէթ ու իր շքախումբը եկան չորեքշաբթի, իսկ եռեքշաբթի օր Ֆիլիպէ տօնած էր Արեւել. Ռումէլիի կցումը Պուլկարիոյ, դրօշազարդուած ու ճառերով որոնք կրնային վիրաւորել Թուրքիոյ զգացումները.

ՃԱՌԵՐ՝ "ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք ամփոփումը այն ճառերուն որ խօսուեցան շաբաթ օր, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ.—

ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ (Նախագահ)

Ազատն Աստուած այն օրից,
Երբ հաճեցաւ շունչ փչել,
Իմ հողանիւթ շինուածին
Կենդանութիւն պարգեւել,

Ես անբարբառ մի մանուկ,
Երկու ձեռքս պարզեցի,
Եւ իմ անզօր թեւերով,
Ազատութիւն գրկեցի։

Ազատութեան այս տենչով ու ոգով, գաղափարական այս խօսքով ու երգով, ի՛նչ ասպարէզ հայ ժողովուրդի ռահվիրաները 50, 60, 70 թուականներին, Ալիշան եւ Նալբանդեան, Աբովեան եւ Խրիմեան, Արծրունի եւ Վարժապետեան, Պատկանեան եւ Իզմիրլեան, Րաֆֆի եւ Պէշիկթաշլեան, Նարպէյ եւ Փորթուգալեան եւ շատ ուրիշները, որոնք վառ պահեցին հայ ժողովուրդի մէջ հայրենիքի սէրը ու ազատ հայրենիքի գաղափարը։

80–90ական թուականներին գաղափարական այդ խօսքին ու երգին կը յաջորդէ գաղափարական կենդանի գործը ու պայքարի շրջանը. 90ական թուականների կենդանի գործի առաջնորդները, Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան, կը պարզեն դրօշակը նոր խօսքի ու նոր երգի, դրօշակը յարատեւ պայքարի, մահ կամ ազատութիւն նշանաբանով.

Քրիստափորին, Զաւարեանին եւ Ռոստոմին, արձագանգ կը տան Տարօն Տուրուբերանից, Արաբօն, Սեփանը, եւ Նեմրութի լեռներից, Արաբօն ու Հրայրը, Գէորգ Չաւուշը եւ Աղբիւր Սերոբը, Ղարաբաղի լեռներից, Դումանը եւ Վարդանը, Թորգոմն ու Աբամը։ Ու այսպէս կը ծնի հայ ժողովուրդի հարազատ ծոցում, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ 43 տարուայ մի կեանք ունի արդէն, մի կեանք լի փոթորիկներով ու զոհողութիւններով։

Դաշնակցութիւնը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդի ձգտումների ու երազների մարմնացումն ու եղաւ բազուկն ու կամքը հայ ժողովուրդին։

Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի մէջ, իբրեւ հաւատարիմ դրօշակիրը, հանդիսացաւ ու յառաջապահը եւ զինուորը բոլոր դիմադրական ճակատամարտներում ու բոլոր պատմական հերոսամարտերում։

Ժողովուրդի ծոցը ու ձեւ օրերին քայլեց միշտ ժողովուրդի հետ, ժողովուրդի կողքին եւ ժողովուրդի առաջին շարքերում։

Բռնակալ դաժան շղթաները եւ կախաղանները երբեք չկքեցին նրան։ Ժողովուրդի խաչը շալակած բարձրացաւ լեռները, երբ հարկը առիպեց, ու իջաւ դաշտերն ու հովիտները, երբ կարիքը պահանջեց։

Հայրենիքը կազմեց առանցքը Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցութիւնը ապրեց հայ ժողովուրդի եւ հայ-հայրենիքի համար։ Ու այսօր աւելի քան ուրիշ ժամանակ, Դաշնակցութիւնը իր 43 տարուան փոթորկալից անցեալից յետոյ, հպարտ ու պարզ ճակատով կանգնած է հայ ժողովուրդի առաջ եւ հայ ժողովուրդի կողքին։ Պայքարը չէ վերջացած, որովհետեւ հայ ժողովուրդի դարաւոր երազները եւ ձգտումները չեն իրականացած։ Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը, կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ծրագրի հիմնական նպատակը, որովհետեւ, այդ նպատակի իրագործման մէջ կը տեսնէ Դաշնակցութիւնը, ապահովութիւնն ու երաշխիքը հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան եւ անոր ազգային վերածնունդին.

Եթէ հարիւրաւոր տարիներ առաջ Կիլիկիոյ բարձրաբերձ լեռներու վրայ մարեց հայ պետականութեան ճրագը, ապա մենք տեսանք, որ հարիւրաւոր տարիներից յետոյ, հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակների արիւնով 1918 Մայիս 28ին, կրկին անգամ վառուեց Ախուրեանի եւ Հրազդանի ափերին, հայ պետականութեան ու հայ անկախ հայրենիքի ու սեփական հայրենիքի ճրագը։

Ազատ ու սեփական հայրենիքի տենչը եւ սէրը, միշտ եղել է դարերից ի վեր հայ ժողովուրդի երազը։

Չէ՞ք յիշեր, դեռ երէկ էր։

Մութ ու խաւարը պատել էր Արարատեան դաշտը... Մեր դարաւոր թշնամին, Թուրքը, Միջագետքի աւազաններից եւ Տիգրիսի ափերից, եկել հասել էր Սարդարապատի եւ Բաշ Աբարանի հովիտները ...

Եկել էր նա ահաւոր մի նոր եղեռն ստեղծելու։ Եկել էր նոր Զարդարեաններ ու Ակնունիներ, նոր Վաամխաններ ու Խաժակներ փնտռելու։ Եկել էր նոր մի ահաւոր Տէր Զօր ստեղծելու։

Առաւօտեան լուսաբացին Կոտայքի շրջանի ծերունի Սարգիսն ու իր կինը հեծկլտալով, իրենց միակ զաւակի մէջքին կը կապեն զինուորի տոպրակը եւ ձեռքը կը դնեն հրացանը դէպի Սարդարապատ, Ղարաքիլիսա ու Բաշ Աբարան ճամբելու...

— Եւ գիտես բալէս, կը մրմնջար հայրը, այս կռուի մէջ պիտի որոշուի մեր բախտը, յաւերժ սեւ է մեր օրը, թէ նորից պայծառ...

Թնդանօթներն ու գնդացիրները կը մռնչէին Սարդարապատի ու Բաշ Աբարանի հովիտներում ու ձորերում։ Այնտեղ դարբնւում էր հայրենիքի փառքն ու փրկութիւնը։

Ծերունի Սարգսի միամօր զաւակը գիտէր, հազարաւոր հայ քաջարի մարտիկների դիակների հետ ընկած էր թրքական խրամատներում, Դադարել էր հրացանների ու թնդանօթների որոտը ...։ Թուրքը կը նահանջէր, Թուրքը պարտուած էր եւ հայ հայրենիքը փրկուած ու ազատագրուած..

Հայաստանի քաղաքներում ու գիւղերում կը լսուէին զանգերի, յաղթական երաժշտութեան ու երգերի ձայները։ Իսկ գիւղական հինաւուրց եկեղեցիի պատերի տակ ծնրադիր կը մրմնջէր ծերունի Սարգիսը... «Տէ՛ր, Տէ՛ր, ես կորցրի իմ միամօր բալէս, բայց փրկեց ու ազատագրեց իմ հայրենիքը»։

Այսպէ՛ս է մեր ժողովուրդի հոգին։

Բախտակից սիրելի ընկերներ,

Կարգապահ ու արթուն զինուորի նման ամուր պահենք պայքարի այն դրօշակը, որ պարզուած է մօտ 43 տարի առաջ եւ իբրեւ աւանդ մնացած մեզ։

Կարգապահ զինուորի նման պատրաստ լինենք միշտ լսելու Դաշնակցութեան խօսքը, որ խօսքը եւ պատգամն է հայ ժողովուրդին։ Ու պատրաստ լինենք միշտ լսելու Դաշնակցութեան հրահանգը որ հրահանգն ու կամքն է հայ ժողովուրդին։

ԸՆԿ. ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Դաշնակցութեան Օրը մեր փառաւոր անցեալի վերյիշումի օրն է, ու նաեւ օրը՝ մեր ապագայ անելիքների մասին մտածելու։ Կ'ուզեմ այսօր խօսիլ մեր ներկայ պայմանների մասին։

Գաղթահայ կեանքը փոթորկուած է նորից, պառակտուած է ու խռովայոյզ։ Նոր դրոհ է կազմակերպուած Դաշնակցութեան դէմ — մէկ տեղ դրօշակի պատրուակով, ուրիշ տեղ մը առաջնորդի ու բանկալի խնդիրներով։ Սակայն բոլոր տեսակի խնդիրները պատրուակներ են Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար։

Պատահակա՞ն է արդեօք այս։ Ոչ, անշուշտ։ Իրականութեան մէջ մի կազմակերպուած ձեռք ձգտում է քայքայել Դաշնակցութիւնը։ Ո՞վքեր են այս հակադաշնակցական շարժման հերոսները։ Մենք նրանց ճանաչում ենք թէ իրենց անցեալով եւ թէ իրենց ներկայ գործունէութեամբ։ Դրանք հայ կեանքի խաւարակամ, յետադէմ ու կղերամոլ տարրն են, որի աչքի փուշն է Դաշնակցութիւնը եւ որի քայքայումն են ձգտում։

Նրանք կրկնում են իրենց սիրած յանկերգը — որ Դաշնակցութիւնը դէմ է Ներգաղթի, Հայաստանի վերաշինութեան ու վերջապէս այն ամէնի, որ ձգտում է ուժեղացնել Հայաստանը։ Իսկ իրենք են, որ ձգտում են Հայաստանի վերաշինութեան ու բարգաւաճման։ Ծիծաղելի են անշուշտ այդ վերագրումները ու իրենց յաւակնութիւնը։ Սակայն երբ խնդիրը կը դիտենք իր խորքին մէջ, կը տեսնենք որ այդ բոլոր վերագրումների ու բոլոր հակադաշնակցական պայքարների ետեւ կանգնած է Երեւանը։ Ան է որ կ'ուզէ գաղթահայ կեանքը վերածել ներքին պայքարներու — իրենց սիրած բառով դասակարգային կռուի դաշտ։ Միամտութիւն է կարծել թէ հայ ռամկավարները չեն ճանաչում խորհրդային կարգերը։ Շատ լաւ կը ճանչնան եւ սակայն հակադաշնակցական մաղձը իրենց թոյլ չի տար բաց աչքերով նայելու իրականութեան։

Բոլշեւիկները բազմաթիւ առիթներով յայտարարել են, որ իրենք «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չեն։ Իրենց նպատակը չէ գաղթահայութեան օգնութեան ձեռք կարկառել, այլ այդ գաղութները օգտագործել՝ «միջազգային իմպերիալիզմի» դէմ։ Միասնիկեանն ասել է, որ պէտք է ձգտել գաղթահայութիւնը չէզոքացնել ու քանդել, որպէսզի հնարաւոր լինի պայքարել «դասակարգային թշնամու» դէմ։

Փաստն այն է, որ այսօր անոնց բացած ճիգը յաջողած է— գաղութահայութիւնը պառակտուած է։ Հայ բոլշեւիկները պատրաստ են միշտ համբուրելու այն բոլոր ձեռքերը, որոնք Դաշնակցութեան դէմ կը դաւադրեն։

Ի՞նչն է ձգտում Դաշնակցութիւնը, որի դէմ են դուրս եկել մեր կեանքի խաւարամիտ տարրերը։ Դաշնակցութեան նպատակը չի փոխուել — Հայկական Հարցի լուծումը։ Սակայն Դաշնակցութիւնը չի կարող նկատի չունենալ գաղթահայութեան գոյութիւնը։ Որովհետեւ գաղթահայութիւնը զանցառելի թիւ չէ կազմում եւ իր տեղն ունի մեր անկախութեան պայքարի մէջ։

Գաղութները ենթակայ են ձուլման վտանգի — հազար անգամ կրկնուած ճշմարտութիւն։ Մեր մտահոգութիւնը պիտի լինի գաղութների պահպանումը, իսկ մեր գլխաւոր նպատակը Հայկական Հարցի լուծումն է, որովհետեւ միայն Հայկական հարցի լուծումը կարող է վերջնականապէս փրկել գաղթահայութիւնը։

Ո՞րն է միջոցը գաղութները պահպանելու — անդորրութիւն, միութիւն եւ կազմակերպութիւն։ Գաղութների մէջ դասակարգային կռիւն անիմաստ է ու միանգամայն կործանարար. Ոչ թէ ներքին կռիւ է պէտք, այլ համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն՝ գաղութները փրկելու համար։

Մեր այս պահանջի դէմ են դուրս եկած հայ «ազգասէրներ»ն ու [illegible] դաւաճան պաշտպանները Եգիպտոսից մինչեւ Ամերիկա քաղաքացիական կռուի սերմեր կը ցանեն. Դրօշակի պատրուակի տակ այդ գաղութների ներքին կեանքը խանգարուած է ու շփոթ։

Սակայն, հակառակ այս ամէնի, Դաշնակցութիւնը պիտի ձգտի պահպանել ու կազմակերպել գաղութները [illegible] համար, Հայաստանի համար։ Պիտի աշխատենք շարունակ մեր շինիչ աշխատանքը, թէեւ [illegible] շատ լաւ կը տեսնենք մեր դէմ [illegible] քարոզ պահպանողականների ու կղերականների յետեւ կանգնած ձեռքերը։

Դաշնակցութիւնը չի ուզում կռուի ասպարէզ դարձնել գաղութների կեանքը։ Բայց եթէ մեր հակառակորդները կ'ուզեն խռովել գաղութների կեանքը ու ձեռնոց կը նետեն Դաշնակցութեան, Դաշնակցութիւնը այն կուսակցութիւններէն չէ որ [illegible] խուսափէ պայքարի մտնելէ։ Համեցէք թող գան (ծափեր)... Երբ մեր կարգերի մէջ մեր անարժան հակառակորդները ոստիկան կը բերեն [illegible] դրօշը վերցնել տալու համար, երբ [illegible] եպիսկոպոս օտար մարդկանց [illegible] վար առնել կը տայ այդ նոյն դրօշը պիտի մտածել՝ ի՞նչ կը լինի [illegible]։

Ի՞նչ կ'ուզեն այս [illegible] ռամկավարները... Եթէ Դաշնակցութիւնը հարուած պիտի [illegible] կը ստանայ դէմից, բայց երբեք [illegible] (բուռն ծափեր)։ Մենք [illegible] չենք ձգտում նրանց յաղթութեան [illegible] դրօշակը արգիլել տալու. Որովհետեւ վերջին յաղթողը նա է, որի հետ [illegible] լինի հայ ժողովուրդը։

Հայ ժողովուրդը Դաշնակցութեան հետ է, իսկ Դաշնակցութիւնը միշտ հայ ժողովուրդի [illegible]։ Վստահ մեր հետապնդած նպատակի [illegible] ու հայ ժողովուրդի անխախտ [illegible] նահանջ պայքարին, մենք պիտի շարունակենք մեր ճանապարհը։

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Դաշնակցութիւնը եւ այն գաղափարը որ պիտի լինի հայ ժողովուրդի [illegible] ազատութիւնը.

«ԱՒՏԸ ԵՒ ԱՒՏԱՒՈՐՆԵՐԸ»

Գ. Ա. Ջօպանեան, այս խորագրով [illegible] յօդուածաշարք մը ստորագրած [illegible] Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթ «Ապագայ»ի մէջ։ Ըստ իր սովորութեան Գ. Ջօպանեան այդ յօդուածներու մէջ ալ հայ կեանքը յուզող խնդիրներուն կը մօտենայ ռամկավարական տրամաբանութեամբ, [illegible] պարագաները կեղծելով եւ [illegible] թիւրելով, իւրաքանչիւր «ախտ» [illegible] Դաշնակցութեան վերագրելով ու [illegible] Դաշնակցականի մէջ [illegible] տեսնելով...

Այս առթիւ Աթէնքի «Նոր Օր»ի յօդուածագիր մը, Կ. Գ. [illegible], պաշտպանի «Ճարպատ օծիէր»[illegible] հետեւեալ հարցումները կ'ուղղէ [illegible]

— «Ի՞նչ պիտի խորհէր Գ. Ա. Ջօպանեան, եթէ իմանար թէ [illegible] Ապահովութեան մարմնոյն [illegible] տեղեկագիր յանձնուած է [illegible] ցութեան 12րդ Ընդհ. Ժողովին [illegible] որ ինչպէս յայտնի է [illegible] վերջերս

Ի՞նչ պիտի խորհէր Գ. Ա. Ջօպանեան, եթէ գիտնար թէ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներու եւ [illegible] ներու կազմակերպութիւն մը [illegible] հաստատելու համար, [illegible] «Արեւ» թերթի մէկ խմբագիր [illegible] թարգմանելով յանձնուած է [illegible] դատական իշխանութեան, ի՞նչ պիտի խորհէր պ. Ա. Ջօպանեան, եթէ գիտնար թէ հելլէն Ընդհ. Ապահովութեան [illegible] տեղեկագրուած [illegible] ներու եւ Դաշնակցութեան [illegible] յական գործակցութեան մասին [illegible]

Մտաւորութիւն առանց [illegible] Ջօպանեան եթէ քիչ մը [illegible] մտածած ըլլար ազգային [illegible] բուն, պիտի համոզուէր [illegible] ախտը եւ որո՞նք են ախտաւորները։

Ի ԳԻՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

O

Երախաներուն ներական, բայց ...այկական աթութային մէջ օտարա...այկական տառ մըն է այս Այս տառը եկաւ ...կան տառ մըն է այս Այս տառը եկաւ փոխարինելու մեր աւր Արդարեւ, ...ժամանակին կը գրէին աւրհաւ. ինչ-ժամանակին կը գրէին աւրհաւ. Մինչեւ ...պէս հիմա կը գրենք օրհնել. Մինչեւ ...մէկին դար եւ աւելի խոյսեր կը տես-...մէկին դար եւ աւելի խոյսեր կը տես-...ւորի աւր գործածութիւնը. Հայաստանի արդի կառավարութիւնը ներ-մուծեր բոլորովին վտարած է այս օ-տարը ... տառը հայ լեզուին սահմաններէն ... բոլշեւիկ կառավարութեան մի-...ոյ ազգայնամոլիկ գործն է այս?)

Արտասահմանի մէջ եւս, անոնք որ ...ւ հայերէն կը գրեն, կը զգուշանան եւ կարելի եղածին չափ քիչ կը գոր-ծածեն այս օտար տառը: Մասնաւո-րաբար՝ երբ հարկ կ'ըլլայ գործածել ...ար բառերու եւ անուններու յիշա-...ակութեան ժամանակ: Այսպէս լաւ ...այերէն գիտցող մը չի գրեր Մուսոլի-նի, այլ կը գրէ Մուսոլինի: Դարձեալ ...աւ հայերէն գիտցող մը չի գրեր, Ֆրանսերէն աէսիոն բառը հայկական ...ով գրած ատեն, աէսիոն, այլ ...կը գրէ աէսիօն: Ե՞րբ պէտք է, ու-...րեմն, գործածել o տառը: Այն ատեն, ...երբ, օրինակ Ֆրանսերէնի մէջ, կ'ու-...զենք փոխարինել au տառերը: Այս-պէս Փօլ կը գրենք Պօղ(ոս):

Կարեւորը այս չէ սակայն: Հայերէն թերթերու մէջ կը տեսնուի օր հրէշա-յին գործածութիւն մը, որ ապահովա-բար կատաղեցնելու պիտի պատճառէր Սահակ — Մեսրոպի:

Երեւակայեցէք, թերթեր կան, որ կը գրեն խառլօթուրք, հելլենօպաւ-կար, եւ նման ձեւեր: Ինչպէս նաեւ Նուկօուլաւ, Ձեխօուլաւ: Այստեղ o տառը կը կատարէ շաղկապի (եւ) դեր: Բայց ոչ հայերէն շաղկապի, այլ օտար շաղկապի: Ինչո՞ւ մեր գեղեցիկ հայերէն շաղկապը չէք գործածեր, ա՛յ գրագ — բրոցներ: Ըսէք Նուկեւուլաւ, Ձեխեւուլաւ: Կամ եթէ կ'ուզէք, բնաւ մի դնէք շաղկապը Ըսէք, — Նուկ-ալաւ, Ձեխալաւ: Կամ միացուցէք գծիկով մը, — Նուկ—ալաւ, Ձեխ—ալաւ: Եւ ի՜նչքան արտայայտիչ, պարզ, յստակ կ'ըլլայ: Եւ ի՜նչքան համապատաս-խան հայերէն լեզուի օրէնքներուն:

Ֆրանսացիները o տառը կը գործա-ծեն բարդ բառերու կազմութեան ա-տեն: Օրինակ, կ'ըսեն փսիքօ-փաթօ-լօժիք: Ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ ես ալ գրէի հոգեբանօախտաբանական: Ծի-ծաղելի է, չէ՞:

Դժուար բան չէ, երիտասարդներ, ճիշդ գրելը: Ընդհակառակն շատ դիւրին է: Ուրեմն, մի՛ մոռնաք եւ յարգեցէք հայ լեզուին օրէնքները, եթէ կը սիրէք մեր մեծաւքանչը:

ԱՍՈՂԻԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ջրոյց Անատոլուի մամուլին հետ

— o —

Այս խորագրով, հետեւեալ խմբա-գրականը ունի Ազգը (այժմ դադրած).

Նամակատան վարչութիւնը մեզի ամէն օր տրցակ մը նուէր կը բերէ: Ասոնք՝ Պոլսէն դուրս տպուած ամսա-թերթեր, շաբաթաթերթեր, օրաթեր-թեր են: Մեր այս պաշտօնակիցնե-րուն գլուխը կամ գրչի ու մտքի տէր մարդիկ որոնք իրենց շրջաններուն մէջ ճանչցուած են: Այդ պատճա-ռաւ ալ, ամէն օր նոր փափաքով մը կը բանանք անոնց կապոցները: Եւ ախորժակով կը կարդանք: Մեզ որ անոնցմէ ոմանք իրենց օհիքը չեն կր-ցած ազատել օրաթերթի մը համար ծանր նկատուած գրական փորձերէն կամ սահմանափակ թիւով մարդոց յատուկ գիտական կամ փիլիսոփայա-կան նիւթերէն: Իրենց ընթերցողնե-րուն թիւը, թերթերուն տպուած վայրերը եւ անոնց մտաւոր մակար-դակը հեն. եթէ նկատի առնենք, կը տեսնենք որ մեր այս պաշտօնակիցնե-րուն մօտ ճիգի պակաս մը կայ:

Վերջապէս, եթէ մէկ կողմ դնենք Թուրքերու վճարման հրահանգի, թանդուած կամուրջին մօտերս շինուե-լուն, ուսուցիչներու եւ պաշտօնեանե-րու նշանակման յատուկ լուրի սիւ-նակները, մնացածը Անատոլուի գոր-ծակալութեան կողմէ արուած լուրեր են.

Այս թերթերը, ինչքան գիտենք, նիւթական ու առեւտրական մտահո-գութիւններ ալ չունին: Ապա ուրեմն կը մնայ եզրակացնել որ անոնք հրա-պարակ իջած են գաղափարական նը-պատակով մը եւ իրենց հայրենակից-ներուն մտահոգութեանց թարգման ըլլալու առաջադրութեամբ

Մինչդեռ անոնց էջերը ցոյց չեն տար այդ մտահոգութիւնը: Եր չանգ-նիր որ այդ թերթերուն լոյս տեսած վայրերէն դառն թղթակցութիւններ չստանանք: Այդ թղթակցութիւններն ու նամակները մեզի կը խօսին Անա-տոլուի ժողովուրդին — համաձայն միջավայրի — կամ հողագործական, կամ առեւտրական եւ կամ ընդհանուր ցաւերէն

Իսկ մենք ի զուր կը յողնինք Անա-տոլուի թերթերուն մէջ այդ նամակ-ներն ու թղթակցութիւնները հաստա-տող, տեղական պահանջները արտա-յայտող գրութիւններ փնտռելով: Ա-մառ եւ ձմեռ՝ նոյն ձեւով ու նոյն ձայնով ու նոյն արտաքինով մեզ բա-րեւող մեր այս պաշտօնակիցներուն միջեւ կարծէք համաձայնութիւն մը գոյացած է լուրջ նիւթերու շուրջ չարտայայտուելու մասին

Ճիշդ է որ անոնցմէ շատերը կը խօ-սին Հալքէվիներու օգտակար գործու-նէութեան, հանդէսներու գիւղական թերթերու մասին: Այդ շրջաններուն մէջ խօսուած փայլուն ճառերէն լու-րեր տալ կը բաւականային: Այսքանին ալ շնորհակալ ըլլալ մեր ճիտին պարտքն է:

Եւ սակայն, աշխարհի տագնապէն բաժին ունեցող երկրի մը մէջ, այդ բոլորէն դատ գրադելիք խնդիրներ շատ կան:

Օրինակ՝ իջնել ժողովուրդի մա-կարդակին, անկէ առնուելիք գաղա-փարները անկեղծ քննութեան մը ենթ-նել եւ աշխատիլ լուսաւորել պատկան պաշտօնատուները — ասոնք եւս յար-գի ծառայութիւններ չե՞ն:

Ահա այս է Պոլսէն դուրս հրատա-րակուող մեր թերթերուն տկար կող-մը.

Հոգ չէ, ողջերթի եւ ժամանումի նկարագրութիւնները վնասող մաս մը ընթերցողներու փափաքը թող կրկին նկատի առնուի, միայն չմոռ-ցուի որ մամուլի դերքն ու պարտա-կանութիւնը, բազդատմամբ երէկ-ուանին, շատ փոխուած է: Այլեւս ան-բաւական են միայն հեկաւ — գնացքի լուրը, զորս կուսային հանրապե-տութեան կողմէ կացինահար տապա-լուած ռալմանական շրջանին:

Եթէ անձնական ուրիշ մտահոգու-թիւններ չունինք, հրապարակաւ խօ-սինք քիչ մը, եւ ընդհանուր պահանջ-ներու մասին վիճաբանելու ձեւը կի-րարկենք

Ուղղամիտ ու անկեղծ քննադատու-թիւններ հանրապետութեան ամենա-հիմնական ազդակներն են

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

Ֆութպոլի եղանակին ամէնէն տեն-դոտ այս օրերուն սրտի կսկիծ մը կը զգանք ի տես ողբալի կացութեան ուր հասած են Փարիզի հայ ֆութ-պոլիստները: 1922–3ին հայ բազմա-թիւ ծանօթ ֆութպոլիստներ Փարիզ եկած էին եւ ցրուած զանազան ֆրան-սական խումբերու մէջ. 1924ին մեծ զոհողութիւններով կարելի եղաւ զա-նոնք հաւաքել Հ. Մ. Ը. Մ.ի շուրջ եւ իրենց համբաւը տարածուեցաւ Փարիզէն մինչեւ գաւառներու մէջ ալ շնորհիւ իրենց լաւ խաղարկութեան: Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերուն համար սկսաւ փայլուն շրջան մը, ամէն կող-մէ հրաւէրները կը տեղային լաւ պայ-մաններով. բայց հայ ֆութպոլիստնե-րուն համար առանց սանթիմ վճարե-լու համբորդութիւններ կատարել եւ կեղեցիկ վայրեր այցելել չէր բաւեր, պէտք էր նաեւ նիւթական շահ: Անոնք սկսան պահանջկոտ դառնալ, ստանաական դիրք բռնել եւ ի վերջոյ քաշուեցան զանազան անունններու տակ գործելու համար: Արդիւնքը մէջտեղն է. այսօր ոչ մէկ ֆութպոլի ներկայանալի խումբ կայ: Կտորակ-ուած, ասդին անդին ցրուած, հայ ֆութպոլիստները այսօր կը քաշքշեն իրենց գոյութիւնը: Փարիզի մէջ մենք կը հաշուենք չորս հինգ անզատ խում-բեր, մինչ հազիւ մէկ ներկայանալի խումբ կազմելու չափ առողջ ունինք: Եւ կիրակինները իրարու կը յաջորդեն առանց տեսնելու իրենց մրցումը:

Քրոնիկագիր մը վերջերս կ'աւետէր թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախկին անդամը Ս. Կարապետեան ձգած է Ռընոյի խումբը եւ եկած է իր աջակցութիւ-նը բերելու «Տորքեր»: Ս. Կարապետ-եան մեծարժէք ֆութպոլիստ մը եղած է եւ ներկայացուցած Փարիզ քաղաքը —ինչպէս իրմէ առաջ Ս. Գանճեան: Հ. Մ. Ը. Մ.ը կրնայ հպարտ ըլլալ իր շարքերէն հասցուցած ըլլալուն հա-մար զինքը: Բայց տարրական արա-մաբանութիւնն իսկ կ'ուզէր որ ան իր աջակցութիւնը հայ խումբի մը բերել ուզած ատեն խորհէր այն միութեան մասին, ուր ինքը իր նորածիլ արժէքին զարգացումը տեսաւ: Այդպէսով դու-ցէ լաւ օրինակ մը տար իր ընկերնե-րուն: Բայց իրաւ է թէ մեր տղոց քա-սանկ բարակ բաներու մասին խօսիլը կը նշանակէ ժամանակ կորսնցնել:

Յուրֆոլի «փութֆէտբոլէ»

խումբերու Ֆրանսայի ախոյեանու-թեան մրցաշարքին հինգերորդ օրը տեղի ունեցաւ կիրակի օր: Առաջին դասակարգին մէջ այցելու խումբերը ծանր պարտութիւններ կրեցին. ութը մրցումներէն եօթին մէջ իրենց խաղա-վայրերուն վրայ խաղացող խումբերն են որ յաղթական ելան, միայն Ֆիվ է որ յաջողեցաւ Գանի մէջ իսկ հաւա-սար մնալ տեղւոյն խումբին հետ

Զօրս խումբեր առ այժմ 7 կէտով առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխը կը գտնուին՝ Մոնփելիէ, Ֆիվ, Սէթ, Լիլ, իսկ Անթիպ եւ Նիմ վեր-ջին են 3 կէտերով. ինչպէս կը տես-նուի պայքարը բուռն է եւ խումբերը իրարու շատ մօտ՝ արժէքով: Ոչ մէկ խումբ անպարտելի մնացած է. 7 կէտ ունեցող խումբերը մէկ պարտութիւն (0 կէտ) մէկ հաւասար (1 կէտ) եւ երեք յաղթանակ (6 կէտ) տարած են հինգ խաղի վրայ:

Փարիզի խումբերէն Ռասինկ կիրա-կի օր իր երկրորդ յաղթանակը տա-րաւ Անթիպի դէմ. իսկ Ք. Ս. Փարի պարտուեցաւ Նիսէ: Երկուքն ալ ունին 4 կէտ, երեք պարտութիւն կրած ըլ-լալով, երկու յաղթութեան դէմ:

Երկրորդ դասակարգին «Հիւսիսա-յին» բաժանման մէջ որ շատ աւելի զօրաւոր է քան «Հարաւային»ը, չորս յաղթանակով եւ մէկ պարտութեամբ — ութ կէտ — դասաւորման գլուխը կը գտնուին Ռուան եւ Միւլհուզ: Փա-րիզի Զուիցերիացիները հինգ խաղի վրայ հինգ պարտութեամբ վերջին են o կէտով: Մայրաքաղաքին մնացեալ խումբերը, Րէտ Սթար եւ Գիլեալ Ֆր-րանսէ աւելի լաւ դասաւորում մը ու-նին, առաջինը 7 կէտ եւ երկրորդը 5 կէտով: «Հարաւային» խմբակին մէջ Մօնաքօ, Լիօն, Իզէր առաջին են 5 կէտով, իսկ Նիսի երկրորդ խումբը՝ Ֆ. Ք. վերջին 1 կէտով:

Միջազգային գետնի վրայ կիրակի օր կարեւոր մրցում մը տեղի ունեցաւ Վիէննայի մէջ երկու յախտնական հակառակորդներուն՝ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ. Հիւգօ Մայըլ բազ-մաթիւ փոփոխութիւններ մտցուց այս տարի իր խումբին մէջ, որ հաւանա-բար չունի անցեալ տարիներու արժէ-քը: Մաճառները յաջողեցան հաւասար մնալ իրենց համբաւաւոր դրացիին հետ:

Գիտենք թէ քանի մը ամիսէն Աւս-տրիացիները շատ ծանր պարտակա-նութեան մը առջեւ պիտի գտնուին երթալ մրցելով Կլասկոյի մէջ իսկ Սկովտիոյ ազգային խումբին դէմ, ինչպէս Ֆրանսացիները՝ որոնք դեկ-տեմբերին պիտի մրցին Անգլիոյ դէմ Լոնտոնի մէջ:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Որդերը

— o —

«Նոր Երկիր», օրկան Ս. Դ. Հ. չակեաններու Ֆրանսայի շրջանին, կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ.).

— «Ապացուցուած իրողութիւն է, որ Հայ Յեղափոխական վաեմ գաղա-փարին յաղթանակը վիժեցնելու կամ դանդաղեցնելու ուսափէ ամէնէն աւելի վտանգաւոր եղած տարրը՝ կու-սակցութիւններու մէջ սպրդած Որդե-րը եղած են: Անձնազոհ Հայ Յեղա-փոխականներու օգտակար խայտեքնե-րը միշտ ալ բախած են այդ Որդերու բարձրացուցած բազմաթիւ ու բազմա-զան խոչընդոտներուն:

Վատութեան, Դաւադրութեան ու Մատնութեան զէնքերով զինուած Որ-դերը, — որոնք, երբեմն, մեր դարա-ւոր ու ահաւոր Թշնամիին կողմէն իսկ ներմուծուած են Հայ կուսակցական կեանքին մէջ, — յաճախ, մեծ յաջո-ղութեամբ կատարած են իրենց յանձ-նուած կրծումի, պառակտումի ու ո-չնչացումի եպերելի պաշտօնը եւ ամ-բողջական դատապարտած՝ գաղափա-րական ու կազմակերպական վերըն-ձիւղումի փառաւոր աշխատանքները:

Որդերը, վերջ ի վերջոյ ճզմուած են անշուշտ, գիտակից յեղափոխական-ներու վճռակամօրէն առած անտեղի-տալի քայլերու տակ, բայց տուժած է Հայկական Ազատագրութեան սրբա-զան գործը:

Սադրանքութեան, Անբերայութեան ու Կեղծիքի այդ տխուր ապերները, աշխատաւորական պարզամիտ ու ան-կեղծ զանգուածին մօտեցած են միշտ՝ սրտցաւ կուսակցականի, անկեղծ հայրենասէրի ու մաքուր գաղափա-րականի դիմակով զեղերեսուած եւ փորձած, անոնց միամտութիւնը չա-հագործելով, իջնել մինչեւ կուսակ-ցական ծառին արմատը ու բոյն դնել հոն՝ Քանդումի իրենց դերը յամրօրէն յարատեւօրէն ու յաջողութեամբ շա-րունակելու եւ ծառը տապալելու հա-մար:

Այն բոլոր կազմակերպութիւնները, որոնք ատրագնահատած են Որդերու վտանգաւորութիւնը եւ անտարբերու-թեամբ թոյլ տուած են անոնց ան-պատիժ աճումը, շատ չանցած, դալ-կացած ու կազմալուծուած են եւ դարձած անարժէք քանակութիւն քա-ղաքական ու հասարակական ասպարէ-զին վրայ:

Իսկ ապրած են եւ աւելի քան հը-զօրացած, այն կուսակցութիւնները, որոնք ուժեղ ցնցումով մը իրենց մէ-ջէն դուրս վտարած են այդ անվնաս կարծուած Որդերը եւ փրկած ծառին արմատը:

Երեւոյթը նոյնն է նաեւ եկեղեցա-կան ու մշակութային կազմակերպու-թիւններու մէջ:

Խաչ ու խաչվառով զինուած անպէտ հոգեւորականներ, որդի նման կրծած են այդ հոկայ հաստատութեան ար-մատները եւ հասցուցած զայն ներկայ ողբալի վիճակին:

Ամբողջ դարութահայութիւնը այ-սօր յուզումի ու ալեկոծութեան մատ-նուած է այդ Քաւոր - Գետրոս կղե-րականներու անփառունակ գործու-նէութեան շնորհիւ: Որդերը իջած են մինչեւ ծառին արմատը եւ դժուար թէ այլեւս փրկուի հինաւուրց մեծ հաս-տատութիւնը, որ երբեմն ունեցած է իր նշանակելի դերը հայ կեանքին մէջ շնորհիւ իր ազգասէր պաշտօնեանե-րուն»:

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Այս պահուս «Մշակոյթի Օրուան» ...քէին կարգադրութիւններն են որ ...ողջ կ'ունենան:

Յանձնախումբը իր աշխատութիւն-ներուն ձեռնարկեց ճիշդ երեք ամիս առաջ, այնպէս որ պատասխանատու-թեամբ կազմակերպուած հանդէս մը ... Նախապէս ճշգրտուած յատակա-գիծ մը համաձայն պատրաստուե-...ւա յայտագիրը:

Հանդէսը կը բաժնուի երկու մա-սի — Ա. Բաժնին կը մասնակցին «Կո-միտաս» եւ «Կիլիկիա» երգչախումբե-րը իրաքանչիւրը երեքական երգով, ...ոյ երգչուհիներ՝ Օր. Մ. Բաբայ-եան, Ի. Պիւլպիւլեան, դաշնակահար ... Ս. Սարգիսեան եւ ջութակահար ... Ազաբաբեան: Բ. բաժինը կը ...է սէնֆոնիք մեծ նուագախումբը ... ...պետի նուագ ղեկավարութեամբ ... Գ. Ալէմշահի եւ Ա. Պարթե-...ի համանուագային վեց կտորներ Ներկայ նուագահանդէսով բեմ կու-...ոյ տաղական թիւ մը մեր երգահաննե-...ին մտաւորապէս տասնեւվեց հե-...ինակ: Հոգ կը մտնեն անհետացող-...ներէն Տիգրան Զուհաճեան, Սպեն-...դիարեան. Հայաստանի արդի երգա-հաններէն՝ Ռ. Մելիքեան, Անուշաւան ... Ղեւոնդեան, Բարխուդարեան, ...եան, Ջաքարեան եւն.: Իսկ ար-տասահմանեան հեղինակներէն՝ Կ. ...րգապետ, Գ. Սիւնի, Կանաչեան, ...րթեւեան, Ալէմշահ, Աղաբաբեան: ...Նամք տարուած է որ ցուցադրուի ...ոյ երաժշտական ոճը իր այլազան ...ճանումներով, կրօնական, ժողո-...վրդական, համանուագային եւն.:

Յայտագրէն հինգ թիւ անտիպ են ...պիտի նուագուին առաջին անգամ: ...նոց մէկն ալ մեր տարաբախտ վար-...պետին աշխատութիւնն է:

Մեծ երգեհոնով պիտի նուագուի ...ատածածնի մեղեդին ընկերակ-ցութեամբ նուագախումբին:

Հրաւիրուած են եւրոպական լուրջ մամուլին երաժշտական քննադատնե-րը, բազմաթիւ գեղագէտներ եւ գը-րագէտներ

Ինչպէս շեշտած ենք, այս հանդէսը ըլլալով մեր մշակոյթին տօնակատա-րութիւնը, միեւնոյն ատեն առիթ մը պիտի հանդիսանայ որպէսզի օտար ա-ռաջաւոր մտքին ցուցադրենք մեր ար-ուեստին ինքնատիպ ոճը: Տօնակա-տարութեան յանձնախումբը կազմը-ւած է մեր ազգային հաստատութիւն-ներու ներկայացուցիչներուն համա-խմբումէն: Այնպէս որ սա միակ միութեան մը նախաձեռնութիւնը չէ, ու մանաւանդ՝ ոչ մէկ շահախնդրա-կան նպատակ չի հետապնդուիր: Եւ-րոպական ամենալուրջ սրահի մը մէջ օտարներու ներկայութեան մեր քա-ղաքակրթութեան դիմագիծն է որ պիտի ցուցադրենք: Հետեւաբար ամէն հայ անհատ պատասխանատուական ըզ-գացումով է որ պէտք է մօտենայ այս հանդէսին: Նախ յարգանք դէպի մեր սեփական մշակոյթը եւ երկրորդ՝ նիւթական պզտիկ օժանդակութիւն մը հպարտութեամբ դուրս գալու այս հանդիսութենէն: Գիտնանք թէ ամէն մէկ պարապ աթոռ ապտակներ են մեր երեսին մեր ձեռքով:

Ուրեմն կազմակերպիչ յանձնա-խումբը կը հրաւիրէ ժողովուրդը խուռներամ պատուել իր Մշակոյթի տօնը:

Հանդէսը պիտի սկսի որոշեալ ժա-մուն: Պարտաւոր ենք սրահը յանձնել անօրէնութեան ճիշդ 11.30ին: Ըլլանք ճշդապահ եւ մանաւանդ կարգապահ:

Մշակոյթի Օրուան Կազմակերպիչ Յանձնախումբ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

5.— ՃԱՐԱՀԱՏ՝ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆՔ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

— o.o —

Օր մը անասունները դաշտ տարած կ'արածէի: Եր-...ի ժանտարմաներ պատահեցան ինծի, դէմքիս անմիջա-...պէս ճանչցան Հայ ըլլալս եւ անունս հարցուցին: Ըսի՝ ...Մուսթաֆա: Երբ քիչ մը խօսիլ տուին, հասկցան Հայ ...ըլլալս, եւ անմիջապէս իրենցմէ մէկը փամփուշտը հրա-...ցանի մէջ դնելով ըլթակը քաշեց: Մինչ ես կը սպասէի ...մահուանս, փամփուշտը կրակ չառաւ: Երբ փորձեց երկ-...րորդ անգամ կրակել, ընկերը արգիլեց եւ անցան գա-...ցին.

Իրիկունը տուն վերադարձիս դարձեալ մատնուե-...ցայ հայորս ժանտարմաներու ձեռքը: Ասոնք զիս ու քանի ...մը ուրիշ Թշուառ մնացորդներ եւ հազիւ գիւղէն դուրս ...հանած, այս անգամ չէյխ Սաֆիի փեսան Աղիզ, երիտա-...սարդ Քիւրտը եկաւ հինգ ղրուշով հոգիս փրկելու: Ու-...րիշ Քիւրտեր եւս եկան իրենց քովէն յափշտակուած հայ ...տղաքը ազատելու հինգական ղրշ. փրկագինով, իսկ ո-...մանք ալ քիչ անդին գնդակահարուեցան:

Աղիզ անունով Քիւրտը զիս փրկելու եկած էր, ծա-...ռայ ըլլալով ծնողքիս եւ մասնաւորաբար հօրեղբօրս՝ ...Գալուստաբէին: Այս վերջինը օր մը (Սահմանադրութենէ առաջ) երբ մեր գիւղէն Մուշ կ'երթայ, անոնց գիւղէն կ'անցնի: Քիւրտերը ըստ իրենց սովորութեան, չուները կ'արձակեն վրան որպէսզի խածնեն վիրաւորեն յանդուգն Հայը՝ որ համարձակած էր մինակը իրենց գիւղէն անցնիլ:

Հօրեղբայրս դաշոյնը քաշելով գլուխէն կը վիրաւո-րէ շուն մը: Ասոր վրայ աէրը եւ ուրիշներ զէնքով յար-ձակում կը գործեն հօրեղբօրս վրայ, իսկ Աղիզը իր չորս եղբայրներով պաշտպանելու կ'ելլէ միւնակ ճամբորդը, որ յաղթական գիւղէն կը մեկնի, առանկցնելով շատ մը հայ ճամբորդներու ոտքը խածնող շունը եւ փշրելով ա-նոր տէրերուն քիթը:

Այժմ Աղիզի ծառայութեան մէջն եմ: Օր մը ան զիս հետը առնելով գիւղէն դուրս ելաւ:

— «Պատրաստ կեցիր, պիտի մեռնիս» ըսաւ:

Առանց ինծի ժամանակ տալու որ պատճառը հաս-կնամ, գերմանական հինգնոց հրացանը երեք անգամ պարպեց եւ փամփուշտները գլխուս մազերը շոյելով ան-ցան:

Մինչ ես քարացած էի ոտքի վրայ, յանկարծ վրաս խոյացաւ: Ի՞նչ, սուինահա՞ր ընելու: Ոչ, ճակատես համբուրեց որ գնդակին առջեւ անտարբեր էի, ուրեմն Գալուստաբէի եղբօր որդին եմ եղեր...

Ցուցումէս սկսայ լալ, միտքս բերելով «կատուին խաղը, մկան մահը» առածը:

Քիւրտը տարաւ զիս տուն տարաւ եւ պատմեց եղածը: Ոմանք հետը խնդալով ոմանք ալ զիս մեղքնալով, անցաւ գնաց:

Այդ իրիկուն իսկ, ժանտարմաները դարձեալ հայ բեկորներ բերին այս գիւղը: Ասկէ եւս հաւաքելով պի-տի տանէին Խէլլփան կոչուած հայ գիւղը ուր կը կենար միւտիրը ջարդէն ի վեր: Այնտեղ զետեղերքը պիտի ջար-դէին: Ես տեղեկացայ որ մեր գիւղէն եւս տղայ մը կար անոնց մէջ, Ղուկէի Սարգսի տղան Բարգէնը: Ուստի խնդրեցի Աղիզէն որ աշխատի զայն ազատել:

Աղիզը հինգ ղրուշ (որոշուած) փրկագինով ազատած բերած էր զայն, դնելով իր մէկ բարեկամի մօտ: Յա-ջորդ օրը ինծի հետ անասունները արածելու եկաւ դաշտ:

6.— ՈՒՐ Կ'ՈՐՈՇԵՄ ՓԱԽՉԻԼ

Բարգէնը յուսահատական խօսքեր կ'ընէր ինծի, ը-սելով որ ինք արդէն տանկցած էր հոգիով: «Եթէ նոյն իսկ, վաղը Ռուսն ալ գայ գրաւէ այս հողերը, այլեւս չեմ հաւատար Հայոց Աստծուն: Խոյամներու Աստուածը աւելի ուժեղ է եղեր» եւայլն: Հազիւ 3 — 4 օր մնաց Բարգէնը, փախաւ եւ մտաւ Թուրքի մը ծառայութեան մէջ: Տարի մը վերջ զինքը տեսայ Հայնի կոչուած գիւ-ղաքաղաքը (Տիգրանակերտի նահանգ), ու այժմ ալ չեմ գիտեր ինչ հրաշքով ազատուած կ'ապրի Ռուսաստանի Նովօրոսիսկ քաղաքը

Բարգէնի հեռանալէն յետոյ, կարգը եկաւ ինծի փախ-չելու. այդ գիւղէն ուր ժանտարմաները միշտ անպակաս էին եւ ուր օր մը կեանքս վերջ պիտի գտնէր: Իմացեր էի մանաւանդ որ Խամշլու գիւղացի Խասոյի Ըմըրը եկած հաստատուած էր մեր գիւղը, միասին բերելով Արօն եւ քոյրերը Ապըլումը:

Փախչելու դժուարութիւնները շատ էին: Մեր գիւղը հասնելու համար պէտք էր ուղիղ ճանապարհով մօտ ե-րեք ժամ քալել, ինչ որ անկարելի էր, որովհետեւ ճամ-բաներու վրայ որոշ տեղեր պահակ զինուոր կար: Ձէ՞ որ Ռուսերու կողմէ այդ վայրերը գրաւելը օրերու խնդիր էր միայն, լեռնէն բարձրանալ կ'ուզէի, բայց մօտ մէկ մէթր ձիւն կար, ձմեռ էր, կը վախնայի նաեւ գայլերէն:

Կը վախնայի բախտակից ու ցեղակից ընկերներուս յայտնել մտադրութիւնս, որովհետեւ շուրջ 15 տղայ բո-լորն ալ քիւրտ լակոտներու հետ լկտի խօսքերով օրը ի-րիկուն կ'ընէին: Երբ կը հանդիպէին ինծի, մայր, հա-ւատք, ազգ եւայլն կ'անարգէին, ըսելով որ ամիսներ ա-ռաջ այն ինչ ձորին մէջ քար չեմ նետած Խէլլփան գիւ-ղացի Ռէս Ցակոբի դիակին: Չեմ գիտեր գուցէ իրենց վախէն, սակայն Քիւրտէն աւելի Քիւրտ էին ինծի հան-դէպ, բացի մէկէն:

Շուրջ 22 տարեկան հայ տղայ մըն ալ միշտ պատու-հաս դարձած էր գլխուս, շատ հաւանաբար իր գոյու-թիւնը պահելու մտահոգութեամբ: Ի վերջոյ երբ Ռուսը մօտեցաւ, մեր գիւղացի Նեզոսի Օվոյի հետ իրար գտած փախած էին, եւ ճանապարհին զարնուած թուրքեւքիւրտ գաղթականներէ: Անոնց գայլերու կողմէ յօշոտուած մարմինները անձամբ տեսնելու դժբախտութիւնն եւս ունեցայ:

Իմացած ըլլալով որ Արօն կ'ապրի մեր գիւղը, օր ա-ռաջ փախչելու որդը հոգիս կ'ուտէր: Թէեւ մէկ մեթր ձիւն կար գետինը, սակայն Քիւրտերը այդ ամառ հայ ջարդելու գործով պարապած էին եւ անասուններու ձմ-րան պաշարը չէին հոգացեր: Ուստի ստիպուած կենդա-նիները կ'առաջնորդուէին ուռի ծառերու տակ, «կոնտ» ուտելու համար:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Պանթէօ-Քաշանի «ԱՐՇԻՐ» խումբի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՕՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400 ֆր.: Կարգադրեցինք:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ն. Ե.— 35.
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 35:
ՇԱՍ, Կեր.— 25:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ.— 35:
ԻՒԺԻՆ, Գ. Տ.— 70:
ԹԷՀՐԱՆ, Գործ.— 455: Կարգադրեցինք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն.— 70:
ԱՐԼ, Ե. Պ.— 70:
ՆԻՍ, Պ. Խ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 940:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Ս. Թ.— 70:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 205:
ԹԷՀՐԱՆ, Ե. Յար.— 200:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Աֆ.— 200: (Ի հաշիւ Պիլ. Յակոբի, Վրժէ):
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կ. Մ.— 35:
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 250:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Սարգ.— 35:
ՊՕՆՏԻ, Մ. Մեզ.— 35:
ՎԻԼ ՏԱՎՐԷՅ, Գ. Մեծ.— 70:
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Խ. Բալ.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ԺՈՒԱՆՎԻԼ ԼԸ ՓՈՆ, Թ. Գ.— Սկըսած զրկել Հոկտ. 1էն:
ՇԱՍ, Գ. Կ.— Սկսած զրկել Հոկտ. 1էն:
ՓԱՆԻՐԻ, Ն. Ե.— Սկսած զրկել Հոկտ. 1էն:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Պ. Բ.— Սկսած զրկել Սեպտ. 30էն:
ՌԵՇՏ, Ե. Մ.— Սկսած զրկել Սեպտեմբեր 27էն:
ՄՕՆՐՈՒԺ, Ե. Ջ.— Սկսած զրկել Հոկտ. 1էն:
ՊԵՐԼԻՆ, Ա. Ի.— Սկսած զրկել Սեպտեմբեր 27էն:
ՊԱՆԵՕԼԷ, Եէթ.— Սկսած զրկել Սեպտեմբեր 24էն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Անդրանիկ Մարսուպեան (Թալու Արմըճաղցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Յովակիմ Սարգիսեանը, որ երկու տարի առաջ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուէր և կանոնաւորապէս կը թղթակցէին. անկէ ի վեր լուր չունիմ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.— Antranik Marsoupian, 57, rue Bernard du Bois Marseille. France. Լուր առնողին մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեմ։ Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Թիթեզագօրծ (Քէնէքչէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզմիրի Ուրֆայի Հայոց գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône) France.

— Կիւրինցի Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը Անդրանիկ Մէնտիլեանը որ 1915ի տեղահանութեան միջոցին կորսնցուցած է 5 տարեկան հասակին։ Կը փնտռէ նաեւ իր քոյրը Ազնիւ Չիթճաշեան, մայրը Մարիամ, մեծ մայրը Հաճի Աննա։ Տեղահանուած են Շարքշլայէն (Սեբաստիոյ շրջան)։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Սրբուհի Մէնտիլեանի. Usine Diederich. Bourgoin - Dortoir, Isère (France).

Ուշադրութիւն

փաստաբան **BERNARD WAHÉ**ի հասցէին
94, Rue St. Lazar. Մէթրօ՝ **St. Lazare. Tél. Pigalle: 67-69**

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ **41, Grand' Rue**

եւ

LIBRAIRIE DE LA POINTE, 240 Grand' Rue, CHAVILLE

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ **Salle GAVEAU**ի ՄԷՋ
45, Rue la Boëtie **Métro: Miromesnil**

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջաններու Հայ Մշակութային Միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ: Նախաձեռնութիւն՝ « ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ »ի:

կը նախագահէ՝ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Աննախընթաց երեկոյթ նուիրուած ամբողջութեամբ Հայ երաժշտութեան: Պիտի նուագուին հին եւ նոր հեղինակներու երկերը մեծ մասամբ առաջին անգամ:

Երգչուհիներ.— Օր. ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ եւ Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ
Ջութակահար.— Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ,
Դաշնակահար.— Պ. Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ,
Երգչախումբեր՝ «Կոմիտաս» ղեկավարութեամբ Պ. Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆի,
» » «Կիլիկիա» » » Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի,

Սէնֆոնիկ մեծ նուագախումբ, բաղկացած 40 արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի եւ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի,

ՏՈՄՍԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ.— «Հայ Մշակոյթի օրուան» ցանձնախումբի քարտուղարութեան՝ Պ. Հ. Բալուեանի մօտ, 1, Rue l'Aqueduc, Paris (10). Tél. Nord 75-69: Salle Gaveau. 45, rue la Boëtie ամէն օր ժամը 9-12 եւ 2-6: Գրատուն Հ. Ցամուէլ, 51, rue Mr. le Prince: Ճաշարան Ֆլօրիա, 61, rue Mr. le Prince: Հանդէսին օրը կիշէն:

Բոլոր տոմսերը թուագրուած են, գիները 5 - 20 ֆրանք:

կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տեղերը:

Հաղորդ. միջոցներ.— Մէթրօ Miromesnil. Օթօպիւս AT, ATbis, AO, AH, B, BE, CD, CE, CC: Հանդէսը պիտի վերջանայ գիշերուան ճիշդ 11.30ին

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տօքթ. Յ. ՏԻՐԱՅ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ՝ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
փոխադրուած է **53 Rue du Four 53. Paris (6)**
Métro: St. Sulpice եւ **Sèvres, Croix-Rouge**
Tél. LITTRÉ 49 - 23

Հայկու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ Danton 52—75
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԵԼԼԱԼԵԱՆ (Գրիմիրէլ)

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենայաւ պայմաններով:
Փողոցի արկածի դատերու մասնագէտ, առանց կանխավճարի։
Ընդունելութիւն: Առաւօտ ժամը 9էն 10.30, Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30։
Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Թիւ **10 Camme Façon Metier** Թրիքօի գործիք ունեցող եւ տունը աշխատող գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ։
Շատ լաւ վճարում։
Դիմել՝ **TERZIAN**ի
3, Rue Poissonnière, Paris
Ներկայանալ **certificat de Domicile**ով։

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-0
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D. N. BAHADOURIAN 40, rue Chaponnay. Lyon

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Mauben-Mutualité
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒԺԻ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 3էն ... կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71, Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10e)
Tél. Botzaris 53 - 61 Métro: Château d'Eau ou Gare de l'Est

Դիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ... ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի X ճառագայթներով ...

Կը բուժենք ստամոքի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քննութիւն՝ ... 100 ֆրանք ...

...

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—6: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9 ...

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

PEUGEOT

201 **301**

ԾԱԽՈՒԻ ԵՆ անմրցելի գիներով աժան, նոր եւ քիչ գործածուած **201** և **301** թիւ **PEUGEOT** օթօմօպիլներ։ Աննախընթաց առիթ։ Փութացէք օգտուիլ առիթէն։
Դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի
65-67, Ave. Champs Elysées, Paris (2)
Tél. 66 - 28 եւ **66 - 29**

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(6)**

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Բաղնիքէն ելաւ, փաթթուեցաւ եւ անկողին մտաւ։ Սպասաւորը կը պատրաստէր ձեռքը նամակ մը։ Օտարուհի մը որ պանդոկը կը բնակէր, զինքը ճաշի կը հրաւիրէր։ Ստորագրուած էր «Պառոնուհի Հիկկինս»։ Հակառակ մուճակներով ճաշելու իր փափաքին, գիրք մըն ալ լամբին կռթնցուցած, Էջընտէն խորհեցաւ թէ թերեւս լաւ էր այդ իրիկուանը նստիլ ճաշարանին մէջ։

Ոստիկանութեան այցելութեան լուրը տարածուած էր. անշուշտ, լաւ կ'ըլլար որ ցոյց տար թէ անկարեւոր բան մըն էր։ Թերեւս մտադրութիւնը պանդոկէն էր։ Նոյն իսկ միտքը ինկած էր քաղցրաբարոյ պառոնուհիին անունը։ Եւ յետոյ եթէ զինքը մտնած էր, կա՞ր աւելի դրդիչ բան մը քան անոր հետ պզին խաղալը։

Լուր ղրկեց թէ հաճոյքով կ'ընդունի եւ սկսաւ հագուիլ։

×

Պատերազմի առաջին ձմեռը հաստատուելով Ժընեւի մէջ, պառոնուհի Հիկկինս, Աւստրուհի մը, խոհեմաբար փոխած էր իր «ֆոն» մակդիրը, որ կրնար երեւան հանել իր ինքնութիւնը։ Կատարելապէս գիտէր անգլերէնը եւ ֆրանսերէնը եւ իր ոչ — գերմանական անունը կը պարտէր իր մեծ հօրը, որ ձիապան եղած էր Եորքշիրի մէջ եւ որ Աւստրիա փոխադրուած էր ... իշխան Պլանքէնշթայնի կողմէ, ԺԹ. դարու սկիզբը։ Բախտաւոր ձիապանը կրցաւ արհեստակիցներէն մէկուն ամուսնութիւնը գրաւել։ Այնքան յաջող խաղեր խաղաց որ օրերը վերջացուց իբրեւ պառոն եւ իբրեւ լիազօր դեսպան իտալական արքունիքի մը մէջ։ Դժբախտ ամուսնութենէ մը յետոյ առուն տաղտուկները հաճութեամբ կը պատմէր, պառոնուհին, Հիկկինսի միակ շառաւիղը, վերստացած էր իր ազգային անունը։ Ամէն առիթով կը պատմէր իր մեծ հօրը դիւանագիտական յաջողութիւնները, բայց երբեք խօսք չէր ըներ անոր ձիապանութեան։ Էջընտէն Վիէննայէն գիտէր այս շահեկան մանրամասնութիւնը։

Երբ կապուեցաւ անոր հետ, խոհեմութիւն սեպեց տեղեկութիւններ քաղել։ Ուրիշ բաներու կարգին, իմացաւ թէ պառոնուհի Հիկկինսի եկամուտները չէին արդարացներ այն փարթամ կեանքը զոր կը վարէր Վիէննայի մէջ։ Լրտեսութեան համար այնքան յարմարութիւն ունենալով հանդերձ, ինչ՞ու մաս չէր կազմած գաղտնի ոստիկանութեան մը։ Այս տպաւորութիւնը կ'աւելցնէր իրենց յարաբերութեանց մտերմութիւնը։

Երբ ներս մտաւ, ճաշասրահը լեցուն էր արդէն։ Նստաւ իր սեղանին առջեւ, զուարթացած՝ իր գլխուն եկած փորձանքին բարեյաջող վախճանէն եւ շիշ մը շամփանեա ապսպրեց (բժիշ. կառավարութեան ծախքով)։ Պառոնուհին խոստմնալից ժպիտ մը ուղղեց իրեն։ Հակառակ քառասունը անցած ըլլալուն, կը ճառագայթէր գեղեցկութեամբ։ Աղմկալի եւ դաժան գեղեցկութիւն մը, իր բաց գոյնով եւ մազերուն արուեստակեալ ոսկիով։ Այս տեսակ մազ չէր որ Էջընտէն կը փնտռէր իր ապուրին մէջ։ Բայց կը հիանար Տիկին Հիկկինսի կանոնաւոր դիմագծութեան, անոր կապոյտ աչքերուն, ուղիղ քթին, թէեւ իր ատամնաշարը մորթը շատ մօտէն կը շօշափէր իր կզակին շրջագիծը։ Ուսերը լայնօրէն բաց թողած ըլլալով, փառաւորապէս կ'երեւար մարմարէ կուրծքը։ Արդուզարդը շատ ըլլեղ էր, բայց շատ զոհարեղէն չունէր։ Էջընտէն եզրակացուց թէ գերագոյն իշխանութիւնը եթէ ազատ ձգած էր բարձր նորոյթի արահները յաճախելու, յարմար չէր գտած որ ձեռքը մինչեւ մարգարիտներու եւ ադամանդներու հասնի։ Նոյնիսկ առանց անոր մեծ հօրը պատմութիւնը յիշելու, այս կնոջ միայն երեւոյթը բաւական էր կասկած ներշնչելու իրեն։

Իր ապուրին սպասելով, ակնարկ մը նետեց ներկաներուն վրայ։ Տեսքով կը ճանչնար սեղանակիցներուն մեծ մասը։ Այդ շրջանին, անհամար դաւեր կը սարքուէին Ժընեւի մէջ եւ կեդրոնը այս պանդոկն էր։ Իտալացիներ, Ռուսեր, Թուրքեր, Ռումանացիներ եւ Եգիպտացիներ իրար կը հրմշտկէին հոն։ Շատեր իրենց երկիրներէն կը փախչէին, իսկ ուրիշներ ընդհակառակն ներկայացուցիչներ էին։ Անտեղ կար պալքար մը որ գործակալն էր Էջընտէնի, բայց խոհեմութեան համար բառ չէր փոխանակեր անոր հետ։ Մինչ այդ պահուն Պուլկարը կը ճաշէր երկու հայրենակիցներու հետ, եւ եթէ մէկ — երկու օրէն չիմանային իր ապանութիւնը, նորէն հաղորդելիք բան պիտի ունենար։ Քիչ անդին նըստած էր գերմանական հաւ մը, յախճապակիէ կապոյտ զունատ աչքերով եւ պուպրիկի դէմքով որ անվերջ կ'երթեւեկէր Ժընեւի եւ Պէռնի միջեւ։ Անշուշտ լուրի փշրանքներ կը հաւաքէր գիշերէ գիշեր, Պերլինի համար։ Էջընտէն զարմանքով ճանչցաւ կոմս Ֆոն Հոլցմինտէնը, Վէվէյի գերման գործակալը։ Ի՞նչ դաւ կրնար նիւթել այստեղ։ Շատ հազուադէպ առիթներու մէջ միայն Ժընեւ կուգար։ Օր մը Էջընտէն անոր հանդիպած էր լուռ ու մունջ տուներով եւ ամայի փողոցներով հին Թաղին մէջ, ուր գաղտնի կը խորհրդակցէր մարդու մը հետ որ լրտես կը հոտէր մէկ մղոն հեռուէն։ Խոշոր գումար մը պիտի տար լսելու համար անոնց խօսակցութիւնը։ Էջընտէն կը ճանչնար Լոնտոնէն։ Կը պատկանէր բարձր գերդաստանի մը, նոյն իսկ ազգական էր Հոհէնցոլլէրններուն, կը սիրէր Անգլիան, եւ Անգլիացիէն աւելի անգլիացի կ'երեւար։ Առաջնակարգ պարող էր եւ վայելչագեղ, հակառակ խորէն խուզուած մազերուն, կը քալէր քիչ մը կորաքամակ նման արքունիքներու մէջ վարժուած այն մարդոց որոնք միշտ պատրաստ են ողջունելու արքայական անձնաւորութիւն մը։ Այսօր ... եւ ինք ալ լաւ կ'անդրադառնայ ... գիտէր թէ ինչ ... տեղ պիտի գնէ միւսը, եւ իր ... նակիցը քաշքշելու փորձութիւնը ... ցաւ Էջընտէնի միտքէն ինչ ... բան այս ծպտուած խաղը, երբ ... քան յիշատակներ ունէին հագի... ներու եւ պրինցներու։ Բայց ... զապեց։ Գերմանացին իր ... անշուշտ նոր ապացոյց մը ... այն թեթեւամտութեան որով ... ցինները կը նայէին պատերազմի ... բերեալ գործերուն վրայ։ Հոլցմի... ոտքը դրած չէր առկային այս ... դուկը, այս օրուան իր ներկայութիւն ... լուրջ պատճառ մը պէտք էր ունենար ...

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՄԵԹՐՕՅԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	260 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

6 Octobre 1933

Գրդ ՏԱՐԻ Թիւ 2310 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԼՈՒՍԱԲԱՆԵՑԷՔ

Առանց խղճահարութեան չէր որ ՆՈՅՆՈՒԹԵԱՄԲ հրատարակութեան տուինք հակադաշնակցական բանուորի մը, ձկնորս Արամ Յակոբեանի նամակը. (Յառաջ, 3 եւ 4 հոկտ.)։

Խղճահարութիւն անոր համար որ, խօսրալէս ցնցող լուրեր ... անձանի բառեր ու բացատրութիւններ կը գտնուէին գրութեան մէջ։

Հոգին վառած փախստականը անխնայ գրի առեր է իր տեսածն ու լսածը։

Եւ, այն աստիճան յառաջ կ'երթայ որ, նոյն իսկ իր տեսած ... զգացումները կը բաղդատէ Թրքական սարսափներուն հետ...

Ու, ձկնորս Արամ, ոչ՛ կրնար գործածել բաղդատութեան ... ձեւերը, գտնել բառեր՝ քու բանուորի բառարանէդ։

Բայց, եթէ տեսածը նոյն իսկ «թժողք» է, ինչպէս կը գրես ... կը պնդես, մի՛ բաղդատեր Թրքական ո՛ր եւ է բանի հետ։

Երբեմն մի՛ առներ ոչ «Թուրքին սուրը, աղտորը», «ոչ ալ սուլ... Համիտին բռնակալութիւնը»։

Գիտենք, խորհրդային Չեկան ունի անգերազանցելի սար...

Եւ սակայն, բաղդատութեան եզրը թող թրքականը չըլլայ։ ... ոչխարին ուրի՛չ բան է ան։ Եւ ո եւ է Հայու համար աններելի՝ ... հակադրել միւսին։

×

Պիտի հարցնէք անշուշտ,— Ինչո՞ւ հրատարակեցիք նոյնութեամբ։ Ինչո՞ւ չմեղմացուցիք շարք մը բառեր ու բացատրութիւններ։

Պարզապէս մէկ նկատումով,— որպէսզի պահած ըլլանք ամբողջ վաւերականութիւնը այդ վկայութեան, որ առաջինը չէ, ոչ ալ վերջինը։

Յուզեցինք ո՛ր եւ է ձեւով գրիչ խաղցնել։ Զխառնուեցանք ոչ ... ոչ քերականութեան, ոչ ալ շարադրութեան։

Ըսած էինք արդէն,— «չեղելով մեր սովորութենէն»։

Մենք ունինք զանազան աղբիւրներ, Հայաստանի կացութեան ... տեղեկութիւններ քաղելու։

Եւ, ամէնէն վաւերական պարագային ալ, մինչեւ պարագ ... տեսակ մը վերապահութիւն կատարել, խորհելով թէ ... մէջ կամ անոր մօտ ըլլալով, կրնան չափազանցել։

Եւ սակայն, ո՛ր եւ է առեն կարելի չէ եղած համոզել մեր ... հակառակորդները՝ թէ այդ բոլոր տեղեկութիւնները ... կամ սրճարաններէն չեն հաւաքուիր, այլ ունին իրական աղբիւրներ։ Ուղղակի կամ անուղղակի։

Անոնք տարին տասներկու ամիս «սուտ»եր, առնուազն «խարդախութիւններ եւ գիտումնաւոր խեղաթիւրումներ» կը վերագրեն ..., առանց որ եւ է փաստ ունենալու։ Առանց իրենց տեղէն ... եւ ստուգումներ կատարելու։

Անոնք նոյն իսկ հարեւանցի կը կարդան խորհրդային թերթերը։

×

Ի՞նչ նոր իրողութիւններ կը պարզէ հրատարակուած նամակը։

— Անօթութիւն եւ համատարած թ չ ուառութիւն։

Մենք տակաւին չվիտի գործածենք «սով» բառը։ Գիտնալով ... որ, այդ աղէտը կը սպառնայ նաեւ Հայաստանի։

Երբ հազարաւոր մարդիկ անօթութենէ կը մեռնին երկու ... երկիրներու, Ուկրայնայի եւ Հիւսիս. Կովկասի մէջ, ... նոյն իսկ երախաներ կը մորթեն եւ կ'ուտեն, շատ բան կ'անցնի ... մտքէն։

Բայց, կ'ուզենք բախտաւոր համարել Հայաստանը եւ չափազանցութեան վերագրել շատ մը վկայութիւններ։

Իսկ մեր այս վերապահումը կը բարեփոխէ՞ կացութիւնը։

Փարիզ նստելով եւ մենք մեզի չափել – ձեւելով, անօթութիւ... կը պակսի՞, փախուստները կը դադրի՞ն։

Ինչո՞ւ չենք ուզեր բաց աչքերով նայիլ անողոք իրականութեան։

Ինչո՞ւ չենք ըմբռներ բուն իմաստը սա չարաշուք դէպքին,— փախուստ հայրենի երկրէն։

Համաձայն մեզի — եւ ուրիշներու — հաղորդուած պաշտօնական ցանկին, մինչեւ սեպտ. 20 Թաւրիզ հասած են 161 փախստականներ, մեծ մասով՝ երիտասարդներ։

Այս 161ին հարիւրը եթէ նամակներ գրած ըլլայ աջ ու ձախ, ... բերան, դառնայ գերան»։

Եւ ի՜նչ նամակներ, թունդ հաւատացեալներու, համայնավարներու ստորագրութեամբ։ Մանաւանդ ի՜նչ բառեր, որոնք ... չեն դաշնակցական գրչի տակ...

Այս կացութեան առջեւ, մենք իրաւունք չունի՞նք հրապարակաւ լուսաբանութիւն պահանջելու «Ս. Հայաստանի անկաշառ բարեկամներէն»։

Իրար չխաբենք, հաստատուած կարգ ու սարքին անխուսափելի չարիքներուն վրայ, բարդուեր են այլապէս անտանելի, ընդվզեցուցիչ թշուառութիւններ,— եւ մարդիկ իրենց ոտքին փուշին թօթվելով կը փախչին։

Այս ողբերգութեան հանդէպ, բթամութիւն եւ անխղճութիւն է նորէն կուսակցական «ոչխար»ներ երգել, եւ գրիչը մելանը թաթխելով «սուտ – իրաւ» խաղալ։

Քաջութիւնն ունեցէք պրպտումներ կատարելու ձեր միջոցներով, լուսաբանելու կացութիւնը։

Այլապէս, ներգաղթն ալ պիտի դառնայ տխուր հեգնութիւն մը. Որովհետեւ, այս բոլորին հետեւանքը հոգեկան բեկում է։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԵՐ ՏՕՆՆ Է ՎԱՂԸ

Վաղը, շաբաթ, Սալ Կավոյի մէջ կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը, բացառիկ յայտագրով մը։

Երեկոյթը իսկ եւ իսկ հայկական է։ Ե՛ւ բովանդակութեամբ, ե՛ւ դերակատարներով։

Դուք պիտի երթաք ծափահարելու հայկական երգը եւ նուագը, անոնց այլազան յղացումները ու երանգները։

Պիտի վայելէք արտադրութիւնները 12 հայ երգահաններու։ Ողջ թէ մեռած։ Հայաստանէն եւ գաղութներէն։

Պիտի լսէք երգեր՝ առանձին թէ խմբական։ (Հանդէսին կը մասնակցին երկու երգչախումբեր)։

Վիրջապէս, դաշնակ, ջութակ եւ համանուագ՝ 40 հոգինոց։

Չպիտի ուզէի կրկնել մաշած բառ մը, «աննախընթաց»։

Թէեւ, իսկապէս աննախընթաց է այս երեկոյթը,— պանծացումը Հայկական Մշակոյթին։

Այս բոլորէն յետոյ, հա՞րկ է թըթուացնել ձեր «ազգասիրական» ըզգացումները։

Այդ զգացումները ուժգնօրէն պիտի թրթռան... խմբովին երթալով եւ ունկնդրելով։

Ամէն բանէ առաջ, ձե՛ր տօնն է այս, տարագիր հայրենակիցներ։

Ձե՛րն են երգը, նուագը եւ անոնց փառքը։

ՎԱՀԷ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ ԱԼ ՌՈՒՄԲ

— օ —

Սեպտեմբեր 23ին, կէսօրէ վերջ, Դամասկոսի մէջ, մարզպանի պաշտօնատան պարտէզին մէջ, անծանօթի մը կողմէ նետուած է ձեռքի փոքրիկ ռումբ մը որ աննշան որոտումով մը պայթած է։ Ոստիկանութիւնը խիստ քննութեան ձեռնարկած է երեւան հանելու համար հեղինակը։

Կը կարծուի որ խաղի մը հետեւանք է այդ փորձը։ Սակայն շատ կարեւորութեամբ կը շարունակուին հետապնդումները։

ՊԱՐԿ ՄԸ ԼԵՑՈՒՆ ԿԱՐՄԻՐ ԹՌՈՒՑԻԿ

— օօ —

Պէյրութի մաքսատան պահակները, նաւահանգիստի թաղին մէջ մաքսատան նոր շէնքերուն առջեւ գտած են խոշոր պարկ մը, որուն մէջ լեցուած են համայնավար թռուցիկներ, ֆրանսերէն եւ Հայերէն ու արաբերէն լեզուներով։

Կը կարծուի որ այս թռուցիկները պատրաստուած են Պաղեստինի մէջ եւ առագաստանաւով մը փոխադրուած Պէյրութ եւ նետուած ցամաք։ Սակայն Մոսկուայի մարդոց ձեռքը չհասած, գրաւուած են պահակներու կողմէ։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— օ —

Լուր ունի՞ք։ Թերթերը դեռ նոր (երէկ) կը գրեն թէ երեքշաբթի առտու երկրաշարժ պատահած է Փարիզի մէջ, սկսելով ժամը 7.54ին։

Նոյն օրը առտուն շատեր եռալխօսին գլուխն անցնելով, իմացուցեր են Սէն Մորի դիտարանին՝ թէ ցնցումներ զգացած են։ Դիտարանին վարչութիւնը քննելով շարժագիրը, հաստատեր է որ ճիշդ է...

Բարեբախտաբար ծանր վնասներ չկան. բացի քանի մը պնակներու եւ ամանեղէնի ջախջախումէն։

ՆՈՐ ՕԴԱՐՇԱՒ

— օ —

Երկու ծանօթ օդաչուները, Ռոսսի եւ Լըֆէվըր, Օրանէն ճամբայ ելան չորեքշաբթի առտու ժամը 5.45ին, դէպի Հնդկաստան, ուղիղ գծով հեռաւորութեան մրցանիշը կոտրելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, այդ մրցանիշը շահեցան Ռոսի եւ Քոտոս, անցեալ օգոստոս 7ին, կտրելով 9104 քիլոմէթր եւ 700 մէթր։

Երկու օդաչուները կը յուսան Պանկոք հասնիլ, կտրելով 9250 կամ 9500 քիլոմէթր։

ԹՐՔՕ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱԹԵՒՏՐԱԿԱՆ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Սուրիական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ մարզպանութիւնը, 1933 յունուարին, հաւանած էր երկարաձգել պայմանաժամը՝ այն համաձայնութեան, որ կը թոյլատրէ գեղջկական մաքսով ներածումը թրքական հողային արտադրութեանց։

Բայց, Լիբանանի եւ Սուրիոյ տնտեսական պահանջներուն համապատասխան պայմաններու մէջ՝ բանակցութիւնը վերսկսելու համար Հոգատար Իշխանութեան թափած ջանքերը ապարդիւն մնացին.

Նկատելով որ գեղջկական սակերու հետեւանքով՝ Թուրքիայէն դրկուած մեծաքանակ արմտիքը եւ ուրիշ հողային արտադրութիւնները անգործադրելի կը դարձնեն Սուրիացի երկրագործներու պաշտպանութեան կոչուած մաքսային տրամադրութիւնները, իսկ Թուրքիոյ տնտեսական քաղաքականութիւնը արգելք մը չափ ծանր կը ճնշէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ արտադրութեանց վրայ, մարզպանութիւնը սեպտ. 14ին, Էնկիւրիի ֆրանս. դեսպանին միջոցաւ իմացուց թրքական կառավարութեան թէ, Թուրքեւսուրիական առժամեայ առեւտրական համաձայնութիւնը ջնջուած պէտք է նըկատել սեպտեմբեր 30ի կէս գիշերէն սկսեալ։ Ցիշեալ թուականէն յետոյ ֆրանս. հովան. երկիրներ ներածուող թրքական ապրանքները ենթակայ պիտի ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան սակերու դրութեան։

Շուտով պիտի հրատարակուի նոր սակացոյցը։

ԿՈՂՈՊՏԵՑ, ՋԱՐԴԵՑ ԲԱՅՑ ԱՆՕԹԻ Է

Երկու շաբաթ առաջ նորէն Պէյրութ գնաց երէց մը, նախկին կուսակալ Ագմի, որ ջարդարարն է մասնաւորապէս Սուրիոյ Արաբներուն։ Բայց այս անգամ թոյլ չտուին որ շոգենաւէն դուրս ելլէ եւ գնաց Պաղեստին։ Հրէշը Հայֆայէն նամակ մը ղրկած է Պէյրութի երեւելիներուն, պարզելով իր վերջին ծայր թշուառութիւնը եւ օգնութիւն մուրալով։

Պէյրութի կարգ մը իսլամ եւ քրիստոնեայ երեւելիները, որոնք ժամանակին թուրք կուսակալին հետ մտերիմ բարեկամներ եւ «շահու ընկերներ» եղած են, անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկած են եւ կարեւոր գումար մը ապահովելով ղրկած Ագմիին...

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԸ ՑԱՏԿԵՑ ԹՕՓԳԱՓՈՒԻ ՊԱԼԱՏԷՆ ՆԵՐՍ

Պոլսոյ Թօփգափուի պալատին մէջ անօրինակ դէպք մը պատահեցաւ երկուշաբթի օր։ Պահապանները «Պաղտատ քէօշկ»ին մէջ բռնած են կասկածելի մարդ մը որ Գերման մըն էր եւ փախանակ դուռնէն պալատ մտնելու, հարէմի կողմի պատին վրայէն ցատկելով ներս մտած էր։ Թանգարանի տնօրէնութիւնը իսկոյն լուր տըրուած է ոստիկանութեան եւ քննութեան ձեռնարկուած է Գերմանին մասին որ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.

— Գերման համալսարանի ուսանող եմ։ Պոլիս պտտելու եկայ նպատակ ունենալով նաեւ Թոփգափուի պալատը այցելել։ Պաշտօնեաները մուտքի համար մէկ ոսկի պահանջեցին զոր չունէի. բայց կարելի բան չէր որ պատմական այս հազուագիւտ վայրը տեսնելէ առաջ վերադառնայի։ Այս պատճառով, պատին վրայէն ներս մտնելու որոշում տուի եւ յաջողելով սկսայ պտտիլ մինչեւ այն վայրը ուր զիս բռնեցին։

Օտարականը, որ առտուան մութնուլուսին ներս ցատկած էր, հսկողութեան տակ առնուած է եւ քննութիւն կը կատարուի ինքնութիւնը ճշդելու համար, ինչպէս յայտնի է, Թօփգափուի պալատին մէջ անգնահատելի արժէքով գոհարեղէններ եւ հնագիտական առարկաներ կան։

ԿՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Մանուկ Մինասեան, 2. Մկրտիչ Մկրտիչեան, 3. Մեսրոպ Աբելեան, 4. Քերոբ Դէօնտեան, 5. Կիրակոս Ազգիւլեան, 6. Թագուհի Ազգիւլեան (կինը) 7. Ագաբիա Մսրլեան, 8. Յակոբ Նշանեան, 9. Դաւիթ Քոսեան, 10. Վահէ Ոսկերիչեան, 11. Վահան Սարգսեան, 12. Ղեւոնդ Օհաննէսեան, 13. Յակոբ Փափազեան, 14. Արամ Մարկոսեան.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿԸ

161 հոգի՝ մինչեւ սեպտ. 20

Երէկ Ատրպատականի Թեմական խորհուրդէն ստացանք պաշտօնական ցանկը Հայաստանի վերջին փախստականներուն, (օգոստ. 3էն մինչեւ սեպտ. 20), բոլոր մանրամասնութիւններով,— անուն, մականուն, տարիք, ծննդավայր, արհեստ եւայլն.

Արձանագրուած անունները կը ներկայացնեն 161 հոգի։ Պիտի հրատարակենք յաջորդ համարով։

ՍՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹՈՒՐՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

պիտի տեղաւորուին Արեւելեան նահանգներուն մէջ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ՝ 17ՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ...

Այսօր, Բ. էջին մէջ, Պուքրէշի մեր թղթակիցը կը պարզէ թրքական ծրագիր մը, որուն համաձայն Տոպրուճայի 100,000 թուրք – թաթար գաղթականները պիտի փոխադրուին արեւելեան նահանգները կամ Սուրիոյ սահմանին վրայ։

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, որ կը հաստատէ հրատարակուած լուրերը.—

Ազգ. Ժողովին յանձնուած են երեք օրինագիծեր, որոնք շուտով նկատի պիտի առնուին։

Առաջին օրինագիծը կը վերաբերի գաղթականներու տեղաւորման։ Կառավարութիւնը բաւականաչափ վարկ յատկացուցած է, գաղթականներ տեղաւորելու համար Արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Հող եւ բնակարան պիտի տրուին անոնց։

Երկրորդ օրինագիծով կ'առաջարկուի մարդահամարի մէջ անցընել ապօրինի ամուսնութեանց ծնունդները, ինչպէս նաեւ չարձանագրուած տղաքը։ Մասնաւորաբար աւլիրէթներու մէջ շատ կան գաղտնի պահուած ծնունդներ։ Հաշիւ եղած է որ այս կարգի ծնունդներուն թիւը երկու միլիոնի կը հասնի։ Թուրքիոյ բնակչութիւնը որ 1927ի մարդահամարով 14.5 միլիոն էր, ներկայիս 17.5 է։

Երրորդ օրինագիծը կը վերաբերի ընտանեկան գործերու կարգադրութեան։

Ալեքսանդր թագաւորը Պոլիս գնաց

ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Պոլիս հասան հոկտ. 4ին, առտուն ժամը 10ին, «Տուպրովնիք» յածանաւով եւ հիւրընկալուեցան Մ. Քէմալի կողմէ, Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ։

Ոչ միայն Պալքաննեան, այլեւ Թրքական թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան։ (Մանրամասնութիւնները յաջորդով)։

⁂ Պոլիս մեկնելէ առաջ, թագաւորն ու թագուհին գացին Վառնա, ուր դիմաւորուեցան Պուլկարիոյ թագաւորին կողմէ։ «Տուպրովնիք» յածանաւը խարսխեց նաւեց եօթնակրատի պալատին առջեւ եւ ողջունուեցաւ թնդանօթի հարուածներով։ Պորիս թագաւորը փոքրաթիւ հետեւորդներով գնաց յածանաւը եւ ողջունեց հիւրերը, որոնք ցամաք ելան պալատին առջեւ։ Բարի գալուստ եկած էին թագուհին, նահանգապետը, Վառնայի քաղաքապետը եւ հրամանատարը։ Երկու թագուհիները ողջագուրուեցան ջերմապէս։ Անձնապահ գունդէն ջոկատ մը բարեւի կեցած էր։ Յետոյ բոլորը միասին առաջնորդուեցան պալատ, ուր սեղան մը սարքուած էր։ Ճաշէն յետոյ, Ալէքսանդր թագաւորը եւ Մարիա թագուհին մեկնեցան։ Մինչեւ յածանաւը ողջերթի գացին Պորիս թագաւորը եւ Կիրիլ իշխանը։ Յածանաւը Վառնայէն դէպի Պոլիս ճամբայ ելաւ իրիկուան ժամը 10.45ին։ Ալէքսանդր թագաւորը հագած էր ծովակալի համազգեստ, եւ կուրծքին կախած՝ պուլկարական պատուանշան մը, իսկ Պորիս թագաւորը հագած էր հետեւակազօրքի զօրավարի համազգեստ, Սերպիական «Գարաճօրճէվիչ» պատուանշանով։ Երկու վեհապետներուն հանդիպումը շատ սիրալիր էր։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Ծրագիր՝ 100,000 հոգի փոխադրելու

Վերջերս մեր մամուլը երկարօրէն զբաղեցաւ սրտառաչ Հման բնակող Թուրքերու դէպի Թուրքիա գաղթելու խնդրով։ Այդ առթիւ յիշուեցան Ցունաստանի եւ Պուլկարիոյ Թուրք գիւղացիները, որոնց մէկ մասը արդէն Թուրքիա փոխադրուած է։

Ցայտնի է Թուրքերու նպատակը այս խնդրի մէջ եւ հասկնալի՝ իրենց ցոյց տուած աշխուժութիւնը։ Թրքահայաստանի ամայի շրջանները փոխադրելով արտասահմանի Թուրքերը, անոնք կը յուսան յաւերժացնել իրենց տիրապետութիւնը այդ հողերուն վրայ։ Սակայն կը մոռնան թէ անդին կայ ժողովուրդ մը որ կը թափառի աշխարհէ աշխարհ, ի խնդիր կտոր մը հողի, ժողովուրդ մը որ երբեք չպիտի համակերպի այս անհաւոր իրաւազրկման։

Մնաց որ տիրող ամայութիւնն իսկ կը խրտչեցնէ Թուրք գաղթականները, որոնք կը նախընտրեն բնակիլ արեւմտեան Անատոլուի շրջանը, միշտ յառելով իրենց աչքերը դէպի ծովեզերք։ Մանաւանդ Քիւրտերու ներկայութիւնը եւ մեր հայրենիքի խստաբարոյ կլիման թոյլ չեն տար որ մեր ամայացած հայրենիքի մէջ ղանդուածային ներգաղթ տեղի ունենայ։

Թուրքերը ամէն ջանք ի գործ կը դնեն լեցնելու համար այդ վայրերը իրենց հայրենակիցներով։ Այս նպատակին իրագործման որոշ չափով կը նըպաստէ անտեսական յարաճուն տագնապը որուն ամէնէն շատ ենթարկըւած են Պալքաններու մէջ ապրող Թուրք գիւղացիները։ Անոնք չդիմանալով տեղացի ժողովուրդի մրցակցութեան, աղատուելի ճամբայ կը փնտռեն ու կ'իյնան Քէմալի ծուղակը։ Ենկիւրի անոնց խոստանալով հող, սերմնցու, լծկան եւն. կը փորձէ զանոնք տեղաւորել կարելի ամէնէն մտանգաւոր շրջաններու մէջ, ուր անոնք մէկ կողմէ ենթակայ են քրտական մրէժխնդրութեան, միւս կողմէ խիստ կլիմայի թխուտանեան չերբրուն հիւանդ մասնյ՝ նիրէն շատեր փախած են։

Իբրեւ ներգաղթի հում նիւթ, Քէմալի գործակալներուն լաւագոյն պիտի ծառայէին Ռումանիոյ Թուրքերը։ Այս ուղղութեամբ ալ լուրջ աշխատանքներ կը տարուին արդէն։

Դանուբի եւ Սեւ Ծովի միջեւ տարածուած շրջան մը կայ որ՝ կը կոչուի Տոպրուճա եւ որ ծանօթ է արմըտիքի մշակութեամբ(*)։ Այս շրջանին մէջ եւ մինչեւ պուլկարական սահմանը տարածուած են թրքական գիւղերը որոնց բնակիչներուն թիւը ըստ վերջին մարդահամարի կը հասնի մօտ 100,000ի, (50,000 Թուրքեր, 50,000 Թաթարներ)։ Թուրքերը Տոպրուճայի մէջ հաստատուած են թրքական առաջին տիրապետութեան ժամանակէն սկսեալ. հետեւաբար քանի մը հարիւր տարուան պատմութիւն ունին։

Անոնց հետ այդ շրջանին մէջ կ'ապրին ռումէն եւ պուլկար գիւղացիները որոնց բոլորի գլխաւոր զբաղումն է երկրագործութիւնը, մասնաւորապէս արմտիքի մշակութիւնը։

Ահա այս 100 հազարնոց Թուրք բնակչութիւնն է որ կ'ուզեն Թուրքիա փոխադրել։

Նկատի ունենալով որ անոնց մեր հայրենիքին մէջ կամ անոր սահմանամերձ շրջանները հաստատուելը ժամանակ կը չհաշուրդէ մեր ժողովուրդը, վերջերս պրպտումներ կատարեցի եւ արդիւնքը կը ներկայացնեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։

Տոպրուճայի Թուրքերու ներգաղթը տեղի պիտի ունենայ երեք տարուան ընթացքին, տարին 30,000 հոգի փոխադրելով։ (Այս գումարէն դուրս կը մնան անոնք որ իրենց սեփական միջոցներով պիտի գաղթեն եւ իրաւունք պիտի ունենան հաստատուելու իրենց ընտրած վայրը)։ Բուն գաղթականները պէտք է հաստատուին իրենց ցոյց տրուած վայրերուն մէջ։ Որոշուած է այս գաղթականները տեղաւորել Սուրիոյ սահմանագլխի մօտ, Իւճէդիրէի շրջանը տալ անոնց։ Կառավարութիւնը յանձն առած է գաղթական գիւղացիներուն իւրաքանչիւրին տրամադրել տասը հեկտար՝ ծրի հող, լծկան, բնակարան եւ ուրիշ անմիջական անհրաժեշտ իրեր։

Այս շողշողուն խոստումները որոշ իրարանցում ստեղծեցին ու ամէն ոք կ'ուզէր ժամ առաջ գաղթել։

Վերջերս Ռումանիոյ Թուրք դեսպանը՝ Համտուլլահ Սուպհի պէյ ինքնաշարժով քննական պտոյտ մը կատարեց թրքաբնակ այս շրջանին մէջ, ներգաղթի գործը աւելի լուրջ հիմերու վրայ կազմակերպելու համար։ Ճուճապահար ժողովուրդը խոստումներէն շլացած իր ունեցածը կը ծախէր չնչին գիներով։ Համտուլլահ Սուպհի պէյ իր այցելած իւրաքանչիւր քաղաքին միւֆթիներն իր տունը հրաւիրեց քաղաքին Թուրք մեծամեծները ու խնդրեց յորդորել ժողովուրդը որ չաճապարէ, որովհետեւ բանակցութիւններ կը կատարուին կառավարութեան հետ, ու կը յուսացուի աւելի նպաստաւոր պայմաններով ծախել իրենց ստացուածքները։ Ցայտնած է միեւնոյն ժամանակ որ անհոգ բլլան ու համբերութիւն ունենան որովհետեւ ինք, իրենց կեանքի բոլոր մանրամասնութեանց կը հետեւի ու միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որ ամէն բան տեղի ունենայ առանց նիւթական վնասի ենթարկելու ժողովուրդը։ Աւելցուցած է թէ ինքն ալ եղած է գաղթականի դաւակ եւ գիտէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ խուճապային գաղթ։

Ուրիշ առթիւ մը Թուրք դեսպանը աւելցուցած է որ գաղթը տեղի պիտի ունենայ 100–200 ընտանիքէ բաղկացած խումբերով եւ բոլորն ալ պիտի տեղաւորուին մայր հայրենիքին մէջ. սակայն նախապատուութիւն պիտի տրուին այն գաղթականներուն որոնց նիւթական վիճակը ծանր է։ Առաջին առթիւ պիտի այպիսիները փոխադրուին։

Իր մէկ ուրիշ յայտարարութեան մէջ Համտուլլահ Սուպհի պէյ փաստաբանած է Թուրքեւռումանական բարեկամական յարաբերութիւնները եւ վստահեցուցած է թէ ռումանական կառավարութեան բարեացակամութեան շնորհիւ կարելի պիտի բլլայ հարթել խոչոր դժուարութիւններ։

Ինչպէս կ'երեւայ ներգաղթի գործը դրուած է լուրջ հիմերու վրայ։ Հակառակ անոր որ շատ են Թուրքիայէն վերստին վերադարձողներու թիւը, գաղթը տեղի պիտի ունենայ եթէ ոչ զանգուածային ինչպէս յայտարարուած է Թուրք դեսպանը, գոնէ խմբովին կամ քանի մը տարիներու ընթացքին։

Համտուլլահ Սուպհի պէյի Թուրք քաղաքներու այցելութեան պատուին միւֆթիներուն տան վրայ պարզուած է Թուրք կարմիր դրօշը ռումանական նին քովն ի վեր։ Այդ առթիւ տեղի ունեցած են թրքավարի խրախճանքներ եւ փառաբանութիւն դրօշի։

ԲԱՆՈՒՈՐ

(*) Նաւահանգիստը Քոնսթանցա։

ԲՈՒՌՆ ԽՕՍՔԵՐ
ԹՈՒՐՔՆԻՑՈՒՆԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սօֆիայի «Թրակիա» թերթը կը գրէ.—

—«Այսպէս, այլեւս չենք կրնար փակել մեր աչքերը, երբ Թուրքերն ու Ցոյները դաշնակցած, են մեր քթին տակ գոցելով Եգէականի դուռները։

Ուստի, միանգամընդմիշտ պէտք է հասկնանք, որ իբրեւ խաղաղ Պուլկարներ եւ անձնուէր կառուցանողներ պետութեան, մեր վրայ պարտականութիւն կայ, որ սեղմենք մենք մեզ եւ միասիրտ աշխատինք այն իտէալին համար, որ այնքան անակնկալ կերպով եւ քաղաքական կոպտութեամբ ռոտնակոխ եղաւ մեր դարաւոր նենգ դրացիներէն։ Ցոյներու եւ Թուրքերու միջեւ կնքուած Ուխտը արդիւնք է Պուլկարներէ եւ Նուէկոսլաւներէ զգացած վախին, որ սակայն ապացոյց մըն է անոր ապագայ նուաճողական նպատակներուն։

Պարտաւորութիւն կ'իյնայ պետական անձերու, մամուլի եւ հանրային կարծիքին վրայ՝ ուշադրութեամբ եւ սուր աքթնութեամբ հետապնդել արեւելեան վարպետորդիներու խաղերը եւ հարուածին դէմ հարուածով պատասխանել։ Պուլկարիա այնքան ալ անօդնական չէ, որ չկրնայ արժանաւորութեամբ պատասխանել անոնց յանդուգն գրգռումին։ Ցոյներն ու Թուրքերը մեզ շատ լաւ կը ճանչնան իբրեւ զինուորներ, իբրեւ գերիներ եւ իբրեւ ըմբոստներ։ Այսօր մենք ոչ զինուոր ենք, ոչ գերիներ ենք եւ ոչ ալ ըմբոստներ, այլ աւելի բան մը՝ սառկալի ու կատաղի։ Մենք կը զգանք անարդարութիւնը, ստորնութիւնն ու նենգութիւնը մեր ամբողջ մարմնով, արիւնով եւ հոգիով։ Իսկ երբ Պուլկարը իր ոգին պահեր է, այն ատեն ջղուտ է եւ անպարտելի։ Սպայի պէյ քանի մը տարի առաջ յայտնեց, որ ոգեւորուած անզէն Պուլկար մը աւելի կ'արժէ, քան 40 զինուած Պուլկարներ։ Բնորոշումը կարճ է, բայց անվիճելի։

ԷՌԻՕ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— ● —

Պ. Էռիօ իր հիւանդութենէն քանի մը օր առաջ յօդուած մը գրած էր Ն. Ֆ. Փրէսի հոկտ. 1 թիւին մէջ, ուղղակի Փարիզէն։

Դժբախտաբար հարեւանցի են իր տեղեկութիւնները ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Ռուսիոյ մասին։

Չկայ երկիր մը որուն մասին մեր ժամանակին մէջ այնքան սուտ ու սըխալ բաներ գրուած բլլան որքան Ռուսիոյ մասին։ Քաղաքական մոլեռանդութիւնը գործի վրայ է։ Ոմանց համար Ռուսիա տեսակ մը խորհրդաւոր պաշտամունքի առարկայ է, ուրիշներուն համար սարսափի երկիր մըն է։ Այսօրուան Ռուսիան փորձառութեան առջեւ արտասովոր դաշտ մը կ'ընծայէ զննողին աչքին։ Ես ուսումնասիրեցի զայն հին վարչական մարզու համապատութեամբ, դասական կատակը մէկ կողմ թողլով։ Պատմութիւնը կը խօսի կատարինէ Բ. ցարուհիին նշանաւոր ճամբորդութեան մասին։ Պէտք է ըսեմ որ ես բոլորովին ուրիշ նպատակով ճամբորդեցի, իբրեւ մէկը որ ճշմարտութիւնը կը սիրէ եւ կ'ըսէ զայն, ծափի կամ պարսաւի մասին անհոգ, բլլայ Բոլշեւիկի Ամերիկայի թէ սովետական անցուդարձի մասին։ Խ. Միութիւնը 1931 յունվ. 1ի վիճակագրութեանց համաձայն 161 միլիոն բնակիչ կը հաշուէ։ Հինգ տարուան մէջ բնակչութիւնը 14 միլիոն աւելցած է. այսինքն միջին հաշուով տարեկան 2 միլիոն 800,000 աւելի։ Փրոֆ. Անտոլ Փիէռ, զոր ռուսական հարցերուն մէջ առաջին կարգի մասնագէտներէն մէկ կը նկատեմ, կը գրէ.— «Եթէ յաւելումի աստիճանը չդանդաղի, Խ. Միութիւնը քառասուն տարուան կիսուն գրեթէ 227 միլիոն բընակիչ պիտի ունենայ։ Աւելորդ չէ աւելի մօտէն դիտել վիճակագրական տախտակները։ 1914ին եւ 1920ին միջեւ համաշխարհային պատերազմին, քաղաքային կռիւներուն եւ սովին պատճառաւ չորս միլիոն մարդիկ կորան։ Բայց 1920էն ի վեր արտասովոր աճում մը կը տեսնուի։ Միջին յաւելումը, որ պատերազմէն առաջ 16.9 էր առ հազար, 1926ին բարձրացաւ 22.7ի։ Առաջին լուրջ արդիւնքն է այս մահերուն թիւին նուազումին, մանաւանդ տղայոց մէջ։

Կեդրոնացում եւ Դաշնակցութեան խառնուրդը.— Օրուան նորութիւններէն աւելի հետուն նայող քաղաքագէտին համար, ներկայիս Ռուսիոյ մէջ ամէնէն նշանակալից տեսարանն է երկու հակընդդէմ ուժերու կեդրոնացում եւ ապակեդրոնացում — զուգադիպութիւնը։ Աւելի մօտէն քննենք խնդիրը։ Մէկ կողմէն Լենին եւ իր յաջորդը Ստալին վերջին ծայր կեդրոնացեալ պետութիւն մը ստեղծեցին։ 1919 յունիս 1ի հրովարտակը հաշակից Խ. Հանրապետութիւններու Միութիւնը, հասարակաց բանակով, ազգային տնտեսութեան հասարակաց խորհուրդներով, ինչպէս նաեւ երկաթուղիներու եւ ելեկտրական խորհուրդներով։ Այս թուականէն ի վեր միացումը երթալով ալ աւելի զօրացաւ։ Միացեալ Հանրապետութիւնները ամէնքն ալ ընկերվարական, համայնավարական եւ պրոլետարական են։ 1925ի եւ 1929ի սահմանադրութեան շնորհիւ քուէարկութեան իրաւունքը գործաւորներուն միայն կը տրուի, ամենալայն իմաստով աշխատաւորներուն, այնպէս որ Անտոլ Փիէռի տուած հաշիւներուն նայելով, քուէի իրաւունքէն զուրկ կը մնան մի միայն ժողովուրդին հարիւրին չորսը։ Այս կերպով կազմուած պետութիւնը կը կառավարէ գիւղական, քաղքենի, գաւառային եւ ազգային սովետներու (խորհուրդներու) միջոցաւ, որոնք կոմիտէներ ալ կ'անուանեն իրենց հրամաններուն գործադրութեան համար։ Ընդհանուր քաղաքականութիւնը արտաքին գործերը բանակ եւ նաւատորմ, փոխադրական միջոցներ եւ ոստիկանութիւն կը մնան Միութեան ձեռքերուն մէջ սովետական համաժողով, Միութեան կեդրոնական կոմիտէ եւ գործավարական խորհուրդ անուններուն տակ։ Սակայն այս ամբողջ ընդհանուր քաղաքականութիւնը դարձեալ կուսակցութեան որոշումներուն ենթարկուած է։ Ահա ուրեմն խիստ կեդրոնացումի օրինակ մըն ալ եւ ինչքան ընդարձակութեամբ։

Բայց միւս կողմէն, եւ կարծես ներհակաբար, սովետական սահմանադրութիւնը շատ տեղ կը թողու դաշնակցութեան կամ ապակեդրոնացումի։ Դաշնակից Հանրապետութիւնները կը պահեն հանրային կրթութեան, խնամատարութեան եւ արդարութեան պաշտօնները։ Սովետականութիւնը իրեն կանոն բրած է այնպիսի քաղաքականութիւն մը հետապնդել՝ որ ճշգրիւ հակառակը բլլայ ցարականութեան։ Ազգութիւնները կրկին կամ նոր ի նորոյ արթնցած են։ Այսօր Միութեան կը պատկանին տասնը մէկ ինքնավար հանրապետութիւններ եւ տասնըհինգ նոյն ձեւով հողամասեր։ Այս հանրապետութիւնները եւ երկրամասերը արտօնուած են իրենց մշակութային եւ վարչական ինքնավարութիւնը ի գործ դնելու, ռուսերէնի ուսումը շիջուած է դպրոցներէն, պաշտօնատուներէն եւ դատարաններէն. Փորրամասնութիւններու իրաւունքները նուիրագործուած են։ Այսպէս ահա տրամաբանօրէն կորիզով միջազգայնական վարչաձեւ մը, բայց իրականին մէջ ազգութեանց վարչաձեւով մը, որ զանազան ժողովուրդները ազատ կը ձգէ իրենց մտաւորական զարգացման մէջ։ Բայց հոս մեր նկարագրած այս երկու ձգտումները ապագային իրարու հետ ընդհարում պիտի չունենա՞ն արդեօք։ Ապագայի խնդիր... Բայց ներկայիս այս ձեւ միացումը կ'ապահովէ սովետական վարչաձեւին յաջողութիւնն ու կայունացումը... Ասիկա յայտնի իրողութիւն մըն է դիտողին համար, եւ առով կը բացատրուին սովետական գործունէութեան արտաքին ցոյցերը, որքան որ կրնայ ըմբռնել զանոնք պատահական ճամբորդ մը։

Սովետական Միութեան գիւղատնտեսութիւնը.— Այս հիմերուն վրայ հաստատուած վարչաձեւը զարգացումի ճամբու մէջ մտա՞ծ է արդեօք։ Ասիկա ուրացողը պէտք է կոյր բլլայ կամ անկեղծ չըլլայ։ Համառօտիւ նըկարագրեմ հոս։ Ժողովուրդին յեղաշրջումը կամ կերպարանափոխութիւնը աչքի կը զարնէ։ Գիւղական տարրը 1920ին բովանդակ բնակչութեան հարիւրին 84.3ը կը կազմէր, 1926ին հարիւրին 82.1ի իջաւ եւ 1930ին 81.3։

Ճարտարարուեստական զարգացումը եւ հնգամեայ յատակագիծը նուազեցուցին գիւղաբնակներուն թիւը, թէեւ նախապէս հազիւ զգալի չափով։ Գիւղատնտեսութիւնը սակայն միշտ Խ. Միութեան բնակիչներուն համար գլխաւոր տարրն է։ Այս գիւղատնտեսութիւնը հիմա ի՞նչպէս կազմակերպուած է։ Սխալ կ'բլլայ ըսել թէ սովետական վարչաձեւը արմատախիլ բրած է անհատական սեփականութիւնը։ Այդ սեփականութիւնը տակաւին գրեթէ հարիւրին եօթանասուն կը ներկայացնէ Միութեան մէջ։ Վարչաձեւին ջնջումը կոլխոզներուն գործն է, այսինքն մեծ հողատէրերուն, որոնք գիւղացիները իրենց համար կ'աշխատցնեն։ Անբռնացուած գիւղացիները կոլխոզ անունին ներքեւ միացած են, կամ խիստ համայնացում մը ենթակայ, կամ իրենց յատուկ կանոնագրութիւն մը ունին։ Երբ կոլխոզացած գիւղացիները անկ եղած չափով կը հայթայթեն պետութեան, մնացածը իրենց մէջ կը բաժնեն եւ կը գործածեն։ Քաղաքներուն մէջ իրենց համար մասնաւոր շուկաներ կան։ Վերջին արտօնութիւններուն համաձայն անոնք կրնան սեփական տուն, պարտէզ մը եւ մէկ քանի կենդանի ունենալ։ Արգիլուած է միայն ձիեր կամ մեքենական գործիքներ ունենալը։ Սովխոզը շատ ընդարձակ պետական մշակական կազմակերպութիւն է, ամենանոր գործիքներով օժտուած, նոյն իսկ զօր օրինակ — ինչպէս պատմեցին ինծի — յաճախ ցանքը սաւառնակներով կը կատարուի։

Երբ աւելցնենք որ Խ. Միութիւնը դպրոցական շրջանը եօթնամեայի բարձրացուցած է, զօրաւոր բանակ մը ստեղծած է, տարակոյս չկայ թէ իրական ույժ մը եղած է Ռուսիա որ իր նշանակութիւնը ունի աշխարհի մէջ, եւ հասկնալի է թէ ինչու մենք անհուն ուշադրութեամբ կ'ուսումնասիրենք զայն եւ ինչո՛ւ համար ա՛յն կարծիքէն ենք որ պէտք է պայմանաւ ա՛լ աւելի կարեւորութիւն տանք անոր եւ դիտենք զայն։

ՎՐԱՆ ԲԱՑ ՍՈՒՏԸ

Ըսմէք փաշայի Սօֆիա այցելութեան առթիւ, «Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կարգ մը հէքեաթներ տպած էր։

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ն ալ արտատպելով այդ զուարճալիքը, կը գրէ.—

«Հայ Փուքպոլի միութեան նախագահ Սարգիսեան անունով մէկը գոյութիւն չունի բնաւ Սօֆիայի մէջ։

Սօֆիայի մէջ ոչ ոք տեղեկութիւն ունի թէ Սարգիսեանի հետ «կարգ մը ուրիշ կազմածելի Հայեր քաղաք մը փոխադրուած են»։

Ոչ ոք տեղեկութիւն ունի նաեւ, թէ «Սօֆիայի մէջ շատ մը Հայեր հակողութեան տակ առնուած են»։

ՕՐԷՆՔ ԵՒ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ի՛նչպէս կարելի է քաղաքացի դառնալ

— :•: —

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողներէն յաճախ հարցումներ կը ստանանք, օրէնսդրական եւ ընթացիկ խնդիրներու մասին։

Իրաւագէտ բարեկամ մը յանձն առած է պարբերաբար շօշափել այդ կարգի նիւթեր։

Նոր հարցումներ ալ կ'ընդունինք, իրապարակաւ պատասխանելու պայմանով.—

Ըստ Ֆրանսական օրէնսգիրքին, օտարականի մը ստացական հպատակութիւն (naturalisation) տալը՝ շնորհ մըն է եւ ոչ իրաւունք կամ պարտականութիւն։ Ուստի, զգուշութիւնն ալ դժուարացուցած են։

Սխալ է ենթադրել թէ որեւէ դիմող կ'ընդունուի գրկաբաց։ Կը յաջողին միայն անոնք որ կը լրացնեն նախատեսուած պայմանները։

Ահա գլխաւոր պայմանները.—

1. Ուրիշ որ եւ է նկատումէ առաջ խնդրարկուին դատական արձանագրութիւնը մաքուր պէտք է բլլայ. այսինքն անցեալին մէջ որ եւ է ծանր դատապարտութիւն չունենայ.

2. Զինուորական տարիքի մէջ գտնուիլ։ (Գործօն ծառայութիւնը մինչեւ 30 տարեկան է, ամուսնացածներուն համար նոյն իսկ 27էն սկսեալ մասնաւոր նկատում կայ)։

3. Զաւակներու տէր բլլալ, բարոյական կամ նիւթական կարեւոր դիրք մը ներկայացնել։ Ֆրանսայի զինուորական շարքերու կամ հաստատութիւններու մէջ ծառայած բլլալ, կամ երկրին որ եւ է նկատելի ծառայութիւն մը մատուցած բլլալ, Ֆրանսուհիի հետ ամուսնանալ, եւն. պատճառներ են որոնց դիմումին յաջողութեան կը նպաստեն։

Շատերու խնդրանքը կը յետաձգուի կամ կը մերժուի հետեւեալ նկատումներով.—

1. Ընդհ. պատերազմի շրջանին, Ֆրանսայի մէջ գտնուած օտար մը զինուորագրութենէ խուսափած է։ Խնդրարկուն թշնամի բանակներու մէջ ծառայած է։ (Հայուն գիրքը Թուրքին հանդէպ, բացառութիւն կը կազմէ)։

2. Քիչ շատ Ֆրանսերէն չի գիտեր։ Տրամաբանական է որ այս թերութիւնը նկատի առնուի, քանի որ անհատ մը գէթ քիչ մը պէտք է տեղեակ բլլայ լեզուին այն ազգութեան որուն անունը կը կրէ։ (Հայերէն չգիտցող Հայերը վարատուղութիւն կը կազմեն)։

3. Դժուարութեան պատճառներէն մէկն ալ հետեւեալն է։ Ընտանիքի հայրեր որոնք հաշիւէն դուրս կը ձգեն իրենց չափահաս զաւակները։ Անոնք կը մերժուին, որովհետեւ տրամաբանութիւնը եւ օրէնքը չեն ուզեր աններդաշնակութիւն հաստատել ընտանիքի մը մէջ։

Ցետաձգումին պայմանաժամը եթէ չէ որոշուած, ըստ օրինի մէկ տարի է որմէ յետոյ կարելի է վերստին դիմում կատարել։

×

Սխալ է կարծել թէ Ֆրանսայի մէջ ծնող ամէն երախայ, նովին իսկ գործով Ֆրանսահպատակ է։ Ֆրանսական քաղաքային օրէնսգրքին 8րդ յօդուածը կը տրամադրէ թէ Ֆրանսայի մէջ օտարականներէ ծնած մանուկը Ֆրանսացի կը համարուի, պայմանաւ սակայն որ չափահասութեան տարիքին ապացուցանէ թէ չի պահեր իր հօր հպատակութիւնը. իսկ պահելու պարագային դարձեալ հարկ է որ փաստէ թէ իր պատկանած երկրին զինուորական ծառայութեան եւ այլ օրէնքներուն համապատասխան դիրք բռնած է։

Նրախան վերջնապէս Ֆրանսահպատակ դարձնելու համար պէտք է թաղամասին Հաշտարար Ատեանին քարտուղարութեան դիմել ու յայտարարութեան գործողութիւնը կատարել։

Այս ձեւակերպութիւնը պէտք է կատարեն այն ծնողները, որոնք նպատակ չունին ընտանիքով հպատակութիւն ուզելու։ Իսկ եթէ նպատակ ունին, յարմար է անկէ զգուշանալ, որովհետեւ այդ ձեւը իրենց յաջողութիւնը կը տկարացնէ, քանի որ պետութիւնը արդէն ընտրած բլլալով ընտանիքին լաւագոյն մասը, կրնայ մնացածը մերժել։

** Նախապէս ստացական հպատակութեան պայմանները աւելի դժուար էին։ Նախ՝ տասը տարիի բնակութիւն մը անհրաժեշտ էր, եւ բուն քաղաքացիութեան հանգամանքին ստացումէն առաջ պէտք էր կատարել ուրիշ գործողութիւն մը որ կը կոչուէր բնակութեան պաշտօնական իրաւունք

Նոր օրէնք մը կը ջնջէ այս ձեւ կերպութիւնները եւ Ֆրանսայ անընդհատ բնակութեան պայմա ժամը կ'իջեցնէ երեք տարուան մ ժամանակաշրջանը կը դեղչուի տարուան կարգ մը պարագա մէջ։ Օրինակ. Ֆրանսական բան մէջ ծառայած բլլալ, կարեւոր մը կատարել, Ֆրանսուհիի հետ նանալ եւայլն։

Խնդրոյ առարկայ գործողութիւ րը, այսօր քիչ մը աւելի դժուարա են, եւ հարիւր հազարէ աւելի թղ ծրարներ լուծումի կը սպասեն կան նախարարութեան մօտ

Ստացական քաղաքացիութեան տօնական ծախքն է 1300 ֆրանք կայն, խնդրարկուին կացութեան մեծաւ կարելի է զեղչել գումարին կէսը կամ քառորդը ծողութիւնը նպաստաւոր կերպով մնացած նախարարութիւնը պա պահանջեր։

Ընդհանրապէս քաղաքացիութիւ կը տրուի, առանց նախապէս նութիւն առնելու այն երկրէն կը պատկանի խնդրարկուն տեղ Ֆրանսացի կը համարուի իր ծննդավայրէն։ Սակայն պատ նագրութիւն մը կրնայ ջնջել այս պատեհութիւնը։

Նոր քաղաքացին ամէն իրաւունք վայելէ, եւ կրնայ ընտրութեան տալ. միայն մինչեւ 10 տարի նար ընտրելի ներկայանալ.

Ցիշեալ պայմանաժամի մէջ կատարութիւնը կրնայ նոյն քաղաքացիութիւնը ջնջել, եթէ կան ծանր յանցանք մը կամ ճանական արարք մը կը գործէ

Ֆրանսայի համար «հպատակ թիւն» բառը անտեղի է, (բաց մը գաղթավայրերէ), եւ կ'ըսեն թէ հպատակ, այլ քաղաքացի

ԳՐԻՄԻՌ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

— · · —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը օր առ Արեւելեան բանակի մէջ զոհուած ֆ րանսացի զինուորներուն յիշատակ րանին առջեւ, անսովոր խանդ ութեամբ տօնուեցաւ. Համաձայ կաններու Արեւելեան բանակին Սէ նիկի մէջ կնքուած յաղթական զի դադարին 15ամեակը։ Հանդէսը դ ուած էր Ֆրանսայի հանրապետու թեան նախագահին եւ Եուկոսլավ Ալեքսանդր Թագաւորին հովանա րութեան տակ։ Կը մասնակցէին հանրապետական, քաղաքապետ, Յոյ ողոյփոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ցու նաստանի հիւպատոսները, 15րդ բարտանակի հրամանատարը, ծովա կալը նախկին պատերազմիկներ ներկայացուցիչներն եւ ուրիշ բազմ թիւ պաշտօնական անձեր։

Ֆրանսացի սպայ մը, յանուն Տա տանէլի նախկին պատերազմիկներ փառաբանեց «Եուկոսլաւիան» որ ժողովուրդով եւ արի թագաւորով զինակից եւ բարեկամ, զոհեց իր լա գոյն զաւակները, մեր զինուորներ հետ կողք կողքի, յանուն մարդկ թեան եւ իր սահմաններու ապահո թեան։

Այս առթիւ, ծաղկեպսակներ տեղուեցան, ծաղիկներու փունջ նետուեցան աջ ու ձախէ Ու սպան որ կը չարունակէ տակաւին։ «Նա նակից բանակներու դրօշներուն տակ հոս հաւաքուած ենք տօնելու Թական զինադադարը Սէլանիկի սահման յաւլում մը կը պարտ մեզ, ոգեկոչել յիշատակը ամէն անոն որ ինկան արեւելքի օտար հողերուն տակ, ի խնդիր մարդկութեան ա տութեան ու ճնշուած ազգերու փրկ թեան»։

Բայց լաւ է, որ վերջացնենք ո որովհետեւ գիտենք մեր մորթեր վրայ իսկ, թէ ի՛նչ եղաւ արդիւն այդ հերոսական պայքարին, յան մարդկութեան ազատութեան եւ չուած ազգերու փրկութեան։

Իրենց քիթին տակ, ամբողջ ժող վուրդ մը արի ու բարի, ջարդի ու բերնի ճամբան բռնեց։ Եւ համար մար մէկ միլիոն զոհ։

Եւրոպա՛, Եւրոպա՛, սխա՛ս քեզ ճանչցեր էինք ձառերով ու գիրքե

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի նորութիւններ

[illegible]

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

[illegible]

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

[illegible] կողմէ կը ղեկուի Տուլա, [illegible], Վարդինէ, Ռոստամ, Տա- [illegible], ուր կը խաղայ, ուսա դերա- [illegible] սներու հետ, Օթէլլօ, Համլէթ, Ու- [illegible] Ակոստա, Տոն — Ժուան, Մահա- [illegible] Արտյեանները (Լավրենովէւ): [illegible] Մոլատ թերթը կը գրէ թէ [illegible] Փափազեանի խաղարկութիւնը [illegible] հետաքրքրութիւն արթնցու- [illegible] էր, որ հեռաւոր շրջաններէ ար- [illegible] կազմակերպուեցան՝ ներկայ [illegible] համար ներկայացումնե- [illegible] «Մոլատ» կը գրէ նոյնպէս, որ [illegible] միայն երիտասարդները, այլ եւ [illegible] ները, այսպէսով, առիթ ունե- [illegible] ծանօթանալու դասական արուեստ- [illegible] հրաշալիքը:

[illegible] Արտասահմանի հետ մշակութային [illegible] յարաբերութեան ընկերակցութիւ- [illegible] (Վօկս) պայմանաւորուեր է Թէհ- [illegible] հետ, եւ այդ համաձայնու- [illegible] Փափազեան յուլիսի կը մեկնի [illegible] Պարսկաստան, հիմը դնելու պարսկա- [illegible] առաջին տրամաթիք թատրոնի [illegible] Այս թատրոնին հիմնադրութիւնը [illegible] զուգադիպի Ֆիրդուսի հազարամ-եակի տօնակատարութիւններուն, որ տեղի պիտի ունենան Պարսկաստանի մէջ:

Փափազեան այնտեղ պիտի խաղայ Օթէլլօ, Համլէթ, Մաքպէթ, եւն.: Արդէն Պարսկաստան ղրկուած են բեմադրութեան անհրաժեշտ նիւթերը: Պարսկական նորաստեղծ թատրոնը կրնայ խթան հանդիսանալ պարսկական երաժշտութեան, նկարչութեան, գրականութեան զարգացման:

Փափազեան, Պարսկաստանի մէջ իր աշխատանքները աւարտելէ յետոյ, պիտի անցնի Թուրքիա եւ պիտի խաղայ Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ. Ետքոյ պիտի վերադառնայ Թուսիա:

Խօսելով Թիֆլիսի Պրոլետարի թղթակցին հետ, Փափազեան կ'ըսէ.

— Կ'ուզեմ կամուրջ մը ստեղծել դասական եւ արդի խորհրդային թատերական մշակոյթներու միջեւ: Այդ նպատակով, որոշած եմ հիմնել տեսակ մը դպրոց-թատրոն, ժողովուրդին ու երիտասարդ դերասաններուն ցոյց տալու համար դասական թատրոնին նուաճումները: Ատկից շատ բան ունի առնելիք տակաւին երիտասարդ խորհրդային թատրոնը:

Փափազեան, իր ներկայացումները տալէ յետոյ Թիֆլիսի մէջ, իր ճամբուն վրայ, Երեւանի եւ լեռնային Ղարաբաղի մէջ եւս բեմ պիտի ելլէ.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գորիսի շրջանի գիւղերէն Մուղանջուղ, Ալիղուլի, Տեղ, Քարաշէն, Շինուհայր եւ Կոռնիձոր գիւղերը ելեկտրական լոյս ստացան շրջանի ջրաելեկտրակայանէն:

** Սեպտեմբեր 12ին, Ջաջուռ — Օրթաքիլիսէ կայաններուն միջեւ, բեռնատար վակոնի մը առնին կը կտրի եւ այս պատճառով կը խորտակուի թիւ 55 մարդատար շոգեկառքը: Ճամբան փակ կը մնայ ամբողջ 12 ժամ: Մարդկային զոհեր չկան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱՑԻՐ. ԿԱՄ ՀԵՌԱՑԻՐ..

— o —

Վերջերս, Թուրքիոյ մէջ կրկին թափառած է թուրքերէն խօսեցնելու գործը: Թերթերն ալ կը գրեն ու կը սպառնան նոյն իսկ: Քէմալի երկրին մէջ «փոքրամասնութեանց ազատութեան» իբր նմոյշ, կը թարգմանենք վաքըթի (24 սեպտ.) դրկուած հետեւեալ թղթակցութիւնը.—

Հալէպ կուսակցութեան Իզմիրի նահանգային բաժնի նախագահը՝ Հաճիմ Մուհիտտին պէյ անցեալ օր, Հրեաներու տօնին առթիւ, Գարաթաշի խավրան գնաց եւ հոն հաւաքուած Հրեաներուն կարգ մը թելադրանքներ ըրաւ: Յիշեալը մեզի ըսաւ.

— «Եղած հրաւէրին վրայ, Յաւրա գացի: Գիտէք թէ մէկ երկու տարին իմ եր խնդրոյ առարկայ էր Հրեաներուն Թուրքերէն խօսիլը: Այս մասին շատ անկեղծօրէն աշխատող Հրեաներ կան: Երբ խավրա ներս կը մտնէք, Գարաթաշի Հրէից վարժարանի տնօրէնը, որ ուղղութեամբ հարազատօրէն աշխատող մըն է, դասախօսութիւն մը կ'ընէր: Լսեցի իր խօսածները որոնք շատ կարեւոր եւ շատ հիմնական կէտեր կը բովանդակէին: Ան շատ լաւ բացատրեց Հրէութեան իրական կացութիւնը եւ ըսաւ թէ որպէսզի Թուրքիոյ Հրեաները Թուրք նկատուին, պարտաւոր են միայն Թուրքերէն խօսիլ:

Իսկ ես տնօրէնէն վերջ, նախ շնորհաւորեցի մեր Հրեայ եղբայրներուն տօնը, ըսի թէ ազատութենէն առաջ բայայի իմրինում մը կար, ազատութենէն վերջ ալ կեղծ ու պատիր եղբայրութեան մը ցուցադրումը. մինչդեռ, այժմ Հալք կուսակցութիւնը հիմը դրած է ազգայնութեան, ու այդ գաղափարը պարզող Բէքիր պէյի (Հալքի բեղ՝ քարոզչար) ճառէն հատուածներ կարդացի: Յանօթ է որ մեր կուսակցութեան ծրագրին առաջին մասը ազգը կը բացատրէ հետեւեալ ձեւով.— «Լեզուի, մշակոյթի եւ ձգտումներու նոյնութեամբ իրարու կապուած հայրենակիցները կը կազմեն ազգը»: Հետեւաբար, մեր Հրեայ հայրենակիցներէն մեր ուղածը բաց ու անկեղծ այս ճամբէն քալելն է: Ըսի նաեւ թէ երբ այս ճամբէն չքալեն ու Թրքական դատէն ճառեն, կեղծ քաղաքականութիւն մը վարած կ'ըլլան: Իմ այս խօսքերս ճնշող տպաւորութիւն գործեցին: Կը յուսամ որ անոնք այս ճամբէն պիտի ընթանան եւ պիտի ջանան Թուրք հայրենակցի մը պատշաճ ընթացք մը ունենալ յետ այսու: Արդէն, Հրեաներուն մէջ կայ մաս մը որ իրապէս Թուրք է: Թուրք իրական հայրենակից մըն է: Ահա ասոնք են որ ի սէր հայրենիքի ոչ մէկ ճիգ կը խնայեն եւ անշուշտ պիտի շարունակեն այդ ուղղութեամբ աշխատիլ: Ուրիշ մաս մը կայ որ ազգատ է, ու գիշեր ցերեկ կ'աշխատի: Այս խեղճերը բան մը չեն հասկնար: Ասոնք պիտի հետեւին այն ճամբուն, զոր իրենց ցոյց պիտի տայ առաջին դասակարգը: Երրորդ մաս մը եւս կայ, որոնցմէ կը զանգատինք: Ասոնք են որ Հրեայ Թրքութեան վնաս ունին ու ապերախտութիւն ցոյց կուտան: Դասակարգ մը որ ինքզինքը բարձր կը գտնէ ու կը հպարտանայ եւ չի պիջանիր Թուրքերէն խօսիլ: Իսկ Ֆրանսերէն խօսիլը փառք մը, արժանիք մը կը նկատէ: Խեղճերը չեն գիտեր որ իրենց վերաբերումը ազգային ապերախտութիւն մըն է ու թեթեւսոլիկութիւն, պարզապէս: Այս դասակարգը եթէ Հրէութեան բարիք կը կամենայ, պէտք է ուղղէ իր գաղափարները եւ շիտակ ճամբուն մէջ մտնէ: Այս ուղղութեամբ ամենամեծ աշխատանքը կ'իյնայ կիներուն վրայ: Կիները եթէ գիտնան Թրքութեան յատուկ իրենց պարտականութիւնները եւ աշխատինք զանոնք ի գործ դնել, իրենց բնտանիքներէն ներս փոխան ապանիրենի, Թուրքերէնը մուտք պիտի գործէ: Ձեզի օրինակ մը տամ: Անցեալ օր բժիշկի մը գացի. երբ բժիշկը դիս քննելով զբաղած էր, երկու Հրեայ օրիորդներ եկան: Բժիշկին հետ գէշ առողջանութեամբ ու սխալ Ֆրանսերէն մը խօսեցան: Ցետոյ սեփեկացայ որ այս օրիորդները կը պատկանին եղեր մաքուր ընտանիքի մը, զոր շատ մօտէն կը ճանչնամ: Իրենց հայրերն ու մայրերը ինծի չափ Թուրքերէն գիտեն, ինծի պէս կրնան խօսիլ ու Թրքական կրթութիւն ստացած Հրեաներ են: Անշուշտ հաւատացէք ջանքերով այս խեղճ հայրենակիցները եւս պիտի փոխեն իրենց համոզումները, այսպէս անոնք իրաւունք պիտի չունենան ապրելու նաեւ Հրէութեան մէջ. ու ասիկա պիտի հասկնան մօտերս: Որովհետեւ, Հրեաներուն հարիւրին իննսունը եւ խելքը գլուխը եղողները որոշում մը տուած են»:

«ՀՕՇ ԿԷԼՏԻՆԻԶ»

— :·: —

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը գրէք մեր թղթակիցը, պուլկարական երգիծաթերթ մը հետեւեալ երգիծանքը յօրինած է Ըամէթ փաշայի այցելութեան առթիւ.

Թրակիա: Թրակիոյ հարթ մակերեսին վրայ կը փչէ պուլկարական մաքսաւոր շոգեկառքը, որ դէպի Սոֆիա կը տանի Թուրք հիւրերը: Յունական հողէն անցնելու ատեն, շոգեկառքը գաղտօրէն կը նայի դէպի Տէտէ Աղաճ եւ կը սկսի տխրօրէն փչփչալ:

Ըամէթ փաշա կը նայի Բիւչուի պէյին, աչք կը խփէ ու մեղմօրէն կը շշնջէ անոր:

— Գու փամփուր չօֆ աքըլ վար: Տէմէ՞ք կը հասկնայ թէ Յոյներուն հետ ինչեր քարըշդըրըմըշ ըրինք ու շատ սըքլէթ ցոյց կուտայ:

— Զարար եօք, կ'ըսէ Բիւչուի պէյ, Յունաստանի հետ՝ ընդդէմ Պուլկարիոյ հետ ալ ույտուրմա մը՝ Յունաստանի դէմ — Ըէ՞ կիւլէրսին — ի՞նչ որ իյնայ քեար է: Գու օրիանթալ փոլիթիքա չօֆ կիւզէլ տըր:

Շոգեկառքը մտիկ կ'ընէ խօսակցութիւնը ու կ'ուզէ երգել «Դանուբէն մինչեւ Եգէական՝ ռակերաշ առիւծը կը մռնչէ» (Ծանօթ.— Առիւծը պուլկարական զինանշանն է), բայց որովհետեւ շոգեկառքը չի կրնար երգել, կը յանկերգէ.

Թրաֆա, թրաֆա, թրաֆա,
Ես եմ ահմաֆա...

Ֆիլիպէի կայարանէն անցնելու ատեն, հիւրերը կը պատրաստուին տեսնելու Գ. Մուշանովը (վարչապետը), որ հոն պէտք էր ըլլար՝ զանոնք դիմաւորելու համար. բայց շոգեկառքը կանգ չառներ եւ կ'անցնի թրանզիթ՝ փչփչալէն.

— Փուֆ, փաֆ, փուֆ, փաֆ,
Գօշ լաֆ, պօշ լաֆ.

Հիւրերը կը հասկնան որ դիմաւորումը, անակնկալ պատճառաւ մը, տեղի պիտի ունենայ Սօֆիայի մէջ, եւ «քոսասը» չեն նկատեր, անշուշտ միեւնոյն վերաբերումը պիտի գտնեն իրենք:

Սօֆիա: Կայարան: Դիմաւորողներ: Վարչապետը հիւրերուն կը բերէ վարդերու փունջ մը եւ հետեւեալ ճառը կը խօսի.

— Խօշ կէլտինիզ, էֆէնտիլէր, բարի եկաք: Հրամեցէք, ծաղկեփունջ: Աւելա ճիշդ այն վարդերն է, զորս դուք ինծի նուիրեցիք Էնկիւրիի մէջ: Ձերինին նման լաւ կը հոտի: Միայն թէ՝ ձերինը փուշեր ունէր, որով թէ գայն հոտոտեցի եւ թէ դիս ծակեց: Միերինը փուշ չունի: Փուշերը պահած ենք. ներսէն կը խայթէ...: Տեսակ մը աչըք տալավէրա...

Հիւրերը կը զգացուին արտարուիս ճառէն եւ կը հաղորդեն թէ՝ մէկ խայթելով «տօսթլուքը» չ'աւրուիր: «Տօսթլուքը» որ բոլորովին հրապարակէս իրենց ծունկին վրայ կը գտնուի, կ'ուզէ հաստատել այս պարագան, բայց որովհետեւ խորհրդակցած չէ Յունաստանի հետ, չի գիտեր թէ ինչ պէտք է ըսէ, ու կը լռէ եւ կը սմքի, կը ծածկուի:

Պուլկարական հիւրասիրութիւնը բոլորը կը հրաւիրէ Սօֆիա: Սօֆիան կը շարունակուի երեք օր եւ երեք գիշեր: Ազգային ատրօն կը համապատէ արտարուիս ձեւերը՝ պուլկարեւ-թուրք եղբայրութեան մասին եւ ամէն տեղ հեգնական ժպիտներ կը ստեղծէ: Մեր Եգէականի ելքը միայն նստած է խոժոռ՝ Նէօյյի դաշնագրին մէջ եւ յուսահատօրէն կը հառաչէ: Պուլկար կառավարական թերթերը խորհուրդ կուտան անոր չպոռալ յոնքերը՝ այնքան ատեն որ հիւրերը հոդ են, բայց ան կ'ըսէ.

— Հէյ, չօճուղըմ, չկարծէք թէ պուլկար քաղաքացի եմ, ու կրնաք իմ տրամադրութիւնս ձեր ցանկութեան համաձայն փոխել: Տխուր եմ՝ վերջացաւ գնա՞ց: Ձենք կրնար պարտադրել որ ժպտիմ եթէ նոյն իսկ Գ. Մուշանով պայթի իր լաւատեսութիւնէն:

Գ. Մուշանով, սակայն, չի պայթիր լաւատեսութենէն: Բայց, կ'երեւի թէ պիտի պայթի բարկութենէն:

Այդ պարագային, հիւրերը կը վերադառնան իրենց տեղը՝ Թուրքեւ-հելլէն ուխտին գիրկը յանձնուած:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ»

Անցեալ տարուան հոկտեմբերէն ի վեր Պէյրութի մէջ կը հրատարակուի այս ամսագիրը, խմբագրութեամբ Տիկին Սիրան Սեզայի: Իր տարելիցին առթիւ, որ լրացաւ այս ամսու, ամսագիրը կը բացատրէ խմբագրականով մը.

— «Նոր շրջանին սկսելէ առաջ լուսաբանենք կարգ մը մութ կէտեր:

Այս թերթը ոչ խոհանոցի եւ ոչ ալ նորաձեւութեան թերթ է: Հոս մենք միտք չունինք կերակուր եփել սորվեցնելու եւ ոչ ալ զանազան ճաշակներ պատրաստելու, բայց ամէնէն համեստ տանտիկինն իսկ կրնայ խօսիլ այս թերթին էջերէն երբ հետաքրքրող, կրթող, բարձրացնող եւ ազնուացնող բան մը ունի ըսելիք: Նաեւ «Երիտասարդ» ածականը երբեք տարիքը չի բնորոշեր այլ տրամադրութիւնն ու կեցուածքը կեանքին ու մանաւորապէս հայ կեանքին հանդէպ: Կ'ուզենք որ հայ կինը հին պատեանի մը նման ձգէ իր ծերացած հոգին, փտած նախապաշարումները, կեղծ ամօթխածութիւնները եւ հրապարակ իջնէ գործելու, այրերու կողքին, զարգացած մտքով, ազնուացած հոգիով: Իրապէս մշակուած կինը չ'արհամարհեր տունը, ան տունէն ներս կը դաշնակաւորէ տունէն դուրսի հետ եւ ոչ մէկ գծրախտութիւն, ոչ մէկ հարուած կրնայ խոնարհեցնել անոր հպարտ նայուածքը.

Այդ կինը կ'ուզենք մենք:

Ամէն երկրի մէջ, պատմութեան ամէն շրջաններուն՝ յառաջդիմութեան ռահվիրաները միշտ ալ սխալ հասկցուած են, քննադատուած պղտիկ հոգիներէ, տեղ տեղ նոյն իսկ հալածանքի ենթարկուած: Մի մոռնաք որ Քրիստոսը կրօնքին հետ փոխեց նաեւ ընկերային կեանքը, ընտանիքին հիմը դնելով կնոջ վրայ: Նուաստագոյն խաչափայտին վրայ մեռաւ բայց իր գաղափարները մնացին եւ անոր մահուան գործիքը, խաչը, ոսկեձոյլ բարձրացաւ սրբագոյն շէնքերու վրայ:

Այսպէս է միշտ:

Մենք մեր էջերը լայն բացած ենք մեր բոլոր երիտասարդուհիներուն եւ երիտասարդներուն (մենք չենք հաւատար անջատ, այրերու դէմ գործունէութեան) եւ, բոլոր անոնք որ կ'ուզեն գիտակցաբար եւ ազնուացնել միտքը, հոգին եւ մարմինը ունի կամ կանուխ պիտի համախմբուին մեր շուրջը: Ոչ մէկ արգելք ... ոչ յուսահատեցնողօրէն աղէտ դրաշարը, ոչ յարամիտ, պատերու տակ փսփսացող բանսարկուն, ոչ ալ անբարեխիղճ գործակալը կամ անփոյթ բաժանորդը կրնան մեզ յուսահատեցնել: Մենք կ'ուզենք հասնիլ հոն ուրկէ կարող պիտի ըլլանք պատմութեան, հայ պատմութեան կտրած շղթան կրկին զօդել. ուրկէ պիտի կրնանք միանալ արիասիրտ Փառանձեմ թագուհիին, փափկասուն տիկիններու շքախումբին եւ Վահան ու Վարդան Մամիկոնեաններ ծնող ու կերտող հայ մայրերուն: Կ'ուզենք պատրաստել Շուշան Պահլաւունիներ որոնք ճերմակ քօղ մը ձգած մազերուն՝ գիւղէ գիւղ, փողոցէ փողոց եւ խրճիթէ խրճիթ վազեն հրահրելու համար այն սրբազան հուրը որ Արմէններուն էր:

Զարգանալ եւ զարգացնել, ազնուանալ եւ ազնուացնել, բարձրանալ եւ բարձրացնել կ'ուզենք մենք:

Կանացի թե՞րթ: Այո՛:

Բայց ոչ խոհանոցի թերթ: Զէ՞ որ կրնանք թելադրել խոհանոցի լաւագոյն գիրքերը մեր տանտիկին բաժանորդուհիներուն: Մենք միայն տունին շրջապատին ճաշակը և ճշմարտութիւնը կ'ուզենք տալ:

Կանացի թե՞րթ: Այո՛:

Բայց ոչ նորաձեւութեան: Զէ՞ որ մենք կրնանք նորաձեւութեան լաւագոյն թերթերուն անունները տալ: Մենք միայն լաւ հագուելու, պարզ բայց ազնուական հագուելու կիրթ ճաշակը կ'ուզենք տալ: Գոյներու երանգները զանազանող, քաղաքակրթուած առօրեային յատուկ պատշաճութիւնները բնազդօրէն ըմբռնող ճաշակը:

Մենք չենք ուզեր որ կապկէ հայուհին: Մենք կ'ուզենք որ ան սորվի ընտրել: Սակայն՝

Մենք կ'ուզենք մշակել մարմինը՝ ազնուացնելու համար ցեղը:

Մենք կ'ուզենք մշակել հոգին՝ բարձրացնելու համար ցեղը:

Մենք կ'ուզենք մշակել միտքը՝ լուսաւորելու համար այս տարաբախտ ազգը: Եւ առանց լուսաւորեալ կիներու, զո՛ւր է ամէն բան, ոչ մէկ ազգ կրնայ լուսաւորուիլ ճշմարտին, գեղեցկին եւ ազնուականին լոյսով»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Փորթ տ'Իթալիի շրջանին մանկապարտէզը այս շաբթուընէ սկսեալ բաց պիտի ըլլայ հայ փոքրիկներուն համար, հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

6.— ՈՒՐ ԿՈՐՈՒՍԵՄ ՓԱԽՉԻԼ

· o·o

Այդ խրոխտութիւնը օգնեց իմ փախուստիս

Բուք ու բորան առտուան մը Քամին բաւական ձիւն [illegible] դոները Անասուններն ալ իրենց անօթութենէն կը բառաչէին: Տեսարանը այնքան սրտաճմլիկ էր, որ կը յիշեմ մեր գիւղին թալանուելու առաջին օրը, երբ կով [illegible] էրթ իրար կորսնցուցած՝ իրենց բառաչով կը լե[ցնէին] անտառը:

Քամին ձեղմացաւ եւ վայրկեան մը արեւը փայլեցաւ: Այդին հրամայեց արձակել կենդանիները եւ առաջնորդել ուրի ծառերու մէջ, Մեզրէի գիւղի հայ աւերակներու մօտ:

Իմ ալ ուզածս էր: Այդ օրը պիտի փախչէի որ եւ է ձեւով: Արձակեցի եզները, կովերը, եւ այծերը խառն եւ ուղղուեցայ յիշեալ վայրը.

Ոտքիս գուլպաները կորսուած էին, տրեխներս ծակուած, վրաս վարտիք չունէի, այլ երկար շապիկ մը, վրայէն բրդէ հիւսուած կորսուած «ապա» մը եւ գլուխս ալ նոյնպէս կորսուած «քոլոզ» մը:

Այս վիճակով կենդանիները պիտի արածէի ձիւներուն մէջ: Մինչեւ իրենք առանց թիֆթիք ձեռնոցի դուրս չէին ելլեր:

Հազիւ հոն հասած, դարձեալ քամին փրթաւ եւ անասունները դարձան դէպի գիւղ: Հասա՞ծ էր ժամը...

Օգնեցի անասուններուն, հանեցի զանոնք ճանապարհին եւ ես ալ ուղղուեցայ դէպի լեռը՝ բախտս յանձնելով ձիւնին ու բուքին, գայլերուն, արջերուն: Հազիւ քանի մը քայլ առած էի, երբ զգացի թիֆթիք ձեռնոց մը գտայ, որու այնքան ալ կարիք չունէի, որովհետեւ ոտքերս ու ձեռքերս ձիւնէն թմրած էին: Ես բնաւ չէի մտածեր ցուրտի մասին, եթէ բուքը չըլլար: Նոյնիսկ վերջինս ալ իր բարիքն ունեցաւ,— Քիւրտերը գիւղէն դուրս չէին ելլեր եւ ես աննկատ ելլել կ'ուզէի ինչ որ դաշտի մասն էր՝ կարեցի: Վերելք էր ճամբաս, ես ուղղուած էի դէպի Սէրկի լեռը: Կը խրիմ, կ'ելլեմ, կ'իյնամ: Ջեմ վհատիր սակայն. յոյսն ու հաւատքը իմ առաջնորդն էին, շրթունքներս անդադար կը պաղատէին սուրբերու, որոնց անունները համրանք չունէին մեր երկրին մէջ.

Հովը իր շատն առած իջած էր դաշտ, իսկ ես կ'երթայի, կ'երթայի առանց տեսնելու Սէրկի լեռը: Կը յուսայի 4—5 ժամէն հասնիլ մեր գիւղը: Մինչեւ արեւը մար մտնելու հազիւ երկու ժամ մնացած էր, դեռ չփոթ կացութեան մէջ էի: Սախպուեցայ երեսիս վրայ պառկիլ ձիւնին մէջ եւ ամփոփել միտքս:

Եւ ահա զարմանալի անակնկալ մը: Ինքզինքս գտայ մեր գիւղին գերեզմաննոցին քովը, որ հազիւ 6—700 քայլ հեռաւորութիւն ունի գիւղէն: Ուղղուեցայ դէպի գիւղ: Գիտէի որ մեր Արօն իր պաշտպան Քիւրտին հետ Կարապետին տունը կը կենային: Երբ այդ տան եաին հասայ, բակին մէջ զինուորական հագուստով մէկը տեսայ, որմէ վախնալով ետ քաշուեցայ: Ան ձեռքը չուան մը ունէր եւ կը հեռանար հակառակ ուղղութեամբ: Ես մտայ բակը, երկու փոքրիկ որսի շուներ սկսան հաչել, Ըմըրը դուրս ելաւ, անակնկալի եկած կանչեց նաեւ իր կինը՝ Մարիամը: Երկուքն ալ լաւ հայերէն կը խօսէին: Սիրով զիս ներս առին: Հոդ էր Արօյի քոյրիկ փոքրիկ Ապրշումը, որու հետ իրար փաթթուած լացինք: Շատ չանցած եկաւ Արօն, զինուորական հագուստովը ինքն է եղեր: Ես կ'ուզէի դուրս ելլել, գիւղին մէջ պտտիլ եւ կարօտս առնել հայրենի հողէն ու ջուրէն: Սակայն արգիլուեցաւ, որովհետեւ գիւղի մէջ կային ուրիշ անծանօթներ որ կրնային զարնել զիս: Եկաւ Ըմըրի աղջիկ Խազալը որ հասած զաւակներու տէր էր: Ան ամուսնացած էր Թուրք ժանտարմայի մը՝ Հիւսէին չավուշ անուանով մէկու մը հետ, որ պատերազմի ճակատն էր, իսկ կինը զաւակներուն հետ կ'ապրէր մեր Հօրեղբօրորդի Խոսրովի տունը:

Ըմըր զիս տուաւ առանց մօտ, նոյնպէս եւ Ապրշումը: Առանց մեծ սղան որ կը կոչուէր Շաքիր, մեծ ճիգ թափեց մեզ ազատելու համար:

Ձմեռ էր, ախոռներու մէջ կապուած անասունները կը նայէինք ես ու Արօն, երբեմն ալ կ'երթայինք լեռը, չալակով փայտ բերելու: Ամէն անգամ երբ կ'առանձնանայինք իրարու հետ, Արօն ու ես բռնած մեր անտէր սարի ճամբան, կը սկսէինք խօսիլ մօտաւոր անցեալէն:

— Ահա, Ղարաղեան Կարապետը հոս զարնուեցաւ, ահա հայրս՝ Հոն, ահա Հօրեղբայրս Դանիէլը՝ քիչ անդին, ահա... կը խորասուզուէինք երազներու մէջ, ազազակելով եւ երբեմն ալ անիծելով Աստուած: Քիչ անդին, «խուլերու չաքն է» մեր գոմէջն ու Գալոյի արաբին հոս կռուեցան եւ իրենց գոմէշի կոտոշը կոտրեցաւ...: Մեր գիւղին դաւաճան Մահմուտի հայր Ալոյին հոս մորթուեր է Քիւրտերէ...:

« Հա, զուրպան հա, թող պասոնք, աշխատինք մեր ազատուելու ճարը գտնենք », գիտել կուտար Արօն:

Վառեկափայտը կարոտած շալկած կը վերադառնայինք գիւղը, գազանի գարշապարի տակ աւերուած հայրենիքը:

Այսպէս կը շարունակուէր մեր թշուառ գոյութիւնը: Օր մը երբ առանձին ոչխարները տարի մեր բերդի արտէ առջեւ արածելու, դարձեալ խորասուզուեցայ մտածումներու մէջ: Հոդ էր որ վերջին օրը քրոջս՝ Խազալի հետ բռնած էինք արտը, տարած տունը մորթած եւ եփած, բայց միսը չկերած Ջարդի սարսափէն լեռը փախած էինք...:

Իրարանցում մը հօտին մէջ: Կը վազեմ տեսնելու որ սատկած աղուէս մըն է: Կը վերցնեմ քերթելու, սակայն սառած է, անկարելի է մորթը առնել: Պէտք է տուն տանիլ, պաշտպան ազայիս, որ իր կարգին մեզ պաշտպանէ: Բայց Ապաիւլ ձէլիլ անունով Քիւրտ մը որ նոյնպէս եկած մեր գիւղը կ'ապրէր, եւ որուն լամուկը ինծ մօտիկ ոչխարներ կ'արածէր, նշմարեց աղուէսը եւ ձեռքէս խլեց: Վախէս ձայն չհանեցի, բայց վրէժխնդրութեամբ լեցուած էի:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

·(Շար.)

*** Գ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Էնգիւրի պիտի հասնի հոկտ. 10ին, եւ պիտի մեկնի 14ին։ Հունգարիոյ արտաքին նախարարն ալ պիտի այցելէ հոկտ. 15ին եւ պիտի մնայ չորս օր։

Քսան հոգինոց խորհրդային

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԷՆԿԻՒՐԻ

Թուրքիոյ հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ, հոկտ. 25ին Էնկիւրի պիտի գտնուին Գ. Գ. Մոլոտով, Լիտվինով եւ Քարախան, 20 հոգինոց պատուիրակութեան մը հետ։ Փառաւոր յայտագիր մը պատրաստուած է անոնց ընդունելութեան համար։ Հազար հոգինոց սեղան մը պիտի տրուի այս առթիւ, Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ։

Վիէննայի մահափորձը եւ վարչապետին վիճակը

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիէննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ահաբեկիչ Ռուտոլֆ Տէրթիլի մայրը եւ ուրիշ ազգականներ։ Քննութիւններէն կը հասկցուի թէ ամբողջ ընտանիքը քաղաքականութեամբ կը զբաղէր եւ ընդդիմադիր էր ներկայ կառավարութեան։ Հարցաքննութեան առեն, Տէրթիլի մայրը չծածկեց իր համակրանքը՝ ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան հանդէպ։ Ահաբեկիչը յայտնած էր թէ ինքը տարիէ ի վեր ունէր այն ատրճանակը զոր գործածեց վարչապետին դէմ. մինչդեռ քննութենէն կ՚երեւայ որ մահափորձէն քանի մը օր առաջ բարեկամներու դիմած եւ ատրճանակ մը խնդրած էր։

Բժիշկները գոհացուցիչ կը գտնեն Գ. Տոլֆուսի վիճակը, բայց պատուիրած են որ քանի մը օր ալ հանգստանայ։

*** Մահափորձէն յետոյ ոստիկանութիւնը 25 հոգի ձերբակալած էր, իբրեւ կասկածելի, բայց միայն երեք հոգի վար դրաւ։ Կ՚ըսուի թէ ահաբեկիչը նախապէս վառարանի մը մէջ այրած էր բազմաթիւ վտանգաւոր թուղթեր։

Նացիներու (հիթլէրական) ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ։

Ոստիկանութիւնը կ՚ուզէ երեւան հանել թէ վարչապետին դէմ կատարուած մահափորձը առանձին ձեռնա՞րկ մըն է, թէ մաս կը կազմէ ընդհանուր դաւադրութեան մը։

Աղետալի ճրդեհ մը Հոլիվուտի մէջ

72 ԳՈՐԾԱՒՈՐԿՆԵՐ ՈՂՋ ՈՂՋ ԱՅՐԱԾ, 125 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Ահաւոր աղէտ մը լուրը կը հասնի Հոլիվուտէն (Քալիֆորնիա), որ ոստանն է համաշխարհային շարժանկարին։ Անտառի հրդեհի մը հետեւանքով, ողջ ողջ այրած են 72 գործաւորներ, իսկ 125 հոգի ալ վիրաւորուած։

Հրդեհը ծագած է 50 մէթր խորութեամբ կիրճէ մը։ Գործաւորները առժամապէս կ՚աշխատէին անտառին մէջ։ Երբ հրդեհը ծագեցաւ, հրաման տրուեցաւ ոստիկաններուն հետ գործակցելու եւ մարելու։ Գործաւորները իջան անդունդը, բայց յանկարծ կատաղի հով մը փչեց եւ բոցերը տարածուեցան ահռելի արագութեամբ։ Գործաւորները անվարժ ըլլալով անտառային հրդեհներու, խուճապի մատնուեցան։ Հրդեհը կը լափէր ամէն բան, ծառ, բոյս թէ մարդ։ Աննկարագրելի էր տեսարանը։ Ոմանք ողջ ողջ այրեցան, ուրիշներ շնչահեղձ եղան։

Կ՚ըսուի թէ հրդեհը դիտմամբ ձգուած է։

Խ. Միութիւնը եւ Պարսկաստան

ՔԱՐԱԽԱՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԻ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային դեսպանը մեծ ընդունելութիւն մը սարքեց ի պատիւ Գ. Գարախանի, որ հրաւիրուած էր կառավարութեան կողմէ։ Ներկայ էին դահլիճին բոլոր անդամները եւ պարսկական բանակին բարձրաստիճան սպաները։ Գ. Քարախան եւ Պարսկաստանի վարչապետը այս առթիւ ճառեր խօսեցան քաղաքական կացութեան եւ երկու երկիրներու բարեկամ յարաբերութեանց մասին։ Խորհրդային փոխ – գործավարը Մոսկուա հրաւիրեց Պարսկաստանի վարչապետը։

«Իզվեստիա» կը գրէ այս առթիւ.

— «Ընկեր Քարախանի այցելութիւնը ցոյց մըն է երկու երկիրներուն բարեկամութեան։ Պարսկաստանի վարիչ շրջանակները խորապէս կ՚ըմբռնեն թէ անհրաժեշտ է պահպանել եւ զարգացնել բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ոչնչացուց ցարական Ռուսիոյ աշխարհակալութեան ծրագիրները։ Խորհրդային իշխանութիւնը սկիզբէն իսկ հաշտեց Պարսկաստանի իրաւունքներու հաւասարութիւնը, եւ ջնջեց ցարական իշխանութեան կողմէ կնքուած դաշնագիրներն ու համաձայնութիւնները։ Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները անընդհատ զարգացած են իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ։ Այս սկզբունքը շեշտուած է 1931ի առեւտրական դաշնագրին եւ 1933ի պայմանագրին մէջ որ կը ճշդէ նախայարձակ բառին իմաստը Պարսկական կառավարութիւնը կը գնահատէ իր բարեկամութիւնը խորհրդային Միութեան հետ որ միակ անկեղծ կուսակիցն է խաղաղութեան եւ չի մնուցաներ որ եւ է յարձակողական ծրագիր»։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ առիթաղաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Գանեէօ-Քաշանի «ԱՐԾԻՒ» խումբի ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօրուըրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

Նախաձեռնութեամբ ԽՕԺՕԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ԳԱՐ ԻՏԷԱԼԻ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՐՏԱՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ - ՄԱՀՕՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Թէյասեղան Ֆր. Կարմիր Խաչի

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8ին

6bis, Boulevard RODIN, Issy-les-Moulineaux

Փափաքողները կրնան ներկայ գտնուիլ։

Այժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Ցունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Գին՝ 10 Ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Dameme, PARIS

Հայ առեւտրականներ

"Tricotage MOZPIR,,

21 rue des Petits Carreaux Paris (2) Métro: Sentier

Միակ Թրիքոյի հայ գործատունը որ ունի արանց, կանանց եւ տղայոց Թրիքոյի տեսակաւոր ճոխ մթերք. Maille fine եւ Maille Retournée.

Առաջին իսկ այցելութեամբ գոհացում պիտի գտնէք. անմրցելի գիներ ու յարմարագոյն պայմաններ։

Գաւառի յաճախորդներու նմոյշ կը ղրկուի ու մեր ներկայացուցիչը կ՚այցելէ։ Արագ առաքում բոլոր ապսպրանքներու։

Ծախու շատ լաւ հողեր

A la Peune sur Huveaune*ի մէջ*

(ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ)

Հայկական նոր կեդրոն մը թրամուէյին մօտ։ Ջուր, ելեկտրականութիւն, գեղեցիկ տեսարան, քառակուսի մէթրը 12 ֆրանք։ Վճարման դիւրութիւններ։

Դիմել ամէն օր եւ կիրակի Mr. DEBOISի, Chemin de Cassis à La Peune-sur-Huveaune (Մարսէյլի շրջան)։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Թիւ 10 **Camme Façon Metier** Թրիքոի գործիք ունեցող եւ տունը աշխատող գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ։

Շատ լաւ վճարում։

Դիմել՝ **TERZIAN**ի

3, Rue Poissonnière, Paris

Ներկայանալ **certificat de Domicile**ով։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱՋԵԱՆ

21-23 Rue Saulnier. Métro: Cadet

Restaurant ARABIAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ

31bis RUE DU FBG. MONTMARTRE

Tél. Prov. 57—65 Մէթրօ Montmartre

ԳԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱԺԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՉԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypotheque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւն.. խիստ նպաստաւոր պայմաններով։

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ։

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր։

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է։

Կ՚ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ։

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ։

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

HOMME TAILLEUR DAME

Toros Pekmezian

45, Rue de Trévise - Paris (9) Métro: Cadet

Ամէն ճաշակի եւ ամէն քսակի յարմար, կը կարէ չափով զգեստ այրերու եւ կիներու տակուն ու ճաշակաւոր հագուստներ, անգլիական ընտիր կերպասներէ։

Վարձու Ագարակ

Անդամահատութեանս պատճառով ստիպուած եմ վարձու տալ (նաեւ մշակելու համար) 15 ուկէս հէքթար մշակելի տափարակ հող որթատունկ, պտղատու ծառեր, ջրհան, տոլապ, խմելու ջուր, բնակարան յարմարութիւններ, 1 խոզանոց, 1 ախոռ, 2 ախոռ, ջրելու եւ հողագործութեան վերաբերեալ գործիքներ։ Դիւրամատչելի գին։ Մանրամասնութեանց համար դիմել հետեւեալ հասցէին.

OS HOVAGUIMIAN. Quartier Colanvier, Gardane (Bouche du Rhône)

Օգտուեցէք առիթէն

Հետեւեալ ընտրուած գրքերը որոնց իսկական արժէքն է 220 ֆրանք. 25 օրուան համար կը ծախուին կէս գինով 110 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ «ՅԱՌԱՋ»

G. TZERIKIANTZ

13, Rue des Dominicains, Marseille

Եղիա Ցէմիրճիպաշեանի Կեանքը եւ Գործը՝ 18 ֆրանք։ Հանքային Հովուականը, 8։ Գ. Տը Գամօր, 30։ Ֆլավի, 15։ Իր Անցեալը, 12։ Կանանչ գլխարկը, 35։ Այգեկութ, 15։ Նատիա, 12։ Ազգային Երգարան, 10։ Ցուշարձան Ապրիլ Տասնըմէկի, 15։ Մեռնողներ, 12։ Բեռոփ Մանկավեպեր, 10։ Ազ-Տաղի Հերոսամարտը։

Միայն կէսը գնողներն ալ կրնան օգտուիլ միեւնոյն պայմանէն

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Պէտք է՞ր դայն կապել իշխան Ալիի ներկայութեան հետ։ Պատերազմի այս միջոցին ամենափոքր մանրամասնութիւնները մեծ կարեւորութիւն կը ստանային։ Իշխան Ալի որ Խտիվին մօտիկ ազգականն էր, փախած էր իր երկրէն վեհապետին դաւաճանութեան վրայ։ Կ՚ատէր Անգլիացիները, եւ իր գործակալները շարունակ խռովութիւններ կը սարքէին Եգիպտոսի մէջ։

Նախորդ շաբթուն խումբը գաղտնապէս կանգ առած էր Ժընեւի մէջ։ Իր յարկաբաժնին մէջ բազմաթիւ տեսակցութիւններ էր ունեցած իշխանին հետ։ Այս վերջինը որ կարճահասակ մարդ մըն էր, հաստափոր եւ թաւամօրուս, կ՚ապրէր իր երկու աղջիկներուն եւ դրագրին՝ Մուսթաֆա փաշայի հետ։

Այս չորս հոգին միասին կը ճաշէին։ Շամպանիա կը ճնկէին ծանր լռութեան մը մէջ։ Երկու իշխանուհիները իրենց գիշերները կ՚անցընէին պարելով։

Երկուքն ալ կարճահասակ էին եւ գիրուկ, սեւ գեղեցիկ աչքերով եւ անկենդան դէմքերով։ Իրենց պատառ արգուզարդները աւելի շատ Գահիրէի ձուկի շուկան կը յիշեցնէին քան Փարիզի ռիւ տը լա Փէն։ Ընդհանրապէս նորին Բարձրութիւնը իր սենեակը կը ճաշէր, բայց իշխանուհիները ամէն գիշեր ճաշասրահ կ՚իջնէին. Ծերուկ Անգլուհի մը, Միս Քինկ, իրենց նախկին վարժուհին, պաշտօնական խնամակալի դերը կը կատարէր. բայց առանձին սեղանի մը վրայ կը ճաշէր, եւ իր աշակերտուհիները կարծես ամենափոքր ուշադրութիւն մը իսկ չէին ըներ անոր։ Անգամ մը Էշընտէն միջանքին մէջ յանկարծ հանդիպեցաւ երեք իշխանուհիին որ Ֆրանսերէն լուտանքներ կը թափէր վարժուհիին գլխուն, անլուր կոպտութեամբ։ Կատաղութենէն կ՚ոռնար եւ իր ձեռքը յանկարծ իջաւ խեղճ կնոջ երեսին։ Երբ տեսաւ Էշընտէնը, թունոտ նայուածք մը ունեցաւ եւ սենեակը քաշուեցաւ, շատաշատ փակելով դուռը։ Էշընտէն այնպէս ցոյց տուաւ թէ երբեք բան մը տեսած էր։

×

Էշընտէն մինչեւ հասած առեն իսկ, փորձած էր ծանօթանալ Միս Քինկի հետ։ Բայց երբ գլխարկը կը հանէր չոր բարեւ մը միայն կը ստանար փոխարէն, իսկ այն օրը երբ ուզեց մօտենալ, Միս Քինկ այնքան պաղ ձեւով մը պատասխանած էր որ բացորոշապէս կ՚ապացուցանէր թէ չուզեր մօտենալ։

Էշընտէն չյուսահատեցաւ։ Առաջին առթիւ իսկ փորձեց խօսքի բռնուիլ։ Այն առեն Միս Քինկ դաժան դէմք մը առաւ եւ քթմնչեց խեցբեկ Ֆրանսերէնով մը։

— Ձեզ ուզեր օտարներու հետ ծանօթանալ.

Ցետոյ կռնակը դարձուց եւ անկէ ի վեր իր գոյութիւնը կ՚անգիտանար։

Թմբրկած կարճուլիկ պառաւ մըն էր, ծրար մը ոսկոր՝ խորշոմած մորթէ պարկի մը մէջ։ Խորունկ ծալքեր կ՚ակօսէին իր դէմքը։ Իր մոխրագոյն կեղծամին տակ, իր թոռմած այտերուն պառաւ սնդոյը եւ շրթներուն արիւնագոյն կարմիրը հակասութիւն մը կը կազմէին։ Իր այլանդակ երեւոյթը աւելի ազդութիւն կը պատճառէր քան ծաղրանք։ Ամէն մարդ անդին կը դառնար զինքը տեսած առեն։

Էշընտէն գիտէր որ Միս Քինկ Անգլիա չէր դարձած իշխանին մօրը քով մտնելէ ի վեր։ Սարսափով միտք կը բերէր այն բոլոր բաները զորս ան տեսած եւ լսած պէտք է ըլլար Գահիրէի հարէմներուն մէջ, ուր այնքան կարճատեւ կեանքեր կը մարին խորհրդաւոր պարագաներու տակ։ Այս աղքատ պառաւը որ ոչ ընտանիք ունէր, ոչ ալ բարեկամ, հականգլիական զգացումներ կը ցուցադրէր. բայց, պէտք էր որ դայն զգուշացուցած ըլլային իրեն դէմ, որպէսզի պատճառ ունենար այդքան կոպիտ պատասխան մը տալու։ Միս Քինկ միայն Ֆրանսերէն կը խօսէր։ Ճաշերէն անմիջապէս յետոյ, վեր կ՚ելլէր եւ չէր երեւար սրահներուն մէջ։ Ի՞նչ կը խորհէր իր աշակերտներուն մասին որոնք այնքան արդուզարդեր կ՚ընէին եւ անծանօթներու հետ կը պարէին սրճարաններուն մէջ։ Երբ Միս Քինկ Էշընտէնի դիմացը կ՚ելլէր, իր դէմքը կը գոցուէր։ Այդ իրիկունը իրենց ակնարկները իրարու հանդիպեցան։ Էշընտէն կարծեց անոր նայուածքին մէջ տեսնել անարգալից բան մը, որ չարաշուք էր այդ ծեփուած դէմքին վրայ։

×

Ճաշէն յետոյ, պառոնուհի Հիկինս առաւ իր թաշկինակն ու պայուսակը, եւ, սպասաւորներու շարքին մէջ, վեհափառօրէն անցաւ ճաշասրահէն։ Եւ կանգ առաւ Էշընտէնի սեղանին առջեւ։ Շլացուցիչ հմայք մը ունէր։

— Շատ ուրախ եմ որ ազատ էք այս գիշեր, ըսաւ անսխալ անգլերէնով մը, ուր հազիւ զգալի էր գերմանական շեշտ մը։ Կո՞ղէ՞ք սուրճը միասին խմենք։

— Ի՞նչ կախարդական արդուզարդ։

— Սոսկալի է. հագնելիք բան չունիմ։ Չեմ գիտեր ինչ պիտի ըլլամ, հիմա որ չեմ կրնար Փարիզ երթալ։ Ա՜հ, աս գձուձ Փրուսիացիները։ Ինչո՞ւ այս սոսկալի պատերազմին մէջ ըլլեցին իմ խեղճ երկիրս։

Եւ հառաչեց, ժպտեցաւ իր նշանաւոր ժպիտով եւ դուրս ելաւ թագուհիի մը պէս։ Էշընտէն մնաց վերջին սեղանակիցներուն հետ։ Տրամադրութիւնը շատ լաւ էր։ Երբ կ՚անցնէր կոմս Ֆոն Հոլցմինտէնի առջեւէն, աչքերը քթթեց աննշմարելի ձեւով մը։ Գերմանացին ուղեղը պիտի ճանկռտէր անոր իմաստը հասկնալու համար։

Ցետոյ երկրորդ յարկը բարձրացաւ եւ զարկաւ պառոնուհիին դուռը։

— Մտէ՛ք, մտէ՛ք, ըսաւ կռնակի վրայ բանալով դուռը։

Պառոնուհին ... անոր երկու ձեռքերը եւ դէպի ... բան առաջնորդեց։ Միւս երկու ... ցողները նկած էին արդէն ... էին իշխան Ալի եւ իր քարտուղար ... Էշընտէն քիչ մնաց որ ընկրկէր ...

— Ն. Բարձրութիւնը թոյլ կուտ... որ իրեն ներկայացնեմ Գ. Էշընտէն... ըսաւ պառոնուհին իր ամգերէնին ... ժանի Ֆրանսերէնով մը։

Էշընտէն խոնարհեցաւ եւ բռնեց ... կարած ձեռքը։ Իշխանը արագ ակնարկ մը նետեց, բայց բառ չարտասանեց...

Տիկին Հիկինս կը շարունակէր

— Չեմ գիտեր կը ճանչնա՞ք ... չան.

(Շար.)

ԾԱԽՈՒ

Շատ յարմար գնով ծախու է ... la minute լուսանկարչական ... քենայ մը՝ ՌՈՒՍԷԼ վաճառանիշ ... արագութիւն 4, 4.5։ Դիմել՝ Նշա... չատուն Վ. ՓԱՇԱՊԷՔՃԵԱՆի 20 rue Borely, Gardanne, Bouche-du-Rhône։

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԻԻԵԿԻ ՀԱՄԲԸ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

7 Octobre 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	25 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

...ՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2311

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ԽՆԴԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ...

Ի՛նչ պերճախօս պատկեր, Սեւ Ծովէն մինչեւ Մանշի ափերն ու մինչեւ։

Տեսակցութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ՝ պաշտօնական թէ անպաշտօն։ Այցելութիւններ եւ փոխադարձ այցելութիւններ։ Հանդիպումներ՝ ճամբու վրայ։ Խօսակցութիւններ՝ հեռաձայնով եւ մտերմական զեկոյցներով։ Փոխադարձ հրաւէրներ՝ հին թէ նոր նախարարներու, եւ այժմ ալ արքաներու...

Ինչո՞ւ համար.— Ի խնդիր խաղաղութեան։

Շատ բան չէ մնացած Մեծ Պատերազմին քսանամեակը լրանալու համար։ Տակաւին չեն սպիացած բազմազան վէրքեր։

Եւ սակայն, խորապէս մտահոգ է աշխարհը։

Բոլորն ալ կ'որոճան, կը պրպտեն, դաշնագիրներ կը փոխանակեն եւ ծրագիրներ կը յղանան գիշերաջան տքնութեամբ։ Միշտ ի խնդիր խաղաղութեան։

Եւ սակայն, ոչ մէկը հանդիստ է վաղուան համար։

Խաղաղասիրական զարմանազան արտայայտութեանց դիմաց, անհամբուռ դաշնագիրներու, բարեկամութեան ուխտերու եւ ոչ-յարձակման գաշինքներու բուրգերուն աջէն, իր քստմնելի ժանիքները կը ցցէ յարաճուն զինարշաւը։ Ցայտնի թէ գաղտնի։

Տասը օրէն, կը վերաբացուի սպառազինութեանց կրճատման խորհրդաժողովը, որ յետաձգուեցաւ, չպայթելու համար։

Բայց, այսքան ժողովներէ եւ խորհրդակցութիւններէ յետոյ, փոխադարձ կասկածները այնքան խոր արմատներ ձգած են որ, մարդիկ չարը խափանելու միջոցներ կը խորհին աւելի շատ ժողովներէն դուրս, քան թէ անոնց մէջ։

Այս մտահոգութեամբ էր որ Պ. Հէնտըրսըն, խորհրդաժողովին ընկերվարական նախագահը, մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք շրջեցաւ արձակուրդի շրջանին, զատ-զատ խորհրդակցեցաւ իր նախկին ընկերներուն, Մաքտօնըլտի եւ միւսներուն հետ, Ֆրանսայի վարչապետին եւ Պ. Փոլ Պոնքուրի հետ, Մուսոլինիի եւ Հիթլերի հետ։

Նոյն մտահոգութեամբ, քանի մը անգամ Լոնտոնէն Փարիզ եկան Անգլիոյ նախարարները, Լոնտոն հանդիպեցաւ եւ յետոյ Փարիզ մէջ կանգ առաւ Մ. Նահանգներու լիազօրը, Պ. Նորման Տէյվիս։ Ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ նաեւ լեհ պատուիրակը։

Եզրակացութի՞ւնը,— ընդհանուր բանաձեւ մը որ կը ձգտի համոզել թէ հիմնական կէտերու մասին համամիտ են Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները։

Այս խորհրդակցութիւնները հազիւ լրացած, տեղի ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովներուն վերաբացումը։

Վարչապետներ եւ նախարարներ համախմբուած ըլլալով Ժընեւի մէջ, օգտուեցան առիթէն, նորէն մտերմական եւ պաշտօնական զրոյցներ կատարելու համար։

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը կը բացուէր մռայլ մթնոլորտի մը մէջ։ Նախագահական ճառն անգամ, իր աւանդական հանդիսաւորութեան մէջ, հազիւ կրցաւ պարտկել տիրող մտահոգութիւնը։

Ու երբ գործի սկսան եւ ուզեցին իմանալ գերմանական տեսակէտը, Գերմանիոյ երկու լիազօրները նախընտրեցին Պերլին երթալ եւ այնտեղէն բերել վերջնական պատասխանը։

Չէ՞ որ բան մը փոխուած էր Գերմանիոյ մէջ, Խորհրդաժողովին փակումէն յետոյ։

Առաջ, անգոյն, բաղդատաբար բարեխառն տարրեր էին որ կ'իշխէին։

Այժմ՝ Հիթլերն է պատնէշին վրայ, իր միահեծան իշխանութեամբ եւ դաժան ցեղապաշտութեամբ։

Արդ, քանի կ'ուշանայ գերմանական պատասխանը, այնքան կը մթագնի հորիզոնը։

Գերմանիա դեռ նախորդ իշխանութեան օրով յայտնած է իր տեսակէտն ու կամքը, պահանջելով իրաւունքներու հաւասարութիւն։

Ճիշդ է որ, արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Հիթլէր հաշուելով կ'ընթանայ։ Կը զգուշանայ ներքին կեանքի յատուկ եղանակներէն։

Բայց եւ այնպէս, մարդիկ պատրանքներ չունին իր դիտումներու մասին։

Եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, այս կամ այն պատճառով, զինարշաւն է որ պիտի վերսկսի։ Այսինքն, «օրինական» հանգամանք պիտի ստանայ։

Այն ատեն, ո՞վ կրնայ գուշակել վերջնական ելքը...

Այս պատկերին լրացուցիչ մասը կը կազմէ պալքանեան վարիչներու իրարանցումը։

Պուլկարիոյ Թագաւորը, որ մինչեւ հիմա շատ չէր խառնուեր գործօն քաղաքականութեան, եկաւ Փարիզ, բաղձանքներ յայտնեց եւ խրատներ լսեց։

Վերադարձին, Պելկրատի կայարանին մէջ, տեսակցեցաւ Եուկոսլավիոյ Թագաւորին հետ։ Իրողութիւն մը՝ որ մեծ տպաւորութիւն գործեց։

Միեւնոյն ատեն, կնքուեցաւ Թուրքեւյունական ուխտը։ Մեհագին հազիւ չորցած, Ըսմէթ փաշա եւ իր արտաքին գործածը գացին Սօֆիա, «սիրտ շինելու»։

Եւ ահա երկու նոր դէպքեր,— Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ Թագաւորին տեսակցութիւնը՝ Վառնայի մէջ. Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Մ. Քէմալի տեսակցութիւնը՝ Պոլսոյ մէջ։ Թագաւորը իր ճամբան շարունակեց դէպի Եգէական, եւ անշուշտ պիտի տեսնէ նաեւ Յունաստանի վարիչները։

Այս բոլորէն խաղաղութեա՞ն հոտ է որ կուգայ, թէ պատերազմի...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ

—o—

Կատու անցեր է ընդմէջ «Հայաստանի Կոչնակ» թերթին ու Զօպանեանի։ Մինչեւ հիմա այս թերթը գովասանք կը գրէր «Անահիտ»ի խմբագրին մասին։ Սակայն վերջին թիւով (23 սեպտ.), յօդուածագիր մը, Սամուէլ Թումայեան, խօսելով քննադատութեան, եւ մասնաւորապէս մեր քննադատներու բարքերուն մասին, ցաւ կը յայտնէ որ,

«Տաղանդաւոր գրագէտ-բանաստեղծ Ա. Զօպանեան ուրիշ տաղանդաւոր գրագէտ-քննադատ մը կը կոչէ էշական, իսկ վերջինը, Յ. Օշական, առաջինը կը կաչէ չօպան»։

Յետոյ ողբալով մեր քննադատներուն վրայ, յանկարծ կը գրէ.—

«Թարմ է տակաւին խեղճ հայազգի մեծանուն գրագէտ Մայքլ Արլէնի պարագան։ Մեծամոլին մէկը, բառարանի մը օգնութեամբ, Արլէնի անգլիերէն մէկ բառը թարգմանած է հայերէնի»։

Ակնարկը Զօպանեանի ուղղուած է, «մեծամոլ» բառով մը։ Շարունակենք.—

«Առ քեզի մեծ աղմուկ վասն ոչնչի։ Մուկը լեռ ծնաւ։ Հաւար է փրթաւ։ Մայքլ Արլէն անարգած է Հայաստանը, ո՞վ ըսաւ։ Հարցնող, խնդիրը քննող ուիրողութիւնը հաստատող չկայ. Մայքլ Արլէն հայհոյած է հայ ազգին, անարգած է իր ազգը։ Կը բաւէ՞ այդքանը։ Անշո՛ւշտ։ Գրիչները պէտք ունեին քննադատելու։ Եւ այդ կարգի քննադատութեան կը միանան մեր մեծ ու փոքր, ծանօթ ու անծանօթ քննադատները.

Այստեղ Թումայեան գիտել կուտայ.

«Անգլիերէն լեզուն բառարանին օգնութեամբ թարգմանել, կը նշանակէ անգլիերէն չգիտնալ։ Ալպիոնի լեզուն ամբողջ ոճ է։ Եւ քիչ է թիւը անգլիերէն գիտցողներուն, որ գիտեն այդ ոճերուն ամբողջ նշանակութիւնը։... Ի՞նչ անուն տալ Մայքլ Արլէնի գործը բառարանի օգնութեամբ թարգմանող պարոնին ձգտումին։— Քննադատելու մարմաջ։ Երեւնալու մարմաջ։ Գործի վրայ ըլլալու մարմաջ՝ յանուն քննադատութեան»։

Միթէ՞ն գրակա՞ն հարցերու մէջ։ Նոյն պատմութիւնը չէ՞ քաղաքական, ազգային խնդիրներու մէջ։ Ինչո՞ւ չըսել,— մածունին մէջ մազ փնտռելու սովորութիւն։ Սեւին ճերմակ ըսելու հիւանդութիւն։

— Սա գաւաթ մը օշարակը խմէ։

— Չեմ խմեր։

— Մի՛ խմեր օշարակը։

— Պիտի խմեմ իշտէ։

Աստուած փրկէ մեզ այս ծուռ-բերաններէն։

ԱՐԱԶ

ԶՕՐ. ԵՈՒՏԷՆԻՉ, ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՑԱՂԹԱԿԱՆԸ՝ ՄԵՌԱՒ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

■■■

Հինգշաբթի օր Նիսի մօտ մեռաւ Զօր. Նիկոլա Եուտէնիչ, նախկին հրամանատար կովկասի ռուսական բանակին։ Ծնած էր 1862ին։ Համբաւ շահած էր իբրեւ յաղթականը Էրզրումի։ Աւելի վերջը, կատաղի կռիւ մղեց կարմիր բանակին դէմ։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի կիրակի օր եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Նիկոլա Մեծ-դուքսին դամբարանին մէջ։

ՓԱՐԻԶԷՆ ԼԻՈՆ՝ ՀԻՆԳ ԺԱՄԷՆ,

95 ՔԻԼՈՄԵԹՐ ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ

Փարիզ–Լիոն–Միջերկրական գծին ընկերութիւնը հոկտ. 8ին պիտի սկսի բանեցնել Փուլմէն ճեպընթաց մը, որ Փարիզէն Լիոն պիտի հասնի 5 ժամ 25 վայրկեանէն, ժամը 95 քիլոմեթր արագութեամբ։ (Սովորաբար 8 ժամ կը տեւէ)։ Դեկտ. 15ին նոյն ճեպընթացը պիտի բանի մինչեւ իտալական սահմանագլուխը։ Մինչեւ Նիս ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 12 ժամ 25 վայրկեան։ (Սովորական գծով՝ 18 ժամ)։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—•—

Պուլկարներու եւ Սերպերու մերձեցումը

Ինչպէս գրած էինք, Եուկոսլավիոյ Ալեքսանդր Թագաւորը եւ Թագուհին Պոլիս հասան հոկտ. 4ի առտուն, «Տուպրովնիք» յածանաւով։ Թագաւորը Մ. Քէմալի այցելեց Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, եւ անոր փոխադարձ այցելութիւնը ընդունելէ յետոյ, պտտեցաւ քաղաքին մէջ։ Կարգով այցելեց թանգարանները, Այա Սօֆիայի մզկիթը եւ Թօփգափուի պալատը։ Իրիկուան ժամը 5ին, Եուկոսլավիոյ դեսպանը թէյասեղան մը տուաւ ի պատիւ հիւրերուն։ Ներկայ էին Թուրքիոյ վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ։ Իսկ իրիկունը Մ. Քէմալ սեղան մը տուաւ։ Թագաւորն ու Թագուհին, Քորֆու մեկնեցան յաջորդ առտու կանուխ։

Թէեւ այցելութիւնը պաշտօնական հանգամանք չունէր, բայց խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Պալքաններու ընդհանուր կացութեան մասին, խաղաղասիրական փոխադարձ հաւաստիքներով։

∴ Պուլկարիոյ քաղաքական շրջանակները գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն Պորիս եւ Ալեքսանդր Թագաւորներուն՝ տեսակցութիւնը՝ Վառնայի մէջ։ Այս դէպքը ստոյգ նշան մը կը համարուի մերձեցման, որուն համար բաւական ատենէ ի վեր կ'աշխատին Պուլկարիոյ զանազան շրջանակները։ Գրեթէ բոլոր թերթերը մասնաւոր յօդուածներ նուիրեցին տեսակցութեան։ Կիսապաշտօնական «Զնամէ» կը գրէ այս առթիւ.— «երկու վեհապետներուն հանդիպումը կ'ամրապնդէ վստահութիւնը ապագայի մասին եւ մենք խորունկ սփոփանքի զգացումով մը կ'ողջունենք զայն։ Պուլկարիոյ անկախութեան տարեդարձին առթիւ ծնած այս բարեպատեհ բարեկամութիւնը պիտի ապրի, որովհետեւ ան հիմնուած է երկու երկիրներուն անկախութեան, հաւասարութեան եւ ուղղամտութեան վրայ»։

Միւս թերթերն ալ նոյն իմաստով կ'արտայայտուին, շեշտելով թէ երկու Թագաւորներուն տեսակցութիւնը փարատեց անցեալէն մնացած բազմաթիւ կասկածներ։

Պելկրատի թերթերը եւս կ'ողջունեն բարեբաստիկ դէպքը, շնորհաւորելով Ալեքսանդր Թագաւորին խաղաղասիրական նախաձեռնութիւնը։ Այդ առթիւ կը շեշտեն թէ՝ Պալքանեանհամերաշխութիւնը, որ խանգարուած էր տարիներէ իվեր պիտի յաղթէ զանազան ախորժակներու եւ քինախնդրութեանց եւ Պալքաններու շինարար տարրերուն համախմբումը պիտի ապահովէ ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ աշխարհի խաղաղութիւնը։

ԼԱՅՓՑԻԿԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շփոթութիւնը կը շարունակուի

Չորեքշաբթի օր վերսկսաւ Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատավարութիւնը։ Լսուեցաւ Թորկլէր, Րայխսթակին համայնավար խմբակցութեան նախագահը, որ ուժգնօրէն պաշտպանեց ինքզինքը, մերժելով ո՛ր եւ է մեղսակցութիւն։ Ամբաստանեալը փետր. 27ին, հրդեհին օրը, իրիկուան դէմ կը գտնուէր խորհրդարանին մէջ։ Այս է գլխաւոր հիմքը՝ իրեն դէմ եղած ամբաստանութեան։ Թորկլէր պնդեց թէ ինք նոյն օրը ժամը 8.15ին մեկնեցաւ, ժամադրութիւն մը ունենալով հեռաւոր թաղի մը մէջ, ժամը 8.35ին։ Վկաները ըսեր էին թէ այդ օրը խորհրդարան մտած էր երկու ծանր պայուսակներով։ Ամբաստանեալը յայտարարեց թէ լրագիրներ էին զորս կը պրպտէր ամէն շաբթու վերջը։ Յետոյ ուժգնօրէն պնդեց թէ երբեք չէ ճանչցած ոչ Վանտէր Լիւպէն, ոչ ալ երեք Պուլկարները։ Այս յայտարարութեան վրայ, նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ Հոլանտացին, որ միշտ գլուխը կախ, կը պատասխանէր կարճ բառերով եւ հազիւ լսելի ձայնով մը։

Նախագահը.— Վկայ մը կ'ըսէ թէ դուք փետր. 27ի կէսօրէն յետոյ տեսեր էք Թորկլէրը, Րայխսթակի մէկ նրբանցքին մէջ։— Չեմ կարծեր։— Պատասխանեցէք այո կամ ոչ։ (Լռութիւն)— Դուք Րայխսթակ հանդիպեր էք ժամը 2ին, վայրը ուսումնասիրելու համար։— Ոչ։— Ուրեմն Թորկլէրի հետ չէ՞ք եղած Րայխսթակին մէջ։— Ոչ։— Ձեր կեանքին մէջ երբեք տեսա՞ծ էք Թորկլէրը։— Ոչ։— Բոլորովին անծանօ՞թ էր ձեզի։— Այո։

Աթոռ վրայ ընդհ. դատախազը միջամտեց խիստ ձայնով մը.— Լիւպէ, գիտէ՞ք որ պահելով ձեր մեղսակիցներուն անունները, մեծապէս կը ծանրացնէք ձեր յանցանքը։

Նախագահը.— Լիւպէ, պատասխանեցէք, մեղսակիցներ ունի՞ք։— Ոչ, — Պէտք է ըսէք ճշմարտութիւնը։ (Լռութիւն).— Գիտէք որ կասկած յայտնուած է թէ դուք կրնայիք միս-մինակ կրակի տալ խորհրդարանը։ Պատասխանեցէք։ (Լռութիւն)։— Դուք միս-մինա՞կ վառեցիք խորհրդարանը։— Այո, մինակ։— Նախապէս ուրիշ մարդիկ օգնեցին ձեզի, չէ՞, գործիքներ պատրաստելով եւ խորհուրդներ տալով։— Ոչ։— Ոչ ո՞ք։— Ոչ ոք։— Ո եւ է մէկը ցոյց չտուա՞ւ ձեզի տեղը, խորհրդարան մտնելու համար։— Ոչ։

Յաջորդ օրը, հինգշաբթի, շարունակուեցաւ Թորկլէրի հարցաքննութիւնը։ Ամբաստանեալը պնդեց թէ երբեք չէ տեսած Հոլանտացին, թէ անկարելի է որ այդպիսի մարդ մը եւ անոր պէս հագուած մէկը ընդունուի խորհրդարանին մէջ։ Յետոյ երկարօրէն պարզեց իր գաղափարները։ Դարձեալ նախագահը խօսքն ուղղեց Լիւպէի։

—Ոտքի ելէք, վեր բռնեցէք ձեր գլուխը եւ խօսեցէք, բաց խօսեցէք։ Երբ Պերլին երթանք, կը յուսամ թէ ամէն բան պիտի ցուցնէք տեղին վրայ եւ պիտի բացատրէք թէ ինչպէս պատահեցաւ դէպքը։ Առ այժմ, ըսէք թէ հրդեհի օրէն առաջ այցելա՞ծ էք խորհրդարանը։

Ամբաստանեալը.— Չեմ կրնար ըսել։

Աթոռ վրայ հարցումը հոլանտերէնի թարգմանեցին, եւ ամբաստանեալը պահ մը խորհելէ յետոյ պատասխանեց.— Ոչ, չեմ այցելած։

Դադարի պահուն, միջադէպ մը ծագեցաւ։ Ամերիկացի թղթակից մը, Հէյզ, որ միեւնոյն ատեն փաստաբան է եւ անդամ Րայխսթակի հրդեհին քննութեան համար կազմուած միջազգային յանձնաժողովին, ուզեց ներս մտնել եւ արտայայտուիլ։ Ամբաստանեալներուն պաշտպան փաստաբանները նեղացնելով, յայտարարեցին թէ օտարէն խրատ առնելու պէտք չունին։ Առանց որոշ քննութեան ենթարկել խնդիրը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Պաշտօնական ցանկ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

—••—

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Առբատականի Թեմական Խորհուրդը մեզի ղրկած է պաշտօնական ցանկը Հայաստանէն Թաւրիզ ապաստանած փախստականներու, (օգոստ. 3էն 20)։ Ցանկը կը պարունակէ 161 անուն։ Կը հրատարակենք մաս առ մաս.—

Ա.

1. Ազիզ Փիրումեան 21 տարեկան, Վաղարշապատցի, գիւղատնտես, հին զաղթական։

2. Համբարձում Գազանճեան 20 տարեկան, Անգորացի, դերձակ, 1932ին Յունաստանէն։

3. Սուրէն Խաչատրեան 21 տարեկան, Վանեցի, տեխնիկ, հին գաղթական։

4. Գէորգ Գրիգորեան 22 տարեկան, Մանազկերտցի, տեխնիկ, հին գաղթական։

5. Աննա Հաճեան 50 տարեկան, Աֆ-Գարահիսարցի, 1928ին մեկնած Յունաստանէն.

6. Զարուհի Հաճեան (քոյրը) 30 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1928ին մեկնած Յունաստանէն։

7. Կարապետ Հաճեան, (տղան) 25 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1928-ին մեկնած Յունաստանէն։

8. Մկրտիչ Սարաֆեան 47 տարեկան, Պոլսեցի, կօշկակար, 1916ին մեկնած Ռումանիայէն։

9. Ստեփան Սարաֆեան (որդին) 18 տարեկան, Պոլսեցի, հեռագրիչ, 1916-ին մեկնած Ռումանիայէն։

10. Գարեգին Սարաֆեան (որդին) 16 տարեկան, Պոլսեցի, աշակերտ, 1916ին մեկնած Ռումանիայէն։

11. Արամ Սարգսեան 25 տարեկան, Սեբաստացի, հացագործ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

12. Թագւոր Ալլահվէրտեան 28 տարեկան, Սիլիվրիցի, մազգործ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

13. Մելքոնի Ալլահվերտեան (կինը) 20 տարեկան, Մանիսացի, կտաւագործ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

14. Հայկանուշ Պասմաճեան (զոքանչ) 40 տարեկան, Մանիսացի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

15. Սարգիս Պասմաճեան (աներձագ) 18 տարեկան Մանիսացի, կօշկակար, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

16. Յակոբ Պասմաճեան (աներձագ) 8 տարեկան, Մանիսացի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

17. Արամ Ալթունեան 41 տարեկան, Պուրսացի, սափրիչ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

18. Հռիփսիմէ Ալթունեան (կինը) 28 տարեկան, Պուրսացի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

19. Ազատուհի Ալթունեան (աղջիկը) 3 տարեկան, Պուրսացի, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

20. Գէորգ Աւետիսեան 20 տարեկան, Պուրսացի, բանւոր, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

21. Մովսէս Աւետիսեան (եղբայրը) 19 տարեկան, Պուրսացի, դերձակ, 1932ին մեկնած Յունաստանէն։

(Շարունակելի)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ ԵՒ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՍՈՎԸ

»»»«««

Հինգշաբթի օր, Ժընեւի մէջ լիագումար նիստ գումարեց Կարմիր Խաչի միջազգային վարչութիւնը եւ ծանօթացաւ այն փաստաթուղթերուն որ կը պարզեն Ուկրայնայի սովին սարսափները։ Նախագահ Պ. Մաքս Հիւպէր բացակայ ըլլալով, ժողովը փոխանորդաբար վարեց Պ. Պէռնէր, որ նախագահն է Նանսէնեան գրասենեակի վարչութեան։ Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, ուր քննուեցան միջազգային իրաւագիտական եւ սեղանաւորական բոլոր խնդիրները, քննուեցաւ օգնութեան հարցը։ Ժողովը այն եզրակացութեան եկաւ թէ կ'արժէ նկատողութեան առնել սովին թղթածրարը, բայց անհրաժեշտ է խորապէս քննել միջամտութեան բոլոր գործնական հնարաւորութիւնները, որ եւ է որոշում տալէ առաջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 10,000 ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՎ

—•—

Շքերթ եւ հրապարակային մրցանակաբաշխութիւն

Գրած էինք թէ սեպտեմբեր 18ին, Երեւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի մարզական մրցումներու Ողիմպիականը։

Այս ողիմպիականը տեւեց եօթը օր, սեպտ. 18–24։

Խորհ. Հայաստան, սեպտ. 10էն սկսեալ, ամբողջ շաբաթ մը սիւնակներ նուիրեց ողիմպիականի նախապատրաստական աշխատանքներուն։ Մեզի հասած են մինչեւ սեպտ. 18ի թիւերը։ Այդ թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հանրապետական ողիմպիականէն առաջ, ամբողջ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցան շրջանային ողիմպիականներ։ Սեպտ. 18ին արդէն Երեւան հասած էին շրջաններու բոլոր պատգամաւորները, որոնց սնունդը, բնակարանը եւ այլ պահանջները ապահովուած էին Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ։

Ողիմպիականին առթիւ կազմուեցան հետեւեալ յանձնախումբերը.—

Կազմակերպական - անտեսական (նախագահ՝ Լ. Բարսեղեան), քաղաքական (նախագահ՝ Ս. Ա. Ամիրխանեան), բժշկական (նախագահ՝ Ղեւոնդեան), մարզական թէքնիքի (նախագահ՝ Արքահամեան), շինարարական եւ կահաւորման (նախագահ՝ Մատինեան), կարգապահական (նախագահ՝ Ա. Դուրգարեան), դատական (նախագահ՝ Ա. Սալոյեան), ցուցահանդէսի կազմակերպութեան (նախագահ՝ Ս. Դաւթեան), չքերթի (նախագահ՝ Խոջոյեան)։ Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահն է Ա. Գալոյեան։

Բժշկական Ցանձնաժողովին պաշտօն տրուած էր ստանձնել ողիմպիականին առողջապահական հսկողութիւնը, պահանջել մասնակցողներուն բժշկական քարթերը, հասցնել անմիջական օգնութիւն արկածեալներուն եւ հիւանդներուն, եւն.։

Ողիմպիականին մրցումները տեղի ունեցան համաձայն երկու դասաւորումներու,— հաւաքական կոլեկտիվներ եւ արտադրական կոլեկտիվներ։ Հաւաքական կոլեկտիվներու մրցումները կատարուեցան բոլորովին տարբեր ծրագրով։ Այս կոլեկտիվները կը կազմէին քաղաքային ու շրջանային մարզական կազմակերպութիւնները։

Երկրորդ կարգի կոլեկտիվները կը կազմէին գործարանային, հաւաքական գիւղատնտեսութեան եւ խորհրդային գիւղատնտեսութեան մարզական կազմակերպութիւնները, որոնց մրցումները կատարուեցան առաջնորդուած արտադրական սկզբունքով։

Քաղաքներէն ու շրջաններէն եկած մարզիկները կը կրէին միօրինակ մարզական հագուստ մը, իրենց կուրծքերուն վրայ իրենց քաղաքին կամ շրջանին անունը։ Արտադրական դասու մարզիկները՝ իրենց ներկայացուցած արտադրութեան նշանը։ Կոլեկտիվին ներկայացուցիչները ճերմակ գդակ, իրենց թեւին վրայ իրենց քաղաքին կամ շրջանին անունը։

Ըստ մասնակցութեան, ողիմպիականը բաժնուած է երեք գլխաւոր բաժանումներու,— առաջին բաժանումին մէջ կը մտնէին Երեւանը եւ Լենինականը։ Երկրորդ բաժանումին մէջ՝ Ղարաքիլիսա, Վաղարշապատ, Ալլահվերտի, Կոտայք, Ն. Բայազիտ, Ղամարլու, Ստեփանաւան, Ղուրտուղուլի, Դիլիջան, Գորիս եւ Ղափան։ Երրորդ բաժանումին մէջ՝ Մեղրի, Քէշիշքէնդ, Մարտունի, Բասարգեչար, Վեդի, Սիսիան, Շամշադին, Ախտա, Աշտարակ, Իջեւան, Արարատ, Թալին, Արթիկ, Փաշալու, Աղբաբա։

Գործարանային կոլեկտիվներու մրցումներուն կը մասնակցէին Ալլահվերդիի գործարանները (ձուլարան, հանք եւն.), Երեւանի, Լենինականի գործարանները մէկ - մէկ հաւաքական թիմեր կազմած, ընդամէնը 3 խորհրդային գիւղատնտեսութեան եւ հաւաքական գիւղատնտեսութեան կոլեկտիվները մրցումներուն կը մասնակցէին առանձին առանձին,— այսպէս Վաղարշապատի «Անաստուածը», Ղարաքիլիսայի, Ստեփանաւանի, Երեւանի անտեսութիւնները։

Հեծանիւի մրցումներուն, անհատական թիմի սկզբունքով, կը մասնակցէին Երեւան, Լենինական, Ղամարլու, Վաղարշապատ, Ղարաքիլիսա։ Լողալու մրցումներուն՝ Երեւան, Լենինական, Ղարաքիլիսա, Վաղարշապատ, Ախտա։ Ծանրութիւն վերցնելու մրցումներուն, ըմբշամարտին, ֆին — ֆրանսական եւ ազգային կոփամարտին՝ Երեւան, Լենինական, Ղարաքիլիսա,— առանց մէջեւ է որ տեղի ունեցաւ հանրապետական ախոյեանի մրցումը։ Ինքնաշարժ հեծանիւի մրցումներուն՝ Երեւան ու Լենինական, անհատական թիմի առաջնութեան սկզբունքով։ Թենիսի մրցումներուն՝ Երեւան ու Լենինական նոյն ձեւով։ Ձիարշաւի մրցումներուն՝ Երեւանի «Դինամօն»։

Հետաքրքրական էին մասնաւորապէս լողալու մրցումները։ Լողալու մրցման մասնակցող թիմը կը բաղկանար 6 հոգիէ, 4ը այր, 2ը կին։ Այրերուն լողալու մրցումները երեք տեսակ էին։ Ա. Ազատ լողալ՝ 100 մեթր, լողալ հագուստով եւ նաւակով, 50 մեթր, ջրամոյններու ազատում՝ 15 մեթր։ Բ. Սուրհանդակ - լող՝ 3 ձեւով, — առաջին՝ լիարբաս, 100 մեթր, երկրորդ՝ մէջքի վրայ, 100 մեթր, երրորդ ազատ լողալ, 100 մեթր։ Գ. Ազատ լողալ 50, 100, 200, 400 մեթր, մէջքի վրայ լողալ՝ 50 մեթր, լիարբաս լողալ՝ 100 մեթր, ջուրը ցատկել՝ 3 մեթր բարձրութենէ հագուստով (անդրավարտիքով ու շապիկով), ջուրին մէջ 50 մեթր լողալու ատեն հանել հագուստները։

Կիներու լողալու մրցումները,— ազատ լողալ՝ 50 եւ 100 մեթր, մէջքի վրայ՝ 50 մեթր, լիարբաս լողալ՝ 50 մեթր, ազատ լողալ 200 մեթր։

Նախքան Ողիմպիականը, սեպտ. 10ին, Երեւանի մարզարանի աւազանին մէջ տեղի ունեցան լողալու անհատական մրցումներ։ 50 մեթր արագ լողալու, իր ուզած ձեւով,— առաջին հանդիսացաւ բանուոր Թորգոմ Սարգսեան (40.9 վայրկ.), երկրորդ՝ Զաւէն Ցակոբեան (45.9) եւ Բասօ Գէորգ, երրորդ անասնաբուժական ուսանող Վաղօ Թուրքեան (46 վայրկ.)։

Ողիմպիականի կազմակերպիչ մարմինին նախագահ Գալոյեան, կոչ մը հրատարակելով, կ'ըսէր թէ Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութեան 10ամեակին առթիւ կը տրուի այս ողիմպիականը, ցոյց տալու համար կատարուած նուաճումները,— 1923ին Հայաստան ունէր 525 մարզիկներ, 1933ին 33,800 մարզիկներ, բոլորն ալ աշխատաւոր երիտասարդներ։ Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութեան նպատակն է առողջ երիտասարդներ տալ ընկերվարական գործարաններուն եւ դաշտերուն, կարմիր երիտասարդներ տալ բանակին, ամրացնել հայրենիքի պաշտպանութեան գործը, ռազմական թէքնիքը ծանօթացնելով երիտասարդութեան։ 10 տարուան ընթացքին ոչ միայն երկրի երիտասարդութիւնը կրցած է տիրապետել մարմնամարզական արդի բոլոր ձեւերուն, այլ եւ երկրի զանազան կողմերը շինուած են մարզարաններ։ Կառավարութիւնը ամէն ձեւով, բարոյապէս եւ նիւթապէս, ուժ կուտայ մարմնակրթութեան զարգացման։ Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, Հայաստան մարզական տեսակէտով, այսօր, կը գրաւէ երկրորդ տեղը։

Գալոյեան իր կոչը կը վերջացնէ հրաւիրելով զինուորներն ու աշխատաւորները՝ ողիմպիականը դիմաւորել մարմնակրթական շարժման այնպիսի վիթխարի ալիք մը ստեղծելով, որ այսուհետեւ ոչ մէկ երիտասարդ դուրս մնայ մարզական շարքերէն։

Ողիմպիականէն առաջ Երեւանի մէջ տեղի ունեցան ընդհանուր փորձեր, որոնք յուսախաբութիւն պատճառեցին առաջին առթիւ։ Աշխատուեցաւ 10,000 հոգի փորձի հանել, բայց շատ քիչեր ներկայացան։ Տողանցքը սխալ անցաւ, բացի ուսանողներէն, որոնք դպրոցներու մէջ վարժուած էին մարզանքի, բանուորութիւնը չկրցաւ պահել կարգը, եւ չքերթը կաղաց։

Եւ սակայն, շնորհիւ կրկնուած փորձերուն, ողիմպիականին առաջին օրը, չքերթը տեղի ունեցաւ շատ կանոնաւոր եւ հրաշալի կերպով։

Աւելի քան 10,000 հոգի կը մասնակցէին այս տողանցքին։ Գործարաններէն՝ 3500 հոգի, ղեկավար՝ Տանեն, համալսարաններէն՝ 2000 հոգի, ղեկավար՝ Կիւրեղեան, «Դինամօ» ընկերութենէն՝ 1500 հոգի, ղեկավար՝ Թումանեան, զանազան հաստատութիւններէ՝ 3700 հոգի, Կարմիր Խաչէն 500 հոգի, ղեկավար՝ Մալխասեան։ Բացի Կարմիր Խաչէն, որ իր համազգեստը կը կրէր, միւսները հագուած էին մարզական ճերմակ զգեստը։

Առաւօտ, ժամը 9.30ին Աբովեան փողոցին մէջ կազմուած էին 15 զօրասիւներ, ճակատը դէպի Մշակոյթի Տունը։

Առաջին զօրասիւնը կազմուած էր ողիմպիականին դատաւորներէն, յետոյ մարզիկներու զօրասիւնը եւն.։

Զօրասիւները յետոյ ուղղուեցան դէպի Լենինի հրապարակը։ Զօրասիւներու հրամանատարները հագուած էին բոլորովին ճերմակ, գլուխը բաց։ Զօրասիւնին մասնակցողները՝ մարզական գդակ, կապոյտ, ճերմակ կամ սեւ վերնազգեստներ, թոյլատրուած էր կրել նաեւ երկար շալվար։

Ժամը 9ին երթեւեկը դադրած էր Աբովեան, Նալբանդեան, Մարքս, Շահումեան փողոցներուն մէջ եւ Լենինի ու Շահումեանի հրապարակին վրայ։

Շքերթին հրամանատարը, Խոջոյեան, ժամը 11ին, իր զեկոյցը տուաւ կառավարական կազմին։ Ու ժամը 11.30ին կը շարժին զօրասիւները։ Տողանցքը տեղի կ'ունենայ դէպի Լենինի հրապարակը, առաջնորդութեամբ միացեալ փողային նուագախումբին, կ'անցնի կառավարական բեմին առջեւէն, կ'ուղղուի Նալբանդեան փողոց, ուրկից կ'երթէ Շահումեանի հրապարակը եւ կը ցրուի՝ հասնելով Շահումեան փողոցին մէջ.

Ողիմպիականին առթիւ հասնող հիւրերու ընդունելութիւնը յանձնըւած էր մասնաւոր մարմնի մը։ Հայաստանի բոլոր շրջաններէն եկած էին 511 հոգի։ Դուրսի հիւրերը իջեւանած էին «Ինտուրիստ», կիները՝ գիւղացիներու Տունը, այրերը՝ առաջին դունդի զօրանոցը։ Հիւրերը իրենց ճաշը կը ստանային Ձեկայի ճաշարանին մէջ։ Ողիմպիականին մասնակցողներուն բաժնուեցաւ 15000 համազգեստ։

Մրցումները տեղի ունեցան հետեւեալ վայրերուն մէջ.

1.— Երեւանի քաղաքային մարզարան, 26 կոմունիստներու փողոցը։

2.— «Դինամոյի» մարզարան, 2րդ Գնունի փողոցի եւ առաջին դունդի հրապարակի անկիւնը։

3.— Վէլոտրոմ եւ թէնիսի հրապարակ, Կարմիր բանակ եւ Պլեխանով փողոցներու անկիւնը։

4.— Կոմունարներու պարտէզին հրապարակը,— Մարքս եւ Շահումեան փողոցներու անկիւնը։

5.— Քիմիական կազերու դէմ պաշտպանութեան վարժակայան, Ալլահվերտեան փողոց, թիւ 66։

6.— Շինութեանց աշխատաւորներու մարզարան, Աբովեան եւ Ալլահվերտեան փողոցներու անկիւնը։

7.— Մարմնակրթական արհեստանոցի սրահը,— Ռուբէնի փողոց, թիւ 12։

8.— Արեններու տան հրապարակը, Աբովեան եւ Ամիրեան փողոցներու անկիւնը.

Ամբողջ Ողիմպիականի ընթացքին կը տիրէր խիստ կարգապահութիւն, յայտարարուած էր թէ դատաւորին ընդդիմախօսողը որ եւ է փոքր պիտի պատժուէր ամբողջ խումբին մարզարանէն հեռացումով։

Ողիմպիականին ընթացքին տեղի ունեցաւ նաեւ ճատրակի մրցում, խմբական ձեւով, ինչպէս նաեւ կենդանի ճատրակ,— արեւներն էին որ, դաշտին վրայ, կը փոխարինէին ճատրակին քարերը։

Սեպտ. 24ին Ողիմպիականը փակուեցաւ եւ այս առթիւ Լենինի հրապարակին վրայ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը։ Ախոյեաններուն տրուեցան մրցանակներ, «գեղարուեստական գովասանագրեր» եւ վկայականներ։ Ողիմպիականին մասնակցողներուն բոլորին՝ «Համահայաստանեան սպորտսմէնի» կրծքանշանը։

Մրցումները, որ կը կատարուէին 9 կէտերու մէջ, հեռախօսով ժամը ժամին կը հաղորդուէին բոլորին։ Նոյն ատեն, մրցումներու ամբողջ շաբթուն, ամէն օր լոյս կը տեսնէր «Մարզական տեղեկատու» մը։

Ողիմպիականին առթիւ ողջոյնի հեռագիր ղրկուած էին զանազան կողմերէ։

Մոսկուայէն Երեւան հասած էին Ռուսիոյ մարմնակրթական գերագոյն խորհուրդի քարտուղարը, ինչպէս նաեւ մարզիկներ, եւ 7 մարզիկ վարիչներ։ Այս վերջինները «Հայաստան պիտի մնան, իբրեւ ուսուցիչ հայ մարզական կազմակերպութեան մէջ։

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊԱՍԹԻՅԻ ՇՈՒՐՋ

—•—

1789ին Պասթիյի վրայ կատարուած յարձակումը առաջինը չէր պատմութեան մէջ։ Ան իր 400 տարուան գոյութեան ընթացքին, արդէն վեց անգամ իր վրայ յարձակող ուժերուն տեղի տալով՝ զինաթափ եղած էր, պարզապէս կորսնցնելով իր կարեւորութիւնը իբրեւ ամրութիւն։ Սակայն վերջինը, որ տեղի ունեցաւ նոյն տարուան յուլիսի 14ին, իր քաղաքական հետեւանքներուն պատճառաւ, ֆրանսական պատմութեան ամէնէն կարեւոր դէպքերէն մէկը եղաւ։ Այդ դէպքին պատճառած գոհունակութիւնը, արտասահմանի մէջ ալ ունեցաւ իր արձագանգը, այսպէս, Մարքիզ տը Սէկիւր, Փեթերպուրկի այն ժամանակուան ֆրանսական դեսպանը, իր թողած յուշերուն մէջ իբր ականատես կը պատմէ թէ ինչպէս, երբ Պասթիյի անկման լուրը հոն հասաւ, փողոցներուն մէջ անցորդները, ինքնաբուխ ուրախութենէ մը մղուած, իրար կ'ողջագուրէին.

Ցուլիսի տաք օրով մըն էր, որ խուժանը, կարծես հնազանդելով տրուած հրամանի մը, յարձակեցաւ բանտին վրայ։ Սակայն ինչ մեծ եղաւ անոր յուսախաբութիւնը, երբ, իր երեւակայած հարիւրաւոր անմեղ բանտարկեալներուն մէջ, որոնց իր ձեռքով ազատագրումը կ'երազէր, 6–7 հոգի միայն գտաւ։ Հակառակ տիրող կարծիքին, Պասթիյը հասարակ դատապարտեալներու յատուկ սովորական բանտ մը չէր, այլ խիստ հանգստաւէտ արգելարան մը, ուր միայն ազնուականներ կամ մտաւորականներ, որոնք յանդգնութիւնը ունեցած էին միապետական իշխանութեան դէմ գործելու, լաւ կահաւորուած սենեակներու մէջ կ'արգելափակուէին։ Անոնց տրուած սնունդը նոյնպէս խիստ լաւ էր, եւ բանտարկեալը կրնար ամէնէն համեղ ուտելիքները պահանջել, ինչ որ երբեք չէր մերժուեր անոր։ Վկայ են Պասթիյի հին հաշուակալութեան տոմարները որոնց մէջ, բանտարկեալներուն սնունդին համար ծախսուած գումարները ցոյց կուտան թէ «փանթակրիւէլ»եան ճաշերը խիստ սովորական էին հոն։

Պասթիյի համբաւաւոր բանտարկեալներու կարգին, ինչպէս, Վոլթէր, Ռուսօ, Լաթիւտ (յայտնի արկածախնդիրը), Սատի մարքիզը, Մատամ տը Սթալ, որ խոստովանած է թէ իր հոն անցուցած տարիները իր կեանքին ամէնէներջանիկ շրջաններէն եղած են, կը գտնուի նաեւ Հայոց Պատրիարքը, որ զոհ երթալով Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանին լարած մէկ թակարդին, ճիզուիթներու գրգռմամբ առեւանգուած եւ գաղտնապէս Ֆրանսա բերուելով արգելափակուած է մինչեւ 1710 սեպտեմբեր 26։

Պասթիյի գրաւումէն վերջ բանտին դռները ժողովուրդին առջեւ բացուեցան։ Ամէն օր հազարաւոր այցելուներ կը խուժէին հոն եւ ամէն մէկը իբր յիշատակ իր հետը կը տանէր ինչ որ կրնար։ Խուժանին այս թալանը այնպիսի հանգամանք մը կը ստանայ, որ անոր կառավարիչը, Սուլէս, մտահոգ կը ստիպուի դռները փակել առարկելով թէ, եթէ այցելութիւնները այս ձեւով շարունակուին, մօտ ատենէն Պասթիյի նորոգութեան համար առնուազն 200.000 ոսկի պէտք պիտի ըլլայ։ Սակայն կը պատահի որ, այցելուներու կարգին որոնց առջեւ բանտին դուռները փակուած էին, գտնուի Տանթօն, որ ան ատեն բանակի մէջ յիսնապետի աստիճան ունէր եւ որ իր զինուորներով Պասթիյ այցելութեան եկած էր։ Տանթօն այն աստիճան կը զայրանայ «Պասթիյի նորոգութիւն» բացատրութեան վրայ, որ բռնելով կառավարչին օձիքէն, զայն քաղաքապետարան կ'առաջնորդէ ու հոն ետ առնել կուտայ իր այդ հրամանը։ Այսպէս բանտին դռները նորէն կը բացուին հասարակութեան առջեւ։ Յաջորդ տարին, կառավարութեան շէնքը քանդելու որոշում կը տրուի եւ այդ ձեռնարկը կը յանձնուի Փալուա անուն յանձնառուի մը, որ, շնորհիւ այդ աշխատանքին, մեծ հարստութիւն մը կը դիզէ։ Անկէ ելած քարերէն Պասթիյը ներկայացնող բազմաթիւ մանրանկարներ շինել կուտայ ան, որոնցմէ մէկ մէկ հատ կը ղրկուէին Ֆրանսայի 83 նահանգներուն իբր նուէր, իսկ հոնկէ ելած պղինձով ու երկաթեայ շղթաներով ալ հարիւրաւոր օղեր ու ապարանջաններ, որոնք ձեռքէ ձեռք կը յափշտակուէին։ Իսկ մնացեալ քարերուն մեծ մասը կը գործածուէին Քոնքորտի կամուրջին շինութեան։

Հրապարակին վրայի այժմու կոթողը ոեւէ կապ չունի Պասթիյի պատմութեան հետ։ Ան կանգնուած է 1835–1840ին, իբրեւ յիշատակ 1830ի յեղափոխութեան, որ կը կոչուի յուլիսեան։ Կոթողին տակը գտնուող ստորերկրեայ դամբարաններու մէջ են ամփոփուած այն յեղափոխութեան զոհերուն ոսկորները, որոնց վրայ աւելցուած են նաեւ, աւելի վերջ, 1848ի յեղափոխութեան զոհերն ալ ամէնը 505) հոգի։ Պղնձէ հսկայ սիւնին վրայ նշանակուած են միայն 504ին անունները ոսկեզօծ տառերով որոնք տառերու փոշիէն սեւցած, այսօր անընթեռնլի դարձած են։ Ինչո՞ւ զանց առնուած է մէկ հոգիին անունը։ 1830ին Լուվրի վրայ յարձակում գործող խուժանին զոհերը թաղուած էին անոր կից գտնուող պարտէզին մէջ. Նոյն տեղին մօտ թաղուած էր նաեւ թանգարանին մէջ խոնաւութեան ազդեցութենէն աւրուած եգիպտական փարաւոնի մը մումիան։ Այդ երբ աւելի վերջը յեղափոխութեան զոհերը յուլիսեան կոթողին տակ փոխադրուեցան, սխալմամբ Փարաւոնն ալ, իբրեւ զոհերէն մէկը, միասին տարուեցաւ։

Պասթիյի հրապարակին գրեթէ ամբողջ տարածութեան տակէն կ'անցնի Սէն Մարթէնի ջրանցքը։ Յուլիսեան կոթողը, որ իր ամբողջական կազմով ահագին ծանրութիւն մը կը ներկայացնէ, ամբողջութեամբ զետեղուած է հսկայ, կամարաձեւ շինութեան մը վրայ որուն տակէն կը հոսին ջուրերը ու կը թափին քիչ անդին Սէնի մէջ։ Եթէ այսօր հռչակաւոր բանտէն բան մը չէ մնացած, կը մնայ սակայն, Սէնթ Անթուան փողոցը, որուն վրայի շէնքերէն մեծ մասը գոյութիւն ունէին խուժանային պոռթկումներուն ատեն։ Թիւ հինգ տան պատին արձանագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ ո՞ւր կը գտնուէր Պասթիյի գլխաւոր մուտքը, իսկ նոյն շրջանակին մեծ ուշադրութեամբ դիտելով կարելի է տեսնել մայթերուն ու սալայատակին վրայ սեւ եւ ճերմակ գիծեր, որոնք ցոյց կուտան անոր պատերուն ու աշտարակներուն շրջագիծերը։

Սէնթ Անթուան փողոցը 1789ի յեղափոխական խմորումներու խառնարանը եղաւ։ Հոնկէ էր որ խուժանը յարձակեցաւ Պասթիյի վրայ, հոնկէ էր որ դէպի Վէրսայլ մեկնեցաւ զինուած խուժանը, հոկտ. 5ին, որ ճամբան մեծնալով եղաւ 5000 հոգի, որոնք յաջորդ օրը թագաւորական ընտանիքը Փարիզ բերին։ Նոյնպէս օգոստ. 10ին հոնկէ էր որ մեկնեցաւ ուրիշ խուժան մը, որ յարձակեցաւ Թիւիլըրիի պալատին վրայ։ Պասթիյէն դէպի քաղաքապետարան տանող ճամբան լեցուն է այդ շրջանին յիշատակներով։

Այդ շրջանակէն կարելի չէ անցնիլ առանց յիշելու եղելութիւն մը, որ անպահովաբար ամէն Հայու սրտին կը խօսի։ Դէպի քաղաքապետարան երթալու ժամանակ աջ կողմը կը բացուի բիւ տը Պիրակ փողոցը, որուն խորը, կամարաձեւ մուտքի մը մէջէն կը տեսնուի ծառազարդ բաւական ընդարձակ հրապարակ մը, Փլաս տէ Վօժ։

Մինչեւ ԺԶ. դարուն վերջերը, նոյն հրապարակին վրայ, այժմու շէնքերուն տեղ կը գտնուէր Թուրնէլի պալատը։ Այդ հին պալատին մէջ է որ եկաւ բնակիլ, երբ հիւր Կարոլոս Զի, մեր Կիլիկեան թագաւորութեան վերջին տարաբախտ իշխանը, Լեւոն Ե. թագաւորը եւ հոն է որ ան մեռաւ 1393ի նոյեմբեր 29ին։ Այս նիւթին մասին, մեր անխոնջ բանասէր Գ. Կ. Յ. Բասմաճեան, խիստ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը կատարած է, որուն մէջ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Լեւոն Ե.ի Փարիզի մէջ ապրած կեանքը։ Թագաւորին մարմինը ամփոփուեցաւ մօտակայ Սէլէսթէններու (Կելեստինեան) վանքին մատուռին մէջ, որ կը գտնուէր քիչ անդին։ Բայց, կարծես, ճակատագիրը անոր ալ չուզեց ներել իր Հայոց թագաւոր ըլլալը, եւ անոր ալ չվիճակուեցաւ իր դամբարանին մէջ հանգիստ կերպով յաւիտենական քունը քնանալ։ Երբ վանքը եւ մատուռը վար առնուեցան, անոր ոսկորներն ալ գացին խառնուիլ ուրիշ հազարաւորներու, որոնք կուտակուած են գետնադամբարաններու (catacombes) նկուղներուն մէջ։ Երբ մութ նրբանցքներուն մէջ, այցելուներու բռնած մոմերուն երերուն լոյսին տակ անհամար մարդկային գանկեր մահուան պարը կը դառնան, անոնցմէ իւրաքանչիւրին առջեւ սրտի տրոփում մը կը զգանք պահ մը խորհելով, որ մի գուցէ Լեւոն Ե.ի գանկն ալ կը գտնուի մեր աչքին առջեւ։

ՊՕՂԱՄ Գ. ՔԻՐԼՍԹԻՃԵԱՆ

ԳԻՇԵՐ՝ ԳԵՂԻ ՄԷՋ

—•—

Աշուն է։

Հարաւի խորշակը կը փչէ՝ անխնայ... Ծառերու կզմախները [illegible] կաթիլները լճացած ջուրերուն մէջ տըլ՛մ, տըլ՛մ կ'իյնան միանալու միաձեւ։ Փողոցները ամայացած են։ Աշխատանքէ յոգնաբեկ հոգիներ իրենց աղքատիկ յարկերուն մէջ նստած կ'ամփոփեն ու կը զուարճանան մանուկներու թոթովանքներով։ Պակիներէն դուրս ինկած կաղի արտացոլում(?) ներու մարմրուն լոյսերը, կը նուաղին փողոցի կաղի կտուցներուն արձակած գրկանման լոյսերուն մէջ...

Պատերուն անկիւնները հաւաքուած գեղջուկ տղեկներ, որոնք տաքուին կը խուսափին անձրեւէն կարծես, կը քշուին բիրտ հովէն, կը թափին հաւի նման ու կը կոխոտուին սուրացող ինքնաշարժէն, որ փողոցի ջուրերը կը սրսկէ մինչեւ պատերու հասակը, պարտէզներուն մէջ..

Աշուն է։ Գորտերու կռինչ լճացած ծրաձեւ ջուրերուն մէջ իրենց ու ամբուկը կը ծծուին անձրեւէն, կը նախատուին — դշխոյ հովէն, իրենց օրը ապրած, պառաւած ու անխնամ մնացած [illegible] պարտիզպանէն։

Այգեկութք է։

Գաղթականներ մեծ մասամբ ապրուած է։ Գեղին վերի ծայրէն ֆոխ մը մարմրուն ձայներ կը տարածուի «Կռունկ, ուստի՞ կուգաս»...պարզ առջեւ, ականջս դուրսը ձայնին, կ'ըսեմ... «Երբ որ բացուին դռներ յուսոյ»... Ցետոյ... «Ախ սիրելի ուրո՞ւղ էք»... Այո, սիրելիներ ու եւ իրենց միակ ժառանգորդը, հին լոյսը, ծալէ - ծալ, լեռնէ լեռ փոխուող, կը հանգչիմ, անծանօթ գի մը մէկ անծանօթ խորշին մէջ.

«Լաց, պառաւ, լաց»... հոգիս, լա՛ց, քանզի հոգեհանգիստ չկան ու դուն լքուած ես....ինչ խոր պիտի թաղուէր մտածումս թէ չհասնէր նոյն ֆոնոյին ձայն «Մի լար բլբուլ, քեզ մի տանջեր կուգայ կրկին մի նոր գարուն վարդ ըն՛ր...»։

Ցեղին յոյսն է, որ օրօրած է դարերով ու կ'օրօրէ տակաւին, ատանց մէկու մը հանդիպելու որ իրականութիւն դարձնէր ... մէկու մը հանդիպելու, որ մեզի այսօրուան ճշմարտութիւնը, մեր քիւրուն պարզէր այսօրուան բիրտ իրականութիւնը ... Ու մենք անյեղլի մամ, իրականութեան անհաղորդ կուլին կը մնանք յուսօրօր ապրելով...

Կը դադրի անձրեւը ու յաղթող կ'նկլէ հովը։ Ամպերը կը ցրուին լայ քուլայ, կը բացուի կապոյտը մանտրիկ աչուկներ վար կը կախին Գարունին բացուած պատուհաններս կը սողսկի բոյրը կանաչին անձրեւածեծ հողին... Ինչ հոգերար բուրում... Միտքս կը շարժի ու կարծես վիս յանկարծ կը թողի ցեալին... անձրեւէն յետոյ պարտերուն մէջ, ախորժահամ կեր լեկի եւ ամբուկի... Թող քաղցեն խնդան, քանզի անոնք չեն գիտեր մը՝ չեն տեսած հաճը արտին անձրեւէն ծեծուած լոլիկին ու ամկին՝ գիւղացի բառով «պաճխտանք», Ցաջորդ օրը՝ մասսան ձեռքս ու խոր մէջքս, եղներուն հետ անձրեւածեծ արտը կը սուզնեմ երկար գծերով Հերկ կը հանեմ... յետոյ բարեւ օրհնութիւն, ցորեն կը սրսկեմ տարուան պաշարի համար... ու նութիւնը որ ինկած է արդասաբեր զին մէջ, սեղմուելով ու փճացնելով անոր պտուտին խորը՝ կ'արձակէ կամ երեք շաբաթ վերջը կանաչ ծիլեր, եւ գեղացի, կը հրճուի, տեսնելով արտին միաձեւ ու միապաղ կանանչ հագուստը։

Տարաժամ պոռչտուք մը կը ծռի րէ մտածումներս, պատուհանէն դուրս խոր բացը կ'երկարեմ... արճակուած անպարտաճանաչ ու անհաւատարիմ նաւարութիւններ ժառանգած երկրէն ներս իրար կ'ուտեն... խաղացած ու մէկզմէկու տարած։ Ահա պատուհանը, որ խաւարամած մռայլութ կը տիրապետէ ու ի վերջոյ գանեկ ժանգոտէ... հիւանդ հոգիներ գզաբ ապրիմ - մեռնիմ (օրհնեալ բըը, ու կը նախընտրեն ծնել սեղանին թոյնը...։

Լուսինը իր շրջագծոտ կը տարածէ... ամէն բան կը լողայ անոր մէջ։ Ցատակ կը տեսնեմ յարաճուկ մեր որ թերեւս մութէն օգտուելով, պարտէզի ցանկապատէն բարձրացող, աշնանային տանձ ու սերկեւիլ կը մը կերտէ... Թո՛ւ մը, հաս գեղին.

— Զգո՛յշ, ծօ կը փախչի մոռցած...

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

«ՈՒ» ԿԱՄ «ԵՒ»

Այս անգամ ալ շաղկապի մասին:

Մեր երկուօրեակ շաղկապները ու, եւ, համազօր են Թէեւ, բայց ունին գործածութեան իրենց տեղը, ժամանակը: Բան մը որ չեն գիտեր շատեր:

Լեզուներու զարգացման մէջ մեծ դեր կը կատարէ ականջը: Շնորհիւ այդ զգայարանքին է, որ լեզուն կ'ամփոփէ երաժշտականութեամբ մը: Ամէն լեզու ունի իր երաժշտական ինքնատիպութիւնը, բայց բոլոր լեզուներն ալ կը յարգեն երաժշտական ընդհանրական օրէնք մը, զոր կը պահանջէ մարդկային ականջը: Գիտք է գիտնալ որ երեք տեսակ ականջներ կան,— ազգային ականջ, մարդկային ականջ, կենդանական ականջ:

Արդ. երկու ձայնաւորներ քով քովի բերելը ոչ ազգային ականջը կ'ընդունի, ոչ ալ մարդկային ականջը: Կենդանիներուն ականջն է, որ բան մը չի հասկնար անյօդ ձայնաւորութենէն:

Ու կամ եւ կազմական տեսակէտով, [...] ձայնաւոր կը կոչուին: Ասոնք ալ ձայնաւոր են: Մանաւանդ ու, [...] որ իսկական ձայնաւոր մըն է [...] իր արտասանութեան: Բայց երբ իբր շաղկապ ու կը դնէք երկու բառերու միջեւ, որոնց առաջինը կը վերջանայ ձայնաւորով, ինչպէս երկրորդը կը սկսի նոյնպէս ձայնաւորով, այն ատեն խակայէս կենդանական բացագանչութիւն մը կը ստեղծուի Օրինակ.

...արծիւներու ու ուլուրներու...

Անշուշտ շատ չեն պատահիր այս ո՞ւ - ո՞ւները: Եւ սակայն յաճախադէպ է տեսնել

ո՛ւ-ո՛ւ-ո՛ւներ

Այսպէս.

Մանչերու ու աղջիկներու...

Վերջ տուէք այս տգեղ բառաշնչուն: Երբ կը տեսնէք, երկու բառերու միջեւ շաղկապ մը դնելու ժամանակ, որ վերջինը ձայնաւորով կը սկսի, փոխանակ ու գրելու, գրեցէք եւ, որ կիսաձայնի արժէք մը ունի:

Այսպէս.

Մանչերու եւ աղջիկներու...

Ի՞նչպէս հեշտին է եւ անուշ հնչիւը այսպէս: Իսկ երբ շաղկապուելիք երկրորդ բառը կը սկսի բաղաձայնով, գրեցէք ու եւ ոչ եւ, հրաշալի՛ երաժշտութիւն մը կը ստեղծուի անմիջապէս Օրինակ՝

Վարդն ու սոխակը

Կարելի է գրել նաեւ

Վարդը եւ սոխակը:

Սակայն հայերէնի մէջ օրէնք մը կայ բառերն իրարու տալու, իրարու մօտեցնելու, այնպէս ինչպէս ածականը կը տրուի գոյականին: Ըստ այդ օրէնքին, երբ ածականը վանկով կարճ է գոյականէն, սովորական ձեւով կը գրուի առաջ.— կապոյտ երկնակամարը: Սակայն երբ ածականը վանկով աւելի երկար է, լաւ է դնել գոյականին ետեւը, անշուշտ ականջ դնելով կշռոյթին: Այսպէս երաժշտական չէ ըսել ու գրել՝

Մեծատարած երգ,

Ընդհակառակն աւելի հեշտին է ու երաժշտական արտասանել, գրաբարաձեւ,

Երգ մեծատարած:

Ահա Թէ ինչու վերը նախընտրեցի վարդն ու սոխակը գրել, պարզապէս կարճեցնելու համար, միւսին աւելի մօտեցնելու համար առաջին բառը:

Այս ձեւով մենք կրնանք մեր ու, եւ շաղկապները զատորոշել անուանելով առաջինը կարճ շաղկապ, երկրորդը՝ երկար շաղկապ: Կարճ շաղկապը կը գրուի՝ երբ երկրորդ բառը բաղաձայնով կը սկսի, երկար շաղկապը կը գրուի՝ երբ երկրորդ բառը ձայնաւորով կը սկսի:

Ու շաղկապը կը գործածուի նաեւ երբ մարդ կը մոռնայ իր ըսելիքը եւ շարունակ կը կրկնէ ո՞ւ... ո՞ւ...: այդ ալ... յիշողութենէ — պակասներուն շաղկապն է:

ԱՍՈՂԻԿ

Ց. Գ.— Պատահաբար Թէոդիկի Ամէնուն Տարեցոյցին մէջ (1911), տեսայ որ, Հ. Ցովսէփ Գաթըրճեանի կենսագրութիւնը տալու ատեն (էջ 250), Վիէննան Ֆանիցս գրուած է Վեննա: Կենսագրութեան ստորագրողն է Հ. Ներսէս Ակինեան, որ ապահովաբար Վեննա կը գրէր 1911ին, եւ Վիէննա՝ 1933ին: Ինչո՞ւ: Կը խնդրենք որ արտայայտուի: Ա.

...պտի կողմը կեցած ուրիշ չարաճճի [...] տուն քաղաքին, ձայնէն մարդը [...], որ բռնուինք գիտե՞ս ինչ [...]..

—Ինչ կ'ըսեն...

—Ասոր Ֆրանսա կ'ըսեն, գողութիւն մ'ընէր՝ ինչ կ'ուզես ըրէ....

...պայծառով բեռնաւոր կը կորսուին ...ի փողոցին մէջ...

...ասում:

Նոյն արեւ մը կը տարածուի գունտ մը, որ կամաց - կամաց կը բարձրանայ սաքի կատարէն ... Հիմա՝ ...չի տեսկար անկէ: Ոչ տաքին, ոչ ... գիմացող մարդը կը փնտռէ ... ցոլքերը տաքցնելու համար իր ...րմացած ջիղերը...

Երիտասարդներ, վզնոցով եւ հացի ...անսերով կամ պարկ մը մեր կեղի ...ոցականներուն նման, ձախ ուսէն ...անութին տակ կախած, կ'աճապարեն ...գործի... քանիներ գլուխը բանած ...քանիներ մուԹին իսկ մնացած են, ...ուն ցօղը համտեսելով, չեմ գիտեր... Գիտեմ միայն, որ եթէ այդ ... փակուած ըլլային իրենց տունը, ...ած մայրենի սուրբ հողին, այսօր այս տեղերը չէին ըլլար...

Գառաւ մը դուռը կ'ալէ: Ուրիշ մը դուռին կեցած կառքէն հաց կը գնէ, ուրիշ մը՝ փոքրիկներուն կաթ Տարիքոտ մէկը խանութի մը փեղկերը կը վերցնէ: Բարակ, Թիթեղեայ բուխերիկներէ կը սկսին ծուխերը բարձրանալ ու լուծուիլ արեւին մէջ: Արեւն ալ կը բարձրանայ... օրհնութիւն կը սփռէ, ու պառաւներ՝ անգործածելի կարպեներուն նման, իրենք գլխինք ձգելով պատերու տակ, կը սկսին ողորմութիւն խնդրողի պէս, արեւ ծծել: Այս արեւը կ'երկարէ մարդուն արեւը:

Գարունքզպանը պարտէզ կ'իջնէ. սեփականատիրոջ աչքերով, հպարտօրէն կը չափէ բեռներէն կքած պտղատու ծառերը... այնքա՜ն շատ է պտուղը, որ չի հասկցուիր զօրացած ըլլալը, ու կ'ուրախանայ ան, հոգւոյն կը հրճուի, քանզի ինք իր ծառն է որ ջրած է ու պտուղը կը վայելէ...

Ձկնավաճառ մը՝ կշիռք մը ձեռքը, կողով մըն ալ միւս ձեռքը, ծօլի փուասօն, կ'երկարէ ձայնը կ'երկերուն... լամուկներ, ոմանք բոկոտն, ոմանք անխնամ հագուած՝ փողոց կ'իջնեն...

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Միացեալ ճակատ Դաշնակցութեան դէմ

Հօկի Ամերիկայի կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ շրջաբերականը դրկած է շարք մը Հայր. Միութիւններու եւ քաղաքական կուսակցութիւններու.

Այսօր համայն հայ գաղութը յուզուած է Եռագոյնի խնդրով: Դաշնակցութիւնը փաստօրէն ըլլալով հակախորհրդային խմբակցութիւն մը ինչպէս անցեալին, նոյնպէս ալ այսօր, դրօշակի անունով իր վերջին ճիգը կը Թափէ հայ զանգուածները Թշնամացնելու Խ. Հայաստանի դէմ, «գործ» հայԹայԹելու իր «կիսաբրներուն» եւ կանգուն պահելու իր քայքայուած շարքերը. միեւնոյն ատեն գաղութահայութեան մէջ եղբայրասպան կռիւներու եւ վէճերու պատճառ կը դառնայ:

Մենք Խորհր. Հայաստանի բարեկամներս ըմբռնելով Դաշնակցութեան Եռագոյնի շուրջ յարուցած պայքարի հակախորհրդային Հայաստանեան բընոյթը, մեր սուրբ պարտականութիւնը կը նկատենք միացեալ ճակատով պայքարիլ Դաշնակցութեան դէմ բոլոր Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց անվերապահ գործակցութեամբ:

Վստահ ըլլալով որ դուք. եւս իբր բարեկամ կազմակերպութիւն մը Խ. Հայաստանի, ձեր բարոյական եւ կազմակերպական աջակցութիւնը պիտի բերէք այս պայքարին, կը խնդրենք որ ձեր կողմէ նշանակէք կամ ընտրէք երկու ներկայացուցիչներ, որ սեպտ. 24ին գումարուելիք առաջին խորհրդակցական ժողովին մասնակցին: Այս ժողովը պիտի ծրագրէ պայքարի լաւագոյն ձեւը եւ բոլոր Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց մասնակցութեամբ պիտի կազմակերպէ հրապարակային բողոքի ժողով մը Նիւ Եորքի մէջ: Խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ 30երորդ փողոցի եկեղեցւոյ սրահին մէջ սեպտ. 24, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին.

Այս ծրագրին գործադրութիւնը պիտի ծառայէ արմատապէս լուծելու ոչ միայն պոլշեւիկեան խնդիրը, այլեւ կեդրոնական Եւրոպայի հարցը: Կեդրոնական եւ հարաւային Եւրոպայի պետութեանց շահերը կը պահանջեն որ անոնք գործակցին քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս:

Հաւանական չի նկատուիր որ Պուլկարիա հեռու մնայ այս քաղաքականութենէն: Նախագահներու տեսակցութիւնները եւ մասնաւորաբար Աղեքսանդր Թագաւորին եւ Կարլի փաշային հանդիպումը պիտի աւելցնեն Պալքանեան համաձայնութեան հաւանականութիւնները.

Կարգ մը Թերթեր ինչ ալ ըսեն, քաղաքական բոլոր համաձայնութիւնները որոնց պիտի մասնակցին Թուրքիա եւ Ցունաստան, այս կամ այն երկրին դէմ ուղղուած չպիտի ըլլան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Միլլիէթ» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ.—

Աշխարհի ամէն կողմը մասնաւոր շահագրգռութեամբ մը կը հետեւին Պալքաններու քաղաքական անցուդարձերուն: Թերթերու վերլուծումներէն կը հասկնանք Թէ մեր հարեւանները, Փոքր Համաձայնութիւնը եւ կարգ մը մեծ պետութիւնները ի՞նչ տեսակէտ ունին պալքանեան խաղաղութեան մասին, որուն մէջ Թուրքիա առաջնակարգ դեր մը կը գրաւէ: Ամէն կողմ կը գնահատեն խաղաղասիրական անկեղծ ջանքերը զոր կը Թափէ Թուրքիա, լուսամիտ եւ կարող պետի մը ղեկավարութեամբ:

Անոնք որ աւելի մասնաւոր եւ լայն նշանակութիւն մը կուտան Յուկոսլաւ Թագաւորին եւ Կազի փաշային տեսակցութեան, իրենց տեսակէտին իբրեւ փաստ կը յիշեն Թէ Փոքր Համաձայնութիւնը որոշած է կարգ մը պալքանեան երկիրներու հետ աւելի ընդարձակ ու զօրաւոր խմբակ մը կազմել:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թէնիս

Երկուշաբթի օր Ռօլան Կարօսի մէջ վերջ գտան եղանակին վերջին բացօթեայ մրցահանդէսը Փարիզի ախոյեանութեան խաղերով: Քանի մը ծանօթ խաղացողներ կը մասնակցէին անոր եւ մրցումները բաւական հետաքրքրական եղան. այրերու մրցումէ մը շահեցաւ տօքթ. Փրէն որ կիրակի օր երկար մրցումէ մը վերջ յաջողեցաւ յաղթել Քօչէի քաշուելէն վերջ Ֆրանսայի առաջին խաղացողը դատաւոր Պուսուէ. վերջին մրցումին հասնելու համար այդ երկու խաղացողները յաղթած էին Անգլիացի Հէնդի, Սպանիացի Մաիէրի, Ֆրանսացի Ֆէրէի: Տօքթ. Փրէն գերման Հրեայ մըն է որ մինչեւ Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ անցնիլը Գերմանիոյ առաջին խաղացողն էր. հիմա ան մարզականօրէն անհայրենիք է: Գերմանիա մարզական ասպարէզն ալ փակեց գերման Հրեաներուն առջեւ, բայց պիտի ստիպուի 1936ին հիւրասիրել այն բոլոր Հրեաները որոնք տարբեր ազգերու դրօշին տակ պիտի գան Միջ. Ողիմպիականին մասնակցելու

Թէնիսի վերոյիշեալ մրցումներուն մասնակցեցան նաեւ մեր երկու հայրենակիցները Օր. Ի. Ադամով եւ Հ. Ասլանկիւլ: Առաջինը այս տարի կարեւոր ոչ մէկ բան ըրաւ. սակայն բացատրելի է Թէնիսի տեսակէտով — երբ այրերն իսկ ենԹակայ են ելեւէջներու, կիները աւելի եւս կրնան գէշ կամ լաւ խաղալ որոշ ատեն մը. յուսանք Օր. Ադամովի համար որ այդ ատենը վերջ գտած ըլլայ: Ան շաբաթ օր իբր ընկեր ունենալով Տիկ. Անրօթէնը շահեցաւ վերոյիշեալ մրցահանդէսին «զոյգ կիներու» ախոյեանը, վերջին մրցման մէջ պարտութեան մատնելով Ֆրանսական շատ զօրաւոր զոյգը՝ Տիկ. ՄաԹիէօ — Օր. Ռօզամպէրէ բաղկացած: Բայց «խէմիքս—տամծի մէջ պարտուեցաւ Օր. Իրիպարնէ որ պառաքուէհի մըն է, նորահաս Թէնիսի մէջ: «Խառն» մրցումներուն մէջ Օր. Ադամովի իբր ընկեր տուած էին Անգլիացի Հիւզը որուն հետ երեք յաղթանակ տանելէ վերջ չորրորդին չկրցաւ ներկայանալ՝ իր ընկերը մեկնած ըլլալով:

Լ. Ասլանկիւլ «պարզ» մրցումներուն մէջ առաջին յաղթանակէ մը վերջ երկրորդ մրցումին պարտուեցաւ Սպանիոյ ախոյեան Մաիէրէ որ յետոյ իր կարգին տեղի տուաւ Փրէնի առջեւ. իսկ «զոյգ - այրերու» խաղերուն մէջ ան իբր ընկեր ունենալով Ֆրանսացի Ժօրժը, պարտուեցաւ նոյնպէս երկրորդ շրջանին:

Փարիզի ախոյեանութեան վերոյիշեալ մրցումներուն յաղթականները եղան Փրէն՝ պարզ այրերու խաղերուն, Տիկ. ՄաԹիէօ՝ կիներու մրցումներուն, Օր. Ադամով — Տիկ. Անրօթէն «զոյգ կիներու», Պօրօթրա — Ֆէրէ՝ «զոյգ այրերու» եւ Պօրօթրա - Ռօզէնպէր «զոյգ — խառն» մրցումներուն մէջ: Ժ. Պօրօթրա չէր մասնակցեր «սէմփըլ»ի խաղերուն, բայց դեռ բաւական զօրաւոր է եւ կրնար յաղթել Փրէնի եթէ անոր դէմ խաղար:

Ժ. Ե.

Ֆութպօլ

Վիէն, 2 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. եւ Բ. խումբերը բարեկամական մրցում կատարեցին կիրակի 1 Հոկտ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծանօթ մարզադաշտին վրայ: Մարզասէր բազմութիւն մը եկած էր ծափահարելու համար հայ մարզիկները: Խաղը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը ընդդէմ C.S.O.ի տեղական առաջին խումբին, դատաւորն էր Գ. Ա. Տիգրանեան: Խաղը շատ հետաքրքրական եղաւ: Հայ մարզիկները բոլորն ալ պատանիներ էին, որոնք -եռանդուն խաղարկութեամբ յաղթեցին C.S.O.ի 3-0ով: Ցետոյ դաշտ եկաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր լաւագոյն կազմով, խաղալու համար Լիոնի E.S.M.ի առաջին խումբին դէմ: Խաղը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յարձակողականով: Կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը.Մ.ի յաղթութեամբ: Երկրորդ կիսախաղին ալ, մեր խումբը տիրապետելով դաշտին, շահեցաւ 3 նշանակէտեր: Խաղը վերջացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթանակով, 4-0: Մեր այս տարուան խումբը շատ ուժով է: Առաջին խումբը այս կիրակի պիտի մրցի A.S.T.ի Ա. խումբին դէմ Վիէնի հայ մարզադաշտին վրայ:

Յաջողութիւն:

Ց. Մաքսահան

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

— :•: —

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 սեպտ.).

— «Ամենուրեք, ողջ գաղթաշխարհում, գլուխ են բարձրացրել հասարակական տականքները՝ ամենակրթուածից սկսած մինչեւ ամենաասմիկը խմբագիրներից սկսած մինչեւ Թուղթ մրոտողները եւ կռիւ յայտարարել տարագիր հայութեան Թշուառ բեկորների դէմ, ներկայացնելով նրանց Թէ հայ հասարակութեան եւ Թէ օտար իշխանութիւններին, որպէս խառնակիչներ, որպէս «դրսեցի» անհարազատ տարրեր...

ելոյթի, մի նոր պրովոկացիայի, մի պժգալի արարքի, մի նոր փողոցային ելոյթի, մի նոր պրովակացիայի, մի նոր դաւի...

Ոչ սահման կայ եւ ոչ վախճան...

Այդ մարդ — հրէշները, ժանտախտի Թունաւոր բացիլների նման սփռուել ու տարածուել են ամենուրեք եւ օր աւուր կրծում են մեր ազգային մարմինն ու հոգին, յօշոտում մեր սիրտն ու միտքը, խլում մեր հաւատն ու յոյսը, կորովն ու եռանդը մեր սրբազան մարտնչումների համար...

Թոյն ու լեղի Թափելով, որպէս աղտոտութեան եղջիւրից, իրենց ապականուած հոգու խորքերից, նրանք սփռում են իրենց շուրջը զազրահոտութիւն, բարոյական մահ ու ամայութիւն...

Եիղծն ու պատիւը, ամօթն ու մարդկային արժանապատուութեան զգացմունքները մեռցրած իրենց փոքրոգի սրտերում, շղթայազերծ են արել իրենց բոլոր անսանձական բնազդներն ու կրքերը եւ աջ ու ձախ կուրօրէն ու անմտօրէն հարուածում են ու կտրում այն ծառի ճիւղը, որի վրայ իրենք էլ են նստած...

Զէնք դարձնելով իրենց ձեռքին պրովոկացիան իր ամենատգեղ ձեւերով, արհեստ ու մասնագիտութիւն դարձնելով մատնութիւնն ու լրտեսութիւնը, եւ առանց մի վայրկեան անգամ վարանելու՝ այդ վարձկանները վաճառքի են հանում ամէն ազգային ու մարդկային սրբութիւն եւ չնականօրէն օտարների ոտքերի տակ նետում ազգային գերագոյն արժէքները:

Զը խնայեցին ոչ հայ բազմաչարչար դպրոցը,— միակ խարիսխը մեր ազգային գոյութեան,— ոչ հայ լեզուն, ոչ հայ եկեղեցին ու նրա լաւագոյն առաջնորդները, եւ ոչ ազգի պարծանքն ու պատիւը՝ ազգային գրողը...

Մարկից տը Սադի այդ արժանաւոր հետեւորդները, իւրացնելով նրա կեանքի նշանաբանը՝ «առաքինութիւնը պատժւում է, իսկ անբարոյականութիւնը՝ յաղթանակում է», էլ դաւ չը մնաց, որ չը նիւթեն հայ ժողովրդի եւ նրա վեհագոյն ձգտումների դէմ, էլ զրպարտութիւն ու հայհոյանք չը մնաց, որ չթափեն հայ ժողովրդի լաւագոյն զաւակների դէմ, որոնք անհուն զրկանքների գնով վառ են պահում Լուսաւորչի կանթեղը տառապող հայութեան դժնդակ կեանքի բոլոր մարզերում:

Ճիշդ է երեւոյթը ինքնըստինքեան նոր չէ. միշտ էլ ունեցել ենք մատնիչներ, դաւաճաններ, ամէն կարգի ու մեծութեան ուրացողներ, բայց երբեք չի եղել, որ մի ամբողջ կուսակցութիւն վերից վար այսքա՞ն այլասերուէր, ապականուէր եւ ղեկավարուէր մեծ ու փոքր Ցուղաններով»...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾԱՂԻԿ ՄԸ ԵՒՍ ԽԱՄՐԵՑԱՒ

Վիէն 3 Հոկտ.— Քսան տարեկան երիտասարդ մը, Անդրանիկ Զլոյեան իր հոգին աւանդեց շաբաթ գիշեր, կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Հիւանդութիւնը յառաջ եկած էր ցուրտէն: Կոկորդին ներսի կողմը ուռեցք մը պայթելով, աղտոտութիւնը ներս գացած եւ Թունաւորած է մարմինը: Թաղումը տեղի ունեցաւ կիրակի առտու, խուռն բազմութեամբ: Մեռելակառքը զարդարուած էր ծաղկեպսակներով: Դժբախտ երիտասարդը բնիկ Բազմաշէնցի էր (Խարբերդ): Ապրիլեան սարսափի օրերուն հազիւ երկու տարեկան կը կորսնցնէ իր հայրը՝ Մելքոն Զլոյեանը եւ կը մեծնայ իր մօր գուրգուրանքով: 1922ին կը գտնուէր Սուրիա, իսկ 1924ին եկած էր Վիէն: Բնաւորութեամբ շատ համեստ էր:

Գ. Մանուկեան

ՅԱՌԱՋ ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o•o —

6.— ՈՒՐ ԿՈՐՈՇԵՄ ՓԱԽՁԻԼ

— o•o —

Երբ իրիկունը տուն վերադարձանք, պատմեցի Շաքիրին որ գնաց եւ պահանջեց, բայց մերժուեցաւ. ...վրայ բախում ունեցան: Քիւրտը նկատելով որ ես ...իրուին չարժառիթը, կը սպառնար գնդակի մը զոհողութեամբ գիս վերցնել մէջտեղէն: Մէկ օր վերջ Արօն, ...Գէորգի տան պարտէզին մէջ երբ ծառի ճիւղեր ...կը կոտրէր ոչխարներու համար, աղուէսին վէճի ...բռնուելով՝ Ապաւէլ Ճըլիը կը վազէ զէնքը բերելու: ...նկատելով վտանգը կը փախչի տուն եւ կ'ազատի ...մահէն: Շաքիրը Թուրքի զաւակ էր եւ Քիւրտերէն ...վախնար, ընդհակառակն անոնք իրմէ վախնալով՝ ...ան մեզի դպչիլ:

7.— ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿԻ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆՋԸ ԴԷՊԻ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ

— o —

Վերջապէս ահա հայ կամաւորները եւ ռուս բանակը ...են Սուլուխի պատմական կամուրջին, Աշտիշատն ...Ծովոնքը մեր ցեղի վրիժառու մնացորդներու ձեռքն են, կմախացած քիչ Թիւով Հայեր սարերէն դաշտ կ'իջնեն՝ իրենց փրկիչը դիմաւորելու, իսկ քիւրտ գաղթականութիւնը շղթայ կազմած կը քաշուի ահ ու սարսափով:

Շարժեցան եւ մեր շրջանի Քիւրտերը, իրենց հետ վերցնելով իրենց ամբողջ ինչքերը: Անասունները բեռցնելէ զատ մեր շալակն ալ տուած էին բրդեղէններ: Հաշիւ վանքի ճամբան ելած, Անծառ գիւղացի Աղիզը գիս տեսնելով ճանչցաւ: Անոր քովէն էր որ փախած էի: Աղայիս պաշտպանութեան շնորհիւ ազատուեցայ:

Ռուս հետախոյզները հասան Մեղտի գիւղ, որ Հաշիւ մէկ քիլոմէթր հեռու կ'ըլլար: Մայրերը իրենց երախաները նետելով սկսան փախչիլ: Իրենց ցանածն էր որ կը հնձէին:

Ելք չկար, բոլոր էրիկ մարդիկը զէն ի ձեռին ետ դարձան դիմադրելու, իսկ ժողովուրդը կը շարունակէր քաշուիլ: Այդ իրիկուն պէտք էր հասնէինք Խարապէկ կոչուած քրտական գիւղը, որ ընդամէնը երեք ժամուան ճամբայ էր: Բուքը տուաւ եւ Թրպա Խրէ կոչուած վայրը բեռները Թափելով, հոդ մնացինք, վրան կոխեց մութը: Զէնքի ձայն չկար, բայց անասունները սկսան սատկիլ, մանաւանդ գոմէշները վայրկենապէս կը սառէին բուքէն: Պաշտպանուելու համար, անշնչացած կենդանիներու փորը պատռելով մէջը կը մտնէինք: Եղան շատեր որ զիրենք պատսպարող անշունչ գիտակներուն պէս անշնչացան: Իսկ ես Թաղիք մը ունէի որու մէջ փաթԹուած ու գոմէշի մը ապաւինած էի: Արօն առաջ գացած էր Ըմըրի ընտանիքի հետ, բայց Ասրշամը ինձ հետ էր: Շաքիրը մինչեւ առաւօտ գրեթէ ոտքի կեցած կը հսկէր վեց հոգինոց ընտանիքին, եւ իր հինգ սանանակներուն: Շարունակ ծածկելով, զարկ տալով փրկեց կենդանիները. առանց առանց ճանապարհին իրենք եւս պիտի չորնային: Առաւօտուն Շաքիրը ձիանը Թիակով բացաւ եւ մեզ ոտքի հանեց: Մարդոց եւ անասուններու բազմութիւն մը անշարժացած էր այդ առաւօտ: Հասանք Խաբաղէկ գիւղը, քանի մը օր ալ հոդ մնացինք: Երբ Ռուսը շարժեցաւ, ասպուած այդ գիւղն ալ լքեցինք եւ վանքի վրայով անցանք Կվարս կոչուած հայ գիւղը:

Գաղթականութեան շղթան շատ կը նմանէր երբեմն մեր ուխտաւորներուն, մէկ տարբերութեամբ,— Հայ ուխտաւորները Վարդավառին կ'երթային Ս. Կարապետի վանքը, իսկ ասոնք ձմեռ օրով զաւակները նետելով կը փախչէին.

Անելութիւնը սաստկացաւ հայ բեկորներու հանդէպ: Ձնչին պատրուակով մը ռուսահար կ'ընէին: Մանաւանդ ճամբաներու վրայ սպառող բիւրաքանչիւր 500 վէԹրին, Թուրք պահակներու վրէժխնդրութիւնը շատ մը մնացորդներու կեանքին վերջ տուաւ:

Թուրք զօրքը կեդրոնացած էր վանքը: Իսկ ռուս հետախոյզները կուգային մինչեւ Սորտար ու Խարապէկ որ մէկ ժամուան ճամբայ իսկ չէ: Ռուսը Քիւրտերը կամ Թուրքերը ծուղակը ձգելու համար, երբեմն կը նահանջէր, կ'աներեւութանար: Իսկ խուլ գաղթականութիւնը որ սպառնացած էր վանքին արեւմտեան կողմը, ճամբան ամէն ինչ Թափած ըլլալով՝ հացի կարիք կը զգար:

Գիշերելով երիտասարդ ուժերը գլխուած եւ կ'երթային Գէմիկ գիւղէն, Թուրք Գոլոզօ աղայի ամբարէն ցորեն բերելու:

Երբ գիշեր մը Արօն կը ստիպուի Ըմըրի տղու Քամլի եւ ուրիշներու հետ նոյն նպատակով յիշեալ գիւղը երթալ, կը պաշարուին ռուս զինուորներէ եւ Արօն կ'ազատուի, իսկ Քիւրտերը կը փախչին:

Անոնք եկան պատմեցին եղելութիւնը, սակայն մենք չէինք հաւատար, ես ու Ասրշամը կը կասկածէինք իրենց խօսքի անկեղծութեանը, եւ կը կարծէինք Թէ Արօն սպաննուած էր իրենց կողմէ: Իրականին մէջ Արօն ազատուած էր, ու մինչ այսօր կ'ապրի Խորհրդային Հայաստանի մէջ:

Քիւրտերը համարձակութիւնը չունէին ալ ետ դառնալու: Ստիպուած էին գոհանալ իրենց շրջակայ գիւղերով: Սակաւաթիւ անասունները եւս պաշար կ'ուզէին, ուստի սարերը քաշուած – դիզուած խոտերը շալակով բերելու կ'երթայինք: Այդ նպատակով օր մը յոռ բարձրացած ատեն, կէս ճամբան շալակը խոտով տեսայ Հօրեղբայրս Ցովլոյի որդի Զաքարը: Երկուքս ալ շրջապատուած Քիւրտերով, ճանապարհը նեղ եւ երկու կողմէն ձիւներ բարձրացած, չկրցանք իրարու հետ խօսիլ: Միայն արտասուախառն հեռուէ աչք փոխանակեցինք Լեւոն... Զաքար...: Ու անցանք: Այնուհետեւ ամէն օր ի զուր փնտռեցի զայն: Միայն Եէյլքեան գիւղացի Ավէյի Խոսրովի տղայ Օհաննէսը որ Զաքարի կեցած տունը կը մընար, տեսնելով ըսաւ որ իրենց աղան Սնօ, զայրացած պահու մը սպաննեց զայն:

ՀՆԻՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Օդաշաւր ձախողած

ԵՐԵՔ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՕՐԸ, ՎԵՑ ԶՈՀԵՐՈՎ

Աստյան եւ Լըֆէվռը, երկու քաջ օդանաւորդները որոնք Օրանէն (Ալժերիա) ճամբայ ելած էին ուղիղ գիծով հեռաւորութեան մրցանիշը կոտրելու համար, ստիպուեցան վար իջնել Քարաչիի մէջ (Հնդկաստան)։ Միայն 6600 համար, ստիպուեցան վար իջնել, որովքիլոմեդր կտրած էին 36 ժամուան մէջ, ինչ որ կը նշանակէ ձախողում, որովհետեւ Բոսթի եւ Րոսսու մրցանիշը շահած էին 9104ով։ Ձախողման պատճառ կը համարուի վառելանիւթի չափազանց սպառումը, մանաւանդ Միջերկրականի վրայ։

Երկու օդանաւորդները Օրան պիտի վերադառնան հանդրուաններով, եւ յարմար առթիւ պիտի վերսկսին արշաւը։

⁂ Պէռի օդակայանին մէջ (Մարսէյլ), ջրօդանաւերու տորմղիկ մը գիշերային փորձեր պիտի կատարէր, երբ նկատեցին որ օդանաւերէն մէկը պակաս է։ Քննութիւններ կատարուեցան եւ Մարթիկէն երեք քիլոմեդր անդին, ջուրին մէջ գտնուեցաւ օդանաւին կմախքը։ Հրամանատարը վայրկեանապէս մեռած, միւս երկու ճամբորդները չնչահեղձ եղած էին։

Թուլի մօտ ալ ծանր արկած մը պատահեցաւ։ Զինուորական օդանաւ մը, որ ճամբայ ելած էր Մէցէն, գետին ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ։ Օդաչուներէն մէկը քսան մեդր անդին նետուած եւ մեռած էր, իսկ երկուքը օդանաւին տակ մնացեր էին։

Վերջապէս, միեւնոյն օրը (հինգշաբթի), Սէն Նազէրի մէջ փորձի կ'ենթարկուէր հսկայ ջրօդանաւ մը, երբ յանկարծ ըրջելով ինկաւ Լուառ գետին մէջ։ Քանի մը վայրկեանէն հսկայ օդանաւը ջրամոյն կորած էր։ Բարեբախտաբար կարելի եղաւ փրկել երեք ուղեւորները։

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՕՐ»Ը

Այսօր, Մշակոյթի Օրուան առթիւ, Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը կազմակերպած է շարք մը հայերէն գիրքերու վաճառում՝ զեղչուած գիներով։

Սալ Կավոյի վարչութիւնը վերջին պահուն արգիլ յարուցած ըլլալով, վաճառումը տեղի պիտի ունենայ Հ. Սարգիսեանի խանութը, **261 Rue du Fbg. St. Martin** եւ պիտի տեւէ մէկ շաբաթ, եօթ. 7 — 15։

Փարիզ ...

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Գանեկօ Բաշանի «ԱՐԳԻՒ» խումբի ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկ. Սեդրակ Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արթիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Նկատի ունենալ այս թուականը։

⁂

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

Նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ԳԱՐ ԻՏԷԱԼԻ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՐՏԱՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Թէյասեղան Տր. Կարմիր Խաչի

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8ին

6bis, Boulevard RODIN. Issy-les-Moulineaux

Փափաքողները կրնան ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին **Salle GAVEAU**ի ՄԷՋ

45, Rue la Boëtie **Métro: Miromesnil**

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջաններու Հայ Մշակութային Միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ։ Նախաձեռնութիւն՝ «ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ»ի։

Կը նախագահէ՝ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Աննախընթաց երեկոյթ նուիրուած ամբողջութեամբ Հայ երաժշտութեան։ Պիտի նուագուին հին եւ նոր հեղինակներու երգերը մեծ մասամբ առաջին անգամ։

Երգչուհիներ.— Օր. ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ եւ Օր. Ի. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ

Ջութակահար.— Պ. Ժ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

Դաշնակահար.— Պ. Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Երգչախումբեր՝ «Կոմիտաս» ղեկավարութեամբ Պ. Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆի

» » «Գիւլիկիա » » Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի

Սէնֆոնիկ մեծ նուագախումբ, բաղկացած 40 արուեստագէտներէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի եւ Ա. ԳԱՐԹՆԻԵԱՆի

ՏՈՄՍԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ.— «Հայ Մշակոյթի օրուան յանձնախումբի քարտուղարութեան՝ Պ. Հ. Բալուեանի մօտ, 4, Rue l'Aqueduc. Paris (10). Tél. Nord 75-69. Salle Gaveau. 45, rue la Boëtie ամէն օր ժամը 9-12 եւ 2-6։ Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince։ Ճաշարան Ֆլօրիա, 61, rue Mr. le Prince։ Հանդէսին օրը կիչէն։

Բոլոր տոմսերը թուագրուած են։ Գիները 5-20 ֆրանք։

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել տեղերը։

Հաղորդ. միջոցներ.— Մէթրօ Miromesnil. Օթօպիւս AT, ATbis, AO, AH, B, BE, CD, CE, CC։ Հանդէսը պիտի վերջանայ գիշերուան ցիրդ 11.30ին։

Հասցէի փոփոխութիւն

26bis, rue Château - Landon Paris (X)

Métro: Louis - Blanc **Tél. Nord 24 - 96**

Տպագրութիւնը գարուս մեծագոյն արուեստ է։ Գիտցէք արդիական եւ ... ԹՕՓԱԼԵԱՆ ...

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ **41, Grand' Rue**

եւ

LIBRAIRIE DE LA POINTE, 240 Grand' Rue, CHAVILLE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(8)**

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

— Ուրախ եմ ձեզ տեսնելուս, Պ. Էշընտէն, ըսաւ իշխանին քարտուղարը ջերմօրէն սեղմելով ձեռքը։ Մեր գեղանի պառոնուհին շատ կը գովէ ձեր պերճագէտի տաղանդը։ Ն. Բարձրութիւնը կը պաշտէ այս խաղը։ Այնպէս չէ՞, Տէր իմ։

— Այո՛, այո՛, ըսաւ իշխանը։

Մուսթաֆա փաշա հսկայ մըն էր, քառասունը հինգի մօտ, որոնացողի խոշոր աչքերով եւ հպարտ իր կարմրալեռան պեխերուն համար։ Վերջին նորաձեւութեամբ կարուած սմօքինկ մը ձեւ կուտար իր ըմբիշի իրանին։ Արդուկուած շապիկին վրայ կը շողար խոշոր ադամանդ մը։ Դրած էր ազգային գլխանոցը։ Անմիջապէս տաքցաւ Էշընտէնի հետ։ Բառերը բերնէն կ'ելլէին ինչպէս գնդիկները տորրակէ մը։ Իր ծանր կոպերուն տակէն, երկչոտ երեւոյթով մը, իշխանը կը դիտէր լուռ ու մունջ։

— Ձեզ երբեք ակումբը չեմ տեսներ, ըսաւ փաշան։ Պաքարան չէ՞ք սիրեր։

— Կը խաղամ, բայց շատ քիչ անգամ։

— Պառոնուհին որ ամէն բան կարդացած է, ինծի ըսաւ թէ ականաւոր գրագէտ մըն էք։ Դժբախտաբար անգլերէն չեմ գիտեր։

Պառոնուհին քանի մը ուռուցիկ ձեւարանքներ շռայլեց Էշընտէնի որ գանոնք ընդունեց յարգալիր քաղաքավարութեամբ մը։ Ցետոյ, սուրճը եւ լիքէօրները հրամցնելէ վերջ, յանձնեց խաղի թուղթերը։

Էշընտէն ինքնիրենը կը հարցնէր թէ ինչու հրաւիրած էին զինքը։ Իր պերճ խաղալու յատկութեան մասին ինքզինքը չէր խաբեր։ Երկրորդ կարգի լաւ խաղացող մը ըլլալով, յաճախ ճակատած էր աշխարհի լաւագոյն խաղացողներուն հետ, իր տկարութեանը համոզուելու համար։

Այդ գիշեր ուրիշ ձեւով մըն ալ կը խաղային որուն լաւ ծանօթ չէր ինք եւ բարձր գինով մը, սակայն բացորոշ կ'երեւար թէ պերճը պատրուակ մըն էր, բուն խաղը նրբանցքին մէջ կը պատրաստուէր։ Թերեւս անգլիական գործակալ ըլլալը գիտնալով, իշխանը եւ իր քարտուղարը ուզած էին զինքը տեսնել, ուսումնասիրելու համար։

Մէկ երկու օրէ ի վեր Մթնոլորտին մէջ բան մը կար. եւ այս հաւաքոյթը կը հաստատէր Էշընտէնի կասկածները բայց խոհեմ ինչ էր խելացի։ Իր լրտեսները ոչ մէկ յատկանշական լուր կը բերէին իրեն։ Հիմայ վստահ էր որ զուիցերիական ոստիկանութեան այցելութիւնը սիրտուն պառոնուհին նիւթ գործն էր եւ պերճի հրաւէրը ուրիշ պատճառ չէր կրնար ունենալ եթէ ոչ դարմանել գաղտնի ոստիկաններուն ձախողումը։ Հեւ ի հեւ խաղալով եւ խօսակցութեան մասնակցելով հանդերձ, Էշընտէն կը սերտէր թէ ինքզինքը եւ թէ միւսները։ Սիամ պատերազմի մասին խօսիլ։ Պառոնուհին ու փաշան չափազանց թշնամական զգացումներ կը ցուցադրէին Գերմանիոյ դէմ։

— Սիրտս, ըսաւ պառոնուհին կոտրուելով, Անգլիա մնացած է որ ընտանիքիս օրօրանն է (յիշեցէք Եօրքշիրի ծիրարանը)։

Իսկ փաշան Փարիզը իր մտաւոր հայրենիքը կը հռչակէր։ Մոնմարթրի անունը լսելով, իշխանը խղճօ լռութիւնը։

— Շատ աղուոր քաղաք է Փարիզը, ըսաւ։

— Իշխանը հոն հրաշալի յարկաբաժին մը ունի, յարեց քարտուղարը, սքանչելի նկարներով եւ բնական մեծութեամբ արձաններով։

Էշընտէն չիշեց իր համակրանքը Եգիպտոսի ազգային տենչերու եւ Վիեննայի համար, որ ամէնէն հաճելի մայրաքաղաքն էր։ Եւ առա տեղատարափ մը փոխադարձ մեծարանքներու։ Բայց եթէ իր հակառակորդները կը յուսային տեղեկութիւններ կորզել իր բերնէն, կը սխալէին։ Եկաւ վայրկեանը իրեն կարծես ուղեցին փորձել իր ուղղամտութիւնը։ Բոլոր ողջամիտ մարդիկը հաշտութիւն չէի՞ն ուզեր։ Գրագէտի մը համար կա՞ր աւելի աղնիւ կոչում քան աշխատիլ այս գատին յաջողութեան համար։ Ի՞նչ անփոխարինելի ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլար իր երկրին։ Եւ իրեն համար ալ ի՜նչ չահու ադբիւր։

Անխոհեմութիւն պիտի ըլլար այդ գիշեր աւելի առաջ երթալ։ Բայց Էշընտէն խօսքերէն աւելի իր կեցուածքով հասկցուց թէ յօժարակամ պիտի լսէր աւելին։ Փաշային եւ գեղանի Ատտրուհիին հետ խօսած ատեն, իշխանին ուշադիր աչքերը չէին բաժնուեր իրմէ եւ աս անախորժ յայտնատեսութիւնն ունեցաւ թէ անոնք շատ լաւ կը կարդային իր մտածումը։ Թերեւս իր մեկնումէն վերջ լաւ կ'ըլլար զգուշաբար միւս երկուքին թէ ի զուր ժամավաճառ կ'ըլլան։

Կէս գիշերին խաղը վերջացած ըլլալով, իշխանը ոտքի ելաւ.

— Ուշ է, ըսաւ եւ Պ. Էշընտէն անշուշտ շատ աշխատանք ունի վաղը։ Զարմանք չգործածենք իր ժամանակը։

Էշընտէն մեկնեցաւ չափազանց մըտատանջ, անշուշտ միւսները ձգելով նոյնքան չփոթահար որքան ինքը։

Յոգնութիւնը չուտով յաղթեց։ Հազիւ կրնար բաց պահել աչքերը։ Պառկածին պէս խոր քուն մտաւ։

×

Հազիւ հինգ վայրկեան կար որ քնացած էր, երբ դուռին տրուած հարուած մը ընդոստ արթնցուց զինքը։

— Ո՞վ է։

— Սենեկապանուհին, բացէք, պարոն, կ'աղաչեմ, բանլիք ունիմ պարոնին։

Զկամութեամբ, Էշընտէն վառեց լոյսը, ընտանի շարժումով մը ... — Ցուլիոս Կեսար ... մահ չէր սիրեր հրապարակաւ ... տալ իր ճաղատութիւնը — եւ ... դուռը։

Իրար անցած զուիցերիացի աղջիկ մը իրեն կը սպասէր ... գլուխը։ Դողնոց չունէր եւ ... բանքով հագուած կ'երեւար։

— Անգլիացի պառաւը, ... իշխանուհիներուն վարժուհին ... վարք է։ Կ'ուզէ տեսնել պարոնը

LAMOUREUXի նուագահանդէսները ... Caveau 45 rue la boëtie, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 16,45ին. «Les Heures Dolentes» ... Տիւփօնի կողմէ։ Վաղը Կիրակի ժամը 15ին «Escales» ... մեծ Ջաքիկը ... սէնֆօնի ... Բալվէյի ... նուիրում՝ Ալպէս ...

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

8 Octobre 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2312 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԹՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԱՂԷՏԸ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Այսօր, Գ. էջին մէջ, պիտի կարդաք պաշտօնական նամակ մը՝ Հայաստանէն Թաւրիզ ապաստանած գաղթականներու թշուառութեան մասին։

Նամակը ուղղուած է Փարիզի ամէնավար պաշտօնաթերթին, իսկ պատճէնը՝ «Յառաջ»ի։

Ղրկուած է նաեւ օգոստ. 3էն սեպտ. 20 Թաւրիզ հասած փախստականներու ցուցակը,— 161 հոգի։ (Պիտի հրատարակենք մաս - մաս)։

Ռամկավար օրկանին կ'իյնայ փրկել իր պարկեշտութիւնը, այս բացորոշ կացութեան առթիւ։

Սպասելով այդ փաստին, այսօր կ'ուզենք ու շադրութեան յանձնել Թաւրիզի կարճ այլ պերճիմաստ զեկոյցին հիմնական կէտերը։

Ի՞նչ իրողութիւններ կը պարզէ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդին նամակը.—

1. Փախստականները առժամապէս արգելափակուելէ վերջ, կը յանձնուին Առաջնորդարան, փոխադրուելու համար դէպի հարաւ։

2. Փախստականները կը փոխադրուին Ռուսերու, Թաթարներու, Վրացիներու հետ խառն, ձրի օթօներով, բայց հազիւ կարելի կ'ըլլայ օրական 2–5 Հայեր տեղաւորել եւ ուղարկել նշանակուած վայրերը։

3. Անմիջական օգնութեան համար կարելի եղած է հանգանակել 7100 րիալ, որուն 3600ը հանգանակած են «հինգ արեւմտահայ առեւտրականներ»։

4. Բոլորն ալ թշուառութեան մատնուած են, բայց հազիւ կարելի կ'ըլլայ մարդ գլուխ քանական րիալ բաշխել, հարիւրաւոր քիլոմեթր ճամբորդութեան համար։ (Քսան րիալը քսան ֆրանքէն ալ պակաս է)։

5. Անցեալ տարի փախած որբերուն թիւն է 120, «այժմ էլ անդադար գալիս են»։

6. «Պէտք է ծայրայեղ թշուառութիւնը տեսնել, արտասուել և դարման փնտռել, ոչ թէ խծբծանքներով կուսակցական հաշիւներ մաքրել։ Ժողովուրդը կոտորւում է, պէտք է փրկել, պէտք է ազատել կորստից»։

7. Թեմական Խորհուրդը զանազան դիմումներ կատարած է, խնդրելով «ՍԱՀՄԱՆԸ ՓԱԿԵԼ, ԽԻՍՏ ՊԱՀԵԼ, ԹՈՂ ՉՏԱԼ ԱՆՑՆԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԸ»։ Բայց անօգուտ։

8. Եզրը ճմլել է. «Թաւրիզի հասարակութիւնը 1914էն մինչեւ այսօր անդադար օգնութիւն է հասցնում թշուառներին»։ Բայց ո՞վ պիտի օգնէ հարաւային շրջաններուն մէջ...

X

Հաւատա՞նք թէ, այս քստմնելի եւ վաւերական պատկերին առջեւ, մարդիկ այլ եւս վերջ կուտան զզուելի ըսի - ըսաւներուն, եւ կը խորհին դարմանի մասին։

Պաշտօնական մարմին մըն է որ կ'ազդարարէ, հեռաւոր Թաւրիզէն.

— «ՊԷՏՔ Է ԾԱՅՐԱՅԵՂ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՍՆԵԼ, ԱՐՏԱՍՈՒԵԼ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆ ՓՆՏՌԵԼ, ՈՉ ԹԷ ԽԾԲԾԱՆՔՆԵՐՈՎ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼ»։

Անշուշտ հիմնական դարմանը այն է որ, փախուստները դադրին։

Բայց, իմ եւ քու ձե՞ռքդ է դադրեցնել...

Ահա Թեմական Խորհուրդը ինք, սահմանակից եւ հետեւաբար իրազեկ ըլլալով հանդերձ Հայաստանի կացութեան, «դիմումներ է արել ուր անկ է», որպէսզի փակեն սահմանը։

Եւ սակայն, փախչողը փախեր է եւ պիտի փախչի, յանձն առնելով դնդակահարուիլ կամ խեղդուիլ Արաքսի մէջ։

— «Զարմանալին այն է որ, բոլոր փախստականները իրենք գիտեն իրենց գլխին եկող ոդիսականը, եւ փախչում են»։

Այսօր մէկզի կը դնենք տեսութիւնները եւ ձեր ուշադրութեան կը յանձնենք փախածներուն վիճակը։

«Ձմեռը մօտենում է. բոլորին հարկաւոր է հագուստ, կօշիկ, գիշերուան ծածկոց»։

Միայն Թաւրիզի՞ն պարտականութիւնն է հոգալ այս բոլորը։ Ահա Թաւրիզը կը կատարէ իր պարտքը,— կաթիլ մը ովկիանի։ Եւ կը կատարէ 1914էն ի վեր։

Բայց ինչո՞ւ միայն Թաւրիզը։ Հայաստանին դրացի ըլլալու մեղքի՞ն համար։ Իրբեւ պատիժ։

Իսկ Թաւրիզէն ո՞ւր։ Իսկ հարաւային Պարսկաստանի՞ մէջ, ուր կը քշուին այս թշուառները, անծանօթ ուղղութեամբ...

Ենթադրելով թէ նոր փախստականներ չկան — Արաքսը անանցանելի կը դառնայ այսուհետեւ — այս 161 փախստականները իրաւունք չունի՞ն միւս գաղութներու եւ մասնաւորապէս Փարիզի օգնութեան։

Համբանք չէ՞ն ասոնք ալ,— այր, կին, երախայ։

Եւ Բարեգործականը, որ գէշ - աղէկ օգնութեան կը հասնի բնական աղէտներու առթիւ, թէյասեղանի մը ծախքը կամ «աղքատախնամ» բաշխուած նպաստներու կէ՞սն ալ չատ կը տեսնէ այս թշուառներուն համար։

Հայեր չե՞ն ասոնք ալ,— զոհերը մարդկային չարիքներու եւ անօթութեան։

Եթէ նոյն իսկ յանցաւորներ՝ դատապարտեալներ ըլլային, պիտի ունենային տարրական իրաւունք մը,— բանտին «խարաւանաշ»ը։

Չէ՞ք սարսափիր, խմանալով որ Փարիզը ոչ իսկ «խարավանաշ»ի մը գինը ղրկած է Թաւրիզ, անցեալ տարուան 120 որբերուն եւ այս ամսու հասած 161 փախստականներուն համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ պատասխանը սպառազինութեանց կրճատման առթիւ

ԿԸ ՊՆԴԷ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Լոնտոնի գերմանական դեսպանատան քարտուղարը, իշխան Օթթօ Ֆոն Պիզմարք, հոկտ. 6ին Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայանալով, բերանացի հաղորդեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ սպառազինութեանց մասին

Այս պատասխանը միեւնոյն ատեն հաղորդուած է նաեւ Իտալիոյ։

Այս տողերը գրած ատեն, պաշտօնապէս հրատարակուած չէր գերմանական պատասխանին բնագիրը։ Բայց թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանիա կը մնայ իր հին տեսակէտին վրայ, կ'ընդունի սպառազինութիւնները հակակշիռի ենթարկելու սկզբունքը, սակայն կը պահանջէ բացարձակ եւ անմիջական հաւասարութիւն, այլապէս պիտի մերժէ որեւէ պայմանագիր ստորագրել։ Մասնաւորապէս կը պահանջէ իրեն ալ իրաւունք տալ գործածելու այն զէնքերը (ծանր հրետանի եւն.) որ թոյլատրուած են միւս պետութեանց, իսկ արգիլուած իրեն համար, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին։

Այս պատասխանը ծանր տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ։ Ուշագրաւ է նաեւ որ Գերմանիա իր պատասխանը միեւնոյն ատեն չէ հաղորդած Ֆրանսայի, ուր շատ աւելի յուզագրգռուած են։

Լայփցիկի դատավարութիւնը

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԷՆ ՏԻՄԻԹՐՈՎ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ ԴԱՏԱՐԱՆԷՆ

Ուրբաթ օր նոր միջադէպ մը պատահեցաւ, Լայփցիկի դատավարութեան ընթացքին

Հարցաքննութեան կարգը եկած էր պուլկար համայնավար Տիմիթրովի, որ ուժգնօրէն պաշտպանեց ինքզինքը։ Իր տանը մէջ գտնուած էին զանազան թուղթեր եւ Պերլինի քարտէսը, ուր խաչեր նշանակուած էին զանազան շէնքերու վրայ։

Նախագահը.— Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ համայնավարական յեղափոխութիւն մը կը պատրաստէիք Գերմանիոյ մէջ։

Տիմիթրով զայրացած յայտարարեց թէ կեղծուած են թուղթերը, թէ անոնք իրեն չեն պատկանիր, թէ վստահութիւն չունի ոստիկանութեան վրայ եւայլն.

Նախ.— Մի՛ նախատէք ոստիկանութեան պաշտօնեաները։

Ընդհանուր յուզագրգռութիւն կը տիրէր դատարանին մէջ։ Մրմունջներ, ըսպառնալիքի խօսքեր՝ ունկնդիրներուն մէջ։ Նախագահը հարկադրուեցաւ կէս ժամ դադար տալ։ Տիմիթրովի ցոյց տուին հեռախօսի կարգ մը թիւեր, որոնք ծածկագրի նշանակութիւն ունին, ոստիկանութեան աչքին։ Տիմիթրով նորէն յայտարարեց թէ բոլորն ալ կեղծ են։ «Եթէ ես գաղտնի թուանշաններ յօրինել ուզէի, աւելի ճարտարութեամբ կը շարժէի։ Այս բոլորը ոստիկանութեան ապիկարութիւնը (յետոյ ճշդեց — անհասկացողութիւնը) կ'ապացուցանեն։

Այս խօսքին վրայ, դատաւորները առանձնացան խորհրդակցութեան համար։ Նախագահը յայտարարեց թէ իր բռնած դիրքին համար, Տիմիթրով այլեւս չպիտի մասնակցի դատավարութեան։ Եւ անմիջապէս բանտ առաջնորդուեցաւ։

— Զլուած բան է, կ'աղաղակէր Պուլկարը։ Իմ վճիռս տրուած է դատավարութենէն առաջ...

Երեւոյ առեան կանչուեցաւ միւս Պուլկարը, Փոփով։

Ռումանիա եւ Թուրքիա դաշնագիր կը կնքեն

Պուքրէշէն կը գրեն թէ բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիր մը պիտի կնքուի Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, Թիթուլէսքոյի Էնկիւրի այցելութեան առթիւ։ Այս դաշնագիրը յարեւմտան պիտի ըլլայ անոնց որ կնքուած են մինչեւ հիմա։ Բայց, մասնաւոր արժէք պիտի ունենայ, իբրեւ նոր աղղակ մը հարաւային - արեւելեան Եւրոպայի մթնոլորտին պայծառացման եւ Սեւ ծովեան դաշինքի դիւրացման։ Այս վերջին ուխտին մաս պիտի կազմեն նաեւ Թուրքիա եւ Ռումանիա։

⁂ Լուրի մը համաձայն, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ թագաւորները մօտերս պիտի տեսակցին Պելկրատի մէջ, լուծելու համար բոլոր վիճելի խնդիրները։

Արմատականներու համագումարը

Հինգշաբթի օր Վիշիի մէջ բացուեցաւ արմատական - ընկերվարականներու համագումարը։ Վարչապետ Պ. Տալատիէ օդանաւով գնաց Լիոն, այցելեց Պ. Էռիոյի, որուն վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ տակաւին, եւ մասնակցեցաւ ժողովին։ Այս առթիւ արտայայտ ճառ մը խօսեցաւ։ Իր Առաջարկին վրայ, ժողովը յոտնկայս ծափահարելով կուսակցութեան նախագահը, Պ. Էռիօն, վերընտրեց զայն եւ արագ ապաքինում մաղթեց։

Վարչապետը նոյն իրիկուան իսկ Փարիզ վերադարձաւ օդանաւով։

Գերմանիոյ մամուլի օրէնքը

Հիթլէրական կառավարութիւնը օրէնք մը հրատարակեց, որուն համաձայն խմբագիրներն ալ հանրային պաշտօնեայ կը համարուին եւ հետեւաբար ենթակայ են անոնց իրաւունքներուն եւ պարտաւորութեանց։ Պայման է նաեւ որ խմբագիրները ըլլան արիական եւ ամուսնացած չըլլան ոչ - արիական կնոջ մը հետ։

⁂ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ազդարարէ թէ օտարականներն ալ պարտաւոր են ողջունել հիթլէրական դրօշը, հոգ չէ թէ ոչ - հիթլէրական ձեւով։

Սուրիոյ մարզպանը մեկնեցաւ

Պ. տը Մառթէլ, Սուրիոյ նոր մարզպանը մեկնեցաւ առջի օր, «Մարիէթ փաշա»շոգենաւով։ Իրենն'ընկերանան գնդապետ մը եւ ուրիշ երեք նոր պաշտօնեաներ։ Մարզպանը Փարիզ եղած ատեն հետամտօրէն խօսած էր Պէյրութի հետ, այսպէս կատարելով բացումը նոր գծին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

5ՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ.— 1. Կիրակոս Մարլեան, 2. Յակոբ Մամիկոնեան, 3. Հայկ Մարլեան, 4. Յակոբ Պետրոսեան, 5. Եփրեմ Եսայեան, 6. Գրիգոր Զաքարեան, 7. Սերեոժա Կիւմիւշեան, 8. Յակոբ Յակոբեան, 9. Նիկողոս Ռեսեան։

ԽՄԲ.— Կարդալ, Գ. էջ, Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդին պաշտօնական նամակը։

ՖՐԱՆՍԱ՞Ն Է ՈՐ ԿԸ ՄՕՏԵՑՆԷ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

»»». «««

Աթէնքի կիսապաշտօնական Վրադինա թերթը կը գրէ թէ ֆրանսական արտաքին նախարարութիւնն է որ մեծ ջանք կը թափէ մօտեցնելու Պուլկարիան եւ Եուկոսլավիան, որոնք անկէ առաջ գրեթէ թշնամաբար տրամադրուած էին իրարու հանդէպ։

Ինչպէս կ'երեւի, Ֆրանսայի բեղմնաւոր պատգամը ընդունուած է Սոֆիայի մէջ։ Այս յանձնառութիւնը աւելի լայն կերպով բլրաւ եռիօ, Պուլկարիա այցելած ժամանակ։ Իր մեկնելէն առաջ աւելցուց հետեւեալ նշանակալից նկատողութիւնը՝ թէ ինք կ'երթայ Ռումանիա, դէպի Արեւելք, իսկ պուլկար կառավարութիւնը պէտք է դիմէ դէպի Արեւմուտք՝ Եուկոսլաւիա

Այս թելադրանքներուն հետեւանքով, Սոֆիա որոշեց իրապէս փոխել իր ընթացքը Պելկրատի հանդէպ։ Այսպէս, Ֆրանսայի միջնորդութեամբ կայացաւ թագաւոր Աղեքսանդրի եւ ցար Պորիսի հանդիպումը Պելկրատի կայարանին մէջ։

Ֆրանսական քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ պէտք է ընդլայնել եւ խորացնել այս երկու երկիրներու մերձեցումը։ Կ'ըսուի թէ Եուկոսլավիա տրամադիր է Պուլկարիոյ զիջելու Սարրուժնիցայի եռանկիւնը, որ վերջին պատերազմին գրաւեց։

Այս զիջումը կարելի է ըսել, հիմնուելով այդ եռանկիւնի ազգաբնակչութեան կազմին վրայ, որ պուլկարական է եւ վառարանը եղած է պուլկար քոմիթէներուն։ Այս առաջարկին նպատակն է դաշնակցութիւն կնքել տալ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ։ Տակաւին պարզ չէ թէ ի՞նչ ուղղութիւն պիտի ստանան յիշեալ առաջարկին վրայ հիմնուած բանակցութիւնները։

Ամէն պարագայի, հարցը մասնաւորապէս կը շահագրգռէ Ֆրանսան, որու հովանաւորութեան տակ պիտի զարգանան երկու երկիրներու բանակցութիւնները եւ անոնց համեմատ ալ ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի հիմնաւորէ պալքանեան իր նոր քաղաքականութիւնը։

ՆՈՐԷՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ Սուրիոյ մարզպանութեան Դամասկոսի պատուիրակի տան վրայ ռումբ մը նետուած է։ Սուլթի անուն կասկածելի մը ձերբակալուած է, սակայն ցարդ կարելի չէ եղած հաստատել անոր մեղապարտութիւնը։

Ոստիկանութեան քննութիւններէն կը հասկցուի որ այս մահափորձն ալ գործն է համայնավարներու։ Նուրի Բրզ անուն համայնավար մըն ալ ձերբակալուած է։

ՀԱՅԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՀԵԼԼԷՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԸԼԼԱԼ

— o —

Հէլլէն օրագրող Պ. Տրաֆօս այս վերնագրով յօդուած մը հրատարակած է Էլէֆթէրօս Անթրօփօս թերթին մէջ։

Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ Հայերը բազմաթիւ անգամներ դիմած են, հելլենահպատակ ըլլալու համար։ Խնդիրը դրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ եւ հոն պիտի գտնէ իր վերջնական լուծումը։

Յօդուածագիրը կը թելադրէ ընդունիլ եղած խնդրանքը, ըսելով թէ բաւական թիւով Հայեր Հայաստան փոխադրուած են, իսկ մնացեալները կապուած են երկրին, լաւ յունարէն կը խօսին եւ շատեր յունարէն թերթ կը կարդան։

13 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

»»». «««

ԵՂԲԱՅՐԸ ՆԱԽԱՏԱԾ ԼԻՆ ԻԲՐԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆ

Թերթերը կ'արձանագրեն եղերական դէպք մը, որ բացառիկ հանգամանք ունի։

Տասներեք տարեկան Լեհ աղջիկ մը, Սոնա Ռոզէնվէյկ, Սեպտ. 6ին կօշկակարի մը քով կը ղրկէ պզտիկ եղբայրը, 8 տարեկան տղեկ մը, բան մը գնելու համար։ Տղեկը ֆրանսերէն չըգիտնալով, չի կրնար հասկցնել ինք ինչ կ'ուզէ։ Այդ միջոցին կօշկակարը կը նեղէր յարակից սրճարանի մը մէջ (Լըթոռ փողոց)։ Սրճարանին տէրն ալ կը սկսի ծաղրել տղեկը որ ֆրանսերէն չի գիտեր։

— «Լեզուդ չորցե՞ր է», կ'ըսեն։

Եւ որովհետեւ տղեկը անշարժ կը դիտէր, տափատը կը քակեն, կը զարնեն եւ կը զուարճանան։ Քոյրը տեսնելով որ տղան կ'ուշանայ, կը վազէ սրճարան եւ տեսնելով եղածը, ինքզինքէն ելած՝ կ'արտասանէ միակ ֆրանսերէն յուտանքը զոր գիտէր — «խոզե՛ր»։ Սրճարանատէրը կատղած, աղջկան թեւէն բռնելով դուրս կը հանէ։ Ոստիկանատունը կը յանդիմանէ աղջիկը, եւ երկուքը մէկ կ'ազդարարեն թէ 500 ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուին, եղած նախատինքին համար։

— Եթէ մայրդ չվճարէ այս գումարը, ամէնդ մէկ բանտ պիտի երթաք։

Աղջիկը սրտին կը դնէ, մարդու բան չըսեր, եւ կ'երթայ Սէն գետը կը նետուի...

Մայրը դատ բացած է սրճարանատիրոջ եւ կօշկակարին դէմ։ Ժողովուրդը նոր իմացած ըլլալով դէպքը, առջի օր խռնուած էր սրճարանին առջեւ եւ հարկ եղաւ փակել ու պաշտպանութեան տակ առնել։

ՄԷԿ ԺԱՄ ԵՏ

Երէկ գիշերուընէ սկսաւ ձմեռնային ժամը։ Շտկեցի՞ք ձեր ժամացոյցը, մէկ ժամ ետ տանելով։

ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

Օրուան տօնին լաւագոյն ներշնչումն է, ապահովաբար, նաեւ ուսումնասիրել հայ մշակոյթին զանազան երեսները

Թատրոնը մէկն է մշակոյթի ամէնէն չքեղ երեսներէն

*Կ'արժէ, ուրեմն, քրքրել ու հաստատել թէ, օրինակի համար, ե՞րբ դը*րուեցաւ հիմը արեւելահայ թատրոնին:

Մեր Գրականութեան պատմութեան դասագիրքերը աւանդութիւն մը ունին, զոր կը կրկնեն իրարու ըթունքէ գողնալով:

Ըստ այդ աւանդութեան, արեւելահայ թատրոնին սկիզբը պէտք է դնել յիսունական թուականներու վերջերը եւ այն ալ ոչ թէ հայրենիքին մէջ, այլ հայրենիքէն դուրս (Մոսկուա):

Լեւոն Մանուէլեան կը գրէ.—

Առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Մոսկուայում 1859 թ. յունվար 27ին: Ներկայացումը կազմակերպել էին ուսանողները, որոնք ընտրել էին [illegible] ողբերգութիւնը եւ ուսանող Ալադաթեանի կատակերգութիւնը Թիֆլիսի կեանքից՝ *Վա՜յ իմ կորած յիսուն ոսկի* վերնագրով:

Թիֆլիսի երիտասարդները, խրախուսուած Մոսկուայի ուսանողութեան օրինակով, ձեռնամուխ են լինում թատրոնական գործին: Նախ եւ առաջ ասպարէզ է գալիս Միք. Պատկանեանը, որ 1859 թ. օգոստ. 10ին ներկայացրեց իր ինքնուրոյն վոդեւիլը՝ *Մոցիքուլ* վերնագրով — Թիֆլիսի կեանքից(1):

Ուրեմն, արեւելահայ թատրոնին սկիզբը դրուած է 1859ին, նախ Մոսկուայի մէջ, յետոյ, բայց նոյն տարուան ընթացքին, Թիֆլիսի մէջ:

Այս աւանդութիւնը կը հաստատէ նաեւ Վրթանէս Փափազեան.—

Ռուսահայերի մէջ առաջին հայերէն ներկայացումը կազմուեց Մոսկուա, 1859 թւականի յունվարի 27ին: Ներկայացումը տեղի ունեցաւ մի մասնաւոր տան մէջ եւ հանդիսատեսներ էին երկու հարիւրի չափ մարդիկ եւ կանայք(2):

Լէօ, իբրեւ պատմաբան, կ'աշխատի քրքրել քիչ մը: Այսպէս նախ կ'աւանդէ թէ «տասնեօթներորդ դարում .. երբ Լեհաստանի Հայերի մէջ ըսկսեց կաթոլիկ պրոպագանդան եւ Լըվով քաղաքում բացվեց պապական դպրոց . . [illegible] կրօնաւորները, ի միջի այլոց, կրօնական բովանդակութեամբ ներկայացումներ էլ էին սարքում դպրոցի մէջ»: Յետոյ Լէօ կը յիշատակէ ուսուցիչ Անդրէաս Փափազեանի ներկայացման փորձը, կատարուած 1836ին, Իզմիրի մէջ: Եւ ահա դարձեալ նոյն յանկերգը.—

1859 թւականի յունվարին մի խումբ ուսանողներ Մոսկվայում բնակվող մի հարուստ Հայի տան մէջ տուին ներկայացում: Խաղացին Վանանդեցու *Արիստակէս* պատմական ողբերգութիւնը . . . *Արիստակէսից* յետոյ նրանք ներկայացրին *Վա՜յ իմ կորած յիսուն ոսկի* վոդեվիլը, որ գրել էր ուսանող Ալադաթեանը եւ որի նիւթը վերցրած էր Թիֆլիսի ժամանակակից կեանքից: . . . Մոսկվային հետեւեց Թիֆլիսը: Նոյն 1859 թւականին Թիֆլիսում կային ոչ միայն հայերէն ներկայացումներ, այլ եւ ինքնուրոյն թատերագրութիւն» (3):

Այս աւանդութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ...«Մեր օրերը»: Արդարեւ այս տարի, Երեւանի գրագէտները կը վիճէին տակաւին թէ արեւելահայ թատրոնը 1859 թուականի՞ն է սկսեր թէ տարի մը առաջ (4):

Զարմանալին այն է, որ տասը տարի առաջ, 1923ին, Թիֆլիսէն Ե. Սուրէն կը գրէր Հայաստանի պարբերականին մէջ այս հարցին մասին եւ կը քննադատէր այդ աւանդութիւնը:

Զարմանալին այն է, որ Լէօ, իր նոյն գիրքին մէջ կը հակասէ իր ըրած աւանդութեան: Էջ 92, կը գրէ թէ արեւելահայ թատրոնին սկիզբը դրուեցաւ 1859ին, իսկ էջ 87 կը գրէ թէ «. . . ահա երեսնական *թւականների վերջում գրվում է Ռուսահայերի առաջին ինքնուրոյն թատրոնական երկը: Գալուստ Շերմազանեանը թատերագրութեան ձեւով մի պարսաւ է յօրինում, որի մէջ դուրս բերված են ժամանակակից անձինք, Հայոց հոգեւոր վարչութեան գլխաւորները, ընբանց գիղծումները, պետական պաշտօնեաների կաշառակերութիւնը, — այս է լինում այդ գրուածքի նիւթը եւ նա* ներկայացվում է նոյն իսկ Շերմազանեանի տանը»:

Ինչո՞ւ այս հակասութիւնը, ինչո՞ւ այս սխալները:

Նախ խօսինք Լէօյի մասին:

Լէօ պատմագէտ չէ, որովհետեւ գիտունի եւ քննադատի խիղճ չունի: Լէօ մէջտ-առաջնորդուած է պահպանողական մարդու զգացումներով: Կարդացէք իր Ռուսահայ Գրականութիւնը, *եւ ընդվզեցուցիչ բազմաթիւ կործիքներու քովն ի վեր դուք պիտի նշմարէք նաեւ զզուելի հատուածամոլութիւն մը: Բայց մանաւանդ ճիգ մը խնկարկելու Վենետիկի Մխիթարեաններ, որոնց տպարանէն լոյս տեսաւ իր գիրքը: Երբ արեւելահայ եւ արեւմտահայ թատրոններու սկիզբը գտնել կ'աշխատի եւ կուտայ ծանօթ հակասական տեղեկութիւնները, յանկարծ կը կենայ եւ կը գրէ.*

«Սակայն թատերական գրականութիւնը ոչ Թիֆլիսում, ոչ Կ. Պոլսում կամ Զմիւռնիայում պիտի սկիզբ առնէր: *Այստեղ էլ առաջին խօսքը պատկանում* էր Մխիթարեան հայրերին»:

Կը տեսնէ՞ք, ի՛նչ հրաշալի «այստեղ էլ»ով մը կը սկսի Լէօ: Ու կը յիշէ Հ. Պետրոս Մինասեանի ողբերգութիւնը, Խոսրով Մեծն, *Հինգ արար, գրաբար, տպուած 1845ին, Վենետիկ, իբրեւ առաջին խօսք»: Եւ խորհիլ որ քանի մը տող առաջ գրած էր թէ «երեսնական թւականների վերջում» Շերմազանեան թատերգութիւն է գրեր եւ ներկայացուցեր:*

Գալով Լ. Մանուէլեանի եւ Վրթ. Փափազեանի, ինչո՞ւ կը յամառին կը մնան 1859 թուականին վրայ:

Ճիշդ է պատասխանը, զոր կուտայ Ե. Սուրէն.—

«Լ. Մանուէլեանի, Վ. Փափազեանի, Լէօյի ուսումնասիրութիւնները թատրոնի մասին չափազանց մակերեսային ու անբաւարար են, արձանագրուած աւելի շուտ կենդանի թատրոնական գործիչ — վետերանների բերանից(5):

Եւ ամէնէն աւելի, պէտք է մեղադրել Մարկոս Աղաբէկեանը:

ԿՌՈՒՆԿԻ այս խմբագիրը, Կարինի մէջ կը կարդայ դասախօսութիւն մը, որ յետոյ կը հրատարակուի Փորձ ամսագրին մէջ (1879, թիւ 10, էջ 63): Ահա այս դասախօսութիւնն է որ, աղբիւր կը դառնայ Լ. Մանուէլեանի, Վրթ. Փափազեանի եւ Լէօյի: Կամ աւելի ճիշդը, Լէօ կը քաղէ Աղաբէկեանէն եւ Մանուէլեան ու Փափազեան՝ Լէօյէն: Եւ սակայն ի՞նչպէս կարելի էր յամառութեամբ կապուիլ այն թուականներուն, զորս Աղաբէկեան կուտար առնելով իր յուշերէն, *ինչպէս կը խոստովանի.—*

«Ինչպէս որ արեւմտեան Հայոց թատրոնի վրա միմիայն յիշողութեանս վրա ապաւինելով խօսեցայ, առանց մի աղբիւր իմ աչքի առաջ ունենալու, այնպէս էլ արեւելեան Հայոց՝ այսինքն Թիֆլիսի Հայոց թատրոնի մասին պիտի անեմ՝ միեւնոյն պատճառով: Կարելի է որ թւականի եւ անունների մասին շփոթվեմ, դրանց ոչ-բոլոր յիշելը անկարող լինելով, այդ մասին ներողութիւն եմ խնդրում իմ պարոնայցը»:

Աղաբէկեանի դասախօսութեան մընացեալ մասը կարդալով, թափանցիկ կը դառնայ այլեւս այն, որ Լէօ իր տեղեկութիւնները ամբողջովին քաղած է «Կռունկ»ի խմբագրին յուշերէն, նոյն իսկ տպաւորուելով պահպանողական նոյն գնահատումէն: Այսպէս, Աղաբէկեան գնահատական ոչինչ կ'ըսէ Շերմազանեանի կատակերգութեան մասին, որուն մէջ ծաղրուած են էջմիածնի սինոդը, Յովհաննէս կաթողիկոսը, ռուս կառավարութիւնը, Ռուսերու կաշառակերութիւնը, Թիֆլիսի հայ ժողովուրդը: Լէօ եւս չէր կրնար գնահատել (եւ հասկնալի է որ մոռացութեան պիտի տար) Շերմազանեանի այդ գործը, որ կը ծաղրէր եկեղեցական ու յետադիմական աւանդութիւնները եւ պիտի պնդէր, որ Արեւելահայերու թատերական գործունէութիւնը կը սկսի 1859ին, մինչ 23 տարի առաջ, 1836ին, թատերգութիւն է գրուեր եւ ներկայացուեր(6):

Ե. Սուրէն կը խորհի թէ Շերմազանեանի Քաղքի հանաքներ *կատակերգութիւնը չէր կրնար ըլլալ միակ փորձը: Շերմազանեան աշակերտն է Յարութիւն վրդ Ալամդարեանի, որմէ կը մնայ* Հրամիզդ եւ Զենոբիա, *«եղերգութիւն յարարս երիս»:*

Այս ձեռագիր «Հեղերգութիւնը» կը կրէ 1833 թուականը: Ուրիշ գործեր ունի՞ թէ ոչ, յայտնի չէ: Սակայն կը հաստատուի, որ Ալամդարեան շատ կը հետաքրքրուէր թատերական կեանքով: Վկայ՝ իր աշակերտը Շերմազանեան Քաղքի հանաքներով, *վկայ՝ իր միւս աշակերտը Գուրգէնբէկեան Արէլ, որ աքսորուած ուսուցչին՝ Ալամդարեանի ուղղեալ նամակի մը մէջ կը գրէ 1832 փետրուար 10ին.—*

«Վրացիք մտադիր են վրաց լեզուով թատրոնական ներկայացումներ տալու: Նախանձելով այդ բանին եւ որպէսզի մենք նոցա առաջն կտրած լինենք, ես խորհուրդ տւի Բեժանբէկեանին եւ Արզանեանին հայերէն լեզուով մի ներկայացում տալ ուսումնարանի աշակերտների եւ Վասիլեւի պանսիոնում ուսանող հայ աշակերտուհիների ձեռքով ու այնուհետեւ շարունակել այդ բանը: Բայց չտեսնելով նոցա մէջ այն ճախաեռանդ[illegible]թիւնը առ ազգային փառքը, որ սպասում էր նոցանից, ես հանգ[illegible] թողի եւ նոյն առաջարկութիւնը դարձայ առ Արղութեան եւ Տէր-Ղ[illegible]կասեանը» (Ա. Երէցեան, Ներսիսեան դպրոցի պատմութիւնը, էջ 256-2[illegible]).

Արէլ յաջողեցա՞ւ ներկայացում սարքել, յայտնի չէ, [illegible] ուրն այն է, որ իր ձեռքին տակ պայման ունէր բեմադրելի թատերախաղ մը:

Ամէն պարագայի, Արէլի [illegible] Շերմազանեան Գալուստ, աւելի [illegible] տասոր է որ կը յաջողի քանի մը [illegible] րի յետոյ, 1836ին, բեմադրել [illegible] հայ թատերգութեան պատմութեան առաջին գործը, Քաղքի հանաքներ *Թիֆլիզ, [illegible] փոքրեններուն [illegible] իրենց մեծ տանը զարդարուն [illegible] ուր կրնային հաւաքուիլ [illegible] հանդիսականներ, ազգական կամ [illegible] րեկամ:*

Շերմազանեանի փորձը [illegible] կ'անցնի, Հայ Թատրոնի պատմ[illegible]նը կը լռէ Քաղքի հանաքներ*[illegible]սին, որովհետեւ հեղինակը ոչ [illegible] կը ծաղկէր կղերականներու բարքե[illegible] այլ եւ վրէժ կը լուծէր սրանց [illegible]րու հերոսներէն: Արդարեւ Շեր[illegible]զանեանի ուսուցիչը,— Ալամդա[illegible] կը պատկանէր Ներսէս Աշտարակ[illegible] հակառակորդ հոսանքին: Աշտարա[illegible]ցի շատ կանուխ կը յաջողի վա[illegible] աքսորել Ալամդարեանը, թէեւ [illegible] Կարբեցիի կուսակիցներն ալ [illegible]*

---

(1) ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ, Ռուսահայ Գրականութեան Պատմութիւն, հատոր Բ. էջ 106-107:

(2) ՎՐԹ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Պատմ. Հայոց գրականութեան, սկզբից մինչեւ մեր օրերը, էջ 435-436:

(3) ԼԷՕ, Ռուսահայ գրականութիւնը, սկզբից մինչեւ մեր օրերը, էջ 92-[illegible]

(4) *Գրական Թերթի* մէջ (15 յունիս 1933), Վավիկ Վարդանեան կ'առաջարկէր գալ տարի տօնել 75ամեակը ռուսահայ թատրոնին, որուն սկիզբը կը դնէր 1859ին: Եւ իբր վկայութիւն կը յիշէր Մ. Նալբանդեանի եւ Զարմայր Մարեանի յօդուածները *Հիւսիսափայլի* եւ *Ծռաքաղի* մէջ, այդ առաջին ներկայացման առթիւ: Ոմանք ալ մէկ տարի առաջ, 1858ին կը դնեն ռուսահայ թատրոնին սկիզբը, վկայելով թէ 1858ին Մոսկուայի մէջ բեմադրուած է *Հաջի Սուլէյման* հայերէն թատերախաղը, եւ այդ վկայութենէն մեկնելով՝ 1893ին տօնեցին 35ամեակը 1908ին՝ 50ամեակը

(5) Ե. ՍՈՒՐԷՆ, Ռուսահայ բեմի եւ դրամատուրգեայի արմատները, Հայաստան, 1925:

(6) Արեւմտահայ թատրոնին սկիզբն ալ սխալ ցոյց կը տրուի նոյն սխալ գնահատումով: Վրթ. Փափազեան իր գրքին մէջ, (Թրքահայ գրականութիւն, էջ 23), կը գրէ թէ «առաջին անգամ 1858ին էր, որ Օրթագիւղ, տան մը մէջ, յետոյ Խասգիւղ, յատուկ թատրոնին մէջ, տրուեցան հայերէն ներկայացումներ,— ազգային պատմութենէն առնուած թատերախաղեր»: Սակայն Մ. Աղաբէկեան, իր դասախօսութեան մէջ, կ'ակնարկէ թէ «Պոլսոյ հայ հասարակութեան մէջ թատրոնական խաղերու սկզբնաւորութիւնը *ձեզ չեմ ասիլու,* 1857-1858 թըւերում Միջագիւղումն է եղած Վենետիկեան Մխիթարեանց աշակերտներու ձեռամբ: Միւս կողմէ Լէօ, «առաջին խօսք» տալով Մխիթարեաններուն, կը յիշէր ողբերգութիւն մը, տպուած 1845ին: Երբ ողբերգութիւն կը տպուի, անշուշտ մարդիկ կային, որ կը խաղային: Արդէն Աղաբէկեան եւս կը վկայէ թէ քառասնական թըւականներուն Իզմիրցիները կը հիմնեն թատրոն, ուր Պոլսեցի հայ դերասաններ, անշուշտ աւելի կանուխ պատրաստուած, կուգային խաղալու: Այսպէս ուրեմն, արեւմտահայ թատրոնին սկիզբը եւս կը տարուի մինչեւ երեսնական թուականները:

Զարմանալի կէտ մը: — Աւանդական պատմութեամբ՝ արեւմտահայ եւ արեւելահայ թատրոններու սկիզբը կը դրուէր յիսունական թուականներուն մէջ, գրեթէ նոյն տարիներուն, իսկ ըստ Աղաբէկեանի յուշերուն՝ երկու թատրոններն ալ 1836ին, մէկը Իզմիր (Անդրէաս Փափազեան), միւսը Թիֆլիզ (Գալուստ Շերմազանեան):

ԹԱՐ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՑԵՏ ԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տղա՛ս, ես աշնան կը սիրեմ բոյրը,
Սիրահար մարդու դէմքին պէս տժգոյն,
Աչքերը աշնան՝ փայլո՜ւն են, խոնա՜ւ,
Արցո՜ւնք կը հոտի հիւսիսէն հաքաւ···

Հեծկլտուք չունի՝ իր կուրծքը փարթամ,
Կը խնդայ, կ'ըսես, երբ սիրտն է վէր,
Բայց, խնդուքին հետ, ալիք մը յետին՝
Աւա՜ղ, դիա՛կ մը կը նետէ ափին···

Սիրելի դիակ մ'հեռաւոր ափին,
Աշնան սոկեվա՜րս ալիքին վրայ···

Տղա՛ս, կը խնդամ: Դէմքս է, տղա՛ս,
Աշնան խնդացող դիմակին նման,
Ծիծաղիս մէջէն, չե՞ս տեսներ բոյրը՝
Գինիին սէրիս, որ հովը բերաւ,

Որ հովը քանդեց՝ կարա՜սը, բոյնը՜···
Տղա՛ս, ես աշնան կը սիրեմ բոյրը,
Թախծամոյն կարա՜պ՝ թախիծով արի,
Ահա՛ կը մեկնի՜ երգով, ծիծաղով···
···Ա՛յս լիճին վրայ՝ տամո՜ւկ է լոյսը···:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

(Գերմանացի գրագէտի մը վէպը)

ԽՄԲ.— Վիէննայէն թղթակից մը վերջերս գրած էր թէ գերմանացի գրագէտ մը, Ֆրանց Վէրֆէլ, ընդարձակ վէպ մը յօրինած է, « ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ », որ լոյս պիտի տեսնէ այս ամառ:

« Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ », Վիէննայի մեծ օրաթերթը, այս գործէն նաշակ մը տալու համար, քանի մը հատուածներ հրատարակած է, որոնց առաջինը կը ներկայացնենք ստորեւ.—

ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԸ

— o —

Գաբրիէլ Բագրատեան, հայկական հին գերդաստանի մը շառաւիղը, Փարիզի մէջ մեծցած, ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնացած, իր եղբօրը մահուան հիւանդութեան պատճառաւ կը կանչուի հայրենիք, Եօղոնօլուք գիւղը, Մուսա Տաղին ստորոտը, հիւսիսային Սուրիա, Անտիոքի եւ Աղեքսանդրէթի միջեւ: Համաշխարհային պատերազմը կը պայթի եւ Բագրատեան կը պարտաւորուի հոն մնալ: Քանի մը ամիս վերջ կը սկսի թրքական բանակին վերին հրամանատար Էնվէր փաշայի եւ ներքին նախարար Թալէաթ պէյի ձեռնարկած տարագրութեան եւ բռնի գաղթի կարգադրութիւնները պետական դաւանանք նկատուած հայ ազգին համար: Զէյթունի աւերուած լեռնաբոյնէն կուգայ բողոքական պատուելի Արամ Թովմասեան եւ կը հաստատուի Եօղոնօլուք, ուրկէ տակաւին խնայուած էին: Բայց տարագրութեան հրամանը հոն ալ կը հասնի: Վտանգի պահուն, Գաբրիէլ Բագրատեան, «Եւրոպացին» գիւղին հայ հոգեւորականին՝ Տէր Հայկազունի հետ միասին իր ամարանոցի պարտէզին մէջ կը կազմէ «մեծ ժողովը»:

Կէս օրէ վերջ առաջին ժամերուն սկսաւ ժողովուրդը գալ: Թաղականները անձամբ կը հսկէին, ինչպէս կանխաւ որոշուած էր, ամարանոցին մեծ պարտէզին երեք մուտքերուն առջեւ, հաւաքումին մասնակցողներէն [illegible] համար: Սակայն կարծես աւելորդ էին այս նախազգուշական միջոցները, որովհետեւ հեծեալ ոստիկան Ալի Նազիֆ իր պահակներով անակնկալօրէն, առանց իր երկարամեայ ծանօթութեան անգամ մնաս բարով մը ըսելու, ճամբայ ելած էր արդէն դէպի Անթաքիա: Վերջապէս ամէն մարդ ներս մըտաւ եւ պարտէզին դուռները կղպուեցան: Ժողովուրդը խռնուած էր ամարանոցին առջեւի մեծ հրապարակին վրայ: Գրեթէ երեք հազար հոգի: Տունին ձախ թեւին վրայ կը տարածուէր խոհանոցը եւ լուացարանը, որոնց առջեւ կրկնակ պարան քաշուեցաւ Տէր Հայկազունի փափաքին վրայ: Գիւղին երեւելիները հաւաքուեցան ամարանոց տանող մեծ սանդուղին բազրիքներուն մօտ: Խօսողներուն համար բեմ մը յարդարուած էր փոքրիկ [illegible]: Եօղոնօլուքի թաղականութեան քարտուղարը սանդուղին ստորոտը դրած էր իր փոքրիկ սեղանը, ամէնէն կարեւոր որոշումները արձանագրելու համար: Գաբրիէլ Բագրատեան կարելի եղածին չափ երկար ատեն կը մնար իր սենեակը, որուն պատուհանները գոցուած էին բազմութեան առջեւ: Չէր ուզեր ժամանակէն առաջ ապարդիւն խօսքերով ցրուել զինքը ողեւորող ներքին յուզումները: Այն ատեն միայն դուրս ելաւ, երբ արդէն Տէր Հայկազուն մարդ ղրկելով հրաւիրած էր զինքը: Իրեն առջեւ դժխեմ, զուսպ, ընկճուած դէմքեր, ոչ թէ երեք հազար այլ ամէնքէն մէ՛կ դէմք միայն կարծես ձեւացած: Տարագրութեան յուսահատական դէմքը, հո՛ս, ինչպէս ուրիշ հարիւրաւոր տեղեր ա՛յս ժամուն: Մարդկային այս կուտակումը ոտքի վրայ, տառապալից ու ահաբեկ, իր թիւէն շատ աւելի փոքր կը թուէր: Միայն թէ քիչ մը անդին, վարօք, ուր հինաւուրց ծառեր բացատանը [illegible], ծալապատիկ կը նստէին, կը փռուէին, կը կըթնէին քանի մը հոգի, բազմութենէն անջատ, ձեւով մը իբր թէ իրենց կեանքը այլեւս իրենց համար ոեւէ կարեւորութիւն չունէր:

Երբ Գաբրիէլ ակնարկ մը արձակեց այս ժողովուրդին վրայ, որ իր արեւնակից ժողովուրդն էր, յանկարծական սարսափէ մը բռնուեցաւ: Սիրտը կը տրոփէր արտակարգ: Ահա անգամ մըն ալ իրականութիւնը՝ իր ըմբռնածէն բոլորովին տարբեր էր: Ասոնք միեւնոյն մարդիկը չէին զորս ամէն օր, գիւղերուն մէջ կը տեսնէր, եւ որոնք իր յանդուգն ծրագիրներուն սատարական կը կազմէին: Մեռելական բըտութիւն մը եւ դատնութիւն մը չէզոքակի կը յառէր իրեն վրայ [illegible] աչքերէ: Զօրս կողմը դէմքեր կռնծած պատուղներու պէս: Նոյն իսկ երիտասարդներուն այտերը խորշոմած եւ կնճռոտ կը թուէին իրեն: Գիւղացիներուն եւ գործաւորներուն աշխատանոցներուն մէջ նստած էր ասկից առաջ իր քննական պտոյտներուն միջոցին, բայց կ'երեւի ճշմարտութիւնը տեսած էր այնպէս՝ ինչպէս կառքով անցնող ճամբորդ մը կը տեսնէ իր բոլորտիքը: Հիմա միայն այս յուզումնալից ժամուն էր որ կը պատահէր առաջին շփումը օտարացածին եւ իր ցեղին միջեւ: Ինչ որ իր սենեակին մէջ խորհած ու ծրագրած էր, հոս ի դերեւ կ'ելլէր: Այնքան արտասովոր, այնքան վրդովիչ էր նայուածքը անոնց, զորս իրեն հետ ոտքի հանել կ'ուզէր: Կիներ, տակաւին իրենց կիրակնօրեայ զգեստները հագած, մետաքսէ գլխանոցներով, դրամական զարդեր վիզերնին եւ ճարճատուն ապարանջաններ թեւերնին: Շատերը թրքական ձեւով սրունքնին լայն շալվարներու մէջ, գլուխնին ալ ֆէրէճէն քաշած, թէեւ բարեպաշտուհի քրիստոնեաներ էին: Դրացութիւնը այս տեսակ նմանութիւններ կը բերէր իրեն հետ, մանաւանդ հեռաւոր գիւղերուն մէջ, ինչպէս Վաքըֆ եւ Քէպուսիէ: Գաբրիէլ այրերը կը տեսնէր իրենց մուխ էնթարիներուն մէջ, ձօրուապատ գլուխներուն վրայ ֆէսով կամ թաղիքով: Որովհետեւ օդը տաք էր, ոմանք շապիկնին բացած էին եւ կուրծքերնին կը ցուցնէին: Այլանդակօրէն պայծառ փայլ մը ունէր մորթը սեւցած, չորցած գիւղացիի պարանոցներուն տակ: Կոյր մուրացկաններու մարգարէական ճերմակ գլուխներ հոս ու հոն կը ցցուէին [illegible] դուրս — պատառտանի օրուան հետաքրքրական պատկերի մը պէս: Ամէնէն առաջները կեցած էր Գէորգ, պարողը, արեւածաղիկով: Գաբրիէլ [illegible] ձեռքը կը պատցնէր իր [illegible] անգլիական կերպասին վրայ: Կարծես [illegible]ներ կը խայթէին զինքը: Եւ խոկոյն այս հարցումը կ'ընէր ինքն իրեն.— Ինչո՞ւ ես: Ի՞նչպէս պէտք է խօսիմ ես իրենց: Ի՞նչ խօսիմ: Իր սովորական պատասխանատուութիւնը, արեւու խաւարումի մը պէս, չղջիկներու չուքերով, կը պարուրէր զինքը: Ի՞նչ ընէր: Եւ ահա սա անխուսափելի մտածումը. հեռանա՛լ անկէց: Այսօր իսկ: Խնդիր չէ թէ ո՛ւր:

Տէր Հայկազուն սկսաւ յամրօրէն իր առաջին բառերը տպաւորել զանգուածին վրայ: Այդ բառերը երթալով կը զարնուէին Գաբրիէլի ականջին մէջ: բառեր ու հատուածներ իմաստ կը ստանային հետզհետէ: Արեւու խաւարումը կը հեռանար իր երկինքէն ...

Տէր Հայկազուն անշարժ կը կենար սանդուղին ամէնէն վերի աստիճանին վրայ: Երթուղքներն ու կուրծքին վըրայի խաչը միայն թեթեւակի կը շարժէին խօսած միջոցին: Սուր վեղարը շուք կուտար մօմի պէս դեղնած դէմքին, որուն խորունկ փոսիկներէն սեւ մօրուքը կը խուժէր զոյգ ալեբեկ բաշերով ցից: Աչքերը, զոր գոց կը պահէր, երկու առեղծուածային ստուերներ կը ձեւացնէին: Գոցցես այս ժամը չէր ապրեր, [illegible] ժամը չէր ըսկսած իրեն համար, այլ նպատակին հասնող մէկու մը պէս կարծես այլ եւս ինքզինքը վար դնել կ'ուզէր: Թէեւ հայերէնը բոլոր արեւելեան լեզուներուն պէս պատկերալից է եւ հանդիսաւոր շեշտերով բեղուն, Տէր Հայկազուն կը նախընտրէր խօսիլ կտրուկ, գրեթէ չոր ու ցամաք նախադասութիւններով,— Պէտք է ճշդել հասկնանք կառավարութեան դիտաւորութիւնը: Հոս տարիքոտ մարդոց մէջ չկայ մէկը որ ասկից առաջ ջարդերը զգացած չըլլայ, եթէ ոչ իր սեփական մարմինին վրայ, բայց գոնէ յանձին իր ազգակիցներուն, որոնք տուայտեցան անդին Անատոլուի մէջ: Այն ատենները Քրիստոս անարգար բարեպաշտութեամբ մը արդա[illegible] հսկէր Մուսա Տաղի վրայ: Այս գիւ[illegible]րուն մէջ երկար տարիներ խաղա[illegible]թեան օրհնութիւնը կը թագաւ[illegible] մինչ միեւնոյն ժամանակ մեր ազ[illegible]նակիցները Սասնայի մէջ եւ ա[illegible] կը մորթոտուէին բիւրաւոր [illegible] ջարդին ու տարագրութեան [illegible]րութիւնը պէտք էր լաւ հասկնալ [illegible] առաջինը կը տեւէր չորս, հինգ, [illegible] չատր եօթը օր: [illegible] միշտ [illegible] վաճէր իր կեանքը առեղ ծախելու [illegible]ներուն եւ ազայոց համար [illegible] թաքստոցներ կը պատրաստ[illegible] կառոյց պօրականին արեւ[illegible] ծարաւ քիչ ատենէն կը յաղ[illegible] շատ չանցած պժգանք կը զգայ[illegible] իսկ գաղանաբարոյ ոստիկան[illegible] Անշուշտ կառավարութիւնը [illegible] կը պատրաստէր այս նախճի[illegible] բայց միշտ անտեղեակ կը ձեւ[illegible] ինքզինքը: Անկարգութեամբ կը վերջ[illegible]էին եւ անկարգութեամբ կը վերջ[illegible]յին: Զարգարար որբկանները [illegible] կարգութենէն կ'օգտուէին [illegible] գրութիւնը բոլորովին տարբեր [illegible] կը որ նոյն իսկ ամէնէն անօգն[illegible]ուամբ կ'ապստի այս տարագր[illegible] միջոցին՝ կրնայ երջանիկ համա[illegible] Տարագրութիւնը երկրաշարժի մ[illegible] վաղանցիկ չէ, երկրաշարժը [illegible] խնայէ մարդոց եւ տուներուն մէջ [illegible]ուին: Տարագրութիւնը այնքան [illegible] կը տեւէ մինչեւ որ ժողովուրդ[illegible] տին անհատ սուրով [illegible] բաները անտուաղ մեռնի, [illegible] մէջ ծարաւահիւծ կորսուի, [illegible] եւ բծաւոր ժանտատենդէն [illegible]ուի վերջանայ: Այս անգամ [illegible] կանութիւնը, քմայքը եւ [illegible] բուի արբեցութիւնը չէ որ կը [illegible] այլ ալ աւելի սոսկալի բան մը— [illegible] կանոնի պատրուակը: Ամէն բան [illegible] կ'ունենայ հիմա Պոլսոյ [illegible]

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ ԹԱՒՐԻԶԷՆ
Հայաստանի փախստականներու թշուառութեան մասին

«ՄԵՐԿ, ՔԱՂՑԱԾ, ՀԻՒԱՆԴ ԿԻՆԵՐ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐ»

Երկու-երեքով կը լծուին դէպի հարաւ

ԽՄԲ.— Հայաստանի փախստականներու պաշտօնական ցանկին հետ, ստացած ենք հետեւեալ նամակը՝ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդէն.—

Թաւրիզ, 25 սեպտ. 1933

«Ապագայ»ի յարգելի խմբագրութեան. (Պատճէնը «Յառաջ»ի յարգելի խմբագրութեան).

Ատրպատականի Հայոց Թեմական Խորհրդի գլխաւոր պարտք է համարում թերթիդ սեպտ. 9ի թիւ 83 «Հայաստանէն փախչողները», խորագրով յօդուածը կարդալուց յետոյ ուղարկել ձեզ, արտագրելով մեր պաշտօնական ցուցակից, 1933ի օգոստ.ի 3ից մինչեւ սեպտ. 20ը, Արաքսով Հայաստանից փախած այն 161 անունները կանանց, երախաների եւ տղամարդկանց, որոնք սահմանական ժամանակաւոր ապաստանարանից արձակուելով ուղարկել են Առաջնորդարան՝ պատսպարել տալու եւ ճամբելու Պարսկաստանի հարաւային վայրերը. (Թաւրիզում մնալը արգիլուած է)։

Փախստական խմբերը կազմուած լինելով մեծ մասամբ բազմաթիւ Թաթարներից, Ռուսներից, Վրացիներից, որոնք ամէն օր ինքնաշարժներով հրենարաւորութիւն չունենալով արագ տեղափոխուելու հարաւ՝ Թաւրիզը ազատելու իրանց խճողումից, ինքնաշարժներով հեռանում են հազիւ օրեկան 5–10 հոգի. Հայերից էլ յաջողւում է օրեկան 2-5 հոգի տեղաւորելով, ինքնաշարժների մէջ ուղարկել հարաւ նշանակուած վայրերը։ Ոստիկանական հոգածութիւնը եւ առ հասարակ Պարսից կառավարութեան վերաբերմունքը վեր է ամէն գնահատանքից, ինքնաշարժներին պարտաւորեցրած են ձրիաբար անխտիր բոլոր փախստականներին տանիլ նշանակուած վայրերը.

Մերկ, քաղցած, հիւանդ կանանց եւ երախաներին օգնութեան հասաւ հասարակութիւնը։ Աղքատախնամը տրամադրեց 2000 րիալ, Հայ Կանանց միութիւնը հանգանակեց 1500 րիալ եւ հագուստեղէն, հինգ արհեստահայ առեւտրականներ հանգանակեցին 3600 ր. եւ հազիւ հարիւրաւոր քիլոմեթր ճամբորդներին յաջողւում է պէտքերը հոգալուց յետոյ բաշխել քանական րիալ անձին։ Դիւանիս ցուցակով 1932ին Արաքսով փախած են զանազան որբանոցներից Հայաստան համախմբուած որբերից 120 հոգի, այժմ էլ անդադար գալիս են։ Ցուցակներ նորից կ՚ուղարկուի։

Պէտք է այս ցաւոտ հարցին եւ դառն իրականութեան մօտենալ բոլորովին տարբեր տեսակէտով եւ ոչ կուսակցական, պէտք է ծայրայեղ թշուառութիւնը տեսնել, արտասուել եւ դարման փնտռել եւ ոչ խծբծանքներով կուսակցական հաշիւներ մաքրել։ Ժողովուրդը կոտորւում է, պէտք է փրկել, պէտք է ազատել կորստից։ Թեմական Խորհուրդը քանիցս անպաշտօն դիմումներ է արել ուր անկ է՝ սահմանը փակել, խիստ պահել, թոյլ չտալ անցնելու սահմանը. սակայն դժբախտաբար դիմումները մնացել են «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Ձմեռը մօտենում է, բոլորին հարկաւոր է հագուստ, կօշիկ, գիշերւայ ծածկոց։ Թաւրիզի հասարակութիւնը 1914 թ. մինչեւ այսօր անդադար օգնութիւն է հասցնում թշուառներին, բայց հարաւային շրջանները իրենից շատ հեռու են, ո՞վ պէտք է նրանց դարմանել.

Զարմանալին այն է որ, բոլոր փախստականները իրենք գիտեն իրենց գլխին եկող ողբախանը, եւ փախչում են, որ էլի կրկին վերադառնան իրենց Պուլկարիան եւ Ռումանիան։ Առ այժմ այսքան ..

Ատրպատականի Հայոց Թեմական Խորհրդի ատենադպիր

ԱՐԱՄ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(Կնիք)

դալիս գրկել պիտի տային զինք։ Ու երբ, այսպէս, կղերական դպրոցի էնթիկներ տեղի կ՚ունենային, ինչպէս ապառ պայքարներ՝ Ներսիսեան կրթարանին շուրջ, երբ, վերջապէս, առ կառավարութիւնը, իր կարգին կը խառնէր ու կը խառնշտկէր, Թիֆլիսի Հայոց կեանքին մէջ կը ստեղծուէր կատակերգութիւն մը, զոր բեմ կը հանէր Շիրմազանեան իրապաշտ ճաշակով մը։

Եւ այսպէս սկիզբը կը դնէր արեւելեան Թատրոնին, եթէ փաստ չկայ որ Ալամդարեան բեմադրած է իր գործերէն մէկը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ճափոն
ԳԵՂՋԿՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԵՐԳԵՐԷՆ

Mercure de Franceի մէջ (սեպտ.), Ժորժ Պոնօ փունջ մը կը բերէ ճափոն գեղջկուհիներու երգերէն,— երգեր սիրոյ եւ աշխատանքի։

Ճափոնական երգերու մէջ ընդհանրապէս կիներն են, որ կը խօսին սիրոյ մասին։ Կինն է, «զօղահար թռչնիկ», «բոցավառ կայծոռիկ», որ կ՚երգէ մենութեան տրտմութիւնը եւ կարօտ կարօտը։

Բարձր է դիմացի լեռը,
Աչքէս կը ծածկէ խարջու տունը,
Ի՞նչ Քաղցր է ինձ անոր տունը,
Ես կ՚ատե՜մ դիմացի լեռը։

Ձեռագործ հիւսելու ժամանակ
Տեսայ անցորդ մը եւ սիրեցի,
Մտացրի՝ սխալ հիւսեցի,
Թելերը սխալ հիւսեցի։

Թութ Քաղել ուզեցի,
Ափսո՜ս, շատ բարձր է ճիւղը,
Ո՞վ ուզեմ որ գայ գրկէ զիս,
Որ թութ Քաղեմ բարձր ճիւղէն։

Եթէ թեթեւ է երկունքի Քարը,
Անոր համար է որ սիրածս Քովս է,
Մի երթար, սիրականս,
Գալ գիշեր ալ կեցիր մօտս։

Կը նմանինք, ես եւ դն,
Այրած դաշտին բաղեղին,
Ջովերը եթէ այրեցան,
Արմատները կը մնան։

ՄԵՐԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ

Նորոյթը դարձած է մերկութեան պաշտամունքը,— վերադարձ դէպի բնութիւն եւ առողջ կեանք։

Քաղաքակրթութիւնը մարդը զրկեց բնութեան բարիքներէն,— զրկուած ենք մաքուր օդէն, որ ամէնէն կենսական, ամէնէն բնական շրջապատն է էակին։ Մերկ ծնած ենք, ապրելու համար օդին մէջ, պէտք է ուրեմն մերկանալ, նետել քաղաքակրթութեան շապիկները, կ՚ըսեն մերկապաշտները։

Այժմ կազմակերպութիւններ կան, որոնց անդամները կ՚ապրին մերկ եւ այր ու կին խառն։ Այս շարժումը վերջերս ծաւալեցաւ գալով Գերմանիայէն։

Սակայն մերկապաշտներու այս շարժման կարելի է կապել դուխոբորները։ Դուխոբորներու մասին ուսումնասիրութիւն մը երեւցաւ վերջերս Մէրքիւր տը Ֆրանսի մէջ։ Պատերազմէն առաջ եւս այս շարժումը պահ մը խօսեցնել տուաւ իր մասին, եւ այդ առթիւ բաւական տեղեկութիւններ տուաւ մեր առաջին երիտասարդ չարաթաթերթը, Ազդակ (Պոլիս)։

Ի՞նչ կը ներկայացնեն Դուխոբորները։ — Միսթիք մերկապաշտներու աղանդ մը, որ յանկարծ երեւցաւ ԺԸ. դարուն, առանց առաջնորդի եւ առաքեալի, ռուս կայսրութեան մէջ։ «Դուխոբոր» բառը կը նշանակէ «հոգիով պայքարող»։ Անոնք չունին ոչ աղօթավայր, ոչ քահանայ։ Դուխոբորները կ՚ուզեն ապրիլ պարզ եւ բնական կեանք մը, մաքուր եւ ուղիղ։ Առանց ծածկելու իրենց սեռը կամ սեռային զգացումները։ Ազատ կենակցութիւն,— երբ զգացումը կը ծնի երկու այլասեռ անձերու միջեւ, գոհացումը ամէնէն կարճ ճամբան կը նըկատեն։ Ոչ կնոջ սեփականութիւն, ոչ ալ այրերու սեփականութիւն։ Կինը ազատ է, այսօր մէկուն, վաղը միւսին հետ՝ երբ կը խօսի զգացումը։ Իրենց զգայարանքները կլլացնելու ազատութեան հետ, անոնք նոյնքան մոլեռանդութիւն ցոյց կուտային աղօթելու համար Աստուծոյ։ Օրուան մեծ մասը կ՚անցընէին աղօթքով

Ըսուեցաւ թէ այս աղանդին ծագման մէջ դեր ունի Թոլսթոյի վարդապետութիւնը։ Սխա՛լ, թէեւ ետքէն Թոլսթոյ իր պաշտպանութեան տակ առնել ուզեց աղանդը.

1792ին ռուս կառավարութիւնը ըսկսաւ հալածել Դուխոբորները, որոնք հրէական ծագում ունին ընդհանրապէս։ Հալածանքին տակ, շատեր գաղթեցին, ցրուեցան. 1898ին, Թոլսթոյի օժանդակութեամբ, դանդուածով գաղթեցին եւ մէկ մասը անցաւ Սուրիա, Պաղեստին, Կիպրոս, իսկ մօտ 7000 հոգի՝ Քանատա։ Ներկայիս 15000 կը հաշուեն այս աղանդաւորները ամբողջ Ամերիկայի մէջ։ Այստեղ եւս կը հալածուին, որովհետեւ կառավարական օրէնք, քաղաքակրթական պարտադրութիւն եւն. մարիկ չեն ըներ։ Ցաճախ թողոք կը բարձրացնեն Դուխոբորները եւ կը հարցնեն թէ չկա՞յ երկիր մը, որ տեղ տայ իրենց՝ առանց արգիլելու որ ապրին Ադամի եւ Եւայի նման, «սիրեն զմիմեանս եւ զԱստուած»։ Ջափազանց աշխատասէր են եւ պարկեշտ։ «Մարդը ստեղծուած է նման Աստուծոյ պատկերին, ինչո՞ւ ամչնանք ուրեմն, եթէ կ՚ապրինք այն կերպարանքով, զոր Աստուած է ստեղծած»։

ՆՈՐ ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐ

Ֆրանսական հրատարակչական տուները կարծես կը մրցին իրարու հետ եւ մէկը միւսին ետեւէն լոյս կ՚ընծայեն գրական պարբերականներ։ Այսպէս Նուվէլ Լիթէրէր, Մարիան, Գանտիտ, Կրէնկուար շաբաթաթերթերէն վերջ, ահա Նու (Մենք), «1933» երկու շաբաթաթերթեր։ Եւ դեռ Ալպէն Միշէլն ալ կը խոստանայ հրատարակել իր շաբաթաթերթը։ Դիտելի է, որ բոլորն ալ շաբաթաթերթ են։

Անցեալները ներկայացուցած էինք պայքարը, որ կը մղուի շաբաթաթերթին, ամսաթերթին ու գիրքին միջեւ։ Որոշ կը թուի այլեւս, որ շաբաթաթերթը պիտի տանի յաղթանակը, եւ եթէ գիրքը բան մը չկորսնցնէ՝ ամսաթերթը պիտի տուժէ բոլորովին.

Նոր օրերու հեւքը սկսած է արդէն մտնել գրականութենէն ներս։

ՄԷՅԵՐԽՈԼԴ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ռուս արդի թատրոնին վարպետներէն Մէյէրխոլդ, որ իր արձակուրդը կ՚անցընէր Վիշիի մէջ, հայրենիք վերադարձի ճամբուն վրայ, անցեալ շաբթու կանգ առաւ Փարիզի մէջ։

Մէյէրխոլդ աշակերտն է Ստանիսլաւսկիի։ Իր բեմադրած Ա. գործն եղաւ Լերմոնտովի Խնդկատակութիւնը ցարին յանձնարարութեամբ։ Հին Ռուսիան, իր վերջալոյսին եզերական բոցին միջեւ տեսաւ Մէյէրխոլդի փառքին արշալոյսը։ Արդարեւ, իր առաջին բեմադրութեան օրերուն պայթեցաւ յեղափոխութիւնը։ Ուրական մը աւլեց մաքրեց ամբողջ Ռուսիան։ Երբ փոթորիկը պահ մը դադրեցաւ, տեսնուեցաւ որ Մէյէրխոլդ կանգնած կը մնար անցեալի աւերակներուն վըրայ։ Մէյէրխոլդ գործի լծուեցաւ եւ յեղափոխեց թատրոնը, «ծառս ըրաւ», ինչպէս կ՚ըսէին կարմիր գիծէն անդին։ Մեծ աղմուկ հանեց Կոկոլի Իր Վերատեսուչը։ Երեք տարի առաջ Փարիզ եկաւ, ներկայացում մը տուաւ, թեր ու դէմ քննադատութեան հով մը բարձրացնելով մամուլին մէջ։

Ինչպէս Ֆրանսացի լրագրողի մը յայտարարեց, Մէյէրխոլդ կը խորհի Ֆրանսա այցելել գալ տարի, տալու նոր ներկայացումներ, առնուած՝ արդի ռուս հեղինակներու գործերէն։ Իր խումբին հետ պիտի գան Զինայդա, Ռայխ, Բոգոլուբով, Ռէլլինսկի, Իգոր Իլինսկի, Տրապեւ, Մոսկուայի լաւագոյն արուեստագէտները։

Ներկայիս կ՚աշխատի Կամէլիազարդ Տիկինի բեմադրութեամբ, ներշնչուելով նկարիչ Էտուար Մանէի արուեստէն։ Ցետոյ պիտի բեմադրէ Վոլկէնշթայնի Վերա Զասուլիչը, ինչպէս նաեւ ռուս երիտասարդ եւ տաղանդաւոր թատերագիրին Օլէշովսկի Բէսպրիսորնի գործը։

«ԱՆՑՈՐԴ, ՓԱՐՉ ՄԸ ԳԻՆԻ»...

Վրացական աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ Կախեթի շրջանին մէջ, ուր այգիները ծով մը կը կազմեն եւ առատ է խաղողը, գիւղացիները սովորութիւն ունին անցորդին մատուցանելու օրհնեալ գինին.

— Անցո՛րդ, փարչ մը գինի։

Սուլթան Սիւլէյման տէր էր դարձեր Փոքր Ասիոյ, Պարսկաստանի, Արաբիոյ, Հայաստանի եւ Եւրոպայի մէկ մասին։ Աչքը այս անգամ ուղղեր էր Թիֆլիսի, ուր ջերմուկները երիտասարդութիւն կուտան եւ գեղուհիները հոգիները կ՚ուրախացնեն։

Ճամբորդի մը պէս, Սուլթանը գնաց Կախեթ, բայց ոչ ոք իրեն երկարեց գինիի աւանդական փարչը. Վիրաւոր հոգիով վերադարձաւ, միտքը դնելով գրաւել ամբողջ Վրաստանը։ Բայց այս անգամ, երբ կը մօտենար Թիֆլիսի,— սեպտեմբերի պայծառ առաւօտ մը, երբ օդը լեցուած էր ճմլուած խաղողին անուշահոտութեամբ եւ աղուոր վրացուհիներուն երգով,— այգիներէն իջան գիւղացիները, երգ մը իրենց շրթունքին.

Աստուած է օրհներ խաղողը Վրաց,
Խաղաղութի՜ւն ձեզ, անո՛ւշ խմողաց

Եւ փարչով գինի հրամցուցին սուլթանին։ Սուլթանը խմեց, եւ, ինչպէս երգը կ՚ըսէ, գինիին անուշութիւնը խաղաղութեամբ լեցուց իր բարկացած հոգին։ Հաշտ սիրտով՝ վերադարձաւ, միասին առած որթատունկի բարունակներ, զորս տնկեց Թուրքիոյ մէջ.

Այդ որթատունկերէն է, կ՚ըսեն Վրացիները, որ յետոյ սուլթանները բարունակներ տուին Ֆրանսայի, ուր խաղողի տունկը առատօրէն աճեցաւ, «ազգային ջուրը» (գինի) կարասներու մէջ յորդեցաւ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԸ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՄԷՋ

Դամասկոսի «Էլէֆ Պա» թերթը կը գրէ «Թուրք փրոփականտը նորէն կը սաստկանայ Ալէքսանդրէթի մէջ» խորագրին տակ.—

Գիտեն մեր ընթերցողները թէ՝ Թուրքերը հինէն ի վեր Ալէքսանդրէթի շրջաններուն մէջ փրոփականտներ կը մղեն եւ շարունակ պահանջներ կը ներկայացնեն։ Նոյնիսկ անցածները, երբ Ալէքսանդրէթի անկախ նահանգ մը ըլլալու լուրը տարածուեցաւ, Թուրքերը հանրագրութիւններ պատրաստեցին եւ բողոքներ ներկայացուցին։

Կը տեսնուի որ ներկայիս փրոփականտը քաղաքական բնոյթ ձգելով, կը դառնայ լոկ կրթական գործի պատրուակին շուրջ։ Ըստ թուրքեւ-ֆրանսական համաձայնութեան Ալէքսանդրէթի պաշտօնական լեզուն արաբերէն է. միեւնոյն ժամանակ յիշուած է որ թուրքերէն լեզուն արգիլուած չէ, կրնան գործածել։ Երկու բարձրագոյն վարժարաններ բացուեցան Ալէքսանդրէթի Սանճագին մէջ, որոնց Տնօրէնին համար արաբերէն եւ թուրքերէն լեզուները լաւ գիտնալը պայման է։ Սակայն, հիմա, Թուրքերը կ՚աշխատին վերջերս Ֆրանսայէն եկած թուրք մը տնօրէն կարգել։ Այս մարդը բառ մը իսկ արաբերէն չի գիտեր։ Ալէքսանդրէթի Միւթէսարրըֆն ու կրթական տնօրէնը մերժած են անոր ընտրութիւնը եւ այս պատճառաւ գրգռուած են Թուրքերը։

ծովմին մէջ պատրաստուած յառաջկածի մը համաձայն։ Զարդերը իբր թէ անկարգութենէ կը բխէին, հիմա տարագրութիւնն ալ կ՚ըլլայ... կարգով կանոնով մինչը, Տէր Հայկազուն, ամիսներէ ի վեր լուր ունի այս յառաջիկայէն, նոյն իսկ Զէյթունի աղէտէն շատ առաջները։ Գիտէ նաեւ թէ կաթողիկոսին, պատրիարքին եւ հիւպատոսներուն բոլոր ճիգերը ապարդիւն եղած են։ Ձեռքէն ուրիշ բան չէր կրնար գալ, այլ լսել, լսե՜լ գիտցած ըլլալու տառապանքին ներքեւ, որպէս զի իր հէք հօտին կեանքին վերջին օրերը չվրդովէ։ Բայց այս ժամանակը ահա վերջացա՜ւ... Հիմա ամէն մարդ պէտք է աչքի առջեւ ունենայ ճշմարտութիւնը առանց ինքնախաբութեան։ Ամէն բան անօգուտ է, խոստումը աղերսագիր, խելամտութեան մօտ դիմում, եւն. եւն.։ Անխուսափելին ժամանակի վատնում պիտի ըլլայ այս ամէնը։ «Այլեւս մարդկային յոյս չկայ։ [illegible] Քրիստոս կը պահանջէ իր տառապանքին հետեւիլ։ Մեզի այլեւս ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ մեռնիլ...»

Տէր Հայկազուն հոս նշանակալից դադար մը առաւ, եւ խելօքն յետոյ վերջացուց աս բացատրութեամբ.

«Պիտի հարցնէք թէ մեռնի՛լ, բայց ինչպէս»։

«Ի՞նչպէս մեռնի՛լ»... գոչեց պատուելի Արամ Թովմասեան, եւ փութաց Տէր Հայկազունի մօտ, «Ես գիտեմ թէ ինչպէս պիտի մեռնիմ։ Ոչ իբրեւ անպաշտպան ոչխար մը, ոչ թէ Տէր Զօրի ճամբաներուն վրայ, ոչ թէ տարագրութեան կայանի աղբիւսներուն մէջ, ոչ թէ անօթի ծարաւ կամ ժանտաբոյր ախտերով, ո՛չ, ես պիտի մեռնիմ տունիս սեմին վրայ, զէնք ի ձեռին, եւ Քրիստոս պիտի օգնէ ինծի, որուն խօսքը ես կը քարոզեմ։ Եւ ինծի հետ պէտք է մեռնի կինս եւ անծինն ալ անոր մէջ»...

Արամի կուրծքը պայթեցաւ կարծես այս խիզախ գաղափարին վրայ. Ձեռքովը սեղմեց սիրտը չունենալու համար։ Քիչ մը հանդարտանալով, սկսաւ նկարագրել տարագրուածներու ճակատագիրը, ինչպէս ինքը օրինակ է, թէեւ նուաստագոյն չափով եւ ամէնէն մեղմ ձեւով։

«Ինչ որ ալ ըլլայ, ոչ ոք գիտէ կանխաւ, ոչ ոք կրնար գիտնալ եւ երեւակայել։ Տարագրութեան ինչ ըլլալը մարդ վերջին պահուն միայն կը հասկնայ երբ սպառ հրամայէ քալել, երբ գիւղերը եկեղեցին եւ տուները հետզհետէ կը պարպուին մինչեւ որ բոլորովին անհետ ըլլան ...»։

Արամ նկարագրեց անծայր ճամբան, հանգոյցէ հանգոյց, ոտքերուն արիւնոտիլը, մարմինին ուռեցուիլը, հոգին բերանը քալելը, ճամբան իյնալը, փորի վրայ սողոսկիլը, հետզհետէ անոնց անտառունի պէս ըլլալը, խարազանի հարուածներուն տակ սառելը։ Իր խօսքերն ալ խարազանի լայն հարուածներու պէս կ՚իյնային զանգուածին վրայ։ Եւ կարգ մը քաղաքնելի մանրամասնութիւններ տալէ վերջ Արամ Արամ Թովմասեան աղաղակեց.

— «Երանի՜ մեռելներուն, որոնք ամէն բան իրենց ետեւը թողած են»։

Առաջին անգամ ըլլալով բազմութեան մէջ վայնասուն մը փրթաւ։ Ո՛չ թէ գոռում գոչիւն, այլ երկարատեւ ողբաձայն հեծեծանք մը, հետզհետէ սաստկացող հեկեկանք մը, մարդը չէր որ կը հեծէր, այլ կարծես տառապողին երկիրը ինքնին։ Արամի խօսքը սուր չէր վայնասունին վրայ.—

«Մենք կ՚ուզենք մահը կարելի եղածին չափ մեր ետեւը ունենալ։ Այս պատճառաւ պիտի պաշտպանենք մեր բնատնեկան յարկերը, որպէս զի ամէնքս, այր, կին, մանուկ շատ մեռնինք»։

«Ինչո՞ւ մեռնիլ»։

Այս ձայնը եկաւ Գաբրիէլ Բագրատեանի բերնէն։ Թորոսն լոյս մը իրեն մէջ կը հարցնէր,— Ո՞ւ եմ արդեօք այսպէս խօսողը։ Սիրտը հանդարտ կը զարնէր։ Հեղձամղձուկ վիճակը անցած էր։ Մեծ վստահութիւն մը կը բարձրանար ներսիդին։ Մկանունքը ձգուած զօրացած էին։ Իր բովանդակ էութիւնը գիտցաւ թէ կ՚արժէ արդարեւ ապրած ըլլալ այս վայրկեանը։ Մինչեւ հիմա գիւղացիներուն հետ խօսած ատեն իր հայերէնը արուեստական եւ նեղուած կ՚երեւար իրեն։ Բայց հիմա խօսողը ինք չէր, այլ այն ուժը որ զինքը հոս առաջնորդած էր դարերու երկայն արահետին վրայէն եւ իր սեփական կեանքին կարճ ճամբայէն, հիացումով կ՚ունկնդրէր այդ ուժին, որ այնքան բնականօրէն իրմէ դուրս կը քաշէր աս բառերը.

— «Ես ձեր մէջ չեմ ապրած, եղբայրներս եւ քոյրերս... Ճշմարիտ է ... Բոլորովին օտարացած էի հայրենիքէն եւ ձեր մասին այլեւս ոչինչ գիտէի ... Բայց Տէր Աստուած, այս ժամուս համար, Արեւմուտքի մեծ քաղաքներէն հոս զրկեց զիս, իմ մեծ հայրիկիս այս հինաւուրց տունը ... Եւ հիմա այլ եւս կէս օտարական չեմ, հիւր չեմ ձեր մէջ, որովհետեւ ձեզի նման նոյն ճակատագիրը պիտի ունենամ... Ձեզի հետ պիտի ապրիմ կամ մեռնիմ ... կառավարութիւնը ինծի ալ չկրցաւ խնայէ միւսներուն պէս, զինուորական ատիկաս... Ան կ՚առնէ իմ նմաններս եւ կը հալածէ ալ աւելի մեծ վըրէժխնդրութեամբ... Ձեր ամէնուն պէս ես պարտաւորուած եմ իմիններուս կեանքը պաշտպանել ... Արդէն քանի մը շաբաթէ ի վեր ամէն հնարաւորութիւններ փնտռեցի։ Տեսէ՛ք, սկիզբները վախկոտ էի, հիմա սակայն ոչ։ Ցուցայից եմ... Եթէ Աստուած օգնէ մեզի, պիտի չմեռնի՛նք... Իբրեւ թեթեւսոլիկ անխելք մը չեմ խօսիր ձեզի, այլ մարդ մը որ պատերազմ տեսած է իբրեւ սպայ»։

Բառերը իրարու ետեւէ ալ աւելի պայծառօրէն կը կազմուէին։ Վերջին օրերուն սրտոտ, արտագին աշխատութիւնը զօրացուցած էր Բագրատեանը։ Ընելիքներուն մասին որոշումները ամբողջացած էին զինքը։ Եւրոպայի մէջ իր ձեռք բերած լուրջ խորհուրդի աւանդութիւնը ... հազիւ գիտակցութիւնը բարձր կը բռնէր զինքը աղէտքի առաջին րոպէին իսկ երեւան եկած վարանումէն։ Ոյժի նոյնօրինակ զգացում մը ունեցած էր նաեւ իր պատանեկութեան միջոցին, երբ քննութեանց ատեն դժուարին հարցումներուն կրնար պատասխանել ճիշդ ու ճիշդ։ Առանց յիշատակելու Արամը, պատասխանեց յուսահատ ձայնին։ Անխելք սկզբնաւորութիւն մը կ՚ըլլայ, ըսաւ, դիմադրութիւն ցոյց տալ զաբթիէներուն՝ փողոցներուն վրայ եւ գիւղերու տուներուն մէջ։ Այսպէս ընելով թերեւս առաջին պահուն անակնկալ յաջողութիւն մը ձեռք բերուի, բայց վախճանը կ՚ըլլայ զարհուրելի մարտիրոսական մահ մը, նաեւ բռնաբարում եւ առեւանգում երիտասարդ կիներու։ Ինք Բագրատեանն ալ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը անձնապաշտպանութեան կողմնակից է։ Բայց հովիտէն ու գիւղերէն լաւագոյն վայրեր կան ասոր համար։ Ձեռքը երկնցուց Մուսա Տաղի ուղղութեամբ, որ վերը ամարանոցին ետեւը կը բարձրանար եւ իր կամարներով կը գծէր ծովեզերքին տանիքը, կարծես մտածեցնելով այս մեծ հաւաքումին ... Ամէնքը կրնային յիշել հին պատմութենէն թէ ի՛նչպէս այդ լեռնաշղթային միջին զանգուածը, Տամլաճըք կոչուած, հալածական հայորդիներուն ապաստան եւ ապաւէն ընծայած էր։

«Իրօք Տամլաճըքը պաշարելու եւ գրաւելու համար, զինուորական մեծ ոյժ պէտք է։ Ճէմալ փաշա պարտաւոր է իր զինուորները գործածել ուրիշ նպատակի համար փոխանակ մէկ երկու հազար Հայու ետեւէն իյնալու։ Զաբթիէներուն հետ դիւրաւ գլուխ կ՚ելլենք։ Լեռը պաշտպանելու համար կը բաւեն քանի մը հարիւր անվեհեր մարդիկ եւ նոյնքան ալ հրացան։ Ունինք այդ մարդիկը եւ այդ հրացանները»։

Ձեռքը վեր բարձրացուց երդումի ձեւով.

«Կը խոստանամ հոս ձեր առջեւ պաշտպանութիւնը այնպէս մը վարել, որպէս զի մեր կիներն ու զաւակները մահուան աւելի երկար դիմանան քան տարագրութեան միջոցին։ Կրնանք շատ մը շաբաթներ, այո, ամիսներ իսկ դիմադրել։ Ով գիտէ, թերեւս Աստուած կուտայ որ պատերազմը վերջ գտնէ մինչեւ այն ատեն։ Այն ատեն մենք ալ կը փրկուինք։ Եթէ սակայն խաղաղութիւն չըլլայ, կոնակնիս ծով ունինք։ Կիպրոս իր անգլիական ու Ֆրանսական մարտանաւերովը մօտ է։ Ներելի չէ՞ միթէ յուսալ որ այդ նաւերէն մին ծովեզերքին մօտենայ մեր օգնութեան աղաղակներուն եւ նշաններուն վրայ։ Եթէ այս փրկարար դէպքերէն ոչ մին ալ չպատահի, եւ Աստուած վճռած ըլլայ մեր կորուստը, տակաւին միշտ մեռնելու համար բաւական ժամանակ պիտի ունենանք։ Եւ այն ատենը ինքզինքնիս անարգած պիտի չըլլանք անպաշտպան ոչխարի պէս»։

Թէեւ այս ճառին ազդեցութիւնը բոլորովին պայծառ չեղաւ, բայց այնպէս կը թուէր որ բազմութիւնը հիմա առաջին անգամ ըլլալով իր սրտարեկումէն արթնցաւ եւ լիովին գիտակցեցաւ իր ճակատագրին։ Գաբրիէլ սկիզբը կարծեց թէ կամ իր միտքը չհասկցան, կամ իր յառակագիծը կը մերժեն կասկածի ոտնոցներով։ Զանգուածին ամուր մարմինը քակտուեցաւ։ Կիներ սուր կանչեր կ՚արձակէին։ Այրերուն խուլոտ հայհոյանքները իրարու կը զարնուէին։ Ալեկոծում մը։ Ո՞ւր էին քիչ առաջուան տխրամած, սառուածահախ դէմքերը, ո՞ւր՝ մեռելական լռութեան առագաստը, անոնց վերեւ պարզուած։ Մոլեխանձ կռիւ մը ահա կը սկսէր կարծես։ Այրեր կը 'խոյանան' իրարու վրայ գաւազանին կռուփներով, կը քաշեն իրարու հագուստ, մինչեւ իսկ մօրուք...։ Կարծիքի պայքար չէր սակայն, այլ խելայեղ պոռթկում մը, մահուան հանդէպ ապիկարութեան պայթում մը, ինքնապաշտպանութեան եւ ուժի առաջին իսկ բառին վրայ։

Թարգմ. ԵՏԱՆ

Մակեդոնական Կոմիտէն
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷ՞Ջ ԱԼ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Պոլսէն կ՚իմացնեն.— Ընդհ. ապահովութեան յանձնուեցաւ Պուլկարիայէն դրկուած եւ ծանրակշիռ բովանդակութիւն ունեցող նամակ մը։

Այս նամակը անցած է «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատիի ձեռքը։ Անոր մէջ կ՚ըսուի թէ, մակեդոնական կոմիտէն Միխայլի գրկած է իր գործակալները, որպէսզի հոն Չերքէզներէ եւ Կովկասցիներէ բաղկացած հրոսախումբեր կազմէ։ Այս հրոսախումբերը պիտի գրկուին Փոքր Ասիոյ ծովեզերքները, միջադէպներ ստեղծելու եւ այդպէսով, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ անախորժութեանց դուռ բանալու համար։

Պոլսոյ ընդհ. ապահովութիւնը, այս նամակի բովանդակութիւնը պիտի իմացնէ հելլէն կառավարութեան, որպէսզի հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուին։

Ոճրագործ Պարոնեան եւս դէպի թիւրան

Կը յիշուի թէ Զէյթունցի Գէորգ Պարոնեան 1932 մարտին վայրագօրէն սպաննած էր իր հօրեղբայրը, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։ Ոճրագործը նոյն տարին նոյեմբերին դատուելով, դատապարտուեցաւ մշտնջենական աքսորի, դէպի Կուեյանա։

Այս օրերս կարգի կը սպասէր շոգենաւ նստելու համար, երբ լուր առին թէ ուրիշ յանցանք մը եւս գործած է։ Արդարեւ, դատ բացուած էր իրեն դէմ, առանց տոմսակի ճամբորդած ըլլալով Փարիզէն Լիոն, ոճիրը գործելէ յետոյ։

Պարոնեան Փարիզ փոխադրուելով, դատուեցաւ եւ դատապարտուեցաւ 25 ֆրանք տուգանքի։

ԸՆԿԵՐ ՄԱՍԻՍ ՍԱՑԼԱՆՃԵԱՆԷ կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, վաղը երկուշաբթի կէսօրէ վերջ։

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս

HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍԳ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ԳՐ. ՍԻՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, Ար. ՄԵԼԻՔՈՆԵԱՆԻ հեղինակութիւններէն։

ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազներով «Սիփան»ի եւ նուագախումբի մասնակցութեամբ

ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻ ՆԻՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԸ, COLISEUMի ՑԱԶՏԻ

PESENTI ՕՐՔԵՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ։

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 ֆր., Այրերու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններ, Հրանտ – Սամուէլի դրատունը, Փլրինս ճաշարանը եւ սովորական տեղեր։

Ընդհանուր հասցէ՝ Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)

Tel.: SÉGUR 40 – 96

Հայ առեւտրականներ

"Tricotage MOZPIR,,

21 rue des Petits Carreaux Paris (2) Métro: Sentier

Միակ Թրիքոյի Հայ գործատունը որ ունի արանց, կանանց եւ տղայոց Թրիքոյի տեսակաւոր ձոխ մթերք, Maille fine եւ Maille Retournée։

Առաջին իսկ այցելութեամբ գոհացում պիտի գտնէք, անմրցելի գիներ ու յարմարագոյն պայմաններ։

Գաւառի յաճախորդներու նմոյշ կը ղրկուի ու մեր ներկայացուցիչը կ'այցելէ։ Արագ առաքում բոլոր պայմաններու։

PEUGEOT

201 **301**

ԾԱԽՈՒ ԵՆ անմրցելի գիներով աժան, նոր եւ քիչ գործածուած **201 և 301** թիւ **PEUGEOT** օթօմոպիլներ։ Անխափանելի պատեհութիւն։ Փութացէք օգտուիլ առիթէն։

Դիմել Գ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

65-67, Ave. Champs Elysées, Paris (2)

Tél. 66 - 28 և 66 - 29

HOMME TAILLEUR DAME

Toros Pekmezian

45, Rue de Trévise - Paris (9) Métro: Cadet

Ամէն ճաշակի եւ ամէն քսակի յարմար, կը կարէ կանացի վրայ այրերու եւ կիներու տարազ ու ճաշակաւոր հագուստներ, անգլիական ընտիր կերպասներէ։

ԱՊՈՒԽՏԻ ԵՒ ԵՐԾԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ

Ցայտնի ապուխտավաճառ ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ վաճառատունը, կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն, որ իր սեփական գործարանին մէջ՝ Թարմ եւ մաքուր միսէ պատրաստուած Երշիկն ու Ապուխտը կը վաճառէ մեծաքանակ 5 քիլօէն սկսեալ։

Ապուխտ քիլօն 14 ֆրանք, երշիկ քիլօն 12 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներով՝

Charcuterie KESTEKIAN

46, Rue du Baignoire, MARSEILLE

կամ 5, Villa Chalet Rosier de la Platrière St. Julien - MARSEILLE

Կ'ՈՒԶՈՒԻ լուրջ օգնական մը տեսական գործերու համար։ Դիմել առաւօտները ժամը 10-12 Photo Rapide, 221 rue Lafayette (փակին խորը, թիւ 15) Փարիզ (10) Մէթրօ Louis-Blanc։

ԾԱԽՈՒ Շատ յարմար գնով ծախու է à la minute լուսանկարչական մեքենայ մը՝ ՈՒՐՈՒՇԼ վաճառատնէյով, արագութիւն 1, 4, 5։ Դիմել՝ նկարչատուն Վ. ՓԱՇԱՅԷՋԵԱՆի 20, rue Borely, Gardanne, Bouche-du-Rhône։

Հասցէի փոփոխութիւն

ՏՕՔԹ. ՏԻԳՐԱՆ ՍՊԱՐԹԱԼԻ

փոխադրուած է իր նոր ընդարձակ գարմանատունը՝

33, Rue de Poissonniere (REX սինէմային ճիշդ քովը)

Métro: Bonne - Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14-18 եւ ժամադրութեամբ։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱՋԵԱՆ

21-23 Rue Saulnier. **Métro: Cadet**

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տօքթ. Յ. ՏԻՐԱՑ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

փոխադրուած է **53 Rue du Four 53. Paris (6)**

Métro: St. Sulpice և Sèvres, Croix-Rouge

Tél. LITTRÉ 49-23

Վաճառատուն ԱՃԷՏԷՐ (Maison AGÉDER)

67, rue de Cléry. **Paris (2)**

Tél. Central 48 - 12

Մասնաւոր պատեհութիւն փորրաքանակ վաճառողներուն

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՍՕԼՏԵՐ

Այրերու, կանանց եւ փոքրիկներու համար բրդեղէն — ծիւսուածեղէն վերաբերեալ ընտիր եւ ամենագին ամէն տեսակ ապրանքներ. փօմէօվէր, ժիլէ, Փիլօվէր, Բօլչօց եւայլն։

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՐՏԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ

Ճ ա ռ ա գ ա յ թ ա ն ց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

Մէթրօ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն՝ Danton 52—75

Ընտիր եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ 2/28. 3/28. 2/32. 2/36. 2/40 (grosse laine)։

Դիմել՝ DOERFLINGER

31, Rue de Maubeuge, Paris (9e) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ յօգնելի համար՝ Երջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու առաջման օրը։

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (Գրիգոր)

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր ամենայն պայմաններով։ Փաղոյի արկածի դատերու մասնագէտ, առանց կանխավճարի։ Ընդունելութիւն։ Առաւօտ ժամը 9էն 10.30։ Իրիկուն ժամը 2էն 3, եւ 7էն 8.30։

Հասցէ՝ 35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes

---

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9e) Tél. TAITBOUT 53 - 32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական գիմումներ նախարարութեանց մօտ։

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Բոլոր բարեկամներուս եւ ընկերներուս ուշադրութեան կը յանձնեմ նոր հասցէս՝

B. ARZOUMANIAN

Hôtel Akas, Place Clémenceau,

Blida, Algérie

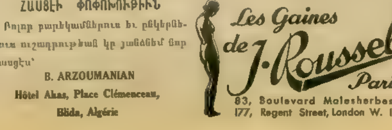

ԾԱԽՈՒ ԵՆ

Լաւ եւ գործածելի վիճակի մէջ երկու ԹՐԻՔՕՅԻ մեքենաներ թիւ 10 եւ մէկ ՊԱՆՏԱՃԻ մեքենայ։

Դիմել **TERZIAN**ի

3 Rue Poissonnière, Paris

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԻՒՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆՈՒՇ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՕՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D. N. BAHADOURIAN **40, rue Chaponnay. Lyon**

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ԿԱՀԱՑԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿՈՒԼԹԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆՆ, ԳՈՒՐԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

Բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէսօրէ վերջ 2էն ... կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71, Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10e)

Tél. Botzaris 53 - 61 Métro: Château d'Eau ou Gare de l'Est

Դուրս թերթ մասնագէտ բժիշկներով կը բժշկուին վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ձեռքով եւ փորձ ...), ֆրանկական եւայլն), Մորթի ... ատամներու եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի, X ճառագայթներով ... մասնագիտական ...

Կը ... ամէն տեսակ հիւանդութիւններ։ ... ֆրանքէն, ...

... Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրեր 9—4

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ ... արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար ... ներու առջեւ, կուտայ certificats de coutume ... եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ ...

ՊԵԼՎԻԼԻ ԵՒ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՍԱՓՐԻԶԻ ԽԱՆՈՒԹ

Maison MIASSERIAN

56, rue Olivier Métra, Paris (20)

Métro: Place des Fêtes Tél. Ménil. 64 - 52

Մասնագէտ՝ մազերու ներկի եւ indefrisableի 40, 60 եւ 75 ֆր. ժողովրդական գիներ, խնամուած աշխատանք։

Ջեր տունը, խանութը եւայլն ճաշակաւոր եւ նպաստաւոր ... մաններով ներկելու համար դիմեցէք մասնագէտ ներկարարներ

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)

Tél. Entrepôt 17 - 65

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՕՒՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ Ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ... ժամով) Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Փ. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, ... (radiographie), ... եւ ... (thérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործադրութիւն։ ... եւ բաժէք ... եւ ջիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական ... մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս ... և կանանց ծննդաբերական եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. ...եան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ ... հիւանդներուն։

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն ... ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրոն եւայլն.) շինութեան համար։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

10 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻւ 2513

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐ ԵՒ Է ԴԻՄԱԿ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՓՐԿԵԼ

Վերջերս առիթ ունեցանք գրադելու նորափետուր խմբակով մը, որ կը կոչուի «Դաշնակ Տերրորի Զոհերու Պաշտպանութեան Կոմ. Յանձնախումբ»:

Դիմակաւոր գաւազիրներու այս խմբակը ապարէզ կ'իջնէր Ֆրանսերէն Թռուցիկով մը, անցեալ օգոստոսին: Եւ, սուտ — պարթարան իրար խառնելով, կը յանձնարարէր մասնաճիւղեր կազմել, ... միթինկներ սարքել «ընդդէմ դաշնակ տերրորիզմի» եւ ... ցոյցարարութիւններ կատարել ի նպաստ դաշնակ տերրորի զոհերուն»:

Այս առթիւ գիտել կուտայինք.

— «Կը նշանակէ թէ՝ մեր դիմացն ունինք «Քլիք» մը — հին հրձիգը — որ կ'ուզէ խաբել ու մոլորեցնել միամիտները, կերպարանք եւ բերան փոխելով»:

Այս նոյն «Քլիք»ը երէկ թոյն կը ցանէր Հօկի բերնով, եւ գլխիվայր ինկաւ իր լարած թակարդին մէջ:

Ու. տակաւին քանի մը ամիս առաջ, ֆրանսացի բանուորները կը դրդէր ... դաշնակցական հանդէսները, օգնութեան կանչելով ոչ — յարգելու դաշինքը եւ ոստիկանութիւնը:

Ան, զարշելի քսութիւններ գրել կուտար ֆրանսերէն թերթերու մէջ, իբրեւ փաշական, մարդասպան, տհաբեկիչ ներկայացնելով «դաշնակ»ները եւ պահանջելով անոնց վտարումը:

Ու. հիմա հագեր է «Դաշնակ տերրորի զոհերու պաշտպանութեան» խարազանի շապիկը, աւելի եւս պղտորելու համար թունաւոր մթնոլորտը»: (Յառաջ, 23 օգոստ.):

Ինչպէս կ'երեւայ, դիմակաւոր գաւազիրները միտք չունին ... կանչելու իրենց անծեղի խելքը:

Անոնք իւղ գտած ըլլալով, պիտի շարունակեն փորձել ամէն ... կարողութիւն կամ բանսարկութիւն, արիւն պղտորելու համար:

Այսպէս, անոնք սկսեր են ցրուել նոր Թռուցիկ մը, միթինկի ... մը, որուն մէկ երեսը հայերէն շարադրուած է, իսկ միւսը՝ ֆրանսերէն:

Ճիշդ այս պարագան է որ կը ստիպէ մեզ անգամ մը եւս լրջութեան եւ զգաստութեան հրաւիրելու այս մարդիկը: Մանաւանդ անոնց տեարդոյս հովանաւորներն ու. նորընծայ գործակիցները:

Եւ կ'ուզէինք այդ ազդարարութիւնը ուղղել իրենց հասկցած լեզուով.

—Ինչ ապուր կ'ուզէք կերէք, ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԻ' ԽԱՌՆԷՔ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ: ՈՉ ԱԼ Ո ԵՒ Է ՕՏԱՐԱԿԱՆ:

Այո՛, պարոններ, ԶԳՈՒՇԱՑԷ՛Ք այս մէկէն:

Հակադաշնակցական կիրքը ո՛րքան ալ բթացուցած ըլլայ ձեր ... խելքը, մի՛ փորձէք այս երկսայրի սուրը:

Կը բաւէ՛, կը բաւէ, որքան փորձեցիք մինչեւ հիմա:

Ի՞նչ շահեցաք Անուվիլի եւ Ալֆորվիլի Ֆրանսերէն Թռուցիկներէն, ինչպէս եւ այդ առթիւ սարքուած դաւերէն:

Քանի՞ քայլ յառաջ գնաց համաշխարհային յեղափոխութիւնը, այդ առթիւ զանազան կարմիր թերթերու մէջ տեղաւորուած հրապարակութիւններով:

Կրցա՞ք ո՛ր եւ է օգուտ ապահովել Կրընոպլի գաղութին, խայտառակ եւ զզուելի պատմութիւններ հրատարակել տալով տեղական թերթերուն մէջ:

Բարի՞ք թէ չարիք ծնաւ այն միթինկէն, զոր սարքեցիք այդ քաղաքին մէջ, անցեալ օգոստոս 12ին, սուանաչափ Թռուցիկով մը: Միթինկ մը՝ յանուն «Միջազգային Կարմիր Օգնութեան (Մոբր), ընդդէմ «հայ Փաշականներուն» եւ մասնակցութեամբ երեք ֆրանսացի հռետորներու...:

Եւ ի՞նչ կ'ուզէք շահիլ այսօր, Ֆրանսերէնի թարգմանելով ձեր դիմակաւոր յանձնախումբին անունը,— «Քոմիթէ տը տէֆանս տէ վիքթիմ տը լա թէռէօր Դաշնակ»:

Ի՞նչ կ'ուզէք ըսել, Ֆրանսացիներուն ալ բացատրելով ձեր անողոք պայքարին նպատակը, մատնանշելով իբրեւ թէ Դաշնակցութեան կողմէ կատարուած սպանութիւններ եւ «տասնեակներով վիրաւորներ»:

Ու վերջապէս, դուք ո՛ր եւ է ստորոտ չէ՞ք զգար, ապաստանելով Ֆրանսացի մատուրականի մը հովանաւորութեան տակ, ձեր կուսակից հռչակելով «ճախակողմեան կազմակերպութիւններ», եւ հրապարակաւ ուղղելով հետեւեալ կոչը.

— «Ֆրանսացի աշխատաւորներ, եկէք հայ աշխատաւորներուն հետ ձեր պայքարի կամքը արտայայտելու Դաշնակ Կուսակցութեան դէմ, որ արծարծիչն է խռովութեանց եւ կազմակերպիչը հակախորհրդային պայքարին»: (4 հոկտ. 1933):

Ուրիշ առեն ալ ազդարարած ենք եւ կրկին կը յիշեցնենք.

— Եթէ չափուիլ կ'ուզէք, եթէ քաջ էք, հրապարակ իջէք ձեր ... կերպարանքով:

Ձեր ո՛ր եւ է դիմակը չի կրնար խաբել ո՛չ մեզ, ոչ ալ հասարակութիւնը:

Չի կրնար խաբել նոյն իսկ ձեր Ֆրանսացի ընկերները, որոնք ... պիտի գտնեն, եթէ իմանան թէ «բանը ինչո՛ւմն է»:

Մի՛, մոռնաք պարոններ.— Ճակատ ճակտի խօսակցութիւններ եղած են ձեզի հետ, ձեր հովանաւորներուն եւ ղեկավարներուն հետ, այսպիսի ռազմավարութեանց հետեւանքներու մասին:

Մի՛ մոռնաք եւ տուն կանչեցէք ձեր խելքը:

Այս ճամբով, դուք վերջ ի վերջոյ ծառայած պիտի ըլլաք ոչ թէ «պրոլետարական» ճակատին, այլ ոստիկանութեան: Ոչ թէ ... խաղաղութեան, այլ խռովութեան:

Միթինկ սարքելու եւ իբրեւ թէ գաղափարական պայքար մղելու ձեր եղանակն անգամ վատութիւն է:

Եւ հասարակ «Ժուռնալ»ներ են ձեր Թռուցիկները, հէ՛յ Թշուառ մարդիկ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԵՏՐԱԿԴ ԲԱ՛Ց...

»»» . «««

Շաբաթէ մը ի վեր, տաք վիճաբանութեան մը բռնուած են երկու ոսոխները, «Փափիւլէռ» եւ «Իւմանիթէ»:

Համայնավար պաշտօնաթերթը կը նուար թէ «Փափիւլէռ»ը գաղտնի գումարներ կը ստանայ անծանօթ աղբիւրներէ.— դրամատէր կամ դրամատուն:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը վճռապէս հերքելով այս վերագրումը, յայտարարեց թէ եկամուտի ուրիշ աղբիւր չունին բացի բաժանորդներէն, ընկերներու աջակցութենէն եւ պարկեշտ ծանուցումներէ, թէ ամէն ինչ արձանագրուած է տոմարներուն մէջ:

Եւ որպէսզի կարճ կապուի վէճը, առաջարկեց երթալ քննել իր տոմարները:

Միայն մէկ պայմանով,— «Իւմանիթէ»ն ալ պէտք է ցուցնէ տոմարները: Ուրիշ խօսքով՝ իր եկամուտի աղբիւրները:

Կարմիր օրկանը չյանձնեց գարկաւ, աւրէն-ձարէն պատմութիւններ պատմելով:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը արձանագրելով իր հակառակորդին խուսափումը, առջի օր փակեց վէճը:

Փակեց ոչ թէ նահանջելով, այլ «Իւմանիթէ»ի նակտին փակցնելով նոր արատ մը:

— «Բանուորա — գիւղացիական կոչուած գրամատան կործանման նըպաստելէ յետոյ, ղո՛ւք, սիրելի պաշտօնակից, պարտաւորուեցաք վերադարձնել ինչ որ առացեր էիք:

Ամբողջ գումարը չատ կարեւոր էր, քանի որ չէիք կրնար վերադարձնել: Լման քառասունեւութ ժամ դուք տատանեցաք մահուան եւ կեանքի միջեւ: Այն ատեն էր որ մարդուն մէկը մտածեց երթալ գտնել վարչապետը եւ անոր միջամտութիւնը խնդրել քաղցենի արդարադատութեան առջեւ, որպէսզի անողորմ չըլլան: Այդ վարչապետը, ազդուելով թոյլեւէկեան օրկանին անձկութենէն, պատասխանեց.

— «Օ՜հ, չեմ ուզեր որ մեռնի»: Եւ անհրաժեշտ պայմանաժամը տուաւ, պարտքը վերադարձնելու համար:

«Բայց ո՞վ էր այդ մեծահոգի վարչապետը որ փրկեց ձեր կեանքը, սիրելի պաշտօնակից:

«Ա՞յդ ալ մոռցած էք:

«Այն ատեն, Թոյլ տուէք որ յիշեցնենք.— Թառտիէօ՛ն էր.

«Գալով ձեր փնտռած գումարին, Մոսկուան վճարեց եւ դուք դարձաք անոր ապրանքը, անոր սեփականութիւնը:

«Երբ մարդ այսպիսի պատմութիւն մը ունի, Թշուա՛ռ պաշտօնակից, պէտք է զգուշանայ իր հարեւանին ձախաւեր հարցումներ ուղղելէ»: (7 հոկտ.):

Եզրակացութի՞ւնը: Խելք ունիք, դատեցէք:

ՎԱՀԷ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆԻ ԱՊՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

—•—

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ առեւտրական համաձայնագիր մը ստորագրուած է Ռուսիոյ հետ: Ռուսերը մինչեւ փետրուար 17 երկու միլիոն ոսկիի ապրանք պիտի գնեն եւ այդքան արժէքով ապրանք ալ առանց բաժնեցուցակի պիտի ներածեն Թուրքիա: Ռուսերուն գնելիք ապրանքներն են՝ բուրդ, բիֆթիք, կենդանի, ձիթապտուղ: Իսկ փոխարէնը անոնց ներածելիք ապրանքներուն մէջ կայ նաեւ շաքարը, որուն պէտք ունին Արեւելեան նահանգները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ?

Երէկ Թաւրիզի մեր Թղթակցէն ստացանք երկու նոր խմբանկարներ (9րդ եւ 10րդ), փախստականներու ինքնագիր վկայութիւններ, եւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Այս մէկ ամսուան մէջ եկողների թիւը 160ից անցել է: Օժանդակութեան խնդիրը ծանրացել է: Եթէ կառավարութեան սիրալիր վերաբերմունքն էլ չլինէր, այս խեղճերի վիճակը աւելի պիտի ծանրանար: Եկողներին բոլորին ուղարկում են հարաւ: Տեղափոխութեան գործում մեծ օգնութիւն են ցոյց տալիս շոֆէրները:

Վերջին եկողները պատմում են, որ մէկ խումբ Արաքսը անցնելու ժամանակ վտանգուել է. մի մասին պահակները ձերբակալել են, իսկ երեք հոգին իրենց նետել են ջուրը ու խեղդուել են:

ԽՄԲ.— Առ այժմ վերապահութեամբ կը հաղորդենք վերջին տեղեկութիւնը.

Փախստականներէն Պօրտիզակցի Գէորգ Քէչէճեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Նեվրիկ (Փարիզ) եւ Ահարոն Վարժապետեանը (Նիս): Իսկ Պոլսեցի Թաթուլ Գույումճեան եւ Տրապզոնցի Սարգիս Քէհեաեան կը փնտռեն իրենց հարազատները.

Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը

—•—

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի օր Վիշիի մէջ փակուեցաւ արմատական — ընկերվարականներու համագումարը, որ մասնաւոր նշանակութիւն ունէր այս տարի, որովհետեւ կառավարութիւնը կը գտնուի այդ կուսակցութեան ձեռքը:

Փակումէն յետոյ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ, որուն կը մասնակցէին 1800 հոգի. Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին երկու նոր անդամներ, որոնց մէկը Նախագահ համայնավար էր: Այս առթիւ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ վարչապետ Պ. Տալատիէ, շեշտելով.

— «Մենք չենք ուզեր ապառնալ որ եւ է ժողովուրդի, կամ նուաստացնել զայն, ինչ վարչաձեւ ալ տուած ըլլայ ինքն իրեն կամ ի՛նչ իշխանութեան ալ հանդուրժէ: Ասոր համար ալ, վճռած ենք չընդունիլ զինուորական ուժի ո՛ր եւ է նոր կրճատում բացի միջազգային, անկեղծ եւ ուղղամիտ համաձայնութենէ մը, որ կազմակերպէ աստիճանական զինաթափութիւն մը, տեւական եւ ինքնավար վերահսկողութեամբ, համաձայնութիւն մը որուն գործադրութիւնը պէտք է գործնապէս երաշխաւորել: Ա՛յս է մեր անկեղծ դիրքը: Եւ կարելի չէ տարակուսելիներ ընել այդ մասին, որովհետեւ մենք այդ դիրքը բռնած ենք մեր խղճին անսալով»:

Պարզելէ յետոյ զինաթափութեան ֆրանսական ծրագրին գլխաւոր կէտերը, վարչապետը յայտնեց թէ ոչ միայն Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Իտալիա, այլեւ Խ. Միութիւնը հաւանած է այդ ծրագրին: Եւ շարունակեց.

ԵՒՐՈՊԱՆ ՊԻՏԻ ԿՈՐԾԱՆԻ, ԵԹԷ...

— «Չորս տարուան շրջան մը, որու միջոցին պիտի կազմակերպուի եւ գործադրուի վերահսկողութիւնը (հակակշիռ), իսկ բանակի զանազան տեսակները աստիճանաբար պիտի վերածուին կարճատեւ ծառայութեամբ բանակի մը, արգիլելով ուրիշ զինուորական կազմակերպութիւններ, ծանր զէնքերու շինութեան արգելքէն յետոյ, երբ վերահսկողութիւնը արդիւնաւոր ըլլայ, քնջում այնուհետեւ արգիլուած զէնքերու,— ահա մեր ծրագրին հիմնական սկզբունքները, որոնց հաւանութիւն յայտնած են Մեծն Բրիտանիա, Մ. Նահանգները, Իտալիա, Խ. Միութիւնը եւ տակաւին ուրիշ երկիրներ: Ներկայ տագնապին մէջ, Եւրոպան դատապարտուած է կործանման, եթէ անձնատուր ըլլայ գինարշաւի: Ան պիտի կործանի բոլորովին եւ բարբարոսութիւնն է որ պիտի յաղթանակէ, եթէ նորէն պատերազմի բռնուի:

Այս առթիւ, պիտի հարցնէք,— Ի՞նչ կ'ուզէ Գերմանիան: Ան եւ մենք երկիրը արիւնեցինք մեր լաւագոյն արիւնով: Անցեալին մէջ, երկու երկիրներուն միջեւ տեւական համաձայնութիւն մը հաստատելու բոլոր փորձերը յանգեցան ձախողման: Եւ սակայն, ոչ ոք կը ժխտէ Գերմանիոյ իրաւունքը իբրեւ մեծ ազգ: Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ նուաստացնել Գերմանիան: Անոր կառավարութիւնը հրապարակաւ կը յայտարարէ իր խաղաղասիրութիւնը և ժողովուրդներու մերձեցման աշխատելու կամքը: Բայց, ի՞նչու երիտասարդութիւնը պատերազմի կը պատրաստեն Հռենոսէն անդին: Ինչո՞ւ շարունակ ցոյցեր կը կատարեն մարտական զանգուածներով: Ինչո՞ւ կը մերժեն սպառազինութեանց կրճատման առաջին հանգրուանը: Ինչո՞ւ կը պահանջեն, այսօր, շինել բազմածախս, ռազմանիւթ մը որ պիտի ջնջուի գործածութենէն քիչ յետոյ, եթէ ստորագրուի զինաթափութեան պայմանագիրը»:

Պ. Տալատիէ այնուհետեւ խօսեցաւ ներքին քաղաքականութեան վրայ, շեշտելով թէ կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ է նոր թղթադրամներու հրթարկութեան կամ Ֆրանքի արժէքի փոփոխման: «Մեր ֆրանքը արդէն կորսնցուցած է իր արժէքին 4)5ը: Ո՞վ պիտի ուզէր վերակենդանացնել 1926ի օրերը: Մենք խստօրէն հաշուած ենք անհրաժեշտ զոհողութիւնները: Մենք ազդու միջոցներ խորհած ենք տուրքերու խուսափումին եւ խարդախութեան դէմ: Պիտի առաջարկենք նաեւ վերակենդանացնել տնտեսական կեանքը, բուժել գործազրկութեան վէրքերը: Այս առթիւ, բացորոշ յայտարարութիւն մը, իբրեւ եզրակացութիւն.— կամ խորհրդարանի վերաբացումէն (17 հոկտ.) մէկ շաբաթ յետոյ կը վաւերացնեն կառավարութեան ծրագիրը, կամ ուրիշ կառավարութեան մը կ'ընտրեն»:

Լայփցիկի դատավարութիւնը

ՏԻՄԻԹՐՈՎԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը շարունակուեցաւ շաբաթ օր: Պուլկար ամբաստանեալներէն Տիմիթրով, որ դատասրահէն դուրս հանուած էր իր բուռն արտայայտութեանց պատճառով, իր փաստաբանին միջոցաւ յայտարարեց թէ գերմաներէն լեզուն լաւ չգիտնալով, կրնայ սխալ բացատրութիւններ տուած ըլլալ, բայց ոչ կարեկցութիւն կը խնդրէ, ոչ ալ ներում: Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ բանտին մէջ յանկարծամահ եղած է Հիւսէյին խան Թիմուրթաշ, պալատական նախարարը, որ Շահին աչքին լոյսն էր, բայց դատապարտուեցաւ ամիսներ առաջ, իբրեւ գեղծարար: Շատ քիչեր կրցած էին այնքան բարձր դիրքի հասնիլ, որքան Թիմուրթաշ որ տիրաբար կը վարէր Պարսկաստանի նակատագիրը: Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ՝ դռնփակ եւ Թիմուրթաշ դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան եւ 25,000 տոմրինի տուգանքի: Վերջին անգամ հինգ տարի պատիժ եւս տրուած էր:

Պաշտօնական ցանկ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

— •• —

Բ.

22. Նազար Հայրապետեան 27 տարեկան, Զանկուլատաքցի, կլայեկ, 1932ին մեկնած Թուճաստանէն:

23. Գեղանոյշ Հայրապետեան (կինը) 23 տարեկան, Զանկուլատաքցի, 1932ին մեկնած Թուճաստանէն:

24. Դէօրգ Հայրապետեան (տղան) 8 ամսուան:

25. Մկրտիչ Զաքրեան (եղբ.) 25 տարեկան, Զանկուլատաքցի, պայտար, 1932ին մեկնած Թուճաստանէն:

26. Արամ Յակոբեան 37 տարեկան, Պոլսեցի, մեքենավար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

27. Նոյեմի Յակոբեան (կինը) 35 տարեկան, Ռոտոսթոցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

28. Վարդուհի Յակոբեան (մայրը) 60 տարեկան, Ռոտոսթոցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

29. Արշալոյս Յակոբեան (աղջիկը) 8 տարեկան, Ռոտոսթոցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

30. Վարդուհի Յակոբեան (աղջիկը) 10 տարեկան, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

31. Գէորգ Յովհաննէսեան 30 տարեկան, Սիլիվրիցի, շոֆէօր, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

32. Մաքրուհի Յովհաննէսեան (կինը) 22 տարեկան, Վառնացի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

33. Պետրոս (որդին) 2 տարեկան:

34. Ազատ (նորածին) 11 օրուան:

35. Նշան Պէնլեան 18 տարեկան, Սիլիվրիցի, ուսանող, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

36. Խաչիկ Խոշաբեան 33 տարեկան, Շ. Գարահիսարցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

37. Հռիփսիմէ Խոշաբեան (կինը) 26 տարեկան, Մալկարացի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

38. Մաննիկ Խոշաբեան (աղջիկը) 8 տարեկան, Շ. Գարահիսարցի, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

39. Հայկանուշ Խոշաբեան (աղջիկը) 6 ամսուան:

40. Յակոբ Խրիմեան 21 տարեկան, Հաճընցի, շոֆէօր, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

41. Յարութիւն Թահմազ - Ազիզեան 38 տարեկան, Պոլսեցի, ներկարար, Ֆրանսայէն մեկնած:

42. Համբարձում Միլտոնեան 30 տարեկան, Հաճընցի, հացագործ, Ֆրանսայէն:

43. Սարգիս Կրտիկեան 26 տարեկան, Հաճընցի, կօշկակար, Ֆրանսայէն:

44. Բենիամին Ծըրեան 18 տարեկան, Հաճընցի, ատամի տեխնիկ, 1933ին մեկնած Թուճաստանէն:

45. Հայկազ Գաբրիէլեան 25 տարեկան, Սիլիվրիցի, պայտար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

46. Անդրանիկ Վէզիրեան 24 տարեկան, Սիլիվրիցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

(Շարունակելի)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԷՈՐԳ ԱԲՈՒԼԵԱՆ

— o —

1.— ԻԲՐԵՒ ՄԱՐԴ

Իբրեւ մէկը ողջացեալ Աբուլեանի բազմաթիւ աշակերտներէն եւ պաշտօնակիցներէն, իրեն հետ եւ իր խնամքին տակ պաշտօնավարած ըլլալով վեց տարի Սանասարեանի մէջ եւ ապա մէկ տարի Պոլիս՝ Պուլէյիի կեդր. որբանոցին մէջ, պիտի փորձեմ ներկայացնել բազմարդիւն ուսուցչին կեանքը, առաջնորդուելով իմ կրած տպաւորութիւններէս.

Աբուլեանի մանկական եւ պատանեկան շրջանէն շատ բան չենք գիտեր դժբախտաբար: Հանգուցեալը լռակեաց էր իր մասին, իսկ այնքան շատախօս, երբ կարգը ուրիշներուն գար: Այսչափ միայն գիտենք որ ծնած էր Թիֆլիզ, համեստ ու պատուաւոր սափրիչի մը ընտանիքի ծոցին մէջ: Աբուլեանի ընտանիքը, իբրեւ կատարեալ եւ տիպար հայ ընտանիք մը, բազմածնունդ եղած է: Լսած ենք որ Աբուլեան ունեցած է տասնեակ մը եղբայրներ ու քոյրեր, որոնց կրտսերներէն մէկն եղած է ինքը: Իր մանկական շրջանին ուսումը ստանալէ յետոյ Ջալալաբադի մէջ (Հաւանաբար), կը մտնէ Թիֆլիզի Ներսիսեանը, ուր աչքի կը զարնէ իր ուշիմութեամբ: Դասընթացքը կը լրացնէ մեծ յաջողութեամբ:

Ահա այդ շրջանին է որ ազգային մեծանուն բարերար աղա Մկրտիչ Սանասարեան, հետեւելով հայ կեանքին մէջ այլապէս համբաւաւոր մեծ դէմքի մը՝ Կարապետ Եզեանցի խորհուրդներուն, կ'որոշէ Եւրոպա ղրկել ուսման ընդունակ հայ պատանիներու խումբ մը, որպէսզի հոն իրենց ուսումը կատարելագործեն եւ վերադառնան Հայաշխարհ, իր հիմնելիք վարժարանին մէջ «լոյս ծաւալել մեր լուսազուրկ ազգին»:

Աբուլեան ընտրուած այս սաներէն է: Այդ սաները թիւով եօթը հոգի էին.— Աբուլեան Գէորգ, Դելփեան Պօղոս, Մատաթեան Յովսէփ եւ իր եղբայրը, Մանուկեան Սեդրակ, Սողիկեան Սարգիս, Վարդանեան Փիլիպպոս: Ասոնք Գերմանիոյ համալսարաններուն, մասնաւորապէս Եէնայի վարժապետանոցին մէջ իրենց ուսումը կատարելագործելէ յետոյ պիտի վերադառնային Հայաշխարհ, անմահ բարերարին մեծ երազին մարմին տալու համար:

Աբուլեան եւ իր ընկերները իրենց ուսանողական շրջանը լրացնելէ յետոյ կը վերադառնան Թրքահայաստան՝ նուիրուելու համար իրենց կոչումին:

Փակագծի մէջ ըսենք թէ, վերջին պահուն Սեդրակ Մանուկեան եւ Փիլիպպոս Վարդանեան, տարակարծութեան մը պատճառով որուն էութիւնն ինծի անծանօթ է, կը հրաժարին իրենց վրայ դրուած պարտականութենէն, եւ կը մնեն Ռուսահայաստան: Անոնց այդ ընթացքին համար յաճախ մեղադրական խօսքեր եւ քննադատութիւններ լսած ենք: Եւ սակայն, որչափ մեր ծանօթութիւնները թոյլ կուտան մեզ դատելու, անոնք ալ մեծապէս օգտակար եղած են Կովկասի կրթական գործին, թէ իբրեւ տեսուչ — ուսուցիչ եւ թէ իբրեւ հեղինակ ու թարգմանիչ: Մանուկեանը ծանօթ է իր մանկավարժական, իմաստասիրական գործերով, ինչպէս Փիլիպպոս Վարդանեանը մասնաւորաբար իր դպրոցական եւ վիպական գործերու պարզ, բնական ու հաճելի թարգմանութիւններով:

Սանասարեան սաներէն մնացեալ հինգը կը նուիրուին իրենց գործին: Ասոնցմէ նախ Աբուլեան եւ Սողիկեան ճամբորդելով Թրքահայաստանի զանազան քաղաքները, ուսումնասիրելու համար տեղական պայմանները, կանգ կ'առնեն Կարնոյ վրայ, ուր կը դրուի Սանասարեանի հիմը: Իբրեւ շէնք ունէր աղջկանց վարժարանը, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ կողքին, եւ Արծնեան ազգ. նախակրթարանին մօտ, քաղաքին հիւսիսային կողմը, գրեթէ սահմանածայրին վրայ, Ալիփաշա կոչուած թաղին մէջ: Նորահաստատ Սանասարեանի առաջին վերատեսուչը կ'ըլլայ Դելփեան Պօղոս, իրեն օգնական ունենալով Սանասարեանի ապագայ տեսչութեան երեք անդամները:

Դելփեան Պօղոս, սակայն, շատ կարճ պաշտօնավարութիւն մը կ'ունենայ: Կանխահաս մահով մը իր տեղը թափուր կը մնայ: Այն ատեն կը կազմուի Սանասարեան տեսչութիւնը՝ Աբուլեան — Մատաթեան — Սողիկեան երրորդութեամբ

X

Աբուլեան՝ Սանասարեան տեսչութեան ամէնէն կարկառուն եւ հմայիչ դէմքն էր: Բարձր ու բարեձեւ հասակով եւ լայն ճակատով մը: Կարմիր ու կայտառ այտեր, սուր, թափանցող ու նշաձեւ աչքեր (որոնց մէկը դժբախտաբար վնասուած էր Կարնոյ մէջ արկածի մը հետեւանքով). երկճղի ու ձեւաւոր մօրուք մը, հաճելի եւ համարձակ շարժուձեւեր: Աշակերտ ու ուսուցիչ, ինչպէս նաեւ օտար այցելուներ անմիջապէս եւ անպայման կ'ենթարկուէին իր հմայքին: Զուարթ եւ համեմուած խօսակցութիւն մը, ինչպէս նաեւ հեզահամբոյր բնաւորութիւն մը կը լրացնէին իր կրթական մըշակի դիմագիծը:

Աբուլեան իր խոր ու բազմակողմանի հմտութեամբ կը կախարդէր իր խօսակիցը օտար ըլլար թէ Հայ: Իր զարգացումը, ու ծանօթութիւններու անսպառ պաշարը, կը զարմացնէին իրեն հետ շփում ունեցողը: Ու եթէ այդ հմտութիւնը իրաւ որ քիչ մը բացառիկ հանգամանք ունէր: Աբուլեան՝ նախ իբրեւ լեզուագէտ քիչ ունէր իր նմանը: Ծանօթ էր գերմաներէնի, ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, ռուսերէնի, վրացերէնի, ինչպէս նաեւ հին լեզուներէն յունարէնի եւ լատիներէնի: Կարնոյ մէջ սորված էր նաեւ թուրքերէնը, զոր կը խօսէր բաւական սահուն կերպով: Կարնոյ Առաջնորդ Ղեւոնդ եպիսկոպոս Շիշմանեան զայն կ'անուանէր մտերմօրէն բազմալեզու: Աբուլեան քաջածանօթ էր նաեւ հայերէն գրաբարին, կարդացած ըլլալով մեր հին գրականութեան, կրօնական թէ պատմական, բոլոր գործերը, եւ անոնց լաւագոյն էջերը գոց սորված ըլլալով

Իր մասնագիտութիւնն էր աշխարհագրութիւն եւ ընդհ. ազգերու պատմութիւն, բայց Աբուլեան ծանօթ էր նաեւ ուսման միւս բոլոր ճիւղերուն, բնական եւ ուսողական գիտութեանց եւ երաժշտութեան, նկարչութեան, գծագրութեան եւն.: Ինքն եղած էր Սանասարեանի առաջին ջութակահար ուսուցիչը, հասցնելով բազմաթիւ աշակերտներ: Յետագային իր աշակերտներուն յանձնած էր այդ ճիւղին դասաւանդութիւնը, ինքն այլեւս չկարենալով ջութակի դասերը առանձինն յօդացաւի մը պատճառաւ:

Աբուլեան ծանօթ էր նաեւ միջազգային գրականութեան, իրենց բնագիրներուն մէջ կարդացած ըլլալով իրեն ծանօթ լեզուներով գրուած բոլոր գլուխ գործոցները: Իսկ միւս ազգերու գրականութեանց, ինչպէս պարսիկ, հնդիկ եւն. գրականութեանց՝ ծանօթ էր գերմաներէն թարգմանութեանց միջոցով: (Գերմանական գրականութիւնը իրապէս ամէնէն ճոխն է թարգմանութեանց տեսակէտով: Չկայ կարեւոր երկ մը աշխարհի որ եւ է լեզուով, որուն թարգմանութիւնը կատարած չըլլան Գերմանացիները): Սակայն Աբուլեան ամէնէն աւելի ծանօթ էր գերմանական գրականութեան: Խորապէս կը ճանչնար գերման դասական բոլոր հեղինակները, մասնաւորաբար Կէօթէ, Շիլլէր, Հէտտէր, Լէսինգ, Հայնէ եւն. եւն. ու գոց գիտէր անոնց լաւագոյն էջերը: Իբրեւ պատմաբան կը ճանչնար նաեւ ոչ միայն գերման պատմագէտները, այլեւ Ֆրանսացի պատմագէտները որոնց գործերը կարդացած էր: Վոլթէր, Հիւգօ, Միշլէ, Թիէռ եւ ուրիշներ ընտանի էին իրեն: Իր մասնաւոր գրադարանին մէջ կը պահէր անոնց գործերը, երբեմն դասերու ատեն ընթերցումներ ընելու համար աշակերտներուն:

Աբուլեան ոչ միայն զարգացած ու հմտալից անհատ մըն էր, սնած ըլլալով գրքերով ու գրականութեամբ, այլեւ կատարելապէս աշխարհիկ մէկն էր եւ կատարեալ մարզիկ մը, sportsman մը: Մարզանքի բոլոր ճիւղերը ծանօթ էին իրեն եւ ինք կուսակից էր անոնց ուսուցման մեր կրթական յարկերէն ներս: Կը հաւատար թէ անոնց լուրջ ու մեթոտիկ կիրառումով սերունդը կը բարձրանար, կ'ազնուանար եւ կը հասնէր բաղձացուած մակարդակին: Կողմնակից էր որ Ֆիզիքական դաստիարակութիւն տրուի, որչափ բարոյական եւ ուսումնական դաստիարակութեան: Ու իր անձին օրինակով ալ կը քարոզէր այս ճշմարտութիւնը: Գիտէր լողալ ու չմշկել, ճարտար որսորդ եւ հեծելանուորդ էր միանգամայն: Աշխարհիկ զուարճութիւններն ալ անծանօթ չէին իրեն: Կարնոյ սալոնական ընկերութեան մէջ կը փնտռուէր իր ներկայութիւնը, իբրեւ քաջածանօթ եւրոպական պարերու եւ իբրեւ գեղեցիկ պարող:

Կարինը, իբրեւ գլխաւոր կեդրոն Թրքահայաստանի, յաճախ կ'ընդունէր եւրոպացի աշխարհագիրներու, պատմագէտներու եւ գիտնականներու այցելութիւնը: Այդ գիտնական ուղեւորները անպատճառ կ'այցելէին Սանասարեան վարժարանը՝ ուր Աբուլեան կ'ընդունէր զիրենք եւ անոնց հարկ եղած ծանօթութիւններն ու տեղեկութիւնները կուտար, իրենց իսկ լեզուով, պարագայ մը՝ որ մեծապէս գոհ կը թողուր զիրենք եւ անոնք կը մեկնէին լաւագոյն տպաւորութիւններով եւ զգացումներով: Յիշենք անոնցմէ օրինակի համար Լինչը՝ հեղինակ երկհատոր «Armenia» պատկառելի գործին. Տիլոն, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի համբաւաւոր թղթակիցը, որուն մահուան լուրը հաղորդեցին վերջերս հայ թերթերը, եւ որ իր թղթակցութիւններով հայկական Ջարդերը ծանօթացուց Եւրոպայի, մասնաւորաբար Անգլիոյ հասարակութեան. Լէյման Հաուփթ եւ Բէլք, գերման ուսուցչապետները, որոնք իրենց հատորներով երեւան հանեցին հայաշխարհի հնագոյն պատմութիւնը, մասնաւորաբար Հայաստանի նախարնիկներուն՝ Ուրարտացիներուն եւ Խալդերուն պատմութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը, մեծ լոյս սփռելով Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան վրայ:

Աբուլեան կ'ընդունէր այս գիտնականները, կ'առաջնորդէր զանոնք եւ ի հարկին խորհուրդներ կուտար եւ թելադրութիւններ կ'ընէր անոնց:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՄՏԱՀՈԳ Է ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

«Մենք անպատրաստ ենք զինուորական տեսակէտով»

Վերջերս աթէնական մամուլին մէջ լոյս տեսաւ նախկին վարչապետ եւ արտաքին նախարար Գ. Ա. Միխալաքօփուլոսի կողմէ ծերակուտական Գ. Սաքէլարօփուլոսի ուղղուած նամակ մը, որ իր բովանդակութեամբ մեծ աղմուկ հանեց Յունաստանի զինուորական եւ քաղաքական շրջանակներուն մէջ եւ սեղանի վրայ բերաւ երկրի զինուորական կազմակերպութեան հարցը: Գ. Միխալաքօփուլոս իր այս նամակին մէջ շեշտելով զինուորական անմիջական կազմակերպութեան եւ բանակի արագ վերազինման անհրաժեշտութիւնը, կ'ըսէ թէ, իր վարչապետութեան օրերուն, 1925ին, պատրաստած էր երկրի զինուորական վերակազմակերպման մէկ ծրագիրը, որ գլուխ պիտի հանուէր տասը տարուան ընթացքին եւ որ սակայն չգործադրուեցաւ յետագայ կառավարութեանց կողմէ:

«Այսօր սակայն, կ'եզրակացնէ Գ. Միխալաքօփուլոս իր նամակին մէջ, առհրաժեշտ դարձած է երկրին զինուորական վերակազմութիւնը, որովհետեւ բոլոր երկիրները կը սպառազինուին: Գերմանիան տենդագին կերպով կը պատրաստուի: Աւստրիան միջազգային արտօնութիւն ստացաւ հաստատելու իր բանակը: Պուլկարիան բնաւ չէ զինաթափուած: Սպառազինման մէջ հաւասարութեան սկզբունքը որ ընդունուած է զինաթափութեան տեսակէտով, պիտի կիրարկուի վերէն սկսելով: Նաւային շինութեանց դադար տալու դաշինքը չպիտի վերանորոգուի երեք մեծ պետութեանց Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ճափոնի կողմէ:

«Ժամանակն է հետեւաբար, որ բոլոր քաղաքագէտներս, միաբանաբար մշակենք զինուորական ծրագիր մը եւ գործադրութեան դնենք զայն: Գոհունակութեամբ կ'իմանամ, որ այս մասին համաձայն է նաեւ պատերազմական նախարարը»:

Ինչպէս ըսինք, Գ. Միխալաքօփուլոսի այս նամակը ռումբի մը պէս պայթեցաւ եւ մեծ աղմուկ հանեց: Մամուլը, քանի մը օրէ ի վեր կը զբաղի անով: Աթենական «Էլէֆթէրոս Անթրօփոս» թերթը, նկատելով որ յիշեալ նամակը ազգային գերագոյն նշանակութիւն ունի, առանց այլեւայլի անկէթ մը բացած է այդ մասին դիմելով անոնց, որոնք ի պաշտօնէ, լաւագոյնս գիտեն երկրին զինուորական վիճակը: Այս թերթը, ամէնէն առաջ դիմած է բանակին մէջ շատ պատասխանատու դիրք եւ հեղինակաւոր կարծիք ունեցող բարձրաստիճան զինուորականի մը եւ ուզած է իմանալ անոր տեսակէտը Գ. Միխալաքօփուլոսի ըսածներուն մասին:

Պատասխանելով այս ուղղութեամբ իրեն եղած հարցումի մը, յիշեալ զինուորականը ըսած է ի միջի այլոց հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Պատերազմական պատրաստութենէն եւ ի հարկին երկրի պաշտպանութեան տեսակէտէն մեր զինուորական կացութեան մասին տեղեակ եղողներուն համար, խնդրոյ առարկայ նամակին մէջ յայտնուած վախերը բացարձակապէս արդարանալի են:

«Յունաստան, այսօր, զինուորապէս բոլորովին անպատրաստ է: Եկած ու գացած կառավարութեանց կողմէ, գոնէ տասը տարիէ ի վեր ոչ մէկ ճիգ թափուեցաւ մեր բանակին իրական վերակազմութեան եւ ամէն բանէ առաջ՝ վերազինման համար:

«Գ. Միխալաքօփուլոս իր նամակին մէջ կ'ըսէ թէ, իր կառավարութեան օրով, զոր տապալեց զօր. Փանկալօս, մեծ ուշադրութեամբ ուսումնասիրուած էին բանակին կարիքները: Այդ ատենուան ծրագրով, սթերլինը 250 դրախմիէն՝ ութ միլիառ դրախմի պէտք էր բաւարարելու համար այդ կարիքները եւ որոշուած էր, ամէն տարի, պիւտճէին մէջ 800 միլիոն դրախմի արձանագրել, այնպէս որ տասնամեակի մը ընթացքին կարելի պիտի ըլլար բոլորովին գլուխ հանել երկրին վերազինումը: Այս բոլորը ճիշդ են»:

Զինուորականը մեղադրելի գտնելէ վերջ Գ. Միխալաքօփուլոսի պահած լռութիւնը 1925էն ի վեր, երբ տարիներով իբրեւ արտաքին նախարար եւ փոխ — վարչապետ գործակցեցաւ Գ. Վէնիզելոսին, կ'ըսէ թէ, որքան ալ ուշ բռնուած ըլլան Գ. Միխալաքօփուլոսի խօսքերը, այսուհանդերձ, անոնք որոշ ճշմարտութիւններ կը պարունակեն:

— «Կը կրկնեմ, աւելցուցած է զինուորականը, մենք, զինուորական տեսակէտով, բոլորովին անպատրաստ ենք: Զինամթերանոցները բոլորովին պարապ յանձնուեցան մեզի նախորդ կառավարութեան կողմէ: Վերջին չորս տարիներու ընթացքին ոչ մէկ բան գնուած է. ոչ նոր ռումբ մը, ոչ ալ նոր փամփուշտ մը մտած է զինամթերանոցներէն ներս: Ազգ. Պաշտպանութեան սնտուկին բոլոր հասոյթները յատկացուած են միայն զինուորական շէնքերու կառուցման զանազան քաղաքներու մէջ: Կ'ուզէին մինչեւ իսկ 150 միլիոն դրախմի ծախսել, որպէսզի պատերազմական նախարարութեան համար նոր շէնք մը շինէին: Ու չորս տարուան ընթացքին հասանք մինչեւ այն կէտը, որ այսօր բացայայտօրէն տագնապալի է մեր արտաքին ապահովութիւնը»:

«Էլէֆթէրոս Անթրօփոս»ի խօսակիցը կ'ըսէ նաեւ թէ նախորդ կառավարութեան անտարբերութիւնը ոճրային եղած է նաեւ բանակի մարզումի տեսակէտէն: Նորագիրներու ամբողջ դասեր բանակէն արձակուած են առանց մարզուելու, անխտիր բոլոր գունդերու մէջ:

Թերթին խմբագիրը հարցուցած է.

— Գ. Միխալաքօփուլոս, իր նամակի վերջաւորութեան մէջ, հանրային կարծիքը լրջօրէն մտահոգելու ձեւով մը եւ վճռականօրէն կը շեշտէր, թէ բանակի վերակազմութիւնը առհրաժեշտական է այսօր: Արդեօք դուք [illegible] պատերազմի մը սպառնալիքը կը [illegible] նէ՞ք եւ ուրկէ՞ կրնայ գալ այդ սպառնալիքը:

— «Այնքան ատեն որ ընդհ. [illegible] դութիւնը չէ ապահովուած, [illegible] զինուորականը, բնաւ չենք կրնար հանգիստ ըլլալ: Ստորագրուած [illegible] զան դաշնագիրներուն պէտք չէ [illegible] արժէքէն աւելի կարեւորութիւն [illegible] Խաղաղութիւնը կ'երաշխաւորուի [illegible] կու երկիրներու միջեւ այն ատեն [illegible] այն, երբ անոնք իրարմէ հողային պահանջներ չունին: Հելլէն. [illegible] վերջին դաշինքը այս տեսակէ[տէն] [illegible] կական արժէք մը ունի.

«Բայց, եթէ այդ կողմէն բոլորովին ապահով ենք, չենք կրնար, կամ [illegible] պէտք չէ որ անհոգ ըլլանք. թէ [illegible] է վտանգ չկայ հիւսիսէն Պուլկա[րա]կան վտանգը պէտք չէ անգիտանալ.

«Պուլկարիան, որ տեսակէտով [illegible] դագին կերպով կը սպառազինուի [illegible] «աշխատաւորական վաշտերով» [illegible] պատրաստէ իր նոր բանակը Հելլէն. Թուրք դաշնագրէն յետոյ համո[զուած] ըլլալով որ չի կրնար այլեւս [illegible] ուիլ արեւելեան Թրակիայէն ներ[illegible] նիկա, ուշ կամ կանուխ եւ վայրկեան յարմար նկատելուն պէս, սիրտ [illegible] ապահովել Եգէականի վրայ իր [illegible] յին ելքը, որուն համար ծանօթ [illegible] արդէն իր թափած ճիգերը:

«Անշուշտ, մեկուսացած պուլկարական վտանգ մը կրնանք դիմագրաւել եւ այսօր: Բայց պէտք չէ միայն [illegible] հաշուի առնել, որովհետեւ եթէ Պ[ուլ]կարիան շարժի, պիտի ուզէ ուրի[շ] [illegible] մը կռթնիլ:

«Եուկոսլաւիան ալ տենդագին կերպով կը սպառազինուի: Հսկայական գումարներ կը յատկացուին ամէն տարի զինուորական պատրաստութեան համար: Եուկոսլաւիան, այսօր [illegible] ուորապէս, Պալքաններու ամէնէն լաւ կազմակերպուած երկիրն է: Անշուշտ պէտք չէ անտեսել նաեւ, որ [illegible] վիան բազմաթիւ վտանգներու ենթակայ է, Իտալիոյ, Ալպանիոյ, Պուլկարիոյ եւ այլ երկիրներու հետ սահմանակից ըլլալուն հետեւանքով»:

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ[Ը]

Աւելի առաջ, սուր վէճ մը ծագե[ցաւ] Քալիֆորնիոյ մէջ: Երեսփ. Ժո[ղովը] նախ որոշեց վերջ տալ առաջնորդ[illegible] բեգին եպիսկ. Յաչատուրեանի [illegible] տօնին եւ փոխանորդով մը կառա[illegible] ուիլ: Երկրորդ ժողով մը, սակայն, ապօրինի գտաւ առաջին որոշումը [illegible] առաջնորդը վերահաստատեց իր պաշտօնին մէջ:

Էջմիածնի կաթողիկոսը, որուն [illegible] զորդուած էր խնդիրը, երկու ժողովներուն ալ որոշումը չեղեալ նկատած եւ յանձնարարած է Գարեգին եպիսկ. [illegible] նիստի հրաւիրել Երեսփ. Ժողովը [illegible] լուծել առաջնորդական խնդիրը.

Մինչ այդ, Գարեգին եպիսկ. [illegible] բերականով մը թեմերուն հաղորդ[ած] է թէ ինքը այլ եւս առաջնորդ չէ [illegible] միայն հոգեւորական մը, եւ թէ [illegible] տարագի մէջ պէտք է դադրեցնել [illegible] անուան յիշատակութիւնը:

Գարեգին եպիսկ. միեւնոյն [illegible] կը թելադրէ պաղարիւնութեամբ [illegible] հնազանդութեամբ ընդունիլ վեհափ[առ]ութեան յանձնարարութիւնը, [illegible] նալով միշտ օրինապահ ու կարգապահ:

Միւս կողմէ հրահանգ տրուած [illegible] Էջմիածնէն՝ ընտրութեան եղանակ[ին] մասին:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Երկու խօսք մայրերին.

Այս գարնան մեր արուարձանում՝ Ալֆորվիլ՝ Կ. Խաչի մասնաճիւղը եւս ուզեց ունենալ իր արենուշների խումբը: Մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ մի քանի աղջիկներ հաւաքել, այն էլ փոքրերին:

Եկաւ ամառը. ծագեց օդափոխութեան երթալու հարցը: Շատ ծնողներ իրենց աղջիկներն ուղարկեցին Ֆրանսական դպրոցների կողմէ կազմակերպուած գիւղագնացութեան: Շատ երեխաներ գնում են այդ կերպով Ֆրանսական ընտանիքների մէջ մի քիչ մաքուր օդ ծծելու: Մաքուր օդէն աւելի նրանք այդ միջավայրում իւրացնում են օտար լեզուն, օտար վարքն ու բարքը:

Դրա համար ո՞վ է մտահոգը...

Արենուշները եւս ամէն տարի գնում են օդափոխութեան, ի հարկէ ոչ թէ ընտանիքների մէջ, այլ բաց դաշտերն ու լեռները: Իրենց բնակարանն է վրանը եւ ընտանիքն իրենք իսկ:

Ու ամէն տարի ալ դժուար է լինում ծնողներին համոզել, որ իրենց աղջիկներին ուղարկեն արենուշների հետ, որոնց բանակային կեանքն ամէն տեսակէտով շատ աւելի մեծ առաւելութիւններ ունի, քան օտար ընտանիքների մէջ ուղարկելը: Բայց դժուար է մեր ծնողներին համոզելը: Ես այդ անձամբ զգացի:

— Տիկին ջան, աղջիկդ փոխանակ օտար ընտանիքի մէջ ուղարկելու, ուղարկիր օդափոխութեան արենուշների հետ: Դրամն ալ աւելի չպիտի վճարես քան գիւղ ուղարկելու համար:

— Տիկին, ի՞նչ կ'ըսէք, խնդիրը միայն դրամը չէ: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ աղջիկ զաւակը՝ իրենցմէ քիչ մը աւելի տարիքոտ աղջիկներու վստահելով՝ ուղարկել հեռուները, ան ալ վրաններու տակ, սար ու ձորի մէջ պառկելու համար: Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոնց կեանքը, ուտելիքը, խմելիքը:

Որքան ուզում ես համոզիր, որքան ուզում ես օրինակներ բեր: Ո՛չ ու ոչ:

Այդպէս էր, որ Ալֆորվիլի մէջ հազիւ երկու մայրեր իրենց աղջիկներն ուզեցին արենուշներին յանձնել:

Ու մի վայրկեան մտածեցի.— արդեօք նրա՞նք են իրաւացի, թէ ես:

Եւ որպէսզի համոզուեմ, ես ալ ուզեցի արենուշների հետ գնալ բանակումի, ապրել նրանց կեանքով, քնել նրանց հետ վրանի տակ, սնանել նրանց կերակուրներով, ու ապրելով նրանց կեանքը՝ վերջնականապէս որոշէի իմ անելիքը: Կամ հիասթափուած քաշուէի մի անկիւն, կապ դնէի լեզուս, կամ նետուէի հրապարակ եւ պահանջէի բոլոր հայ մայրերէն, իմ քոյրերէն, որ իրենց զաւակներին յանձնեն սկաուտական կազմակերպութիւններին:

Խնդրեցի խմբապետուհիներին, որ ինձ ալ տանեն իրենց հետ:

Շատ սիրով խմբապետուհիները համաձայնուեցան: Գնացի, ապրեցի նրանց հետ, նրանց կեանքով: Ու ահա այսօր իմ պատասխանս մայրերին պիտի լինի բանակումի կեանքի նկարագրութիւնը: Վատ կամ լաւ, թող իրենք, մայրերը հանեն եզրակացութիւնը:

X

Սոյն թուի օգոստ. 10ի երեկոյեան Փարիզէն ու արուարձաններէն տասն եւ ութ արենուշներ, հաւաքուած են Լիոնի կայարանը, 20 օրով Մարսէյլ օդափոխութեան երթալու համար:

Խմբապետուհիները օր. Վ. Բէգզադեան եւ օր. Զ. Խանճեան զբաղած են խմբի գոյքերը, վրանները, ամանեղէն, պաշար եւն. ճամբելու գործով:

Աղջիկները 9–16 տարեկան՝ իրենց ծնողներով եւ բարեկամներով՝ հաւաքուած են մի տեղ: Աղջիկներն ուրախ են ու երջանիկ: Քոյրեր են կարծես, այնպէս հոգածու են իրար հանդէպ: Ծնողները չեն բաժնում կարծես զաւակների ուրախութիւնը. մտահոգ են մի քիչ: Վրանների տակ պիտի պառկեն, չոր գետնի վրայ մրսել կայ, փորձանք կայ, ծովը կայ: Երեխաներ են վերջապէս: Ու նրանք դիմում են խմբապետուհիներին. կարգադրութիւններ, երկիւղած խնդրանքներ:

— Աղջիկս քիչ մը վախկոտ է:

— Աղջիկս ամէն բան չուտեր:

— Աղջիկս ծանր աշխատանքի չի գար:

— Վրան բաց կը պառկի չըլլայ թէ մսի:

Ու ծնողներին պատասխանում են խմբապետուհիները վստահ, համոզկեր շեշտով.

— Մի մտահոգուիք, պիտի տեսնէք որ, լաւ պիտի զգան իրենք զիրենք, առողջ ու երջանիկ պիտի վերադառնան:

— Ամա՛ն, աղջիկս ծովին խորերը չը թողուք, լողալ չի գիտեր:

— Հանգիստ եղէք, մենք կը հսկենք:

Կայարանը եռուզեռի մէջ է, հազարներ են օդափոխութեան գնում: Ամէն տեղ երգ ու ծիծաղ, կանչ եւ ուրախութիւն: Մի տեղ նոյն իսկ պարում են, օտարականներ են անշուշտ, դառնում են շուրջպար, հայկական պարի նման: Խանդավառ է ընդհանուր մթնոլորտը: Այնքա՛ն մարդ կայ, դժուար է շարժել դժուար է բեռ անցկացնել:

Ու լինում է այնպէս, որ արենուշներից մէկ մասը՝ խմբապետուհի Բէգզադեանի հետ հազիւ վակոն մտած, դեռ իրենց գոյքերը ներս չառած, գնացքը շարժւում է. միւսները 5–6 աղջիկ, ես ալ նրանց հետ մնում ենք ափ ի բերան: Իրարանցում: Վա՜յ գնացին վա՜յ մնացին: Ինչ պիտի ըլլայ, գոյքերը պիտի կորսուին: Մնացողներէն մի երկուսի գոյքերը գնացել են մեկնողների հետ:

— Հանդարտեցէք, հանդարտեցէք. խմբապետուհի Խանճեանն այստեղ է, նա կը կարգադրէ:

Եւ իսկապէս չանցած քան վայրկեան միւսներն էլ մեկնում են հետեւեալ գնացքով:

Ծնողները՝ բաւական մտահոգ [illegible] են դառնում, ու թերեւս յանդիմանում են իրենք իրենց, որ այդքան հեռու տեղ աղջիկ զաւակ են ուղարկել եւ այն ալ...

Իսկ վերջին մեկնող խումբը գնում է ուրախ, կատակելով, նոյն իսկ իրենց միջադէպի համար երգեր են յօրինում.

Խմբապետուհի Բէգզադեանը
Գլուխը առած վակոն մտաւ,
Յանկարծ շարժւեց գէշ գնացքը
Խումբին պզտիկ դուրսը մնաց.
Վա՛յ գնացին, վա՛յ մնացինք,
Ինչ վատ եղաւ բաժանուեցինք.
Ա՛խ մեր խաղը, երգ ու պարը.
Գետի՛ն անցնի խանգարողը...

Այդ ոգով ամբողջ միջադէպը [illegible] բանք երկիւղ չունին, գիտեն, որ առաջին խումբն իրենց պիտի սպասէ Մարսէյլի կայարանը:

Տեղերն ընդարձակ են. քնում են [illegible] գիւտ:

Առաւօտ թարմ ու զուարթ հասնում են Մարսէյլ:

(1)

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒՔԱՆԴ

Մի՛ միայն
ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿ

— • —

Վիէննայի Մխիթարեան վանքը, ...քէս աղքատացած համաշխարհային ...վերիվայրումներէն, կը ...զանքայմի դէս, մեծ ճիգով եւ զոհողութիւններով «Հանդէս Ամսօրեայ»ին ... Այս համեստ անունին տակ պարզ ...ներս մը ծածկուած չէ, այլ գեղման ...կնքոց ու խորացող մտքի օրինա...ւոր գիտական եւ բանասիրական ...թերթ մը, որուն մակարդակը ...ի տեսակէտ միջազգային նման ...ութիւններու: Ամսաթերթը ...է իր տեսակին մէջ որ հայ ...ին, լեզուին, գրականութեան, ...ութեան ու կրօնին ու փառքե...ութեան ու անկումներուն ինչո՞ւն եւ ինչ...ին կը փնտռէ, այնքան ձեռնհաս...ին ու խղճմտօրէն: Մեր մէջ ամսա...թերթը գրական գեղարուեստական ...թիւով չատ, բաղդատմամբ սրակով ...ատանդով սակաւաթիւ գրողներ...ին Ակայն «Հանդէս Ամսօրեայ»ին ...մը բացառիկ է, ընդունինք այս: ...եաններու, Հ. Ներսէս Ակինեան...նման գիտուններ կ'աշխատակ...ցին ու կ'աշխատակցէին դեռ անոր: ...միայն հայկական, այլեւ համեւ...ական առումով: Եթէ սակայն միջազգային գիտական հորիզոնին վը...չեն փայլիր, այդ անոր համար է ...պզտիկ ժողովուրդի զաւակ են: Գը...ժողովուրդին մեծ զաւակները: ...ժամանակն է որ թօթափենք ազխատու...թեան սյուամաղձը,— ինչ որ հայ...կան է ոչինչ, եւ ինչ որ օտար է ...ենդմէջ տեսնելու: Այս ...ով Վիէննայի հայ պարբերականն...մըն է մեր անցեալին և ներկային ...րայ, եւ մենք հպարտ ենք որ ունինք ...ն, յուսալքումներու եւ քայքա...ումներու այս ընդվզեցուցիչ միօրի...նակութեանց մէջ:

Արդ, եթէ քիչեր գիտեն «Հանդէս Ամսօրեայ»ի այս մեծ ու բացառիկ ...ը, զուցէ աւելի քիչեր գիտեն թէ ...ամիս քանի՞ օրինակ կը սպառի: ...գիտեր թէ ներելի՞ է հրապարա..., այս ողբախառաբար չատ վաւերա... զաղտնիքը, սակայն կը խորհիմ ...լ եւ չարժում ստեղծել հայ ...ութեան մէջ այսքան կա...ձեռնարկի մը հանդէպ: Վստահ ...ոտեր պիտի ցաւին, իմանալով «Հանդէս»ը միայն 250 օրինակ կը ...ամէն ամիս: Բայց այս 250 ...բաժանորդներ ըլլային: Ոչ: ...կը հաւաքէ ու կը պահէ աշ...վրայ հրատարակուած բոլոր ...թերթերը, ըլլան իսկ խմորա... Անկարող վճարելու, փոխանա...թեան կը դիմէ: Կը ղրկէ «Հանդէս»... կը ստանայ հայ թերթերը: Հիմա ...նք հաշուել թէ այս թիւէն քա...բաժանորդ կրնայ ըլլալ, որոնց ...թերեւս դպրոց ու գրադարան: ...ն ժողովուրդը անտարբեր է ...ձեռնարկին հանդէպ: Այս իրողու...սակայն չատ նպաստաւոր վկա...մը չէ մեզի համար: Կարելի չէ ...հանջել որ այս չոր ու ցամաք գի... «Հանդէս»ը ձեռքէ ձեռք ...ւի ու կարդացուի բոլորինկաղմէ: ...է սակայն որ ան այսքան ան...ուի:

...մը աղքատ, չարքաշ ու բազմե... հայ վանականներ կը զուրգու...հայ ցեղին ու անոր անկորնչելի ...թին վրայ, իրենց սրտին այնքան մօտ զգալով զանոնք: Ի՞նչպէս կը վարձատրուին փոխարէնը...:

Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ Քարլայլի մէկ խօսքը,— «Ժողովուրդ մը որ իր կենդանի մեծերը գնահատել չի գիտեր, չապրիր»: Վիէննայի վանքը մեծ է իր գիտութիւնով, իր ճիգերովը եւ սիրովը դէպի մեր ժողովուրդը: Մենք ալ պէտք է զայն սիրենք ու գնահատենք փոխադարձաբար:

Ե. Ք. ԳՐԱՄԷՐ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ներկայացում

■■■

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հոկտ. 1ին ներկայ եղայ Ալֆորվիլի Կ. Խաչի ներկայացմանը: Խաղը՝ հինգ արար, «Ծառանգորդը», հեղինակութիւն Զէնկիլէրցի Մ. Տ. Մինասեանի, իր բովանդակութեամբ չատ հետաքրքրական էր տեղացի ժողովրդի համար, մանաւանդ որ Ալֆորվիլի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն Պրուսայի չրջանի հայ գիւղացիները եւ անոնց մէջ ալ Զէնկիլէրցիները: Թերեւս այդ էր պատճառը, որ հակառակ կիրակի երեկոյ ըլլալուն (բանուոր դասակարգը կը սիրէ չաբաթ երեկոները զուարճանալ), ժողովուրդը խուռներամ լեցուած էր Կ. Խաչի սրահը: Յիսունէ աւելի միայն մանուկներ կային, որ աթոռ չգտնելով՝ ետեւը, երկու կողմերը պատերուն վրայ էին չարուած:

Շատեր տեղ չգտնելով տոմսակ չկրցան առնել, սակայն չուզեցին անմասն մնալ ներկայացումէն ու մինչեւ վերջը կեցան դուրսը տուներու եւ պատուհաններու առջեւ: Բեմ յարդարանքը յաջող էր: Թէեւ ամէն արարի բեմը կը փոխուէր, բայց ընդմիջումները տասը վայրկեանէն աւելի չէին տեւեր: Դերակատարները Տիկ. Խաչաբովուհի, օր. Մ. Թէքթեան, Պ. Պ. Փ. Ռուսուլիկեան, Յ. Պետրոսեան, Հ. Ունանեան, Խ. Գումրոյեան եւ փոքրիկն Գ. Խմբրայեան իբրեւ սիրողներ այնքան լաւ կատարեցին իրենց դերերը որ թէ իրենց պատիւ բերին եւ թէ ներկայացումը կատարելապէս յաջողեցաւ: Շատեր անկեղծօրէն յուզուեցան ու լացին:

Սկիզբէն մինչեւ վերջ սրահը պահեց պատկառելի լռութիւն, ինչպէս կը պահանջէր խաղին բնոյթը:

Ներկայացումէն յետոյ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ խօսք առնելով ըսաւ թէ ժողովուրդ մը կը ճանչցուի ոչ թէ իր հարստութեամբ, այլ իր մշակոյթի հիմնարկութիւններով եւ իր արժանաւոր զաւակներով, որոնք իրենց անձէն աւելի հանրութեան համար են աշխատած:

Զէնկիլէր ունեցած է մետաքսի գործարաններ եւ հարուստներ ունեցած է նաեւ իր չատ թերութիւնները, որ այստեղ ալ կը չարունակուին, բայց անոնց վերեւ ունեցած է իր եկեղեցին, դպրոցը, բեմը, ղրկած է իր զաւակները Պոլիս եւ այլուր կրթուելու: Անոնցմէ մէկն է խաղին հեղինակը, սիրուած բոլորէն, նուիրուած իր ժողովուրդին եւ տուժած Թուրքի կոտորածէն: Թող մխիթարուին Զէնկիլէրցիները, որ ունեցեր են այնպիսի զաւակներ: Նոր երիտասարդութիւնը թող օրինակ առնէ հին ուխտաւորներէն, աշխատելով բարձր պահել Զէնկիլէրի եւ իր առժամեայ բնակավայրի Ալֆորվիլի անունը: Այս ներկայացումը Կ. Խաչին ըլլալէն աւելի Զէնկիլէրցիներուն է ու միանգամայն պատուաբեր ձեզի համար:

Թէ ներկայացումը եւ թէ ճառը գնահատուեցան ջերմ ծափերով: Խաղի հեղինակին ազգականներէն Պ. Գ. Սէլէզեան յայտարարելով Կ. Խաչին նուիրեց 50 Ֆր. իսկ մէկ ուրիշ ազգական մը՝ Պ. Կ. Պետրոսեան նոյնպէս չէր խնայած իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը: Իր անթէլը միջնարարներուն նուագեց նաեւ հայկական ընտիր եղանակներ, ոգեւորելով ժողովուրդը:

Նեղ սրահի մէջ, այդքան բազմութիւն եւ երեխայ ըլլալով հանդերձ, կարգապահութիւնը գովելի էր:

Ալֆորվիլի Կ. Խաչը իսկապէս օգտակար գործ կը կատարէ եւ արժանի է քաջալերանքի:

Հայ մայր մը

Թուրքերը ի՞նչպէս կը պաշտեն իրենց դրօշը
(ՕՐԻՆԱԿ ՄԵՐՈՆՑ)

»»»«««

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ
(Ազատ թարգմանութիւն)

Մի վախնար, այս այգերուն վրայ
չի մարիր կարմիր դրօշը,
Մինչեւ չմարի իմ երկրիս մէջ ծխացող
վերջին օջախը:

Ան իմ ազգիս աստղն է, պիտի փայլի,
Ան ի՛մս է, ան իմ ազգինս է միայն:
Մի խոժոռեր դէմքդ, դուրպա՜ն ըլլամ
քեզ, ո՛վ քմայքոտ հիլալ
Հեղ մը խնդա իմ հերոս ցեղիս, ի՞նչ
է այս զայրոյթդ, ի՞նչ է այս կիրքդ,
Ցետոյ՝ չըլլար մեր թափած արիւնները քեզի հէլալ...
Անկախութիւնը իրաւունքն է՝ իրաւունքը պաշտող իմ ազգիս:
Ես ծագմանս առաջին օրէն ազատ
ապրեցայ ու ազատ կ'ապրիմ
Ո՞ր խենթն է որ քնծի չղթայ պիտի
զարնէ, կը զարմանամ ես իրեն
Թորբոքած հեղեղի պէս եմ. թումբս կը
քանդեմ, կ'անցնիմ,
Կը պատռեմ լեռները, անդունդներու
մէջ չեմ սեղմուիր, կը յորդիմ:
Եթէ արեւմուտքի հորիզոնը պատած է
պողպատեայ պատով,
Ես իմ հաւատքով լի կուրծքիս նման
սահմաններ ունիմ:
Մեծ ես, մի վախնար: Ի՞նչպէս կրնայ
ասանկ, հաւատք մը խեղդել,
«Քաղաքակրթութիւն» կոչուած այդ
միատամ ճանավարը:
Ընկեր՝, հայրենիքէս ներս մի թողուր
վատերը, քնա՛:
Թումբ ըրէ մարմինդ, թող կանգ առնէ այդ լիրբ հոսանքը:
Արդարութեան քեզի խոստացած օրերը պիտի ծնին,
Ով գիտէ՝ թերեւս վաղը ու թերեւս
աւելի կանուխ քան վաղը:
Կոխած տեղերդ «հողչեղչելով» մի
անցնիր, ճանչցիր,
Ու յիշէ անոր տակ պառկող հազարաւոր պատանքները:
Դուն զոհի զաւակ ես: Մի խոցեր,
մեղք է, պապերդ,
Ու մի տար, աշխարհներու իսկ փոխան, այս դրախտ հայրենիքը:
Այս դրախտ հայրենիքի սիրոյն ով զոհ
չուզեր ըլլալ:
Զոհե՛ր պիտի ժայթքին, եթէ սեղմես
հողը, զոհե՛ր,
Հոգիս, կեանքս, ամբողջ էութիւնս
թող առնէ Աստուած
Ու զիս թող չզրկէ իմ մէկ հատիկ հայրենիքէն:
Ո՛վ Աստուած, հոգիիս միակ բաղձանքը սա է քեզմէ,
Որ նամէհրամի ձեռք չդպչի մեր աղօթատուներուն:
Սա էզանները — որոնց ներկայութիւնը սիւնն է կրօնին —
Ցաւիտենապէս երկրիս վերեւ թող հնչեն
Այն ատեն հազար երկրպագութիւն
կ'ընէ իմ տապանս,
Իմ ամէն մէկ վէրքէս, արիւնոտ
կեանքս կը զեղու
Ու դագաղս գետնէն կը ցատկէ,
Ու կը հասնի, թերեւս, բարձրացող
գլուխս, Աստուծոյ գահին:
Ալեծփա դուն, արչալոյսներուն նըշմարուող պանծալի հիլալ,
Թափած արիւններս բոլորն ալ թող
այլեւս ըլլան հէլալ:
Ցաւիտենապէս քեզի չկայ, ցեղիս չկայ
ալ կորուստ,
Ազատ ապրած իմ դրօշիս իրաւունքն է
ազատութիւնը.
Անկախութիւնը իրաւունքն է, իրաւունքն է պաշտող իմ ազգիս:

ՄԷՀՄԷՏ ԱՔԻՖ

Արդի հելլէն բանաստեղծները

— :•: —

Հելլէն այժմու գրականութիւնը առաւելապէս Ֆրանսայի մէջ ուշադրութիւն գրաւած է: Ֆրանսացի քննադատներն ու գիտունները չատ արժէք կուտան հելլէն գրականութեան: Արդի յոյն բանաստեղծներէն Ֆրանսայի մէջ ամէնէն աւելի ճանչցուած են Քոստիս Փալամաս, Սոթիրիս Սքիփփիս, Սիսթիոթէս, Քորիոէս եւն.: Դժբախտաբար մենք ծանօթ չենք անոնց անուններուն իսկ: Հելլէն մեծ գրագէտներու գործերէն մէկ հատ իսկ թարգմանուած չէ հայերէնի: «Նոր Օրի» կամ «Հորիզոն»ի մէջ երբեմն երեւցած են թարգմանութիւններ կամ պատմուածքներ յոյն գրողներէ, բայց ատիկա բաւարար չէ անշուշտ: Պարզ է որ բանաստեղծներուն գործերը թարգմանաբար կարդալով կարելի չէ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել անոնց մասին: Բայց, սխալած չենք ըլլար, եթէ ըսենք որ այժմու յոյն բանաստեղծները ենթակայ չեն: Անոնց աչքին՝ դասական բանաստեղծները արժէքաւոր ու յարգանքի արժանի փառքեր են: Հին ու նոր հելլէն գրականութեան մէջ կայ մտքի ու զգացումի կապ մը: Նորերուն մէջ տիրապետող է հեթանոս ոգին:

Սքիփփիս կապոյտ ծովերուն եւ մանիշակագոյն լեռներուն մէջ, պատրանքներու կառչող բանաստեղծ մըն է: Անոր բանաստեղծութիւններուն մէջ կարօտը կայ հին ու անցեալ օրերուն: Փալամաս փիլիսոփայ մըն է, քննադատ, մեծ զարգացումի տէր, ու հեթանոսական չրջանին խռովքը նոյն չափով չէ տիրապետած անոր: Փալամասի աշխարհը թէեւ Յունաստանն է, բայց երկրէն դուրս չրջագայող Սքիփփիս աւելի Յոյն է քան Փալամաս: Այս վերջինը իր չրջանին ամբողջ կեանքը կ'ապրի: Այդ է պատճառը որ համաշխարհային է ինք: Իր «Գնչուին տասներկու խօսքերը» գործին մէջ կ'ըսէ.—

«Ես իմ չրջանիս ու ցեղիս բանաստեղծն եմ: Ինչ որ մէջս եմ պահած, չեմ կրնար անջատել դուրսի աշխարհէն»:

Իր այդ գործը կը բացատրէ մարդկային կատարելագործումը՝ դարերու ընթացքին: Բայց, բանաստեղծը հասկնալու ու անոր հոգիին թափանցելու համար, հարկ է կարդալ իր գործերը: Անոր երկու երկերը իրապէս տեղական հանգամանք ունին: Հոգ՝ իրական Հելլէն մըն է ան՝ իր քուրթեամբ եւ զգայնութեամբ: Ու իր այդ գործերը այնքան նուրբ են որ մատչելի չեն չատերուն: Իր ուժեղ միտքը եւ հզօր արուեստը՝ բանաստեղծական երեւակայութեանց ականակուռ պատմուածններ կը հագցնեն: Փալամաս կը գտնուէր անոնց ազդեցութեանը տակ, որոնք կը ջանային Յունաստանը կապել հին ձեւերուն: Բայց, իր երիտասարդութեան չրջանը անցնելէ յետոյ, սկսաւ պայքարիլ այդ չարժման դէմ: Ֆրանսացի քննադատ Փլէման՝ Փալամասի գլուխ-գործոցը կը նկատէ «Անշարժ կեանքը»: Այս բանաստեղծութիւնը խորհրդապաշտական է: Զայն ֆրանսերէնի թարգմանած է Արիսթիտ Ուեթրիոտէս:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԺՈՒՌՆԱԼ»ԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

»»»·«««

«Ասպարէզ» (Քալիֆորնիա) կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 սեպտ.).

— «Նիւ Եորքի Մարթինիք հիւրանոցին մէջ գումարուած մաքսանենգ հաւաքոյթը, էջմիածին ուղղած իր հեռագրին ժուռնալի բնոյթ տալով, կ'ըսէ. «Երեսփ. Ժողովս իր անվերապահ վստահութիւնը յայտնեց մեր սիրեցեալ առաջնորդ Տ. Ղեւոնդ արք. Դուրեանի, որ մեծ խոհականութեամբ արգիլեց հայրապետական հրահանգի ոտնահարումը, եւ կրցաւ պաշտպանել Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ էջմիածնի բռնած յոյժ դիրքը»:

Ընդգծումը մերն է, ընթերցողին լուրջ ուշադրութեան յանձնելու համար, գիտակցօրէն ու կանխամտածօրէն կատարուած այս ամօթալի սուտ տեղեկութիւնը:

Ճիշդ այդ տողերուն համար է որ էջմիածնէն փութով կը պատասխանուի Ղեւոնդ արք.ին.— «Գոհունակութիւն եւ օրհնութիւն Երեսփ. Ժողովի անդամներուն եւ գաղութիդ յայտնած վստահութեան համար: Յայտնում ենք մեր օրհնութիւնները: Վստահութիւն օգտակար գործունէութեան եւ վարած ուղիղ կեցուածքին համար»:

Ենթադրելով որ կեղծ չէ սոյն հեռագիրը, կը տարուինք մտածելու թէ չար չէյթանը հոն, մութին մէջ, խաղցուցեր է իր մատը: Վարչական ամէնէն տարրական հասկացողութիւն ունեցող բարձր մարմին մը չէր կրնար թոյլ տալ իրեն, յենուելով փրօվօքէյթիվ (գրգռիչ) հեռագրի մը վրայ, անմիջապէս վճիռ արձակելու եւ հեռագրով պատասխանելու, մինչ աւելի նուազ կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներուն «հանգամանօրէն ծանօթանալու համար» ամիսներ ձգձգած է:

Օրինաւոր Երեսփ. Ժողովի հեռագիրները սրտա՞ծ են էջմիածին. բան մը չենք գիտեր: Սակայն, ծանօթ ըլլալով Ձեկայի գրաքննական սովորութիւններուն, մեղանչած չենք ըլլար, եթէ տարուինք մտածելու թէ անոնք վար դրուած են, «իբրեւ վնասակար գրութիւններ»:

Շէյթանին Պոստոնի պոչն ալ սոյն տարակոյսը ունենալով, կ'ըսէ թէ՝ արդէն, «Երեսփ. Ժողովոյ» հեռագիրն ալ — ուր կը խօսուի վերոյիշեալ սուտ տեղեկութեանց մասին — «ամփոփ ու պատշաճ ձեւով եւ առանց բան մը ծածկելու, կը ներկայացնէ կացութիւնը»:

Ճիշդ է որ չէյթաններու համար «պատշաճ» ձեւն է ստախօսութիւնն ու գրպարտութիւնը ամէնուրեք:

Իբրեւ հետեւանք այս խիստ «պատշաճ ձեւին», կաթողիկոսը, իր չուրջը գնեքրող «չէյթան»ներու ուղղակի կամ անուղղակի ազդեցութեան տակ, խոհեմութիւն համարած է պատասխանելու ռամկավարներու «փրովօքէյշըն»ին, «վստահութիւն յայտնելով խորհրդային կառավարութեան դատը պաշտպանող առաջնորդին», հակառակ անոր որ այս ընթացքը կրնայ քայքայիչ հետեւանքներ ունենալ:

Ինչպէս կը տեսնուի, կաթողիկոսը տակաւին հնարաւորութիւն չէ ունեցած լրիւ եւ ապարկայական կերպով ծանօթանալու Նիւ Եորքի եւ առ հասարակ Ամերիկայի վերջին անցուդարձերուն:

Ռամկավար հաւաքոյթի հեռագիրը այնպէս էր կազմուած, որ կաթողիկոսին ընթացքը հակակառավարական քայլ մը պիտի ըլլար, եթէ մերժէր անմիջապէս վստահութիւն յայտնել իբր «կառավարութեան բարեկամ» ներկայացուած Առաջնորդին:

Էջմիածնի դիրքն ու կացութիւնը այսպէս պարզելէ յետոյ, կը մնայ հանել ուղիղ հետեւութիւններ, եւ ըստ այնմ չարունակել պայքարը խառնակիչներու դէմ, միշտ մնալով օրէնքի սահմաններուն մէջ:

Պէտք է անմիջապէս ճշդենք թէ Երեսփ. Ժողովի նիստերու տեղեկատուութիւնն չի հետեւիր թէ եղած են այնպիսի բաներ, որոնք յիշատակուած են ռամկավար մաքսանենգ հաւաքոյթի էջմիածին ուղղած հեռագրին մէջ: Այսինքն պարզապէս տրուած են կեղծ տեղեկութիւններ յետին նպատակներով:

Սահմանադրական օրէնքով անվիճելիօրէն օրինաւոր է Երեսփ. Ժողովի առաջին նիստը եւ անոր յաջորդող երկրորդ նիստը, որ գումարուած է Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ: Ղեւոնդ Արքեպ. Երեսփ. Ժողովի գումարումէն ետք չէր կրնար Ժողովին վայրը փոխել, Ժողովականներուն լուր տալով կամ չտալով: Որովհետեւ Ժողովը բացուելէն յետոյ՝ Ժողովարարութեան իրաւունքը կ'անցնի Երեսփ. Ժողովին եւ անոր ատենապետ - նախագահը կը դառնայ հասարակ անդամ մը:

Ուրեմն Ղեւոնդ Արքեպ.ի Ժողովին վայրը փոխելը եւ Երեսփ. Ժողովի կողմէն նորընտիր երեսփոխաններու ընտրական իրաւունքը ճշդող յանձնախումբին ջնջումը, ըլլալով անիրաւասու մէկու մը դաւադրական գործողութիւն, չկրնար անդրադառնալ Երեսփ. Ժողովի օրինաւորութեան վրայ: Որով Ս. Խաչ եկեղեցիի մէջ չարունակուած Երեսփ. Ժողովը կը մնայ օրինաւոր, որուն կողմէն պաշտօնանկ յայտարարուած է Ղեւոնդ Արքեպ.ը»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

7.— ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿԻ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆՋԸ ԴԷՊԻ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ

—— o ——

Մարտ ամիսն էր, ձիւնհալը սկսաւ, որու հետ հալեցաւ նաեւ Քիւրտերու մեր երկրի մէջ մնալու յոյսը: ...ը դարձեալ յառաջացաւ, Թուրքերը սկսան լքել ...ւ վանքը ու կը քալէինք Ճապաղջուր:

Ճանապարհին մեր Քիւրտերու պաշարը քանի մը ...որդ այծերն էին: Ատելութիւնը սաստկացած էր ...մեր դէմ, մեզի գրեթէ չէին նայեր այլեւս: Մենք ...ճանապարհին նոր ննջած այծի, ոչխարի ոտք ու ...գտնելով ճաշ կը պատրաստէինք ես ու քոյրիկս ...Երբ եփած կըլլար, Քիւրտերը մեզմէ բաժին կը... կը դառնային: Ոչխերու մէջ կորսուած էինք: Աղասա... ու նախապէս այնքան բարեացակամ Ըմբրի կինը, ...ակը, եւ եղբօրորդիները անխնայ կը չարչարէին ու ...ներէն մեզ, Արոյի փախչիլը պատրուակելով:

Մինչեւ այդ խնդիրը նոր չէր: Անօթութիւնն ու ...թիւնը կատղեցուցած էին զանոնք, կ'ըսէին թէ ...ազգակիցները կը դիւրացնեն Ռուսին յառաջխաղացումը, որ մեր այս թշուառութեան պատճառ դարձան»:

Ալ կարելի չէր սպասել, կը չարունակէինք ճամբան դէպի Տիարպէքիր:

Ահա վերստին կը հարկադրուէինք անցնիլ Մուրատ գետը որ մեր ցեղի գերեզմանը դարձած էր: Ձիւնհալի պատճառաւ ջուրը կատղած էր եւ զինուորական նաւակով մը միայն պիտի անցնէր հսկայ բազմութիւնը որ օրերով ջրի եզերքին կը սպասէր, անօթի, տալով չատ մը զոհեր որ խռնայի հրամանով ջուրը նետուեցան:

Գաղթականութեան հսկանքի մէկ ծայրը դեռ Ս. Կարապետի վանքէն չելած, միւսը Տիարպէքիր անցած՝ կը դիմէր դէպի Դամասկոս, իրականացնելով հայ կամաւորներու այն խօսքը զոր ըսած էին Քիւրտերու երեսին՝.

— «Դէն ժամէ վորըն ժամէ, Նաէն ժամէ հըրըն ջամէ»: (Կամ կուգաք ժամը, կամ կ'երթաք չամը):

Մուրատը անցանք եւ հասանք Տարա Հէնէ կոչուած մեծ գիւղը, որու բնակիչները, ինչպէս ամբողջ Ճապաղջուրի չրջանը, Զազա Քիւրտեր են: Գարուն ըլլալով բանջարեղէնն ալ չատցաւ: Աղի հանքն ալ մօտ էր, եւ կուշտ խոտեր կ'ուտէինք, մանաւանդ առուոյտը: Երբեմն ալ օրհնեալ կլկլէ ալիւրը կը գտնէին չատ սուղ գինով, բայց մեզի գրեթէ չէին տար: Ես կենդանիները արածելու կը տանէի եւ միակ ապրուստի միջոցս առուոյտին բոյսն էր: Դժբախտութիւնը ունեցայ անգամ մը պատահելու գիւղի նախիրին, ուր գոմէշ, եզ, կով, ձի, մատակ ամբողջ իրար խառնուած էին: Նախիրի կողքին, միչտ հետու զոյգ մը գոմէշ ուշադրութիւնս գրաւեց: Երբ հետզհետէ մօտեցայ այդ զոյգը, տեսայ որ մէկը մեր սեփական տան մէջ ծնած ձագն է, որու անունը «Թըմօ» դրեր էինք, իսկ միւսը մեր հօրեղբօր Յովայինը որ կը կոչուէր «Նապլի» եւ գնուած էր Պատկանցի Թէլոյէն:

Չեմ կրնար չյիշել այս զոյգ կենդանիները որ այդ օրը այնքան խռովեցին իմ հոգիս, մեր Թըմօն ծնած էր 1911ին, երբ անասուններու սոսկալի համաճարակ մը կը լափէր Մշոյ դաշտի անասուններու 100էն 70 — 80ը: Այդ համաճարակը կոչեցին «Թէճիր Թըմօ», որովհետեւ այս անունով վաճառական մը ամէն տարի կուգար հազարաւոր անասուններ գնելով՝ կը տանէր մեր դաշտէն: Մեր այդ նորածին ձագը ցաւէն չազդուեցաւ եւ մենք զայն կոչեցինք «Թըմօ»: Հազիւ մեծցուցած էինք, եւ ով որ «Գոմ Թըմօ» ըսէր, ան վրան կը վազէր հաց զտնելու յոյսով:

Քովս էր Թըմօն, չէի կրնար չկանչել «Գոմ Թըմօ»: Կանչեցի: Ու անասունը քովս վազեց: Տարի մըն էր անցեր, բայց խեղճ կենդանին դեռ ինծի չափ կը յիշէր իր տէրը անցեալը: Նախրորդի ուշադրութիւնը գրաւելով այս երեւոյթը, դէպի մեզ յառաջացաւ: Իսկ ես վախէս լքեցի «Թըմօ»ն որ չեմ գիտեր ինչ հրաշքով ինծ պատահեցաւ այդ տեղ, հայրենի տունէս 4—5 օրուան ճամբայ...

Տարահէնէն ալ թողուցինք, չարունակելով ճամբան դէպի Լճէ եւ Հազրօ: Տեղ տեղ վրանները լարելով 2—3 օր կը մնային հանգստանալու համար: Ինծի յանձնուած էր անասունները արածելու պաշտօնը, որ քիչ մնաց գլուխս ուտէր: Դարձեալ Գըժ Մըհէի Ալոյի լամուկը, արօտավայրին վրայ տեսնելով քեկրներ Հայոց ոտքերնէն, ըսաւ.

— «Դուն ալ այսպէս պէտք էր եղած ըլլայիր»:

Իբր պատասխան ըսի որ եթէ քաջ էք, դեռ անցեալ օր սպաննուած հօրեղբօրդ վրէժը լուծեցէք այնինչ մարդուն: Ասոր վրայ զայրացած՝ իր ընկերներու հետ մէկտեղ սկսան քարեր տեղալ գլխուս: Ստիպուած փախայ դէպի վրանները եւ գտնելով Ըմբրին ու Շաքիրը, բացատրեցի կացութիւնը: Անոնք գացին Ալոյին ըսին որ «Եթէ մեր տղուն, գլխէ արիւն կը թափիս»: Բաւական վիճելէ յետոյ, Ալօն իր տղուն ըսաւ. «Մի դպիր, ալ ասոնցմէ բան չիլլար»:

Կը չարունակէինք ճամբան: Եւ մինչեւ միացող քիւրտ գաղթականութիւնը խուճապահար եկաւ հասաւ մեզի՝ բացատրելով այն «վայրագութիւնները», զորս հայ կամաւորները ի գործ դրած էին հանդէպ իսլամ գերիներուն: Անգամ մը եւս նորոգուեցաւ մեր պաշտպաններու ատելութիւնը մեզ հանդէպ: 14 տարեկան տղեկ մըն էի, անօթի վիճակի մէջ չալակ չալկած: Երբ որ եւ է ջուրը կ'անցնէինք, հագուստներս մինչեւ ծունկերս ժողված ըլլալով կը նախանձէին ոտքերուս: Շաքիրի եղբայր Ապտուլ Պաքի, իմ ընկերս էր: Ան չալակ չէր չալկեր, ինծ պէս անօթի ալ չէր մնար, բայց դժբախտութենէն իմ սեպս չունէր, եւ սաւիթ կը գտնէր իր ատելութիւնը թափելու.

— «Պազ, պազ, կեավուր օղլըընը այագլարընա պագ, նէ զատար զահմէթ վէրտաք, օ զատար եէրի կիտիսօր»:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

յայտարարութեան վրայ, նախագահը յայտնեց թէ միջադէպը փակուած է եւ Տիմիթրով պիտի կրնայ մասնակցիլ դատավարութեան.

Այս առթիւ երեւան հանուեցաւ կարեւոր գաղտնիք մը։ Երեք Պուլկարներուն ձերբակալութիւնը հետեւանք է ճաշարանի մը մէկ սպասաւորին մատնութեան։ Այս տղան մարտ 7ին ոստիկանութեան հաղորդած էր թէ կասկածելի անձեր կը յաճախեն Պայէրնհօֆ ճաշարանը։ Երկու օր յետոյ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երեք Պուլկարները։ Սպասաւորին կարծիքով, իբրեւ թէ Վան տէր Լիւպէն ալ ճաշի հրաւիրուած էր երեք Պուլկարներուն կողմէ, բայց միւս սպասաւորները չեն հաստատեր այս կէտը։

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ՝ համայնավար ամբաստանեալները պիտի կրնան հաստատել իրենց անմեղութիւնը, եւ մէջտեղ պիտի մնայ միայն Հոլանտացին։ Բայց, այս խեղճ մարդը, որուն լեզուն բռնուած է, ի՞նչպէս կրցաւ մինակը 16 տեղէ կրակի տալ խորհրդարանին վիթխարի շէնքը...

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Պալկաններու մէջ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԿԸ ԿՆՔԷ ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Ժընեւէն կը գրեն թէ՝ իբրեւ առաջին հետեւանք Ալեքսանդր Թագաւորին այցելութեանց (Վառնա, Պոլիս եւ Քորֆու), Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ պիտի ստորագրուի ոչ – յարձակման դաշինք մը։

Դաշնագիրը պիտի կնքուի հինգ տարուան համար, հիմնուելով Պրիան – Քէլլոկ դաշինքին վրայ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս դէպքին, նկատի առնելով երկու երկիրներուն թշնամական զգացումները որ տարիներ տեւած են։ Միայն վերջին քսան տարիներու ընթացքին երկու անգամ պատերազմի բռնուեցան Թուրքիան եւ Սերպիան։

⁂ Ալեքսանդր Թագաւորը Քորֆու հասած ատեն, շնորհաւորութեան հեռագիր մը ստացաւ Յունաստանի հանրապետութեան նախագահէն եւ կառավարութենէն։ Ամբողջ Եուկոսլաւ մամուլը ախտակներ կը նուիրէ այս այցելութեան, մանաւանդ որ Թագաւորը եւ Թագուհին առիթ ունեցան տեսնելու Քորֆուի մօտ, Վիտօ կղզեակին մէջ թաղուած սերպ զինուորներու դամբարանները։ «Փոլիթիքա» կը գրէ թէ Քորֆուի եւ Վիտոյի 67 գերեզմաննոցները անբաւական եղան ընդունելու դիակները այն զինուորներուն որոնք ուժասպառ ինկած էին Ալպանիոյ ճամբով կատարուած ահռելի գաղթին եւ թէ հազարաւոր դիակներ ծովը նետուեցան։

Քամերկու ամսուան նորածին աթոռին կապելով, խոշտանգած եւ ձգած էին որ մեռնի...

Ոճիրի՞ն տեսա՞կը, վայրագութեան նրբութի՞ւնն է որ կը պակսի Փարիզի մէջ...

Շաբաթ իրիկուան դէմ, անծանօթ մը հեռախօսով կը հաղորդէ ոստիկանութեան, թէ 22 ամսու հիւանդ աղջիկ մը մինակ եւ անխնամ ձգեր են Պաստէօրի փողոցին մէջ (Քոնվանսիոն)։ Ոստիկանապետը անմիջապէս մտանուած տունը կ'երթայ իր քարտուղարին հետ, եւ ի՞նչ տեսնէ.— գրեթէ մերկ, միայն թեւերը ծածկուած երախայ մը կապեր են թիկնաթոռի մը, հաստ չուանով մը եւ կաշիէ գօտիով մը։ Աւելի նրբացնելով չարչարանքը, երախային ոտքերը գարձուցած եւ կապած էին աթոռին տակէն։ Մարմինը ուռած էր արդէն, եւ վէրքեր կը տեսնուէին քթին, շրթունքներուն, մէկ ականջին վրայ. նոյն իսկ այրուցքի հետքեր գտնուեցան։ Մահամերձ երախան անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, իսկ երկու հրէշները, Մատլէն Տիւսան եւ իր տարփածուն անմիջապէս ձերբակալուեցան։ Մատլէն անպատկառօրէն խոստովանեցաւ թէ երախային բուն հայրը զինքը լքած էր, թէեւ անոր ծնողքը յանձն առած էին հոգալ ապրուստը եւ սնունդ մը բռնած էին։ Եօթը ամիս առաջ, կը ծանօթանայ Մառսէլ Տիւմոն անուն երիտասարդի մը հետ, որ կ'ատէր երախան եւ կը ծեծէր, կը մարմրացնէր զայն, ուտելու կը զրկէր կամ կը ստիպէր չափազանց տաք ուտելիքներ կուլ տալու։ «Ես ալ թոյլ կու տայի այդ բոլորը, որովհետեւ կը սիրէի Տիւմոնը։ Այդ օրն ալ ուտելիք չէի տուած, որովհետեւ սինէմա պիտի երթայի...

Դրացիներն ալ կը հաստատեն այս ճիւաղային պատմութիւնը։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ագըրիւր Օնրոր, Հրազդան եւ Քրիստափոր խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Չորեքշաբթի, երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղիին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զարսանճագի Հայրենակց. Միութեան Պօմօն Սէն Ժիւլիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Տիկ. Աղաւնի Սողիկեանի եւ իր պարագաներուն իր ամուսնոյն՝ Մկրտիչ Սողիկեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Անդրանիկ Մարսուպեան (Բալու Արմըճացի) կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Յովակիմ Սարգիսեանը, որ երկու տարի առաջ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուէր և կանոնաւորապէս կը թղթակցէինք, անկէց ի վեր լուր չունիմ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.— Antranik Marsoupian. 57, rue Bernard du Bois. Marseille. France։ Լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեմ։ Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար Բալաթեանը, որ կը գտնուէր Tarare. Ֆրանսա։ Իմացնել Պ. Ճիվան Սոնիկեանի, 15, rue Tustal. Bordeaux (Girond)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար այս Ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Նուսով լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Մ. Տէր-Մովսէսեանի), Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ։

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եռգոյն հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարը, օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Ցուցարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հերոսական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական կանացի դէմքերու։

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ զարդ մըն է եւ պատի զարդ մը բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի փառաւորելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր պահանջներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած զարդէն.

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51, rue Mr. le Prince, Paris (5)։

Լիոն եւ Տէսին, Վաչան Հիւսեան, 3, rue Tellier. Décines:

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու:

Հալէպ Խորէն Գրքչեանէլեան, 22, rue Boustan Kulak:

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք։ Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

— Ձի՞ս, բացագանչեց Էլընոէն, սխալ ըլլալու է, ես չեմ ճանչնար զինքը։ Մնաց որ, շատ լաւ էր այս գիշեր։

Իր շփոթութեան մէջ, բարձրաձայն կը յայտնէր մտածումը։

— Ձեզ կ'ուզէ կ'ըսեմ, պարոն։ Բժիշկը խնդրեց նոյն իսկ պարոնէն որ անմիջապէս գայ։ Երկար չի տեւեր ապրիլը։

Սխալած ըլլալու էք։ Ի՞նչու տեսնել պիտի ուզէ զիս։

— Ձեր անունը արտասանեց եւ ձեր սենեակին թիւը տուաւ։ Նոյնիսկ «շուտ, շուտ» ըսաւ։

Էլընոէն ուսերը թօթվեց, սենեկազգեստ մը եւ մուճակներ հագաւ եւ վայրկեան մը տատամսելէ վերջ, պզտիկ ատրճանակ մը սահեցուց գրպանը։ Ընդհանրապէս իր յոյսը կը դնէր վայրկեանի ներշնչման վրայ, կնճռոտ գործի մը մէջէն դուրս ելլելու համար։ Ատրճանակ մը այս պարագային յաւ չէր յարմարեր եւ կրնար աղմուկ հանել. բայց պարագաներ կան երբ մարդ ինքզինքը երջանիկ կը զգայ մատներուն տակ զգալով ատրճանակի մը կոթը։

Իսկապէս խորհրդաւոր էր այս յանկարծական կանչը։ Ոչ մէկ բան կրնար արդարացնել Եգիպտացիներու կողմէ լարուած ծուղակի մը վախը։ Բայց իր պաշտօնին մէջ, երկար միօրինակ խաղաղութեան մը կրնար յաջորդել ողբերգական հարուած մը։

Միս Քինկի սենեակը երկու յարկ վերն էր. երկարմիջանցքներուն եւ անկիւններուն մէջ սենեկապանուհին հետեւելով հանդերձ, տեղեկութիւններ քաղեց անցուդարձի մասին։

— Կարծեմ կաթուած է։ Գիշերապահը արթնցուց զիս եւ ըսաւ թէ պանդոկին գործակատարը կը հրամայէ որ անմիջապէս ելլեմ։

— Ժամը քանի՞ է, հարցուց Էլընոէն։

— Երեքի մօտ ըլլալու է։

Միս Քինկի սենեակին դուռը հասած էին։ Սպասուհին զարկաւ։

Գործակատարը բացաւ։ Ոտքերը բոպիկ, մուճակներ հագած, գծաւոր տաբատ մը քաշած եւ գիշերազգեստին վրայ կրկնոց մը նետած՝ ծիծաղելի կ'երեւար։ Ընդհանրապէս խնամով շտկուած մազերը տնկուած էին։ Կտրտուելով ներողութիւն խնդրեց։

— Հազար ներողութիւն ձեզ անհանգիստ ընելուս համար, Պ. Էլընոէն, Բայց չարունակ ձեզ կ'ուզէր, եւ բժիշկը մտածեց որ կանչենք ձեզ։

— Հոգ չէ։

Էլընոէն ներս մտաւ։ Բոլոր լոյսերը վառուած էին, պատուհանները փակուած եւ վարագոյրները քաշուած։ Հեղձուցիչ էր օդը։ Բժիշկը, մօրուքը եւ ալեխառն Զուիցերիացի մը, ոտքի կեցած էր անկողնին քով։ Հակառակ հագուածքին եւ յոգնութեան գործակատարը պարտք սեպեց անհրաժեշտ ներկայացումը կատարել։

— Անաւասիկ Պ. Էլընոէնը զոր Միս Քինկ կ'ուզէր տեսնել, բժիշկ Արպոր.

Առանց բառ մը արտասանելու բժիշկը ցոյց տուաւ Միս Քինկի անկողինը։ Էլընոէն սարսռաց։ Մինչեւ վիզը գոց գիշերնոց մը հագած էր եւ գլուխն էր բամպակէ խոշոր գիշերային գլխանոց մը, կզակին տակէն կապուած, որ արգուզարդի սեղանին մէկ անկիւնը կախած կեղծամին տեղը կը բռնէր։ Գիշերազգեստը եւ գլխանոցը Զարըը Տիֆինսի վէպերը կը յիշեցնէին։ Հիւանդը պառկեցէ առաջ իւղով մը հանած էր երեսին ներկերը, բայց սեւ հետքեր մնացած էին յօնքերուն տակ եւ կարմիր բիծեր այտերուն վրայ։ Անկողնին մէջ շատ պզտիկ կ'երեւար եւ ծայր աստիճան ծեր։

«Ուխտաւոր շատոնց անցած ըլլալու էր», մտածեց Էլընոէն։

Մարդկային էակի մը կերպարանքը չունէր այլեւս, աւելի պուպրիկի կը նմանէր, ծեր, շատ ծեր վհուկի մը զոր յօրինած ըլլար խաղալիքներու շինողի մը քմայքը։ Իր շատ փոքր մարմինը հազիւ վեր կ'առնէր անկողնին ծածկոցը։ Կեղծ ատամնաշարը հանելով, իր դէմքը աւելի կը փոսանար։ Առանց իր սեւ աչքերուն, որ տարօրինապէս մեծ էին եւ սեւեռուն՝ կարկամած դէմքին վրայ, մեռած պիտի կարծուէր։ Աչքերուն արտայայտութիւնը փոխուեցաւ, երբ պառաւը տեսաւ Էլընոէնը։

— Շատ կը ցաւիմ, Միս Քինկ, ձեզ այս վիճակին մէջ գտնելով, ըսաւ կեղծ զուարթութեամբ։

— Այլեւս չի կրնար խօսիլ, ըսաւ բժիշկը։ Փոքր կաթուածմը եւ ունեցաւ երբ սենեկապանուհին կուզար ձեզ կանչելու։ Դեռ նոր ներարկում մը կատարեցի։ Թերեւս հիմա մասամբ վերստանայ խօսելու կարողութիւնը։ Ըսելիք ունի ձեզի։

— Կը սպասեմ, ըսաւ Էլընոէն։ Կարծեց ափոփանքի կայծ մը տեսնել հիւանդին մռայլ աչքերուն խորը։ Քանի մը վայրկեան երեք մարդիկը կեցան անկողնին քով եւ դիտեցին մահամերձը։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, եթէ իմ ներկայութիւնս աւելորդ է, երթամ պառկիմ, ըսաւ պանդոկին գործակատարը։

— Գացէք, բարեկամ, ձեզի պէտք չունինք, պատասխանեց բժիշկը։

Գործակատարը Էլընոէնին դարձաւ։

— Կրնա՞մ բան մը ըսել ձեզի։

— Անշուշտ։

Բժիշկը յանկարծական մտատանջութիւն մը նշմարեց Միսի Քինկի աչքերուն մէջ։

— Մի անհանգստանաք, ըսաւ բարութեամբ, Պ. Էլընոէնը պիտի վերադառնայ։ Ձեր, քով պիտի մնայ ձեր ուզածին չափ։

Գործակատարը Էլընոէնը դուրս տարաւ եւ դուռը փակեց, որպէս զի մարդ չլսէ զիրենք։

— Կրնամ ձեր զգուշաւորութեան վրայ վստահիլ, այնպէս չէ՞, Պ. Էլընոէն։ Անհաճոյ բան է մահ ունենալ պանդոկի մը մէջ։ Յաճախորդները չեն սիրեր ասիկա եւ մենք կ'աշխատինք միշտ իրենցմէ ծածկել։ Ես ուրիշ տուն կանուխ մարմինը փոխադրել պիտի տամ եւ երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզի եթէ գաղտնի պահէք ըրածը։

— Կրնաք վստահ ըլլալ։

— Ինչ ձախորդութիւն որ անոր այս գիշեր հոս չէ։ Սասանիկ բարեկամս։ Ուզեցի հեռախօսել եւ հիւանդանոց մը փոխադրել, բայց բժիշկը ըսաւ որ կրնար մեռնիլ զինք պանդոկէն վար չիջած եւ բան մը մնալ լրբաւ։ Եթէ պանդոկին մէջ մեռնի. Ես յանցաւոր չեմ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

11 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2314

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԵՐ ԱՆՃԱՐԱԿ ԵՒ ԱՆՃՈՌՆԻ

Ինչ որ «Դաշնակ Տեռորի Զոհերու Պաշտպանութեան Կեդր. Յանձնախումբ» կը կոչեն, մէկ օղակն է նորօրինակ «չէքիաթ»ի մը,— անսանձ պայքար Դաշնակցութեան դէմ։

Նոր չէ խաղը։ Բայց, նոր ուժ ստացած է, Երեւանէն արձակուած ազդանշանի մը վրայ։

Փոխանակ բարեխօսելու եւ մեղմացնելու իսկական տեռորը որ հայրենիքէն իսկ փախչելու կը ստիպէ, այս մարդիկը կ'ուզեն ցրուել հանրութեան ուշադրութիւնը, որպէսզի ծածկեն ե՛ւ իրենց ե՛ւ Երեւանցիներու քրէական մեղքերը։

Զանազան գաղութներու մէջ պատահած դէպքերը, որքան ալ ցաւալի ըլլան, սովորական արկածներ են։ Նենգամտութիւն է զանոնք անուանել «տեռոր»։

Միջոցն է ամէն մէկ դէպքի պատմութիւնը։ Եւ նենգամիտներն ալ գիտեն ամէն մէկուն պատմութիւնը։

Բայց, իբրեւ իսկական արկածախնդիրներ, անոնք պժգալի խաղ մը կը խաղան։ Կը փորձեն այդ պատահարները ներկայացնել իբրեւ կազմակերպուած, հետեւողական եւ համատարած ահաբեկում։

Ո՞ր հրէշը կրնար յղանալ այդպիսի անէծք՝ ոչ թէ ամբողջ արտասահմանի, այլ ո՛ր եւ է գաղութի մէջ։

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, արկածախնդիրները փորձեցին ամէն միջոց, որպէսզի «չերտաւորուին» գաղութները։ Որպէսզի լայն ճեղքեր բացուին, հոսանք հոսանքի զարնուի եւ մթնոլորտը թունաւորուի։

Այդ իրենց «պարծանք»ն է, ինչպէս յայտարարեցին հրապարակաւ։

Ի՛նչ կասկած որ, աչքի փուշը Դաշնակցութիւնն էր, անոր ուժն ու ծաւալումը։

«Կրա՛կ, կրա՛կ Դաշնակցութեան դէմ»,— կ'ազդարարէին Երեւանէն, օրուան իշխանութեան բերնով։

Բայց, կրակը, այս ընթացքով, պիտի ուտէր ո՛չ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այլ Հօկին եւ անոր նման կծկուած «քլիք»ին գլուխը։

Եւ ահա կը փորձեն անճարակ եւ անճոռնի խաղ մը եւս, «միաթալ» դրօշի մը տակ հրաւիրելով բոլոր հակադաշնակցական տարրերը։

Պատահական երեւոյթ չէ որ, մինչ այստեղ կը կազմեն «Դաշնակ Տեռորի Զոհերու Պաշտպանութեան Յանձնախումբ», զարշելի թռուցիկներ ցրուելով աջ ու ձախ, Ամերիկայի մէջ ալ, միեւնոյն մարդիկը «միացեալ ճակատ» կը սարքեն Դաշնակցութեան դէմ։

Կարդացէք Հօկի Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան շրջաբերականը՝ ուղղուած Բարեգործականին, Հայր. Միութեանց եւ քաղաքական կազմակերպութեանց։

Որքան խարդախ նոյնքան անճարակ, այս մարդիկը իրենց դիմակն իսկ չեն կրցած յարմարցնել։ Կարդացէք եւ դատեցէք.

— «Մենք, Խ. Հայաստանի բարեկամներս, ըմբռնելով Դաշնակցութեան Ծռագոյնի շուրջ յարուցած պայքարի հակախորհրդային Հայաստանեան բնոյթը, մեր աւագ պարտականութիւնը կը նկատենք միացեալ ճակատով պայքարիլ Դաշնակցութեան դէմ, բոլոր Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց անվերապահ գործակցութեամբ»։

Ուրեմն, անգին «տեռոր», ասդին եռագոյն, ուրիշ տեղ մը՝ կոնդակ,— բոլորը մէկ՝ ճակատելու համար Դաշնակցութեան դէմ։ Անշուշտ ի պաշտպանութիւն Խ. Հայաստանի...

Ողորմելիները կը մոռնան որ, այդ Հայաստանը եթէ պաշտպանութեան կը կարօտի, ամէն առաջ պէտք է պաշտպանուի իրենց դէմ։ Իրենց «պագիրկեան»ի խաղերուն, վրան — բաց սուտերուն եւ խաչագողութեանց դէմ։

Վկայ՝ Թաւրիզ ապաստանած փախստականները— այր կին, երախայ — որոնց քստմնելի պատմութեան մէկ տասներորդն իսկ հրապարակուած չէ տակաւին։

Դիւրի՛ն է գրել ու ճառել,— «պայքար հակահայաստանեան տարրերու թշնամական եւ հայրենադաւ գործունէութեան դէմ»։

Եւ սակայն, Խ. Հայաստանի «բարեկամ»ները իրենք են որտարուէ տարի, ներգաղթէ ներգաղթ կը քանդեն հայրենիքի գաղափարը, լեզուապատառ փախուստի մղելով նոյն իսկ բանուորն ու արհեստաւորը։ Մանաւանդ բանուորն ու արհեստաւորը...

Երբ չարքաշ, չարատանջ բանուորն անգամ յուսահատ կը փախչի բանուորա — գիւղացիական երկրէն, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ սարքուած անճոռնի խաղերն ու անճարակ ճառերը չեն որ պիտի նպաստեն Հայաստանի վերաշինութեան։

Ամէն մէկ խումբ որ կը հեռանայ իր հայրենիքէն, այնքան տառապելէ յետոյ օտարութեան մէջ, ճեղք մը կը բանայ, քար մը, շաղախ մը կը քակէ ընդհանրական գաղափարէն։

Եւ մի՛ մխիթարուիք, քրթմնջելով,— Ի՞նչ ընենք, պայմաններուն չեն յարմարած, փախած են։

Ո՛չ, այդ փախստականները կրցան յարմարիլ օտարութեան ամէնէն զարհուրելի պայմաններուն,— «փարանկա»ներու եւ «քէմփ»երու իսկապէս դժոխային չարչարանքներուն։

Եւ յարմարեցան տարիներով, մինչդեռ չատեր ինը ամիս ալ չեն կրցած տոկալ Հայաստանի մէջ։

Ինչո՞ւ,— որովհետեւ բանուորա — գիւղացիական Հայաստանը բանուորին հացն իսկ «պոչ»ով կը բաշխէ. որովհետեւ չորս — հինգ ժամ կամ օրերով պոչ պիտի բռնես, անօթի չսատկելու համար։

Ահա իսկական «տեռոր»ն ու զոհերը,— նոյն իսկ անտեսելով Չեկան։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲՈՇԱՆԵՐՆ ԱՆԳԱՄ...

»»». «««

« Հայրենիք »ն է որ կը պատմէ.—

Թանքըրտի մէջ (Մ. Նահանգներ) քանի մը պարտաճանաչ հայ տիկիններ գաշտահանդէս մը սարքեր էին, ի նպաստ Կ. Խաչին։

Հանդէսը յաջող անցաւ թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս։ Առեւնախօսներէն մէկը փառաբանելով ազգային դրօշը, յայտարարեց.

— Զկայ ժողովուրդ մը առանց դրօշի, բացի բոշաներէն եւ մեր ռամկավարներէն։

Այս յայտարարութեան վրայ, ներկաներէն Տիկին Թաւրէզ բացագանչեց խորին զառնութեամբ.

— Պարոն ատենախօս, մի՛ նախատէք բոշաները, եւ կրնամ հաստատել որ անոնք ալ իրենց կանանչ դրօշը ունին եւ հպարտ են անով։ Կը խնդրեմ որ բոշաները չփիճեցնէք ռամկավարներու մակարդակին։

Ինչո՞ւ ծածկել. «Զարթօնք»ն ալ մեղք ունի այս գործին մէջ։

Քի՞չ գործածեց «բոշա», «բոշայական» բառերը, երբ կը ծաղրէր դրօշամարտը եւ ուրիշ անճոռնի պայքարներ։

Պէտք է բացատրել ուրեմն, թէ բոշաներն անգամ այսքան չպիտի գռեհկանային, պարզապէս կուսակցական կիրք յագեցնելու համար։

Եթէ Ղեւոնդ եպիսկոպոսը առաջնորդն ըլլար ոչ թէ ռամկավարներու, այլ բոշաներու եւ փորձէր անարգել ազգային խորհրդանիշը, ապահովաբար իր շունչն առած կ'ըլլար... Մանէարը։ Կում մըն ալ՝ խեւէն։

Բայց չէ՞ որ բառերը իրենց արժէքը կորսնցուցած են հիմա։

Ցեղային առումով բոշան կը նախատեն, իսկ բուն բոշան, հոգիով բոշան — իրենց շալակը կ'առնեն եւ կը փառաբանեն...

ՎԱՀԷ

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՕՐԻՆԱԳԻԾ ՄԸ

Թուրքիոյ հանրապետութեան 10ամեակին առթիւ, կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է որ կը քննուի այժմ։

Անկէ առաջ ընդհ. ներում յայտարարուած էր Հանրապետութեան հռչակման առթիւ, 10 տարի առաջ, եւ օգտուած էին իրենց դատապարտութեան շրջանին կէսը լրացնող բանտարկեալները։ Դեռ յայտնի չէ թէ այս անգամուան ներումը ինչ պայմաններ կը պարունակէ եւ որոնք պիտի օգտուին։ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ներկայիս Թուրքիոյ բոլոր բանտերուն մէջ 36,000 հոգի կը գտնուին որոնց 1000է աւելին Պոլսոյ եւ Սկիւտարի բանտերուն մէջ են։ Պոլսոյ բանտի 700 բանտարկեալներէն միայն 10 հոգին քաղաքական յանցաւորներ են, իբր համայնավար դատապարտուած ըլլալով։ Կին բանտարկեալները 28 հոգի են որոնց միայն մէկը համայնավար է, միւսները սովորական յանցանքով դատապարտուած են։ Դեռ դատավարութեան մէջ կը գտնուին 600 ձերբակալեալներ որոնց 50ը կիներ են։

Ընդհ. ներումի օրէնքին բովանդակ մտնեցած ըլլալով, բանտարկեալներու մասին մանրամասն վիճակագրութիւններ կը պատրաստուին։

Առնուած լուրերու համաձայն, ներումը ընդարձակ պիտի ըլլայ թէեւ, բայց ապահովութեան տեսակէտը նկատի ունենալով, ոճրագործ դատապարտեալներու մասին մանրակրկիտ քննութիւն կը կատարուի։ Քաղաքական յանցաւորներուն համար հաւանական է որ ներումը լայն սահմանի մէջ ըլլայ, բացի 150նոցներէն։ Օրինագիծը ընդունուելէն յետոյ, ներուածները ազատ պիտի ձգուին հոկտեմբեր 29ին։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ, ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը գումարուեցաւ երկուշաբթի օր, նախագահութեամբ Պ. Հէնտըրսընի։ (Բուն ժողովը պիտի գումարուի հոկտեմբեր 16ին)։

Նախագահը երկար զեկոյցով մը պարզեց մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքները եւ ձեռք բերուած արդիւնքները։ Պատմեց իր խօսակցութիւնները՝ գլխաւոր պետութեանց վարիչներուն հետ, այս ամրան ընթացքին։ Ինք յուսատես է տակաւին, թէեւ բազմաթիւ խնդիրներ առկախ կը մնան։

Պ. Հէնտըրսընի կարծիքով, բաղդատաբար դիւրին է համաձայնութեան մը յանգիլ հետեւեալ կէտերու մասին.— 1. Բռնի ուժի չդիմել.— 2. Ճշդուած է նախայարձակ ըլլալու պարագան.— 3. Սպառազինութիւնները հակակշիռի ենթարկելու խնդիր.— 4. Միօրինակ ձեւի մը վերածել բանակները.— 5. Հակակշիռի ենթարկել զինուորական ելմտացոյցները.—6. Ջնջել օդային ռմբակոծումները.— 7. Մնայուն յանձնաժողով մը հաստատել զինաթափութեան համար.— 8. Նաւային ուժերու խնդիր։

Իսկ աւելի դժուար է լուծել հետեւեալ խնդիրները.—

1. Զինաթափութեան առաջին պայմանագրին տեւողութիւնը.— 2. Ճշդել հրասայլերու եւ ծանր թնդանօթներու տարողութիւնը.— 3. Ցամաքային ռազմանիւթերը կրճատել ոչնչացումով կամ ուրիշ միջոցով.— 4. Զէնքերու շինութիւն եւ վաճառում.— 5. Զինուորական եւ նաւային օդանաւորդութիւն.— 6. Պատիժներ՝ զինաթափութեան պայմանագիրը խզուած ատեն։

Պայմանագրի տեւողութեան մասին քանի մը պետութիւններ կը նախընտրեն հինգ տարին, իսկ ուրիշներ կ'առաջարկեն ութ տարի, չորսական շրջաններով։

Մասնաւորապէս դժուարութիւն կը պատճառեն հետեւեալ երկու կէտերը.— 1. Պատիժի դրութիւնը՝ երբ պետութիւն մը խզէ պայմանագիրը, աւելի ապահովութիւն զգալու պատրուակով.— 2. Հաւասարութեան սկզբունքին գործադրութիւնը

Հէնտըրսըն կը թելադրէ որ անմիջապէս գործի ձեռնարկէ նախատեսուած Մնայուն յանձնաժողովը, երբ որոշ թիւով պետութիւններ, օրինակ քսան երկիրներ ստորագրեն սպառազինութեանց կրճատման պայմանագիրը։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Հէնտըրսըն չեշտեց թէ այլեւս աւելորդ են մասնագիտական վիճաբանութիւնները եւ հարկ է որոշումներ տալ քաղաքական գետնի վրայ, որպէսզի կացութիւնը աւելի պայծառանայ մինչեւ հոկտ. 16։

Բանակցութիւնները կը շարունակուին։

⁂ Այսօր Ժընեւ կը սպասուի Անգլիոյ արտաքին նախարարը։ Պ. Փոլ Պոնքուր իր անգլիացի պաշտօնակցին հետ տեսակցելէ յետոյ, Փարիզ պիտի գայ, մասնակցելու համար նախարարական խորհուրդին որ կը գումարուի վաղը, հինգշաբթի։ Ետքոյ պիտի դառնայ Ժընեւ, մասնակցելու համար զինաթափութեան դիւանի յաջորդ ժողովին։ Անգլ. կառավարութիւնը նոր նախագիծ մը կազմած է, նկատի առնելով վերջին շաբաթներու խորհրդակցութիւնները։ Կը կարծուի թէ այս ծրագիրը պիտի հաստատէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ գոյացած սկզբունքի համաձայնութիւնը։

⁂ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երկուշաբթի օր, յատկապէս այս հարցին առթիւ։ Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց Գերմանիոյ զինումներու մասին։ Գերմանիոյ իշխանութեան փոփոխումը պատճառ եղած է որ Անգլիա փոփոխութիւններ մտցնէ Մաքտոնըլտի սկզբնական ծրագրին մէջ։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները համաձայնած են բանաձեւի մը վրայ որ կը թելադրէ «հաւասարութիւն՝ ապահովութեան մէջ»։ Հետեւաբար, Անգլիան ալ համաձայն է որ եւ է բանաձեւի որ կրնայ յանգիլ Գերմանիոյ վերազինման եւ կուսակից՝ փոխանցման շրջան մը պարտադրելու Գերմանիոյ։ Այս առթիւ լիազօրութիւն տրուած է արտաքին նախարարին, պատշաճ ձեւը գտնելու համար։ Որոշուած է հակառաջարկներ չընել Գերմանիոյ, այլ բարեացակամութեամբ քննել անոր դիտողութիւնները։ Ուրեմն, բանակցութիւններ պիտի կատարուին մինչեւ կարելի սահմանը։ Անգլիա եւ Իտալիա միջնորդի դեր պիտի կատարեն, եւ բանակցութիւնները այնպէս մը պիտի վարեն որ խորհրդաժողովին ձախողման պատասխանատուութիւնը Գերմանիոյ վրայ իյնայ։

Մէկ խօսքով, գերագոյն փորձը պիտի կատարուի, փրկելու համար խորհրդաժողովը։

Թուրքեւսերպ դաշնագիրը պիտի ստորագրուի ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարները կարեւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցան Ժընեւի մէջ եւ մշակեցին ոչ — յարձակման եւ բարեկամութեան դաշինքին վերջնական բնագիրը։ Յարեւման դաշնագիր մըն ալ պիտի կնքուի Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։

Թուրքեւսերպ դաշնագրին ստորագրութեանց փոխանակումը տեղի պիտի ունենար հոկտեմբեր 9ին, Ժընեւի մէջ։ Բայց, աւելի փայլ տալու համար արարողութեան, որոշուեցաւ ստորագրութիւնը կատարել Պելկրատի մէջ, Թէվֆիք Րիւշտիի վերադարձէն յետոյ։ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Էնկիւրի գնաց, ընդունելու համար Ռումանիոյ արտաքին նախարարը։ Նորէն Ժընեւ պիտի գայ, մասնակցելու համար զինաթափութեան ժողովին։

Թէվֆիք Րիւշտի Պելկրատ պիտի այցելէ Փոքր Համաձայնութեան Մնայուն խորհուրդին գումարումէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ Պելկրատի մէջ։ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Էնկիւրիէն զատ պիտի այցելէ նաեւ Սոֆիա եւ Աթէնք, իսկ Պելկրատ պիտի գտնուի հոկտեմբեր 20ին։

, Ինչպէս կ'երեւայ, յառաջիկայ քանի մը շաբաթներու ընթացքին կարեւոր դէպքեր տեղի պիտի ունենան հարաւային — արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

⁂ Լուրի մը համաձայն, Ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ փոխ — վարչապետը, պտոյտ մը պիտի կատարէ Պալքաններու մէջ, նոյեմբերի սկիզբները։ Պիտի այցելէ նաեւ Պուլկարիա։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Թուրքերը այլ ուժին Անտիոքի վրայ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ատենէ մը ի վեր, Դամասկոսի եւ Հալէպի թերթերուն մեծ մասը կը գրադի Ալեքսանտրէթի սանճագին մէջ կատարուած թրքական փրոփականտի խնդիրով եւ ցոյց կուտայ քէմալականներու տարած աշխատանքները։ Կան թերթեր ալ, որոնք կը պաշտպանեն թրքական տեսակէտը եւ կը ջանան հերքել « էլիֆ Պա »ի եւ « Թէգատտիւմ »ի տեսակէտները։

Ուշագրաւ են Հալէպի « Թէգատտիւմ » թերթի խմբագիրներէն մէկուն կողմէ հրատարակուած տեղեկութիւնները Ալեքսանտրէթի սանճագին շուրջ։ Խմբագիրը քննական պտոյտէ մը վերջ այդ շրջաններու մէջ, կը գրէ.—

« Անտիոքի մէջ արաբական ոչ մէկ նշան կայ. ամէն ինչ թրքական է, Արաբներն ու օտարներն ալ հոն թուրքանի ոգիով տոգորուած են։ Անատոլուի թրքական քաղաքներէն ոչ մէկ տարբերութիւն ունի Անտիոք։ Դատարաններու, պաշտօնատուներու, նաշարաններու, դպրոցներու եւ պետական ու առեւտրական բոլոր գործառնութիւններու մէջ թուրքերէնն է տիրապետող լեզուն։ Ոչ մէկ տեղ արաբերէն լեզուի գործածութեան կրնանք հանդիպիլ։

« Թուրքերէնին Անտիոքի շրջաններուն մէջ տարածուելուն գլխաւորաբար երկու պատճառներ նպաստած են։ Նախ Թուրքիա երթալով հոն ուսում ստացող բազմաթիւ երիտասարդներ կան, որոնք Էնկիւրիի մէջ պատուաստուելէ վերջ, կը վերադառնան եւ կը նուիրուին թրքական փրոփականտին։ Երկրորդ, Ռոտոսի եզերքը բնակող Թուրքերը, որոնք Մուսթաֆա Քէմալի հիացողներ են, շարունակ թրքամոլ պատտ փրոփականտներ կ'ընեն։ Անոնց միակ երազն է՝ Ալեքսանտրէթը տեսնել Էնկիւրիին կցուած եւ սուր. դրօշին տեղ տեսնել թրքականը։ Անոնք իրենց թշնամի կը նկատեն Արաբը եւ կ'ուզեն բարոյապէս փճացնել։ Կառավարութիւնը չաշխատիր արգելք ըլլալու Սանճագը թրքական դրօշին տակ տեսնելու ամօթալի ու ճենգամիտ փրոփականտին »։

«ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ» ՎԱՆԻ ՄԷՋ

Վանէն կը գրեն Թուրք թերթերուն.— Երկար ատենէ ի վեր Պիօ Րանոս եւ Տինամարի անուն երկու հրոսապետներ իրենց արբանեակներով կ'ապատակէին Վանայ կուսակալութեան եւ Պարսկաստանի սահմանագլխի շրջանին մէջ։ Ոստիկանական ուժերու կողմէ կատարուած խիստ հետապնդման միջոցին այս հրոսախումբերը երկու կողմի սահմանագլուխները փախչելով կը պահուըտէին։ Ցեղուզակները այս անգամ իրենց պետը Պիօ Րանոսն սպաննելով իրենց զէնքերով կառավարութեան անձնատուր եղած են։ Նոյնքան կատաղի հրոսապետ մը՝ Տինամարի ալ պահապանի մը կողմէ սպաննուելով ձեռք անցուած է։

ՓՈՒԹԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութի « Էլ Ահրար » թերթը կը գրէ՝ թէ հայ փռապաններու աշխատաւորները գործադուլ ըրած եւ հետեւեալ որոշումները տուած են.—

1. Փռապաններու օրական 18 ժամուան աշխատանքի կը դատապարտեն գործաւորները՝ առտուան ժամը 3էն մինչեւ գիշերուան ժամը 9։ Կը պահանջուի որ փոխանակ 18ի 12 ժամ աշխատանք տրուի իրենց օրական։

2. Շաբաթական մէկ օր հանգիստ, կիրակի օր ընդհանրապէս։

3. Իւրաքանչիւր փուռի մէջ կառուցանել արտաքնոց մը։

4. Օրավարձերը վճարել ճիշդ ժամանակին։

Ժողովի միջոցին ընտրած են պատուիրակութիւն մը՝ խնդրելու համար կառավարութենէն որ միջամտէ եւ գոհացում տանայ իրենց պահանջներուն։

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԷՈՐԳ ԱԲՈՒԼԵԱՆ

— o —

2.— ԻԲՐԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ներկայացնելէ յետոյ Աբուլեանը իբրեւ անհատ, հարկ է պատկերացնել նաեւ իբրեւ ուսուցիչ։

Աբուլեան Սանասարեանի մէջ կը դասախօսէր մատենագրութիւն, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, ինչպէս նաեւ գերմաներէն։ Սակայն ան խորապէս կը տարբերէր այդ երկու գիտութիւնները աւանդող սովորական ուսուցիչներէն։ Իրեն համար աշխարհագրութիւնը լեռներու, գետերու կամ քաղաքներու անուններ սորվեցնել չէր, ոչ ալ պատմութիւնը պատմական մեծ դէպքերու յիշատակութիւն կամ յատուկ անուններու ցուցակ։ Աբուլեան հիմնապէս ըմբռնած էր այդ գիտութիւններու կոչումը, դաստիարակչական նշանակութիւնը, եւ զանոնք կ՚աւանդէր գիտական ըմբռնումով եւ որոշ ուղղութեամբ Աշխարհագրութիւնը հայրենագիտութեամբ եւ քարտէսագծութեամբ կը սկսէր ու կը վերջացնէր աստեղագիտութեամբ։ Հին ազգերու պատմութեան համար իբրեւ առաջնորդ կը գործածէր Հայաստանի պատմութիւնը՝ իբրեւ դասագիրք յարմարցուած։ Ու պատմական դէպքերը կը ծառայէին իրեն իբրեւ միջոց մարդկային քաղաքակրթութեան պատմութիւնը ցոյց տալու եւ ազգերու վերելքը պատկերացնելու՝ այդ ճամբով։ Այսպէսով պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն կ՚ընդելուզուէին իրարու մէջ եւ կը կազմէին միաձոյլ ու ներդաշնակ ամբողջութիւն մը։

Ի՞նչ էր իր մեթոտը։ Աբուլեան ծանօթ էր ուսուցման բոլոր մեթոտներուն։ Սակայն անոնցմէ ոեւէ մէկուն ստրկօրէն կապուած չէր. իր մեթոտը եթէ կարելի է այսպէս ըսել, ընտրողական էր։ Ան կը ձեւափոխէր համաձայն պարագաներուն, տեղին, ժամանակին եւ աշակերտներուն կարողութեան եւ ըմբռնումի աստիճանին։ Մանաւորապէս կը սիրէր աշակերտներուն հարցումներ ուղղել եւ ստացուած պատասխաններուն վրայ նոր հարցեր տալով, աշակերտները բերել այն եզրակացութեան՝ որուն կը բաղձար որ հասնէին անոնք։ Պարզապէս սոկրատեան մեթոտ։ Մեթոտ մը սակայն որ դժուար ու վտանգաւոր է, եթէ կիրարկուի համբակ ու անկարող ուսուցչի մը կողմէ։ Իսկ Աբուլեան տիրապետած էր այդ դրութեան ու կ՚իրագործէր մեծ յաջողութեամբ եւ հեղինակութեամբ

Դասը շօշափելի, տեսանելի դարձնելու գաղտնիքը գիտէր .կաւիճի քանի մը հարուածներով սեւ տախտակը կենդանի ու պատկերալից կը դառնար. ու ձեռքին տակ ինկած որ եւ է առարկայ յանկարծ կը ձեւափոխուէր՝ աւանդուած դասը մատչելի, ըմբռնելի դարձնելու համար։

Իւրաքանչիւր պատմութեան կամ աշխարհագրութեան դասին կ՚ընկերանար անպատճառ պատմական կամ աշխարհագրական ընթերցում մը։ Յաճախ դասը կը համեմէր անձնական յուշերով ու տպաւորութիւններով. իսկ ատոնք անսպառ էին, քանի որ ինք ճամբորդած էր ամբողջ Եւրոպայի մէջ լայնքին ու երկայնքին։ Այս պատճառաւ ալ իր դասերը կը դառնային վայելք ու հաճոյք։

Աբուլեան իբրեւ տիպար ուսուցիչ մը՝ քաջ տեղեակ էր աշակերտներու հոգեբանութեան եւ հետեւաբար անոնց աստիճանին իջնելու եւ անոնց հոգիին խօսելու գաղտնիքը գիտէր։ Իր խորապէս զարգացած եւ անկաշկանդ միտքը աշակերտները զարգացնելու ու անոնց միտքը լոյսին բերելու համար որ եւ է առիթ չէր փախցներ։ Պատմութեան դասերուն մանաւանդ անոնց կը ներշնչէր ազատութեան գաղափարը եւ կոչկոռ կապած ըմբռնումներու տապալումը։ Ինքը բառին բովանդակ նշանակութեամբ հայրենասէր մըն էր. սակայն կը խուսափէր ազգասիրական զգացումը ուղղակի եւ շեշտակի ներշնչելէ։ Թերեւս իր տեսուչի կամ վերատեսուչի հանգամանքը եւ ժամանակի տիրող ոգին (Համիտեան շրջան) արգելք կ՚ըլլային իրեն։ Կը զգար իր գրաւած դիրքին պատասխանատու հանգամանքը։ Եւ սակայն ատիկա արգելք մը չէր որ Աբուլեան իր նպատակին չհասնէր։

Այդ պատճառաւ ալ եւ յատկապէս նպատակաւոր կերպով մեծապէս կը ծանրանար ազգերու ազատագրական պայքարներուն վրայ, պարզելով ատոնց եւ հայրենասէր մեծ դէմքերուն գործունէութիւնը։ Կարելի՞ է տարակուսիլ իր մտադրութիւններու մասին երբ ամբողջ տարի մը կը զոհէր ֆրանսական յեղափոխութեան պատմութիւնը աւանդելու համար եւ կամ այնքան կը ծանրանար գերմանական ազատական պայքարը բացատրելու ժամանակ։ Այդ տեսակէտով անոր սկզբունքն էր.—«Աղջիկ, քեզի կ՚ըսեմ, հարսնուկ դուն լսէ»։

Այս ոգին էր որ զինքը կ՚առաջնորդէր նոյն իսկ գերմաներէն դաս աւանդելու ժամանակ։ Ինչո՞ւ մեր ձեռքը կուտար, իբրեւ դասագիրք, Շիլլէրի «Վիլհէլմ Թէլ»ը, եթէ ոչ մեր ընթերցումներուն ատենն իսկ մեզի ներշնչելու ազատասիրութիւն եւ հայրենասիրութիւն. Անիկա գերմանական ազատագրութեան պատմութիւնը պատրուակ բռնելով, շաբաթներով կը կարդար գերման հայրենասէր անմահ բանաստեղծ Քօրնէրի ազատաշունչ քերթուածները.— Քնար ու սուր։

Աբուլեան ազատութեան քարոզիչ .. պահպանողական մըն էր։

Ինք երբեք գործօն յեղափոխութիւն չքարոզեց, չքաջալերեց, եւ սակայն իրապէս յեղափոխական սերունդ մը պատրաստեց Սանասարեանի մէջ։ Եւ եթէ իր աշակերտներէն շատ շատեր յեղափոխութեան ճամբան բռնեցին, ատոնց անուղղակի եւ ըստ երեւոյթին անմեղ թելադրիչը Աբուլեանն էր...

Աբուլեան իբրեւ ուսուցիչ ուրիշ գնահատելի յատկութիւն մը եւս ունէր. ուսանողները չէր բռնադատեր աշխատելու, սակայն կը դրդէր աշխատելու անոնց ինքնասիրութիւնը գրգռելով։ Իր մէկ յանդիմանական ակնարկը բաւ էր թերացող աշակերտ մը ուղղութեան բերելու համար։ Ինք միեւնոյն ատեն լայնամիտ էր եւ գիտէր աչք գոցել աշակերտական թերացումներու վրայ՝ որոնք անխուսափելի են պատանեկան տարիքին համար եւ անոր բերումով։ Աբուլեան միանգամայն իրեն սկզբունք ընտրած էր քննադատութեան մը պահուն, առարկան անձ մը ըլլար թէ արարք մը, անպատճառ գնահատելի, գովելի կողմն ալ մատնանշել։ Իր պարսաւը խառն էր նաեւ գովասանքով։

Աբուլեան իբրեւ տեսուչ կամ վերատեսուչ աչքէ չէր հեռացներ նաեւ ուսանողներուն մասնաւոր ընդունակութիւնները, եւ կը ջանար կարելի եղածին չափ քաջալերել զանոնք։ Այս մասին միայն մէկ օրինակ բաւական է կարծեմ։ Եթէ ներկայիս տաղանդաւոր նկարիչ Գ. Սարգիս Խաչատուրեան կրցաւ հասնիլ իր այս օրուան նախանձելի դիրքին, անվարան կարելի է ըսել թէ ան շատ բան կը պարտի Աբուլեանի քաջալերութեան եւ ընձեռած մասնաւոր դիւրութիւններուն, մինչեւ իսկ հակառակ միւս ուսուցիչներուն քրթմնջիւններուն։ Իրականութիւնը եկաւ վկայել թէ Աբուլեան սխալած չէր։

×

ԻՐ ԵՐԿԵՐԸ

Աբուլեան իբրեւ ուսուցիչ անգնահատելի օգտակարութիւն ունենալով հանդերձ, կրնար նաեւ իբրեւ հեղինակ ալ ծառայել ժողովուրդին, եթէ իր պատրաստած դասագիրքերը հրատարակելու աշխատութիւնն ալ յանձն առած ըլլար։

Ինք այս մասին անփոյթ գտնուեցաւ դժբախտաբար։ Եւ սակայն իր պատրաստած գործերը մեծապէս կարեւոր եւ ուշագրաւ են ամէն կերպով։ Ան ունէր ձեռագիր հետեւեալ աշխատութիւնները, աշխարհագրութեան ուսուցման համար.—

Ա. Հայրենագիտութիւն մը՝ (Հայրենիքի գիտութիւն) որ կը պարունակէր աշխարհագրութեան նախնական ծանօթութիւններու հետ, նաեւ Կարնոյ քաղաքին ու գաւառին աշխարհագրութիւնը, քարտէսներով ու լուսանկարներով միասին։ Թանկագին գործ մը իր տեսակին մէջ։

Բ. Աշխարհագրութեան լիակատար դասընթացք մը, բնական, քաղաքական եւ տնտեսական - առեւտրական, երկու հատոր։

Այս գործը մեծ մասով թարգմանութիւնն էր գերման աշխարհահռչակ Ա. Հումպոլտի, որուն սկզբունքներուն եւ դրութեան հետեւող մըն էր Աբուլեան(*)։

Գ. Ուսումնական աշխարհագրութիւն մը, կամ աստղագիտութիւն մը։ Այս գործը իր նմանը չունի մեր իրականութեան մէջ։ Միայն անոր հրատարակութիւնը բաւ էր ճոխացնելու մեր գիտական գրականութիւնը։

Դ. Օդերեւութաբանական օրագրութիւն մը Կարնոյ քաղաքին համար։

Այս գործը նախապէս կը կատարէր Աբուլեան, շարունակութիւնը յետագային յանձնուած էր Սանասարեանի բարձրագոյն դասարանի աշակերտներուն։ Այդ մատեանին մէջ կը նշանակուէին ջերմութեան նուազագոյն աստիճանները, օրուան մէջ երեք անգամ, առաւօտ, կէս օր, երեկոյ, հովերուն սաստկութիւնը եւ ուղղութիւնը, մթնոլորտային փոփոխութիւնները եւ տեղացումները (անձրեւ, ձիւն, կարկուտ եւն.)։ Վարժարանին մէջ իբրեւ գործիք ունէինք, ծանրաչափ մը, ջերմաչափ մը եւ հողմացոյց մը՝ որ կը գտնուէր «Հին շէնքին» տանիքին վրայ։ Ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր մնաց այդ տետրակը, որմէ մեծապէս պիտի կրնար օգտուիլ Կարնոյ քաղաքին մասին գրող հեղինակ մը, նկատի ունենալով միաժամանակ անոր ծանօթութեանց բաժինը։

Ե. Հերոդոտոսի պատմութեան ամփոփոյթը՝ իբրեւ դասագիրք, գերմաներէնէ թարգմանուած։

Զ. Հռոմէական պատմութիւն մը՝ նմանապէս գերմաներէնէ թարգմանուած։

Վերջացնելու համար Աբուլեանի կատարած գործին թուումը, ըսենք նաեւ թէ ան իբրեւ ջութակի կամ երաժշտութեան ուսուցիչ թարգմանած կամ հետեւողութեամբ գրած էր նաեւ քանի երգեր՝ որոնցմէ միայն երկուքը կը յիշենք։ Անոնք էին «Կարնոյ կեանքը շատ լաւ կեանք էր» եւ «Գարունը բացուեցաւ, ծառերը ծլանը»; զորս աշակերտները կ՚երգէին մեծ ոգեւորութեամբ եւ եռանդով մեր դպրոցական պտոյտներուն ժամանակ՝ դէպի Աղչը Աչըք, Գըրդ Տէյիրմէն, կամ Խանըմ Եօլը եւն. եւն.։

Այս տողերը գրելով, յաւակնութիւն չունիմ Աբուլեանի անձին ու գործին լրիւ պատկերը տուած ըլլալու։ Պարզապէս երախտագիտական պարտականութիւն մըն է որ կը կատարեմ։ Ու Աբուլեան թող ընդունի մեր այս տողերը իբրեւ ծաղկեփունջ մը քաղուած հայրենի ծաղկալից դաշտերէն ու լեռնալանջերէն, իր նորաբաց շիրիմին համար։

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(*) Ընկերներէս Գ. Մ. Տ. Բ. ինծի հաղորդեց թէ ինքն ունենալով այդ աշխատութեան ձեռագիրը, իր հետ Պոլիս տարած էր։ Հոն, ինչպէս կ՚ըլլայ կը գողնան իր գրադարանէն։ Աշխարհագրութեան հեղինակ մը (Պոլսեցի) ձեռք կը ձգէ զայն եւ մեծապէս կ՚օգտուի իր պատրաստած գործին համար, առանց սակայն Աբուլեանի անունը յիշելու....։

ՈՐՊԷՍԶԻ Գրականութիւնը ծաղկի եւ Հայ գրագէտը ապրի

(Հայ Մշակոյթի տօնին առթիւ)

«Յառաջ»ի ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն երկու խմբագրականները, ինչպէս նաեւ երիտասարդ գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեանի խանդավառ մէկ յօդուածը, խումբ մը մտաւորական — արուեստագէտներով դէպի Յունաստան եւ Սուրիա, ուսումնասիրական արշաւ մը կատարելու համար։

Մինչեւ գաղափարին մարմին առնելը, հետեւեալ թելադրութիւնը համեստօրէն կը յանձնեմ «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ մեր գրագէտներու նկատառման։

Հայերէն գրքի չսպառուելուն, եւ հայ գրագէտի զրկանքներու մասին, հատորներ լեցնելիք հսկայ գրականութիւն մը կայ. երկու խոշոր վէրքեր որոնք առ հասարակ բարենիշ մը չեն կազմեր հնօրեայ ազգի մը համար։

Ընկերային այս թերացումին մէջ, անշուշտ իրենց բաժինը ունին իրերայաջորդ ազգային աղէտները։ Եւ սակայն, քանի տարիները կը յառաջանան եւ մեր ժողովուրդը իր մէջէն կը չոկէ, նոյն հանդարտութեամբ պէտք է որ քաջալերուի գրագէտը, որուն կեանքը աւելի տաժանելի է քան յետին բանուորին կեանքը։

Գաճաճ կը մնան այն ազգերը, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց չեն տար դէպի գրականութիւնը, ապահովաբար մեծագոյն միջոցը ժողովուրդի մը քաղաքակրթական արժէքը ցոյց տալու տեսակէտէն

Հայ Գրողներու Միութիւնը գեղչեալ դին նշանակած էր շարք մը հրատարակութիւններու համար, Գրքի Օրուան առթիւ։ Իցիւ թէ այդ օրը բազմաթիւ հատորներ ներս մտնէին հայ ընտանեկան սեմերէն։

Հայ Գրքի բարեկամներուն համար իցիւ թէ այդ օրը դառնար մեծագոյն խանդավառութեան եւ ոգեւորութեան օր մը։ Աւելի առաջ երթալով, ցնո՞րք մըն է արդեօք հայ անկախ երիտասարդութեան համար, տեսնել Ահարոնեանը եւ Վահան Թէքէեանը որ կողք կողքի, արտասովոր եղբայրակցութեամբ մը կոչ մը ուղղէին մեր պառակտուած ազգին, որպէսզի աւելի սերտօրէն փարի ազգային արժէքներուն, այս համայնական տօներուն վրայ։

Գոնէ հայ մշակոյթի պահպանման, զարգացման եւ տարածման համար բոլոր ուժերուն համագործակցութիւնը [illegible] պիտի ապահովուի

Մինչ այդ, կարելի չէ՞ր փափաքիլ Հայ մտաւորականներու արշաւներ կազմակերպել դէպի գաւառները, դէպի գիւղերը, ուր թանկագին համրանք մը ունինք։ Հեռաւոր անծանօթ գիւղաքաղաքէ մը կ՚ապահովցնեմ թէ մեր երիտասարդ մտաւորականները ամէն տեղ պիտի գտնեն հայ լեզուին եւ խօսքին կարօտ ունեցող պանդուխտ հայրենակիցներ, որոնք ամէնէն արտասովոր ընդունելութիւնը պիտի ընեն անոնց։ Անոնք տարիներէ ի վեր սրտէ եւ մաքէ հեռու այս ազգակիցներուն մօտ պիտի գտնեն ներշնչումի եւ ոգեւորութեան այն աղբիւրները, զորս կը յուսան գտնել Յունաստանի եւ կամ Սուրիոյ հեռաւոր մեր եղբայրներուն մօտ։

Հայ Մշակոյթի, Հայ Գրքի Օրը, մեր գաղութին համար ապահովաբար պիտի ըլլայ խանդավառութեան եւ ոգեւորութեան օր մը, եթէ մեր ղեկավար մտաւորականութիւնը համապատասխան լրջութեամբ եւ կորովով կազմակերպէ այս գործը։

Ճիշդ երկու տասնեակ տարիներ առաջ ամբողջ հայ ժողովուրդը, իր ղեկավար մտաւորականութեան առաջնորդութեամբ կը տօնէր Հայ Տառերու 1500ամեակը։

Կ՚ըսուի թէ չանսատակ Թալէաթը, այդ օրերուն տեսնելով մեր ժողովուրդին թռիչքը դէպի Լոյսը, դէպի Գիրքը, այդ օրերուն կը յղանար մեր ցեղին համար իր զարհուրելի ոճիրը։

Այս տողերը գրողը ծնած է «Թիւրք օղլը Թիւրք» գաւառի մը մէջ, ուր 75000 թրքութեան մէջ հազիւ ինսուն տուն հայ կար։ Եւ ըսել թէ այդ ամբողջ գաւառին մէջ մեր գիւղն էր որ ներկայանալի գրադարան մը ունէր։ Ի տես այս երեւոյթին Երէցլի երբեմնի կուսակալը կը բացագանչէր.

— «Այս ափ մը Հայերը մեզմէ դարերով առաջ են անցած»։

Մեր ժողովուրդին այդ թռիչքը, ինչո՞ւ համար պիտի կասի այս լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ։

Կուսակցութիւններուն, առաջաւոր մտաւորականութեան եւ հանրային կազմակերպութիւններուն վրայ կը ծանրանայ սրբազան առաքելութիւնը յաւէտ արթուն եւ ժիր մնալու եւ օգտուելու բոլոր առիթներէն, հայ գրականութեան եւ արուեստին կանթեղը առ կայծ պահելու համար։

ԱՐՄԷՆ ՑՈԼԱԿ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«Հայ Մշակոյթի Օրը» Փարիզի մէջ

»»»«««

Շաբաթ օր խուռն բազմութեան փայլուն յաջողութեամբ տօնուեցաւ Հայ Մշակոյթի Օրը, Սալ Կաւօ մէջ։

Տեղի անձկութեան պատճառաւ յետաձգելով բուն հանդէսը … այսօր կը հրատարակենք նախագահ Պ. Ռուբէն Բերբերեանի բացման ճառը.—

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս … այսօր Փարիզի ու շրջաններու … մշակութային հաստատութիւններ… միացեալ ուժերով, անանց … եւ կուսակցական, դաւանակարգային … կրօնական խտրութեան, միացան … կազմակերպեցին Հայ Մշակոյթի Օր… տալով անոր այն անհրաժեշտ բարո… յական ոյժը եւ հեղինակութիւնը … կրնար դարձնել զայն Համազգային Տօն։

Այսօր՝ ուրախ ենք յայտնելու … հայ մշակութային կազմակերպութիւնները՝ անվերապահօրէն … միացան այս ազգային տօնակատարութեան շուրջը։ Ու մեր խորին … շնորհակալութիւնը կը յայտնենք … հայ թերթերուն, այն հայ գրագէտ… րուն, այն երաժշտագէտներուն … պէս եւ բոլոր անոնց որ իրենց … չափով անկեղծօրէն օգնեցին … հանդէսին կազմակերպութեան … յուսով ենք որ ամէն տարի այս … նախաձեռնութիւնը պիտի արտայայտէ … Հայ Մշակոյթի որ եւ է մէկ ճիւղը … տարի ընտրեցինք հայկական երաժշտութիւնը։

Զնոյած չափազանց ծանր նիւթ… կան եւ բարոյական պայմաններ… մենք ուզեցինք այսօրուան երեկոյթ… ամփոփել հայ երաժշտութեան … բեր երանգները։ Այսօր դուք … պիտի լսէք եւ կրօնական եւ ազգային … գեղջկական եւ սալոնի երաժշտութիւնը, որոնց կերտողներն էին մեր … երգահանները։ Պիտի երգուին … ւագուին հայ հին եւ նոր հեղինակներու գործեր — հեղինակներ որոնց … մէկ մասը արտասահմանեան հայ … գահաններ են, միւսը Հայաստանի … ապրող ու յօրինող հայ երգահան… Կասկած չկայ, որ հայկական երաժշտութիւնը ինչպէս եւ ամէն ազգային երաժշտութիւն, կրնայ տակաւին … ծաղկիլ իր հայրենիքին մէջ, … բնական պատճառները այդպէս … պահանջեն։ Ու Հայ Մշակոյթի … նուիրուած այս տօնակատարութեան … մենք ուզեցինք անխտիր բոլոր հայ … րաժշտագէտներու ստեղծագործութեան հաշուետեսը ներկայացնել … (ըստ կարելւոյն), լինի արտասահմանի, լինի Հայաստանի մէջ ապրող երգահաններու։

Այսօր կը լսէք անոնք որոնց … առաւելապէս եթէ ոչ բոլորովին … ընդգրկած է զուտ անհատական եւ … րոպական երանգներու չափ մը … միւս կողմէ՝ անոնք, որոնք իր… ընտրած նիւթերու բնոյթով իսկ … իրենք զիրենք աւելի մօտ կը զգ… հայ ժողովրդական երգերու ըմբռ… նուր ոգին։ Այս երգահաններու … կան մեր եւ հին սերունդի ներկայ… ցուցիչները, ինչպէս Չուհաճեան … Կոմիտաս եւ Սպենդիարեան եւ … նոր սերունդը։

Այսօր մենք ուզեցինք ընդգծել … հայ ժողովուրդը ունի երաժշտութ… բնատուր ձիրք, ու մեր երգը զ…

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Բայց ո՞ւր է Բէգզատեանը, ուր են աղջիկները. չկան։

Գնացքը հազիւ կանգնած, մեր վակոններին են մօտենում անծանօթ արենուշներ եւ սկաուտ տղաներ, Մարսէյլի արենուշներն ու արիներն են։ Դիմաւորելու են եկել իրենց քոյրերին։

Առաջին անգամն է ,որ կը տեսնուեն. անծանօթներ են անձամբ, բայց ի՜նչ ջերմ հանդիպում, ինչ անկեղծ գուրգուրանք։ Չէ որ մէկ գաղափարի են ծառայում։ Միեւնոյն միութեանն են պատկանում։

— Այս որքա՞ն քիչ էք։

— Ո՛չ, ո՛չ շատ ենք, բայց ... ու պատմում են միջադէպը, երգում նոր երգը։

Զանգած քսան վայրկեան՝ հասնում է նաեւ Բէգզատեանի խումբը։ Ի՜նչ կատակներ, ինչ սրախօսութիւններ։

— Բայց ո՞ւր են մեր դոյքերը...

— Կորսուեր են, չկան։

Արիները եւ Մարսէյլի արենուշները առել տարել են։

— Թէեւ մօտիկ է բանակավայրը, ասում է Մարսէյլի խմբապետուհի օր. Մ. Մարտիրոսեանը, բայց ուղղակի հոն չպիտի մեկնինք։ Դեռ քիչ մը մեզ մօտ կը հանգստանաք։ Կը նախաճաշէք։

Ու Փարիզցիները թեթեւցած իրենց բեռներէն ուրախ իջնում են քաղաք։

Նրանց առաջնորդում են Պ. Ն. Կակոսեանի հիւրանոցը։ Նախաճաշը պատրաստ է, տաք կակաոն նրանց է սպասում։

Աղջիկները լուացւում են, մաքրըւում։

Նստում են նախաճաշի.—Ի՜նչ աղուոր հաց, լաւա՜շ, հայկական հաց։

Հիւրանոցում ապրող Հայեր, ոգեւորուած աղջիկների գալուստով, նուէրներ են տեղացնում, ձմերուկ, սեխ, խաղող...

Ուտում են, խմում, կշտանում։

Մարսէյլի արենուշները (իրենց անունով կոչենք «Սիփան»ը) աւագ խմբապետուհուն առաջնորդում են ընտրուած բանակավայրը, հեռու չէ, Սէնթ Անթուանի մօտ, հայ գիւղերով շրջապատուած մի վայր։

Միւսներն սկսում են նամակներ գրել իրենց ծնողներին, նրանց հանգստացնելու համար։ Պ. Ա. Մարտիրոսեանը հեռագրում է «Յառաջ»ին աղջիկների անվտանգ տեղ հասնիլը։ Թող հանգիստ լինեն բոլոր ծնողները։ Խմբապետուհի Խանճեանը «Սեւ բուն» (բոլոր արենուշները համարեա ունին իրենց մականունները։ Ես աւելի իրենց մականուններով պիտի կոչեմ իրենց)։ Խմբապետուհի Սեւ Բուն ժողով է գումարում, անում է այդ օրուան եւ յաջորդ օրուան կարգադրութիւնները, բաժնում են խմբակների ,նշանակւում են խոհարարուհիները, մատակարարները, տնտեսուհիները, առաջնորդները։ Դոյքերը ղրկուած են արդէն։ Կէս օրէն յետոյ, ժամը 4ին աղջիկները նստում են հանրակառք։ Երգում են ճանապարհին հայերէն, ֆրանսերէն երգեր, մարդիկ նայում են նրանց ժպտալով։ Արենուշներ են, նրանց կարելի է ներել այդպիսի չարութիւններ։

Ահա եւ... Ֆօնեստան, իրենց բանակավայրը։ Մայրիների մի գեղեցիկ անտառ է այն։ Մի հսկայ կալուած, որ պատկանում է մի անուանի դուքսի։ Երեք կողմէն շրջապատուած է պարիսպներով, մէկ կողմը, որ նայում է ծովին, հսկայ ժայռերով պատնեշուած կտրուած իջնում է վա՜ր, վա՜ր։ Համարեա թէ անմատչելի է այդ կողմէն անտառը։

Հնադարեան մի դղեակ, պարիսպների եւ աշտարակների աւերակներ, ջրհորներ ու պաղ, զուլալ աղբիւր։

Շատ սիրուն է «Ֆօնեստան»ը։

Աղջիկները բաւական պիտի քայլեն մինչեւ իրենց ընտրած տեղը հասնելու համար։ Եւ քայլում են նրանք իրենց քայլերգը երգելով՝

Ահա մենք կուգանք, աշխոյժ քայլերով,
Հայ աղջիկներս անվեհեր զարթնած,
Լեռան լանջերուն ապրիլ խումբերով
Միշտ առաքինի կեանքով զօրացած։
Արենուշներ
Հայ աղջիկներ
Ջուարթադէմ
Բոլորի դէմ։
Եկէ՛ք հայ քոյրեր, ժանձրոյթը թողնենք,
Միանանք կեանքին եւ մեզ միացնենք
Միասին քայլենք աշխոյժ, կորովի,
Մեր ազգի պարծանք ըլլանք յիրաւի։
Արենուշներ,
Հայ աղջիկներ
Ջուարթադէմ
Բոլորի դէմ...

Այնպէ՜ս անուշ է իրենց ընտրած եզերքը։

Ահա եւ ընտրուած տեղը մայրիների մէջ։ Աճում բլուրների վրայ հայկական գիւղեր, եկեղեցի, դպրոց։

— Այս չէ միայն. ասում են Մարսէյլցիները. այս անտառի յետեւը վերէն վար հայկական տներ են. ամբողջ գիւղեր, իսկական Հայաստան։ Ու Փարիզցիները՝ գոհ իրենց բանակավայրէն՝ համբուրում են «Սիփան»ի խմբապետուհի «Մեղու»ին։

Սուլիչը հնչում է. իրարանցում. պէտք է լարել վրանները։ Ամէն խմբակ ինքը պիտի լարէ իր վրանը։

Փոքրիկ «Թռչնիկ»ները ընտրել են մի շատ գեղեցիկ անկիւն. մեծերէն մէկը դիտողութիւն է անում, թէ յարմար տեղ չէ, հովի դիմացն է, Թռչնիկները յամառում են։ Առում են խմբապետուհուն.

— Հոգ չէ թող պառկեն այս գիշեր. վաղը իրենք կըհամոզուին եւ կը փոխեն վայրը, թող վարժուին, եւ մի քիչ աւելի աշխատեն։ Այնքան գործ կայ անելու։

Պէտք է խոհանոցի օջախը փորուի, մառանի, հանդերձարանի վրանները լարուին, աղբի եւ աղտոտ ջրի համար հորեր փորուին... «Թաթի - Թաթին» շինուի։ Ոչ, ամէնն այսօր չի լրանայ, բանակավայրը պիտի մաքրուի։ Ի՜նչ աղուոր մարգիկ են եղել այստեղ ըն-բռնողները, այս որքա՜ն թուղթ եւ քան կոտրտուած ապակիներ կան

Ուշ է արդէն, «Սիփան»ի աղջիկները եւ մի քանի արիներ, որ եկած էին … րենց քոյրերին օգնելու՝ վերադառ… նում են քաղաք։ «Սիփան»ը վաղը պիտի … շաբաթ, կէս օրէն յետոյ պիտի … բանակելու։ Յոգնած են աղջիկները … ընթրում են պաղ ուտելիքներով … մում են տաք թէյ ու քնում են։

Շաբաթ կէս օրէն յետոյ գալիս են Մարսէյլցիները։ Լարում են իրենց վրանները։ Փոքրիկ վրաններ … լորովին նոր եւ մանաւանդ խմբ… փական վրաններ, նրանք փոխարին… բար վերցրել են իրենց բարեկամ … բանակայի արենուշներէն։

Շաբաթ օրն էլ անցնում է եռանդ… մէջ։ Բայց վերջնականապէս … րաստ է բանակավայրը։ Շտկուած … վրանները մաքուր ու կոկիկ, զարդ… ուած են կանաչ ճիւղերով, ծաղիկներ… րով։ Բանակավայրի շուրջը պար… քաշուած, ու տեղ տեղ գրուած … «Մուտքն արգիլուած է կողմնակիներ… րին»։

(2)

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԵԱՆ

[illegible]

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՔԻՍ ՆՄԷ…

Գոլտիմոբի ճէն անդին, Ամերիկացիները պիտի կրնան ազատօրէն խմել գինի եւ ուրիշ ոգելից ըմպելիներ: Ամբիչքիներու դէմ դրուած արգելքը վերջնական կը դադրի, երբ 36 նահանգներ վաւերացնեն գինգուած օրէնքը Գունտ. Յոյս է որ տեղի պիտի ունենայ 36 նահանգներու վաւերացումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ողիմպիականին առթիւ

Մանրամասն տուեր էինք նկարագրութիւնը Հայաստանի առաջին ողիմպիականին, որ տեղի ունեցաւ 18 սեպտեմբերին, Երեւանի մէջ: Այս առթիւ գրուած կարգ մը յօդուածներէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական հատուածները եւ կարեւոր տեղեկութիւնները

Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Ա. Գալոյեան կը գրէ.—

Հայաստանի աշխատաւորական մարզախաղը ոչ թէ խումբ մը մարզող մրցանիշային մարզանքներու շարժում մըն է, այլ զանգուածներու առատայայտութիւն, ընկերվարական շինարարութեան եւ երկրի պաշտպանութեան համար ստեղծուած:

Վերջին երկու տարուան ընթացքին,

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

Զախտեր ծրագրի մը հետեւանքները

— :•: —

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ.).

— «Բարեգործականը, որ նիւթական հսկետ նպաստներ կը տրամադրէր Սուրիոյ եւ Լիբանանի բազմաթիւ ազգային վարժարաններուն, շատ ճախող եւ գժգոխ կարգադրութեամբ մը փոխած է ձեւը այդ նպաստին եւ որոշած իր կողմէ պատրաստուած կրթական նոր ծրագրի մը համաձայն գործածել յատկացուած 4200 անգլիական ոսկին, բոլոր գաղութներու համար: Ըստ Բարեգործականի իմաստուն վարիչներուն կողմէ պատրաստուած այդ ծրագրին, կրթական վարկերը պիտի փոխարինուին

[illegible]

(Վերջ)

Le "CAFÉ MARTIN"

Այսօրուընէ սկսեալ, իմ սուրճիս գինը զեղչուած է քիլոյին վրայ 0,80: Ուրեմն «Քաֆէ Մարթէն»ը պէտք է ծախուի, այսօրուընէ սկսեալ, կէս քիլօն 8 Ֆր. 80, (իսկ 250 կրամը՝ 4 Ֆր. 40), թէ Գլխաւոր Մթերանոցիս մէջ, թէ Փարիզի եւ արուարձանի մասնաճիւղերուս եւ այլ մթերանոցներուս մէջ: Գաւառի մթերանոցներու մէջ՝ կէս քիլօն 9 Ֆր. 20, (իսկ 250 կրամը 4 Ֆր. 60): Միւլհաուզի մէջ՝ մաքսը աւելցուած է: Սարբրիւքի մէջ՝ կէս քիլօն 9 Ֆր. 80, (իսկ 250 կրամը 4 Ֆր. 30):

ԷՕԺ. ՄԱՐԹԷՆ

34, Rue Joubert, Paris

Հեռաձայն	Triuité	03-64
	»	03-65
	»	03-66

Մասնաճիւղ A.— 18 Rue Turbigo, PARIS, Հեռաձայն Louvre 06-77.

Մասնաճիւղ B,— 64 Rue Voltaire LEVALLOIS — PERRET, Հեռաձայն Péreire 17-59:

Մթերանոցներ՝ Փարիզի, արուարձաններու եւ գաւառի մէջ:

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— ०•० —

7.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— ० —

Ըմբրի եղբօր որդին՝ Ցլիթը փայտով ոտքերուս կը զարնէր եւ վճնակս չափազանց յուսահատական էր: Ուզի մինչ դրի կէչ հանելուս պէս փախչիլ:

[illegible]

(1) Այս տիպար աւազակը 1912ին Տիգրանակերտի գաւառին մէջ ... [illegible]

[illegible]

(Շար.)

ՀԵՐՄԻ ՑՈՆԻԿԵԱՆ

Պուլկարիա կ'ուզէ սուղ ծախել
ԻՐ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տեսակցութեան մը առթիւ, վարչապետ Գ. Մուշանով յայտարարեց թէ առկաւին ժամանակը եկած չէ որպէսզի Պուլկարիան միանայ Փոքր Համաձայնութեան կամ ուրիշ խմբակցութեան մը։

Մակեդոնական միութիւնը 100 հազար ստորագրութեամբ յուշագիր մը ղրկած է Ազգերու Դաշնակցութեան, պարզելով Մակեդոնիոյ Պուլկարներուն ծանր կացութիւնը։ Պուլկարական բոլոր կուսակցութիւնները կ'ուզեն որ Ցարիպրոտի շրջանը Պուլկարիոյ վերադարձուի եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները յարգուին Եուկոսլավիոյ կողմէ։

Ռումանական թերթերը կը գրեն թէ Քէօսթէնճէի նահանգին մէջ, գիւղախումբի մը Թաղապետութեան նախագահը թելագրած է տուրք չտալ ռումանական կառավարութեան, ըսելով թէ Տոպրուճան Պուլկարիոյ պիտի յանձնուի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

25,000 ՖՐԱՆՔ ՊԱՐԳԵՒ խոստացուած է այն տեղեկատուին որ կրնայ օգնել գտնելու «Փալաս»ի տնօրէնին՝ Պ. Տիւփրէնի սպանիչը։ Մինչեւ հիմա կատարուած խուզարկութիւնները անօգուտ անցած են։ Ամէն տեղ նաւաստի կը բռնեն եւ կ'արձակեն։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ նոր նամակատուն մը պիտի շինուի, 70 միլիոն փրանք ծախքով։ Քաղաքապետութիւնը կառավարութեան պիտի ծախէ Շառիթէ հիւանդանոցին հողերը, որոնց արժէքն է 26 միլիոն փրանք։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ, 2,336,727 էր սեպտեմբերի վերջը, ինչ որ կը նշանակէ 74,410ի նուազում՝ նախորդ ամսուան վրայ, իսկ 521-284 հոգի պակաս՝ անցեալ տարուան վրայ։

Գ. ԽՈՒՕ սկսած է ապաքինիլ։ Բժիշկները արտօնած են որ ուտէ։

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, Մար Շիմուն, ժընեւ հասած է արդէն, պաշտպանելու համար իր ժողովուրդին դատը՝ Իրաքի վերջին դէպքերուն առթիւ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Գ.

47. Վահրամ Հաճի Ցակոբեան 21 տարեկան, Եօզղատցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն։

48. Ստեփան Սահակեան 30 տարեկան, Իզմիրցի, բանուոր, 1931ին մեկնած Ցունաստանէն։

49. Ցովհաննէս Վարժապետեան 20 տարեկան, Կեսարացի, կօշկակար, 1931ին մեկնած Երուսաղէմէն։

50. Անտոն Սրապեան, 25 տարեկան, Ատանացի, շօֆէօր, մեկնած Ցունաստանէն։

51. Սիմէոն Սրապեան, 25 տարեկան, Ատանացի, շօֆէօր, մեկնած Ցունաստանէն։

52. Կարապետ Շաքարեան, 20 տարեկան, Ամասիացի, կաշեգործ, մեկնած 1932ին, Ցունաստանէն։

53. Մարտիրոս Պետրոսեան, 53 տարեկան, Ռոտոսթոցի, եռղագործ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

54. Մարիամ Պետրոսեան (կինը) 30 տարեկան, Ռոտոսթոցի, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

55. Արուսեակ Պետրոսեան (աղջիկը) 12 տարեկան, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

56. Վասիլ Սարգսեան, 35 տարեկան, Ուրմիացի, բանուոր, հին գաղթական։

57. Սամսոն Ազատեան, 35 տարեկան, լուսանկարիչ, հին գաղթական։

58. Կարապետ Կարապետեան, 19 տարեկան, Բաշ-Գեառնեցի, մեխանիկ, բնիկ։

59. Խոսրով Վրթանէսեան, 18 տարեկան, Բաշ-Գեառնեցի, մեխանիկ, բնիկ։

60. Աւետիս Վարիլեան, 27 տարեկան, Ուրմիացի, որմնադիր, հին գաղթական։

61. Արամ Գահրամանեան, 27 տարեկան, Պոլսեցի, քարտաշ մեկնած 1932ին Ցունաստանէն։

62. Հրանտ Գահրամանեան 24 տարեկան Պոլսեցի, քարտաշ մեկնած 1932ին Ցունաստանէն։

63. Մկրտիչ Պէօնէկեան, 45 տարեկան, Կեսարացի, օճառագործ, մեկնած 1921ին Պոլսէն։

(Շարունակելի)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

«Դաշնակցութեան Օրը»ուան հանդէսին Salle Ingenieurs Civils*ի մէջ, կորսուած է ոսկի ժամացոյց մը։*

Գտնողէն կը խնդրուի յանձնել «Ցառաջ»ի վարչութեան։

Բերողին կարեւոր նուէր։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ճայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել *Ցառաջի* վարչութեան։

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ 41, Grand' Rue

եւ

LIBRAIRIE DE LA POINTE, 240 Grand' Rue, CHAVILLE

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

*ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Աղբիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի, երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelins*ի սրճարանին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս

HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ԳՐ. ՍԻՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, ԱՒ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ հեղինակութիւններէն։

ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ *բեմի վրայ հայկական տարազներով «Սիփան»ի եւ Նուագախումբի մասնակցութեամբ*

ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ COLISEUMի ՅԱՅՏՆԻ **PESENTI** ՕՐՔԷՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ։

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 ֆր., Այրերու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Ցառաջ»ի եւ «Ազդակ»ի խմբագրատուններ, Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, Ֆլորիա ճաշարանը եւ սովորական տեղեր։

Ընդհանուր հասցէ՝ **Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)**

Tel.: SEGUR 40 – 96

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ԲԱՆՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՑԱՌԱՋ»ԻՄԱՆՈՒՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

22, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ *«ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ Ւ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»*

(Պիտի ցուցադրուին նաեւ հիւանդ թոքերու շողանկարներ)

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՒՈՒՆԻ Գրատունը

փոխադրուած է՝

3bis rue de Strasbourg

Asnières (Seine) France.

Այս առթիւ գրատունը իր յարգոյ յաճախորդներուն ճարիւրին 25 բացառիկ զեղչ մը կը տրամադրէ մէկ ամսուան համար։

Առողջապահական.— *Ամուսնական առողջապահութիւն, Սեռնդագործում, Բժիշկին գիրքին փրձուած էջեր 10ական ֆրանք։*

Երազահան.— *Երազահան Ընդարձակ 12, Երազահան Քակլիօսթրոյի 25, Երազահան Լուսնացոյց 8 ֆրանք։*

Երգարան.— *Կիլիկիա 40, Երգարան Իւմէգեան 15 ֆրանք։*

Դպրոցական.— *Լուսաբեր Այբենարան 6, Լուսաբեր Ընթերցարան Ա Տարի 8, Բ. Տարի 10, Գ. Տարի 12, Դ. Տարի 14ական ֆրանք։*

Զրուցատրութիւն 10, Զրուցատրութիւն 12, Զրուցատրութիւն 1.50 ֆրանք։

Այլեւայլք.— *Հայաստանի Հանրապետութիւն (Վրացեան) 150, Հայաստանի Հանրապետութիւն (Խատիսեան) 50, Հայաստանի մեծադիր քարտէզը 15 ֆրանք։*

Ազօթագիրք Հիւարլեան 50 ֆր.։
Լուսանկարչութիւն 7 ֆր.։
Խոհանոցին Գիրքը 5 ֆր.։
Սիրային նամականի 3 ֆր.։
Օրիօրդը 4 ֆր.։

Լուսանկարներ.— *Անդրանիկ 3 եւ 1 ֆր.։ Անդրանիկ զաւնաւոր, եւ իր կինը 2 ֆր.։ Հայկական Զինանշանը 2 ֆր.։ Հայկական Ազատամարտը 2 ֆր.։*

Զանազան քարթեր 50 սանթիմ։

Դիմել՝ Mme A. Sevouni, 3bis, rue de Strasbourg, Asnières (Seine)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար այս Ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։

ԾԱԽՈՒԻ

Շատ յարմար գնով ծախու է à la minute *լուսանկարչական մեքենայ մը՝ ՐՈՒՍԷԼ վաճառանիշով, արագութիւն 1, 4, 5։ Դիմել՝ նկարչատուն Վ. ՓԱՇԱՊԼՃԵԱՆԻ՝* 20, rue Borely, Gardanne, Bouche-du-Rhône։

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. 31-58

ԹԷՅ — THE HERATCH — ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական քաշքավալ, Պոլսական եւ Ցունական ամէն տեսակ գոնսէրվներ, պաստղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, թաշէր եւ համեմներ

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան*

ԱՊՈՒԽՏԻ ԵՒ ԵՐՇԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Գ. ՔԵՍԹԷԿԵԱՆ

Ցայտնի ապուխտավաճառ *ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ* վաճառատունը կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն, որ իր սեփական գործարանին մէջ՝ թարմ եւ մաքուր միսէ պատրաստուած *Երշիկն* ու Ապուխտը կը վաճառէ մեծաքանակ 5 քիլօէն սկսեալ։

Ապուխտ քիլօն 14 փրանք, երշիկ քիլօն 12 փրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներով՝

Charcuterie KESTEKIAN

46, Rue du Baignoire, MARSEILLE

կամ 5, Villa Chalet Rosier de la Platrière St. Julien - MARSEILLE

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՃԷՆԱՋԵԱՆ

21-23 Rue Saulnier. Métro: Cadet

Հայ առեւտրականներ

"Tricotage MOZPIR,,

21 rue des Petits Carreaux Paris (2) Métro: Sentier

Միակ թրիքոյի Հայ գործատունը որ ունի *արանց, կանանց* եւ *տղայոց* թրիքոյի տեսակաւոր նոխ մթերք, Maille fine եւ Maille Retournée:

Առաջին իսկ այցելութեամբ գոհացում պիտի գտնէք, ամենէն գիներ ու յարմարագոյն պայմաններ։

Գաւառի յաճախորդներու նմոյշ կը ղրկուի ու մեր ներկայացուցիչը կ'այցելէ։ Արագ առաքում բոլոր ապսպրանքներու։

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ *(Գրիմիքէշ)*

Ամէն տեսակ փաստաբանական գործեր՝ ամենայաւ պայմաններով։ *Փողոցի* արկածի դատերու մասնագէտ, *առանց կանխավճարի* ընդունելութիւն։ *Առաւօտ ժամը 9էն 10.30։ Իրիկուն ժամը 2էն եւ 7էն 8.30։*

Հասցէ՝ **35, Rue Emile Desvaux, Paris (19) Métro Place des Fêtes**

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement) եւ գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով։

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ։

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն, վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր։

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է։

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ։

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ծախ.

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

— Մահը յաճախ անյարմար ժամեր կ'ընտրէ, մրմնջեց Էչընտէն.

— Այսպէս կամ այնպէս, չատտոնց պէտք է մեռած ըլլար այս պառաւը։ Այս տարիքով վարժուհի մը ի՞նչ օգտակարութիւն կրնայ ունենալ իշխանին։ Ի՞նչու իր երկիրը չեն ղրկած զինքը։ Այս Արեւելքցիներուն հետ միշտ անախորժութիւններ կ'ունենայ մարդ։

— Իշխանը ո՞ւր է։ Այնքան երկար ատեն իրենց հետ ապրած է, պէտք չէ՞ լուր տալ իրեն։

— Գանդոնը չէ։ Քարտուղարին հետ դուրս ելաւ, թերեւս պաքարայի գընաց։ Չեմ գիտեր։ Ամէն պարագայի մէջ, չեմ կրնար ամբողջ ծինեւը տակն ու վրայ ընել զինքը գտնելու համար։

— Իսկ իշխանուհի՞նե՞րը։

— Չեն վերադարձած։ Արշալոյսէն առաջ չեն վերադառնար։ Եւ յետոյ, ո՞ւր կ'ուզէք որ գտնեմ զիրենք։ Կը վստահեցնեմ ձեզ թէ երբեք դահ չպիտի ըլլան եթէ խանգարեմ իրենց իրիկուան խրախճանքը, պատմելով թէ պառաւը կաթուած ունեցեր է։ Կը ճանչնամ զիրենք։ Գիշերապահը կ'իմացնէ իրենց վերադարձին, եւ այն ատեն ինչ կ'ուզեն ընեն։ Միս Քինկ բնաւ պէտք չունի անոնց։ Երբ եկաւ զիս կանչելու եւ ես սենեակը մտայ, հարցուցի թէ ուր է Նորին Բարձրութիւնը։ «Ո՛չ ո՛չ» ըսաւ։

— Կը խօսէ՞ր այն ատեն։

— Այո, քիչ մը, եւ, տարօրինակ բան, անգլերէն։ Ընդհանրապէս մի միայն Ֆրանսերէն խօսիլ կ'ուզէր, որովհետեւ կ'ատէր իր երկիրը։

— Վերջապէս, ի՞նչ կ'ուզէ ինծմէ։

— Ձեզ հասկնալ, կ'երեւի սախորդական բան մը ունի ձեզի ըսելիք։ Զարմանալի է, ձեր սենեակին թիւը գիտէր։ Անցի բերան մերժեցի կանչել ձեզ։ Եթէ պէտք ըլլար ամէն վայրկեան յաճախորդ մը անհանգստացնել, փախուկի մը պատճառով, ո՞ւր կ'երթայինք։ Բայց երբ բժիշկը եկաւ, պնդեց, միշտ միեւնոյն բանը կ'ըսէր եւ երբ ըսի թէ կրնար ապրիլ մինչեւ առտու, սկսաւ լալ։

Էչընտէն գործակատարին նայեցաւ։ Բնաւ ազդուած չէր երեւար պատմած սրտառուչ տեսարանէն։

— Բժիշկը ինծի հարցուց թէ ով էք։ Ըսի ձեր ազգութիւնը։ Կը կարծէ թէ ձեզ տեսնել կ'ուզէ մանաւանդ իբրեւ հայրենակից։

— Թերեւս, պատասխանեց Էչընտէն շոր չեշտով մը։

— Էհ լաւ, երթամ նորէն պառկիմ։ Պիտի պատուիրեմ որ արթնցնեն զիս երբ ամէն բան վերջացած ըլլայ։ Գիշերները երկար են բարեբախտաբար։ Թերեւս միջոց գտնենք արշալոյսէն առաջ մարմինը այլուր փոխադրելու։

Էչընտէն իր սենեակը վերադարձաւ եւ անմիջապէս մահճակալին սեւ աչքերը իրեն յառեցան։ Պէտք էր բան մը ընել։ Բայց սուտէն զատ ի՞նչ կարելի է ընել հողեվարքներուն։

— Լաւ չէ՞ք զգար, Միս Քինկ։

Այս սովորական խօսքերուն վրայ բարկութեան կայծ մը անցաւ պառաւին աչքերէն։

— Ուրեմն, կը մնա՞ք, հարցուց բժիշկը։

— Բնականաբար։

×

Միս Քինկի հեռաձայնին զանգակը արթնցուցեր էր գիշերապահը, որ ձայնափողը ձեռք առած էր, բայց չէր կրցած պատասխան ստանալ։ Գործիքը կը շարունակէր հնչել։ Գացած սենեակին դուռը զարկած էր։ Իր բանալիներուն շնորհիւ կրցած էր ներս մտնել։ Միս Քինկ գետին փռուած էր հեռաձայնին քով զոր ինկած ատեն իրեն հետ քաշած էր։ Հասկնալի էր պատահածը։ Գիշերապահը գործակատարին քով վազած էր եւ միասին հիւանդը անկողնին վրայ դրած էին։ Ցետոյ սենեկապանուհին կանչած եւ բժիշկին եռեւէն ղրկած էին։

Էչընտէն կը զարմանար որ բժիշկը այս մանրամասնութիւնները կը հաղորդէր իրեն Միս Քինկի ներկայութեանը։ Այնպէս մը կը խօսէր իբրեւ թէ մեռած ըլլար արդէն։

— Անհաւատալի իմ պաշտօնս ալ վերջացաւ, ես ալ կ'երթամ։ Եթէ նոր բան մը պատահի, կը հեռաձայնէք ինծի։

— Շատ լաւ։

Բժիշկը չոյեց խոժոռած այտերը։

— Փորձեցէք քնանալ, Օրիորդ, վաղը առաւօտ կուգամ։

Գործիքները տեղաւորեց տուփին մէջ, ձեռքերը լուաց եւ վերարկուն հագաւ։ Էչընտէն առաջնորդեց զայն եւ երբ իրարու ձեռք կը սեղմէին, բժիշկը իր անկարողութիւնը յայտնեց թեւաթափ բերնի ծամածռութեամբ մը։ Էչընտէն սենեկապանուհին գտաւ աթոռի մը ծայրը, դաժան եւ կոկոզավիզ երեւոյթով մը։ Մահուան առջեւ կարծես կը վախնար ուզածին պէս շարժելու։ Ցոգնութիւնը ուռեցուցած էր իր գունհիկ դէմքը։

— Ձեր ներկայութիւնը աւելորդ է, աղջիկս, ըսաւ Էչընտէն։ Գացէք քնացէք։

— Պարոնը պիտի չուզէր թերեւս բոլորովին առանձին մնալ այս սենեակին մէջ։ Պէտք է որ մէկը մնայ իրեն հետ։

— Ինչո՞ւ համար։ Վաղը գործ ունիք դուք։

— Ժամը հինգին պէտք է պատրաստ ըլլամ։

— Ուրեմն, փորձեցէք քնանալ այժմ։ Երբ առաւօտ ելլէք, ասկէ կ'անցնիք։

Սենեկապանուհին ոտքի ելաւ դանդաղօրէն.

— Ինչպէս որ կ'ուզէ պարոնը, բայց յօժարութեամբ կ'ուզէի մնալ։

Էչընտէն ժպտեցաւ եւ գլուխ ըրաւ։

— Գիշեր բարի, անբախտ աղջիկս, ըսաւ սենեկապանուհին։

Եւ դուրս ելաւ։ Էչընտէն անկողնին քով, գալով, աչքերը հանդիպեցան Միս Քինկի աչքերուն։ Նայուածքը չէր իրմէ…

— Հոդ մի ընէք, Միս Քինկ, թեւ կաթուած մըն է։ Պիտի խօսելու կարողութիւնը…

Այն ատեն պառաւին մաշած յուսահատ ճիգ մը… *անդամալոյծ մարմինը… հնազանդիլ. Խոշոր արցունքներ… սեցան այտերէն վար։ Էչընտէն… դանոնք։*

— Մի յուսահատիք Միս… Քիչ մը համբերութիւն… պիտի կարենաք ձեր բոլոր… սել։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

12 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2515 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴԱՇՆԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆ»

Նոր է բառը, եւ թերեւս դրական քմայք մը համարուի:

Բայց, կրնայի՞ք ցուցնել ուրիշ բացատրութիւն մը, որ այնքան պայծառօրէն խտացնէր միջազգային քաղաքականութեան այժմու ձգտումը:

Ե՞րբ էք տեսած այսքան հիւանդագին տենչ՝ դաշինք դաշինքի վրայ բարդելու:

Նախապատերազմեան պատմութեան մէջ, կրնա՞ք ցուցնել շրջան մը, որ հաւասարի ներկայ համաճարակին,— Դաշնամոլութիւն:

Սկիզբ դնելով Նախորդ ուխտը, Պրիան – Քէլլոկի դաշինքէն մինչեւ Թուրքեւյունականը, գլխու պտոյտ կուտան այն թիւերը որ պիտի ստորագրուին այս օրերս, երկիրէ երկիր, շրջանէ շրջան: Երկուքով, երեքով, հինգով կամ քանըհինգով:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը չատոնց ստորագրած է ամէնէն նշանաւոր ուխտը, իր 55 անդամներով: Ի խնդիր խաղաղութեան.

Եւ սակայն, ամէնէն առաջ, ստորագրողները իրենք են որ չեն հաւատար կնքուած թուղթին լրջութեան:

Այլապէս, ինչո՞ւ իրարու վրայ պիտի դիզուէին լեռնակուտակ դաշնագրութիւնները, իրարու ետեւէ դեղնելու համար:

Պատերազմէն առաջ, միայն արքաներու տեղափոխութիւնները պաշտօնական էր պղտորելու միտքերը:

Պատերազմէն յետոյ, կը թուի թէ խմբական եւ խաչաձեւ դաշնամոլութիւնն է որ պիտի ձգէ նոյն տպաւորութիւնը:

Բուն Եւրոպայէն յետոյ, անհաւասարելի Պալքաններն են որ վարակուած են դաշնամոլութեամբ:

Անոնք ալ, սահմանէ սահման, եւ խումբ – խումբ, կը փորձեն իրականութիւնը պարտկել մագաղաթեայ երաշխիքներով: ...ելով իրենց հովանաւորներուն:

Այս միջոցին, պալքանեան վարիչները կկոցի պէս կը բանին, մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք սուրալով:

Անոնց ամէնէն ճարպիկ ներկայացուցիչը, Թիթուլէսքօ, Վարշաւա կը գտնուէր տակաւին քանի մը օր առաջ:

Յետոյ մեկնեցաւ Սոֆիա, ուր կը գտնուի այսօր:

Արգով պիտի երթայ նաեւ Էնկիւրի, Աթէնք, Պելկրատ, հանգչելու եւ տանելու համար Ժընեւ, ուր իր տեղեկագրին կը սպասեն բուն պոլեմիկոսները:

Միշտ իրարու կը նմանին այս ճամբորդութիւնները,— սիրալիր խօսակցութիւններ, գինարբուք, փոխադարձ հաւաստիքներ եւ ...տեւ յայտարարութիւններ՝ միջազգային մամուլին:

Ամէն տեղ ալ, նոյն կախարդական շրջանակն է որ կը կազմուի, յաղթականներուն մտատանջութիւնը թեթեւցնելու, իսկ պարտեալներուն ուշադրութիւնը ցրուելու համար:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս պատկեր մը կը ներկայացնեն Պալքանները:

Յունաստան եւ Թուրքիա նոր ուխտ մը ստորագրեցին սեպտ.ին, ի լուր աշխարհի յայտարարելով թէ առնելիք – տալիք չունին.

Եուկոսլաւիա եւ Թուրքիա, իրենց կարգին, խմբագրած են ...իմաստ ուխտ մը, որ պիտի ստորագրուի Պելկրատի մէջ:

Ռումանիա եւ Թուրքիա եւս դաշինք մը պիտի ստորագրեն այս օրերս, Էնկիւրիի մէջ:

Այս բոլորին մէջ, ամէնէն ուշագրաւ դիրքը բռնած է Պուլկարիան,— Պալքանեան միակ երկիրը որ հողային պահանջներ ունի իր դրացիներէն:

Դրացիներն ալ գիտեն այդ պարագան: Եւ ճիշդ ատոր համար ...պատած են զայն, իրենց ետեւէն քաշելու եւ ոչ – յարձակման դաշինքներ ստորագրել տալու ջանադրութեամբ:

Նախ Ըմէթն էր որ Սոֆիա այցելեց, Թուրքեւյունական դաշինքին ստորագրութենէն անմիջապէս յետոյ: Եւ վերադարձաւ ձեռնունայն:

Յետոյ Եուկոսլաւիոյ թագաւորը գնաց Վառնա, Պորիս թագաւորին տրամադրութիւններն իմանալու համար: Կը խօսուի նաեւ երրորդ տեսակցութեան մը մասին: (Առաջինը տեղի ունեցաւ Պելկրատի կայարանին մէջ):

Իսկ այժմ Ռումանիոյ արտաքին նախարարն է որ կը հանդիպի Պուլկարիոյ մայրաքաղաքը, «անցուկը մոռցուկ» հռչակելու պաշտօնով:

Տակաւին ուրիշներ ալ կը պատրաստուին բեռ. կապելու դէպի Սոֆիա: Այդպիսի ծրագիր մը վերագրեցին մինչեւ իսկ Ֆոն Փափէնի, որ Հիթլէրի փոխանորդն է:

Այս բոլորը չե՞ն յիշեցներ 1914ի ամառը, երբ Գերմանիան եւ ...անսան պատերազմի մէջ էին արդէն, եւ Համաձայնութեան ու Եռեակ Զինակցութեան յայտնի եւ գաղտնի գործակալները մրցումի ելած էին իրարու հետ, իրենց կողմը շահելու համար Պուլկարիան...

Այն ատեն, Սոֆիան հողային ընդարձակ պահանջներ եւ մեծամեծ յաւակնութիւններ ունէր:

Այսօր, հարաչար պարտուած, երախտապարտ պիտի մնայ, եթէ նուազագոյն գոհացումը տան:

Պիտի տա՞ն:— Պատասխանը գտնելու համար, նկատի ունենալ որ դրացիներէն երկուքը, Թուրքիա եւ Յունաստան, իրենց սահմանները ապահոված են յատկապէս Պուլկարիոյ դէմ: Իսկ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա, չեչտուած դիրք չբռնելով հանդերձ, տրամադիր չեն երբեւէ սակարկութեան նստելու:

Այս կացութեան առջեւ, Սոֆիան գոհ է մէկ ճամբայ,— խուսափիլ դաշնամոլութենէ, ինչպէս կը յայտարարէր իր վարչապետը.

Իսկ այդ կը նշանակէ բաց պահել դուռները:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ոչ միայն զարհուրելի, այլեւ զզուելի համեմատութիւններ ստացած է մրցանիշ կոտրելու կիրքը:

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, մրցանիշ կը կոտրէին առաւելապէս մարզական կամ արհեստագիտական գետնի վրայ,— օթօ, օդանաւ, ուղիղ գիծ, բեկեալ գիծ, բարձրէն, ցածէն եւն.:

Հիմա եկեր հասեր ենք այնպիսի շրջանի մը, ուր մարդկային ամէն շարժում, կենդանական կեանքի ամէն արտայայտութիւն մրցումի կ'ենթարկուի:

Անշուշտ, առեւտրական հիման վրայ:

— Կրնա՞ք անդադար պարել: Քանի՞ ժամ: Հրամմեցէք ասպարէզ:

Եւ զոյգ – զոյգ իրար գրկեցին, իրար քրտնցուցին գիշեր ցերեկ, մրցանիշը կոտրելու համար (Փարիզ):

— Քանի՞ ժամ կրնաք մնալ իրար համբուրելով, շրթունք շրթունքի փակած, առանց շարժելու:

Ու գտնուեցան կալեկիք ապուշներ որ կատարեցին այդ այլանդակութիւնը (Ամերիկա):

Մրցումը շարունակուեցաւ քաղաքէ քաղաք:

Միայն մէկ վայրի մէջ քաղաքապետը արգիլեց անձռնի մրցումը, պաշտպանելու համար համբոյրին սրբութիւնը...

Բայց, «մէրքանթիլ»ները դուլ – դադար ունի՞ն: Կրնա՞ն ունենալ, երբ հատընտիր ապուշներ մրցանիշ կոտրելով, դրամ կը հոսեցնեն:

Եւ ահա նորագոյն մրցումը, Քանսասի մէջ (Մ. Նահանգներ).

— Ո՞վ կրնայ երկար ատեն նստիլ սառոյցի վրայ, միայն բաղնիքի հագուստով:

Արդէն իսկ տասը զոյգեր արձանագրուած են, որոնք պիտի նստին երկու կենդանի ծանրութեամբ սառնակոյտի մը վրայ, բաղնիքի տարազով:

Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի սառոյցը չհալի...

Անկէ առաջ ալ, փորձեր էին թէ ո՛վ կրնայ աւելի երկար ատեն մնալ կայմի մը կատարը կամ ծառի մը ճիւղին վրայ:

Այս բոլորէն յետոյ, ճամբան հեռու չէ, սարքելու համար... ուտ համբուրելու մրցանիշ մը:

Պայմանաւ որ ռամկավարները չըմասնակցին:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Աւստրիական կառավարութիւնը անցեալ մարտէն ի վեր զանազան կաշկանդումներ հաստատած է ընկերվարական կուսակցութեան դէմ, մասնաւորապէս արգիլելով քաղաքական միթինկները:

Կիրակի օր, Վիէննայի ընկերվարական երգիչ խումբերը իրենց յոբելեանը կը տօնէին փառաւոր երգահանդէսով մը, նախագահութեամբ քաղաքապետին (ընկերվարական), որ ճառ մը խօսեցաւ 60,000 ունկնդիրներու առջեւ: Կառավարութիւնը քաղաքական ցոյց մը համարելով այս հանդէսը, հրամայեց լուծել երգիչ ընկերակցութիւնը:

Միեւնոյն ատեն, մէկ ամսուան համար արգիլուեցաւ ընկերվարական օրկանին՝ «Արպայթէր Ցայթունկ»ի հատավաճառը: Միայն բաժանորդները պիտի կրնան ստանալ թերթառօրով. ոչ փողոցներուն մէջ պիտի ծախուի, ոչ ալ կրպակներու:

Այս արգելքով, կառավարութիւնը կ'ուզէ վերջին ազդարարութիւն մը ուղղել Աւստրիոյ ընկերվարական կուսակցութեան, որ կը պատրաստուի ընդհ. ժողով գումարելու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Րայխսթակի հրկիզման դատը Պերլինի մէջ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը Պերլին փոխադրուեցաւ հոկտեմբեր 10ին, շարունակուելու համար բուն իսկ Րայխսթակի շէնքին մէջ:

Կարգով կանչուեցան այն վկաները որ իբրեւ թէ տեսեր էին Վան տէր Լիւպէն, երբ խորհրդարան կը մտնէր փետրուար 27ին:

Նախ լսուեցաւ երիտասարդ ուսանող մը, Ֆլոթէր: Պատմեց թէ ամէն օր աշխատանքէ վերադարձին Րայխսթակին առջեւէն կ'անցնէր: Փետրուար 27ի գիշերը ժամը 9ին քառորդ մնացած լսեց որ ճակատի ապակիներէն մէկը ջախջախուեցաւ, առաջին յարկէն, յետոյ ուրիշ մը: Տեսաւ որ մէկը կը մագլցէր պատուհանէ մը եւ հրավառ նիւթ մը ունէր ձեռքը: Անմիջապէս վազեց լուր տալու ոստիկանի մը, բայց չկեցաւ մնացեալը տեսնելու համար, «որովհետեւ շատ յուզուած էր»:

Վկան չի յիշեր թէ Վան տէր Լիւպէ ինչպէս հագուած էր. նմանապէս չի գիտեր թէ ինչպիսի հրձիգ մեքենայ ունէր ձեռքը: Բայց, «տեսայ որ կրակ բռնած էր աջ ձեռքին մէջ: Կը յիշեմ որ մարդը գլխարկ չունէր»:

Նախագահը զանազան հարցումներ ուղղեց վկային: Առիթէն օգտուելով, ամբաստանեալներէն Տիմիթրով ալ հետեւեալ հարցումը ուղղեց.

— Ի՞նչ ըրաւ ոստիկանը, երբ վկան լուր տուաւ հրձիգի մասին: Ցուղուեցա՞ւ: Վկան այդ ոստիկանը նորէն տեսա՞ծ է փետրուար 27էն ի վեր:

Վկան.— Ոչ. ոստիկանը չյուզուեցաւ եւ նոյնիսկ այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ չհաւատաց ըսածիս:

Յետոյ կանչուեցաւ ոստիկանը որ շատ մը կէտերու մասին բոլորովին ուրիշ բան պատմեց եւ վիճաբանութեան բռնուեցաւ վկային հետ:

Երկրորդ վկան գրաչար մըն էր, Թալէր, որ պատմեց թէ հրդեհին գիշերը խորհրդարանին առջեւէն կ'անցնէր, եւ թէ երկու հոգի կը մագլցէին պատուհանէն եւ տեսաւ որ հրդեհ ծագած է գետնայարկէն եւ առաջին յարկէն: Այս վկան ալ գացած ոստիկան կանչած եւ անոր հետ խորհրդարան մտած է: Այստեղ ալ երկու վկաները հակասութեան մէջ բռնուեցան եւ սկսան վիճիլ: Տիմիթրով նորէն նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց: Ասոր վրայ, Լիւպէի փաստաբանը լռութիւնը խզելով, առաջարկեց տեղին վրայ վերակազմել հրդեհին գործողութիւնը եւ նորէն հարցաքննել իր փոխանորդեալը:

Ատեան կանչուեցաւ Հոլանտացին, որ միեւնոյն խորտակուած եւ ապուշցած երեւոյթն ունէր:

Նախագահը.— Պատուհանէն անցնելէ առաջ վառեցի՞ք հրավառ գործիքը:

Լիւպէ.— Ձեմ գիտեր: — Մինա՞կ էիք թէ մէկուն հետ: — Այո՛: — Այս ի՞նչ. մինա՞կ էիք մէկուն հետ (լռութիւն): — Լիւպէ, առանձի՞ն վառեցիք Խորհրդարանը: — Այո՛: — Մեղսակիցներ ունեցա՞ք: — Ձեմ կրնար ըսել:

Դատավարութեան ատեն, ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ գերմանացի փաստաբանի մը եւ երկու պուլկար փաստաբաններու միջեւ:

Մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, ի խնդիր նոր դաշինքներու

Գ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Վարշաւա կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր, արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան: Մեկնելէ առաջ, շեշտեց թէ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ զինակցութիւնը կը ծառայէ ոչ միայն երկու երկիրներուն ապահովութեան, այլ եւ ամբողջ Եւրոպայի խաղաղութեան.

Նախարարը Սոֆիա կը հասնի այսօր, հինգշաբթի. Յետոյ պիտի երթայ Էնկիւրի, ստորագրելու համար բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիր մը: Այս առթիւ ըսաւ.

—«Մենք լաւագոյն յարաբերութիւններ հաստատած ենք Թուրքերուն հետ եւ կ'ուզենք զանոնք նուիրագործել պաշտօնական դաշնագրով մը: Պիտի երթամ նաեւ Յունաստան զոր մենք դաշնակից երկիր մը կը համարենք: Անկէ պիտի անցնիմ Պելկրատ, յետոյ Ժընեւ, անցնելով Պուքրէշէն: Շատ գոհ եմ Վարշաւայի այցելութենէս: Մարաշալ Փիլզուտսքի շատ ուժեղ տպաւորութիւն գործեց վրաս: Անզուգական դէմք մըն է: Խորհրդային Միութեան հետ ալ շատ լաւ յարաբերութիւններ ունինք»:

Գերմանիա եւ Ֆրանսա դէմ դիմաց

Երեքշաբթի օր կարեւոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին եւ զինաթափութեան գերմանական պատուիրակին միջեւ: Տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Գ. Փոլ Պոնքուր շեշտեց թէ սակարկութեանց ժամանակը անցած է: «Դուք, ըսաւ, կ'ուզէք ձեռն ապաքինել պաշէն, իսկ ես՝ գլուխէն»:

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Գերմանիա կ'ուզէ երկարաձգել բանակցութիւնները, խոյս տալով խզումէ կամ ստորագրութենէ:

Գերմանական պատուիրակը նախապէս այցելած էր նաեւ ամերիկեան լիազօրին, առաջարկելով որ անմիջապէս իրաւունք տրուի Գերմանիոյ՝ պաշտպանողական զէնքեր ունենալու (օդանաւ եւ ծանր հրետանի):

Ռուսաճապոնական վէճը ծանրացած

Ատենէ մը ի վեր լարուած են Խ. Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները, արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու հարցին առթիւ:

Վերջին լուրերու համաձայն, վէճը այնքան ծանրացած է որ, նոյնիսկ կը խօսուի դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման մասին:

Շաբաթ օր, Մոսկուայի արտաքին գործավարութիւնը ճափոնական գաղտնի փաստաթուղթ մը հրատարակեց, որուն համաձայն իբրեւ թէ Ճափոն կը պատրաստուի գրաւել երկաթուղին, իբրեւ առաջին քայլ ձերբակալելով խորհրդային պաշտօնեաները: Ճափոնական կառավարութիւնը բողոքեց այս հրատարակութեան դէմ: Խորհրդային իշխանութիւնն ալ իր կարգին ուրիշ բողոքագիր մը ուղղեց, խորհրդային պաշտօնեաներու ձերբակալման եւ անոնց մասին եղած ամբաստանութեանց դէմ:

Մէկ խօսքով, հորիզոնը մռայլ է Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Լուրի մը համաձայն, Գերմանիան կ'ուզէ օգտուիլ այդ առթէն, բարելաւելու համար իր յարաբերութիւնները Մոսկուայի հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ գործազուրկներուն թիւը 3,850,000 էր հոկտ. 1ին, ինչ որ կը ներկայացնէ 150,000 հոգիի նուազում երկու շաբթուան միջոցին:

Ի՞նչպէս կը գրգռեն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՍՈՐԱԿԱՆ ՕՃԱԽ ...ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

«Ճիւմհուրիյէթ» հետեւեալ հեռագիրը ստացած է Մուսուլի թղթակիցէն, հոկտ. 5 թուականով.—

Վերջին օրերս, մասնաւորաբար ասորական շարժումին զսպումէն յետոյ, Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ ուշագրաւ գործունէութիւն մը կը տեսնուի արաբական միութեան հակառակորդ Հայերու, Ասորիներու եւ ուրիշ տարրերու մօտ: Այսպէս, բազմաթիւ ժողովներ գումարուած են Ճզիրէի երեսփոխան Խալիլի, Ճարապլուսի երեսփոխան Մուսթաֆա Շահինի, Նուսէյպինի նախորդ փոխ – գայմագամ Քասօշի, Հալէպի երեսփոխան Հրաչ Փափազեանի, ասորի երեսփոխան Ապտիւլ Ճէլիլի եւ Լաթիֆի տուներուն մէջ:

Տարածուած զրոյցներու համաձայն, այս ժողովներու ընթացքին քննուած է արաբական միութեան հակառակորդ տարրերուն կացութիւնը, եւ որոշուած է պատուիրակութիւն մը ղրկել Ժընեւ, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սկսի զբաղիլ Ասորիներու խնդիրով:

Միւս կողմէ, անդադար կ'ըսուի թէ հիւսիսային Իրաքի մէջ օճախ մը պիտի հիմնուի Հայերու եւ Ասորիներու ինչպէս նաեւ ոչ – արաբ տարրերու համար: Այս լուրերը մեծ ցաւ եւ յուզում առաջ բերած են ժողովուրդին մէջ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թրքական հանրապետութեան տասնամեակը հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի հոկտեմբեր 29ին, 30ին եւ 31ին: Այս առթիւ Պատրիարքարանը շրջաբերական մը ուղղած է Թրք. Խորհուրդներուն, որպէսզի ժողովուրդը լայնօրէն մասնակցի եւ լուսավառութիւններ կատարուին. Շրջաբերականը մասնաւորապէս կը յանձնարարէ.—

1. Վերոյիշեալ տօնական երեք օրերուն մէջ թաղիդ եկեղեցին եւ ազգ. վարժարանը դրօշազարդել ցերեկները ու գիշերները ալ լուսազարդել պատշաճ ճոխութեամբ:

2. Սոյն տարեդարձին առաջին օրը մատաղցու ոչխարներ զենուլ ու առատ բաշխել թաղին աղքատներուն առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան:

3. Համաձայն Կրթ. Տեսչութեան հրահանգներուն, թաղիդ ազգ. վարժարանին մէջ տեղի ունենալիք հանդիսութեանց աշակերտաց կատարման օժանդակել, ունեցնելով անոնց փայլը եւ միանգամայն Հանրապետութեան օգտակարութեան ու անոր բարիքներու մասին հայրենասիրական ճառեր խօսիլ տալ:

4. Ապահովել դպրոցական աշակերտներուն մասնակցութիւնը ընդհ. հանդիսութեանց եւ խրախճանութեանց վայելուչ ու պատշաճ եղանակաւ եւ հայրենասիրական երգերով:

5. Որպէսզի այս կարգադրութիւնները տեղի ունենան անթերի ու պատշաճօրէն, անմիջապէս կազմել խորհրդիդ անդամներէն եւ ծանօթ թաղեցիներէն մասնախումբ մը, որ ապահովէ ակնկալուած եւ փափաքուած փայլուն յաջողութիւնը:

Միւս կողմէ Վարչութիւն եւս իր անդամներէն ընտրած է մասնախումբ մը, որ պիտի կատարէ սոյն հրահանգներուն անթերի գործադրութեան վերին հսկողութիւնը:

LOTERIE NATIONALEի ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ ԵՒ 21ԻՆ

Լուրի մը համաձայն, ազգային վիճակահանութեան Ա. եւ Բ. շարքի տոմսերը պիտի քաշուին աւելի կանուխ, նոյ. 7ին եւ 21ին, որպէսզի կարելի ըլլայ ժամանակին շրջաբերութեան հանել մինչեւ վեցերորդ շարքը:

Այս խնդիրը քննելու համար երէկ նիստ գումարեց կազմակերպիչ յանձնախումբը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԱՐԴԻԱԿԱՆ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

« Լէ Նուվէլ Լիթէրէռ »ի վերջին թիւերուն մէջ Լէոն Փիէռ-Քէն իր տպաւորութիւնները հրատարակած է Թուրքիայէն: Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր միայն կուտանք հիմնական մասերը.—

... Քէմալ պայքարեցաւ նախ. քաղաքացիական կեանքի մէջ կրօնքի ոտնձգութիւններուն դէմ: Իր նպատակն էր Մզկիթին ու Պետութեան ամբողջական բաժանումը: Ահաւոր յանձնառութիւն մըն էր այս՝ երկրի մը մէջ որ ամբողջովին աստուածպետական է: Այնպէս որ յաճախ անհրաժեշտ եղաւ բանի ուժի դիմելու: Ու ան իրապէս համոզեց զանգուածը: Այս վերջինին համար ձեւակատարութիւն մըն էր լոկ: Այդ օրէնքներէն մէկը գծելու մասնամր, նախապաշարումի դող մը կը պատճառէր հաւատացեալին: Երբ օրէնքը կամ ոստիկանութիւնը զինքը կը բռնադատէր, կը սպասէր որ երկինքը փուլ գայ գլխուն: Այսուհանդերձ, այդ արկածը չէր պատահեր, ու ան կը համոզուէր թէ սխալած է ...:

Կրօնքը, վանուած ազգային կեանքէն, ներքին հաւատք մը դարձած է: Ցէյտն ու չէյխաթին դէմ տարուած մեծ պայքարի միջոցին, մզկիթները բոլորովին պարապ էին: Այսօր, այդպէս չեն: Ես կրցայ խոստովանիլ, նոյնիսկ, որ հոն տեսայ երիտասարդ աղօթողներ, ոչ միայն հասարակ ժողովուրդէն, այլեւ՝ լիսէականներ, ուսանողներ: Իրար սեղմուած, մէկ կամ երկու կարգի վրայ, ոտքի, նստած, ծնրադիր, յարաշարժ, ասիկա նախախնամութեան դէմ մարդոց աւանդական տեսարանն է: Բայց ինչո՞ւ իրենց « քասքէթները » հակառակ, այսինքն օդանաւորդներու ձեւով կը դնեն: Կը հասկնամ,— որպէսզի կարենան, խոնարհած ատեն, ճակատնին գետնին դպցնել:

Կամաց կամաց, արդիական կեանքը կը մտնէ մզկիթէն ներս: Կարգ մը արարողութիւններ արդէն իսկ Թուրքերէն կը կատարուին: Թուրանը Թուրքերէնի պիտի թարգմանուի ամբողջովին Բամազանի օրերուն, մինարէներուն վրայ կախուած հին լուսաւոր վերտառութեանց քով (« Աստուած մեծ է » եւայլն), կը կարդացուին եւ ուրիշներ,— « աչքով մի գործածէք », « ձեր յումպ տուէք օդանաւորդութեան »:

... Ու շարժումը կը շարունակուի: Բարենորոգումները իրարու կը յաջորդեն Թուրքիան ընդգրկեց մեխանիկան գրութիւնը, արեւմտեան օրացոյցը, եւ եւրոպական ժամը: Գերեզմանատուները կ'անհետանան, ուր ամէն մէկ դամբան մշտնջենական ու սրբազան շնորհ մըն է: Առաջ, ընտանիքը, անցորդները զայն կ'առաջնորդէին մինչեւ անոր վերջին բնակավայրը: Հիմա արեւմտեան ձեւով կը թաղեն. Թուրքերը ընտանեկան անուն չունին: Երկու եղբայրներու ընտանեկան կոչը անկարելի է իմանալ իրենց անունէն: Վաղը, բոլոր քաղաքացիները պէտք է լրացնեն իրենց մականունները....

Մեծ գործ: Այդպէս էր եւ Քէմալի մէկ ուրիշ հրամանը՝ բնակչութեան պարզ մարդահամարը ընելու մասին: Մարդահամարի օրը, պատերազմական վիճակը աւելի խստացուեցաւ, շրջագայութիւնը արգիլուեցաւ, խանութները փակուեցան: Ոչ մէկ թերթ լոյս տեսաւ: Բնակչութեան մեծ մասը անգրագէտ ըլլալով, անկարող էին լեցնելու հարցաթերթները, որով հարկ էր որ ամէն ոք իր տունը նստի եւ սպասէ մարդահամարի պաշտօնեաներուն: Ու դեռ կը վախնային անոնցմէ՝ ինչպէս զինուորագրութեան պաշտօնեաներէն եւ գանձային հարկահաւաքներէն:

Հակառակ այս բարենորոգումներուն, Թուրքիոյ մէջ արեւելեան հին սովորութիւնը շատ դանդաղօրէն կը մեռնի: Համոզուելու համար կը բաւէ շրջիլ Պոլսոյ մէջ: Բերայի մէջ, կան քանի մը նոր շէնքեր՝ վեցյարկանի: Բայց, Սթամպուլը շատ փոխուած չէ: Նոյն հին ու արժանապատիւ մզկիթները,— եւ, հակառակ հրդեհներուն, միեւնոյն աղքատ ու փայտաշէն տուները որոնք միշտ մէկ կողմ կը հակին: Գաւառներուն մէջ կը նշմարուին դեռ հարեմի վանդակորմներ: Առանց մայթի ու ամէն տեսակ խիճերով սալայատակուած փողոցներէն մանր ու արագ քայլերով կ'անցնին հակեր բեռցած էշեր: Կը հանդիպիմ 18 տարեկան լիսէականի մը, որ չափազանց կը զարմանայ, երբ իրեն կ'ըսեմ թէ Փարիզի մէջ էշ չկայ, ոչ ալ ջորի ու ձի: Այսուհանդերձ, հոս «թաքսի»ներ կան. ատեն ատեն՝ մեծ հրապարակի մը վրայէն կը սլանան մեծ արագութեամբ, անվերջ հնչեցնելով իրենց փողերը:

Արեւը կը լուսաւորէ փոշին: Զինուորներ իրենց զաւաթները կը շաչեցնեն բաժակակալի մը՝ զգացնելու համար իրենց ներկայութիւնը: Եւ ահաւասիկ հին սերունդի ուրիշ նմոյշներ,— այս մզկիթին բակին մէջ մարդիկ իրենց փորին վրայ պառկած կը քնանան: Ուրիշներ հոս, ծղօտէ կաւքի մը մէջ: Կօշիկ ներկողներ, կկզած իրենց տուփերուն վրայ, կը ննջեն: Հանդերձավաճառի մը մեծ խանութին մէջ, փոքրիկ պաշտօնեաներ, մութ գոյն բաճկոններ հագած եւ մեղքը անցուցած իրենց վզին, առտուընէ մինչեւ իրիկուն կ'աշխատին: Ասոնք եւրոպականացած Թուրքեր են:

Շուկան կը պտտիմ իմ յաւագոյն բարեկամիս՝ Ֆիքրէթ Ասիլի հետ, որ երիտասարդ լրագրող մըն է: Հրեայ միջնորդներ, ճամբուն վրայ, կը կպին մեր օձիքին՝ նեղող յամառութեամբ մը եւ շաղփաղփանքով չեշտուած արեւելականութեամբ:

— Անդրեմ, պարոն, մտէք մեր խանութը, ձեզի երջանկութիւն պիտի պարգեւէ ու ոչինչ պիտի արժէ.

Բայց, յանկարծ, Ֆիքրէթ կը զայրանայ եւ կը վանէ միջնորդը:

— Թուրք մը, կը բացատրէ ինծի, երբեք չի խնդրեր յաճախորդէ մը: Ան կը նախընտրէ ամբողջ օր մը սպասել: Իսկ սակարկել բնաւ չի գիտեր: Այդ է պատճառը որ շատ մը Թուրքեր, որոնք շուկային մէջ խանութի տէրեր են, ստիպուած են դիմելու օտար՝ յոյն, հայ կամ հրեայ՝ միջնորդներու օժանդակութեան, կարենալ մրցելու համար...

Գրուսայի մէջ ես աւելի հեռու եմ արեւմտեան քաղաքակրթութենէն: Շուկային մէջտեղը, տաղաւարները էրար միացնող գերանի մը ներքեւ, կը քնանայ ծեր բու մը: Ծեր Թռչունը, որուն կեանքը երկարել կը ճգնի ամէն ոք, նկատուած է սուրբ: Փոքրիկ «Ըրճարանի» մը մէջ, պատանիները կը նըմանին (այդ ժամուն ինչ ալ ժամուն երիտասարդ Թուրքերը) անոնց զորս ատենին նկարագրած է Փիէռ Լոթի: Կը մտնեմ աղօտ ներքնամասը,— պատին՝ գորգեր, նկարներ (ծովային պատերազմ, անապատի փիղ), լուսանկարներ, որոնց մին կը ներկայացնէ էյֆէլի աշտարակը, ու, շատ բնականօրէն, Կազիին նկարը: Մեծ խողովակով ձայնալար մը կը խուացէ Թրքական եղանակներ եւ զինուորական կտորներ՝ մեծ երկիւղածութեան մը մէջ:

Ժողովրդական սրճարան մըն է: Ոչ մէկ կին՝ բացի տիրուհիէն: «Քասքէթ»ներուն տակ՝ դէմքերը կը մնան անհաղորդ— ինծ կը նային այնպէս մը որ ես չեմ կրնար գիտնալ թէ՝ արտայայտութիւնները համակրակա՞ն են, անտարբե՞ր թէ թշնամական: Ոչ ոք կը շարժի: Ու բանի չեն սպասեր: Տղեկ մը կը մտնէ եւ, առանց բառ մը արտասանելու, երկու հոգի իրարու կը մօտենան՝ անոր տեղ բանալու համար: Գիշերը կը յառաջանայ: Ձայնալարը կը վերսկսի կրօնական եղանակ մը:

...Երէկ, նոյն ժամուն, հրաւիրուած էի Բերա, Թուրք գրագէտի մը չքեղ սրահը: Նախարարներ, դեսպանատան խորհրդականներ, դատաւորներ — «Պոլիս»ը: Գրիճ կը խաղային, այրերը չափազանց լաւ հագուած, կիները՝ մեծ «տուալէթ»ներով: Բարձր դասակարգին մէջ պրիճը այնպիսի կիրք մը դարձած է որ թէյի ժամուն խաղալու կը սկսին ու կը շարունակեն մինչեւ այգ. ճաշը փոխարինուած է «պիւֆէ»ով մը:

Այսօրուան Թուրքիան կը փոխուի, այսպէս, շարունակական հակադրութեանց մէջ: Նոյն տան մուտքին, անծանօթ ծեր մը, քաշուած իր խուցը, Քուրանէն բաներ մը կը մրմռայ: Վրայի յարկը, խելայեղ ճազի մը նըւագումով, զոյգեր անընդհատ կը պարեն... Երկիրը ընդգրկած է արդի ճարտարարուեստին արհեստագիտութեան յառաջդիմութիւնը, բայց անհատները չեն գիտեր զանոնք գործածել: Փչկած եւ խարխուլ սա տունը, սա պալատը նորոգելէ առաջ, տէրացին կը նախընտրէ հիներէն ոչ շատ հեռու շինել նորերը: Բայց նոր մեքենաները ժանրակրկիտ հոգածութիւն մը կը պահանջեն: Եթէ չխնամուին, անմիջապէս կ'աւրուին: Արեւելեան անհոգութիւն, կ'ըսեն, ոչ, աւելի շատ՝ խորութեան գաղափարը ամբողջովին կը պակսի: Թուրք գիւղացին ընտանեկան անուն չունի, կ'անգիտանայ իր գիւղի բնակիչներուն թիւը, նոյն իսկ իր սեփական տարիքը: Իր կեանքը կը թաւալի իր խղճմտանքի ներքին ելեւէջին եւ ոչ թէ ընկերային ճշդուած ժամանակին համաձայն: Թուրքիոյ մէջ կան շոգեկառքեր եւ շոգենաւեր, բայց շատ դժուար է անոնց մեկնումի ժամը գիտնալ: Գիւղացին սովորութիւն ունի տասուն կայարան գալու եւ սպասելու մինչեւ որ շոգեկառք մը անցնի: Պոլսոյ, մօտաւորապէս մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող այս քաղաքին մէջ, փողոցները (բաց ի քանի մը գլխաւորներէն) ոչ մէկ անուն ունին: Երբ թաքսի կը նստին, վարիչը անմիջապէս կը քշէ դէպի յառաջ, եւ յաճախորդն է որ անոր ցոյց կուտայ ճամբան — աջ, ձախ, ձախ: Երբ Թուրք մը ինծի իր հասցէն կուտայ, ինծ կ'ըսէ, «գերմանական դեսպանատան դէմ», կամ «այսինչ դրամատան մօտ»...

Արեւմտեան բարենորոգումները, որոնք ատենին բաւական եղան Թուրք հին սովորութիւնները խանգարելու դեռ եւս լոկ մակերեսային ծածկոյթ մըն են: Ինկիւբէի սերունդը, որ երկրին ու Հանրապետութեան, անկախութեան համար պայքարեցաւ, դեռ կը շարունակէ իր խոշալին հաւատքովը ապրիլ,— Թուրքիան վերածել արդիական ազգի մը ու զայն մասնակից ընել բանապաշտական եւ գիտական քաղաքակրթութեան բարիքներուն: Ցառաջդիմութիւն, արդարութիւն, ժողովրդապետութիւն, ազատութիւն, այս բառերը Կազիին ու զինքը շրջապատողներուն համար կենդանի երեւակայութիւններ են: Եւ անոնք զայն ապացուցին գործքով: Այո, նոյն իսկ ազատութիւն բառը, որովհետեւ, Կազին ինքզինքը ժողովուրդին խնամակալ պէտք նկատէ այն օրը, երբ պիտի կարենայ բոլորովին ազատել զայն:

Այսուհանդերձ, այն սերունդը որ կը յաջորդէ պատերազմի սերունդին, կլանուած չէ գործով: Անշուշտ, ան խանդավառութեամբ վաւերացուց նոր միջոցները, բայց ինքզինքը երբեմն արժանաւոր կը զգայ: Անձնասպանութիւնները նոյնքան յաճախադէպ են որ մամուլը իրաւունք չունի զանոնք հրատարակելու: Կը գրեն — Մ. Ք... մեռած է, եւ ոչ թէ անձնասպան եղած: Անձնասպան կ'ըլլան սիրոյ յուսահատութեամբ, դրամի պակասէն, զանազան պատճառներով, որովհետեւ կեանքը իրենց համար շատ քիչ արժէք ունի:

Երիտասարդ մտաւորականներու մօտ նեղութիւնը աւելի որոշ է: Անոնք ինքնամոռացութեան կուտան իրենք զիրենք՝ խմիչքով ու նոյն իսկ հաշիշով:

Գոյութեան իրաւո՞ւնք մը: Անոնք գոյութեան իրաւունք մը կ'աղերսեն: Անշուշտ, անոնք բոլորը ազգայնականներ են, բայց ազգայնականութիւնը բոլոր ճիգերու անմիջական պրկումը չի պահանջեր: Թուրքիան յաղթական է, ու երեսուն տարուան խաղաղութեան պէտք ունի:

— Կը տեսնէք, ըսաւ Թուրք երիտասարդ վիպագիր մը, մենք հագուստ փոխեցինք բայց հոգի չփոխեցինք: Մեր ուղեղը բաղկացած է երկու բաժանմունքէ — մէկը արեւելեան, միւսը արեւմտեան, անոնք դեռ հաշտուած չեն, դեռ չենք գտած համադրութիւնը:

Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանը շատ ընդարձակուած է, ճարտարարուեստի, նկարչութեան, քանդակագործութեան, ճարտարապետութեան իր բաժիններով: Այդ սրահին մէջ, 40 երիտասարդ աղջիկներ խմբուած են մերկ մարդու մը առջեւ, պատկեր մը որ ատենօք աներեւակայելի էր: Անշուշտ այդ մարդը կենդանի նմոյշ մըն է, բայց ի՞նչ յեղաշրջում այն շրջանէն ասդին, երբ սեռերը բաժնուած էին եւ մարդկային դիմագիծի արտաբերումը արտօնուած չէր: Դպրոցին մտացի տնօրէնը ղրկած է գործեր գտնելով իր աշակերտներուն: Ճարտարապետներուն համար կը գտնէ պետութեան յանձնարարութեանց մէջ: Բայց նկարիչներո՞ւն համար: Թուրքիոյ մէջ նկարիչ սիրողներ կան առ այժմ: Ուսանողներու գործերուն մեծ մասը ակադեմական արուեստէն դուրս չեն ելլեր, իսկ իմ տեսած պատասաններս չեն անցներ տպաւորապաշտութիւնը: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ նկարչութիւնը չի կրնար մէկ հարուածով խզուիլ անցեալին հետ: Ինչքան նորագոյն ու անհրաժեշտ ըլլայ այս դպրոցը, Թուրք արուեստագէտին կը մնայ ըմբոստանալ անոր ուսուցման դէմ:

Երաժշտութեան մէջ հանրութիւնը կը շարունակէ յուզուիլ արեւելեան աւանդութեամբ նուագահանդէսներու ընթացքին: Պոլսոյ մէջ ներկայ եղայ երեկոյթի մը,— փոքրատիպ ջութակի մը եւ տեսակ մը կիթառի ընկերակցութեամբ, ներկայի ամէնէն անուանի արուեստագէտներէն մին՝ Մինիր Նուրէտտին շատ ծանր կերպով կ'երգէր հին ու արդիական Թուրք երգեր, որոնք երբեմն կը յիշեցնէին իսլամ կրօնքի լաւագոյն եղանակները: Սրահը կը ծափահարէր խելայեղօրէն:

Բոլոր արուեստներուն մէջ, Թուրքերը կը գտնուին սպիտակ տախտակի մը առջեւ: Գրական լեզուն բոլորովին նոր գործիք մըն է որ ամբողջովին ստեղծուած չէ դեռ:

Գիտութեանց մէջ եւս ընդարձակ աշխատանքի մը ձեռնարկուած է: Թուրքիան կը փնտռէ իր ինքնութիւնը՝ տաժանարար ու ցաւատանջօրէն: Բայց այս փնտռտուքի գիտակցութիւնը ունենալն իսկ անձնականութեան հաստատումը չէ՞":

Հայ Մշակոյթի Օրուան Երաժշտական բաժինը

ՅՅՅ.ՀՀՀ

Պատիւ հայ մշակոյթին եւ պատիւ Փարիզի գաղութին, որ անցեալ շաբաթ եկած էր խուռներամ՝ ամբողջովին լեցնելու Կավոյի գեղեցիկ երաժշտասրահը.

Այս սիւնակներէն ծլած գաղափարը այսօր ամրացած է արդէն հայ հանրային կեանքին բերրի՝ բայց տեղ տեղ խոպան հողին վրայ:

Մեր ցեղային արժէքներուն գոյութիւնը ապացուցանելու եւ զանոնք գնահատելու համար հարկ է ոչ թէ Մշակոյթի Օր մը, այլ պարբերական ու յաճախադէպ ցուցադրումներ մեր մաքի եւ արուեստի առաջնակներուն կատարած նուաճումներուն, որոնք վաղը պիտի կրնան տեղ բռնել համաշխարհային քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ՝ հոն քանդակելով անհերքելի տաղանդներ՝ մեր ցեղային հպարտութիւնը փայլփլող անուններ:

Այդարժէք անուններու խմբով մը կը ներկայանար շաբաթ գիշեր «Մշակոյթի Օր»ուան հայ երաժշտութեան նուիրուած յայտագիրը:

Հոն էին հայ երգին եւ երաժշտութեան ծանօթ եւ արդէն որոշ հեղինակութիւն վայելող դէմքերուն մեծ մասը՝ անհետացած թէ կենդանի:

Կազմակերպիչ մասնախումբը ուզած էր ներկայացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը իր բազմազան արտայայտութիւններուն մէջ: Ան յաջողեցաւ տալ ամբողջական գաղափար մը հայ արուեստին այդ ճիւղի մասին խուռն եւ ոգեւորուած բազմութեան մը առջեւ: «Կոմիտաս» երգչախումբը մեծ վարդապետին «Ով մեծասքանչդ» կը սկսէր նուագահանդէսը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Սերգոյեանի, խումբը հաճելի ու վարժ՝ յաջորդաբար երգեց Կանաչեանի «Օրօր»ը եւ Գ. Սիւնիի «Ալագեազ»ը.

Գ. Ս. Սարգիսեան՝ երիտասարդ ու մեծապէս տաղանդաւոր դաշնակահար, ըր Բարխուդարեանի «Արեւելեան պարեր»ուն եւ Սպենդիարեանի «Օրօր»ին մէջ չէր կրնար գտնել իր կարողութիւնները արժեցնելու տարրեր, … ուած ըլլալով այդ կտորներուն սահմանափակ արժէքը. Դաշնակի եւ ջութակի համար հայ հեղինակները … կրցած տալ դեռ տիրող, արուեստի գերագոյն ոլորտները հասնող գործեր եւ մեղքը իրենցը չէ: Հայը կ'երգէ առօր, երգած է երէկ, բայց իր սիրտն տառապանքի, ցաւի եւ յոյսի հառաչանքները, եղերերգները չեն կրցած հասնիլ համամարդկային արտայայտութեան մը ոճին. իսկ դաշնակն ու ջութակը այդ աստուածային բարբառին գերազանց թարգմաններն են …:

Հայ երգին հարազատ ու հաւատարիմ արտայայտիչն եղաւ Օր. Գիւլպէնեան՝ իր գգուող ձայնով ու անոր … խաթար մնացած հայկական նկարագրով: Հայ երգը իր բերնին մէջ կը ստանայ գրաւիչ, հոգեպարար … տեր, ու իր «Նոր Գութանը» ծափերով գնահատուեցաւ: Հաստատակամութիւն … ողջոյնի երկարատեւ ծափերով ընդունեց երիտասարդ ու հանրածանօթ ջութակահար Յ. Ազարբէկի ելոյթը:

Այդ օրը հայ «վիրթիւոզ»ը կը յայտնէր ոչ միայն երաժիշտ, այլեւ իբրեւ հեղինակ երկու գործերու «Հայկական Մեղեդի» եւ «Օրօր» մը:

Եթէ «Մեղեդի»ն կը կրէ արեւելեան որոշ երանգ մը, մատնելով հեղինակին ցեղը եւ հայրենիքը, «Օրօր»ը յղացումին եւ արտայայտութիւններու անտարբեր ձեւերուն ու նախադասութիւններուն մէջ կը հասնի այն գերազանց կատարելութեան՝ որուն կ'ակնարկէր քիչ վերը:

Երազ կայ Ազարբէկի … մէջ եւ երազանքի կախարդ է ան, … միջազգային այն համբաւը — … պատուոց այս զարնան Սպանիա… հայ ցեղի մշակոյթին անկասկածելի … արդար հպարտութիւններէն մէկն է այսօր:

Ներկայ օտար քննադատներու … հայ հասարակութեան երկարատեւ ծափերուն տակ երիտասարդ արուեստագէտը … ստիպուեցաւ կրկին … շնորհակալութեան: Նոյնպէս ծափերով ընդունեցաւ սիրուած արուեստագիտուհին օր. Մ. Բաբայեան, … կուգար մեզի յայտնագործելու … ջին անգամ Կոմիտաս վրդ.ի ձայնագրած երեք Աէնայ երգեր, պարերգեր, որոնք երգուած այն մասնաւոր տուէ տոհմիկ ու հարազատ արտայայտութեամբ՝ որոնց գաղտնիքը … նի մեծ արուեստագիտուհին, … հաճոյքով ու ոգեւորութեամբ … դրուեցաւ, անվերջ ծափերու տակ.

Հանդէսին առաջին մասը կը վերջանար Գ. Գ. Ալէմշահի ղեկավարած «Կիլիկիա» երգչախումբին երեք կտորներով, որոնց երկուքը — «Կանչ երգը» եւ «Զումար» կը պատկանին Կոմիտաս վրդ.ին, երրորդը՝ «Հոյ նար» երիտասարդ ղեկավար հեղինակին գործն էր, գունագեղ ու լայն … կշռի մեծ գիտակցութեամբ դաշնաւորուած:

Երեք կտորներն ալ Գ. Ալէմշահի մարզած խումբը երգեց կատարեալ գիտակցութեամբ, եւ նուրբ ըմբռնումով մը ուժի եւ երանգի տեսակէտով …

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Գլխաւոր ճամբու վրայ դուռ է պատրաստուած, կանաչ ճիւղերով կամար է կապուած: Բանակավայրի մէջտեղը զետեղուած է դրօշի բարձր ձողը:

Աւագ խմբապետուհի «Այծեկս»ի վրանը բանակավայրի կեդրոնն է. Նրա տեսչութեան տակ է ամբողջ բանակավայրը, իր վրանում է նաեւ դեղարանը, «Կարմիր Խաչը» ինչպէս իրենք են ասում:

Երեք խմբէ աղջիկներ կան բանակավայրում. Փարիզէն, Մարսէյլէն եւ Կրընոպլէն. վերջինէն միայն երեք աղջիկ են եկած. խմբապետուհի «Շըշնիկ»ի առաջնորդութեամբ (Օր. Գայեանէ):

Ահա մէկ օր բանակումի կեանքէն:

Առաւօտ է. սուլիչը ոտքի է հանում արենուշներին: Նրանք հանում են գիշերանոցները, մերկ մարմինների վրայ հագնում են լողանքի հագուստները, անկողինները (երկու թղթէ ծածկոց դուրս են հանում վրաններէն, փռում են արեւին:

Երկրորդ սուլիչին նրանք հաւաքւում են մարզանքի համար նշանակուած վայրը Օրուան խոհարարուհիներն ազատ են մարզանքէն. Նրանք գնում են խոհանոց նախաճաշ պատրաստելու:

Միւսները բոլ հասակի շարւում են մէկ շարքի վրայ եւ սկսւում է մարզանքը,— մէկ, երկու, երեք, չորս...

Ի՜նչ եռանդ, ի՜նչ ոգեւորութիւն:

Սկզբէն մինչեւ վերջ մի ամբողջ գեղեցկութիւն: Լրանում է մարզանքը, քրտնած են, չէկնած, չմրսելու համար ծածկւում են իրենց ուսնոցներով: Մի քանի վայրկեան հանգստանում են: Ցետոյ ամէն մէկն առնում է իր լուացուելու պարագաները եւ ուղեւորւում է լուացուելու համար:

Լուացւում են պաղ ջրով, լւանում են ամբողջ մարմինը վերէն վար: Խոզանակում են ատամները, մաքրում են եղունգները: Արենուշը մաքուր պիտի լինի:

Լուացուելէն յետոյ հագնում են իրենց բանակումի հագուստը, պարզ մի պարեգօտ, փոքրիկները կապոյտ, մեծերը սրճագոյն: Սիփանցիների պարեգօտը մէկ գոյնի է, երկնագոյն: Այնպէս մաքուր ու կոկիկ են ամէնքն էլ, հաճելի է նրանց դիտել:

Հազիւ հագնուած՝ սուլիչն յայտարարում է նախաճաշը:

Մատուռակներն շտապում են սեղանատուն. ծառերով շրջապատուած մի բացատում է սեղանատունը. մէջտեղը զարդարած են կանաչներով, կազմել են իրենց նշանակը ու ճիւղիկներին գրի ձեւ տալով՝ գրել են. «բարի ախորժակ»:

Ամէն մէկ աղջկայ առջեւ դրուած է նոյնպէս մի կանաչ տոտ, ու այդ տոտերի մօտ շարուած են շուրջանակի աղջիկների տոպրակները, որի մէջ պահում են իրենց կերակուրի սպասները:

Բոլորը ներկայ են: Թարմ կաթով սուրճը եկել է սեղան, այնպէս անուշ է բուրում: Ոտքի են բոլորը, խմբապետուհին տալիս է նշանը, սկսում են երգել իրենց աղօթքը: Նստում են, մատուռակները վերցնելով աղջիկների գաւաթները տանում են խմբապետուհու մօտ, լեցնում են գաւաթները եւ յանձնում իրենց տէրերին: Հացն առատ է եւ պանիրը նոյնպէս, Նախաճաշի համար ունին նաեւ բիսկուիտ, անուշ: Կշտանում են լիուլի: Կարող են ունենալ երկրորդ գաւաթ սուրճ:

Վերջանում է նախաճաշն ուրախ, զուարթ, խոհանոցում պատրաստ է տաք ջուրը: Ամէն աղջիկ լուանում է իր ամանները, իսկ տանտիկինները լւանում են ընդհանուր ամանները: Ամանեղէնները դնում են տոպրակները եւ կախում են ծառի վրայ կապուած ճիւղէն:

Գնում են վրանները շտկելու, թօթւում են ծածկոցները, ծալում, դարսում են վրաններում, սրբում են վրանի մէջ գետնի վրայ փռուած մոմլաթը: Զարդարում են վրանները: Քիչ յետոյ խմբապետուհին պիտի քննէ վրանները:

Բանակավայրը շտկուած է ու մաքրուած: Աւագ խմբապետուհին հնչեցնում է եղջերափողը: Բոլորը հաւաքւում են դրօշի ձողի շուրջը:

Խմբապետուհիները մաքրութեան քննութիւն են կատարում. հարցնում են նրանց առողջական վիճակը: Ամէն բան կարգին է: Շտկում են փողկապները: Կանգնած են լուրջ: Խմբապետուհին՝ հայկական եւ ֆրանսական դրօշները ձեռին՝ մօտենում է ձողին. օղկապ է անում ու քաշելով պարանի մէկ ծայրէն՝ բարձրացնում է դրօշը, յետոյ քաշում, քանդում է կապը ու դրօշներն սկսում են ծածանուել:

Արենուշները յարգանքով պատուի են առնում դրօշը: Լռութիւն է:

Երբ իջեցնում են բարեւի բարձրացրած ձեռքերը՝ հնչում է «Մեր Հայրենիք»ը, յետոյ երգում են «Ով մեծաքանչ դու լեզու»:

Լրանում է դրօշի բարձրացման արարողութիւնը.

Բոլորը նստում են շուրջանակի եւ խմբապետուհին սկսում է պատմութիւն պատմել: Պատմութեան նիւթերն ընտրուած են խնամքով, բարոյալից ու դաստիարակող են նրանք: Պատմութիւնը չի վերջանում, մի հետաքրքրական տեղում ընդհատւում է վաղը շարունակելու համար: Ունենում են մտքերի փոխանակութիւն: Վերջացած է պատմութեան պահը, սկսում է օրուան կեանքը: Խոհարարուհիները գնում են խոհանոց: Եթէ բանջարեղէն կայ մաքրելու՝ այդ աշխատանքը կատարում են ամէնքը: Գործ շատ կայ, փայտ պէտք է հաւաքել, ջուր բերել, հաւաքուած աղբը այրել, հարել, դեռ ի՜նչ, ի՜նչ գործեր: Բոլորն աշխատում են սիրով, ոչ ոք չի խուսափում իրենց վրայ դրուած պարտականութենէն: Մէկ խումբ աշխատում է գերազանցել միւսին. նոյն իսկ աշխատում են աւելին անել, իրենց չյանձնարարուած գործ, մի բարի բան:

Ունին իրենց յատուկ լուացքի պահը, աղջիկներն իրենք պիտի լուանան իրենց սրբիչները, թաշկինակները …

Հետաքրքրական է խոհանոցը: … պիտան փայտերը չեն բոցավառւում, փչում են խոհարարուհիները, աչքերը … տաքէն արցունքոտում են, բայց ի՞նչ փոյթ, ճաշը պէտք է ժամանակին հասցնել լաւ եփել: Ցանկարծ փայտը … բռնկւում են ու խեղճ աղջիկները մատներն այրում, այդ էլ վնաս չունի, դրա մէջ ալ քաղցրութիւն կայ.

— Խմբապետուհի՛, ո՞րքան աղ դնեմ:

— Խմբապետուհի՛, ո՞րքան … դնեմ:

— Փայտ չկայ, թող փայտ բերեն …

— Խմբապետուհի՛, ջուրը … ծուխը մէջն է մտնում:

Անվերջ են կանչերն ու հարցերը …

(3) ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԻ

բունակեց բացառիկ երեւակայութեան մը ճոխ ու հարուստ գունաւորումնե-րը, բարեյաջող գիւտերը՝ ինքնատիպ անհատականութեան մը տպաւորիչ դրոշմով կնքուած։

Վերջին մասը իր գեղեցիկ դաշնաւորումներով եկաւ նուիրագործելու երիտասարդ երաժշտագէտին ստեղծագործող երեւակայութեան անհերքելի փաստը։

Լը Քուրիէ Միւզիքալ իր անցեալ թիւերէն մէկուն մէջ խօսելով Պ. Ալէմշահի «Հէքեաթ»ի մասին հետեւեալը կը գրէ, Աստիստասիոն օրէնթրալ տէ միւզիսիէն փլանեէի արած նուագահանդէսին առթիւ.

— «Պ. Գ. Ալէմշահ բեմ կը բարձրանայ իր գործը ղեկավարելու համար որ այստեղ կը տրուի առաջին ունկնդրութեամբ։

Հեղինակը որ Հայ է, եւ Սեվրի հայկական քոլէժի երաժշտութեան ուսուցիչ, այդ գործին մէջ կը յայտնուի օժտուած ամէն բարեյաջող բարեմասնութիւններով։

Առաջին մասը կազմուած է երկու թէմէ, մէկը արեւելեան ճաշակով, եւ գերազանցօրէն ներքնահայեցողական, միւսը միեւնոյն յղացումով բայց աւելի լայնացած շարժումով մը, թոյլատրելով նուագախումբին իր հնչական կարողութիւնները արժեցնել։

Երկրորդ մասը իր ռիթմով եւ գոյնով կը պատկերացնէ ժողովրդական պարեր.

Թէմերը յաջողապէս տրուած են, զտուած այն տեսակ մը արեւելականութենէն, որով մեր ականջները այնքան յոգնեցուցին հանգուցեալ «սինէմա» երաժշտախումբերը։

Երաժշտախմբական ներդաշնակութիւնը ուշագրաւ է, այնպիսի պայծառութեամբ եւ լուսաւորութեամբ մը, որ մեզի Պօրոտինը կամ Ռիմսքի-Քորսաքովը կը յիշեցնէ։ Այս ամենալաւագոյն գովեստն է՝ որ կրնամ ընել այդ գործի մասին»։

Կը ցաւիմ որ չպիտի կրնամ աւելի մանրամասնել այդ մեծապէս նշանակելի գործը՝ որով կրնայ հպարտանալ ոչ միայն համակրելի հեղինակը, այլ եւ արուեստը՝ մասնաւորապէս, եւ Մշակոյթը, ընդհանրապէս։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր գաղթականներու տեղաւորման օրէնագիծը

— •• —

Միլլիէթ կը գրէ.—

Վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէնութիւնը Ազգ. Ժողովին յղած է երեք օրինագծեր։ Ու պահանջած որ ժողովը, հազիւ վերաբացուած վրաղուի անոնցմով։ Երբ օրինագծերը օրէնք դառնան, տեղաւորման եւ արձանագրութեանց գործերուն մէջ հիմնական բոլորովին տարբեր ձեւ մը երեւան պիտի գայ։

Առաջին օրինագիծ — Նախագիծը տեղաւորման գործին յատուկ է։ Այս նախագիծը անցեալ տարի յղուած է ժողովին, ուր երկար բարակ վիճաբանութիւններ էին եղած, բայց մինչեւ արձակուրդ կարելի չէր եղած սրբագրում մը տալ։

Նոր օրինագիծը հինէն այն տարբերութիւնը ունի որ՝ ներգաղթողները աւելի կը շահագրգռէ նկատի ունենալով երկրին ընդարձակ տարածութիւնը, կառավարութիւնը նոր գաղթականները արեւելեան նահանգներուն մէջ պիտի տեղաւորէ եւ այդ նպատակին համար յատկացուցած է գումար մը։

Անոնք որ արեւելեան նահանգները երթալ պիտի ուզեն, կառավարութեան ծախքովը պիտի ղրկուին եւ հոն իրենց հող ու տուն ձրի պիտի տրուին։

Իսկ արեւմտեան նահանգները բնակիլ պահանջողները, որովհետեւ տեղ ընտրած են համաձայն իրենց ցանկութեան, որ եւ է օգնութիւն պիտի չստանան։

Երկրորդ նախագիծ — օրինագիծը կը վերաբերի ապօրէն յարաբերութեանց կամ ապօրէն ամուսնութեանց իրբեւ պտուղ եւ, այդ պատճառով, չարձանագրուած անուններուն։ Մասնաւորապէս արեւելեան նահանգներու մէջ եւ աշիրէթներու մօտ այսպիսի ծնունդներու թիւը կ'ենթադրուի երկու միլիոն, ըստ հաւաքուած տեղեկութեանց։ Ուրեմն, երկրորդ օրինագիծը կը պահանջէ ասոնց արձանագրութիւնը։ Չարձանագրուած ծնունդներն ու մահերը պիտի արձանագրուին ու արձանագրութեանց տետրակները պիտի կանոնաւորուին։

Ստացուած տեղեկութեան համաձայն, 1927ին մեր բնակչութիւնը 14,5 միլիոն էր, վերջին տարիներու վիճակագրութեանց(?) եթէ նայինք, առայժմ 17,5ի բարձրացած է մեր բնակչութիւնը։

Երրորդ օրինագիծը արդիւնք է այն խրոզութեան որ վիճակագրութեան օրէնքն ու ուրիշ օրէնք մը յաճախ ներհակ են։ Կ'ուղուի այս հակադրութիւնը մէջտեղէն վերցնել։ Այս օրինագիծը պիտի կոչուի «անձնական վիճակներ» եւ պիտի լուծէ ամուսնութեան, ամուսնալուծման եւ ծնունդի դէտ եւս խառն ի խուռն գործերը։ Արձանագրութեանց ընդհ. տնօրէնը ամիսէ մը ի վեր արձակուրդի մէջ էր. այցելեց Պոլիս, Պրուսա եւ Թրակիա ու այդ վայրերուն մէջ ուսումնասիրեց տեղաւորման եւ արձանագրութեանց յատուկ գործերը։ Ալի Կալիպ պէյ նախարարութեան տեղեկագիր մը յղած է։ Պիտի այցելէ նաեւ Սամսոն եւ շրջակաները։

Տրապիզոն

— o —

Տրապիզոնէն կը գրեն «Ազգամ»ի (1 հոկտ.) .—

Պատերազմէն առաջ, այս քաղաքը մեծ գործ ու մեծ բնակչութիւն ունէր։ Վերջին տարիներուն, կարգ մը պատճառներով, փոքրանալու դատապարտուեցաւ։ Այսուհանդերձ, իր այսօրուան վիճակով, մեր Թուրքիոյ գլխաւոր կեդրոններէն մէկն է։

Տրապիզոնը ապրեցնող երկու գլխաւոր աղբիւրներ կան։ Մէկը՝ իր հողերուն հասցուցած բերքն է, միւսը՝ արեւելեան նահանգներուն հետ երկար ատենէ ի վեր շարունակուող առեւտուրը։

Տրապիզոնի արտածած ապրանքներուն գլխաւորն է կաղինը։ Ծխախոտէն վերջ, ամէնէն շատ դրամ բերող առատ հունձք մը կը նկատուի կաղինը։ Անիկա Կիրասոնի եւ Տրապիզոնի ապրուստի գլխաւոր միջոցն է։

.. Համեմատած հինին, կասկած չկայ որ քաղաքի կեանքը փոխուած է այժմ։ Դուրսէն եկողներ նկատել կուտան որ այդ յառաջդիմութիւնը կարելի է աւելի մեծ թափով ընել։ Տրապիզոնցիները բաւական ծանրաշարժ են։

Կրթական տեսակէտէ այս կուսակալութեան քաղաքները ըստ բաւականի յառաջացած են, բայց գիւղերը դեռ ետ կը մնան։ Մասնաւոր վարչութիւններուն եկամուտները նուազած ըլլալով, գիւղերու դպրոցները ոչ միայն կարելի չըլլար աւելցնել, այլ եւ եղածն իսկ պահելը դժուար կը դառնայ։ Այժմ, Տրապիզոն քաղաքին մէջ դպրոցներու դասարանները լեփլեցուն են։ Եւ որովհետեւ նոր դպրոց բանալու կարելիութիւն չկայ, նոր գիմող աղաքը կը ճամբուին։ Իրազեկներու յայտնութեանց համաձայն, քաղաքը դեռ պէտք ունի հինգ հատ նախակրթարանի։ Գիւղերն ալ ասոր համեմատ են։

Վերջին ամսուան ընթացքին անընդհատ տեղացող անձրեւը եգիպտացորենի, լուբիայի, ծխախոտի, կաղինի եւ այլ կարեւոր բերքերուն շատ վնասեց։ Ծխախոտներէն 200,000 քիլօ փճացած է։ Լուբիան ամբողջովին։ Եգիպտացորենը կէսէն աւելին։ Իսկ կաղինը արեւ չտեսնելուն կալերուն մէջ մնացած է։

Դէպի Էվէրէսթ

Եօթը տարիներու լռութենէ մը վերջ, այս անգամ նոր — չորրորդ — առաջնորդութիւն մը ճամբայ ելաւ՝ աշխարհի ամենաբարձր լեռը մագլցելու համար։

Այս առաջնորդութիւնը կը գտնուէր Հիմալայա լեռները քաջ ճանչցող լեռնագնացի մը՝ Հըթ Ռըթլէճի ղեկավարութեան տակ։ Մագլցումը սկսաւ ապրիլի սկիզբը, նոյն այն ատեն լեռներուն վերեւ կը սաւառնէին օդանաւեր։ Մինչդ հակառակն ըլլալով 1921ի առաջնորդութեան, որ կ'ուզէր արագօրէն գրաւել Էվէրէսթ գագաթը, Ռըթլէճ իր մարդիկը քալեցուց շատ դանդաղ։ Առաջնորդութիւնը իրեն հետ ունէր 72 Թիպէթցիներ, որոնք, իրենց ուժեղ կազմին պատճառաւ, կը կոչուէին «վագրեր»։ Անոնք օժտուած էին արհեստագիտական լաւագոյն միջոցներով, ու 6 շաբաթուան մէջ յաջողեցան Էվէրէսթի հիւսիսային բարձունքը հասնիլ։ Բաժնուած էին վեց խումբ կայաններու։ Կապուած էին Տարժէլինկի մօտ Էվէրէսթի հարաւային գաւիվարներով։ Անոնք ճամբորդած են լուկ ձիւնոտ շրջաններէն ,30 (զէրոյէն վար) աստիճանով։ Երբ վեցերորդ խումբը 8500 մեդր բարձրութեան հասած էր, ու դեռ կը մնար 340 մեդր՝ գագաթին (1 յունիս), այդ խումբէն երկու հոգի, Սմիթ եւ Լիփթոն, պէտք էր առանձին բարձրանային գագաթը ու անմիջապէս դային կայան։ Իրենց խստօրէն արգիլուած էր մագլցումը շարունակել իրենց վերջին ուժերը ի գործ դնելու պայմանով, որովհետեւ իրենց միայն մէկին տկարացումը կրնայ մահու վտանգ բերել Ն'եւ երկրորդին համար։ Անոնց մէկնումէն վերջ, Լիփթոն յուսատ վերադարձաւ քանի մը հարիւր քայլ հազիւ առած, իր թոքին անկանոն բաբախումին պատճառաւ։

Իսկ Սմիթ, ժամուան մը գնացքէ վերջ, հրաժարեցաւ առանձին բարձրանալէ։ Ան պատմեց թէ «եթէ շարունակէի, պիտի իյնայի ձիւնամրրիկի մը տակ, որ սկսեր էր ծայր տալ, ու անկարող պիտի ըլլայի պաշտպանուելու»

Եւ այսպէս ,Սմիթ հասաւ 3600 մեդր բարձրութեան, ուր, վերջին անգամ նշմարուած են, 1924ին, Մալորին եւ Իրվինը.

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՃՐԱԳՈՐԾ

— :-: —

«Ցուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ.).

— «Ինչ պիտի կորսնցնէր ամերիկահայ գաղութը, եթէ երբեք Շիքակոյի մէջ պարզուէր ցեղային այդ մասունքը, ինչպէս պարզուած է 1920էն ի վեր։

Ինչ պիտի կորսնցնէր անդրոշ հայ հայրենիքը, եթէ երբեք ազգերու մեծ կրկէսին մէջ այդ եռագոյն մասունքը գար վկայելու, թէ հոն Արարատի ստորոտը, հինաւուրց ցեղ մը կայ, որ կը մաքառի ու կը ստեղծագործէ՝ ի խնդիր իր հրաշափառ փրկութեան.

Ու ինչ պիտի կորսնցնէր գաղութի մը Հոգեւոր Առաջնորդը, եթէ երբեք այնքան տմարդօրէն ու այնքան վայրագ ձեւով, ի տես բազմազգի բազմութեանց, չխոցոտէր իր հօտին սիրտը ու չանարգէր եւ չվիրաւորէր անոր ամէնէն նուիրական զգացումները։

Հայրապետական հրահա՞նգ...

Սուտ է առաջին գիրէն մինչեւ վերջին գիրը։

Նման հրահանգ չկայ ու չի կարող ըլլալ

Բռնագատուած ու բանտուած Հայ Կաթողիկոսը միայն կարող է «կոնդակ» արձակել եռագոյնի դէմ, բայց ոչ Հայ եկեղեցիի ազատ եւ անկաշկանդ Հոգեւոր պետը։

Երեւա՞նը — այո՛, բայց Էջմիածինը — երբեք։

Ու Երեւանի «կոնդակն» է, որ առնարժան Դուրեաններ կը գործադրեն Էջմիածնի անունէն՝ անդարմանելիօրէն պառակտելով հայ գաղութները ու մահացուօրէն վտանգելով անոնց խաղաղութիւնը։

Էջմիածինը շահ ունի՞ մեր մոլեգնած պայքարներէն ու մեր խոր պառակտումներէն։

Ո՛չ եւ երբե՛ք։

Երեւանը ունի՞։

Այո՛, աւելի քան։ Անոր միակ շահը — մեր պառակտումին մէջ է, ու միակ երազը — «հայ երիտասարդական շարժումը», ստեղծումը զարմանազան «Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեանց», «Դաշնակ Տերորի Զոհերու Պաշտպանութեան Ցանձնախումբեր»ու եւն. որոնք Ձեկայի քողածածուկ գործակալներու ջանքերով պիտի «երիտասարդացնեն» հայ գաղութները՝ ի վարձ քանի մը արծաթի եւ ի փառս Կոմինտերնի...

Անարժան Դուրեաններու պայքարներէն շահ ունի միայն Հայ եկեղեցիի արիւնոռուշ թշնամին՝ Ձեկան, բայց երբեք Հայ Կաթողիկոսը, երբեք Հայ Եկեղեցին։

ՈՃՐԱԳՈՐԾ...

Ահա այն միակ բառը, որ ցեղը պիտի դրոշմէ Դուրեաններու ճակտին։

Այն միակ փառքը, որ պատմութիւնը բաժին պիտի հանէ անոնց։

Երբեք, յաւիտեանս յաւիտենից պիտի չմոռցուին ու պիտի չներուին այն ոճիրները, որ Դուրեանները կը գործեն գաղութներու մէջ, հայրենի հողերուն վրայ ծաւալած ահեղ ու արիւնալի պայքարները տեղափոխելով դէպի Հայ Գաղթաշխարհը։

Այս մէկը երբեք պիտի չմոռցուի»։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

—..—

Դ.

64. Առաքել Գուգասեան, 25 տարեկան, Զալկարացի, հացագործ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

65. Թորգոմ Կարապետեան, 23 տարեկան, Պրուսացի, լուսանկարիչ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

66. Շնորհ Սարիկեան, 25 տարեկան, Սեբաստացի, ձուլիչ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն

67. Իսահակ Գահէնեան, 21 տարեկան, Ատանացի, սափրիչ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն։

68. Միքայէլ Գահրամանեան, 51 տարեկան, Պոլսեցի, մեքենագէտ, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

69. Կիրակոս Էզգիւլեան, 41 տարեկան, Դովրի - Քենդցի, պայտար, մեկնած 1929ին Պուլկարիայէն։

70. Թագուհի Էզգիւլեան, (կինը), 40 տարեկան, Դովրի - Քենտցի, նոյնպէս։

71. Հայկ Մսրլեան, 30 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, ջուլհակ, մեկնած 1929ին Յունաստանէն։

72. Ագապի Մսրլեան (կինը), 23 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, նոյնպէս։

73. Կիրակոս Մսրլեան (եղբ.), 27 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, հիւսն նոյնպէս։

74. Վահէ Ոսկերչեան, 38 տարեկան, Էրզրումցի, ոսկերիչ, հին գաղթական։

75. Գրիգոր Ջաֆարեան, 33 տարեկան, Մշեցի, մօնթէօր, հին գաղթական։

76. Սեդրակ Աղագիւլեան, 20 տարեկան, Էրզրումցի, մօնթէօր, հին գաղթական։

77. Յակոբ։

78. Միսակ։

79. Քերովբ Տէօնտեան, 27 տարեկան, Պալսեցի, հիւսն, մեկնած 1933ին Յունաստանէն։

80. Ժօրժիկ Մելքոնեան, 19 տարեկան, Ատանացի, կօշկակար, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

81. Սահակ Իննէեան, 19 տարեկան, Գասբէմունիցի, բանուոր, մեկնած 1931ին Յունաստանէն։

82. Հայկ Ճատանեան. 24 տարեկան, Պանտրմացի, շօֆէօր, մեկնած 1929ին Ֆրանսայէն։

83. Մկրտիչ Մկրտիչեան, 23 տարեկան, Խարբերդցի, ներկարար, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն։

84. Մանուկ Մինասեան, 21 տարեկան, Խարբերդցի, սափրիչ, մեկնած 1933ին Ֆրանսայէն։

85. Մկրտիչ Կարապետեան, 53 տարեկան, Կարսեցի, մեխանիկ, հին գաղթական։

(Շարունակելի)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՅԱՌԱՋ ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o

Ազատուած էի, բայց սիրտս կը տրոփէր երկար ժամանակ Դուրս ելայ, հեռացայ եւ մտայ պարտէզները։ Փարա ունէի, առով առեւտուր պիտի ընէի Գնեցի փունջ մը կանանչ սոխ, զոր չորս մասի բաժնելով կան փարայի ծախելով 2 ղրշ. պիտի ապահովէի, ինչպէս շարունակ։ Լուր չունէի որ իմ խեղճ գլուխս հագուստներով, իմ հասնած գէմքով ոչ ոք պիտի ձեռքէս բան գնել։ Երկար թափառեցայ, ստոյգ ձեռքիս մէջ թառամեցան ու յաճախորդ չունեցայ։ Ապրեցայ Քրտուհիի մը որ սոխը պիտի գնեմ ըսելով առաւ։ Քիչ վերջ դրամը պիտի տար, յետոյ ըսաւ թէ դրամի փոխարէն հաց պիտի տայ։ Ի վերջոյ ալ չտուաւ, որովհետեւ գաղթական Քիւրտ էր Չղեցի հեռացած էր։

Չղեցի հեռացայ ասկէ, Անօթի էի եւ հանդիպեցայ փոքր մը ուր ինծ տարին Հայու մը տան։ Քանի տարեկան մանչ մը կ'ապրէր իր մօրը հետ։ Աղին գիս դին մօտ, հագուստներս փոխեցին եւ մնացի իրենց. Հազիւ երեք օր անցած էր երբ մայրը յայտնեց որ իրենց տան մէջ նստող Մշեցի Թուրք մուհաճիրը հասկ իմ Հայ ըլլալս, հետեւաբար իրենց դիրքը վը-

տանգուած էր։ Տղուն անունը Աւետիս էր, բայց Մուստաֆայի փոխուած, իր արհեստին՝ կօշկակարութեան շնորհիւ ողջ ձգեր էին։ Իր միակն էր եղբօր պէս գիս քովը առնել եւ կօշկակարութիւն սորվեցնել, երբ Մշեցի Թուրք մուհաճիրի սպառնալիքին տակ հեռացուցին զիս։ Նորէն բախտաւոր էի. վրաս գլուխս քիչ մը նորոգուած էր եւ ոտքերս բոպիկ չէին։ Մանօթացայ ուրիշ հայ տան մը ուր ինծի տարեկից տղայ մը կար Հայնիէն եկած եւ որ պիտի վերադառնար հետեւեալ օրը, բայց մինակ ըլլալով ընկեր կը փնտռէր։ Որոշեցի ընկերանալ իրեն ու մեկնեցանք այդ քաղաքը։ Թէեւ հօրեղբօրս աղջիկը մնաց Քիւրտերու քով, եւ ես անկէ կը զատուէի, բայց ուրիշ ելք չկար, պիտի մեռցնէին զիս, իսկ Ապրչում թէ երախայ էր թէ աղջիկ, վերջապէս իրենց կը ծառայէր տանը մէջ։

Ուղեկցիս հետ հազիւ մէկ ժամ ճամբայ կտրած էինք երբ ետեւէն երկու ձիաւոր եկան հասան մեզի։ Իրարու հետ խօսելով կ'ակնարկէին մեր Հայ ըլլալու մասին, որովհետեւ երկուքս ալ 14—15 տարեկան պատանիներ էինք չէկ մազերով եւ անճարակ լեզուով։ Չէինք կրնար պահել մեր Հայ ըլլալը եւ խոստովանեցանք։ Այս անգամ հարցուցին թէ ո՛ր տեղացի ենք. այդ եւս խոստովանեցանք։ Երբ Մշեցի ըլլալս իմացան, ո՞ր գիւղացի, որո՞ւ տղան ըլլալս հարցուցին եւ հայերէն լեզուով։ Ես ալ ըսի — Մշոյ Պաղլու գիւղացի Տօնիկեան Սարգսի տղան եմ, անունս ալ Լեւոն է։ Անոնց մէկը որ ժամատրմա եղած ըլլալով ծանօթ էր գրեթէ ամբողջ մեր շրջանին, քաջ ծանօթ էր նաեւ Հայրիկիս եւ այդ պատճառաւ ալ զիս առաւ ձիուն վրայ, միւս Թուրքն ալ ընկերս հետ-

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Հրայր» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 12 ընկեր Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղիին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՊՐԷՄՈՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin de Chartraud

Պատուոյ Նախագահ Մարսէյլի երեսփոխան յայտնի
Ֆրանսացի ընկերվարական Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕ

Բացման խօսք՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. Վաճագնեան նուագախումբը։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս հայկական եւ եւրոպական պարեր։
Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին ՊԱՐ ՎԻՆՍԱՆԻ ՄԷՋ
120 ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. Վաճագնեան նուագախումբին
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ։
Մուտքը ազատ է։

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս
HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ԳՐ. ՍՈՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, ԱՒ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ հեղինակութիւններէն։

ՆՐԿՍԵՐ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազներով «Սիփան»ի եւ նուագախումբի մասնակցութեամբ

ԺԱՄԸ 10.30ին ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ COLISEUMի ՑԱՑՏՆԻ PESENTI ՕՐՔԷՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ։

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊՈՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 ֆր., Այրերու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուները, Հրանտ – Սամուէլի դրատունը, Ֆլորիա ճաշարանը եւ սովորական տեղեր։

Ընդհանուր հասցէ՝ Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)
Tel.: SEGUR 40 – 96

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ
22, Rue Mme. Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ «ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ և ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»
(Պիտի ցուցադրուի նաեւ հիւանդ Թոքերու շողանկարներ)
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

Ընտանեկան պարահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ վասպուրականի «ԱՐԾՐՒ» ֆանֆարի կողմէ։
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ
Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Ֆանֆարը կը նուագէ հայկական եղանակներ,
Եւրոպական պարեր, Ճազ «ՄԱՋԷԼԱ»ի
Պարի մրցում։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս Շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար վաղը Ուրբաթ գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է
ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Կը սխալէ՞ր։ Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ մահամերձին դէմքին վրայ կը կարդայ այն սուր համոզումը թէ ժամանակ չպիտի ունենար, բայց թերեւս Էջընտէն իր մտածումներն էր որ կը վերագրէր Միս Քինկի։ Արդուղարդի սեղանին վրայ կը մնային ճղճիմ ու ծիծաղելի հայելի մը եւ կոթերը արծաթով բանուած խոզանակներ։ Անկիւն մը սեւ սնտուկ մը կար անկիւնները կոտրուած եւ դարակին վրայ փայլուն կաշիէ գլխարկի տուփ մը։ Ողորմելի եւ ցիրուցան իրեր, չքեղ պանդոկին այս գեղեցիկկարասիներով սենեակին մէջ։ Ուժգին լոյսը կը շեշտէր այս հակասութիւնը։

— Լոյսը պակսեցնե՞մ, առաջարկեց Էջընտէն։

Եւ բոլորն ալ մարեց, բացի սնարին լամբարէն. յետոյ նորէն նստաւ։ Ծխելու փափաք մը ունեցաւ։ Աչքերը չէր կրնար բաժնել սա միւս աչքերէն ուր ամփոփուած էր ինչ որ ողջ կը մնար այս ծեր կնոջմէն։

— Ըսելի՞ք մը ունիք ինծի, Միս Քինկ։

Փորձեց պատասխան մը կարդալ աչքերուն մէջ։ Միշտ միեւնոյն սեւեռումը։ Բայց, ի՞նչ կ'ուզէին ըսել։

— Մի վախնաք, չպիտի երթամ Ձեր ուզածին չափ պիտի մնամ։

Ոչինչ, միշտ ոչինչ։ Սեւ աչքերը կը փայլէին բոցի մը պէս։ Կը գուշակէ՞ր արդեօք թէ իր երկրին մէկ գաղտնի գործակալն է։ Կէս դարէ ի վեր խեղդուած հայրենիքի սէրը յանկարծ կ'արթննա՞ր արդեօք եւ այս գերագոյն վայրկեանին յայտնութիւննե՞ր ընելու կը մղէր զինքը։

— Ինչ ապուշ եմ, ըսաւ ինքնիրեն Էջընտէն, ահա վիպական ոլորտներու մէջ կը կորսուիմ։

Այդ օրերուն ամէն մարդ քիչ մը կը կորսնցնէր գլուխը։

Եթէ խաղաղութեան ատեն բնական է որ հայրենասիրութիւնը սահմանափակուի արտայայտութիւններով, պատերազմներու միջոցին կը դառնայ ուժ մը որ կ'ելեկտրականացնէ եւ կը վերացնէ։ Ինչո՞ւ համար Միս Քինկ չէր կանչած ոչ իշխանը ոչ ալ աղջիկները։ Անոնց պատճառով յանցաւոր դարձած ըլլալով, կ'ուզէր դարմանե՞լ իր սխալները վերջին շունչը փչելէ առաջ։ Հաւանական չէր։ Բայց մարդ իբաւո՞ւնք ունի անհաւանականը զանց առնելու։

Էջընտէն յանկարծ համոզուեցաւ որ պառաւ աղջիկը գաղտնիք մը ունի հաղորդելիք եւ մահուան առջեւ չի տատամսիր այլեւս։ Բայց այս ջուր կտրած պառաւ ուղեղը արդեօք չէ՞ր չափազանցեր անոր կարեւորութիւնը։

Շատ լսած էր տղայական պատմութիւններ որոնք հաղորդուած էին իբրեւ կենսական լուրեր։ Սակայն եւ այնպէս, իր բոլոր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց հառաչ եւ անթափանցելի այդ նայուածքին վրայ։

Ամէն պարագայի մէջ, չէ՞ր կրնար ըլլալ որ իր խուզարկու աչքերը եւ դարանակալ ականջները առիթը ունենային ըմբռնելու իմանալու պէտք եղած բաներ որոնք ուշադրութեամբ պիտի պահուէին ուրիշներէն։ Պանդոկին մէջ բան մը կը նիւթուէր. Էջընտէն կը զգար այդ։ Ինչո՞ւ համար Հոնդմինտէն ճիշդ այդ օրը եկած էր, ինչո՞ւ այդ մտերմութիւնը իշխանին եւ փաշային հետ։ Թերեւս նոր դաւեր կը լարէին որոնց շնորհիւ — ո՞վ գիտէ — պիտի փոխուէր իրերու ընթացքը կամ յաղթանակը մէկ բանակէն միւսին պիտի անցնէր։

Էջընտէն երկար ատեն այս մտածումներուն մէջ խորասուզուեցաւ։ Յետոյ, յանկարծ հարցուց ուժեղ ձայնով մը.

— Խնդիրը պատերազմի մասին է, այնպէ՞ս չէ, Միս Քինկ։

Լոյս մը շողաց մահամերձին աչքերուն մէջ եւ ցնցում մը պրկեց թառամած պզտիկ դէմքը։ Սոսկալի պայքար մը կը մղուէր իր մէջ։ Էջընտէն բռնեց շունչը։ Աղաղուն մարմինը շտկուեցաւ եւ պառաւը յուսահատական ջղաձգութեամբ մը բարձրացաւ։ Էջընտէն վազեց բռնելու համար զայն։

—Անգլիա՛...

Պառաւը յաջողեցաւ այս միակ բառը հնչել հատկտեալ ձայնով մը եւ կռնակի վրայ ինկաւ Էջընտէնի թեւերուն մէջ։

Երբ զայն բարձին վրայ հանգչեցուց, մեռած էր արդէն։

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Ա.

— Մաքարօնին կը սիրէ՞ք, ըսաւ Թ...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք մաքարոնի ըսելով, պատասխանեց Էջընտէն։ Այդ պիտի նշանակէր հարցնել թէ բանաստեղծութիւնը կը սիրե՞մ։ Կը սիրեմ Քիցը, Վերլէնը եւ Կէօթէն։ Երբ մաքարոնի մասին կը խօսիք, սխալ թէ՞ ըսել կ'ուզէք թէ Թալլեաթէլլի, ըրթոնի, վէրմիչէլլի, Թուֆալի կամ պարզ մաքարոնի։

— Մաքարոնի, կրկնեց Թ... որ կարճ կը կապէր խօսքերը։

— Կը սիրեմ բոլոր պարզ բաները, ինչի մէջ եփած հաւկիթ, ասորէ եւ ձկնկիթ (խավեար), իշխանձուկը, տապկուած գառնուկ, անուշով խմորեղէնը եւ բրինձով փուտինկը, բայց միակ բանը որ ամբողջ կեանքիս մէջ ամէն օր կրնամ ուտել առանց գանելու եւ միշտ սուր ախորժակով մը, մաքարոնին է։

— Լաւ զուգադիպեցաւ, քանի որ ձեզ Իտալիա ղրկելու միտք ունիմ։

(Շար.)

ԱԶԳ.
Loterie Nationale
Montant de Lots exempte de tous impôts

1	Lot	de	5	Millions
15	»	»	1	Millon
20	»	»	500,000	Frs
200	»	»	100,000	»
200	»	»	50,000	»
2000	»	»	10,000	»
200,000	»	»	200	

Prix 100 Francs

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնը նախաձեռնութիւնը ունեցած է հայկական ծախելու Loterie Nationaleի տոմսերէն, որոնց 2e քարթին, ինչպէս նաեւ յաջորդ շարքերուն արձանագրութեան եւ վաճառման հոգը յանձն առած է Mr. Sourène de Djermaghian (Trésorier de l'Association) որուն կրնան դիմել փափաքող ազգայիններ ու առաջ։ Հասցէ՝ 44 rue Lafayette Paris, J. Darayanի գրասենեակը

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dames me :-: PARIS (17)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

13 Octobre 1933

ԻՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2316

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թրքական եւ ուրիշ վաւերական աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութիւններ այլեւս կասկած չեն ձգեր թէ՝ քէմալականութիւնը լուրջ ներգաղթ մը պիտի կազմակերպէ ստորինանարար.

Անցեալ շաբթու, Պուքրէշի մեր թղթակիցը չափազանց ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր այս մասին: (Յառաջ, 6 հոկտ.):

Այսպէս, ծրագիր մը կազմուած է, առաջին առթիւ փոխադրելու համար Ռումանիայի հարիւր հազար Թուրքերը (50,000 Թաթար, 50,000 Թաթար):

Համաձայն այդ ծրագրին, ներգաղթը պիտի կատարուի երեք տարուան ընթացքին, տարին 30,000 հոգի փոխադրելով:

Գաղթականները պիտի տեղաւորուին յատկապէս նշանակուած վայրերու մէջ: Անոնք որ կ'ուզեն իրենց ուզած տեղը հաստատուիլ, չպիտի օգտուին պետական աջակցութենէն:

Ո՞ւր պիտի տեղաւորուի այս հարիւր հազար հոգին:

Առաջին առթիւ՝ արեւելեան նահանգները, ուր բուերն անգամ կը տրտմին ամայութենէն:

Պուքրէշի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ՝ նախապէս գացողները յուսախաբութեան մատնուած եւ շատերն ալ փախած ըլլալով, որոշուած է նոր գաղթականները տեղաւորել Սուրիոյ սահմանագծին վրայ, տրամադրելով հող, լծկան, սերմնցու եւն.:

Դժուա՞ր է վճռապէս հերքել այս տեղեկութիւնը:

Բայց, եթէ հաւատանք Պոլսոյ Թուրք թերթերուն, նորէն արեւելեան նահանգներն են որ առաջին տեղը կը բռնեն, իբրեւ բնակավայր:

Անցեալ օր, «Միլլիյէթ»էն քաղուած լուր մը կ'ըսէր.

— «Վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէնութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին յղած է երեք օրինագծեր: Առաջին օրինագիծը կը վերաբերի տեղաւորման գործին: Այս օրինագիծը անցեալ տարուընէ յղուած էր ժողովին, բայց մինչեւ արժանի կարելի չէր եղած որոշում մը տալ: Նոր օրինագիծը հինէն այն տարբերութիւնն ունի որ՝ ներգաղթողները անկէ կը շահագրգռէ, նկատի ունենալով երկրին ընդարձակ տարածութիւնը: ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՏԵՂԱՒՈՐԷ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԱԾ է գումար մը:

Անոնք որ արեւելեան նահանգները երթալ կ'ուզեն, պիտի դրկուին կառավարութեան ծախքով եւ ձրի հող եւ տուն պիտի ստանան:

Իսկ անոնք որ կը նախընտրեն արեւմտեան նահանգները տեղաւորուիլ, որեւէ օգնութիւն չպիտի ստանան»:

×

Բացորոշ է եզրակացութիւնը: Էնկիւրին կ'ուզէ, ուրիշ ո՛ր եւ է վայրէ աւելի, շէնցնել «արեւելեան նահանգները», ուր քար քարի վրայ չէ մնացած:

Պատերազմը եւ հայաջինջ սարսափները արդէն քանդած էին այդ շրջանը, զանցառելի քանակութեան մը վերածելով բնակչութիւնը:

Գակասը լրացուցին քրտական շարժումները, 1925էն 1931:

Այդ շարժումներուն հետեւանքով, ոչ միայն աննկարագրելի կերպով հասաւ համատարած աւերածութիւնը, այլեւ կրկնապէս անապատի վերածուեցաւ երկիրը:

Ոչ միայն մինչեւ 200,000 Քիւրտեր եւ անոր մէկ երրորդին չափ Թուրքեր կոտորուեցան, այլեւ տեղի ունեցաւ ընդհանուր տեղահանութիւն: (Թունջալիները առնուած են քրտական աղբիւրէ):

Քէմալականութիւնը ինք հրատարակեց հազարաւոր քիւրտ ընտանիքներու տեղափոխութիւնը դէպի արեւմտեան նահանգները, կեսարիայէն մինչեւ Պրուսա եւ Թրակիա:

Ուրեմն, ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ տնտեսական պատճառներ կը մղեն Էնկիւրին՝ արտասահմանէն հեռացող Թուրքերը տեղաւորել այդ աւերակ եւ ամայի տարածութեանց վրայ:

Քէմալականութեան հաստատումէն ի վեր, սեղանի վրայ է այս ծրագիրը: Սակայն, պարագաները թոյլ չտուին գործադրել:

Քրտական շարժումէն առաջ կամ անոր զուգընթաց, Էնկիւրին ունեցաւ ներքին ծանր հոգեր,— ըմբոստութիւն՝ գլխարկի գործածութեան եւ ուրիշ նորութեանց դէմ, իթթիհատական դաւադրութիւն եւ կախաղաններ շարք – շարք (Իզմիր), խալիֆայական շարժում (Մէնէմէն), Տերսիմ եւն.:

Արտաքին ճակատին վրայ եւս հանգիստ չէր:

1925ին, քիչ մնաց որ նոր պատերազմի մը յանգէր Մուսուլի խնդիրը: 1927 – 28 կասկածներ կային Իտալիոյ մասին: Իսկ Ֆրանսայի հետ եղած վէճերը (Հանրային Պարտք, սուրիական խնդիր եւն.) դեռ նոր հարթուեցան:

Ներքին տրտունջներն ու խռովութիւնները արեան մէջ կամ կեղեքումով խեղդելէ, հեռաւոր եւ մօտաւոր պետութեանց հետ բարեկամութեան դաշնագիրներ կնքելէ յետոյ, Էնկիւրին այլեւս ապահով կը զգայ ինքզինքը: Եւ ահա լրջօրէն ձեռք առած է ներգաղթի ծրագիրը:

Որքան ալ թոյլատու չըլլան տնտեսական միջոցները, քէմալականութիւնը վարանումներ չունի այս մասին, ինչպէս չունի երկաթուղիներու քաղաքականութեան մասին, որ նոյնպէս ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ տնտեսական ծրագիր է:

Երկու ծրագիրներն ալ ապահովաբար նոր ուժ պիտի ստանան, հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ, որ դղրդագին ցոյցերով պիտի տօնուի հոկտ. 29ին, երեք օր եւ երեք գիշեր:

Որքան ատեն որ վառ էր քրտական կրակը, Էնկիւրին չկրցաւ ոչ իսկ գիւղի մը չափ «մուհաճիր» տեղաւորել:

Իսկ հիմա որ այդ կրակը հազիւ թէ կը մխայ, ի՞նչ անյաղթելի արգելքներ կան, խանգարելու համար տեղաւորման ծրագիրը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԻՒՆՀԵՂՈՒԹԻՒՆ...

Նոր բանաձեւ մը գտեր են Դաշնակցութեան ամենադուկ հակառակորդները, դրօշամարտին առթիւ.

— Արիւն պիտի թափի, չենք խառնուիր...

Այսպէ՛ս ըրին Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, պաշտօնական կամ անպաշտօն լուրեր հաղորդելով ոստիկանութեան, եւ ազդարարելով.

— Այսինչ տեղը դրօշակ պարզած են (կամ պիտի պարզեն), ժողովուրդը հակառակ է, արիւնհեղութիւն պիտի պատահի...

Ի հարկէ, որ եւ է երկրի ոստիկանութիւն չի կրնար ուսերը թօթվել այսպիսի ազդարարութեան մը առջեւ:

Եւ կը միջամտէ, բանելով ամէնէն կարճ ճամբան,— վերցնել «չար ոգին»— եռագոյնը:

Այդպէ՛ս արդարացուց ինքզինքը «արի» Ղեւոնդն ալ.

— Եթէ եռագոյնը վար առնել չտայի, արիւն պիտի թափէր:

Այդ «մասալ»ը պատմեր են դեռ վերջերս, Ուստրիի միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ (27 սեպտ.), ամէն գնով արգիլելու համար հայկական դրօշին ծածանումը:

Իրենց չար բախտէն, բոլոր դուռերը կ'անցնին ապարդիւն:

Երբ հայկական եռագոյնն ալ կը ծածանի միւս դրօշներուն հետ, նախապէս արգիլող ոստիկաններն ալ կը խանդավառուին եւ կը յայտարարեն.

— *«Մեր յարուցած արգելքը ակամայ էր, մենք վախցանք արիւնհեղութենէ, որովհետեւ ձեր հակառակորդները այդ վախը ներշնչեցին մեզի»:* (Տես Բ. էջ):

Ուրեմն, այս ստրուկները վախցնե՛լ ալ սորվեցան...

ՎԱՀԷ

LOTERIE NATIONALE

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ազգային վիճակահանութեան կազմակերպիչ յանձնախումբը ժողով գումարելով, որոշեց Ա. եւ Բ. շարքերու վիճակահանութիւնը կատարել նոյ. 7ին եւ 21ին (նախապէս որոշուած էր նոյ. 12 եւ երկու շաբաթ յետոյ): Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ Գ. եւ Դ. շարքի տոմսերուն ուղղակի վաճառումը կատարել հոկտ. 16ին եւ 30ին, նամականերու եւ ծխավաճառի խանութներուն մէջ: Մինչ այս մինչ այն, կարելի է այժմէն արձանագրուիլ Ե. եւ Զ. շարքերուն համար, որոնք շրջաբերութեան պիտի հանուին իրարմէ տասը օր յետոյ, մինչեւ նոյ. 15:

Յանձնախումբը յետոյ քննեց դեկտեմբերի ընթացքին երկու յաւելուածական շարքեր, նոյնիսկ մինչեւ 1934 մարտ 31 երկու շարքեր եւս հանելու խնդիրը: Այս վերջինը վեր է իր իրաւասութենէն եւ կը կարօտի խորհրդարանին հաւանութեան: Եթէ խորհրդարանը արտօնէ, ազգ. վիճակահանութեան գումարը պիտի ըլլայ երկու միլիառ ֆրանք, բաժնուած՝ տասը շարքերու, իւրաքանչիւրը 200 միլիոն արժէքով: (Քսան միլիոն տոմսակ):

Վիճակահանութիւնները տեղի պիտի ունենան Թրոքատէրոյի թատրոնին մէջ: Այս առթիւ պիտի սարքուի շքեղ երեկոյթ մը, մասնակցութեամբ զինուորական նուագախումբի եւ ծանօթ արուեստագէտներու:

ՎԻԹԽԱՐԻ ՀՐԹԻԹ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ՓՈՇԻԱՑՆԵԼՈՎ ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ

Գերմանացի ճարտարագէտ մը, Թիլինկ, վերջին փորձերը կը կատարէր վիթխարի հրթիռի մը վրայ, որ պիտի արձակուէր ահաւոր բարձրութեամբ: Հրթիռը պայթեցաւ յանկարծ, ոչնչացնելով արհեստանոցը, ճարտարագէտը եւ իր քարտուղարը: Օգնական մըն ալ վիրաւորուեցաւ ծանրապէս:

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ ՄԵՏԱՂԱԴՐԱՄ

Երէկուընէ շրջաբերութեան դրուեցան հինգ ֆրանքնոց նիքէլ դրամներ: Հետզհետէ հրապարակէն պիտի քաշուին նոյն արժէքով թղթադրամները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ

Վերջնապէս կը հաստատուի թէ՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները համաձայնած են, թոյլ չտալու համար որ Գերմանիա վերազինուի ո՛ր եւ է կերպով.

Փարիզի թերթերը մանաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն այս տեղեկութիւնը, բացատրելով թէ՝ փորձի շրջանին Գերմանացիները չպիտի կրնան ուրիշ առաւելութիւն ունենալ բացի անկէ որ արտօնուած է Վերսայլի դաշնագրով.

Այս մասին նոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան չորեքշաբթի օր, Ժընեւի մէջ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մէկուկէս ժամ խօսեցաւ Անգլիոյ պաշտօնակցին հետ: Իրիկուան դէմ, խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակներուն միջեւ: Այդ խորհրդակցութեան միջոցին էր որ հաստատուեցաւ երեք պետութեանց համաձայնութիւնը: Արդիւնքը հաղորդուեցաւ նաեւ իտալական պատուիրակին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտնեց թէ իր կառավարութեան որոշումը բացարձակ է այս մասին: Ամերիկեան պատուիրակն ալ նոյն յայտարարութիւնն ըրաւ յանուն իր կառավարութեան, աւելցնելով թէ արտաքին նախարարը այս կէտը հասկցուցած է Ռուզվելթի գերմանական դեսպանին:

Այս հիման վրայ, 1. Անթոյլատրելի է Գերմանիոյ վերազինումը, որ եւ է ձեւով.— 2. Ո՛րեւէ վճռականութիւն չպիտի կատարուի զինաթափութեան ընդհանուր յանձնաժողովին մէջ, մինչեւ որ Գերմանիա չընդունի նոյն սկզբունքը:

Պ. Փոլ Պոնքուր անմիջապէս Փարիզ վերադարձաւ, հաղորդելու համար այս արդիւնքը.

⁂ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մասնագէտները ծանօթացան ցուցակի մը որ կը ներկայացնէ Գերմանիոյ պահանջած պաշտպանողական զէնքերը, երբ իր բանակը բարձրանայ 200,000ի (փոխան 100,000ի): Համաձայն այդ ցուցակին, իւրաքանչիւր գունդ պէտք է ունենայ 36 ծանր գնդացիր եւ 37 միլիմեթրնոց թնդանօթ: Յետոյ, իւրաքանչիւր զօրաբաժին պէտք է ունենայ 15 — 24 հրասայլ, 11 — 16 թօն ծանրութեամբ եւ օդանաւերու տորմիղ մը: Այս բոլորը արգիլուած են Վերսայլի դաշնագրով:

⁂ Պ. Հիթլէր մեծ ճառ մը պիտի խօսէր չորեքշաբթի օր, իբրեւ պատասխան Ֆրանսայի վարչապետին վերջին յայտարարութեանց: Պերլինէն կը հեռագրեն թէ հրաժարած է իր մտադրութենէն, ուրիշ մը ձգելով այդ հոգը:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը փակուեցաւ չորեքշաբթի օր, սովորական արարողութեամբ:

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՏԻՄԻԹՐՈՎ ՆՈՐԷՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ

Բայխստակի հրկիզման դատավարութեան չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, նախագահը յայտարարեց թէ փորձ մը պիտի կատարուի, հրդեհին ամբողջ անցուդարձը ստուգելու համար:

Հարցաքննութիւնը դեռ չէր սկսած, երբ Տիմիթրով, պուլկար համայնավարը, արտօնութիւն խնդրեց կարգ մը հարցումներ ուղղելու: Նախագահը դիտել տուաւ թէ կանոնագիրը չարտօներ: Տիմիթրով մերկ չըրաւ եւ սկսաւ խօսիլ: Ասոր վրայ, երկրորդ անգամ ըլլալով դուրս հանուեցաւ սրահէն:

Յետոյ լսուեցաւ ոստիկանական տեղակալ Լաթէյթի վկայութիւնը: Այս վկան հրամանատարն էր Բայխստակին պաշտպանութեան յատկացուած ոստիկանական ուժին, հրկիզման գիշերը: Պատմեց թէ խորհրդարանին թիւ 2 եւ 3 դուռները փակուած էին. բայց վերջապէս գտաւ դռնապանը եւ կանչելով խորհրդարանին վերահսկիչը, երեքը մէկ ներս մտան հանդերձարանի կողմէն: Տեսան որ քանի մը վարագոյրներ բռնկած են: Երբ առաջին հրշէջները հասան, ինք գանոնք առաջնորդեց հրդեհին վայրը եւ դուրս ելաւ, շէնքին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու համար: Յետոյ տասնի չափ ոստիկաններ առնելով, գնաց հրդեհին վայրը, եւ գտաւ գտակ մը ու փողկապ մը: Երեւան ելաւ որ ատոնք կը պատկանէին Լիւպէի: Երբ ինք ներկայացաւ մեծաւորին, զեկուցում տալու համար, իրեն յայտնեցին թէ մարդ մը ձերբակալուած է իբրեւ հրձիգ եւ թէ խոստովանած է իր մեղքը: Այս մարդը հոլանտական անցագիր մը ունէր, Վան տէր Լիւպէ անունով: Առաջին խոստովանութիւններէն յետոյ, կը մերժէր ո՛ր եւ է բան ըսել եւ ոստիկանութիւնը այն տպաւորութիւնը կրեց թէ խենդի մը հետ է գործը: Այս տպաւորութիւնը հաստատուեցաւ կալանաւորին վրայ – գլուխով: Բայց երբ պահականոց փոխադրուեցաւ, նորէն կը խօսէր եւ խելքը գլուխն էր:

Այս վկայութիւնը կը հաստատէ Հոլանտացիին խոստովանութիւնները, բայց չի լուսաբաներ միւս ամբաստանեալներու մեղսակցութեան պարագան: Իսկ ընդհ. կարծիքը այն է թէ մեղսակիցներ կան:

Լսուեցան նաեւ ուրիշ վկաներ, առանց կարեւոր լուսաբանութեանց:

⁂ Հինգ օտար փաստաբաններ, որոնք կը հետեւին դատավարութեանց, բողոքագիր մը ներկայացուցին Տիմիթրովի վտարման դէմ: Այդ գրով, գիտել կուտան թէ չորս օտար ամբաստանեալներէն երեքը պէտք եղածին չափ չեն պաշտպանուած, թէ Հոլանտացին այնքան ընկճուած է որ չի կրնար հետեւիլ դատավարութեան, Պուլկարներէն երկուքը գերմաներէն չեն գիտեր, իսկ Տիմիթրով որ բաւական գիտէ, արտաքսուած է: Յետոյ, հարցաքննութիւնները պուլկարերէնի չեն թարգմանուիր:

Բարւոքեցա՞ւ թէ ծանրացաւ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն.—

Ապրուստը կը սղէ Մ. Նահանգներուն մէջ, իսկ առեւտրական գործառնութիւնները կը դանդաղին: Համաձայն կիսապաշտօնական վիճակագրութեանց, ապրուստը հարիւրին 9 սղած է ապրիլէն ի վեր: Ուտեստները սղած են հարիւրին 18, իսկ հանդերձեղէնը՝ հարիւրին 24: Յետոյ, գործազրկութեան վիճակը կ'աւելնայ: Պողպատի ճարտարարուեստութիւնը, որ ընդհանուր գործունէութեան չափանիշն է, իր կարողութեան հազիւ հարիւրին 44ը կը ներկայացնէ: Ապրանքները այնքան իջած չէին տասը տարիէ ի վեր: Խանութներու գործառնութիւններն ալ մեծապէս պակսած են, հակառակ գիներու բարձրացման:

Թուրքիոյ դաշինքը

Եուկոսլավիոյ Թագաւորն ու Թագուհին Պուլկարիա վերադարձան իրենց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿԻ ՄԸ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր յանդուգն յարձակում մը գործուեցաւ դերձակ Պ. Ժան Արունեանի խանութին մէջ (Լորիսթան փողոց թիւ 30):

Ժամը 1.30ին, խանութ մտաւ կարճահասակ մարդ մը, 25 — 30 տարեկան, թուխ եւ ածիլուած դէմքով եւ շատ վայելուչ հագուած: Մարդը ուզեց աչքէ անցընել կերպասները, ձեռք մը հագուստ շինելու համար: Դերձակը քանի մը նմոյշներ ներկայացուց, գիներն ալ յայտնելով եւ յաճախորդը գոհացնելու հանոյակատարութեամբ:

Յանկարծ «յաճախորդը» առանց բառ մը արտասանելու, հագուստին տակ պահած բիրը քաշեց եւ քանի մը հարուածներ իջեցուց: Դերձակը ժամանակ չունեցաւ օգնութիւն կանչելու կամ ինքզինքը պաշտպանելու եւ ուշաթափ ինկաւ սեղանին առջեւ: Անծանօթը վրան խուզարկելով, արագօրէն խուզարկեց գահին գրպանները եւ յափշտակեց դրամապանակը, ուր կը գտնուէին իր անձնական թուղթերը եւ 25 ֆրանք: Կը պատրաստուէր զզրոցը բանալու, երբ վրայ հասաւ Պ. Արունեանի բանուորներէն Օր. Տէյլօ, որ խանութին եռեւը գտնուելով, բան չէր լսած: Անծանօթը յանկարծակիի գալով, ընկրկեցաւ եւ ելք մը փնտռելու անապարանքին մէջ, պատուհան մը բացաւ եւ փախաւ:

Աղջիկը տեսնելով որ իր վարպետը գետին ինկած է դէմքը արիւնլուայ, լուր տուաւ ոստիկանութեան եւ նախնական դարմանները կատարեց: Շատ չանցած Պ. Արունեան գտաւ ինքզինքը եւ տուն փոխադրուեցաւ: Բժիշկը քննելով, յայտնեց թէ մտահոգութեան պատճառ չկայ, թէեւ դէմքը ուռած էր: Գալով անծանօթին, արագօրէն անհետացած էր փողոցի բազմութեան մէջ:

Ինչպէս կը յիշուի, երկու ամիս առաջ ալ գոհարավաճառ Պ. Գույումճեանի խանութին մէջ պատահեցաւ այսպիսի դէպք մը, յանգելով մահուան:

Տնտեսական տագնա՞պն է որ յաճախադէպ կը դարձնէ այսպիսի յարձակումները...

Միսիրի Հայերը կը զինուորագրուին

Միսիրէն կը գրեն «Նոր Օր»ի (4 հոկտ.) —

Երկու օրէ ի վեր գաղութը խուճապի մատնուած է զինուորական իշխանութեան մէկ հրահանգին պատճառաւ, որուն համաձայն հայ երիտասարդներէն 1909, 10 եւ 11ի ծնունդները 4 ամսուան պարտադիր զինուորական ծառայութեան կը կոչուին:

Զարմանալին այն է որ, առանց նախապէս պաշտօնական տեղեկութիւն կամ հրաւէր ուղղուելու, զինուորական իշխանութիւնը շատերու դէմ ձերբակալման հրաման հանած է եւ այս կերպով 7 հոգի գործերէն հանուելով ուղղակի զինուորական կեդրոն տարուած եւ համազգեստ հագցուցած են: Անոնք իբր պատիժ, 3–12 ամիս զինուորական յաւելեալ ծառայութեան ենթարկուած են, ժամանակին ներկայացած չըլլալով: Այս մասին, Թաղ. խորհուրդին կողմէ զինուորական իշխանութեանմէտ բողոք եղած ըլլալով, պատասխանուած է թէ պատերազմական նախարարութիւնը միայն իրաւասու է պատիժը ջնջելու եւ թելադրուած է այս ուղղութեամբ դիմումագիր մը տալ նախարարութեան: Մինչայդ, 909, 10եւ 11ի ծնունդները զինուորական իշխանութեան ներկայանալու մասին Թաղ. խորհուրդը պաշտօնական յայտարարութիւն տուած է: Զինուորական շրջանակներէն ելած լուրի մը համաձայն, մինչեւ 35 տարեկան հայ երիտասարդները մօտ ատենէն զէնքի տակ պիտի առնուին: Թաղ. խորհուրդը եւ ժողովուրդը շուարած են:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Ն. Ֆ. ՓՐԷՍԼԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

ՄՈՍԿՈՒԱ (հոկտ.) — Բազմաթիւ անգամներով ճաշի երաժշտութիւնը կը դառնայ զոյգերու պարակցութեամբ Մէթրոփոլ Օթէլին շքեղ ճաշարահին մէջ, ուր կը ծառայեն ճերմակ հագուած կառսոններ անձայն անշշուկ ճիշդ ինչպէս կ՚ըլլայ դրամատիրական աշխարհին պանդոկներուն մէջ։ Այս շքեղ ճաշարանը, ինչպէս նաեւ քիչ մը աւելի լուռ ու աւելի լուրջ Օթէլ Նասիոնալը, քիչ մը աւելի աժան Կրան Օթէլը ճիշդ ու ճիշդ եւրոպ-ամերիկեան սպասարկութեամբ, ընդհանուր տարբերութիւն չունին ջոջերու, մեծատուններու կենցաղային սովորութիւններէն, մինչդեռ հարուստ, քաղքենի արտասահմանեան հասարակութիւնը կը յիշեցնեն միշտ։ Ակերները անոնց մէջ չէր անցներ սովետական դրամը եւ սովետ քաղաքացիներ կը վախնային յաճախել։ Բայց երբ տեսնուեցաւ որ այսպէս սրահներ պարապ կը մնան, հետզհետէ գործփոխուեցաւ եւ դուրսէն ներածուած ըմպելիքներով բանող կայքեաններուն միայն վինակուեցաւ օտար դրամը (վալուտա) ի՞նչ փոփոխութիւն, տակաւին վեց ամիս առաջ ընիկ մը ոտքը չէր դներ այդ օթէլներէն ներս, հիմա մարդ մարդէ չի քաշուիր, եւ այնքան կը լեցուին Թուեւրը որ խեղճ օտարականներուն թիւը անօսրացած ցանցառած է։ Աւելորդ եւրոպականացում կայ։ Խնդիրը աւելի նկատելի կը դառնայ երբ ըսեմ թէ ռուս կիները կրնան ամէն տեսակ կայքեաններու եւ ճաշարաններու մէջ երթալ նստիլ։ Այրերը նորէն քիչ շատ կը քաշուին։ Եւ այս վերջինները յաճախ մուտք կը գործեն բանուորի արտաքուոր հագուստով, բայց փափուկ փողկապները հետզհետէ կը շատնան նոյն իսկ ամէնէն «ուղղափառ» պոլշեւիկներուն մէջ...

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ ճաշի նուագներով արդիական պարեր պարելը կը վտանգէր ո եւ է սովետ քաղաքացիի դիրքը։ Այդ պարերը խոտելի արգիլուած էին եւ օտարականներուն միայն վերապահուած։ Արդիական պարը «փտածդրամատիրութեան» յատուկ կը նկատուէր։ Հազիւ մատով կարելի էր ցուցնել ասկէց առաջ արճարան մը կամ ճաշարան մը որ մասնաւոր բեմ ունենային արդիական պարերուն համար։ Փտած Եւրոպայի յատկանիշը կը համարուէին անոնք։ Բայց ռուս երկսեռ արուեստագէտները եւ վարիչները այդ փառքը կամ ապականութիւնը բեմադրեցին, այնպիսի աշխուժով ու եռանդով որ այդ բեմերը միայն հետզհետէ իրենց քաշեցին յաճախորդները եւ ակիզբները [illegible] պաշտօնապէս [illegible] մը ընել։ «Մշակոյթի ու Հանգիստի» հսկայական պարտէզին մէջ պոլշեւիկեան «դաւանանքով» պարերու պատահութիւններ կը սանդղուէին, վարպետ խորհրդային պարողներ կը բռնուէին, բայց արդիական պարեր չկային։ Հին ռուսական ազգային պարեր, նոր յարդարուած գոտեմարտութիւններ — պարի ձեւերով — եւ զանգուածային պարեր միայն արտօնուած էին։ Հիմա սակայն այդ հսկայ պարտէզը իր ամայութիւնը կ՚ողբայ, Նազ ու արդիական պարը կը գրաւեն սովետներու երկիրը։ Ոչ թէ միայն Մոսկուայի մէջ այսպէս, այլ համեմատաբար բոլոր ռուս հիւրանոցներուն մէջ ի պատուի են անոնք։ Տեղն է ըսել — ո՞ւր են անցեալ տարուան ձիւները։ Հարուստին օգափոխութեան յատուկ քաղաքներուն մեծ պանդոկներուն մէջ ամէնէն աւելի իրենց ներկայութեան փայլը կը բերեն ... բարձրաստիճան սովետ պաշտօնատարներ։ Հոն արտասահմանեան մեծ հիւրանոցներուն սովորութիւնները, կ՚ընդօրինակուին հաւատարմաբար։

×

Բարձր «դասակարգի» կիներու եւ այրերու ներթաճաշակ առեւտուրը հետզհետէ քաղաքացիական իրաւունք կը ստանայ։ Փողկապ, դրպանի հայելի, նորոյթի շապիկ — հիմա կարելի է այս ամէնը գնել։ Նոյն իսկ պետական դերձակատուններ, շքեղ սրահներ բացուած են, ո՚ւրկէց ուր, որոնք պատերու վրայ փակցուած խոլոր ծանուցումներու համաձայն արտասահմանեան ամենավերջին նորաձեւութիւնները կ՚աւետեն։ Մէկ տարի առաջ Մոսկուայի մէջ խորհրդային հագուստներու ցուցահանդէս կար միայն։ Հագուստ կապուտի այն առեւտրական խստապահանջ մոլեռանդները սա տեսակէտը կը ներկայացնէին թէ պրոլետարը եւ մանաւանդ պրոլետարուհին պէտք է ոեւէ պարագայի մէջ երբեք արեւմուտքը չընդօրինակեն։ Եւ հազար կտոր կ՚ըլլային, ամէն տեսակ ձեւեր կը մտածէին որպէսզի սովետական վարչաձեւին պատշաճ արդուզարդ միայն գործածուէր եւ յեղափոխութեան նկարագիրը չփոխուէր։ Բայց արտառոց ու անճաշակ ձեւերը — սովետական աստղ, մուրճ ու մանգաղ հագուստներուն վրայ — ընաւ ժողովրդական չեղան, նաեւ նոյնիսկ վերմակներ, որոնց... տակ թրաքթորները կը մշակէին... ինչպէս նաեւ այլատարազ նորութիւններ, որոնց վրայ պիտի չոգային սովետական զինանշանները...։ Բայց որովհետեւ արտասահմանեան դրամ պէտք էր քաշել եւ լոկ սովետական այս հագուստի գրութեամբ այդ նպատակին պիտի չհասնէին, ուստի ոսկի եւ արտասահմանեան վալուտա քաշելու համար առեղծուեցան արդիական դերձակատուներ, ցուցադրուեցան արտածուած կերպասներ, եւրոպական ճաշակով եւ անմիջապէս տեսնուեցաւ թէ ռուս ժողովուրդը, մանաւանդ կիները, ինչ մեծ նախասիրութիւն ունէին ամէն բանի համար որ ռուսական չէր բացարձակապէս։ Ներածումները սկսան մեծադոյն չափով, Փուլման գլխանոցներ, զանազան շալեր, երփներանգ մետաքսեայ վերարկուներ Մոսկուայի վրայ տպաւորեցին բոլորովին նոր դրոշմ։ Թատրոններուն եւ ճաշարաններուն մէջ եղածին պէս, փողոցներուն պատկերն ալ փոխուեցաւ։ Գոյնի եւ պերճանքի աէրը արթնցաւ։ Գեղեցկութիւնն ալ բռնուեցաւ այդ աէրէն։ Առաջին փոփոխութիւնը եղաւ շքեղ օթօներով։ Եւրոպական ոչ մէկ քաղաքի մէջ կրնաս տեսնել Մոսկուայի շքեղ կառքերը, աժան Ֆօրտերուն քով կը սուրան Լինքըլն կառքերը։ Բնականաբար այս մարզին մէջ ալ նորութիւնը նախ օտարականներուն համար կիրարկուեցաւ։ Բայց օտարէն վալուտա քաշելու պէտքը յաղթեց ամէն նկատումի... Եւ այսօր հետզհետէ յարգ ու կարեւորութիւն առաջան այս ձեւով կառքերը։

×

Խնդիրը այն է որ շքեղ երեւնալու պէտքը կ՚աւելնայ։ Եւ միացեալ համբաւեւտութիւններու անունով պալատ մը շինելու կամ յատկացնելու ծրագիրը կայ։ Մոսկուա գետին վրերը ուր Ս. Փրկիչ մայր եկեղեցին կը կանգնէր եւ Աղեքսանդր Գ.ի յիշատակարանը, ծրագրուած պալատին վայր նշանակուած է։ Ս. Փրկիչ մայր եկեղեցին կը յաւերժացնէր Նափոլէոնեան պատերազմին եւ Մոսկուայի փրկութեան յիշատակը։ Մոսկուայէն քանի մը քիլոմէթր հեռի, կառքի պատուհանէն արդէն իսկ կը տեսնուէր հսկայ շէնքին ոսկեճամուկ գմբէթին շողիւնը։ Հիմա այդ տեղին վրայ պիտի կանգնեցնեն Կարմիր Ռուսիոյ պատկերը։ Ուստի օդը հանեցին պայթեցուցին արդէն փառաւոր մայր եկեղեցին։ Խ. Միութեան պալատը բնականաբար մեծ ու հոյակապ պիտի ըլլայ։ Կ՚ըսուի թէ տիտանական ծաւալներով սրահներ եւ սենեակներ պիտի կառուցուին որպէսզի կարելի ըլլայ պարփակել ահագին ամբոխ եւ ամէն ինչ պիտի կատարուի չնաշխարհիկ շքեղութեամբ։ Խ. Միութեան ամէն կողմերը գտնուած ամէն տեսակ թանկագին քարերով պիտի զրուագուի իւրաքանչիւր սրահ։ Հոյակապ ընդարձակածաւալ խճուղի մը պիտի առաջնորդէ մինչեւ պալատին դուռը, մեծ սահմանի վրայ ո եւ է բնակութիւն պիտի չգտնուի, եղած տուները պիտի փլցուին, այս առթիւ նաեւ հսկայ մարզարանը, որ նշանաւոր է մանաւանդ անով որ ամենամեծ սրահները առանց ո եւ է սիւնի շինուած են։ Աշխարհի մէջ ոչ մէկ տեղ կայ այդպիսի շէնք։ Ահա այս շէնքն է որ պիտի քանդեն պերճանքի եւ շքեղութեան նախասիրութեան համար։

×

Բայց բոլոր այս տեղեկութիւններէն մի՛ եզրակացնէք թէ սովետական երկրին մէջ ամբողջ կեանքը փոխուած է։ Փողոցը միշտ տխուր է ընդհանրապէս։ Գիշերները միայն կը բազմանան փայլուն եւ գունաւոր նշանները, փողոցներուն մէջ միշտ ողորմելի հագուած են մարդիկ։ Միայն թէ ձգտումը դէպի հետզհետէ մեծ փոփոխութիւն կ՚երթայ, եւ պարապ տեղը ցուցադրուած չեն ցուցափեղկերուն մէջ ամէն տեսակ փողկապներ եւ պերճանքի առարկաներ։ Եթէ ասկից քանի մը տարիներ առաջ այս տեսակ առարկաներուն բէքլամ ընէիր, փորձանքդ շատ շուտով կը գտնէիր, քաղքենի փոփոխականութեան ըրած ըլլալուդ համար կաշիիդ վրայ խարազանը կը փակչէր։ Սթալինկրատ քաղաքը ասկէց առաջ հիմնուեցաւ իբրեւ տիպար համայնական բնակարաններու։ Բազմաթիւ բնակարաններով տուն մը։ Ճաշարանը հասարակաց, խոհանոցը հասարակաց, լուացարանը եւ ամէն ինչ հասարակաց։ Համայնավարական «նոր» կեանքի [illegible]... Հիմա այս համայնական տուները մոռցուած են։ Նոր բնակարաններուն մէջ ամէն ընտանիք իր առանձին խոհանոցը ունի [illegible]։ Այլեւս համայնական տուներուն անունը անգամ բերան չառնուիր։

×

Արդէն տարիներէ ի վեր սովետ պաշտօնէութեան մեծ խաւը գաղտնի կերպով քաղքենի կենցաղավարութեան տուած էր ինքզինքը։ Այսօր նշանները շատցած եւ հրապարակուած են։ Առաջին հնգամեայ ծրագրին վերջանալովը, եւ շինարարութեան փոթորիկին անցնելովը, հետզհետէ երեւան կուգայ ժողովրդային լայն զանգուածին քաղքենի կամ քաղաքացիական բնազդումը։ Եւ ամէնէն առաջ սովետուհի քաղքենին է որ հազար կտոր կ՚ըլլայ իր համաշխարհային քոյրերուն հետ հաւասար երթալու։ Տակաւին բոլորովին չի կրնար — բայց կ՚աշխատի։ Պէտք է գիտնալ թէ այս ամէնը տակաւին Մոսկուայի եւ Լենինկրատի համար է։ Սակայն մինչեւ մօտիկը, մինչեւ դուրս այս քաղաքներուն կը հասնի հարաւային գաւառներուն կարօտութիւնը, չքաւորութիւնը ա՛յն գաւառներուն, ուր մարդիկ տառապած յուսահատութեամբ կը պայքարին մերկ կեանքին շուրջ կամ այլեւս անզգայացած կ՚ընդունին ճակատագիրը ինչպէս որ կուգայ ան։ Բայց այս վիճակին մէջ անգամ պրոլետարութենէ ելնալու ձգտումը ակնյայտնի է։ Շարժումը ամենուրեք կարեւոր է։ Մանաւանդ ոչ մէկ պրոլետարուհի այլեւս մուրճ ու մանգաղով ...ենկուած հագուստ կ՚ընդունի։ Իր ցանկութիւնն է Փուլման գլխանոց եւ մետաքսեղէն գուլպայ։

Ռուս մարդը յոգնած է այլեւս «ընկերվարական շինարարութեան դաշտում աշխուժ եւ ձանձրացուցիչ անփոյթութենէն։ Կը ցանկայ կը ձգտի դէպ ի գոյն, դէպի պերճանք, դէպ ի վիպական։ Այս ձգտումը զօրաւոր է եւ քաղաքականութիւն կը պարունակէ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՕՇՈՎ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՓՕՐԻ ՄԸ

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ՊՂՏՈՐԱԾ ԷԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՏՔԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՄԸ ՄԻՋԱՄՏԵՑ ԵՒ ԴՐՕՇԱԿԸ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ

ԽՄԲ.— Ուստրէն (Մ. Նահանգներ) հեռախօսով կը հաղորդեն «Հայրենիքի».—

Այսօր, 27 սեպտեմբեր, կէս օրէ վերջ ժամը 5.30ին, տեղւոյս Օտիթօրիումի շէնքի բացման առթիւ, համաձայն ամիսներ առաջ եղած կարգադրութեան, տեղի ունեցաւ հսկայական թափօր մը, որ տեւեց մօտ երեք ժամ, եւ որուն բազմաթիւ ուրիշ ազգերու հետ միասին, Հայերը եւս բերին իրենց մասնակցութիւնը՝ պարզած հայկական պանծալի Եռագոյնը։

Անհաւատալի է սակայն պատմել այստեղ թէ ի՛նչ դաւեր սարքեցին մեր հակառակորդները՝ Հնչակ, Հօկ, Ռամկավար եւ ուրիշներ, արգիլելու համար Եռագոյնի պարզումը թափօրի ընթացքին։

Շաբաթներ առաջ Ուստրի քաղաքապետութիւնը մասնաւոր նամակով մը հրաւիրած էր Հ. Յ. Դ. տեղւոյս «Արամ» ակումբը իր մասնակցութիւնը բերելու այսօրուան մեծ թափօրին։ Քաղաքապետութիւնը, որքան լսեր եմ ուրիշ հայկական միութիւններու եւս տուած է նման հրաւէր մը։

Տրուած հրաւէրին ի պատասխան Հ. Յ. Դ. «Արամ» ակումբը յայտնեց քաղաքապետութեան, ոստիկանութեան եւ թափօրի կազմակերպիչ մարմնի նախագահին, որ ինք պիտի մասնակցի թափօրին հայկական Եռագոյնով։ Այս առթիւ Ակումբը բացատրեց նաեւ այն դժուարութիւնները, զոր անցեալին ուժանք յարուցած են Եռագոյնին դէմ։ Քաղաքապետութիւնը, ոստիկանութիւնը եւ թափօրի նախագահութիւնը ոչ մէկ առարկութիւն ըրին այս մասին եւ տուին իրենց կատարեալ համաձայնութիւնը։

Այսօր սակայն, երբ ժամը 4.30ին, հայկական խումբը, դրօշակի առաջնորդութեամբ գնաց հանդիսավայրը թափօրին մասնակցելու համար, հանդիպեցաւ մեծ դժուարութեան մը։ Ներկայ եղող ոստիկանները յայտնեցին որ՝ Հայերը չեն կրնար մասնակցիլ փրէյտին (շքերթ), «Արամ» ակումբի անդամներու մասին տեղեկութիւն տրուած է, ըսին անոնք, որ խռովարարներ են, որ Հայերը դրօշակ չունին եւ եթէ Եռագոյնը պարզուի այս թափօրին, անխուսափելի պիտի ըլլան կռիւներ, արիւնհեղութիւն եւ զանգուածային ձերբակալութիւններ։

«Արամ» ակումբի ներկայացուցիչները՝ Գէորգ Ցարութիւնեան եւ ուրիշներ, առիթ ունեցան բացատրելու ոստիկանութեան որ սխալ տեղեկութիւններ տրուած են իրեն, որ «Արամ» ակումբի անդամները երբեք խռովարարներ չեն, որ Հայերը դրօշակ ունին եւն.։

Ճիշդ այդ պահուն հակադրօշակեան տարրերէ կազմուած խումբ մըն ալ ներկայանալով ոստիկանութեան, յայտնեց անոր որ Հայերը դրօշակ չունին, որ Եռագոյնը հայկական չէ եւ թէ Արամ ակումբը չի կրնար պարզել զայն այս փրէյտին։

Ոստիկանութենէն յուսահատ, Արամ ակումբը անգամ մը եւս դիմում կատարեց Քաղաքապետութեան եւ պարզելով անոր որ դաւ մըն է կը կատարուի իրենց դէմ, որ իրենք խռովարարներ չեն, որ Եռագոյնը ազգային է, խնդրեց որ նախապէս եղած կարգադրութեան համաձայն թոյլատրուի դրօշակի պարզումը։

Բացի քաղաքապետութեան եւ ոստիկանութեան մօտ եղած դիմումներէն, Արամ ակումբի ներկայացուցիչները նոյն խնդրանքով դիմեցին նաեւ փրէյտի ղեկավար քէփթըն Ճորճ Ճանսընին։ Վերջինս փարատելու համար իր բոլոր կասկածները, դիմեց Քլարք համալսարանի նախագահ տոքթ. Աթվուտին, հարց տալով անոր թէ ի՞նչ է իր կարծիքը Հայերու մասին, ունի՞ն անոնք դրօշակ եւ կրնա՞ն դրօշակով մասնակցիլ փրէյտին։

Համալսարանի նախագահ տոքթ. Աթվուտ, որ Լոզանի Քոնֆերանսին մասնակցած էր իբրեւ անդամ ամերիկեան պատուիրակութեան, յայտնեց փրէյտի ղեկավար քէփթըն Ճորճ Ճանսընին, որ ինք իր կատարած ուսումնասիրութիւններով լաւ կը ճանչնայ Հայերը, անոնք երկար տարիներ կռուած են անկախութեան համար, 1918 թուին ալ տէր դարձած իրենց սեփական հայրենիքի մէջ [illegible], եւ իմացական ազգ մըն են Հայերը. որ եւ է կերպով պէտք չէ վիրաւորել անոնց հայրենասիրական ազնիւ զգացումները։

Այս պատասխանը առնելէ [ետք] փրէյտի ղեկավարը եւ ոստիկանութիւնը, յայտնեցին մեզ որ կրնանք մասնակցիլ թափօրին.

Ճիշդ այդ առեն Ֆրանսական, Իտալական, Իսպանական եւ ուրիշ բազմաթիւ ազգերու խումբեր սկսած էին անցնիլ իրենց դրօշակներով։ Մենք Հայերս ալ, ուրախ ու խանդավառ, Երեւան եկած դժուարութիւններէն, որ կրցանք այսքան անակնկալօրէն հարթել, ուրախութեան արցունքը աչքերնուս եւ դրօշակ ի ձեռին մտանք թափօրին մէջ՝ անակնկալի բերելով մեր բոլոր հակառակորդները։

Թափօրի ընթացքին կարգապահութիւնը կատարեալ էր։ Բոլոր Հայերը խանդավառութեամբ ծափահարեցին մեզ։

Ուշագրաւ է հետեւեալ պարագան։ Թափօրէն յետոյ ոստիկանները հաւաքեցին մեզ՝ մէկ-մէկ ձեռք [սեղմե]լով «Արամ» ակումբի անդամներուն եւ ըսին՝ «Ճշմարիտ յարգանքի [illegible] տարիք։ Մեր յարուցած արգելքը կամայ էր, մենք վախցանք արիւնահեղութենէ, որովհետեւ ձեր հակառակորդները մեզի այդ վախը ներշնչեցին. Դուք ասկէ երեք տարի առաջ ալ [illegible] պիտի դժուարութեան մը հանդիպեցաք, բայց այն առեն ալ կռուեցաք ու յաղթեցիք։ Ձեզի չափ մենք ալ մասնակցինք ձեր ուրախութեան»։

Թափօրէն յետոյ բոլոր ընկերները հաւաքուեցանք Հ. Յ. Դ. «Արամ» ակումբը եւ մինչեւ կէս գիշեր [illegible] ուրախութիւն ըրինք։

ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ Ի ՓԱՌՍ ԳԵՐՄԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Գերման բանուորին եւ գիւղացիի տօնէն յետոյ, հոկտ. 14ին պիտի [կա]տարուի գերմանական արուեստին [տօ]նը, Միւնիխի մէջ, որ օրրանն է [գեր]մանական շարժման։

Տօնակատարութիւնը պիտի [տեւէ] երկու օր։ Այս առթիւ Հիթլէր պիտի կատարէ Գերմանական Արուեստի Տան հիմնարկէքը, եւ կոչ մը պիտի ուղղէ նոր արուեստագէտներուն։ Ինչպէս որ մայիս 1ը եղաւ նոր [illegible] դամակը գերման բանուորին, [հոկտ.] 14ն ալ պիտի ըլլայ նոր ուղեգիծը [illegible] արուեստագէտին։

Միւնիխը հեւ ի հեւ կը գործէ [քանի] շաբաթներէ ի վեր։ Գործարանները 80,000 մաքի կերպաս տուած [են] դրօշազարդութեան համար. Հազարաւոր մասնագէտներ կ՚աշխատին հրախաղութեան վայրերն ու [illegible] պատրաստելու. Ուրիշ հազարաւոր ճարտարապետներ, նկարիչներ, քանդակագործներ զարդարանքը կը յօրինեն։ Առաջին անգամ ըլլալով տուներու եւ փողոցներու դրօշազարդումը բնակիչներուն ճաշակին չ[պիտի] ձգուի։ Ամբողջ քաղաքը միօրինակ բեւոյթ մը պիտի առնէ։ Գերման արուեստի ուխտի տունը պիտի արժէ վեց միլիոն մարք, արուեստագէտներու [illegible] փորը՝ 140,000, փողոցներու զարդարանքը՝ 200,000 մարք եւն.։

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Եւ բոլորի համար ալ խմբապետուհիներն ունին իրենց հանդարտ, սիրալիր պատասխանները։ Նրանք երբեք չեն յանդիմանում երախաներին, չեն բարկանում նրանց վրայ։ Խոստովանութեան յատուկ պահ ունին. այդ ժամանակ նկատողութեան արժանացած մէկին կանչում են առանձին եւ ասում իրենց ասելիքը։ Եւ այդ այնպէս լաւ է ազդում երախաների վրայ։ Խնայւում է իրենց ինքնասիրութիւնը։ Աշխատանքէ՝ ազատ խմբակը զուարճանում է։ Աշխատանքն հերթով է, միւս օրն ալ այսօրուան ազատ խումբը պիտի աշխատի։

Նրանք երգում են, զանազան խաղեր են կազմակերպում։ Մի քանիսը կարդում են, գրում են։

Կէս օր է, հնչում է ճաշի սուլիչը։

Ա՜խ, ինչ համեղ է ճաշը, ուտում են մեծ ախորժակով, խնդրում են երկրորդ պնակը։ Ունին նաեւ քաղցրեղէն։ Ճաշն անցնում է ուրախ, համեմուած սրախօսութիւններով։ Ճաշի ամանները լուալէ, հաւաքելէ յետոյ՝ սուլիչը հանգիստ է յայտարարում, ծառների տակ պիտի պառկին ու պիտի լռեն, քնեն։

Լռութիւն է բանակավայրում. հովն է շնկշնկում, ծղրիթներն են ծղրտում, թռչունններն են ճլվլում, ծովն է հեռուն ծփծփում ու մրմնջում, բայց արենուշները լռում են, նրանց հանգիստը է պարտադրուած։

Հանգստի պահէն վերջը նորէն հաւաքւում են մի զով տեղ ու այս անգամ սկսում է ազատ խօսակցութիւն։ Նրանք հետաքրքրւում են մանաւանդ Հայաստանով ու հայ պատմութիւնով։ Ու նրանց մէջէն Հայաստանին ու հայ պատմութեան տեղեակներն սկսում են խօսել, մի օր շրջում են Անիի աւերակներում, մի օր գնում են Երեւան, Լոռի, Վան, Սասուն ու Մուշ։ Հայ աշխարհը, հայ թագաւորները։ Հետաքրքրութենէն նրանց բիբերը լայնանում են. կուրծքերն ուռչում։ Ա՜խ Հայաստանը, երբ պիտի երթանք ապրելու մեր երկրում։

Քիչ յետոյ՝ Հայաստանը իրենց հագիների մէջ նրանք վերադառնում են «Փոնթաղաչ»էն ու տեսում իրենց երգ ու խաղը, հայկական պարերը։ Նկարագրել անկարող եմ, պէտք է տեսնել նրանց երգախառն խաղերը, որ ամէնը ինքնին մի գեղեցկութիւն է, օգտակար թէ մարմնի եւ թէ հոգու համար։

Ժամը չորսին նախընթրիք. անուշով հաց, շոքոլայով հաց, կշտանում են։

Հիւրեր են գալիս Մարսէյլէն, շրջակայ հայ գիւղերէն, պտուղ են բերում աղջիկներին։ Անպակաս են նաեւ արիներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ, որ սիրով օգնում են իրենց քոյրերին, ջուր են բերում, փայտ կոտրատում, նամակները քաղաք են տանում, գնումներ են կատարում։ Ու աղջիկներն ուրախ երգում են, պարում հիւրերի համար, երջանիկ են իրենք ու մի պահ երջանկացնում են ուրիշներին։

Ընթրիք. նորէն տաք կերակուր, նորէն պտուղ առատօրէն, վաղը նորէն նուէրներ կը ստանան, վստահ են։

Ընթրիքէն յետոյ կրկին հաւաքւում են. առանձին են. իրենք իրենց հետ։ Այս անգամ ուզում են լսել հէքեաթներ, սիրահար են հէքեաթի, ու մէկը պատմում է նրանց հայ աշխարհի իմաստալից հէքեաթներէն. Երկինքը մութ կապոյտ է ու աստղեր են կայծկլտում, վառը շղփում է ծովը, հեռո՜ւն հեռո՜ւն, կածկլտում են փարոսների լոյսերը, մօտիկ պսպղում են հայ տների լոյսերը, ու աշխարհին, հայութեան կապում աղջիկներին։ Լաւ է, շա՛տ լաւ։

Հնչում է քնի սուլիչը, աղջիկները ելնում են հնազանդ, խմբապետուհիները կանչում են առաջնորդներին ու անում հետեւեալ օրուան կարգադրութիւնները։

Ամէն մի առաջնորդ՝ վերցրած իր լապտերը՝ իր խումբն առաջնորդում է վրան։

Օ՛, այդ պլպլացող լոյսերը ծառերի վերեւ, աղջիկների առուերները սահուն, օրօր նրանց.—

Անուշ քուն արենուշներ, սիրուն երազներ,
Բնութեան ծոցին մէջ հանգիստ գտնեք աչեր,
Սոխակն ալ բոյնին եզերք մեզ համար հիւսէ երգ
Հովիկն ալ մեղմիկ, պզտոր կը փսփըսայ օրօր
Անուշ քուն արենուշներ, սիրուն երազներ...

Օ՛, ոչ գրելը բաւական չէ, պէտք է տեսնել ու լսել։

Գլլում են լապտերները վրանների մէջ, պատրաստւում են քնի։

Խմբապետուհիներն ու առաջնորդները, իրենց ձեռքով պառկեցնում են աղջիկներին։ Երկու բրդէ ծածկոցներ խաչաձեւ դրած պառկեցնում են աղջիկներին եւ փաթաթում այնպէս, ինչպէս մեր մայրերը փաթաթում են ծծկեր երախաներին։ Անհանգիստ քնողների տոներն ու կռնակը կապում են նոյն իսկ, որ չբացուին։ Բոլոլում են ու պառկեցնում կողք կողքի։ Տաք է վրանների մէջ, պէտք է նոյն իսկ դուռը բաց ձգել։

Պատրաստ են բոլորը, հանգում են լապտերները, աղջիկները դեռ խօսում են կամաց։ Քիչ յետոյ սուլում է վերջին սուլիչը, քուն է յայտարարւում։ Լռութիւն, այլեւս ոչ ոք իրաւունք ունի խօսելու։

Ու քունն իջնում է նրանց աչքերին։

Աստուածածնի տօնի օրերն են. անտառը լիքն է զբօսնողներով։ Եկած են մանաւանդ Հայեր, նրանք տեղ են բռնել բանակումի շուրջը, պարանէն դուրս, բայց մօտ, շատ մօտ, որ տեսնեն աղջիկներին, լսեն նրանց երգն ու խաղը։

Դրօշակը փողփողում է ձողի վրայ, մէկ հատն ալ մուտքի կամարի վրայ։

Թեւիկները զոյլերը վերցրած աղբիւրը ջրի են գնում. Ես էլ ընկերանում եմ նրանց, այնպէս գեղեցիկ է աղբիւրի ճամբէն։ Ցանկարծ մի [illegible] կանգնեցնում է ինձ.

— Տիկին, դուք ասոնց ի՞նչ կը լաք։

— Ես իրենց հետն եմ, ասոնք իրենց խմբապետուհիներն ունին։

— Ինչ որ է, մեծ էք վերջապէս, ձեզ խորհուրդ կուտամ որ դրօշակները վերցնել տալ, ասոնք [illegible] բու գլխուն փորձանք կը բերեն.

— Ինչո՞ւ։

Մի քիչ խօսակցութիւն [illegible] շուրջ. Փոքրիկները լսել են [illegible], յանկարծ մէկը միջամտում է.

— Պարոն, մեր դրօշին համար կը մտա[հոգի]ք։ Թող մէկը համարձակի մօտենալ անոր. բանակավայրը մերն է, դրօշն ալ մերը, մենք գիտենք մեր դրօշը պաշտպանել։ Կը տեսնէ՞ք այս դանակը (որ [illegible] ցոյց է տալիս իր փոքրիկ սկաուտական գրչահատը), ամէնքս ունինք մօտեցողին կը զարնենք։

(4)

ԷԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

ԹԷ, ՈՐ, ԵԹԷ

Մեր գրող – բրոցներէն շատերը ա... [illegible] ծանօթութիւն գիտեն, բայց ... գիտեր թէ ո՛ւր պէտք է գործածել ... որ, թէ, եթէ շաղկապները ։

... համեստ որը այնպիսի գաղափար ունի, եւ ամէն լեզուի մէջ, որ ... ունի, եւ ամէն լեզուի մէջ, որ ... ու յօդուածներ գրուած են իր ... Տարմըրթաթէր գիրք մը ... է ուսումնասիրելու համար ... որ յարաբերական դերանունէն ... գործածութիւնը վճռելու խմբութեան մէջ ։

... պիտի գրէր Տարմըրթաթէր, ... ուսումնասիրելու ըլլար հայերէն ... որ թէ շաղկապ է եւ թէ յարաբերական դերանուն, ասկից զատ Ֆրանսական դերանուն, ... պէս ալ, քը եւ քի ձեւով, ... չի գրուիր՝ երբ շաղկապ է ... յարաբերական դերանուն ։

... հարց մըն է որի խնդիրը մեր ... մէջ Փափագ չունիմ ինքզինքս ... այդ փշոտ հարցին մէջ՝ ... ցոյց տալ թէ ո՛ւր կը գործածուի որը, ո՛ւր թէն ։ Արդարեւ ... որը իրենց բերած իմաստովը ... յաճախ, շատ տեղեր ալ ... կը գտնեն ։ Հետաքրքրական այդ մասին կարեւոր ծանօթութիւններ կրնան գտնել Այտընեանի ... Քերականութեան մէջ (էջ ... 241) իմ՝ ըսելիքս բոլորովին ... բան է, հրէշութեան մը մասին է, պատահմամբ անծանօթ՝ Այ... ժամանակ, այլապէս պիտի ... եւ այդ մասին ալ գրէր հըսկայ ի հայկաբանը ։

Գրեցինք թէ որ եւ թէ շաղկապները ... անգամ համարժէք կը ներկայանան որոշ տեղեր կրնանք հաւասարապէս գործածել մէկն ու միւսը ։ Թէ ... շաղկապ մըն է, գրաբարին աղերսականութիւնը ունի, շատ չի նախանձեր որին, որ բաղդատաբար նոր շաղկապ մըն է, ծագումով ռամկական ։ Սակայն թէին կատաղութիւն կը ... երբ իմէ անմիջապէս ... եթէ մըն ալ կը գրուի Այսպէս

Մարկոս ըսաւ թէ եթէ ինծի պէս գրես․․

Ո՛չ, հրէշութիւն է այս ։ Թէն բողոքելով կը բողոքէ, ողոքելով կ՚ողոքէ զինք չդնել եթէին քով, ինչպէս Թուրքը չի գրուիր Հայուն քով ։ Ա՜յ Մարկոս, թէին տեղ որ մը դիր, եւ հաշտութիւնը կամ ներդաշնակութիւնը կ՚ըլլայ կատարեալ ։ Ի՞նչ կայ աւելի գեղեցին, քան այս օրէնքը ։

Ուրեմն, որ մը դրէք, երբ եթէ մը կուգայ անմիջապէս իրմէ վերջ ։

Սակայն թէին կատաղութիւնը միայն այս հարցին մէջ չէ ։ Երբեմն, գլխուն գանակ մը զարկածի պէս, ոմանք հարցական մը կը դնեն վրան, որուն համար կրակ կը ցայտէ աչքերէն ։

Մեր գրող – բրոցները չեն գիտեր թէ ի՛նչ բան է հարցականը ։ Կ՚երեւի, խօսելու ժամանակ պոռալ – կանչելու մեր հայկական վարժութենէն կուգայ այսպէս տեղի անտեղի հարցականներ դնելու սովորութիւնը ։ Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ փրոֆ․ Հրաչեայ Աճառեանի մէկ յօդուածը հայկական հարցականին ծագման մասին ։ Հետաքրքրական խնդիր մըն է հարցական մը դարնելու հարցը, — այդ մասին դեռ առիթ կ՚ունենանք խօսելու ։

Առ այժմ արձանագրենք թէին այս երկրորդ գանգատը ։ Ոմանք կը գրեն այսպիսի նախադասութիւններ

Մարկոս կը հարցնէր թէ իր կերած ապո՞ւրն է լաւ, թէ՞ դդմեղին․․․

Ո՛չ եւ ո՛չ, Մարկոս աղբա՛ր, քու կերած ապուրդ ուտուելիք ապուր չէ, թէին վրայ հարցական չեն դարներ, թէն չի սիրեր զոալ ։ Տեսե՞ր ես երբեք մի՞թէ հարցական մակբայը, գիտե՞ս թէ ո՛ւր կը գրուի հարցականը ։ Առաջին վանկին վրայ միայն, որովհետեւ թէն երբեք չի սիրեր այդ հնչական գլխարկը ․

Արդարեւ, հայ տաղաչափութեան մէջ ալ օրէնք մը կայ, որ կ՚արգիլէ թէով վերջացնել որ եւ է հատած, պարզ այն պատճառով որ շեշտ չունի թէն ։ Մեր կուսակցական հռետորներուն սահղծած այդ գանչական թէ՞ն ի սպա՛ռ թող կորսուի մեր մեծասքանչ լեզուին սահմաններէն ։

ԱՍՈՂԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լեզուի մասին

— o —

Թիֆլիզի մէկ դպրոցին մէջ, վերջերս հայերէն լեզուի յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ Հայաստանի համալսարանի լեզուագիտական բաժնի դասախօս Գ․ Ղափանցեանի բանախօսութիւնը Լեզուի զարգացումն եւ Քերականութեան խնդիրներ նիւթի մասին ։

Դասախօսը նախ պարզեց հայ լեզուի ներկայ վիճակը, զարգացման խնդիրները, եւն․ ։ Եւ այս առթիւ ըսաւ թէ արդի հայ գրական լեզուն կ՚ապրի փոխանցման շրջան մը ։

Ցեղոյ ներկայացուց լեզուական հարցերը, գոյութիւն ունեցող տեսութիւնները ։ Ծիծաղելի է քաղքենի լեզուագիտութեան այն ճիգը, որով կը ջանայ մարդկային լեզուի արմատները փնտռել կապիկներու «լեզուին» մէջ ։ Մարքսեան լեզուագիտութիւնը լեզուն կը համարի իբրեւ ընկերային երեւոյթ, որովհետեւ լեզուն գիտակցական երեւոյթ է գերազանցապէս, երեւոյթ մը, որ չի կրնար գոյութիւն ունենալ կապիկներուն մէջ ։

Սեւակ ճիշդ կը գտնէ յաբեթաբանութեան տեսաբան փրոֆ․ Մառի տեսութիւնը լեզուի ծագման մասին, — արդի հնչա – արտասանական լեզուէն առաջ գոյութիւն ունէր «շարժումներու լեզու» մը ։ Էնգէլս, մեկնելով մարքսեան վարդապետութենէն, «աշխատանքի լեզու» կ՚անուանէր «շարժումներու լեզուն» ։

Այժմ գիտութիւնը եւս կը հաստատէ թէ մեր ուղեղին մէջ գոյութիւն ունի մասնաւոր կեդրոն մը, որ կը վարէ «շարժումներու լեզուն» ։ Այդ կեդրոնը, ժամանակ մը, տիրապետող դեր կը կատարէր մարդկային կեանքի մէջ

Խօսելով Հայոց լեզուին ծագման եւ զարգացման խնդիրներու մասին, փրոֆ․ Սեւակ կ՚ըսէր թէ գրաբարը մեր հին բարբառներէն մէկն է, որ աստիճանաբար ամփոփելով միւս բարբառներու հիմնական տարրերը, կըցեր է տիրապետել եւ տիրող դասակարգին ու հոգեւորականութեան լեզուն դառնալ ։ Նոյն շրջաններէն է անցեր արդի արեւելահայ աշխարհաբարը, որ արարատեան բարբառին մշակ-

ուած ձեւն է ։

Այստեղ, փրոֆ․ Սեւակ անցաւ քերականական հարցերու եւ ըսաւ թէ պէտք է Արեւմտեան ձեւական քերականութեան հակադրել գործնական քերականութիւնը, որ կը հիմնուի իրերու եւ երեւոյթներու բովանդակութեան, եւ ոչ թէ ձեւի վրայ ։ Օրինակ, ձեւական քերականութեան հետեւողները այս վերջին տարիներուն արեւելահայ լեզուի հոլովման եղանակներէն վանեցին հայցականն ու սեռականը, մինչդեռ հայցականն ու սեռականը իւրաքանչիւրն իր տեղը ունի, երբ մենք խորանանք նախադասութեան բաղկացուցիչ անդամներու յարաբերութեան ու բովանդակութեան մէջ ։

Ռուս նկարիչներ

Երեւան հասան խումբ մը նկարիչներ, որոնց մէջ Դրէվէն, Ուդալցովա, քանդակագործ Սանդոմիրսկայա ։ Այս արուեստագէտները Հայաստան կ՚այցելեն, Մոսկուայի յանձնարարութեամբ, պատկերացնելու համար Հայաստանի ընկերվարական շինարարութիւնը իրենց գործերուն մէջ ։

Արուեստագէտները անմիջապէս գացին գիւղատնտեսական կայանները ․

Թատերական

Ռոստովի հայկական օփերէթի խումբը վերջերս այցելեց Թիֆլիզ եւ տուաւ կարգ մը ներկայացումներ հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով ։

Այս խումբը յաճախ շրջագայութեան եղած է Անդրկովկասի զանազան քաղաքներուն մէջ, խաղացանկով մը որուն վրայ այս անգամ կ՚աւելցնէր Ռոզ Մարի, Հայրենցուների տօնավաճառ, Բիլլի ։ Դերասանները, սակայն, յաճախ կը հեռանան խումբէն, որ գլխաւոր դեր կատարող այր դերասաններու պակաս ունի միշտ ։ Խումբին շնորհալի դերասանուհիներէն յիշենք Նուարդ Ալիխանեանը ։ Այրերէն՝ Լուսինեան, Ասլանեան, եւն․

Ձիւնը սպիտ

Սատիկ ցուրտ ձմեռ մը կը դիմաւորենք, կը գրեն Ֆրանսական թերթերը ։ Այսպէս Ֆրանսացի գիւղացիները գիտեր են, որ կարգ մը կենդանիներ շատ աւելի թաւ ստեւ մը, շատ աւելի խորունկ մուշտակ ունին այս եղանակին ։ Կը նշանակէ թէ, կ՚ըսեն, բնութիւնը ձմրան դալիք ցուրտին դէմ կ՚աշխատի պաշտպանել կենդանիները ։ Ուրեմն, կը հետեւցնեն ձմրան ցուրտը ոչ միայն սաստիկ, այլեւ երկար պիտի ըլլայ

Ֆրանսացի գիւղացիներու այս գուշակութեան համրնթաց, Հայաստանէն հասնող լուրերը կը հաստատեն սաստիկ ձմրան մը մօտալուտութիւնը ։

ՄԱՐՏՈՒՆԻ, 24 սեպտ․ — Շրջակայքի լեռները ծածկուեցան ձիւնով, 24 ժամ տեղացող յորդ անձրեւէ մը յետոյ ։

ՍԻՍԻԱՆ, 23 սեպտ․ — Անձրեւէն յետոյ սարերուն վրայ ձիւնի թեթեւ շերտեր կ՚երեւան ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐ

•• —

«Հայրենիք»ի սեպտ․ 27 եւ 30 թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները․—

ՄԵՍԻՆԱ, Ն․ Ե․ — Սեպտ․ 21ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով ։

Ընկեր Նժդեհ կոչ ըրաւ ներկաներուն խառնել Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան շարքերը ։ Ընկեր Նժդեհի կոչին արձագանգ տալով տեղւոյս Մուրատ կոմիտէին վրայ աւելցան 9 նոր ընկերներ ։

Կազմուեցաւ նաեւ Ցեղակրոններու խումբ մը՝ անդամակցութեամբ 35 երկսեռ պատանիներու ։

ՖԻՆԿՀԷՄԹԸՆ, Ն․ Ե․ — Տեղի ունեցաւ Հ․ Յ․ Դ․ կոմիտէի ընկերա – համակրական ժողովը, սեպտեմբեր 22ին ։ Մեր շարքերուն միացան 6 համակիրներ, նաեւ կազմուեցաւ Ցեղակրոններու խումբ մը՝ 12 երկսեռ պատանիներէ, որոնց երդման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ գործիչ ընկեր Գ․ Նժդեհի եւ ընկեր Ա․ Սաչագլեանի ներկայութեան ։

ՍԷԼԻՄ, Մէս․ (հեռաձայնով), սեպտ․ 25․— Երէկ երեկոյ ունեցանք ընկերա – համակրական ժողով մը ։ Ներկայ էին Նիւ Ինկլընտի Շրջ․Գործ․ Մարմնի անդամներէն ընկերներ Զաքար Պօղոսեան եւ Սարգիս Ցարութիւնեան ։ Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 4 նոր ընկերներ ։ Շուտով ուրիշ նոր ուժեր ալ պիտի միանան կոմիտէին ։

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, սեպտ․ 28․— Ընկեր Նժդեհի ներկայութենէն օգտուելով ունեցանք պատանեկան միութեան եւ ընկերա – համակրական ժողով, որոնք անցան շատ լաւ ։

Կոմիտէին միացան 32 նոր ընկերներ ։

Կոմիտէին կողքին Հ․ Յ․ Դ․ Պատանեկան Միութիւնը ունի աւելի քան 70 անդամներ ։ Բացի այս խումբէն կազմուեցաւ 20 անդամներէ բաղկացած Ցեղակրոններու խումբ մըն ալ ։

Տեղւոյս Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին վրայ ալ աւելցան 10 նոր ընկերուհիներ ։

«Համազգային»

ՇԱՎԻԼ․— Հայ գրի եւ գրականութեան բարեկամ երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ վերջերս Շավիլի եւ շրջականերու մէջ ալ կազմուեցաւ «Համազգային» ընկերութեան մասնաճիւղ մը ։ Միութիւնը որ իրեն նշանաբան ունի «ամսական մէկ փրանքով կ՚ապրեցնէ հայ լեզուն եւ մշակոյթը», Շավիլի մէջ արդարեւ կը համրէ մօտ 50 անդամներ ։ Այս առթիւ մասնաճիւղին առժամեայ վարչութիւնը կոչ կ՚ուղղէ Շավիլի եւ շրջակայ արուարձաններու բոլոր հայրենակիցներուն որ կ՚ուզեն արձանագրուիլ այս իսկապէս ժողովրդական ազգօգուտ միութեան, դիմել հետեւեալ հայրենակիցներուն․

Գ․ Գ․ Մ․ Սարգիսեան 28, Rue du Lac, Chaville․

Կղեմէս Մկրտիչեան, 34, Rue Ernest Renan, Chaville.

Մ․ Տէմիրճեան, 13. Av․ Ville-D'Avray, Chaville․

Գ․ Կիւլեան, 6. Imp. des Loupirais, Sèvres.

Տ․

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

— :•: —

Աթէնքի « Նոր Օր » արտատպելով յունական բանակին տկարութեան մասին եղած յայտնութիւնները (տես « Յառաջ » 10 սեպտ․), հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ (3 հոկտ).

— « Կառավարական թերթերը խմբագրական սիւնակներու մէջ զբաղեցան Գ․ Միխալաքօփուլոսի նամակով եւ երկրին անպաշտպան մնալու պատասխանատուութիւնը բեռցուցին առջտական դահլիճին վրայ, որուն արտաքին նախարարը եւ փոխվարչապետը փոխանորդը Գ․ Միխալաքօփուլոսն էր ։ Եթէ ստոյգ է որ բանակը ի վիճակի չէ երկրին սահմանները պաշտպանելու արտաքին յարձակումներու դէմ, ապա ուրեմն, միակ պատասխանատուն պէտք է նկատել Ազատական կուսակցութիւնը, որուն ղեկավարութեան տակ գտնուեցաւ Յունաստան վերջին տասը տարիներուն, կը գրեն կառավարական թերթերը ։

Կուսակցական բանավէճերը եւ պատասխանատուներու ճշդումը մէկդի ձգելով, կ՚արժէ զբաղիլ Յունաստանի պաշտպանութեան հարցով ։ Թնդանօթ, ռնդացիր, ռազմանիւթ, հրացան եւ պատերազմական ամէն տեսակ իրեղէններ լրուեցան Փոքր Ասիա 1922ի վերջերուն, ուստի հազարէ աւելի բաղկացած էվրոսի բանակը կարելի եղաւ ոտքի հանել, շնորհիւ Պանկալոսի Զախարոֆի նիւթական օժանդակութեան եւ բացած մեծ վարկին ։ Անկէ ի վեր միլիոններ յատկացուեցան բանակի կարիքները լրացնելու համար ։ Կարելի չէ ըսել թէ Յունաստանի պաշտպանութիւնը անտեսուած է ։ Բայց, բաղդատութեամբ Պալքանեան միւս երկիրներուն, — Եուկոսլաւիա, Ռումանիա — Յունաստանի զինուորական կազմակերպութիւնը թերի է եւ ամբարուած ռազմամթերքը անբաւարար երկարատեւ պատերազմի մը տոկալու համար ։ Որքան որ գիտենք, Փանկալոսեան դիկտատուրայի շրջանին էր որ ամէնէն աւելի հոգ տարուեցաւ բանակի կարիքներուն ։ Գնուեցան զրահապատ գնացքներ, մեծ չափի թնդանօթներ, գնդացիրներ եւ ռազմանիւթ ։ Դիկտատուրային յաջորդող կառավարութիւնները խաղաղասիրական հոսանքէն քշուելով իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին տնտեսական խնդիրներու վրայ ։ Իսկ վերջին երեք տարիներուն, Թուրքիոյ հետ բարեկամական դաշինք կնքուած ըլլալով, երկրին ապահովութեան դէմ վտանգ չտեսնող Վենիզէլոսեան կառավարութիւնը մեծ խնայողութիւններ ըրաւ Ազգ․ Պաշտպանութեան պիւտճէին մէջ ։

Այսօր իրողութիւն է որ Թրքական նաւատորմիղը գերակայութիւն ունի յունականին վրայ․ իսկ յունական բանակը իր ուժերով ի վիճակի չէ ներկայ հողային զօրավիճակը պահելու ։

Անկէ, ուրեմն Գ․ Միխալաքօփուլոսի նամակին պատճառած յուզումը հանրային կարծիքին եւ խուճապը քաղաքական եւ զինուորական շրջանակներու մէջ ։ Կասկած չկայ թէ Գ․ Ցալտարիսի Ժընեւէն վերադարձին, բանակի կազմակերպութեան եւ սպառազինութեան մասին կարեւոր որոշումներ պիտի տրուին, այն նկատումով որ Պալքաններու եւ Կեդր․ Եւրոպայի կացութիւնը օր ըստ օրէ քաոսային կը դառնայ, պատերազմի մը լուրջ վախը տալով ժողովուրդներուն »։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ․ 3 — սեպտ․ 20)

—․—

Ե․

86․ Ղեւոնդ Յովհաննէսեան, 20 տարեկան, Վանեցի, մեխանիկ, մեկնած 1932ին Պէյրութէն ։

87․ Յակոբ Պետրոսեան, 20 տարեկան, Վանեցի, դերձակ, մեկնած 1932ին Պէյրութէն ։

88․ Եփրեմ Եսայեան, 22 տարեկան, Վանեցի, մեխանիկ, մեկնած 1932ին Պէյրութէն ։

89․ Յակոբ Մամիկոնեան, 20 տարեկան, Ատանացի, երկաթագործ, մեկնած 1932ին Պէյրութէն ։

90․ Արամ Մարկոսեան, 20 տարեկան, Կեսարացի, կօշկակար, մեկնած 1932ին Յունաստանէն ։

91․ Մեսրոպ Արէլեան, 29 տարեկան Եօզկատցի, ծխախոտ մշակող, մեկնած 1933ին Պուլկարիայէն

92․ Խաչիկ Պիւլպիւլեան, 23 տարեկան Էտիրնէցի, ելեկտրօվարպետ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն ։

93․ Վահան Սարգսեան, 25 տարեկան, Արմաշցի, ելեկտրոմեխանիկ, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն ։

94․ Յակոբ Յակոբեան, 21 տարեկան Սոլունցի, ատաղձագործ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն ։

95․ Յովակիմ Խուլեան, 21 տարեկան, Էտիրնէցի, վարսավիրայ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն ։

96․ Յակոբ Փափազեան, 26 տարեկան, Աֆ․ Գարահիսարցի, երկաթագործ, մեկնած 1932ին Յունաստանէն ։

97․ Յակոբ Նշանեան, 26 տարեկան, Պրուսացի, հիւսն, մեկնած 1932ին Յունաստանէն ։

Կ6․ Դաւիթ Քէօսէեան, 36 տարեկան, Էսկիշէհիրցի, մեկնած 1933ին Յունաստանէն ։

99․ Բագրատ Սուքիասեան, 52 տարեկան, Ալէքսանդրապոլցի, հիւսն, բնիկ ։

100․ Վրէժ Մելիքեան, 29 տարեկան, Արտաշատցի, շօֆէօր, բնիկ ։

101․ Անտոն Բաբայեան, 19 տարեկան, Նախիջեւանցի, մեխանիկ, բնիկ ։

102․ Նիկողոս Ռէյիսեան, 23 տարեկան, Կեսարացի, ռոկերիչ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն ։

103․ Վահրամ Կանցեան, 44 տարեկան, Ախալցխացի, հաշուապահ, բնիկ ։

104․ Զաքար Թարվէրտեան, 29 տարեկան, Սալմաստցի, սափրիչ, հին գաղթական ։

105․ Աբգար Ոսկանեան, 35 տարեկան, Սալմաստցի, սափրիչ․ հին գաղթական ։

106․ Պօղիկ Աւթանտիլեան, 40 տարեկան, Դարատաղցի, հին գաղթական ։

(Շարունակելի)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

Չէի ուզեր կաթը, բայց Ռիզա պէկը բռնի կ՚ուզէր ... Հովիւները ջանացին ուրիշ ուղղութեամբ շահ հասցնել ։ Առաջին անգամն ըլլալով փորձեցին այծ ... ուզելու որպէսզի աղայիս կողմէ լքուիմ ։ Զոյգ ուլիկներու մար այծս անհետացաւ ։ Ես շուտով նկատեցի ուլիկներու ձայնէն եւ փնտռելու սկսայ ։ Տեսայ որ հովիւներէն Ալի անունով մէկը բռնած խեղճ կենդանին ... էր ձորին ուր բաւական ջուր կար եւ ... ... էր խեղդել ուզէր ծառերով ։ Վախէս ձայն չհանեցի եւ ... ես քաշուեցայ, հակառակ պարագային կեանքս ... ծանդուած էր ։ Ան իր վախէն պիտի սպաննէր զիս միթէ ... կրնար գացի տանտէր պատմեցի խնդիրը Ռիզա պէկը քանի ... ժամուան մէջ գտաւ բերաւ առաջակը որ բոլորովին ... ներկայացաւ ինծի ։ Բայց ես տեսնելու պէս ... թէեւ չէր ընդունեց իր վրայ եղած ամբաստանութիւնը, բայց բռնութեան տակ խոստովանեցաւ ։ Հետեւաբար այծը ողջ յանձնուեցաւ ինծի ։

Հետզհետէ սկսայ սորվիլ իրենց լեզուն, ինչպէս մէկ տարուան մէջ սորվեր էի քիւրտերէնն ու թուրքերէնը ։ Այդ պատճառաւ տխրուած չէի այլեւս ուրիշ հովիւներու հետ դաշտ մեկնելէ, այլ կը նախընտրէի մենակութիւնը ոչխարներուս հետ ։ Այսպէսով Ռիզա պէկի ուրիշներէն բռնի կաթ առնելու եւ ինծի տալու խնդիր չէր մնար, եւ հովիւները կը դադրեցնէին իրենց թշնամութիւնը ։

Դաշտը ձորերու մէջ՝ ուռենիները ի՞նչ ոճիրներ պարտակած էին լուր չունէի, բայց առանձնութեանս ժամանակ յանկարծակիի գալով տեսայ մարդկային ոսկորներու դէզեր որ ամիսներ առաջ կուտակուած էին այդ տեղ ։ Կանացի չէկ մազեր որմներու նման սփռուած էին, պատրաստ խուրձեր կազմելու ։ Այս առթիւ սկամայ միտքս կ՚իյնար մեր խունկ – աղօթքին ունայնութիւնը ։ Հին Իսրայէլացիները կրօնքին ծառայելով գոնէ հրաշքներ կը վայելէին ։ Իսկ մե՞նք, ի՞նչ օգուտ տեսած էինք ։ Սոդոմ Գոմորի ժամանակ երբ Աստուծոյ հրեշտակները Հայր Աբրահամին կը հանդիպէին, ան իր եղբայր Ղովտը փրկելու համար կ՚աղաչէր որ քաղաքին խնայէ ։ Իսկ Աստուած կըսէր․— « Եթէ տասը արդար ալ գտնուի, պիտի ներեմ »․․․․

Արդ, մօտ մէկուկէս միլիոն Հայու մէջ գէթ տասը արդա՞ր ալ չգտնուեցաւ․․․

Արիւնոտ սրտով ապրած էի այս խորհրդածութեանց մէջ, մոռնալով պաշտօնս եւ ուր ըլլալս ։ Այծերը մտած էին այգին, հասունցած ու հովէն վար թափած նուշերը հաւաքելու, ես սթափեցայ միայն պահապանի խռպոտ ձայնը լսելով․— « Հըրօ, հըրօ՛, հըրօ՛ »։

Թողուցի նահատակ ցեղիս շիրիմները, եւ պահապանին առջեւն էի ։ Ջիս լաւ մը պիտի ծեծէր, բայց ճանչնալով որ ոչխարները Մուսթաֆա պէկին էին, չզարկաւ ինծի եւ յանձնարարեց միայն որ ուրիշ անգամ զգուշանամ ։

Այդ օրը տուն վերադարձիս Ռիզա պէկը հիւանդ էր, ու այդ հիւանդութեամբ ալ գլորեցաւ գնաց անդենական ։

Անոր կորուստով իմ վիճակս աւելի վատթարացաւ, ալ բնաւ հաց բերող չունէի, մինչեւ իրիկուն պէտք էր անօթի հովուէի ոչխարները ։ Իրիկունն ալ վերադարձիս դարձեալ գոհացուցիչ սնունդ չէի ստանար ։

Եկաւ իրենց ծոմապահութեան շրջանը, իրենք սովորութիւն ունէին առտուան մօտ նախաճաշ « բաշիվ » ընելու ։ Ինծի ալ կտոր մը հաց կուտային եւ ես պարտաւոր էի իրենց պէս ծոմ պահել ։

Բայց ոչ, ես չէի կրնար այդ ընել, որովհետեւ ... կորներուս մէջ անօթութենէ ծուծ չէր մնացեր ։ Ուստի ցորեկները դաշտի զանազան պտուղներէն կ՚օգտուէի, մանաւանդ որ այդ շրջանին ինծի պատուիրեցին ոչխարները ձգել իրենց ընդարձակ պարտէզին մէջ եւ հսկել թէ պարտէզի պտուղներուն եւ թէ ոչխարներուն ։

Թուրք գաղթականութիւնը վարժուած էր պարտէզի պտուղներուն եւ այդ պատճառաւ էր որ պատուիրած էին պարտէզը մնալ ։ Աստր շնորհիւ հետեւեալ արկածը ... ունեցայ ։ Կէսօրէ մը վերջ էր, նաժ ծառերու տակ կը զովանայի, ոչխարներս ալ կլլուած ու ... սած ծուլօրէն կ՚որոճային, երբ տեսայ որ պարտէզին պատէն երկու գաղթական տղայ ... պաղեր ներս նետուեցան ու կ՚անձկարէին պտուղ քաղել հեռանալ ։ Բայց ես վրէժ ունէի, փոխս առնելով վազեցի ։ Երբ պատրաստուեցայ ճօճելու, աղչութիւնս մեծ եղաւ, լսելով « Լէւոն » ձայնը, որ կը խեղդէր գիմացիններէս մէկուն կոկորդը ։

Առաջինն էր, հօրաքրոջս որդին, Ջիարաթ գիւղացի ։ Մեզմ չեչոտով մը անունը տուի, բայց ուժ տուաւ իմ ձայնին, ըսելով թէ իր ընկերն ալ Հայ էր իրեն համագիւղացի, Միհրան անունով ։

Վերջինը կը կոչուէր Համիտ, իսկ Առաջինը՝ Հիւսէյին ։ Ես ալ երրորդ անգամ անունս փոխուած ըլլալով, կը կոչուէի Ալի ։ Բայց այդ վայրկեանին բոլորս ալ Հայ էինք եւ կը խօսէինք հայերէն ։ Մեծ փառք էր այդ որ սակայն երկար չտեւեց ։ Հազիւ քանի մը անգամ առիթ ունեցանք իրար տեսնելու ։ Ալ չտեսայ զիրենք, մինչեւ 1924 թուականը, երբ ազատուած ըլլալով, Միհրանը տեսայ Պէյրութի գաղթակայանին մէջ ։ Կիլիկիոյ աղէտէն յետոյ, լքելով Ֆրանսական հրացանը, զոյգ մը ձի էր գնած եւ կառապանի պաշտօն կը վարէր ։ Իսկ Առաջինը Տիարպէքիր հասած, անկէ ալ քիւրտ որբերու հետ ինվէրի հըրամանով Պոլիս փոխադրուած եւ Իզմիրի աղէտի շրջանին Ֆրանսա ապաստանած էր, ուր կը գտնուի այժմ ։

Նոյն պարտէզին շուրջը գտայ նաեւ մեր գիւղէն ազգական մը, Բենիամին Սեդրակեանը որ թէ ծնունդի եւ թէ դասի ընկերս էր ։ Զայն նոյնպէս քիչ առնէն կորսնցուցի, հինգ տարի վերջ վերագտնելու համար Տիգրանակերտի մէջ ։

Կեանքս անտանելի էր այլեւս, որովհետեւ անօթի կը թողէին զիս ։ Առտու մը ըմբոստացայ եւ չուզեցի առանց հաց առնելու երթալ ։ Ոչխար կթող կինը որ կը կոչուէր Այշէ, բարկացաւ, ես լացի ։ Գնաց հանըմին քով եւ ըսաւ թէ Ալին կուլայ ։ Հանըմը պատասխանեց․ « Ըլ փիգ բիլ ու պըրըըշու » (փորը մեծ է կուլայ) ։

ՀԵՐՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար․)

վերջին ճամբորդութենէն։ Ծուսով կը տորագրուի Թուրքեւանող դաշնագիրը, Պելկրատի մէջ։ Այս այցելութիւններն ու դաշնագիրները կ'ապացուցանեն թէ հաւաքական փորձ մը կը կատարուի, ամրապնդելու համար հարաւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց ապահովութիւնը։ Եթէ այս փորձը յաջողի, Պալքանեան պետութիւնները պիտի կրնան որոշ ազատութիւն վայելել մեծ պետութեանց հանդէպ։ Գլխաւոր խոչընդոտը կը կազմեն Պուլկարիան եւ Հունգարիան, իրենց հողային պահանջներով։

Փարիզ եւ շրջակաները

ՄԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 12 ընկեր Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի Ներկայացուցիչը։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սարսողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղիին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Դրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊԼՈՒԱ; Ա. ՍԱՀ— 6 փրանք։
ՇԱՍ, Մ. Տ.— 25.
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 933։
ՆԻՍ, Նաև.— 35։
ՓԻՒՐՖԻԹ, Ջան.— 35։
ՓԱՐԻԶ, (20), Մ. Գաս.— 70։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 160։
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Գործ. Ս. Թ.— 160։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՊՈՒ-ՔՐԷՇ, Կ. Ծ.— Սկսանք ղրկել Հոկտ. 1էն։
ՇԱՍ, Մ. Տ.— Սկսանք ղրկել Հոկտ. 6էն։
ԼԸ ՄՈՒԼԷՆ ՏԷՓԻՖ, Ա. Խաչ.— Սկըսանք ղրկել Հոկտ. 6էն։
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Ց. Ադամ.— Սկսանք ղրկել Հոկտ. 5էն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Լիոնի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան, որ նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարած է մօրաքրոջս որդւոյն ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՐԱԿԵԱՆԻ թաղման։ Շնորհակալութիւններ նաեւ ամէն անոնց որոնք անձամբ ներկայ գտնուած են յուղարկաւորութեան։

Մարտիրոս Մատինեան
Մարսէյլ, 11 Հոկտ. 1933

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան նիստը այս շաբթու տեղի կ'ունենայ բացառաբար այսօր Ուր գիշեր ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Ս. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Café Noaillesի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ խնդիրներ։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂՆԵՐՈՒՆ

Այն գործաւորները եւ գործաւորուհիները որոնք կը փափաքին իրենց տան մէջ կօշիկ հիւսել (Թրէսէ), անմիջապէս դիմեն՝

Chaussures DIRANDի
29, Rue de Crimée Paris (19)
Métro: Botzaris.
Տեւական աշխատանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Չարշամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի արքանոցէն Սեդրակ Մարկոսեան որ 1929ին Ցուսաստանէն եկած է Ֆրանսա եւ բնակած է Մարսէյլ կամ շրջաններ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Dildilian, 1, rue St. Médard, Epinay s-Seine (Seine)։

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Տքթ. Մկրտիչ Միքիկեան, որ 1930ին կը գտնուէր Recht (Պարսկաստան)։ Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն շուտով իմացնել Madame Elmadjian, 49 rue Justies Malot. Arnouville les Gonesses. S. et O. (France)։

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար Բալաթեան, որ կը գտնուէր Tarare. Ֆրանսա։ Իմացնել Գ. Ճիվան Սոնիկեանի, 15, rue Tustal. Bordeaux (Girond)։

— Թիթեղագործ (Թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարէն Իսկուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՊՐԷՄՈՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
146, Chemin de Chartreux

Գաւառոյ նախագահ Մարսէյլի երեսփոխան յայտնի ֆրանսացի ընկերվարական Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕ

Բացման խօսք՝ ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբը։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Կ'երգեն ցիկին Հայկանուշ Նիքօլին (Ֆրանս. Գոնսէրվաթուարէն)։
Օր. Պէրճուհի Գէորգեան եւ Գ. Կ. Խատաբեան։
Կ'արտասանեն խանոյեան, Ըստանալեան եւ Պր. Յակոբոս։
Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս հայկական եւ եւրոպական պարեր։
Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։
ԾԱՆՕԹ.— Առնել թիւ 1, 4, 5, 11, 41 եւ 53 թիւ թրամուէյները։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ
120 ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ
Կը նախագահէ՝ ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբին
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն, տպաւորութիւններ։
Մուտքը ազատ է։

«Հայ Մշակոյթի Օր»ը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Լիոնի մասնաճիւղին
տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս
HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
84, Rue de Grenelle. Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր ԿՈՄԻՏԱՍԻ, ԿԱՐԱՄՈՒՐԶԱՅԻ, ՍՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, ԳՐ. ՍԻՒՆԻԻ, Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, Դ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ, Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ, ԱԻ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ Խեղինակութիւններէն։

ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազներով «Սիփան»ի եւ նուագախումբի մասնակցութեամբ

ԺԱՄԸ 10.30ին ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ COLISEUMի ՅԱՅՏՆԻ PESENTI ՕՐՔԷՍՏՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ։
ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 փր., Այրերու՝ 10 փր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէ, Հրանտ - Սամուէլի գրատունը, Ֆլօրիա ճաշարանը եւ սովորական տեղեր։
Ընդհանուր հասցէ՝ Mr. Sako Hagopian, 158, Rue du Chateau (14e)
Tel.: SÉGUR 40 - 96

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ-ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ
22, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)
Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ «ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ և ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»
(Պիտի ցուցադրուի նաեւ ճիւանդ թոքերու շողանկարներ)
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

Ընտանեկան պարահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Վասպուրականի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆառի կողմէ։
Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ
Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
ֆանֆառը կը նուագէ հայկական եղանակներ։
Եւրոպական պարեր։ Ճազ «ՄԱՋԷԼԼԻ»ի
Պարի մրցում։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Օգտուեցէք առիթէն

Հետեւեալ ընտրուած գիրքերը որոնց իսկական արժէքն է 320 ֆրանք. 25 օրուան համար կը ծախուին կէս գինով 110 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ «ՅԱՌԱՋ»
G. TZERIKIANTZ
13, Rue des Dominicains, Marseille

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի Կեանքը եւ Գործը՝ 18 ֆրանք. Հանգոյն Հովուավէպը, 8։ Պ. Տը Գամօր, 30։ Ֆլավի, 15։ Իր Անցեալը, 12։ Կանանց գլխարկը, 35։ Այգեկութ, 15։ Նատիա, 12։ Ազգային երգարան, 10։ Յուշարձան Ապրիլ Տասներմէկի, 45։ Մեռածներ, 12։ Բեռօի Մանկավեպեր, 10։ Աղ-Տաղի Հերոսամարտը։

Միայն կէսը գնողներն ալ կրնան օգտուիլ միեւնոյն պայմանէն

Վաղանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է
ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Էշլինտէն ժընեւէն Լիոն եկած էր Թ.ին հանդիպելու համար եւ անոր սպասելով ամբողջ կէս օրէ վերջը պըտըտած էր այս արձակուրդ եւ փարթամ քաղաքին գորշ փողոցներուն մէջ։ Այժմ նստած էին ճաշարան մը որուն կերակուրները ամէնէն լաւերը կը նկատուէին այդ շրջանին մէջ-բայց որովհետեւ այնքան բանուկ վայրի մը մէջ (Լիոնցիները կը սիրեն լաւ ճաշերը) չէք կրնար պիտնալ թէ թշնամի ականջ մը ձեզի չի հետեւիր, անշան խօսքեր կը փոխանակէին։ Հրաշալի ճաշ մը վերջացնելու վրայ էին։

— Քիչ մըն ալ քոնեակ կ'ուզէ՞ք, առաջարկեց Թ.։

— Ո՛չ, շնորհակալ եմ, ըսաւ Էշլինտէն որ այդ օրը ծարաւ չէր։

Բայց Թ. պնդեց

— Պատերազմի միջոցին պէտք է բարձրացնել բարոյական կորովը։

Եւ լեցուց երկու գաւաթները։

Էշլինտէն չհամարձակեցաւ մերժել, բայց միտքը բան մը ինկաւ, տեսնելով իր պետին չիշր բռնելու ձեւը.

— Երիտասարդութեանս միշտ կ'ըսէին ինծի թէ պէտք է կին մը մէջքէն դրկել, իսկ շիշ մը բերանէն, մըմըռեց։

— Շնորհակալութիւն տուած տեղեկութեանդ համար, բայց ես պիտի չարունակեմ շիշերը տակէն բռնել, իսկ կիները գօտիէն անցնիլ։

Էշլինտէն բան չգտաւ ըսելիք եւ իր քոնեակը կուլ տալով գոհացաւ։ Թ. հաշիւը պահանջեց։

Այս նշանաւոր մարդը, որմէ կախում ունէր շատ մը մարդոց ճակատագիրը եւ որուն կարծիքը կառավարութեան մեծերը երբ պատգամ կ'ընդունէին, կը չփոթէր միշտ նուէր տալու միջոցին։ Կը վախնար որ շատ տալով ապուշի տեղ դնէին զինքը, իսկ եթէ քիչ տար, պիտի արժանանար յաղ արհամարհանքի մը։

Երբ հաշիւը բերին, Էշլինտէնի երկարեց քանի մը հարիւրնոց դրամատոմս։

— Առէք. մաքրեցէք սա հաշիւը։ Ես միշտ կ'անճրկիմ երբ գործ կ'ունենամ Ֆրանսական դրամներու հետ։

Սպասեակը բերաւ վերադարձները ու գլխարկները։

— Պանդո՞կ կը վերադառնաք, հարցուց Էշլինտէն։

— Աւելի լաւ բան մը չենք կրնար ընել։

Տարին նոր կը սկսէր, բայց եղանակը յանկարծ մեղմացած էր եւ երկու մարդիկը իրենց վերարկուները թեւերնուն վրայ առած էին։ Էշլինտէն որ գիտէր թէ Թ. որքան կարեւորութիւն կուտար սաստիկին օդահի մը, հատ մը վերադարձնել տուած էր անոր համար։ Հոն եկան։

Ընդարձակ սենեակ մըն էր, կահաւորուած թաւշապատ աթոռներով կարասիներով։

Համաչափ շարուած թիկնաթոռներու միջեւ դրուած էր սեղան մը։ Պատերուն վրայ, որոնք ոսկեզարդ թուղթերով ծածկուած էին, կ'երեւային Նափոլէոնի պատերազմները ներկայացնող պատկերներ։ Առաստաղէն կախուած ջահ մը որ ժամանակին օդային կազի համար շինուած էր եւ յետոյ ելեկտրականութեան յարմարցուած, յորդ լոյս մը կ'արձակէր։

— Շատ լաւ է, ըսաւ Թ. ներս մտնելով։

— Վերջին կատարելութեան համաձայն չէ։

— Ոչ, բայց կը զգամ որ տան ամենաընդարձակ սենեակն է, կը սիրեմ։

Թ. տեղափոխեց թիկնաթոռներէն մէկը, նստաւ եւ սիկառ մը վառեց։

Գօտին թուլցուց եւ բաճկոնակը քակեց։

— Միշտ այնպէս կը կարծէի թէ ամէնէն լաւը տաներկու ունցը սիկառն է, բայց պատերազմէն ի վեր վարժուեցայ Հավանայի սիկառներուն։ Վերջապէս մինչեւ կեանքիս վերջը այսպէս չպիտի տեւէ։ Հոգ մը կրնայ փոխել միտքս։

Էշլինտէն երկնցաւ երկու թիկնաթոռի վրայ։

— Լաւ խելք ըրիր, ըսաւ Թ.։

Եւ երկրորդ թիկնաթոռ մը քաշելով, ոտքերը վրան երկարեց գոհունակութեան հառաչով մը։

— Ո՞ւր կ'առաջնորդէ այս դուռը։

— Ձեր ննջարանը։

— Իսկ մի՞ւսը։

— Ճաշասրահ մը։

Թ. ոտքի ելաւ եւ յամրաբար չափեց սրահը, պատուհաններուն առջեւէն անցած ատեն մեքենական շարժումով մը վեր թռաւ թանձր վարագոյրները, եւ տոյ եկաւ երկնցաւ։

— Զգուշութիւնը միշտ աղէկ բան է։

Եւ մտածկոտ ակնարկ մը նետեց Էշլինտէնի վրայ։ Ժպիտ մը կծկեց իր բարակ շրթունքները, բայց իրարու շատ մօտ ծոծրոյն աչքերը չմեղմացան։ Եթէ Էշլինտէն այնքան լաւ չճանչնար իր պետը, այդ քննութենէն պիտի նեղուէր։ Թ. պարզապէս իր միտքը զբաղեցնող նիւթին թելը կը փնտռէր։ Լռութիւնը երկու երեք վայրկեան տեւեց։

— Այս գիշեր մէկուն կը սպասեմ ժամը տասնի շուրջերը, ըսաւ վերջապէս Թ. եւ ակնարկ մը նետեց թեւէն կախուած ժամացոյցին։ Ան որ ճաղատ Մեքսիկացի կը կոչուի։

— Ինչու համար։

— Որովհետեւ ճաղատ է եւ Մեքսիկացի։

— Իրրեւ թէ շատ բան հասկցայ։

— Իր ամբողջ կեանքը մանրամասնօրէն պիտի պատմէ ձեզի։ Սոսկալի շատախօս մըն է։ Երբ իրեն հանդիպեցայ անօթիկը մեռնէր։ Մեքսիկայի համար յեղափոխութիւններէն մէկը զինքը տանց տանոցի ձգած էր, եւ միայն հագուստը որ ունէր թելիկ մաշած էր։ Եթէ իրեն պատճառել կ'ուզէք, Զօրավար անունցէք զինքը։ Կը պարծենայ զօրավար եղած է Հուէրթայի բանակին մէջ։ Վերջապէս, իր պատմածներէն, հիմա պատերազմական խառնակ եղած պիտի ըլլար, եթէ գործերը ուրիշ ձեւ առած ըլլային. իր ծառայութիւններ մասոյց ինծի շատ լաւ տիպար մըն է. միակ թերութիւնը այն է որ անուշահոտութեան չափը կ'անցընէ.

— Ես ի՞նչ գործ ունիմ այդ ուն հետ։

— Իտալիա պիտի մեկնի. իրեն յանձնել փափուկ պաշտօն մը պիտի խնդրեմ որ իրեն ընկերանաք եւ կիներու ետեւէն վազող եւ մեր մէջ մըն է։ Կ'ենթադրեմ որ ձեր կան անցագրով եկաք Ժընեւէն

Այո՛։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

14 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2517

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ...

Լսեցի՞ք որ եւ է ձայն, մեր գաղութի դպրոցական վերամուտի մասին...

Մէկ – երկու ազդեր՝ չորրորդ էջին վրայ: Երկտող լուրեր՝ քանի մը ծաղկոցներու մասին: Եւ.— այսքան:

Մինչդեռ գիտենք որ, այս տարի ալ, մասնաւորապէս խոնարհ թաղերու, արուարձաններու եւ գիւղերու մէջ, տարագիր աշխատաւորները ձեռք ձեռքի տալով, կը ջանան վառ պահել ճրագը:

Այսպէս վերաբացուած են Պանեօ – Քաշանի, Առնուվիլի, Անվիլ, Վիէնէնի (երկու հատ), Փորթ տ'Իթալիի, եւ, եթէ չենք սխալիր, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Ալֆորվիլի դասընթացքները:

Վերաբացուած են նաեւ Մարսէյլի արուարձաններու եւ գիւղերու մանկապարտէզները: Բուն քաղաքը չորրորդ տարին է որ ունի դպրոց: Իսկ Պուլվառ Օտտօն ունեցաւ հատ մը եւս, ազգային դպրոցի եւ անհատական մանկապարտէզի մը կողքին, նախաձեռնութեամբ Դպրոցասէրի:

Նիսը արդէն ունի իր սեփական դպրոցը: Վիէն, Վալանս, Տէսին Լիոն, Սէնթ Էթիէն, Սէն Շամոն եւ ուրիշ աւելի համեստ գաղութներ կը շարունակեն տոկալ ամէն դժուարութեանց, պահելով սեփական ծաղկոցներ կամ շաբաթական դասընթացքներ:

Այս առթիւ պիտի փափաքէինք մեր թղթակիցներուն մեղմ պրդել ստոյգ տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ, ամբողջական պատկեր մը ունենալու համար: Անհրաժեշտ չէ սպասել հանդէսներու: Թուանշանները միայն (աշակերտ եւ ուսուցիչ), պիտի կրնային պարզ մեկնաբանել մէկ տարիէն միւսը եղած յառաջդիմութիւնը կամ նահանջը:

Թէ՛ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ, կարգ մը ծաղկոցներ կը գործեն ազգ. մարմիններու եւ Ֆ. Կ. Խաչին օժանդակութեամբ: Պատասխանատուութիւններ ստանձնած են նաեւ Զ. Ռ. Մ.ի քանի մը մասնաճիւղերը, (ինչպէս, Փարիզի մէջ, զանազան միութիւններ): Դարձեալ, Փարիզի մէջ, կարգ մը դասընթացքներու հոգը ստանձնած են Բարեգործականը, Ֆ. Կ. Խաչը եւ Դպրոցասէրը:

Այս ցիրուցան տեղեկութիւնները ամբողջական գաղափար չեն տար կացութեան մասին:

Մենք զանոնք արձանագրեցինք իբրեւ... մխիթարութիւն: Յիշելու համար արեւելեան գաղութներուն՝ թէ «մենք ալ կանք»:

Տեղեկութիւնները պակաս չձգելու համար, յիշենք նաեւ Սեւրի Մխիթարեան վարժարանը, Դպրոցասէրը, Գարակէօզեան Հօմը եւ Հայրապետներու վարժարանը (Սէն Կրատիէն):

Ինչպէս ըսինք, այս բոլորը կը հաղորդենք իբրեւ տեղեկութիւն, յառաջիկային ձգելով բուն կացութեան վերլուծումը:

Արձանագրենք, ուրեմն, որ մենք ալ ունինք « վերամուտ », համաձայն տեղական պայմաններուն:

Իսկ բուն վերամուտը այն է, որ հազարաւոր հայ մանուկներ կը լեցնեն տեղական դպրոցները, կամ կը ձգէ փողոցները...

ՁՁՈՒԵԼԻ ԵՒ ԵՐԿՍԱՅՐԻ "ՇԱՆԹԱԺ„Ը

Մարսէլ Քաշէն, տնօրէն « Իւմանիթէ »ի, խե՛լք բրած է անգամ մը եւս լղրճել իր թերթը — եւ աքանչելի ժողէսին յիշատակը — հրատարակութեան տալով խուժանավարական աղդ մը:

Հարցը կը վերաբերի այն գարշելի դաւադրութեան որ կը կոչուի «Դաշնակ Տեռորի Զոհերու Պաշտպանութիւն»

Ֆրանսայի Կոմկուսին պաշտօնաթերթը հրատարակելով այս առթիւ սարքուած միթինկին ազդը, իր կողմէ կ'աւելցնէ.

— « Այս միթինկը կազմակերպուած է բողոքելու համար դաշնակ կուսակցութեան պետերուն դէմ (հայկական հակայեղափոխական կազմակերպութիւն), որուն արտասահման եւ մասնաւորապէս Ֆրանսա ապաստանած պետերը (հիւղ. այսպէս չարադրուած է բնագիրը – Յառաջ) կը կրկնապատկեն ահաբեկչական արարքները, մինչեւ իսկ սպանութեան դիմելով այն հայ բանուորներուն դէմ որոնք կ'ուզեն խորհրդային Հայաստան երթալ: Մէկէ աւելի անուորներ սպաննուած են Ֆրանսայի մէջ»:

Եւ կը հրաւիրէ Փարիզի աշխատաւորները, ներկայ ըլլալ բազմութեամբ:

Ծայնտարարութենէն կ'իմանանք թէ միթինկին մէջ խօսք պիտի առնեն, Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան (կարմիր), Միջազգային Կարմիր Օգնութեան (Մոբր) եւ ուրիշ բանուորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Այսպէս, ուրեմն, անգամ մը եւս կը պատռի դաւադիր «քլիքին» դիմակը:

«Դաշնակ տեռորի զոհեր»ու գրգռիչ ցուցանակին տակ, ափ մը հայ կարմրուկներ, Հօկը եւ զանազան թափթփուքներ զզուելի շանտաժ մըն է որ կը փորձեն, ընդ հովանեաւ Կոմկուսի:

Խարդախ, ամսեղուկ եւ միշտ պատերուն տակէն քալելով, անոնք Ֆրանսացի մտաւորականն ու բանուորը կ'ուզեն հանել Դաշնակցութեան դէմ: Կ'ուզեն մթնոլորտ ստեղծել եւ այն տպաւորութիւնը գոյացնել թէ՝ հայ մարդասպաններու խմբակցութիւն մը ապաստանած է Ֆրանսայի մէջ, թէ վտանգուած է բանուորներու կեանքը, թէ...

Հարկ է, ուրեմն, աւելորդ անգամ մը եւս յիշեցնել այս թշուառականներուն.

— Պարոններ, անել է ձեր բռնած ճամբան եւ անօրակելի: Քա՛շ էք,— հրապարակ եկէք ձեր իսկական կերպարանքով: Վերջ, վերջ տուէք այս խեղկատակ եղբայրադաւ խաղերուն, Ֆրանսաբարբառ հրատարակութիւններով եւ Ֆրանսացիներու հովանաւորութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ռումանիոյ արտաքին նախարարին աշխատանքները Սոֆիայի մէջ

Հինգշաբթի օր Սոֆիա հասաւ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը եւ սահմանագլուխին վրայ դիմաւորուեցաւ պուլկար թագաւորին եւ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ: Նոյն օրն իսկ փառաւոր սեղան մը սարքուեցաւ ի պատիւ հիւրին: Պուլկարական մամուլը կը յուսայ թէ Պ. Թիթուլէսքօ պիտի կարգադրէ փոքրամասնութեանց դպրոցներու խնդիրը, ինչպէս եւ Սոֆիա – Պուքրէշ օդային երթեւեկի հարցը: Նախարարը պիտի ջանայ համոզել որ Պուլկարիան ալ միանայ Փոքր Համաձայնութեան:

Միեւնոյն ատեն, ցաւալի լուր մը կը հասնի Պուքրէշէն: Հոկտ. 11ին 200 ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին պուլկարական դեսպանատան առջեւ, խորտակելով ապակիները: Կարգ մը լրագիրներու մէջ հանրային կարծիքը գրգռուած է, որովհետեւ քանի մը օր առաջ սպաննուեցան երկու Մակեդոնացի գաղթականներ: Այս ոճիրը կը վերագրուի պուլկար յեղափոխականներուն:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 60 ցուցարարներ:

∴ Շուտով Սոֆիա կը հասնի նաեւ Պ. Եէֆթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, պուլկարական կառավարութեան հրաւէրով: Այս դիւանագէտն ալ պիտի ջանայ տիրաշահիլ Պուլկարիան, ամրապնդելու համար Պալքաններու խաղաղութիւնը

∴ Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ Յունաստան պատրաստակամութիւն յայտնած է Սելանիկի մէջ ազատ գօտի մը տալու Պուլկարիոյ, փակելու համար դէպի ծով ելքի խնդիրը: Ուրիշ խօսքով, տրամադրութիւն չկայ իրական զիջում մը ընելու, հողամաս մը յանձնելով դէպի Գավալա կամ Տէտէ Աղաճ:

Սպառազինութեանց կրճատման քննութը

Պ. Նատոլնի, զինաթափութեան խորհրդաժողովին գերմանական պատուիրակը, Պերլին կանչուեցաւ, նոր հրահանգներ ստանալու համար:

Գերմանիոյ կացութիւնը դժուարացած է, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ գոյացած համաձայնութեան հետեւանքով:

Ֆրանսայի մասնագէտները ծրագիր մը կազմած են, որ պիտի քննուի զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովին մէջ, երկուշաբթի օր: Այս ծրագիրը 12 տող է եւ կը բաղկանայ երեք յօդուածներէ, որոնց մէկը բացարձակապէս կը մերժէ վերազինման իրաւունք տալ Գերմանիոյ: Միւս երկու յօդուածները կը վերաբերին փոխանցման շրջանին եւ վերահսկողութեան: Այս ծրագրին վրայ է որ սկզբունքի համաձայնութեան գոյացաւ երեք պետութեանց միջեւ: Համաձայնութենէն անմիջապէս յետոյ, Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները փութացին գերմանական պատուիրակին քով, յետոյ սեղան մը սարքուեցաւ, մթնոլորտը նօսրացնելու համար: Բայց երբ հրատարակուեցաւ ֆրանսական կառավարութեան զեկոյցը՝ գոյացած համաձայնութեան մասին, ամէն բան տակն ու վրայ եղաւ: Գերմանական կառավարութիւնը հեռագրեց Պ. Նատոլնիի որ ժամ առաջ Պերլին դառնայ, խորհրդակցելու համար: Եւ պատուիրակը մեկնեցաւ օդանաւով:

Գերմանացիները չեն ուզեր ստորագրել որ եւ է պայմանագիր կամ բանաձեւ որ նկատի չառներ պաշտպանողական զէնքի հաւասարութեան իրաւունքը:

Պաղեստինի Արաբները կը բողոքեն

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԴԷՄ

Իսլամական միութեան գործադիր կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, յեղափոխական ցոյց մը կազմակերպուած էր այս ուրբաթ օրուան համար, բողոքելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան այն որոշման դէմ որ կը ձգտի դիւրացնել Գերմանիոյ Հրեաներուն տեղաւորումը Պաղեստինի մէջ: Բրիտանական մարզպանը արգիլեց որ եւ է ցոյց: Իշխանութիւնը անհրաժեշտ ուժն ունի պահպանելու համար անդորրութիւնը: Մամուլին արգիլուած է ո՛ր եւ է նպաստաւոր բան գրել այս շարժման մասին: Մարզպանը, որ Կիպրոս կը գտնուէր, անմիջապէս Երուսաղէմ վերադարձաւ:

Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութիւններն ալ միջոցներ ձեռք առին Հրեաներու ներգաղթը սահմանափակելու համար, վախնալով խռովութիւններէ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը «կը գործէ»

Առջի օր փակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, աւանդական ճառերով եւ մաղթանքներով: Շուտով կը փակուի նաեւ Ա. Դ. խորհուրդին նստաշրջանը: Այսօր, շաբաթ, պիտի քննուի Միջագետքի Ասորիներու խնդիրը, որուն ուժ տալու համար ժընեւ գացած է աքսորական Պատրիարքը, Մար Շիմուն:

Իր վերջին նիստերուն մէջ, խորհուրդը զբաղեցաւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Հունգարիոյ ելմտական վիճակով: Ո՛ր եւ է բարւոքում չի նշմարուիր առաջին երեք երկիրներու տնտեսական կացութեան մէջ: Յունաստանի երկրորդ պարտքին վրայ 700 միլիոն տրախմի եւս աւելցած է: Ռումանիա տակաւին կը վարանի գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան հետ գոյացած համաձայնութիւնը: Պուլկարիա նոյնպէս որ եւ է բարեփոխում չէ տեսած վերջին հինգ ամիսներու ընթացքին:

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման դատը

Հինգշաբթի օր, դատական ատեանը « վերակազմեց » խորհրդարանին հրկիզման գործողութիւնը, ստուգելու համար ամէն մանրամասնութիւն: Վկաներէն մէկը ցոյց տուաւ այն տեղը ուր տեսած էր որ Վան տէր Լիւպէ կը մագլցի պատուհանէն: Երկրորդ վկան նոյնպէս: Ոստիկան մը պատուհանէն մագլցեցաւ նախ տռանց հրավառ նիւթի, յետոյ ձեռքը բռնած հրավառ նիւթ մը: Ուրիշ ոստիկան մը մտաւ խորհրդարանէն ներս, ջահ մը ձեռքը, ինչպէս ըրած էր Հոլանտացին, համաձայն վկաներու յայտարարութեան: Այս բոլոր գործողութիւններուն կը մասնակցէր ոստիկանութիւնը: Ներկայ էին բոլոր ամբաստանեալները, բացի պուլկար Տիմիթրովէն: Դատաւորները դիրք բռնած էին գլխաւոր սանդուղին վրայ: Ամբողջ գործողութեան ընթացքին, Վան տէր Լիւպէ երբեք վեր չառաւ գլուխը: Միշտ ընկճուած երեւոյթ մը ունի եւ ձայն չի հաներ:

ՆՈՐԷՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՕՐԸ ՑԵՐԵԿՈՎ

Հինգշաբթի օր ժամը 3.30ին, յանդուգն յարձակում մը գործուեցաւ Ֆոպ. Սէն Տընիի մէջ, սեղանաւորի մը գրասենեակին վրայ: Անծանօթ մը ներս մա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Հայկօ Հայրապետեան, 16 տարեկան, Իգտիրցի: 2. Եղիա Մազմանեան, 22 տարեկան, Օշականցի: 3. Վարդան Գարակէօզեան, 20 տարեկան, Աստապատցի: 4. Հայկ Շահինեան, 19 տարեկան, Վանեցի:

ՀԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 1ին Ալէքսանտրէթի ամարանոցներէն Նարկիզլիկի իր բնակարանի պատշգամին վրայ պառկած միջոցին, երիտասարդ փաստաբան Պ. Եմիլ Պալեան, « Ազդակ »ի խմբագրին հօրեղբօրորդին, թքեանի մը եւ եռեւ պահուած Թուրքի մը կողմէ արձակուած գնդակով կը վիրաւորուի փորէն: Պ. Պալեան արիւնլուայ վիճակի մէջ գետին կ'իյնայ եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց:

Յաջորդ օրը գործողութեան կ'ենթարկուի, բայց կը մեռնի:

Ոճրագործը, Հովուտ գիւղացի Թուրք մը, կորսնցուցած է իր հետքը: Հաստատուած է որ ոճրագործը հագած էր պէտէվիի տարազ, իր ինքնութիւնը ծածկելու համար: Սակայն, ինչպէս տարաբախտ փաստաբանն ալ յայտնած է իր մահէն առաջ, ոճրափորձը կազմակերպուած է Թուրքերու կողմէ:

Զոհը հազիւ 40 տարեկան, կարող եւ լաւ կրթութիւն ստացած երիտասարդ մըն էր եւ ամուսնացած:

ՍԻՐՈՒՀԻՆ ՄԵՌՑՈՒՑ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ ՄԱՆՐԷ ՆԵՐԱՐԿԵԼՈՎ,

Երկու զզուելի ոճիրներ գործուեցան Վիէննայի մէջ, անցեալ շաբթու:

Լուսանկարիչ մը, որ կ'աշխատէր հիւանդանոցի մը մանրէաբանական բաժնին մէջ, անձնասպան եղաւ ածխային կազ շնչելով: Պատճա՞ռը,— Հիւանդանոցին մեքենագրուհին եւս դարձուցած էր:

Բայց ասով չի վերջանար ողբերգութիւնը: Իր ձգած նամակին մէջ, լուսանկարիչը կը յայտնէր աղջկան՝ թէ իր նախատագիրն ալ վճռած է: Խրկապէս, աղջիկը մահուան դուռը հասած է, ծանր ժանտատենդէ մը բռնուելով: Լուսանկարիչը վրէժ լուծելու համար, կարագով հաց հրամցուցած էր, այդ հիւանդութեան մանրէն խառնելով...

Նոյնքան քստմնելի է երկրորդը: Հողագործ մը կնանէն ձանձրանալով կ'որոշէ անձնասպան ըլլալ թոյնով: Բայց կ'ուզէ նախ փորձել ուրիշի մը վրայ: Ուստի, շաքար մը կը թաքնէ որթատունկերու յատուկ հեղուկի մը մէջ եւ կը հրամցնէ չորս տարեկան տղու մը, խանդարտօրէն սպասելով արդիւնքին: Տղան կը մեռնի ահռելի չարչարանքներու մէջ: Այս տեսնելով, երէցը կը հրաժարի անձնասպանութեան գաղափարէն...

—•—

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ մը ծագեցաւ Նանթի մէջ, գիշերանց եւ արագօրէն ծաւալեցաւ, ոչնչացնելով ամբողջ թաղի մը:

«ՎԷՄ»

Լոյս տեսաւ « ՎԷՄ »ի առաջին թիւը,— ստուար հատոր մը նոխ բովանդակութեամբ: Մանրամասնութիւնները կարդալ չորրորդ էջ:

LOTERIE NATIONALE

Ելմտական նախարարութիւնն ալ իր կարգին կը ծանուցանէ թէ ազգ. վիճակահանութեան Ա. եւ Բ. շարքի տոմսերը պիտի քաշուին նոյ. 7ին եւ 21ին:

Յաջորդ շարքերէն Գ.ը շրջաբերութեան պիտի հանուի Հոկտ. 16ին, Դ.ը հոկտ. 27ին, Ե.ը նոյ. 6ին եւ Զ.ը նոյ. 16ին: Եօթներորդ եւ ութերորդ շարքերու շրջաբերութեան թուականը պիտի որոշուի յառաջիկային: Այժմէն կանխիկ արձանագրութիւններ կ'ընդունուին 3րդ եւ 4րդ շարքերուն համար, փոխան ընկալագրի որ յետոյ պիտի վերածուին տոմսերու:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը կը ծանուցանէ.— Կ'իմանանք թէ շատեր մէկ տոմս գնած եւ զանազան մասերու բաժնած են, յետոյ իրարու փակցնելու եւ քաշուած ատեն դրամը գանձելու համար: Յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ՝ այսպէս կտրատուած տոմսերը, որոնց վաւերականութիւնը կասկածելի կը դառնայ, պիտի մերժուին խստօրէն, եթէ շահին: Այդպէս պիտի ըլլայ մասնաւորապէս այն տոմսերուն համար որոնց շարքը եւ թիւը ցուցնող մասերը բոլորովին անվթար չեն մնացած: Յանձնախումբը մէկ անգամուան համար բացառութիւն ընելով, կը ծանուցանէ թէ նախապէս մասերու բաժնուած տոմսերը կրնան յանձնուիլ քարտուղարութեան, (76 Րիւ Պոնափարթ), մինչեւ հոկտեմբեր 31, փոխան ընկալագրի, ամէն օր ժամը 10 — 12 եւ 3 — 5: Եթէ շահած ըլլան, պիտի վճարուին վիճակահանութեան յաջորդող եօթներորդ շաբթուան ընթացքին: Այս բացառութիւնը կ'ըլլայ միայն Ա. եւ Բ. շարքերուն համար:

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ՍՈՖԻԱՅԷՆ

—o—

ԹԵՐԹԵՐ ԱԼ ԽԱՓԱՆՈՒԱԾ?

« Ճիւմհուրիյէթ » կը գրէ (6 հոկտեմբեր).—

Պուլկար կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է Թուրքիայէն վտարուած այն անձերուն դէմ որոնք Պուլկարիա ապաստանած էին եւ Թուրքիոյ դէմ հրատարակութիւններ կ'ընէին: Այսպէս, փակուած են Տօպթլուք թերթը, Արիֆ Օրուճի հրատարակած Եարըն հանդէսը ու 150ոցներէն Ահմէտ Հիքմէթի Մեռէնիէթ թերթը:

Արիֆ Օրուճ եւ Ահմէտ Հիքմէթ Պուլկարիայէն վտարուածեն: Նոյնպէս պուլկար սահմաններէն դուրս հանուած է անցեալ սուլթանական տան փեսաներէն Րէֆիք որ Սոֆիայի անթելի կայանին մէջ ճարտարագէտի պաշտօն մը ունէր:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եւրոպայի թոհ ու բոհին մէջ, Պալքաններ կը շարունակեն իրենց վրայ հրաւիրել քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը:

Ցունաստանի վարչապետին Էնկիւրի այցելութենէն վերջ, Թուրքիոյ վարչապետը Սօֆիա գնաց, յետոյ Եուկոսլավիոյ Թագաւորը, Վառնայի մէջ Պորիս Թագաւորին հետ տեսնուելով, անցաւ Պոլիս ուր հանդիպում մը ունեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի հետ, անկէ ալ Գորֆու երթալով տեսակցեցաւ Ցունաստանի վարիչներուն հետ:

Ու տակաւին դիւանագիտական այս ճամբորդութեանց շարքը չէ փակուած: Շուտով Թուրքիոյ արտաքին գործածարը Պէլկրատ երթալով բարեկամական եւ ոչ — յարձակողական դաշինք մը պիտի կնքէ Եուկոսլավիոյ հետ: Իսկ Գերմանիոյ փոխ — վարչապետ Ֆոն Փափէն Սօֆիա պիտի այցելէ քաղաքական որոշ առաքելութեամբ:

Տարակոյս չկայ թէ այս ճամբորդութիւնները կը յաջորդեն դիւանագիտական գաղտնի խօսակցութեանց, որոնք գետին կը պատրաստեն որոշ համաձայնութեանց համար: Պետական վարիչները իրենց պաշտօնական այցելութիւններով կը վաւերացնեն կատարուած իրողութիւնները:

Այն օրէն ի վեր որ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ անցաւ, Եւրոպա կ'ապրի նոր ու զարհուրելի պատերազմի մը մղձաւանջին տակ: Գերմանիա իր յախուռ կեցուածքով ամէնէն աւելի կը սպառնայ Ֆրանսայի: Այս վերջինը, իբրեւ բնական թերումով, ամէն միջոցի կը դիմէ՝ իր ինքնապաշտպանութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար: Ֆրանսա գոհ է Վէրսայլի դաշնագրէն, հողային եւ այլ պահանջներ չունի դրացիներէն, հետեւաբար ամէն գինով կ'ուզէ պահպանել Մեծ Պատերազմի հետեւանքով իր նուաճած դիրքերը: Մինչ Գերմանիա՝ 15 տարուան խաղաղ ու շինարար շրջանէ մը վերջ, սկսած է բարձր խօսիլ եւ այլեւս պէտք չի տեսներ գաղտնի պահելու իր ազգային պահանջները:

Ֆրանսա իր զինուորական ոյժով եւ ռազմական պատրաստութեամբ աւելի գերակշիռ է Գերմանիայէն: Բայց այս վերջինն ալ ունի թիւի գերակշռութիւն: Ու երբ գերմանացեղ Աւստրիան ալ միանայ իրեն, այն ատեն գրեթէ Ֆրանսայի կրկինը բնակչութիւն կ'ունենայ:

Բացի Գերմանիայէն, կայ նաեւ Իտալիան, որ դժգոհ է Վէրսայլի դաշնագրէն: Մուսոլինի առիթ չի փախցներ չեշտելու համար իր դժգոհութիւնը: Պերլինի եւ Հռոմի միջեւ գաղտնի դիւանագիտութիւնը կը գործէ տենդագին: Եւրոպայի արտին վրայ երկու դժգոհ մեծ պետութեանց գոյութիւնը խիստ վտանգ մը կը ներկայացնէ համաշխարհային խաղաղութեան համար:

Ֆրանսա աչալուրջ կը հսկէ: Իրեն վիճակուած է գլխաւորաբար՝ խաղաղութիւնը պահպանելու հոգը: Վէրսայլի, Սէն Ժէրմէնի, Նէօյեիի եւ Լօզանի դաշնագիրներով հաստատուած գոյավիճակին պահպանումը կենաց եւ մահուան խնդիր է իրեն համար:

Այսօր կարելի է ըսել թէ պատերազմի վտանգը մեծ չափով նուազած է՝ եթէ ոչ ամբողջովին անհետացած: Ֆրանսա՝ շնորհիւ իր հաստատակամ ու պայծառ քաղաքականութեան, յաջողած է սեղմ օղակ կազմել դժգոհ պետութեանց շուրջ: Պելճիքա, Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Ցունաստան, Թուրքիա, նոյն իսկ Խորհրդային Միութիւնը կանգնած են իր կողքին:

Իտալիոյ հետ դիւանագիտական ճամբով շարք մը վիճելի խնդիրներ հարթելէ ետք, դեռ իբրեւ նախազգուշութիւն, անոր շուրջ կազմած է խմբակ մը՝ ի հարկին զէնքի ուժով պաշտպանելու համար հաստատուած գոյավիճակը:

Ի դերեւ ելան Իտալիոյ ջանքերը՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ իր հովանաւորութեան ենթակայ պետութեանց խմբակցութիւն կազմելու մասին: Ցունաստանն ու Թուրքիան հաշտուելէ եւ իր ազդեցութեան ենթարկելէ վերջ, չկրցաւ պահպանել այդ ձեւով շահուած գետինը եւ այժմ Ֆրանսան է որ կը վայելէ պտուղը:

Իտալիա խոստացած էր 30 միլիոն ֆրանք փոխ տալ Թուրքիոյ, որ տնտեսապէս քայքայուած՝ անդունդին եզրը հասած էր: Մուսոլինի չկրցաւ յարգել իր խոստումը, ընդհակառակն հին պարտքերը սկսաւ պահանջել Թուրքիայէն: Ֆրանսա օգտագործեց այս պարագան ու քանի մը ամիսներ առաջ նիւթական մեծ աջակցութիւն մը ըրաւ Թուրքիոյ, Օսմանեան Հանրային Պարտքէն անոր բաժին ինկած 108 միլիոն ոսկին զեղչելով 7 միլիոն ոսկիի: Այս շռայլ քայլով, Ֆրանսա իրեն ենթարկեց Թուրքիան միանգամ ընդ միշտ ձերբազատելով զայն իտալական ազդեցութենէն:

Դեռ չէ մոռցուած այն ցնցող թղթակցութիւնը որ անցեալ ապրիլին երեւցաւ կիսապաշտօն «Թանին» մէջ: Այդ յօդուածին նպատակն էր Թուրքիան գրգռել Իտալիոյ դէմ, այս վերջինոյն կողմէ Անատոլուի վրայ մօտալուտ յարձակման մը վտանգը մատնանշելով: Թղթակիցը զանազան փաստեր կը յիշէր՝ ցոյց տալու համար թէ ինչպէս Իտալացիները գիշեր ցերեկ կը մտածեն գրաւել Անատոլուի եզերքները՝ Իզմիրէն մինչեւ Ատալիա:

Այս կարգի հրատարակութիւններ ու մանաւանդ Օսմ. Հանրային Պարտքի այդ անակնկալ կարգադրութիւնը՝ վերջնապէս Ֆրանսայի գիրկը նետեցին Թուրքիան: Ցունաստան, որ իտալական վտանգին ենթակայ է միշտ իբրեւ անմիջական մրցակից մը Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, բնական դաշնակիցը դարձաւ Թուրքիոյ՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Եուկոսլավիա, որ Ֆրանսայի հին ու բնական դաշնակիցն է, մոռնալով Ցունաստանի հետ ունեցած զանազան վէճերը, միացաւ պալքանեան այս նոր խմբակցութեան, որ իր սկզբնական յղացումով պիտի պաշտպանէր իտալական շահերը Եւրոպայի արեւելեան մասին մէջ եւ որ անտարակոյս ուղղուած պիտի ըլլար Ալեքսանդր Թագաւորի դէմ: Թուրքիա որ այլեւս սահմանակից չէ Եուկոսլավիոյ, հանդիսաւորապէս Պոլսոյ ջուրերուն մէջ կ'ընդունի անոր Թագաւորը եւ դաշինք կը կնքէ անոր հետ, հաստատելու համար իր քաղաքական նոր ուղղութիւնը եւ մանաւանդ հակիտալական ձգտումները:

Ուրեմն, Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Ցունաստան եւ Թուրքիա, իրենց կռնակն ունենալով Խորհրդային Միութիւնը՝ կոչուած են պահպանելու Եւրոպայի վտանգուած խաղաղութիւնը դժգոհ պետութեանց դէմ:

Կասկածելի է դեռ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ բռնելիք դիրքը: Ասոնց հետ ալ ռակարկութիւնները չեն վերջացած դեռ: Տակաւին վերջերս Փարիզ այցելեցին Հունգարիոյ արտաքին նախարարն ու Պուլկարիոյ Թագաւորը: Բանակցութեանց արդիւնքը դեռ յայտնի չէ: Որոշ է սակայն թէ մեծ ճիգեր կը թափուին, այս երկու պետութիւններն ալ առնելու համար յիշեալ խմբակցութեան մէջ:

Այս առթիւ մատուցուած խոյծը առաւելի շատ նիւթական — դրամական հանգամանք ունի: Ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ համար դրամական աջակցութիւնը ամէն բանէ վեր է: Շատ չանցած, կարգադրութիւններ պիտի ըլլան այդ մասին անտարակոյս:

Սակայն Պուլկարիոյ համար կայ նաեւ հողային հարցը: Մակեդոնացիները խելօք չեն կենար, որքան ատեն որ Մակեդոնիոյ բոլոր մասերն ալ չեն միացուած Պուլկարիոյ: Իսկ դէպի Եգէական ծով ելքը կենսական հարց է ցար Պորիսի երկրին համար: Ցունաստան պիտի յօժարի՞ Տէտէ Աղաճը տալու Պուլկարիոյ: Ամէն պարագայի, Պուլկարիան ալ գոհացում պիտի ստանայ այս կամ այն ձեւով ու պիտի յարի խնդրոյ առարկայ խմբակցութեան՝ ի հեճուկս Իտալիոյ: Այլապէս պաշարուած պիտի ըլլայ թշնամի երկիրներով, ու Պուլկարիան գիտէ թէ ինչ արժեց իրեն Պալքանեան երկրորդ պատերազմն ու Մեծ Պատերազմը:

Թուրքերը ուրախ են եւ կը փառաբանեն Ցունաստանի հետ իրենց կնքած նոր դաշինքը, որ համազօր է զինակցութեան: Ուրախ են՝ որովհետեւ կը կարծեն թէ շնորհիւ Ֆրանսայի հովանաւորութեան՝ այլեւս աղատած են իտալական վտանգէն: Քանի իրենց հետ է Ցունաստան՝ իր նաւատորմով, ու քանի Ֆրանսա կը հսկէ իրենց հողային ամբողջութեան վրայ, Թուրքերը չեն վախնար իտալական սպառնալիքներէն: Այս տեսակէտէն շատ ուշագրաւ էր այն պատոր ցոյցը, որ տեղի ունեցաւ Ատալիոյ առջեւ: Ճիշդ այն օրը — սեպտեմբեր 14 — երբ Էնկիւրիի մէջ Ցունաստանի վարչապետն ու Ըսմէթ փաշան կը ստորագրէին Թուրքօ-հելլէն նոր դաշինքը, անդին Ատալիոյ առջեւ Թրքական նաւատորմն ու օդային տորմիղը ռազմափորձ ու հանդիսաւոր ցոյց կը կատարէին: Այսինքն կ'ուզէին հասկցնել Իտալացիներուն թէ՝ Ատալիոյ վրայ իր ունեցած ցանկութիւններէն պէտք է իսպառ հրաժարի՝ քանի իրեն հետ է Ցունաստան:

Այս է աՀա՛ օրուան կացութիւնը: Վաղը ի՛նչ պիտի պատահի, ոչ ոք կրնայ գուշակել: Մէկ օրէն միւսը այնքան անհաւատալի դէպքեր տեղի կ'ունենան, որ ոչ ոք կը համարձակի մարգարէի յաւակնութիւն ունենալ:

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՁԱՅՆԵՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հոկտեմբերէն ի վեր հիւանդանոցն եմ: Երկաթէ ճաղերուն զամուելիք կամ կապուելիք հիւանդ չեմ, ատոր համար, երբեմն երբեմն կը պտտիմ յարկերը, բայց տակաւին անծանօթ եմ բոլոր կողմերուն, մանաւանդ որ լեզուն կը նեղէ զիս, (ինչո՞ւ չխոստովանիլ, գիւղական առածը կ'ըսէ՝ «էշ եկանք՝ պալիխ կ'երթանք»: 1926էն աղին հոս եմ ու չեմ սորված տակաւին բառուրի մը պէտք եղած բառերը):

Բայց ինչ որ տեսայ մէկ երկու օրուան մէջ, համոզեց զիս թէ ամէն կողմ, որ յարկն ալ որ մտնելու ըլլամ Հայու մը պիտի հանդիպիմ:

Բարակ ցաւի յարկին վրայ, կիներու մէկ բաժնին մէջ՝ (միջակ ցաւ) երեք հոգի կան, միւս կողմերը չեմ գացած տակաւին, այրերու կողմը՝ չեմ այցելած թէեւ, բայց անցքին վրայ, երկկուան մինչադին տեսայ 4–5 երիտասարդներ, որոնք մահճաթոռներու վրայ հանգչած, թէ քաղաքականութիւն կ'ընեն, թէ սարքն ծորքն կը խօսին, եւ թէ մասնաւորապէս թօմպօլաներու կ'անդրադառնան, թերեւս անոր համար որ, հաբուստ չեն, անիծեալ մետաղը (ըսէք հոս թուղթը) իրենց ափը չանցնիր, որով պիտի կարենային օդաստն տեղ մը երթալ եւ արեւ ծծել: Ասոնք դուրսը տեսածներս են եւ ծանրերը:

Թեթեւ կողմը, մաղերով երիտասարդ մը տեսայ, որ տակաւին շատ թարմ, չանդրադառնար իր վրայ չոքած ծանրութեան ու սիրաքանութիւն կ'ընէ…

Պատահմամբ այցելուի մը հանդիպեցայ: (Այս անգամ բոլորին անունները չեմ տար, յաջորդական անգամներուն՝ թերեւս): Եղբայրը Պէճէն եկած է, գործողութիւն պիտի ըլլայ, ընկերացայ իրեն, աղիքները դուրս եկած երիտասարդ մըն է, ամուսնացած է եւ զաւակներու տէր:

Շաբաթ, 7 Հոկտ.ին մեր բաժանմունքէն զիս տարին ռատիոյէ անցընել տալու: Հոն ալ 30ի մօտ երիտասարդ մը կը հանդիպիմ, 1908էն ի վեր հոս է, այս երկիրը: Մեծ պատերազմին Գերմանիոյ ճակատը կռուած է: Ցետոյ, 1919էն առջին Մարօքի ու Ալժէրիոյ կողմերը, իսկ հիմա՞… անտուն եւ անպաշտպան է, քանի մը տեղէ վիրաւորուած ու թեւը անգործածելի դարձած: Օրական 10,25 կը ստանայ — եւ, եկած է պառկելու, որովհետեւ ձախ կողը կը ցաւի, ծնծին տակը կը ցաւի, որովհետեւ … բերնէն կարմիր ջուր վազած է…

×

Միայն իմ բաժնին միջանցքը, կարուց (Արթիկ տո՞ւֆ) քարերուն վրայ 15ի չափ անուններու կը հանդիպիմ, որոնք փորուած են 1922էն ի վեր… ոմանք աւրուած են ու ոմանք թուական չունին:

Կը կարդամ անունները հատ հատ ու կը դիտեմ վարը, պարտէզը, ուր աւելածուները մայրիներու մնացած տերեւները իրարու վրայ հաւաքելով կրակի կուտան: Ձիփիւռ մը կը փչէ եւ ուրիշ գեղնաւուն ու մնացած տերեւները խլելով իրենց բունէն, կը նետէ ընդարձակ տարածութեան վրայ…

Անոնց տեղը սակայն յաջորդ գարնան նորեր կը բուսնին, մե՞րը հապա… Իւրաքանչիւրս ընտանիքի մը վերջին ժառանգորդն ենք, եւ եթէ իյնանք ցեղն է որ պիտի քամուի: Եղո՛ւկ քեզ, Նոյ նահապետ, որ տապանդ հանգչեցուցիր Արարատի կատարը, Ակոռիի քովերը այգի տնկեցիր… ու Թոռնորդիներդ մեզի նախահայր ըրիր, եղո՛ւկ քեզ Հայկ, որ անունովդ կոչեցիր այս ցեղը: Եղո՛ւկ քեզ Մեծն Տիգրան, որ 30 քանի տարիներ թագաւորելով վեց ուրիշ թագաւորներ հպատակեցնելով, խրոխտ Հռոմի հետ չափուելով, յաղթելով ու յաղթուելով այս ցեղը պատմութեան մէջ անցուցիր, ու… ստաջրութեան դիմելու դուռներ բացիր… Եղո՛ւկ քեզ Կարմիր Վարդան, որ Ի. դարու մտածումով, ի զուր թափեցիր քու եւ ցեղիդ արիւնը… եւ քրիստոնեայ մնալով ցեղին չարչարանքի դուռներն ու գործիքները լայնցուցիր եւ շատցուցիր… Այսօր … ի սփիւռս աշխարհի, կը հալինք ու կը մաշինք:

×

Կ. Թաշը 10,000 Ֆր. տուաւ Մարսէյլի պետական հիւանդանոցներուն, անցեալ տարիները: Նոր տարուան ատեններն ալ Աղքատախնամը հանդէս մը սարքեց, որուն նախագահեց քաղաքապետ Տօքթ. Թիպօն: Այդ հանդէսը՝ երկու ազգերու մերձեցման միջոց դարձաւ, լաւ էր, բայց միջոցը հետապնդող ու շարունակող չգտնուեցաւ… ինչո՞ւ:

Մարդ հիւանդանոց մտնելու է, որպէսզի կարենայ հասկնալ անոր օգնելու արժանիքը, կարեւորութիւնը: Ահա այդ հայեցողութեամբ է որ կ'ուզեմ յիշատակել նաեւ երիտասարդական միութեան մը (Օրօր) տուած հանդէսը՝ օգտաւորին ու ըրած քանի մը հարիւր ֆրանքի օգնութիւնը…

Այս հանդէսներու մասին, իրենց ատենին, ուրիշ թերթերու թղթակցութիւն ըրած եմ, տասնց կարեւորութիւնը հասկցած ըլլալու, այսօր լիուլի կ'ըմբռնեմ ու ամբողջ սրտովս կը կանչեմ.

— Հարուստներ, Հայ հարուստներ, կուսակցութիւններ, թերթեր, ժամեր, ժողովարաններ, փոխանակ պարապ բաներով զբաղելու, փոխանակ շուրջառներով, պնակով, «կրօնական ընկերակցութիւններով» ու «մտաւորականներով» զբաղելու, փոխանակ այս պոզոտաններուն վրայ նորէն նոր ժամեր կանգնելու, հիւանդանոցներ շինեցէք, հիւանդները բժշկելու միջոցներու վրայ մտածեցէք, որպէսզի ցեղին բունը չխաթարուի եւ պզտիկ անձրեւ մը կամ հովի մը զարնուելով չիյնայ: Եւ կամ, ձեր գտնուած տեղին մէջ,—ձեր ու ձեր ազգին, ձեր անունին ու հիւանդներու դիրքը բարձրացնելու համար, հիւանդանոցներու օգնեցէք, մարմարեայ տախտակներու վրայ, բոլոր նուիրատուութեանց կարգին, ձեր ալ արժանաւոր տեղը գրաւելով, օգնեցէք հիւանդանոցներու, որոնց սեմէրէն ներս մտնողները, ճերմակազգեստ քոյրերէն հաւասարապէս կը խնամուին, իմացա՞ք: Իմացէք դեռ: 30 անկողիններ յարկին մէջ, ուր պարապ տեղ չկայ, նոր եկած հիւանդները կը տեղաւորուին, խոհանոցի, լուացարանի համար բաժնուած սենեակներու մէջ, այս ամբողջ հիւանդներուն մէջ մէկ Ֆրանսացի կամ, մէկ սեւ կայ, մէկ կորսուած Հայ, Իտալիոյ հարաւը տեղաւորուած մեր հին – հին գաղթականներու բունէն, երկու հարազատ Հայ եւ մնացեալները Մարսէյլի … մարդիկ են, դարձած քաղա… ոչ քաղաքացի, եւն.:

Այս անգամ այսքան: Ուրիշ … նորէն կը գրեմ: Մի մոռնաք որ … ւանդ եմ ու ապաքինարանէն կը … րեմ…

ՏԻԳԱՐ ՍԼԱՄ…

Ինքնաշարժի ցուցահանդէսը

■■■

27րդը իր տեսակին մէջ, Փար… «Սալօն տը Լ'Օթօմոպիլ»ը այս … եւս մեծ յաջողութիւն մը գտնել վ… կը փակուի վաղը, կիրակի, տեւ… 11 օր:

Կռան Փալէի հսկայ շէնքին մէջ… գրաւած են ինքնաշարժ կառքեր… բեռնատար կառքերու, հանրակառ… րու, հեծելանիւներու (բոլորն ինքնաշարժ), պարզ հեծելանիւ… եւ ճարտարարուեստներու Ֆրան… կան եւ օտար ամենավերջին … գրութիւնները որոնք 1934ին … պիտի կրեն: Իր միջազգային … մանքով Փարիզի այս տարեկան … ցահանդէսը ամէնէն կարեւորն … տեսակին մէջ: Հոն ցուցադրուած … տիպարներով անմիջապէս կարե… գաղափար մը կազմել համաշխար… յին արտադրութեանց մասին ինքն… շարժ կառքերու եւ անոնց յարակ… առարկաներու — թիւով այնքան … եւ տեսակով այլազան — … բարութեամբ անտարակոյս աշխ… ամէնէն կարեւորը ըլլալու … ուած է, եթէ արդէն իսկ չէ … նաւոր մարդիկ կ'ապրին անոր … սիոնալ ամենապարզ գործ… մինչեւ մեծ հնարիչները, որոնք … օր անվերջ կ'որոնեն այս … իր կատարելութեան չհասած … բարուեստին մէջ նոր նուաճում… նելու համար — մրցակիցներէն … ինչ որ կարեւորն է:

Այս մրցակցութիւնն է հաւա… որ նախանիւթերու գիներուն … հետ, թոյլ կուտայ գործարան… ներէն գիներու նոր զեղչ մը: … այս տարի 18 հազարի կարելի է … հոգինոց շատ լաւ կառք մը … 14 հազարի՝ երկու հոգինոց … աւանաբար այս գիները նոր զեղչ … րեն եթէ գնորդներու թիւը … ինչ որ կարելի է յուսալ եթէ … վարութիւնը իր այս կամ այն … ինքնաշարժ կառքերէն գանձած … քերը նուազեցնէ — բան մը … այժմ անկարելի է: Որովհետեւ … նաչարժ մը ունենալէ վերջ … նաեւ խորհիլ այն ծախքերուն … վորս ան կ'առթէ — տուրք, … նիւթ, նորոգութիւն, կայանի … եւն.: Ինչ որ խորհիլ կուտայ … րուն: Հաշիւ եղած է թէ կառա… թիւնը կը գանձէ մօտ 7 միլիա… տարին այս գլուխէն, միջին … ղութեամբ կառք մը — 10 ձիու … րանք — ենթադրելով որ ամիս… զար քիլօմեթր կարէ, կը վճարէ … րին մօտ 2500 Ֆրանք — հաշուե… նաեւ այն գումարը որ բարբ… վառելանիւթին գնին վրայ — … երկու երրորդը կառավարու… գանձը կ'երթայ, ինչպէս կը զգ… ճառորդները իրենց ցուցադրո… ներուն վրայ:

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Մարդը լսում է մի պահ:

— Դուք գիտէք, փորձանք չըդայ աէի կ'ըսեմ:

— Փորձանք ինչո՞ւ գայ, ասում է փոքրիկներէն մէկը:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, «Գնդակ» ջուրդ տար:

Աղջիկները շարժւում են, բայց յուզուած են, խօսում են, «դրօշակը» … ես չեմ միջամտում նրանց, ընկնում եմ մտածումների մէջ:

Հայ ընտանիքներ Ֆօնօգրաֆներ են բերել իրենց հետ, մի տեղ լսում ես հայերէն երգեր, մի այլ տեղ թուրքերէն, ամէն մէկը զուարճանում է իր հոգու պահանջի համեմատ: Ահա մի այլ տեղ երիտասարդներ ջութակ եւ մանտօլին են նուագում: Մարսէյլի Հայ նուագախումբի անդամներէն են: Նրանք փափաք են յայտնում նուագել մեր աղջիկների համար: Հրաւիրում ենք: Ընդունում ենք բանակավայր նաեւ անտառում զուարճացող հայ ընտանիքներին: Հանդէս ունինք կարծես: Երգ, նուագ, պար, խաղ: Ցանկարծ մուտքի առջեւ իրարանցում:

Փոքրիկ թեւիկներն են նորէն, խօսում են մէկի հետ, որ իրեն հետ ունի երեք չորս փոքրիկ մանչուկներ:

Խմբապետուհին մօտենում է իմանալու համար, թէ ի՞նչ կայ:

— Խմբապետուհի, այս պարոնն ուզում է ներս մտնել եւ մօտենալ դրօշին:

Պարոնն օտարականի տեսք ունի:

Խմբապետուհին ի սէր փոքրիկների արտօնում է նրանց մուտքը:

Մարդը դիմում է ուղղակի դրօշի կողմը: Աղջիկները մի վայրկեան լարում են իրենց ուշադրութիւնը, աչքերի մէջ բոց կայ:

Զգում եմ, որ եթէ պարոնը համարձակի անարգել դրօշը, առանց պատժի չպիտի ազատուի: Սակայն մարդը՝ փոքրիկ մանչուկների հետ՝ մօտենում է դրօշին, յարգանքով վերցնում է գլխարկը եւ երկիւղածութեամբ համբուրում է: Ցետոյ մէկիկ մէկիկ բարձրացնում է մանչուկներին եւ նոյնպէս համբուրել է տալիս դրօշը:

— Ես Հայ եմ, քոյրեր, կը պաշտեմ ազգիս դրօշը եւ կ'ուզեմ որ զաւակներս ալ սորվին սիրել եւ յարգել զայն:

Մարդը վերցնում է զաւակներին եւ հեռանում է բանակավայրից:

Ցուրտ է: Բոլորը մի պահ լռում են: Միւս կողմը, մեծամասնութիւնը երգ ու խաղով է զբաղած: Լոյսը շուտով տարածւում է ամէն կողմ:

— Աստամնարոյժ է, կը ճանչնանք, կ'ըսեն շատերը, լաւ տղայ է, ափսոս որ կինը Ֆրանսացի է:

Այդ օրը կ'անցնի արտակարգ ուրախութեան մէջ:

Արեւն արդէն մայր է մտնում:

Լսւում է եղջերափողի ձայնը: Աղջիկներն անշարժանում են իրենց գտնուած տեղերում. դրօշն իջեցնելու պահն է. Հերթապահ խմբապետուհին մօտենում է ձողին. ու վար քաշում դրօշը, վաղը նոյն արարողութեամբ բարձրացնելու համար: Աղջիկներն իրենց կանգնած տեղերում պատուի են կենում: Ներկայ հիւրերը եւս յարգանքով հանում են գլխարկները:

— Կեանքիս մէջ առաջին անգամ կը տեսնեմ դրօշի այս տեսակ արարողութիւն: Իրաւ շատ յուզուեցայ, ասում է մէկը:

— Կակաւէտ, կակաւէ՛տ…

Նոյն վայրկեանին ես լսեցի այն մարդու ձայնը, որ խօսում էր դրօշին հակառակ: Նա ալ բանակավայրի շուրջն էր, մօտեցաւ ինձ:

— Զէ, քոյրս, սխալ չհասկնաք, ես դրօշին հակառակորդ չեմ: Բայց, գիտէք որ կան շատ մը… իմ փափաքս այն էր որ պզտիկներու գլխին փորձանք մը չգայ:

Բարեկամանում ենք, ինձ պիտակ է առաջարկում:

Ցիշում եմ մեր փոքրիկ արենուշներ պատասխանը — «Մենք գիտենք մեր բանակավայրը եւ մեր դրօշը պաշտպանել»:

Օ՛, եթէ շատ մեծեր եւս գիտենան իրենց «բանակավայրը» եւ դրօշը պաշտպանել: Որքան բան ունինք փոքրերէն սովրելու: Հեռացել են մեր հիւրերը, մնացել ենք մենք մեզի: Օդը փոխուել է ու մենք չենք նկատել: Թխպոտ է երկինքը, հեռուն խուլ որոտ է լսւում, փայլատակում է: Պուցէ անձրեւ գայ:

Տանտիկինները ծածկում են խոհանոցի փայտերը, ամրացնում են մառանի վրանը, հովի դէմ պաշտպանուելու համար թուլացնում, մի քիչ իջեցնում են վրանները:

Ընթրիքն անցնում է սովորական խանդավառութեամբ:

— Ուշ է արդէն. այսօր շատ էք զուարճացել:

Ամպոտ երկինքը, սուլող հովը, վառը վիշապի պէս մռնչող ծովը ազդել են երախաների վրայ: Մի քիչ թախիծ կայ ամէնի սրտում: Երգում են.

Հո՛ւ, ո՛ւ, հո՛ւ, ու, հո՛ւ ու…

Ներս խուժեցին խենթ ու խելառ հովերը,

Սո՛ւ, ո՛ւ, սո՛ւ, ո՛ւ, սո՛ւ…

Սարսռացին սարսափահար ծառերը,

Ծը՛ր, ծը՛ր, ծը՛ր…

Անձրեւ կուգայ սեւ ամպատակ երկնքէն,

Պո՛ւմ, պո՛ւմ, պո՛ւմ…

Կայծակ կ'իյնայ հեռո՛ւ, հեռու վրանէն:

Հօ՛օ, հէ՛է, հօ՛օ…

Ներս վազեցէք քաջ ու անվախ ընկերներ.

Քո՛ւռ, քո՛ւռ, քո՛ւռ…

Խորհրդակցեցէք, թէ ինչ ընենք այս ժամիս:

Մեղմ անձրեւը թափւում է վրանները, աւելի խորացնելով աղջիկների քունը: Վրանները հաստատուն են ջուր չեն առնում: Մեր վրանում.

— Սեւ – Բու, Սեւ – Բու..

— Ի՞նչ կայ, Շնիկ:

— Վրանին մէջ շուն կայ, … խածաւ: Մեծաղ:

— Վնաս չունի, Շնիկ, բարեկ… է անպայման, բարեւեր է քեզ…

Շնիկ խմբապետուհին ուզում է … հաւատացնել, չենք հաւատում … բանում բան չկայ. շո՞ւն, որքան … փոքր լինէր, պիտի տեսնէինք … ենք, անցնում է բաւական ժամ…

— Սեւ – Բու, Սեւ – Բու..

կ'ըսեմ, հաւատա, նայէ, … ծաւ, նորէն խածաւ:

Այս անգամ լուցկի ենք վառում … Եւ ի՛նչ, օ՛ սարսափ, մեր վ… գաղաններին յարձակում է կրել … կի ծածկոցի մօտ կծկուել է … փոքրիկ ոզնի:

— Բռնենք … ասում եմ ես … շատ համով է. վաղը խորովենք … տենք:

— Ո՛չ, ձայնում է մի փոքրիկ … րենուշ: Պուցէ ձագեր ունի, եկէ… անոնց համար կեր տանելու. Չ… որ երթայ:

(5)

ԷԼԼԷՆ ԲԻՐՋԱՆ

Այս տարուան ցուցահանդէսին մէջ նորութիւններ շատ կան, բայց ինչ որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ ոչ-մասնագէտ այցելուին համար, կառամատոյցի ընդհանուր գիծն է: Անցեալ տարուան ցուցահանդէսին մէջ գերմանական «Մայպախ Ցէփլին»ն էր որ կը ցուցադրէր հոյակապ կառք մը՝ օդին ճնշումը նուազեցնելու համար՝ իր գծերով. Ֆրանսական քանի մը վաճառանիշեր ալ այդ ձեւը յատկացուցած էին իրենց կառքերուն յատկանիշին համար միայն: Պէտք է գիտնալ թէ ժամական 100 քիլ. արագութեամբ գացող կառք մը իր ուժին երրորդը կը վատնէ օդին ճնշման դէմ: Հետեւաբար այդ կողմէն շահ մը կը նշանակէ խնայողութիւն ընել, ինչ որ ըսել է նաեւ խըլթին ծախքի տնտեսական խնայողութիւն: Այս անգամ բազմաթիւ վաճառանիշեր ընդգրկած էին այդ ձեւը, որուն «աէրոտինամիք» անունը կուտան. ըլլայ կառքին յառաջամասին, ըլլայ ետեւի մասին, ուր մէկ խոռոչ ձգուած է, նոյն ատեն ալ անիւները պահուած են, ինչպէս նաեւ պայուսակները: Աչքերու համար կառքերուն այս կերպարանափոխումը շատ հաճոյալի չերեւար առաջին անգամուն, բայց ինչ փոյթ այդ՝ պատրաստուած միւս առաւելութիւններուն քով. Պէտք է ըսել սակայն թէ բոլորն ալ այդ ձեւով չեն շինուած եւ ինչպէս ամէն նոր յեղափոխութիւն, այս ալ ինքզինքը պիտի պարտադրէ յամրաբար.

Փարիզի այս տարուան ցուցահանդէսին մէջ եւս օտար մեծ վաճառանիշեր, ինչպէս նախորդ տարիները, կը գրաւեն լաւ տեղ մը. բացի իտալական «Ալֆա-Ռոմէօ»էն՝ որ ֆրանսական Պիւկաթթիին հետ ինքնաշարժերու բոլոր մրցումները կ'իւրացնէ — կան գերմանական «Մերսէտէս-Պէնց»ը, «Մայպախ-Ցէփլին»ը, Պելժիքական «Մինէրվա»ն, ամերիկեան «Փաքքարտ» եւ «Լինքըլն»ը, անգլիական հռչակաւոր «Ռոլս Ռոյս»ը: Ասոնց բոլորին գիները անշուշտ շատ սուղ են, նկատի առնելով մաքսատուրքը: Ամերիկեան «Ֆորտ» եւ իտալական «Ֆիաթ»ը գործունէութիւնը մասամբ հաստատած են Ֆրանսայի մէջ իսկ շինելով իրենց հասարակ կառքերը: Առաջինը չորս գլանով կառք մը կը ծախէ 18 հազար ֆր.ի, իսկ երկրորդը 16 հազարի.

Ինքնաշարժներու ցուցադրութիւնն այսպէս հետաքրքրական է, սակայն ֆրանսական գործարաններ կը ցուցադրեն ինքնաշարժ կամ ոչ հեծելանիւներու շատ ճոխ եւ այլազան տեսակներ: «Մոթօ»ներու շինութիւնը շատ յառաջդիմած է բաղդատմամբ միւս տարիներու եւ գնորդներ չեն պակսիր, մանաւանդ երիտասարդներուն մէջ: Իսկ հեծելանիւը կը մնայ փոխադրութեան այն միջոցը որուն կը ցանկայ նախ՝ պարզ բանուորն կամ համեստ արհեստաւորը գիւղէն դէպի գործատեղի երթեւեկելու համար, եւ յետոյ բնութեան սիրահարը որ այդ նուրբ երկանիւով կրնայ կառքերուն անմատչելի ճամբաներէն սահիլ եւ վայելել ինչ որ բնութիւնը ունի գեղեցիկ — ու նաեւ բոլոր սպորտիկները՝ որոնց առաջած նուէրներուն … առ հարիւրը հեծելանիւներ են. Այս ցուցահանդէսին մէջ կան երկու դասակարգի հեծելանիւներ, նախ անոնք որոնց մասնագիտութիւնն է արագութիւն: Հետեւաբար շինուած կարելի եղածին չափ նուրբ եւ թեթեւ, ուրկ ամէն կարգի աւելորդ առարկաներէ, բարակ անիւներով: Իսկ անոնք որոնք սահմանուած են հաճոյքի կամ քաղաք երթալ գալու համար, ունին աւելի լայն անիւներ, զանազան առարկաներ ղեկավարին մեծ դիւրութիւններ տալու:

Այս ցուցահանդէսը կը փակուի բաւական յուսատու երեւոյթներով եւ ենթադրել կուտայ գործերու վերաբացում մը: Ֆրանսայի համար այս շատ կարեւոր կէտ մըն է, որովհետեւ, ինչպէս գիտենք, ինքնաշարժերու ճարտարարուեստը մեծ տեղ մը կը գրաւէ այս երկրին մէջ. կը բաւէ ըսել թէ մէկ կառք կայ 24 հոգիի համար Ֆրանսայի մէջ:

Ժ. Ե.

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

—·—

ԽՄԲ.— Սեղանի վրայ ունինք շարք մը նամակներ՝ գրկուած Թաւրիզէն, կամ փախստականներու ազգականներուն կողմէ (Լիոն, Մարսէյլ. ենն.): Կը հրատարակենք մաս-մաս եւ նոյնութեամբ, յապաւելով միայն կարգ մը սրակումներ եւ ընտանեկան մասեր.—

Սեպտ. 28 Թաւրիզ

— Պատահմամբ մեր ձեռքը անցաւ «Ապագայ»ի 83 համարի որուն մէջ ռամկավար անբարեխիղճ խմբագիրը դեռ չհաւատալ կը ձեւացնէ Հայաստանէն փախչող Պուլկարացիներու եւ Յունաստանցիներու խումբերը ու իրենց ենթարկուած թշուառ վիճակը, ուրեմն մենք ներքոյիշեալ ստորագրողներս կուգանք յայտարարելու որ դաշնակցական թերթերու գրած լուրերը ճշգրիտ տեղեկութիւններ են ու նոյն իսկ մի մասնիկն անգամ չեն մեր պատմածներուն:

Երբ Բոքինեան ժողովուրդի փափաքով Շահվերտեանը սկսաւ բացատրութիւններ տալ Հայաստանի տնտեսական դրութեան մասին, ժողովուրդի հարցումներուն ի պատասխան յայտարարեց թէ ամէն տեսակէտով ներգաղթողները գոհացում պիտի գտնեն ըլլայ աշխատանքի տեսակէտով, ըլլայ սնունդի, ըլլայ բնակարանի, ըլլայ վերջապէս ամէն կողմանէ, բայց երբ խանդավառ ժողովուրդը մուտք գործեց Հայաստան՝ ու մենք մի մասերնիս տեղաւորուեցանք Սարտարապատի մէջ՝ մեզ տըւեցին անօւխ աչէ հաց 600 կրամ 24 ժամ անգամ մը ու մեզ խոթեցին սառ ձմեռին հողաշէն բնակավայրի մը մէջ որուն վերեւէն ձիւնի կաթիլները կը կաթէր եւ հակառակ մեր անթիւ բողոքներուն ոչ ոք նկատողութեան չէր առներ՝ եւ մենք սովից չմեռնելու պատճառաւ ստիպուեցանք ունեցած չունեցածնիս Հայաստանի ինքնակոչ ձրիակեր հիւրերուն մաս առ մաս ծախել, ենթադրելով որ կարելի է ժամանակ մը յետոյ այս անտանելի դրութիւնը վերջանայ: Բայց տարի մը յետոյ յուսախաբ ամէն ինչ ծախած բոլորովին կիսամերկ ձմեռը ցուրտէն ու անօթութենէ չի մահանալու համար փութացինք Արաքսի ճանապարհը ամէն վտանգ աչք առած, նոյն իսկ փախչողներուն մէջ մի քանի անգամ ամիսներով բանտարկուածներ կան:

Այժմ մի քանի տեղեկութիւններ տանք Հայաստանի ապրուստի մասին. 5-600 կրամ հացի համար ժողովուրդը ժամերով կարգի կը սպասէ, խեղճ բանուորը աշխատանքի պիտի գնա՞յ, եթէ հացի հերթ չապաւէլ ու գնայ աշխատանքի՝ հացը կը կորսնցնէ եւ փոխադարձաբար եւ երբ պատահի որ հացի գրքոյկը կորսնցնէ, պատրաստ եւ մնալ մի ամիս անօթի: Նորը ստանալու համար քու բրած խնդրանքներդ կ'անցնին զուր, միայն մի պատասխան քեզ.— Ինչ ուզում ես արա, գնա մեռիր իմ գործս չէ. ուրիշ՝ գնա այլ տեղ բանուորութիւն ընել. առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պէտք է անօթի աշխատիս, իսկ երբ աշխատանքը վերջանայ քեզ կը յանձնեն հացի գրքոյկդ հետն ալ մարքա մը ու հացդ կը ստանաս: Վերջապէս կարճ կապենք, եթէ չարունակենք Հայաստանի դրութիւնը բացատրել պէտք է թերթեր լեցնել ու կը վերջացնենք որովհետեւ ուրիշ բացատրութիւններ երբ տանք վստահ ենք որ անհաւատալի պիտի թուի, այս է կառավարութեան քաղաքականութիւնը. ամէն երկրի մէջ բանուորը բանուոր է բայց հարիւրապատիկ ճնշուած է Հայաստանի մէջ. անգործութիւնը չափ ու սահման չունի:

Հոգ չէ ռամկավար խմբագիրները թող խեղաթիւրեն իրողութիւնները. մենք օր մը անպայման պիտի իյնանք մեր տեղերը ու ժողովուրդին առջեւ ներկայացնենք իրենց դիտումնաւոր վատութիւնը: Կը յուսանք որ «Ապագայ»ի բարոյապէս կաշառուած խմբագիրները այս անգամ բարեխղճութիւնը պիտի ունենան հաւատալու ու հանգիստ ձգելու ժողովուրդին իրենց կեցած տեղը:

Ստորագրութիւններ՝

1. Յակոբ Չիլինկիրեան. 2. Վարդգէս Յովհաննէսեան. 3. Գէորգ Քէչէճեան. 4. Սարգիս Քէհրիեան. 5. Խաչիկ Մկրտիչեան. 6. Անտոն Աւագեան. 7. Հրանտ Էրգեան (Ատափազարցի). 8. Օհաննէս Էրգեան (Ատափազարցի). 9. Յովսէփ Աւագեան եւ 10. Աւագ Աւագեան (Քարահատցի). 11. Գէորգ Շաքրեան. 12. Օննիկ Մկրտիչեան. 13. Յարութիւնեան Վարդգէս. 14. Տօպանեան Մկրտիչ. 15 Շատրեան Գէորգ. 16. Մկրտիչեան Խաչիկ. 17. Սարգիս ... 18. Արամ Յակոբեան. 19. Նազարէթ Հայրապետեան. 20. Արամ Ալթունեան. 21. Համբարձում Ղազարեան. 22. Սարգիս Կոտիկեան. 23. Բենօ Ջրահեան. 24. Գէորգ Գրիգորեան. 25. Մկրտիչ Սարաֆեան. 26. Ազիզ Փիրումեան. 27. Թորոս Շիրինեան. 28. Տիգրան Գալուստեան. 29. Գրիգոր Պիւքիւնեան. 30. Յակոբ Պէրպէրեան. 31. Օննիկ Շերպեթեան. 32. Նշան Անէմեան. 33. Յակոբ Ղազարեան. 34. Ստեփան Լաֆինեան:

Փախստականներու մեծագոյն մասը դէպի հարաւ ֆշուած ըլլալով, այս նամակը ստորագրած են մնացեալ 34 հոգին:

×

ԹԱՒՐԻԶ. 21 – 8 – 33

Մեծահարգ պարոն...(Մարսէյլ).— Նախ քան Հայաստան գնալս ինծ ասում էիր որպէսզի գրեմ ճիշդ սակայն պարոն ինչպէս գիտես որ փառօ չի տվիր որպէսզի գրեմ... Արանց փոստի գրել մահվան գիրքը գնալ կը նշանակէ. ինչեւիցէ այսօր, ազատ եմ կրնամ գրել:

Հայաստանը բացի չեկիստներէն ...(կը յապաւենք) ներկայիս գրելու ժամանակ չունիմ: Քիչ ըսեմ շատ հասկցէ

Մէկ խօսքով, բոլոր սովետ միութեան բնակչութիւնը է սովի ճիրանին մէջ է. ոչիլով կը խեղդուին. չաքարին, իւղին, միսին երեսը երեք ամիս չի տեսնողներ կան... որ մէկը ըսեմ որ մէկը խօստովանիմ: Եթէ չի մեռնիմ, կողմը գամ, աթիլիէից աշխատավորութեան պիտի ըսեմ որ աշխատելն մինչ գործարանին մէջ երբեք քաղաքական խնդիրներու հետ գործ չունենան:

Հարգելի պարոն, եթէ չի մեռնիմ եւ հոս գամ անսահման պատմելիքներ ունիմ Մարսէյլի հայ հասարակութեան... եւ քարի պէս հաց անոր ալ կարօտը կը քաշէ խեղճ բանվորը, քիլոն 15 ռուբլի է, բանվորը կը ստանայ օրական 3 ռուբլի:

Ներկաիս շատ նեղ եմ. սակայն Հայաստանէն լաւ եմ քանի որ ներկաիս հաց կարող եմ ճարել. կուզեմ որ պէտք դու կարդալէ յետոյ կարդաս բանվորներուդ որպէսզի իմանան իրենց դրախտավայր կարծած երկրին ներկայ ապրելակերպը

Համբարձում Մելիքոնեան

ԽՄԲ.— Նամակագիրը, որ համայնավար մըն է, միեւնոյն ատեն կը գրէ իր մէկ ընկերոջ, դարձեալ Մարսէյլ.— Անգին ընկեր, թէպէտ բոլոր մեր շարքայիններն ալ պիտի ցավին այս ընթացքիս սակայն ինչ ընեմ: Երբ ընկայ այն տեսակ մի կառավարութեան ձեռքը որոնք բոլորն ալ ... (կը յապաւենք):

Միեան փախուստ կամ մահ կամ ազատութեան ճանապարհը կը փրկէր մեզ, եւ այդպէս ըրինք եւ ազատանք:

Բոլորին ալ հասուկէն բարեւներնիս հաղորդեցէք, ընկեր, վազ անցէք սոցիալիզմի ունայն կեանքէն ձեր ապրուստի ճարը նայեցէք:

Ա՜խ երբ պիտի ըլլայ որ օր մը նորէն իրարու միեանանք: Ու նստինք սեղանի ետ՞ ալ պատմէի սովետ աշխարհի սովութեան նոր ... նաեւ նոր կեանքի հէքիեաթի է նման. 1001 գիշեր է. Ներկայիս ազատօրէն կարող եմ գրել քանի որ Չեկայի վախը չունինք նորից:

ՄՈՒՇԻ ՄԷՋ ԱԼ «ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ»

Մուշէն կը գրեն Պոլսոյ թերթերուն.— Հետապնդող ջոկատները իր թաքստոցին մէջ պաշարած են Կերճօսցի Մուսթաֆայի աւազակախումբը որ երկար ատեն է ի վեր կ'ասպատակէր Կինճի շրջանին մէջ: Ընդհարումի միջոցին ոստիկան զինուոր մը սպաննուած, երկու հոգի ալ վիրաւորուած են: Աւազակապետ Մուսթաֆա իր վեց ընկերներով սպաննուած է:

ԵՕԹԸ ՕՐԷՆ ԿԻՐՃ ՃԱՄԲԱՆ

Անգլիացի օդանաւորդ Քինկսֆորտ Սմիթ Անգլիայէն Աւստրալիա հասաւ 7 օր, 4 ժամ եւ 44 վայրկեանէն, ինչ որ կը նշանակէ մէկ օրուան եւ 16 ժամուան առաւելութիւն՝ իր նախորդին վրայ (Աքոթ, 1932): Ճամբայ ելած էր հոկտ. 4ին: Կտրած է 16,000 քիլոմեթր, այսինքն միջին հաշուով օրական 2200 քիլոմեթր:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

«Միացեալ ճակատ»ի խեղկատակութիւնները

— :·: —

«Հայրենիք» խօսելով Նիւ Եորքի մէջ սարքուած դաւի մը մասին, կը գրէ (1 հոկտ.).

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ «միացեալ ճակատ» մը կազմելու նպատակով, Հօկի վարչութեան նախաձեռնութեամբ Նիւ Եորքի մէջ գումարուած ժողովը, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, եղած է կատարեալ ձախողանք մը:

Երեսունէ աւելի հրաւէր ստացած հայ կազմակերպութիւններէն ներկայացուցիչներ ղրկած են եղեր բոլշեւիկներէն զատ միայն երեք հայրենակցական միութիւններ, Ռամկավարներն ու Հնչակեանները: Եկած Ռամկավարներէն երկուքը, հոգաբարձուներ, վճռականապէս արտայայտուեր են հակադաշնակցական մէկ ճակատ կազմելու դէմ եւ անմիջապէս հեռացեր են: Ճիշդ է, որ ներկայ եղած են եւ մինչեւ վերջ մնացած են երկու ուրիշ Ռամկավար-Ազատականներ, որոնք, ըստ երեւոյթին, համակիր են եղած Հօկի ձեռնարկին: Բայց երկու տարբեր տեսակի Ռամկավար Ազատականներու երեւան գալը նման ժողովի մը մէջ ոեւէ բանէ աւելի պերճախօս կերպով ցոյց կուտայ, թէ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը ներկայիս ոչ միայն ուրիշներու հետ, այլեւ ինքն իր մէջ ի վիճակի չէ ներկայիս միացեալ ճակատ մը կազմելու:

Ինչպէս կ'իմանանք, գլխաւորապէս նախկին Վերակազմեալներն են գործօնները եւ այնքան են վրդովուած, որ նոյն իսկ Ռամկավարներէն բաժնըւելու խօսքեր կ'ընեն: Անոնք են որ կ'ընդվզին Ռամկավարներու ներկայ հակազգային բնոյթ կրող պայքարին դէմ, որովհետեւ իրենք եւս կը պաշտեն ազատատենչ եւ մարտական հայութեան նուիրական դրօշը՝ Եռագոյնը: Անոնք են որ չեն ախորժեր Ռամկավարներու չափէն աւելի ծառայական վերաբերումէն դէպի բոլշեւիկները կամ Հօկճիները: Անոնք են որ, վերջապէս, չեն համակրիր իրենց մոլեռանդ Ռամկավար ընկերներու յիմարական ճիգերուն ամէն գնով, եկեղեցին իսկ պառակտելու գնով իբր Առաջնորդ պահելու Ղեւոնդ արք. Դուրեանը:

Ուշագրաւ է նոյնպէս, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ» կազմելու աշխատանքին չէ ուզած մասնակցիլ Բարեգործականի վարչութիւնը: Ճիշդ է, թէ իր անդամներէն ոմանք վերջին ամիսներու ընթացքին չկրցին չէզոք մնալ Եռագոյնի դէմ մղուած պայքարին հանդէպ եւ տեղ տեղ բացայայտօրէն ուժ տուին եռագոյնի թշնամիներուն: Սակայն, Բարեգործական վարչութեան հեռու մընալը Նիւ Եորքի հակադաշնակցական հաւաքոյթէն ենթադրել կուտայ, որ Բարեգործականի մէջ ալ տեղի կ'ունենայ սթափում եւ կը զօրանայ այն գիտակցութիւնը, թէ Եռագոյնին դէմ մղուած պայքարը հակազգային պայքար է, եւ Բարեգործականը, իբրեւ ոչ քաղաքական կազմակերպութիւն մը պարտաւոր է գէթ հեռու մնալ նման պայքարներէ:

Իսկ գալով Հաճընի, Կեսարիոյ եւ Արաբկիրի Հայրենակցականներուն, որոնք բոլոր Հայրենակցականներու մէջ տխուր բացառութիւն մը կազմելով՝ ներկայացուցիչներ ղրկած են եղեր Նիւ Եորքի հակադաշնակցական ժողովին, վստահ ենք, թէ այդ քայլը եղած է՝ առանց այդ միութեանց ու թերեւս նոյն իսկ վարչութեանց բոլոր անդամներու գիտութեան եւ հաւանութեան: Վստահ ենք նոյնպէս, թէ յիշեալ երեք Հայրենակցականներու ազգայնօրէն գիտակից եւ պարկեշտ անդամները անտարբեր չպիտի մնան դէպի իրենց վստահութիւնը չարաշար գործածողները եւ պիտի փութան օր առաջ չէզոքացնելու այդ անարժան պարոնները, որոնք քաղաքական կամ կուսակցական պայքարներու մէջ կ'ուզեն մխրճել իրենց միութիւնները եւ այդ ձեւով պառակտումի ենթարկել զանոնք»

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

—·—

Զ.

107. Գնդապետ Կորկանեանի կինը:

108. Գնդապետ Կորկանեանի որդին:

109. Գնդապետ Կորկանեանի որդին:

110. Համազասպ Հայրապետեան 29 տարեկան, Նախիջեւանցի, մեքենագէտ, բժիկ:

111. Միշա Խաչատրեան, 19 տարեկան, Նախիջեւանցի, սլեսար, բժիկ.

112. Եղիա Մազմանեան, 22 տարեկան, Օշականցի, ներկարար, բժիկ:

113. Վարդան Գարակէօզեան, 23 տարեկան, Ատալիացի, մեխանիկ, բժիկ:

114. Հայկ Շահինեան, 19 տարեկան, Վանցի, հին գաղթական:

115. Հայրօ Հայրապետեան, 16 տարեկան, Իգտիրցի, բժիկ:

116. Աբրահամ Յովսէփեան, 29 տարեկան, Կիլիկեցի, ներկարար, 1932ին մեկնած Պէյրութէն:

117. Սերոբ Կիւմիւշեան, 25 տարեկան, Էրզրումցի, ատաղձագործ, մեկնած 1933ին Յունաստանէն:

118. Բարսեղ Եսաուեան, 37 տարեկան, Շապին Գարահիսարցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

119. Տիրան Մատթէոսեան, 26 տարեկան, Շապին Գարահիսարցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Պուլկարիայէն:

120. Յակոբ Փափազեան, 21 տարեկան, Այտընցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

121. Ժիրայր Անէմեան, 20 տարեկան, Իզմիրցի, անուշավաճառ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

122. Աշոտ Մկրտիչեան, 22 տարեկան, Մշեցի, հին գաղթական:

123. Լեւոն Արմաղանեան, 22 տարեկան, Ռոստով, հին գաղթական:

124. Թորոս Շիրինեան, 28 տարեկան, Սեբաստացի, փականագործ, 1933ին մեկնած Յունաստանէն:

(Շարունակելի)

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915-1924

— o·o —

Յ.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

—— o ——

Այո, անոնք կ'ուզէին որ ապրէի մարգարէին չունով. Ստիպուեցայ թքնել իրենց Մարգարէին վրայ եւ փախչիլ առաջին առթիւ:

Շուկային մէջ հանդիպեցայ Շէյխ Մահմուտի կնոջ, Անծաւ գիւղին մէջ երկու անգամ հինգական ղրուշ …ալով զիս մահէն ազատելէ յետոյ, երրորդ անգամին …ած էր:

Այդ նամակէն հանըմս խոստացաւ լաւ նայիլ ինծի, եթէ երթամ իրենց քով: Ուրիշ յոյս չունենալով, ընդունեցի առաջարկը, եւ գացի իրենց մօտ: Ամուսինը պատերազմի ճակատն էր եւ իրենք ամսական ստանալով կ'ապրէին, մայրը երկու աղջիկներով: Ասոնց տունը եղած միջոցիս ծանօթացայ հայ տղու մը հետ, որ Թուրք անունով Շամիլ կը կոչուէր: Հայկական անունն էր Բենիամին, եւ Մշոյ քաղաքացի էր:

Երկուստեք ծանօթանալէ յետոյ, հասկցուց թէ իր աղային հետ շուտով Տիարպէքիր պիտի մեկնէին: Փափաքս յայտնեցի որ իր կարելին ընէր, որպէսզի իր աղան զիս ալ միասին տանէր:

Տղան այդ մասին նպաստաւոր տեղեկութիւն բերաւ ինծի եւ ուրախութենէս կը խենդենայի: Կը դժուարանայի գործադրել ծրագիրս, որովհետեւ Շէյխ Մահմուտը այդ օրերուն նոր հասած էր պատերազմի ճակատէն (Բալուի մօտերը):

Շամիլի հետ գացի ցորեկով տեսայ իր աղային տունը որ բաւական հեռու էր իմինէն, տեսնուեցայ Թուրքին հետ որ խոստացաւ զիս առնել իր ծառայութեան մէջ եւ լեցց քիւրտ տղեկ մը զոր նոյն նպատակով առած էր ինծմէ առաջ:

Ճշդեցի մեկնելիք գիշերը: Եւ վերադարձայ տուն: Ինծի հարցուցին ուր մնալս, եւ ես 20 փարա ունենալով գրպանս, իրենց տուի, պատմելով թէ մէկու մը ջուր բերած ըլլալով վարձատրութիւնս էր: Ուրախութեամբ յափշտակեցին ձեռքէս 20 փարան:

Եկաւ մեկնումի գիշերը: Պէտք էր զէնքս գողնայի եւ գիշեր ատեն անհետանայի՝ նպատակիս հասնելու համար: Երբ իրենք խորունկ քուն ինկան՝ տանիքի վրայ հաստատուած տախտակէ մասնաւոր ննջարանին մէջ, ես սանդուղներէն վար իջայ, մտայ մառանը, պզտիկ պատառ մը միայն հաց առի եւ բաւական ալ չոր թութ եւ առանց նշմարուելու դուրս ինկայ, գացի հասայ նպատակէտիս եւ այդ գիշեր մեկնեցանք Տիգրանակերտ:

Սիրտս խռով էր, կը վախնայի հետապնդուելէ, բայց գիշեր ըլլալը պարագան կը մեղմացնէր վախս:

Մինչեւ արեւածագ, կտրած էինք 6 — 7 ժամուան ճանապարհ, ես մաքիս մէջ այլեւս ազատ կը զգայի ինքզինքս: Հայնէի շրջանէն հեռացանք առանց ջուր առնելու, եւ ճամբան սաստիկ նեղութիւն քաշեցինք այդ պատճառաւ: Այդ անտէր շրջանը անապատի կը նմանէր: Իւրաքանչիւր գիւղ կը բաղկանար 20 — 25 տունէ, շինուած՝ հում աղիւսէ, եւ առանց ջուրի, մէյմէկ ջրհորով կը հոգային իրենց ամբողջ ջուրի կարիքը: Ջրհորը այնքան խոր էր եւ այնքան խճողուած որ, մենք իբրեւ ճամբորդ թաս մը ջուր խմելու համար երկար կը սպասէինք, ինչ եւ իցէ, ես ծարաւէն ալ չմեռայ եւ երկու օր քալելով հասայ Տիարպէքիր: Մեզ առաջնորդող Թուրքը Միրկ Ահմէտ թաղին մէջ, հայու լքեալ տուն մը ստացաւ կառավարութենէն ուր տեղաւորուեցանք:

Յաջորդ օրը ես ու ցեղակիցս՝ Շամիլ այծեր տարինք արածելու Օ Բում Գափըսը կոչուած դռնէն դուրս ուր կը գտնուի Հայոց գերեզմանատունը: Քանի մը օր միասին տարինք այդ պարտականութիւնը, բայց առանց եւս մեզ անօթի կը ձգէին, ամբողջ օրը բանջարեղէնով կ'անցընէինք, իրիկունը միայն ձմերուկ մը, որ այդ քաղաքի մէջ ամէնէն աժան նիւթն էր:

Ամառ ըլլալով այդ տեղի սովորութիւնն էր տանիքները պառկիլ: Ուստի մենք եւս մեր աղաներէն քիչ հեռու նստած մեր ձմերուկը կը կրծէինք, երբ յանկարծ հեճան մինարէին վրայէն էզան պոռաց.— «Այս աւել Ֆէլահ»: Այդ թշուառ վիճակիս վրայ խնդուքս չէի կարող զսպել, որովհետեւ ես գիւղացի Հայու զաւակ էի, եւ բընաւ հոճայի ձայն չէի լսած: Ընկերս քաղաքացի էր, շատ չէր ազդուեր, սակայն իմ ծայրայեղ խնդուքս զայն ալ կը ցնցէր եւ կը հասցնէր իմ վիճակիս:

Աղային ձայնը կ'ընդմիջէր մեզ: «Ուլան նէ՞ ազուրնըզ»: Եթէ գիտնային մեր խնդալու շարժառիթը, վայ էր մեզի, բայց ըրինք թէ հեքեաթ պատմելով կը խնդայինք...

Յաջորդ օրը դարձեալ ոչխարները արածելու տարինք, ուր ես յայտնեցի ընկերոջս թէ կ'ուզէի փախչիլ, ինքն ալ կ'ուզէր նոյնը ընել, բայց համարձակութիւն չունենալով կը ձգձգէր, մանաւանդ որ երկրէն մինչեւ հոս անոնց հովանաւորութեան տակ մնացած էր: Իսկ իմ պարագաս տարբեր էր, հետեւաբար համբուրուեցայ ընկերոջս հետ եւ հեռացայ: Քիչ անդին գտայ նպաստակի ձաղ մը եւ դառնալով յանձնեցի ընկերոջս եւ վերջնապէս ձգեցի զինքը:

Ուղղուեցայ քաղաքին այն թաղը ուր կ'երեւէր եկեղեցիի զանգակատուն մը: Հայկական կարծելով կ'ուզէի հոն ապաստանիլ:

Յարուած էի, առիկա Սուրիներու «Մարիամ Անա» եկեղեցին էր, Սինէկ պազար թաղին մէջ: Այդ իմացայ այն ատեն միայն երբ կեանքս սարսդ մահէ կը փրկուէր:

Հասայ եկեղեցիին դուռը եւ զոց գտայ զայն, ուստի դարձայ թաղին մէջ հաց ճարելու:

Ձայն մը.— «Մահանըր, մահանըր, կէ՛լ, կէ՛լ»: Մօտեցայ: Ասորի կին մըն էր, գլխարկս գլխէս առաւ իբրեւ գրաւ եւ ձեռքս տուաւ երկու թեթեւ հաց, հատը մէկ ղրուշ, ծախելու համար: Երբ զայն դրամի վերածելով բերէի, պիտի ստանայի նոյնչափ եւս: Եւ այսպէս մինչեւ իրիկուն: Ասոր փոխարէն խոստացաւ ինծի հարիւր փարա: Երբ իրիկուն եղաւ, այդ ալ չտուաւ, այլ թոնիրի կողէն ինկած մոխիրի վրայի մէկ երկու կտոր կուտ:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

նելով, ատրճանակը ձեռքը՝ հրամայեց գանձապահին անմիջապէս յանձնել ահղանին վրայ գտնուած երկու պայուսակներ: Գանձապահը հնազանդեցաւ: Անծանօթը աւարը առնելով անհետացաւ: Երկու պայուսակներուն պարունակութիւնը,— 15,000 ֆրանք եւ 35 — 40,000 ֆր.ի ազգ. վճակահանութեան տոմս:

ՎԻՈԼԷԹ ԽԵ՞ՆԹ Է...

Տօքթ. Ռավօ, Սէն Լուի հիւանդանոցին բժշկապետը, ԵՇ. օր ծակեց հայրասպան Վիօլէթի մէջքը, գիտական քննութեան համար: Միեւնոյն առեն արիւն առաւ երկու անգամ: Գործողութեան ներկայ էին երկու յիմարաբոյժներ, որոնք հայրասպանը պիտի քննեն մտային տեսակէտով: Գործողութեան հետեւանքով, Վիօլէթ Նոզիէռ կռնակի վրայ պառկած պիտի մնայ 36 ժամ եւ հանգիստ պիտի առնէ քանի մը օր: Հետեւաբար, չի կրնար հարցաքննուիլ մէկ շաբաթէն առաջ:

Առջի օր բանտին խոստովանահայրը այցեց եւ հաղորդութիւն տուաւ: Տեսակ մը ջերմեռանդութենէ բռնուած է:

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 12 ընկեր Օննիկ Գարապետեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կամիտէի ներկայացուցիչը:

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ԳՐԷՖԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin des Chartreux

պատուոյ նախագահ Մարսէյլի երեսփոխան M. HENRI TASSO Député des B. du R.

Բացման խօսք՝ ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Հ. Ռ. Մ. Վաճազնեան Նուագախումբը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կ'երգեն ցիկին Հայկանուշ Նիքօյինի (Թրանս. Գոնսէրվաթուարէն), Օր. Գերճուլին Գէորգեան եւ Գ. Կ. Խատաիճեան:

Կ'արտասանեն Խանոյեան, Ատամեան եւ Պր. Ցակոբոս:

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ԽԱՆՕԹ.— Առնել Թիւ 1, 4, 5, 11, 41 եւ 53 Թիւ Թրամուէյները:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին ՓԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

120 ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Հ. Ռ. Մ. Վաճազնեան Նուագախումբին

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Նկատի ունենալ այս Թուականը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՑԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 Հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

14 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9 էն մինչեւ լոյս

HORTICULTUREի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

84, Rue de Grenelle. Métro. Rue du Bac

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ԵՐԿՍԵՌ ԽՄԲԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ բեմի վրայ հայկական տարազով՝

«Սիփան»ի եւ Նուագախումբի մասնակցութեամբ

ժամը 11ին կը սկսին եւրոպական պարերը COLISEUMի յայտնի PESENTI Օրքէսթրի մասնակցութեամբ:

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX UNIQUES

ՄՈՒՏՔ կիներու՝ 7.50 ֆր., Այրերու՝ 10 ֆր.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին Թիւը, շուրջ 180 էջ, ընտիր Թուղթի վրայ, լոյս տեսաւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Վէմ»ը (Խմբ.)— Խաչ. Աբովեանի վախճանը՝ Պրոֆ. Ն. Ադոնց.— «Անհնայն Հայոց բանաստեղծ»ը՝ Ա. Ջամալեան.— «Ռ. Պատկանեանի անտիպ նամակները»՝ Ռ. Բերբերեան.— «Սայեաթ Նովա»՝ Յ. Զաւրեան.— «Փորձ համեմատութեան երրայական բանաստեղծութեան եւ գողթան երգերու միջեւ»՝ Շ. Նարդունի.— «Օպոզիցիան Հանրապետական Հայաստանում»՝ Ա. Խոնդկարեան.— «Հայկ. բարենորոգումները»՝ Վ. Փափազեան.— «Անջատական շարժումը»՝ Վ. Մինախորեան.— «80ական եւ 90ական թւականները Մոսկւայում»՝ Բժ. Մ. Զալեան, Յ. Թաղէոսեան.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ «Աւ. Շահխաթունեան, Ն. Աղբալեան», «Արմէն Գարօ», «Նար - Դոս»՝.— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ. «Հայրիկի նամակը», «Շահան Ջրպետի նամակը Ղուկաս կարոդ.ին».— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, «Խ. Աբովեանի արձանը»,— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ,— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը», Վահրամ Եպ. Մանկունի.— Նկարներ:

Առաջին Թիւէն իսկ «Վէմ»ի առաքումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած պատուէրները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՏԻԿԻՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ

երկար ատենէ ձեր երազած ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԸ բացուած է

74, rue de Belleville, Paris (20)

Յաճախորդներու հանգստութիւնը ապահովուած է. Բաղնիքին ջուրը ձեր տուներուն մէջ գործածած ըմպելի ջուրն է

Յաճախորդներուն հաճելի ըլլալու համար հաստատուած ենք ցոյց:

Կատարեալ մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն:

Բաղնիքը բաց է կիներու համար՝ ամէն օր (բացի Երեքշաբթիէ) մինչեւ իրիկուն, իսկ Շաբաթ օրերը մինչեւ կէս օր, վերջ ժամը 1.

Այրերու համար՝ Շաբաթ ժամը 1էն յետոյ, իսկ Կիր. ամբողջ օր.

Մուտք՝ 6 ֆր. Փոքրերու՝ մինչեւ 10 տարեկան 3 ֆր.

Կը տրուին աբոնըմանի քարթեր՝ 10 անգամուան համար հարիւրին 10 զեղչով:

Հաղոր. միջոց.— Մէթրօ Պէլվիլ: Օթօպիւս CE - 26, BF. և Հանրակառք 5 Թիւ

ԱՊՈՒԽՏԻ ԵՒ ԵՐՇԻԿԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ

Յայտնի ապուխտավաճառ ՔԷՍԹԷԿԵԱՆ վաճառատունը կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն, որ իր սեփական գործարանին մէջ՝ Թարմ եւ մաքուր միսէ պատրաստուած Երշիկն ու Ապուխտը կը վաճառէ մեծաքանակ 5 քիլօէն սկսեալ:

Ապուխտ քիլօն 14 ֆրանք, երշիկ քիլօն 12 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներով՝

Charcuterie KESTEKIAN

46, Rue du Baignoire, MARSEILLE

կամ 5, Villa Chalet Rosier de la Platrière St. Julien - MARSEILLE

«Հայ Մշակոյթի Օր»ը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Լիոնի մասնաճիւղին

տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Այսօր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

22, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «ԹՈՔԱԽՏԻ ԿԱՆԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ և ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ»

(Պիտի ցուցադրուին նաեւ ֆիլմով Թոքերու շողանկարներ)

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Ընտանեկան պարահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Վասպուրականի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆառի կողմէ:

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ

Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Ֆանֆառը կը նուագէ հայկական եղանակներ:

Եւրոպական պարեր՝ Ջազ «ՄԱՋԷԼԼԻ»ի

Գարի մրցում: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

T.S.F. 4 Լամբ 950

Կանխիկ եւ ամսական 6-12 ամիս

RADIO-MUSIC

L. NICHANIAN

56 rue P...

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂՆԵՐՈՒՆ

Այն գործաւորները եւ գործաւորուհիները որոնք կը փափաքին իրենց տան մէջ կօշիկ հիւսել (Թիչ...սէ), անմիջապէս դիմեն՝

Chaussures DIRANDI

29, Rue de Crimée Paris (19

Métro: Botzaris.

Տեւական աշխատանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՅԻՆ

— Ես ուրիշ մը ճարեցի, դիւանագիտական անցագիր մը, Սոմըրվիլ անունով, Ֆրանսա եւ Իտալիա մտնելու արտօնութեամբ: Խորհուրդ կուտամ ձեզի Մեքսիկացիին հետ ճամբորդել: Եթէ բանի մը եւ եւէն իյնայ, բաւական տարօրինակ է եւ դուք զինքը լաւ մը ճանչնալու առիթը պիտի ունենաք:

— Բայց ի՞նչ է այդ առաքելութիւնը:

— Շա՞տ կ'ուզէիք գիտնալ:

— Էլըրտէն չպատասխանեց: Իրարու աչք աչքի նայեցան այնպէս ինչպէս չողեկառքի բաժնեակի մը ճամբորդները, որոնք կը ջանան գուշակել իրենց դիմացինին ով ըլլալը:

— Եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի, պիտի ձգէի որ զօրավարը ինք խօսէր: Իրեն միայն բացարձակ անհրաժեշտը կ'ըսէի: Ձեզի որ եւ է հարցում չպիտի ուղղէ, այդ մասին կը վստահեցնեմ ձեզ: Իր տեսակին մէջ ճենթըլմէն մըն է:

— Իր բուն անունը ի՞նչ է:

— Միշտ զինքը Մանուէլ կը կոչեմ, բայց չեմ գիտեր թէ տակաւին հաճոյք կը պատճառէ՞ իրեն: Իր անունը Մանուէլ Քարմօնա է:

— Ուրեմն չէնք — չնորհք ... մը, դառնալով այն բանէն զոր չէք ուզեր ըսել:

Ռ.ի աժգոյն աչքերը պճլտացին:

— Մինչեւ հոս չերթանք: Մեծ քաղէժէ մը եղած ըլլալու առաւելութիւնները չունի: Ուղղամտութեան մասին ձեր եւ իմ գաղափարները չունի: Իր աչքին առջեւ երբեք ոսկի ծխատուփ մը մի Թողուք, բայց եթէ կրցաւ Թոցնել, վստահեցէք թէ երբեք չպիտի վարանի գլուխ զնելու զայն, վճարելու համար ձեր Թղթախաղի պարտքը: Եթէ կարենայ ձեր կինը կ'առնէ ձեր ձեռքէն, իսկ եթէ այնքան ճարպիկ եղաք որ կրցաք արգիլել, իր վերջին պատառը կը բաժնէ ձեզի հետ: Արցունքները կը վազեն աչքերէն, եթէ ձայնագրին վրայ լսէ Կունոյի «Աւէ Մարիա»ն, բայց եթէ ինքզինքը նախատուած նկատէ ձենէ, չունի մը պէս կը սատկեցնէ ձեզ: Մեքսիկայի մէջ կ'երեւի նախատինք է անցնիլ մէկու մը եւ իր գաւաթին մէջտեղէն: Ինծի պատմեց թէ օր մը սպաննած է խեղճ Հոլանտացի մը որ չէր գիտեր սովորութիւնը:

— Գլուխը չէ՞ն ցուցուցած:

— Ո՛չ, իր ընտանիքին շնորհիւ որ երկրին մէջ ամենածանօթներէն է եղած, գործը խեղդեր են, եւ Թերթերը գրեր են թէ Հոլանտացին անձնասպան եղաւ: Կրնայ եւ ճիշդ ըլլայ: Ձեզ կարծեմ որ ձեր Մեքսիկացին որ եւ է կարեւորութիւն ընծայէ ուրիշի կեանքին:

Էշընտէն աւելի հետաքրքրուեցաւ: Սկսաւ զննել իր պետին դեղնած ու խորշոմած դէմքը: Գիտէր որ ան պարապ տեղը չէր ըրած այդ ակնարկը.

— Իրականին մէջ մարդկային կեանքին գինը շատ կը չափազանցեն. ինչպէս եթէ բուէին թէ նիքերն արժէք մը ունին փոքերի խաղանիչները, մինչդեռ անոնքիրականին մէջ անուանական արժէք մը ունին միայն: Ճակատամարտի մը միջոցին մարդիկ զօրավարի մը համար ուրիշ բան ըլլալու չեն եթէ ոչ խաղանիշեր: Զօրավարը կորսուած է եթէ ինքնիրեն Թոյլ տայ զանոնք համարել կենդանի էակներ:

— Բայց, անհատապէս կան խաղանիշեր որոնք իրենք իրենց Թոյլ կուտան զգալ ու մտածել եւ եթէ մտածեն թէ մարդիկ պարապ տեղը վտանգի ենթարկած են զիրենք, կրնան ըմբոստանալ յաջորդ անգամուն:

— Վերջապէս, այդ չէ խնդիրը: Իմացանք որ ոմն Կոստանտին Անտրէասի, Պոլսէն կուգայ գաղտնի փաստաթուղթերով: Այդ փաստաթուղթերը մեզի պէտք են: Ցոյն մըն է, Էնվէր փաշայի մէկ գործակալը եւ անոր ամբողջ վստահութիւնը կը վայելէ:

Միւս կողմէ Էնվէր անոր միջոցաւ թերանացի կը հաղորդէ այն բոլոր տեղեկութիւնները զորս վտանգաւոր կը գտնէ գրի առնել: Անտրէասի Պիրէոսէն կուգայ «Իթաքէ» շոգենաւով, եւ Բրինտիզի պիտի հիջէ Հռոմ երթալու համար: Գերման դեսպանին պիտի յանձնէ փաստաթուղթերը եւ դեսպանին պիտի հաղորդէ մնացածը:

— Հասկցայ:

Այդ միջոցին Իտալիա տակաւին պատերազմին չէր մասնակցեր: Կեղրոնական պետութիւնները ամէն կարելին կ'ընէին զայն իր չէզոքութեան մէջ պահելու համար, իսկ Համաձայնականները կ'աշխատէին ապահովել անոր մասնակցութիւնը:

— Մանաւանդ, պէտք չէ խնդիր ունենալ իտալական իշխանութեանց հետ, կրնան ճակատագրական բարդութիւններ ծագիլ: Բայց ամէն գնով պէտք է Թոյլ չտալ որ Անտրէասի Հռոմ հասնի:

— Ամէն գնո՞վ:

— Դրամը բանի չի ծառայեր, պատասխանեց Ռ., շրթունքները կծկելով անողորմ ժպիտով մը:

— Այն ատե՞ն:

— Գլուխնիդ մի ճաթեցնէք:

— Վատ երեւակայութիւն ունիմ:

— Նափոլի պիտի երթաք ճաղատ Մեքսիկացիին հետ: Ան ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ Քուպա վերադառնալ: Ինչպէս կ'երեւայ, իր կուսակցութիւնը ապստամբութիւն մը կը պատրաստէ եւ կ'ուզէ տեղին վրայ գտնուիլ, յարմար ժամուն Մեքսիկա նետուելու համար: Բայց այլեւս տասնոց չունի: Ամերիկեան դրամ բերէ եւ ձեզի պիտի յանձնեմ այս գիշեր:

— Մե՞ծ գումար է:

— Բաւական: Ուսափ հազար տոլարնոց կտրօններ առէ: Աւելի գիւրին պիտի ըլլայ ձեզի համար: Մեքսիկացիին պիտի տաք երբ Անտրէասի փաստաթուղթերը ձեզի յանձնէ:

Հարցում մը եկաւ Էշընտէնի շրթունքներուն ծայրը, բայց ուրիշ ըրաւ:

— Լաւ հասկցա՞ծ է ինք որ կ'սպասէք իրմէ.

— Կատարելապէս:

Դուռը զարկին: Բացուեցաւ եւ զօրավարին մէջ Մեքսիկային երեւցաւ.

— Ահա եկայ, բարեւ, գնդապետ: Շատ ուրախ եմ իմ ձեզ տեսնելուս.

Ռ. ոտքի ելաւ:

— Լաւ ճամբորդեցի՞ք, Մանուէլ: Ձեզի կը ներկայացնեմ Պ. Սոմըրվիլը, որ ձեզի պիտի ընկերանայ Նափոլի երթալու համար, զօրավար Քարմօնա:

— Շատ ուրախ եմ, պարոն Էշընտէն: Այնքան ուժով սեղմեց ձեռքը որ մարդը վեր ցատկեց:

— Ի՛նչ բռունցք, զօրավար:

Մեքսիկացին իր ձեռքերուն նայեցաւ ինքնահաճութեամբ:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
15
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1933

15 Octobre
1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2513

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊՐՈՎՕԿԱՑԻՈՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ»

Բոլորովին ուրիշ հարցի մը մասին կ՚ուզէինք խօսիլ, կերակի օրով, երբ ստացանք Բարեգործականի դիւանին հոկտ. 13 թուական դեկոյցը:

Քիչ անդին հրատարակուած է դեկոյցին հիմնական մասը,— քաղուածք մը՝ Հայաստանի վարչապետ Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի մէկ նամակէն, որ կը խօսի ներգաղթի մասին:

Չենք յունեցանք ամբողջութեամբ տալու դեկոյցը: Բայց, հարկ է յատեղ վերլուծել նամակին առաջին մասը, որ կը ներկայանայ նոր երեսով:

Այսպէս, Բարեգործականի հաղորդած դեկոյցին մէջ, Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան կ՚ըսէ.

— «Բայց չեմ կարող չյայտնել Ձեզ, որ 32–33 թվերին ներգաղթողների մէջ եղան առանձին տարրեր, որոնք չնայած մեր կողմից ձեռք առնված բոլոր միջոցներին, դեռես չեն կարողացել կամ ցանկացել կապվել ու յարմարվել իրենց տրամադրուած աշխատանքներին, գերադասում են յաճախակի փոխել աշխատանքի վայրը, մէկ աւանից միւսն անցնել; Յիշեալ տարրերը բացառապէս այն շրջաններից են, որոնք վերջին տարիների ընթացքում արտասահմանում կտրուած են եղել արտադրական աշխատանքից, զբաղուել են մանր առեւտրով, կորցրել են արտադրական աշխատանք կատարողի նկարագիրը, մարդիկ, որոնց մէջ խոր արմատներ է թողել նպաստընկալի հոգեբանութիւնը ի միջի այլոց Հայաստանից փախուստ տալու մի քանի դէպքերը ... այս շրջաններից են դուրս եկել:

Թամկավար պաշտօնաթերթին մէջ, այս միեւնոյն հատուածը կը վերջանայ հետեւեալ խօսքերով.

— «Ի միջի այլոց, Հայաստանից փախուստ տալու մի քանի դէպքերը, որոնց շուրջ այնքան պրովակացիոն «աշխատանք» ծաւալեց արտասահմանեան մամուլը, այս շրջանից են դուրս եկել»: (Ապագայ, 14 հոկտ.):

Հիմա դուք ալ հարցուցէք մեզի հետ.

— Ո՞րն է Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի նամակին վաւերական պատճէնը, Բարեգործականի հաղորդա՞ծը, թէ ռամկավար պաշտօնաթերթին հրատարակածը:

Բանգէտներ պիտի պատասխանեն թէ Բարեգործականի դիւանը խոհեմութիւն սեպեր է յապաւել վերջին հատուածը, յանուն «վերապահութեան»:

Այդ պարագային, «Ապագայ» ի՞նչպէս կրնայ հրատարակել զայն...

Պատասխանը կուտայ ռամկավար պաշտօնաթերթը ինք, յայտնելով թէ Բարեգործականի գրասենեակին դիմած են, տեղեկութիւններ քաղելու համար: Եւ,

— «Պիտի պատրաստուի այս օրերս զեկոյց մը այդ մասին, պատասխանեցաւ մեզ եւ թոյլատրուեցաւ այդ առիթով կարդալ եւ անկէ առնել հետեւեալ հատուածները Հայաստանի Ժող. Գործավարներու խորհուրդի նախագահ Տէր Գաբրիէլեանի նամակէն»:

Ուրեմն Հայաստանի վարչապետը իրապէս գրած է այդ փոքրոգի տողերը, հոգ չէ թէ անձնական նամակի մը մէջ:

Այս ճշդումէն յետոյ, մի՛ հետաքրքրուիք մնացեալով:

Այսինքն, մի՛ հարցնէք թէ՝ Բարեգործականի դիւանը ի՛նչ նուրբ դիւանագիտութեամբ ռամկավար պաշտօնաթերթին կը յանձնէ անձնական նամակ մը, կը թոյլատրէ որ ան իր ուզած եղանակով օրինակէ եւ տպէ այդ նամակը, իսկ ինք խոհեմութիւն կը սեպէ «կլորցնել» նամակը եւ զեկոյցի մը վերածելով մամուլին հաղորդել չարաթ առտու, երբ արդէն լոյս տեսած է «Ապագայ»ն... (Մենք միեւնոյն թղթատարով ստացանք զեկոյցը եւ պաշտօնաթերթը):

×

Հիմա խօսինք Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի հետ, դէմ դիմաց եւ հրապարակաւ, ոչ թէ անձնական նամակներով:

Ի՞նչ կ՚ըսէ Հայաստանի վարչապետը.—

1. Գաղթականներուն «մեծագոյն մասը, 95 առ հարիւր այսօր արդէն կեանքի եւ ապրուստի հաստատուն պայմաններու մէջ են, կերտում են իրենց երջանիկ ապագան»:

2. Բայց, «ներգաղթողների մէջ եղան առանձին տարրեր, որոնք չեն կարողացել կամ ցանկացել կապուել եւ յարմարուել»:

3. «Յիշեալ տարրերը բացառապէս այն աշխատաւորներն են որոնք կորցրել են արտադրական աշխատանք կատարողի նկարագիրը, մարդիկ որոնց մէջ խոր արմատներ է թողել նպաստընկալի հոգեբանութիւնը»:

4. Հայաստանի փախուստները «մի քանի դէպքեր» են, որոնց շուրջը «պրովակացիոն աշխատանք»ի ձեռնարկած է «ծանօթ հոսանքը»: (Կարդա՛,— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը):

Ինչպէս կը տեսնէք, Հայաստանի վարչապետին համար ալ ո՛ր եւ է արժէք չի ներկայացներ փախուստներու խմբական եւ եղերական հանգամանքը:

Նամակը գրուած է սեպտ. 4ին, մինչեւ սեպտ. 20 հասած էին 31 հոգի: (Առաջին կարաւանը, 38 հոգի, այր, կին, երախայ, Հայաստանէն ճամբայ ելած էր յուլիս 18ին):

Եւ սակայն, Գ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեան այս ամէնը կը համարէ «մի քանի դէպքեր»: Ճիշդ ինչպէս ռամկավար թերթերը, որոնք իրենց նստած տեղը գիտեն ամէն բան, եւ պէտք չունին դիմելու «թ՚ուրիշի օճախ»ին:

Միեւնոյն ատեն, վարչապետը ուժ տալու համար իր խօսքին, քար մըն ալ կը գլորէ Դաշնակցութեան եռեւէն, անոր մամուլին կատարած պարտականութիւնը հռչակելով «պրովակացիոն աշխատանք»: (Հայերէ՛ն գրեցէք, Գ. վարչապետ, կամ եթէ օտար բառ պիտի գործածէք, գոնէ ցանազանեցէք ածականն ու գոյականը: Ֆրանսացին կ՚ըսէ՞ — «էօվռը պրովակատիւ»?):

Բայց թողունք բառը եւ առնենք ոգին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հակաարէական ցոյցեր Պաղեստինի մէջ

Գրած էինք թէ իսլամական կոմիտէն ցոյց մը կազմակերպած էր ուրբաթ օր, բողոքելու համար Գերմանիայէն փախած Հրեաներու ներգաղթին դէմ: Մարդասպանը Կիպրոս գացած ըլլալով, փոխանորդը արգիլեց միթինկը: Բայց եւ այնպէս, կարելի չեղաւ բոլորովին արգիլել ցոյցերը: Երուսաղէմի Արաբները փակած էին իրենց խանութները: Հազարաւոր Իսլամներ թափօր կազմեցին փողոցներուն մէջ, լուտանքներ տեղալով Հրեաներուն վրայ եւ բողոքելով անոնց ներգաղթին դէմ: Կէս օրէն յետոյ, 1500 – 2000 հոգինոց բազմութիւն մը փորձեց հին քաղաքը մտնել, ցոյցերը շարունակելու համար կառավարութեան շէնքին առջեւ: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ բիր գործածել: Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ վիրաւորուած են 11 հոգի, որոնց հինգը ոստիկաններ:

Հոգատար իշխանութիւնը այնքան խիստ միջոցներ ձեռք առած էր որ, նոյնիսկ օդանաւ գործածելու կը պատրաստուէր:

Արաբական կոմիտէն որոշած էր սեւ ցանկը անցընել իր անդամներէն անոնք որ չէին ուզեր մասնակցիլ ցոյցին: Մասնաւոր հրահանգներ ուղղուած էին գիւղերը, որպէսզի Երուսաղէմ ղրկեն իրենց ներկայացուցիչները: Բայց կառավարութեան ձեռք առած միջոցները ազդեցին չափաւոր Արաբներուն վրայ եւս, որոնք խոհեմութեան յորդորներ կարդացին:

Ասորիներու պատրիարքին բողոքը

ՄԻՋԱԳԳԵՏՔԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ասորիներու պատրիարքը կոչ մը ուղղելով բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներուն, կը խնդրէ աջակցութիւն ընծայել իրենց կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, պաշտպանելու համար ասորական դատը: Պատրիարքը կը բացատրէ թէ ինչպէս, 1930էն ի վեր, մտահոգութիւն յայտնուած էր Ասորիներու ապագայի մասին: 1931ին, պատրիարքը աղերսագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, կ՚ըսէր,— «Եթէ հոգատարութիւնը վերնայ առանց ազդու երաշխիքներ հաստատելու մեր պաշտպանութեան համար, հետեւանքը պիտի ըլլայ մեր բնաջնջումը»:

Պատրիարքը կ՚ըսէ թէ Իրաքի կառավարութեան նշանակած տեղաւորման լիազօրը միայն խորհրդատուի հանգամանք ունէր, ոչ թէ գործադիր իշխանութիւն, եւ, իբրեւ պաշտօնեայ, անշուշտ կառավարութեան քաղաքականութեան պիտի հետեւէր: «Լրագրական պայքարը հանրային կարծիքը պատրաստեց սրբազան պատերազմ սարքելու համար Ասորիներուն դէմ, եւ հետեւանքը այն եղաւ որ 1933 օգոստոսին այրեր, կիներ եւ մանուկներ կոտորուեցան»: Պատրիարքը կ՚աւելցնէ թէ Անգլիոյ օդանաւային պաշտօնեաները ուրիշ բան չէին կրնար ընել եթէ ոչ լուսանկարներ առնել օդէն, իսկ անոնք որ Իրաքի կառավարութեան մէջ կը գտնուէին, չէին կրնար այցելել դէպքին վայրը: Վերջացնելով, Պատրիարքը կը խոստանայ նոր մանրամասնութիւններ հաղորդել պատահած դէպքերու մասին եւ կրկին աջակցութիւն կը խնդրէ, ուժ տալու համար ասորական դատին:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարին

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Գ. Թիթուլէսքօ երեք յաջորդական տեսակցութիւններ ունեցաւ Պուլկարիոյ վարչապետին հետ, օրուան հարցերու մասին: Թագաւորն ալ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ: Գ. Թիթուլէսքօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— Իմ այցելութեանս նպատակն է ուղղակի կապ հաստատել Պուլկարիոյ վարիչներուն հետ, անկեղծօրէն պարզել Ռումանիոյ տեսակէտները՝ օրակարգի հարցերու մասին եւ անոնց կարծիքներն իմանալ միջազգային հարցերու մասին: Ես մասնաւոր առաքելութեամբ չեմ եկած, այլ եկած եմ իբրեւ բարեկամ եւ կը բաժնուիմ աւելի բարեկամացած: Արդարեւ, խորապէս յուզուած եմ ինծի եղած ջերմ ընդունելութենէն: Համոզուած եմ թէ կարելի է տեւական եւ արդիւնաւոր բարեկամութիւն մը հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ: Այստեղէն կ՚երթամ Էնկիւրի, բարեկամութեան դաշինք մը ստորագրելու համար Թրքական հանրապետութեան հետ, յետոյ պիտի երթամ Աթէնք:

Պատասխանելով հարցումի մը, Գ. Թիթուլէսքօ ըսաւ թէ մտերիմ տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Պոլիս եւ Կարոլ թագաւորներուն միջեւ:

Նախարարը Սօֆիայէն մեկնեցաւ ուրբաթ օր, մասնաւոր կառախումբով Էնկիւրի երթալու համար: Պուլկարիոյ վարչապետը ողջերթի գնաց մինչեւ Ֆիլիպէ: Թագաւորը Ս. Ալեքսանդրի պատուանշանին առաջին աստիճանը տուաւ Գ. Թիթուլէսքոյի:

Պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ երկու նախարարներուն խօսակցութիւնները շատ սիրալիր էին եւ պիտի շարունակուին, Պոլիս եւ Կարոլ թագաւորներուն ատեն:

Բալխաշակի հրկիզման դատը

Ուրբաթ օր շարունակուեցաւ վկաներու հարցաքննութիւնը: Նախագահը յայտարարեց թէ հրդեհին «վերակազմութեան» գործողութիւնը կ՚ապացուցանէ որ միայն մէկ հոգի մագլցած է խորհրդարանին պատշգամը, եւ ոչ թէ երկու: Ընդհ. դատախազը դիտել տուաւ թէ ինք վերապահ է եւ իր կարծիքը պիտի յայտնէ երբ որ ժամանակը գայ:

Պուլկար ամբաստանեալներուն փաստաբանը առաջին անգամ խօսք առնելով, պահանջեց դէմ դիմաց հանել կարգ մը վկաներ, որով պիտի հաստատուի թէ իր փոխանորդեալները ուրիշ տեղ կը գտնուէին հրդեհին գիշերը:

Ցետոյ լսուեցաւ այն ոստիկանը, որ ձերբակալած էր Վան տէր Լիւպէն: Վկան յայտարարեց թէ ամբաստանեալը միայն տաբատ մը հագած էր, որուն գրպանէն գտաւ անցագիր մը: Համայնավար կուսակցութեան անդամատոմս չկար: Ամբաստանեալ Թորկլէր կարգ մը հարցումներ ուղղեց վկային.— Երբ խուզարկեցիք Վան տէր Լիւպէի վրայ, համայնավար կուսակցութեան անդամատոմս կա՞ր:— Ո՛չ:— Համայնավար կուսակցութեան մէկ յայտարարութիւնը կա՞ր:— Ո՛չ:— Թերթեր գտա՞ք:— Ո՛չ:— Երբ բռնկած ճաշարանին դուռը բացիք, օդի հոսանք զգացի՞ք:— Ոչ:

Այս վերջին հարցումը կարեւոր համարուեցաւ, որովհետեւ եթէ պատուհանը կոտրած ըլլար, ինչպէս կ՚ըսէ ամբաստանագիրը, յայտնելով թէ Հոլանտացին այդ ճամբով մտած է, ոստիկանը ճաշարանին դուռը բացած ատեն օդի հոսանք պիտի զգար:

7ՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Երուանդ Փիլոսեան, Արմշատցի 20 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 2. Մերգիլ Տօպանեան, Իզմիրցի, 26 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 3. Օննիկ Մենէնեան, Աֆ. Գարահիսարցի, 25 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 4. Գէորգ Շաքիրեան, Աֆ. Գարահիսարցի, 20 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 5. Խաչիկ Մկրտիչեան, Իզմիրցի, 19 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն: 6. Վարդգէս Յարութիւնեան Ատափազարցի, 19 տարեկան, մեկնած Յունաստանէն:

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՍԿՍԻ 1934ԻՆ, ԵԹԷ...

Առաջին կարաւանով՝ 2-3000 հոգի

Երէկ Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք զեկոյց մը, որ կը ներկայացնէ քաղուածքներ՝ Հայաստանի վարչապետ Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի մէկ անձնական նամակէն (4 սեպտ.), կուտանք հիմնական մասը.—

Նման պայմաններում չունենալով մանաւանդ պատրաստի բնակարանների ֆոնդ, մենք չէինք կարող կարճ ժամանակով չընդհատել ներգաղթի գործը: Շեշտել ենք, որ ընդմիջումը ժամանակաւոր է:

Կ՚ուզէի այս նամակով հետեւեալը յայտնել ձեզ. կառավարութիւնը ծրագիր է մշակում 1934 թուի սկզբից վերսկսել ներգաղթը, այն հաշուով որպէսզի առաջին կարաւանը երկիր հասնի ոչ շատ ուշ քան 1934 թուի մարտ – ապրիլը: Առաջին կարաւանով նպատակայարմար ենք համարում ընդունել 2–3000 հոգի, որոնցից կէսը Նուպարաշէնում հաստատուելու է եւ երկրորդ կէսը Երեւանում հաստատուելու, շինարարութեան վրայ աշխատելու պայմանով: Եթէ արտասահմանի ակնկալուած նիւթական օժանդակութեան գէթ Ռուսագոյնը ժամանակին հասցուի, յոյս կայ 1934 թուին շուրջ 7–8000 նոր գաղթականներ ընդունել: Որոշած ենք մեր բարեկամ ընկ. Դ. Շահվերտեանին ոչ ուշ քան 1934 ու յունվարը Եւրոպա ղրկել ձեզ հետ միասին գործնականօրէն սկսելու համար ներգաղթի կազմակերպման գործը:

Ինչ խօսք, որ այս անգամ պիտի աշխատուի չկրկնել անցեալ տարուայ սխալները, այսինքն առ այժմս կազմել ներգաղթողների կարաւանները բացառապէս արտադրական աշխատանքի ընդունակ, որակաւոր մարդկանցից: Այստեղ ձեռնարկել ենք անհրաժեշտ միջոցների, մինչեւ գալուստը ներգաղթողներին անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու համար»:

Գերմանիա չուզեր տեղի տալ

Զինաթափութեան գերմանական գլխաւոր պատուիրակը Պերլին հասնելով, անմիջապէս ընդունուեցաւ Գ. Հիթլէրի կողմէ: Իր փոխանորդը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Ժընեւի մէջ.— Մեր կառավարութիւնը ստիպուած է պնդել մասնաւորապէս հետեւեալ երկու կէտերուն վրայ.— 1. Պէտք է անյապաղ գինաթափ ըլլան այն պետութիւնները որոնք չեն եղած հաշտութեան դաշնագիրներուն համաձայն.— 2. Գերմանական բանակին ալ թոյլատրել իր ուժին համապատասխան պաշտպանութիւն մը, ձեւափոխումէն անմիջապէս յետոյ:

Գ. Փոլ Պոնքուր Ժընեւ մեկնեցաւ նորէն, դաշնակիցին հետ խորհրդակցելէ յետոյ:

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակները կը պահեն իրենց համաձայնութիւնը հիմնական հարցերու մասին, բայց վերջին պահուն որոշեցին բանաձեւ չներկայացնել այս մասին: Պատճառը այն է որ, Իտալացիները լուռ կը մնան, իսկ Գերմանիան չուզեր տեղի տալ հաւասարութեան հարցին մէջ:

Խնայողութիւն, կրճատում, տագնապի տուրք

Կառավարութիւնը կը պատրաստուի խորհրդարանին ներկայացնել նոր եկամտացոյցը, որ կը տրամադրէ խոշոր կրճատումներ եւ նոր տուրք մը, հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար: Բոլոր պետական պաշտօնեաներէն հարիւրին 5 միջինակ տուրք մը պիտի գանձուի: Հարիւրին 1, 2 կամ 3 պիտի աւելնայ այդ տուրքը, համաձայն թոշակին կարեւորութեան: Միւս կողմէ, բացառիկ տուրք մը պիտի հաստատուի այն հարկատուներուն վրայ որոնք առ նուազն 1930 տարուան հաւասար զուտ եկամուտ մը ունին: Այս կարգի հարկատուները 1934ին պիտի վճարեն յաւելուածական տուրք մը, 1933ի եկամուտին վրայ:

Ռուսաճապոնական վէճը ծանրացած

«ՎԱԽԿՈՏ ՇՈՒՆԵՐ»ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ ռուսաճապոնական վէճը նորէն ծանրացած է: Մանչուրիոյ պետութիւնը զինուոր կը համախմբէ սահմանագլուխին վրայ: Ամէն գործ դադրած է Հայլար քաղաքին մէջ:

Խարպինի խորհրդային հիւպատոսը հինգերորդ անգամ ըլլալով բողոքագիր մը ուղղեց հինգ խորհրդային պաշտօնեաներու ձերբակալման առթիւ.

Ճափոնի արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Սիրելի՛նդ իմ,

Սիրունդ կաղուար մանչերու, աղջկանց ուժանակութիւնով թրջուած երիտասարդներու,

Սիրունդ «գրական թերթ» հրատարակելու մարմաջովն այրած թղթակցող,

Սիրունդ, որ ժուռ կուգաս Փարիզի Սէն – Միշէլ պողոտային վրայ ոտատակ ծամելով,

Սիրունդ, որ մանկ կուգաս Մարսէյլի Գանըպիէր պողոտային վրայ հօր վաստակ ուտելով,

Սիրե՛լինդ իմ, ապիկա՛ր սերունդ, կ'ուրանամ քեզ երբեմն՝ կաստղութեան պահերուն մէջ։

Տասը տարի առաջ, երբ դեռ նոր քայլ կ'առնէի գրիչ – բռնող մեր խուցիներուն մէջ, ես տարուեցայ քաղաքի հրաշալի ծրագրով մը, — նո՛ր կատուցանելու նպատակով անյուշ։ Պատերազմէն դուրս ելած ժողովուրդները՝ շատեր յեղափոխութիւնով մը այլակերպուած, շատեր ալ արեան ժահրային տարրերու — կորուստով մը նորոգուած, — երիտասարդացան ազգ եւ ազինք եւ թշնամիք։ Ընդհանուրին ծերացա՛ւ, պառաւցա՛ւ Հայոց ժողովուրդը։ Հզօր ժողովուրդներն իսկ իրենց ճակատագիրը յանձնեցին երիտասարդներուն, — աշխարհի ամբողջ իր բախտը յանձնեց նոր սերունդին։ Ընդհանուրին, գլուխը պահ մը Հայոց ժողովուրդին կացութիւնը, — կը տեսնէ՞ք ուրէ երիտասարդ որ գործի գլուխ ըլլայ, տարիքով մարդիկ են նստեր, տեղատարուեր՝ չեն իրենց ձեռքին։

Տասնեակ եմ պատերազմին մէջ, տատասխան եմ պատերազմէն վերջ, եւ ասկայն աւելի կատաղի եմ կատեր անցնող 10 տարուան ընթացքին։ Ուսմունքի հետ էի, ՑԱՌԱՋԻՆ հետ էի, ՄԵՆՔԻՆ հետ էի, հետն էի ամէն կատաղ կամ չկատաղ բոլոր երիտասարդական շարժումներուն։ Վինճեցայ, հարուածեցի, յարձակեցայ, հոգեհաց, վիրաւորեցի։ Ու քանի՛ կը կուռէի, այնքան հոգիիս մէջ կանուխէս պատերը մեր երիտասարդութեան աստղարձան, հայ ժողովուրդին երիտասարդացման։ Շատեր կ'ըսէին թաքեւմանապր — Պատրաստ չէ ձեր սերունդը, ձեր երիտասարդութիւնը դեռ դուրս չի գար, ըսե՛ր են այդ ճիգերը։ Եւ սակայն ես տարուած էի պայքարին արդուած խանդավառութեամբ։

Ցաւօղութիւններ ունեցանք, — գիտեմ։ Եւ սակայն յաղթութիւններ կ'ուշանան, սակայն, — նոյն իսկ գիծաքի խուանդերն կը յեշեցնեն մեզի թէ յաղթութիւնը խլած են ձեռքէ անդի։

Աւելի ձեռնտու սերունդ կ'ունենանք մեր սերունդը։ Արդարեւ ծախուած են ունինք, — ոչ անյուշ ագահութիւններէն եւ արժանարներէն։ Ձե՞ր մեր մէջ ալ կայիի օձիլի քաղուած ըրած ազգը, ըրլենուն քայլենէն

ինչպէս կ'ըսէ մեր անմահ ժողովուրդը, վերջապէս խելքէ – պակասներ, որ կը գիտանան տարիք գրագէտ մը երկու տողնոց գրախասով։ Ասոնց եր մը գաղափարական են, եր մը առակալեր, եր կը կարծեր։ Ասոնց մէջ ամէնէն արիկանները անոնք են, որ նախ կարմիր եղած են, յետոյ գաղափարական յետոյ առժանաւոր։ Զինչի փոփելիւ, բայց երիտասարդի մը առաւելաւոր զատելը ամէնէն անհոգութիւն, — որ ինքի տրուած ըլլայ տեսնել այս վերջին տարիներուն։ Սերունդին այս քայքայման ներկայ կրակ կը ծախէ երթման հոգիիս մէջ։ Կեցցեն որբերը, սակայն։ Դիտոցները գիտեն անհուշող, որ ՑԱՌԱՋԻՆ եւ ՄԵՆՔԻՆ հետ կրանորո ծաղելաց այն ատեն' երբ կը ստեղծէի նախնորութիւն ատլ որբերուն։ Անկարգ սերունդ մը աճա, որ թէ եղաւորդ յարմարկ մը արժանագրել մեր պատմութեան մէջ, անդրժան պէտք արժանավորք պարտական ամարտութիւն մը։ Ահա թէ ինչու հետն եմ այս սերունդին։ Դուք մեր չարքերն ներս չէք կրնար գտնել ժնտապաշ քաղկինակով տղաք, չըզան քարոզ մը զարդարուած փողկապներ կրող երիտասարդները, ծիծ – ծիծի եղանակով մը գրելու եւ խօսելու վարժուած ձևերերը, տարեցները աքտիներու վրայ հոգեհան բռնող գահաւորակներէն, քողզի մը հասակով աղանականներ, տերուն պզպզարանիւր վրայ սմ — տը — լէքի գրող պզրդիկ մանուկներկններէ, հարուստներու եւ պաշտանողականներու փորքերուն։

Որբերու Միութեան շարքերը լեցուած են երիտասարդներ, որոնք պքայնելու են (օրուան քառով) եւ պքատասիր։ Զարքայլ, խեղճը, կարշեղ, զրենական, իրադասը։ Զեն ճշեր ու չեն ծանուեր։ Դիտեն թէ ինչ կ'ուզեն։ Հայոց պատմութեան մէջ չեղաւ սերունդ մը, որ այսքան յստակ բանաձեւէր իր պահանջները, այսքան գործնական ձեւէր ծրագիր մը։

Ապուար մանչերու սերունդը չէ այս — մեր շարքայիններ բանուոր են բարձրան բացառութեամբ, աշխատանոց եւ կոշկակարի ձեռքերով, ծառի պէս մեծցած հասակով։

Ու ալ սա քիչ մա լիւ? սերունդին պէս, իրենց առանձնաներուն համար իրարմէ դուխատ մտնելու աս տողով պէս Էֆենտինե՝ Ամերիկա եւ կուտ են որբերը, պէտք չունին ուրիշի կոշտիկները։ Ինչ որ կ'ընեն, կը հասկնան թէ չաւ կ'ընեն։

Ես այս աղոյ հետ եմ։

Այս աղոց կողքին դէպք բռնած' պէտք չարունակեմ պարտաւոր ուղղել ոչ թէ մեր սերունդ վեռակեսցրոն, այլ թշնամի բոլն ճակատին, որ կ'աշխատի ստեցիկները աւելցնել մեր մէջ։

ՑԱՌԱՋ, խորապէս ցանկալով, կը հրատարէր սովորը հայ երիտասարդական կազմակերպութիւն։ Այս յօդուածաշարքը կը սկսի, պարտաւորիչ ձեռքիս, ժտանելու համար այդ հարցին։ Հաւատացող մը չէ թէ կարելի է հայ երիտասարդական ընդհանուր կազմակերպութիւն մը ստեղծել(*)։ Առաջարկը պէտք ճնշող իրեն միայն գեղեցիկ երազ։ Անշուշտ մինչեւ, այն օրը երբ կը յլանայ պայքարը կամ նախապատրաստութիւնը, զոր պէտք բանաձեւէ կուսակցական թերթի մը կարգապահութեան առաձնաներուն քաղաքարած չափով։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ռմանէ առաջարկեցին Զ. Ո. Միութիւնը դարձնել կարկոյ երիտասարդական այդ ընդհանուր կազմակերպութեան։ Ո՛չ, Զ. Ո. Միութիւնը ամենայն Հայոց երիտասարդական Միութիւն չէ։ Թէեւ իր շարքերուն մէջ կան ու կրնան մտնել ոչ – որբ երիտասարդներ, սակայն մեր Միութիւնը առ այժմ կ'ուզէ հեռու մնալ նոր ստանձնելիքներէն եւ չշեղիլ գծուած ճամբէ մը։ Այսուհանդերձ կը մեծնայ երիտասարդական շարժումներու, ինչպէս եղբօր պէս է Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ։

Շ. Ն.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՍԹԸՐ ՊԼՈՔԻ ՑՈՂՈՒԱԾԸ

ՄԱՐԿ ԹՈՒԷՆ

Մեր յարկին բարեկամը, միսթըր Ճօն Պլօք, — Վիրճինիա Սիթիին — գեղեցր ուշ ատեն եկաւ խմբագրատուն երբ մենք սգնական խմբագրի մեր պաշտօնը կը կատարէինք։ Նոր կակղի մը արտայայտութիւնը դէմքին, ու ձեռնակունին, ան կամաց մը սեղանին վրայ դրաւ իր գրած յօդուածը ու մեկնեցաւ։ Դրան առջեւ կանգ առաւ, կարծես ճշմելու տրիէլ իր դղացումներուն, որովհետեւ կարենայ խօսիլ, եւ, գլխով ցոյց տալով գրութիւնը, ըսաւ. — «Քարեկամներէս մին — ո՛, ինչ գժբախտութիւն», ու լացաւ։ Մենք զգացուեցանք իր վիշտէն բայց ան կարող եղանք զայն կանչելու եւ մխիթարելու, որովհետեւ անմիտասցու դրան սանր։ Թերթը արդէն խոկ ուղարկուած էր տպարան, բայց գիտնալով որ մեր բարեկամը շատ կը փափաքէր տպուած տեսնել իր այդ գրութիւնը, եւ խորհելով որ' թէ զայն թերթին մէջ անեսնէ' իր վշտահար սրտով բաւական պէտք թեթեւնայ, տպագրութիւնը շրահակեցինք եւ գետեղեցինք իր հետեւեալ գրութիւնը, —

ՎՇՏԱԼԻՑ ԴԷՊՔ ՄԸ

«Երէկ երեկոյեան, ժամը 6ին մօտ, երբ միսթըր Ուիլեըմ Շուլէյէր, Սանֆրանցիսկոյէն հին ու յարգուած բնակիչ մը, իր տունէն դուրս ելաւ' քաղաքը երթալու համար, բան մը զոր երկար տարիներէ չարունակ ըրած է, բաց ի 1850ի դաշնաց, երբ հիւանդացած էր քանի որ մնասնուած էր' փորձելով կեցնել ձի մը, որովհետեւ անսանձելի դարձած էր ան ճամբուն վրայ եւ ձեռքով վանելով ու պոռալով, որ եթէ լուրջ առողջ կատարած ըլլար այդ բանը, ձին աւելի պէտք վախնար փոխանակ իր վազքը զաղրեցնելու, հակառակ անոր որ վտանգաւոր էր ոչ միայն իրեն համար անձնապէս, այլեւ աւելի դառն ու ցաւալի այն պատճառաւ որ երբ կը կորսնցնէր մաքը, որ հոն էր ու տեսած' եղբօրան պատահարը, հակառակ անոր որ գոնէ հիմա ունէր, հակառակ անոր որ նախապատշաճ չէր որ ան ուրիշ առիթ մը ըլլար եւ ոչ թէ հոն, ուր այդ դէպքը պատահեցաւ. որովհետեւ ան ընդհանրապէս իր տեղէն չարժիլ, միշտ մը չէր, այլ բոլորովին հակառակը, ինչպէս կը դիտէն, կատ էր որ իր մայրը, որ մեռած է, եղևական յարուցեալ յուսով երեք ու սայլակ մարիներ առաջ, իրթեւ իրական քրիստոնէուհի, ասանց ու է խորամանկութեան կամ կեղծաւորի, 1849ի հրդեհին պատճառաւ, որ ամբողջովին փճացուց անոր կարուածքը։ Այս գժբախտ պատահարը քով մեզ բոլոր զգուշացնէ, ու մեզ մէն այնպէս մը ըլլալու որ երբ մեռնելու ժամանակը գայ, կարենանք մեռնիլ։ Ձեռքերնիս դնենք մեր սրտերուն վրայ եւ հանդիսաւորապէս եւ անկեղծօրէն երդուինանք, որ այսօրուընէ անդին պէտք զգուշանանք քուեւոր գաւաթներ։ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ».

Խմբագրապետը եկաւ ու աւազին աղմուկ բարձրացուց։ Մարդկորփածուտէր, բռունցքը կը զարնէր սեղանին ու խօսքը ինծի կ'ուղղէր' արտէն աւատարին մը։

Ըսաւ որ թէ կէս ժամուան մը Թողու Թերթը, համեկայող մանուկ կամ յիմար պէտք խաղէ գիր։ Ու աւելցուց թէ միսթըր Պլոքի դառնակսկիծ յօդուածը պարզապէս արտայայտութիւն է դառնակսկիծ յիմարութեանց, եւ թէ անոր մէջ ոչ կէտեր կան, ոչ մտածում, ոչ ալ փաստեր, եւ հետեւաբար, պէտք չէր զայն տպել։

Եւ այս բոլորը որովհետեւ բարեկամս եմ ես։ Ոչ մէկ անգամ նման անզգայ մէկն եղած ըլլայի, միսթըր Պլոքին պէտք թողի թէ չէ կարող ըսելու իր գրութիւնը, որովհետեւ ուշ է, բայց, ոչ, իր վիշտը խառնեց սիրտս ու ես ուղարկեցայ որ կրնամ սփոփել զինք։ Նոյն իսկ չկարցողի իր յօդուածը' անհետելու համար թէ զէչ բան մը կայ՝ մէջը, այլ միայն քանի մը տող գրեցի ու զայն գրելէ տպագրելու։

Եւ ինչ եղաւ իմ փափկանկատութեանս վարձատրութիւնը։ Ամբողջ փոթորիկ մը' նախատինք եւ զգացումնական հալածանքներու։

Անձամբ պէտք կարդամ յօդուածը ու պէտք տեսնեմ թէ իրապէս ամբողջ այդ աղմուկը հիմք ունի՞։ Եթէ այո, պէտք խօսիմ հեղինակին հետ։

Կարդացի յօդուածը ու հարկ է խոստովանիլ որ առաջին ընթերցման քիչ մը մութ թուեցաւ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, զայն անգամ մը եւս պէտք կարդամ։

Կարդացի երկրորդ անգամ, ու ան ինծի աւելի մութ թուեցաւ, քան առաջին ընթերցում։

Զայն կարդացի հինգ անգամ ու քայց քաղ կարիք կեցած սերս' եթէ հասկնայի իր միտ բանին։ Զի տակաւ որեւէ վերլուծման։ Հոն բաներ կան, զորս բնաւ չեմ հասկնար։ Զեմ գիտեր թէ ինչ է պատահած Ուիլեըմ Շուլէյէրի, թէ Սաուխիաքերի ո՞ր մասին մէջ կ'պարէր ան, թէ' քաղաք երթալու համար ձամբայ ելած ըլլալ հատա՞ծ է իր տեղը, եւ, եթէ հասած է, ի՞նչ պատահած է իրեն։ Ինչ է նման պատմոցի գժբախտ դէպքը ունենալով խորագրին արտակարգ բնոյթը, պաաաճի էր որ յօդուածը աւելի յատ տեղեկութիւններ պարունակէր, քան ինչ որ կուտար։ Իրականին մէջ, սակայն, ան մութ է, — ոչ միայն մութ, այլեւ բոլորովին անհասկնալի։ «Վշտաւորին գէպքը կոչուած միսթըր Շուլէյէրի ոտքին կոտրի՞լն է, որ պատահած է տասնէմէնք տարի առաջ, եւ այնքան մեծ վիշտ պատճառեց միսթըր Պլոքին, որ գինքը ուղիղ եկաւ խմբագրատուն եւ ինքն ալ տուաւ թերթին ապարանք թղթին, հարցնելու համար հաղորդելու թէ ալ չաղասին թէ՞ արդեօք հուն մը գիծ մը եղած է։ Եւ կամ երկար տարի ... մեծին աւելի ալ ... որ անոր որ գժբախտ պատահարն դրկը եղած է ան)։ Մէկ խօսքով ի՞նչ է ...

ԹԱՒ ՁՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՏՐՏՈՒՄ ԵՐԳ

Եօթնեակորդ Ցանին համար,

Հոկտեմբերին աշրաքը' առաւօտին մէջ քամնուած, Կարօտագին ծիրանուած' ես անհամատ կ'աղօթեմ...

Արե՛ւ քող մաղեի' դաշտերուն վրայ,
Սրտիս խարերեն ստուե՞ր կը սուրայ,
Ստո՛ւեր բարեկամ, բարձրուած՝, արի՛,
Դուն ծայր՝կ եղիր' այս դաշտին վայրի...

Եղի՛ր ցայգերգ կիթառի,
Երգդ յանձնէ հովերուն,
Եւ երբո՞ւն, երբո՞ւն՝
խօսէ' աշնան աստղերուն՝

— Սի՛րտեր, սի՛րտեր վիրաւո՛ր,
Սիրտեր այրո՛ծ, մեծցո՛ր,
Ի՞նչ սուգ, ի՞նչ կայծ ինտաւո՛,
Բոց կ'ըլլայ ձեզ քեւաւոր...

— Մի՛ հաւատաք սէրերուն,
Նայուածքներուն սեւեռուն,
Ձեզ կանչող քեւերուն՝
Ըսէք' «օձե՞ր զալարուն»...

Ցեռայ, շան մը պէս տրտում,
Դուինդ ուղղած լուսեակին'

— Պահէ' սիրտդ ինձ համար,
Եւ դիւթանքդ անհամար,
Թողուբին մը պա՞րտ իմ քեզ,
Իմաստն հո՞ն է' «Եսեւտի ները»

Եւ, սիրե՛լիս,
Ո՛չ քու երգդ աղօթէ,
Ո՛չ ալ իմ աղօթս երգէ,
Պէտք ըլլամ որ ըմբռնեմ
Երգիդ տակ' այս եղէգ...:

ՌՈՒՍՏԱՄՈՐ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՆԱՐ — Ռ. Ֆըայէ Փրէսէ» Աւստրիա Մեծագոյն օրաթերթը, երկրորդ հատուած մը եւս կը հրատարակէ այս գիրքէն զոր գրած է Ֆրանց Վէրֆէլ։ Մուսա լերան հերոսամարտի մասին։

Առաջին մասը հրատարակեցինք անցեալ կիրակի։ Կուտանք հիմա երկրորդը։

Ի՞նչպէս։ Բոլոր այս հողերներուն մէջ, որոնք հիմա չշեղակալուած յուսահատութեան ժամանուած բառնախոբէն կը պաշտպանէ, կա՞յ մէկը որ այս պարզ գաղափարը, ինքնապաշտպանութեան եւ ուժի պարզ գաղափարը ըմբռնած չըլլայ. ա՛յնքան երկար ըսպասուած վերջ։ Գաղափար մը որ այս ցեղին այնքան մօտիկ է, հին աւանդութիւններով ալ։ Ոտար մը, օտարական մը, Եւրոպայէն եկող պարո՞ն մը պէտք էր այս գաղափարը պարզելու համար։ Ո՛չ, ո՛չ, չա՛տ լաւ է որ այս հողերներուն ըմբռնած են այս գաղափարը, բայց իրենց ապարդիւն ջնջել մը միայն։ Նոյն իսկ երկու հոգի մինչեւ գաղտագողի խօսակցութեամբ մինչեւ այդ գաղափարը Հէթուլէքներուն վրայ կը հնչէր։ Մինչեւ սակայն ի՞նչ մը պէտք ունի, երկնող քմրածութեան պահուն, կը նախադրէ թէ մեծ ճակատագիրը ենթեւ պէտք է երթայ կրկէ Մուսա Տաղին վրայ' սուր գալարի ներոքին պարփակած, մազերներ ներս քամելով, եւ յետոյ, ո՞վ են ասոնք, ինձ, լաւած վիշտախոր, հոգևոր ծանր նշանակ ցեղ մը ամէնէ եւ ճնշած մէկը մէջ, առանց ի բանով կիրաց, եւ է քաղաք։ Աւուր մէջ ալ շատ չէ Հայերուն քիւր, եղածին ալ յաւակութեան, փերթերուն, հացերայայկալ վրայ չափնելէն, հետեւապէս ո՞րը կը վճարել բան ըմբռնոր եւ կուռել ընդունելը։ Նշանակալ Ալէքսանդրէթի մէջ կ'ապրին մեծերուն փոխիդութեան մաս մը հարուստներ, սեղանատուներու եւ գիշերանքան հողօֆեւթինը չեն տեսնալ տեղեկութեամբ մէջ, Պէյրութ եղածին պէս։ Ներքին հողին գրաշած այս գրաւոր ջոկերը չեն խորհիր թէ Մուսա Տաղի այս ափ մը ճակատակններին վրայ։ Անոնց մէջ չի գտնուիր եւ է մարդ որ երեց Անտիոք Բաղդասանանի հողին ունենայ։ Անոնց իրենց ամէնքը կը փախչին եւ սոցանեաններուն պէս կը թողուիր մեզ խորհեր

Մէկ երկուքն ալ, իրենց գոյքն ու կեանքը փրկելու համար, իսլամացած են, յանձնելով ինքզինքնին ձեռքին քրէականութեան բոլ գանձիկ։ Ո՞չ, վեր մարդիկը, անդին հիւսիս արեւելքի մարդիկը, Վանեցեսին ու Պոլսոցեալներ, սրքան զտարեր էին։ Վան եւ Պոլիս, հայաբնակ մեծ քաղաքներ են, ազատագրուած, եւ հոն նորություն կարողանանք ուժով։ Հոն զբոսքներ կան, Իշխանականի կուսակցութեան պատուիրականը։ Անոնց կրցան ժողովուրդը զուտ զէնք զինել եւ տալ ժողովրդեան։ Հոն գիւղերն էր խորհիլ զինուորութեան մասին եւ կազմակերպել զայն։ Բայց այդ ամենակ ... որպէսզի պարտադր զօրքերը կը փրկեր ու ուրախ ինքը իր ճամբէն. կուսակցական գրունք ... աշխատող ... թէ Եւ հոն անդրանիք ... հոն եղած փորձով Ապրիլն երկրներ աստղերուն կ'առեջապրել պաշտպանութիւնը, եր պաշտպանութեան կը ռիսկ ձերունդ էր կառէր։ Թերթ ալ եւ գիրքեր կը մանեն ... ինքնին տարօրինակ արշաւուած ու ժամանակակից ... կոմիտասին ... Փութալ եւ ծանծաղական ... թշնամանքներն ... ընդհանուր ... Լոյս, Վասքն։ Այս ամէնքն կեղծադար, Հայերէն դերաներ ընկած ազատուելու կրնալ, սակայն, հոդքի ամէն եւ, մէթ հարցն ... Տեր Հայկազուն անոր մօտ ... Հոս Բոլոր երեւցող պէտք նոր ... անոնք ալ յոյս կ'ունենային Ձեռնակերտ ... Թուղթ ... Լծուած մէջ, սակայն, պէտք կ'ըմբռնենք ... ապահովութեան ... որ նոյն ջոկին ...

Այդ մէրջեր ուրիշ բաղդադ ...

պատուելի մը, Ցաւոյթին Նովեազեան, կ'առերը ամբողջ հանդարտեցնել։ Այս ազդակ մարդն մարդը այս աղբինէ պարտաւորեցաւ կրի։ Ալ ունենալ իր կեղե՞նը, որ յուշած անոր վրայ կը վարէր եւ կ'ուշեր արգիլել գինքը որ մի զոհել անձեւերանք մեծ քիչ մը զարձէ։ Նովեազեան իր տեսք ծանր բարձրացուց, որպէս աղ կրնար։

«Փրկասու խոսքը կը պատուիրէ մեզի իշխանութեան հնազանդիլ։ Փրկութեան խօսքը կը հրամայէ մեզի յարմի հակառակ չ'ընելու։ Իմ պաշտօնս Աւետարանի է։ Զեմ կրնար գիտակցութեան հակառակ երբեք հոգեւոր իմ հօտիս։

Պատուելին, որ Բաղդասեանի տանմէն մէջ վերջերս հիւանդական ժամանակ մը պաշտպանութեան պարտէն էր, իր առնէջէն հիմնաւորման մէջ հաստատողականմ ... Այս ձեռքերն ... յուսալից առաջ ... Ձենք հոն գտնէ ...

գաղելը պէտք ունենայ ամբողջ գին վրայ, բոլոր բովանդակ գիրներու եւ հայ ազդիկներուն։ Այս վտարանդութիւնը ... Բարեկամը ... կրնայ գալ ... ԵԹԷ նոյն խեկ իր ... Պատուելին ... կը ուզանք ճամբեն։

«Ո՞վ կրնայ ենթադրել թէ մեր բարոյականը ... Տեր Հայկազունը եւ Արամ մասնակի գուշակայինը ... մնայ խորհրդակցութիւնը իրենց ... Մեր ... Տեր Աւոուած ... նուիրեն գրելէ մեզի։ ... իրենց ... Փրկութեան ... Հայերուն մէջ ... մարմնիս ... Թէ ձեզ ... գալ ... երկրին ... պիտի ... ինչպէս ... Հայկաի մէջ ... մարմինը ... պիտի ... ներկայ ... ունենան ... ինչե՞ւ ...

...ալ չէ որ բռնած չէ թէ Շուի ... էր խաւ էր, կամ՝ իր կինն էր հար... ...ս, եւ կամ իր զաւակը — ուրեմն ...ն բան կը ծառայէն առ Թունաւոր ... քաջ բաները: Կը խորհիմ որ ...թէ իր՝ մեծերը Գլոգ խմած չըլլայ ...յ Թունաւոր գաւաթը, այսքան մեծ ...ով պիտի չբարձրանցնէր՝ յիմար ...ութեան ալ վկայի մը համար Պար... ...ոչ ալ վերակարգացի այդ յիմարու... ...ոց գրութիւնը, ու կրկին բան ...ոց անոր մէջ: Կ'երեւի թէ, երա... ...ապահուած է բան մը, բայց ան... ...ի է ճշդել թէ ի՛նչ է եղած եւ ...ի վտանգուած: Դժբախտաբար, ...է խնդրեմ միայն Գլոգէն որ, ...ի վերջ եթէ իր բարեկամներէն ...ն բան մը պատահի, իր հաղոր... ...ութեան կցէ ծանօթագրութիւն ...որ ինձ հնարաւորութիւն տայ ...լու թէ իրապէս ի՛նչ է պատա... ...եւ որի՛:

...եւ, աւելի շատ, համաձայն ...որ մեծին իր բոլոր բարեկամնե... ...թէ ինքզինքս անգամ մը եւս ...ինդրնալու վիճակին մէջ՝ ...ին նման յօդուածի մը մէջ բա... ...ունիմ ձգելով...

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

1933

...պէս գրեցինք, լոյս տեսաւ այս ...ով գրական ֆրանսերէն պարբե... ...մը. Պարբերականին նպատակն ...երկայացնել տարին շարքէ շա... ...Համեստաբար, գալ տարի թերթը ...կոչէ 1934 անունը: Վերցնելով, ...եալ հրաշաթաթէրթէ, պարբերա... ...ւանդէտ սովորական բացա... ...թիւնները, խմբագրութիւնը այս ...թը կը կոչէ չտեհսութիւն (մակագին) ...ելով անգլուամերիկեան ձե... ...Ուերմն, պարբերականին ձեւը ...կ մը համաշխարհային է, որ ...ացուի տարուան գրական եւ գե... ...ստական հունձքին վրայ:

...թին ճիշը սակայն կը մատնուի ...ռաջին թիւէն ղիմագծով: Ար... ...ւ երիտասարդական չունչ մը ու... ...ձեւորը զարդարուած է նկարա... ...ւ երիտասարդներու, — մէկը ...— որոնք կը նային հեռուն: ...կը ժպտի գալիքին, մինչ ըն... ...մը սեւաղտիկ կը թուի: Ե... ...ութեան շարժումին նուիր... ...ըլլալով, խմբագրութիւնը մաս... ...մը յատկացուցած է բոլոր ...արդական կազմակերպու... ...Աշխատակիցները եւ, երիտա... ...եւ առաջաւոր դէմքեր, իրենց ...ին օտարներ ալ:

...ագրութիւնը այսպէս կը բանա... ...իր ուղղութիւնը.—

— Ինչո՞ւ «1933»ը:

...սրաայայտելու համար մեր ...թիւնը օրուան թերթը դառ... ...հետեւելու կեանքի շարժման, ...մնալու այսօրուան, այսօ... ...ուան, օգտագործելու կեն... դանքի եւ երիտասարդ ուժերը, նը-պաստելու որ ծնին ու տարածուին պայքելու արժանի տարրերը, մինչ մատնելով երկրին եւ քաղաքակրթութեան գերագոյն շահերու մասին:

Մեր ծրագիրը կը կայանայ, ուրեմն, մէկ բառի մէջ.— ընդոծ:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր ուղղութիւնը

... Երեք ամիսէն «1933»ը պիտի վերածուի «1934»ի. Ցաւօք աւելի կ'ունենանք դառնալու:

Դատելով առաջին թիւէն, ողջունելի փորձ մըն է այս եւ գնահատելի: Սրտով կ'ունենանք անդրադառնալու իր նոր թիւերու բովանդակութեան:

„Հայոց գրական նուաճումները"

— o —

Անրի Ժիւլիէն, Մարսէյլ — Սուառի մէջ, մեծ գովեստով կը խօսի հայ մըշակոյթին մասին: Արագ ակնարկ մը նետելով «ակիզբէն մինչեւ մեր օրերը» կը յիշէ Հայկն ու Արամը, դիցաբանական նահապետները, հեթանոսական մը հայկական բարձրաւանդակին վըրըջանը, քրիստոնէութեան երեւումը, մօգութեան դէմ պայքարները, գրի գիւտը:

«Ինչպէս կը տեսնուի, կը գրէ Անրի Ժիւլիէն, ազնուականութեան ընձայականներով հարուստ ժողովուրդ մըն է այս, որ այնքան դժբախտութիւն կրեց եւ լքուած մնաց:

Իր գրականութիւնը փաստ մըն է մեզի, եւ ի՛նչ թանկագին փաստ: Շընորհիւ հրաշալի հարստութեան հարյերէն լեզուին, որ զարկէ ի վեր գործիքն է գարձած իրական արուեստագէտներու, նշանակալից չէ՞ միթէ, իր քաղցրաձայնութիւնը այնքան պարտադրիչ է, որ համաձայնութեան եւ ձեւաբանութեան օրէնքները յեղաշրջուած են համաձայն այդ պահանջին, — հայերէն գրականութիւնը կրցած է զարգանալ եւ հասնիլ բարձրագոյն աստիճանի մը, երբ արեւմտեան գրականութիւնը իր առաջին մանկութիւնը կ'ապրէր տակաւին:

Հայերէն գրականութեան սկիզբը եւս նման է բոլոր գրականութիւններու սկիզբին, — ժողովրդական երգեր, որոնցմէ մէկ քանին յաջորդներուն է աւանդեր Մովսէս Խորենացին:

Նախաքրիստոնէութիւնը, որ կ'աշխատէր Աստուածաշունչին ստորածմամբ, Հայաստանի բերաւ օտար տարրեր, որոնք թէեւ քիչ մը փոխեցին, բայց եւ այնպէս հարստացուցին իր լեզուն:

Այսպէս կամ այնպէս, նախաքրիստոնէութիւնը ծնունդ տուաւ Սուրբ Գրոց երկու մեծ թարգմանութիւններու, — մէկը Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ թարգմանուած, որ աւելի գարձաւ երկաթագիր այբուբենի մը գիւտին, իսկ միւսը, դարձեալ Հայու մը կողմէ, Վուլֆիլա, այլ թարգմանուած տարբեր գաւառաբարբառով մը, Վիսիգոթներու լեզուով, երբ կը սկսի ծագումը գոթական այբուբենին, տակաւին գործածելի Գերմանիոյ մէջ (խմբ. ծիւլիէնի այս երկրորդ ուսանդութիւնը անծանօթ կը մնայ հայ գրականութեան պատմութեան):

Առանց ուզելու մանրամասն ուսումնասիրել հայ գրական ինքնատիպ արտադրութիւնները, կարելի չէ լըռութեամբ անցնիլ Մովսէս Խորենացիի գործին, ինչպէս Ներսէս Շնորհալիի անթիւ եւ միայանդ բանաստեղծութիւններուն վրայէն.

Հետաքրքրութենէ զուրկ չէ յիշել այն նպաստը, զոր Ֆրանքները հայթայթեցին հայ գրականութեան: Ծանօթ է թէ Խաչակիրներու արշաւանքի շրջանին սերտ յարաբերութիւն մը կը մշակուէր այս երկու ցեղերուն միջեւ: Այսպէս, Արտա Հայուհին ամուսնացաւ Կոտֆրուա տը Պույեոնի եղբօր հետ, իսկ Հայակիլիկիոյ թագաւոր Լեւոն Մեծագործը՝ Անտիոքի իշխանուհիին հետ: Եւ վերջապէս Ֆրանքներ նստան Հայաստանի թագաւորական գահուն վրայ:

Ցաւարումէ մը յետոյ, երբ հայ գըրականութիւնը եթէ բոլորովին չկորսուեցաւ, գէթ գնաց ապաստանիլ այն հայ գաղութներուն մէջ, որոնք կը վայելէին Լեհաստանի ասպնջականութիւնը, — այնտեղ փայլեցան, շատերու կարգին, Ստեփաննոս Թոքեան եւ Ստեփաննոս Լեհացանցի, — վերածնունդ մը կը սկսի, ԺԸ. գարու կիսուն, Մխիթար Սեբաստացիի հետքին վրայ:

Այնուհետեւ Հայաստան տեսաւ որ գրական ամէն սեռի մէջ, — թատրոն, պատմագրութիւն, փիլիսոփայութիւն, բանաստեղծութիւն, — սկսան յայտնուիլ իր զաւակները, որոնք յառաջ տարին իր մշակոյթը եւ արուեստ

Դեռ աւելին: Հայ մը, Պոյաճեան, տեսուչ կը կարգուի Օսմանեան Համայսարանին, Դէլիանեան՝ կրթական նախարար Ռուսիոյ, Եաքուպ Արթին փաշա՝ նախարար Եգիպտոսի, Տօքթ. Կոպոցա՝ նախարար Հունգարիոյ: Դեռ կրնայինք շարունակել այս ցանկը:

Չենք ուզեր քննել այն հարցերը, որոնք կը պառակտեն Հայերը, ոչ ալ կ'ուզենք գիտնալ թէ ո՛վ իրաւունք ունի, — անո՞նք որ կ'ուզեն անկախութիւն մը իրենց հայրենիքին մէջ, թէ անոնք որ կը գոհանան տեղական ինքնավարութեամբ մը:

Կարեւորն այն է թէ այս փոքրիկ ժողովուրդը իրաւունք ունի պահանջելու, որ օտարները գիտնան թէ ով էր եւ ով է տակաւին գրագէտներու, բանաստեղծներու, գիտուններու եւ արուեստագէտներու փաղանգի մը, թէ հայ ազգը միայն «չարչիներէ», առեւտրականներէ չի բաղկանար, այլ եւ ունի մտքի մշակներ»

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

„Միացեալ ճակատ"ի խղկատակութիւնը

■■■

Ինչպէս գրած էինք, այս միջոցին զանազան փորձեր կը կատարուին Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա, «միացեալ ճակատ» կազմելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Նիւ Եորքի մէջ ալ այս գործին գըլուխն անցած էր Հօկի վարչութիւնը, քաջալերութեամբ անխիղճ արքեպիսկոպոսի մը ստեղծած մթնոլորտէն:

Իսկոյն չար բախտէն, ճակատը ճեղքուած է առաջին փորձին իսկ:

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ «Հայրենիք»ի թղթակիցը (29 սեպտ.) —

Սեպտ. 24ի կիրակի օրը, Նիւ Եորքի 30րդ փողոցի եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ Հօկի կողմէ հրաւիրուած խորհրդակցական ժողովը: Կը կարծուէր որ այս ժողովին ներկայ պիտի գտնուէին 30է աւելի հայ կազմակերպութիւններ — քաղաքական կուսակցութիւններ, Բարեգործական Միութիւնը, եկեղեցիներ, Հայրենակցականներ, Պետական Կարմիր Խաչ եւն. եւն. հիմը դնելու համար «միացեալ ճակատի» մը ընդդէմ Դաշնակցութեան: Ժողովին սակայն ներկայ գտնուեցան միայն ... 12-14 հոգի, հետեւեալ դասաւորութեամբ.—

3 հոգի Հօկի կողմէն, 1 քանուորական, 2 ներկայացուցիչներ ռամկավար կուսակցութենէն. 1 Հնչակեան, 2 հոգի 30րդ փողոցի հոգաբարձութենէն (երկուքն ալ ռամկավար), 1 Համբնի Հայր. Միութենէն, 1 Կեսարիոյ Վերաշինաց Միութենէն, 1 հոգի ալ Արաբկիրի Հայրենակցականէն:

Հրաւիրուած բազմաթիւ հայրենակցական միութիւններէն երեքը միայն պատասխանած են եւ ներկայացուցիչներ ղրկած: Ոչ Բարեգործականը եւ ոչ ալ Կովկասահայոց Միութիւնը ներկայ գտնուեցաւ այս ժողովին:

Խօսակցութիւնները տարուեցան մօտաւորապէս այն ձեւով, որ արդէն բացատրուած էր Հօկի կոչ — հրաւէրին մէջ, այսինքն՝ ժամանակը եկած է որ մեր իրականութեան մէջ գործող բոլոր ուժերը միանան ընդդէմ Դաշնակցութեան.

30րդ փողոցի եկեղեցւոյ երկու ռամկավար հոգաբարձուները նոյն իսկ յայտարարեցին, որ իրենք յարգանք ունին Եռագոյնին հանդէպ, թէեւ չեն նկատեր զայն Հայոց ներկայ դրօշակը եւ իբրեւ հոգաբարձութեան մը ներկայացուցիչները իրենք չեն կրնար մաս կազմել քաղաքական միացեալ ճակատի մը ընդդէմ Դաշնակցութեան: Առիկա կը նկատեն իրենց կոչումէն եւ իրաւասութենէն դուրս բան մը:

Ներկաները յայտնապէս ճնշուած էին, եւ խորապէս հիասթափուած:

Իրենց ձախողութիւնը պարտկելու համար սակայն ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը՝ «միացեալ ճակատի» յետագայ աշխատանքներուն ընթացք տալու համար:

Թուրքիան ալ կը պատրաստուի

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶԵՐՈՒ ԴԷՄ

:-: —

ԿԱՂԻՆԻ ԿԵՂԵՒԸ ԱՊԱՀԻՆ ...

Պատերազմի միջոցին թունաւոր կազերու դէմ պաշտպանուելու խնդիրը մտահոգութիւն կը պատճառէ բոլոր երկիրներու մէջ: Որովհետեւ այս անգամուան պատերազմի ռազմաղաշտը պիտի ըլլայ ամբողջ երկիրը եւ սաւառնակները պիտի կարենան իրենց ռումբերն ու թոյները թափել ռազմաճակատէն մղոններով հեռու քաղաքներու վրայ:

Պոլսոյ մէջ այս պաշտպանութեան կարեւորութեան մասին հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնները ըրած է, Համալսարանի նախորդ դասախօսներէն քիմիագէտ Շէվքէթ պէյ.

— Թունաւոր կազերու դէմ գործածուելիք դիմակները 100—150 ոսկի կ'արժեն, այնպէս որ ութ հոգիէ նոց ընտանիք մը 1200 ոսկիի պէտք ունի ընտանիքի բոլոր անդամները ստոյգ մահէ մը փրկելու համար: Ես տեղական դիմակներ պատրաստելու փորձեր ըրի եւ տեսայ որ կարելի է 10—15 ոսկինոց դիմակներ պատրաստել մեր միջոցներով: Այս գործը Կարմիր Մահիկի իրաւասութեան մէջ ըլլալով, ձեռնարկներ կ'ըլլան ժողովուրդին մատչելի գինով դիմակներ պատրաստելու: Վերջերս իմացանք որ Գերմանիոյ մէջ 30 ոսկիով դիմակներ կը հայթայթուին գործաւորներուն:

Կազերուն տեսակները բազմազան են. կան որ թոքերը պատռող հազեր կը պատճառեն եւ ենթական արիւն կը փսխէ, ոմանք շնչահեղձ կ'ընեն, ուրիշներ առատ արցունք թափել կուտան եւ աչքերուն կը վնասեն: Կան նաեւ կազեր — եւ ասոնք ամէնէն զարհուրելիներն են — որոնք մորթէն ներս կը թափանցեն եւ քայքայիչ վէրքեր կը բանան մարմնին վրայ: Այս կազերը կօշիկին ներքեւէ կպչին անգամ կրնան անցնիլ: Կազերուն համար անթափանց են միայն երկաթն ու ապակին:

Ուրիշ քաղաքներու բաղդատմամբ, Պոլիս ամէնէն քիչ ենթակայ է թունաւոր կազերու աւերումին: Մեր այս շրջանը միշտ օդային հոսանքներու մէջ ըլլալով, կազերը կը ցրուին: Միայն թէ Գասըմփաշի եւ Անատոլուի երկաթուղիի ծովեզերեայ գիւղերը կրնան վտանգաւոր նկատուիլ, որովհետեւ հովերը այդ ուղղութեամբ կը փչեն:

Կազին դէմ հաւաքաբար պաշտպանուելու համար Պոլսոյ պատմական ջրամբարներէն օգտուելու գաղափարը գործնական չեմ գտներ, որովհետեւ անոնք այնքան հինցած են որ կատարեալ նորոգութիւնը կարելի չէ: Իսկ ամենափոքր ճեղքուածք մը մահուան առջեւ բացուած դուռ մըն է վտանգի պարագային:

Թող զարմանալի չթուի երբ ըսեմ թէ կաղինի կեղեւը հիանալի միջոց մըն է կազերուն դէմ պաշտպանութեան համար: Այս կեղեւը ածուխի եւ փոշիի վերածելով դիմակներուն վրայ երբ քսուի, կազերը կը ծծեն: Գերմանիոյ մէջ հասկցուած եւ փորձուած է այս պարագան, ու այս պատճառով կեղեւաւոր կաղին կը գնեն անոնք, միջուկը ուտելու, կեղեւն ալ կեանքի պաշտպանութեան գործածելու համար...

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Հանրապետութեան 10րդ տարեդարձը բացառիկ կերպով մը տօնելու համար, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնըւին Թուրքիոյ ամէն կողմը, մանաւանդ Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ: Հոկտ. 29էն մինչեւ 31, երեք օր ու երեք գիշեր անընդհատ թրքական կարմիր դըրօշներով ու գաւիններով պիտի զարդարուին եւ լուսազարդուին բոլոր պետական պաշտօնատուները, մասնաւոր եւ հանրային հաստատութիւնները, դպրոցները, որբանոցները, հիւանդանոցները, մզկիթները, եկեղեցիները, սինակոկները, կամուրջները, հրդեհի աշտարակները, եւն. եւն. եւ խրախճանութիւններ պիտի կատարուին ամէնուր եղ:

Գրեթէ բոլոր գիւղերու մէջ պիտի կանգնուին մէկէ աւելի յաղթական կամարներ, որոնց թիւը 200էն աւելի պիտի ըլլայ ապահովաբար: Այս հանդէսը տօնի ընթացքին, շոգենաւի, շոգեկառքի, թրամվէյի եւն. նման փոխադրական միջոցները կէս գինով պիտի փոխադրեն ժողովուրդը տեղէ տեղ:

ՆՈՐ ԿԱԶ ՄԸ ԵՒՍ

Քլէմոն Ֆէռանի մէջ, բնագիտութեան ուսուցիչ մը, Պ. Լէժոն Պէս, որ միեւնոյն ատեն տնօրէնն է քաղաքին քիմիական հաստատութեան, նոր կազ մը գտած է: Գաղտնի պահելով գիտական բաղադրութիւնը, հնարիչը կ'ըսէ թէ նոր կազը հեղուկ է եւ բնականաբար շոգիներ կ'արձակէ: Կ'այրէ կը գրգռէ կոկորդի ցնցուղները, աչքերը եւ առ հասարակ մարդկային մարմնի բոլոր մասերը, ըլլան իսկ չոր: Փորձեր կատարած են շունի մը մերկ մարմնին վրայ եւ կենդանին մեռած է քանի մը ժամէն: Որ եւ է դիմակ չի կրնար պաշտպանել: Հարկ է ամբողջ մարմինը պատսպարել: Պատերազմի պահուն, կարելի է ութ օրուան մէջ այս կազը լեցնել ռումբերու մէջ:

...մահը:

...թիւն Նօխուտեան չկրցաւ ա... ...չբռնակել խօսքը, որովհետեւ ...ալուն ձայնը խեղդուեցաւ խո... ...ու կորուկ կնոջական ձայնէ մը: ...իննով սեւ հագուստներու մէջ ...յփարաւայել երեւոյթը իրօք ...ւն մայրիկ Անթառամն էր, ...բժշկին կինը: Այո՛, նոյն նա՛ ...իկ Անթառամ, օժանդակող, քա... ...իչ, մայրիկը մայրերուն, որմէ ...ան երկար ճառ չէին լսած նոյն ...անոնք՝ որոնց օգնած էր բանիւ ...րծով: Թանձկատոր սեւ գլխանո... ...ումէն, եւեւ սահած էր իր ոչ ...ին ճերմկած, մէջտեղէն դիծով ...ուած մազերուն վրայէն: Խորա... ...կարմրցած դէմքէն դուրս կը ...իր քիթը ազնուականօրէն: Լայն ...էն ղէպ ի վեր կ'աճէր քաջա... ...կերպարանքը, պլլուր պէջի ...նտած բարձր: Հազարաւոր ղաւ ...կնճիռներ կուգան կը շրջա... ...անոր վճիտ ծաւի աչքերը. Եւ, ...եւ, Անթառամ Այլուռնի երե... ...էր տիրական հեռու թմբատ ...

...կին եմ» — լիահագագ ձայնը ...րկրակապէս անցորը էր իր առա... ...վանկիններով — «Ես կին մըն եմ ...կը խօսիմ յանուն բոլոր կինե... ...Շատ իսկ վշտակիրած եմ եւ, ...քանի անգամներ մնացած է սիր... ...Երկար ժամանակէ ի վեր մահը ...համար կարեւորութիւն չունի: ...պիտի չսարսիմ երբ գայ. Բայց ...չուզեմ վճասութեան մէջ, ...վրայ պիտի չսատկիմ, պիտի ...մ, ո՛չ, ոչ. Ձեզ ուզեր ազդ մը-նալ տարագրութեան սեւէ կայանի մէջ անպատիւ մարդասպաններու եւ նոյնքան անպատիւ անդիմադիր զոհերու մէջտեղ, ո՛չ, ոչ: Մենք կիներս չենք ուզեր այսպէս, ո՛չ, մենք ո՛չ: Ու եթէ այրերը այնքան վատ են, մենք կիներս միմինակ պիտի պաշտպանենք մեզ եւ պիտի քաշուինք Մուսա Տաղ... Գաբրիէլ Բագրատեանի հետ»:

Այս մոլեռանդ աղաղակը ժխոր մը առաջ բերաւ, առաջինէն շատ աւելի խիստ: Այնպէս կը թուէր թէ խելայիղները ահա վայրկենաբար դանակ պիտի քաշեն, եւ Թուրքերուն միջեւ ցաւ ըլլալիք նախճիրը պիտի կանխէ. Վարժապետները պատրաստուեցան, իրենց գլուխը ունենալով Շատախեանը, ամբոխին մէջ նետուիլ կռուողները իրարմէ բաժնելու եւ, ի հարկին, ոստիկանի պաշտօն կատարելու համար: Փոքրիկ նշանով մը Տէր Հայկազուն ետ կանչեց զանոնք: Բոլոր վարժապետներէն եւ թաղականներէն աւելի լաւ կը ճանչնար ան իր ժողովուրդը:

Այս պոռթկումը կուլ չէր: Պարապ յուզում: Տարագրութեան հրամանին տակաւին պատրաստ չեղող այս հաւաքներուն գիտակցութիւնը դանդաղօրէն միայն կրնար կուլ տալ բանախօսներուն այս որոտընդոստ խօսքերը: Հոգեւորականին մէկ նայուածքը բաւ կ'ուղէր — Թողէ՛ք զանոնք: Ինք համբերութեամբ կը դիտէր իրարանցումը, որուն մէջ հեզահոծ գերակշիռ կ'ըլլային կանացի ձայները, Անթառամէն գրգռուած: Նաեւ արդէն որ խօսք առնեն ուրիշ բանախօսներ, որոնք կը փափաքէին, ինչպէս զոր օր. Ոսկանեան: Իրաւունք ունէր այսպէս ընելու: Ժխորը, նոր սնունդ չգտնելով, կարծուածէն շատ աւելի շուտ մարեցաւ: Քանի մը վայրկեանէն ինքն իրմէ վերջացաւ, մարտուք եւ հեծկլտուք միայն մնալով: Հիմա ժամանակը եկած էր Տէր Հայկազունին, որ կորուկ կերպով կացութիւնը լուսաբանէ եւ եզրակացութիւն մը առաջ բերէ: Աջովը հանդարտութեան նշան մը ըրաւ.

«Գործը շատ պարզ է», ըսաւ անեւթեւեթ ձայնով, թէեւ մէն մի վանկ առր արտասանելով, որպէսզի ամբոխին բթացած միտքին մէջ թափանցէ. «Երկու առաջարկներ եղան: Մեր առջեւ կը պարզեն անոնք երկու ճամբաները՝ որոնց մէջ կրնանք քալել: Այս երկուքէն դուրս ուրիշ ճամբայ չկայ մեզի համար: Մին, պատուելի Նօխուտեանի ճամբան, զապթիէներուն հետ մեզ կը տանի դէպ ի արեւելք, միւսը, Գաբրիէլ Բագրատեանի ճամբան, մեր տեղական գէնքերով կ'առաջնորդէ մեզ Տաւլանըր: Իւրաքանչիւրը ազատ է իր ճամբան ընտրելու, ի՛նչ կերպով որ ցոյց կուտայ իր բանականութիւնը եւ կամքը: Այլեւս աւելորդ է խօսիլը, որովհետեւ ինչ որ պէտք էր ըսուեցաւ: Կ'ուզեմ որոշումը պարզել ձեզի ամէն կերպով: Պատուելի Ցարութիւն Նօխուտեան թող բարեհաճի պարանին միւս կողմը բակին մէջ երթալ տեղ բռնել: Ով որ պատուելիին համամիտ է, ով որ կ'ուզէ տարագրութեան երթալ, թող հետեւի անոր: Սակայն ով որ Գաբրիէլ Բագրատեանի կողմնակից է, թող հոս կեցած տեղը մնայ: Անհապաղելու հարկ չկայ: Ժամանակ ունինք»:

Ցանկարծ խոր լռութիւն: Տիկին Նօխուտեանի կողկողագին լացը միայն կը լսուէր: Մերուին պատուելին գըլուխը թաղած էր կլոր գլխանոցին մէջ: Խորհուրդի ծանր բեռ մը անոր իրանը ծռած էր դէպ ի գետին: Մըտածկոտ այս դիրքին մէջ երկար ատեն մնաց: Ետքոյ սկսաւ խլրտիլ իր ոըրունքները: Տանրաքայլ ու երերագին շարժեցաւ դէպի այն վայրը, զոր Տէր Հայկազուն մատնանիշ ըրած էր իրեն: Պարանը գլուխէն անցուց անճարակ շարժուձեւով մը: Խռհանոցին ու լուսաւորանին այդ բակը կը տարածուէր գրեթէ մինչեւ ամարանոցին բուն չէնքը, ծաղկաթումի մը պատով բաժնուած: Խոշոր բակը բոլորովին ամայի էր: Տունին ծառաները ամէնքն ալ ժողովին մէջ էին հոս ու հոն: Նօխուտեանի կարճ ու բարակ սրունքները վճռական ճամբան կորեցին, բաւական երկար ատեն, մինչեւ որ ծաղկեթումը հասաւ, ուր կռնակը ամբոխին տուած, դէրք բռնեց: Արտասուայեղց կինը հետեւեցաւ անոր: Դարձեալ երկար դադար մը, մարդ տեղէն չէր շարժեր, ոչ ալ չշուկ կար բնաւ: Ետքոյ երկու հոգի ալ ճամբայ ելան ամբոխին մարմինէն, մէջինի վրայ կոխած պէս դանդաղ ու մըտածկոտ: Վերջապէս սակաւաթիւ մարդիկ, Պիտիասի բողոքական հասարակութեան պատկանող, որոնք իրենց կիներուն հետ ծերունի պատուելիին ետեւէն գացին մինչեւ որ անոր ամբողջ հօտը հաւաքուեցաւ շուրջը, երկտասարդ ու ծեր:

Միւս գիւղերէն ալ քանի մը հոգի անոնց միացան, որոնք տարագրութիւնը կը նախընտրէին, բայց այնպիսիներ էին ասոնք, որոնք ծերացած եւ բեռնաւորուած ըլլալով՝ ո եւ է ընդդիմութեան ույժ կը պակսէր իրենց, կամ իրօք չէին ուզեր երկինքը իրենց դէմ բարկացնել իրենց կեանքին իրիկունը հասած: Իրենց ձեռքերը ազօթքի ձեւով իրենց կուրծքին վրայ ծալլած, առաջին քայլը կ'առնէին այսպէս դէպի Զարչարանքի մեծ ճամբան: Կարծես կրօնական արարողութեան մը տպաւորութիւնը կ'ընէր այս տեսարանը, երբ թէ խիստ ծանր որոշումի մը վրայ չըլլար խնդիրը, որպէս թէ մարդոց ընտրուած ըլլայ անձամբ քալելով երթալ զերեզման, առանց նախապէս մեռնելու... Ահա զոյգ մըն ալ: Ետքոյ մէկ քանի զոյգ ալ: Ահա նորէն զոյգ մը: Նօխուտեանի շուրջը ի վերջոյ յանգեցաւ չորս հարիւր հոգիի, չհաշուելով բողոքական հասարակութեան այն անդամները, որոնք հիւանդութեան կամ ուրիշ պատճառներով պարապաւորուած էին իրենց տունը մնալ: Ինչպէս ըսինք պատուելիին իրեն հետ ունէր Պիտիասի բողոքական ժողովուրդին առաւաբագոյն մասը: Պիտիաս՝ Հովիտին մէջ երկրորդ գիւղն էր կարեւորութեան տեսակէտով: Այսպէս, աչքերնին գոց, տարագրութեան ճամբան երթալու հոլու զանգուածը կազմուեցաւ: Ո՛չ խօսք, ո՛չ ձայն: Նօխուտեանի խումբին հետեւող վերջին մարդը զաւաղանին վրայ կ'երերար գիշերի մը պէս, որ ինքնիրեն կը խօսէր: Հոն գտնուողներուն քաջածանօթ այս մարդը Քէպուսիէյի էր, որ հաւանաբար չէր գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ, եւ ամբոխին մէջ իր հեգնական ձեւերովը արհամարհական շարժում մը առաջ բերաւ: Ծիլ վերջի թնդաց սա՛ աղաղակը.— Հոս քաջերն են, հոն վատե՛րը: Հոս ուժովները, արժէքաւորները կը կենան, հոն խեղճուկները: Նոր բան չպատահեցաւ, միայն թէ պատանի մը բարձրաձայն ծաղրական բառ մը արձակեց, որուն վրայ վէտ ի վէտ տարածուեցաւ ծիծաղ մը ամբողջ ժողովին մէջ: Տէր Հայկազուն ցատկեց ամբոխին մէջ, ճեղքեց զայն երկու ձեռքերովը եւ կ'ուզէր բազմութեան մինչեւ կեդրոնը հասնիլ եւ կատակողը բռնել եւ ապտակել: Բարկութենէն սեւցած էր Տէր Հայկազունին դէմքը: Գլխանոցը ինկաւ կարճ մազերուն ետեւը:

Աչքերուն մէջ սպառնութիւնը կը կայծկլտար.

«Ո՞ր շունը կը համարձակի: Ո՞ր խայտառակները կը խնդան»:

Բռունցքը քանիցս կուրծքին զարկաւ, զոհէ կատակողին տեղ ինքզինքը պատժելու եւ կատաղութիւնը իջեցնելու համար: Ետքոյ, նոր լռութեան մէջ գնաց դէպի Ցարութիւն Նօխուտեանը եւ անոր խումբը, քիչ մը հեռուն կեցաւ, խորին խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ իր հոգեւորականի թնդուն ձայնով Ս. Գրքէն բսաւ.

— «Մեզի համար միշտ սուրբ պիտի ըլլաք: Ըլլ՛ա մենք ալ ձեզի համար սուրբ ըլլայինք»:

Թարգմ. ԽՏԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

հետեւեալ առածը յիշած է, այս վէճին առթիւ.

— «Վախկոտ շունները երբեմն շատ կը հաչեն։ Երբեմն քաջ շուներն ալ շատ կը հաչեն»։

Այս ակնարկը տհաճութիւն պատճառած ըլլալով, Թաքւոյի խորհրդային լիազօրներուն, բայց ակնարկուած պաշտօնատարը մերժեց առնել բողոքագիրը, եւ թղթակիցներն ընդունելով, յայտարարեց թէ չարամտութիւն չունէր այդ առածը յիշած առեն։

Այրի Տիկին Արբաճեան եւ զաւակը՝ Գրիգոր, Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Թագէոսեան (Սելանիկ), Այրի Տիկին Թուզճեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Նունիկ Սվաճեան եւ զաւակունք (Թօրոնթօ), Տէր եւ Տիկին Արբաճեան Թադէոսեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Թիւթիւնճեան եւ զաւակունք (Քլէվլանտ), Այրի Տիկին Մաննիկ Ֆէօլեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Պ. Խաչիկ Ֆէօլեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սվաճեան (Սելանիկ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԱՐԲԱՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 11ին, Hôpital Tenonի (Փարիզ) մէջ։

Յուղարկաւորութեան համար կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այսօր. Կիրակի առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին, 1 rue Place des Fetes. Paris (19e), Մէթրօ Place des Fetes։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Pantin Parisien գերեզմանատան մէջ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme -: PARIS (13e)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 Ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

17 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2319

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ, ԸՍՏ ԿԱՐԳԻ

Ուրեմն, Դաշնակցութիւնը «պրովոկացիոն աշխատանք» կը կատարէ, իր մամուլին մէջ արձանագրելով, Խ. Հայաստանի դրական երեւոյթներուն հետ, նաեւ բացասական իրողութիւնները:

«Պրովոկացիոն աշխատանք» է հաստատել թէ հաց չկայ, իւղ չկայ, միս չկայ, շաքար չկայ, օճառ չկայ, թէ ամբողջ ժողովուրդը պոչ բռնելու հարկադրուած է, ապրելու համար, եւ հետեւաբար մարդիկ ճարահատ կը փախչին: Երէկ՝ հատ – հատ, այսօր՝ խումբերով: Երէկ՝ իբրեւ անհատներ — որբեր — այսօր՝ ընտանիքներով:

«Պրովոկացիոն աշխատանք» է հրատարակել նկարագրութիւնը փախուստներուն,— զարհուրելի ողբերգութիւն մը — եւ ամփոփումը լեզուապատառ նամակներու:

Բայց այս մարդիկը ո՞վ կ՚ուզեն խաբել:

Հայաստանէն փախած աշխատաւորը ինքնաշարժ ինքնաշարժ, պալատէ պալատ, հացկերոյթէ հացկերոյթ փոխադրուած եւ Թշուառութիւն տեսած չըլլայ... (Եւ գիտէ՞ք թէ ինչ պատմած է Իւրիոն):

Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան կը խօսի միայն 1932 – 33ի գաղթականներու մասին:

Եթէ ասոնք չկրցան «կապուել եւ յարմարուիլ», հապա ինչո՞ւ կը փախչին հին գաղթականները:

Եթէ Փոքր Ասիացին չկրցաւ յարմարիլ, ինչո՞ւ կը փախչին Հայաստանցին եւ տեղացին:

Եթէ արհեստաւորն ու խանութպանը խորթ գտան միջավայրը, ինչո՞ւ փախաւ իսկական բանուորը: (Քանի՞ առեւտրական կրցաք համրել 161 փախստականներու ցանկին մէջ):

Բայց բանուորա – գիւղացիական երկրի վարչապետը անծանօթ վերագրումներ ալ կ՚ընէ այս աշխատաւորներու հասցէին: Մենք չենք ճանչնար այս Թշուառները: Ս. Տէր Գաբրիէլեան ինքն ալ չի ճանչնար, անշուշտ:

Եւ սակայն, ինքն իրեն Թոյլ կուտայ գրել, մասնաւոր նամակի մը մէջ.

— «Ցիշեալ տարրերը բացառապէս այն շերտերիցն են, որոնք վերջին տարիների ընթացքում արտասահմանում կտրուած են եղել արտադրական պրոցեսից, զբաղուել են մանր առեւտրով, կորցրել են արտադրական աշխատանք կատարողի նկարագիրը, մարդիկ որոնց մէջ խոր արմատներ է բռնել ծպատուրենքեալի հոգեբանութիւնը».

Ինչպէս բսինք, մենք չենք ճանչնար այս դժբախտ մարդիկը: Եւ չենք ալ արդարացներ իրենց փախուստը:

Բայց, երբ աչքէ կ՚անցընենք ցանկը, տարիքներով եւ արհեստներով, կը նայինք լուսանկարներուն եւ կը Թղթատենք նամակները, ինքնին կը ծագի հետեւեալ հարցը.—

Երբ այս օրակեալ բանուորներն ալ չեն կրնար մնալ իրենց հայրենիքին մէջ, կը նշանակէ թէ «բան մը կայ որ չի քալեր»:

Եւ ասոնք աննշան մէկ մասնիկն են այն հազարաւորներուն որ պիտի ուզէին փախչիլ, եթէ բաց գտնէին դուռները:

Արդ, աններելի է, իշխանութեան մը նախագահին համար, անտեսել այս դառն իրականութիւնը, եւ աժան խօսքերով սեւցնել փախստականները:

Ամէն տեսակ մարդ կրնայ գտնուիլ անոնց մէջ,— ծոյլը, «չերչիծ», վայրերանը: Բայց, ուրկէ՞ հանեցիք «նպաստընկալ»ը:

Չէ՞ որ ձեր գործակալներուն միջոցաւ, մաղէ մաղ անցընելով զատեցիք այս Թեկնածուները, ներգաղթի առթին: Չէ՞ որ անոնք ամէնէն արժանաւորներն էին եւ ամէնէն հարազատները: Ի՞նչ երեսով կը նախատէք այժմ, վարկաբեկելով իբրեւ «մանր առեւտրական» կամ «նպաստընկալ»:

Համազգային անկեղծութեա՞ն բանալու համար տարիք այս դժբախտները, թէ իբրեւ շինարար եւ ընդունակ տարր:

Այս ձեր գրպարտութիւնը ոչ թէ կը լուսաբանէ կացութիւնը, այլ աւելի կը սեւցնէ զայն:

Որովհետեւ, մէջտեղն են փախստականները, իրենց տարիքներով, արհեստներով, նամակներով եւ ... «սօցիալական ծագումով»:

Մենք, թէեւ «թշնամի», կը սպասէինք որ, բանուորա – գիւղացիական երկրի մը վարչապետը փոխանակ սովորական ամբոխավարութեան դիմելու, անկեղծօրէն պարզէր արտագաղթին հիմնական պատճառները: Կամ եթէ չուզեր գրել, գոնէ օգնէր զանոնք մեղմացնելու:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, Խ. Հայաստանի եւ առհասարակ Խ. Միութեան պարենաւորման տագնապը ահաւոր համեմատութիւններ առած է այսօր: Ո՞ւր է ցորենաշատ Ուկրայնայի եւ Հիւսիսային Կովկասի սովը: Ո՞ւր է հացի եւ ուրիշ բոլոր անհրաժեշտ նիւթերու տագնապը Հայաստանի մէջ:

Այն գաղթականը, նոյն իսկ բնիկը որ քիչ – շատ յարմարած էր 1929 – 30ին, այսօր կ՚ընդվզի, կ՚անիծէ, չի կրնար դիմանալ եւ կը փախչի:

Գիտենք. յեղափոխական շրջան է եւ երկիր պիտի շինուի:

Բայց տակաւին քանի՞ տարի, այս արհեստական եւ աննախընթաց զրկանքները:

Դիմանալու մրցանի՞շը կոտրել կ՚ուզէք, տկլոր ժողովուրդի մը մէջքին վրայ, փուռներուն առջեւ պոչ կապել տալով օրեր ու ժամեր:

Կարելի էր անվերջ երկարել այս հարցումները: Բայց զանց կ՚առնենք, չօշափելու համար այլապէս շահեկան հարցեր:

Մենք շատ կ՚ուզէինք հաւատալ Գ. Տէր Գաբրիէլեանի լաւատես հաւաստիքներուն:

Դժբախտաբար, անընդհատ իրարու կը զարնուին բաղձանքն ու իրականութիւնը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՃԱՄԲԱՑ ԲԱՑՈՂՆԵՐ

— o —

Միշտ կը գանգատինք թէ օտարները կը միջամտեն մեր գործերուն:

Անշուշտ, ո՛ր եւ է իշխանութիւն կը սիրէ իր քաքը ամուր պահել հպատակներուն վրայ, երբ անոնք չեն պատկանիր իր ազգին: Մանաւանդ թրքական իշխանութիւնը:

Բայց, հպատակները իրենք ո՛ր եւ է մեղք չունի՞ն:

Ո՛րքան պերճախօս օրինակներ կրնայինք ցուցնել այս կամ այն գաղութէն:

Ամէնէն բարեացակամն ալ կ՚ազդարարէ,— մեզ մի՛ զբաղեցնէք:

Եւ սակայն, նեղը մնացողը շունչը կ՚առնէ ոստիկանութեան դուռը:

Քանի մը ամիս առաջ, մարդուն մէկը առժամապէս հիմնադիր – տնօրէն նշանակուած էր պոլսական թաղի մը դպրոցին:

Թաղ. խորհուրդը բուն հիմնադիրը նշանակելով եւ կառավարութենէն վաւերացնելով, իր ներկայացուցիչները կը ղրկէ հաշիւներն ու բանալիները առնելու համար:

Առժամեայ հիմնադիրը կը վազէ պահականոց, եւ կը պատմէ իբրեւ հաւատարիմ հպատակ.

— «Կարգ մը օտար մարդիկ դպրոց եկան եւ ուզեցին միջամտել...»

Այս «կարգ մը օտար մարդիկ»ը օրինաւոր թաղականներն են, որ կ՚առաջնորդուին ուղղակի պահականոց...

Ուրիշ թաղի մը մէջ, Թաղ. խորհուրդը պաշտօնէն կ՚արձակէ տիրացու մը:

Տիրացուն շունչը կ՚առնէ պահականոց:

Եւ իրարու ետեւէ պահականոց կը հրաւիրուին թաղականները, ո եւ է «քոմիսէր»ի մը առջեւ պատմելու համար իրենց ներքին վէճերը:

— Երեւս կ՚ուզենք, չորսը չուզեր. առենապետը կ՚ուզէ, ատենադպիրը չուզեր...

Եւ հարցաքննութիւնը կը շարունակուի:

Ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ վաղը յայտարարեն. յանուն «բարեխընամ» կառավարութեան.

— Հասկնալի է. դուք չէք կրնար կառավարել ձեր գործերը: Մեզի յանձնեցէք ամէն բան, մենք ձեզի տիրացու ալ կը գտնենք, տէրտէր ալ, ժամկոչն ու տնտեսն ալ:

ՎԱՀԷ

«Ի՞ՆՉ ԸՍԵԼ Կ՚ՈՒԶԷՔ»

Արտաքին երեսփոխան եւ Վաքըթի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասիմ պէյ կը գրէ. —

«Փուտափէշթի *Փէշթի Լոյտ* թերթը, թուրքեւիտալական ուխտին նուիրուած յօդուածի մը մէջ կ՚ըսէ.— «Այս ուխտին կնքահայրն է Իտալիան, որ շահ ունի երկու երկիրներու յարաբերութեանց տեւականօրէն բարւոքելուն մէջ»:

Կասկած չկայ թէ, Մուսոլինին ժամանակին արժէքաւոր միջնորդութիւն մը ունեցաւ թուրքեւիտալական մերձեցման մէջ: Հետեւաբար, Իտալիա գոհ կը մնայ տեսնելով որ թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը ալ աւելի կը զօրանայ: Եւ բնականաբար, բարեկամ մեծ պետութեան խաղաղասիրական ջանքը կ՚անցնի լաւ արդիւնքներու կարգը:

Միայն թէ, հունգար թերթը նոյն յօդուածին երկրորդ մասին մէջ ուրիշ կարծիք մըն ալ կը յայտնէ. «որքան որ Իտալիոյ ելման կացութիւնը թոյլատու չէ իտալական դրամագլուխին Թուրքիա երթալուն, ինչպէս առաջ, հիմա ալ Անատոլու նպատակակէտ մը կը կազմէ, տնտեսական զարգացման եւ աւելորդ բնակչութեան աղտեղման տեսակէտով»:

Չկրցանք հասկնալ թէ հունգար թերթը ի՞նչ ըսել կ՚ուզէ այս խօսքերով: Արդեօք *Փէշթէր Լոյտ* չի՞ գիտեր իր ըսած խօսքին նշանակութիւնը: Եթէ նոյնիսկ առանց գիտնալու ըսած է, չի՞ զգացուեր որ դարձեալ մեծ ցաւով պիտի ընդունուի Թուրքերուն կողմէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ալ չպիտի մասնակցի

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ԼՈՒԾԷ ՆԱԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Ամիսներու քաշքշուքէն յետոյ, Հիթլէրական Գերմանիան ռումբ մը պայթեցուց շաբաթ օր, 14 Հոկտեմբեր, ընդհանուր յուզում եւ մտահոգութիւն պատճառելով:

Ինչպէս յայտնի է, զինաթափութեան խորհրդաժողովը վճռական կէտի մը հասած էր: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները պայմանագրի մը հիմնական կէտերու մասին համաձայնած ըլլալով, կը սպասէին Գերմանիոյ պատասխանին: Գերմանիոյ Ա. պատուիրակը, արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթ, Պերլին կանչուած էր շաբթուան ընթացքին: Երկու օր յետոյ կանչուեցաւ նաեւ միւս գլխաւոր պատուիրակը, Գ. Նատոլնի, որ Ժընեւէն մեկնեցաւ օդանաւով: Բոլորն ալ գիտէին որ Գերմանիան պիտի պնդէ իր տեսակէտին վրայ, բայց մտքէ չէին կրնար անցընել թէ կրնայ յախուռն քայլեր առնել:

Եւ շաբաթ օր, մինչ սիրալիր խօսակցութիւններ տեղի կ՚ունենային Ժընեւ մնացած գերման պատուիրակներուն հետ, սպասելով Գ. Գ. Նէօրաթի եւ Նատոլնիի վերադարձին, Պերլինէն հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԱԾ Է ԱՅԼԵՒՍ ՉՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԵՒ ՔԱՇՈՒԻԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ: Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ բոլոր պետութեանց:

Միեւնոյն ատեն, հեռագիրը կը հաղորդէր թէ Րայխստակը լուծուած է, եւ ընդհանուր քուէարկութիւն պիտի կատարուի կառավարութեան քաղաքականութեան մասին: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին Նոյ. 12ին:

Լուծուած են նաեւ գերմանական միւս պետութեանց (այժմ Նահանգներ) խորհրդարանները, որոնց վերընտրութիւնը առ այժմ չպիտի կատարուի:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս որոշումներէն անմիջապէս յետոյ, կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ.

— «Գերմանիոյ կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միակամ կը հետապնդեն խաղաղութեան, հաշտութեան եւ համաձայնութեան քաղաքականութիւն մը, որ հիմն է իրենց բոլոր որոշումներուն եւ գործերուն: Հետեւաբար, կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը կը մերժեն բռնութիւնը՝ իբրեւ միջոց լուծելու եւրոպական պետութեանց միջեւ եղած վէճերը: Կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը անգամ մը եւս կը կրկնեն այն հանդիսաւոր յայտարարութիւնը թէ ուրախութեամբ պիտի ողջունեն ո՛ր եւ է իրական զինաթափութիւն: Այդ յայտարարութեան վրայ կ՚աւելցնեն այն հաւաստիքը թէ պատրաստ են ջնջելու գերմանական վերջին գնդացիրը եւ արձակելու գերմանական բանակին վերջին զինուորը, եթէ միւս ժողովուրդներն ալ որոշեն այդպէս ընել:

Գերմանիոյ կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միացած են անկեղծ բաղձանքով մը. անոնք կ՚ուզեն քննել եւ լուծել, առանց կիրքի և բանակցութիւններու միջոցաւ, բոլոր առկախ հարցերը: Կ՚ուզեն այդպէս ընել միւս ազգերուն հետ, մէջէն բլլալով մեր նախկին թշնամիները, որպէսզի փարատի պատերազմի խելագարութիւնը եւ վերջապէս կարելի ըլլայ ուղղամիտ եւ անկեղծ յարաբերութիւններ հաստատել բոլոր ժողովուրդներուն միջեւ:

Հետեւաբար, կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը պատրաստ են ո՛ր եւ է ատեն, ոչ – յարձակման դաշինքներու ստորագրութեամբ ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը երկար ատենի համար, ծառայել տնտեսական բարգաւաճման եւ մասնակցիլ մշակոյթի ընդհանուր վերակազմութեան:

Կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը այն պատուոյ ըմբռնումն ունին թէ՝ հարկ է իրաւունքներու հաւասարութեան տալ Գերմանիոյ եւ թէ այդ բարոյական եւ գործնական բացարձակ պայման մըն է, որպէսզի մեր ժողովուրդը եւ իր կառավարութիւնը կարենան մասնակցիլ միջազգային հիմնարկութեանց եւ դաշնագիրներու:

Հետեւաբար, գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միաձայն են, զինաթափութեան խորհրդաժողովէն քաշուելու որոշման մէջ:

Հետեւաբար, գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը միաձայնութեամբ որոշած են քաշուիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, որքան ատեն որ իրաւունքներու նշմարիտ հաւասարութեան մը կը մերժուի մեր ժողովուրդին:

Գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը վճռած են ընդունիլ որ եւ է բշուառութիւն, որ եւ է հալածանք եւ որ եւ է տառապանք, քան ապագային ստորագրել ո եւ է պատուաւոր մարդու եւ իր պատուոյն գիտակից որ եւ է ժողովուրդի համար անընդունելի դաշնագիրներ, որոնք իրենց հետեւանքներով պիտի ծառայեն միայն եւ միայն մշտնջենաւորելու բշուառութիւնը որ հետեւանք է Վերսայլի դաշնագրով ստեղծուած գոյավիճակին: Այդպիսի դաշնագիրներու հետեւանքը պիտի ըլլայ փլուզումը քաղաքակիրթ պետութեանց միութեան:

Գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը չեն ուզեր մասնակցիլ միւս պետութեանց զինարշաւին: Անոնք միայն անհրաժեշտ ապահովութիւնը կ՚ուզեն, երաշխաւորելու համար գերման ժողովուրդին անդորրութիւնը եւ խաղաղ աշխատանքի ազատութիւնը:

Գերմանական կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը վճռած են գերման ազգին այս արդարացի պահանջները ձեռք բերել բանակցութիւններով եւ դաշնագիրներով:

Կառավարութիւնը գերման ժողովուրդին կ՚ուղղէ հետեւեալ հարցումը.— Գերման ժողովուրդը կը վաւերացնէ՞ իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը, այնպէս ինչպէս պարզուած է այս կոչին մէջ եւ պատրա՞ստ է յարելու ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ասորիներու խնդիրը «լուծուեցաւ»

— :-: —

ՏԵՂ ՊԻՏԻ ՓՆՏՌԵՆ,

ՏԵՂԱՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը շաբաթ կէսօրէն յետոյ ննկատի առաւ Ասորիներու պատրիարքին առաջարկը, վերջին դէպքերու առթիւ: Գերմանական պատուիրակը լուր դրկած էր թէ չպիտի կրնար մասնակցիլ: Տեղեկագիրը եւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները այս առթիւ դատապարտեցին ոչ միայն Իրաքի կառավարութիւնը, որ «ցաւալի ծայրայեղութիւններ» գործած է, ըմբոստութիւնը զսպած ատեն, այլ եւ ասորի փոքրամասնութիւնը որուն ընթացքը չի համապատասխաներ իր ստանձնած յանձնառութեանց:

Ի վերջոյ, տեղեկագիրին առաջարկով, խորհուրդը որոշեց յանձնախումբ մը կազմել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Տանըմարքայի եւ Մեքսիկայի պատուիրակներէն: Յանձնախումբին պաշտօնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել թէ հնարաւորութիւն կա՞յ ուրիշ երկրի մը մէջ տեղաւորելու այն Ասորիները որոնք կ՚ուզեն հեռանալ Իրաքէն: Յանձնախումբը տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ խորհուրդի յառաջիկայ նիստին, իր կատարած աշխատանքներու մասին:

Րայխստակին հրկիզման դատը

— o —

ՉՈՐՍ ՕՏԱՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՆ

Ճիշդ այն օրը երբ Գերմանիան կը քաշուէր Ազգերու Դաշնակցութենէն, Րայխստակին հրկիզման դատին մասնակցող չորս օտար փաստաբաններ ալ կը վտարուէին դատարանէն:

Փաստաբաններէն մէկը ֆրանսացի է, մէկը Ամերիկացի, միւս երկուքը՝ Պուլկար: Վտարման պատճառն այն է որ, չորս փաստաբանները պուլկար ամբաստանեալներու պաշտպան փաստաբանին ուղղած էին նամակ մը արդարացնելով ամբաստանեալ Տիմիթրովը եւ քննադատելով ոստիկանութեան եւ հարցաքննիչ դատաւորին ընթացքը: Դատարանին նախագահը դիտել տուաւ թէ այս նամակը անարգանք մըն է Գերմանիոյ դատական պաշտօնեաներուն համար: (Նամակին պատճէնը ուղղուած է դատարանին):

Երբ նախագահը յայտնեց թէ ետ առնուած է չորս փաստաբաններուն արտօնագիրը, անոնք չշարժեցան իրենց տեղէն: Այն ատեն նախագահը դադար հռչակեց եւ բարապան մը հրաւիրեց որ դուրս ելլեն: Երկ – երկու ոստիկաններ մէկ մէկ դուրս հանեցին փաստաբանները եւ ուղղակի ոստիկանութեան պաշտօնատունը առաջնորդեցին, ուր վար դրուեցան: Կ՚ըսուի թէ սահմանէն դուրս պիտի հանուին:

ՆՈՐ ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐԸ

Նիքէլէ հինգ ֆրանքնոցներու անճաշակութեան մասին դժգոհութիւն յայտնուած ըլլալով, փողերանոցի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ շրջաբերութեան հանուած դրամը առժամեայ է և թէ յառաջիկային երապարակ պիտի հանուի վերջնականը, 12 կրամ ծանրութեամբ:

ՄՕՐԸ ԱԿԱՆՋԸ ԿՏՐԵՑ

Լէ Սապլը տ'Օլոնի մէջ, 13 տարեկան տղայ մը օգտուելով հօրը բացակայութենէն, յարձակեցաւ անկար մօրը վրայ, գետին փռեց զայն եւ ծեծելէ յետոյ դանակով մը կտրեց ականջը: Միեւնոյն ատեն սպառնաց աչքերը փորել, «ինչպէս ըրած էին Փափէն քոյրերը Մանսի մէջ»: Դրացիները ժամանակին լուր տուած ըլլալով, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց կանխահաս երէցը:

«ԳԱՅԼԵՐԸ ՈՌՆՈՒՄ ԵՆ»

Պուլկարիոյ գիւղացիները արտակարգ ձմեռ մը կը գուշակեն այս տարի: Ինչու: Որովհետեւ գայլերու վոհմակներ երեւցած են շատ մը գիւղերու մէջ, ահ ու սարսափ տարածելով:

ՀՐՁԻԳՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Ազգային առողջ հոսանքին դէմ համայնավար կուսակցութեան տարիներէ ի վեր հետապնդած քաղաքականութիւնը մտեր է գործնական շրջանի մը մէջ։

Ան մէկդի նետելով վարանոտ եւ վախկոտ ծրագիրներ ը, այսօր բացէ ի բաց նետուած է գաղթահայ կեանքի մէջ, դիմակ մը անցընելով իր դժուելէ եւ արիւնոտ դէմքին

Այս փոփոխութեան մէջ բացի արտաքին որոշ ազդեցութիւններէ (գլխաւորաբար Ս. Միութեան հետ Ամերիկեան երկիրներու բարեկամական յարաբերութիւնները), ճակատագրական դեր խաղաց անշուշտ, Ռամկավարներու, Բարեգործականի եւ անոնց շուրջ կծկուած պահպանողական տարրերու անվերապահ աջակցութիւնը։

«Հայաստանեան» քաղաքականութեան թափանցիկ եւ անամէջ բանաձեւին շուրջ, իբրեւ թէ Հայաստանի օգնելու համար սարքուած այս «արբայան դաշնակցութիւնը», սակայն, չի կրնար խաբել մեզ։ Համայնավար կուսակցութեան համար Հայաստանի օգնութեան գործին օգտակար ըլլալէ աւելի՝ Ռամկավարն ու Բարեգործականը անհրաժեշտ են Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարը արդիւնաւորելու տեսակէտէն։ Առանց իր խեղական դէմքը ցոյց տալու, իր այս դաշնակիցներու միջոցով էր որ ան մէջտեղ պիտի նետէր իր նշանախօսքը։ Ցանուն Ս. Հայաստանին, ան պիտի բանադրէր այն բոլոր քայլերը, աւանդութիւններն ու արժէքները, որոնք գերազանցապէս հայկական են, եւ կը նպաստեն հայ զանգուածի հաւաքականութեան պահպանման։ Բայց իրենց իրական դիտումները պատշաճեցնելով հակադաշնակցական տարրի նախասիրութիւններու հետ, համայնավար գործակալները յաջողեցան [illegible] կենալ այս նոր միացեալ ուժին։ Եւ այսօր արդէն անամոթ եւ համարձակ, իրենց կառքին լծած վերոյիշեալ տարրերը, անոնք Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարը կը ներկայացնեն իբրեւ փաստ «հակահայաստանեան ուղղութեան»։ Ներքնապէս, Հայաստանի օգնութիւն, բնակարանային շինութիւն, այսօր արդէն մոռցուած ծրագիրներ են, որովհետեւ նախ պէտք է [illegible] պայմանները, ձախողել Հայաստանի «Թշնամիները»։

Այս ընդհանուր ծրագրի մէկ մասն է գրոշի դէմ սկսուած արշաւը, այնքան դաւաճանական եւ անխղճութեան։ Ճիշդ է որ Ռամկավարները, Բարեգործականի կապուած մեծապատիւ Թշուառականները եւ իրենց շուքին փակած հայ հոգեւորականութեան մէկ գլուխ մասը, ցոյց տուին արտակարգ եռանդ եւ կարողութիւն, հայկական նուիրականութիւն մը սեւցնելու ու նսեմացնելու համար։ Սակայն այս բոլորը նպաստեցին աւելի շատ հայկական գրոշի հաւատամքը բիւրեղացնելու, ընդհանրացնելու եւ հիմնաւորելու ազգային առողջ շունչով ապրող զանգուածին մէջ.

Համայնավարութեան շահը, այս պայքարին մէջ ստեղծուած Թունաւոր մթնոլորտը եղաւ, եւ չեշտուած հակամարտութիւնը, ճեղքը՝ գաղթահայ կեանքին մէջ։ Եւ հիմա որ այս ճեղքը դանել ժամանակի մը համար անանցանելի է դարձեր, դրուած է երկրորդ նշանախօսքը, քէչ մը նման՝ քաղաքացիական կռիւի։

Այդ երկրորդ պայքարին պաշտօնական բանաձեւն է «միացեալ ճակատ» Դաշնակցութեան դէմ, որ միաժամանակ շրջան կ'ընէ Ամերիկայէն մինչեւ Փարիզ եւ հաւանաբար նաեւ ուրիշ գաղութներ։ Ամերիկայի մէջ, Հօկը, որ կը վարէ շարժումը, իր առաջադրութիւնը կը պատճառաբանէ հայկական գրոշին շուրջ Դաշնակցութեան բռնած ուղղութեամբ։ Ան Ս. Հայաստանի դէմ համարելով այդ ուղղութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնէ «միացեալ ճակատով պայքարիլ Դաշնակցութեան դէմ ու Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութեանց անվերապահ գործակցութեամբ»։ Ծրագրելու համար «պայքարի լաւագոյն ձեւեր», Հօկը խորհրդակցական ժողովի եւ ապա հրապարակային «բողոքի ժողով» մը հրաւիրած էր զանազան կազմակերպութիւններ

Կոչը ուղղուած էր բազմաթիւ հայրենակցական եւ վերաշինական միութիւններու հետ նաեւ «Հ. Բ. Ը. Մ.», Գետական Կարմիր Խաչ, Ռամկավար, Հնչակեան մասնաճիւղերուն եւ Կոմ. Կուսակցութեան հայկական ֆրակցիային.

Փարիզի մէջ շարժումը դրուած է բոլորովին տարբեր գետնի վրայ։ Հոս ալ նախաձեռնութիւնը կը պատկանի «Դաշնակ տերրորի զոհերու պաշտպանութեան Կիգր» Ցանձնախումբին։ Աւելորդ է ըսել թէ այս, ինչպէս եւ Ամերիկայի Հօկը իրական վարիչ ուժը Հայ Համայնավար կազմակերպութիւնն է, որ գիտէ իր «յեղափոխական» կոչումին պատշաճեցնել զանազան անուններ։

Փարիզի մէջ մասնաւորաբար ամիսներէ ի վեր արիւն քրտինք մաշած շարք մը ողորմելի թշուառականներ որոշեր են որ եւ է միջոցի աղէ կանգ չառնել, Դաշնակցութիւնը ներկայացնելու համար իբրեւ «տերրորի կազմակերպութիւն» մը, անոր վերագրելով իրենց իսկ խաղերուն զոհերու սպանութեան պատասխանատուութիւնը

Իրենց առաջին ինչպէս նաեւ վերջին կոչ - յայտարարութիւնը, եւ հրապարակային ժողովի ծրագիրը, ցոյց կուտան համայնավար կուսակցութեան ոճրային դաւը։ Ան առնէր եկած կը նկատէ սովորական խաղաղ պայքարը վերածելու քաղաքացիական կռիւի, օտար երկրին մէջ, եւ օտարի մասնակցութեամբ։ Հրապարակ նետելով իրենց համակիր ֆրանսացի գործիչներ, հրաւիրելով ֆրանսացի մտաւորականութիւնն ու աշխատաւորութիւնը «բողոքելու համար Դաշնակցութեան տերրորներուն» դէմ, ուրիշ նպատակ չեն հետապնդեր։ Եւ այս բոլորը ոչ միայն յանուն քանի մը արկածախնդիրներու, այլեւ յանուն «հայ մտաւորականութեան», եւ այնպիսի կազմակերպութիւններուն, որոնց անունները յիշեցինք մէկէ աւելի անգամներ։

Դաշնակցութեան դէմ, «Դաշնակ տերրորի» դէմ այս բոլոր շարժումները անտարակոյս ոչ մէկ ձեւով կրնան օգտակար ըլլալ Հայաստանին։ Այս բոլոր շարժումները ոչինչ կրնան աւելցնել նաեւ «Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւններու» բարեկամութեան վրայ Հայաստանի օրուան տէրերուն հետ։

Այս բոլորը, սակայն, կրնան թաղացնել հայ աշխատաւորութեան կեանքը։ Կրնան վտանգել կացութիւնը «Հայաստանի բարեկամ» կամ Թշնամի?? բոլոր Թափառական Հայերուն, չհաշուած այն քանի մը Թշուառականներուն, որոնք իրենց բոլոր ոճրային արարքներու մէջ ապահովուած են օտարական քաղաքացիութեան խուզիներով

Աւելորդ է անշուշտ, այս բոլորին վրայ խօսիլ առանց եւ իրենց գործակիցներուն պատասխանատուութեան մասին։ Գաղթահայ ողջմիտ զանգուածը այս եւ նման դաւերէն քայլերով հիմա կրնայ արդէն առանց դժուարութեան գնահատել «Հայաստանեան» այն աղէտաւոր քաղաքականութիւնը որուն այս՝, դէմ է եւ դէմ պիտի ըլլայ ոչ միայն Դաշնակցականը այլ եւ ինքը։

Մանրամասնել այս խորհրդութիւններու վրայ, գիտեմ թէ մենք գոհացուցած չենք ըլլար մեր ընկերներու արդար ընդվզումը, այս առորին եւ հրէշային դաւերուն հանդէպ։

Ինծի կը թուի թէ Դաշնակցականը այսպիսի պարագաներու մէջ աւելի քան երբեւէ գիտակից իր կուսակցութեան վերապահուած մեծ դերին, պէտք է լրջութեամբ եւ համբերատարութեամբ աշխատի ի դերեւ հանել հրէշներու բոլոր դիւային ծրագիրները։

Պէտք է խուսափիլ օտար երկրի մէջ եւ օտարներու հետ որ եւ է արարքէ որ կրնայ անդրադառնալ մեր աշխատաւորութեան վիճակին վրայ։

Պէտք է գիտակցաբար մերժել հրաւէրը այս կարգի պայքարին։ Որովհետեւ Դաշնակցականին համար այսպիսի պայքարը երբեք համապատասխան չէ իր յեղափոխական կոչումին։

Այս ճամբով մենք ոչ միայն կը պահենք մեր դիրքերը ամուր՝ ժողովրդի առողջ զանգուածին մէջ, այլ եւ կը յաջողինք յուսախաբութեան մատնել մեր օտար հակառակորդները։ Անոնք ծարաւ են արիւնի, զրկենք զիրենք այդ հաճոյքէն, խնայելով նաեւ մեր Թանկագին արիւնը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»

Անցեալ դարուն վերջին քառորդին, Հօրիզոնին վրայ նախ Թիթեւակի նկատելով ծնունդներուն եռ երեւոյթը, առաջին անգամ ես մատնացոյց ըրի զայն իբրեւ միջազգային երեւոյթ մը։ Անկէ ի վեր անցնող յիսուն տարիներու ընթացքին չափով մը իրաւունք տուին ինծի, եւ խորապէս կ'ողբամ այս մասին արեւմտեան կամ եւրոպական մշակոյթին պահպանման սիրոյն համար։ Աշխարհի աղէտ ամբողջ 1932 տարուան վիճակագրական Թիւերը, քաղաքակիրթ երկիրներու ժողովրդային շարժումը ցոյց տալով։ Լիովին կարելի է քաղել շատ [illegible] հետաքրքրական [illegible]ներ։ Կը փափաքիմ այդ Թուանշաններէն մէկ քանին հոս գետեղել, նկատի ունենալով միանգամայն Շփէնկլէրի ծանօթ գիրքը, որուն մէջ ան մեր ժամանակին յատկանիշը ցոյց տուած կ'ըլլայ, երբ կ'ըսէ. «Կինը, բուռ կինը, գիւղացիին կինը մայր է։ Զգայնութեան սկսեալ անոր բաղձային արտայայտութիւնը կը կայանայ այս բառերուն մէջ։ Հիմա սակայն երեւան կուգայ կամ մէջտեղ ելած է Իպսէնեան կինը, [illegible] ամբողջ գրականութեան մը ընկերուհին, հերոսուհին, սկսեալ հիւսիսային երկիրներու տառմէն մինչեւ փարիզեան վէպը։ Զաւակներու տեղ հոգեկան տագնապներ ունին... Ամերիկացի կնոջ մը համար կարեւորութիւն չունի թէ իր զաւակները ինչ պիտի ըսեն, բաւական է որ ամառնային իր եղանակը կարենայ վայելել։ Փարիզուհին կը վախնայ որ հոմանին ձեռքէն կ'ելլէ։ Իպսէնի հերոսուհին կ'ըսէ թէ մարդ չի կրնար թաւալել իրեն, եթէ տէրը ինք է իրեն համար։ Եւ իրաւ ալ ամէնքը անոնք, իրենք իրենց կը վերաբերին, եւ ամէնքն ալ «անպտուղ» են։ Ծնունդներու եռ երեւոյթն այս դէպքը տեսակ մը վարդապետականութիւն դարձած է, ընդհանրացած է, [illegible] բերութիւնը» կամ, ինչպէս ես կ'անուանեմ, «սեռային կեանքին ազգայնացումը» երկար ատենէ ի վեր կը տարածուի նաեւ գիւղացի կնոջ վրայ։

Միայն նորայթի կիներ եւ իրենց ազդեցութեան տակ գտնուող խամածինները չեն որ կը հրաժարին ա եւ է կերպով բազմածին ըլլալու օրհնութենէն եւ այս կերպով մեծապէս կը վնասեն ազգային շահուն, այլ պարզապէս հիմա Հայրը դարձած է «Հայուող», մայրը դարձած է «Հայուող»։ Հետեւաբար, [illegible] հարստութիւնը, որուն պատկառազդու պատկերը Կէօթէ կրցաւ դնել «Վէրթերին» մէջ, այլ եւս [illegible] կամ « շինական » ալ չէ։ Գիւղաքաղաք, գաւառ ու կեդրոն հաւասար կ'երթան հիմա։ Ամէն պարագայի մէջ սակայն կեդրոնը ճամբայ հարթեց գաւառին առջեւ։ Գերմանիոյ մէջ նոր վարչաձեւը կը յուսայի յեղաշրջում մը առաջ բերել նաեւ այս մարզին մէջ, որ կերպով մը ամէնէն դժուարին ու փլուռն է ընկերային կեանքին։ Ժողովուրդին մայրութեան վրայ առաջ եկած ազդեցութիւնը նկատի ունենալով, կը մնայ մեզի սպասել թէ այս վճռական մարզին մէջ ալ փոփոխութիւն մը պիտի կատարուի՞ արդեօք։ Սակայն բանալ է որ, ինչ ալ ըլլայ, համաշխարհային ամենամեծ խնդիրներէն մէկն է այս, որուն լուծումէն կախում ունի «լինել կամ չլինել»։ Աւելիս կ'երեւի արդէն Թուանշաններէն, որուն նկատառումը ընթերցողին կը յանձնարարեմ ջերմօրէն.

X

Գերման պետութիւնը, 1932ին առ մի հազար բնակիչ ունեցած է 15,1 ծնունդ։ Քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ Շուէտ միայն իրմէ վար կուգայ. ան ունեցած է հազարին վրայ 14,5 ծնունդ։ Գերմանիոյ հետ թեւ թեւի կը քալէ Աւստրիա 15,2 ծնունդով։ Ընդհակառակն Ֆրանսա, որ նախապէս ծնունդներու անկումին «դասական» երկիրը կը համարուէր, ունեցած է հազարին վրայ 17,2 ծնունդ։ Եւրոպայի մէջ համեմատաբար ամէնէն շատ ծնունդ ունեցող երկիրները եղած են Ռումանիա եւ Փորթուկալ, կամ Իբերական ու Պալքանեան Թերակղզիներուն երկիրները։

Բայց անոնց մէջ ալ մեռնողներուն Թիւը այնքան մեծ է որ ծնունդներու թիւին առաւելը ինքնին «կը սրբագրուի»։ Ըսենք թէ այս երկիրները Գերմանիոյ եւ նոյն իսկ Աւստրիոյ համար «ննջողնկէց» հետաւորութենէն աւելի դուրս են, եւ միջին եւրոպական պետութիւններուն համար սպառնալից չեն։ Բայց խնդիրը բոլորովին կը տարբերի երբ նկատի առնենք Արեւելքի Սլաւական պետութիւնները-Լեհաստան եւ Ռուսիա։ Դժբախտաբար Ռուսիա միշտ չունի ճշգրիտ վիճակագրական պատկերներ։ Կան միայն Թուանշաններ Ուկրանիոյ համար, անոնք ալ 1929էն ասդին չեն անցնիր։ Գալով Լեհաստանի, այնպիսի զարգացում մը ցոյց կուտայ, զոր ոչ ոք գետ ասկից քիչ ժամանակ առաջ «հաւանական» պիտի համարէր։ Լեհաստան 1932ին առ 100 բնակիչ ունէր 28,7 ողջ ծնունդներ։ Պատերազմէն առաջ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ունեցածէն ալ աւելի։ Բայց հիմա այդ երկրին մէջ ալ ձգտումը դէպի անկում է։ 1924էն մինչեւ 1929 Լեհաստան միջին հաշուով ունէր 33,6 ծնունդ, թիւ մը՝ որ եւրոպական առաւելագոյնին համազօր էր։ Այս դարուն չորրորդ տասնամեակին մէջ մտնելէն ի վեր, հոն ալ վերէ ի վերջոյ նկատելի նուազում մը սկսաւ, եւ անցեալ տարի 33,6 իջած էր 28,7ի։ Եթէ նկատենք որ Լեհաստանի մէջ մեռնելներուն թիւը գերմանականին կէսէն աւելի է, 1932ին դարձեալ Լեհաստան 445,000 աւելի բնակիչ աշխարհ բերած է Գերմանիոյ 280,000 բերածին դէմ։ Աւստրիոյ մէջ եղածը այնքան անկարեւոր է որ բնակիչի աճումի խօսք չարժեր ընել անոր համար։ Լեհաստանի մէջ 445,000 ծնունդի առաւելութիւնը Գերմանիոյ համար հոգեբանական պահ մըն է, զոր պարտաւորուած է աչքի առջեւ ունենալ։

X

Ռուսիա՞ ինչ ջուրի վրայ է, իրեն իբրեւ ներկայացուցիչ ընդունելով Ուկրայնիան։ Ուկրայնիա 1929ին — պաշտօնական վիճակագրութիւն բռնուած տարին — ունէր 34 ծնունդ հազարի վրայ, 17 աւելի քան մեռնելներուն Թիւը։ Որիքէ Լեհաստանի մէջ եղածին չափ։ Այս երկուքը նկատի առնելով միայն Գերմանիա կրնայ «զգաստութիւն» մը տեսնել այս եղածին մէջ։ Աւելիս, յամենայն դէպս, ոչ միայն Գերմանիոյ, այլ նաեւ միջին Եւրոպայի համար վտանգ մըն է։ Որովհետեւ ռուսական կամ արեւելեան սլաւական գերակշռութիւնը — ժողովուրդի աճողին Թիւերու տեսակէտով — կրնայ քանի մը տասնեակ տարիներու մէջ, այսինքն այս դարուն երկրորդ կիսուն, իրականութիւն մը դառնալ։ Եկած է ուրեմն ժամանակը, ուր ոչ միայն ծնունդներուն եռ երեւոյթը, այլ միջին եւրոպական երկիրներուն բնակիչներուն նուազիլը անխափան տասւղութիւն մը պիտի դառնայ քաղաքակիրթ արեւմուտքի համար, մինչ արեւելքի մէջ պիտի բազմանայ ժողովուրդը։

X

Ուրեմն ամպեր կը կուտակուին հորիզոնին վրայ։ Բայց այս ամպերը հոս չեն միայն։ Մ. Արեւելքի մէջ կուտակուածները նուազագոյնը չեն։ Ճափոնի ծնունդներու առաւելութիւնը 1932ին առաջին անգամ ըլլալով մէկ միլիոնը անցած է։ Մէկ միլիոն հարիւր ութը հազար՝ Գերմանիոյ 280,000ին, Մեծն Բրիտանիոյ 172,000ին, Մ. Նահանգներուն 787,000ին, Իտալիոյ 72,000ին դէմ. … անվերապահ յառաջխաղացումը … սօր կը ճնշէ ոչ միայն իր … նուաճումներուն ի շահ, այլ նաեւ … լոր շուկաներուն վրայ Ամէն … գայի մէջ Ճափոնի ծնունդներու առաւելութիւնը Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Աւստրալիոյ միացեալ առաւելութենէն մեծ է։ Եւ երթալով այս … բերութիւնը պիտի բազմանայ … պատ Ճափոնի, մինչ իր երկար … հանները երթալով պիտի նուազին … պիտի մեղմանան։ Հաւանական … Ճափոնի զինուորական ձեռք … Միջին Եւրոպա հասնի։ Բայց Մ. … հանգներն ալ արեւմուտքի ներկայացուցիչներն են, եւ երբ այս … կառուի Ճափոնի հետ պիտի … ծանրակիր ու դժուարամարս … ռում մը։

X

Անկարելի է ցոյց տալ ճիշդ … կերպով ծնունդներուն թիւին … Թալուն վրայ առաջ եկած … պէին առաջքը կ'առնուի։ Ժողով… դին թիւր այնքան նուազած … Եւրոպայի մէջ որ պաշտպանո… ուժ արհեստային մասր, … ակլով՝ յղութեան ու ծնունդի … դան չի բարեփոխուիր ներկայ … կին մէջ։ Մտաւոր կարողութեան … հաւանական չէ որ աւելի լաւ … Ուրեմն անկու՞մ։ Կամ դժուա… թիւններու արտասովոր կուտակ… մը, կեանքին գիծին խանգարում…

ՅՈՒԼԻՈՒՍ ՎՈԼՖ

(Ն. Փ. Փթէ.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ծխախոտի գործարան

Շուտով կ'աւարտի Երեւանի ծխախոտի նոր գործարանին շինութիւնը։ Անդրկովկասի ծխախոտի խոշոր գործարաններէն մէկը կը համարուի։ Տարեկան պիտի արտադրէ 6 միլիոն սիկարէթ.

Արդէն շինուած են երկու յարկը եւ սկսուած՝ երրորդ յարկը

Նոյեմբեր 1ին կը յուսացուի … քաւորել անհրաժեշտ մեքենաներու կահաւորումը.

Գործարանը կը սկսի բանիլ … չիկայ յունուար 1ին.

Դաւձնայ Սեւանի …

Լենինականէն Երեւան հասաւ … գիծական Լէյֆինսոն — Լէզինկ, … ղեկավարութեան տակ պիտի … նասիրուի Սեւանի լճին հարցը

Լէյֆինսոն — Լէզինկ կ'առաջնորդ… նաեւ Գիտութեանց Ակադեմիա… կողմէ ղրկուած արշաւախումբ… քննութիւնները, եւ պիտի ճշդ… ինչպէս կարելի է իրագործել … — Զանգի ջրվէժի ծրագիրը

Մարքսիզմ-Լէնինիզմի վարժարան

Երեւանի համայնավարական … նին մէջ որոշուած է հիմնել … իբրեւ Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի վարժարան։

Շէնքը պիտի ունենայ չորս յարկ, լսարաններ, գրադարան, պատսպ… ներու յատկացուած բնակարաններ

Շէնքին նախագիծը պատրաստ… շուտով կը սկսին հողային աշխ… տանքները։ Շինութիւնները կը … նան 1935ին։ Կը նախատեսուի … միլիոն ռուբլի շինութեան ծախք

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Ու ես յիշում եմ արենուշների դաւանանքի մէկ կէտը. «Արենուշը պաշտպանում է անմեղ կենդանիներին, սիրում եւ խնամում է նրանց».

— Ներողութիւն, աղջիկներս, ես արենուշ չեմ։ Այո՛, Ժպէնը, որ եր Թայ

Վերցնում ենք վրանի վարագոյրները եւ Թողում, որ ոզնին իր զգոյշ եւ փոքրիկ քայլերով հեռանայ, երԹայ իր ճամբին մօտ։ Անձրեւը դադարել է։ Երկինքը նորէն պարզ է. աստղերն են փայլում։ Ծովի հովը միայն շարժում է ծառերն ու վրանները։

Մի օր, կէս օրին յետոյ. Նորէն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներ եւ հայ արենոր կան մեզ մօտ. միշտ պատրաստ իրենց քոյրերին օգնելու։

Ցանկարծ մի սեւաչեայ, փափուռն պատանի հեւ ի հեւ մօտենում է մուտքի կամարին եւ ուզում է տեսնել խմբապետուհուն։ Խմբապետուհին մօտենում է. սկաուտական բարեւ։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տղաներէն է։

— Հրդեհ կայ անտառում, վրաններէն ոչ շատ հեռու, պէտք է պատրաստ լինել։

Ինքն է նկատել առաջին անգամ, վազել է դղեակ, լուր է տուել Կոմսին, վազել է գիւղ, հեռախօսել է հրշէջներին, նախ խորհել է վտանգը կանխելու միջոցների մասին, յետոյ վազել է իր քոյրերին տեղեկացնելու, եւ եԹէ հարկ լինի նրանց օգնելու, պաշտպանելու։

— Ո՞ր է կրակը, ո՞ւր։

— Ահա, տեսէք արդէն ծուխը կ'ելլէ։

Բոլորը տեսնր են։

Ես կարծում էի, Թէ ամէն երեխայի նման, նրանք սարսափահար պիտի լինէին, վրանները քանդելու, փախչելու մասին պիտի մտածէին։

Խմբապետուհու սուլիչի ձայնին հաւաքւում են բոլորը։

— Շո՛ւտ, բոլորս հրդեհի վայրը. պէտք չէ Թողել, որ կրակը տարածուի, մինչեւ հասնին հրշէջները։

Ու աղջիկները մեծ ու փոքր՝ վերցրած դոյլեր, կաԹսաներ, կացին ու սղոց՝ վազում են հրդեհի վայրը։ Կանգնում են շարք շարք ու դոյլերը ձեռքէ ձեռք փոխելով՝ ջուր են հասցնում, միւսները ճիւղեր են կտրատում եւ Թակում են բոցավառ Թուփերը, ծառեր են կտրատում որ ազատ տեղ բացուի եւ կրակը չհասնի միւս ծառերին։ Աշխատում են բոլորը, արենները, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները, արենուշները։ Անտառում գտնուող ազատաշրջիկ՝ հայ եւ օտար, տեսնելով փոքրերի եռանդը՝ ամաչում են, իրենք էլ նետւում են կրակի վրայ, շատերի մօտ մի գրչահատ ալ չկայ մի ճիւղ կտրելու համար, մեր աղջիկները տալիս են նրանց իրենց դանակները։

Բոցերը մի տեղէն միւս տեղն են ցատկում, մարած Թուփերը սեւին են տալիս, բոլորի դէմքերէն քրտինք է վազում, այրում են ձեռները, աղտոտում են հագուստները, ոչ ոք չի անդրադառնում իր անձին, պէտք է մարել հրդեհը

Ալեհեր Կոմսուհին ներկայ է, դիտում է այդ տեսարանը։

Հրշէջներն ուշանում են։ Մեր աղջիկներէն եւ հիւրերէն մի երկուսը նորէն վազում են գիւղ հեռախօսելու։

Տեսարանը եւ գեղեցիկ է եւ սոսկալի։ Ես վախենում եմ աղջիկների համար, յանկարծ բռնկեն մազերը, զգեստները։ Խնդրում եմ, որ կրակին շատ չմօտենան։ Բայց նրանք արենուշ են. պէտք է խափանեն չարիքը։ Եւ իսկապէս, զուր չէ նրանց ջանքը, ահա կրակի տարածութիւնը փոքրացել է, ահա կրակն ուղղել են վրանների հակառակ կողմը, աւելի անվտանգ տեղ։

Քի՛չ կ'. քի՛չ կ'. ու պիտի վերջանայ։

Գալիս են հրշէջները, բայց իրենց շատ քիչ բան է մնացել անելու, մի քանի Թուփ պիտի հանէին եւ ծխացողները ջրեն։

Հրդեհը մարած է։

Վերադառնում ենք բանակավայր։

Լուացւում են, մաքրւում։ Ջուր են տալիս նաեւ իրենց եղբայրներին, որ այսպէս քաջաբար կրակի մէջ էին նետուել։

Հրդեհի լուրը բերող սեւաչեայ պատանին, այդ օրուայ հերոսն էր իսկապէս. ի՞նչ է իր անունը։ Իր անունը, ինձ համար Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտ է։

Հապա այս մի՞ւսը, որի մոխրագոյն նոր տաբատը սեւացել, ծակծկուել է կրակէն, սրա՞ անունը։ Հայ տղի է այն, իսկ մեր «Այծեամը» որ Թեւերէն այրուածքներ ստացաւ եւ շատ վախեցրեց իր քոյրիկներին, ի՞նչ հարկ գիտենալու նրա բուն անունը, Հայ արենուշ է։

ԵԹէ մենք գիտենանք գնահատել մեր մէջ տեղի ունեցող լաւ գործերը՝ անշուշտ նրանց նկարը պիտի դնէինք լրագիրներում եւ տակը պիտի գրէինք հրշէջ հայ արի — արենուշներ։

Ու նրանք արժանի են, որ իրենց անունները յիշատակւում են։

Քիչ յետոյ մարկիզն ու մարկիզուհին գալիս են բանակավայր եւ շնորհակալութիւն են յայտնում մեր աղջիկներին իրենց մատուցած ծառայութեան համար։

«Իսկապէս որ արժանի են պատուանշանի» ասում է Մարքիզը։

Աղջիկներն ուրախ են, գոհ։ Խօսում են, խօսում, պատմում իրենց տպաւորութիւնները, իրենց արարումները, գովում են ընկերուհիների եւ եղբայր սկաուտների անվեհեր արարքը։ Այո, մեր տղաներն ու աղջիկներն այդ օրը հաստատեցին, Թէ արժանի են սկաուտ անունին։

Ընթրիքն ուշացած է, դուրսէն եկողները մեկնած են վաղուց։ Մենք մեզի ենք։

Զափազանց մեծ ուրախութեամբ … յուզումին միշտ յաջորդում է … գրութեան ընկածութիւն։ Ցողած … լուռ են աղջիկները։ Ընթրում են … Թութեան մէջ, կամաց են խօս…

Ցանկարծ, քիչ հեռուէն ծառերի … մէջէն հնչում է մի յստակ, զգայուն եւ անուշ ձայն.

Քուն եղիր, բալաս,

օրօր ու Նանա

Բոլորս բռնում ենք զգայուն … պատառը մնում է բերաններումս … Խմբապետուհի «Մեղուն» է երգ… իր սքանչելի ձայնով։

Հրդեհի յիշատակը, ծառերի սօս… ւիւնը, ծղրիդների ծղրթոցը, ծովի … աչքը, լուսինն ու աստղերը, փայ… ների խորհրդաւոր կայծկլտոցը, … ռուռ հայ տների պլպլացող լոյսերը ու «Մեղուի» երգը։ Ինչ լաւ … կեան է ընտրել. երգը բալասան է … գուած ջղերի, ցաւած սրտերի … մար։

Երգը մեղմանալով, կարծես հեռա… նալով՝ լռում է։

— Հա ճի՞նի՛, հա՛, հա՛...

(6) ԻԼԷՆ ԲԻՐՋԱՆԴ

Սարդարապատի ելեկտրակայանը

Որոշուած է յառաջիկայ տարի կառուցանել նոր ելեկտրակայան մը Սարդարապատի գաւառին մէջ, 2500 քիլովաթ ուժով։

Ելեկտրակայանը պիտի շինուի Սարդարապատի ջրանցքին վրայ եւ ծառայէ Զուրզուզուլուի մեքենայացման, բամպակի գործարանին եւ խորհրդային գիւղատնտեսութեան։ Այս նոր ելեկտրակայանը պիտի դիւրացնէ առաջ ծառայող Երեւանի ջրաելեկտրակայանը, որ ներկայիս ելեկտրական ուժ կը մատակարարէ Սարդարապատին։ Սարդարապատի շինութեան ծախքերը կ'ենթադրուին 1,200,000 ռուբլի։

ՇԱՄՇՈՒԼՋՈՒՂԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Հետզհետէ շահագործման կը յանձնուին Շամշուլջուղի երկրորդ հանքավայրերը, որ հարուստ է շինաքարով։ Հանքավայրը մէկուկէս քիլոմեթր հեռաւորութեամբ նեղ երկաթուղիով կապուած է լայն երկաթուղիին։

Հանքավայրին արդիւնաբերութիւնը մեքենայացուած է։ Մէկ ժամուան մէջ պատրաստուի 50 խորանարդ մեթր շինաքար։ Հանքը առ այժմ երկաթուղին պիտի փոխադրուի մեքենաներով։ Վագոններու բեռցումը պիտի կատարուի նոյն մեքենային միջոցով։ Բոլոր փոքրիկներուն ու ...ի աշխատանքներուն ելեկտրական ուժ հայթայթելու համար, Շամշուլջուղ պիտի շինուի երկարութեամբ ելեկտրակայան մը։

Ախթա ու պղինձ

Երկրաբան Չիրկովի ղեկավարութեան տակ, հետախուզական արշաւախումբ մը Փիրզամզանի մէջ երեւան հանեց արճիճի նոր հանքեր։

Այս հանքերը բաւական հարուստ են, ... ուշադրութեան արժանի։ Այս... գտնուած է նաեւ պղինձ, սակայն ... աւելի շատ ըլլալով՝ հանքերը ... մարուին արճճապղինձ։

Փիրզամզանը կը գտնուի Օխչի գետակին մէջ, Ղափանէն 35 քիլոմեթր հեռու։

...թիւնները կը շարունակուին՝ ... ուսումնասիրելու ... նոր հանքերը, ինչպէս նաեւ ... երկրաբանական կազմը, որ ... Փիրզամզանի եւ Ագարակի մի...

Միւս կողմէ, ուրիշ արշաւախումբ ... Անձրեւաձորէն գալով, շուտով կը ... Ագարակի պղինձի հանքերու ուսումնասիրութեան. Այս արշաւախումբին ղեկավարներն են Գր... եւ Թուսակով, որոնք ծանօթ Ագարակի պղինձի հանքերուն վրայ ... իրենց աշխատանքներով։

Բըդան-Ջայ

Դիլիջանէն 4 քիլոմեթր հեռու, հոն Ղարաքիլիսայի խճուղին կը կատրէ իր վերջին ոլորը, ուրկէ ... Դիլիջանի գեղեցիկ կիրճերը, ճիշդ այդտեղ Բըդան-Ջայ ... փոքրիկ գետակը կը ... Աղստաֆի գետին մէջ։

Երբ վեր բարձրանանք Բըդան-Ջայ հոսանքով, որուն թափանցիկ ... մէջ համեղ իշխանաձուկը կը ..., կէս ժամ յառաջանալէ յետոյ կը հանդիպինք հանքային աղբիւրին, որուն հռչակը տարածուած է շրջանի սահմաններէն անդին։

Խիտ անտառով մը պաշարուած նեղ կիրճը այդտեղ քիչ մը կ'ընդարձակուի, կազմելով փոքրիկ հրապարակ մը, ուր արդէն մէկ տարիէ ի վեր լարուած են երկրաբաններու վրաններ։ Երկրաբանները եկած են ուսումնասիրելու այդ հանքային աղբիւրին ծագումը, ջուրին արժէքը եւ շահագործման ձեւը։

Գիւղացիները «թթու ջուր» կ'անուանեն Բըդան-Ջայի ջուրը, որ իր բուժիչ յատկութիւններով կը մօտենայ Բորժոմի (Վրաստան) հանքային աղբիւրի ջուրին։ Համով ջուր է, կազմութեամբ՝ ալկալի-ածխաթթուական։ Սատմօգտի հիւանդութիւն ունեցողները այստեղ կուգան ու կը բըժշկուին։

Փորուած առաջին հորը հրաշալի արդիւնք է տուեր, — օրական 140,000 լիթր ջուր։ Եւ տեսնուեցաւ, որ նըման ջուրեր կան Բըդան-Ջայի աջ եւ ձախ եզերքները։ Այս պարագան ցոյց կուտայ, որ հանքային ջուրի հսկայական պաշար կայ այդտեղ։ Նկատելով որ օրական քանի մը հարիւր հազար ալկալի-ածխաթթուական ջուր կուտայ հանքային այս աղբիւրը, որոշուած է ձեռնարկել շահագործման։

Աւելցուցէք ջուրին բուժական յատկութիւններուն վրայ՝ տեղւոյն բացառիկ առողջարար բարենպաստ կլիմայական պայմանները, կը բարձրանայ անգամ մը եւս Բըդան-Ջայի արժէքը եւ փայլուն հեռանկարներ կը բացուին։

Որոշուած է Բըդան-Ջայը դարձնել բնարուժական կայան մը։ Աղբիւրէն ոչ շատ հեռու, ընդարձակ բացատանի մը վրայ պիտի հիմնուի նաեւ առողջարան մը։

Մանր լուրեր

Զ. Աշրաֆեան, Հայաստանի նախորդ կրթական գործավարը, խմբագիր նշանակուեցաւ «Խորհ. Հայաստան» թերթին.

** Պետական Հրատարակչականը, դպրոցներու վերաբացման առթիւ, կատարած է 811,000 օրինակ դասագիրք, ինչպէս նաեւ մօտ մէկ բուրլի արժէքով գրենական պիտոյք

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

— :•: —

ԿԱՐՏԱՆ, 9 Հոկտ. (Ցառաջ) — Դաշնակցութեան օրը տօնուեցաւ Հոկտ. 8ին։ Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր Դաշնակցութեան տան մէջ։ Սրահի մուտքին երկու կողմը պարզուած էր հայ եւ Ֆրանսական եռագոյնը, իսկ շէնքին վրայ մեր տարագիր ու պաշտելի ազգային դրօշը։ Հանդիսականներու յամրակին վրայ կ'ընծայուէին «Հ.Յ.Դ. Օր» մակագրութեամբ քառանկիւն թղթիկներ։ Այս տողերը գրողը հանդէսին բացումը կատարեց դպրոցի երգչախումբին «Յառաջ Նահատակք»ով, որմէ յետոյ պարզեց Դաշնակցութեան անցեալն ու ներկան եւ հետապնդած նպատակները։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Զաւէն Գինոսեան՝ «Մի վհատիր», օր. Մ. Գասպարեան՝ «Գեղօն հայրենիքիս» (Ց. Մահտեսեան) Սանդուխտ Գինոսեան՝ «Պանդուխտի երգը»։ Տէկ. Սմբուլ Աչօեանց երգեց «Իմ հայրենիք ինձ կանչում է», օր. Անահիտ Տէր Նազարէթեան արտասանեց «Սասնոյ հակայինը»։ Երգչախումբը մէջընդմէջ կ'երգէր յեղափոխական եւ ազգային երգեր։ Էջսի «Քեռի» խումբին ընկերներէն ընկ. Լեւոն Տէր Մարտիրոսեան երգեց «Աղջի Անաստուածը եւ ժողովուրդի խնդրանքին վրայ՝ Բեւոի երգը

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Գ. Հիւսեան, որ խօսեցաւ փաստացի ճառ մը, շարժանկարի պէս ներկայացնելով Դաշնակցութեան մղած պայքարին յաջորդական գրաւումները

Հանդէսը փակուեցաւ երգչախումբի «Մշակ բանուորներ», եւ խանդավառ տպաւորութեամբ.

Լեւոն Գեղունի

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՓՈԽԱՆ ԴՐՕՇԻ...»

«Միլլիյէթ»էն —

Քայրամներուն մեծագոյնը կը մօտենայ։ Օրացոյցէն 28 Հոկտեմբերի յատուկ թուղթը երբ պատռենք, յաջորդ առաւօտ ամբողջ Թուրքիան պիտի սարսի։ Տասնեւհինգ միլիոն Թուրքեր, գիւղացի թէ քաղաքացի, հարուստն ու աղքատը, երիտասարդն ու ծերը փողոց պիտի թափին ու խըրախճանքներ պիտի ընեն։

Այս տօնը ոչ մէկ տօնով կարելի է չափել։ Ի՞նչ էինք տասը տարի առաջ։ Ու տասը տարուան ընթացքին ինչե՞րու արժանացանք։ Այսօր մեր ինչե՞րն կրնանք պարծենալ։ Այդ ամէնքը, երեք օրուան տօնակատարութեան ընթացքին պիտի տեսնենք, պիտի լսենք ու մենք եւս, մեր ուժին ներած չափով, ուրիշներուն ցոյց տալու, զգացնելու, հասկցնելու պիտի աշխատինք։

Ամբողջ երկրին մէջ, այժմ ամէն բանէ աւելի ծախուած եւ փնտռուածը դրօշն է․․

Ամէն ոք իր մէջէն բխող ուրախութիւն մը կը զգայ։ Թուրք ազգը, 34 տարիներ, ամէն մէկ օգոստ. 13ին, բռնակալ ու ազգին կուրծքին վրայ իր արիւնոտ գահը հաստատած թագաւորի մը գահակալութիւնը տօնելու ստիպուած էր։ Ազատութենէն վերջ ալ համով հոտով տօն մը չունեցանք։ Թրիպոլիսի պատերազմ, պալքանեան պատերազմ, եւ վերջապէս Մեծ Պատերազմ իրար յաջորդեցին։ Մեր երկիրը, հազիւ ժպտելու պատրաստուած, թշուառութեան եւ տառապանքի կրպանքէն ժանգոտեցաւ։ Այժմ դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, մեր գոյութեան տօնը պիտի տօնենք։ Անցեալ օր խօսք դարձաւ հանրապետութեան տօնի մասին։ Մօտաւորապէս սապէս արտայայտուեցանք.

— Դուն քանի՞ գրօշ պիտի կախես։

— Երեք. իսկ դո՞ւն։

— Չորս։

— Ես մտադրած եմ Քօճաթէփէի մէջ Կաղիին հասած պատմական լուսանկարը շրջանակի մէջ անցընել եւ կարգ մը ելեկտրալամբերով պարդաբել։

— Դուն ի՞նչ պիտի կախես։

— Քով քովի երեք դրօշ, չուրջն ալ քանի հատ լամբ։

— Իսկ դո՞ւն։

— Երկու դրօշի միջեւ «կեցցէ հանրապետութիւնը»։ Ուրիշի մըն ալ նոյն հարցումը ըրինք։

— Դուն քան պիտի չկախե՞ս։

Գլուխը անդին դարձուց։

— Երկու գրօ՞շ ալ չպիտի կախես։

— Ի՞նչ ընեմ․․․ դրամ չունիմ։

Ընկերներէս մէկը չզիմացաւ։

— Քեզի պէս անձ մը առանց օրով ի՞նչպէս կրնայ դրօշի մը դրամը չգտնել․․․ Անհաւատալի բան է։

— Ըսի՛ չէ՞։ Կ'երդնում որ դրամ չունիմ։

Այնատեն ես ընդմիջեցի.

— Երկու դրօշի դրամ եթէ չունիս, ի՞նչ ես կեցեր, եահա՛, դրօշի տեղ գնա ինքզինքդ կախէ.

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՎԱՆՔԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Թրանսիլվանիոյ հայ կաթողիկէ առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան, որ վերջերս Վիեննա այցելած էր, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Մխիթարեանց վանքի մասին.

— Կրնամ ըսել թէ տնտեսապէս կազդուրուած է արդէն Մխիթարեան վանքը։ Եթէ դեռ ուժ չունի մեծ ձեռնարկներու համար, գոնէ զերծ է պարտքէ։ Տպարանը միշտ կը բանի, եւ այս պահուս օժտուած է 3 տպագրական մեքենաներով։ Հաւանաբար շուտով տպուին հանգուցեալ Հայազէտ Մարկուարտի երկերը։ Վիեննա ունինք քառասունի չափ միաբաններ՝ որոնց 10ը համալսարանի կը հետեւի, աստուածաբանական, բնագիտական, բանասիրական եւ պատմական ճիւղերու։ Վանքին մէջ ունինք կղերանոց մը՝ 15 սաներով։ Իբրեւ կրթական ձեռնարկ գաղութներու մէջ Վիեննայի Մխիթարեանք Պոլսոյ մէջ միշտ ունին իրենց լիսէն, մօտ 350 աշակերտներով, Ֆիլիպէի մէջ իրենց վարժարանը 170 աշակերտներով, եւ, վարժարան մըն ալ Պիրէոն՝ ուր կը յաճախեն մօտ 250 հոգի։ Միաբանութիւնը կը խորհի ուսանողական տուն մը հիմնել Վիեննայի մէջ, ուր ընդունուին հայ աշակերտներ՝ հետեւելով ցուրեկին համալսարանները եւ գիշերը, ուսանողական տան մէջ, ստանալով հայեցի կրթութիւն.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԻՒՋԷՍ, 9 Հոկտ.— «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 3ի թիւին մէջ Ն. Մ. նկարագրելով այս տարուան այգեկութքը, վանազան գրպարտութիւններ կ'ընէ հայ գործակալներու մասին։ Մէկն ալ ես ըլլալով, կը ցաւիմ որ տեղ տրուած է այդ հրատարակութեան։ Իմ աշխատանքիս շնորհիւ ամէն տարի մէկ-երկու հարիւր հայ բանուորներ — այր եւ կին — կուգան եւ 15-16 օրուան մէջ 1200-1300 ֆրանք շահելով կը վերադառնան։ Ինչո՞ւ միտք կը պղտորեն ըսի — բաւեներով։ Ես այս տարուան բերած բանուորներէս 50-ական ֆրանք առած եմ, որուն 30ը ճամբու ծախք է։ Իմ աշխատանքովս բանուորները կէս գնով փոխադրել կուտամ եւ ձեռքէս եկած աջակցութիւնը կ'ընծայեմ, հակառակ բոլոր դժուարութեանց։ Նամակագիրը երեւի մոռցած է իր իսկ պատմութիւնը։

Գ. Պօյաճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Փախստականներու մասին

»»»·«««

«Նոր Օր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի փախստականներու մասին (8 հոկտ.).

— «Փախստականներու կարաւանները կը շարունակեն պարսկական հողը ողողել։ Այս անգամ խումբերը բազմանդամ են, 20, 30, 40։ Բոլորը մերկ, քաղցած ու անօթի։ Բոլորը, մեծ ու պզտիկ, այր թէ կին, Հայհոյութիւն եւ լուտանք կը թափեն գիրենք Հայաստան զրկողներուն վրայ։ Ու բոլորին ցանկութիւնն ալ այն է որ իրենց նամակները հրատարակուին մամուլին մէջ, որպէսզի ուրիշներ չենթարկուին իրենց վիճակին։

Այս էջերուն մէջ, շարք մը նամակներ հրատարակուեցան ու պիտի հրատարակուին տակաւին։ Ուրիշներ, ինչ կ'ուզեն թող ընեն։ Մենք չպիտի թերանանք մեր պարտականութեան մէջ, ներկայացնելով Հայաստանի իրական կացութիւնը, այնպէս ինչպէս կը պատկերացնեն երէկուան հայաստանցիները եւ այսօրուան «Դաշնակցականները»։

Տակաւին մեզի համար անբացատրելի կը մնայ փախուստներուն պատճառը։ Տնտեսական տագնապ, Չեկայի գործունէութիւնները, հալածանք ու անօթութիւն։ Այո, այս բոլորը կան Հայաստանի մէջ։ Կեանքը անչնչելի դարձած է հոն։ Ապրուստը անկարելի։ Շատ բնական է որ կեանքի պայմաններէն դժգոհ եղողները մտածեն փախուստի մասին։ Հայ ժողովուրդին համար գաղթը դարձած է հոգեբանական սովորութիւն։ Առանց եա ու առաջ նայելու եւ հետեւանքները չափելու Հայը օճախը կը փոխադրէ մէկ երկրէն միւսը, Ցունաստանէն Արժանթին կամ աւելի հեռաւոր ափեր։

Հայաստանի ժողովուրդը, մանաւանդ ներգաղթողները միշտ կ'երազեն գաղթելու մասին։ Արտասահմանը իբր դրախտ կը ներկայանայ իրենց։ Գիտեն որ եթէ հացը պակսի, գոնէ ազատ շունչ կը քաշեն, զերծ Չեկայի նեղացուցիչ հալածանքներէն եւ հետապնդումներէն։

Ուրեմն, Հայաստանի ժողովուրդին մանաւանդ ներգաղթողներուն մէջ փախչելու տրամադրութիւն կայ։ Բայց ի՞նչ կը մտածէ Հայաստանի կառավարութիւնը փախուստները արգիլելու մասին։ Խորհրդահայ թերթերը, ըստ իրենց սովորութեան, բացարձակ լռութիւն կը պահեն, կարծես թէ բան պատահած չըլլար։ Երանելի երկիր եւ երանելի կառավարութիւն։

Ի՞նչ կ'ընեն խորհրդային իշխանութիւնները փախուստներու առաջքն առնելու համար։ Ինչու միջոցներ ձեռք չեն առներ սահմանագլուխներու վրայ։ Ինչո՞ւ հսակացողութեան չեն դար պարսիկ կառավարութեան հետ, փախստականները չընդունելու մասին։ Ինչուներուն պատասխանը մէկ է։ Կառավարութիւնը աչք կը գոցէ եւ թոյլ կուտայ որ փախուստներ ըլլան։ Ասիկա մեր ենթադրութիւնն է, հիմնուած տրամաբանական տուեալներու եւ դիւրին փախուստներու վրայ։

Ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել։ Մեզի ծանօթ է որ Խ. Միութեան սահմանագլուխները լաւ պաշտպանուած են ռազմանաւոր զօրքերով։ Առանց չափազանցութեան, կարելի է ըսել թէ Արաքսի սահմանը քանի մը տասնեակ սահմանապահներով կարելի է պաշտպանել, ուրեմն կառավարութիւնը ինքն ալ համաձայն է փախուստներուն, քանի որ արգիլելու միջոցներու մասին չի մտածեր։ Իսկ փախուստի պահուն, երբեմն կատարուած ձերբակալութիւնները երեւոյթները փրկելու համար են»։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

—·•—

Է.

125. Մկրտիչ Խաչմանեան, 30 տարեկան, Իգմիրցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

126. Օննիկ Շէրպէթճեան, 40 տարեկան, Իզմիրցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

127. Սարգիս Քէհեաեան, 26 տարեկան, Տրապիզոնցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

128. Գէորգ Քէչէճեան, 32 տարեկան, Պարտիզակցի, շօֆէօր, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

129. Նշան Անէմեան, 30 տարեկան, Պարտիզակցի, դերձակ, 1933ին մեկնած Ֆրանսայէն։

130. Յակոբ Ղազարեան, 35 տարեկան, Պարտիզակցի, ջուլհակ, 1933ին մեկնած Ֆրանսայէն։

131. Ստեփան Խաֆրճեան, 28 տարեկան, Պրուսացի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

132. Վահրամ Բարտիկեան, 38 տարեկան, Ատափազարցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

133. Յակոբ Չիլինկիրեան, 29 տարեկան, Ատափազարցի, երկաթագործ, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

134. Առաքել Սարաֆեան, 50 տարեկան, Էրզրումցի, կօշկակար, 1928ին մեկնած Ցունաստանէն։

135. Գէորգ Շաթիրեան, 20 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1932ին մեկնած Ցունաստանէն.

136. Մերգիլ Տօպալեան, 26 տարեկան, Իզմիրցի, 1932ին մեկնած Ցունաստանէն։

137. Յակոբ Չելեպեան, 25 տարեկան, Իզմիրցի, 1932ին մեկնած Պոլիսէն։

138. Յովհաննէս Սալախեան, 45 տարեկան, Կեսարացի, մեխանիկ, 1932ին մեկնած Ցունաստանէն։

139. Բենիամին Շահինեան, 20 տարեկան, Վանցի, հին գաղթական։

140. Վարդգէս Թիրեաքեան, 25 տարեկան, Տրապիզոնցի, յուսանկարիչ, 1932ին մեկնած Ցունաստանէն։

141. Վարդգէս Ցարութիւնեան, 19 տարեկան, Ատափազարցի, կօշկակար. 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

142. Խաչիկ Մկրտիչեան, 19 տարեկան, Իզմիրցի, կօշկակար, 1933ին մեկնած Ցունաստանէն։

143. Օննիկ Մինէճեան, 25 տարեկան, Աֆ. Գարահիսարցի, 1932ին մեկնած Ցունաստանէն։

(Շարունակելի)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

—— o ——

Իրիկունը վերադարձայ եկեղեցին ուրուն Ասորինեն ըլլալը չէի գիտեր։ Եկաւ տէրտէրը Արաբերէն հարցուց թէ ինչ կ'ուզեմ։ Պաղած երեսը նայեցայ, յետոյ — Տէր հայր, ես Հայ եմ Քառասնան Թուրքերէն ազատեցայ։

— Թուրքա գալ պու կէճէ, եարըն սէնի մէքթէպէ սաղըմ։

Ինծ չէի հասկցած թէ ինչ տեղի կ'ունենար, կը զարմանայի թէ ինչու տէրտէրը հայերէն չէր խօսեր։ «Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, կը բաւէ որ գիս դպրոց պիտի ղրկէ», կը մտածէի թէ դուցէ հայերէն խօսիլ արգիլուած էր։

Եկայ եկեղեցիի դրան առջեւ, լուսնի տակ չոգացող ..., պատին վրայ գտայ բախտակից հայ աղջիկ մը, ու հարցնելով հասկցայ թէ Ձնուսցի էր։ Կանանց տան ... Դրան դոյդ մարմար կլոր սիւներէն մէկուն եւ ... վիճակի մէջ էր։ Եկան, հետզհետէ շատցան ... բախտակից ու ցեղակից թշուառներ, ու ... քարերու վրայ եւ լռութիւնը տիրեց։ Ա... ալ քնացած էին։ Այդ լռութեան մէջէն կ'իմանայի ... մը։ Ականջ դնելով հասկցայ որ այդ թաղի քանի մը հա՞յ թէ ասորի լակոտներ պատառ մը հացի փոխարէն փորձանք կը սարքէին խեղճ աղջկան գլխուն։ Աչքերս բացի նայեցայ չուրջս, քիչ մը մրմռացի և լռեցին, Աղջիկը զգուշացուցի եւ քնացայ, բայց անոնք յաջողած էին համոզել խեղճը եւ այլեւս չտեսայ։

Լուսցաւ, տէրտէրը եկաւ զանեց «էրմէնի »ները միւս քրիստոնեաներէն եւ կը պատրաստուէր «մէքթէպ» ղրկելու։

Եկան երկու զինուորներ մեզ առաջնորդելու, մէկը Թուրք, միւսը Ասորի։ Առաջինին քանի մը վայրկեան բացակայութենէն օգտուելով, ասորի զինուորը քննական աչք մը նետեց գոհերուն եւ զիս բռնելով ականջիս փըսփըսաց.

— «Տղաս, գնա, հեռացիր, այս դպրոցը քեզի պէտք չէ»։

Ոչ, անդրդուելի էի ես, կ'ուզէի դպրոց երթալ։ Ցուսահատած, այդ ազնիւ մարդը բացէն բաւ.

— «Այդ դպրոցը մահն է, հեռացիր քանի Թուրք զինուորը չէ եկած»։

Այժմ պարզ էր վիճակս, եւ հեռացայ։ Կը մտածէի սակայն թէ ինչու գիս միայն զատեց բոլորէն։ Պարզ էր պատասխանը։ Միւս բախտակիցներս բոլորը կենդանի նահատակներ էին, հիւանդոտ — խեղճուկ, դատապարտուած մէկ օրէն միւսը մահանալու։ Հետեւաբար այդ ազնիւ մարդը ողջ մնալու կարողութիւն միայն իմ վրաս տեսնելով, ուզած էր ազատել։ Ցետագային իմացայ որ այդ քահանան կը կոչուէր Խուշաբ եւ ինծի պէս շատերուն արիւնն էր մտած։

Զգեցի քաղաքին փողոցները, եկայ Բուժ Գափուէն դուրս, ընկերս Շամիլը գտնելու եւ գլխուս եկածը պատմելու համար, բայց չգտայ։ Այդ կողմի պարտէզներուն մէջ մտայ եւ վառելափայտ հաւաքեցի, տանիլ քաղաք ծախելու եւ հացի գին հայթայթելու համար։ Հազիւ խրձիկ մը պատրաստած էի, վրայ հասաւ պարտէզին տէրը։ — «Մ'ուրկից հաւաքեցիր այս փայտը»։ — Աւկից, էֆէնտի, ըսի դողալով։ Մեղքցաւ երիտասարդ Թուրքը որ արդէն հօտաղի մը պէտք ունի եղեր։

— Կ'ուզե՞ս մնալ իմ քով, իբրեւ ծառայ, անասունները արածելու համար։

Հաւանեցայ եւ հարցը վերջացաւ։ Ձիս առանձին ձգեց անասուններու քով եւ գնաց հաց բերելու։

Պարտէզին տէրը փոռ էր, հիւսիսային կողմը քաղաքըն էր իր հոյակապ պարիսպներով, իսկ հարաւային կողմը դաշտ—արտեր։ Պարտէզէն անմիջապէս դուրս թումբի մը վրայ լարուած էր իրենց վրանը, եւ քովն ալ գիզուած էին ցորենի կոյտեր։ Իրենց կալն էր այդ, ուր ցորենը ծեծելէ վերցնելէ յետոյ, տանիլ քաղաք կ'երթային.

Այդ նոր աղայիս անունն էր Ահմէտ Ճէմիլ։ Ունէր 8—10 տարեկան, Սոսէի անուն եղբայր մը, եւ պզտաւոր մ ը՝ Ալիշէ։ Աղա եւ Մահմէտ անուններով երկու տարէց եղբայրներ ալ զինուոր գացած էին։ Հայրը որ մեռած էր, կը կոչուէր Խալէթէ Զինի, այդ անունով կը կոչուէր դեռ իրենց տունը։ Արիւծարբու եղբայր մըն ալ Ալի անունով նոր ստակած էր։

Կալերու ժամանակը անցաւ։ Աշուն էր, արտերը հերկելու կամ աշնցանը ընելու շրջանն էր, Ահմէտ Ճէմիլը չորս եզները երկու արօրով ինձ հետ առաջնորդեց արտը, լուծք վարելու համար։ Սազն ու սարվազը կարգի դրաւ, ինք առջեւէն, ես ալ ետեւէն ակօսներ չարժիլ։ Ես կրնայի՞ մանկալ ըլլալ։ Ոչ, եթէ այդ աստիճանին հասած ըլլայի, արդէն ողջ Տիարպէքիր չէի հասներ։ Եթէ մեր երկրի նման հորիք — ամոլ, երկու զոյգ լծուած ըլլար, գուցէ հօտաղութիւն ընէի։ Բայց հոս այդպէս չէր։ Երկու եզ կը լծեն թեթեւ արօրով մը, երեք մեղրանոց կլոր փայտ մը մանկալին ձեռքը, մէկ գլուխը սուր գամ, խեղճ անասունները մշտելու, միւս ծայրն ալ թաթիկ մը արօրը քերելու համար։ Արտերը քարոտ, մէկ խօսքով իմ գործս չէր մանկալ ըլլալ։ Ցամենայն դէպս փորձեցի անկարելին։ Խոփը քարին զալով եզները կանգ առին, մէկ մըն ալ ուժեղ քաշելով արօրը ցնցուեցաւ ու ձախ եզան ոտքը խրեցաւ, եզը սկսաւ կաղալ, իսկ տէրս ալ սկսաւ հոգւոյս հետ խաղալ։ Ահմէտ Ճէմիլը գիս բաւական նախատեց, եզան ոտքը խնամեց, իմ լուծքըս դադրեցուց եւ ինք շարունակեց հերկել։ Այնպէս դժբախտ էի այդ օրը, հաց չկրցայ ուտել մտածմունքէս։ Խուսափում չկար եւ քանի մը օրուան մէջ վարժուեցայ մանկալութեան։

Ուրբաթ օր մը երբ անասունները արածելու տարած էի, մէկ հատիկ եզը գողցան, ինչ որ առաջին անգամ ըլլալով ծեծ ուտելուս պատճառ դարձաւ։ Երկրորդ անգամ մըն ալ մանգաղ սրելիք սեւ քար մը կորսնցնելուս համար ծեծ կերայ եւ հիւանդանալով պառկեցայ տունը։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ճոր, հանդիսաւորապէս յայտարարելով թէ այդ քաղաքականութիւնը արտայայտութիւնն է իր անփոխան մտածման եւ իր կամքին »:

Հանրաքուէն պիտի կատարուի այս հիման վրայ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— « 1932 դեկտ. 11ին ճանչցուեցաւ Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութիւնը: Այս յայտարարութեան վրայ, կառավարութիւնը վերջերս յայտնեց թէ պատրաստ է նորէն մասնակցելու խորհրդաժողովի բանակցութեանց, սակայն միւս երկիրներու պաշտօնական ներկայացուցիչները պաշտօնական ճառերով եւ ուղղակի արտաքին նախարարին եւ պատուիրակներուն եղած յայտարարութիւններով հաղորդեցին թէ այդ հաւասարութիւնը այլեւս չի կրնար տրուիլ արդի Գերմանիոյ: Կառավարութիւնը այս ընթացքին մէջ կը տեսնէ խտրութիւն մը որ ինչքան անարդար նոյնքան անպատուաբեր է: Այս պայմաններուն մէջ, ինքզինքը անկարող կը զգայ իբրեւ երկրորդ աստիճանի եւ իրաւազուրկ ազգ մասնակցիլ այնպիսի բանակցութիւններու որոնք ուրիշ բանի չեն կրնար յանգիլ բայց միայն անվիճելի վճիռներու (տիքթաթ): Ահա թէ ինչո՛ւ, կրկնելով համիերձիր խաղաղասիրականութեան հաստիքը ,կառավարութիւնը խորին ցաւով կը յայտարարէ թէ հարկադրուած է քաշուիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, իբրեւ հետեւանք այս նուաստացուցիչ եւ անպատուաբեր յաւակնութեանց: Միեւնոյն ատեն պիտի հաղորդէ իր հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն: Կառավարութիւնը գերման ժողովուրդին կը հաղորդէ այս որոշումը, անոր կցելով իր նոր յայտարարութիւնը՝ ի նպաստ խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը: Եւ կը խնդրէ գերման ժողովուրդէն իր վճիռը յայտնել եւ կը սպասէ որ ան արտայայտէ խաղաղասիրական քաղաքականութեան միեւնոյն կամքը, բայց նաեւ պատուոյ նոյն ըմբռնումը եւ նոյն վճռական կորովը »:

Վերջապէս, միեւնոյն իրիկունը, վարչապետը խօսեցաւ երկար ճառ մը, որ կը լսուէր անթելի բոլոր կայաններէն, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, կը յետաձգենք այս ճառին թարգմանութիւնը:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

Գերմանիոյ որոշումը չանթի մը տպաւորութիւնը գործեց գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ: Անգլիոյ թերթերը լուրը կը հաղորդէին հետեւեալ վերտառութեամբ.— ԱՄԵՆԱՄԱՆՐ ԴԷՊՔԸ 1918 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11էն Ի ՎԵՐ: Թղթատարը, որ Աէնտրինկէմի դղեակը քաշուած էր, ժամը ժամին մանրամասն տեղեկութիւններ կը ստանար արտաքին նախարարութենէն: Վարչապետն ալ իր ամարանոցին մէջ անթելին գլուխն անցած, տեղեկութիւններ կը քաղէր: Շաբաթ օրուան յուղումէն յետոյ, ժընեւ մնացած պատուիրակները երկար խորհրդակցութիւններ ունեցան կիրակի օր :Կ՚ըսուի թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի շարունակուի նոյնիսկ առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան, բայց կարճ յետաձգումով մը:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի վարիչ մարմինը ժողովի նստաւ կիրակի օրով, ինչ որ չէ եղած մինչեւ հիմա: Ժողովը տեւեց աւելի քան 2ուկէս ժամ: Համաձայնութիւն գոյացաւ Գերմանիոյ տրուելիք պատասխանի մասին, որ պիտի ջրէ եղած մեղադրանքները:

Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցի մը մէջ ծանր գտնելով հանդերձ Գերմանիոյ առած որոշումը, անյարմար կը սեպէ շարունակել խորհրդաժողովը եւ կ՚առաջարկէ յետաձգել, ելք մը գտնելու համար:

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ, ընդարձակ տեղեկագիր մը ստացած ըլլալով Ժընեւէն, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց ուր կ՚ըսէ.— « Զինաթափութեան բանակցութեանց սկիզբէն ի վեր, Մ. Նահանգները գործակցեցան Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, ընդդիմանալու համար Գերմանիոյ վերազինման: Ուաշինկթընի կառավարութիւնը ընդունած էր Գերմանիոյ հաւասարութեան սկզբունքը, բայց բոլոր ուժովը կ՚ընդդիմանար այն քաղձանքին որ կ՚ուզէ Գերմանիան վերազինել, ապահովութեան եւ զինաթափութեան մասին համաձայնութիւն մը կնքելէ առաջ: Այս կէտի մասին Մ. Նահանգները կատարելապէս համաձայն էին Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ հետ »:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Գ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Էնկիւրի հասաւ կիրակի օր, եւ ընդունուեցաւ ջերմ ցոյցերով: Հանգստանալէ յետոյ, յաջորդաբար տեսակցութիւններ ունեցաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Ըսմէթ փաշայի հետ: Այսպա ուկնդրութեան ընդունուեցաւ Մ. Քէմալի կողմէ:

Ինչպէս յայտնի է, Գ. Թիթուլէսքօ ոչ — յարձակման դաշինք մը պիտի ստորագրէ Թուրքիոյ հետ: Թուրքերէն թերթերը ջերմապէս կ՚ողջունեն այս դաշինքը:

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՕՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ն. Տարի

Նոյնով լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն.— Մեր ազնական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զարդուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եռգոյն հայկական դրօշ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը գէպի Ազատութիւն նկարով, (նկար՝ Հրանտ Ալեանաքի). օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն Հայու տունին ամենէ զարդ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գեղարուեստ ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր պահանջներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի աճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille.

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5).

Լիոն եւ շէնին, Վաչան Չիւսեան, 3, rue Tellier. Décines:

Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու:

Հալէպ Խորէն Գըրգըեսէլեան, 22, rue Boustan Kulak:

Պէյրութի մէջ Գրավաճառ Խորէն Ագնաւուրեանի մօտ:

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք: Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.:

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂՆԵՐՈՒՆ

Այն գործաւորները եւ գործաւորուհիները որոնք Թըլէսէ կօշիկ շինել գիտեն եւ կը փափաքին իրենց տան մէջ աշխատիլ, անմիջապէս դիմեն՝

Chaussures DIRANDI
29, Rue de Crimée Paris (19)
Métro: Botzaris.

Տնեական աշխատանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարշամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի որբանոցէն Սեդրակ Մարկոսեան որ 1929ին Յունաստանէն եկած է Ֆրանսա եւ բնակած է Մարսէյլ կամ շրջանները: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Dildilian. 1, rue St.Médard Epinay s-Seine (Seine).

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզգոբիր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône). France.

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Տըթ. Մկրտիչ Միքիկեան, որ 1930ին կը գտնուէր Recht (Պարսկաստան): Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն շուտով իմացնել Madame Elmadjian, 49 rue Justies Malot. Arnouville les Gonesses. S. et O. (France).

Վաչաճնի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԳԱՆԷԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը: Զարեքշաբթի երեկոյ ընկ. Մինաս Ալթունեանի բնակարանը:

Կը դասախօսէ ընկ. Աշոտ Իսահակեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Այս առտու չտեսցին եղունգները. բայց շատ գոհ չմնացի, ես շատ աւելի փայլուն եղունգները կը սիրեմ:

Վառ կարմիր ջնարակ մը հայելի պէս կը փայլեցնէր զանոնք: Հակառակ օդին մեղմութեան, զօրավարը աստրական օձիքով վերարկու մը հագած էր: Ամէն մէկ շարժումին անուշահոտութեան ալիք մը կը տարածուէր:

— Հանեցէք ձեր վերարկուն, զօրավար, եւ սիկառ մը առէք, առաջարկեց Ռ.:

Հակառակ իր նիհարութեան, Մեքսիկացին ուժեղ մարդու մը տպաւորութիւնը կը թողուր իր բարձր հասակով: Հագած էր մութ կապոյտ կերպասէ փայլելու հագուստ մը, պարեգօտին գրպանէն դուրս կ՚իյնար մետաքս թաշկինակ մը, սիրուն ձեւով մը: Դաստակին վրայ կը փայլէր ոսկիէ ապարանջան — ժամացոյց մը. Դիմագիծերը կանոնաւոր էին, բայց քիչ մը բիրտ: Բաց շագանակագոյն կեղծամը որ ճարտարօրէն կը ծածկէր իր ճաղատ գանկը, լերկ եւ անխորշոմ դէմքը, իր խնամուած հագուստը նախ եւ առաջ խորշելի կը դարձնէին զինքը: Տգեղ եւ նոյնիսկ քիչ մըն ալ ծիծաղելի, բայց եւ այնպէս չարագուշակ կախարդանք մը ունէր:

Նստաւ եւ տափաստին ծունկերը վեր քաշեց, ծալքը չաւրելու համար:

— Էհ, լաւ, Մանուէլ ո՞րքան սիրտեր գրաւեցիք այսօր, հարցուց Ռ. հեգնական հետաքրքրութեամբ մը:

Զօրավարը էյընտէնի դարձաւ:

— Մեր բարեկամը, գնդապետը, կը նախանձի գեղեցիկ սեռին քով ունեցած յաջողութիւններէս:

Միշտ կը կրկնեմ իրեն որ ինծի չափ ինքն ալ կ՚ունենայ եթէ խորհուրդներուս հետեւի: Համարձակութիւն, ահա ամբողջ պէտք եղածը:

Մերժումի կը հանդիպին անոնք որ կը վախնան մերժումէն:

— Ինչ կ՚ըսես, Մանուէլ: Ամէն մարդ ձեր ճարպիկութիւնը չունի:

Դուք բան մը ունիք որուն չեն կրնար դիմադրել աղջիկները:

Մեքսիկացին սկսաւ խնդալ, յայտնի գոհունակութեամբ մը: Շատ լաւ անգլերէն կը խօսէր, բայց սպանիական շեշտով եւ ամերիկեան առոգանութեամբ:

— Եթէ կ՚ուզէք գիտնալ, գնդապետ, կրնամ ձեզի ըսել որ չոգեկառքին մէջ գտայ պզտիկ կին մը որ Լիոն կ՚երթար կեսուրը տեսնելու: Շատ երիտասարդ չէր, իմ ճաշակիս համար քիչ մը նիհար, բայց ամէն պարագային լաւ կտոր էր եւ շիտակը չձանձրացանք:

— Հիմա, լուրջ գործերուն դառնանք, ըսաւ Ռ.:

— Պատրաստ իմ ձեր հրամանին, գնդապետ.

Էյընտէնի ակնարկ մը նետեց:

— Գ. Սըմըրվիլ զինուորակա՞ն է:

— Ոչ, գրագէտ է:

— Ինչպէս միշտ կ՚ըսէք, գնդապետ, ամէն բանի պէտք կայ գործ տեսնելու համար: Շատ ուրախ եմ ձեզ հանդիպելուս, Գ. Սըմըրվիլ: Շատ մը պատմութիւններ գիտեմ որոնք ձեզ պիտի շահագրգռեն, վստահ եմ որ մանրիմ բարեկամներ պիտի ըլլանք:

Գործիս կուգաք: Ճիշդն ըսելու համար ջիղերու կծիկ մըն եմ, եւ անհաճոյ մէկու մը ներկայութիւնը, կը դարձնէ գլուխս:

— Կը յուսամ որ հաճելի ճամբորդութիւն մը պիտի ընենք, ըսաւ էյընտէն:

— Մեր բարեկամը ե՞րբ Գրենոբլի կը հասնի, հարցուց Մեքսիկացին, դէպի Ռ.ը դառնալով:

— Պէտք է ամսուն տասներորդին մեկնի Գրէյտոնէն, «Իթակէ» շոգենաւով, հին նաւ մը անշուշտ, բայց մի տխրինք:

— Իմ կարծիքս ալ այս է:

Ռ. ոտքի ելաւ եւ ձեռքերը գրպաններուն մէջ, սեղանին ծայրը նստաւ: Իր մաշած համազգեստով, կոճակները քակուած, թափթփած կ՚երեւար պերճափայլ զօրավարին քով:

— Գ. Սըմըրվիլ գրեթէ կ՚անգիտանայ ձեր հետապնդած նպատակը, եւ կը նախընտրեմ որ այդ մասին բան չխօսիք իրեն: Առիկա միայն զուք պէտք է գիտնաք: Ան ձեզի պիտի տայ անհրաժեշտ գումարը, բայց ազատ էք, ձեր ուզածին պէս կրնաք շարժիլ: Պարզ է որ արգելք չունիք իրեն խորհուրդ հարցնելու համար:

— Հաղուադէպ է որ խորհուրդ հարցնեմ, եւ եթէ հարցնեմ՝ չեմ հետեւիր անոնց:

— Եթէ գործը ձախողի, Գ. Սըմըրվիլը մի խառնէք անոր մէջ: Ոչ մէկ պարագայի պէտք է վտանգուի:

— Ես պատուաւոր մարդ եմ, գնդապետ, ըսաւ Մեքսիկացին մեծվայելուչ եղանակով մը: Կը նախընտրեմ կտոր կտոր ըլլալ, քան դաւաճանել բարեկամներուս:

— Այդպէս ալ ըսած եմ արդէն Գ. Սըմըրվիլի: Ուրեմն համաձայն ենք: Եթէ ամէն բան լաւ երթայ, Գ. Սըմըրվիլ ձեզի պիտի յանձնէ պայմանաւորուած գումարը փաստաթուղթերուն փոխարէն: Գալով ձեր գործելու եղանակին, առիկա իրեն չի վերաբերիր.

— Հասկցայ: Պարագայ մը կայ սակայն որուն վրայ կը պնդեմ: Գ. Սըմըրվիլ լաւ հասկցած է, այնպէս չէ՞, թէ ես դրամի համար չէ որ ստանձնած եմ այս պաշտօնը:

— Բացարձակապէս, պատասխանեց Ռ. ծանր կերպով, շեշտակի նայելով աչքերուն մէջ:

— Հոգիով, մարմնով Համաձայնականներուն հետ եմ, չեմ ներեր Գերմանացիներուն որ ... Պելճիոյ չէզոքութիւնը եւ եթէ ... ունիմ ձեր առաջարկը, ... հայրենասիրութենէս է: Կրնամ ... տարելապէս վստահիլ Գ. Սըմըրվիլ այնպէս չէ՞:

Ռ. Գլուխը ծռեց: Մեքսիկացին ալ Էյընտէն դարձաւ:

— Արշաւանք մը կազմակերպել է փրկելու համար իմ դժբախտ ... բնիկօս բանակայիներէն որ կը ... գործեն եւ կը կործանեն զայն ... ցած ամէն մէկ սանթիմս ... փա՛փուշտի պիտի վերածուի ...

Ես դրամի պէտք չունիմ. ... ունոր մըն եմ, գիտեմ պատա... ծիծաղ... հացով եւ քանի մը ... ապրիլ: Ճէնիթրմէնի մը վայել ... պիտոյքներ կան, պատերազմը ... թախալը եւ կիները: Մանր ... հրացանը ուսը զարնել եւ լեռը ... բանալ եւ արդէն այս է ճշմարիտ ... տերազմը, առանց ... ֆնդամօթի:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼԻՔ ՄԵՏՐՈ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

18 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2320

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ

Ռումբ մը եւս, բոլոր աչքերը դարձած են Պերլին: Մէկ հար... կ'ընէ բոլորի միտքը, — խաղաղութի՞ւն թէ պատերազմ:

...իրազեկներու համար, անակնկալ մը չէր Հիթլէրի որոշումը: ...— կանուխ, Գերմանիան պիտի առնէր քայլը զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, քանի որ միւսները կը ձգձգէին հաւասարութեան սկզբունքին գործադրութիւնը:

Բայց, անակնկալ մը եղաւ այդ որոշման փութացումը:

Կը կարծուի թէ այստեղ դեր կատարած է ոչ այնքան արտաքին գործերու նախարարութիւնը, որքան ազգային — ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ միահեծան տէրն է կացութեան:

Անակնկալ մը կը համարուի նաեւ այն պարագան որ, մինչեւ վերջին պահուն գաղտնի պահուած էր որոշումը:

Արդարեւ, Գերմանիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց ուրբաթ օր, եւ մինչեւ շաբաթ կէս օրին մարդ բան չէր գիտեր, երբ ժընեւ հասաւ հրաժարման հեռագիրը:

Այսպէս կամ այնպէս, հիթլէրական Գերմանիան նոր ռումբ մը պայթեցուց Հոկտ. 14ին, եւ ցնցումը կը շարունակուի տակաւին:

Որքան ալ պաղարիւն երեւալ ուզեն միւս պետութիւնները, ...խոր է մտահոգութիւնը. որովհետեւ, հորիզոնը մռայլ էր ...ազէն, եւ գերագոյն փորձը կը կատարուէր, ելքի մը յանգելու համար:

Գերմանական ռումբը պայթեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ, ...Իտըն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին բերնով, կը պարզուէին ...զինաթափութեանց կրճատման նախնական պայմանագրի մը դըծագիծերը:

Ի՞նչ կ'ուզէ նացի Գերմանիան, — պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

Ըստ տրամաբանութեամբ, այս բոլորը պատերազմի կը տանին: Բայց, դժուար է պնդել թէ Հիթլէրի ուզածը պատերազմն է:

Բուն պատերազմէն — վրէժէն — առաջ, որուն զարհուրանքը ...պիտի կրնար երեւակայել, Հիթլէր կ'ուզէ վերահաստատել ...ուած Գերմանիոյ պատիւը եւ հաւասարութեան իրաւունքը, ...մեծ պետութիւն:

Իր բոլոր ճառերուն մէջ, միշտ ալ աչքի կը զարնէ այս գիծը, ...անութեւ ճախրանքով:

Այսպէս, շաբաթ օրն ալ, երբ արդէն հաղորդուած էր Գերմանիոյ հրաժարումը՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, կը շեշտէր զգուշաւոր ճառի մը մէջ.

— «Գերման ժողովուրդը խորապէս համոզուած է թէ անմեղ էր վերջին պատերազմին մէջ: Միւս ժողովուրդները կրնան միեւնոյն համոզումները ունենալ, այս եղերական դժբախտութեան մասին: Աւելի քան անհրաժեշտ է նիզ... ամէն կողմ, որպէսզի անմեղութեան համոզումէն չծագի միայն թշնամութիւն մը եւ աղէտին յիշատակը արհեստականօրէն չպահուի, այդ անելութենէն ...ելնելու համար: Ժողովուրդներու դժբախտութիւնները աւելցան: ...քաղաքականներու քանակները ընկերային նոր դասակարգեր կազմեցին: Ա... ...ջօրինուածքը սարսեցաւ տնտեսապէս եւ անոնց ընկերային կազմը վը... ...տակ է արդէն»:

Այս ճառը, սկիզբէն մինչեւ վերջը, խաղաղութիւն կը բուրէ: ...ատիճան որ, Հիթլէր նոյն իսկ համակերպած կ'երեւայ Ալզաս ...ենի կորուստին:

— «Մարի եզրամասը Գերմանիոյ վերադարձնելէ յետոյ, խելագար մը ...ն կրնայ հաւատալ պատերազմի մը՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: ...պատերազմ մը կարելի չէ արդարացնել ոչ բարոյապէս, ոչ ալ տրամաբանօրէն»:

Ուշագրաւ է, նաեւ, «Առաջնորդ»ին փաղաքշական ակնարկը՝ ...ֆրանսական վերջին ճառին առթիւ:

Հիթլէրի համար կայ միայն մէկ թշնամի, — համայնավարութիւնը:

Եթէ Գերմանիոյ երիտասարդութիւնը կը կազմակերպուի, ...ակէտը ոչ թէ Ֆրանսան է, այլ համայնավարութիւնը: ...ային — ընկերվարութիւնը այդ սպառնալից աղէտէն փրկեց ...րմանիան»: Եւ, Գերմանիան փրկելով, փրկուեցաւ նաեւ ...մ Եւրոպան, — կ'եզրակացնէ Հիթլէր:

Բայց, ո՞ւր է հաւասարութիւնը: Միւս պետութիւնները կը ...ին երկրորդական պետութեան մը տեղ դնել Գերմանիան:

— «Գերման ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը զէնք չպահանջեցին. ...միայն իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջեցին: Եթէ աշխարհը ...ոչնչացնել զէնքերը մինչեւ յետին գնդացիրը, մենք պատրաստ ենք ընդունիլ այդպիսի պայմանագիր մը: Եթէ աշխարհը որոշէ ջնջել կարգ մը զէնքեր, ...պատրաստ ենք կանխաւ հրաժարելու: Բայց երբ աշխարհը կարգ մը զէն... ...ուտայ ամէն ժողովուրդի, մենք չենք կրնար անոնց գործադրութենէն ...իբրեւ երկրորդական ժողովուրդ:

Այս բոլոր արտայայտութիւնները, որքան ալ դիւանագիտական, որոշ ազդեցութիւն գործած են մինչեւ իսկ Ֆրանսայի մէջ. Անուանի երեք թերթեր կ'առաջարկեն օգտուիլ առիթէն, ...ուղիղ բանակցութիւն վարելով Գերմանիոյ հետ: Անոնց կարծիքով, Հիթլէր ինչ թերութիւններ ալ ունենայ, գոնէ սուտ չի ...եր եւ բացէ ի բաց կը յայտնէ իր մտածումը:

...հարցը այն է որ, մարդիկ ճառերէն աւելի, կատարուած ...րծերուն կը նային: Ուրիշ խօսքով, չափազանց խոր արմատ ձըգած են կանխակալ կարծիքները:

Այդ կարծիքներն են որ ըսել կու տան թէ՝ Գերմանիան հրաժարելով Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, ուզեց խուսափիլ սպառազինութեանց հակակշիռէն, որ հիմնական մէկ պայմանն է ծրագրուած պայմանագրին: ...հետեւաբար, իր նպատակն է շարունակել սպառազինութիւնները:

Բայց, այս ճամբուն վրայ մինա՞կ են միւսները...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՍԿ ԽԵԼՔԻ՞ ՊՏՈՒՏԱԿԸ...

— օ —

Ընթերցող մը կը գրէ.

— Խօսք ըսաւ փողոցին վրայ, դրան մը անկիւնը երկու հայ երիտասարդներ գլխաւոր մը կը ծախեն: Իրենց գլխուն վերեւ անդադար կը դառնայ եռագոյն պաստառակ մը, մեծ ուրախութիւն պատճառելով իրենց:

Երկու վաճառորդները ծնած են միեւնոյն քաղաքը եւ տասնապատ՝ բանտերու մէջ, մէկը՝ հինգ տարի (Տրապիզոն), միւսը՝ չորս-ուկէս տարի (Սոխում զալէի մէջ):

Համարձակեցայ հարցնել

— Չէ՞ք վախնար արհեստեղութենէ:

Ի՞նչ արհեստեղութիւն.

— Թերթ չէ՞ք կարդար. արքեպիսկոպոսէն մինչեւ ժամկոչը գրօշամարտ հռչակած են, եռագոյնը դատապարտելով իբրեւ... Դաշնակցական:

— Եղբա՛յր, Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն է, ունի առանձին դրօշ, եռագոյնը ազգային խորհրդանշան է: Ինչպէս որ ամէն մարդ անուն մը եւ մականուն մը ունի, մենք ալ ազգովին եռագոյնը ունինք իբրեւ անուն — մականուն, ի՞նչպէս կարելի է ուրանալ զայն, կուսակցական քինախնդրութեամբ: Մարդ իր անունը եւ պատիւը կ'ուրանայ.

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ կցէի այս որքան պայծառ նոյնքան սրտառուչ յայտարարութեան:

Երկու տարագիր երիտասարդներ ձեւ մը գտած են — պտուտա՞կ մը — որպէսզի եռագոյնը չմոռցուի այս պողոտաներուն վրայ:

Անկարելի՞ է գտնել ուրիշ պտուտակ մը, որ բնական եւ շիտակ ճամբու մէջ դնէր դաս մը մարդոց խելքը...

ՎԱՀԷ

ՍԻԹՐՕԷՆ ԿԸ ՃԱՄԲԷ՞

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Սիթրօէնի վարչութիւնը որոշած է նամբել բազմաթիւ բանուորներ:

Այս որոշումը զարմանալի կը համարուի ճիշդ այն պահուն երբ նոր փակուեցաւ ինքնաշարժի ցուցահանդէսը, այնքան շռայլ հաւատիքներով:

Պ. Սիթրօէն դեռ վերջերս փառաւոր սեղան մը սարքած էր, որուն կը մասնակցէին 6500 կոչնականներ...

ՄՈՒՐՃԸ ԿՈՏՐԵՑԱՒ

Ինչպէս գրած էինք, Միւնիխի մէջ փառաւորապէս պիտի տօնուի գերման արուեստի օրը: Այս առթիւ, պիտի բացուի Արուեստի տուն մը:

Անցեալ օր, Պ. Հիթլէր տան հիմնարկէքը կը կատարէր արծաթ մուրճով մը, երբ մուրճը կոտրեցաւ ձեռքին մէջ: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց խռնուած բազմութեան, որուն մէջ աւելորդապաշտներ պակաս չէին:

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՀԱՅԸ

Թուրքն կը գրեն տեղական թերթերուն — Սէռէի մէջ, Նիյոսէցի Ալպէռ Քիրազեան անուն սպասաւոր մը, 24 տարեկան, իր գործատիրոջ կողմէ նամբուած ըլլալով, որոշեց վրէժ լուծել: Երբ Տիկին Փուրկէօյ իր վկայականը կը պատրաստէր, սպասաւորը յարձակեցաւ իր վրայ ու զարկաւ ածելիով մը: Ագարակապանուհին վիրաւորուեցաւ փորէն եւ թեւէն: Քիրազեան փախաւ, բայց ձերբակալուեցաւ կայարանին մէջ, երբ շոգեկառք կը նստէր Թուռ երթալու համար:

Ինչպէս կ'երեւայ ագարակներումէջ տեղաւորուած որբերէն է արձակուած տղան:

ՕՏԱՐԷՆ ԱՌԱՋ ՏԵՂԱՑԻՆ

Կրթական նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով թատրոններու վարչութեանց, կը յանձնարարէ օտար խաղեր եւ օտար արուեստագէտներ բեմ չհանել, առանց նախապէս լուր տալու նախարարութեան:

Պատճառը այն է որ Ֆրանսայի արուեստագէտները սուր տագնապի մը մատնուած են այս միջոցին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԹՐԱԿԻԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ

Հոկտ. 11ին Գրրճալիի մէջ բացուեցաւ Թրակիոյ կազմակերպութեան համաժողովը, որ յետաձգուած էր Ըսմէթ փաշայի այցելութեան առթիւ ժողովէն առաջ, ցոյց մը տեղի ունեցաւ Թրակիոյ քաղաքին փողոցներուն մէջ: Այս ցոյցին մասնակցեցան 6000 ներկայացուցիչ եւ շատ մը ազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Կային նաեւ 200 կիներ, ազգ. տարազով: Ցուցարարները իրենց ձեռքը կը կրէին ցախտակներ որուն վրայ գրուած էր. «Մեր բաղձանքն է Թրակիոյ փրկութիւնը, անծծել ըլլայ Նէօյիի դաշնագիրը»: Թրակիոյ ազատագրութեան համար կատարուած մեծ արարողութենէն յետոյ, կազմակերպութեան պետը Իվան Օրմանճիէվ բսաւ.

— «Թրակիա եւ Մակեդոնիա պէտք է վերադարձուին Պուլկարիոյ: Պուլկարիա երբեք չպիտի հրաժարի Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ անկախութեան դատէն»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԱ՞ԾՈՒԻՆ

Միլլիէթ կը գրէ — Բազկրատի Գարատէնիզ թերթին (15 սեպտ.) համաձայն, մեծ պատերազմէն յետոյ կազմուած Րոդնա Զաշթիթա, Թրակիա, Մակեդոնիա, Քուպրաթ եւ այլ միութիւններու կազմութեան վրայ, թուրք փոքրամասնութեան վիճակը օրէ օր կը գէշնայ: Մասնաւորաբար թուրք գիւղացիները շատ նեղութիւն կը կրեն մոլեռանդ Շոփերէն եւ գաղթականներէն որոնք ամէն առիթէ օգտուելով կը հալածեն Թուրքերը եւ կը ստիպեն զանոնք գաղթել: Նոյնիսկ երբեմն կը մեռցնեն:

Միւս կողմէ, թուրք երկրագործները շատ գէշ վիճակի մը մատնուած են: Անոնք չեն կրնար իրենց բերքը ծախել եւ այս պատճառով շատ թըշուառ կացութեան մը մէջ ինկած են:

Այսպէս, Այտօղլու գիւղէն Օսման աղա իր տանձի մէկ ծառը կը կտրէ եւ արտին մէջ կը թողու: Երկու Պուլկարներ կ'երթան եւ ծառը կտոր կտոր ընելով կը տանին: Օսման աղա կը բողոքէ, բայց նահանգին կառավարիչը, պուլկար ըլլալուն համար, ականջ չի կախեր:

Ասոր վրայ Օսման աղա ուրիշ գիւղացիի մը հետ արտը կ'երթայ եւ կը խնդրէ Պուլկարներէն որ գոնէ ծառին մէկ մասը չտանին: Պուլկարները կը պատասխանեն. «Ցակաւին չսորվեցա՞ք թէ այս հողը Պուլկարներուն կը պատկանի»: Յետոյ, իրենց ձեռքի կացիններով գլուխէն եւ թեւէն կը վիրաւորեն Օսման աղան: Անոր ընկերն ալ կը խոշտանգեն:

Անցեալ շաբթու ալ, Ալպտալ գիւղի թուրք ուսուցիչ Մուսթաֆա Շէֆիք պէյի տունէն ներս հրացանի գնդակներ կ'արձակեն անծանօթներ եւ կը վիրաւորեն ուսուցիչը:

Հաստատուած է որ յարձակում գործողները կը պատկանին հակաթուրք կազմակերպութիւններու:

ԿԱՅԾԻ ՊԱՅԹՈՒՆ

Առջի օր ահռելի արկած մը պատահեցաւ Կօպլէնի պողոտային վրայ, Ֆէռ — ա — Մուլէն փողոցին մէջ: Մըսավաճառի խանութի մը կազի խողովակները աւրուած ըլլալով, ընկերութիւնը պաշտօնեաներ ղրկած էր նորոգելու համար: Բայց մարդիկը հազիւ գործի ձեռնարկած էին, երբ ուժգին պայթիւն մը տեղի ունեցաւ խանութին գետնայարկը, յետոյ ուրիշ երկու պայթիւն ալ յարակից կաթնավաճառի նկուղին մէջ: Երկու խանութները աւերակ դարձան, տախտակամած, գերան, կարասի ամէն ինչ ոչնչացան: Բազմաթիւ վիրաւորներ հանուեցան փլատակներուն տակէն: Առաջին առթիւ հաւաքուեցան 28 հոգի, որոնց քանը հիւանդանոց փոխադրուեցան: Զոհերուն մէջ մանուկներ ալ կան: Հարկ եղաւ կտրել կնոջ մը սրունքը:

ՑՐԴ ԽՄԲԱՆԿԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԹԱՒՐԻԶ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

1. Յակոբ Գաչարեան, Պարտիզակցի (Պուլկարիայէն) — 2. Գէորգ Քէչէճեան, Պարտիզակցի (Յունաստանէն) — 3. Ստեփան Եսքէճեան, Սէօլէօզցի (Յունաստանէն) — 4. Սարգիս Քէհեաեան, Տրապիզոնցի (Յունաստանէն) — 5. Նշան Աճէմեան, Պարտիզակցի (Լիոնէն) — 6. Օննիկ Շէրպէթեան, Ասլանպէկցի (Յունաստանէն) — 7. Մկրտիչ Խաչմանեան, Խասգալցի (Յունաստանէն)

Այս խումբին Թորոս Շիրինեան (Սեբաստացի) հիւանդ ըլլալով, վէ կրցած լուսանկարուիլ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը ընդհատեց իր նիստերը

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ՉԷ ՓԱՐԱՏԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

Երկուշաբթի օր, զինաթափութեան խորհրդաժողովին գիւանը կարճ նիստ մը գումարելով, կարդաց Գերմանիոյ տրուելիք պատասխանը: Պ. Հէնտըրսըն առաջարկեց տասը օր, մինչեւ Հոկտեմբեր 26 ընդհատել ընդհ. յանձնաժողովին նիստերը: Սպանիոյ պատուիրակը հարցուց թէ յանձնաժողովը ի՞նչ գործ պիտի կատարէ Հոկտ. 26ին: Նախագահը պատասխանեց թէ պիտի քննէ բրիտանական ծրագիրը, այնպէս ինչպէս պարզեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, շաբաթ օր: Ժողովը կ'ուզէ ծնունդ տալ նուէր մը պատրաստել, վերջնապէս մշակելով զինաթափութեան պայմանագիրը:

Յետոյ վաւերացուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ուղղուած պատասխանը, որ կ'ըսէ, նախագահ Հէնտըրսընի բերնով.

— «Ընդհ. յանձնաժողովին հաղորդեցի Ձեր Վսեմութեան Հոկտ. 14 թուակիր հեռագիրը, որ կը յայտնէ թէ գերմանական կառավարութիւնը որոշած է դադրեցնել ո՛ր եւ է մասնակցութիւն զինաթափութեան խորհրդաժողովին աշխատանքներուն եւ կը պարզէ այդ որոշման պատճառները:

« Գերմանական կառավարութիւնը այս որոշումը կու տայ ճիշդ այն պահուն երբ խորհրդաժողովին գիւանը որոշած է ճշգրիտ ծրագիր մը ներկայացնել ընդհ. յանձնաժողովին: Այդ ծրագիրը, որ պիտի գործադրուէր որոշ ժամանակաշրջանի մը մէջ, առժամաբար պիտի ապահովէր, համաձայն խորհրդաժողովին այն որոշումներուն որ տրուեցան Գերմանիոյ մասնակցութեամբ, սպառազինութեանց կրճատման իրականացումը: Այդ ծրագիրը կ'ապահովէր, նաեւ, ապահովութեան համապատասխան միջոցներով, իրականացումը իրաւունքներու հաւասարութեան զոր գերմանական կառավարութիւնը իր պահանջներու առաջին գծին վրայ դրած է միշտ:

« Այս պայմաններուն մէջ, կը ցաւիմ որ Ձեր կառավարութիւնը այդ ծանրակշիռ որոշումը տուած է այնպիսի պատճառներով զորս չեմ կրնար հիմնաւոր նկատել »:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, խորհրդային պատուիրակը յայտարարեց թէ ձեռնպահ կը մնայ, որովհետեւ պատասխան – հեռագիրը կը յիշէ զինաթափութեան ծրագիր մը որու մասին առնուած չէ իր կառավարութեան կարծիքը: Խորհրդային իշխանութեան վերապահումը միայն այս կէտի մասին է եւ չի կրնար արդարացում մը համարուիլ Գերմանիոյ բռնած դիրքին: Լեհաստանի պատուիրակն ալ նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը ըրաւ, շեշտելով թէ իր կառավարութիւնը լրիւ տեղեկութիւն չունի առաջարկուած նախագիծ – պայմանագրի մասին: Խորհրդային պատուիրակին յայտարարութիւնը իւրացուց նաեւ Թրքական պատուիրակութիւնը:

Յետոյ ծափերու մէջ ընդունուեցաւ պատասխանը եւ հեռագրուեցաւ:

Ընդունուեցաւ նաեւ նիստերը մինչեւ Հոկտ. 26 յետաձգելու առաջարկը:

Այս առթիւ, նախագահը խնդրեց որ բոլոր պատուիրակութիւնները անհրաժեշտ հրահանգներն ստանան տասը օրուան ընթացքին, որպէսզի կարելի ըլլայ կնքել վերջնական պայմանագիրը:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԻՐՔԸ

Նոր աշխարհին առթիւ, Մ. Նահանգները նորէն քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ: Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը չպիտի մասնակցի այս շաբթու տեղի ունենալիք խորհրդակցութեանց Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքով, եւրոպական պետութեանց կ'իյնայ հշդել իրենց ընելիքը եւ որոշել զինաթափութեան խորհրդաժողովին ապագան: Այս իմաստով հրահանգներ ստացած է ամերիկեան պատուիրակը

Մեծն Բրիտանիան ալ վերապահ դիրք մը բռնած է, սպասելով դէպքերու ընթացքին Վարչապետը կը շարունակէ խորհրդակցիլ իր պաշտօնակիցներուն հետ, առանց վերջնական կարծիք յայտնելու.

Իտալիոյ մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ հրաժարումը արդիւնք մը չէ բանակցութեանց շարունակութեան, մանաւանդ չորսերու դաշինքին հիման վրայ: Իտալական տեսակէտով եւ համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխ...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹ ՆԱԵՒ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ

Նահապետական աւանդութիւնները տակաւին կը յամենան մեր ժողովուրդին մէջ։ Վասնզի յեղափոխութիւն չեղաւ՝, այս դժբախտ ժողովուրդը, եւ անցեալի հին սովորութիւնները, խեղդիչ փոշիի մը պէս, նստեր են հայ հոգիին վրայ։ Տարէցն է, որ պիտի կառավարէ, անօրինէ, հրամայէ, թագաւորէ։ Մինչեւ ե՞րբ, սակայն։

Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ ժառանգականը կամ քաղաքագէտը կը քաշուին հրապարակէն՝ երբ կը լրանայ իրենց տարիքը։ Մինչեւ իսկ կը [illegible] դուրս ելլելէ իրենց սենեակէն։ Հանդէսի կը կանչեն, չեն գար։ Անոնք կ'աշխատին իրենց տարիքը ծածկել մենութեան մէջ, ցոյց չտալ տկարութիւնները, որ կուգան, կը յայտնուին բնախօսական եղանակով մը, երբ կը հիննան իրենց զանազան գործարանները։

Մերինները գործի վրայ են նոյն իսկ մինչեւ այն օրը, երբ ոտք ու ձեռք չեն բռներ։ Ի՞նչ փոյթ թէ դժուար գործէ ուղեղը։ Եւ ի՞նչ փոյթ թէ դարը փոխուած է, ժամանակի ոգին տարբեր, հոգեկան մթնոլորտը իրենց անծանօթ։

Պահ մը քննեցէք արտասահմանի Հայոց կեանքը։ Նոյն սովորութիւնները, նոյն աւանդութիւնները, որ մեզ կը վարէին պատերազմէն առաջ։ Եւ մասնաւոր ճիգ մը երիտասարդութիւնը հեռացնելու գործունէութեան դաշտէն, ճիգ մը սորկացնելու նորահաս սերունդը։

Այս ուղղութեամբ, արտասահմանի Հայ երիտասարդութիւնը ջլատելու ճիգին մէջ, առաջին մեղաւորն է Հայ Բարեգործական Միութիւնը,— պառաւական կազմակերպութիւն մը։

Քանի մը տարի առաջ գրած եմ,— պէտք է քանդել, արտասահմանի մէջ, երկու հաստատութիւն, մէկը Երուսաղէմի վանքը, միւսը Հ. Բ. Ը. Միութիւնը

Վասն զի, խօսելով Հ. Բ. Միութեան մասին, այս այն հաստատութիւնն է, որ կը յաւերժացնէ նախապատերազմեան սերունդի մը աւանդութիւնները, հնութեան բոյրը եւ անցած օրերու ոգին։ Նոյն իսկ, վերջերս քիչ մը աւելի քաջալերուած, կ'աշխատի տիրապետել հրապարակին վրայ, արգիլելով երիտասարդ սերունդի մը երեւումը՝ «ճերմակ ձին տակէն», ինչպէս կ'ըսուի։ Պատերազմէն առաջ, գէթ մասամբ քանդուած էին հայկական դրամագլուխին կամ հայ դրամատէր դասակարգին յաւակնութիւնները։ Այսօր, Հ. Բ. Միութիւնը, իր դրամագլուխին ուժով, ելեր է սորկացնելու, լռեցնելու հայ միջավայրը։ Ժամանակ մը իր դէմ ունէր Երեւանի կառավարութիւնը, դէմ էին Հօկերը, դէմ էին նաեւ կարգ մը ռամկավար յօդուածագիրներ։ Այսօր, Հ. Բ. Միութիւնը վարձած է Երեւանի կառավարութիւնը, Հօկերը, ռամկավար խմբակը։ Եւ այդ յաջողութիւնը՝ շնորհիւ ճարպիկ խաղի մը,— իր վարձուորներուն (նոր դաշնակիցներուն) խոստանալով կռիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Մէկ քարով երկու թռչուն զարնել,— դաշնակցական մամուլը շատ յարձակեցաւ Հ.Բ.Միութեան վարիչներուն վրայ, մեղադրելով որ հասարակ գրասենեակային աշխատանքէ մը դուրս գործունէութիւն չունի, բայց պարարտ ամսականներ կը տրուին։ Այսօր Հ. Բ. Միութիւնը իր նոր դաշնակիցներուն միանալով այն խարկանքը կրնայ պատճառել թէ կ'աշխատի Հայաստանի մէջ, մեծ գործի լծուած է, հայրենիք կը շինէ, ներգաղթ կը կազմակերպէ։ Պատրուակ՝ փրկելու համար ամսականները։ Միւս կողմէ՝ Երեւանն ալ կը լռէ պահ մը, տեսնելով որ Հ. Բ. Միութիւնը կը կռուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Հրաշալի ռազմախաղ։

Երեւան, որ ժամանակ մը շատ պահանջկոտ էր Հ. Բ. Միութեան եթէ ոչ դրամագլուխին, գէթ կարգ մը կտակներու գործադրութեան մասին, կը թուի թէ յուսահատած է եւ կը գոհանայ իրեն զրկուած փոքրիկ չէքերով, ուրախ սակայն որ արտասահմանի մէջ ալ «կը գործէ կեղտոտ դրամագլուխը»։

Այսպէս, ուրեմն, հրապարակը բռնուած է խուլ պայքարով մը։ Հ.Բ. Միութիւնը կ'աշխատի որքան կարելի է շատ «միութիւն» կամ «կազմակերպութիւն» կապել իր պոչին,— ֆինանսէ կ'ընէ նախկին դաշնակցականներուն թերթերը, «մարտականներուն» հետ իսկ կը բարեկամանայ, ներգաղթի ֆոնտի համար կը կազմէ մարմին մը, որուն մէջ կը տեսնուին զարմացնելու աստիճան գոյնզգոյն ներկայացուցիչներ, վերջապէս Հ. Բ. Միութիւնը քաղաքական տքնաջան գործի մը լծուած է վարիչէն սկսեալ մինչեւ իր ... դռնապանը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, անշուշտ, չի խաբուիր ռազմախաղին այս կամ այն ձեւէն։ Իր կարգին լծուած է պայքարի, աշխատելով հաստատել թէ այս մարդիկը կը պատկանին դասակարգի մը, որ չի կրնար Հայաստանի նուիրել իր ուժերուն ոչ իսկ նուազագոյնը՝ եթէ շահ չունի։

Հակընդդէմ այս պայքարին մէջ անդամալուծուեր է արդէն երիտասարդութիւնը

Երիտասարդութեան կողմէ կազմակերպուելու որ եւ է փորձ «Հայաստանի բարեկամներուն» համար ... «դաւ մըն է Հայաստանի դէմ»։

Ի՞նչ պէտք է խորհին անոնք, որ կը սիրէին ունենալ արտասահմանեան հայ երիտասարդական ընդհանուր կազմակերպութիւն մը։ Կը խօսինք յետոյ,— այստեղ ըսենք միայն սա թէ «Հայաստանի բարեկամներուն» մէջ չկայ մէկ հոգի, որ լաւ գիտնայ Հայոց պատմութիւնը, չկայ մէկ հոգի որ ձեր առջեւ ճչէ թէ մեքենական ի՛նչ զարմանալի օրէնք մը, սկիզբէն մինչեւ հիմա, en balançoire, կրցեր է պահել հայ ժողովուրդին գոյութիւնը եւ անկախութեան փորձերու կարելիութիւնը, տնտեսական ու քաղաքական պարագաներու զուգակցութեամբ։

Եւ վերջապէս չենք ուզեր հարցնել «Հայաստանի բարեկամներուն» թէ արդի ռուսական օրհնաբանութեան,— մեզի համար Իսրայէլ Օրիէն, Աբովեանէն մինչեւ հայ բոլշեւիզմը շարունակուած ռուսասիրութեան նոր ձեւն է այդ,— իրենց չի՞ խօսիր երբեք «դոյզն ինչ» վտանգի մը մասին, որպէսզի հարկ ըլլար քիչ մը վերապահ գտնուիլ, կամ Հայաստանի ամբողջման հետ աշխատիլ նաեւ հայ արտասահմանի կազմակերպութեան

Կը տեսնէ՞ք, «հայ արտասահման» կ'ըսեմ, եւ ոչ թէ «Թրքահայ դատ», որպէսզի չըլլա՛յ թէ թունդ ելլեն Հ. Բ. Միութեան անդամ ռամկավարներուն կամ ջոջ աղաներուն ջիղերը։ Որովհետեւ գիտեմ, որ անոնք շատո՜նց ծախած են Թրքահայ արիւնը,— մօտ մէկ միլիոն նահատակներու աւանդը։ տասնեակ տարիներու յեղափոխական (արմէնական, հնչակեան, դաշնակցական) շարժման զոհողութիւնները։ Ո՛չ, կրնանք չըսել «Թրքահայ դատ», բայց կարծեմ մեղք չէ ըսել «հայկական արտասահման»՝ եթէ կազմակերպուի, որպէսզի կշիռ կազմէ Հայաստանի վերելքին, ինչպէս կ'ըսեն, եւ պահեստի ուժ՝ վտանգի պահուն։ Այդ մարդիկը, քիչիկ մը ուսումնասիրելով մեր ժամանակակից պատմութիւնը, կրնան հասկնալ թէ Թրքահայոց Սահմանադրութիւնն էր, որ հնչեց Ռուսահայոց զարթօնքի նշանը, եւ Ռուսահայոց հրապարակչական գործունէութիւնն էր, որ վերածնունդ մը բացաւ Թրքահայոց առջեւ։ (Տակաւին չըզգացի՞ն արդեօք կիրքերը, որպէսզի մենք, ինչպէս նախապատերազմեան բարի օրերուն, այս անունով եւ խորունկ սիրով մը յիշէինք հատուածները,— ա՛խ, ի՛նչ անուշ չեշտով մըն էր որ, պատերազմէն առաջ, կ'արտասանէինք այս անունները):

Ո՛չ, մենք, երիտասարդներս, յետին միտք կը տեսնենք «Հայաստանի բարեկամներուն» գործին, ներգաղթի աշխատանքին եւ վերջապէս երկակենցաղ Հօկի բոլոր շարժումներուն մէջ։ Մենք դէմ չենք Հօկի, եթէ անիկա իրապէս կազմակերպութիւն մըն է հայրենիքի օգնութեան գործին համար ստեղծուած։ Ո՛չ, պէտք է Հօկը ապրի արտասահմանի մէջ, աշխատի մեքենաներ ու գործիքներ ղրկել Հայաստան։ Բայց ձեռքը Հ. Բ. Միութեան տուած՝ կ'աշխատի կազմալուծել արտասահմանը։

Տարագիր ժողովուրդը, ո՛ւր ալ գտնուի, ի՛նչ հոսանքի ալ պատկանի, պէտք է ուժ տայ Հայաստանին՝ կազմակերպուելով, զօրանալով արտասահմանի մէջ։ Մենք անոնցմէ ենք, որ չեն հաւատար փրկութեան՝ պարզապէս եւ անվերապահ ապաւինելով Ռուսին, երէկ «քեռի», այսօր համաշխարհային ազատարարութեան ախոյեան։

Կը հաւատա՞յ Հ.Բ. Միութիւնը։

Լա՛ւ։ Կը հրաւիրենք Հ. Բ. Միութիւնը, որ իր ամբողջ դրամագլուխը փոխադրէ Հայաստան։ Եթէ Երեւանի կառավարութիւնը կը ներկայացնէ հայ պետութիւնը, հայրենիքին դէմ դաւաճանութիւն է հայկական դրամագլուխը դնել օտար դրամատուներու մէջ։ Այստեղ Ֆրանսայի մէջ ծանր խօսքեր գրուեցան այն Ֆրանսացիներուն մասին, որոնք երկրէն դուրս փախցուցին իրենց դրամագլուխը։ Դուք Դաշնակցականներուն երեսին շատ կրկնեցիք թէ հայ փախստականներու վատութիւնը կը քաջալերուի թերթերու մէջ, ի՞նչ պէտք է ըսել ձեր երեսին, երբ հայ դրամագլուխին տեսակ մը փախուստը կը կազմակերպէք՝ երկիր չտանելով ամբողջ դրամագլուխը։ Եւ ի՞նչ պէտք, ձեր գրասենեակներուն համար ինչո՞ւ ծախքեր ընել,— այնտեղ կառավարութիւն կայ, կրնայ ուզած ձեւովը տնօրինել, կտակները գործադրել, չէ՞ որ չգործադրուած կտակներ կան։ Այո՛, բոլոր կտակները, Բարեգործականի բոլոր գրասենեակները դէպի Երեւան, նախ դրամագլուխի ներգաղթ, յետոյ մարդու։ Մի՛ խօսէք կտակներու տրամադրութեանց մասին, մեռած բարերարներու աւանդին մասին։ Այդ ե՞րբ է, որ սկսեր էք յիշել մեռելներու կտակը։ Հապա մէկ միլիոն Թրքահայ նահատակներու կտա՞կը։ Եւ յետոյ, երբ հայրենիքի ապագան է խնդրոյ առարկայ, այս կամ մեռած բարերարին խօ՞սքն է կարեւորը, թապու՞ է, ի՞նչ է այդ խօսքը։ Անկից վերջ նոր բարերարներ չե՞ն ըլլար, հա՞։ Այդ որքա՛ն կը հետաքրքրէ ձեզ վազուած գալիք դրամը, բայց չի հետաքրքրեր վազուած գալիք վտանգը տկար մնացած Հայաստանի գլխուն։ Եւ յետոյ, չէ՞ք տեսներ, ռուսական յեղափոխութիւնը ձգե՞ց կտակ, պարտք, եւն.։ Դրամ վճարե՞ց ժառանգորդին կամ պարտատիրոջ պետութեան։

Անկից քանի մը տարիներ առաջ Երեւանի ներկայացուցիչները կը պահանջէին կարգ մը կտակներ, նոյն իսկ Կարէն Միքայէլեանը ցանկ մը շինեց։ Հ. Բ. Միութիւնը պէտք է դրամագլուխի ներգաղթ կատարէ, եթէ իրապէս հայրենասէր է։ Հոգ ընելու բան չկայ, մինչեւ հիմա առնուած ամսականները կը բաւեն կեանքի մնացեալ մասը լաւ անցընելու Միջերկրականի գեղածիծաղ ափերուն վրայ։ Բայց փակեցէք գրասենեակները եւ Հայաստան փոխադրեցէք հայ դրամը։ Երեւանի մէջ ներկայացուցիչ էք նշանակեր, պետութիւն է, որ [illegible] էք ղրկեր Երեւան։ Գրասենեակի ի՞նչ ծախքեր են անոնք, որ կը կատարուին քանի մը չէք ղրկելու համար Երեւան, գիւղ մը, աւան մը, քանի մը տուներ շինելու համար այնտեղ։

Իսկ եթէ ա՛յլ է ձեռնաշխատանքը», մեզի կը մնայ կազմակերպել,— հակառակ ձեր փորձած խաղերուն,— երիտասարդութիւնը, որպէսզի հրապարակ իջնէ, վռնտէ վտարէ այս խայտառակ [illegible] գործակատարները, եւ վերջապէս իր խօ՛սքն ըսէ երիտասարդութիւնը։ Այդ նպատակին ունի երիտասարդական կազմակերպութեան մը առաջարկը։ Ոմանք կը հեգնեն այդ երիտասարդութիւնը, քաջալերուած կարգ մը ծախուածներէ, վիժածներէ, բախտախնդիրներէ։

Լաւագոյն մարգարէն այն է, որ խուլ դժգոհութեան մէջէն, անձեւ պայքարներուն մէջէն, կը լսէ որոտը անդուլ, առնական եւ վճռական սերունդի մը վերահաս յեղափոխութեան

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ
եւ մրցման արդիւնքները

Ա.

Սեպտեմբեր 18ին, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Երեւանի արեւավառ երկինքին տակ, Աբովեան պողոտային երկայնքով, Մշակոյթի Տունէն մինչեւ Պետական Համալսարան, բանակի մը պէս կանգնած էին Հայաստանի մարզիկները, մօտ 12.000 հոգի։

Անոնց հագած կարմիր, կանանչ, կապոյտ, երկնագոյն, ճերմակ եւ մանիշակագոյն շապիկները կը շողային արեւին մէջ։ Քաղաքին փողոցները եւ հրապարակները կը պատկանէին երիտասարդութեան, ուժին, առողջութեան գունդերին,— մարզիկներու բանակին։

Բոլոր փողոցներէն, խումբ առ խումբ, ջոկատ առ ջոկատ, կուգան կը հաւաքուին մարզիկները, առողջ եւ զուարթ։ Շատերուն կուրծքին՝ լանջանշաններ։

Լենինի հրապարակին վրայ՝ յաղթական կամար մը, որ օդին մէջ կը կախէ հսկայ աստղ մը,— ճակատին վրայ մարզիկ մը, որ կ'առնէ։ Այստեղ է կառավարական ամպիոնը, որուն առջեւ կուգայ ողջոյնի եւ կ'անցնի շքերթը, երաժշտախումբերուն նուագարանի կշռոյթով։ Մարզիկներու զօրասիւնին գլուխն են կանգնած դասաւորները, եւ յաջորդաբար կ'անցնին Ալլահվերդիի պղինձի հանքերը՝ իրենց պղնձագոյն դէմքով, Լենինականի աշխատաւորները՝ արեւավառ դէմքով, եւ վերջապէս Ղափանը, Ախտան, Աշտարակը, Վաղարշապատը, Արթիկը, ինչպէս նաեւ Դինամոյի զինուած մարզիկները՝ հրացանը ուսին եւ սպիտակազգեստ։ Անոնց ետեւէն արհեստակցական միութիւններու խումբերը, անոնց սերունդը՝ սկաուտները, վարժարաններու աշակերտութիւնը։

Մարզական Երեւանն է որ շարան շարան կ'անցնի, մինչ մայրաքաղաքին սեպտեմբերեան արեւը կը շարունակէ բոց թափել կարմիր, կանանչ, ճերմակ, երկնագոյն շապիկներու վրայ։

Հայաստանեայց երկրին երիտասարդութեան, ուժին, աշխատաւոր եւ ստեղծագործ զանգուածին զօրահանդէսը կ'աւարտի եւ կը բացուի առաջին ոլիմպիականը

Ժամը իրիկուան 4։ Երեւանի քաղաքային մարզադաշտը տօնական տեսք է առեր։ Դաշտին ծայրը՝ Կարմիր [illegible] վրանները։ Դաշտը լեցուած է հոծ բազմութեամբ եւ Հայաստանի 26 շրջաններու մօտ 10.000 մարզիկներով, բոլորը իրենց համազգեստով։

Մարզադաշտ հասած էին նաեւ հիւրեր Մոսկուայէն, Վրաստանէն եւ Ատրպէյճանէն։ Ծափերով կ'ողջունուին, երբ դաշտ կը մտնեն Հայաստանի զանազան շրջանները,— Ղափան, Գորիս, Փաշալու, Բէշիկքենդ, Ապարան, Լենինական, Ղուրղուղուլի, Ախտա, Թալին, Վաղարշապատ, Աշտարակ, Կոտայք, Ղարաքիլիսա, Դիլիջան, Իջեւան, Բայազէտ

Ոլիմպիականի առաջին օրը, ըստ ծրագրին, տեղի ունեցան զանգուածային մարզախաղերը,— ազատ շարժումներ, բուրգեր, խաղեր, պարեր, եւն..

Ժամը 5.30։ Դատաւորները իրենց որոշ տեղերուն վրայ։ Մարզիկները կազմ եւ պատրաստ։ Ս. Ստեփանեան կը ղեկավարէ մարզանքը։ Ու մինչ նուագախումբը կը նուագէ, 500 հոգի ճկուն շարժումներ կ'ընեն, կը ծռին, կը կանգնին մէկ մարդու նման։ Ծափահարութիւններու տեղատարափ մը։ Աւարտած է մարզանքին առաջին մասը։ Կը սկսի երկրորդ մասը։ Նոյն յաջողութիւնը։ Հիմա սկաուտներն են կուգան հրապարակ, ներկայացնելու աշխատանքի զանազան պահերը։ Կը ձեւացնեն նոյնպէս զանազան նշանախօսքեր։ Յետոյ զան[illegible] խաղեր,— վազք արգելքներ[illegible] խնձորախաղ, ձուագունդ, եւն. [illegible] բոլոր խաղերն անցան շատ յաջող [illegible] ստեղծեցին մեծ ոգեւորութիւն.

Յետոյ բժշկական փարմացեան [illegible] ուսանողները կատարեցին [illegible] բարդ խաղեր։ Կազմեցին նաեւ [illegible] մը։

Այնուհետեւ խաղերն իրարու [illegible] յաջորդեցին անընդհատ։

Սկսան բէզ — բոլի խաղեր [illegible] խաղին կը մասնակցէին [illegible] եւ ուսուցիչներ, թիւով 20 հոգի [illegible] տոյ Լենինականի թիմը կատար[illegible] խաղէլ խաղը։ Այս խաղը կը [illegible] ուի ընդհանրապէս [illegible] կը նմանի ֆութպոլին, այն տարբե[illegible] րութեամբ միայն, որ գնդակը [illegible] չի կատարուիր։ Պուշբոլի խաղը [illegible] ոգեւորութիւն ստեղծեց մարզադաշ[illegible] տին վրայ։ Պուշբոլը նոր խաղ է [illegible] ւանի համար, ծագումով անգլիական։ Ջափազանց հետաքրքրութիւն [illegible] ցուց մասնաւորաբար երբ 20 [illegible] ծանրութեամբ եւ մօտ երկու [illegible] տրամագիծով խոշոր գնդակը [illegible] ձեռք կ'անցնէր եւ կը լողար օդին [illegible] Եղաւ նաեւ չուան քաշելու փորձ [illegible] Երեւանի եւ Լենինականի միջեւ [illegible] հեցան Երեւանցիները։ Ի վերջոյ [illegible] տարուեցաւ դպրոցական [illegible] կի ցուցադրութիւն մը,— Հայաստանի 21 շրջանները գեկոյց [illegible] կան գործավարութեան։

Այս ամէնը աւարտել յետոյ [illegible] ունեցան հայկական եւ ազգագրական պարեր.

Սեպտ. 19ին, առաւօտեան [illegible] Հայաստանի առաջին ոլիմպիական մրցումները, որոնք տեղի ունեցան [illegible] րեւանի մարզադաշտին, Կոմունա[illegible] րու պարտէզին, Վէլոտրոմին եւ [illegible] նամոյի» մարզարանին մէջ։

Երեւանի մարզադաշտին մէջ [illegible] ունեցան առաջին զանազան [illegible] ցումները,— թեթեւ աթլէթիզմի [illegible] ձեւի մրցումներ, զինուորական [illegible] 60 մեթր արագութեամբ, [illegible] նետել եւ բարձրութիւն ցատկել,— [illegible] րոնց կը մասնակցէին Երեւան [illegible] նական եւ Ղարաքիլիսայի հայ[illegible] զօրամասը։ Ցատկելու մէջ [illegible] զարնէին զինուորներու յաջողու[illegible] ները։ Նոյն օրը նոյն տեղւոյն [illegible] գի ունեցան գործարանային [illegible] տիվներու մրցումները, որոնց [illegible] նակցեցան Լենինականի երկաթ[illegible] կայանը, Ալլահվերդիի հանքերը [illegible] Շարժանկարի գործարանը Նախա[illegible] կան յաջողութիւնները կը պատկան[illegible] Լենինականին։

Հեծանուային մրցումները [illegible] ունեցան խճուղիին վրայ,— [illegible] քիլոմեթր, կիները 15 քիլոմեթր [illegible] ներու հեծանուային մրցումներ [illegible] մասնակցեցան Երեւան, Վաղար[illegible] պատ եւ Ղամարլու։ Կը բացակայ[illegible] Լենինական եւ Ղարաքիլիսա

Վելոտրոմի մրցումները [illegible] ունեցան ճամբու մը վրայ, որ կը [illegible] կայացնէր կարգ մը անհարթու[illegible] թիւններ (հանրակառք, երթեւե[illegible] թիւն) [illegible] մրցում[illegible] ցաւ ընդհանուր առմամբ յաջող [illegible] ռաջնութիւն շահեցան, Երեւ[illegible] Հիւսեան Լիւսա եւ Բարսեղ[illegible] Մանիկ։ Այրերու մրցումները [illegible] ւած էին դէպի Ղամարլուի խճու[illegible] Կը մասնակցէին 15 հոգի, որոնց [illegible] Երեւան, Լենինականի, Ղամար[illegible] հեծանուորդները Դարձեալ [illegible]

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Արենուշների գնահատանքի մեծագոյն արտայայտութիւնը։

Փոխուած է տրամադրութիւնները, աշխուժացած են։

— Նորէ՛ն, նորէ՛ն կ'ուզենք։

«Մեղուն չի երեւում. բայց լսւում է անշուշտ իր քոյրերի ձայնը։ Երգում է ուրիշ երգեր։

Այնպէս լաւ է, այնպէս գեղեցի՛կ։

Քիչ յետոյ ուրախ տրամադրութեամբ պատրաստւում են քնելու։

Անուշ քուն արենուշներ,
սիրուն երազներ։

Այո՛։ Մանաւանդ այս գիշեր այնքան բան ունէք վերյիշելու, երազելու։

Հրդեհէն երկու օր յետոյ։ Երեկոյեան պէտք է վառեն բանակումի խարոյկը։ Առաւօտուն բոլորի տրամադրութիւնները լաւ են։

Մի աղի, մեր անգուգական Սուրէնը այդ օրը շաքարահաց եւ կարկանդակներ է բերել իր քոյրերի համար եւ այնքան շա՛տ, որ բոլորը կարող են ունենալ մի քանի հատ։ Բոլորն ուրախ են.

— Խմբապետուհի՛, Մկնիկը նորէն ֆրանսերէն կը խօսի։

— Վա՛յ անպիտան, գործադրել սահմանուած պատիժը։

— Արենուշը հայերէն պիտի խօսի։

— Խմբապետուհի՛, Գայլուկի ձեռքը փուշ մտաւ, կը ցաւի։

— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, խմբապետուհի Այծիկի մօտ, թող հանէ եւ եթէ պէտք է, կապէ։

— Խմբապետուհի՛, Կլկլակը նորէն իր անվերջ ծիծաղով կը խանգարէ մեզ, չի թողուր, որ դաւանանքը գոց ընենք։

— Ա՛խ դու, Կլկլակ, թող քոյրիկներիդ հանգիստ, գնա խոհանոց, օգնէ խոհարարուհուն։

— Խմբապետուհի՛...

Անվերջ հարցեր, դիմումներ, ու բոլոր խմբապետուհիները Այծիկ, Սեւ-Բու, Մեղու, Շնիկ, որին որ ուղղուի հարցը պատասխանում են սիրով, առանց բարկութեան, առանց կրքի։

— Խմբապետուհի՛, սկաուտ եղբայրներ են եկեր, ձեզ կ'ուզեն։

Իսկապէս որ սկաուտ եղբայրներ են եկել, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները, խմբապետները, փոխ-խմբապետները, առաջնորդները, համարեա թէ Մարսէյլի եւ արուարձանների ամբողջ կազմը։ Ծանօթանում, ողջագուրւում են իրենց քոյր խմբապետուհիների հետ։ Յետոյ բոլորի հետ։

Այդ օրը ներկայ են նաեւ արիների խմբապետները, որ նոր են դարձել մեծ ճամբարէն, բոլորը միասին լուսանկարւում են։

Ի՜նչ ուրախութիւն։

Ճաշի պահն է։ Եղբայրներն ուզում են հեռանալ։

— Ո՛չ, ո՛չ, կը խնդրենք, որ մնաք, բանակումի խարոյկ պիտի ունենանք։

Եղբայրները զիջանում են քոյրերի թախանձանքին։ Բոլորը միասին սեղան են նստում, քոյրերը տրամադրում են նրանց իրենց պնակները գդալ, պատառաքաղ։

— Մեր կերակուրն առատ է, բոլորիս կը բաւէ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խմբապետներէն մէկը չկայ, ի՞նչ եղաւ։ Անտառում լսւում է մօթօսիկլէթի ձայն։ Նա է, որ իր «էշը» հեծած գնում է քաղաք։

Ինչո՞ւ, տխրում են քոյրերը։ Եղբայրները ժպտում են։ Քիչ յետոյ նորէն լսւում է «էշ»ի ձայնը։ Եւ ահա բացակայ եղբայրը։ Սեղանի վրայ դարսում են պտուղներ, ձմերուկ, սեխ, խաղող։ Եղբայրները հիւրասիրում են քոյրերին։

Ի՛նչ ուրախ է անցնում այդ օրուան ճաշը։ Լուսանկարւում են մի քանի դիրքով։

Հանգստի պահէն յետոյ նորէն երգ ու գեղ։ Հրդեհի օրուան հերոսը, ելեր է մի բարձր ծառի կատար, ճիւղեր է ազատում խարոյկի համար։ Միւսները հաւաքում են փայտերը, դարսում մի տեղ։

Ուրիշներ բանակավայրի հրապարակում խարոյկի տեղն են պատրաստում, փոս են փորում։

Խմբապետ Պերճը արեւի ժամացոյց է շինում, բացատրում է քոյրերին։ Միւս կողմէն հիւրեր են գալիս բանակումի խարոյկը դիտելու համար։

Քիչ յետոյ գալիս են Հ. Մ. Ը. Մ.ի գայլուկներից մի խմբակ։

Արենուշներն ուրախ հնչեցնում են գայլիկի երգը.

— «Գայլի՛կ, գայլի՛կ. ամէն ադուար ինչ կայ»։

Գայլիկները տողանցք են կատարում, սկաուտի բարեւ են տալիս ու խառնւում նրանց։

Ի՞նչ ուրախութիւն է։

Այդ գայլիկների հետ է նաեւ Սեբաստացի Մուրատի քրոջ զաւակը, սեւաչեայ, վառվռուն փոքրիկ Մուրատը։

Վերջապէս խարոյկը պատրաստ է։ Եղջերափողը բոլորին հրաւիրում է խարոյկի շուրջը.

Նստում են ծալապատիկ. Հիւրերը տեղ են գրաւում ետեւի շարքերում։ Աւագ խմբապետուհին մօտենում է խարոյկին, կրակ է տալիս։ Բոցը կամաց կամաց առնում է փայտերը։

Երգում են խարոյկի երգը.

Գորշ փայտէն ծագեց վառ բոցը,
Կայծեր բարձրացան աստղերուն ծոցը
Խորհրդաւոր հոգւոյս պատկեր,
Սիրոյ շղթան մեր մէջ ես դրեր։

Յետոյ «Մեր Հայրենիք», «Ով մեծասքանչ»։ Այնուհետեւ խաղեր, պարեր, երգեր իրար են յաջորդում մէկը մէկէն գեղեցիկ, բարոյալից, իմաստալից։

Արտասանում են նաեւ գայլիկները։ Արենուշները խանդավառ ողջունում են նրանց.

— Հա ճիճի հա՛, հա՛...

Ժամերն անցնում են աննկատ։ Խանդավառութիւնն աննախընթաց է։

Եւ ահա աւագ խմբապետուհի[illegible] ձեռով՝ բոլոր խմբապետուհիներ[illegible] Մ. Ը. Մ.ի եւ Արիների խմբապետ[illegible] ձեռք ձեռքի տուած կանգնում[illegible] շրջան է կազմում արենուշներ[illegible] գայլուկներէն, երգելով եղբայր[illegible] թեան, միութեան երգը՝ զանազ[illegible] կրակի շուրջը։

— Ա՜խ, ինչ լաւ է։ Այդպէ[illegible] ձեռքի, այդպէս համերաշխ ու [illegible] Երանի վերջ չունենար այս պա[illegible]

Ո՛վ, ո՞վ է ձեր մտաւոր [illegible] ներշնչում երկպառակութեան [illegible] նամութեան թոյնը։ Արթուն [illegible] զարկէք այդպիսիներին [illegible] մնացէք միշտ այդպէս միացած [illegible] պէս սիրով, համերաշխ։ Մեր [illegible] ունենք նաեւ մի հայրիկ, որ [illegible] գամներ օգտակար է եղած [illegible] սկաուտներին։ Հայրիկը ոգեւոր[illegible] այդ տեսարանով՝ յորդորում է [illegible] րին միացած սիրով ապրել [illegible] նում է իր աջակցութիւնը [illegible] ների միութեան։

Ուշ է արդէն. Թողնում են, որ [illegible] բոյկը կամաց կամաց մեռնի [illegible]

Եղբայրները եւ գայլուկները [illegible] մեկնին։

ԷԼԼԷՆ Բ[illegible]

(7)

…ութիւնը Լէնինականցիներու կողմէ …կը …կոմունարներու պարտէզին մէջ տեղի ունեցան ցատկել, 100 մեդր վազք եւ գունդ նետել: Կը մասնակցէին Ա… …րարան, Մարտունի, Բաշալիտ:

«Դինամօյի» մարզարանին մէջ կատարուած մրցումներուն կը մասնակցէին 11 շրջաններ:

…ել կը տրուի, որ դաշտական …մրցումները ուշադրութիւն չեն ըներ …պարագայի մը, — նոյն մար…կը նոյն օրը կը մասնակցի զանազան մրցումներու: Այսպէս Դանիէլ …ան մրցումներու (Երեւան) մասնակ… [illegible] թէ կախմարզին, (առաջին …ած է ամբողջ Անդրկովկասի մէջ), թէ լողալու եւ թէ այլ մարմնախաղերու. Այս պարագան գէշ կ'ազդէ մրցումներու վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՌԸ ՈՐՈՒՆՆ Է

— :–: —

Ինչպէս գրեցինք, Փրանսացի նահանգապետ մը, Սեմար, վերջերս այցելեց Մոսկուայէն յետոյ Երեւան: Հայաստանի մասին իր տպաւորութիւնները պատմելու առեն Իւմանիթէի մէջ, կը նկարագրէ նաեւ Արարատ լեռը եւ արձագանգ կուտայ հետեւեալ զրոյցին —

Երեւան հիանալի կերպով տեղադրուած է 1042 մեթր բարձրութեան վրայ, բարձր լեռներու ոտքին տակ …ափերը Զանգի արագահոս գետին, …որ իր ակիզբը կ'առնէ Սեւան լիճէն: Հեռուն կ'իշխէ Արարատ լերան ձիւնապատ գագաթը, որուն վրայ, ըստ աւանդութեան, հասաւ Նոյ նահապետին տապանը:

Ջնջենք այս հին աւանդութիւնը, եւ պատմենք նորը:

Արարատ լեռը կը գտնուի Թրքական սահմանին վրայ, սակայն խորհրդային Հայաստան իր դրօշին վրայ դըրած է Արարատ լերան պատկերը: Թուրք դիւանագէտ մը, Մոսկուայի մէջ կը գանգատի արտաքին գործոց …(Չիչերին) մօտ: Այս վերջինը …կը պատասխանէ Թուրք դիւանագէտին. «Ինչո՞ւ կը նեղանաք, …որ կը լուսաւորէ ամբողջ …երկիրը եւ բարիքն է բոլոր ժողովուրդներուն, միթէ չի՞ գտնուիր ձեր …ին վրայ»:

ԹՈՒՍԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

—·—

Պրոլետար կը հրատարակէ 2 հոկտեմբեր Թուակիր հետեւեալ հեռագիրը Երեւանէն.—

Այս տարի կը լրանայ ռուսահայ Թատրոնին 75ամեակը: Երեւանի պետական Թատրոնը սկսաւ տօնակատարութեան նախապատրաստական աշխատանքներուն:

ԽՄԲ.— Նախանցեալ կիրակի, մեր աշխատակիցը յօդուածով մը պարզեց …ռուսահայ Թատրոնին ծագումը …Երիվարի մինչեւ 1836 Թուականը, եւ …թէ 1858ը, ինչպէս կը վիճաբանի …աւանդութար: Խորհրդային պար…րականներու մէջ եւս հարցը քննու…ւած, ճշդուած ըլլալով …զարմանալի կը Թուի 75ամեակի այս տօնակատարութիւնը, …ինչպէս պէտք էր 3 տարի եւս սպասել եւ 1936ին տօնել ռուսահայ Թատրոնին հարիւրամեակը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ ԲԱՑՈՒԱԾ

Հոկտ. 3ին բացուեցաւ Թատերական եղանակը Երեւանի մէջ: Պետական Ա. Թատրոնը բացումը կատարեց ներկայացնելով Դ. Դէմիրճեանի Յոռփուդային շողը

Թատրոնի անօրէնութիւնը կ'աշխատի ուժ տալ Հայ հեղինակներու գործերուն ներկայացման: Այսպէս, այս տարի պիտի բեմադրուի նոյնպէս Դէմիրճեանի Նափոլէոն Կորկոտեան կատակերգութիւնը (ժամանակակից կեանքէ առնուած), Ս. Զօրեանի Ցեղկոմի նախագահը:

Խաղացանկին մէջ կան նաեւ Գոմարչէի Ֆիկարոյի հարսնիքը, (զոր պիտի բեմադրէ Ա. Գուլաքեան, յարդարանքը պիտի կատարէ նկարիչ Մ. Արուտչեան), Սլավինի Ինտերվենցիան, Աֆինոգովի Սուտը, Շոլոխովի Հերկուած հողը:

Հին բեմադրութիւններէն պիտի կրկնուին Մակպէթը, (Վ. Փափազեանի մասնակցութեամբ), Եգոր Բուլիչովը (Աբէլեանի մասնակցութեամբ), Պէպօ, Խաթաբալա եւ ուրիշներ:

Պետական Թատրոնին շէնքը վերանորոգուած է: 20 դերասաններ զրկըւած են գործարանները, ի նպաստ Թատրոնին խօսելու, բանուորները պատրաստելու նպատակով:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը:

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ – ՍԻՍԻԱՆ.— Հոկտեմբեր 3ին, կէս գիշերին զգալի եղան բաւական ուժեղ ստորերկրեայ ցնցումներ: Երկրաշարժը վնաս չէ պատճառած:

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երեւանի մէջ Հոկտ. 2ին տեղի ունեցաւ հետեւեալ դատավարութիւնը:

Օգնական մեքենավար Աւետիսեան եւ ուղեկից Գարեգին Բուղարեան ամբաստանուած էին թէ ճամբան, Ներքին Քուլասար գիւղին մօտ, ինքնագլուխ կեցուցած են շոգեկառքը, որ Ղամարլու կ'երթար: Այդտեղ կը գտնուէր հաւաքական գիւղատնտեսութեան Վորոշիլով կայանը: Շոգեկառքին վրայ աշխատողները վար կ'իջնեն, կը մտնեն այգիները եւ մեծ քանակութեամբ խաղող կը գողնան, հակառակ գիւղացիներու արգելքին: Կը հաստատուի, որ այս մարդիկը 10 փութ ալ ալ Թացուցած էին Անդրկովկասեան երկաթուղիի կայարաններէն:

Դատարանը, հաստատելով կատարուած գողութիւնը, գնդակահարութեան դատապարտեց Աւետիսեանը, սակայն նկատի ունենալով որ սոր մըն է եղած, գնդակահարութեան դատավճիռը վերածուեցաւ 10 տարի բանտարկութեան: Գ. Բուղարեան 5 տարի բանտարկութեան, Աբասով եւ Աբրահամեան մէկ մէկ տարի բանտարկութեան: Այս վերջիններու բանտարկութիւնը վերածուեցաւ ստիպողական աշխատանքի, իրենց աշխատավարձին մէկ մասը գանձելով պետութեան հաշւոյն

«ԳԻՔՈՐ»

Ինչպէս գրեցինք, Հայաստանի շարժանկարի ընկերութիւնը ներկայիս կ'աշխատի ժապաւէնի վրայ պատկերացնել Թումանեանի «Գիքոր»ը: Այդ աշխատանքները կը ղեկավարէ երիտասարդ բեմադրիչ Ամասիկ Տէր–Մարտիրոսեան: Խաղապատկերը յօրինած է Մամիկոն Գէորգեան: Ցարդարանքի գործը յանձնարարուած է նկարիչ Գիգօ Շարբաբչեանին, որ գործը ուսումնասիրելու համար Թիֆլիս է մեկնած: Բոլոր դերակատարները պատրաստ են: Լոռիի մէջ խաղալէ յետոյ պիտի մեկնին Թիֆլիս

Այս շարժանկարին մէջ Գիքորի հօր Համբոյի դերը ստանձնած է Հրաչեայ Ներսէսեան:

«Գիքոր»ը պատրաստ պիտի ըլլայ 1934ին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ԳԻՐՔ

Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ (Միլլիէթ) .—

Պոլսոյ հանրային մատենադարանները հին գրքերու մթերանոցներու կը նմանին: Արժէքի տեսակէտով ալ շատ տկար են: Քննասէր մէկը քաղաքին ոչ մէկ մատենադարանէն կրնայ օգտուիլ: Այդ պատճառաւ ալ հանրային մատենադարանները գերեզմանային տխուր լռութեան մը մէջ են: Բժիշկ մըն էք: Ձեր ասպարէզին յատուկ ուսումնասիրութիւն մը կատարել կ'ուզէք: Պոլսոյ ոչ մէկ մատենադարանը ձեզ բաւարարող գիրք կըրնաք գտնել: Եթէ ձեր ասպարէզը ախ-րող ուսուցիչ մըն էք, միայն ձեր հայրենիքի գրքերով բաւարարուելու ստիպուած էք: Եթէ գրագէտ մըն էք, մատենադարաններուն մէջ պիտի գտնէք իրարմէ տարբերութիւն չունեցող ու անկարգ ապակեփեղկերու շարք մը: Ասոնք հանրածանօթ իրողութիւններ են:

Պոլսոյ մատենադարաններու գրքերուն գումարը հազիւ 150,000ի կը հասնի, որոնց մեծ մասը բոլորս կարդացած բաներ են: Փարիզի Ազգ. մատենադարանը աւելի քան երկու միլիոն գիրք արձանագրած է: Գերմանիոյ մէջ, քաղաքային մատենադարաններու գրքերուն գումարը մէկ միլիոնէն պակաս չէ: Հրատարակչական ամէն գործ անմիջապէս կ'ուղարկուի անոնց ու ամէն ոք գանոնք կը կարդայ դեռ մելանին հոտը չցնդած:

Գիրքերուն յեղափոխութեան սկիզբը կրթական նախարարութիւնը, գրագէտները քաջալերելու համար, որոշած էր մաս մը գնել ամէն մէկ նոր հրատարակուած գիրքէն: Այնպէս որ ամէնէն վարանոտ գրագէտներն իսկ համարձակօրէն սկսան գիրք տպել:

Ու մասնաւոր մատենադարաններ բաւական ճոխացան արժէքաւոր գիրքերով:

Վերջերս սակայն, տպագրական գործերու մէջ դանդաղութիւն մը կը նկատուի: Տպագրիչները կրկին վարանումի մէջ են: Գրագէտները կրկին անտրամադիր: Թուրքիոյ մէջ, ընթերցող տարրը միջին դասակարգն է: Անոնք որ բարձրագիր ախարթըմաններ կը չինեն, անոնց մէջ մասնաւոր «պատշեր չինելու չեն վարանիր: Բայց անոնցմէ ոչ մէկը կ'անդրադառնայ գիրքերու յատուկ սենեակ մը ունենալու մասին: Կարմիր չպարի մը համար ոսկին հաճոյքով տուող հանըմները, գիրքի համար կէս ոսկի իսկ չեն տրամադրեր: Ամէն ամիս շարժանկարի առնուազն երեսուն ոսկի տուող ընտանիքներ իրենց տանը մէջ գիրքի դարակ մը իսկ չունին: Մեր կիները չեն ամչնար նոյն իսկ, երբ կը տեսնեն որ իրենց խոհանոցներուն մէջ աշխատող եւրոպացի ծառաները, երբ պարապ կը մնան, թերթ կամ գիրք կը կարդան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳԻՐՔՆ ՈՒ ԹԵՐԹԸ

»»» · «««

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 սեպտ.) .

— «Գրատէրներու բանակներ կան, որոնք կը կարդան բոլոր հայ Թերթերը, ինչպէս նաեւ հայ բոլոր հին եւ նոր գիրքերը, առանց սակայն սէնթ մը վճարելու: Ո՞րտեղէն, ի՞նչպէս — ամէնադօր ձրիակերութիւնը միայն գիտէ:

Ծիրդ է, որ այստեղ գործ ունինք հայ մտքի մշակի, հայ գրքի ու թերթի հեղինակի բարոյական բարձրութեան եւ վեհութեան հետ, որ կը գերադասէ ձրի բաշխել իր արդար վաստակը, քան հաշուի նստիլ գնորդներու հետ: Ու այդ գոհողութիւնը կ'ընէ յանուն մեր մշակոյթի զարգացման եւ աւանդական յաջորդականութեան պահպանման, բայց ի՞նչ գնով կ'ըլլայ այդ անսահման գոհողութիւնը, ի՞նչ մարտիրոսութեամբ, ու նաեւ ի՞նչ ողբերգութիւններով: Այդ մասին իրական պատկերացում ունին միայն հայ մտքի վարպետները, գաղափարի, գրականութեան, մամուլի ռահվիրաները, որոնք շատ անգամ իրենց կեանքի դառն պայմաններուն երդում "ըրած են կտրել իրենց գրիչը, ձեռք չառնել վրձինը, չերգել հայ երգը եւ այլեւս բեմ չբարձրանալ ... մոռնալ ամէն բան, սեւ վարագոյր մը իջեցնել անցեալի վրայ, ցաւով ու կսկիծով

Դժբախտաբար այսպէս եղած է մեր իրականութիւնը եւ այսպէս ալ կը շարունակուի:

Հայ գիրքն ու թերթը հալածական են, արհամարհուած, չեն կարդացուիր մեր Թուական նուազագոյն համեմատութեամբ:

Սակայն մեր թերթն ու գիրքը ձրի կարդացող եւ չգնահատող իւրաքանչիւր հայը «պիւլպիւլ» կը դառնայ երբ կ'ուզէ ինքզինքը օտարին ներկայացնել: Կը խօսի մեր գրականութեան հարստութեան, մամուլի ճոխութեան եւ արուեստագէտներու հանճարի մասին, մեր մշակոյթէն ու քաղաքակրթութենէն կը ճառէ, աղաստանելով անոնց բարոյական հովանիին, առանց սակայն իր նիւթական չնչին մասնակցութիւնը բերելու Հայ Մշակոյթի հոյակապ տաճարի կառուցման:

«Հայ Մշակոյթի Օրը» գեղեցիկ առիթ մըն է, գոնէ տարին մէկ անգամ տարածելու հայ գիրքն ու թերթը: Եթէ իւրաքանչիւր չափահաս Հայ տարուան 365 օրերէն միայն մէկ օր խորհրդակցութեան նիւթ դարձնէ հայ մշակոյթը, եւ միայն մէկ գիրք գնէ կամ թերթի մը տարեկան բաժանորդ ըլլայ, հայ մշակոյթը իր բոլոր ճիւղերով, կարճ ժամանակի մը մէջ, նուաճումներ պիտի ընէ նաեւ միջազգային ասպարէզին վրայ:

Հայ գրականութեան տկարութիւնը ոչ թէ անոր թոյլ խոյանքին մէջ է, այլ միջոցներու թշուառութեան:

Հոն ուր ուժերն ու զրահը չեն կրցած պահպանել մեր ազգութիւնը, հայ մշակոյթը փրկարար դեր կատարած է:

Օգնել Հայ մշակոյթի զարգացման, տարածելով Հայ գիրքն ու թերթը, կը նշանակէ գիտակցօրէն լծուիլ այն սրբազան եւ անկարելի աշխատանքին, որ վիճակուած է մեզի, մանաւանդ գաղութներու մէջ:

Ուրեմն, տարածենք Հայ գիրքն ու թերթը»:

Դժակնեռ փռուեցան չաբաթէն կիրակի

Միայն գլխաւորները յիշելով, ահա թէ ինչ « նշանաւոր դէպքեր » տեղի ունեցան շաբաթէն կիրակի:

Ճարտարագէտ մը, Անտուէ Հարտով, 36 տարեկան, քնացած ատեն սպաննուեցաւ աղջկան մը կողմէ, Կիւոթավ Ռուանէ փողոցին մէջ:

Ոճիրը գործելէ յետոյ, սիրուհին, Ժոզէֆին Օժէ, 33 տարեկան, ոստիկանատուն գնաց եւ պատմեց.

— Յաճախ կը հանդիպէինք եւ յարմարած էինք: Ուրբաթ գիշեր, երբ միասին կը ճաշէինք, ըսաւ թէ նշանուած է քսան տարեկան աղջկան մը հետ եւ թէ լաւ կ'ըլլայ որ բաժնուինք իբրեւ բարեկամներ: Գիշերը միասին պարեցինք: Կիրակի գիշեր միասին անցուցինք: Երեսին տուի իր ապերախտութիւնը, բայց վէճը կարճ տեւեց եւ քնացանք: Առտուն ժամը 6ին արթնցայ, յայտնեցի թէ պիտի մեկնիմ. ժամադրութիւն մը ունենալով. ուզեցի որ ելլէ: Ինդրեց հանգիստ ձգել զինքը: Այն ատեն որոշեցի սպաննել եւ անձնասպան ըլլալ: Գացի լուացարան, պայուսակէն հանեցի ատրճանակը եւ եկայ նորէն պառկեցայ, ատրճանակն ուղղելով գլխուն: Չորս գնդակ արձակեցի, հինգերորդը ինծի պահելով. բայց սխալ հաշուած էի, որովհետեւ չորս գնդակէն աւելի չկար: Այն ատեն որոշեցի գալ անձնատուր ըլլալ:

⁂ Տրանսի մէջ, Սպանիացի մը, 31 տարեկան, տասը գնդակ արձակելով սպաննեց իր սիրուհին: Ոստիկանները հասան եւ ձերբակալեցին: Ահա իր պատմութիւնը.

— Շարունակ կը կռուէինք. ա՛լ զզուեցայ, ուրբաթ օր ատրճանակ մը գնեցի Երբ իրիկունը գործէս կը դառնայի, սիրուհիս նորէն յանդիմանեց զիս: Այն ատեն երեք գնդակ պարպեցի եւ վիրաւորեցի: Կիրակի առտու տեսնելով որ տակաւին չէ մեռած, եօթը գնդակ եւս արձակեցի եւ մեռաւ:

⁂ Փէրփինեանի մէջ, 29 տարեկան աղջիկ մը, Տընիզ Գալա, 50 տարեկան հարիւրապետի մը տունէն երթալով, դուռին առջեւ կանչեց եւ կրակ տեղաց: Մարդը մեռաւ մէկ գնդակով: Աղջիկը յետոյ իր գլխուն ուղղեց ատրճանակը եւ անձնասպան եղաւ: Կ'ուզէր ամուսնանալ, բայց մարդը մերժած էր, հիւանդութիւնը առարկելով:

⁂ Եւ վերջապէս ահա մայր մը որ ամուսնալուծման դատապարտուած ըլլալով, վրէժը կը լուծէ ոչ միայն իր անձէն, այլեւ երկու աղջիկներէն, 6 եւ 7 տարեկան:

Երախաները գիշերօթիկ դպրոց մը դրուած էին: Մայրը առջի օր կ'երթայ կը համբուրէ եւ Փարիզ կը բերէ: Իրիկունը, մինչ երախաները քնացած էին, ինքն ալ կը պառկի, բայց թողլով խոհանոցի կազի ծորակը: Երեքն ալ անշնչացած էին առտուն:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

(1933 օգոստ. 3 — սեպտ. 20)

—·—

Ը.

144. Գրիգոր Մեսրոպեան, 21 տարեկան, Սամտոնցի, դերձակ, 1932ին մեկնած Պէյրութէն:

145. Հրանդ Ազիզեան, 30 տարեկան, Ատափազարցի, հացագործ, 1932ին մեկնած Ցունաստանէն:

146. Երուանդ Փիլոսեան, 20 տարեկան, Արմաշցի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

147. Անտոն Ծառուկեան, 19 տարեկան, Կեսարացի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

148. Անտոն Աւագեան, 62 տարեկան, Ֆարակոփ, Զանգեզուրցի բնիկ:

149. Ցովսէփ Աւագեան (որդին) 11 տարեկան, Զանգեզուրցի, բնիկ:

150. Աւագ Աւագեան (որդին), 9 տարեկան, Զանգեզուրցի, բնիկ:

151. Կիւրեղ Տէրտէրեան, 40 տարեկան, Քեմալեցի, հողագործ, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

152. Տեսպին Տէրտէրեան (կինը), 30 տարեկան, Կեսարացի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

153. Գրիգոր Պիւքիւնեան, 20 տարեկան, Էտիրնէցի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

154. Ստեփան Գալստեան, 17 տարեկան, Քէօթահիացի, գրաշար, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

155. Մինաս Հաճինեան, 22 տարեկան, Կեսարացի, կօշկակար, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

156. Յարութիւն Պէրպէրեան, 22 տարեկան, Էնկիւրիցի, դարբին, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

157. Սիրանոյշ Պէրպէրեան, մայրը 35 տարեկան, Էնկիւրիցի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

158. Յակոբ Պէրպէրեան, հայրը, Էնկիւրիցի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

159. Կարապետ Օրթնազեան, 28 տարեկան, Եօզկատցի, կօշկակար, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

160. Արաքսի Օրթնազեան (կինը), 20 տարեկան, Եօզկատցի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

161. Տիգրուհի Օրթնազեան (աղջիկը) 1 տարեկան, Եօզկատցի, մեկնած 1932ին Ցունաստանէն:

Պատճէնը իսկականին հետ ուղիղ է,
Ատրպատականի Հայոց Թեմական Խորհրդի Դիւանի ատենադպիր՝

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

25 սեպտ. 1933, Թաւրիզ

(Կնիք)

(Վերջ)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

—— o ——

…ինք ստիպուեցաւ անասունները խառնել նախիրին: …անդ վիճակովս անգամ իրիկունները ստիպուած էի …ալ քաղաքի դանէն դուրս կենդանիները դիմաւորե… Օր մըն ալ ջերմը զիս բռնած էր, ելայ գացի բայց …ցեր էի Անասունները հաւաքեցի, երկու նախշուն …վեր կը պակսէին: Ասոնք կը պատկանէին Հայու մը …Թալանի շրջանին իւրացուած էին աւազակ աղայիս …ղէն (Երկու կովերը շիտակ իրենց տիրոջ տունը գա…ց եւ հոն մնացած էին): Դարձայ տուն ահ ու վախով …հիւանդ վիճակովս ծեծ մը եւս կերայ, ուժաթափ վար …ինալով. Երբ խելքս գլուխս եկաւ, սպառնացի Ալիշէն …ղջնալով կը թելադրէր զգոյշ ըլլալ, եւ որ եւ է առիթ …, հակառակ պարագային աղան բարկութեան մը …միջոցին կրնար նոյնիսկ սպաննել զիս.

Ալիշէն կը պատմէր անոնց ցեղին բացառիկ վայրագութիւնները, մասնաւորաբար անոր շանատակ եղբօր՝ Ալիի արարքները: Թէ ինչպէս ջարդի ժամանակ Հայուհիներ կը բերէր տուն եւ լլկելէ յետոյ քաղաքէն դուրս կը հանէր եւ ձեռքերն ու ոտքերը կապելով, իրենց կալի

քովէն մինչեւ ծոր ժայռերու վրայէն քաշկռտելով կը սպաննէր, յետոյ կ'երթար ուրիշներ ճարելու նոյն անասնական կրքին եւ նոյն բարբարոսութեան համար: Մինչեւ որ ինք ալ հիւանդանալով եւ մարմնի զանազան տեղերէն վէրք հանելով, որդնոտած ու հիւանդանոցի ճամբան սատկած էր:

Ինչ ալ ըլլար, այդ ձմեռը պէտք էր հոդ անցընէի: Եւ համբերեցի մինչեւ 1917ի մայիս ամիսը, երբ առիթ կը փնտռէի փախչելու իր քովէն:

Շուտով ներկայացաւ այդ պատեհութիւնը: Ահմէտ Ճէմիլը օղեմոլ եւ կնամոլ մէկն էր, մօտ 25 տարեկան: Բում Գափուսիին շատ մօտիկ ախոռ մը ունէր ուր ուրիշներու ընկերակցութեամբ բոզեր կը բերէին խաղցնելու գիշերները, օղի կը խմէին մինչեւ առաւօտ, եւն.: Իր բերած բոզերէն մէկը, ցեղով Թիւրքմէն, Ահմէտ Ճէմիլին հաւատացուցած էր թէ Հայ է: Ունէր ուրիշ ախրող մը դուրսը, Մջօ, անունով, բայց Ահմէտ Ճէմիլի ձեռքէն չէր ազատեր անոր երթալու համար: Ես երբ անասունները արածելու կը տանէի պարտէզները, իմ միջոցաւ տեղեկացուց …ու ըլլալը եւ սպառնաց որ եթէ ինծ յանձնուած պարտականութիւնը չկատարեմ, զիս սպաննել պիտի տար: Կը հաւատայի այդպէս ըլլալուն, ճանչնալով իրեն համար խենթեցող չոպը: Գացի տեղեկացուցի, բայց շուտով իմացուեցաւ եւ պզտիկ ծեծ մը կերայ: Երբ բոզին ինծի ըրած սպառնալիքը բացատրեցի, ծեծը դադրեցաւ: Երեւի ինք ալ գիտէր իր անաստուած մը ըլլալը, որ զրպարտութեամբ մը կրնար վերջ տուած ըլլալ կեանքիս:

Առոր յաջորդեց մատաղ աղջառի մը կորուստը: Ու-րիշի կովերու խումբէն փախած գացած էր: Չկարենալով այլեւս ներկայանալ աղայիս, տարի անասունները լեցուցի ախոռ ու հեռացայ, շիտակ ապաստանելով Մարտին Գափուսիէն դուրս, Հաւսալ կոչուած պարտէզները: Միեւնոյն ժամանակ անծեծ աղջառը կը փնտռէի, բայց յոյսս կտրելով, մնացի պարտէզներուն մէջ ուր պէտք էր գիշերէի:

×

Մայիսը իր տեղը տուեր էր յունիսին: Պտուղները սկսած էին հասնիլ: Միրանն ու ծաւլոլը, երկու դրացիներ իրենց կարմրուկ երեսներով իրար կը դիմաւորէին, կարծես իմ թշուառութիւնս ծաղրելով: Իսկ ես լքուած էի ու խեղճ, թշնամի եւ մէկէն եւ միւսէն: Միրանին իր բարձր հասակով գիշերուան մթութեան մէջ անմատչելի էր ինծի, բայց ծաւլոլնեին հոգին չզգաց ձեռքէս: Մագլցեցայ ծառն ի վեր եւ սկսայ ժողվել քաղցրահամ ծաւլորները: Լուսինը կը փայլէր, գիշերուան մեղմիկ զեփիւռը դէմքս կը հովահրէր, թմրցնելով զիս: Գլուխ դնելիք տեղ կը փնտռէի: Վար իջայ եւ այծի նման փոռելու տեղ կը պատրաստէի, երբ բոռեններու աղմուկը եկաւ տակն ու վրայ ընել միամտութիւնս, ուա՛ – ուա՛ – ուա՛ – ուի՛ – ուի՛ – ուի՛ – ուա – ուա – ուի – ուի:

Ալ չէի կրնար գետին պառկիլ, ստիպուած էի բարձրանալ դարձեալ ծառին վրայ ու հոն հանգչիլ: Հազիւ աչքերս գոցուած՝ վար իյնալու կ'ըլլայի: Դարձեալ աչքերս կը գոցուէին: Ցուրտը կը խածնէր: Սախրուած ծառէն վար կ'իջնէի եւ կ'ելլէի: Այս պայմաններու տակ լուսցուցի: Այժմ պէտք էր հեռանալ ծաւլորնիէն որ անհամբեր իր պահակին կը սպասէր զիս մատնելու համար:

Գերմանական հօկայ « քամիոն »ներու ձայնը կը լսուէր Մարտինի ճամբուն վրայ, աճապարեցի մօտենալ ճամբուն, յուսալով ընդունուիլ անոնց մէջ որ որբեր կը փոխադրէին: Բայց ոչ, յանդգնութիւնը չունեցայ ու մնացի լքուած հող, Տիգրիսի ափը, տասը աչքանոց կամուրջի քովը: Մտայ դարձեալ պարտէզները եւ լողալու, յետոյ անցայ միւս ափը, ուղղուելով դէպի գիւղերը առանց ինքս ինծ հաշիւ տալու թէ ո՞ւր կ'երթայի: Ճամբաս խճուղի մըն էր որու վրայի աւազախառն փոշին կը հրկիզէր ոտքերս: Հազիւ քառորդ ժամուան ճամբայ էի կտրած, երբ ջերմը բռնեց զիս, եւ գլուխս հեռադրի սիւնի մը շուքին տակ դրի: Մտածելով որ չպիտի կրնամ հասնիլ նոյնիսկ ամենամօտ գիւղը, ելայ ոտքի, վերադարձայ հոն ուր էի անցուցեր նախորդ գիշերը:

Պարտէզներու մէջ ծանօթ էի շատ մը հօտաղներու (Թուրք – քիւրտ), որոշեցի երեւալ անոնց եւ բացատրել վիճակս: Առաջին անգամ հանդիպեցայ «ճուճու » Ալիի տղայ Պէքիրին, Ալի փաշա Թաղէն:

Երբ բացատրեցի վիճակս, ուրախացաւ:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ոյն, որ եւ է հրամարում վերջնական կրնայ ըլլալ միայն զինուցումէն երկու տարի վերջը։ Հետեւաբար, Գերմանիան տեսականօրէն անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ զինաթափութեան բանակցութիւնները կրնան վերսկսիլ համաձայն չորսերու դաշինքին Յրդ յօդուածին։ Հռոմի կարեւոր թերթերը բաց է բաց կը պաշտպանեն այս տեսակէտը, չեշտելով թէ ոչ կամուրջները քանդուած են, ոչ ալ դուռները վերջնապէս փակուած։ Կը մնայ նոր ձեւ մը գտնել, ճամբան հարթելու համար։ Իտալիա մէկ վերապահում ունի,— կը վախնայ որ բարեխօսութիւնը ջուրը իյնայ, քանի որ Հիթլէր որոշած է համբուէ կատարել, իր քաղաքականութիւնը վաւերացնելու համար։

Հակառակ Ժընեւի մէջ տիրող լաւատեսութեան, կը կարծուի թէ առանց Գերմանիոյ կնքուած համաձայնութիւն մը միայն տեսական արժէք ունի։

Մէկ խօսքով, մտահոգութիւնը չէ փարատած տակաւին։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանսայի վարչապետը ճառով մը պիտի պատասխանէ Հիթլէրի խաղաղասիրական յայտարարութեան։

Արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթ առջի օր լուսաբանութիւններ տուաւ Գերմանիոյ բռնած դիրքի մասին, օտար մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ։ «Այժմ խօսքը կը պատկանի միւս պետութեանց։ Ժընեւի խորհրդաժողովին կ՚իյնայ ապացուցանել թէ կրնա՞յ արդիւնք մը ձեռք բերել։ Մեր հրաժարումը պէտք չէ խանգարէ իր գործը, քանի որ մեր զինաթափութիւնը կատարուած է արդէն։ Պետութիւնները Գերմանիան երկրորդ անգամ զինաթափելու խնդիր չունին այլեւս։ Իրենց գործը շատ պարզ է այժմ,— ապահովել իրենց փոխադարձ զինաթափումը։ Երբ միւս պետութիւնները համաձայնին զինաթափութեան ծրագրի մը մասին, հաշուի առնելով Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը, այն ատեն կրնանք քննել զայն եւ միանալ, եթէ արդար է»։

** Գերմանիոյ ամէն կողմերէն շնորհաւորական հեռագիրներ եւ հաւատարմութեան ուղերձներ կը հասնին Հիթլէրի։ Զերմագին հեռագիր մը ուղղեց Պրուսիոյ տնօրէնը, յանուն գերման ճարտարագործութեան։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

«Իզվեստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, երկար խմբագրականով մը կը վերլուծէ Գերմանիոյ հրաժարման հետեւանքները։ Քանի մը հատուածներ.— «Գերմանիան կը յուսար Ֆրանսան մեկուսացնել Ժընեւի մէջ, բայց յուսախաբ եղաւ։ Ֆաշական Գերմանիան ինքզինքը գտաւ Անգլիոյ, Իտալիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի համերաշխութեան առջեւ, զինաթափութեան բանակցութեանց ճամբուն վրայ։ Գերմանիան ինչո՞ւ չսպասեց դէպքերու յետագայ զարգացման։ Քաշուելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, Գերմանիան կ՚ուզէր ապացուցանել իր արտաքին քաղաքականութեան ուժը, բայց ուրիշ բան չըրաւ եթէ ոչ ցուցնել իր ֆաշական վարչաձեւին քաղաքական տկարութիւնը։ Նացի կառավարութիւնը բոլորովին կղզիացուց Գերմանիան, արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Նոյնիսկ խորհրդային միութեան հանդէպ, որ ոչ մէկ թշնամութիւն ցոյց տուած է Գերմանիոյ դէմ, Հիթլէրական վարիչները մնացին ծանրացուցին յարաբերութիւնները»։

Խորհրդային պաշտօնաթերթը շատ սեւ կը տեսնէ ձմեռը՝ Գերմանիոյ ժողովուրդին համար։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՄՍԵՐԸ

Երկուշաբթի օր հրապարակ հանուեցաւ Ֆրանսայի ազգ. վիճակահանութեան տոմսերուն երրորդ տպագրութիւնը։ Կարելի է գնել դիմելով նամականիներու եւ ծխախոտի խանութներու։

Թշուառութիւնը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն հասած տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ կանխահաս ձմեռը սաստկացուցած է թշուառութիւնը։ Շատ քիչ շրջաններ կրցած են լրացնել հունձքը եւ ընդարձակ տարածութեամբ արմտիք եւ եգիպտացորեն կը փճանան։ Հողագործական գործավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ «կոլխոզներ» մարզաց անբաւարար անհոգութիւնը եւ դիտումնաւոր խափանարարութիւնը եւ կուսակցական վերահսկողութեան թուլութիւնը փճացման դատապարտած են չհնձուած եւ չամբարուած արմտիքը՝ արեւմտեան Սիպերիոյ, Ուրալեան շրջանի, հիւսիսային Կովկասի, Սեւ Հողերու շրջանին եւ Վոլկայի հովիտին մէջ։ Ոչ միայն հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ), այլեւ պետականները եւ մասնաւորապէս մենատնտես գիւղացիները չեն կրցած պահել նախկին թափը, որ հետեւանք էր բռնադատման։ Պաշտօնական վարչաները կը տեղեկացնեն թէ չեն կրնար արգիլել համատարած գողութիւնները, որովհետեւ գիւղացիները կը վախնան թէ անօթի պիտի մնան ձմեռը։

Երկու մրցում Մարսէյլի մէջ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻԺԱՄԸ 230ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ (Treize Coins)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբ (C. N. Phoceini)ի դէմ

» » փոքրիկները (F. C. Marseille)ի դէմ

Կը հրաւիրուին Մարսիլիահայ մարզասէրները։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել 26, 27, 28, 29, 30 եւ 70 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bld. Oddo։

Պարահանդէս

ԴՓՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

26 Նոյեմբեր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

8, Rue Jean Goujonի շքեղ սրահին մէջ։ Մեթրօ՝ Շան զ'էլիզէ։

Օրքեսթրը՝ PESANTI Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ։

Մուտք կիներու՝ 8 ֆրանք, այրերու՝ 10 ֆրանք։

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ընկ. Մինաս Այթունեանի բնակարանը։

Կը դասախօսէ ընկ. Աշոտ Իսահակեան։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ամփոփուած ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրամադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԺԱՄԸ 9ին

Café dela Gare ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (կայարանին դիմաց

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ Տիկին Թաշչեան, Օր. Ճնեազեան եւ Պ. Գանթարճեան

Կ՚արտասանեն՝ Օր. Օսմանեան, Պ. Պ. Օ. Կարապետեան եւ Օսմանեան

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս Հայկական եւ Եւրոպական պարեր։

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի ղեկավարութեամբ։

Մուտք 4 ֆրանք։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M. FREISSINET

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէսինի «ԱՐԾԻՒ» Ֆանֆարի։ Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն։

Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ» Դրադարանին մէջ։

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 Հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի առաջումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք
Ջոկէ կը ծախուի մէկ թիւը		12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Dameame, Paris (13)

Կը խնդրուի Պ. Գրիգոր Կէնտէլիկեանէ (որուն վերջին հասցէն էր 9, rue Gerbevillers, Le Creusont, Saone et Loire) իր հասցէն հաղորդել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յարչամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի որբանոցէն Սեղրակ Մարկոսեան որ 1929ին Յունաստանէն եկած է Ֆրանսա, բնակած է Մարսէյլ կամ շրջանը։ Իր հասցէն գիտցողներէն խնդրուի իմացնել Dildilian, rue St.Médard,Epinay s-Seine (Seine)։

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար Թարալեան, որ կը գտնուէր Tarare։ Ֆրանսա։ Իմացնել Պ. Ճիվան Տէրկեանի, 15, rue Tustal, Bordeaux (Girond)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Գալով կիներուն, անոնք իմ անձիս համար է որ դիս կը սիրեն, ինչ որ արդիւնք չէ թղթախաղի մէջ ընդհանրապէս շահելու։

Մեծ մեծ ջարդող այս մարդը իր հռտանէտ թաշկինակով եւ ոսկիէ շղթայով, կը կախարդէր էշընտէնը։ Ահաւասիկ մէկը, գոնէ, որ միջակութենէ վեր էր։ Հակառակ որ կեղծամին եւ թոյլ երեսներուն, անվիճելիօրէն կեցուածք ունէր։ Այլանդակ էր, բայց ոչ ոք կը համարձակէր ըզգացնել իրեն այդ բանը։

— Ո՞ւր է ձեր պայուսակը, Մանուէլ, հարցուց Ռ.։

Այս չնախատեսուած հարցումին առջեւ որ կարճ կը կապէր իր պերճախօս ճառը, Մեքսիկացիին ճակատը մթագնեցաւ, բայց դժգոհութեան ուրիշ ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցաւ։ Անկասկած, գնդապետը իրեն համար տխմար մըն էր, անզգայ՝ փափուկ յուզումներու։

— Կայարանը ձգեցի։

— Պ. Սըմըրվիլ դիւանագիտական անցագիր մը ունի։ Կրնայ, եթէ կ՚ուզէք, ձեր պայուսակը իրենին քովը դնել սահմանագլուխին վրայ, որպէսզի մաքսային դժուարութիւններ չունենաք։

— Ես շատ քիչբան ունիմ.— Քանիմը ձեռք հագուստ եւ ճերմակեղէն, բայց լաւ է որ Պ. Սըմըրվիլ իր վրան առնէ այդ հոգը։ Փարիզէն մեկնելէ առաջ վերջ ձեռք մետաքս բիժամա գնեցի ինծի համար։

— Իսկ դո՞ւք, հարցուց Ռ. էշընտէնի դառնալով։

— Միայն ձեռքի պայուսակ մը ունիմ։ Սենեակս է։

— Կայարան փոխադրել տուէք, քանի որ պատեհութիւնը կայ է։ Ձեր շոգեկառքը կը մեկնի ժամը մէկը տասը անցած։

— Ա՞հ։

Էշընտէն այսպէսով գիտցաւ թէ այդ գիշերն իսկ պիտի մեկնէր Լիոնէն։

— Կը կրկնեմ, ջանացէք Նափոլի գտնուիլ կարելի եղածին չափ շուտ։

— Շատ լա՛ւ։

Ռ. ոտքի ելաւ։

— Ես կը պառկիմ։ Ի՞նչ պիտի ընէք դուք երկուքդ։

— Քիչ մը քաղաքը պտտելու փափաք ունիմ, ըսաւ Մեքսիկացին։ Կեանքի մէջ ամէն բան կը հետաքրքրէ զիս։ Կրնա՞մ ձենէ խնդրել որ հանիք հարիւր ֆրանք փոխ տալ ինծի, գնդապետ։ Մանրուք դրամ չունիմ վրաս։

Ռ. գրպանէն դրամապանակը հանեց եւ զօրավարին երկարեց ուզած դրամը։ Յետոյ էշընտէնի դարձաւ։

— Իսկ դո՞ւք։ Հոս կը սպասէ՞ք։

— Ոչ, կայարան պիտի երթամ, եւ պիտի կարդամ, ժամանակ անցընելու համար։

— Ձեր երկուքին ալ ուիսքի պիտի հրամցնեմ մեկնելէ առաջ։ Ի՞նչ կ՚ըսէք, Մանուէլ։

— Շատ ազնիւ էք, բայց ես չամփանեայէ եւ քոնեակէ զատ բան չեմ խմեր։

— Միա՞յն, հարցուց Ռ. զոր չեշտով մը։

— Ոչ անպայման, պատասխանեց միւսը առանց իր լրջութիւնը կորսնցնելու։

Ռ. քոնեակ եւ հանքային ջուր ապսպրեց։ Բայց Մեքսիկացին մէկ ումպով կլլեց գաւաթ մը լեցուն զուտ քոնեակին երեք չորրորդը։ Յետոյ ոտքի ելաւ, վերարկուն հագաւ, իր սեւ խոշոր գլխարկը առաւ, եւ մելոտրամի դերասանի մը պէս որ իր սիրուհին աւելի արժանաւոր մրցակիցի մը կը թողու, ձեռքը Ռ.ին երկարեց։

— Ուրեմն, գնդապետ, ձեզի հանգիստ գիշեր մը եւ գեղեցիկ երազներ կը մաղթեմ։ Աստուած գիտէ մէկ ալ երբ իրար կը տեսնենք։

— Փորձանք չհանէք, ձեզ տեսնեմ, Մանուէլ, ամէն պարագայի մէջ զսպեցէք ձեր լեզուն։

— Ինծի պատմած են թէ, ձեր մեծ դպրոցներէն մէկուն մէջ, հոն ուր ազնուական տղաք ծովային սպայ ըլլալու կը պատրաստուին, կը կարդացուի հետեւեալ ոսկեգանգակ արձանագրութիւնը— «Բրիտանական ատրմիրին համար անկարելի բան չկայ»։ Ինծի համար ալ ձախողանք ըսուած բան չկայ։

— Անոր հոմանիշ շատ բառեր կան։

— Կայարանը ձեզ կը գտնեմ, Պ. Սըմըրվիլ, ըսաւ Մեքսիկացին եւ ձեռքով բարեւելէ վերջ, հեռացաւ։

Ռ. էշընտէնի նայեցաւ իր նենգ ժպիտով։

— Ի՞նչ կ՚ըսէք։

— Անշուշտ կը զարմանաք որ ապուշ կարծած եմ, Պ. գնդապետ։

Արկածախնդիրի մը հետ չէ՞ ձեր գործը։

Սիրամարգի մը պէս սնափառ կ՚երեւայ, իսկ այդ ահռելի կերպարանքով ճի՞շդ է որ բամծին չափ յաջողութիւններ կ՚ունենայ։ Ի՞նչպէս վստահութիւն կը ներշնչէ ձեզի։

Ռ. քիթին տակէն խնդաց, յետոյ սկսաւ ձեռքերը շփել դանդաղ երեւոյթով մը։

— Գիտէի որ պիտի զուարճացնէ ձեզ, ի՞նչ տիպար, հէ՞։ Բայց կրնանք վստահիլ իրեն (աչքերը յանկարծ խիստ արտայայտութիւն մը ստացան)։ Իրեն շատ սուղի կը նստի եթէ փորձէ խաբել մեզ։ Վերջապէս պէտք է կատարել այս փորձը։ Շոգեկառքին տոմսերը եւ դրամը կուտամ ձեզի եւ այլեւս ազատ էք։ Զափազանց յոգնած եմ եւ կ՚անհամբերեմ անկողին մտնել։

Տասը վայրկեան յետոյ, էշընտէն դէպի կայարան կ՚ուղղուէր, պայուսակը բեռնակիրի մը ուսին վրայ։

Տակաւին երկու ժամ կար մեկնումի համար. ուստի սպասման սրահին մէջ եւ սկսաւ գիրք մը կարդալ։ Ահա կը հասնէր Հռոմ ճեպընթացը։ Էշընտէն իր ընկերը չգտնելով անհանգստացաւ եւ սկսաւ վեր վար չափել քարափը։ Կառքի տենդ ըսուած հիւանդութենէն կը տառապէր։ Մէկ ժամ առաջ սկսէր չարժ տալ։ Գանգակին ազդանշանները որոնք մինչ ուշ կը մնան պայուսակները իջեցնելու համար կը կառքերին գինը եւ չէր կրնար վարժուիլ պանդուխտ հանրակառքերու վրդովմունքի։ Կամակորութեան մէջ ամենաթեթեւ խանգարումներ բեռնակիրներուն անշարժութիւնը կարծես յուսահատեցնէին զինքը. կարծես բողջ աշխարհ խօսք մէկ ըրած ըլլար զինքը ուշացնելու համար. Ամենք կը փոխէին իր ճամբան, ուրիշներ ալ բաներ էին տաժանակալ առջեւ, եւ անվերջ կը համբերէին պայուսակները։ Հապա արձանագրութի՞նը։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame :-: PARIS (13)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) ... Seine 276.294

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՀԵՌԱԳԻՐԻ ՀԱՍՑԷ՝ Harat : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլեւ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

19 Octobre 1933

ԱՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 2321

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ»

Երկու միւթարական կէտեր աչքի կը զարնեն Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի անձնական նամակին մէջ (4 սեպտ.)։

1. « Փարիզում եւ Հայաստանում արուած մեր բազմաթիւ յայտարարութիւններից յետոյ, աւելորդ է մէկ անգամ եւս կրկնել, որ ներգաղթի անհրաժեշտութիւնը, մէկից աւելի տեսակէտներով, մեզ համար դուրս է որ եւ է կասկածից։ Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը անտարբեր չի եղել եւ չի կարող լինել աշխարհի չորս ծայրերում դեգերող, անասելի ծանր նիւթական եւ բարոյական պայմաններում տառապող գաղթական հայ բազմութիւնների վիճակի նկատմամբ։ Յայտարարած ենք բազմիցս, որ այդ բազմութիւնների փրկութեան միակ իրական միջոցը՝ դէպի Խ. Հայաստան ներգաղթն է»։

2. Ինչ խօսք որ, այս անգամ պիտի աշխատուի չկրկնել անցեալ տարուան սխալները. այսինքն առ այժմս կազմել ներգաղթողների կարաւանները բացառապէս արտադրական աշխատանքի ընդունակ, օրակաւոր մարդկանցից»։

Ուրեմն, Խ. Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին նախագահը, կը փորձէ, հոգ չէ թէ անուղղակի, փակել տխուր էջ մը որ բաց կուտար, 1930 յունուար 10ին, Երեւանի փարիզեան կոչնակին բերնով.

— « Երբ բուն երկրին մէջ մօտ մէկ միլիոն ժողովուրդի մը ապահովութիւնն ու երջանկութիւնը իր ամենօրեայ հոգածութեան առարկան դարձնել թրուած է, չի կրնար զանազան երկիրներ ցրուած մօտ 550,000 Հայերու ճակատագրով զբաղիլ»։ («Երեւան»)։

Ներգաղթը համարելով «փրկութեան միակ իրական միջոցը», Երեւանը չի՞ խորհիր, միեւնոյն ատեն, զայն դնել չիտակ ճամբու վրայ։

Այս հարցումը չպիտի ուղղէինք, եթէ աչքի առջեւ չունենայինք մինչեւ հիմա կատարուած ներգաղթի գործողութիւնները, որոնք վերածուեցան աճուրդի տօնավաճառներու։

Այդ ցուցահանդէսներուն մէջ պէտք է փնտռել, նախ, գլխաւոր մէկ պատճառը պարբերական փախուստներուն։

Երեւանը ներգաղթի այնքան պատասխանատու գործը վստահելով դիմակաւոր խանիճաղանճի մը՝ Հօկին, ամէնէն առաջ իր գործն է որ դժուարացուց։

Վկայ՝ փախստականներուն բանաւոր եւ գրաւոր յայտարարութիւնները, որոնց մէկ տասնեակը հազիւ լոյս աշխարհ հանուած է։

Վկայ նոյն ինքն Ս. Տէր Գաբրիէլեանի նամակը։

Անցեալ տարի ներգաղթը կատարուեցաւ Ցանկատանին (այս տարուան սխալն ալ Գուլկարիայէն), եւ գիտենք թէ ի՛նչ բանուկ լոլակայ մը դարձաւ Պ. Շահվերտեանի եւ Հօկի գոյնզգոյն գործակալներուն համար։

Նոյն իսկ Բարեգործականը չկրցաւ արժեցնել կացութեան պահանջները։ Իր «լիազօր»ը ստիպուեցաւ բարեւի կենալ եւ գոհանալ քանի մը տասնեակ որբերու եղած չնորհով։

Հիւանդնե՞րը.— Կրնաք հարցնել Աթէնքի, Սելանիկի, Սերէզի, Տրամայի եւ Փաթրասի բնակիչներուն։

Ներգաղթէն օգտուեցան ոչ այնքան «բացառապէս արտադրական աշխատանքի ընդունակ, օրակաւոր մարդիկ», որքան անոնք որ յաջողեր էին ցուցակագրուիլ «բարեխօսութեամբ եւ մասամբ նորին»։

Այդպէ՛ս է որ, բազմաթիւ խանութպաններ յաջողեցան բռնկալ եւ չոգենաւ նստիլ, մինչ Մակեդոնիոյ 600 մանկաչէտ որբերը կը թափառէին գիւղէ գիւղ, կայանէ կայան, ի վերջոյ կոպիտ մերժումի մը հանդիպելու համար։

Այդպէ՛ս է որ, վերջին պահուն Հօկի փարախը մտած խորթ կամ անընդունակ տարրեր հայրենիք երթալու չնորհին կ'արժանանային, իսկ բուն «պրոլետար»ները — հազարաւորնե՛ր — կը մերժուէին կամ յաջորդ կարաւաններուն կը ձգուէին։

Եւ հիմա, ամէնէն առաջ այդ կարգի մարդոց անուններն են որ կ'երեւան փախստականներու ցանկերուն մէջ։

Անոնք են որ կը գործածեն ծանրագոյն բառերն ու ածականները՝ ե՛ւ կառավարութեան, ե՛ւ հայրենիքին դէմ։

Այս առթիւ, փակագիծ մը։

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, տողուտէ տողուտ գլորելով, երէկ Թուղթին յանձնած էր նորագոյն ջուլթինը.

— « Փախչողներու մեծագոյն մասը խաբուած են կարգ մը ծոյլ եւ մուրացկանութեան վարժուած մակաբոյծ տարրերէ, որոնք օգտագործելով Դաշնակցութեան բանած թշնամական դիրքը Խ. Հայաստանի կառավարութեան դէմ եւ յոյս դնելով դաշնակցականներու ննգամտօրէն բարեացակամ ընդունելութեան վրայ՝ եռն փախած են»։ (Արագայ, 18 հոկտ.։ Խօսքը ուղղուած է Ատլպատականի Թեմ. Խորհուրդին)։

Միայն ռամկավար քննախնդրութիւնը կրնար այս առաջինան գուշակել, գիտնալով հանդերձ որ, 1. Ներգաղթի արժանացած երանելիները թունդ հակադաշնակցականներ էին (միակ վկայականը՝ ցանկին մէջ մտնելու համար). 2. Եթէ անոնք ծոյլեր եւ մակաբոյծներ էին, ուրեմն Շահվերտեան եւ ընկ. նախապատուութիւն տուած են ծոյլերու եւ մակաբոյծներու։ (Բարեհաճեցէք հարցնել ձեր Թղթակիցներուն)։ 3. Ատրպատականի Թեմ. Խորհուրդը զանազան դիմումներ կատարած է, խնդրելով «սահմանը փակել, խիստ պահել, թոյլ չտալ անցնելու սահմանը»։ (Նամակը ուղղուած է իրենց)։ 4. Իսկ փախուստէն յետոյ, մարդ առնուազն ռամկավար պէտք է ըլլայ, անասնական անտարբերութեամբ դիտելու համար բազմաթիւ այրերու, կիներու եւ երախաներու ահաւոր թշուառութիւնը, որպէսզի երեւին չտան «ննգամտօրէն բարեացակամ ընդունելութեան» մեղքը...

Այս բոլորէն յետոյ, կարելի՞ է հաւատալ թէ իսկապէս չպիտի կրկնուին «անցեալ տարուան սխալները»։

Աչքէ անցուցէք ներգաղթի յանձնախումբերուն ցանկերը, եւ պատասխանը կը գտնէք առանց դժուարութեան։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՃԻՔ...

— o —

«Ի պէտս փարգացելոց» շարքին կը պատկանի խնդիրը, բայց... կ'անապարեմ։

Պատճա՞ռը,— ամէն օր կռիւ ունինք «Յառաջ»ի գրաշարներուն հետ։

Խնդի՞րը,— գլխագի՞ր թէ սովորական գիր...

Մեր թերթերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը — առանց կուսակցական խտրութեան — յամառօրէն կը շարունակէ հիմնական սխալ մը։

Երբ հարցը հայկական է, առաջին տառը կը գրուի միշտ գլխագիր,— Հայ ժողովուրդ, Հայութիւն, Հայ թերթ, Հայ եւն.։

Իսկ երբ ուրիշ ազգի մասին է խօսքը, կը գրեն սովորական տառերով,— ֆրանսացիք, թուրքեր, քիւրտեր, արաբներ, յոյներ եւն.։

Մինչդեռ, շատ պարզ է կանոնը։

Երբ ածական է, գրել սովորական տառով, իսկ երբ գոյական է՝ գլխագիր (ինչպէս յատուկ անունները)։

Այսպէս.— պիտի գրէք հայկական հանդէս, ֆրանսական թերթ, գերմանական գիրք, քիւրտ ժողովուրդ, թուրք մամուլ, (ոչ թէ գլխագիր Հ. Ֆ, Գ, Ք, Թ, եւն.։)

Իսկ երբ ժողովուրդի մասին է խօսքը, գլխագիր — Հայերը, Թուրքերը, Քիւրտերը, Անգլիացիները, Արաբները։

Կան որոշ բացառութիւններ որոնք վերացական՝ յատուկ իմաստ մը ունին, եւ պէտք է գրուին գլխագիր։ Օրինակ՝ Հայկական Հարց, Հայկական Մշակոյթ։

Ըսի թէ ամէն օր կռիւ ունինք «Յառաջ»ի գրաշարներուն հետ։

Ինչո՞ւ։ Ձեռագիրները կը սրբագրուին միշտ։ Բայց «Մամուլ»ը յանախ կը տրուի որոշ մասեր գծելով եւ առանց ամբողջովին կարդալու։

Արդ, փորձելու սրբագրութեան ատեն, սրբագրիչը կը ստիպուի շտկել ուրիշ թերթերու վրիպումները, մանրացնել ածականները (հայ ժողովուրդ, հայկական), եւ գլխագրի վերածել գոյականները (Հայերը, Ֆրանսացիները, Քիւրտերը)։

Եւ գրաշարն է որ կը տրտնջայ.

— Ինչո՞ւ կը փոխէք, ահա թերթը մէջտեղն է, ես ալ եղածին պէս շարեցի։ Ցանցառը ի՞նչ է, ո՞վ պիտի ընէ այս փորձերը։ Թերթը կ'ուշանայ...

Քիչ մը ուշադրութիւն, եթէ կը հաճիք։

ՎԱՀԷ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՒԸ ԵՒ ՕՏԱՐՆԵՐԸ

Պերլինի մասնաւոր դատարանը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտեց երկու հիթլէրական զինուորներ որոնք խոշտանգած եւ գլուխէն վիրաւորուած էին ամերիկեան երիտասարդ մը, որովհետեւ գերմանական ձեւով բարեւած չէր հիթլէրական դրօշը։ Երկու ամբաստանեալները առարկեցին թէ Ամերիկացին կասկածելի դիրք մը բռնած էր, երբ դրօշը կ'անցնէր իր առջեւէն։

Միեւնոյն ատեն, յանձնարարուեցաւ ոստիկանութեան իրենց կարելին փորձել, որպէսզի նոր դէպքեր չծագին օտար երիտասարդներու հետ։ Երբ հարկ ըլլայ միջամտել, ոստիկանները պէտք է շարժին զգուշութեամբ եւ քաղաքավարութեամբ։

⁂ Պրոպագանտի նախարարը պաշտօնապէս բռաւ Պերլինի անթելի կայանին պաշտօնեաներէն մէկը, որ նուագահանդէսի մը մէջ երգել տուած էր հետեւեալ վրէժխնդրական երգը,— «Մենք կ'ուզենք յաղթականօրէն զգետնել Ֆրանսան»։

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Հոկտ. 17ին Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ կնքուած բարեկամութեան եւ ոչ – յարձակման դաշինքը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Պ. Թիթուլէսկոյի կողմէ։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կառավարութիւնը պահանջեց անմիջապէս քննել նոր նիւթացոյցը

— —

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 7000 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ԲԱՑ

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԿՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ, ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ

Խորհրդարանը վերաբացուեցաւ երեքշաբթի օր։ Սովորական ձեւակերպութիւններէն յետոյ, կառավարութիւնը սեղանի վրայ դրաւ նոր նիւթացոյցը, պահանջելով քննել անմիջապէս, ծայրագոյն ստիպողութեամբ։ Կառավարութեան զեկուցումէն եւ վարչապետին ճառէն յետոյ, երեսփ. ժողովը 120ի դէմ 470 ձայնով քուէարկեց ստիպողութեան առաջարկը, եւ վաղն իսկ, չաբաթ, պիտի սկսի նիւթացոյցին քննութիւնը։

Վարչապետը իր ճառին մէջ կը չեշտէր.

— « Եթէ կառավարութիւնը խորհրդարանը նիստի հրաւիրեց հոկտեմբերի կէսէն իսկ, պատճառը այն է որ վտանգաւոր կը գտնէ աւելի երկար ատեն ուշացնել շարք մը օրինագիծներու քուէարկութիւնը։ Այդ օրինագիծները սերտ կապ ունին իրարու հետ, եւ սահմանուած են վերահաստատելու հանրային ելեւմուտքին հաւասարակշռութիւնը եւ կենդանացնելու երկրին տնտեսական գործունէութիւնը։ Վերջին դէպքերն ալ, որ այնքան խորապէս կը վրդովեն միջազգային կեանքը, Գերմանիոյ յանկարծական հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն ա՛լ աւելի ստիպողական կը դարձնեն մեր հայրենիքին ելեւմուտքը կանոնաւորելու պարտականութիւնը։ Ժողովուրդ մը որ կը մերժէ այդ ճիգը, չի կրնար, այս դժուարին ժամանակներուն մէջ, վարել դէպքերու հարկադրած պայծառատես եւ հաստատուն քաղաքականութիւնը։ Հարկ է վերջ տալ ելեւմտացոյցի բացին»։

Այս առթիւ խօսեցաւ նաեւ Գերմանիոյ բռնած դիրքի մասին, ում տալու համար ստիպողութեան առաջարկին։ (Տես քիչ անդին)։

⁂ *Ներկայացուած նախահաշիւէն կ'երեւայ որ 1934ի նիւթացոյցին բացն է 7718 միլիոն Ֆրանք։ Պատրաստուած օրինագիծներով, կառավարութիւնը կը յուսայ այդ բացը իջեցնել 128 միլիոնի։ Առաջարկուած միջոցներն են.— Յափանել տուրքի խարդախութիւնները, որով կը յուսան ճարել 937 միլիոն Ֆր.— Բացառիկ հրամանագրով ջնջել ապահարկութիւնները (տուրքէ զերծ մնալու իրաւունքը), որով պիտի առնեն 689 միլիոն.— Տուրք հաստատել կաղի եւ ելեկտրականութեան վրայ (250 միլիոն), Տուրք հաստատել քարիւղի ներածիչներու չահերուն, զէնքի եւ «Փէրրօսէքիւմ»ի մենաշնորհին վրայ (235 միլիոն).— Միօրինակ տուրք ինքնաշարժներու վրայ, ջնջելով ներկայ ձեւը (450 միլիոն).— Միօրինակ տուրք ըմպելիներու եւ նպարեղէնի վրայ, ջնջելով զործառնութեանց տուրքը.— Ազգային վիճակահանութիւն (630 միլիոն).— Շահարժաք եւ նիւթէլ դրամներու շրջաբերութենէն (681 միլիոն)։*

Իբրեւ խնայողական միջոց, կ'առաջարկուի հարիւրին 6 վար դնել բոլոր տեսակի թոշակներէն (1858 միլիոն)։

Բուն նիւթական ծրագրէն զատ, կառավարութիւնը ներկայացուցած է ինը օրինագիծներ, որոնք պիտի ծառայեն ոչ միայն ելեւմուտքը հաւասարակշռելու, այլեւ վերականգնելու երկրին նիւթական եւ ընդհանուրական վիճակը։

Գերմանիոյ հրաժարումը եւ Ֆրանսայի դիրքը

Իր ճառին մէջ, Պ. Տալատիէ ակնարկելով Գերմանիոյ հրաժարման, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « *Գերմանիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն, ճիշդ այն պահուն երբ նորէն խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին Ժընեւի մէջ, սպառազինութեանց կրճատման համար, անակնկալօրէն մէջտեղ կը դնէ նոր տարր մը որուն բոլոր հետեւանքները քննելու զբաղած են պետութիւնները։ Կառավարութիւնը բարձրօրէն կը գիտակցի թէ միշտ ծառայած է միջազգային գործակցութեան քաղաքականութեան, ջերմապէս բաղձալով հաստատել ապահովութեան եւ վստահութեան գոյավիճակ մը ուր հաւասարապէս փրկուի բոլոր ժողովուրդներուն արժանապատուութիւնը։ Մենք մեր ականջները չենք փակած որ եւ է խօսքի առջեւ, բայց կոյր ալ չենք ո՛ր եւ է գործի հանդէպ։ Եթէ անկեղծօրէն կ'ուզեն համաձայնութեան մը յանգիլ, ինչո՞ւ խզման կը դիմեն։ Եթէ կ'ուզեն յարգել յանձնառութիւնները, ինչո՞ւ կ'ընդդիմանան այդ յանձնառութեանց ստուգման։ (Կ'ակնարկէ սպառազինութեանց հակակշռին)։ Եւ եթէ պատրաստ են ոչնչացնելու վերջին հրացանը եւ վերջին գնդացիրը, ինչո՞ւ չեն ընդունիր այն ծրագիրը որուն առաջինական գործադրութիւնը պիտի կազմէ արդիւնաւոր եւ իրական զինաթափութիւն մը։ (Ծափեր)։ Այն չափաւորութիւնը զոր միշտ ցոյց տուինք, այն իրական զոհողութիւնները զորս կատարեցինք անցեալին մէջ, մեզի թոյլ կուտան յարատեւել նոյն ճամբուն վրայ, եւ այդ չափաւորութիւնն իսկ չի կրնար ընդունիլ ոչ սակարկութիւն, ոչ ալ ձեռնթափութիւն։ Այս ոգիով է որ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ պաշտպանել Ֆրանսայի եւ խաղաղութեան շահերը։ Հոկտեմբեր 26ին մենք ներկայ պիտի ըլլանք զինաթափութեան խորհրդաժողովին։ Ֆրանսան չէ կղզիացած։ Պատերազմէն ի վեր, ան երբեք չէ ունեցած այսքան բարեկամութիւններ։ Ան որոշած է տալ հանդարտութեան եւ պարզութեան օրինակը, այն վճռական գիտակցութեամբ թէ ի վիճակի է ապահովելու իր երկրին եւ ազատութեանց պաշտպանութիւնը »։*

Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որուն Ժընեւի մէջ տրուած զեկոյցին վրայ էր որ Գերմանիան առաւ քայլեց, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Լոնտոնի մէջ, իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ արտաքին նախարարին կարգ մը ակնարկներուն։

Նախարարը պարզելով զինաթափութեան խորհրդաժողովին կատարած աշխատանքները, շարունակեց.

— « *Մինչեւ վերջերս շատ գոհ էի դէպքերու ընթացքէն։ Անվիճելի է որ միեւնոյն տեսակէտին կը մօտենայինք Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ։ Մ. Նահանգներու գործակցութիւնն ալ երբեք այսքան թանկագին եղած չէր։ Մեծն*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՅ ԳԻՏՈՒՆՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

Գերմանիայէն վտարուած հրեայ դասախօսներն եւ գիտունները «Օսէ» անունով կազմակերպութիւն մը առաջ բերած են որ մասնանիւղեր ունի Եւրոպայի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ։ Այս կազմակերպութեան նպատակն է Գերմանիայէն դուրս եղած հրեայ գիտուններուն և մասնագէտներուն գործ գտնել ուրիշ երկիրներու մէջ։

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ յանուն այս միութեան դիմում մը կատարած է փրոֆ. Այնշթայն։ Գերման համալսարաններու եւ հիւանդանոցներու մէջ աշխատած 15 յայտնի փրոֆէսօրներ իրենց 30 օգնականներով պատրաստ են երեք տարի ձրիաբար ծառայելու Թուրքիոյ հիւանդանոցներուն մէջ, կառավարութեան ցոյց տրուած վայրերը։ Առաջարկը ընդունուելու պարագային, գիտունները երեք տարուան մէջ թուրքերէն պիտի սորվին, թրքահպատակ պիտի դառնան եւ այստեղ պիտի տեղաւորուին։

Ասկէ զատ, նոյն կազմակերպութիւնը յայտնած է նաեւ որ եթէ թուրք կառավարութիւնը հաւանի, մինչեւ հիմա Գերմանիոյ մէջ գործող փորձագէտները Թուրքիա պիտի երթան եւ կառավարութեան տուած տեղին մէջ գործարաններ պիտի բանան եւ կարեւոր դրամագլուխով երկլագործական ընկերութիւններ պիտի կազմեն։

Այս գործին առթիւ, մօտերս մասմին մը Էնկիւրի պիտի երթայ, կառավարութեան հետ շփումներ ունենալու համար։

⁂ *Պոլսէն կը հեռագրեն հոկտ. 17 թուականով.*— Թուրքիոյ համալսարանին համար վարձուած փրոֆէսէօրներէն Պոլիս հասած են արդէն Պ. Պ. Հիրշ, ուսուցչապետ առեւտրական իրաւագիտութեան, Քարլ Շթրուփ, ուսուցչապետ միջազգային իրաւագիտութեան (Ֆրանքֆուրթի համալսարանէն), Նիէսէն, ուսուցչապետ վիրաբուժութեան (Պերլինի համալսարանէն)։ Ուրիշ 22 փրոֆէսէօրներ եւս կը սպասուին այս ամսու վերջը։ Պաշտօնի կոչուած բոլոր օտար ուսուցչապետները պարտաւոր են թուրքերէն սորվիլ երեք տարուան մէջ եւ երկրին լեզուով դասաւանդել, եթէ կ'ուզեն նորոգել իրենց պայմանագիրը։

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՍՈՎԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

»»»o«««

Երեքշաբթի օր Վիէննայի մէջ Օրպատամատոյց յանձնախումբ մը կազմուեցաւ նախագահութեամբ կարտինալ Նիձիցէրի, օգնութեան հասնելու համար Ռուսիոյ սովահարներուն։ Յանձնախումբին կը մասնակցին ներկայացուցիչներ բոլոր կրօնական դաւանանքներէն։ Այս առթիւ յանձնախումբը կոչ մը հրատարակեց որ կ'ըսէ.

— « Թոյլ չտանք որ խորհրդային Ուկրայնայի, հիւսիսային Կովկասի եւ ուրիշ ռուսական շրջաններու ժողովուրդները անօթութենէ մեռնին, ինչպէս եղաւ վերջին ամիսներու ընթացքին. մինչդեռ աշխարհի միւս մասերուն մէջ ժողովուրդները կը խեղդուին արմտիքի առատութեան մէջ։ Մարդկային պարտականութիւն մըն է օգնութեան հասնիլ անյապաղ»։

ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ ԽՐԵՑԱՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌՋԵՒ

Անգլիական «Սիթի ավ Փալիգ» շոգենաւը, որ Լիվրփուլէն կուգար, խըրեցաւ Մարսէյլի առջեւ, Ֆարամանի փարոսէն մէկուկէս մղոն անդին։ Երկու հարիւր ճամբորդ ունէր եւ Հնդկաստան պիտի երթար։ Կարելի եղաւ փրկել ճամբորդները։

— o —

ՅՈՒԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐԻ պատկերով թղթադրամներ պիտի հանուին Իտալիոյ մէջ, հատը 50 լիրէթի։

ՔԷՕԹԱՀԵԱՅԻ ՄԷՋ վար ինկաւ անգլիական օդանաւ մը, որ Լէնտոնէն մեկնած էր հոկտ. 5ին, եւ կը վերադառնար Սէյլանէն։ Օդանաւը ծանրապէս վնասուած է, բայց օդաչուները փրկուեցան.

«ԷՍԿԻ ՀԱՄԱՄ ԷՍԿԻ ԹԱՍ» (?)

ԽՄԲ.— Լոնտոնի Իվնինկ Սթէնտըրտը հրատարակած է հետեւեալ յօդուածը թուրք հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ.—

Հանրապետական Թուրքիան այս ամսու վերջը կը տօնէ իր առաջին տասնամեակը. կարեւոր է այս դէպքը։

Թուրքերը համոզուած են որ իրենց նիւթական վարչաձեւը վերջնականապէս ամրապնդուած է, որ ներքին ու արտաքին վտանգները, եթէ նոյն իսկ բոլորովին անհետացած չեն, գոնէ աւելի հեռու են այսօր քան առէջ քանի մը տարի առաջ. համոզուած են նաեւ թէ իրենց վարիչներուն քաղաքականութիւնը որ կը ձգտի սիրաշահելու միաժամանակ խորհրդային Ռուսաստանն ու Ֆրանսան, իսկապէս հիանալի է։

Թուրքերը, որոնք երբեք համեստ ժողովուրդ մը եղած չեն, սկսած են արդէն պարծենալ։ Արդա՞ր է այս ինքնագովութիւնը, կանխահա՞ս է արդեօք։ Օսմանեան կայսրութեան այս մնացորդը որ կը կոչուի «Նոր Թուրքիա», տարբե՞ր է իսկապէս իր նախորդէն։ Էսկի համամ 'Էսկի թաս (it's the same old bath and the same old bath — bowl) կ'ըսէին Թուրքերը ամէն անգամ որ բարենորոգումներ կը ծրագրուէին կամ կը սկսէին գործադրուիլ։

Այդ իմաստուն մարդիկը երբ «չէրպէթ» կը խմէին Վոսփորի ափերուն վրայ, չէին հաւատար որ իրենց քաղաքագէտները պիտի կարենային փոխել Թուրքին խառնուածքը։

Յովազը փոխա՞ծ է իսկապէս իր բիծերը։ Անպայմանօրէն յանցանքը Մուսթաֆա Քէմալինը չէ եթէ այդ այլափոխումը կէս ճամբան մնայ։ Բարեկարգումը կատարուած է անհաւասար արագութեամբ։

×

Կայլին կամ «փիրկինչ»ին (Թուրքերը կը սիրեն այդպէս կոչել իրենց հանրապետութեան նախագահը) առաջին բարենորոգումները ծանօթ են ամէնուս եւ աւելորդ է վրնել անոնց մասին։ Այդ բարեկարգումներէն ոմանք, ինչպէս սուլթանութեան, խալիֆայութեան եւ «քահինթիւլապարինէ»ներու ջնջումը կամ Յոյներու եւ Հայերու վտարումը, բացարձակ են ու վերջնական։ Այդ աշխատանքը մաքրագործումն էր էապէս անօգուտ, հինցած, անբաղձալի ու քայքայիչ տարրերուն։

Իսկ «եաշմախ»ին ջնջումը եւ ուրիշ բարեկարգումներ գործադրութեան դրուած են երկրին քիչ շատ յառաջադէմ շրջաններուն մէջ միայն, որովհետեւ ժամանակն է որ պիտի կատարէ գլխաւոր դերը։

Կիներու ազատագրումը Թուրքիոյ մէջ ամբողջական չէ երբեք։ Իրաւ է որ Թուրք կնոջմէն գիրութիւն չէ որ կը սպասուի հիմա (հին ժամանակները մուրացկանները աղօթք կ'ընէին Ալլահին որպէսզի իրենց նարինջի պէս հաստ ու կլոր կին մը պարգեւէ). անիկա աւելի ազատ է հիմա իր շարժումներուն մէջ, հետեւորդի պէտք չունի, կրնայ արհեստ մը սորվիլ ու աշխատիլ, կրնայ նոյն իսկ ոստիկան ըլլալ։

Բայց անիկա կրնայ միայն քուէ տալ Թաղապետական ընտրութեանց մէջ եւ ձայն չունի խորհրդարանէն ներս. հաւանական չէ երբեք որ Թուրք կինը քուէարկելու իրաւունք ստանայ Թուրքիոյ մէջ։

×

Բայց իմ նպատակս է անդրադառնալ մանաւանդ այս վերջին բարենորոգումներուն վրայ, որոնք աւելի քիչ հետաքրքրութիւն ստեղծած են։

Մուսթաֆա Քէմալ ծնած է իբրեւ առաջնորդ, անգութ է եւ ձեռքին մէջ կը պահէ միշտ իր մտրակը։ Ոչ մէկ վարանում ունեցած է իր ժողովուրդը վերակենդանացնելու ճիգին մէջ։ Սովորութիւն չունի իր արձակած հրամաններուն գործադրութիւնը իր ստորադասներուն վստահելու։ Երբ կարելիութիւն ունի, ինքն է որ անձամբ կը վարէ եւրոպականացման փորձերը։ Թանկագին եղած է իր անհատական մասնակցութիւնը այդ աշխատանքներուն։

Ո՞ր առաջնորդն է որ այսօր գրատախտակ մը պիտի կանգնէր գիւղի մը փողոցին մէջ եւ կաւիճը ձեռքը Թուրքերէնի ուղղագրութիւնը պիտի սորվեցնէր մսավաճառին կամ հացագործին։

Բայց հաւանաբար իր ամէնէն կարեւոր բարենորոգումը եղած է կրօնական մարզին մէջ։ Ծանօթ է ամէնուս որ Թուրքերը մահմետական են եւ կարելի է որ այդպէս ալ պիտի մնան միշտ։ Եթէ անոնք իրենց տիրապետութեան տակ առած չըլլային արաբական երկիրները, հաւանական է որ իսլամական կրօնքին համաշխարհային հմայքը վտանգուէր անցեալին մէջ։

Եւ սակայն Մուսթաֆա Քէմալի համար փառք մը չէ իսլամական [illegible]։ Ան կ'արհամարհէ արաբական կամ սեմական կրօնքները որոնք խոչընդոտներ եղած են Թուրք ժողովուրդի յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ։ Ուրեմն ան չուզեց որ մահմետականութիւնը ըլլայ պետական կրօնք մը իր երկրին մէջ։ Այլեւս դուք չէք լսեր արաբերէն լեզուն երբ մուէզզինը աղօթքի կը հրաւիրէ հաւատացեալները։ Եթէ ժողովուրդը պէտք ունի դեռ այդ հրաւէրին, պիտի լսէ զայն Թուրքերէնով ու մզկիթ պիտի երթայ իբրեւ Թուրք. Ղուրանն ալ պիտի կարդայ միմիայն Թուրքերէն։

Ժամանակն է որ ցոյց պիտի տայ թէ իսլամութիւնը կրնա՞յ միանգամընդմիշտ ջնջուիլ Թուրքիոյ մէջ այս տեսակ պատգամներով եւ կամ պիտի կրնա՞յ փոխարինել ազգային եկեղեցիով մը։

Բացայայտ է, սակայն, որ Թուրքերը հետզհետէ կը հրաժարին մահմետական կրօնքին խօճաներէն եւ իսլամներ կը մնան տակաւին պարզապէս իրենց ազատ կամքով, իբրեւ անկախ ու անջատ պետութիւն եւ իրենք զիրենք չեն նկատեր այլեւս եղբայրակից՝ իրենց սահմաններէն դուրս ապրող մահմետական ժողովուրդներուն։

×

Ներկայիս Թուրքերը խանդավառուած են պատմական այնպիսի տեսութիւնով մը, որ թերեւս այնքան անհիմն է որքան այն հաւատքը որ ծայր տուած է Գերմանիոյ մէջ։ Ատիկա Թուրք ժողովուրդին ծագման տեսութիւնն է։ Նոր չէ այդ շարժումը, շատեր տարուած էին անով նոյն իսկ այն օրերուն երբ Սուլթանները կը բազմէին Պոլսոյ գահուն վրայ. սակայն ան ստացած է նոր բնոյթ մը։

Թուրքերը կը հաւատան որ իրենք շառաւիղն են այն ցեղերուն որոնք առաջին անգամ գրաւեցին Անատոլուն. կը հաւատան, օրինակ, որ բոլոր հիթիթ յաղթանակները Թուրք յաղթանակներ էին. անոնք կ'ըսեն նոյն իսկ որ սումերեան քաղաքակրթութիւնը Թուրք քաղաքակրթութիւնն էր։ Ու քանի կը փառաբանեն իրենց նախահայրերուն յաղթանակները, այնքան աւելի կը նուաստացնեն այն ջանքերը, զորս Թուրք ժողովուրդը կատարած է մահմետականութիւնը ընդունելէն յետոյ։

Մէկ խօսքով, ըսել կ'ուզեն թէ իրենց միութիւնը Արաբներուն հետ, (առանց մոռնալու այդ միութենէն յառաջ եկած պատասխանատուութիւնները օսմ. կայսրութեան համար), շատ խոշոր սխալ մըն էր։

Եւ այս բոլոր պատմա–քննական աշխատանքներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Մ. Քէմալ՝ ինքը. Հիթլէրի տեսութիւնները արիական ցեղերու մասին այնքան նոր չեն որքան Մ. Քէմալի տեսութիւնները Թուրք ժողովուրդին ծագման վերաբերմամբ։

Թուրքերը Կեդր. Ասիոյ թրքախօս երկիրները գրաւելու փափաք ալ չունին. իրենց վարիչները շատ խորամանկ են չտարուելու համար այդ տեսակ ցնորքներով որոնց ետեւէն վազեց Էնվէր փաշան պատերազմի վաղորդայնին։

Եւ սակայն, անոնք կ'ուզեն որ իրենց հայրենիքը ըլլայ բոլոր Թրքաբարբառ երկիրներու մշակութային ազդեցութեան կեդրոնը։ Թուրք կրթական գործավարին բառերով իսկ, անոնք կ'ուզեն որ «Պոլսոյ կամ Էնկիւրիի մէջ հրատարակուած թերթ մը կարդացուի եւ հասկցուի բոլոր Թուրքերուն կողմէ՝ Եգէականի ափերէն մինչեւ Չինաստան։

×

Անկասկած տպաւորիչ է Թուրքերուն բարենորոգման այս եռանդը. Անհոգ ժողովուրդ մը ըլլալու համբաւը ունէին անոնք. բայց այդպէս չեն այլեւս։

Մինչեւ հիմա անոնք միայն ընդօրինակեցին Արեւմուտքը այնպիսի ատումներով, որոնք յատկանշական էին իրենց արեւելեան նկարագրին։ Իրաւ է, խորհրդարան մը ունին — Ազգային ժողովը — բայց քանի որ ընդդիմադիր տարր չկայ, հետաքրքրական չեն այդ խորհրդարանին վիճաբանութիւնները։ Ունին նախագահ մը, բայց քանի որ ան մենատէր մըն է, այն Թուրքերը որոնք հանրապետութիւնը կը նկատէին լաւագոյն վարչաձեւը, պատճառներ չունին հպարտանալու համար որ իրենց հայրենիքն ալ կը կառավարուի ռամկավար սկզբունքներով։ Թերթեր ունին, բայց քանի որ արգիլուած է քննադատել կառավարութիւնը, կարելի է ըսել որ իրենց մամուլը մենաշնորհը չէ այսօր իրենց լաւագոյն ուղեղներուն։

Եւ սակայն, նիւթապաշտ ու ոչ–ինքնատիպ ըլլալով հանդերձ, Թուրքիոյ ներկայ վարիչները իրատես են։ Անկասկած կարեւոր ուժ մըն են հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ կը վայելեն, եթէ ոչ բարեկամութիւնը, գոնէ յարգանքը պալքանեան պետութիւններուն։

Յիշատակութեան արժանի է, օրինակ, իրենց այն քաղաքականութիւնը որուն շնորհիւ կրցան վերահաստատել ներկայ յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ՝ երկիր մը զոր Թուրքերը այնքան կ'ատէին դեռ տասներկու տարի առաջ։ Միեւնոյն վարպետ քաղաքականութիւնը նաեւ խորհրդային Ռուսաստանի, Պարսկաստանի կամ Միջագետքի հետ իրենց մշակած յարաբերութիւններուն մէջ։

Էսկի համամ էսկի թաս, արդեօ՞ք։

Անոնց այդ «համամ»ին մէջ կը տեսնուի նոր փրփուր մը զոր ոչ մէկ Թրքական օճառ տուած էր մինչեւ հիմա։

KENNETH WILLIAMS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ

եւ մրցման արդիւնքները

Բ.

Ողիմպիականին առաջին օրուան մրցումներուն արդիւնքը քննելու համար, Հայաստանի մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը սեպտ. 20–ին խորհրդակցութեան հրաւիրեց բոլոր դատաւորները։ Ահա մրցումներուն արդիւնքը.—

Թէնիս.— Այրերու անհատական մրցումներուն մէջ, որոնց կը մասնակցէին Երեւան եւ Լէնինական, շահեցաւ Երեւան զէրոյի դէմ 2ով։

«Դինամոյ»ի մարզարանին մէջ խորհրդային եւ հաւաքական գիւղատնտեսութիւններուն մրցումներուն մէջ որոնց կը մասնակցէին Վաղարշապատի, Ղարաքիլիսայի, Երեւանի եւ Սարդարապատի տնտեսութիւնները, հաւաքական տնտեսութիւններէն առաջին եկաւ Վաղարշապատ, երկրորդ՝ Ղարաքիլիսա, խորհրդային տնտեսութիւններէն առաջին եկաւ Երեւան, երկրորդ՝ Սարդարապատ։

Աթլէթիզմ.— Թեթեւ աթլէթիզմի առաջին շարքի մրցումներուն մէջ (տուրհանդակ վազք 5×1000 մէթր), առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական։ 100 մէթր վազքի մէջ եւս առաջին եկաւ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական։

Երկրորդ շարքի բազմամրցման մէջ որուն կը մասնակցէին 12 շրջաններ, առաջին՝ Ղարաքիլիսա, երկրորդ՝ Ալլահվերդի, երրորդ՝ Վաղարշապատ։

Երրորդ շարքի մրցումներուն մէջ, որոնց կը մասնակցէին 13 շրջաններ, առաջին՝ Իջեւան, երկրորդ՝ Վէդի, երրորդ՝ Ախտա, Մարտունի, Քէշիշքէնդ։

Մեծերու վազքի մրցում.— 100 մէթր՝ առաջին՝ Լէնինական, երկրորդ՝ Երեւան։

Գունդ նետել.— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական։

Գունդ նետել (մեծերը) — Առաջին՝ Լէնինական։

Հեծանիւի քիմային մրցում.— 40 քիլոմեթր, խճուղիի վրայ, այրերու յատուկ,— առաջին՝ Լէնինական, երկրորդ՝ Վաղարշապատ, երրորդ՝ Ղամարլու։ Երեւան կէս ձգեց մրցումը, հեծանիւի խանգարման պատճառով։ 15 քիլոմեթր, խճուղիի վրայ, կիներու յատուկ,— առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Վաղարշապատ, երրորդ՝ Ղամարլու։

Լողալու մրցում.— Կը մասնակցէին Երեւան, Ախտա, Լէնինական, Ղարաքիլիսա, Վաղարշապատ։ 100 մեթր, արագութեամբ ազատ լողալու մէջ առաջին՝ Երեւանէն Գառնիկ Խուդավէրտեան (1,29 երկվ.), երկրորդ՝ Ախտայէն Գարուշով (1,30 երկվ.), երրորդ՝ Լէնինականէն Դունդիեւ (1,33 երկվ.)։ Կիներու մրցում, 50 մեթր ազատ լողալ, առաջին՝ Վաղարշապատէն Կավալիովա (0,58 երկվ.), երկրորդ՝ Ղարաքիլիսայէն Շիտովակովա (0,58 երկվ.), երրորդ՝ Երեւանէն Կարալեւա (1,1 երկվ.)։ Հիւր մրցորդներէն առաջին՝ Բագուէն Ցչավլի (1,1 երկվ.), երկրորդ՝ Թիֆլիզէն Զարչեան (1,24 երկվ.)։ Հիւր կին մրցորդներէն առաջին՝ Բագուէն Ալեգրեւա (0,39 երկվ.)։ (ԽՄԲ.— Անցեալ անգամ, երբ 100 մէթր լողալու մրցանիշերը կուտայինք, թիւրիմացութեամբ գրեցինք վայրկեան, մինչդեռ Հայաստանի մէջ վայրկեան կ'ըսեն երկվայրկեանին, իսկ վայրկեանին՝ րոպէ, ուրեմն անցեալ անգամ գրուած մրցանիշներուն վայրկեանը հասկնալ երկվայրկեան)

100 մէթր վազք (կիներ).— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական։

Գունդ նետել (կիներ).— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական.

Լծակաւոր գնդակ նետել.— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական։

Թեթեւ աթլէթիզմ.— Այս մրցումներուն մէջ Երեւան ստացաւ 13 նիշ, Լէնինական՝ 20, (առաջնութիւնը կը շահի փոքր թուանշանը)։

Մարմնամարզ.— Երեւան՝ 2, Լէնինական՝ 4։

Վալէյ–բոլ.— Լէնինական՝ 1, Երեւան՝ 2։

Բազմամրցում (քոմփլէքս).— Առաջին՝ Լէնինական (5 թուանշան), երկրորդ՝ Երեւան (10 թուանշան)։

Հրաձգութիւն.— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական

Թեթեւ աթլէթիզմ (գործարանային կոլեկտիվ).— Առաջին՝ Լէնինական (5 թուանշան), երկրորդ՝ Երեւան (8), երրորդ՝ Ալլահվերդի (11)։

Ֆութպոլ.— Լէնինականի եւ Ալլահվերդիի միջեւ, յաղթական՝ Լէնինական 1ի դէմ 4ով.

Պասքէթ–պոլ.— Լէնինական յաղթեց 3ի դէմ 4ով։

Մրցումները նոյն թափով շարունակուեցան սեպտ. 20ին Երեւանի բոլոր մարզարաններուն մէջ։ Ահա այդ օրուան արդիւնքները.—

Բարձրութիւն ցատկել (Բ. շարք).— Առաջին՝ Սարուխանեան Գուրգէն, երկրորդ՝ Յախրեան Ժէնիա, երրորդ Կոստանեան։

Վազք 7×50.— Առաջին՝ Ղարաքիլիսա, երկրորդ՝ Ղուրդուղուլի, երրորդ՝ Վաղարշապատ եւ Ղափան։

Հեռաւորութիւն ցատկել (ուժ առնելով).— Բ. շարքի այս մրցումներուն կը մասնակցէին կիները։ Առաջին՝ Ղարաքիլիսայէն՝ Ոսկի Յարութիւնեան (3,83 մեթր), երկրորդ՝ Ստեփանաւանէն Տրիպալովա (3,70 մեթր), երրորդ՝ Վաղարշապատէն Հայրաթեան (3,63 մեթր)։

Նռնակ նետել (կիներ).— Առաջին՝ Ղարաքիլիսայէն Մաննիկ Խաչատրեան (28,81 մեթր), երկրորդ՝ Ալլահվերդիէն Ժէնիա Յակոբեան (22,30 մեթր), երրորդ՝ Դիլիջանէն Մարգօ Կոստանեան (22 մեթր)։

Նոյն մրցումը (այրեր).— Առաջին Գորիսէն Եոլեան (55,54 մեթր), երկրորդ՝ Ղարաքիլիսայէն Զօրեան Հայկազ, երրորդ՝ Գորիսէն [illegible] Վաղօ։

Սկաւառակ նետել (կիներ) — Առաջին՝ Ղարաքիլիսա

Նոյն մրցումը (այրեր).— Առաջին Ղարաքիլիսայէն Զօրեան Հայկազ, երկրորդ՝ Դիլիջանէն Լեւոն Մաթէոսեան, երրորդ՝ Դիլիջանէն [illegible] Մելքեան։

Վազք (կիներ).— Բ. շարքի այս մրցումներուն մէջ առաջին եկաւ Ղարաքիլիսա

500 մեթր վազք.— Առաջին՝ [illegible] Վ. Այվազեան, երկրորդ՝ [illegible] Սարգսեան։

Բարձրութիւն.— Առաջին՝ Վաղարշապատէն Հակոբեան Կոլեան

Հեռաւորութիւն ցատկել.— Առաջին՝ Մխիթարեան Արտաշ

Այս մրցումներուն մէջ մեծ ոգեւորութիւն առեղծեց բարձրութիւն ցատկելու [illegible] Օվրին [illegible] ուժ առնելով նիզակով ցատկեց 3 մեթր։ 100 մեթր վազքի մէջ եւս [illegible] գրաւեցին [illegible] Գուժնին եւ Դեմին։

Մրցումներուն մէջ կազմակերպութիւնը լաւ էր։ Վալէյ–պոլի դատաւոր Ա. Թադէոսեան, [illegible] ցոյց տուած ըլլալով, [illegible] խորհուրդը հեռացուց իր պաշտօնէն։ Բացականերու մասին եւս տրուեցան պատշաճ պատժամիջոցներ։ Եւ մրցումները շարունակուեցան [illegible] օրէ աւելի խանդավառ։

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Պաղտատէն կը գրեն.—

Թէեւ Հայերը ոչ մէկ կապ ունին նեստորական Ասորիներու ապստամբութեան հետ, Արաբները չեն կրնար զանազանել Հայն ու Ասորին ու [illegible] հասարակ Ասորիներն ալ կ'անուանեն իրենց (Հայ), անոր համար որ բոլոր Ասորիները Հայոց հետ միասին գաղթած են։ Այս պատճառաւ Արաբներն ալ գրգռիչ արտայայտութիւններ ունեցան Հայոց հանդէպ։ Նոյնիսկ գտնուեցան թերթեր որ շփոթեցին Հայն ու Ասորին։ Առաջնորդը [illegible] անոնց սխալը, եւ գրել տուաւ թէ Սուրիա փախչողները Հայ չեն։

Ալ Իխգիաստ շաբաթաթերթին մէջ ալ Հայոց դէմ գրգռիչ քերթուած մը հրատարակուած ըլլալով, առաջնորդը յայտնեց թէ կը շփոթեն Հայն ու Ասորին։ Թերթին խմբագրութիւնը խոստովանելով իր սխալը, ցաւ յայտնեց պատահած թիւրիմացութեան համար։

Առաջնորդը քանի մը անգամ [illegible] կայացաւ ներքին նախարարին եւ [illegible] պարզելով պաշտպանութիւն խնդրեց Հայոց մասին. Նախարարը հարկ եղած հաւաստիքը տուաւ եւ յանձնարարեց [illegible] միջոցները։ Այս կերպով ոչ մէկ վնաս պատահեցաւ Հայերուն։

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Ասել են հրաժեշտը։

Արենուշները երգում են իրենց անջատման երգը.

Մի՞թէ կը բաժնուինք խաղաղ,
առանց դարձի յոյսի,
Մի՞թէ կը բաժնուինք խաղաղ,
կայուտ կրկին այցի.
Արենուշներ անուշ քոյրեր
Հրաժեշտի տխուր օրէն
Տանինք մեզ հետ քաղցր յուշեր,
Ուխտենք տեսնուել նորէն։
Ձեռք ձեռքի տանք, արենուշներ,
Կազմենք կենդանի փունջ,
Ձեռք ձեռքի տանք ու պար բռնենք
Բանակումի կրակին շուրջ։
Արենուշներ, անուշ քոյրեր,
Ու ջերմ սիրով իրար կապուած
Հրաժեշտի տխուր օրէն
Տանինք մեզ հետ քաղցր յուշեր,
Ուխտենք տեսնուել նորէն։
Արենուշներ, անուշ քոյրեր,
Արենուշներ, անուշ քոյրեր։

Մեկնած են եղբայրները ու անտառը գիշերուան կէսին թնդում է նրանց գոռ քայլերգէն.

«Յառաջ նահատակ»...։

Տասն օր է արդէն «փոխադրում» ենք։ Աղջիկների գոյնը փոխուած է, շրթունքները կարմիր, հոգիները զուարթ։

Մէկ օրն անցնում է միւսէն գեղեցիկ. մէկ օրն անցնում է միւսէն հոգեպարար

Բայց ... ծովը, որ այնքան մօտիկ է տեսքով, նրան հասնելու ճամբան դժուար է, զառիվար, քարքարոտ, յոգնեցուցիչ։ Բացի այդ՝ ծովափը լաւ չէ, աղտոտ է եւ շատ ժողովուրդ կայ։

Տասն օրուան մէջ միայն երկու անգամ են լողանում։ Դժգոհ են։ Գոլ մինչեւ Մարսէյլ ու...

Աւագ խմբապետուհին գնում է քաղաք ծովին մօտիկ նոր բանակավայր գտնելու

«Սիփան»ը շատ չպիտի մնայ բանակավայրում. նրանց դպրոցը պիտի բացուի սեպտեմբերին, առաջ պիտի վերադառնան։

Իսկ Փարիզցիները եւ Կրենոպլը կարող են մնալ մինչեւ սեպտեմբերի վերջը։ Խմբապետուհու տաքելութիւնն յաջող է անցած. Լա Կուռօնում, գնացքով մէկ ժամ Մարսէյլէն, լաւ բանակատեղի է գտել։ «Սիփան»ի մեկնելէն յետոյ՝ պիտի գնանք Լա Կուռօն։

«Սիփան»ը հաւաքում է իր վրանները. պատրաստ են մեկնելու։ Ի՜նչ տխուր է. շատերը լալիս են, այնպէս մտերմացել են իրար հետ. այնպէս սիրում են իրար։ Բայց պիտի բաժանուին։ Համբոյրներ...

Մի՞թէ կը բաժնուին առանց դարձի յոյսի։ Երկու օր յետոյ մենք էլ պատրաստւում ենք մեկնելու Նոր բանակավայր։ Վերջին օրը։ Վրանները հաւաքուած են, գոյքերը կապուած։ Պէտք է բանակավայրը մաքրել. աղբը այրել, հորերը ծածկել, մոխիրները թաղել։ Արենուշը մաքրասէր է ոչ միայն իր անձի համար, այլ եւ իր շրջապատի, թէկուզ այդտեղ այլեւս ոտք չդնէ.

Աւագ խմբապետուհին օգտակար է եղել նաեւ կոմսին. դարմանել է նրա ծառաներէն մէկին, որի ոտն էր վիրաւորուած։

Եւ ահա կոմսը՝ իբր շնորհակալութիւն՝ ուղարկում է մեզ մի մեծ կողով տանձ, սեխ եւ ի՜նչ տանձեր։

— Ջա՜ն, խմբապետուհի, ի՜նչ համեղ են տանձերը։

— Պատրաստ եղէք, ասում է խմբապետուհին, գնացքի մէջ, ճանապարհին «մեծ լուացք» պիտի ունենանք.

Ճանապարհին լուացք.. զարմանում եմ ես, բայց չեմ համարձակւում բան հարցնել։ Գնացքում ենք։ Դէպի նոր բանակավայր։ Սկսւում է «մեծ լուացքը»։ Բացատրուելու պահն է։ Ով որ մի դժգոհութիւն ունի որ եւ է մէկի հանդէպ, պիտի արտայայտուի։ Պիտի հասկնան իրար ու հաշտուեն։ Արենուշն իր սրտում ոխ ու քէն չպիտի ունենայ իր քոյրերի հանդէպ։

Ու սկսում են, չեն խնայում նաեւ խմբապետուհիները։ Յայտնում են սրտերի մէջ կուտակուած դժգոհութիւնները եւ հաշտ ու սիրով քոյրեր են միշտ։

Իսկ մենք, մեծե՜րս... ունի՞նք մեր կեանքում իրար ներելու եւ կրկին իրար սիրելու թէկուզ մի փոքր պահ։

Նոր բանակավայրում։ Բանակումի համար ամէն յարմարութիւններ։ Ու ծովն էլ մօտի՜կ. մօտի՜կ։ Պլաժը, սքանչելի։

Նորէն վրանների լարում. ամէն բան այնպէս ինչպէս պէտք է։ Նորէն դրօշի պարզում։ Նորէն կեր ու խում, երգ ու խաղ եւ այդ բոլորի վրայ աւելացած օրական երկու անգամ լողանք։

Որոշուած է, թէ քանի վայրկեան պիտի մնան ջրի մէջ։ Ով պարտադանց լինի՝ պիտի զրկուի լողանքէն։

Արենուշը լողալ պիտի գիտնայ։ Խմբապետուհիները, մի երկու արենուշ լաւ լողորդներ են։ Նրանք սովորեցնում են միւսներին լողալ։ Պառկում են աւազների վրայ, յանձնւում արեւին։

— Խմբապետուհի՜, կռնակս, թեւերս, ազդրերս այրուել են, ցաւում են։

— Վնաս չունի, իւղ կը քսեմ։

Ու տապակւում են աղջիկները աւազէ թաւայում։ Սեւացած են, պղնձի գոյն ունին։

Ու ինչ գեղեցիկ մարզանքներ, խաղեր պլաժի վրայ։

Այլեւս հիւրեր չենք ունենում։ Հեռու են Հայերը, մենք մեզի ենք։

Արենուշն իր հեզ վարք ու բարքով սիրելի է ամէնին։ Ահա խաղողի այգիների պահապանները, որոնցէն խմելու ջուր ենք վերցնում ամէն կէսօր աշխատում են օգտակար լինել աղջիկներին։ Ամէն օր մի քանի հատ [illegible] ուղարկում, լոլիկ, սեխ, ու վերցնում են ձրի տուած չլինելու համար մի երկու ֆրանք։ Աղջիկներն էլ նրանց հիւրասիրում են պիսկուիթներով, շոքոլայով։ Մի երկու գաւաթ ենք պլաժէն, ու յանկարծ փակ վրանի մէջէն լսւում է.

Քուն եղիր բալաս,
օրօր ու ճաճա...

Վայ, խմբապետուհի Մեղած
Ի՞նչ ուրախութիւն։

Այսօր Կլկլակը եւ Սկուլիկը [illegible] պիտի անեն։

Բանակումի Խարոյկ՝

Երգ, պար, ուրախութիւն

Յետոյ աւագ խմբապետուհին կարդում է սկաուտական գրականութիւնէն մի գեղեցիկ կտոր, [illegible] լեզուով (Ափսո՜ս, Ֆրանսերէն լեզուով։)

Աղջիկները երգում են [illegible] երգը։

(8)

ԽԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

«ԴԱՇՏԵՐՁՈՒՋՊԱՇԿՈՄ»... ԿԱՄ ԱՍՏԵՐԱԶԱՐԴ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

»»»o«««

[illegible] երեկոյ, ուր Փառէլի մէկ [illegible] սրահին մէջ հաւաքուեր էին [illegible] Հայեր եւ Ֆրանսացիներ, բո[ղոքելու] համար «Դաշնակ [illegible]»:

[illegible] չարաթներ առաջ Փարի[զի] [illegible] լրագիրներու մէջ ցրուած [illegible] եւ Ֆրանսայի Համայ[նավար] կուսակցութեան պաշտօնա[թերթ] «Իւմանիթէ»ի կոչին, համա[ձայն] [illegible] Ֆրանսիս Փուատէն սրա[հին] [illegible] ժամը 9 եւ կէսին բացուած [illegible] միթինկը ... պարապ ա[թոռներու] ներկայութեամբ

[illegible] սրահը կը փայլէր իր պարա[պութեամբ], բեմին վրայ, ընդհակա[ռակն], [illegible] գիրք գրաւած էին տասնեակ [illegible] խօսողներ, որոնցմէ ութ հոգի՝ [illegible] Հայ, չորս Ֆրանսացի, 2 եւ [illegible] հնչեցին «Դաշնակ [illegible] դէմ»:

[illegible] որ իբրաքանչիւր տա[illegible] մէկ ճառախօս կ'ինար: [illegible] Յովթ Հ Ետոմանեան [illegible] (Դաշնակցու[թեան] [illegible] պաշտպանու[թեան] [illegible]) կողմէ յայտարարել [illegible] միթինկին մասնակցելու համար [illegible] եղած են Ռամկավար եւ [illegible] կուսակցութիւններու, [illegible] անոնք մերժած են մասնակցիլ [illegible] եղած է նաեւ Մարտիկոզեան[ներու] եւ Հայ Մարտիկներու [illegible], որոնք բերած են իրենց [illegible] մասնակցութիւնը:

[illegible] ճառախօսը, ռամկավար պաշտօ[նեա]յ [illegible] խիստ քանի մը բառ, յայտ[նեց] թէ իրենց կ'ուզէն պաղութիւնը [illegible] տեսնել, սակայն Դաշնակ[ները] կը խանգարեն...:

[illegible] անունով մէկը ճիչը հա[illegible] մնդեց ու բառացի յայտա[րարեց].

«Մենք հպարտ ենք, որ կրցած ենք [illegible] երկու բանակի բաժնել»: [illegible] սոյնպէս արտայայտիչը... [illegible] Մարտիկներու կողմէ խօսք առաւ [illegible] Գալստեան, որ առաջին առթի[ւ] [illegible] թէ «Կեանքի Նկուէջներու [illegible] է իր հաւատակցու[թեան] եւ կարծէք ապացուցանելու [illegible] խօսքին ճշդութիւնը, բառ [illegible] յայտարարեց.

— [illegible] շատ բան չեմ հասկնար հա[մայն]ավարութենէ, սակայն տարբե[րութիւ]ն մը չեմ գտներ մեր ու հա[մայն]ավարներու միջեւ, որովհետեւ [illegible] ալ կը ձգտինք աղատու[illegible] Ես համայնավար չեմ, ես [illegible] եմ, թէեւ ատիկա պա[illegible] նշանակ իմ համար...

[illegible] ուրիշ գոհարներ ալ թափեց [illegible] Յովքէնը: Այսպէս, բառ առ [illegible] մը Դաշնակցութիւնը ժո[illegible] եւ Փրէտանէններու կը գի[illegible] որպէսզի անոնք միջամտեն ու [illegible] օր մը անկախ հայրենիք մը ու[նենան] [illegible] Այսօր, որ մեր պահանջած [illegible] հայրենիքը ունինք կը դիմենք [illegible] եւ Մօնմուսօներու որ[illegible] անոնք այդ հայրենիքը պաշտ[պանեն] [illegible] Դաշնակցութեան յարձակում[ներուն] դէմ»:

[illegible] վերջաբան, «38 տարի Դաշ[նակ]ցութեան շղթաներով շղթայ[illegible] Յովքէնը աւետեց թէ «Կամա[ւոր]ներու Միութեան նպատակն է բարեկամ ըլլալ Խ. Հայաստանի եւ գաղթահայութիւնը հոն կամ այլ վայր մը փոխադրել»:

Նախկին Հնչակեան եւ նախկին կամաւոր Դուրգէն Թահմազեանը սպառնելով իր սովորական բառապաշարը, կարգ մը ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ Ռամկավարներու հասցէին:

Հաստատուեցաւ, որ ռամկավարները մերժած են մասնակցիլ ցոյցին միայն այն պատճառաբանութեամբ, թէ եղած միթինկը պիտի ըլլայ փորձառական ի նպաստ Դաշնակցութեան... Եւ կրակ կտրած, «քաղաքացի» Թահմազեանը յայտարարեց.

— «Ռամկավարները կը գրեն ու կը յայտարարեն, թէ Խ. Հայաստանի բարեկամ են, սակայն այս յաւիտենական Պիղատոսները կը խուսափին մեզ հետ մէկ ճակատ կազմելէ, գործնականօրէն Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար: Պէտք է վերջ գտնէ այս երկերեսանի քաղաքականութիւնը: Անոնք որ բարեկամ կը ձեւանան Խ. Հայաստանի, պարտաւոր են մեզ հետ ձեռք — ձեռքի տուած՝ պայքարիլ Դաշնակցութեան դէմ»...

Խե՛ղճ ռամկավարներ, ձեր երեսին ներկ մնա՞ց որ չթափի...

Ֆրանսացի ճառախօսները կրակ ու բոց կտրած էին «Դաշնակներուն դէմ»:

Բոլորն ալ նոյն տաղտկալի յանկերգը կրկնելով՝ պատմեցին թէ ինչպէս Դաշնակներու օրով Հայաստանը դժոխք էր, իսկ համայնավարներու շնորհիւ դարձաւ դրախտ...

Կարմիր Սէնթ-Տընիի կողմէ Մօնմուսօ, որ տարին քանի մը անգամ Ռուսաստան կ'այցելէ, վերջերս բարեհաճած է «կարճ ժամանակով մը» այցելել նաեւ Հայաստան:

Ցոյց տալու համար, թէ Խ. Հայաստան անտեսութեամբ եւ մշակոյթով որքան յառաջդիմած է, համայնավար ճառախօսը իր տեսած Հայաստանը բաղդատեց 70 (եօթանասուն???) տարի առաջ Ֆրանսացի ճամբորդի մը տեսած Հայաստանին հետ (ճամբորդ մը, որու հրատարակած գրքոյկը «պատահականօրէն» իր ձեռքն ինկած է):

Ու այս չնաշխարհիկ բաղդատութեան եզրակացութիւնն այն էր թէ ներկայ Հայաստանը յառաջ կ'երթայ, շնորհիւ համայնավար կարգերու:

«Թէեւ, աւելցուց ճառախօսը, տեսայ նաեւ բազմաթիւ գիւղեր, որոնք կը գտնուին իրենց նախկին աղքատիկ ու աղտոտ վիճակին մէջ»...

Սակայն Մօնմուսօն աւելի կարեւոր յայտնութիւն մը ըրաւ: Մոսկուա եղած ատեն իրեն դիտողութիւններ ըրած են Կրէմլինի տէրերը, թէ Ֆրանսա գտնուած անհայրենիք ու դժգոհ հայ տարրը անհրաժեշտ չափով չօգտագործուիր՝ Դաշնակցութեան ու միջազգային աշխարհակալութեան դէմ պայքարելու համար: Մօնմուսօն կ'ընդունի սխալը ու կը խոստանայ այսուհետեւ անհրաժեշտ չափով գործել այդ ճակատի վրայ:

(Երբ դաշնակցական մամուլը կը կրկնէ թէ գաղութներու հանգիստը խանգարողները Մոսկուա եւ Երեւան նստած են, մեր «ազգայինճիները» բերան կ'առնեն):

Միջազգային Կարմիր Օգնութեան կողմէ Շովէ նոյնպէս կրակ ու բոց կտրած՝ թոյներ թափելով նիզակներ կը ճօճէր երեւակայական «տերրորիստներու դէմ»...

Հայկական անցուդարձերու մասին իր ունեցած ծանօթութիւնները խիստ շատ խոր են եւ... անտիպ: Օրինակ —

1. Դաշնակ «շէֆ»երը կը հաւաքուին եւ «Յառաջ»ը կը հրատարակուի յայտնի միլիոնատէր Տէթէրտինկի դրամով, միջնորդութեամբ զօր. Բագրատունիի կնոջ...

2. Երկրորդ Միջազգայինի համագումարին մասնակցող Վարանդեանի, Ջամալեանի եւ Համբարձումեանի պատկանած կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան անդամ է նաեւ միլիոնատէր Լուկասովը, որ միաժամանակ սեւ միապետականներու լրագիրը կը հրատարակէ իր ծախքով

3. Երեսփոխան Մութէի կինը միջնորդութիւն կ'ընէ ի նպաստ Դաշնակներու, որպէսզի ապագային իր ամուսինը Դաշնակներու շնորհիւ քարիւղի հանքեր ունենայ Կովկասի մէջ...

4. Դաշնակցութիւնը ժամանակին խաղալիք եղած է սուլթաններու ձեռքը՝ հայ աշխատաւորութիւնը ճնշելու համար:

Ջի՞ բաւեր:

Այս առթիւ իմացանք որ, հայ կարմրուկները ներողութիւն յանձն առած էին «Յառաջ»ի խմբագրականները թարգմանելու եւ Գ. Շովէին ցուցնելու: Եւ Ֆրանսացի ճառախօսը այդ խմբագրականներուն ալ պատասխանեց.

— «Յառաջ» կ'ըսէ, որ մենք չխառնուինք Հայերու ներքին գործերուն: Մենք եկած ենք հոս այս երեկոյ ըսելու, որ մենք կանգնած ենք ձեր կողքին պայքարելու միջազգային իմպերիալիզմի ու Դաշնակներու դէմ»...

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կողմէ տիրացու մը, ժոռնալով Ժորէսի յիշատակը, գոռոզ ու «միջազգային եղբայրութեան» միանգամայն անվայել արտայայտութիւն մը ըրաւ.

— «Մենք համայնավարներս չենք կրնար նկատի չառնել, որ հայ բանուորները Լիոնի եւ այլ վայրերու մէջ յաւելեալ ժամեր կ'աշխատին եւ այսպէսով պատճառ կը դառնան Ֆրանսացի բանուորներու անգործութեան»...

Ասոր պատճառն ալ, ըստ ճառախօսին, նորէն... Դաշնակներն են, որոնք կը դրդեն հայ բանուորները ծառայել միջազգային աշխարհակալութեան...

Ժամը տասներկուքն է: Ամէն մարդ կը շտապէ դուրս գալ: Ու յանկարծ երկու թափծու բանաձեւեր, մէկը հայերէն, միւսը Ֆրանսերէն (անշուշտ շատոնց պատրաստուած) «միաձայնութեամբ ու բոլոր միութիւններու մասնակցութեամբ» կը քուէարկուին՝ պահանջելով Դաշնակցութեան լուծումը Ֆրանսայի մէջ եւ անոր անդամներուն արտաքսումը:

Երբ դուրս ելայ սրահէն, մտածեցի թէ ռամկավարները իրաւունք ունէին միթինկին չմասնակցելու, որովհետեւ ինչպէս որ շաբաթ իրիկուան խեղկատակութիւնը եղաւ փաստօր առիթ մը՝ Դաշնակցութիւնը ալ աւելի բարձրացնելու ու սիրելի դարձնելու հայ աշխատաւոր ժողովուրդին.

ԽԱՐԱԶԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ՂՐԿԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

»»»o«««

Ճումհուրիէթի մէջ, Փոլսոյ երեսփոխան Ալաէտտին Ճէմիլ վերեւի խորագրով երկար յօդուած մը ունի: Կը թարգմանենք կարեւոր մասերը —

Համալսարանի բարեկարգման խնդիրը իր ամբողջ մերկութեամբ երեւան հանեց դասախօսի ու Եւրոպա ուսանողներ ղրկելու խնդիրը: Մեր կառավարութիւնը կը ձգնի համալսարանի բարեկարգման լաւագոյն միջոցը գտնել:

Եւրոպա ուսանող ղրկել

Երեք բառերով արտայայտուող այս մեծ խնդիրը վերլուծել պէտք է: Ու հարկ է անգամ մը եւս յիշել անոր մեծագոյն կարեւորութիւնը որ առաջին ակնարկով ուշադրութիւն չի գրաւեր: Ըմբռնելու համար անոր նշանակութիւնը, պէտք չէ վարանիլ ըսել թէ՝ մեր ազատագրական յեղափոխութեան միջոցներէն մէկն է: Եթէ երբեւ եզրակացութիւն ընդունինք այն իրողութիւնը թէ՝ վերջին տարիներու ընթացքին Թուրք ազգին կրած վտանգները յառաջ են եկած եւրոպական յառաջդիմութենէն իր անընտել ըլլալէն, արդէն իսկ յստակօրէն պարզած կ'ըլլանք Եւրոպա ուսանողներ ղրկելու կարեւորութիւնը: Օսմ. կայսրութեան ինճացումն ու անկումը երբեւ գլխաւոր պատճառ ունի Եւրոպայի կացութեան անծանօթութիւնը եւ այդ անծանօթութիւնը քաղաքականութիւն մը դարձնելը: Ռուսական կայսրութիւնը այդ ձեւով յաղթեց ու ընկճեց օսմ. կայսրութիւնը: Մեծն Պետրոս երկու-երեք դար առաջ հազարաւոր ուսանողներ ղրկեց Եւրոպա: Այդ խելացի ձեռնարկներով Ռուսիա յաջողեցաւ օգտուիլ Եւրոպայի գիտութիւններէն: Իսկ մենք ֆէթվաներով կ'արգիլէինք մեր բանակին սաղմաւորներ կատարել՝ կեավուր Մոսկովի կապկելու մեղքը գործած չըլլալու համար... Պատմութեան կողմէ արձանագրուած այս սխալներուն դառնութիւնը շատ սուղի նստաւ մեզի:

Դեռ նոր էր, որ Եւրոպա ուսանողներ կ'ուղարկենք: Բուն շարժումը սկսաւ ազատութեան շրջանին: Բայց, այն ատեն եւս բաւարար թիւով ուսանող չէ ղրկուած. ու վարժողներն ալ անհրաժեշտ ուսումը չեն առած:

Սխալ չէ ըսելը թէ՝ համալսարանի բարեկարգման առթիւ մեր ուշադրութիւնը գրաւող այս խնդիրին լուծումը բուն իսկ համալսարանի բարեկարգութիւնը կը նշանակէ: Եւրոպա ուսանողներ ղրկելով միայն ուսուցիչ հասցուցած պիտի չըլլանք, այլ պիտի առնենք ուսում մը, զոր տալու անկարող պիտի ըլլայ, դեռ երկար ատեն, մեր համալսարանը:

Հարկ է իրարմէ զատել Եւրոպա ուսանողներ ղրկելու խնդիրն ու Եւրոպայէն մեր երկիրը դասախօսներ բերելու խնդիրը: Ուսանող ղրկելով, մենք լուծած պիտի ըլլանք նաեւ ապագային Եւրոպայէն դասախօսներ բերելու խնդիրը: Բայց, իրական կացութիւնը ցոյց տանք, խոստովանելով որ ատիկա դեռ շատ հեռաւոր ապագայ մըն է: Մենք, ինչ որ ալ ըլլայ, դեռ երկար ատեն կարօտ ենք օտար մտքին ու ուսումին: Պէտք է այլեւս գայ այն ժամանակը երբ, ուրիշ շատ մը գործերու մէջ եղածին պէս, գիտութեան մէջ եւս մենք մեզի վստահինք:

Ձենք կասկածիր որ, նոր նշանակուելիք կրթական նախարարը շատ կարեւոր խնդիր մը պիտի նկատէ ուսանողներ ղրկելու հարցը: Մենք կ'ուզենք որ հոն գտնուող մեր ուսանողները իրենց ընտանիքներուն եւ ազգին գոհացումին համապատասխան աստիճանի մը հասնին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒՄԸ

Էնկիւրիէն կը գրեն թուրք թերթերուն.— Թէեւ կ'ըսուի որ, քաղաքական դատապարտեալներն ալ պիտի օգտուին այս ներումէն, բայց ասիկա վճռապէս յայտնի չէ:

Կարգ մը թերթերու գրածին պէս, Եւրոպա գտնուող Ատնան պէյի ներումը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ դատապարտութիւն չունեցող Ատնան պէյ իր փափաքով Եւրոպա կը գտնուի: Թէեւ 150նոցներու ներումը խնդրոյ առարկայ չէ, բայց անոնցմէ ոմանք, ինչպէս Րէֆիք Հալիտ դիմում կատարած են կառավարութեան եւ Ազգ. Մեծ Ժողովին:

Ցամենայն դէպս, ներման օրէնքին մասին գաղտնապահութիւն կը տիրէ, որով գրուածները ենթադրութիւններ են.

ՄԱՄՈՒԼ

Խորհրդածութիւններ

»»»·«««

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (5 հոկտ.).

— «Թուրք մամուլը շարունակ առիթներ կը ստեղծէ իր գուրգուրանքն ու հիացումը յայտնելու համար «ըլջախոհ» եւ «ազնամիտ» ռամկավարներուն: «Միլլիէթ» անկարող եղաւ տիրանալ իր ջիղերուն եւ չզետեղել Վ. Թէքէեանի լուսանկարը իր էջերուն մէջ, անոր հասցէին միաժամանակ քանի՛ մը դրուատալից տողեր շռայլելով:

Ու նոյն վերաբերումը նաեւ միւս բոլոր ռամկավար վարիչ դէմքերու եւ ռամկավար թերթերու նկատմամբ:

Այս վերջինները առտու – իրիկուն երդում – պատառ կ'ըլլան բոլոր սրբութիւններու վրայ հայ մարդը համոզելու համար, թէ իրենք հոգիով, մարմնով ու գրպանով նուիրուած են միայն Հայաստանի:

Ու տարակուսանքը դարձեալ կը պաշարէ մեզ:

Եթէ ճիշդ է թէ ռամկավարը այնքան շատ կը սիրէ Հայաստանը, ապա ինչո՞ւ Թուրքը այնքան շատ կը փայփայէ ռամկավարը:

Կը սխալի Թո՞ւրքը՝ օձի իմաստութեամբ ռամկավարին վրայ գուրգուրալով, թէ կը ստէ (կամ... կը սխալի) ռամկավարը՝ զինք Հայաստանի նուիրեալ մը հռչակելով:

Թող ներուի մեզ նաեւ այս պարագային իմաստութիւնը Թուրքին մօտ տեսնելու:

Ու նոյնը նաեւ Ռուսի նկատմամբ: Ցիմար չէ Մոսկուան, երբ իր դուռները լայնօրէն կը բանայ այն բոլոր ռամկավարներու առջեւ, որոնք փափաք կը յայտնեն «երկու ամիս» պտոյտներ կատարելու խորհրդային Հայաստանի մէջ: Մոսկուան գիտէ թէ այս դուռները որու առջեւ կը բանայ եւ ինչու կը բանայ:

Սակայն Դաշնակցութիւնը մահու չափ կ'ատեն ոչ միայն Թուրքն ու Ռուսը, այլ զայն ոչ նուազ ուժգնութեամբ կ'ատէ նաեւ ռամկավարը:

Արդ, ինչո՞վ բացատրել այս հոգեհարազատութիւնը: Ինչո՞ւ իրենց ատելութեան մէջ դէպի Դաշնակցութիւնը այսպէս կը ձուլուին ու կը նոյնանան Ռուսը, Թուրքը եւ ռամկավարը

Տարբե՞ր է ասոնց վերաբերումը դէպի Հայաստանը:

Այդ պարագային ինչո՞ւ տարբեր չէ ասոնց վերաբերումը դէպի Դաշնակցութիւնը

Ռուսն ու Թուրքը կ'ատեն Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ կ'ատեն Հայաստանը, որովհետեւ չեն ուզեր զայն տեսնել վերածնած, երջանիկ, ազատ ու անկախ, ամբողջացած հայրենիք մը առողջացած հայութեամբ:

Երբ Թուրքին եւ Ռուսին համար լայն օրեր կը բացուին, իսկ հայութեան համար՝ նեղ, Թուրքն ու Ռուսը հայ հողին ու ժողովուրդին վերաբերող հարցերը կը կարգադրեն հակադաշնակցականներու հետ:

Իսկ երբ բաղդատաբար նեղ օրեր կը սկսին Թուրքին եւ Ռուսին համար, ու քիչ մը լոյս կը ծաթի հայ հողին վրայ՝ Ռուսն ու Թուրքը հայութեան վերաբերող հարցերը կը ջանան կարգադրել Դաշնակցութեան հետ:

Ինչո՞ւ:

Հայ կեանքի մէջ ծաւալած պայքարներուն իմաստը ըմբռնելու համար՝ աւելորդ պիտի չըլլար գէթ քիչ մը խորհրդածել մեր մատնանշած ճշմարտութեանց վրայ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ.— Սեբաստիոյ եւ նահանգային ուսումնասիրաց միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ սեպտ. 24ին եւ ընտրեց նոր վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Մինաս Պարտազճեան՝ ատենապետ, Յովակիմ Մասոեան՝ գանձապահ, Լեւոն Ղարիպեան՝ քարտուղար, Պօղոս Թաշճեան եւ Միհրան Ղազարեան խորհրդականներ:

Նոր եւ հին վարչութիւնները եւ երեք հոգինոց յանձնախումբը քննելով երեք տարուան հաշիւները որ եւ է թերութիւն չգտան եւ շնորհակալութիւն յայտնեցին գանձապահ Պ. Մ. Պարտազճեանին:

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915-1924

— o.o —

Ը.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

— Եկուր մեր պարտէզը, ուր կայ վարունգ, լոբիկ, [illegible] քիչ ատենէն պիտի ունենանք նաեւ ձմերուկ: Ա[illegible] կ'օգտուիս, եւ ալ մօրմէս հաց կը գողնամ երեկոյի համար, այսպէսով կը մնաս մեր քով:

— Լաւ, ըսի, հապա ձմե՞ռը: Օ՜հ, մինչեւ այն ատեն [illegible] քեզ լաւ մը կը ճանչնան, եւ ձմեռը կը մնաս մեր [illegible]

[illegible] հետեւեցայ իրեն եւ գացինք պարտէզ, ուր գիշերելու համար խրճիթ մըն ալ կար ինչպէս նաեւ իրենց [illegible]:

[illegible] այդ շրջանին զինուորները վարժուած էին գողնալու գալ գիշերով, վարունգ եւն. գողնալ: Ընկերս [illegible] հայրը գիշեր մը եկաւ մեզի հետ անձնապէս հսկելու.

[illegible] կէս գիշեր եղած էր երբ խշրտուքը լսուեցաւ [illegible] աւելի զինուորներու, որոնք վայրենի խոզերու նման պարտէզը տակն ու վրայ ընել սկսան: Ցան[կապատին] [illegible] բերելով գանք, [illegible] հարուածնե[րու] [illegible] տակ յաջողեցանք ձեռք ձգել մէկը, որ [illegible] ատրճանակը գործածել չկարենալով գետին ըլլալ[illegible]պրտեց: Ատրճանակը ձեռքս անցաւ եւ տուի Ալիին որ շատ գոհ մնաց: Զինուորին հետ իրենց ընելիքը մեզ չի հետաքրքրեր: Այս դէպքին մէջ ցոյց տուած եռանդս պատճառ եղաւ որ իրենց քով մնայի մինչեւ ձմրան կէսը:

1918ի ձմեռն էր այդ, երբ տիֆը ծաւալեցաւ այդ շրջանին մէջ: Կամաց կամաց ցորենը հրապարակէն քաշուեցաւ: Հացահատիկի բոլոր տեսակներն ալ այնպիսի գիներ առացան որ աղքատ դասակարգը սովահար եղաւ հետզհետէ.

Քիւրտ գաղթականները ամիսներ առաջ սատկած ուղտերու միսը կ'ուտէին Աչքերովս տեսայ Զիփթամբար Տէլուի պարիսպի առջեւ սատկած իշու հոտած մարմնին վրայ քաշքշուող Քիւրտերը օրհասական պայքար կը մղէին շուներուն հետ:

Նոյն պարիսպի զանազան անկիւնները ցխած շուներու լակոտները անհետացան լափուելով արեւմարբու աչարատուներէն որ հետզհետէ պարիսպներու տակ կը սատկէին, լափելով նոյն իսկ իրարու մարմին: Բազմաթիւ փաստերէն յիշեմ հատ մը:

Քաղաքի մեծատուններէն Ճէմիլ փաշա Զատէ Ֆուատ պէյը որ նոր մեռած էր, քիւրտ գաղթականներու կողմէ հանուեցաւ գերեզմանէն: Մինչեւ նկատուիլը կմախքը միայն մնացած էր, որ վերստին թաղուեցաւ եւ երկար հետզութեան ենթարկուեցաւ: Այդ դէպքը սարսեց շատ մը մեծատուններ հաց բաժնել գաղթականութեան:

Երկար է շարքը այս կարգի դէպքերուն որոնց համար կը մեղքնամ թուղթ մրոտել: Ճիշդ այս շրջանին, Ծուճու Ալին քանի փարա առած էր տղուն, որ ինձ ըսաւ.

— Հայրս կ'ըսէ թող մեզի հալալ ընէ ու երթայ իր գլխուն ճարը նայի:

Մերժեցի ընդունիլ: Որովհետեւ քանի փարայի փոխարէն 20 ղրուշ ըլլար հազիւ մէկ օրուան հացին պիտի բաւէր: Ու լալով դուրս ելայ: Ասոնք կ'ապրէին Հայոց Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ դիմացի փողոցը, Հայու մը տունը: Հազիւ հեռացած, ընկերներէս մէկը հանդիպեցաւ, Ալի Շէխէ, որ զիս իրենց տունը տանելով խնդրեց իր ծնողքէն քանի մը օր ապաստան տալ: Եւ ասոր փոխարէնշալակով վառելափայտ կը բերէի իրենց: Բայց ի՛նչ օգուտ. տոն ալ տեւական ըլլալու սահմանուած չէր ու դարձեալ ինկայ փողոցները: Այս անգամ ուրիշ ընկեր մը ինձմէ 5–6 տարեկան մեծ քիւրտ Մահմէտ, թեւէս բռնելով իրենց տունը տարաւ եւ խոստացաւ մինչեւ վերջին պատառը հետս կիսել: Ունէր ծեր մայր մը Շէքէ անունով, խենդացած եղբայր մը՝ Ազիզ, եւ երեք կով ու երկու հորթ:

Իմ պարտականութիւնս էր կովերը տանիլ արածել պարտէզները: Երեկոյեան կը բերէի, ծեր մայրիկը կը կթէր կաթը ծախելով պատառ մը հաց կը գնէր եւ բոլորիս հաւասար կը բաժնէր: Բուռ մըն ալ ռազ ձեռք անցուցած օրը, տաք ապուր կ'ունենայինք: Հակառակ սովի սաստկութեան, եւ խենդ եղբօր կողմէ նոպայի մը պահուն մէկ հորթը մեր բացակայութեան մորթելուն, որ պատճառ դարձաւ կաթի նուազմանը, անոնք զիս պահեցին իրենց մօտ, մինչեւ ձմեռը անցաւ:

Գարուն էր, սակայն սովի ընթացքը կը մնար նոյնը, մէկ բախտաւորութիւն կար,— բանջարեղէնը սկսաւ հասնիլ: Շատ չանցած հասաւ պանիրը որ այնքան առատ էր այդ նահանգին մէջ: Շատերը հացի յաւելցնելիք քանի մը փարան այլեւս պանիրի կուտային: Իսկ քիւրտ գաղթականութիւնը կը շարունակէր հոտած ոսկորներ կրծել.

Գեղածիծաղ առաւօտ մը երբ սովորականի նման անասուններս պարտէզները կը տանէի, տեսայ Քիւրտերու անօթի վոհմակը որ կրակ վառած, ջորիի գլուխը իրարու ձեռքէ կը քաշքշէին: Այդ այլանդակ վիճակս մոռցնել տուած էր կովերս որ մտած էին կողքիս դեղձի ծառերու մէջ եւ այծի նման ծաղիկները կը լափէին: Այդտեղ Սօուխ Փունար կոչուած աղբիւրի վրայ պառկած է եղեր ծառերուն տէրը Սիւլէյման, որ վրաս յարձակելով հարուածներու տարափին տակ զիս ալ անասուններուն խառնեց եւ քշեց դէպի քաղաք: Ճամբան կէս չեղած, չեմ գիտեր ինչպէս աղա Մահմէտը կը նշմարէ եւ կը փրկէ զիս: Ինք անզէն էր, մինչ Սիւլէյմանը զինուած եւ հասակաւոր: Բայց զգետնուեցաւ, լաւ ծեծ մը ուտելէ յետոյ ատրճանակն ալ վրայ տուաւ...

Բաւական ատեն ապրելէ յետոյ իրենց մօտ, կը զգայի իրենց խեղճութիւնը, եւ առաջարկեցի որ թոյլ տան ուրիշ տեղ մը երթալու եւ գլխուս ճարը նայելու: Հաւանեցան եւ բարեխօսեցին իրենց հեռուէն ազգական Աղար Մուսթաֆայէնց որ զիս առնելով գիւղը ղրկեցին, իբրեւ հովիւ: Աղար Մուսթաֆա սպաննուած էր Ճղրեցի քիւրտ հովիւին ձեռքով, անոր քրոջ հետ ապօրէն յարաբերութեան մէջ բռնուած ըլլալով:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Բրիտանիան ի վիճակի էր սերտ եւ բարեկամական յարաբերութիւններ պահելու բոլոր պետութեանց հետ։ Մեծն Բրիտանիան իրաւունք ունի ձայն բարձրացնելու, որովհետեւ ընդհանուր համաձայնութեան մը չգոյութեան զինաթափութեան համար, այլ վտանգն աչք առնելով, մեծապէս կրճատեց իր սեփական ուժերը։ Եւ այսօր Անգլիան միջազգային կացութեան առջեւ աւելի մեծ անձկութիւն կը զգայ որչափ չէր զգացած տարիներէ ի վեր։

«Կը ցաւիմ որ Գ.-Թոն Նէօրաթ իր երէկուան ճառին մէջ մէջբերած է զիս թէ խեղաթիւրած եմ իրողութիւնները։ Ես պատրաստ եմ հրատարակութեան տալու բոլոր փաստաթուղթերը եւ առեւտրութիւնները։ Կասկած չկայ թէ Գերլինի կառավարութեան բռնած դիրքը՝ միրջին պահուն՝ կ'ընդլայնէ մեր միջեւ եղած խրամատը եւ կը վտանգէ, եթէ ոչ կ'ոչնչացնէ մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքը։ Ես ամբողջ բրիտանական կառավարութեան մտածումը կ'արտայայտեմ, յայտարարելով թէ ո՛ր եւ է ջանք չպիտի խնայուի գտնելու համար հիմը այն պարկեշտ եւ պատուաբեր պայմանագրին որուն վրայ հիմնուած է մարդկութեան յոյսը՝ պահպանելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը»։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԺԱՄԸ 9ին
Café dela Gare ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (կայարանին դիմաց
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ Տիկին Խաչատրեան, Օր. Կնեազեան եւ Գ. Գանթարճեան
Կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանեան, Գ. Գ. Օ. Կարապետեան եւ Օսմանեան
Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս Հայկական եւ Եւրոպական պարեր։
Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը Գ. ՕՆՈՍԵԱՆի ղեկավարութեամբ։
Մուտք 4 ֆրանք։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ
եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M. FREISSINET

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէջինի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆարի։ Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն։

Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Վալանսի «Արծիւ» ֆանֆարին, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի։
Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական խնջոյք։
Մուտքը ազատ է։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան սրահին մէջ։
Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, խմբերգ։ Նաեւ զուարճալի զաւեշտ մը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ
Վիէնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ԱԳԱՌԱԺ խումբերու
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Մերսիէ Կաթոլիկ սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսին ընկերներ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ եւ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ծայկական պարեր։
Մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք։

ՇԱԼԷԹԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ խումբի
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն առիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Կարեւորին ներկայութիւն։ Ներկայանալ անզամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ագառած, Ռոստոմ (Շառ) բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշտ 9ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Պէքօնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Բարեկամներու հետ ճամբորդած ատեն, անզգամները խելք կ'ընէին վերջին պահուն լրագիր գնել կամ քարափին վրայ պտոյտ մը կատարել, հոն մնալու գնով, կամ կ'առնէին առաջին հանդիպած մարդուն հետ խօսելու համար եւ կամ հեռաձայնի խուցիկի մը մէջ կը թաղուէին։ Մէկ խօսքով, Էլընոէն չունէր կ'առնէր միայն այն ատեն երբ իր անկիւնը տեղաւորուած կ'ըլլար կէս ժամ առաջ, պայուսակն ալ գլխուն վրայի ցանցին մէջ։

Շատ անգամ այնքան կանուխ եկած կ'ըլլար որ կը յաջողէր նախորդ շոգեկառքը առնել, բայց նոյնքան անձկութեամբ որքան եթէ վերջին պահուն հասած ըլլար։

Զանգակը հնչեց։ Մեքսիկացին չկար ու չկար։ Ուժգնօրէն ճանչելով, մուխի ամպի մը մէջ ճեպընթացը կայարան մտաւ։ Էլընոէն հեւաղհեւ աւելի կը ջղայնանար։ Սրընթաց եկաւ քարափ, աչքէ անցուց բոլոր պատուհանները, պահեստը,— մարդը չկար ու չկար.

Մահճաւորձ վակոն չկար, բայց քանի մը ճամբորդներ իջան առաջին կարգէն եւ երկու տեղ պատեց։ Ցնաց կեցաւ դռնակին մէջ, մէկ մը քարափին, մէկ մը ժամացոյցին նայելով։ Առանց ընկերոջը անօգուտ էր իր մեկնումը։ Եւ որովհետեւ «կառք մտէք» կը պոռային, որոշեց քարափ իջնել իր պայուսակով։

Ի՞նչ տեսարան պիտի սարքէր այդ անբանին։ Երեք վայրկեան կար տակաւին, յետոյ երկու, յետոյ մէկ։ Դռնակները կը գոցէին։ Վերջապէս նշմարեց Մեքսիկացին որ հանդարտօրէն կը յառաջանար, եռեւէն երկու բեռնակիր եւ գլխարկով մարդ մը։ Ձեռքով նշան մը ըրաւ Էլընոէնի.

— Ա՛հ, սիրելիս, եկա՞ր վերջապէս, ինքնիրենս կը հարցնէի թէ ի՞նչ կրնայ պատահած ըլլալ։

— Մարդ Աստուծոյ, անապահեցէք եթէ ոչ պիտի փախցնենք շոգեկառքը։

— Ես երբեք չեմ փախցներ շոգեկառք մը։

Լաւ տեղեր գտա՞ծ էք։ Կայարանապետը բացակայ է այս գիշեր, բայց ահա փոխ – կայարանապետը։

Մարդը գլխարկը հանեց։ Էլընոէն խոնարհեցաւ։

— Բայց սովորական վակոն մըն է, ես առով չեմ ճամբորդեր։ Եւ սիրալիր ժպիտով մը դէպի փոխ – կայարանապետը դարձաւ։

— Աւելի լաւ տեղ մը չէ՞ք կրնար տրամադրել ինծի, սիրելիս։

— Անշուշտ, զօրավար։ Ձեզ մահճաւորձ սրահի մէջ կը տեղաւորեմ Հասկնալի է։

Առաւ զանոնք եւ տարաւ մոցուց պարապ բաժնեակի մը մէջ ուր երեք անկողին կար։ Մեքսիկացին գոհունակ նայուածքով մը դիտեց զանոնք։ Երկու բեռնակիրները տեղաւորեցին պայուսակները։

— Շատ յարմար է, շնորհակալ եմ։

Եւ ձեռքը փոխ – կայարանապետին երկարեց։

— Ձեզ չպիտի մոռնամ, եւ առաջին առթիւ ձեր նախարարը տեսնելուս պիտի բսեմ իրեն թէ ինչ մեծարանքով վարուեցաք ինծի հետ։

— Շատ բարի էք, զօրավար։ Մեծապէս երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզի։

Վայրաշարժը սուլեց։ Շոգեկառքը շարժեցաւ։

— Գարզ, առաջին կարգի վակոնէ մը աւելի լաւ է այս, անանկ չէ՞, պարոն Սըմըրվիլ-լաւ ճամբորդ մը պէտք է միշտ գործը գիտնայ։

Բայց Էլընոէնի բարկութիւնը իջած չէր։

— Աստուծոյ սիրոյն ի՞նչու այսքան նեղութիւն կը պատճառէք։ Արդէն տեղ պիտի գտնէին մեզ, եթէ շոգեկառքը փախցուցած ըլլայինք։

— Սիրելիս, փախցնելու որ եւ է վտանգ չկար։ Երբ կայարան հասանք, ըսի կայարանապետին,—Ես զօրավար Քարմոնան եմ, սպարապետը Մեքսիկայի բանակին. եւ թէ քանի մը ժամ Լիոն իջած էի Մեծն Բրիտանիոյ սպարապետին հետ տեսակցելու համար։ Խնդրեցի որ եթէ ուշանամ քանի մը վայրկեան սպասցնէ շոգեկառքը եւ հասկցուցի թէ իմ կառավարութիւնս թերեւս արժանի տեսնէ զինքը պատուանշանի մը։ Ես արդէն կը ճանչնայի Լիոնը եւ իր հաւերը. անոնք թէեւ փարիզցիներուն նրբութիւնը չունին, բայց բան մը ունին, կարելի չէ ուրանալ։ Ինչ մը քնանալ կ'ուզէ՞ք քընանալէ առաջ։

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	40 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

20 Octobre 1933

ԵՐԳ ՏԱՐԻ Թիւ 2322

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՋՈՒԱՆԸ ԿԸ ՓՐԹԻ...

Խոլ, գիժը եւ շուրջը ձեռք ձեռքի տուած եւ ծակոտկէն դիմակ մը յարմարցուցած, հրապարակ իջեր են արեւն պղտորելու համար

Կ'ակնարկենք «Դաշնակ Տերրորի Զոհերու Պաշտպանութեան Յանձնախումբ»ին, որ քաջութի՛ւնն ունեցած էր «բողոքի ցոյց» մը սարքելու հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի Կոմկուսի անդամներուն եւ Գ. Հանրապետութեան սափրիչներուն։

Ինչուշտ կարդացիք նկարագրութիւնը.— Հակառակ բոլոր ջիգերուն եւ աջ ու ձախ ցանուած թռուցիկներուն, հազիւ 80-90 «ամբոխներ» կը համրուէին սրահին մէջ։ Անոնց ալ մեծ մասը՝ գաղտնիսոյլու համար։

Եւ ի՛նչ զուարճալիք, ոտքի վրայ քուն բերող հէքեաթներ։

Ինչպէս կ'երեւայ, այս մարդիկը ապուշի տեղ դրած են ոչ միայն իրենց հետեւորդները, այլեւ «ընկեր» Ֆրանսացիները։

Այսպէս, «քաղաքացի» Շովէն երազին մէջ իսկ չպիտի կըրնար յղանալ սա նշանաւոր գիւտը.

— «Դաշնակ «շէֆ»երը կը նամբորդեն եւ «Յառաջ»ը կը հրատարակուի յայտնի միլիոնատէր Տէթէրտինկի դրամով, միջնորդութեամբ Զօր. Բագրատունիի կնոջ»։

Կամ սա միւսը.

— «Դաշնակցութեան անդամ է նաեւ միլիոնատէր Ղուկասովը, որ միամտաբար ռուս միապետականներու լրագիրը կը հրատարակէ իր ծախքով»։

Կամ երրորդն ու չորրորդը.

— «Երեսփոխան Մուրէի (ընկերվարական) կինը միջնորդութիւն կ'ընէ անդամ Դաշնակներու, որպէսզի ապագային իր ամուսինը Դաշնակներու շընորհիւ քարիւղի հանքեր ունենայ Կովկասի մէջ»։

— «Դաշնակցութիւնը ժամանակին խաղալիք եղած է Սուլթաններու ձեռքին, աշխատաւորութիւնը ճնշելու համար»։

Ի՛նչ խօսք որ, այս շուշրթապատումը ներշնչող բուչաններու «հայաստանեան» գիտելիքն ալ տարբեր չէ արտատպուած հէքեաթներէն։

×

Թողո՛ւնք մանրամասնութիւնները եւ փնտռենք այս սանձարձակ մոլեգնութեան գաղտնիքը։ Բուն «չան գլուխը»։

Այս 'կէտին մէջ թանկագին աջակցութիւն մը կ'ընծայէ չորս յօդուածի ճառախօսներէն գլխաւորը, Գ. Մոնմուսօ, որ խօսք առած էր Արհեստակցական Միութեան կողմէ (կարմիր)։

Համաձայն իր պատմութեան, Մոսկուա գտնուած ժամանակ իրեն գիտողութիւն ըրած են թէ՝ Ֆրանսայի «անհայրենիք եւ դժգոհ հայ տարրը անհրաժեշտ չափով չօգտուիր, պայքարելու համար Դաշնակցութեան եւ միջազգային աշխարհակալութեան դէմ»։

Քաղաքացի Մոնմուսօ խոստովանելով վրիպումը, յանձն առած է այսուհետեւ ուժ տալ այդ ճակատին։

Ուրեմն, այդ խոստումն է որ կը կատարուի, գործակցութեամբ հայ կարմրուկներու։

Այդ խոստումին գործադրութեան փաստերն են Անուվիլի, Լիոնի եւ Կրընոպլի ծանօթ քաջագործութիւնները, Ֆրանսացի համայնավար կամ «բարեացակամ» թերթերու մէջ եղած հրատարակութիւնները, Քասէլի ժողովը եւ դեռ ուրիշ յայտնի ու գաղտնի, ներկայ եւ ապառնի գործեր։

Այդ յանձնառութեան մաս կը կազմէ, անշուշտ, այն աղմուկը որ կը հնչէ ամիսներէ ի վեր, բայց մանաւանդ Ֆրանքեւռուս չ-յարձակման դաշինքին վաւերացումէն ի վեր, ձգտելով Դաշնակցութիւնը ներկայացնել իբրեւ մարդասպաններու եւ խռովարարներու կոմիտէ մը, եւ պահանջելով անոր լուծումը։

Նմէ մոռցեր էք մեր ձեռքն անցած թերթերուն եւ թռուցիկներուն թարգմանութիւնը, իրենց յատուկ բառամթերքով, յիշեցէք շաբաթ օրուան ժողովին հայերէն եւ ֆրանսերէն բանաձեւը, որ միեւնոյն պահանջը կը դնէ,— լուծել Դաշնակցութիւնը եւ վըտարել անոր անդամները։

Նոյն այս յանձնառութեան յառաջապահ եւ քաջամարտիկ ջոկը կը կազմէ Ֆրանսայի Կոմկուսին «Հայկական Ֆրակցիա»ն, իր ետեւէն քաշելով հուչակաւոր Հօկը, որ մէկ մը՝ Ներսէսի ատթիւ կ'աշխուժանայ, մէկ ալ՝ այսպիսի գործերու առթիւ։ (Զարմեր խօսիլ միւս «ուղեկից»ներու մասին)։

Ի հարկէ աշխատանքի բաժանում ալ կատարած են հակադաշնակ պայքարին այս երկու թեւերը,— Ֆրանսացի համայնավարներն ու իրենց հայ ընկերները։

Առաջինները ստանձնած են միջազգային ճակատը, միւսները՝ ազգայինը։

Առաջինները կ'ուզեն Դաշնակցութիւնը վարկաբեկել իբրեւ ֆաշական եւ հակախորհրդային գաւազիր, միւսները կը ճգնին զայն չէզոքացնել ազգային կեանքի մէջ, իբրեւ «հակահայաստանեան»։

Այսպէս, ուրեմն, բացորոշ է կացութիւնը եւ արեւու լոյսին պէս պայծառ՝ Կոմկուսի հայ եւ օտար ուխտեալներուն ծրագիրը.— Մա՛հ Դաշնակցութեան։

Այս ճամբուն վրայ, բարեպաշտ ազգասէրներ ալ կրնան պոչ խաղցնել։

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն ոչ թէ յեղափոխական աշխուժութիւն, այլ հասարակ անբարոյականութիւն եւ սնանկութիւն։

Մարդիկ այսպիսի «քաջագործութեանց» կ'ապաւինին միայն այն ատեն, երբ ջուանը կը փրթի...

Ջուանը հատոնց փրթած էր, բայց ոչ այսքան պատկերազարդ յայտնութեամբ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԻՒԵՐՈՎ ԽՕՍԵՑԷՔ

— o —

« Յառաջ »ը խմբագրականով մը կը հրաւիրէր իր թղթակիցները՝ ստոյգ տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ հաղորդել, իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ բացուած ծաղկոցներու եւ դասընթացքներու մասին։

Գործը ընթացք առած է արդէն.

Այսօր՝ ձայն մը կուգայ Փոն տըՇէրիէն։ Հատ մըն ալ պիտի հրատարակուի վաղը։

Անշուշտ միւսներն ալ չպիտի ուշանան, փարիզէն թէ գաւառէն։

Շատ պարզ է « Յառաջ »ի ուզածը.—

1. Ձեր քաղաքին կամ արուարձանին մէջ ունի՞ք դպրոց, ծաղկոց, մանկապարտէզ կամ դասընթացք։

2. Քանի՞ աշակերտ (մանչ եւ աղջիկ զատ — զատ)։ Աւելցա՞ծ են թէ պակսած, անցեալ տարուան վրայ։

3. Ո՞վ կը հոգայ ծախքերը։ (Ներկայացնել եկամուտի աղբիւրները)։

Այս առթիւ պիտի թելադրէի որ « Յառաջ »ը հրատարակէր նաեւ խմբանկարներ։

Ամէն պարագայի մէջ, « Յառաջ »ին կ'իյնայ երեւան հանել նոր սերունդին փրկութեան համար կատարուած աշխատանքները, թիւերով եւ փաստերով։

Այս աշխատանքին շնորհիւ, գաղութին աչքն ալ կը բացուի քիչ մը։

Այսինքն, կրնանք յստակ տեսնել թէ հարիւրին քանի՞ն կը փրկուի...

Անշուշտ « Ձայներ » պիտի հասնին նաեւ հարեւան գաղութներէն,— Անգլիա, Պելժիա, Գերմանիա, Աւստրիա, Իտալիա եւայլն։

ՎԱՀԷ

ՑՈՑՆ ԴՐԱՄԱՏԷՐ ՄԸ ՓԱԽԱՒ

Հրեայ դրամատէր Մոռիս Նախմիաս, որ գրասենեակ մը ունէր Մոնմարթրի փողոցին մէջ (թիւ 164), առջի օր աներեւութացաւ, միասին տանելով կէս միլիոն ֆրանք եւ ազգ. վիճակախաղութեան տոմսերու փոխարժէքը։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Տօքթ. Վ. Թորգոմեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր անդրանիկ որդին, Արամ Թորգոմեան երիտասարդը, որ երկրաչափ էր, ծանր հիւանդութենէ մը բռնուելով, հոգին կ'աւանդէ Լիոնի մէջ։ Մարմինը փոխադրուեցաւ Փարիզ եւ թաղուեցաւ Փանթէնի գերեզմանատան մէջ։

Մեր ցաւակցութիւնները։

ՀԱՑՐԱՍՊԱՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՅՐԸ ԵՒ ՏԱՐՓԱԾՈՒՆ ՏԷՄ ԴԻՄԱՑ

Չորեքշաբթի օր, հարցաքննիչ դատաւորը դէմ դիմաց հանեց հայրասպան Վիոլէթը, իր մայրը եւ սիրականին՝ Ժան Տապէնի հետ։ Ներկայ էին նաեւ պաշտպան փաստաբանները, ինչպէս եւ դատական բժիշկ մը։ Սիրահար եւ սիրուհի շատ ընկճուած էին, իսկ Տիկին Նոզիէռ կուլար։

Ժան Տապէն խոստովանեցաւ թէ Վիոլէթ ինքնաշարժ մը խոստացած էր իրեն, արձակուրդը միասին անցընելու համար։ Բայց, օգոստոս 5ին իմացուց թէ չպիտի կրնայ գնել ինքնաշարժը, դրամ չունենալով։ Ուրեմն, 10,000 ֆրանք ճարելու համար չէր որ սպաննեց հայրը։ Բայց կարծելով թէ հարուստ է, կ'ուզէր ամուսնանալ։ Ամբաստանեալները կ'ըսեն թէ Վիոլէթ Նոզիէռ կ'ուզէր սպաննել ծնողքը, իրբեւ օժիտ տանելու համար անոնց խընայած 180,000 ֆրանքը։ Տիկին Նոզիէռի կարծիքով, իբրեւ տոքթ. Տէռօն դեղագիր չինողը Ժան Տապէնն է։ Այս վերջինը զայրացաւ, երբ լսեց այս մեղադրանքը. իսկ Վիոլէթ յայտարարեց թէ ինք շինած է կեղծ դեղագիրը։

Ժան Տապէն խոստովանեցաւ թէ պայւբերաբար դրամ կը ստանար Վիոլէթէն, 50 — 100ով, եւ միասին կ'ընէին ծախքերը։ Համագումար իբր 3000 ֆրանք ստացած է այս կերպով։ Միեւնոյն ատեն Վիոլէթ պզտիկ նըուէրներ կուտար,— փողկապ, ձեռնոց եւայլն։ Վերջին անգամ մատանի մը տուաւ, որ ոչ իսկ հարիւր ֆրանք կը բռնէ։ Տիկին Նոզիէռ մատանին տեսնելով տղուն մատը, գիտել տուաւ թէ շատ կը նմանի իր ամուսնին դրած մատանիին։ Այստեղ Վիոլէթ միջամտելով ըսաւ թէ այդ մատանին տըրուած էր իբրեւ երաշխիք բարեկամութեան, եւ պիտի վերադարձնէր արձակուրդէն յետոյ։ Իսկ Ժան Տապէն յայտարարեց թէ բերած է վերադարձնելու համար։ Եւ մատանին յանձնուեցաւ Տիկին Նոզիէռի։ Կ'ըսուի թէ աւանդողին ծնողքը պիտի վերադարձնէ նաեւ 3000 ֆրանքը։

Ժան Տապէն շարունակելով իր վըկայութիւնը, պատմեց թէ անցեալ յուլիսին Վիոլէթի հետ սինէմա գացած ատեն, նկատեց որ դրամ չունի։ Այն ատեն Վիոլէթ պայուսակը յանձնեց իրեն, եւ բանալով տեսաւ որ հազար ֆրանքի չափ դրամ ունի։ «Միայն հարիւրնոց մը առի եւ տոմսակները գնելէ յետոյ մնացեալը վերադարձուցի »։ Ուրեմն, Վիոլէթ այդ թուականէն կ'օգտուէ՞ր հուչակաւոր «պարոն էմիլ»էն...

Նոզիէռներու դրացիներէն վկայ մը եկաւ կանչուելով, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Օգոստոս 22ին, առաջին անգամ ես վազեցի, երբ Վիոլէթ օգնութիւն կ'աղաղակէր։ Փակեցի կազին ծորակը եւ շիտակ նաշարան գացի։ Տեսայ որ Տիկին Նոզիէռ փռուած է անկողնին վրայ։ Շապիկը հանուած էր մինչեւ կուշտը։ Անմիջապէս բժ. աղջկան որ պատուհանը բանայ, բայց մտիկ չըրաւ։

— Ինչո՞ւ մտիկ չըրիր, հարցուց հարցաքննիչ դատաւորը։

Վիոլէթ խուսափողական պատասխան տուաւ.

— Չեմ գիտեր, չեմ յիշեր։

— Անդին մի՛ նայիք, ինծի նայեցէք։ Չէք ուզեր խոստովանիլ։ Ամբաստանուած էք. պաշտպանեցէք ձեր դատը։

Այստեղ պաշտպան փաստաբանը մեղքնալով, ըսաւ թէ Վիոլէթ յոգնած է, մանաւանդ որ գործողութեան ենթարկուեցաւ։

Յետոյ Տիկին Նոզիէռ եւ իր փաստաբանը ուզեցին գիտնալ թէ Վիոլէթ մեղսակից չունի։ Ամբաստանեալը կ'ուրանար պարզապէս գլուխը շարժելով։

Ուրիշ դրացի մը պատմեց թէ ոճիրին յաջորդ օրը գիշերուան ժամը 12.40 լոյս կը վառէր Նոզիէռներու տունին մէջ։ Վիոլէթ միւս դրացին կանչած էր ժամը 1.15ին։ Արդ, ի՞նչ ըրած է միջանկեալ 35 վայրկեանին։ Վիոլէթ ըսաւ թէ ժամը 12.40ին վերադարձաւ, բայց լոյսը չվառեց։ Այս առթիւ սուր վէճ մը ծագեցաւ մօր եւ աղջկան միջեւ։ Վիոլէթ կ'ըսէր թէ մայրը հօրը օգնել յետոյ, գնաց անոր հետ պառկեցաւ ճաշասրահին անկողնին վրայ։ Տիկին Նոզիէռ ուժգնօրէն հերքեց այս պատմութիւնը, ըսելով թէ ամուսինը արիւն կը փսխէր իր աղջկան անկողնին վրայ, թէ ինքն ալ գետին ինկաւ անոր քով եւ մարեցաւ։ Երկուքն ալ հագուած էին եւ չի գիտեր թէ ո՛վ հանեց հագուստները։ Երբ Վիոլէթ վերադարձաւ, պարահանդէսի շրջազգեստ հագած էր, եւ արիւնի հետք չկար վրան։

ՆՈՐ ՏՈՒՆ ՄԸ Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՀԱՄԱՐ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ նոր բնակարան մը պիտի շինուի Մ. Քէմալի համար, երկրին բոլոր, նոյնիսկ ամէնէն հեռաւոր մասերէն փոխադրուած հողով։ Ամէն քաղաք եւ գիւղ հրաման առած է որոշ քանակութեամբ հող հաւաքել եւ յանձնել կառավարութեան։

Անշուշտ այդ հողերուն խառնուած պիտի ըլլան նաեւ մէկ միլիոն Հայերու ոսկորները...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

ՀԻԹԼԷՐԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ատոլֆ Հիթլէր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ չորեքշաբթի օր, ազգային — ընկերվարական կուսակցութեան եւ անոր մարտական ուժերու վարիչներուն առջեւ, իբրեւ անոնց գերագոյն պետը։ Այս ճառը միեւնոյն ատեն սկիզբն է ընտրական պայքարին։

Կուտանք ամփոփումը.

— « Իրաւունքներու հաւասարութեան պայքարը մտած է վճռական փուլի մը մէջ։ Այդ պայքարը անբաժան է այն կռիւէն զոր կը մղէ գերման ժողովուրդը իր տնտեսական վերակազմութեան, իր ամենօրեայ հացին համար։ Աշխարհի տնտեսական ապաքինումը կախում ունի իր քաղաքական խաղաղութենէն։ Մեր նախորդ կառավարութեանց մեծագոյն սխալը այն եղաւ որ, կարծեցին թէ կարելի է օգուտ քաղել մասնակցելով միջազգային խորհրդաժողովներու, առանց ապահովելու իրաւունքներու հաւասարութիւնը։ Անոնք վարակուած էին « Ժընեւի ախտէն », որ զիրենք յոռետես կը դարձնէր իրենց ազգին հանդէպ, իսկ լաւատես՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ։ Իսկ ես լաւատես եմ իմ ազգիս համար եւ յոռետես՝ Ժընեւի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան համար։

« Գերմանիա երբեք այնքան չէ սիրած խաղաղութիւնը որքան այն պահուն երբ կռնակը դարձուց այդ քաղաքին (Ժընեւ) անմխիթար մթնոլորտին։ Ամբողջ գերման ժողովուրդը ուժ կուտայ իր կառավարութեան, երբ ան կ'ըմբոստանայ նուաստացուցիչ յաւակնութեանցը դէմ։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց չենք հանդուրժեր որ երկրորդական ազգի մը տեղ դնեն մեզ։ Ազգային — ընկերվարութիւնը ամբողջ 14 տարի պայքար մղեց, պաշտպանելու համար իրաւունքը։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Գերմանիա իր իրաւունքը պիտի պաշտպանէ նոյն կորովի եւ աննկուն վճռականութեամբ։ Պատիւը եւ ուղղամտութիւնը ցնորքներ չեն։ Գերմանիա խաղաղութիւն, միայն խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց վճռած է այսուհետեւ չմասնակցիլ որ եւ է ժողովի, չստորագրել ո՛ր եւ է զինակցութիւն եւ պայմանագիր, չստորագրել ո՛ր եւ է բան, ցորչափ հաւասարէ հաւասար չեն վարուիր իրեն հետ։ Սահման մը կայ ուրկէ անդին կարելի չէ անցնիլ, առանց ժողովուրդ մը կառավարելու անարժան վիճակին մէջ իյնալու։ Մեր ընտրական պայքարը շատ ծանրակշիռ է, որովհետեւ նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին ազգին կենսական իրաւունքին համար։ Յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, գերման ժողովուրդը պիտի ապացուցանէ խորունկ եւ սրբազան լրջութեամբ մը։ Անոր խանդավառութիւնը չի բխիր մակերեսային զգացումներէ, այլ հիմնուած է իրաւունքի խոր գիտակցութեան վրայ »։

Եզրակացնելով, Հիթլէր խիստ կարգապահութեան հրաւիրեց ընկերները եւ ժողովը փակուեցաւ «Յաղթանա՛կ» աղաղակներով։

Ի՞նչպէս պիտի կատարուին նոր ընտրութիւնները

Նոյեմբեր 12ին, Գերմանիոյ բոլոր ընտրողները պիտի երթան ընտրական գրասենեակները, պատասխանելու համար հետեւեալ հարցումներուն.—

1. Համաձա՞յն էք կառավարութեան վարած արտաքին քաղաքականութեան։

2. Համաձա՞յն էք ընդունելու կառավարութեան ներկայացուցած թեկնածուներու ցանկը։

Պատասխանները պէտք է ըլլան « այո » կամ « ոչ »։

Գ. Կէօպլս, պրոպականտի նախարարը, այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Հանրաքուէն համաշխարհային կարեւորութիւն պիտի ունենայ։ Ան պիտի ապացուցանէ թէ Հիթլէրի կառավարութիւնը բռնակալ իշխանութիւն մը չէ, այլ իսկական ներկայացուցիչը եւ թարգմանը գերման ժողովուրդին։

Այս առթիւ նախարարը աւելցուց թէ ընտրական պայքարը պիտի մղուի ամէնէն արդիական միջոցներով,— զանգուածային ցոյցեր, անթել, հրապարակային ժողովներ, բերնէ բերան պրոպականտ եւայլն։

Թուրքեւռումանական դաշնագիր

Ինչպէս գրած էինք, հոկտ. 17ին Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ բարեկամութեան եւ ոչ — յարձակման դաշինքը, որ կը բաղկանայ նախաբանէ մը եւ 22 յօդուածներէ։

Առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ անբռնաբարելի խաղաղութիւն մը եւ անկեղծ բարեկամութիւն մը պիտի տիրեն երկու պետութեանց եւ անոնց ժողովուրդներուն միջեւ։ Երկրորդ յօդուածը կը հաստատէ երկու կողմերուն յանձնառութիւնները, համաձայն Փարիզի դաշինքին եւ Լոնտոնի պայմանագրին եւ կը դատապարտէ ո՛ր եւ է նախայարձակում կամ մասնակցութիւն որ եւ է նախայարձակման կամ համաձայնութիւն՝ նախայարձակման նպատակով, պայմանագիր կողմերուն դէմ։ Երրորդ յօդուածով բոլոր վէճերը կը յանձնուին իրաւարարութեան, անշուշտ վերապահելով իւրաքանչիւր պետութիւն վեհապետական իրաւունքները։ 22րդ յօդուածը կ'ըսէ թէ դաշնագիրը կնքուած է տասը տարուան համար եւ գործադրութեան պիտի դրուի վաւերացումներու փոխանակութենէն յետոյ, որ տեղի պիտի ունենայ անյապաղ։ Դաշինքը ինքնաբար կը վերանորոգուի հինգ տարուան համար, եթէ լուր չտրուի վեց ամիս առաջ։

Նորութիւն ըլլալով, փոխուած է այն յօդուածը որ կ'ըսէ թէ կողմերէն մէկը չէզոք պիտի մնայ եթէ միւսը յարձակման ենթարկուի երրորդ պետութեան մը կողմէ։ Այդ աւանդական յօդուածին տեղ գրուած է նոր մը, որուն համաձայն, այդպիսի պարագայի մը մէջ, յարձակման չենթարկուած կողմը « բարոյապէս պիտի դատապարտէ յարձակողը »։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ՊԻՏԻ ԳԱՆ ՓԱՐԻԶ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ 70 խորհրդային օդանաւեր պիտի գան Փարիզ, փոխադարձ այցելութեան համար։ Օդանաւերը կանգ պիտի առնեն Վարշաւայի եւ Փրակայի մէջ։

⁂ Խորհրդային նաւատորմին մը հասաւ Պոլիս եւ խարիսխ նետեց Տոլմա Պաղչէի պալատին առջեւ։ Նաւատորմը որ երեք օր պիտի մնայ, կը բաղկանայ մէկ յածանաւէ, երկու թորփիլահալածէ եւ երեք սուզանաւէ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԵՐ ԿՌԻՒԸ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»

ԽՄԲ. — Մ. Նահանգներու Նախագահը, Ֆ. Րուզվէլթն է որ կը գրէ, գերմանական մեծ օրաթերթի մը մէջ, այս խորագրին տակ.—

Պէտք է ամէն մարդ ապահովաբար գիտնայ թէ Մարտ 4էն ի վեր Մ. Նահանգներուն մէջ գործադրութեան եղող բոլոր յատակագիծերն ու օրէնքները չեն ներկայացներ անկապակից գաղափարներու հաւաքածոյ մը, այլ մէկ մասը կապակից եւ տրամաբանական ամբողջ յատակագիծի մը։ Իբրեւ նախագահ պաշտօնավարութենէս երկար ժամանակ առաջ արդէն ա՛յն համոզումը գոյացուցած էի թէ հարկ եղած աշխատութիւնը չըներ կառավարութիւնը, եւ պարտաւորուած է ընել պարագաներու բերմամբ, եւ թէ անպայման անհրաժեշտութիւն մըն է բոլորովին նոր տիրական ու գործնական տնտեսական առաջնորդութիւն մը կատարել, բացառիկ պայմաններու դէմ բացառիկ միջոց։

Այսպիսի առաջնորդութիւն մը ակնունելու համար, հարկ էր Մ. Նահանգներուն վարկը պահպանել եւ ամրապնդել. Կառավարութիւնը տարիներով օրը օրին ապրեցաւ, եւ հետեւաբար իբրեւ առաջին գործ կը ներկայանար ծախքերը եկամուտներուն հետ համաձայնեցնել։ Եւ ասիկա ի գլուխ հանեցինք։ Շատերուն թերեւս հակասութիւն երեւնայ սա՛ պարագան թէ կառավարութիւնը մէկ կողմէն երկանմանաւոր ծախքերը կը կարճեցնէ, միւս կողմէն սակայն միաժամանակ միլիոններ փոխ կ՚առնէ, եւ կը ծախսէ բացառիկ դէպքերու համար։ Բայց երբ մտածուի թէ այս դրամներուն մէկ մասը բնականոն, օրինական փոխառութիւններ են, թէ որոշ ժամանակի մը մէջ անոնք կրկին պիտի վճարուին պետական գանձին, այն ատեն կ՚անհետանայ երեւութական հակասութիւնը։ Փոխ առնուած այդ դումարներուն տոկոսին եւ զլխավճարներու համար նոր տուրքեր պիտի դրուին։ Եւ ահա այս կերպով ամերիկեան վարկին չէնքը ժայռի պէս ամուր հողի վրայ դրուած է, հակառակ ամէնուն չփոթութեան եւ խրարանցումին, այո՛, մեր վարկը ամուր է ու ապահով, իբրեւ խարիսխ ամբողջ տնտեսական վերաշինութեան յատակագիծի մը։ Մարտ 6ին գոցուեցան բոլոր ազգային պանքանները, ամիս մը ետքը այդ պանքաններուն մէջ զետեղուած աւանդ դրամներուն հարիւրին 90ը արդէն ազատ ու տրամադրելի էին, եւ այսօր անոնց հարիւրին հինգը միայն կապուած է։ Միեւնոյն ատեն պետական պանքաններուն մէջ ալ պակսեցան արագօրէն եւ յարատեւօրէն «սառած վարկեր»ը, անշուշտ ո՛չ հաւասար չափով ինչպէս ազգային պանքաններուն մէջ, բայց կարծուածէն շատ աւելի լաւ կերպով։ Եւ այս է պատճառը որ այսօր այն ժամանակէն աւելի տարբեր կերպով յարգի է տոլարը, որովհետեւ հիմակուա նյանձնառութիւնները կը գործադրուին, «չէն սառիր»։ Ահա այս երեսէն էր ժողովուրդին վնասին մէկ մասը։ Ձեռք առնուած միջոցները ծանօթ են եղած անարդարութիւնը ուղղելու համար։

Ներքին փոխառութեան յաջորդեց հողագործական փոխառութիւնը, այսինքն հողագործներու կացութիւնը զարմանելու նպատակաւ կառավարութեան առած կարեւոր քայլը, քանի որ կենսական անհրաժեշտութիւն մըն էր անոնց գնելու կարողութիւնը զօրացնել։

×

Մինչ այս կերպով կը ջանայինք ժողովուրդին դրամը պաշտպանել, անոնց խնայողութիւնները նշաւակ չըլլալով սնանկութիւններուն, միւս կողմէ անպայման հարկ կը ներկայանար հոգ տանիլ միլիոնաւոր մարդոց ֆիզիքական պէտքերուն, քանի որ անոնց ապրուստը սոսկալի, ողորմելի էր։ Պետական ու քաղաքային նպաստները սպառած էին, այս պատճառաւ պարտաւորուեցանք կէս միլիառ տոլար յատկացնել եւ հրապարակ հանել, միեւնոյն ատեն գործնական եւ օգտակար հանրային աշխատանքներու մէջ գրեթէ 300,000 երիտասարդներ։ Անոնց օրավարձերովը այսպէս գրեթէ մէկ միլիոն հոգիի ապրուստը կանոնաւորապէս ապահովուած եղաւ։ Հանրային այդ աշխատութիւններուն յատկացուած է երեք միլիառ տոլար։ Պիտի շինուին խնամային ճամբաներ, գետային նաւարկութեան միջոցներ, նաեւ ուրիշ հանրօգուտ ձեռնարկներ պիտի ըլլան քաղաքներուն եւ գիւղախումբերուն համար։ Եւ կը յուսանք որ քանի մը տարիէն մեր հիմակուան ծախսածրագրին գոնէ կէսը կառավարութեան պիտի գայ։ Բայց առավ երկու նպատակ իրագործած կ՚ըլլանք — վարկը կը վերականգնենք, աշխատանք կը ստեղծենք։

×

Մեր բուն նպատակն է ամերիկեան բարեկեցութիւնը առաջ բերել տեւական կերպով։ Ձենք ուզեր որ ազգին մէկ կէսը յոխորտայ եւ միւս կէսը տուայտի։ Ապրանքներու ինկած գիները, մանաւանդ հողատնտեսական արտադրութիւններուն շատ ինկած գիները տարիներով առերեւոյթ բարեկեցութիւն մը ցոյց կուտային, բայց ասիկա գլխաւոր արգելքը եղաւ տեւական բարեկենդանութեան եւ մանաւանդ իրեն ետեւէն քաշեց բերաւ անգործութիւնը։ Ես օժանդակութիւն խոստացայ եւ ամերիկեան ծերակոյտը մասնակցեցաւ իմ ջանքերուս, հողատնտեսութեան եւ ճարտարարուեստին վերականգնումի օրէնքները քըւէարկելով։ Այսօր ի զօրու են այս օրէնքները։ Հողատնտեսական օրէնքի հիմը կը կազմէ այն կէտը թէ ժողովուրդին գրեթէ կէսին գնելու կարողութիւնը հողատնտեսական արտադրութիւններուն օրինաւոր գիներէն կախում ունի։ Մեր սպառածէն կամ համաշխարհային շուկաներուն վրայ մեր ծախել կրցածէն աւելի արտադրեցինք։ Ուստի պէտք է նուազ արտադրենք, բայց ասիկա հողագործներուն միջոցաւ չըլլար միայն։ Ճարտարարուեստը, այսինքն գործարանային կացութիւնն ալ բարուոքող միջոցներ ձեռք առնուած են։ Նախ հողագործութիւնը եւ իր արտադրութիւնը բանաւոր չափի մը պիտի վերածուի, որպէսզի գիները հունձքին համապատասխան ըլլան։ Ան այժմ փորձ է ըրածնիս, բայց ամէն առիթ ունինք հաւատալու որ այս քաղաքականութիւնը լաւ արդիւնքներ պիտի տայ։ Եթէ հողագործութենէն ապրող տասը միլիոն հոգիին գնելու կարողութիւնը բարձրացնենք, բնականաբար միաժամանակ մեծապէս բարձրացուցած կ՚ըլլանք գնելու կարողութիւնը անոնց ալ, որոնց համար անհրաժեշտ է ճարտարարուեստական արտադրութիւնը.

×

Զանազան առիթներով սկէց առաջ արդէն յայտարարեցի թէ ճարտարարուեստական մարզին մէջ կարգ կանոն պահելով, կրնանք ընդհանուր թոշակներու բարձրացումով եւ աշխատութեան ժամերը կարճեցնելով ի վիճակի դնել ճարտարարուեստը իր բանուորներուն վճարելու այնքան որ անոնք ալ իբրեւ գնող նկատի առնուին համայնական տնտեսութեան մէջ։ Եւ հիմա բոլոր գործարանատէրները գրեթէ համաձայնած են գլխաւոր կէտերու վրայ։ Ահա ասկէ բխեցաւ ճարտարարուեստի վերականգնումի օրէնքին գաղափարը։ Անհատներուն իրենք առանձինն իրենց համար չըրածը կարելի է ընել պետութեան եւ ընկերութեան հիման վրայ։

Օրինակ մը միայն։ Տղայոց աշխատութիւնը արգիլուեցաւ։ Բամբակի մշակութեան կանոնագրքով եւ ուրիշ համաձայնութիւններով։ Ասիկա ինծի համար անձնապէս բարեբախտութիւն մըն է։ Հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին մէջ տղայոց աշխատութիւնը հին չարիք մըն է։ Բայց ոչ մէկ անհատ գործարանատէր ի վիճակի չէր այդ աշխատութիւնը ջնջելու ինք իրմով միայն։ Եթէ գործարանատէր մը կամ առանձին նահանգ մը փորձէր այդպէս ընել, այլեւս պիտի չկրնար մրցիլ իր գործին մէջ, քանի որ միւսները պիտի շարունակէին ունենալ տղայոց աշխատանքը։ Եւ ահա ընդհանուր օրէնքով այս դժբախտ անպատեհութիւնը ջնջուեցաւ։ Ասիկա կ՚ըսեմ ոչ թէ ինքզինքս գովելու համար, այլ ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ յոյսեր դրած եմ համագործակցութեան եւ անոր արդիւնքներուն վրայ հիմա եւ ձմեռը։

×

Այո՛, անցեալ տարուան պէս ձմեռ պիտի չունենանք։ Քաջարար գործելու ժամանակն է, եւ նոր օրէնքը մեզ կուտայ մեծի հաւասար զէնքերով կռուելու անգործութեան դէմ, ինչպէս կռուեցանք տղայոց աշխատութեան դէմ։ Երբ բոլոր գործարանատէրերը արդարապէս կարճեցնեն աշխատանքի ժամանակը եւ արդարապէս բարձրացնեն օրականները, պիտի կրնանք անգործներուն կրկին գործ հայթայթել առանց վնաս հասցնելու գործարանատիրոջ։ Բայց եթէ կարեւոր խմբակ մը վարանի, պիտի կորսնցնենք այս մեծ պատեհութիւնը, եւ այն ատեն ազետալի նոր ձմրան մը սպասել կը պարտաւորուինք։ Ո՛չ, ասիկա պէտք չէ ըլլայ։ Ուստի դիմած ենք բոլոր գործարանատէրներուն։ Որովհետեւ բնականաբար մեծ կազմակերպութեան մը եւ շատ մը ամիսներու կը կարօտինք մինչեւ որ պատրաստըւին բոլոր կանոնադրութիւնները, բանակցուած ենք ժամանակաւոր կարգադրութիւններ ընել նոյն ուղղութեամբ. կամքին անիւները շարժման մէջ դնելու համար։ Անգործութեան դէմ մեր հզօր յարձակողականին մէջ չենք ուզեր ժամանակ կորսնցնել։ Մեր կարգադրութիւններուն համաձայն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ

եւ մրցման արդիւնքները

Գ.

Սեպտ. 21ին մրցումներուն արդիւնքը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.—

1000 մեթր վազք.— Կը մասնակցէին գործարանային կոլեկտիվները Առաջնութիւնը շահեցաւ Վասիա Եալովեցին (Լէնինական), երկրորդ՝ Երեւան, երրորդ՝ Ալլահվերդի

500մեթր վազք (կիներ).. Առաջին՝ Երեւան։

Ջուան քաշել.— Առաջին՝ Ալլահվերդի։ Ամբողջ 15 վայրկեան Լէնինական եւ Երեւան աշխատեցան յաղթել, բայց Ալլահվերդի չզիջեց ջուանը։

Ծանր ծանրութիւն.— Մեծ խանդավառութիւն առթեցին ծանրութիւն վերցնելու այս մարզանքները։ Ցակորեան Ջոկօ (Երեւան) Անդրկովկասեան մրցանիշ մը առեղծեց երկու ձեռքով բարձրացնելով 67 քիլօ 700 կրամ։ Ցակորեան Աշոտի մրցանիշը եւս (67 քիլօ 600 կրամ) կը համարուի Անդրկովկասեան մրցանիշ։ Համբարձումեան Սերգէյ (Երեւան) ստեղծեց Թուրքիոյ ախոյենական մրցանիշ՝ բարձրացնելով 104 քիլօ 100 կրամ։

400 մեթր.— Բնական ամբութիւններէն (արգելք) անցնելու մրցումին մէջ առաջին՝ Լէնինական։

Կիներու նոյն մրցումին մէջ, 250 մեթր, առաջին՝ Լէնինական։

Նռնակ նետել.— Առաջին՝ Գ. Սահակեան (Վէդի)։

1000 մեթր վազք.— Առաջին՝ Մարգարեան Հրաչ։

500 մեթր վազք.— Սեւաչերեան (Իջեւան)։

Հեռաւորութիւն ցատկել.— Առաջին՝ Միրզոյեան (Մարտունի)։

«Դինամօ»յի մարզարանին մրցումները ժամանակ մը դժուարացան, որովհետեւ ջուրի ծորակներ չկային։

Մինչ այս մրցումները տեղի կ՚ունենային դանալան մարզարաններու մէջ, ճատրակի մրցում մըն ալ կը կատարուէր Երեւանի ու Լէնինականի միջեւ։ Ցաղթանակը տարաւ Երեւան։ Ճատրակի այս մրցումը Հայաստանեան առաջնութեան մրցում մը չէր սակայն, այլ, ողիմպիականին առթիւ, ուժերու հանդիպում մը։ Ճատրակի Հայաստանեան առաջնութեան մրցումը տեղի պիտի ունենայ առանձին, թերեւս այս տարուան վերջը մայիս – յունիս ամիսներու ընթացքին։

Թէեւ ողիմպիականին կազմակերպիչները կ՚աշխատէին մրցանիշ կոտրելու մոլութեան չդրդել մրցումները, սակայն Երեւանէն խումբ մը մարզիկներ սեպտ. 21ին դիմեցին Դաստակերտ, որպէսզի մրցում բացուի 10,000 մեթր եւ 20,000 մեթր վազքերու։

Եզանակը, որ յարմար էր մրցումներուն եւ աղուոր արեւով մը ողջունեց Հայաստանի մարզիկները, շուտով փոփոխուեցաւ եւ սկսաւ միջերկրահեան անձրեւ մը, որ բաւական ներգործութիւն պատճառեց մրցորդներուն։ Անձրեւը կը սկսէր մասնաւորապէս ճաշերէ ետքը։ Այսուհանդերձ շարունակուեցան մրցումները։

Սեպտ. 22ին արտադրական կոլեկտիվները սկսան պատքէթ-պոլ խաղալ,— կը մասնակցէին Լէնինականի երկաթուղին, Երեւանի շարժանկարի գործարանը, Ալլահվերդիի հանքերը։ Խաղը շահեցաւ Լէնինական 1ի դէմ 28ով։

Վոլէյ – պոլի մրցումին մէջ, որ կատարուեցաւ նոյն կոլեկտիվներուն միջեւ, յաղթանակը տարաւ գարժեայ Լէնինական 1ի դէմ 3ով։

Ֆութպոլի մրցման մէջ, որ կատարուեցաւ դարձեալ նոյն կոլեկտիվներուն միջեւ մեծ ոգեւորութեամբ, Լէնինական շահեցաւ 1ի դէմ 3ով։

Այս մրցումները ցոյց տուին որ Լէնինականի երկաթուղիի բանուորները տիրացած են կատարուած խաղերու թէքնիքին։

Նոյն օրը, Երեւանի քաղաքային մարզարանին մէջ, հեծ մրցորդներու կողմէ կատարուեցաւ կիցած տեղէն ցատկելու մրցում մը, զոր շահեցաւ Թիֆլիսի ուսանողներէն, մարզիչ Ռոսլինսկի, որուն մրցանիշը, 3 մեթր 12.5, Թուրքիոյ ախոյենական մրցանիշ կը մնայ առ այժմ։ Նման մրցումի մը մէջ Լ. Բունիաթեան (Երեւան) ցատկեց 2 մեթր 80, Ա. Սահիանեան (Երեւան) 2 մեթր 68։ Բունիաթեան յայտարարուեցաւ առաջին։ Հանրապետական (Հայաստանի) մրցանիշն է 2 մեթր 92։

Հրաձգութիւն.— Կը մասնակցէին Երեւան, Լէնինական, եւ իբրեւ ոչ – մրցորդ՝ հայկական զօրամասը։ Արդիւնքները,— Լէնինական՝ առաջին, Երեւան՝ երկրորդ, հայկական զօրամասը՝ մրցումէ դուրս առաջին։

Նոյն ձեւի կիներու մրցումներուն մէջ, Երեւան առաջին, Լէնինական՝ երկրորդ

Անհատական մրցումներու մէջ,— հայկական զօրամասէն Բշտոնցեան՝ առաջին (60 թուանշան), Լէնինականէն Զախոյեան՝ երկրորդ (60 թուանշան)։ Կիներէն՝ Երեւանէն Կարապետեան (51) եւ Բարսեղեան (52)։

Փամփշտակալով խմբակային մրցումին մէջ, 5×50 ասրհանդակ վազք առաջին՝ Աւետա, երկրորդ՝ Իջեւան։

Վոլէյ – պոլ.— Լէնինականի եւ Երեւանի թիմերուն միջեւ։ Շահեցաւ Երեւան։

Դիտողութիւն եղաւ, որ Երեւանի շարժանկարի գործարանին կոլեկտիվը հրացանաձգութեան, Ֆութպոլի եւ այլ մրցումներու ընթացքին, ապօրինի կերպով, դուրսէն մարդ առած է։ Նոյն խաղը կատարեց նաեւ Լէնինականի երկաթուղին։ Դատական մարմինը զանց առաւ անոնց շահած յաղթանակները։

Սեպտ. 23ին, ողիմպիականի փակման նախօրեակին, մրցումները կը ներկայացնէին հետեւեալ պատկեր․

Ծանրութիւն վերցնել.— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Ղարաքիլիսա, երրորդ՝ Լէնինական

Ըմբշամարտ.— Առաջին՝ Լէնինական, երկրորդ՝ Ղարաքիլիսա, Երեւանի թիմը չներկայացաւ։

Կռփամարտ.— Առաջին՝ Երեւան, երկրորդ՝ Լէնինական, երրորդ՝ Վէդի։

Մրցումէն դուրս՝ կռփամարտ տեղի ունեցաւ Թիֆլիզէն հրաւիրուած առաջնակարգ կռփամարտիկ Գալուստի եւ Երեւանի երկու լաւագոյն կռփամարտիկներուն՝ Խաչատուրեանի եւ Հէյդարովի միջեւ։ Կռփամարտին մասնակցեցան նաեւ Գ. Մարտիրոսեան (Երեւան), որ լաւ ապացուց խոստանայ։ Մարտիրոսեան յաղթեց Լէնինականի երկու կռփամարտիկներուն։

Հեծանիւ.— Վէլոտրամին մէջ կատարուած առաջին մրցման ընթացքին, 15 քիլոմեթր, Օննիկ Քոչարեան (Երեւան) շահեցաւ առաջնութիւնը՝ 47 երկվ. էն կտրելով տարածութիւնը։

Երկրորդ կարգի մրցման ընթացքին 200 մեթր, առաջին՝ Ա. Վաղարշապատ), որ կտրեց տարածութիւնը 16 վայրկ.8 երկվ. Երկրորդ՝ Ն. Մելքումեան (Ղարաքիլիսա)։

Նոյն մրցումին մէջ, կիներէն առաջին՝ Ն. Բաբախեան (Վաղարշապատ), երկրորդ՝ Վ. Գեւորգեան (Ղամարլու)

Մրցումէն դուրս՝ 5 քիլոմեթր ծանիւով, առաջին՝ Յարկովէն Գ. Յուրկով, երկրորդ՝ Երեւանէն Սիմոնեան

Առաջնութիւնը կը մնայ Երեւանի

Զինուորական վազք.— 400 մեթր վազքի մէջ առաջին՝ Երեւան

Հրաձգութիւն.— Առաջին՝ Երեւան (175 թուանշան), երկրորդ՝ Լէնինական (12 թուանշան)։

Վաղը կուտանք վերջին օրուան մրցումները, ինչպէս նկարագրութիւն փակման հանդէսին, անունները ողիմպիականի յաղթականներուն

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— Հ.Յ. Դաշնակցութեան օրը տօնուեցաւ երեկոյ Պրէտոն Մարսէյլի մէջ լման հաջողութեամբ։ Դաշնակէն առաջ ժողովուրդը խռնուած դրան առջեւ եւ մեր ընկերները ուղղուեցան կարգով եւ մասամբ առանց... Այս առթիւ ալ խոր յուզումով ...թեան մասնուեցան նիւթական ... բարոյապէս կաշառուած ... ները եւ բոլոր տեսակի ... ըը.

Բեմը զարդարուած էր ... եւ Հ. Յ. Դ. դրօշակով, իսկ մէջտեղը զետեղուած էր հիմնադիր եռրորդ ...թեան նկարը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր նուագեց ... Ռ. Մ.ի վահագնեան նուագախումբը ... Անկնդրուեցաւ յոտնկայս. Մեծ ... ջողութեամբ երգեցին օր. Գ. Գէ... եան, Գ. Գ. Կ. Գասպարեան եւ ... Թորոսեան, արտասանեցին ընկեր... Խանոյեան, Աստուածեան, ... եան, եւ Գ. Ֆրանկեան, ... ժողովուրդի փափաքին վրայ ... բեմ եկան։ Մասնաւորապէս ... Քէնտիրեանը երբ «Զարկ ...» եւ Ա. Ահարոնեանի «Օտար ...» ներու տակը արտասանեց, ... ժողովուրդը յուզուեցաւ։

Ամբողջ հանդէսի տեւողութեան ... Վահագնեան նուագախումբը ... ղութեամբ նուագեց ազգային – յեղափոխական եւ եւրոպական ընտիր ... տորներ.

Օրուան նախագահ ընկ. Գ. Հ... եան պարզեց յեղափոխական ... ներու դերը եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութեան կատարած դերը ... նական գործերը։ Ապա բեմ բարձրացաւ ... օրուան բանախօսը, ընկեր Մ. ... բանդեան, որ խօսեցաւ գեղեցիկ ... մը։ Ահաւասիկ ամփոփումը.

— Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, Դաշնակցութիւնը հայութեան ... այսօր Դաշնակցութեան օրն է ... կանչէ, հայութիւնն ալ Դաշնակ... թեան կը կանչէ։ Ան հասարակ ... յեղափոխական կուսակցութիւններ... մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցու... թիւնը աւելի քան այսօր պարտա... են հայ ժողովուրդին հաշիւ տալ... թէ ի՛նչ է իր նպատակը, ի՛նչ որոշ... անցեալին եւ ի՛նչ պիտի ընէ ապա... գային։ 70–80 թուականներուն ... վուրդը անդիտակ էր ու անուս ... Թուականներու հայ Մովսէսները ... րովեան, Նալբանդեան, Պատկանեան ... Ալիշաններ, Ծերենց ...

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Մեր կեանքի ուղին ցուցնող աղաւնի,
Կը պաշտենք քեզ, դաւանանք,
Մեր կամքը մեզ զէնք՝ հետեւենք պիտի ճշմարիտ առաքինութեան։
Բոլորս միացած նոյն եռանդով՝
Կ՚ուխտենք յարգել քեզ.
Բոլորս կապուած նոյն ուխտով
Կ՚ուզենք սիրել քեզ։
Աղբիւր բերկրութեան, սիրոյ, միութեան ուղղէ մեր անփորձ քայլեր
Խաղաղ հանգրուան, ապրէ անսասան
Մեր հոգիներուն մէջը։

Խմբապետուհին հաւ րկհատիկարտասանած դաւանանքը, որ ահաւասիկ.

1. Արենուշը ճշմարտասէր է, ըզգաստ եւ ուղղամիտ։
2. Արենուշը օրինապահ է, եւ հնազանդող։
3. Արենուշը պագարիւն է, եւ իր կամքը կառավարող։
4. Արենուշը բարի է, սիրալիր եւ անձնուէր, հոգատար մարդկանց, կենդանիներու եւ բոյսերու հանդէպ։
5. Արենուշը աշխատասէր է, ժիր եւ կորովի դժուարութեանց դէմ անվախ.
6. Հայ արենուշը մաքուր հայերէն կը խօսի։
7. Արենուշը բարեկամ է ամէնքին եւ քոյր բոլոր միւս սկաուտներուն։
8. Արենուշը համեստ է, տնտեսող եւ պարզ իր ճաշակներուն մէջ։
9. Արենուշը զուարթ է եւ աշխոյժ։
10. Արենուշը մաքուր է մտածումով, խօսքով եւ գործով։

Արենուշի խոստումը՝

Պատւոյս վրայ կը խոստանամ իմ ամբողջ կարելիս ընել, ծառայելու Աստուծոյս, հայրենիքիս եւ ընտանիքիս։

Միշտ օգնել ուրիշին։

Հնազանդիլ արենուշի դաւանանքին։

Ու խորհրդաւոր լռութեան մէջ երդուողները մօտենում են խարոյկին. ձեռները պարզած կրակին՝ կատարում են իրենց երդումը։

Խմբապետուհին յանձնում է նրանց նշանակները։ Բոլորը համբուրում են իրենց երդում կատարած քոյրիկներին։

Նրանք յուզուած են. լալիս են։

Երգում են խարոյկի երգը, ձեռները ուխտով շղթայած՝ դառնում են կրակի շուրջը։

Ու խորհրդաւոր լռութեան մէջ վերջանում է օրը։

. . . .

Ի՛նչ պէտք կայ աւելին. միեւնոյնն է, չպիտի կարողանամ պատկերացնել բոլոր այն գեղեցկութիւնները, ինչ որ է արենուշների բանակումի կեանքը։

Այս երգերը, որ ես մէջբերեցի, իրենց արենուշներն են հեղինակները։ Քննադատները պիտի ժպտին նայելով նրանց բառերին ու յանգերին։

Բայց, պարոններ, ձեզ պահէք ձեր ժպիտը, նրանք բանաստեղծուհիներ չեն, ու հայերէն էլ լաւ չգիտեն։

Ո՞ր բանաստեղծ, ո՞ր գրագէտը, ո՞ր թարգմանիչը մինչեւ օրս հետաքրքրուեցիք նոր սերնդի կեանքով, նրանց պահանջներով, ո՞րը գրեցիք նրանց համար մի երգ, մի պիէս, մի ոտանաւոր։ Ո՞րդ թարգմանեցիք օտար հարուստ սկաուտական գրականութիւնէն թէկուզ մի էջ։

Մեր գրողները, բանաստեղծները շատ մեկլան կը սպասեն վերապրեցնելու համար հին գիւղը, անցած, չի կրկնուելիք օրերը, խօսում են, խօսեցնում ծառն ու ծաղիկը, շունն ու...

Սակայն ո՛չ ոք կայ, որ մտածէ ապրեցնել կենդանի սերունդը,որ մեր ցեղի ու ցան ազգի այսօրն է, ու պիտի կերտէ վաղը։ Արենուշները, գայլիկ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիների սկաուտները շատ անգամներ կարդում, երգում, արտասանում են ֆրանսերէն.

Ո՞վ է մեղաւոր, ո՞վ տուեց նրանց հայերէնը թէկուզ թարգմանաբար.

. . . .

Փարիզ դառնալէ առաջ մի օր անցկացնում ենք Մարսէյլում։ Նորէն Ն. Կակոսեանի հիւրանոցը։ Նորէն Մեզուն եւ իր յարգելի ծնողների շուրջը գրաւել ենք բոլոր ազատ սենեակները. տեղաւորուել ենք նաեւ հիւրանոցի հայ բնակիչների սենեակներում։

Հայի հիւրասիրութիւն։

Մեր վարձատրութիւնը բոլորին արենուշի շնորհակալութիւնն է։

— Հա ճիճ՜, հա՛, հա։

Այցելում ենք հաշտակարօ ոսկէ արձանով Նոթր – Տամը, կենդանաբանական պարտէզը, շրջում ենք գլխաւոր փողոցները։

Ու ... կայարան։ Ուշացած մի նամակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներէն, Անըսիի կապուտակ լճի եզերքէն, ողջոյն են ուղարկել իրենց քոյրիկներին։ Ցայտնում են իրենց յաջողութիւնները։

Արենուշները ոգեւորուած «Հա – ճի – ճի» են կանչում եւ անկեղծ ուրախանում իրենց եղբայրների յաջողութեամբ։

Կայարանում. որքա՜ն մարդ կայ. «Սիփանի» քոյրիկները, արի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եղբայրները, ծանօթներ, բարեկամներ։

Եկել են ողջերթ մաղթելու։

Բաժանումի թախիծը։

Շարժւում է գնացքը, դէպի Փարիզ, եւ հնչում է վերջին երգը.

Միթէ կը բաժնուինք յապաւ,
առանց դարձի յոյսի...

Փարիզ... Երա՞զ էր միթէ բանակումի կեանքը, մի՞թէ ես մի մայր եմ ալեհեր մազերով։ Ասա՛ց, այո՛, բայց այնտեղ, բանակավայրում արենուշների հետ ես էլ մանուկ էի, ոչ քէն հոգուս մէջ, ոչ տառապանք։

Իսկ վա՞ղը, վա՞ղը, մեծերի մէջ...

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Վերջ)

...Երկայնատեւ ծափեր):
Ասկորսոր մեծ յաջողու-...
...մը արտասանեց Ա. Ահարոնեանի ...
...քերթ, փրանսերէն ...
...դէմքերէն յետոյ սկսան պա-...
Մինչ զոյգերը կը դառնային, ...
...մը մէջ Հ. Ց. Դ. Մար-...
...Զմիւռի խումբերու ընկերները ...
...ուած սեղաններու շուրջ, ...
...կցութեան փառքը կ'երգէին ...
...եկտրականացած էր յեղա-

փոխական խանդով:

Դաշնակցական նոր սերունդը կը թնդացնէր սրահը «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Կարկուտ տեղացէ» եւն.: Իւրաքանչիւր Դաշնակցական ենթակոմիտէ կամ խումբ, կ'աշխատէր գերազանցել միւսը: Գաւաթները կը պարպուէին միահամուռ եւ ներդաշնակ՝ յեղափոխ. մարտիկներու կենացը: Երէց ընկերներ ալ կը փայլէին հաւաքոյթին մէջ իրենց ճերմակ մազերով, եւ նոյն խանդավառութեամբ: Տեղի ունեցան նաեւ խմբական պարեր: Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ լոյս:

Արամ Արմաղանեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Վերամուտ»ի առթիւ

— o —

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 15 Հոկտ. (Ցանց)— Գաւառի դպրոցներու մասին տեղեկութիւն ուղած էիք, առոյգ գաղափար մը կազմելու համար:

Կը փութամ քանի մը տեղեկութիւններ տալ մեր մանկապարտէզին մասին: Ունէինք մասնաւոր մանկապարտէզ մը ազգ. միութեան անմիջական հսկողութեան տակ: Հոգեւոր հովիւ Ցուսիկ քհնյ.ի միջոցաւ կը շարունակուէին թէ եկեղեցական արարողութիւնները եւ թէ երեկոյեան դասաւանդութիւնները 1928էն ի վեր: Քահանային փոխադրութեան պատճառաւ, եկեղեցական արարողութիւնները կը կաղան մինչեւ այսօր, սակայն մանկապարտէզին շարունակութեան համար մասնաւոր հոգածութիւն ցոյց տրուեցաւ եւ անմիջապէս պաշտօնի կոչուեցաւ կարող մանկապարտիզպանուհի մը, Տիկ. Զապէլ Գարիպեան, վկայեալ Պոլսոյ ուսումնական խորհուրդէն. Մինչեւ այսօր կը շարունակուին դասերը ամէն երեկոյ անխափան, ժամը 5էն մինչեւ 7, բացի կիրակի եւ տօն օրերէն. Իսկ հինգշաբթի օրերը առաւօտեան 8էն 11: Աշակերտներու թիւն է 49, մանչ եւ աղջիկ, բաժնուած զանազան կարգերու: Դասաւանդութիւնը կը կատարուի մատրան մէջ: Ուսուցչուհիին ամսականը կը գոյանայ մաս մը տղոց ամսավճարներէն, մաս մըն ալ Ազգ. Միութեան նիհար գանձէն, որ արդէն սպառած է: Անցեալ տարի միջհայրենակցական ժողովի մը մէջ, խոստացուած էր ամէն աջակցութիւն ընծայել, սակայն որչափ որ կը լսեմ, ցարդ խօսքէն գործի չեն անցած: (Ընդամէնը ունինք չատ սահմանափակ թիւ մը,— երեք հայրենակցական եւ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը): Կ'առարկեն թէ որ և է դիմում չեղած իրենց եւ պիւտճէի մասին առոյգ տեղեկութիւն չունին, թէ Ազգ. Միութիւնը անհոգ է եւն.: Մանկապարտէզին տարեկան ելքն է մօտ 2500 Ֆր. — Թոշակ, վառելանիւթ, լուսաւորութիւն եւն.— իսկ մուտքը 1100–1200: Գործադիրութեան սուր տագնապի միջոցին Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին դիմում եղած եւ մանկապարտէզի շարունակութեան համար նիւթական օժանդակութիւն խնդրած է, բայց այս վերջինը ժխտական պատասխան տուած է, առարկելով տնտեսական տագնապը: Այսպէս դուրսի օժանդակութենէն յոյսը կտրած, գաղութը ինք իր միջոցներով կրցած է շարունակել գործը մինչեւ այսօր, մանուկներուն սորվեցնելու համար իրենց մայրենի լեզուն, առանց փողի ու թմբուկի: Ցաւալի է որ թղթակիցներ չափազանց ժլատ գտնուած են մեր գաղութին հանդէպ: Ուստի պարտք համարեցի այս տեղեկութիւնները հաղորդել «Յառաջ»ի, կցելով նաեւ մանկապարտէզին աշակերտութեան խմբանկարը

Գիմ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

>>>o<<<

Գրած էինք այս էջերուն մէջ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը բանակցութեան մէջ էր Փարիզի լաւագոյն մարզարաններէն մէկին մէջ իր անդամներուն համար մարզուելու իրաւունքը ձեռք բերելու համար:

Այժմ կրնանք ըսել թէ այդ գեղեցիկ ծրագիրը իրագործուած է եւ մօտ օրէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ ամէն հայ երիտասարդ պիտի կրնայ երթալ մարզուիլ Փօրթ տ'Իվրի, Սթատ Լաքէսի մէջ որ կատարեալ մարզարան մը ըլլալէ զատ ունի նաեւ ձմեռնային սրահ մը բազմաթիւ գործիքներով օժտուած: Հ. Մ. Ը. Մ.ի նիւթական միջոցները չափազանց սահմանափակ ըլլալով, իւրաքանչիւր մարզիկ ինք պիտի վճարէ 5 Ֆրանք, որ երեք ամիս շարունակ այդ մարզարանը յաճախելու իրաւունք պիտի տայ իրեն: Ըստամենայ 5 Ֆրանք գումար մըն է որ ամէն ոք կրնայ վճարել: Այս ծրագրին մասին աւելի մանրամասնութիւններ պիտի տանք մօտ օրէն:

Փարիզի մէջ 1923էն ի վեր ամէն տարի կը կազմակերպուէին մարզահանդէսներ որոնք տեսակ մը տարեկան քննութիւններ էին հայ մարզիկներուն համար: Պէտք է խոստովանիլ թէ անոնք ամէն անգամ փայլուն արդիւնքներ չէին կրնար ցոյց տալ, պատճառը միշտ միեւնոյնն էր, ոչ մէկ հայ «աթլէթ» կը պատրաստուէր պէտք եղած կանոնաւորութեամբ եւ կանոնով: Երկու տարիէ ի վեր ջնջուած այդ մարզահանդէսներուն տասներորդն է որ պիտի կազմակերպուի յառաջիկայ մայիս կամ յունիսին Փարիզի մէջ: Արդ, միայն պիտի կրնան մասնակցիլ այդ մարզահանդէսին անոնք որ նուազագոյն — ըսենք քանի թիւը պիտի որոշէ մարզական յանձնախումբը — փորձերու պիտի մասնակցած ըլլան բանաւորապէս: Իսկ գաւառէն անոնք որ առաջին եղած են Վիէնի կամ Մարսիլիոյ մարզահանդէսներուն մէջ: Ինչպէս կը տեսնուի պարզելու վրայ ենք գեղեցիկ ծրագիր մը ի՛նչ պիտի ըսէիք, օրինակի համար, Ֆութպոլի մրցումի մը որուն մարզահանդէսին օրը դէմ առ դէմ հանէր Փարիզի ու Վիէն — Մարսէյլ — Նիսի լաւագոյն հայ ֆութպոլիստներէն կազմուած երկու խառն խումբեր. Այս բոլորը կրնան իրականանալ եթէ ամէն ոք դնէ քիչ մը բարի կամեցողութիւն, եւ գաւառի մեր ընկերներն ալ աւելին՝ զոհողութիւն, պէտք եղած նիւթական միջոցները հայթայթելու, սկսելով այժմէն. որովհետեւ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ օժանդակութիւն կրնայ ընել առայժմ:

Այս ծրագրին իրագործման իբր առաջին քայլ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դիմում կատարած է, այժմէն վարձելու համար Փարիզի ծանօթ մարզարաններէն մին:

Այս բոլորը սակայն ծրագիրներ են եկող գարնան համար: Հ. Մ. Ը. Մ.ը առկէց առաջ պիտի կազմակերպէ յառաջիկայ նոյեմբեր կամ դեկտեմբերին «Օր» մը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Փարիզի մէջ այդ օրը պիտի տօնուի ցերեկոյթով մը որուն յայտագիրը դեռ ծանօթ չէ:

Ժ. Ե.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Արծիւ» մարմնակրթական միութեան Ա. խումբը, այս տարուան ախոյեանական անդրանիկ մրցումը կատարեց իր դասակարգէն Ս. Ա. Երրորդ Գանթօնի Ա. խումբին դէմ:

Խուռներամ բազմութիւն մը փութացած էր, քաջալերելու մեր տղաքը: Խաղը չատ հետաքրքրական էր եւ վերջացաւ մեր տղոց ջախջախիչ յաղթանակով՝ 5–0:

Այս կիրակի «Արծիւ»ի Ա. խումբը իր երկրորդ ախոյեանական մրցումը պիտի կատարէ, Ս.Օ. Մարսէյլի Ա. խումբին դէմ, իր մարզադաշտին վրայ:

Մարզիկ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԸ ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Հունգարացի հռչակաւոր ազատականներէն Րաքօցցիի յիշատակները կը մնան դեռ Ռոտոսթոյի մէջ: Վերջերս Հունգարացիներու կողմէ նորոգուած տունը ժամանակին իբր ճաշարան գործածուած է: Կը լսուի որ, Հունգարները այդ տունը Րաքօցցիի յատուկ յիշատակներ պարունակող թանգարանի մը պիտի վերածեն: Այդ է պատճառը որ առանց տունին ձեւը փոխելու, նորոգելու աշխատուած է:

Մօտը գտնուող աղբիւրն ալ, Րաքօցցիի մահէն յետոյ 1862ին իր անուան նուիրուած է:

Րաքօցցիի Ռոտոսթօ բնակութեան մասին հետեւեալ պատմական տեղեկութիւնները կը տրուին: «10 սեպտ. 1717 թուականին Րաքօցի՝ Կէլիպօլու ոտք դրաւ եւ անկէ Էտիրնէ գնաց: Միխալ կամուրջի կողմերը փայլուն ընդունելութիւն մը եղաւ իրեն: Որոշուեցաւ որ Րաքօցցի բանակով Աւստրիացիներու դէմ քալէ եւ զանոնք աջակողմէն զարնէ

Բայց հակառակ իր բոլոր բաղձանքներուն եւ հաստատակամութեան, Րաքօցցի այս պատերազմին մէջ բան մը չկրցաւ ընել: Առանց նոյն իսկ պատերազմի սկսելու, Տամատ Իպրահիմ փաշա, Աւստրիացիներու հետ խորհրդակցութեան սկսաւ: 1718ին Փասարովչայի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ. Աւստրիացիները Րաքօցցիի գործունէութեան ուշադրութեամբ կը հետեւէին: Ատոր համար, անոնց պահանջման վրայ, դաշնագրին 15րդ յօդուածին մէջ Րաքօցցիի սահմանագլուխէն հեռու մնալուն պայման դրուեցաւ: Փասարովչայի դաշնագիրը, Րաքօցցիի բոլոր բաղձանքները խորտակեց: Րաքօցցի միայնակ չէր կրնար բան մը ընել Աւստրիացիներու, Պոլիս վերադարձաւ եւ Ենիքէօյ բնակեցաւ, բայց դեսպանը շարունակ Րաքօցցիի դէմ կը խօսէր եւ կ'ըսէր «Անիկա խառնակիչ մըն է, Թուրք կառավարութեան եւ մեր միջեւ ծագած պատերազմը անոր գրգռութեան արդիւնքն է»: Նոյնիսկ Րաքօցցիի եւ տղուն Աւստրիացիներուն յանձնուիլն ալ կը պահանջուէր: Հակառակ այս փորձերուն՝ Թուրքերը իրենց հիւրերը չյանձնեցին: Միայն Աւստրիոյ դեսպանին դիմումներուն վրայ Րաքօցցիի Ռոտոսթօ բնակութիւնը յարմար դատուեցաւ եւ Թէքիրտաղի նայիպին եւ էնիչէրիներու ապային յանձնարարուեցաւ որ, Րաքօցցի, քաղաքին եղբայր Եուսուֆ օղլուի պարտէզը, յունական թաղը վաճառական Թանաշի տունը, Փալասօղլուի տունը, զաղանճի Միխալ օղլուի տունը պարպել եւ եթէ չբաւէ պէտք եղածին չափ ուրիշ տուներ պարպելով հոն տեղաւորուի: Այս հրամանին վրայ Րաքօցցիի եւ հետեւորդներու տուներ պատրաստուեցան եւ Րաքօցցիի Ռոտոսթօ երթալով 15 տարի հոն մնաց եւ 1747ին մեռաւ:

Ցիշեալը թաղուեցաւ Ցունաց եկեղեցին եւ յետոյ փոխադրուեցաւ Պոլիս: 1739ի եւ Պէլկրատի դաշնագրէն վերջ Հունգարացի հիւրերը Ռոտոսթօ բնակեցան եւ մինչեւ 1761 շարունակուեցաւ այս բնակութիւնը:

Հունգար վարչապետը եւ արտաքին գործոց նախարարը այս ամառուան մէջ Էնկիւրի այցելելու առթիւ՝ Ռոտոսթօ պիտի երթան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

>>>o<<<

Սօֆիայի «Թրակիա» թերթ, որ օրկանն է համնուն Միութեան, կը գրէ այս խորագրին տակ (28 սեպտ.).

— «Որովհետեւ ամէն սկզբի վերջը կայ, նոյնպէս վերջը եկաւ կեղծ եւ արդէն «յոռետեսական» բարեկամութեան մը, մեր եւ նոր Թուրքիոյ միջեւ: Հասկնալի է, ոչ անոր համար որ Պուլկարիա նախընտրեց ազատ ձեռքեր ունենալ, այլ այն պատճառաւ որ մեր դրացի Թուրքիան, ճանչնալով մեր Թուլութիւնները, այնտեղ հասաւ, որ փորձեց իր ուզած ձեւով, մեր մայրաքաղաքին մէջ իսկ, կապկպել մեր ձեռքերը, որպէսզի չկարենանք երկնցնել զանոնք դէպի այն կողմ, ուրկէ միայն պուլկար ժողովուրդը կը սպասէ իր տնտեսական ու ելմտական վերականգնումը եւ ելքը Եգէականի վրայ:

Մեր երանելութիւնը գնաց մինչեւ ծայրը: Բայց, շնորհակալ ըլլանք Աստուծոյ, որ Թուրք վարիչները եկան մեր երեսին ըսելու, թէ Պուլկարիա պէտք չէ մտածէ ոեւէ հողային ելքի մասին դէպի Եգէական, եթէ կը գնահատէ անոնց բարեկամութիւնը: Սկիզբը, անոնք կ'ուզէին մեծ բարիք ընծայել պուլկար ազգին... ինչպէս յայտնեց Ըսմէթ փաշա:

Շնորհակալութիւն, քաղցր խոստումներուն եւ բարձր պատիւին համար: Պուլկար ազգը բաւական չատ խաբուած է ու մոլորած, բայց հիմա, թէեւ քիչ մը յապաղումով, ան պիտի գտնէ իր իսկական ուղին, որ այլեւս պարզ է բոլոր մոլեռանդներուն անգամ: Ուղի մը որ չանցնիր Էնկիւրիի կամ Աթէնքի մէջէն, այլ բոլորովին տարբեր կէտէ:

Մեր կրկնակ մեկուսացումը, ամէնէն առաջ պարտական ենք Թուրքիոյ, հանդէպ Եւրոպայի վարած նուաճողական քաղաքականութեան:

Եւ եթէ Փոքր Համաձայնութենէն մեր մեկուսացումը՝ տրամաբանական հետեւանք է խաղաղութեան դաշնագիրներուն, բայց Թուրքերուն ըրածը պարզապէս գրգռութիւն է Պուլկարներուն դէմ:

Եւ ատիկա երեւան եկաւ այնպիսի վայրկեանի մը, երբ մեր պետական անձերը մեր նախկին դաշնակից Թուրքիայէն կը սպասէին աջակցութիւն, որպէսզի չնեղուինք մեր միւս դրացիներէն: Իսկ ի՞նչ դուրս եկաւ. արդէն ամէնքը լաւ գիտեն:

Իսկ եթէ միւս կողմէ նկատի ունենանք որ Ցունաստան Փանկալոսի ձեռքով առաջինը ուզեց վնասել մեր անկախութեան, եւ կը խօսի միայն մեր տնտեսական ելքի մասին եւ դաշնագիրներով երաշխաւորուած մեր դէպի հարաւ բնական ծաւալման կը հակառակի, եւ որ Թուրքիան կը քաջալերէ զայն այդ ուղղութեամբ, ըմբռնելի կ'ըլլայ թէ մեր անգիտութիւնը ո՞ր աստիճան յիմարութեան հասած է»:

Թրակեան ներումը չատ սահմանափակ

>>>.<<<

Էնկիւրիէն կը գրեն «Միլլիյէթ»ի.

— Ընդհ. ներման օրինագիծը մինչեւ հոկտեմբեր 20 պիտի յանձնուի Ազգ. Ժողովին: Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, ներման սահմանը չատ լայն չպիտի ըլլայ.

Անկախութեան ատեաններու եւ ուրիչ դատարաններու կողմէ դատապարտուած քաղաքական յանցաւորներու պատիժին մնացեալ մասը պիտի ներուի: Ներման ենթակայ են նաեւ մասնաւոր մարմնին տուած այն պատիժները որոնք բարձր մարմնի կողմէ կամ չեն վերաքննուած կամ չեն ջնջուած: Միւս կողմէ, կրկնուած դատապարտութիւն չունեցողներու պատիժին մէկ մասը պիտի ներուի:

150նոցները նամակով ներում խնդրած են, բայց մտադրութիւն չկայ ընդունելու անոնց խնդրանքը: Էնկիւրիի մէջ մէկ հոգի իսկ կողմնակից չկայ անոնց ներման:

⁂ Աղշամի համաձայն, ներման օրինագիծը քանի մը օրէն պիտի յանձնուի Ազգ. Ժողովին: Ներումէն պիտի օգտուին այն սովորական դատապարտեալները որոնք լրացուցած են իրենց պատիժին երկու երրորդը: Իսկ հետապնդումը պիտի դադրի այն անձերուն դէմ, որ ամբաստանուած են պարզ յանցանքներով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— o —

...րբեւ ժառանգորդ կը մնային կինը երեք աղջիկ-...ով եւ քոյրը, ինչպէս նաեւ երկու եղբօր զաւակներ, ...ի եւ Շէխօ անուններով:

...արին գիւ գիւղը ուր ունէին 400ի չափ ոչխար: ...ն ալ յափշտակուած հայկական ապրանքն: Կային ե-...վիճներ որոնք երբ զիս տեսան՝ ծաղրեցին, բայց ...չանցած երկուքը հեռացուեցան, որովհետեւ վճա-...ն էին: Մնացինք ես ու իրենց ամենահին հովիւնե-... Ահմէտ, Վէրան Շէհիրցի

...րկուքս կը վարէինք այդքան ոչխարը: Կաթը ա-...ր, սակայն հոս եւս հացը պակաս, որու տեղը կը ...ցնէինք մածուն ու պանիրով: Ռուսական մօսին մըն ալ ...ուեցաւ ինծի, որով երբեմն նշանառութիւն կը սոր-...ի (Զարդէն երեք տարի էր անցեր, բայց զէնքի ձայն ...ած առնեն կը սարսռայի: Իսկ երբ սկսայ ինքս զէնք ...րծածել, սարսուռը անցաւ):

...ի վերջոյ իմ գործս եղաւ գիւղէն պանիր տանիլ ...ղաք, ծախել եւ վերադառնալ: Ամէն օր երկու ջորի ...ն պանիր կը ծախէի, առանց մտածելու քիչ մը դրամ ...պահել իմ ապագայիս համար: Տիարպէքիրի արեւելեան չրջանէն (Շարք) անցանք արեւմտեան չրջանը: Վրանը հաստատուեցաւ Ակլըմի կոչուած գիւղը, իսկ մենք ոչխարները կը պտտցնէինք լեռներ, արօտավայրեր: Քանիցս պատահեցանք աւազակներու եւ պաշտպանուեցանք մեր ձեռքի զոյգ մօսիններով: Այդ չրջանին ծանօթացայ քանի մը Հայերու, որոնք քրտախօս, սակայն լաւ Հայեր էին: Անոնք ինծի կը թելադրէին փախչիլ եւ գալ իրենց մօտ: Կամ եթէ օր մը նեղը մնայի, ինծի ապաստան պիտի տային եւն...: Ձմեռը եկաւ, մեր հանըմները գացին քաղաք: Իսկ մենք հոն մնացինք մինչեւ գարուն: Ոչխարները ամբողջութեամբ ծնան, եւ դարձեալ անցանք արեւելեան չրջանն ու հաստատուեցանք Մօրրս գիւղը: Հոն բաւական մնալէ յետոյ, անցանք Ամբար Զայ, ուրիշ քանի մը գիւղեր ու դարձեալ Մօրրս, որ գետի եզերքն ըլլալով յարմար էր:

1919ի գարունն էր, հանըմները իրենց աղջիկը կարգեցին հովիւ քիւրտ Ահմէտի հետ: Վերջինս հակառակ իր խոստումին, երբ փեսայացաւ, սկսաւ զիս նեղել: Խոստացած էր իր յաջողութեան պարագային ամսական վճարում մը ընել: Ձէ՞ որ երկար ատեն հովուութեան ընկերս էր:

Ան կը հրամայէր ինծի ուրիշ հօտերէ ոչխար գողնալ եւ բերել մորթել, հանըմներուն կերցնելու համար, եթէ ոչ հետեւանքը լաւ չպիտի ըլլար: Դիւրին բան չէր այդ: Այժմ 400 ոչխար մինակս պիտի արածէի ցորեկները, լաւ կառավարելէ զատ ուրիշէն ինչպէս գողնայի ազային համար:

— Ձեմ կրնար, ըսի, ինչ կ'ուզես ըրէ, եթէ դժգոհ ես՝ ճամբէ.

Բայց Քիւրտս կակղեցաւ եւ խնդիրը անուշի կապեց: «Ինչ ընեմ, հանըմներդ այդպէս կ'ուզեն, բայց անոնք ոչխարներուն ճիշդ թիւը չեն գիտեր: Տղաքներէն մեծը արդէն բանտարկուած է: Ուրեմն սա չարագործ այծը որ իշուն կռնակն ելլելով մեր հացը ուտելու վարժուած է, բեր մորթենք, տար քաղաք իրենց բարեկամներուն, հանըմներուն կ'ըսենք թէ գողցած են եւն.»:

Այդպէս ալ ըրինք: Սակայն պնդեց զիչեր առեն տանիլ, որպէսզի առտուն կանուխ վերադարձած ըլլամ եւ հաց ունենանք:

Տեղի տալով իր պնդումներուն, իշուն բեռցուց միսը եւ ուղղուեցայ քաղաք: Հազիւ քաղաքին մօտեցած, ճամբուն երկու կողմէն երեք զինուորներ յարձակեցան վրաս, ձեռքս ու ոտքս կապեցին եւ միսը առնելով հեռացան: Մէկը վրաս կեցած էր որ օգնութիւն չաղաղակեմ: Երբ ամենացած ձայնով կը խնդրէի կապուած վիճակով լքել զիս, զինուորական կօշիկի հարուածներ կը սառնայի դէմքիս: Իսկ եթէ Հայ ըլլալս գիտնային, անտարակոյս պիտի սպաննէին: Միւս ստահակները բաւական հեռացած ըլլալով, վրաս հսկողն ալ արագ վազքով հեռացաւ:

Ձեռքս ու ոտքս կապուած էր: Կ'աշխատէի արձակուիլ, բայց ուշ յաջողեցայ: Երկու բազուկներս ալ արիւնած էին: Խեղճ էշը բեռէն թեթեւցած ըլլալով, քովս կեցած ինծի կը սպասէր կարծես: Դէմքս արեան մէջ կորսուած էր, թանկոնակս քաշքշուելէն բզիկ բզիկ եղած: Այդ վիճակով գացի քաղաք: Թէեւ ճամբան ջուրերու հանդիպած էի, բայց վախնալով որ չեն հաւատար, չէի լուացուած: Երբ տուն հասայ, քիչ մը ախ — ուխ ըրին: Վերջն ալ կարծելով որ իսկապէս այծը գողցած էինք ուրիշներէ, «Հարամ մալ էր ատոր համար ատանկ պատահեցաւ» ըսին: Հաց առնելով վերադարձայ գիւղ, բայց սիրտս թշնամութեամբ լեցուած էր Ահմէտի հանդէպ որ գլխուս եկած փորձանքին պատճառ եղած էր:

Ուղղակի իրեն ըսի— Եթէ շարունակես այդ վարմունքդ, պիտի փախչիմ ձեր քովէն:

Անցուցինք մօտաւորապէս ամիս մը եւս: Գիշեր մը գայլերը ջորիներէն մէկը կերան: Իսկ միւս ջորին կռնակէն վիրաւոր էր: Արդէն պանիրն ալ պակսած էր: Ահմէտս պնդեց որ պանիրը կռնակով չալկեմ տանիմ քաղաք: Զուգեցի համակերպիլ, երբ սպառնալիք ըրաւ — լաւ, ըսի, կ'երթամ, բայց ալ զիս չէք տեսներ:

Առնելով պանիրը դժուարութեամբ հասայ քաղաք, առանց ծախելու յանձնեցի իրենց բարեկամներուն, եւ հեռացայ, ալ չվերադառնալու որոշումով: Այսպէսով վերջ կը գտնէր թիւը թուրք եւ քիւրտ աղաներուս, որոնց անունները կուտամ ստորեւ.—

1. Երկիրը՝ Խամըլու գիւղացի, Խասօյի Ըմըրը. 2. Ժանտարմա չէխ Մահմուտ, Անծառ գիւղ. 3. Իր եղբայր չէխ Սոֆի, նոյն գիւղ. 4. Վերջինիս փեսայ Աղիզ նոյն գիւղը. 5. Փախչելով հասայ մեր գիւղը Ըմըրի փեսայ Հիւսէյինի տունը. 6. Դարձեալ Ըմըրի տունը. գաղթի ժամանակ. 7. Հայ կօշկակար Աւետիսին տունը, Լճէ. 8. Մուսթաֆա պէկ Բէ Խալաֆ պէկ, Հայնէ. 9. Դարձեալ ժանտարմա չէխ Մահմուտի տունը, Հայնէ. 10. Մէջցի երեք եղբայրներ Թուրք, որոնց հետ Հայնէէն գացի Տիարպէքիր:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ին

Café dela Gare *ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ* (կայարանին դիմաց)

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ Տիկին Խաչատրեան, Օր. Կնեազեան եւ Գ. Գանթարճեան *Կ'արտասանեն՝* Օր. Օսմանեան, Գ. Գ. Օ. Կարապետեան եւ Օսմանեան

Պէտ գիշերէն մինչեւ լոյս հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը Գ. *ՕՆՈՍԵԱՆի* ղեկավարութեամբ։

Մուտք 4 ֆրանք։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. *ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ*

եւ ճռվմաւորութեամբ *ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ*

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԽՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M. FREISSINET

Գեղարուեստական նոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէսինի «ԱՐԾԻւ» Ֆանֆարի։ Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն։

Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ» Դրադարանին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 Հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին, մասնակցութեամբ Վաղարշապատի «Արծիւ» Ֆանֆարին, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի։

Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական խնջոյք։

Մուտքը ազատ է։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մալաթիոյ կրթասիրաց Միութեան սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, խմբերգ։ Նաեւ քրքջալից զաւեշտ մը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ

Վիէնի *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ* եւ *ԱՊԱՌԱԺ* խումբերու

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին *Մերսիէ Կաթոլիկ* սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ճայկական պարեր։

Մախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք։

ՇԱԼԷԹԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ* խումբի

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Յ.

Հ. Դ

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը։ Գարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անզանցառօրէն։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ապառաժ, Ռոստոմ (Շաւո) բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշտ 9ին Հ. Յ. Դ. «Խամակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Պէքոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

ՉՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

13 rue François Mouthon. Pension «Verada». Métro: Convention

Կը դասախօսէ՝ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ – ԱՆԱՀԻՏ

Նիւթ ունենալով «ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՆԴԷՊ»

Դասախօսութենէն վերջ թէյ։

Հանդէս - Տօնածառ

ՖՐ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 7ին Անկէնի մէջ

Նկատի ունենալ այս Թուականը։

ՕԾՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ

Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Կնքահայրութեամբ ՍԷՆ ԺԷռոմի թաղեցիներուն

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ շրջականերու մեր բարեպաշտ հայրենակիցներուն կը հաղորդենք, որ այս Կիրակի, 22 Հոկտեմբեր 1933, հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի Ս. Օծումը ՍԷՆ Ժէռոմի նորակառոյց Եկեղեցւոյ, նախագահութեամբ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ մասնակցութեամբ Արժ. Քահանայ Հայրերու։

Այս բացառիկ առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցանէ Նորին Սրբազնութիւնը եւ քարոզէ։

Արդ, սոյն մեծահանդէս արարողութեանց կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջականերու բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ապրելու համար հոգեկան օր մը եւ վերյիշելու համար հայրենի հին բարի օրեր։

Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան հոգեկան պաշտօնական արարողութիւն համայն նուիրատուներու եւ անձնուիրօրէն աշխատողներու ննջեցելոց հոգւոյն համար։

Իսկ սոյն արարողութենէն յետոյ Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի պիտի ունենայ աւանդական հանդիսաւորութեամբ Մատաղի օրհնութիւն եւ բաշխում։

Սկզբ. ժամերգութեան ի ժամ 7, Ս. պատարագի 8.30, Ս. օծման 9, քարոզի 11, Հոգեհանգստեան 11.30, Մատաղօրհնէքի 11.45։

Թաղ. Խորհուրդ եւ Շին. Յանձնախումբ

ՍԷՆ ժէռոմ, 14 Հոկտ. 1933

×

ՍԷՆ Ժէռոմի Թաղ. Խորհուրդը եւ Շինութեան Յանձնախումբը իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնենՔ. Գոլուստ Կիւլպէնկեանի որ հազար ֆրանք նուիրեց Եկեղեցւոյս Օծման առթիւ։ Կնիք

Երկու մրցում Մարսէյլի մէջ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 230ին *Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ* (Treize Coins)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբ (*C. N. Phoceint*)ի դէմ

» » փոքրիկները (*F. C. Marseille*)ի դէմ

Կը հրաւիրուին Մարսէյլահայ մարզասէրները։

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել 26, 27, 28, 29, 30 եւ 70 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել* Bld. Oddo։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արբաճեան եւ զաւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ Գէորգ Արբաճեանի *դառնակսկիծ մահուան առթիւ։*

ՇՆՈՐՀԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 18ին Լիոնի Jardin d'Hiver *սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ամուսնութիւնը* Օր. Մաքրուհի Քէշիշեանի *եւ ընկ.* Յակոբ Յարութիւնեանի (*Պոլսեցի*)։ *Այս առթիւ կը յայտնենք ջերմագին շնորհաւորութիւններ։*

Մարսէյլ Բաբգէն Պապոեսֆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253 րիւ ժան Ժաք Րուսօ, Իսի լէ Մուլինօ։ Բոլոր անդամներու եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

Սանասարեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 29ի Կիրակին, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ Գ. Գ. Աքուլեանի *մահուան առթիւ։ Կը հրաւիրուին Սանասարեան բոլոր սաները, ինչպէս նաեւ անոնք, որոնք մօտէն կամ հեռուէն կը ճանչնան հանգուցեալը։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարշամպայի գիւղերէն եւ Սամսոնի որբանոցէն Սեդրակ Մարկոսեան որ 1929ին Յունաստանէն եկած է Ֆրանսա եւ բնակած է Մարսէյլ կամ շրջանները։ Իր հայցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Dildilian. 1, rue St. Médard. Epinay s-Seine (Seine)։

— Եղիսաբեթ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Կիւլիզար Բալթեան, որ կը գտնուէր Tarare. *Ֆրանսա։ Իմացնել Գ. Ճիվան Սոնիկեանի,* 15, rue Tustal. *Bor*deaux (Girond)։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Dameame :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Ոչ, շնորհակալ եմ, ըսաւ Էվլինէն տակաւին Ջղագրգիռ։

— Քնանալէ առաջ միշտ գաւաթ մը կը խմեմ, ջիղերու համար հրաշալի է։

Բացաւ ձեռքի պայուսակը եւ դժուարութեամբ գտաւ շիշ մը։ Երկարօրէն շրթունքները տարաւ, ձեռքին կռնակովը շրթունքները սրբեց եւ սիկառէթ մը վառեց։ Ետոյ կօշիկները հանեց եւ երկնցաւ։ Էվլինէն վառեց գիշերային լոյսը։

— Տակաւին ինքնիրենս կը հարցնեմ թէ, ըսաւ Մեքսիկացին, ո՞րը աւելի հաճելի է, քնանալ գեղեցիկ աղջկան մը համբոյրը բերնին վրա՞յ, թէ սիկառ մը շրթունքին։ Մեքսիկա եղա՞ծ էք բնաւ։ Վաղը ձեզի պիտի խօսիմ Մեքսիկայի մասին։ Գիշեր բարի։

Քիչ յետոյ, իր կանոնաւոր շնչառութենէն Էվլինէն հասկցաւ որ կը քնանայ. շատ չանցած ինքն ալ մրափեց։ Երբ արթնցաւ, Մեքսիկացին վերարկուն հանած էր եւ վրան ծածկած, բայց կեղծամը հանած չէր։ Ցանկարծ աղմուկ մը լսուեցաւ, դռպակներու ճռինչով շոգեկառքը կեցաւ։ Անմիջապէս, մինչ Էվլինէն դեռ չէր հասկցած անցած — դարձածը, Մեքսիկացին վեր ցատկեց սարճանակը ձեռքը։

— Ի՞նչ կայ, պոռաց։

— Ոչինչ, անշուշտ գիծ փոխելու գործողութիւն մը։

Մեքսիկացին իր մահիճին վրայ ինկաւ նորէն, Էվլինէն լոյսը վառեց։

— Շիտակը, որքան խոր կը քնանաք, նոյնքան ալ շուտ կ'արթննաք։

— Արհեստին պահանջն է։

Էվլինէն պիտի հարցնէր թէ ինչ ըսել կ'ուզէր, մարդասպանութիւնները, գաւազրութիւննե՞րը թէ բանակներու հրամանատարութիւնը, բայց վախցաւ որ անզգուշապահութիւն կ'ըլլայ ըրածը։ Զօրավարը պայուսակը բացաւ եւ շիշը դուրս հանեց։

— Դուք ալ կ'ուզէ՞ք, հարցուց ·աւելի աղէկ բան չկայ յանկարծ արթնցածի մը համար։

Էվլինէն մերժած ըլլալով, անգամ մը եւս շրթունքին տարաւ շիշը։ Ետոյ հառաչեց եւ սիկառէթ մը վառեց։ Արդէն խմած էր ամբողջ շիշ մը քօնեակը, անշուշտ քաղաքը պտտած ատեն ալ խմած էր, բայց իր պաղարիւնը կը պահէր։ Բոլորովին չխմող մը աւելի պայծառամիտ չպիտի ըլլար։

Շոգեկառքը շարժեցաւ եւ քիչ յետոյ Էվլինէն նորէն քնացաւ։ Երբ աչքերը բացաւ, լուսցած էր։ Մեքսիկացին արդէն արթնցած էր եւ կը ծխէր։ Սիկառէթի մնացորդներ դիզուած էին գորգին վրայ եւ ծխախոտի կծու հոտ մը կը ծփար խցիկին մէջ։ Ձէր ձգած որ Էվլինէն պատուհանը բանայ, որովհետեւ գիշերուան օդէն կը վախնար։

— Անկողնէս չելայ որ ձեզ չարթնցնեմ։ Ինծմէ առա՞ջ, թէ վերջը կ'ուզէք լուացուիլ։

— Աճապարելիք բան չունիմ։

— Ես հին զինուոր մըն եմ. երկար չի տեւեր իմս։ Ձեր ակռաները ամէն օր կը լուա՞ք։

— Բնականաբար։

— Ես ալ։ Նիւ-Եորք սորվեցայ այդ սովորութիւնը։ Միշտ այն կարծիքէն եմ թէ գեղեցիկ ատամնաշար մը կ'աւելցնէ մարդուս հրապոյրը։

Զօրավարը բերանը ցօղուեց շատաչալից եւ ուժգնօրէն խոզանակը քսեց ակռաներուն։ Ետոյ օ՛տը քօլոնեը կաթեցուց անձեռոցի մը վրայ եւ շփեց երեսն ու ձեռքերը։

Մանրակրկիտ խնամքով սանտրեց կեղծամը։ Էվլինէնին արթնալէն առաջ ձեւը շտկա՞ծ էր, կամ գիշերը չէ՞ր դարձուցած։ Հարցը այն էր որ միշտ իր տեղն էր։

Պայուսակէն ցայտեցուցիչ մը հանեց եւ սեղմելով շապիկն ու պարեգօտը ծածկեց անուշահոտութեան ամպով մը։ Թաշկինակն ալ չմոռցաւ եւ վերջապէս իր բոլոր պարտականութիւնները կատարող մարդումըզոհունակութեամբ, դարձաւ Էվլինէնի։

— Այժմ, ահա պատրաստ բարեկոլս ըսելու։ Այս բոլորը ձեր տրամադրութեան տակ են։ Կրնաք վստահիլ այս օ՛տը քօլոնեըին, Փարիզ ասկէ աղէկը չէք կրնար գտնել։

— Շատ հաճոյակատար էք, ըսաւ Էվլինէն, միայն ջուր եւ օճառ, ահա ինծի պէտք եղածը։

— Ջո՞ւր, ոչ, շնորհակալ եմ, ես միայն բաղնիք առնելու համար ջուր կը գործածեմ, շատ վնասակար է մորթին համար։

Որովհետեւ սահմանագլուխին կը մօտենային, Էվլինէն յիշելով զօրավարին բնազդական շարժումները յանկարծ արթնցած ատեն, ըսաւ.

— Եթէ ատրճանակ ունիք, խորհուրդ կուտամ որ ինծի յանձնէք։ Իմ դիւանագիտական անցագրովս, շատ քիչ հաւանականութիւն կայ որ զիս խուզարկեն, մինչդեռ կրնան ձեր վրայ գտնել եւ փորձանքի կը հանդիպինք։

— Հազիւ թէ զէնքի նման, ճշմարիտ խաղալիք մը, պատասխանեց Մեքսիկացին գրպանէն հանելով լիցուն ատրճանակ մը ահարկու մեծութեամբ։ Նոյնիսկ մէկ ժամուան համար կամովին չեմ բաժնուիր անկէ, ինծի այնպէս կը թուի թէ բոլորովին հագուած չեմ։ Իրաւունք ունիք սակայն, բարդութիւններէ խոյս տանք։ Դռնակը ալ ձեզի կուտամ։ Ես աւելի դանակը կը գործածեմ քան ատրճանակը։

Սակայն աւելի վայելուչ կը գտնեմ։

— Պարզ վարժութեան հարց է, Թերեւս դանակով աւելի հանգիստ կ'ըլլաք։

(Շար.)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՄԵՐՁԱԿԱՅ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Վալքան	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
21
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1933

21 Octobre
1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2323

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՈԳԻՆ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ քրքրել Գերմանիոյ հրաժարման ծալքերը:

Ընդհանուր տրամադրութիւնը բացասական է Գերմանիոյ հանդէպ: Նոյն իսկ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, ուր շատ անակնկալներ կը սպասէին, բայց ոչ այս մէկուն: Գոնէ ոչ այս պահուն:

Ամէն պարագայի մէջ, խզումը իրականութիւն է, եւ բոլոր ենթադրութիւնները անօգուտ են: Հարկ է սպասել մինչեւ նոյ. 12, երբ պիտի կ'ունենան Գերմանիոյ նոր ընտրութիւնները:

Այդ քուէարկութեան արդիւնքն է որ պիտի լուսաբանէ կացութիւնը:

Ջնջուած ըլլալով ընտրական հին ձեւերը, տարակոյս չկայ թէ Հիթլէր պիտի ապահովէ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը:

Նատ կարճ է տրուած հարցումը,— «Համաձա՞յն ես, գրէ «այո» կամ «ոչ»:

Օրուան այս ժամուն, ո՞վ պիտի համարձակէր խաչ դնել «ոչ»—ին տակ: Կես խաչն է որ կը վարէ Գերմանիոյ ինչպէս անոր իւրաքանչիւր զաւկին ճակատագիրը:

Հիթլէր կրնար իր քաղաքականութիւնը հետապնդել առանց որ եւ է խորհրդարանի: Այդպէս ալ ըրաւ իր իշխանութիւնը, նոյնիսկ օրէնսդրական լիազօրութիւններ ստանալով եւ տուն ղրկելով երեսփոխանները:

Բայց, իրեն համար անհրաժեշտ է հանրաքուէն, անգամ մը եւս արծարծելու համար ազգային ոգին, եւ նոր հանգանակին առաւելութիւնները:

«Առաջնորդ»ը կ'ուզէ խմորել, բոցավառել վաթսուն միլիոն ժողովուրդի հոգին, փոխանակ դիմելու անոնց 600 այսքան փոխանորդներուն աջակցութեան, եւ անոնց բերնով խօսիլ արտաքին աշխարհին հետ:

— «Համաձա՞յն ես քու կառավարութեանդ վարած քաղաքականութեան, հանդիսաւորապէս կ'ընդունի՞ս զայն»:

Արդ, միայն քուէարկուները հաշուելով, երբ առնուազն քառասուն միլիոն ձայներ աղաղակեն միաբերան,— «Այո՛», այն ատեն հիթլէրական Գերմանիան պիտի խօսի աւելի բարձր եւ աւելի հեղինակաւոր:

Կ'յատեղ պէտք է փնտռել միւսներուն մտահոգութեան բուն պատճառը:

Նոյնիսկ Ֆաշական Իտալիան ծուռ կը նայի այս նորութեան, որովհետեւ տարբերային հոսանք մըն է որ պիտի ստեղծուի: Ամենաֆալիք մը, որուն յորձանքը շատ հեռուները կրնայ տանիլ:

Կարճ խօսքով, միւսները, Իտալիան ալ միասին, ամէնէն աւելի արծարծուած ոգիէն որ կը խրտչին:

Այս միջոցին միլիոնաւոր օրինակներով կը սպառի Հիթլէրի գիրքը, «Մայն Քամփֆ», որ իր հաւատամքն է:

Այդ գիրքը գրուած էր շատոնց, երբ ազատ քաղաքացի էր հեղինակը:

Այսօր, Հիթլէր միահեծան վարիչն է Գերմանիոյ եւ ոչ թէ պատասխանատու դործիչ մը: Եւ սակայն, չի կրնար խաչ քաշել իր հանգանակին վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, անով պիտի ներշնչէ ու ներշնչուի:

Արդ, պայթուցիկ ռազմանիւթերու շտեմարան մըն է այդ գիրքը. թէ՛ ընկերային եւ թէ քաղաքական տեսակէտով:

Այնտեղ Հիթլէր իր քաղաքական համոզումները կը բանաձեւէ կոպիտ անկեղծութեամբ, միակ ոխերիմ թշնամի հռչակելով Ֆրանսան եւ զինակցութիւն թելադրելով անոր դէմ:

Միայն այս պարագան խոր անվստահութիւն կը ներշնչէ Ֆրանսայի ժողովուրդին մեծամասնութեան: Ուստի, անոր եկող — կարգ վարիչներ մէկ բանաձեւ ունին, երբ կը խօսուի սպառազինութեանց կրճատման մասին,— «Ապահովութիւն»:

Հիթլէրի գիրքը միակ բացատրութիւնը չէ, իրրեւ պայթուցիկ ոգի: Ամբողջ հիթլէրականութիւնն է պայթուցիկ:

Փարիզի մամուլը չորս աչքով կը հետեւի գերմանական բոլոր հրատարակութեանց, թղթատելով ոչ միայն լրագիրները, այլեւ կրթութեան եւ աշխարհագրութեան դասագիրքերը, բանաստեղծութիւնները, վէպերը եւ երգարանները:

Այսպէս, վերջերս պարբերական մը երկու պաշտօնական երգարաններէ կը քաղէր զանազան երգեր, որոնք չափազանց խօսուն են, Գերմանիոյ նոր սերունդին խմորման տեսակէտէն:

Քանի մը հատուածներ, գաղափար մը տալու համար.

— «Ո՞վ կ'ուզէ կռիւի երթալ մեզի հետ, առաջնորդութեամբ Հիթլէրի: Մեր յառաջ պիտի ընթանանք արիաբար: Հիթլէր պիտի առաջնորդէ մեզ: Ժողովուրդներուն ննջեցէք հրացանները: Կրա՛կ: Նորէն լեցուցէք եւ մի ընկրկիք: Կրա՛կ», եւ երբ ձեռնառումբը կը պայթի, մեր սիրտը կը հրճուի»:

Ուրիշ մը, նորէն պատահարար առնուած.

— «Մեր մէջ ո՞ր մարդը ամէնէն աւելի կը սիրուի կիներէն: Զինուորը, նոյնինքը: Տեղակալը, ենթասպան, հասարակ զինուորը ամէն գիշեր նոր գեղեցկուհի մը կը սեղմեն իրենց թեւերուն մէջ: Մենք բոլորս զինուորներ պիտի ըլլանք եթէ ոչ երիտասարդ աղջիկները պիտի լան: Զգուշացէ՛ք: Շարուեցէ՛ք: Յառաջ տուէք: Երիտասարդ աղջիկները այսպէ՛ս կը սիրեն մեզ»:

Ու վերջապէս երրորդ մը, աւելի ռազմաշունչ.

— «Ջախջախենք Վերսայլի շղթաները, փրկուի՛նք Ֆրանսայէն: Բոլորս պատրաստ՝ փրկելու համար Գերմանիան: Մենք միլիոններ ենք»...

Անշուշտ կառավարութիւնները երգերով չէ որ կ'առաջնորդուին:

Բայց, երբ ժողովուրդներու ոգին անդադար կը սնանի պայթուցիկներով եւ ի խնդիր վրէժի, դժուար է զուշակել հետեւանքները:

Նատ աւելի դժուար, երբ հարցը կապ ունի հիթլէրականութեան կամ ֆաշականութեան հետ: Շ.

Մ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐԵՆ ԴԷՊՔԸ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (13 եւ 14 հոկտ.):

«Լ'Օրիան».—Հոկտ. 11ին Միհրան Աղազարեան դուրս ելած էր տպարան երթալու համար: Քանի մը օրէ ի վեր կ'աշխատէր իր թերթին համար, որ շուտով լոյս պիտի ընծայէր: Մէկ ժամ վերջ գնաց Գ. Բենիամին Ժամկոչեանի տունը, ուր միացաւ իր տիկնոջն ու զաւակներուն, ժամը 6ին: Քառորդ ժամ յետոյ, երբ ան խաղաղօրէն կը դառնար իր տունը զաւակներուն ձեռքէն բռնած, անհատ մը մօտեցաւ անոր եւ գնդակ մը արձակեց ականջին ետեւէն: Զոհը վայրկենական ինկաւ եւ մեռաւ: Երբ անոր մօտ փութացին մարդիկ, ոճրագործը ցատկեց օթոյի մը մէջ, որ այդ միջոցին հոդ կը գտնուէր, եւ փախաւ: Մեծ արագութեամբ ինքնաշարժը սուրաց եւ աներեւութացաւ: Տեսնուեցաւ որ ինքնաշարժի թիւը ծածկուած էր:

Լա Սիրի.— Հայ մը որ երէկ իր կնոջ հետ կը գտնուէր Գթութեանց Քոյրերու հաստատութեան ետեւի փողոցին մէջ, յարձակման ենթարկուեցաւ անհատի մը կողմէ, որ ատրճանակի հարուածով զետին տապալեց զայն: Կը կարծուի ոչ այս ոճիրը քաղաքական վրէժխնդրութեան մը արդիւնք է»:

Էլ Ահվալ.— Երէկ կարեւոր ոճիր մը տեղի ունեցաւ: Միհրան Աղազարեան. ծանօթ հայ լրագրող մը, որ կը բնակէր Հանտէք դամի թաղին մէջ իր երեք զաւակներով ու տիկնոջ ժամը 6ին դուրս ելած էր եւ այցելած Մուսաբէթ գտնուող իր մէկ բարեկամին: Անոր թաղէն զնելէ վերջ կարգ մը ուտելիքներ, ճամբան շարունակած եւ հասած է Համատի փողոցը: Հոն երկու անծանօթներ յարձակեցան, որոնց մէկը երեք գնդակ արձակեց, մէկը գլխուն ետեւի մասին դպաւ եւ անշունչ գետին տապալեց: Կինը սկսաւ պոռալ: Խանութպաններ եկան, որոնցմէ Մահմուտ Մրնէյմինէ եւ ուրիշներ լուր տուին Զօգագ Գլաթի պահակատան: Զոհը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց:

«Կինը հարցաքննուելով յայտնած է որ չի ճանչնար ոճրագործները, որոնցմէ մէկը ատրճանակի երեք հարուածներ պարպած է ամուսնոյն վրայ, իսկ միւսը ատրճանակով պաշտպանած ոճրագործը: Անոնք գնդակ պարպած են նաեւ կնոջ վրայ: Վերջը, ոճրագործները փախած են: Ոճրագործը մեքենավարի հագուստ հագած է եղեր եւ գլխուն դրած աղտոտ գլխարկ մը, իսկ միւս ընկերը լաւ հագուած: Հարցաքննիչ դատաւորը կէս գիշերէն մինչեւ ժամը 1 հարցաքննած է վկաները, որոնք միեւնոյն խոստովանութիւնները բրած են:

Եօթը տարի առաջ Հայ Ազգային Ժողովը գումարուած էր Հայոց Պատրիարքարանի մէջ, նախագահութեամբ Գ. Վահան Վարդապետեանի: Ժողովի միջոցին Աղազարեան ներս մտած է եւ գնդակ մը արձակելով կուրծքէն զարկած Վարդապետեանը: Խնդիրը արդարութեան կը յանձնուի: Այն ատեն հարցաքննիչ դատաւոր էր Շէյխ Ազիզ Հաշէմ: Վարդապետեան իր մահէն քիչ առաջ Շէյխ Ազիզին կը յայտարարէ որ զինք զարնողը Աղազարեանն է: Ի վերջոյ դատարանը 15 տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ զայն: Սակայն վերաքննութեան միջոցին հինգ տարուան կ'իջեցուի: Աւարտելէ վերջ այդ շրջանը, կուգայ Պէյրութ եւ կը բնակի Հանտէք էլ Ղամի:

«Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին: Կառավարութիւնը ուժեր դրկած է ապահովութեան հսկելու համար: Քննութիւններ կը կատարուին ստուգելու համար թէ՝ կուսակցական հանգամանք ունի՞ ոճիրը»:

⁂ *Էլ Ահրար* երկու երկար սիւնակներու մէջ, զոհի մասին կենսագրական ծանօթութիւններ տալով, կ'ըսէ թէ «քաղաքական արկածախնդրութիւններն ու ծայրայեղութիւնները սիրող մըն էր»:

Ցետոյ կը յիշէ հին եղելութիւնները, Վարդապետեանի եւ Տէօրուճիի սպանութիւնները, Աղազարեանի բանտարկութիւնը, Հալէպ երթալը, անկէ իբրեւ համայնավար աքսորուիլը, «Էլիթանան»ի խմբագրութիւնը ստանձնելը, սպառնալիքի տակ խմբագրութիւնը ձգելը եւ կ'աւելցնէ.

— «Աղազարեան քէն եւ ատելութիւն ցոյց կուտար համայնավարութեան հակառակորդներուն դէմ եւ ծայրայեղութիւններու կը դիմէր: Այդ պատճառաւ շատցան իր թշնամիները: Ուր որ գտնուէր, կը յայտնէր իր սէրն ու համակրութիւնը Մարքսի գաղափարներուն:

«Աղազարեան վերջը «Ժողովուրդ» անուն թերթ մը հրատարակեց, սակայն այդ թերթը հազիւ 6 ամիս կրցաւ ապրիլ, որովհետեւ Աղազարեան իր գրական կարողութիւնները չէր գործածեր գրականութեան, այլ կուրօրէն կը վատնէր իր քաղաքական ձգտումներուն: Վերջը վերադարձաւ իր կուսակցութեան եւ սկսաւ նուիրուիլ անոր ուժեղացման: Վերջերս համաձայնած էր հրատարակելու «Արարատ» անուն թերթ մը: Այս թերթը կ'ըսուի թէ դաշնակներու վրայ պիտի յարձակէր»:

Ահրար միւս թերթերու պէս կը բացատրէ ոճիրին պարագաները եւ մանրամասնութիւնները ու կ'աւելցնէ.

«Ցարդ յայտնի չէ եղած թէ՝ որուն կողմէ կատարուած է ոճիրը: Մենք կը պահանջենք Ապահովութեան պաշտօնատուներէն որ տենդոտ գործունէութիւն ցոյց տան ոճրագործը գտնելու համար եւ չերկարեն քննութիւնները, չկորսնցնելու համար ոճրին հետքը եւ անմեղները իբրեւ մեղաւոր չմեղադրելու համար»:

Էլ Նիհար կը նկարագրէ ոճրին մանրամասնութիւնները եւ կ'ըսէ.

— «Հայերը կուսակցութիւններ ունին՝ Հնչակ եւ Դաշնակ: Վերջինները շատ հարուստ դասակարգն է: Իսկ Հնչակները ազգային կուսակցութիւն մըն են եւ ստաջիններուն հակառակ: Երբ Հայերը ելան մեր երկիրը կուսակցապետներն ալ միասին ելան եւ հոս սկսան տեւական հակառակութեան ու պայքարի: Այդ պայքարներու հետեւանքով Վարդապետեան սպաննուեցաւ Պապ Իտրիսի առջեւ, անծանօթի մը կողմէ արձակուած երկու գնդակներէն: Աղազարեան մեղադրուեցաւ այդ ոճիրով եւ 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, որ վերջը 4 տարիի իջեցուեցաւ: Տրիպոլսոյ մէջ Դաշնակներու կողմէ մահափորձ կատարուեցաւ, սակայն Աղազարեան զանոնք յանձնեց արդարութեան: Սակայն բաւականաչափ փաստեր չըլլալուն պատճառաւ, անոնք ազատ արձակուեցան:

«Աղազարեան բարձր ուսում ստացած էր եւ վերջերս արտօնութիւն ստացած «Արարատ» անուն թերթ մը հրատարակելու: Իր թերթին մէջ Դաշնակներու գաղտնիքները երեւան պիտի հանէր»:

— · —

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարութեան մամուլի դիւանը ազդարարեց օտար թղթակիցներուն եւ մասնաւորապէս Ամերիկացիներուն՝ ո՛ր եւ է լուր չղրկել գերմանական թերթերուն: (Գերմանական թղթակիցները վտարուած են):

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բացարձակապէս կը հերքէ այն զրոյցները թէ Ֆրանսան ալ պիտի լքէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Իտալիան պիտի բարեխօսէ՞

Օրուան ամէնէն ծանրակշիռ խնդիրը կը կազմէ Գերմանիոյ բռնած ընթացքը: Միւս մեծ պետութիւնները պազարիւն ձեւանալով հանդերձ, չեն կրնար պարտկել իրենց խոր մտահոգութիւնը:

Քանի մը օրէ ի վեր կը խօսուէր թէ խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրուին չորսերու դաշինքն ստորագրող պետութիւնները,— Անգլիա, Իտալիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա, Պ. Մուսոլինիի նախաձեռնութեամբ: Իտալական կառավարութիւնը կը հերքէ այս լուրը, կանխահաս գտնելով այդպիսի խորհրդակցութիւն մը: Բայց եւ այնպէս, Հռոմի մէջ կուսակից են գլխաւոր պետութեանց խորհրդակցութեան մը, սպասելով նպաստաւոր առիթի մը: Թերթերը կը գրեն թէ՝ Ֆաշական քաղաքականութիւնը երբեք այսքան ծանր տագնապի մը մատնուած չէր երկար ատենէ ի վեր: Հիթլէրի վերջին ճառը, որքան ալ չափաւոր ըլլայ, չէ փարատած մտահոգութիւնը: Այսպէս կամ այնպէս, Իտալական կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ, բարեխօսելու եւ ճամբան հարթելու համար: Այս եղրակացութիւնը կը հետեւցնեն Իտալական մամուլին հրատարակութիւններէն: Կիսապաշտօնական թերթ մը կը մեղադրէ Ֆրանսան թէ շատ քաշքշեց զինաթափութեան բանակցութիւնները: Ուրիշ թերթ մը կը մեղադրէ Գերմանիան՝ իր բռնած ժխտական դիրքին առթիւ եւ կը դատապարտէ ժողովուրդին ուղղուած կոչը, որ պարզապէս անելի մը պիտի յանգի: Զրոյցի մը համաձայն, Մուսոլինի մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկած է Պերլին, օգնելու եւ յատուկ յանձնարարութեամբ: Ուրիշներ կը հերքեն այս լուրը, յայտարարելով թէ Մուսոլինի առ այժմ սպասողական դիրք բռնած է եւ կը սպասէ պատեհ ժամուն:

⁂ Մամուլին ուղղուած յայտարարութեամբ մը, Պ. Հէնտըրսըն կ'ըսէ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը լքելով եւ չորսերու դաշինքին դիմելով, կացութիւնը ոչ միայն չպիտի պարզուի, այլեւ անվստահութիւնը պիտի սաստկանայ: Իր կարծիքով, չորսերու դաշինքը պէտք է օգտագործուի որոշ պարագաներու մէջ, գիւրացնելու համար համաձայնութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը հոկտ. 19ին պաշտօնապէս Ազգերու Դաշնակցութեան դիւանին հաղորդեց իր հրաժարումը:

«Համաձա՞յն ես, գերման եւ գերմանուհի»

Ինչպէս գրեցինք, Գերմանիոյ նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյեմբեր 12ին: Այս առթիւ պատրաստուած քուէթուղթերուն վրայ կը գտնուի հետեւեալ հարցարանը

— «Դո՛ւն, գերման այր, եւ դո՛ւն, գերման կին, համաձա՞յն ես քու կառավարութեանդ քաղաքականութեան: Տրամադի՞ր ես յայտարարելու թէ ան կը ներկայացնէ քու սեփական ըմբռնումդ եւ սեփական կամքդ եւ պատրա՞ստ ես հանդիսաւորապէս ճանչնալու զայն»:

Այս հարցարանին վերեւ, քով քովի գրուած են «այո» եւ «ոչ» բառերը իսկ անոնց տակ՝ երկու պզտիկ քառակուսիներ: Ընտրողը խաչ մը պիտի դնէ այս քառակուսիներէն մէկուն մէջ, համաձայն իր համոզման:

Անմխարագրելի բարբարոսութիւն մը

Երկու հազար «քաղաքակիրթ» Ամերիկացիներ

ԿԸ ՓԱԽՑՆԵՆ, ԿԸ ԿԱԽԵՆ, ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ ԿԸ ՔԱՇՔՇԵՆ ԵՒ ԿԸ ՎԱՌԵՆ ՍԵՒԱՄՈՐԹ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 19 թուակիրով.—

Մէրիլէնտի նահանգին Փրինսէս Ան (Աննա) քաղաքին մէջ, անցեալ գիշեր տեղի ունեցաւ զարհուրելի դէպք մը որ պատմական պիտի մնայ:

Սեւամորթ մը, Ճորճ Արմվուտ, 24 տարեկան, ամբաստանուած էր թէ պղծած է 84ի տարեկան սպիտակամորթ պառաւ մը: Սեւամորթը քաղաքին բանտը փոխադրուած էր երկուշաբթի օր, իբրեւ աւելի ապահով քան Պալթիմորի մէջ: Դատաւորը երաշխաւորած էր թէ իր քաղաքին բնակիչները բարեմոյն մարդիկ են...

Եւ սակայն, երբ մութը կոխեց, երկու հազար հոգինոց խուժան մը խռնուեցաւ բանտին առջեւ եւ պահանջեց որ իրենց յանձնեն սեւամորթը: Ցիսուն ոստիկաններ ի զուր փորձեցին ցրուել բազմութիւնը, արտասուաբեր ռումբերով: Երբ ռազմանիւթը սպառեցաւ, խուժանը ոստիկաններուն վրայ յարձակեցաւ եւ ծանրապէս վիրաւորեց 5—6 հոգի: Ցետոյ, գերան մը առնելով, խորտակեց բանտին դուռը: Ցուցարարները բռնեցին սեւամորթը, որ լեղապատառ օգնութիւն կ'աղաղակէր: Խուժանը կ'ոռնար,— «Սատկեցուցէք, կտոր կտոր ըրէք»:

Ցուցարարները բանտարկեալը բռնելով տարին դատաւորին առջեւ, հագուստները հանեցին, վիզէն չուան մը անցուցին եւ կախեցին ծառէ մը: Խեղճ դատաւորը ի զուր կը ճգնէր խելքի կանչել խուժանը: Հինգ վայրկեան վերջը, սեւամորթը վար առին: Արդէն մեռած էր, բայց ամէնէն կատաղիները չուանէն բռնելով դիակը ինքնաշարժի մը կապեցին եւ քաշքշեցին փողոցներուն մէջ: Ցետոյ խարոյկ մը շինեցին մեծ պողոտային վրայ եւ կրակի տուին: Ահաւոր բաղդ մուքիւն մը խռնուած էր, դիտելու համար խարոյկը: Դատաւորը խորապէս աղդուած, կառավարութենէն պահանջեց որ ձերբակալէ եւ պատժէ այս բարբարոսութեան գլխաւոր պատասխանատուները:

Ծանր կացութիւն Չեխոսլովաքիոյ մէջ

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, որուն համաձայն պիտի կրնայ դադրեցնել որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան գործունէութիւնը կամ լուծել կուսակցութիւնը: Օրէնքին խստութեան ենթակայ են նաեւ այն առեւտրական ընկերութիւնները, արհեստակցական ընկերակցութիւնները կամ ուրիշ հաստատութիւններ որ կապ ունին արգիլուած կուսակցութեան հետ: Օրէնքին տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը պիտի կրնայ գրաւել կուսակցութեան գոյքերը, արգիլել թերթերու հրատարակութիւնը եւ չեղեալ հռչակել երեսփոխաններն եւ ծերակուտականները:

Այս օրինագծով, օրինական վաւերացում պիտի ստանայ գերման ազգային – ընկերվարական եւ ազգային կուսակցութեանց լուծումը, որ տեղի ունեցաւ վերջերս:

ՓԱՌԱՒՈՐ ՑՈՅՑ ՄԸ Ի ՊԱՏԻՒ ԴՐՕՇԻ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ-ԱԶԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԺԱՌԸ, ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք»էն կ'ամփոփենք հետեւեալ թղթակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ անմախընթաց պատկեր մը ազգային խանդավառութեան եւ կորովի:

Սեպտ. 24ին, Ֆիլատելֆիայի հայութիւնը պատշաճ շքեղութեամբ իր յարգանքի տուրքը տուաւ ազգային Եռագոյնին՝ Քըմբըլէնթի Սենթր ընդարձակ սրահին մէջ, անախընթաց բազմութեան մը ներկայութեան:

Այս ազգային տօնակատարութենէն անմասն չմնալու համար, եկած էին Հայեր ոչ միայն մօտաւոր եւ հեռաւոր արուարձաններէ, այլեւ հեռաւոր քաղաքներէ, ինչպէս Թրենթընէն, Բէմտընէն, Պալթիմօրէն եւ Ուաշինկթընէն:

Հակառակ օրուան խեղդիչ տաքին, ժամանակէն շատ առաջ հետաքրքիր եւ անհամբեր բազմութիւն մը եկած էր տեղ գրաւելու սրահին մէջ, որ արդէն լեցուած էր ու պզտիկ կուգար հսկայ բազմութեան համար: Շատեր մինչեւ վերջը գինուորի կարգապահութեամբ ոտքի վրայ մնացին՝ մուտքի միջանցքներուն եւ սրահին պատերուն տակ:

Հանդէսի բացման անհամբեր սպասող հանդիսականները սկսան խլրտիլ եւ ծափահարել. երեկոյեան ժամը 8.30ին բացուեցաւ հանդէսը.

Սրահի լոյսերը մարեցան եւ բեմին մեծ վարագոյրը կեդրոնէն բացուելով՝ ինք իր վրայ ծալլուեցաւ:Կենդանի պատկեր մը, բեմին խորքէն բնական մեծութեամբ «Անծանօթ Զինուոր»ը խորհրդանշող յուշարձան կոթող մըն էր որ երեւցաւ գունաւոր եւ հեռարձակ լոյսերուն տակ, անոր ճակատին վրայ հետեւեալ վերտառութիւնը՝ «Անմահ նահատակներու յիշատակին», իսկ տակը մեր ազատութեան երգէն Մ. Նալպանտեանի երգէն քառեակ մը.—

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգի,
Ազատութեան կը զոհուի:

Ցուշարձանի աջ ու ձախ կողմերը երկուական հայ զինուորներ պատուի կեցած զէն ի ձեռին, ապա բեմի աջ կողմէն ուրիշ զինուոր մը երկիւղած քայլերով մօտեցաւ նահատակներու շիրիմին եւ ծաղկեպսակ դրաւ վրան ու ապա զինուորական բարեւ տալով հեռացաւ: Վարագոյրը կամաց կամաց գոցուեցաւ եւ հանդիսականներ հաղիւ ուշքի եկած այս յուզիչ պատկերին տպաւորութեան տակ՝ սկսան խելայեղօրէն ծափահարել:

Հանդէսի ատենապետ Գ. Գ. Նուպէճեան, մէկը այս գաղութի սիրուած եւ յարգուած չէզոք ազգայիններէն, առաջ գալով՝ հանդէսը բացուած յայտարարեց:

Ապա տեղի ունեցաւ ազգային դրօշակի թափօրը:

Հ. Ց. Դ. Փառանձեան միութեան երկսեռ անդամներէ բաղկացած մեծ խումբը ընկ. Ա. Մալումեանի ղեկավարութեամբ սրահի մուտքին կողմէն հանդարտ քայլերով յառաջացաւ դէպի բեմ: Թափօրի առջեւէն կը քալէին դրօշակակիրներ՝ ամերիկեան աստղազարդը եւ Եռագոյնը ի ձեռին: Անոնց հետեւեցան վեցեակ մը դեռատի օրիորդներ՝ հագուած հայկական Եռագոյնի գոյներովը: Հնչեց ամերիկեան ազգային քայլերգը՝ Գ. Եարտըմեանի դաշնակի մասնակցութեամբ:

Թափօրը հասաւ բեմին առջեւ, դրօշակակիրները գրաւեցին իրենց տեղերը՝ բեմին աջ եւ ձախ կողմերը: Անոնց կողքին կարգով շարուեցան դրօշակի գոյներով հագուած օրիորդները:

Նորէն բացուեցաւ վարագոյրը: Այս անգամ հանդիսականներու աչքին պարզուեցաւ ուրիշ կենդանի պատկեր մը: Մեր հայրենիքի դարաւոր տիտանը՝ ալեւոր եւ խրոխտ Մասիսը իր ձիւնապատ ճակատով. անոր փէշերուն տակ փռուած՝ Արարատեան դաշտը, զոր ակօսելով կ'անցնի մեր խենթ ու տրտում Արաքսը...

Մինչ հանդիսականները սրտի յուզումով կը դիտեն այս վեհ եւ ներշնչող տեսարանը՝ հորիզոնին վերեւ, Մասիսի կատարին վրայ կը բարձրանայ Հայ Եռագոյնը՝ շքեղօրէն պարզելով իր ծալքերը օդին մէջ եւ հոն կը մնայ մինչեւ վերջ:

Խորունկ յուզման հոսանք մը անցաւ հանդիսականներու մէջէն եւ փոթորկալի ծափեր ողջունեցին մեր պանծալի դրօշակը:

Սրահը չէր հանդարտած՝ երբ կարգալի յանձնախումբի անդամներէն՝ Գ. Ց. Փէջմեզեան առաջ նետուեցաւ Եռագոյնը ձեռքին՝ հրաւիրելով հանդիսականները ոտք ելլելու, միասին երգելու համար «Մեր հայրենիք»ը:

Ժողովուրդը միաբերան երգեց՝ խոր յուզումով եւ ջերմ սիրով:

Հանդէսին առաջին ատենախօսը եղաւ գաղութիս ծանօթ եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան մտաւորական դէմքերէն Գ. Մարտիրոս Խորղանեան, որ ըսաւ հետեւեալը.

— «Ես Դաշնակցական չեմ, բայց ատիկա պատճառ մը չէ, որ Եռագոյնի դէմ մղուած պայքարին համար, Դաշնակցականներու հետ միասին չխօսիմ այս միեւնոյն բեմէն:

«Ես իմ խօսքը կ'ուղղեմ մասնաւորաբար իմ Ռամկավար-Ազատական ընկերներուս, որոնք դժբախտաբար այստեղ չեն: 1920էն ասդին մեր կուսակցութիւնը շեղած է իր յեղափոխական ծրագրէն եւ դարձած է վերաշինական միութիւն մը:

«Ես գաղափարապաշտ եմ, հոգ չէ թէ իմ կուսակցութիւնս ջախջախէ մեծամասնութեամբ չի բաժներ իմ գաղափարներս: Ես անվախօրէն կը յայտարարեմ որ՝ իրական եւ հայրենասէր Ռամկավար մը պէտք է միշտ պաշտպան կանգնի սրբազան Եռագոյնին եւ պայքարի բոլոր անոնց դէմ, որոնք կը համարձակին մեր Եռագոյնը անարգել:

«Ի՞նչ է իրականութիւնը ներկայ Հայաստանի մէջ: Ցարական Ռուսաստանին յաջորդած է Սովիէթական Ռուսաստանը: Ինչո՞վ այս երկուքը իրարմէ կը տարբերին: Ռուսաստանը ըլլայ համայնավար թէ հանրապետական, միապետական կամ այլ ինչ, կը մնայ իր իսկութեան մէջ Ռուսական տէրութիւն մը՝ իր շահերով եւ իր հոգեբով:

«Ձիս չի հետաքրքրեր թէ ո՞ր շափով Հայաստանը կը յառաջդիմէ. անոնք որ կը պաշտպանեն ներկայ Հայաստանի տնտեսական գետնի վրայ ձեռք բերած յաջողութիւնները, չեն տեսներ թէ այդ տնտեսական, մշակութային, թատրոնի եւ գրականութեան յառաջդիմութեան խորքին մէջ Լենինի փառաբանութիւնն է, որ կը կատարուի:

«Անհաղին խրամատ մը կայ մեր այսօրուան եւ անցեալի գրականութեան միջեւ: Առէք այս օրուան նոր սերունդը: Վտանգը ահա այդ սերունդին մէջ է: Բոլշեւիկները հանած են այդ սերունդի մէջէն հոգին եւ ոգին եւ ջնջած են ամէն ինչ:

«Մենք երկու տէրերու չենք կրնար ծառայել: Մենք ունինք ազգային եւ քաղաքական դատ մը եւ ցորչափ չէ լուծուած այդ դատը՝ մենք պիտի պայքարինք մեր անկախութեան եւ ազատութեան համար»:

Մեր երկրորդ ատենախօսն եղաւ տեղւոյս չէզոք «Հայ Սիրտ» թերթի Լամպրուն խմբագիր Գ. Ց. Փէջմեզեան, որ ըսաւ հետեւեալը.

— «Քանի մը տարիէ ի վեր ձայներ մը լսուեցան մեր ազգային դրօշակին դէմ, մինչեւ հասաւ յուլիս 1ը, երբ տեղի ունեցաւ անապատելի դէպք մը՝ ընդդէմ մեր դրօշակին:

«Մեր սրբազան Եռագոյնը անարգողները ազգային դաւաճաններ են եւ հայրենասէր Հայեր չեն կրնար երբեւիցէ ներել անոնց:

«Մենք չէզոքներս ոչ Դուրեանի հետ գործ ունինք, ոչ Ռամկավարներուն եւ ոչ ալ Դաշնակցականներուն. բայց ով որ անարգէ մեր պաշտելի Եռագոյնը, մենք զայն պիտի ատենք մեր ամբողջ հոգիով:

«Ձեզմէ ո՞վ արդեօք մէկէ աւելի զոհեր տուած չէ այս դրօշակին համար, որ սուրբ է, որ անհրեւոյթ քաջեր է տարագրութեան եւ աքսորի ճամբաներէն, տեսած է հարսներու եւ մանուկներու մահը: Ի՞նչպէս կարելի է արիւնով ներկուած եւ սրբասուրներու մէջէն անցած այս դրօշակին հանդէպ քէնամական դիրք բռնել»:

Վերջին ճառը խօսեցաւ ընկ. Գ. Նժդեհ, ժամանակագրայ, ս չէ..ոլով

— «Աշխարհը գժբախտութիւնը դուրսէն չի գար. ազգ մը դժբախտ է երբ ինքնաճանաչ չէ. դժբախտ է, երբ ան կը հեռանայ իր դրօշակէն: Ազգ մը կենդանի է սակայն, երբ անոր մէջ կը խօսի ցեղի ոգին:

«Ո՞վ է հայ ցեղը: Պատմաբան ժօրժ Մօրկանը կ'ըսէ որ՝ աշխարհի երեսը քսան անգամ փոխուած է, բայց Հայը դարձեալ յարութիւն է առած: Որքան իրաւունք ունի պատմաբանը:

«Ինկաւ Անին, բայց յաղթական ու չենարար հայ բազուկը հիմնեց Կիլիկիան: Ինկաւ Կիլիկիան, բայց Հայը ունեցաւ իր քաղաքական անկախութիւնը — Լեռնահայաստանի մէջ, Սիւնիքի եւ Արցախի բարձունքներուն վրայ:

«Վեց հարիւր տարուան ընթացքին մենք ունինք տասնեակ զօրավարներ Բիւզանդիոնին, Պարսկաստանին, Աբեսինիոյ եւ Արեւմուտքին: Սորվէ ցեղը՝ Հայը տուաւ 12 թագաւորներ բիւզանդական կայսրութեան, տուաւ զօրավարներ օտար բանակներուն, դեռ վերջերս ան տուաւ մի Եփրեմ Պարսկաստանի: Այս ի՞նչ տեսակ ցեղ է. ինքը ատրուկ եւ նուաստ, ինքը թագաւորեի, թագաւորներ եւ զօրավարներ կուտայ օտարներուն:

«Անասահման զոհերու գնով ստացուեցաւ մեր դրօշակը. ան սատուածային է, ան մեր ցեղին դէմքն է: Տեղահանութեան օրերուն հայ ազգը իր կէսը զոհաբերեց անոր համար: Եթէ վար առնենք այս արիւնոտ դրօշակը, ի՞նչ պիտի կրնանք բարձրացնել անոր տեղը: Մարդիկ կան սակայն, որոնք առանց ամչնալու կ'ըսեն — Վար առէք դրօշակը եւ դարձէք զգուշի ասրուկ»:

Ընկ. Նժդեհ փակեց իր դեղեցիկ բանախօսութիւնը, յիշելով յուզիչ պատմութիւնը երկու աչքէն կոյր Պուլկարին, որ երբ, կը լսէ որ իր հայրենիքն ազատագրուած է, ցանկութիւն կը յայտնէ իր մատներով շօշափելու Պուլկար զինուորին զգեստը, անոր սուրը, կապոցը եւ Պուլկար ազգային դրօշը: Երբ կը կատարուի ցանկութիւնը կոյրին, գժբախտ մարդը յուզումով եւ երկիւղածութեամբ կ'ըսէ — «Ես այլեւս կոյր չեմ, ես կը տեսնեմ»: Գիտի գայ անշուշտ օրը, իրաւ ընկեր Նժդեհ, երբ ամէն մարդ իր մատներով պիտի շօշափէ մեր Եռագոյնը եւ պիտի ըսէ — «Ես այլեւս կոյր չեմ. ես կը տեսնեմ դրօշակը»:

ՆԿԱՐԻՉ

Վարդան Մախոխեանի

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ
40ԱՄԵԱԿԸ

— • —

Այվազովսկիէ վերջ՝ Հայերս պատիւն ունեցանք ողջունելու ուրիշ աշխարհահռչակ ծովանկարիչ մը, Վարդան Մախոխեան: Առաջինը 19րդ դարու վիպականութեան ամենամեծ գեղարուեստագէտներէն մին էր, պատուուած ոսկի շքանշաններով իր ժամանակի կայսրերէն ու թագաւորներէն, երկրորդը 20րդ դարու մեր ժամանակի կրթութեան մէջ՝ բարձրաքանդակ, հանճարեղ ծովանկարիչ, որ իր կարգին արժանացաւ Վիլհէլմ Բ-ի ժիւրիին անդամակցութեան, Ֆրանսայի հանրապետութեան պատուոյ լեգէոնի շքանշանին եւ ընդհանուր բարձր գնահատութեան:

Նկարչին ծննդավայրն է Տրապիզոն, ծովեզերեայ վաճառաշահ քաղաքը, ուր 1871ին աշխարհի լոյսը տեսաւ ան: Սեփականեան վարժարանը յաճախելէ ետք իբր 20 տարեկան երիտասարդ՝ Պերլին կ'անցնի, ուր կը յաջողի մտնել Գեղարուեստից ճեմարանը (1891): Երեք տարի ուսուցչապետ Կուտէի եւ Գրախտի նման մեծահռչակ նկարիչներուն կ'աշակերտի եւ 1894ին գոհունակութեամբ կ'արձակուի իր ծովանկարչութեան ուսուցիչ Կուտէէն որ ըսած է. «Այլեւս անոր (Մախոխեանի) սորվեցնելիք բան չունիմ ես»: Ու երբ փոքր յիշատակ, Մախոխեանի կը նուիրէ իր գեղեցիկ էթիւտներէն մին: Ահա այդ թուականէն ի վեր, Մախոխեան կուզայ արդարացնել իր վրայ դրուած փայլուն յոյսերը, ոչ միայն մեր փոքր և անտէր ազգին այլեւ ամբողջ աշխարհի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ: Ծովանկարչին դիմապատկերը բնութեան զօրութիւններուն հետ հաւասարակաց բան մը ունի, անիկա կը զգացնէ մեզի թէ ինքը ամէնէն դժուարերճ տարրի մը հետ երկար ու գիւցազնօրէն պայքարած է, ու համաձայնեթիէպօ-Սիրանի, կը բաւէ դիտել իր դէմքը որ հզօր արտայայտութիւն մը ունի եւ նայուածքը՝ փայլ, հասկնալու համար թէ բնութեան եւ իր ուժերուն միջեւ ներդաշնակութիւն մը կայ:

Քառասուն տարի է, որ Մախոխեան կ'իշխէ Եւրոպայի գեղարուեստական ասպարէզին վրայ, իր նոր ու հոյակապ նկարահանդէսներով: Իր պատկերները, հակառակ ժամանակի վատութեան, մեծ գիներով ձեռքէ ձեռք յափշտակուած են միշտ: Նիսի թանգարանին մէջ անիկա ունի «Լը Գաթէյ» հրաշալի կազմածով նկարը:

Իր մեծղի ծովանկարներէն յիշենք «Մեծ պահը ովկիանոսի մէջ», «Պաքըրոլի լուսաբացը», «Փոթորիկը Սարբ Կզզիի մօտ», «Լուսնի լոյսը Պըլատոնիայի մէջ», եւն.:

Բնանկարներէն գրաւիչ են՝ «Թոսական գիւղը», «Ձմեռնային երեկոները», «Պոնեմական գիւղակը»:

Իր անթիւ նկարներն ամէն տեղ հասած են եւ կը կազմեն թանգարաններու, դահլիճներու եւ հիւրասենեակներու պսակ - զարդերը:

Այս բեղնաւոր ու վաստակաւոր արուեստագէտը, որ իր անձին մէջ շիջնեց ամբողջ հայութեան մտաւոր ու արուեստի ընդունակութիւնը, եւ զայն ցուցադրեց ու տակաւին կը շարունակէ ցուցադրել համայն աշխարհի քաղաքակրթութեան, այս արուեստագէտը իր 40ամեայ գործունէութեան առիթով արժանապէս պատուելն ազնիւ պարտքը պէտք է ըլլայ ամբողջ հայութեան: Անիկա գեղեցիկ յիշատակ մը պիտի մնայ տառապած ծովանկարչին մէջ, միանգամայն քաջալերանք մը անոնց որ գեղարուեստի ճամբէն այնքան անմխիթարօրէն կը քալեն ներկայիս:

Ես անկախ այս պատեհութենէն, Այվազովսկիէ վերջ նիւթ էի ըրած Մախոխեանը, որուն մասին գիրքս վերջացնելու մօտ եմ: Գեղեցիկ բարեդիպութիւն մը պիտի համարեմ, եթէ այդ գործս գայ հասնի իր յոբելեանին որուն փառաւորութեան մէջ՝ բնական է, կը վայելէ որ լայն ընծայաբերութիւն ունենան հայ արուեստագէտները ու ճշմարիտ հայրենասէրները:

Մախոխեան անվիճելիօրէն դաղթահայութեան ամէնէն ակնբախ արուեստագէտն է: Կը յուսանք, իր փառաւորումը պիտի հաւասարի իր մեծութեան, շնորհիւ ճշմարիտ ազգասէրներու եւ օտար մտերիմ շրջանակներու:

Հ. ԱՆԴՐԷԱՍ ՃԸՐԼԱԳԵԱՆ
(Վիեն. Մխիթարեան)

Թուրքերը...
ինչպէս որ են

— ○ —

Վերջերս Թուրքերը ախտաբանական մեծխօսիկութիւն մը ցոյց տալ սկսան, — փորձեցին փոխել տիեզերական պատմութեան աւանդութիւնները, ամէն բան ուզելով սկսիլ Թուրքերու երեւումէն պատմութեան մէջ, ըսին նոյն իսկ թէ Թուրքերը գոյութիւն ունէին ... պատմութենէն ալ առաջ, ինչպէս գոյութիւն պիտի ունենան պատմութենէն ... վերջն ալ: Իրենց հետ... Հայերն ալ սկսան նազարաթ զարնել, — քանի մը ազատ քիրմաներ: Զարմանալի էր սակայն տեսնել որ Եւրոպացիներ, ֆաղաֆական դէմքեր եւ մտաւորական հեղինակութիւններ, հաւատք ընծայեցին բրֆական այդ բարբանջանքներուն, նոյն իսկ իրենք ալ ծայնակցեցան Թուրքերու ինքնագովութեան:

Ահա փրանսացի մտաւորական մը, Էտկար Պլոշէ, Փարիզի Ֆրանս. Ազգ. Մատենադարանի պարսկական, արաբական եւ թրֆական ձեռագիրներու բաժնին պետը, հեղինակութիւն մը պրպտելեան գրականութեան պատմութեան մէջ, հետեւեալ վկայութիւնները կուտայ Թուրքերուն, թուրք մշակոյթին ու ֆաղաֆակրթութեան մասին:

ԽՄԲ.

Թուրքերու ցեղային յատկանիշերը.— Դեղնորակ է իրենց դէմքը, աչքերը կիպաւոր (bridé), այտոսկրերը դուրս ցցուած (է. Պլոշէ, Արեւելեան ձեռագիրներու ծաղկանկարումը, Gazette des Beaux - Arts, 1926, էջ 12):

Թուրքերու բարբարոսութիւնը.— Գաւազանելու Թիւրքմէնները Թոմուրտներէն, նոյն իսկ Ճենկիզ - խանի սերունդին աշխարհակալներէն աւելի աւերողներ են, կը ներկայացնեն կատարեալ տիպարը թափառաշրջիկ Թուրքին, քաղաքակրթութենէ զուրկ աւազակներուն: Երբեք չկրցան բարձրանալ, որքան գիտցան բարձրանալ Մոնկոլները եւ Թիմուր Քէօրկէնի սերունդը, հասնելու համար կեանքի մը որ կազմակերպուած ըլլար ամուր եւ կայուն խարիսխներու վրայ, մտքի պահանջներուն եւ արուեստի մտահոգութիւններուն որոշ տեղ տալու չափ:

Այս բարբարոսներուն (Թուրք եւ Տոնղուզ) միակ ճարտարարուեստն էր պատերազմը: Անոնք չէին սիրեր նստակեաց քաղաքակրթութիւնը:

Ալթայեան ցեղերը, Թուրք կամ Տոնղուզ, երբեք քաղաքակրթութիւն չունեցան, որպէսզի առեղծէին անկախ արուեստ մը, թրքական արուեստ մը:

Անոնք խոլամութեան խառնուեցան առանց գաղափար մը, արհեստ մը, արուեստ մը բերելու իրենց հետ, առանց գիտնալու ուրիշ բան, բայց եթէ ձի վազցնել, սուր բռնել, ճիշդ ինչպէս Արաբները, երբ հեռացան իրենց աւազուտներէն եւ փութացին խուժել, առանց բան մը փոխելու, քաղաքակրթութիւնը այն երկիրներուն, որոնց տիրեցին:

Թուրքերը, սելճուկ, մոնկոլ, օսմանլը, եղած են միշտ վայրագ զինուորներ, որոնք բանակ դրած են, երկու կամ երեք դար, այնպիսի տեղերու մէջ, զորս ամայացուցած են, եւ յետոյ անհետացած պատմութենէն (է. Պլոշէ, Արեւելեան ձեռագիրներու նկարազարդումը, Société Française de reproductions de manuscrits de peinture, 1914 - 1920):

Թուրքերը ոչ մէկ բաժին ունին կեդր. Ասիոյ արուեստի կազմութեան մէջ.— Չինական արուեստի քանի մը տարրազներու եւ հնդկական արուեստի համախառնումը, զոր ստեղծեցին կեդր. Ասիոյ Չինացիները, ոչ մէկ բաժին ունի իր մէջ Թուրքերէն, որոնք բոլորովին վայրի էին (է. Պլոշէ, Տանօթութիւններ Մաքքոյի հաւաքածոյին ձեռագիրներուն մասին, էջ 328):

Թուրքերը Բիւզանդիոնէն ու Պարսիկներէն առած են իրենց քաղաքակրթութիւնը.— Թուրքերու գրական եւ գեղարուեստական անկարողութիւնը.— Կարելի է խօսիլ արուեստի մասին, մինչեւ գեղարուեստական յըղացման որոշ կէտ մը, երբ հարցը Պարսիկներու մասին է, սակայն Թուրքերը, ոչ իսկ աւելի քան Արաբները, երբեք հետաքրքրուած չեն այդպիսի տեսակէտներու մասին, ոչ ալ անոնց բացարձակ կամ յարաբերական արժէքին մասին: Առանց խօսելու Սիպերիոյ կամ Թուրքեստանի աղքատիկ ժողովուրդներուն մասին, կրնանք ըսել թէ Թուրքերու գեղազանց տիպարը կը կազմէ Օսմանլը ժողովուրդը, որ Վոսփորի եզերքը չկրցաւ տանիլ ոչ գեղարուեստական գաղափար մը, ոչ ալ գրական ներշնչում մը, ոչ իսկ քաղաքակրթութեան ամենադոյզն մէկ երեւոյթը: Թուրքերը իրենց գիրը փոխ առին Պարսիկներէն, դարձեալ Պարսիկներէն առին իրենց համեստ բառարանը, Պարսիկներէն առին իրենց ամբողջ գրականութիւնը, արձակ կամ ոտանաւոր, Պարսիկներէն առին իրենց ամբողջ զարդանկարչական տարրազները, Բիւզանդիոնէն առին իրենց ճարտարապետութիւնը, ընդօրինակելով կամ ընդօրինակել տալով Այա - Սոֆիան: Անոնք ընդօրինակեցին ինչ որ գտան, հոն ուր գտան, եւ պահեցին այդ ընդօրինակութիւններուն տիպարը, զարերու ընթացքին, առանց բան մը փոխելու, իրրեւ անհասկնալի տարրեր, կրկնելով մեքենաբար, ինչպէս կ'ընեն անմշակ, նախնական անդիմակից ժողովուրդները (է. Պլոշէ, Արեւելեան ձեռագիրներու նկարները. Société Française de reproduction de manuscrits à peinture 1914 - 1920, էջ 201).

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԶԳԵՍՏՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՓՈԽԵՆ

Թայմզի քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, բոլշեւիկները կ'աշխատին յեղափոխութիւն մը կատարել նաեւ կիներու հագած զգեստներու ձեւին մէջ

Արդարեւ արուեստի գործավարը հրահանգած է, առ որ անկ է, կիներու համար պատրաստել այնպիսի հագուստներ, որոնց զարդանկարումը կատարուի համաձայն «յեղափոխական» պահանջներու, եւ ոչ թէ քաղքենի աւանդութիւններու: Այսպէս կիներու զգեստները եւս պիտի օգտագործուին քարոզելու բոլշեւիկեան կարմիր բարիքները: Եւ ահա հագուստներ, շրջազգեստներ, որոնք արմանք - զարմանք պատճառած են բոլորին:

Ահա շրջազգեստ մը, աւազի գոյն, — եռեւէն դիտելով կը տեսնէք շոգեկառք մը, որ կը սուրայ բոց ու ծուխ փչելով: Դարձէք եւ կողերուն վրայ կը տեսնէք ոչխարի հօտ մը, որ կ'արածի կանաչ մարգագետիններու վրայ: Ու կռնակին վրայ՝ ուղտերու կարաւան մը, ու կուրծքին վրայ՝ կարմիր զինուորը հրացանը ուսին:

Այսպէս, կիները երբ պճնուին «յեղափոխական» զգեստներով, պիտի դառնան բոլշեւիկեան դրախտի ռէքլամի ... տախտակներ:

Որքան գիտենք, նոր չէ այս «յեղափոխութիւնը»: Բոլշեւիկ բանաստեղծ մը, Մայաքովսկի, որ անձնասպան եղաւ քանի մը տարի առաջ, սովորութիւն ունէր հագուելու տարօրինակ ու վերարկու մէկ կողմը կարմիր ներկուած միւս կողմը՝ սեւ, եւն.: Անշուշտ արհամարհելով հագուստներու մեր քաղքենի ճաշակը:

Պէտք է ընդունիլ, որ զգեստներն ալ կրնան «հակա - յեղափոխական» ըլլալ, — վայ անոր որ հագած լաթերովը կը մերժէ ներկայացնել հնգամեայ ծրագրին յաղթանակները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Թատերական կեանքը

— ○ —

Այն օրէն ի վեր, որ Զ. Աչրաֆեանտոնանց խաղ. Հայաստանի խմբագրութիւնը, թերթը կենդանացաւ մը, — անվերջանալի հեռագիրներ եւ ճառերու, կուսակցական հրաւէրներու եւ գեղօջներու կողքին տնտեսական յաջողութիւններ (ալրոյցներ) երկրորդական նուաճումներու եւ գործերու հետ: Արդիական թերթերու մէջ կենդանութիւնը, երական ... ժամը այդ տեսակցութիւններն ... որ կը ստեղծեն: Խաղ. Հայաստան քանի մը օրէ ի վեր հարուստ է այդպիսի նիւթերով, ինչպէս նաեւ նկարներով ու տեսարաններով, — դժբախտաբար տպագրութիւնը ցեխի ձեւի մը վերածած է այդ նկարները.

Ա. Գուլակեան, Երեւանի պետական (Ա.) թատրոնին բեմավարը ... Հայաստանի խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, կ'ըսէ —

«Թաղացանկի ընտրութիւնը ամենապատասխանատու գործն է ամէն թատրոնի համար: Երեւանի պետական թատրոնին կատարած ընտրութիւնը յաջող է ընդհանրապէս ... կը բեմադրենք տարեկան 5 նոր թատերախաղ: Դժուար է գտնել եւ ... բել այնպիսի 5 թատերախաղ, որ իրենց արժէքով լիուլի գոհացնեն ... ղովուրդին, թատրոնին եւ ... ռութեան պահանջները: Ընտրութեան մէջ երբեմն կը պատահին սայթաքումներ, ինչպէս էր անցեալ տարի Ջարդի պարագան: Ներսափելու ... մար այդ «պատահականութիւններէն» ... պետական թատրոնի վարչութիւն ... անցեալ տարուընէ ընտրեց այս տարի ... ուան խաղացանկը, որ ահա — Ֆ. ... լոյի Խարանիի (Գօմարչէ), Ռեւ... վենցիա (Լեւ Սլավին), Սուտը (Աֆի... նոգինով), Նափոլէոն Կորկոտեան (Դ. Դեմիրճեան), Դասալիքան եւ ... ները (Կորքի):

Այս տարի աւելցուեցաւ Ցեղակ (Ս. Զօրեան), Հերկուած խոպան (Շոլոխով):

Բեմադրուելիք այս 5 նոր թատերախաղերէն մէկը զուտական է, մէկը թարգմանածոյ, երեքը գրուած ... հեղինակներու կողմէ: Եթէ հայ ... գինակներու գործերուն մէջ ... 3 թատերախաղ չգտնենք, ցանկը լրացնենք թարգմանածոյ գործերով, որ շատ են:

Թերեւս խումբը մեծցնելով, կարելիութիւն ստեղծուի զուգընթաց ... ձեր կատարելու, այսպէսով՝ ... ցնելու նոր բեմադրութիւններու թի... ւը:

Այս բոլոր թատերախաղերը ... կ'ուսումնասիրուին եւ շուտով ... նաւէս կը ճշդուի յառաջիկայ ... նակի խաղացանկը: Առով չպիտի ... հանանք անշուշտ, պիտի աշխատի... գտնել նոր թատերախաղեր:

Կը յուսանք որ նոր թատերախաղ... գրելու համար բացուած մրցումը ... թեցնէ մեր աշխատանքը, հարս... ցնելով մեր խաղացանկը:

Թատերական եղանակը կը սկսի Գօմարչէի Ֆիկարոյի հարսնիքով, ... րուն բեմադրութիւնը իմս է, յաղթ... բանքը՝ նկարիչ Մ. Արուտչեանի ... առջին ներկայացումը կը յուսանք ... տարել հոկտեմբերի վերջը կամ ... յեմբերի սկիզբը: Ներկայացուած... երկրորդ թատերախաղը պիտի ըլլ... թարգմանածոյ գործ մը, որ պի... բեմադրուի դեկտեմբերի սկիզբը ... րորդը՝ Նափոլէոն Կորկոտեանը, ... րուն նիւթը առնուած է խորհրդ... գիւղատնտեսութեան կեանքէն

Ինչպէս անցեալ տարի, յառաջիկա... տարի մեր շրջուն թատերախումբ... բեմադրութիւններով պիտի գոհաց... նենք մօտիկ շրջաններու թատրոն... պահանջները: Թատերական անցեա... տարուան վերջերը պատրաստուա... Արեգ թատերախաղը պիտի ներկայա... ցնենք մօտ ատենէն շրջաններու մէ... Մեր հիմնական խաղացանկի գործե... րէն մէկ քանին եւս պիտի դրկենք ... ջաններ:

Խումբին հիմնական կազմը կը ... նոյնը, — ընդունուած են երիտասա... դերասանուհիներ, ընդունելութիւն... կը շարունակուի տակաւին պիտի ... վարութեան աշխատանքին պիտի ... նակցին այս տարի Վ. Վաղարշեան, Տ. Շամիրխանեան, Վ. Վաղարշեան ... Գ. Գաբրիէլեան: Թատերական ... եղանակին մէջ, պիտի երեւան ... պէս Աբէլեան եւ Վ. Փափազեան

Մամուլէն կը սպասենք որ օժանդ... կէ մեզի: Ցանկալի է կապ հաստատ... քննադատներուն հետ, ինչպէս կապ ... հաստատած ենք թատերագիրներու ... հետ: Ուրախ կ'ըլլանք երբ քննադա... ները գան ոչ միայն ընդհ. ներկայա... ցումներուն, այլ եւ անոր փորձերուն ...

...կը գիւղացնէ գործը եւ կը Նը-...
...իրար հասկնալու

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

— ° —

...ակոյթի պատմութեան կաճառը ...ործակից կազմակերպելու մնայուն ...ցարանդէս մը Զանգեզուրի մա-...

...ն ցուցահանդէսը պիտի ներկա-... ...ն, անհետացող Զանգեզուրը, ...երականուող ընկերվարական Զան-... ...ը։ Ցոյց պիտի տրուին Զանգե-... ...ի բնական հարստութիւնները, ...ի պղինձի հանքերը, հանքա-... ...երու կեանքը, Մեղրիի շրջանէն ...ակի արճիճի հանքերը։

...ՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

—··—

...ապայի գիւղատնտեսական Գի-... ...եանց Ակադեմիային յանձնարա-... ...եամբ, Երեւանի մէջ պիտի հիմ-... ...ն բուսաբանական հաստատու-... ...ն մը, փոխարինելով Հայաստանի ...երու պաշտպանութեան հաստա-... ...ութիւնը եւ Պոդպրանջարամ չակու-... ...ն մարզային կայանը։ Այսու հե-... ...բուսաբանական այս հաստատու-... ...ն է, որ պիտի զբաղի Հայաս-... ...ն բուսականութեան վերաբերեալ ...րդի գիտական եւ հետախու-... ...ն աշխատանքներով

...ադեմիկոս Լէսինկի ...պատասխանները

»»»∘«««

...պէս գրած էինք, ակադեմիկոս ...ինկն Լէսինգ վերջերս Երեւան ...ց ուսումնասիրելու համար ...ն լճին հարցը։

...ն Հայաստան թերթին մէկ խմ-... ...ը տեսակցութիւն մը ունեցաւ ...դեմիկոսին հետ, որ յայտարա-...

...Գանաքեռի ելեկտրակայանին չի-... ...եամբ, արդէն մասամբ կ'իրա-... ...ւ Սեւան — Զանգի հարցը։ Այ-... ...Քանաքեռի ելեկտրակայանը ...ոյեակայ չինութիւնէն շատ ...ապաւորութիւն կրեցի։ Գալով ...ի հարցին՝ ուժարտադրութեան ...ման տեսակէտով, կատար-... ...ն աշխատանքը եւ ուսումնասի-... ...ները, ինչպէս նաեւ Գիտու-... ...ց Ակադեմիային եզրակացու-... ...պէտք է համարել գոհացու-... ...ւանի հարցը թէքնիքապէս լու-... ...արելի է։

...դժուարութիւններ կային Եղ-... ...հակայ ջրամբարին ամբար-... ...շինութեան մէջ։ Այդ դժուա-... ...ները կապուած էին փոքր տա-... ...ւթեամբ հողի ոչ հաստատուն ...րուն (ճեղքուած քերու) հետ։ ...այցելելով Եղվարդի ամբար-... ...ի կառուցման վայրը, ես այն ...որութիւնը ստացայ, որ այդ-... ...չկան անյաղթելի խոչընդոտ-...

...ն տուեն, քննեցի Գիւմիւշի ելեկ-... ...կայանին, Սեւանի ապագայ ջր-... ...փապուղիի վայրերը գործող ...բանական — ճարտարագիտա-... ...խումբերուն աշխատանքը, որ ...ամայ յաջողութեամբ։

...աջին անգամ չէ որ կուգամ Ե-... ...Առաջին անգամ այցելած եմ ...Անցած 3 տարիներու ընթաց-... ...Երեւանը պէտք է ըսել թէ անճա-... ...ի դարձած է,— հիմնովին կը ...ի քաղաքին դէմքը։ Կը բարձ-... ...ն նորանոր գործարաններ, որոնց

չարքին՝ մետաքսեղէն (պաղպաջ) գոր-ծարանը, որ շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց վրաս։ Սեւակուճը ծուլելու գաղափարը առաջին անգամ յղաց-ուած է Լէնինկրատի մէջ, առաջին փորձը կատարեց փրոֆ. Գինզբէրգ։

Հայաստանի արտադրական ուժե-րու եւ ընդհանուր առմամբ՝ երկրի բուռն աճումը անհրաժեշտ կը դար-ձնեն, որ Հայաստանի գիտական կազ-մակերպութիւնները մօտիկ յարաբե-րութեան մէջ մտնեն Գիտութեանց Ա-կադեմիային հետ։ Այդ ճամբով, հա-սունցած պէտք է նկատել Գիտու-թեանց համամիութենական Ակադե-միայի մասնաճիւղ մը հիմնելու հար-ցը Երեւանի մէջ։ Ակադեմիան ինծի յանձնարարած է տեղւոյն վրայ քն-նել խնդիրը։

Երեւանի մէջ Ակադեմիայի ճիւղ մը ունենալու գաղափարը հաւանութիւն գտաւ Հայաստանի կուսակցական եւ կառավարական մարմիններու մօտ։ Կը մնայ հանրային լայն կարծիք շի-նել եւ օժանդակել այդ նոր հաստա-տութեան հիմնադրութեան»։

Ակադեմիկոսը Երեւանէն մեկնե-ցաւ Նախիջեւան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Վերամուտ»ի առթիւ

— ° —

ՍԵՆԹ ԷԹԻԷՆ, 14 հոկտ. (Ցառաջ). Հոկտ. 5ին սկսաւ մեր մանկանոցի 25 աշակերտներու կանոնաւոր դասաւան-դութիւնը։ Վարժուհին Կ. Թաշի մաս-նաւորի գանձապահուհի տիկ Եսթեր Աբրահամեան. Դպրոցին վայրը շատ նեղ ըլլալով այս տարի Կ. Թաշը իր գերագոյն ճիգը թափեց վարձելու յարմար տեղ մը, սակայն պիւտճէի եւ կարգ մը ուրիշ դժուարութիւններու պատճառաւ չյաջողեցաւ։Ուստի, ուղ-ղակի դիմում կատարեց Ազգ. Միու-թեան՝ իրեն տրամադրելու համար մատուռին ընդարձակ սրահը, յիշե-ցնելով թէ, նախապատերազմեան շր-ջանին կարգ մը գաւառներու մէջ դպ-րոցի շէնքերու չգոյութեան պարագա-յին եկեղեցին իբրեւ այդ կը գործած-ուէր։

Ազգ. Միութիւնը արդարացի գտնե-լով Կ. Թաշի առաջարկը, արտօնեց որպէսզի խորանին դէմ վարագոյր մը քաշելով, յետ այսու դասաւանդու-թիւնները տեղի ունենան եկեղեցիին մէջ, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պատ-ճառեց հասարակութեան։

Անցեալ օր այցելութիւն մը կատա-րեցի եւ տեսայ մեր ապագայ սերուն-դը 5–13 տարեկան բոլորն ալ կայ-տառ ու առողջ, գոհ են դպրոց ունե-նալնուն համար։ Զբօսանքի պահուն կ'երգեն ու կը ցատկոտեն։ Վարժու-հին պատուիրած է որ ամէն աշակերտ հայերէն խօսի։

Վարժուհին յանձն առած է ձրիա-բար պաշտօնավարելու այս տարեշր-ջանին։ Իսկապէս գնահատելի է տիկ-նոջ զոհողութիւնը, սակայն փափա-քելի է որ Կ. Թաշի վարչութիւնը օգ-նական մըն ալ տրամադրէ, որովհե-տեւ 25 աշակերտներու համար մէկ վարժուհի չի բաւեր, մանաւանդ որ դեռ յոյս կայ թէ մօտ ատենին աշա-կերտներուն թիւը պիտի բարձրանայ։

Մեր դպրոցը որեւէ նպաստ չիստա-նար դուրսէն եւ գաղութիս սեփական միջոցներովն է որ կը պահուի, շնոր-հիւ Կ. Թաշի մասնաճիւղին թափած անխոնջ ջանքերուն։ Պատիւ իրեն։

⁂ Ազգ. Միութիւնը բանակցու-թեան մէջ է Վալանսի քահանային հետ, զայն հոս փոխադրելու համար։

Հայգանցի

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 16 հոկտ.— Որքան դժ-ուար է ներկայացնել գաղութի մը պատկերը առանց վշտացնելու ուրիշ-ները։ Բայց ճշմարտութիւններ կան որոնց առջեւ լռելը վատութիւն է։

Ահա Ռոմանը, փոքրիկ գաղութ է, հազիւ քանի մը հարիւր կը հաս-նի ժողովուրդին թիւը։ Երբ սակայն մէկ տունէն միւսը պտտիս, առաջար-կելու համար որ իրենց պզտիկները դպրոց ղրկեն (միայն հինգշաբթի ա-ռաւօտ մը եւ կիրակի կէսօրէն առաջ), ամէնքը դժգոհութեամբ երեսդ կընա-յին։

Ինչո՞ւ .. պատճառը ամէնքն ալ գիտեն։

Շատերը իրենց ամառուան երեք ֆր-րանքը ամէն մէկ պզտիկի գլուխ չատ կը տեսնեն, մինչ անդին սրճարաննե-րու մէջ ծախսած ֆրանքները չեն տեսներ։ Ո՞վ համրեց չաբաթ եւ կի-րակի օրերը մինչեւ կէս գիշեր սրճա-րանները թափառողներու բազմութիւ-նը։ Շատեր երէկ իրենք զիրենք թուղ-ապատէրներ կը կարծէին, իսկ այսօր գինիի գաւաթները օդը բարձրացնե-լով — կեանքը առոր մէջ է կը պո-ռան.

Այսօր, 21 հոկտ. գաղութը ժողովի հրաւիրուած է մանկապարտէզին բացման վրայ խորհրդակցելու հա-մար։ Անշուշտ խղճամիտ հայրենա-կիցներ ներկայ պիտի ըլլան ապացու-ցանելու համար իրենց սէրը հանդէպ հայ լեզուին եւ իրենց զաւակներուն։ Բայց ահա Վալանսի բողոքական պատուելին զանազան քայլեր կ'առնէ։ Փոխանակ Թաղականներուն հետ խոր-հրդակցելու, ինքնագլուխ դպրոց մը կը բանայ ժողովարանին մէջ եւ պզ-տիկներուն փոխանակ քերականներ տալու, փոքրագիր Ս. Գիրք մը կու-տայ... Կարելի՞ է որ պզտիկները հայերէն սորվին այս ձեւով։

Շատեր միամտօրէն կ'ըսեն.— Ի՞նչ կայ որ, սորվեցուցածը կրօնքն է, մենք հոս եկեղեցիի երես չենք տես-ներ, գոնէ մեր փոքրիկները թող սոր-վին։

Այո, իրաւունք ունիք, յանցաւորը այն հովիւն է որ Վալանսի մէջ գործի գլուխ կանչուելէն մինչեւ այսօր եր-բեք հետաքրքրուած չէ Ռոմանի գա-ղութով, միայն տարին մէկ կամ եր-կու անգամ տուները պտտելով կը վերջացնէ պարտականութիւնը։ Մինչ պատուելիները կը համարձակին դպ-րոցներ բանալու։

Սիրելի հայրենակիցներ, այս ան-գամ եւս ժողովի ներկայանալով ա-պացուցէք թէ ձեր զաւակներուն տէ-րը դուք էք եւ զանոնք հայ պիտի մեծ-ցնէք.

Սուրէն Գասապեան

ԵՐԲ ԱՐԾՂԱՆ ԿՐԱԿ ԿԱՌՆԷ

Այնորոզի մենաստանի 3000 վանա-կաններէն մին, նորաբոյս պեխով ու մօրուքով երիտասարդ մը, 24 ժամ-ուան արտօնութիւն կը ստանայ մե-ծաւորէն եւ դուրս կ'ելլէ վանքէն։ Կը հանդիպի յոյն գեղանի աղջկան մը, որուն կը սիրահարի շա՜տ, շա՜տ. Թուք—մէկ կ'ըլլան, կը փախչին։ Մեծ յուզում կը տիրէ մենաստանի աբեղա-ներուն մէջ, որոնց սրտին անթեղ-ուած կրակն ալ յանկարծ բոց առաւ պահ մը անշուշտ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

»»»∘«««

Ֆութպոլի եղանակին ամէնէն կա-րեւոր մրցումներէն յիշեցէք անոնք որ տեղի պիտի ունենան Անգլիոյ եւ Սկովտիոյ մէջ. այցելու խումբերն են Ֆրանսա եւ Աւստրիա։ Սկովտիա — Աւստրիա մրցումը տեղի պիտի ունե-նայ Կլասկօյի մէջ 29 նոյեմբերին, իսկ Անգլիա — Ֆրանսա մրցումը դեկտ. 6ին Լոնտոնի մէջ։ Ֆրանսայի մէջ այժմէն կը պատրաստուին — հանդի-սատեսները եւ ոչ թէ ֆութպոլիստնե-րը — երթալու Լոնտոն, կ'ենթա-դրուի թէ քանի քանի մը հազար Ֆը-րանսացիներ պիտի ընկերանան իրենց ազգային խումբին։

Մինչ այդ, եւ սպասելով որ «Ֆէտէ-րասիոն»ը խորհի ներկայացուցչական խումբին փորձերուն մասին, Ֆրան-սայի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն ա-խոյենութեան մրցումները կը շա-րունակուին մեծ շահագրգռութիւն առնելով։ Կիրակի օր տեղի ունե-ցան առաջին դասակարգին եօթերորդ մրցումները, ցարդ պատահածին հա-կառակ ըլլալով, օրուան ամէնէն ու-շագրաւ յաղթանակները այցելու խումբերն են որ տարին, այսպէս՝ Մարսէյլ Փարք տէ Փրէնսի մարզա-րանին մէջ յաղթեց Ռասինկի որ հա-կառակ մեծ խաղացողներէ կազմուած ըլլալուն — իր բերդապահը աւստ-րիացի համբաւաւոր Հիտէնն է — դեռ չէ գտած պէտք եղած ներդաշնակու-թիւնը. Ֆիվ կարեւոր յաղթանակ մը տարաւ Սօշոյի դէմ — որ գրեթէ Ռա-սինկի բախտակիցն է վերեւ յիշուած պատճառներով — Մոնպէլիէի մէջ, եւ Սէթ գնաց Նիսի մէջ յաղթելու տեղւոյն Օլէմփիքին. Օրուան ամէնէն ծանր պարտութիւնը կրեց Փարիզի միւս խումբը՝ Ք. Ա. տը Փարի Ռէնի մէջ 2–8ով։ Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» խմբակին մէջ ընդհա-կառակն իրենց դաշտին վրայ խաղա-ցող խումբերն են որ յաղթական ե-լան. Փարիզի խումբերէն Ռէտ Սթար յաղթեց Սթրասպուրկի, Զուիցերիա-ցիները պարտուեցան Ռուանէ, իսկ Գլիպ Ֆրանսէ ալ հաւասար մնաց Վալանսիէնի հետ, Փարիզի մէջ։

Առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխը կը գտնուի Սէթ, եօթը մրցու-մի փոխարէն 11 կէտով, երկրորդ Ֆիվ, վեց մրցում ու 9 կէտով. վեր-ջինն է Ք. Ա. տը Փարի որ եօթը մրց-ման փոխարէն 4 կէտ միայն ունի։ Երկրորդ դասակարգին «հիւսիսային» բաժանման մէջ Փարիզի Ռէտ Սթարն է որ եօթը մրցման համար 11 կէտով առաջին է, իսկ 10ական կէտով երկ-րորդ՝ Միւլհուզ, Ռուպէ եւ Ռուան. վերջինն են Փարիզի Զուիցերիացինե-րը զերօ կէտով, իրենց բոլոր մրցում-ներն ալ պարտութեամբ վերջացած ըլլալով։ Իսկ «հարաւային» բաժա-նումին մէջ Նէր առաջինն է չորս մր-ցումի փոխարէն 7 կէտով, Լիոն եւ Սէնթ Էթիէն երկրորդ նոյնպէս 7 կէ-տով, բայց հինգ մրցման համար. վերջին Պորտօ 1 կէտով։

Պէտք չէ մոռնալ թէ իւրաքանչիւր խումբ իրարու դէմ կը մրցին երկեր-կու անգամ, հետեւաբար մրցումնե-րուն այս դասաւորումը կրնայ մինչեւ մայիս շատ փոփոխութիւններ կրել։

⁂ Պէլճիք, համբաւաւոր Իտալա-ցին ինչպէս գիտցինք, անկից առաջ Թօրինոյի մէջ կոտրեց աշխարհի մրցանիշ մը (1500 մէթր վազքը 3 վայրկ. 49 երկվ.էն — հայկականը 4 վայրկ. 35 երկվ. է) որ կը պատկանէր Ֆրանսայի Լատումէկի, այս վերջինը անցեալ շաբաթ օր Սթատ ժան Պուէ-նի մէջ փորձեց վերստին ձեռք անց-նել զայն, բայց չյաջողեցաւ, ինք կա-խակայեալ ըլլալով ոչ մէկ ծանօթ մարզիկ կրցաւ մասնակցիլ վազքին, եւ հակառակ ատոր սակայն Լատու-մէկ կրցաւ 1500 մէթրը վազել, գրե-թէ առանձինն, 3 վայրկ. 50 4/5 երկվ. էն, ինչ որ ցոյց կուտայ իր որքան մեծարժէք վազող մը ըլլալը։ Լատու-մէկի հետ դրամ ստացած ըլլալու ամ-բաստանութեամբ մեղադրուած Նիւր-մին պաշտպանելէ վերջ, այսօր Ֆին-լանտացիները իրարու ետեւէ կը կա-խակայեն քանի մը ծանօթ մարզիկներ ինչպէս Լէթինէնը որ վերջին Միջ. Ողիմպիականին մէջ 3 եւ 5 հազար մէթրի վազքերը շահած էր։

«Միջպալքանեան» աթլէթիք խաղե-րը որոնք տեղի կ'ունենային Աթէնքի մէջ, վերջացած են Յոյներուն յաղ-թանակով։ Ընդհ. դասաւորման մէջ անոնք առաջին են 169 կէտով, երկ-րորդ Եուկօսլաւները 110, երրորդ Ռումէնները 61, չորրորդ Թուրքերը 59, հինգերորդ Պուլկարները 53 կէ-տով։ Շատ լաւ արդիւնքներ ձեռք բեր-ուած են այդ խաղերուն ընթացքին յոյն մարզիկներուն կողմէ որոնք մեծ յառաջդիմութիւն ըրած ըլլալ կը թը-ւին։

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՃԸՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

»»»·«««

Աթէնքի մէջ, Հաճընի Հայր.Միու-թիւնը ամէն տարի կը տօնէ իր ծննդա-վայրի հերոսամարտին տարեդարձը։

Այս տարի ալ, նոյն տարեդարձին առթիւ, «Նոր Օր»ը բացառիկ թիւ մը հրատարակած է։ Հատուած մը՝ խմ-բագրականէն (15 հոկտ.).

— «Պէտք չենք տեսներ նոյն երգը երգելու ամէն տարի։ Ցարգանքի ու յիշատակի քանի մը խօսք, ինքնամ-փոփ վերացման քանի մը պահ։ Ահա ինչ որ կրնանք ընել։ Բայց նիւթը այսքանով չի սպառիր։ Տարեդարձնե-րը, մեռելներու յիշատակը յարգել, հերոսները փառաւորել, խունկ ծը-խել անոնց անծանօթ շիրիմներուն առջեւ, քանի մը ճառ խօսիլ բաւա-կան չէ։ Եթէ իբր սովորութիւն է որ կ'ընենք, կը նշանակէ թէ չենք հասկ-ցած պատահածին արժէքն ու իմաս-տը։ Կը խորհինք թէ դերասանութիւնը տեղ չունի կատարուածին մէջ, բայց կայ անփութութիւն՝ իրական արժէ-քին հանդէպ այն մեծ ու պատմական գոյամարտին, որմէ վերապրողները մեզի պատմած ու խօսած են բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնք թէ հոգին կ'արիւնեն եւ թէ կը գգուեն ցեղային հպարտութիւնը։

Այո, տօներուն արժէքը հասկցած չենք։ Տարադրութեան երկրորդ տաս-նամեակի առաջին տարիին պէտք է ըսել այս ճշմարտութիւնը։ Ըսել՝ որ-պէսզի մտայնութիւններու մէջ փոփո-խութիւն առաջ գայ եւ արժէքները չափելու ու գնահատելու եւ անոնցմով հպարտանալու հասունութեան տէր դառնայ ժողովուրդը։

Հաճընի տարեդարձը, ինչպէս նաեւ նման ուրիշ տարեդարձներ, երկու բան կը թելադրեն մեզ։ Առաջին՝ չմոռնալ մեր երէկը, մեր պապերուն օճախը՝ որուն կապուած ենք սրբա-զան աւանդութիւններով եւ յիշատակ-ներով։ Երկրորդ՝ պահել նահատակ-ներուն աւանդը, մեզի փոխանցած ի-տէալը, մնալով անոր հաւատարիմ աշխարհի բոլոր հորիզոններուն տակ։

Կրնա՞նք ըսել թէ հաւատարիմ մը-նացած ենք։ Թող պատասխանեն Հա-ճընցիները, որոնք ամէն տարի, ինչ-պէս ըսինք, չեն մոռնար ոչ հոգեհան-գիստը նահատակներուն, ոչ ալ յար-գանքը դէպի անոնց յիշատակը։ Չի բաւեր տարին անգամ մը Հաճընը յի-շել։ Պէտք է զայն փոխադրել հոգի-ներու մէջ, ստեղծել նոր Հաճընը, որպէսզի նահատակ հերոսներու քուն ու հանգիստը չվրդովուի. Եթէ Հա-ճընը չկայ, գաղափարը կայ։ Փարինք այդ գաղափարին։ Մնուցանենք զայն մինչեւ լաւագոյն օրեր։ Մինչեւ նոր արշալոյսներ։ Հաւատարիմ մնանք ա-նոր, առանց վհատելու ձախորդու-թիւններէն եւ աննպաստ անցուդար-ձերէն։ Նոր եւ գեղածիծաղ Հաճընը միայն հաւատքով, յարատեւ եռան-դով, խէլալի ներշնչումով կարելի է վերստեղծել։ Մեզի անծանօթ չեն Հաճընցիներու ներքին տարակարծու-թիւնները։

Այդ միութենէն ներս ալ որդը մը-տած է։ Բայց գիտնալով Հաճընցինե-րու վսեմ եւ ազգանուէր զգացումնե-րը, վստահ ենք որ դիւրաւ հասկնա-լու եւ մէկ ճակատ կազմելու բախ-տաւոր օրը չպիտի ուշանայ։ Պիտի ուզէինք որ այս հանդիսաւոր առթիւ, իւրաքանչիւր Հաճընցի խորանին առ-ջեւ մոմ վառած եւ աղօթած պահուն, ուխտէ հաւատարիմ մնալ նահատակ հերոսներու իտէալին եւ անոր իրա-գործման համար ձեռք ձեռքի տալ իր հայրենակիցներուն հետ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՓՈՂԿԱՊՈՎ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ»

»»»∘«««

Պէրքաղամէն (Իզմիր) կը հաղոր-դեն «Ազգամ»ի.— Ամենամեծ յեղա-փոխութիւնները մէկ խոյանքով կա-տարեցինք։ Ամէնէն ուժեղ թշնամի-ներուն սուրը կոտրեցինք անոնց կուրծքին վրայ։ Աշխարհ կը հիանայ մեր վրայ։ Բայց այս բոլորէն վեր կատարելիք գործ մը կայ. Թուրք գիւղացիին տալ իր շահածը ուտելու իրաւունքը...

Գիւղացին որպէս թէ տէրն է շու-կան բերած իր ապրանքին։ Մինչդեռ ուրիշներ աւելի առաջ արդէն իսկ ծա-խած են անոր ապրանքը։ Շահագոր-ծողներու խմբակ մը կայ որ առաջ-ուընէ 20ի կը ծախէ ապրանքը, իսկ գիւղացիին միայն 5 կուտայ։ Այդ խմբակին մարդիկը մարզիկներէն անգամ աւելի վայրագ են։ Բայց ատե-նը եկած է գիւղացին ազատելու ա-նոնց ճանկերէն

⁂ Իզմիրի թերթերն ալ բուռն յօդ-ուածներ կը հրատարակեն Թուղի եւ չամիչի գիներու անկման առթիւ։ Այսպէս, նախկին դատական գործա-վար Մահմուտ Էսատ պէյ Անատոլուի մէջ հրատարակած մէկ յօդուածով կ'ըսէ թէ կարգ մը վաճառականներ փողկապով աւազակներ են եւ կը կո-ղոպտեն կէս միլիոն գիւղացիներ։

«Ենի Ասըր» թերթն ալ զանոնք կը պախարակէ, ըսելով թէ գիները ար-հեստականօրէն կոտրած են։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— ∘·∘ —

8.— ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓԱԽՉԻՄ

— ∘ —

...Ահմէտ Ճէմիլի տուն, Տիարպէքիր։ 12. Ճուճու ...տուն, նոյնտեղ։ 13. Ալի ընկերոջս (Ալիէ չէխ) ...տեղ. 14. Մահմէտի տուն, նոյնտեղ։ 15. Աթար Մս-...ային հովուութիւն որ եղաւ վերջինը։

...Տիարպէքիրի արգասաւոր բարեբեր նահանգին հողը ...ած էր սովին, որով վախ չունէի թէ կրնամ ա-... ...մնալ, ձգելով հովուութիւնը։

9.— ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆՍ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»»» · «««««

...Վերջին ապաւէնս քուրդէն էր որ կը փախչէի, եւ միակ ...ս փրկարարս Հայերն էին։ Ճամբայ ելայ դէպի անոնց ...ի ուր որովհետեւ քաղաքը վտանգաւոր էր։ Շատերը ...ն Եաւնակին գիս։Հայի հոն հասած,հանդիպեցայՔրիս-... ...Մարիամ անուն կնոջ մը որուն զաւակը Ջորջի ատեն ...ները ձեռքէն առած էին։ Զայն փնտռելու եկած ...քանի մը գիւղեր հանդիպած եւ յոյսը կտրած ըլլա-... ...պիտի վերադառնար։

...Ուզեց զիս որդեգրել եւ հետը քաղաք տանիլ, առանց գիտնալու հայկական անցուդարձը։

Ընդունեցի իրեն առաջարկը եւ մնաս բարով ըսելով մեր ցեղակիցներուն՝ մեկնեցանք։ Ճանապարհին կինը ինծի ըսաւ թէ անունս Ցարութիւն պիտի ըլլայ, եւ իր ծանօթներուն պիտի յայտնեմ որ իր զաւակն եմ։

Թէեւ շատ խորթ թուեցաւ ինծի, բայց ճամբայ ե-լած էինք, չուզեցի յայտնել դառնութիւնս։ Հասանք քաղաք։ Կը բնակէր Արպատաշ թաղը հայ ընտանիքի մը մէջ, որ կը բաղկանար երեք կիներէ եւ երկու աղջիկ-ներէ։ (*)

Բոլորն ալ ուրախացան որ Մարիամ Բաջին «իր զա-ւակը գտած էր»։ բայց ես կեղծ ուրախութիւն կը ձեւա-ցնէի, առանց յաջողելու։ Ի վերջոյ երբ տեսայ որ անկա-րելի էր մականունս եւ անունս կորսնցնել, իրեն ըսի.

— «Կ'ըլլամ քեզի հոգեզաւակ, մնալով անունիս եւ մականունիս տէր»։

Այս իրողութիւնը քիչ մը սառնութիւն յառաջ բե-րաւ, բայց սիրտս աւելի հանգիստ էր։ Բոլոր իր բարե-կամները իմացան իրողութիւնը։ Քանի մը օր անցած էր, «մայրիկս» վրայ գլուխս լուացած մաքրած էր եւ այժմ պէտք էր գործ ճարել։ Ո՞վ գիտէր թէ Հայաստանի Հանրապետութիւն հռչակուած էր, թէ Թուրք կառա-վարութիւնը բարեացակամութիւն կը ցուցնէ հայ որ-բերու հաւաքման համար եւն.։

Որբերը լեցուած էին Ս. Կիրակոս եկեղեցին։ Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գեղանի հայուհիներ ազատուած էին Թրքական եւ քրտական հարեմներէն։

«Մայրիկս» զիս առաջնորդեց Հայոց եկեղեցին, Թաղականութեան ատենապետ Պ. Յովհաննէս Տաղլեա-նին, որպէսզի արհեստաւոր վարպետներէն մէկուն մօտ աշակերտ դնէ զիս։

Հասանք հոն, Պ. Տաղլեանը կնոջ բաղձանքը լսե-լէն յետոյ — «էլլար, չենք կարող» պոռաց։ Ես որ ըն-կերոջը չէի խօսած, ըսի —Պ. Տաղլեան, այս կինը Քրդե-ցի է, իսկ ես Մշեցի, կը տեսնէք ինչ պայմաններու տակ կը գտնուիմ, հետեւաբար աւելի ձեր պարտականութիւ-նըն է ինձ նմաններուն ապաստան տալ, արհեստի դնել, քան կնոջ մը որուն ձայնն անգամ լսել չուզեցիք։

«Զափահաս ես», ըսաւ եւ խզեց։ Իսկ ես կրկնեցի թէ Թուրքերու քովէն նոր փախած էի, անոնք կ'ապրէին քաղաքի մէջ, հետեւաբար կեանքս վտանգուած էր եթէ բռնուէի։ «Գոնէ մինչեւ ինձմէ յոյս կտրելը՝ ապաստան տուէք, եթէ բռնուիմ կ'լացաննեն։

— «Էհ, հազարաւոր քեզի պէսները գացեր են, մէ-կըն ալ դուն եղիր», զոչեց ատենապետ էֆէնտին...

Ցնցուած սրտով ու արտասուալից աչքերով դուրս ելանք ազգի տունէն, եւ քիչ մնաց պիտի կորսուէի, եթէ քոմիսէրը Մշեցի եւ հօրս ծանօթ չըլլար։

Մարիամ բաջին զիս տարաւ Ճալաղաշըրցի Աղաճան անունով որմնադիր վարպետին որ գործի առաւ զիս, ինչպէս պատսպարողը։ (Տիարպէքիրի մէջ սովորութիւն էր կիները աշխատցնել շինութեանց մէջ)։ Հետեւեալ օ-րը հում աղիւս պատի շինութեամբ զբաղած ըլլալով, վարպետս լուր չունեցաւ թէ ինչպէս առեւանգուեցայ Թուրքերու կողմէ, որոնց տունէն հեռու չէր մեր աշխա-տանոցը։

«Մայրիկս» հետեւեցաւ զիս տանողներուն, թէեւ քարերու տարափի տակ, բայց զուրը նշան ըրած էր, եւ գնաց ու վերադարձաւ ոստիկանի մը հետ։

Աղաներս զիս ներս կը քաշքշէին, նախատինքի ու անարգանքի խօսքերով։

—«Ուլան Ալի, ուժո՞նմատան կենէ կեավուր տինի-նէ տէօնտըն»....։

Եւ ահա դուռը զարնուեցաւ եւ ոստիկանի մը գլուխը երեւցաւ, առաջնորդութեամբ մայրիկիս։ Չէին ուզեր զիս յանձնել, բայց ոստիկանը հրաման ստացած էր ան-պատճառ տանելու։ Ան տարաւ ոչ միայն զիս, այլեւ ա-ռեւանգիչներս ալ։

Ոստիկանատունն աղէկ էր։ Առաջին հարցումը եղաւ թէ ո՞ր տեղացի էի։— Ըսի՝ Մշեցի։ Ինծի հետ ա-ռանձնացաւ եւ քրքրեց թէ որ գիւղէն եմ, եւայլն։

Մանրամասն բացատրեցի, ծանօթացաւ եւ սկսաւ հայերէն խօսիլ հետս։ Վերջն ալ ըսաւ. «Մի վախնար, քեզ կ'ազատեմ»։ Զլայոնեց իր անունը, բայց աչքերը թրջեցան, վերջապէս չկրցայ հասկնալ այդ մարդուն ով ըլլալը.

Ցետոյ ներս կանչեց առեւանգիչներս եւ հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզէին ինձմէ։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(*) Այս ընտանիքը Ռոյեաշ Մնճոյի եղբօր կինն էր, իր այրի աղջիկը Ազնիւ՝ փոքրիկով մը, եւ իրենց ազգա-կանուհին՝ իր թոռնիկով։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԺԱՄԸ 9ին

Café dela Gare ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (կայարանին դիմաց),

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ ցիկին Խաչատրեան, Օր. Կնեազեան եւ Գ. Գանթարճեան

Կ'արտասանեն՝ Օր. Ցսմանեան, Գ. Գ. Օ. Կարապետեան եւ Ցսմանեան

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս Հայկական եւ Եւրոպական պարեր։

Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը Գ. ՕՆՈՍԵԱՆի ղեկավարութեամբ

Կը մասնակցի Առնուվիլի Արարատ երգչախումբը, մասնակցութեամբ «Սիփան»ի անդամներուն եւ ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՔՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆի,

Հայկական տարազով ջայկական պարեր։

Գ. ՄԵՀՏԵՐԵԱՆ կ'երգէ «Անոյշ» Օփերայէն Աղջի Բախտաւոր, Բարձր Սարեր եւ ուրիշ հայկական երգեր։

Մուտք 4 ֆրանք։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ եւ ծրվանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

եւ ֆրանսացի յայտնի ընկերվարական M FREISSINET

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Տէսինի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆառի։ Երգ, մեներգ եւ արտասանութիւն։

Պիտի ըլլան նաեւ կովկասեան պարեր, վրացի յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական ·թէյասեղան մինչեւ լոյս Հ. Յ. Դ. «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Դրադարանին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 հոկտեմբեր, Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ Վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆառին, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի։

Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական խնճոյք։

Մուտքը ազատ է։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, խմբերգ։ Նաեւ քրքջալից զաւեշտ մը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Վիէնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ԱԳԱՌԱԺ խումբերու

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին՝ Սերքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ջայկական պարեր։

Մախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք։

ՇԱԼԷԹԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԲԱՐԳԷՆ ՍԻՐԻՆԻ խումբի

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ս. Աստարճեան կը ծանուցանէ թէ վաղը Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ Պատարագէն վերջ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իր ամուսնոյն ՍՏԵՓԱՆ ԱՍՏԱՐՃԵԱՆի մահուան տարեդարձին առթիւ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն, ազգականները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253 րիւ ժան ժաք Րուսօ Իսի լէ Մուլինօ։ Բոլոր անդամներու եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ջայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Կուսան

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու՝ Քրիստափոր, Ագառած, Ռոստոմ (Շառ) բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 9ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

Տր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

ԶՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

13 rue François Mouthon. Pension «Verada». Métro: Convention

Կը դասախօսէ՝ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ - ԱՆԱՀԻՏ

Նիւթ ունենալով «ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՆԴԷՊ»

Դասախօսութենէն վերջ թէյ։

ՕԾՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Կենախայրութեամբ Սէն Ժէռօմի քաղեցիներուն

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ արուարձաններու մեր բարեպաշտ հայրենակիցներուն կը հաղորդենք, որ վաղը Կիրակի, 22 Հոկտեմբեր 1933, հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի Ս. Օծումը Սէն Ժէռօմի նորակառոյց Եկեղեցւոյ, նախագահութեամբ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ մասնակցութեամբ Արժ. Քահանայ Հայրերու։

Այս բացառիկ առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցանէ Նորին Սրբազնութիւնը եւ քարոզէ։

Արդ, սոյն մեծահանդէս սրբազան արարողութեանց կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ արուարձաններու բարեպաշտ հայ ժողովուրդը ապրելու համար հոգեթով օր մը եւ վերյիշելու համար հայրենի հին բարի օրեր։

Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան հոգեյոյզ պաշտօնական արարողութիւն համայն նուիրատուներու եւ անձնուիրօրէն աշխատողներու ննջեցելոց հոգւոյն համար։

Իսկ սոյն արարողութենէն յետոյ Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի պիտի ունենայ աւանդական հանդիսաւորութեամբ Մատաղի օրհնութիւն եւ բաշխում։

Սկիզբ ժամերգութեան ի ժամ 7, Ս. պատարագի 8.30, Ս. Օծման 9, քարոզի 11, Հոգեհանգստեան 11.30, Մատաղօրհնէքի 11.45։

Թաղ. Խորհուրդ եւ Շին. Յանձնախումբ

Սէն Ժէռօմ, 14 Հոկտ. 1933

Երկու մրցում Մարսէյլի մէջ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻԺԱՄԸ 230ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ (Treize Coins)

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբ (C. N. Phoceini)ի դէմ

» » փոքրիկները (F. C. Marseille)ի դէմ

Կը հրաւիրուին Մարսէյլահայ մարզասէրները։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել 26, 27, 28, 29, 30 եւ 70 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bld. Oddo։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՍԹԱՆՕՋԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8 — 12 Գ. ՓԱՆԻԿԵԱՆի սրճարանին մէջ

6bis Boulevard Rodin. Իսի-լէ-Մուլինօ։

Բանախօսութիւն, երգ եւայլն։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի առաջումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք
Ձեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը		12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Dameme, Paris (13)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Ամէն մարդ կրնայ բլթակի մը վրայ կռխել, բայց մարդ ըլլալու է դանակը բանեցնելու համար։

Եւ գօտիէն փայլուն դանակ մը քաշելով բացաւ։ Այնքան արագ տեղի ունեցաւ այդ բանը որ Էչընուէն մէկ շարժում մը միայն տեսաւ։ Զօրավարին լերկ դէմքը ժպիտով մը փայլեցաւ, երբ զէնքը Էչընուէնի երկարեց։

— Դեղեցիկ կտոր է, չէ՞, կեանքիս մէջ աւելի լաւ պողպատ չեմ տեսած, ածելիի պէս կը կտրէ եւ ամուր է։ Մատիտ մը կարելի է տաշել ասով, կամ կաղնի մը տապալել։ Աչքի չի զարներ եւ անգամ մը որ ծալուի,, դպրոցականի զմելիէն տարբերութիւն չունի։

Զոր ազմուկով մը գոցեց կրկին։ Էչընուէն գրպանը դրաւ զայն տարձանակին հետ միասին։

— Ուրիշ բան չունի՞ք։

— Զէնքերս, ըսաւ Մեքսիկացին հըպարտութեամբ, բայց կը կարծեմ թէ մաքսախոյզները ծամելիք բան չպիտի գտնեն անոնց մէջ...

Էչընուէն յիշեց լայն, երկար եւ ողորկ ձեռքերու ափը, առանց ամենափոքր աղուամազի եւ սուր եղունգները, որոնք կը փայլէին ճնարակի խաւին տակ։

Բ.

Էչընուէն եւ զօրավար Քարմոնա սահմանագլխի մաքսային քննութեան ենթարկուեցան առանձին առանձին։ Երբ իրենց տեղերը գրաւեցին, Էչընուէն իր ընկերոջը վերադարձուց ատրճանակը եւ դանակը։ Մեքսիկացին գոհունակութեան հառաչ մը արձակեց.

— Հիմա չունինք առի։ Կ'ուզէ՞ք որ ձեռք մը թուղթ խաղանք։

— Սքանչելի գաղափար։

Զօրավարը իւղոտած թուղթերու ծրար մը հանեց պայուսակին մէկ անկիւնէն։ Առաջարկեց «էքառթէ» խաղալ, բայց որովհետեւ Էչընուէն չէր գիտեր, համաձայնեցան «փիքէ» խաղալու որ իրենց ընտանի էր։ Խաղաքամը որոշուեցաւ եւ սկսան։ Մէկ ձեռքը կը խաղային չորս անգամէն, առաջինը եւ վերջինը կրկին հաշուելով։

Էչընուէն բաւական լաւ թուղթ կը քաշէր, բայց այնպէս կը թուէր թէ զօրավարը միշտ լաւագոյնը ունէր

Այս յարատեւ բախտը·կասկած ներշնչեց Էչընուէնի.

Գիտէր թէ իր հակառակորդը ընդունակ է որբագրելու բախտին անհաւասարութիւնը։

Բայց ոչ մէկ կասկածելի բան տեսաւ։ Զենք ձեռքի վրայ կորսնցուց։ Իր կորուստը քիչ ժամանակուան մէջ հազար ֆրանքի բարձրացաւ, ինչ որ կոկիկ գումար մըն էր այն ատենուան համար։

Զօրավարը իրարու վրայ կը ծխէր։ Ճկուն մատներով կ'ոլորէր եւ լեզուին ծայրով կը փակցնէր։ Վերջապէս կռնակի վրայ ինկաւ։

— Ըսէ, սիրելիս, բրիտանական կառավարութի՞ւնը կը վճարէ ձեր խաղի պարտքերը, երբ տեղ մը գացած ըլլաք պաշտօնով։

— Ո՛չ բնաւ, ոչ։

— Այն ատեն բաւական է ինչքան որ կորսնցուցիք։ Եթէ աւելի ձեր ընդհանուր ծախքերուն մէջ մտնէր, պիտի առաջարկէի շարունակել մինչեւ Հռոմ, բայց ձեզի շատ կը համակրիմ. քանի որ ձեր դրամն է որ կը ծախսէք, չեմ ուզեր սու մը աւելի առնել ձենէ։ Եւ թուղթերը կարգի դրաւ։

Էչընուէն նեղուած գլպանէն քանի մը թղթադրամ հանեց եւ երկարեց Մեքսիկացիին, որ հաշուեց եւ խնամով տեղաւորեց դրամապանակին մէջ։ Յետոյ ծունելով գրեթէ գորովալից զարկաւ Էչընուէնի ծունկին։

— Հաճելի մարդ էք. նեղութիւն չէք պատճառեր. դուք չունիք ձեր հայրենակիցներուն գոռոզութիւնը եւ վստահ եմ թէ ինչ ոգիով կուտամ այս խորհուրդը — «փիքէ» մի խաղաք ձեր չճանչցած մարդոց հետ։

Այս անկեղծութիւնը սրտնեղութիւն պատճառեց Էչընուէնի եւ թերեւս թոյլ տուաւ որ տեսնէ, որովհետեւ Մեքսիկացին ձեռքէն բռնեց.

— Յաւցուցի՞ ձեզ, սիրելի բարեկամս։ Երբեք, երբեք չպիտի ուզէի այդպիսի բան։ Դուք աւելի պէտ չէք խաղար քան ուրիշ մէկը։ Այդ չէր որ ըսել կ'ուզէի։ Եթէ երկար մնանք իրարու հետ, ձեզի պիտի ցուցնեմ թէ ինչպէս կը շահին թղթախաղի մէջ։ Մարդ կը խաղայ շահելու համար, եւ տխմարութիւն է կորսնցնել։

— Կը կարծէի թէ միայն սիրոյ եւ պատերազմի մէջ թոյլատրուած է ամէն բան, ըսաւ Էչընուէն ամսեղուկ ժպիտով մը։

— Ա՛հ, կը խնդա՞ք, լաւ է այն ատեն։ Այդպէս պէտք է դիմաւորել կորուստները։ Կը տեսնեմ որ լաւ նկարագիր մը ունիք. եւ ողջամիտ էք, կեանքի մէջ պիտի յառաջանաք։ Երբ Մեքսիկա վերադառնամ եւ տէր դառնամ իմ հողերուս, պէտք է որ ինծի հիւր գաք։ Թագաւորի մը պէս պիտի ընդունիմ ձեզ։ Իմ լաւագոյն ձիերս պիտի հեծնէք, միասին ցլամարտի պիտի երթանք եւ եթէ աղջիկներ խածնեն ձեր աչքը, կը բաւէ որ բառ մը ըսէք, ձերն են անմիջապէս։

Սկսաւ խօսիլ իր կորսնցուցած ընդարձակ կալուածներու, հողերուն եւ հանքերու եւ հոն վարած իշխանական կենցաղի մասին։

Որո՞ւն հոգը թէ ըսածը ճիշդ էր թէ սուտ։ Իր ճոռոմ նախադասութիւններէն վիպականութեան գգլիչ բուրումը կը բարձրանար։

Այն փարթամ կեանքը զոր կը նկարագրէր, հին — հին դարուց յիշատակ մը կը թուէր։ Իր պերճախօս ձեռքը հորիզոններ կը յիշեցնէին վայրի մարգեր, ընդարձակ ու կանաչ, ... հօտեր եւ լուսնի լոյսով ... ները, կոյր երգիչներու մեղմագին ... տրտունջը եւ կիթառներու մրմունջը։

— Ամէն բան կորսնցուցի, ... բան։ Փարիզի մէջ չոր հացս կը շահիմ ... սպաներէնի դասեր տալով եւ Ամերիկացիներու հիւսիսային Ամերիկացիները ... բանել կ'ուզեմ, առաջնորդելով մայրաքաղաքին գիշերային վայրերը ... մանակին կարենալ հազար ... ճարել հացկերոյթի մը եւ յետոյ ... տիպուիլ հաց մուրալ ... Հնդիկի մը պէս... Ես որ ... գգայի ապստամբութեան ... մը անցնելով պեղանի կնոջ մը ... տակէն, ինքզինքս երջանիկ համարեցի թոյլ տալով մօրս ... ջատուկի մը որ ինծի պարգեւ նուիրէ։

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Dameame :-: PARIS (13ᵉ)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

22 Octobre 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2524

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՅՈՒԶԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

Տոքթ. Գօլօյեան «Բժշկա – գիտական» գրութիւն մը հրատարակած է Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ, Հայաստանէն փախչողներու մասին։

Կարգ մը բացառական օրինակներ յիշելով, կ'ուզէ ապացուցանել թէ Հայաստանի փախուստներն ալ հետեւանք են հիւանդութեան մը, որ կը կոչուի «ֆիւժիժմօթիվիթէ» (գերյուզականութիւն)։

Իր կարծիքով, այս ախտը «ամէն ազգի մէջ 100ին 2—3 հիւանդներ կու տայ։ Հայոց մէջ գիտած ենք որ 100էն 25ը այս հիւանդութենէն բռնուած են»։

Ի՞նչ է այս հիւանդութիւնը.

— «Սրտի հատնում. մարդ իր նստած տեղէն գոհ չէ, սիրտը կը հատնի ..., ոչ քարոզը կը բաւեն սրտի հատնումին առաջքը առնելու համար։ ... Գիտած ենք այս գերյուզականութիւն ունեցողները հանգիստ չունին ու ... տեղ մը հանդարտ կենալ։ Ուր որ ալ ըլլան, դժգոհ են ու կը փախչին»։

Այս առթիւ, օրինակներ կու տայ Ֆրանսայէն։ Նոյնիսկ Փարիզէն

— «Այս փախստականներու բոլորն ալ հիւանդներ են։ Եթէ նոյնիսկ ... դնէք զիրենք, նորէն պիտի փախչին։ Թափառական Հրեաներ։ ...է զիրենք գոհացնել։

...աստան գացին 8000 գաղթականներ։ Փախստականներուն թիւը 300ը ... անցած։ Քիչ է։ Հարիւր Հայուն 25ը գերյուզականութիւն ունի։ Ուրեմն փախստականներուն թիւը պէտք է մեծնայ։ Հակառակ պարագային պէտք է ընդունինք թէ Հայաստանի մաքուր օդը, անարատ ջուրը, չոր հացն ու տաքուն ... բարեբար ազդեցութիւն բրած են փախչելու հակամէտ գերյուզականներու վրայ»։

X

Պատիւ ունինք յայտարարելու թէ՝ այս տեսութիւնը ճիշդ է միայն մէկ ատեւնան։ Նոյնիսկ իբրեւ բժշկա – գիտական երեւոյթ։

Այսպէս, ճիշդ է որ այս ժողովուրդը «տրբրիկ չըներ»։ Մանաւանդ 1915էն ի վեր պատահած անտար վերիվայրումներէն յետոյ։

Զրկուած՝ սեփական հայրենիքէ, նոյն իսկ տարրական ապահովութենէ եւ հանգիստէ, նետուած՝ աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, ան կորսնցուցեր է իր բնականոն վիճակը։

Ինչի՞ եր է թէ ուրիշ ո՞ր եւ է ժողովուրդ պիտի կրնա՞ր ամուր պահել իր ջիղերը, այսքան ցնցումներէ եւ փլուզումներէ յետոյ։

Այս տարրական ճշմարտութիւնը հաստատելով հանդերձ, պարտականութիւն կը սեպենք յիշեցնել թէ՝ Տոքթ. Գօլօյեան չարաչար կը սխալի, Հայաստանի փախուստներն ալ գիտելով միեւնոյն տեսակէտէն։

Չենք վիճիր. փախստականներուն մէջ կրնան գտնուիլ սակաւաթիւ «գերյուզականներ»։ Ռամկական բացատրութեամբ՝ «տրբրիկ չընողներ»։

Բայց, միամտութիւն է ամբողջ ողբերգութիւնը վերագրել «գերյուզականութեան»։ Ինչպէս որ, անարդար է Պ. Ս. Տէր Յարութիւնեանի այն վերագրումը թէ փախստականները «բացառապէս այն չարաճճին են, որոնք կորցրել են արտադրական աշխատանք կատարողի նկարագիրը, մարդիկ որոնց մէջ խոր արմատներ է թողել նպաստընկալի հոգեբանութիւնը»։ Կամ ռամկավար պաշտօնաթերթին այն գռեհիկ զրպարտութիւնը թէ փախչողներու մեծագոյն մասը խարուած են կարգ մը ծոյլ և մուրացկանութեան վարժուած մակաբոյծ տարրերէ»։

Բոլորովին ուրի՛շ բան է փախստականներու այս պատմութիւնը, պարոն բժշկապետ։

Եթէ կուզ — եւ ձեզի պէս շատեր, չէզոք մտաւորականներ — համարձակութիւն ունենայիք պրպտելու անոնց գրաւոր յայտնութիւնները, այլ մանաւանդ Խ. Հայաստանի վաւերական, ոչ թէ վերապրուած պայմանները, պիտի խղճահարէիք այդ հարեւանցի վճիռէն։

Մենք աննշան մաս մը միայն հրատարակութեան տուինք այդ յայտնութիւններէն։ (Մնացեալը կրնաք տեսնել երբ որ ուզէք)։

Այդ վկայութիւնները որքան ալ մաղուին, մէջտեղը կը մնայ պատկեր մը որ խիղճը ... վրդովիչ է, որուն հանդէպ չի կրնար անտարբեր մնալ ո՛ եւ է ճշմարիտ հայրենասէր։

Մենք չենք որ ըսինք թէ Հայաստանը դժոխք է։

Ոչ ալ մեզի չափ յոգնութիւն կրած է, պարզելու համար նաեւ դրական երեւոյթները։ Եւ կան դրական երեւոյթներ որոնց ոգին ... ո՛ եւ է ռամկավար կամ պաշտօնական մանեւրներէ աւելի լաւ կ'ըմբռնենք ու կ'արժանագրենք։

Բայց, ինչո՞ւ կը ձգէին ուրանալ թէ կա՛ն խիստ պէս դժոխային պայմաններ, բռնադատել եւ արհեստական զրկանքներ, որոնք փախուստի կը մղեն ոչ թէ «գերյուզականութեամբ», այլ իբրեւ հետեւանք ... յուսահատութեան մը։

Մի՛ մխիթարուիք, գիտել տալով թէ 8000էն փախած են միայն 300 հոգի։

«Գերյուզականութի՞ւն» է այս առնել գնդակահարումը, ... Արաքսի յորձանքը, եւ բեռ կապել կեանքով ու երախաներով։

Կրնա՞ք երեւակայել թէ ի՞նչ համեմատութիւններու պիտի հասնին փախուստները, եթէ դուռները բաց ըլլան։

Բարի եղէք լսելու քանի մը աղբիւր մէկանց։ Գրաւոր թէ բերանացի վկայութիւնները բազմաթիւ իրազեկ մարդոց։

Մենք սրտի ճմլումով է որ գրի կ'առնենք այս քստմնելի հեռանկարը։

Բայց, ո՞ր եւ է օգուտ կը բերե՞ն անտեսումն ու ժխտումը։ Կը խօսինք [illegible]։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐՈՆ-ՏԱՏԸ ԵՒ ԻՐ ՉԷՔԸ

.. Եւ Խնձորեան Էֆէնտին ուզեց ամուսնացնել իր աղջիկը։ Աղքատ բայց պարկեշտ տղաքներ կային իր շրջանակին մէջ։

— Ո՛չ, ըսաւ, ես հարուստ փեսացու մը կ'ուզեմ։

Ճամբայ ելաւ ու պտտեցաւ Ամերիկա ու Եւրոպա։ Ետքոյ յոգնած եւ յուսահատ կանգ առաւ լուսացնցուղ մայրաքաղաք մը, ուր շատ մը Հայեր կ'ապրէին այդ օրերուն։

Դրամ եւ անուն ունէր վաճառականի Խնձորեան Էֆէնտին։ Եւ շուրջը հաւաքուեցան, երբ լսեցին անոր ծամբարդութեան շարժառիթը։ Շատ մը երիտասարդներ առաջարկուեցան, բայց բոլորն ալ մերժեց։ Մետասաներորդ ժամուն իրեն յայտնեցին շողշողուն մականուն մը։

— Տուի՛, ըսաւ Խնձորեան Էֆէնտին, երբ լսեց այդ մականունը։ Իրեն ներկայացուցին փեսացուն զոր մեծ խնամքով աղուորցուցած էին այդ օրը։

Ու նշանուեցան՝. վաճառականին աղջիկը եւ մեծ ազային հոգեհատոր տղան։

Նշանտուքի հացկերոյթ մը սարքեցին փառաւոր պանդոկի մը մէջ։ Հրաւիրուած էին հարիւրի չափ մեծ ու պզտիկ աղաներ։ Խորոված միս, վառեակ, գինի, շամփանեա, ուզածիդ չափ։

Երբ գլուխները բաւական տաքցած էին, փեսային հայրը ոտքի ելաւ ու ըսաւ.

— Այս ամոլին ապագայ երջանկութեան համար, ես կը նուիրեմ յիսուն հազար տոլար, իսկ դուն, խնամի, դո՞ւն ինչ կու տաս։

Խնձորեան Էֆէնտի կարմրեցաւ, քրտնեցաւ, ամչցաւ, բայց նարաժատ՝ փափսաց.

— Քսանը հինգ հազար...

— Գրէ՛ նայիմ խնամի, ըսաւ պարոն – տատը. ահաւասիկ իմ չէքս, ա՛ռ տղաս։

, Ու փեսային յանձնեց յիսուն հազարնոց չէքը։

Խնձորեան Էֆէնտի դողդղալով յիսուն քսանըհինգ հազարնոց չէք մը եւ երկնցուց իր ազնուա՛ր փեսային.

X

Հարսնիքին երեք օր մնացեր էր, երբ Խնձորեան Էֆէնտի հեռագրեց իր խնամիին որ *կեցնէ* չէքը քանի մը օր, որովհետեւ չպիտի կրնար անմիջապէս դիմաւորել զայն։

— Զըլլար, պատասխանեց խնամին. «չէնէ եստ կ'ընեմ եա'»...

Պատուաւոր վաճառականը տեղի տուաւ այդ սպառնալիքին առջեւ եւ հազարումէկ դժուարութիւններով յարգեց իր ստորագրութիւնը։

Իսկ ի՞նչ եղաւ փեսային յանձնուած յիսուն հազարնոց չէքը...

Նշանտուքի հացկերոյթէն վերջ, երբ մեծ – աղան ու փեսացուն կառքով տուն կը վերադառնային, այս վերջինը գրպանէն հանեց չէքը եւ տուաւ հայրիկին։ Հայրիկը առաւ զայն եւ յիսուն հազար կտոր ըրաւ... Ու երկուքը մէկ խնդացին...

— Աղէ՛կ կլլեցուցինք շիտակը...

Այս պարոն–տատը ջոջ պէյ մըն է եւ «ազգային երեւելի»։

Անո՞ւնը ..

— երկա՛ն բիր...

ԺԻՐԱՅՐ

ՊԼԵՐԹՐԱՆ ՊԱՐԷՑԻ ՄԱՀԸ

— o —

Ցաւով կը տեղեկանանք մահը հայ ժողովուրդի եւ հայկական հարցի հինաւուրց բարեկամներէն ու պաշտպաններէն մէկուն, Պլերթրան Պարէյլի որ հակառակ բոլոր վերիվայրումներուն մինչեւ վերջին վայրկեանը հաւատարիմ կը մնար իր բարեկամութեան եւ անդաւ բշնամի թուրք գեկավարութեան։

Մօտ օրէն կ'անդրադառնանք իր կեանքին եւ գործունէութեան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՆ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ԼԻԹՎԻՆՈՎ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՀՐԱՒԷՐՈՎ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Նախագահ Ռուզվէլթ առաջարկած է բանակցութեանց սկսիլ, ճանչնալու համար խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս նպատակով Ուաշինկթըն հրաւիրած է խորհրդային պատուիրակ մը։

Մոսկուայէն ալ կը հեռագրեն թէ այս հրաւէրը ընդունուելով, որոշուած է Ուաշինկթըն ղրկել արտաքին գործավարը, Պ. Լիթվինով։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հրատարակէ այս առթիւ փոխանակուած հեռագիրները։

Նախագահ Ռուզվէլթ իր հեռագրին մէջ կ'ըսէ.

— «Երկու մեծ ազգերուն միջեւ եղած դժուարութիւնները կրնան հարթուիլ միայն բարեկամական անկեղծ խօսակցութիւններով։ Եթէ դուք ալ այս կարծիքն ունիք, ուրախութեամբ պիտի ընդունիմ ձեր կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներ, որպէսզի անձամբ ինծի հետ քննեն երկու երկիրներուն միջեւ եղած բոլոր խնդիրները։ Այս քննութեան մասնակցութիւնը անշուշտ չի կաշկանդեր իւրաքանչիւր կողմին յետագայ քայլերը, այլ պիտի ապացուցանէ անկեղծ բաղձանք մը՝ գոհացուցիչ լուծման մը յանգելու քննուած խնդիրներու մասին։ Կը յուսամ թէ այդպիսի բանակցութիւններ կրնան օգտակար ըլլալ երկու կողմերուն համար ալ»։

Պ. Կալինին պատասխանեց կեդր. Գործադիր Կոմիտէին կողմէ.

— «Կասկած չկայ թէ այն դժուարութիւնները որ գոյութիւն ունին կամ կրնան ծագիլ երկու ազգերուն միջեւ, կրնան լուծուիլ միայն ուղղակի յարաբերութիւններով եւ երբեք հաւանականութիւն չկայ որ լուծուին, առանց այդ յարաբերութեանց։ Մեր երկու երկիրներուն միջեւ եղած աննորմալ կացութիւնը աննպաստ ազդեցութիւններ կ'ունենայ ոչ միայն երկու պետութեանց շահերուն, այլեւ միջազգային ընդհանուր կացութեան վրայ, աւելցնելով խռովայոյզ տարրերը, բարդացնելով ընդհանուր խաղաղութեան ամրապնդման ընթացքը եւ քաջալերելով այն ուժերը որ կը ձգտին խանգարել այդ խաղաղութիւնը»։

Պ. Լիթվինով ճամբայ պիտի ելլէ մօտերս։

Նոր ելմտացոյցին քննութիւնը

ՄԵՐԺՈՒԻՑԱՒ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐԷՆ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ ԳԱՆՁԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Երեսփ. Ժողովին ելմտական յանձնաժողովը ուրբաթ օր վերջացուց նոր ելմտացոյցին քննութիւնը։ Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ ծագեցան։ Ընկերվարականները առին քալեցին։ Ելմտական Նախարարը կարգ մը բացատրութիւններ տալէ յետոյ, յայտարարեց.

— *«Կառավարութիւնը կրնայ փոքրամասնութեան մէջ մնալ. բայց եթէ իյնայ, պիտի իյնայ պատուաւորապէս»։*

Ինչպէս յայտնի է, կառավարութեան նախահաշիւը կ'առաջարկէ հարիւրին վեց տուրք մը հաստատել պետական պաշտօնեաներու ռոճիկներուն, հանգստեան թոշակներուն եւ անհատական հատուցման թոշակներուն վրայ։ Այս տուրքով, կրճատումներով եւ զանազան կարգադրութիւններով պիտի գոյանար 5 միլիառ 424 միլիոն Ֆրանք։ (Բացը 7718 միլիոն Ֆրանք է)։ Յանձնաժողովը մերժեց կարգ մը առաջարկներ, որով նախատեսուած եկամուտը կ'իջնէ 4777 միլիոնի։ Յանձնաժողովը մասնաւորապէս ջնջեց հատուցման եկամուտներու եւ անհատական թոշակներու համար առաջարկուած տուրքը։ Իսկ պետական պաշտօնեաներու, հանգստեան թոշակաւորներու եւ նախկին պատերազմիկներու ռոճիկներուն համար կ'առաջարկէ ոչ թէ հարիւրին 6 միօրինակ տուրք մը, այլ յառաջատուական տուրք մը, պաշտօնեաներուն համար տուրքէ զերծ հռչակելով 9000 Ֆրանքը, իսկ հանգստեան թոշակաւորներուն համար՝ 6000 Ֆրանքը։

Այս փոփոխութեանց առթիւ էր որ ընկերվարականները առին քալեցին։ Ելմտական նախարարը անգամ մը եւս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չըպիտի զիջէ նոր թղթադրամներու տպագրութեան (էնֆլասիոն)։

Խորհրդարանը փոփոխուած օրինագիծը քննութեան պիտի ենթարկէ այսօր իսկ, քանի որ կառավարութիւնը առիպողականութեան պահանջ դրած է։

Քաղքենի – գրամատիրական թերթերը սիւնակներով բողոքներ կը հրատարակեն, տուրքերուն դէմ։

Երկու միլիոն հողագործներ կ'ապստամբին

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ԴԷՄ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգներու ագարակապաններու ազգ. ընկերակցութեան երկու միլիոն անդամները, գաղտնի ժողով մը ետք, հրահանգ տուացան ընդհանուր գործադուլ հռչակելու շաբաթ կէս օրէն յետոյ։ Գործադուլին նպատակն է ստիպել նախագահ Ռուզվէլթը որ հողագործական արտադրութեանց գիները դնէ այն մակարդակին վրայ ուր կը գտնուին ճարտարագործական արտադրութիւնները։ Ընկերակցութիւնը ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ ագարակապանները այսուհետեւ պիտի մերժեն իրենց արմտիքը, կաթնատնտեսական արտադրութիւնները եւ հաւերը ծախել այնպիսի գիներով որ գոնէ հաւասար չըլլան արտադրութեան արժէքին։ Միւս կողմէ, իր անդամները տուրք պիտի վճարեն այն ատեն երբ ապահոված ըլլան իրենց ընտանիքին բոլոր պէտքերը։ Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ ագարակապանները արշաւ մը պիտի կազմեն դէպի Ուաշինկթըն։

Կացութիւնը շատ ծանր է։ Հողագործական արտադրութեանց գինները անդադար կ'իյնան երեք ամիսէ ի վեր, մինչ ապրուստը կը սղի։ Այս բոլորը կը վերագրուին Նախագահ Ռուզվէլթի ճարտարագործական վերականգնումութեան ծրագրին։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉԷ ԻՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ

Գերմանական կառավարութիւնը հրամայած է որ երկիր վերադառնան Խ. Միութեան մէջ աշխատող գերմանացի մասնագէտները։

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ ամէն օր բազմաթիւ գերման ճարտարագէտներ եւ բանւորներ կը հասնին։ Խ. իշխանութիւնը ուրիշ ազգերէ մասնագէտներ կը վարձէ անոնց տեղ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հայկական Դրօշակները եւ Օլիվըր Պոլտուին

»»»·«««

ԽՄԲ. — Պ. Օլիվըր Պոլտուին, Անգլիոյ փոխ – վարչապետին որդին, որ իբրեւ սպայ ծառայած է Հ. Հ. բանակին մէջ եւ բանտարկուած՝ բոլշեւիկներուն կողմէ, տեղեկանալով դրօշամարտին, հետեւեալ նամակը ուղղած է «Ցառաջ»ի խմբագրութեան.—

Կ'իմանամ թէ բուռն վէճ մը ծագած է հայկական ճակատին վրայ, դրօշի մասին։

Անոնք որ կռուեցան Հայաստանի անկախութեան համար, անոնք կախարդանքով մը կապուած են կարմիր–կապոյտ – նարնջագոյն դրօշին, իսկ անոնք որ երբեք չմասնակցեցան անկախութեան օրերու վտանգներուն եւ զրկանքներուն, չեն սիրեր այդ դրօշը եւ չեն ուզեր որ արծարծուի պայքարին յիշատակը։

Լա՛ւ, լաւ. չարժեր այսքան աղմուկ, եւ պատասխանը պարզ է ինծի համար։

Թող անոնք որ կը սիրեն դրօշ մը ունենալ շուրջը համախմբուելու համար, կառչին կարմիր – կապոյտ – նարնջագոյն դրօշին. իսկ անոնք որ չեն կրնար, թող հնարեն նոր մը, օրինակ ճերմակ դրօշ մը՝ վրան ամերիկեան տոլար մը քանդակուած։ Շատ պարզ է։

Հին դրօշը ցեղային խորհրդանշան մը տարբեր բան չի ներկայացներ. որովհետեւ, ինչպէս բոլորս ալ գիտենք, երկրին խորհրդանշանը կա՛մ կալմխին ու մահիկն է, կամ կարմիր դրօշն ու մուրճ – մանգաղը։

ՕՏԱՐ ԲԱՆԻՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սեվռի (Սէն – է Ուազ) քաղաքապետական խորհուրդը նկատելով որ գործազրկութեան նպաստը շատ ծանր ծախքեր կը պատճառէ, մինչ եկամուտները կը պակսին, բաղձանք յայտնած է որ համայնքներու բաժինը հարիւրին տասը չանցնի։ Միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ կրճատել նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւը, խիստ քննութեան ենթարկել օտար բանւորներու գործածութիւնը եւ կէտ առ կէտ գործադրել օրական 8 ժամուան աշխատանքի օրէնքը։

⁂ Երեսփ. Ժող.ի ելմտ. յանձնաժողովը նոր ելմտացոյցի քննութեան ատեն ընդունեց առաջարկ մը որով իւրաքանչիւր բանւորի համար օրական հինգ ֆրանք տուրք պիտի առնուի գործատէրէն, եթէ ֆրանսացի գործազուրկներ կան գործին մէջ։ Այս տուրքի եկամուտին մէկ տասներորդը պիտի յատկացուի նոր արհեստ սորվեցնելու վերջնական գործազուրկներուն։

Պ. ԹԻԹՈՒԼԷՍՔՕ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Սոֆիայէն եւ Էնկիւրիէն յետոյ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը գնաց Աթէնք, միեւնոյն առաքելութեամբ։ Ուրբաթ առտու նախարարը պաշտօնապէս այցելեց վարչապետ Պ. Ցալտարիսի եւ արտաքին նախարարին, եւ երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ։

Պ. Թիթուլէսքօ տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց թէ Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած դաշինքը նոր երաշխիք մըն է Պալքաններու խաղաղութեան համար՝ եւ պիտի նպաստէ ալ աւելի մօտեցնելու Յունաստանն ու Ռումանիան։ Ետքոյ յոյս յայտնեց թէ Պուլկարիան ալ վերջ ի վերջոյ պիտի համոզուի որ իր շահը կը պահանջէ համաձայնիլ իր բոլոր դրացիներուն հետ։

▪▪▪

ԷՆԿԻՒՐԻ ՀԱՍԱՆ Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, երկու խորհրդականներու հետ։ Զինուորական պատիւներ եղան հիւրերուն, որոնք ներկայ պիտի ըլլան հանրապետութեան տասնամեակի հանդէսներուն։

Մ. Քէմալ ուրբաթ օր երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ։

ՑԵՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԱՐԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Կը յիշուի թէ անկից առաջ քանի մը գերման հեղինակներ եւ ազգային – ընկերվարական հրապարակագիրներ իրենց գրուածքներու եւ յօդուածներու մէջ Հայերը Հրեաներուն ցեղակից հռչակած էին, միեւնոյն ատեն անարդարօրէն վարկաբեկիչ յատկութիւններ վերագրելով հայ ժողովուրդին: Ցայտնի է նաեւ, որ Գերմանեւհայ ընկերութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առած էր, հակազդելու համար:

Բարեբախտաբար, այդ ջանքերը տուած են դրական արդիւնք: Այս առթիւ Պերլինէն Գերմանեւհայ ընկերութեան փոխ – Ատենապետ Տօքթ. Ա. Աբեղեան հետեւեալ գրութիւնը ղրկած է մեզի, հրատարակութեան համար, իբրեւ լուսաբանութիւն: Բոլոր հայ թերթերը ազատ են արտատպելու այս գրութիւնը.—

Գերման ազգային – ընկերվարական յեղափոխութեան օրերուն եւ Հրէական հարցին կապակցութեամբ, գտնուեցան քանի մը հեղինակներ եւ հրապարակագիրներ, որոնք Հայերը մարդաբանօրէն ցեղակից հռչակեցին Հրեաներուն, եւ վերջիններուս հետ միասին՝ հայ ժողովուրդին ալ անարդարօրէն վերագրեցին վարկաբեկիչ յատկութիւններ: Տգիտութեան եւ անգիտութեան զուգընթաց՝ հակահայ արտաքին փոփոխականն ալ ունեցաւ իր չարաղէտ դերը:

Այդ ամէնուն «հետեւեցան քանի մը վնասակար կարգադրութիւններ ու յայտարարութիւններ, որոնք դիւրաւ կրնային ծաւալիլ, եթէ ժամանակին ձեռք առնուած չըլլային անհրաժեշտ միջոցները: Բարեբախտաբար, այս վերջիններս տուին դրական արդիւնք:

Այսպէս 1. Ի պատասխան Գերմանեւհայ ընկերութեան կողմէ Ներքին գործերու Նախարարութեան նշանակած ցեղարան – փորձագէտին ներկայացուած Յուշագրին, ստացուած է հետեւեալ գրութիւնը, փորձագէտին կողմէ.

— «ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ Պ. ՆԱԽԱՐԱՐԸ 1933 ՅՈՒԼԻՍ 3ԻՆ ԱՐՁԱԿԱԾ ԻՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎԸ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏՈՒԱԾ Է ԹԷ ՀԱՅԵՐԸ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԱՐԱԿԵԱԼ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ՕՐԷՆՔԻ ԻՄԱՍՏԻՆ, ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ ՊԷՏՔ Է ԴԱՍԵԼ»:

2. Պերլինի գլխաւոր մաքսատուներէն մէկուն Տեսչութիւնը, որ ապրանքներուն (տպագրեալ) վրայ աւելցուցած էր թէ «Հայերը Արիականներու շարքին չեն պատկանիր», ի հետեւումն Գերմանեւհայ ընկերութեան բողոքին՝ 11 սեպտ. թուակիր գրութեամբ մը կը յայտարարէ.

— «ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ Պ. ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ՝ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԱՐԻԱԿԱՆ»:

Ու կ'աւելցնէ թէ ապրանքներէն ջնջուած են Հայերու մասին գրուած սխալ բառերը:

3. Նմանապէս, գերմանահպատակ հայ պաշտօնեայ մը (արեւելահայ ծանօթ գրող Մուրացանի որդին), որ արձակուած էր իր գործէն, նախարարին հրամանով արդէն իսկ վերահաստատուած է իր պաշտօնին մէջ: Շտկուած են նաեւ քանի մը ուրիշ սխալներ:

Այս բոլորին շնորհիւ, Հայերը Գերմանիոյ մէջ ուրեմն ճանչցուած են իբրեւ Արիական ժողովուրդ մը եւ զերծ են ոչ Արիականներուն յատուկ խտրական եւ այլ սահմանափակումներէն: Վերջ գտած են նաեւ Հայերու դէմ ուղղուած լրագրական յօդուածները: Այսպէսով, գերման կառավարութիւնը եւ պատասխանատու շրջանակները Հայերուն հանդէպ կատարած են արդարութիւն մը որուն ան կատարելապէս արժանի է:

Հայեւգերման բարի յարաբերութեանց տեսակէտէն ջերմապէս բաղձալի է որ զարգանայ փոխադարձ ճանաչողութիւնը եւ մանաւանդ մշակութային կապը երկու ժողովուրդներուն միջեւ: Ատոր համար անհրաժեշտ է ամէնէն առաջ որ միմիայն ստուգուած եւ ճշմարիտ տեղեկութիւններ տրուին մէկուն թէ միւսին մասին: Հայ թերթերը մասնաւոր պարտականութիւն ունին՝ հետեւելու այդ արդար եւ տարրական պահանջին եւ տեղ չտալու պղտոր ու շահախնդիր աղբիւրներէ բխած հակագերման լուրերուն:

Հայ ժողովուրդը, հայ լեզուն եւ մշակոյթը գերման ընթերցողներուն ծանօթացնելու առաջադրութեամբ՝ Գերմանեւհայ ընկերութիւնը շուտով տպագրութեան պիտի յանձնէ գրքոյկ մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերել խոստացած են քանի մը գերման հայագէտներ. օրինակ՝ Պերլինի համալսարանին իրանագիտութեան եւ հայագիտութեան ուսուցչապետ Շէֆտէր (Մարքվարթի յաջորդը), Արմէ-Ռիտէր հայագիտական հանդէսին (դժբախտաբար փակուած) խմբագիր Տօքթ. Ռոթ, ինչպէս եւ Ցան Լէէրս եւ ուրիշներ: Տպագրութեան ծախքը կը հոգայ Պերլինի Հայ Գաղթ. Վարչութիւնը:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾ ԳԻՒՏ ՄԸ

ԾԱՆՕԹ.— Հետեւեալ պատմուածքին հեղինակը, Գարաճիալի, ծանօթ դէմք մըն է ռումանական գրականութեան մէջ իբրեւ երգիծաբան: Գրած է շատ մը պատկերներ ու պատմուածքներ որոնք առաւելապէս կը շօշափեն իր հայրենակիցներուն կենցաղն ու բարքերը. ունի թատերգութիւններ: Ծնած էր 1852ին եւ մեռաւ 1912ին:

Կիրակի առտու մը Սատանան փնտռեց Արարիչը, գտաւ զայն եւ բսաւ անոր.

— Ո՛վ Սուրբերուն Սուրբ. ինչո՞ւ հոգ կ'ընես մարդոց համար, չէ՞ս տեսներ թէ որքան անպէտ են անոնք, ինծի յանձնէ բոլորն ալ եւ լմնցա՛ւ. անօգուտ են անոնք քեզի համար, գէշ են ու յիմար:

Բայց Աստուած, որ տրամադիր չէր այդ պահուն շատախօսութիւն մտիկ ընելու, խիստ շեշտով պատասխանեց.

— Կորսուէ՛, անպիտան, խայտառակ. չեմ կրնար՝ մանաւանդ այսօր ականջ տալ այդ տեսակ սին զրպարտութեանց:

— Սուրբերուն Սուրբ...

— Լռէ՛, ի՞նչպէս կրնան յիմար ըլլալ քանի որ զանոնք ստեղծեցի իմ պատկերիս նման... ի՞նչպէս կարելի է...

— Քու պատկերիդ նման ստեղծեցիր զանոնք, բայց սխալ շինեցիր անոնց գլուխը, եթէ Սրբազնութիւնդ թոյլ կուտայ որ այսպէս արտայայտուիմ...

— Կը բաւէ՛, կորսուէ՛, գնա՛, յոռետես, բսաւ Աստուած բարկութեամբ. մի՛ զայրացներ զիս, ի՞նչու այստեղ բերիր այդ սուտերն ու առասպելները. ինչո՞ւ յիմար ըլլան իմ արարածներս, ես յիմար չեմ գտներ զանոնք...

— Լա՛ւ, պատասխանեց Սատանան, դուն յիմար չես գտներ զանոնք որովհետեւ անոնց մէջը չես... ինչ որ է, հազար ներողութիւն որ ... բայց կը յիշե՞ս երբ անոնք քու Սուրբ Ներպարանքդ անպատուեցին...

— Ի՞նչ, իմ կերպարա՞նքս անպատուեցին... ե՞րբ, հարցուց Աստուած յօնքերը պատելով. այնպէս մը ձեւացուց որ իբրեւ թէ չէր յիշեր կամ, ո՛վ գիտէ, թերեւս իրաւ չէր յիշեր, որովհետեւ ամէն բան կարելի է Անոր մօտ:

— Չե՞ս յիշեր... այն երկու աւազակներուն հետ... Գողգոթայի լերան վրայ...

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ընդմիջեց Աստուած աշխատելով փոխել խօսակցութեան նիւթը. մարդոց մէջ իջա՞ր վերջերս:

— Անշո՛ւշտ, հապա ինչպէ՞ս կը ճարեմ ապրուստս. անոնց հետ եմ գիշեր, ցերեկ, նոյն իսկ երբ կը քնանան. ինծի ապաւինած են անոնք. ես եմ որ հոգ կը տանիմ իրենց. ո՞վ ցոյց պիտի տայ իրենց՝ ուղիղ ճամբան, բայց այնպէ՛ս յիմար են... երկա՛ր ատեն է որ դաս կուտամ անոնց ի զո՛ւր... շատ հաստ գլուխ ունին...

— Բաւական է, բաւական, մէջ ինկաւ Ս. Պետրոս, տեսնելով որ Աստուած հետզհետէ կը բարկանար. չա՛տ լաւ կը ճանչնանք քեզ... Աստուած ապացոյց կ'ուզէ, ոչ թէ խօսք... Դո՛ւրս, մեր գլուխը պարապ խօսքերով մի՛ լեցներ, ապա թէ ոչ հիմա քու ականջներդ կ'ոլորեմ...

Ի՞նչ ընէր խեղճ սատանան. սկսաւ փախչիլ, որովհետեւ գիտէր թէ Ս. Պետրոս կատակ ընող մարդ չէր. ապացո՞յց, բսաւ ինքնիրեն, լա՛ւ, պիտի բերեմ ձեր ուզածին չափ...

Սատանան ճամբան շարունակեց եւ վերջալոյսին հասաւ գերմանական քաղաք մը որ անխռով փռուած էր երկու գետերու մէջտեղը: Երբ քաղաքին պարիսպներէն ներս մտաւ, լսեց Երեկոյեան աղօթքը ([illegible]), սարսուռ մը զգաց ու կանգ առաւ, ապշեց, պոչը վեր դարձուց ու եղունգներովն սկսաւ քերել ականջը, մինչեւ որ աղօթքին վերջին բառերը հետզհետէ մարեցան իրիկուան անդորրութեան մէջ: Ցետոյ մտաւ քաղաք: Ճամբան հանդիպեցաւ մարդու մը որուն մօրուքը կը հասնէր մինչեւ գօտին:

— Բարի երեկոյ, ի՞նչպէս էք, Պ. Կիւթէնպէրկ, բսաւ Սատանան, որ, ինչպէս կը տեսնուի, ծանօթ էր մարդուն եւ անոր (գերմաներէն) լեզուին:

Եւ բարեկամներ եղան Սատանան ու մարդը: Գարեջրատուն մը մտան միասին ու երկար խօսեցան ու խօսեցան: Բայց Սատանան ինչե՞ր փսփսաց մարդուն, միայն ինք գիտէ: Կը բաւէ միայն ըսել թէ խեղճ Գերմանացին քունը փախցուց այդ գիշեր ու խորհեցաւ: Ցաջորդ գիշերն ալ այդպէս եւ աւելի յաջորդին ... աչքերն չկրցաւ գոցել: Նոր գաղափարներ յղացաւ, ծրագիրներ մշակեց, առդին դարձուց, անդին դարձուց, ամէն օր, ամէն գիշեր ու վերջապէս բաւական մը չարչարուելէ ետք, հնարեց... Տպագրական մեքենան:

Ցետոյ ... Թո՛ւղթ, Թո՛ւղթ ... տպագրութիւն, գի՛ր...

Առաջ մեքենան դանդաղ բայց բայց խելացի էր Սատանան. երբ տեսաւ որ անիւները կամաց կը դառնային, պոչը փաթթեց անոնց եւ... Օ՜ ի՞նչ արագութիւն. ժամը մէկ միլիոն թերթ տպագրուած, թուղթուած, կնքուած եւ պատրաստ՝ Թղթատարին յանձնուելու համար, ու յետոյ շոգեկառքին ... Սատանան իր պոչովն արագացուց այս վերջինն ալ... իննսուն մղոն մէկ ժամուան մէջ...

Սատանան այսպէս [illegible] ապրանքները հասցնելու համար...

Քիչ վերջը Ս. Պետրոս դրախտին դրան առջեւ լսեց սարսափելի աղմուկ մը. կարծես փոթորիկ կար. սուլում, վայնասուն, երգ եւ ի՛նչ մուխ...

Սատանան էր. շոգեկառքը լեցուցեր էր Աւետարաններով, Փիլիսոփայական գիրքերով, օրէնսգիրքերով, Թերթերով, Հանդէսներով:

Սատանան պարպեց իր բեռը եւ չուանը տուաւ Արարիչին քով:

— Պարապ գլուխ, այստե՞ղ ես նորէն, բսաւ Աստուած:

— Այո՛, Ամենակա՛լ Տէր...

— Ի՞նչ լուր ունիս...

— Ոչի՛նչ, սրբազնասուրբ Տէր, այս քուրձերը բերի, ապացոյց ուզեցիր եւ ապացոյց բերի. նայէ՛, խնդրեմ Ս. Պետրոս, ակնոցներդ դիր ու նայէ...

Եւ անիկա ցոյց տուաւ իր բերածները Արարիչին եւ Ս. Պետրոսին:

Աստուած ու Ս. Պետրոս նայեցան անոնց, իրենց մօրուքը շոյեցին եւ իրարու աչքի մէջ նայեցան:

— Իրաւունք ունի՞մ, Ամենակալ Տէր, բսաւ Սատանան:

Աստուած պատասխան չտուաւ:

— Իրաւունք ունի՞մ, Ս. Պետրոս

Պատասխան չկար...

— Լաւ, ի՞նչ ընել կ'ուզես, հարցուց Աստուած վերջապէս.

— Ինծի տուր անոնք ինչպէս որ առաջարկած էինք...

— Գնա՛ ա՛ռ եւ առանձին ձգէ զիս, պոռաց Աստուած բարկացած

Սատանան ուրախ՝ մեկնելու պատրաստուեցաւ.

— Սպասէ՛, ո՞ւր, Սատանայ

— Պիտի երթամ առնեմ, անոնք.

— Ի՞նչ ... եւ այս յիմարութիւնները այստե՞ղ պիտի ձգես, [illegible]... Ու եթէ անգամ մըն ալ [illegible] հոս տեսնեմ այս ոչնչութիւններով հրաման պիտի ընեմ Ս. Պետրոսին որ քու պոչդ կտրէ, հասկցա՞ր...

Ու Սատանան՝ պոչը ոտքերուն մէջ, սկսաւ փախչիլ, միասին առնելով իր ապրանքները:

Ատոր համար է որ մարդիկ Գրադարաններ ու Կաճառներ շինեցին, վախնալով որ Արարիչը կը փճացնէ իրենց իմաստութիւնը:

Անգլ. թարգմ. Ֆ. Մ.

ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ

Արարատի պէս Հայուն պատիւն ես,
Հըրասիւն մը վէս, կոթող մը կարծես,
Շանթը Վահագնին, Ննգակը Հայկին,
Խըրուած մոլեգին ոսոխի սըրտին,
Դուն քաջի պըսակ ու մեզի պահակ,
Հայու դըրօշակ, տօնէ՛ յաղթանակ:
Մեզի յանդիման՝ աշխարհի դաւանան,
Մոխրէն ելմամ բացիր մեր ճամբան,
Մեր անկարեկիր շղթան փշրեցիր,
Մեզի լոյս տըւիր, մե՛զ վըրաեցիր,
Դուն մեզ հանգանակ, արե՛ւ բոցավառ,
Հայու դըրօշակ, շողա՛ ծագէ ծագ:
Վեց դար անդադար՝ մե՛նք դաշունահար,
Օր մը բոցավառ դուն կոթողուեցար,
Եղար հայ ոգին, Հայո՛ւն օրհնութիւն,
Կայծ տըւիր կըրկին մեր շէջ օճախին,
Դուն մեզ երիտակ, մեր ձեռքին՝ նիզա՛կ,
Հայու դըրօշակ, ծըփա՛ շանթարձակ:
Իմ հէք Հայաստան՝ քեզի՛ օրօրան,
Դուն իր յարութեան՝ խաչվառ, ծիածա՛ն,
Աշխարհը՝ Երեւ՛մ, դուն՝ երկա՛յ վըսեմ,
Տարիր մեզ եդեմ, ցըցուա՛ծ մահուան դէմ,
Դուն լուսապըսակ՝ ցեղիս նահատակ,
Դուն թէ՛ ազատեակ թէ՛ բազէ՛ վայրագ:
Մեր սէգ քաջերուն մարմնացումն ես դուն,
Օրօրոցն անհուն՝ մարտիկներո՛ւն,
Յաղթանակներու դո՛ւ երիզէն բառ,
Սուր ու խաչ եղար իմ ցեղին համար,
Դուն փըշապսակ ու դափնեպսա՛կ,
Հայու դըրօշակ, քեզի՛ պատարագ:
Մեզ հետ սըզակիր, մե՛զ հետ տարագիր,
Ծովէ ծով անծիր ցեղը վարեցիր,
Թէ չունենաս վայր արեւուն տակ յար,
Քեզ մեր սիրտը վառ պիտի ըլլա՛յ բառ,
Անմահ դըրօշակ, Հայո՛ւ Նըշանակ,
Օտար երկնի տակ, բայց մե՛ր կըրծքի տակ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

Կրակի թափօրը

(Գ. Յատուած.— Տես «Յառաջ» հոկտ. 8 եւ 15)

Հինգ հազար Հայեր, Անտիոքի մօտակայ եօթը գիւղերէն, փոխանակ հետեւելու Էնվէր փաշայի եւ Թալէաթ պէյի տարագրութեան հրամաններուն, Մուսա լերան ամենաբարձր կէտին՝ Տամլաճըքի վրայ քաշուելով ամրացան, եւ հոն իրենց մասնաւոր մէկ «կեդրոն»ին մէջ բարեկարգ համայնք մը կազմեցին Տէր Հայկազունի հսկողութեան ենթարկուած: Գիւղերը այս պատճառաւ ... թամբին ինկան Թուրքեւարաբ բնակչութեան: Իրենց եւրոպականացած հայրենակցին՝ Գաբրիէլ Բագրատեանի առաջնորդութեամբ, Հայերը յաջողապէս ետ մղեցին երկու Թրքական յարձակումներ, եւ հիմա կը սպասէին ծանր ճակատամարտի մը, զոր իրենց դէմ պատրաստած էին հարիւրապետ մը, փառամոլ Թուրք սպայ մը եւ Գայմագամը: Գաբրիէլի կինը, Ֆրանսուհի մը, Ժիւլիէթ, միշտ օտար կը մնայ ժողովուրդին, եւ անհաւատարմութիւնը կ'ուծացնէ զինքը իր ամուսինին աչքին, մինչ իր տասներեք տարեկան զաւակը՝ Ստեփան՝ իր պատանի ընկերներուն կուսակլուսարբեցութենէն ինք ալ բռնուած է: Ջաւուշ Նուրհան էլլէօնի, մազը մօրուքը ճերմկած պատերազմիկ մը, հրամատարին կողքին հաւատարիմ կը ծառայէ, ինչպէս նաեւ երիտասարդ բողոքական պատուելի Արամ Թովմասեան, որուն կինը եւ քոյրը, Ովսաննա եւ Իսկուհի, կարեւոր դերեր պիտի կատարեն «Քառասուն Օրեր»ու դէպքերուն մէջ:

Արեւամուտէն մէկ ժամ վերջ, Դալարպարդ խորանի մեծ հրապարակը:

Պետերը զօրանոց չեն քաշուած, այլ նստած են հողին վրայ սուրբ խորանին առջեւ: Ժողովուրդը ճնշող լռութեան մէջ բոլորուած բանակած է անոնց շուրջ խիտ առ խիտ: Արքիթներուն փողոցները բացարձակապէս մեռելութի՛ւն: Այս երկաթէ լռութիւնը կը խզբատուէր մերթ միմիայն հիւանդանոցի խուցէն արձակուած ծանր վիրաւորի մը հեծեծագին աղաղակէն: Վերջին յարձակումին մեռելներուն մէկ մասը կարելի եղած էր ձեռք անցընել, որոնք իրարու մօտիկ փռուած էին փայտերու վրայ, կապերտներով ու վերմակներով մասամբ միայն ծածկուած: Ոչմէկ լոյս: Ոչ մէկ կրակ: Պետերուն ժողովը արգիլած էր ոեւէ բարձր ձայն: Ամբողջին լռութիւնը ա՛յնքան խիտ էր որ իւրաքանչիւրը կրնար թեթեւակի լսել անոնց՝ մեծերուն փսփսուքը: Կարծես Տէր Հայկազունն էր ամէնէն աւելի իր պաշտօնը պահողը: Իր ձայնը հնչեց հանդարտ եւ զգուշաւոր:

«Մեր առջեւ ունինք միայն մէկ գիշեր, այսինքն ինը ժամ մութ...»:

Ջհասկցան իր ըսածը: Այսօր ամէն տեսակ ջղային յառակագիծեր կ'անցնէին նոյն իսկ Արամ Թովմասեանի միտքէն, որուն սիրտը բզիկ բզիկ եղած էր՝ Ովսաննան, Իսկուհին եւ զաւակը մտածելով: Ան լրջօրէն կարծիք կը յայտնէր որ թերեւս ամէնէն լաւ միջոցն է բանակատեղը պարպել ցրուել և երթալ ապաստանիլ ժայռերուն ճեղքին, եւ կրահողներուն ծերպերուն մէջ: Բայց այս շարժումը սակաւաթիւ հետեւողներ միայն կը գտնէր: Ցայտնի եղաւ որ մարդիկը խելայեղօրէն սէր կապած էին իրենց նոր կայանին եւ կ'ուզէին զայն պաշտպանել մինչեւ յետին կէտը: Հոս ու հոն սկսան վիճիլ: Ամոսի բարբառնջանքներով վայրկեանները կը սպառնային փլչիլ խաւարին քիչ մնացած ժամերէն: Ջորս կողմը բանակած ժողովուրդին խիտ շարքերէն դուրս կը պոռթկային երբեմն կնոջական ճնշուած աղաղակներ եւ կոցկոցային հեծեծանքներ: Այդ օրը հարիւրէ աւելի ընտանիքներ իրենց մեռելը ունեցած էին, Թուրքերուն ձեռքը ինկող վիրաւորներն ալ հաշուելով: Նաեւ չէին գիտեր թէ դուրսը գիւղերուն մէջ տակաւին որչափ ծանր վիրաւորներ կան, որոնք մինչեւ հիմա կարելի չէր եղած հաւաքել եւ բանակատեղ բերել: Ցողնախուր գիշերը կը ծանրանար ցած առաստաղի մը պէս Մուսա լերան վրայ: Ունայն եւ ապարդիւն կը յածէին փսփսուքները խառնակօրէն, երբ Տէր Հայկազունի ձայնը ուժով մը զարկաւ Գաբրիէլ Բագրատեանին. «Մինակ այս գիշերը մնացած է մեզի, Բագրատեան էֆէնտի՛: Պէտք չէ՞ արդեօք օգտագործել այս գիշերը, այս ինը կարճ ժամերը»:

Գաբրիէլ, թեւը գլխուն տակ, երեսէ քաշուած կը տեսնուէր սկիզբէն ի վեր: Դժուարաւ կը զսպէր քունը: Անիմաստ բառեր կը ծփային ականջին շուրջ: Այդ բառերէն կը պոկուէր իրեն կորովը, նոյն իսկ պատասխան մը տալու համար հոգեւորականին: Ինքնիրեն անհասկնալի բառեր կը մրթմրթար: Եւ ահա յանկարծ ըզգաց ասոր պէս պաղ մանրիկ ձեռք մը, որ իր դէմքը կը շօշափէ: Այնքան մութ էր որ չկրցաւ տեսնել Իսկուհին: Այս վերջինը երկար թափառումէ վերջ գիւղէ գիւղ վերջապէս գտաւ զայն:

Եւ նստաւ ինքնաբերաբար անոր քովը մեծերուն շրջանակին մէջ: Իր եղբօրմէն ալ աւելի ամօթ չզգաց այս միակ եւ վերջին գիշերուան մէջ: Իսկուհիին ցուրտ ձեռքը պաղ ջուրի պէս կազդուրիչ եւ կենդանութիւն ներգործեց Գաբրիէլի վրայ: Քարացած կերպարանքը սկսաւ խօսք տալ եւ իր մտածումը սկսաւ վերընձիւղիլ: Բռնեց անոր ձեռքը, առանց ուշադրութիւն ընելու թէ արդեօք մութին մէջ մէկը կրնա՞ր տեսնել այս փաղաքշանքը թէ ոչ: Իսկուհիին ձեռքը զինքը ընթափեցուց իր թմրածութենէն եւ շփոթութենէն: Յոտնիկ շունչ կ'առնէր: Կուրծքը կը պրկուէր: Իրեն մէջ շարժում առաւ զուարթութիւն մը՝ զոր կը զգայ ծարաւահիւծ մարմինը լիովին իր պասուքը անցընելէ վերջ: Պետերուն ժողովը յանկարծ լռեց: Օտար ձայներ կը մօտենային: Ամէն ոք սարսափահար ոտքի ցատկեց: Թուրքե՞րը արդեօք: Լապտերի շլացուցիչ լոյս բեր դողդոջի՛ր. Թուրք չէին: Այլ յեղափոխականներու (քոմիթաճի) պատուիրակութիւնն էր որ ետ կը դառնար: Կ'ուզէին վաղուան համար հրաման ստանալ: Իմացուցին թէ իրենցմէ մարդ մը միայն ինկած էր եւ երկու մարդ ալ զարկ: Իրենց գիրքը միշտ կը պահէին ապահով: Միեւնոյն ատեն լուր տուին թէ Թրքական ջոկատները գաղտնի կերպով կը պարպէին իրենց բռնած բարձունքներուն մեծ մասը, մինչեւ իսկ պահեստները, եւ անտառին մէջէն կ'իջնեն դէպի հեղեղատը: Ամէնէն վարի խրամներուն եւ գլխաւոր ուժին միջեւ կապակցութիւնը պահուած է պահակներու շղթայով: Թէ ինչո՛ւ, արեւու լոյսին պէս պայծառ է:

«Պիտի օգտագործենք այս գիշերը, Տէր Հայկազուն», գոչեց Գաբրիէլ այնքան բարձրաձայն որ ամբողջ բազմութիւնը կրցաւ լսել: Միեւնոյն վայրկեանին միւս պետերուն կարկամութիւնն ալ յաղթահարուեցաւ: Միեւնոյն գաղափարը, կայծակի պէս շողաց ամէն գլուխներու մէջ, տակաւին Բագրատեան բառ մը անգամ չարտասանած: Թրքական գիշերային բանակումին վրայ բուռն յարձակում մը շնորհիւ միայն կարելի էր ձախող ուժերու մը առաջքը առնել: Բայց յարձակումը ի գլուխ հանելու համար, չէին բաւեր այս արիւնահեղ օրուան ուժասպառ մարտիկները: Ամբողջ ժողովուրդը, կին եւ տղայ, ոեւէ կերպով ամէնքն ալ պէտք է մասնակցին եւ հազարաւորներու մարմնական ծանրութեամբ ազդեցիկ գործուի այդ յանկարծական յարձակումը: Ամէնքն ալ բարձրաձայն կը խօսէին հիմա խառն ի խուռն: Ամէն թաղական եւ ամէն վարժապետ իր առաջարկութիւնը քշել կ'աշխատէր, մինչեւ որ Գաբրիէլ սուր ձայնով հանդարտութիւն հրամայեց: Այս տեսակ հարցերու վրայ պէտք չէ բարձրաձայն բանակցիլ: Անկարելի չէ որ Թրքական լրտեսներ սպրդած ըլլան բանակատեղին մէջ: Գաբրիէլ Բագրատեան ճամբայ հանեց Նուրհան էլլէօնը իր ջոկատին հետ, որպէսզի խորին լռութեան մէջ հարիւր յիսուն մարտիկներ առաջ քշէ այսօրուան կռիւին մէջ քիչ վնասուողներէն: Նուրհան իր հրամանին տակ ունէր տասն հոգինոց քանի աւելի դասակներ: Միւսները կը բռնեն խրամները եւ ապառաժի վրայ հաստատուած ամուր դիրքերը պահելու Թրքական հակայարձակման մը դէպքին: Նմանապէս հարաւային ամրոցին բերդապահները եւ լերան փէշերուն պահապանները տասը հոգինոց քանի դասակներ պիտի կազմեն, եւ այսպէս իրոք երկու ժամուան ընթացքին ամէնքն ալ անձայն անշշուկ հաւաքուեցան խորանին հրապարակը:

Բագրատեան եւս յեղափոխականներուն եւ իր թեթեւազէն պահակներուն հետ հինգ հարիւր հոգիէ աւելի ուժ մը պատրաստ ունէր: Բոլոր շարժումները ժամանակի կը [illegible] քանի որ բնաւ ճիկ մը իսկ պիտի չ[illegible]ուէր եւ խօսքով հրաման ալ պիտի չարձակուէր, անհրաժեշտ պատուէր պիտի տրուէր միմիայն կարճ վանկերով, բայց փսփսալով: [illegible] գծուած էր մութին մէջ ուժերու բաժանումը կատարել առանց խօսելու [illegible]

Որովհետեւ իւրաքանչիւր [illegible] զատ զատ կը ճանչնար, Բագրատեան կարողացաւ երկու խումբերն ալ կազմակերպել այն յոգնած ու ընդարմացած խառնակոյտին մէջ: Առաջ[illegible] մեծագոյն խումբը քոմիթաճիներ[illegible] պետին հրամանատարութեան ներ[illegible] դրուեցաւ: Հարկ եղած պարէնը [illegible] փամփուշտը բաժնուեցաւ անոնց [illegible] որ մութին մէջ [illegible] գործ մըն էր— եւ մարդիկը [illegible] շարժիլ քիչ մը դէպի հարաւ: [illegible] անդին անասուններու քալած ճամբան պիտի բռնէին եւ ծայր [illegible] տիրած նախազգուշութեամբ [illegible]ուէն ու թաւուտքէն անշշուկ, [illegible] բլուրներուն զառիթափէն ու [illegible] բազմաստիճաններէն, նոյնքան եւ ալ [illegible] աւելի զգուշաւորութեամբ [illegible] պիտի մօտենային Թրքական բանակ[illegible] կետղին: Ոչ թէ միայն այդ վայ[illegible] բերուն լուռ ծանօթութիւնը իրենց [illegible] շարժումին օգտակար եղաւ, այլ նաեւ [illegible] Թուրք ջոկատներուն բանակումի վայ[illegible] րակները, զորս հարիւրապետը [illegible] տուած էր հեղեղատը [illegible] վայրին եզերքը: Թուրքերը իրենց կը[illegible] րակները կը վառէին լերկ եւ [illegible] ժուռ տեղեր, որովհետեւ, այլապէս [illegible] կրնար դիւրաւ հրդեհ բռնկիլ [illegible] ուին չորութեան պատճառաւ. [illegible] մօտակայ հեղեղատը շրջակայքը [illegible] ու խոնաւ կը պահէր: Սակայն [illegible]

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ
ՅՈՐԵԼԵԱՆ

— ○ —

...առաջարկ մը չէ այս՝ տօնելու ...յորելեանս: Բայց եթէ ...առաջարկէի, ...կը գործէի: Չէ՞ որ մենք Հա... ...սովորութիւն ունինք ամեն ... յորելեանը տօնելու, եւ քա... ...անգամ. Այսուհանդերձ ոչ գի... ...ինչ է յորելեանը, ոչ ալ թէ ...կը գրուին այս բառին գանա... ածանցումները եւ բարդութիւն...

...յորելեան կը ծագի եբրայեցին ...յոբէլ, որ կը նշանակէ պար... ...եղջիւր կամ եղջերափող: ...եբրայեցիները ունէին ընկերային ...ազգային բազմաթիւ տօներ: Ըն... ...այդ տօներէն մէկը տեղի ...յիսուն տարին մէկ անգամ, ...կ'արձակուէին գերիները, ...պարտքերը, եւն.: Այս ...Մովսէսի ժողովուր... ...ցանէին ողջոյնակ... Հնչեցնելով յոբէլը, ...եղջերափող:

...թիւնը, յետոյ, գանազան ...ժողովուրդներու մէջ, վարժուո ...տօնելու իրենց ազգային ...յիսնամեակը ... ...թէ յորելեան կը նշանա... ...կամ յիսնամեակ, թէեւ ...մէջ Հնաւանդութեան բուն չկայ թէ ...փառքի մը յորելեանը կարե... ...անոր յիսուն տարին չլրա...

...անգամ չկայ, գոր... ...թէ յորելեան բառը երբ ածան... ...բնչպէս կը գրուի ...Այս պէս, շատեր կը գրեն.— Յոբելինա... կան: Արիմա գլուխս կը ցաւէ: Ե՞րբ է տեսնուեր, Հայոց մեծագանձ լեզուին մէջ որ եա երկու տառերը ի տառին փոխակերպուին: Այս ապուռը կ'ուտեն հիմա մեր բոլոր թերթերը, որոնքամիսը մէկ անգամ յոբելեանիմը յուրը կուտան: Եան վերջաւորութեամբ ուրիշ բառ մըն ալ, Ախոյեան, կ'ածանցեն անփոփոխ ու կը գրեն.— Ախոյեանական:

Զըլլա՞ր բան է:

Գիտի կրնա՞նք հասկցնել մեր գրողներուն թէ, հայերէն լեզուի մէջ, եան վերջաւորութեամբ բառերը, ածանցումի կամ բարդութեան ատեն, կը կորսնցնեն իրենց վերջին ա տառը, եւ վերջացա՞ւ: Այսպէս,— մատեան, բարդումով կ'ըլլայ մատենախօս, մատենադարան: Առէք ատեան բառը, բարդումով կ'ըլլայ ատենակալ: Տեսե՞ր էք որ գրուած ըլլայ մատեանախօս, ատեանակալ: Վերջապէս, մատեանը ածանցելով կ'ըլլայ մատենիկ. ատեանը ածանցելով կ'ըլլայ ատենական: Ուրեմն յոբելեանն ալ ածանցելով կ'ըլլայ յոբելենական, ինչպէս ախոյեանն ալ ածանցելով կ'ըլլայ ախոյենական: Երբ յոբելեան կը տօնէք, սորվեցէք վարուիլ յոբելեան բառին հետ այնպէս ինչպէս կը հրահանգէ հայ ստուգաբանական լեզուն:

Ծիրգ է թէ իբրեւ ժողովուրդ պաշըպանուած ենք, անկարգ ու անկանոն, բայց հայ լեզուն,— ո՛վ հակառակութիւն,— ստուգաբանական ներդաշնակութիւն մը ունի եւ հրաշալի կանոնաւորութիւն մը:

Աշխատեցէք գէթ մեր լեզուէն հեռու պահել սա մեր աւանդական անկարգութիւնը:

ԱԱՍՈՂԻԿ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅԱՆԿԱՆ ՍԻՐԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— ○ —

...Մուլիէ տը Մորան Ֆրանսե... թարգմանած է շարք մը չինա... սիրային բանաստեղծութիւններ, ...կը ներկայացնէ հաւաքածոյի մը ...ով.

...փոքրիկ փունջ մը այդ բանաստեղծութիւններէն.—

ԹԹԶՈՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԹԱՌԻՆ

...երբ կը հանես շղարշէ նափորդ... ...չահերուն բոցավառ ծաղիկներ... ...բախին մթագնիլ: Խոլորձենիներ... ...րայրը եւս, որ կը փաթարկի փրկ... ...մեծ մահիճին մէջ ու կը ցն... ...կը թուի արհամարհուած:

...տասնըվեց տարու միսերդ յաս... ...քարէն աւելի զուռնավառ են եւ ...: Ինչպէս կրցայ ես, այս գարմ... ...միեակ ձգել քեզ այսքան գիշեր...

Ռսկեղէն անօթները կը պսպղան: Իսկ ես, բարձիս վրայ կը տուայտիմ, ու կ'այրիմ կրէս: Այդպէս կ'ընեն երգեցիկ թռչունները, երբ, իրենց բանին վրայ, իրարու կը մօտենան, կը սեղմուին, ընտրելով գիշերուան իրենց ընկերը:

Ամէն մարդ կ'ըսէ թէ իմ սիրականս գեղեցիկ է գեղանին Լօ Ֆուի չափ: Սակայն Լօ Ֆու շատեր ունէր, մինչդեռ իմ սիրականս իմս է միայն:

ՍԻՈՒԻ ՁԻԷՆ

ՆՈՐ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Ո՛ պարիկ, որ գիշերը երազիս մէջ երեւցար, կը յիշե՞ս զիս: Դեռ քու անհաշտութենէդ մաս մը կառչած կը մնայ շապիկիս ծաղիկներուն: Ի՞նչպէս կանչեմ քեզ, գեղանին էիր Սան Մէյը կանչելո՞ւ պէս: Կամ կիթառ նուագելո՞վ, ինչպէս կ'ընեն ոգեկոչելու ատեն Ֆան Սէ Զուն:

Ներկայութեանդ մշուշը կը յամենա՞յ դեռ տաղաւարիս մէջ: Սիրոյ ամպեր կ'անցնին պատուհանիս առջե...

...էն: Իմ մէջս ամէն բան խռովք է դարձեր ու շփոթութիւն: Ափսո՜ս, նման յագուրդ երկինքին եւ յաւիտեան ծովուն, դուն անմատչելի ես որքան որ ես իմ: Բայց դուն, եկո՛ւր, եկո՛ւր ինծի քու դաշնեղ ծիծաղովդ.— Խիղճս չէ՛ մեղքին ալիքներուն վրայ, թրթռի՛ր այրերուն մէջ, եւ ընկեր եղիր իմ գինովութեանս: ԹՈՐԱՆԿ ՆԿԱՆ ԹՐԱ

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հասած խաղողի գոյն գօտիդ երբ իյնայ, միասին պիտի անցրնենք գիշերը՝ իրարու կողքի սեղմուած, ինչպէս Նուան եւ Եանկ թռչունները: Իցի՛ւ թէ երկնքին վրայ շատ բարձրացած չըլլայ լուսնկան: Դուն եկուր նորէն,— ո՞վ պիտի գիտնայ:

Երբ դուն գաս, լուսնկան պիտի շողայ աւելի: Կը մեկնիս երբ սիրոյ ցօղը թրջէ ծաղիկները: Այսպէս, ամէն գիշեր, դուն լիովին պիտի կատարես քու սիրականիդ ցանկութիւնները: Իսկ սիրականդ, ամէն առտու, աչքերը պիտի բանայ՝ կարծես երազէ մը արթննալով: ՇԱՆԿ ՔՈՒԱՆԿ ՑՐԷՆԿ

«ՎԷՄ»

Մեծածաւալ պարբերական մը, որ տունի գրքի ձեւ: Անտարակոյս նիւթն է, որ կը թելադրէ այդ ձեւը: Արդարեւ «պատմութեան եւ մշակոյթի այս հանդէսը» հրապարակ կուգայ արձանագրելու առաջադրութեամբ մեր նորագոյն պատմութեան եւ մշակոյթին նուաճումները, որոնք պիտի ծառայեն իբրեւ «վէմ» ոչ միայն մեր յարատեւութեան պայքարի կռթողին՝ ազգերու պատմութեան մէջ, այլեւ մեր ազգային կեանքի նոր շրջանի կազմութեան:

Տարբերականը, մեր պատմութեան եւ մշակոյթին նուիրումի իր առաջադրութեամբ, նորութիւն մըն է եւ պահանջ մը կը լրացնէ:

Առաջին թիւով, Վէմի խմբագրութիւնը այսպէս կը բանաձեւէ իր գործը.—

«... Վեր հանել անցեալի ու ներկայի արժէքները, շնչել ազգային մշակոյթի մթնոլորտում, համակուել, ապրել ու ոգեւորուել հայ արուեստով ու գրականութեամբ, մեր սխալչելի ժողովրդի մտքի ու բազուկի. նրա անշէջ յոյսի պէս դարեր ու դարեր վառուող հանճարի ստեղծագործած արգասիքներով,— մեր դատի յաջողութեան համար նոյնքան մեծ եւ անհրաժեշտ գործ է, որքան եւ պայքարը քաղաքական գետնի վրա:

«... Վաղուց արդէն ժամանակն է, որ պատմական եւ թերը հանեն հանրային եւ անհատական դիւանների փոշիների տակից, աւելի յայն չափերով քննեն ու լուսաբանեն՝ պարզելու համար հայ անցեալ կեանքի իրական պատկերը իր բոլոր արտայայտութիւններով:

«... Վէմը իր սահմանում ձգտելու է դառնալ յառաջադէմ մտաւորականութեան կռուախոն, մի տեսակ խորհրդարան մտքի ու խօսքի, ուր ծեծուելու են մեր անցեալի հարցերը՝ ապագայի անխախտ ուղիներ հարթելու նպատակով»

Բովանդակութիւնը հարուստ է: Փրոֆ. Ադոնց կը խօսի Բակուրեան գրքին մասին, (Խ. Աբովեանի անյայտ բացակայումը) որ ծանօթ է ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն: Բակուրեան կը կարծէ թէ Խ. Աբովեան Թուրքիա անցած է: Այս անհեթեթ կարծիքը քննադատուեցաւ ու մերժուեցաւ ոչ միայն այս սիւնակներուն մէջ, այլ եւ Հայաստանի գրողներուն կողմէ: Փրոֆ. Ադոնց եւս կը մերժէ այդ կարծիքը, եւ բոլորովին նոր կարծիք մը կը նետէ հրապարակ՝ Աբովեանի մահուան պատասխանատուութիւնը նետելով Երեւանի դատապալատին ու ոստիկանապետին վրայ: Փաստեր կը պակսին սակայն:

Ա. Ջամալեան կը ներկայացնէ «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը»,— խօսքը Թումանեանի մասին է, ինչպէս կը հաստատէ հետեւեալ պատմութիւնը.— «1915ին Էջմիածնում մի վէճ է ծագում Գէորգ կաթողիկոսի եւ Յ. Թումանեանի միջեւ՝ տեղական գաղթականներին վճարանի կիսաւարտ նոր շէնքում տեղաւորելու խնդրով: Կաթողիկոսը, որ լսել անգամ չէր ուզում այդ մասին, իր խօսքն արժեցնելու համար, բացագանչում է.— «Վերջապէս ես ամենայն Հայոց կաթողիկոս եմ»: — «Վերջապէս ես էլ ամենայն Հայոց բանաստեղծ եմ», բորբոքուած վրայ է բերում Յ. Թումանեանը, որին կատաղեցրել էր կաթողիկոսին վերաբերմունքը դէպի վանքի բակում եւ Վաղարշապատի փողոցներում թափթփուած գաղթականները»:

Յ. Ջաւրեան ընդարձակ (եւ շարունակելի) ուսումնասիրութիւն մը գրած է Սայեաթ Նովայի մասին, օգտագործելով բոլոր նոր աղբիւրները: ՅԱՌԱՋի այս սիւնակներուն մէջ գրուած է վրացական այն նոր աշխատութեան մասին, որ կը մերժէր Սայեաթ Նովայի մահուան աւանդութիւնը: Այստեղ գրուած էր նաեւ Լեւոն Մելիքսեթբէգի աշխատութեան մասին: Ջաւրեան մանրամասն կ'ուսումնասիրէ եւ կը քննէ բոլոր այս գործերը:

Այստեղ պէտք է բսել որ Մկրտիչ Էմինի ամբողջական երկերուն մէջ կայ նամակ մը, Մ. Էմինի ուղղուած, ուր կը յիշուի Սայեաթ Նովայի անուան պարագան: Արդեօ՞ք Մ. Էմին եւս ըրբաղած է Սայեաթ Նովայի գործով ու կեանքով:

Ռ. Բերբերեան կը հրատարակէ Ռ. Պատկանեանի անտիպ նամակներ:

Շ. Նարդունի կը համեմատէ Հայ Գողթան երգերը երրայական բանաստեղծութեան հետ:

Ա. Խոնդկարեան կը ներկայացնէ «Օպոզիցիան Հանրապետական Հայաստանում»: Խորագրին առաջին բառը կամ շխտակ — օպպոզիցիա — գրել կամ հայերէն.— և ի՛նչ հրաշալի է հայերէնը: Հետաքրքրական նիւթ է վերջին ժամանակներու մեր պատմութեան ամէնէն կրակոտ այս էջը:

Վ. Փափազեան կը ներկայացնէ «Հայկական թարգմանութիւնները»,— նիւթ մը նոյնքան հետաքրքրական եւ խորունկ:

Վ. Մինախորեան՝ «Անջատականները», Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան կարեւոր մէկ էջը,— շարունակելի.

Ցետոյ կը տրուին «արխիւային» նիւթեր (նամակներ եւ յուշեր), որոնք կը լուսաբանեն անցեալի կանագան շրջաններ, կը պարզեն հին գործիչներու դէմքերը

Վէմ ունի նաեւ քրոնիկի եւ գրախօսականի բաժին մը: Կուտայ նաեւ մէկ պրակ Վահրամ եպ. Մանկունիի անտիպ գործէն, իբրեւ յաւելուած: Բընագրէ դուրս գեղատիպ նկարներ (Թումանեան, Նարդոս, Զօհրապ, Արմէն Գարօ):

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի ամէնէն բեղուն եւ եռանդուն մտաւորականներէն մին է Ֆորթիւնա Սթրովսկի, դասախօս Սորպոնի: Դասական այդ հաստատութեան մէջ կրնայ միշտ թարմ ուրախութ...

Կը հանի շատ մը թերթերու, պարբերականներու,— հետաքրքրական թէեւ հաւքնեալ գրուած նիւթեր տալով ընթերցողներուն:

Վերջերս հրատարակեց այժմէական գործ մը,— Հայրենասիրութիւն եւ ազգայնականութիւն:

Սթրովսկիի տեսակէտով, այն ժողովուրդները, որ իրենց բնական սահմաններուն շնորհիւ ստեղծած են քաղաքական միութիւն, կը գոհանան հայրենասիրութեամբ: Ընդհակառակն այն ժողովուրդները, որոնք չունին բնական սահմաններ եւ զրկուած են քաղաքական միութենէ, տարուած են ազգայնականութեամբ Այսպէս Անգլիա, ամփոփուած է բնական սահմաններու մէջ, այնպէս որ հայրենասիրութիւնը բաւական է իր հողին պաշտպանելու համար: Նոյնպէս Ֆրանսա, ամփոփուած իր բնական սահմաններուն մէջ, երջանիկ է հայրենասիրութեամբ: Եւ այս երկու երկիրներն են միայն, որ, Եւրոպայի մէջ, կը գոհանան հայրենասիրութեամբ: Ընդհակառակն միւս երկիրներուն մէջ պարագան այնպէս է, որ անհրաժեշտ դարձած է ստեղծել ազգայնական վարդապետութիւն մը, միակ ուժը քաղաքական միութիւն ըստեղծելու: Ահա Իտալիան, որուն պատմութիւնը հիւսուած է վենետիկեան, ճենովական, Փիորենցականհայրենասիրութիւններու պայքարով: Իտալական հայրենասիրութիւնը պակսեցաւ Միջին Դարէն մինչեւ նոր օրերը: Ուժ մը պէտք էր ստեղծելու համար քաղաքական միութիւն: Ֆաշիզմը կը յաւակնի թէ պիտի յաջողի ստեղծել այդ միութիւնը, համէական կայսրութեան երազէն ներշնչուած:

Եւ ահա Գերմանիան, մինչեւ 18րդ դար, կը ներկայանար բաժան բաժան, աւելի քան երեք հարիւր պետութիւններու շրջանակ մը: Ի՞նչպէս կարելի էր ստեղծել գերման հայրենասիրութիւն մը: Վիլհէլմ Բ. այդ պահանջը ուզեց գոհացնել ստեղծելով ուժի եւ ցեղի խորհրդապաշտութիւն մը,— ամփոփուիլ գերման ժողովուրդին ցեղաբանական սահմաններուն մէջ (Գերմանիա, ամէն բանէ վեր...): Հիթլէր կուգայ յարութիւն տալու այդ գաղափարին, երկիրը նետելով ազգայնական գալարումներու մէջ:

Ընկերվարական Ռուսիան անգամ կը տեսնուի ազգայնականութեան ճամբուն վրայ,— ռուսալու եւ տեսնելու համար իբրեւ ազգ՝ Ռուսերը իրենք իրենց կուտան առաքելութիւն մը վերանորոգելու աշխարհը, եւ այդ վերանորոգուած աշխարհին ներկայացնելով իբրեւ տիպար՝ միայն ռուս ժողովուրդը:

Սթրովսկի տեսակէտով մը արդի Ռուսիան կը նմանցնէ Միացեալ Նահանգներուն, զորս կը նկատէ աշխարհի ամէնէն ազգայնական երկիրը: Աւելցնելով որ հայրենասիրութիւնը կը պահանջէ երկար անցեալի մը պաշտամունքը,— Ամերիկացիները չունին պատմութիւն եւ անցեալ, իրենց ամբողջ հողերը հաստատած են այն հաւատքին վրայ թէ աշխարհի ամէնէն կատարեալ ժողովուրդը պիտի դառնան իրենք:

Սթրովսկիի գիրքը հետաքրքրական հարցեր կը շօշափէ, տեղ տեղ վիճելի:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

...այդ բանակումի կրակներուն, ...Ծնդափոխական առաջնորդները ...մէկ շրջանակի մէջ պար... ...ամբողջ այդ ձուակերպ հեղեղ... ...Մատերուն գագաթը նստած ...անշարժութեամբ Հայ քա... ...նաեւ խիտ Թուփերու եռեւ ...էին գաղտագողի, տեղ տեղ ...իրարու կարծես ձուլուած առանց ...թաքստոցի ցցուած էին ...արմատներու միջեւ: Ան... ...աչքերով կը դիտէին Թրքական ...որ հետզհետէ կը հան... ...Հրացաններն կազմ ու պատ... ...բռնած էին, թէեւ այս դիպա... ...ժամէն աւելի կրնար տե... ...մինչեւ որ վերը լերան վրայէն ի... ...արուէր կրակ բանալու: ...պաշտօն տուած էր շա... ...Նուրհան Էլլէնին իր մէկ խումբ ...որ հարիւր յիսուն հոգիէ կը ...իր կողմէն յարձակիլ եւ ...օր առաջ կորսուած գիւղ մը: ...իր խումբը քալեցուց քարա... ...պանէչէն դուրս, գլխաւոր խր... ...քովէն, կողմնակի ապա... ...թիւնները ձեռք առնելով: Ոչ ...խաւարը, այլ նաեւ բարեւաս... ...երդող քամին կ'ապահովէր ...գողունի եւ լռիկ շարժումը, այն... ...կատարելապէս որ Հայորդիները ...երկու կողմէ խրամներէն քիչ ...աւելի անզին անցնիլ եւ պաշարած ...զանոնք: Բացառիկ պարագայ ...նպաստաւորեց այս միջոցին: ...պահակագօրքին կարեւոր եւ ...մէկ ջոկատը, անխելօ... ...փայլուն լապտերներ վա... ...լապտերներ.. որոնք ...լոյսով զինուորներուն գը... ...կը լուսաւորէին, շրջակայ... ...խոր խաւարի մէջ ...Հայ քաջերը հոս ալ կը... ...ջղապրկումով մը եւ ան... դորր պաղարիւնով մինչեւ ճակատագրական պահը հետամուտ ըլլալ իրենց յայտնի նպատակին: Կարծես ոչ մէկը անոնցմէ շունչ կ'առնէր: Ոչ մէկ անգամ կը խլրտէր: Քաջորդիներէն իւրաքանչիւրին կեանքը այդ գիշերուան հալոցին մէջ կը թուէր ծածկուած ըլլալ

Գայմագամը եւ Հարիւրապետը կեցած էին զինուորական կայանին վարի ծայրը, ուր ճախճախուտ անձուկ արահետը կը թողու լերան առաջակողմը եւ կ'երթայ կը բարձրանայ հեղեղատին յայն ուղղէն վեր: Զոյգ զինուորներ լապտերներով եւ ջահերով կը սպասէին քովնտի, գայմագամին եւ Հարիւրապետին լոյս ընելու համար: Հարիւրապետը նայեցաւ իր շատ արդիական բազկաժամացոյցին, որ կը շողար փայլուն թիւերուն վերտառութեամբը

«Ծիրգ ժամանակն է... Արեւածագէն մէկ ժամ առաջ պիտի հրամայեմ արթննալ».

Գայմագամը շատ հոգածու ըլլալ կը թուէր Հարիւրապետին մարմնական հանգիստին.

«Կը հաճի՞ք արդեօք գիշերը մեր կայանին մէջ անցընել, Հարիւրապետ: Աւելի հանգիստ կ'ընէք, վաղը ծանր աշխատութեան օր մը պիտի ըլլայ: Հանգիստ կ'ընէք անկողինին մէջ»

«Ո՛չ, ո՛չ: Սիրտս հանգիստ չէ քնանալու համար»: Գայմագամը խոնարհութիւն ըրաւ գնաց, եռեւէն ջահակիրները, բայց երկու քայլ հեռուէն ետ դարձաւ.

«Մի նեղուիր հարցնելուս վրայ, Հարիւրապետ: Կրնա՞մ ապահով ըլլալ որ սա անմիջական ժամերուն անակնկալ բան մը պիտի չպատահի»:

Հարիւրապետը, որ գայմագամին ընդառաջ ալ չգնաց, այլ գլուխը կէս մը անոր դարձուցած կեցած տեղը կը մնար, հայհոյութիւն մը մռլտաց: Անտանելի էին ոչ - զինուորականներուն այս միջամտութիւնները. եւ տեսակ մը յանդիմանական շեշտով յայտարարեց.

«Բնականաբար պահովութեան բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են: Թէեւ խեղճ զինուորներս հանգիստի պէտք ունին, բայց ամէն կողմ պահակի զօրաւոր շղթայ կազմած են: Անոնց յոգնութիւնը պարտքը պիտի չըլլէ, գայմագամ: Դրոշած եմ նոր պահակներ ալ ճամբայ հանել մեր գիշերային բանակումին շրջակայքը դիտելու համար...»

Եւ Հարիւրապետին այս խօսքերէն վերջ կը պատահէր սպառումը:

Թուրք պահակները մահուչափ յոգնած ենթասպաներ եւ զինուորներ էին, կէս մը անզիտակից, իրենց պըպըտումներուն առեն զացած եղան մինչեւ Հայ քաջերուն մօտ, որոնք արձանի պէս անշարժ իրենց լուռ դէտի գործը կը շարունակէին, անշշուկ ու քար կտրած կարծես, իրենց աչքերը կայծերի սաղարթներուն մէջէն կատուանման կը պսպղային: Թուրք պահակները քիչ մ ըվերջը ետ դառնալով հերթապահ հապային յայտնեցին թէ չորս կողմը բոլորովին ազատ է եւ մարդ մարդասանք չկայ: ... Կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ:

Գաբրիէլ Բագրատեան սիկարէթը վառած լուցկին նետեց: Բոցիկը լըկց հողն ի վեր եւ բռնկցուց խոտի խրձիկ մը: Իսկոյն, որ Գաբրիէլի քովէն չէր բաժնուեր, ոտքովը կոխեց լափլէզ հուրը: «Ո՛րքան չոր է ամէն ինչ», ըսաւ: Լուցկին Գաբրիէլի մէջ բորբոքեց յանդուգն մտածումը: Պահիկ մը կեցաւ հոն ուշամտաց: Այս յանկարծական մտածումը երկսայրի էր: Կրնար իր համարին ժողովուրդին ալ նոյնքան մեծ պատճառել որքան Թշնամիին: Բագրատեան Թաշկինակը հանելով իբրեւ դրօշ պարծանեց զայն, այն միջոցին ուժով փչող հովին ուղղութիւնը հասկնալու համար: Արեւմուտքէն, ծովէն կը փչէր: Հովիւն ի վար կը շարժակէին ճիւղերը: Վերջնական որոշումը մինակ պետերուն եւ Գաբրիէլին ձեռքը չէր: Ժողովուրդին վերին հոգեւոր պետը, Տէր Հայկազուն, այս կամ ոչ պէտք էր ըսէր: Լուռ ու մունջ վայրկեանէ մը վերջ ըսաւ Տէր Հայկազուն: «Այո՛...»

Մինչ այս մինչ այն, հայազարմիկ պատերազմողները համօրէն մեկնած էին խորանին հրապարակէն, ուր իրենց կեդրոնը հաստատուած էր Շուշերէնին բռնած կը սպասէին երկու խումբերը՝ յարձակումի նշանին: Հոգուութեան տակ առնուած խրամներուն եւ քարաշէն պատնէշին միջեւ դիրք բռնած էին նաեւ մնացորդ տասնուոր դասակները, իսկ պատնէշին ետեւն ալ ամբողջ զանգուածը ժողովրդային պահեստին: Բայց ամէնը այս չէր դարձեալ: Ստեփան Բագրատեան, որ նորէն փախած էր Ֆրանսահի մօրը քովէն, վերջին ծայր խըռովեալ ու կատաղէր տրամադրութեան մէջ կը գտնուէր: Մութին մէջ այն փախուստները, անձայն ողողուածները, անձկալից մարդոց այնքան մօտ գտնուիլը, խաւարչուտ միջոցին մէջ մերթ ընդ մերթ կայծկլտող լապտերներուն փոփոխակի շողը եւ տակաւ ծումը և ուրիշ հարիւրաւոր արկածալից դէպքերը գրգռած էին Ստեփանի ջիղերը: Եւ ո՛րքան մեծ եղաւ պատանիներէն բազկացած ջոկատին հպարտութիւնը, երբ հրաման տրուեցաւ որ իրենք ալ պէտք է մասնակցին, իբր հայկական բանակեալին վերջին պահպանակ, այն յառաջակողմին՝ որուն հետեւանքը դեռ մութ էր: Ուրեմն կը հասկցուի թէ Ստեփանի եւ իր ընկերներուն խումբերը յանկարծ յուսալից խանդավառութեան մը փոխուեցաւ:

Քարեւղի մասին հրաման ալ արուեցաւ: Տամլաճըքի վրայ գտնուած բոլոր տակառները, որոնցմէ երկուքը Բագրատեան ընտանիքէն, Թալլեցուցին բերին խորանին հրապարակը, եւ որքան չոր սառեր, փայտեր եւ գազանններ կային, ամէնն ալ ճամպարանքով դիզեցին իրարու վրայ: Սեբերը, կիները եւ տղաքը գործի վըրայ էին, ամէն մէկը դէզին վրայ բան մը կ'աւելցնէր: Վարժապետները կը հսկէին այս գործողութեան, եւ դժուարաւ կրնային արգիլել ոգեւորութենէն առաջ եկած վէճերն ու ճիչերը: Բռունցի հարուածներ կը տեղացնէին աջ ու ձախ, եւ կը չչէին, «Լռ՛ւս, կամա՛ց, սատանի ձագե՛ր»: Ծիւղերը վառելի հեղանիւթին մէջ կը թաթխէին մինչեւ կէսը:

Վերջապէս շշեց սուր սոյլը, յարձակումի նշան եղող շուինչը երկա՜ր, եւ օր առաջ Թուրքերուն կողմէ գըրաւուած խրամներու վրայ կրակը ճառագայթեց: Դըրդալից պատասխանեց խոր հեղեղատը հարիւրապատիկ ուժգնութեամբ, եւ քնատութենէ գինովցածներու սարսափելի ժխորը կը խառնուէր ընդհանուր շփոթութեան, կարծես մարդկային չէր ձայներու այս այլանդակ կերկերումը:

Գաբրիէլ Բագրատեան ուղղարերձ կանգնած էր փոքր ժայռի մըբարձունքին վրայ, կռուողներու գիծին եւ քարաշէն պատնէշին միջեւ: Խազմին ըլտարզ շատաշխոսի միջոցին, որ մինչեւ հիմակուան ուրիշ յարձակումի աղաղակներէն կը տարբերէր, հրամատար Բագրատեան տեսակ մը անրջային խոր խոկումներու մէջ ընկղմած, ոչ մէկ բառ կ'արտասանէր քիչ մը անդին իրմէ վար սպասող մարդոց: Քանի մը վայրկեաններ սահեցան սարսափազդու սպասումի մէջ: Մօտը շշող գընդակները կը ցանցառէին հետզհետէ: Գաբրիէլ դժուարաւ կրնար ըմբռնել որ յարձակումին այս առաջին արարուածը այսքան արագօրէն պիտի յաջողէր: Եւ ահա Ցավուչ Նուրհան իր կողմէ կուտար հրամայուած նշանը. լուսացնցող լապտերներով սուրացող կատաղի հայորդիներ: Խրամները կրկին կ'անցնէին Հայոց ձեռքը: Թշնամին կը փախչէր լեռն ի վեր: Թուրք հետեւակներուն մէկ մասը մութին մէջ մոլորելով գնաց ինկաւ մարդին մէջ, ուր հեղեղատը կը դոռար, եւ սուիններով ու հրացանի թուններով տախտապարուած գգեցնեցան: Գաբրիէլ Բագրատեան հրաման զրկեց պահեստիներուն.— «Պատրա՛ստ եւ օ՛ն յառաջ»: Ինք կեցած տեղը կը սպասէր մինչեւ որ ամբոխին դրնդիւնն ու անմռունչ հեծիւնը մօտեցաւ իր գըտնուած տեղը, յետոյ քայլ առաւ արագ դէպ առաջ եւ կանգնեցաւ անոնց գըլուխը: Ամէնքը յամրօրէն խուռնախիտ խուժեցին դէպի աորոտը լերան, կտրելով Թաւուտ հնամենի ծառերուն, անցնելով ինկած հերոսներուն մօտէն, իջնելով լեռն ի վար խոր հեղեղատը որ կը մռնչէր....

Թարգմ. ԵՏԱՆ

ՂՈՒՐԱՆԸ ԹԱՏԻՈՑՈՎ

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ քանի մը կրօնական պետեր բողոք բարձրացուցած էին այն արգելքին, զոր Եգիպտոսի Ռատիօի ընկերութիւնները դրած էին Ղուրանի ունկնդրութեան դէմ: Ընկերութիւնները կ'առարկէին թէ Մահմետական օրէնքին հակառակ է Ղուրանի ունկնդրութիւնը ռատիոյով:

Եգիպտոսի մէջ Ազհարի Իւլէմաները արտօնութիւն տուին, պայմանով որ նուիրական տեղերու մէջ կատարուի:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Պերլինի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը հազարէն հարիւրի զեղչած է իր պաշտօնեաներուն թիւը:

ՏԷՐՏԷՐՆԵՐԸ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԵՑԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ուրբաթ օր անսովոր փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ խորհրդային իշխանութեան եւ լիթուանական կառավարութեան միջեւ: Եպիսկոպոս մը, 13 հոգեւորական քահանաներ եւ չորս աշխարհականներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր բանտարկուած էին Խ. Միութեան մէջ, փոխանակուեցան 26 համայնավարներու հետ, որոնք իրենց կարգին բանտարկուած էին Լիթուանիոյ մէջ. Փոխանակութիւնը տեղի ունեցաւ սահմանագլուխին վրայ:

ՕՏԱՐ ԸՄՊԵԼԻ ՋՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԻ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ արգիլած է օտար ըմպելիներու ներածումը.

Օտար առեւտրականները կը պատրաստուէին երեք միլիոն գալոն ըմպելի ներածելու, որպէսզի կարելի ըլլայ գոհացնել Ծնունդի տօնական պէտքերը: Այս արգելքը հաստատելով, Մ. Նահանգները քսան միլիոն տոլար եկամուտ պիտի կորսնցնեն:

Թերթերը կ'ըսեն թէ նախագահ Րուզվէլթ կ'ուզէ ճնշել օտար պետութեանց, մասնաւորապէս Ֆրանսայի վրայ, առեւտրական նպաստաւոր պայմաններ ստանալու եւ պատերազմական պարտքերու խնդիրը կարգադրելու համար:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

—·—

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ?

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ կառավարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, ընդհ. ներում շնորհելու համար: Այս ներումէն պիտի օգտուին քաղաքական յանցաւորները եւ կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ արգելափակուած կասկածելիները:

⁂ Րայխստակի հրկիզման դատին առթիւ, առջի օր իբրեւ վկայ լսուեցան երեք նացի պետեր,— Գէօպելս եւ Փոգտամի ոստիկանութեան վերատեսուչները եւ տեղակալ մը: Առաջինը ճամբորդութեան մէջ ըլլալով, բացակայ էր: Անոնք օտար մամուլին մէջ ամբաստանուած են թէ հիթլէրական ջոկատի մը հետ կրակի տուած են խորհրդարանը, ներս մտնելով գետնայարկէն: Կարելի չեղաւ նոր լուսաբանութիւն ստանալ տրուած պատասխաններէն:

ՏԷՐՏԷՐՆ ԱԼ ԲՌՆԿԱԾ ԷՐ...

Թուլուզի մէջ, հասարակ տէրտէր մը ծանրապէս վիրաւորեց ընտանիքի մը երեք անդամները, հայրը, մայրը եւ մանկամարդ աղջիկը: Աշխարհական հագուստ հագած ըլլալով, կրցաւ փախչիլ: Պատճառը... սիրային է: Բայց որո՞ւ հետ.— աղջկա՞ն թէ մօրը...

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՕՆԹԵՍԹՐՕԼ, Մ. Ա.— 50 ֆրանք:
ԼԱՍԱՍԻԷՐ, Կ. Ա.— 35:
ՍԷՆ ԹՕՊԱՆ, ԽԱՉ — 35:
ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ, Դրիգ — 140:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Ղ. Մ.— 50:
ՄԱՐՈՒՔ, Պօլ — 140:
ՊԼԻՏԱ, Պ. Ա.— 70:
ՐՈՒԷՍԷ ՎԱՍԷ, Պէլ — 35:
ՓՐԻՒԱԶ, Գ. Խ.— 35:
ՊԻՍԷԹՐԸ, Յար.— 46.70:
ՊԵՐԼԻՆ, Խփլ — 200:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

24 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2525

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ «ԳԵՐՅՈՒԶԱԿԱՆ»ՆԵՐԸ

Ըսինք թէ Խ. Հայաստանի պարբերական եւ խմբական փաստերը կարելի չէ դիտել բժշկա–գիտական տեսակէտէն, մեկնաբանելով «գերյուզականութեան»։

Այդ ախտէն վարակեալներ կան ամէն տեղ։

Բայց, ինչո՞ւ զանոնք փնտռել միայն գաղթականութեան, հայրենի ժողովուրդին մէջ։

Գերյուզականներ չկա՞ն մեր «ուսումնական» դասուն մէջ։

Գերյուզականութեան ամէնէն ցայտուն եւ այլազան օրինակները մեր վարիչ մտաւորականութիւնն է որ կը ներկայացնէ։ Մասնաւորապէս երբ հարցը Խ. Հայաստանի մասին է։

Արդարեւ, գաս մը «ուսումնական»ներու առջեւ կարելի չէ խօսիլ մեր հայրենիքի բացասական կողմերու մասին, առանց զգալու անոնց «գերյուզականութիւնը»։

Հազիւ բերանդ բացած, կ՚առնեն կը քալեն… բերնով եւ գրչով։

Դուն չարէ փաստեր ինչքան որ կ՚ուզես։ Անոնք պիտի փախչին։ Այսինքն՝ պիտի հայհոյեն, առանց մտիկ մասին զարնելու եւ առանց «արտահամակարգային» մը գոնէ իրականութեան տեղեկանալու, իրենց աղբիւրէն։

Վարակուած՝ մոլի ահաւոր ծուլութեամբ մը, անոնք ոչ կը կարդան, ոչ կը պրպտեն, ոչ ալ հարցուփորձ կը կատարեն, այլ միայն վճիռներ կ՚արձակեն,— «Սո՛ւտ է», «պրովոկացիա է», «դիտումնաւոր խեղաթիւրում է» եւն.։

Իրենք իրաւունք ունին ծափ զարնելու աչքերը գոց, առանց դրդուելու եւ բաղդատելու, բայց դուն իրաւունք չունիս գոնէ ակնարկելու, երբ երեւան կը հանես անհերքելի երեւոյթ մը, երբ կը տեսնես որ նոյն իսկ արհեստագէտ աշխատաւորները կը թօթուեն հայրենիքի փոշին։

Փաստ է որ Հայաստանի գիւղացիները վերածուած են «ամէնէն թշուառ»ներու։ Առանց գոնէ կուշտ հաց մը ուտելու։

Փախստականներէն Չօկեան մը կը գրէ.

— «Մենք ալ բախտը ունեցանք 8 ամիս խորհրդային այս Հաղցր պտուղը ճաշակելու… բանուոր մը կը ստանայ 600 կրամէն 800 կրամ հաց. մեզ է շատ անուանի տալ որուն մէջ ոչ ցորեն կը գտնես, ոչ եգիպտացորեն, այլ զուտ գարիին կուտը եւ գարի, երբեմն գարին եւ կուտը ակռային ներքեւ կուզայ. գիւղի մէկ եւ ժողովուրդը վարակուած է սրտի ցաւով… Անշուշտ գիտէք, որ կը ստանան գրքոյկով. չաշխատողները 200 կրամ միայն Երեւանի մէջ, գիւղերը, սովխոզ կամ կոլխոզ որոնք չեն աշխատիր ոչինչ կը ստանան։ Հացի օչիրեսին, այսինքն՝ հերթի. պէտք է կէս գիշերէն յետոյ ժամը 2ին երթալ եւ հերթի սպասել, հազիւ կարելի է մինչեւ կէս օր ստանալ, այն ալ մէկզմէկու գլուխ պատռելով, մազեր փետտելով… Այն հացը որ բանուորը կը ստանայ մէկ նստելուն ցեխ–մեխ կուտէ առանց կերակուրի… Ձմեռը հացին քիլօն բարձրացաւ 25 րուբլի. մէկ քիլօ հաց գնելու համար պէտք է աշխատիլ անդադար, առանց թիւթիւն եւն. գնելու, եւ երբեմն փողովդ չոր հացն անգամ չես կրնար գտնել»…

Բան մը կ՚ապացուցանե՞ն այս վկայութիւնները (պատահաբար քաղուած)։

Ի հարկէ, այս բոլոր տառապանքները պէտք է կրել, յանուն հայրենիքի վերաշինութեան։

Բայց, Հայաստանի բանուորն ու գիւղացին իրաւունք չունի՞ն հարցնելու, բոլոր անոնց որ կ՚անտեսեն այս թշուառութիւնները եւ չանքարող կը կարդան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ.

— Պարոններ, հայրենիքի վերաշինութիւնը միայն մեր ճիտին պարտքը չէ. մէկդի դնելով միւս բոլոր հալածանքներն ու հարուածները, ահա 12 տարիէ ի վեր պոչ կը բռնենք, ի խնդիր պատառ մը հացի. եթէ մենք դիմանանք, կիներն ու երախաները չեն դիմանար. հրամեցէք, քիչ մըն ալ դուք տառապեցէք «հանդերձ ընտանեօք», գիշերները պոչ բռնելով հացի, մսի, իւղի, շաքարի, օճառի եւ ուրիշ կենսական պիտոյքներու համար…

Մեր հակառակորդները աժան հնարք մը գտեր են, Խ. Հայաստանը պաշտպանելու համար։

Ամէն անգամ որ նեղը մնան, կը բաղդատեն երէկուան եւ այսօրուան Հայաստանը։ — Երէկ դժոխք էր, այսօր՝ դրախտ։

Ապացոյց՝ այն շրջանի թերթերը, որոնք սրտաճմլիկ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն ժողովուրդի թշուառութեան մասին,— համաճարակ, սով, դիակներ փողոցներու մէջ։

Ողորմելիները կը մոռնան որ՝ երէկ դեռ նոր ելած էին աշխարհային պատերազմէն, եւ կը ճգնէին ամէն ինչ նոր ի նորոյ կազմել աւերակներու, որբեան ճամբաներու եւ ահաւոր թշուառութեան մէջ։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, օրուան մարդիկն ու թերթերը — կուսակցակա՞ն — չէին ծածկեր իրականութիւնը։ Իսկ այսօ՞ր։

Ինչ որ Հ. Հ. կառավարութիւն կը կոչուէր, առաւելապէս խնամատարութիւն մըն էր, պարենաւորման եւ վերակազմութեան օրկան մը՝ 1918—1919, մասնակցութեամբ եղած–չեղած հոսանքներու։

1919ի վերջերը եւ 1920ին էր որ քիչ–շատ ձեւ ու մարմին կ՚առնէին իշխանութիւնն ու երկիրը։ Արդ, նոյն տարուան մայիսին ծագեցաւ բոլշեւիկեան առաջին ապստամբութիւնը, իսկ սեպտեմբերին՝ հայ-թուրք պատերազմը։

Նախորդ իշխանութիւնը տեւեց երեսուն ամիս, անկայուն պայմաններու եւ փոթորիկներու մէջ։ Իսկ ներկայ իշխանութիւնը ահա տիրապար կը վարէ 12 տարիէ ի վեր, առանց արտաքին ո՛ր եւ է հոգ ունենալու։ Կարելի՞ է բաղդատել։

«Գերյուզականութեան» հատընտիր նմոյշ մը չէ՞ այս ալ, բուն հարցէն շեղելու եւ սարէն–ձորէն հէքեաթներ պատմելու համար…

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

… ԵՐԲ ԻՐԵՆՔ ԱԼ ԿԸ ԶԱՐԴՈՒԷԻՆ

»»»«««

«Ցառաջ»ի ընթերցողները օրը օրին հետեւեցան Վիէննայի ազատագրութեան 250ամեակի հանդէսներուն, որ կատարուեցան շքեղ ցոյցերով։

(1683 սեպտ. 12ին էր որ, թրքական բանակը ջախջախուեցաւ Վիէննայի պարիսպներուն առջեւ, ճակատագրական անկումի մը առաջնորդելով օսմանեան կայսրութիւնը)։

Այդ փառաւոր տօնին առթիւ, հանդէսներ կատարուեցան նաեւ դպրոցներու մէջ։ Եւ եղան «յաւուր պատշաճի» արտասանութիւններ։

Արդ, «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի ընթերցող մը դառնութեամբ դիտել կուտայ թէ, Վիէննայի աղջկանց մէկ լիսէին մէջ օրիորդ մը արտասաներ է «անպատշաճ» քերթուած մը։

Քանի մը հատուածներ, ի պէտս զարգացելոց.

Երբ Թուրքին գալն իմացուեցաւ,
Բանակն ամբողջ իբրեւ մէկ մարդ
Ոտքի ելաւ ու պայթեցուց
Գինետներու ահեղ տարափ։
Արիւնարբու չուներէն շա՛տ
Գետնատարած ինկան տապաստ։
Ջէ՞ս ուզեր,Թո՛ւրք,քիչ մ՚ալ սպասել.
Քեզի համար կը պատրաստենք
Առատ ծխախոտ, երկար «չիպուխ»,
Կարելի է խնլբող բացուի։
Բայց կը փախչի՜ն, «վայլա՜հ, վալլա՜հ»,
Մեծ Վէզիրը կրծիկը դրա՛ւ…
Լեհ թագաւորն իրեններով
Կը հալածէ զանոնք մօտէն,
Թուրք շուները կը փախցրինք
Հերոս արքան մարտահրաւէր։

Այս ոտանաւորը գրուած է 1746ին։

— Աւելի պատշաճ բանաստեղծութիւններ չկա՞ն գերմանական գրականութեան մէջ, կը հարցնէ նամակագիրը։

Անշուշտ կան։ Բայց, այդ քերթուածի օրերուն Եւրոպացիներն ալ կը զարդուէին Թուրքին ձեռքով։

Մինչդեռ, Վիէննայի ազատագրումէն յետոյ, իրենք ալ խրախուսեցին ուրիշներու ջարդը, միեւնոյն Թուրքին ձեռքով։

«Անպատշա՞ճ» է այս դիտողութիւնը…

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

»»». «««

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ նոր մարդահամարը պիտի կատարուի 1935ին։

Այս անգամ նախորդէն տարբեր պիտի ըլլայ եւ աւելի շատ արձանագրութիւններն ու վիճակագրութիւնները պիտի քննուին։ Ասկէ զատ, առաջին մարդահամարը պէտք եղած կանոնաւորութեամբ կարելի չէր եղած ընել Արեւելեան նահանգներուն մէջ եւ կը կարծուի թէ մէկ միլիոն անձ հաշիւէն դուրս մնացած է(?)։ 1935ի մարդահամարի միջոցին, ամէն մարդու անձնագիրը պիտի քննուի եւ ճշդուելէ վերջ նորի հետ պիտի փոխուի։ Հեռաւոր գաւառներու եւ գիւղերու մէջ ուր լուսանկար քաշելու կարելիութիւն չկայ, անձնագիրներուն վրայ տիրոջ մատի հետքը պիտի դրուի։

ՄՈՒԿԵՐԸ ԿԵՐԱՆ ԵՐԱԽԱՅԻՆ ՄԱՏԸ

Պոլտոյի գիւղերէն մէկուն մէջ, Տիկին Հարօէ, որ տան մը գետնայարկը կը բնակի, օրորոցին մէջ ձգելով իր ամսուան աղջիկը, այցելութեան գացած էր հարեւանի մը։ Ցանկարծ, ողեկտուր ճիչեր լսեց եւ վազեց երախային սենեակը։ Դրացին ալ տեսնէն հասաւ եւ երկուքը մէկ հազիւ կրցան փախցնել երկու խոշոր մուկեր որ երախային վրայ յարձակեր էին քնացած ատեն։ Մուկերը բոլորովին կրծեր էին երախային մէկ մատին ծայրը եւ ծանրապէս խածած՝ քիթը։ Երախան հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐՆ ԱԼ ԳՈՀ ԵՆ Պ. ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՁԵՌՆԱՐԿԷՆ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞Ն

Օրուան կարեւոր խնդիրն է նախագահ Ռուզվէլթի նախաձեռնութիւնը՝ բանակցութիւններ վարելու համար խորհրդային իշխանութեան հետ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Լիթվինով համբայ պիտի ելլէ երկու շաբաթէն։

Այս առթիւ թերթ մը դիտել կուտայ թէ 1918ին, նախագահ Ռուզվէլթ ալ նամակ մը գրելով Լէնինի, կը խնդրէր ներկայացուցիչ մը ղրկել Ուաշինկթըն, բայց վճռապէս մերժեց ընդունիլ Պ. Լիթվինովը։ Այդ մերժումին վրայ, 16 տարի առկախ մնացին Մ. Նահանգներու եւ Խ. իշխանութեան յարաբերութիւնները։ Արդ, միեւնոյն Լիթվինովն է որ Ուաշինկթըն պիտի երթայ հիմա, վարելու համար բանակցութիւնները։

Ուաշինկթընի պաշտօնական եւ խորհրդարանական շրջանակներուն մէջ գոհ կ՚երեւան Պ. Ռուզվէլթի նախաձեռնութենէն։ Յանաւանդ որ, եթէ բանակցութիւնները յաջողին, Մ. Նահանգները մեծապէս պիտի օգտուին առեւտրական տեսակէտով։ Յետոյ, Ծայր. Արեւելքի մէջ Մ. Նահանգներուն դիրքը պիտի զօրանայ Ճափոնի հանդէպ։ Դժուարութիւնները նկատի առնելով հանդերձ, այժմէն կը խօսին ապագայ դեսպանի մասին, տալով անունները Պ. Լաֆոյէթի, որ Ռուսաստան այցելեց անցեալ տարի եւ Պ. Պորահի, որ միշտ կուսակից եղած է ճանաչման։

Խորհրդային թերթերը Մոսկուայի արտաքին քաղաքականութեան համար յաղթանակ մը կը համարեն նախագահ Ռուզվէլթի հրաւէրը։ Միեւնոյն ատեն, Մ. Նահանգներուն համար ալ յաջողութիւն մը կը համարուի «բանականութեան յաղթանակը կոյր նախապաշարումներուն դէմ»։ Ու հաւարակ, Մ. Նահանգներու նախաձեռնութիւնը կ՚ողջունուի իբրեւ բարեպատեհ քայլ մը ճիշդ այն պահուն երբ մասնաւորապէս զգալի է պատերազմի վտանգը։ «Փրավտա» կը գրէ այս առթիւ.— «Անոնք որ կը մտածեն խանգարել խաղաղութիւնը, պէտք է նկատի առնեն ուժերու յարաբերութիւնը, երբ կը վերահաստատուին բնականոն յարաբերութիւնները՝ Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ»։ Մէկ խօսքով, Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ ռուսեւամերիկեան գործակցութիւնը բարերար ազդեցութիւն պիտի ունենայ Ծայր. Արեւելքի կացութեան վրայ։

Բանակցութեանց գլխաւոր նիւթերը պիտի կազմեն ցարական պարտքերու եւ համայնավարական քարոզչութեան խնդիրները։

Առեւտրական շրջանակներու մէջ, հաշիւ կ՚ընեն թէ Խ. Միութիւնը կրնայ գնել մինչեւ մէկ միլիոն մեքենաշարժ արօր (տրակտոր), ահագին քանակութեամբ մեքենաներ եւ բամպակ, իսկ Մ. Նահանգները հում նիւթեր պիտի բերտնեն Ռուսաստանէն։

⁂ Ճափոնի արտաքին նախարարը տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց.

— Ցարակուսելի է որ ծրագրուած բանակցութիւնները յանգին ճանաչման։ Այդ խօսակցութիւնները ցոյց պիտի տան թէ կարելի՞ է գործակցութիւն հաստատել աշխարհի դրամատիրական մեծագոյն պետութեան եւ միակ համայնավարական երկրին միջեւ։ Եթէ մերձեցում մը կարելի է, այն ատեն պիտի հաստատուի թէ համայնավարութիւնը վտանգաւոր չէ այլեւս։ Եթէ կարծողներ կան թէ երկու երկիրներուն մերձեցումը կը ձգտի ճնշում բանեցնել Ճափոնի դիրքին վրայ, Ծայր. Արեւելքի մէջ, չարաչար կը սխալին»։

Թօքիոյի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը շեշտեն թէ Ճափոնի դիրքը անսասան է Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ չի կրնար ազդուիլ ռուսեւամերիկեան մերձեցումէն։

Հազար գիւղացիներ ոստիկանութեան դէմ

Աղեքսանդրիայէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի.— *Տէհէլա գիւղին մէջ, որ Թաքատոյն է Թմրեցուցիչ դեղերու վաճառորդներուն, հազար գիւղացիներ յարձակեցան ոստիկանական ջոկատի մը վրայ։ Ոստիկանները խիստ խուզարկութիւններէ յետոյ ձերբակալած էին երկու գլխաւոր վաճառորդներ։ Երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան քարերով. երրորդ մը ինքզինքը պաշտպանելու համար կրակ ըրաւ եւ վիրաւորեց երկու գիւղացիներ։ Աղեքսանդրիոյ ոստիկանութեան վերատեսուչը օգնական ուժեր ղրկելով, յաջողեցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը։ Կառավարութիւնը որոշած է ամէն միջոց ձեռք առնել, այդ շրջանը մաքրելու համար դաղտնի դեղերու վաճառականներէն։*

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ ՊԻՏԻ ՅԱՐՈՒՑԱՆԷ

Երեսփ. Ժողովը երէկ սկսաւ յօդուած առ յօդուած քննել 1934ի ելմտացոյցը, որ ծանր դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։

Արմատական երեսփոխաններու աջին օրուան նիստին մէջ, վարչապետ Պ. Տալատիէ բացատրութիւններ տուաւ եւ յիշեցուց թէ կացութիւնը ծանր է։ Յետոյ դերագոյն կոչ մը ուղղեց, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Արդէն իսկ նշան առած են փրանքին, եւ միայն երէկ երկու հարիւր միլիոն փրանքի ոսկի քաշուեցաւ Պանք տը Ֆրանսէն։ Օտար հրապարակներու շահադիտութիւնը կը պատրաստուի յարձակիլ մեր ազգային դրամին վրայ, օգտուելով մեր անհամաձայնութիւններէն։ Ուստի, եթէ մեր գործերը կարգի չդնենք եւ խորհրդարանը մերժէ կառավարութեան ընծայել անհրաժեշտ միջոցները, այս յարձակողական ռազմախաղը կրնայ վերածուիլ ճշմարիտ յարձակումի մը, վտանգելով մեր դրամին ամրութիւնը։ Եւ այն ատեն մենք 1926ի օրերը տեսնելու պիտի դատապարտուինք, ինչ որ ոչ մէկ Ֆրանսացի կրնայ ընդունիլ։ Ես պատրաստ եմ ամուր պահելու ղեկը ինչպէս ըրի ամբողջ ինը ամիս, բայց իմ անկումս կարեւորութիւն չունի, եթէ անմիջապէս հետեւանքներ չունենայ պետութեան ելեւմուտքին վրայ, ուշացնելով անհրաժեշտ միջոցներու քուէարկումը։ Հարցը ներքին քաղաքականութեան հարց մը չէ, հարցը իմ անձիս չի վերաբերիր, ոչ ալ իմ դահլիճիս գոյութեան, այլ կապ ունի ազգին գե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ասորական խնդիրը

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ…

Գրած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը քննելով Միջագետքի Ասորիներուն խնդիրը եւ լսելով երկու կողմերու բացատրութիւնները, յանձնախումբ մը կազմած է, որպէսզի տարբեր վայր մը փնտռեն, Իրաքէն դժգոհ մնացողները տեղաւորելու համար։

Լոնտոնի թերթերը դեռ նոր կը հրատարակեն այս առթիւ խօսուած ճառերուն ամփոփումը։ Իրաքի պատուիրակն էր ելմտական նախարար Նաճիի փաշա էլ Հաշիմի, որ յայտարարեց թէ Ասորիներն էին նախայարձակը՝ վերջին դէպքերուն մէջ։ Բայց խոստովանեցաւ թէ խռովութիւնները զսպուած ատեն ծայրայեղութիւններ գործուած են, թէ թոյլ տրուած է որ անկանոն զինուորները աւարի տան գիւղերը եւ թէ անմեղ մարդիկ տուժած են։ Իրաքի կառավարութիւնը կը ցաւի այս ծայրայեղութեանց համար եւ կարելին կատարած է բարեկարգութիւնը եւ հանրային վստահութիւնը վերահաստատելու եւ կորուստները հատուցանելու համար։

Այս յայտարարութենէն յետոյ, նախարարը դիտել տուաւ թէ բացայայտ է որ շատ մը Ասորիներ չեն ուզեր Իրաք մնալ եւ հպատակիլ անոր օրէնքներուն։ Իրաքի կառավարութիւնը չի կրնար հող տալ այս տարրին, բայց յօժարութեամբ պիտի աջակցի, իր կարողութեան սահմանին մէջ, անոնց այլուր տեղաւորման համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կ՚իյնայ հող գտնել, որպէսզի տեղաւորուին։

Յետոյ խօսք առաւ Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ ըսաւ թէ խնդիրը չափազանց բարդ է, բայց տարակոյս չկայ թէ անցեալ օգոստոսի դէպքերուն ատեն ասորական բնակչութեան կարգ մը հատուածները ենթարկուեցան վարմունքի մը որ արժանի է ամենախիստ դատապարտութեան։ Իրաքի ներկայացուցիչն ալ կ՚ընդունի այս պարագան եւ ցաւ կը յայտնէ գործուած անիրաւութեանց համար։ Ճիշդ է որ այս դէպքերէն առաջ Ասորիներու կարեւոր մաս մը անհանգիստ դիրք մը բռնած էր Իրաքի կառավարութեան հանդէպ եւ վարուած էր այնպիսի եղանակով մը որ նմանապէս արժանի է դատապարտութեան։ Անշուշտ այդ կրողութիւնները չեն կրնար արդարացում համարուիլ գործուած ծայրայեղութեանց։

Եզրակացնելով, նախարարը անկեղծ համակրեց քրքրել անցեալը եւ շեշտեց թէ Ա. Դ. խորհուրդին պարտականութիւնն է գտնել տեւական եւ պատուաւոր կարգադրութիւն մը։

Այս ճառէն վերջն էր որ մասնախումբ մը կազմուեցաւ, նոր վայր մը գտնելու եւ դժգոհ Ասորիները տեղաւորելու համար։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Շաբաթ կէսօրին երիտասարդ մը ներկայանալով Լվովի (Լեհաստան) խորհրդային հիւպատոսարանը, ուզեց տեսնել հիւպատոսը, անձնական գործի մը համար։ Քիչ յետոյ քարտուղար մը՝ Մայիլով՝ կը մտնէր սպասման սրահը։ Անծանօթը կարծելով թէ հիւպատոսն է, ատրճանակը քաշեց եւ մէկ հարուածով գետին փռեց պաշտօնեան։ Կրակ տեղաց նաեւ ուրիշ պաշտօնեայի մը վրայ, ծանրապէս վիրաւորելով զայն։ Մարդասպանը Ուկրայնացի մըն է, Լէմիկ։ Կը կարծուի թէ անդամ է ահաբեկչական կոմիտէի մը։

ԵԳԻՊՏ. ՔԻԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Եգիպտական Քրէտի Ֆոնսիէի հոկտեմբեր 15ի վիճակահանութեան մէջ 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 294 հազար 440ը եւ 1903ի պարտաթուղթերէն 65,561 թիւը շահած են 100 հազարական փրանք, իսկ 1911ի 203 հազար 809 թիւը շահած է 50.000 փրանք։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն։ Այս հիմքերուն վրայ է որ հաստատուեցան ժողովրդապետական կարգերը բոլոր յառաջադէմ նկատուած երկիրներուն մէջ։

Իրերու բնական բերումով եւ հետեւողական կարգով, կը սպասուէր որ ժամանակի ընթացքին այդ սկզբունքները երթալով աւելի եւս զարգանային նոյն ճամբուն մէջ, անհատին ազատութիւնը, ամէն կալուածի մէջ, դառնար աւելի կատարեալ՝ թօթափելով իր յետին կապանքները, հաւասարութիւնը դառնար իրականութիւն բոլոր դասակարգերուն համար եւ ամէն ասպարէզի մէջ, եղբայրութիւնը թագաւորէր ազգերու մէջ, ընտրողական իրաւունքները աւելի լայնանային, հաւասարապէս տարածուէին երկու սեռերուն վրայ, եւ մեծամասնութեան կամքը, առանց որ եւ է կաշկանդումի, կարենար ազատօրէն արտայայտուիլ եւ դառնար օրէնք։

Բայց ահա յետպատերազմեան փոթորիկը կ'ուգէ, կը մաքրէ, կը սրբէ այդ բոլորը իբրեւ հնացարեան բրածոյ դաւանանք, եւ տեղը կը հաստատէ — կամ կը ձգտի հաստատել — նոր տեսակի բռնութիւններ, տեղ մը հիմնուած բռնաւորութեան ու զինուորութեան վրայ, ուրիշ տեղ մը արհեստակցական միութիւններու վրայ, երբեմն տեղ մը մեծ ճարտարարուեստին վրայ, եւ զարմանքով կը տեսնենք այսօր որ նախկին ռամկավար պետութիւններէն ցանցառ ովասիսներ միայն մնացած են աշխարհի վրայ։

Համայնավար Ռուսաստանէն յետոյ ահա Ֆաշական Իտալիան, Հիթլէրական Գերմանիան, Րուզվէլթեան Ամերիկան, Փիլսուտսքիի Լեհաստանը, Քէմալական Թուրքիան, Սերպիան, Աւստրիան — առանց հաշուելու աւելի փոքրերը — որոնք կը հետեւին նոյն ճամբուն, խաչ դնելով ժողովրդապետական սկզբունքներուն վրայ, կապանելով ու ոտնահարելով ազատութիւնը, ձաղկելով կամ շրջելով հաւասարութիւնը, խաչելով եղբայրութիւնը, մերժելով ու դատապարտելով ժողովուրդներու ընտրողական իրաւունքը։

Ինչ կարգերու վրայ ալ որ կռթնին այս նոր բռնապետութիւնները, անցական պայմաններու համաձայն ինչ յենարան ալ ընտրեն իրենց ընկերային նոր կառուցուածքին համար, վարչաձեւի ինչ տարբերութիւններ որ ալ ըլլան անոնց միջեւ — երբեմն եւ բեւեռացած շատ խոր, ու նոյն իսկ հակասական — բարձրէն ու հեռուէն դիտուած անոնք կը նմանին, կը շփոթուին գրեթէ իրարու հետ, հակառակ իրենց հագուստ-կապուստին անոնց տարբերութիւններուն՝ իբրեւ նոյն պատճառներէն, նոյն մտահոգութիւններէն բխած համանման երեւոյթներ՝ որոնց տիրող գիծն է հերքումը ամէն ազատականութեան։

Ցեղաշրջական ալի՞ք մըն է որ իր անհակելի թափով կուգայ սրբել երկար տարիներու քաղաքակրթական ստացուածքը, հերքել, կապտել, անկարելի զոհողութիւններու եւ արեան գնով ձեռք բերուած ժողովրդապետական իրաւունքները։

Նպատակավոր սխալ ուղի՞ մըն է որուն մէջ կը նետուի մոլորած մարդկութիւնը, խաւարին մէջ խարխափելով, եւ հետեւաբար կարելի՞ է սպասել որ անիկա դուրս գայ այդ անելէն՝ կրկին մտնելու համար ազատականութեան եւ յառաջդիմութեան աւանդական ճամբուն մէջ։

Թէ ոչ ա՛յս իսկ է յառաջդիմութեան բնական ճամբան — ժամանակի պահանջներուն համաձայն կերպարանափոխուած — եւ հետեւաբար կատարուածը պէտք է ընդունիլ ոչ իբրեւ ժամանակաւոր սխալ ուղղութիւն, այլ պարզապէս իբրեւ քաղաքակրթութեան մէկ նոր նուաճումը, հիմնական եւ անվերադարձ։

Այս հարցերն է ահա որ կը ցցուին բոլոր անոնց առջեւ որոնք կը պահեն իրենց մտքի անկախութիւնը, բայց որոնք, ազատական գաղափարներով սնած ու զարգացած, խորապէս հաւատացող անհատին ազատութեան եւ իրաւունքներուն եւ անոնց վրայ հիմնուած ընկերային կարգերուն, անհաշտ թշնամի ամէն տեսակի բռնապետութիւններու եւ բռնակալութիւններու — որ կողմէն որ ալ գան անոնք — զարմանքով եւ շփոթութեամբ հանդիսատես կ'ըլլան մտքերու եւ ձգտումներու այս նոր ու անօրինակ խմորումներուն։

Ապակեդրոնացման տեղ ծայրայեղ կեդրոնացում, ազատ մրցումի տեղ պետականացում եւ կամ պետական խիստ հակակշիռ, ներքին խօսքի եւ մամուլի ազատութեան, վերահաստատուած իշխանութեան հետ բռնութիւն, ջնջում կամ ծայրայեղ սեղմում ընտրողական իրաւունքներու, բոլոր այս ճակատներուն վրայ անհատին աշխատելու, արտադրելու, փոխանակելու, արտայայտուելու, իր կամքն ու կարծիքը յայտնելու եւ նոյն իսկ իր ուզած ձեւովը ապրելու եւ խորհելու ազատութիւնն է որ կ'ոտնահարուի ու կը խաչուի։

Պէ՞տք է արդեօք այդ ազատութիւն բառն իսկ, որ այնքան լուսաւոր, պարզ ու մեկին կը թուի մեզի, վերաքննութեան ենթարկել, որպէսզի պարզուի միջոցներու շփոթը։

Ի՞նչ կը հասկնանք մարդուն ու քաղաքացիին ազատութիւնը ըսելով.

Պատասխանը յայտնի է, պատրաստ ձեւակերպուած ու դասական դարձած.

— Անհատը լիակատար ազատութիւն պէտք է ունենայ տնօրինելու իր բախտը, ընտրելու իր վարիչները, գործելու, աշխատելու, արտադրելու, փոխանակելու, արտայայտուելու, իր կամքն ու կարծիքը յայտնելու, իր գաղափարները տարածելու առանց որ եւ է ճնշումի կամ արգելքի, օրէնքին նկրած սահմաններուն մէջ՝ կը բաւէ որ իր գործունէութիւնը չի վնասէ հաւաքականութեան շահերուն։

Բայց ո՞ւր կը վերջանայ անհատին ազատութիւնը եւ ո՞ւր կը սկսին հաւաքականութեան իրաւունքները, եւ ո՞վ է որ պիտի ճշդէ այդ փափուկ ու ծայրայեղ կերպով դժուարին հարցը։ Եւ ի՞նչ չափով, ի՞նչ հիմքի վրայ

Պարզ խնդիրներ կան որոնք վէճի նիւթ իսկ չեն կրնար դառնալ, այնքան վարժուած ենք անոնց հետ եւ այնքան բնական կը թուին անոնք մեզի այսօր՝ հակառակ անոր որ օրական հազար անգամ մեր անհատական ազատութիւնը կը կաշկանդեն։ Այդ կարգէն են գիշերուան որոշ ժամէ մը վերջ տուներու մէջ աղմուկ հանելու եւ երաժշտութիւն ընելու արգելքը, հանրային որոշ վայրերու մէջ ծխելու, պատուհաններէն փոշի թօթուելու, ուզած տեղէդ մէկ մայթէն միւսը անցնելու, փողոցները կեղտոտելու եւ առանց նըման հազար ու մէկ ուրիշ արգելքներ, որոնք ընդունուած են ու գրեթէ մեքենաբար կը գործադրուին՝ որովհետեւ այդ արարքները կամ կը խոցեն ուրիշին հանգիստը եւ կամ կը վնասեն անոր շահերուն։

Եւ օրէ օր այդ մանր թէ խոշոր ոտնձգութիւնները անհատին ազատութեան դէմ, աւելի եւ աւելի կը շեշտուին ամէն երկրի մէջ։

Բայց երբ քիչ մը աւելի առաջ կ'երթանք այդ ճամբուն մէջ, խնդրին եւ եթ տարակարծութիւնները ծայր կուտան եւ մարդիկ կը սկսին չհասկնալ իրար։

Առնենք օրինակի համար ոգելից ըմպելիներու դէմ ըլլուած արգելքը Ամերիկայի մէջ, որ մինչեւ այսօր գործադրութեան մէջ է նոյնպէս Շուէտի, Նորվեկիոյ եւ մասամբ նաեւ Ֆինլանտայի մէջ։ Ի՜նչ աղմուկ, ի՜նչ փոթորիկ, ի՜նչ բուռն պայքարներ չմղուեցան այդ խնդրին շուրջը, ոչ միայն Ամերիկայի մէջ, այլեւ աշխարհի չորս կողմը՝ մինչեւ որ «Թացերը» տարին յաղթանակը «չորերուն» դէմ եւ յաջողեցան խափանել այդ արգելքը։ Ազատութեան կոյր բռնաբարում, վայրենիութիւն, տիրացուական բարքեր, մակդիր չմնաց որով չորակուէր այդ օրէնքը։

Արդարեւ, ինչպէ՞ս կարելի էր արգիլել որ մարդ գաւաթ մը գինի խմէ ճաշի վրայ, եթէ այդպէս կ'ուզէ իր սիրտը, կամ բաժակ մը պաղպաջուն գարեջուր՝ ամառուան տաք օրերուն։

Բայց ո՞վ կրնայ կարգադրել, եւ ինչպէ՞ս որ այդ մէկ գաւաթը տակառ մը չդառնայ։

Եւ ո՞վ կրնայ ուրանալ որ անկարգութիւններու, դայթակղալից դէպքերու, կռիւներու եւ ոճիրներու յաճախուն թիւին մէջ իր պատասխանատուութեան կարեւոր բաժինը չունի ալքոլամոլութիւնը։

Եւ ո՞վ կրնայ անգիտանալ մանաւանդ որ այսօրուան ալքոլամոլներու բանակէն ծնած վատառողջ սերունդն է որ պիտի կազմէ վաղուան հիւծախտաւորներու, ջղախտաւորներու, ոգեղատակի զոհերու եւ մտքի տկարներու, անհաւասարակշիռներու ու խենթերու ստուարագոյն մասը։

Երկրի մը պատասխանատու վարիչները իրաւունք եւ պարտականութիւն ունի՞ն ձեռք առնելու բոլոր այն հնարաւոր միջոցները որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ ապահովել կարգն ու կանոնն ու հանդարտութիւնը, այսօր, եւ պատրաստութիւնը վաղուան առողջ սերունդներուն՝ հոգ չէ թէ այդ կանխարգել միջոցները բռնաբարեն անհատին ազատութիւնը։

Ո՞րն է կարեւորը այս պարագային, ազատութեան սկզբունքին պահպանո՞ւմը, թէ միլիոնաւոր երախաներու փրկութիւնը

Ո՞վ է որ պիտի ճշդէ այդ կէտը եւ պիտի կրնայ յստակ կերպով բաժնել մեզի թէ ո՞ւր կը դադրի անհատին ազատութիւնը եւ ո՞ւր է որ կը սկսի հաւաքականութեան իրաւունքը

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԿԵՐԸ
եւ մրցման արդիւնքները

(Դ. եւ վերջին մաս)

Սեպտ. 24։

Ողիմպիականին վերջին օրն է։ Մէկ կողմէ կը շարունակուին վերջին մրցումները, միւս կողմէ պատրաստութիւն կը տեսնուի փակման հանդիսութիւններուն։

Առաւօտուն վալէյ-պոլի Մոսկուայի եւ Անդրկովկասեանխառն խումբերը մրցում մը կատարեցին, յետոյ հայկական զօրամասինֆութպոլիստները՝ Երեւանի Շարժանկարի ընկերութեան ֆութպոլիստներուն հետ։

Այս մրցումէն վերջ վազք մը, 5000 մէթր։ Առաջնութիւնը շահեցաւ Մոբողով (Երեւան), երկրորդ՝ Կ. Ալեքսանեան (Երեւան), երրորդ՝ Արապեան (հայկական զօրամաս)։

Ցերեկին մարզադաշտ եկաւ Ա. Խանջեան, ընկերակցութեամբ մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդի նախագահ՝ Դալլեանի

Երեկոյեան դէմ, ժամը 5ին, շարունակուեցան մրցումները։ Կատարուեցան շուէտական վազքեր 800, 400, 200 մէթր Առաջին՝ Լիւլկօ (Մոսկուա), երկրորդ՝ Ժ. Թամանեան։

Յետոյ տեղի ունեցաւ տոկունութեան վազք մը, 10,000 մէթր.— առաջին՝ Բասաս Գիտար (Երեւան), երկրորդ՝ Զարչոն (Թիֆլիզ), երրորդ՝ Վարդանեան (Ղամարլու)։ Տեղի ունեցաւ նաեւ վազք-ֆինալ մը, 100 մէթր,—առաջին՝ Լիւլկօ (Մոսկուա).

Եւ վերջին մրցում մը, Հայաստանի երկու ամէնէն ուժեղ խումբերը, Երեւան եւ Լենինական ֆութպոլ խաղացին՝ մեծ հետաքրքրութիւն եւ ոգեւորութիւն առնելով։ Ահագին բազմութիւն էր խռնուած մարզադաշտին մէջ, շատեր ջղայնութեամբ կը սպասէին մրցման արդիւնքին։ Յաղթանակը տարաւ Երեւան 1ի դէմ 6ով։

Այսպէսով վերջ գտան Հայաստանի առաջին ողիմպիականին աշխատանքները, որ սկսեր էին սեպտեմբեր 18ին։

Նախ քան իրիկուան հանդիսութեանց անցնիլը, կուտանք հետեւեալ հատուածը, որ կը ներկայացնէ ողիմպիականի մէկ օրուան պատկերը.—

Սեպտեմբերի 22ն է։

Աշնանային անձրեւը բարակ մաղում է եւ զովութիւն սփռում մարզադաշտի շուրջը։ Տօթակէզ եղած եւ Երեւանի թանձր փոշով յագեցած մարզադաշտը շնչում է լայնաթոք։ Արեւը կիսով չափ թաքնել է ամպերի մէջ եւ մերթ ընդ մերթ իր գլուխը հանելով դուրս՝ Հայաստանի անդրանիկ ողիմպիականին մարզիկներին չի զրկում իր ջերմութիւնից։ ... Ահա Ալլահվերդու եւ Ղափանի հանքափոր բանուորները՝ կարմրած դէմքով եւ առողջ մկաններով։ Ահա Լենինականի երկաթուղային բանուորները եւ հիւսուածեղէնի հարուածայինները։ Ահա ձեզ Վաղարշապատի եւ Ղարաքիլիսայի գիւղատնտես մարզիկները։ Ահա եւ Սիսիանի, հեռաւոր Զանգեզուրի, Մեղրու, Բէչէ-քէնդի, Փաշալուի գիւղատնտես մարզիկները.

Մաքուր է մարզադաշտը եւ հարթ նրա մակերեսը, որի վրայ նկարուած են բազմաթիւ սպիտակ գծեր, խոշոր կէտեր, շրջանակներ, եռանկիւններ...

Ղեկավարի մի սուլոցով՝ բոլորը միանման ու համաչափ գրաւում են իրենց տեղերը։

Շարք առ շարք, հաստատուն քայլերով, մտնում են մարզիկները խաղադաշտի վրայ սպիտակով գծուած նախորոշուած տեղերին։ Զգաստ են բոլորը, ուշադիր եւ լուրջ։ Այդ օրը դաշտում շատ խաղեր ու մրցումներ պիտի կայանան։ Հարուստ է օրուայ ծրագիրը։ Վազք 5000 մէթր, թռիչք տեղից, լող, պարան ձգել, ֆութպոլ վալէյ-պոլ, պասքէթ-պոլ, թէնիս Առաջինը հանդէս են գալիս արտադրական կոլեկտիվները։ Նրանց մէջ են Լենինականի երկաթուղային բանուորները, Երեւանի Շարժանկարի եւ Ալլահվերդու հանքափոր հարուածայինները։ Դատաւորի սուլոցն ազդարարում է վալէյ-պոլ խաղի սկիզբը։

Վալէյ-բոլի սեւ գնդակը լողում է օդի մէջ։ Ձեռքի ամէն մի թեթեւ հարուածից գնդակը թռչում է վեր ու վեր, նորից իջնում ցած ու ձեռքից անցնելով՝ դարձեալ օդի մէջ լողում։ Այդպէս է վալէյ-բոլի խաղը, գնդակը չպիտի գետին ընկնի, նրա յաղթանակը որոշելու է օդում, պարտութիւնը՝ գետնին։ Երկար չտեւեց խաղը, դատաւորի ուժգին սուլոցը կանգնեցնում է բոլորին, 3—1 յօգուտ Լենինականի.

Դաշտը թնդում է ծափահարութիւններից»

^

Իրիկուան ժամը 9։ Հանդիսաւոր եւ Մշակոյթի ամառնային թատերասրահին մէջ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի առաջին ողիմպիականին փակման հանդէսը։ Այնտեղ է ամբողջ Երեւանը։

Հայաստանի մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդի նախագահ Ա. Դալլեան հանդէս կը բանայ եւ կը խօսի շարժման յաջողութիւններուն ու թերութիւններուն մասին։ Յետոյ կը խօսի նոյն խորհուրդին քարտուղար Ա. Գրիգորեւ, որ կ'ըսէ — «Եթէ մարմնակրթական տեսակէտով, խորհրդային Միութեան մէջ առաջնութիւնը շահած է Ռուսիա, երկրորդ տեղը կը գրաւէ Հայաստան իր մարմնակրթական կազմակերպուածութեամբ Եւ յոյս յայտնեց, որ Հայաստանի մարզիկները կը մասնակցին համախորհրդային ողիմպիականին։

Այնուհետեւ խօսեցան Սաքսեանեան (Անդրկովկասեան Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ), եւ ուրիշներ։ Հայաստանի Կենտգործկոմի (խորհրդարան) կողմէ, Թ. Դալլեան շնորհաւորեց Հայաստանի Մարմնակրթական Գեր. Խորհուրդը, պատուոյ գիր յանձնեց եւ յայտնեց թէ որոշուած է սեպտ. 18ը յայտարարել Մարմնակրթութեան Հայաստանեան Օր։

Յետոյ Մարմնակրթական Գերագոյն խորհուրդի փոխ-նախագահ, Աբրահամեան, կարդաց ողիմպիականին արդիւնքները.—

Վեց օր տեւող ողիմպիականին ընթացքին,

Առաջին կարգի բոլոր մրցումներուն մէջ Երեւան գրաւեց առաջին տեղը, Լենինական՝ երկրորդ

Երկրորդ կարգի բոլոր մրցումներուն մէջ՝ Ղարաքիլիսա առաջին, Ալլահվերդի՝ երկրորդ. Դիլիջան՝ երրորդ։

Երրորդ կարգի բոլոր մրցումներուն մէջ՝ Իջեւան առաջին, Վէդի՝ երկրորդ, Մարտունի՝ երրորդ։

Գործարանային կոլեկտիվներու մրցումներուն մէջ՝ Լենինականի երկաթուղին առաջին, Երեւանի Շարժանկարի գործարանը՝ երկրորդ։

Գիւղատնտեսական կոլեկտիվներու մրցման մէջ՝ Երեւանի խորհրդային տնտեսութիւնը առաջին, Ղուրդուղուլի՝ երկրորդ։ Շահալիի հաւաքական տնտեսութիւնը առաջին, Վաղարշապատի տնտեսութիւնը՝ երկրորդ։

Անհատական-խմբակային մրցումներուն մէջ,

Թէնիս, Երեւան՝ առաջին, Լենինական՝ երկրորդ

Հեծանիւ, Երեւան՝ առաջին, Վաղարշապատ՝ երկրորդ, Լենինական՝ երրորդ.

Մանր աթլէթիզմ, Երեւան, առաջին Ղարաքիլիսա՝ երկրորդ, Լենինական՝ երրորդ

Ճատրակ, Երեւան՝ առաջին, Լենինական՝ երկրորդ։

Ողիմպիականի յաղթականները կարելի է համարել Օզոլին (Նիզակով ցատկեց 3 մէթր 81, մրցանիշ), Սարգիս Համբարձումեան (104 քիլօ 100 կրամ ծանրութիւն բարձրացուց), Արփենիկ Մխիթարեան (հրացանով նշանառութեան մէջ շահեցաւ 45 թուանշան)։

Հանդէսին վերջաւորութեան, կատարուեցաւ մրցանակաբաշխութիւն Արտասանուեցան ողջոյններ եւ հանդէսը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 11ին։

Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը որոշած է ուսուցիչ-մարզիկներ ղրկել Լենինկրատ, Մոսկուա եւ Խարքով, որպէսզի ուսումնասիրեն մարզախաղի նուաճումները։ Նոյն ատեն որոշած է հրատարակել գրքոյկ մը, որ պիտի բովանդակէ «Հայաստանեան առաջին ողիմպիականին մրցումներու արդիւնքները»։

Քաղելով Երեւանի թերթերէն, մենք տուինք այդ արդիւնքները, որոնք ամբողջական չեն։ Այսպէս վազքերու առաջնութիւնը կը յիշուի, ժամը չի յիշուիր։ Մրցանիշերու բոլոր մանրամասնութիւնը տրուած պարագային, արտասահմանի մեր մարզիկները կրնային գաղափար մը ունենալ յաջողութեան մասին եւ բաղդատել իրենց այստեղ շահած մրցանիշերուն հետ։ Ամէն պարագայի, արտասահմանի մեր մարզական երիտասարդութեան համար մասնաւորապէս, Հայաստանի այս առաջին ողիմպիականը ոգեւորիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ իր ճիգերով, եռանդով, խանդավառութեամբ եւ աշխատանքի լայն ծրագրով։

«Ս Ի Փ Ա Ն»
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ոչ մի քաղաքակիրթ հասարակութիւն այնքան ապերախտ չէ իր ազգային մշակոյթի աշխատաւորների հանդէպ, որքան հայ հասարակութիւնը. Տասնեակ տարիներով մեր գրականութեան, լրագրութեան, դպրոցի, թատրոնի, երաժշտութեան եւ արուեստի այլ ասպարէզներում կեանք մաշած վաստակաւորները — եթէ բացառիկ պարագաների բերմամբ բարձր դիրքերի չեն հասած — գերեզման են իջնում՝ յաճախ նոյն իսկ յիշատակութեան չարժանանալով մամուլի մէջ։

Եթէ ուրիշ ժողովուրդների մէջ էլ մշակութային համեստ գործիչները միշտ չեն փառաբանւում, նրանց մօտ գոնէ այն մխիթարական պարագան կայ, որ այդ գործիչների աշխատանքը նիւթապէս վարձատրւում է։ Մեզ մօտ այդ էլ չկայ։ Մեր ո՞ր գրողը, ո՞ր հրապարակախօսը, ո՞ր ուսուցիչը կամ ո՞ր արուեստագէտը կարող է պարծենալ, թէ ինքը միշտ կուշտ փորով հաց է կերել...

Այսպիսի մտածումներով ճամբայ ելայ տնից՝ ներկայ գտնուելու համար «Սիփան» երգչախմբի երեկոյթին, որ տեղի ունեցաւ հոկտ. 14ին Օրթիքիւլթիւրի սրահին մէջ։ Սպասում էի, որ մի դատարկ կամ կիսադատարկ սրահի մէջ պիտի գտնեմ ինքզինքս, թէեւ երեկոյթի յայտագրի ճակատին նշանակուած էր, որ «Սիփան» երգչախումբը այս տարի իր գոյութեան տասնամեակն է թեւակոխում։

Ուրախ եմ սակայն խոստովանելու, որ այս անգամ իմ յոռետեսութիւնը չարդարացաւ։ Հասարակութիւնը արտասովոր բազմութեամբ խռնուել էր երեկոյթի սրահը՝ ակներեւ գնահատութեամբ՝ խրախուսելու Սիփան երգչախումբը եւ նրա հիմնադիր-ղեկավարին՝ ընկ. Սաքօ Յակոբեանին

Այս խրախուսանքը արդարացի է թէ ամէնայնի եւ պատիւ է բերում փարիզահայ աշխատաւոր խաւերին, որոնք հանդիսականների ջախջախիչ մեծամասնութիւնն էին կազմում։

1923ից ի վեր, ուրեմն ամբողջ տասը տարի, ընկ. Ս. Յակոբեանը հայերէն երգեր է ժողովրդականացնում մեր գաղութի մէջ՝ ի գին շատ ծանր բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական զոհողութիւնների։ Նրա ձեռքի տակից այս տասը տարիների ընթացքին, անցել են մօտ չորս հարիւր երիտասարդ տղաներ եւ աղջիկներ, որոնք Սիփան երգչախմբի մէջ սովորած հայկական երգերը տարածում են իրենց շրջապատի մէջ։

Ով մեր դաշտահանդէսներում եւ այլ ընտանեկան կամ հանրային հաւաքոյթներում կսկիծ է զգացել, տեսնելով որ մեր հասարակ ժողովուրդը, անտեղեակ մեր այնքա՜ն գեղեցիկ ժողովրդական եւ ազգային երգերին, թիւրքական անճաշակ եղանակներով է արտայայտում իր զգացմունքները՝ նա լաւ արժանեայն կը գնահատի հայ երգը ժողովրդականացնելու այն անզուսպ տենչը, որ թեւաւորում է ընկ. Սաքօ Յակոբեանին։ Հազիւ տուն դարձած իր գործատեղից, ուր նա ամէնքի պէս դառն ֆիզիքական աշխատանքով վաստակում է իր ապրուստը՝ ընկեր Յակոբեանը անմիջապէս ձեռք է առնում իր երգարանները։ Մի գիշեր դուք նրան կը տեսնէք Փարիզում, միւս գիշերը՝ Ալֆորվիլ, երրորդ գիշերը՝ Իսի Լէ Մուլինօ, Առնուվիլ կամ այլ ուրեք, որովհետեւ նրա երգչախմբի անդամները, ամէնքն էլ աշխատաւոր երիտասարդներ, ցրուած են զանազան վայրերում եւ հնարաւորութիւն չունեն մէկտեղուելու խմբական փորձերի համար. Սա [illegible] տութիւն չէ, այլ տաժանք եւ [illegible] տաժանքին ենթարկւում է [illegible] հայ մշակոյթի այս համեստ եւ [illegible] խոնջ մշակը՝ առանց որ եւ է նիւ[illegible] կամ նոյն իսկ բարոյական [illegible] կալութեան, տարուած միայն [illegible] երգի ճաշակը գաղթահայ [illegible] վրդի մէջ հրահրելու եւ տիրապ[illegible] դարձնելու բուռն ձգտումով

Ի՞նչպէս կարող է մէկը, որ [illegible] րական խանդավառութեան [illegible] մեր ազգային մշակոյթի պաշտպան[illegible] ման եւ զարգացման խնդիրներ[illegible] անտարբեր մնալ ի տես այս [illegible] եւ անձնուէր աշխատանքի..

Երեկոյթին Սիփան երգչախ[illegible] յաջողապէս երգեց. «Աւրեր [illegible] ա» (Գ. Սիւնի), «Փաղհանը» Ա. Մ[illegible] քոնեան), «Հովն անուշ» եւ «Ձա[illegible] են աղէ ջան» (Սպ. Մելիքեան [illegible] ւում եմ», «Կուժն առայ» եւ «Գ[illegible] գնա» (Կոմիտաս վրդ.), «Ախ, [illegible] այդ անգին բալես մեռնի է» Ա[illegible] Յակոբեան), «Տու տուր» [illegible] մագրեան), «Դիլլար ջան», [illegible] Մասնագէտ չենք համարձակ[illegible] վերլուծման ենթարկելու համար [illegible] չափումի առանձնայատկութիւնն[illegible] րութիւնները. սակայն այն բուռն [illegible] փոխարութիւններն ու կրկնութ[illegible] պահանջները, որոնցով արտ[illegible] ձագանք էր տալիս այդ երգերից [illegible] բացանչիւրին՝ կասկած չի թողնում որ Սիփան երգչախումբը շատ [illegible] համարում ունի ժողովրդի աչքում [illegible]

Ափսոս, որ Հայ Մշակոյթի Օգ[illegible] հանդէսին հասարակութիւնը [illegible] չունեցաւ ունկնդրելու Սիփանի [illegible] ղովրդական եւ ազգային երգեր

Առանձին գնահատութեան արժ[illegible] նացաւ հանդիսականների կողմից [illegible] րիտա. Կարա-Մուրզայի «Զարթ[illegible] սիրտ իմ վշտահարած», ընկ. Ս[illegible] Յակոբեանը պարտք սեպեց, այս [illegible] առթիւ, վեր հանել այն մեծ դեր[illegible] որ կատարել է հայ երգի մշակման եւ ժողովրդականացման գործում Կարա-Մուրզան, որ իր երաժշտ[illegible] կարողութեամբ եւ հռչակով մեծ[illegible] Կոմիտասի պէս մի հսկայի [illegible] րող էր տեղի տալ։

Երաժշտական բաժնի մէջ, [illegible] երգչախմբից, շնորհալիօրէն [illegible] նեցան օր. Հ. Կնեադեանը երկու [illegible] ներգով եւ Պ. Վր. Մազմանեան [illegible] թառի նուագով, Պ. Բերնարի [illegible] րակցութեամբ։

Այս երեկոյթի ամենագրաւ[illegible] ւոյթներից մէկն էր կազմում [illegible] փան երգչախումբը գեղատարազ [illegible] էր մեր ժողովրդական տարազներ[illegible] Մեր պայմանների տեսակէտից [illegible] ծախքերի տակ մտնելով՝ երգչախ[illegible] րը պատրաստել է այդ գեղեցիկ [illegible] շատ լաւ կտորներից՝ հարազատ[illegible] ընդօրինակելով Մուշի եւ Բարձր Հ[illegible] քի ժողովրդական տարազները.

Այդ տարազների մէջ, երգիչ[illegible] գիչ էին ժողովրդական պարերը [illegible] րոնք յաջորդեցին երաժշտական բաժ[illegible] նին Տիկ. Մ. Յակոբեանի ղեկավ[illegible] րութեամբ։ Նախ բեմի վրայ, [illegible] սրահում, երգչախումբը յաջորդ[illegible] բար երգելով պարեց «Իմ չինար [illegible] ջան», «Շինուկ, շինուկ», «Թամ[illegible] պար», «Թամզարա» եւ «Հայ [illegible] Այդ «գոյն-գոյն» աղջիկների եւ [illegible] ղաների «կյոր պարերը» կատար[illegible] խանդավառութիւն առաջ բերին [illegible] տարակութեան մէջ։ Նրանք [illegible] յիշեցնում էին Ս. Կարապետի եւ [illegible] ւանի ուխտագնացութեան երանել[illegible] ները...

Ժողովրդական խանդավառութ[illegible] նից դրդուած ազդուած էին [illegible] ւում եւ Պ. Արզարն ու ընկեր Բ[illegible] որոնք թառով եւ դափով եռանդ[illegible] ընկերակցում էին պարողներին

Պարերի բաժնում եւս երգչ[illegible] անդամները երեւան բերին իրենց [illegible] հատական շնորհը։ Մեր խօսքը [illegible] բերում է տիկին Լ. Արծրունի[illegible] օր. Հր. Գազազեանին, որոնք [illegible] կասեան ուլօ պարերով բուռն [illegible] խլեցին հասարակութեանից.

Սիփան երգչախմբի այս [illegible] երեկոյթը սկզբից մինչեւ վերջ [illegible] ցաւ արտասովոր ջերմ մթնոլորտ[illegible] Նոյն իսկ շատերը այն հանդիսակ[illegible] ներից, որոնք ոչ մասնակցում [illegible] էլ հաճոյք են զգում նման երեկոյթ[illegible] րի վերջաւորութիւնը կազմող [illegible] պական պարերից՝ մնացին մինչ[illegible] լոյս սրահում՝ նպաստելով երեկոյ[illegible] նիւթական յաջողութեանը.

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆ

Յակոբ աղա թուականով [illegible] ցած միջոցին, կ'ընկղմի, եւ [illegible] մը կաշկանդ կը մնայ [illegible] եւ կը խորհրդածէ. [illegible]

— Եղածը բան մը չէ, բայց [illegible] վախնամ այս պատիլ[illegible] լամ։

Անձնապաշտ ընկերոջս յիշատակին

— o —

«Յառաջ»ի երկտողով մը հաղորդած նախկին ընկեր Սարգիս Սիրականեանի անձնազոհութեան լուրը: Իբրեւ երբեմնի գաղափարակից ընկեր մօտէն տեսնել իր վերջին տարիներու կեանքին, պարտականութիւն կը նկատեմ քանի մը տող գրել անզարծ կորուստին առթիւ:

...բան որ այնքան ալ հետաքրքրուած չէի իր անցեալով, բացի քանի մը ցիրուցան տեղեկութիւններէ, զորս ...ած էր ինծի: 1926ին ես ալ շատ գաղթականներու հետ Ֆրանսա ...ր գալի՝ գործաւորական աշխատանքի նուիրուելու: Կարտանը այդ օրերուն ամէնէն օգտաւէտն ու հայաշատ վայրն էր նկատուէր եւ ես ալ բախտս կանխեցի հաստատուելու այդ քաղաքը ու ոսկեաց անտառը ... մայրիներով հարուստ գիւղաքաղաքին մէջ:

Այն ատեն՝ շարժում,— կուսակցական աղգային խռովք, հայկական երակը կլանուած էր աշխատանքով. Կարտանի Հանեկէս գրեթէ ... մը վերջ, ներկայացում մը պատրաստելու փորձին կ'երթայի ընկ. Սարգիս Պէշիշեանի բնակարանին մէջ: ... Դաշնակցութեան Կարտանի կոմիտէն ... Անդրանիկի Սասնոյ ...գողութեան թատերգութիւնը ներկայացնել: Նախ հոն կը ... դաշնակցական ընկերները,— ողբացեալ Ա. Պէշիշեան Մ. Ասլանեան, Թ. Արզումանեան, Յ. Զէյչեան, Ս. Սիրականեան, ... ընկ. Պէշիշեանի տունը կը բնակէին ուրիշ ընկերներ, որոնց անունը յիշողութենէս վրիպած է: Ներկայացումին մէջ ընկ. Սագոյին ալ բաժին մը տուած էին, բայց չէ տուած: ... արդէն կը ծանօթանանք իրարու. — Ո՞րտեղացի էք. — Աշտարակեցի. — Իսկ դո՞ւք: — Աշտարակեցի: Ընկեր Սարգիսը առ հասարակ ներկայացումներու մէջ դեր չէր առներ, բայց դաշնակցական հանդէս - ձեռնարկութիւններու առթիւ, գեղարուեստական բաժնի լարդն ու փայլն ... տուած ժողովուրդին ու ինքն ... յարգանք ու անկեղծ ... ցոյց կուտար դէպի ... իր մէջ Դաշնակցականի ... ոգի եւ կուսակցական աշ... բացայայտ արտայայտութիւն մը կար: Մեր տարէց ընկերներու հանդէպ տեսակ մը պաշտամունք եւ երկրպագութիւն ցոյց կուտար յատկապէս Ա. Ահարոնեանի «Յաւերժական»ին ու Մ. Վարանդեանի «Հայ հերոսները» «Հայր մերը» պէս գոց բերած էր եւ դաշնակցական ու ազգային հանդէսներուն անպայման պիտի արտասանէր մէկը կամ միւսը: Իր «Հայ հերոսները» գէթ «Դաշնակցութեան Օրհնեան հանդիսութեանց առթիւ անպակաս պիտի ըլլար: Արտասանութեան շարժուձեւերը, ձայնի յարաճուն եւեւէջները հարազատ էին եւ բնական. Յաճախ եւ մինչեւ իր արտասանութիւնները կրկնութեան կ'արժանանային:

Մէկ խօսքով, մեր հանդէսներուն զարդն ու ծաղիկն էր Սագօն: Բնաւորութեամբ համեստ ու խինդադէմ, երբեմն յամառ ու ինքնահաւան: Յաճախ կը հպարտանար այս կամ այն առաւելութեան համար: Բայց եւ այնպէս աշխատունակ տղայ էր ան, կ'ուզէր բան մը ընել, ազգային օգտակար շարժում մը: «Իւրաքանչիւր քաղաքի հայ պարտաւոր է իր հայրենիքի ազատագրական շարժման օգտակար ազդակ մը դառնալ որ եւ է կերպով, նոյն իսկ ի հարկին զոհաբերել կեանքը», կ'ըսէր յաճախ: Այս յեղափոխական գիծն ու մտածողութիւնն ունէր ընկ. Սարգիսը: Յաճախ կը պատմէր Գոլոյ Եւայեան վարժարանի մէջ անցուցած դպրոցական կեանքը, կ'ըսէր թէ Ռ. Սրուեանի «Ախ վաթան» կտորը արտասանելով առաջնութեան մրցանակին արժանացած էր: Կը պատմէր Յունաստանի մէջ անցուցած որբային կեանքը, միշտ հպարտ գիծ մը երեւան բերելով: Երկու տարի յետոյ, 1928ին, հանքային փլուզումներուն պատճառով ստիպուած կը հեռանամ Կարտանէն, որուն կլիման եւ աշխարհագրական դիրքն ու պայմանները ծննդավայրիս տարբերութիւն չունէին բնաւ: Տարի մը վերջը, ընկ. Սիրականեանն ալ զզուելով ածխային աշխատանքէն կը ձգէ գործը եւ կուգայ Լիոն: Հոս դարձեալ իրարու հետ ենք: Նոյն դաշնակցական երեկոյթները՝ որ գաղափարական ամուր կապերով շաղկապուած՝ օրուան չարաչէն հեղ մը հայթայթելու համար՝ պայքար կը մղէինք: Ընկ. Սարգիս հոս ալ երեւան կուգայ իր յեղափոխական արտասանութիւններով՝ հետզհետէ չուկելով իր կարգ մը թերութիւնները: Ժամանակ մը յետոյ ես հեռացայ Լիոնէն ու Տեսին հաստատուեցայ: Ընկ. Սագոյէն բաժնուած էի այլեւս, սակայն երբ կ'երթայի օրերը քաղաք կ'իջնէի՝ անպայման ընկերը պիտի տեսնէի Կարիտոյի փողոցին մէջ, ուր ան կուգար պէտք եղած գնումներն ընելու: — Ընկեր Սարգիս ինչո՞ւ մելամաղձոտ ու ընկճուած կ'երեւիս, ներքին վի չու ...նիս: — Ոչինչ, ընկեր...

931ի վերջերը, անտեսական ճգնաժամին պատճառով կրկին Կարտանի մէջ հաստատուելու կը ստիպուիմ: Երկու տարի գրեթէ անհաղորդ մնացի ընկ. Սագոյէն: Նոյն իսկ նամակներ ալ չէինք փոխանակեր: Այն համոզումն ունէի թէ ընկ. Սիրականեան մինչեւ վերջ հաւատարիմ պիտի մնար իր պատկանած յեղափոխական կուսակցութեան: «Նոր Երկիր»ի թղթակիցը ընկ. Սիրականեանի անձնասպանութիւնը կուսակցական մոլեռանդութեան կը վերագրէ: Իբր թէ Մարտկոցական շարժումէն յուսահատ, կրկին Դաշնակցութեան վերադառնալ կ'ուզէ, կ'երթայ մինչեւ Փարիզ, բայց կը մերժուի: Եւ այդ իսկ պատճառով անձնասպանութեան կը դիմէ:

Ես պատճառներ ունիմ պնդելու թէ ընկեր Սարգիսի անձնասպանութեան պատճառը ուրիշ բան է: Այդ գաղտնիքը իր կենդանութեան երեւան չելաւ, լաւ է որ չքբքրուի մահէն յետոյ:

Ընկեր Սագօ, դուն ալ այս տարագիր ու մռայլ երկինքին տակ, արեւդ մարեցիր: Կը յիշե՞ս այն օրը, երբ քեզի հետ Ռոնի կամուրջէն կ'անցնէինք, ո՞ր չար սատանան մղեց քեզ անոր թաւալումներուն յանձնել երիտասարդ կեանքդ: Դուն գացիր, բայց «Հայ հերոսները» ո՞վ պիտի արտասանէ այսուհետեւ:

ԼԵՒՈՆ ԳՕՂՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ»

«Յառաջ»ի կիրակի օրուան (15 հոկտեմբեր) թիւին մէջ Անրի Ժիւլիէնի «Մարսէյլ – Սուաս» թերթով հրատարակած «Հայոց գրական հարստութիւնները» յօդուածն ուշադրութիւնս գրաւեց, մանաւանդ այն պատճառով որ բոլորը կամ գրեթէ բոլորը քաղուած է իմ Histoire Moderne des Arméniens գրքէս (Փարիզ, 1922): Հոն տեսայ որ Անրի Ժիւլիէն՝ իբրաւմբ Մեսրոպ – Մաշտոցի կողմէ Ս. Գրոց հայերէնի թարգմանութեան առաջ, ուրիշ թարգմանութեան մը գոյութիւնը կը յիշէ, «դարձեալ Հայու մը կողմէ, Վուրֆիլս (կարդա՝ Վուլֆիլա), այլ թարգմանուած տարբեր գաւառաբարբառով մը, Վիսիգոթներու լեզուով, երբ կը սկսի ծագումը գոթական այբուբենին, տակաւին գործածելի Գերմանիոյ մէջ»:

Այս յայտնութեան առթիւ «Յառաջ»ի պատուական խմբագրութիւնը ծանօթութեան մը մէջ կ'աւելցնէ, թէ «Ժիւլիէնի այս երկրորդ աւանդութիւնը անծանօթ կը մնայ հայ գրականութեան պատմութեան»:

Ներողութիւն ինծի ըսել, թէ իմ յիշեալ ֆրանսերէն գործիս մէջ, էջ 17, բառ առ բառ յայտարարած եմ հետեւեալը.

«Գիտէ՞ք թէ Հայ մըն էր, որ (Ս. Մեսրոպէն) դար մը առաջ գոթերէնի թարգմանած է Ս. Գիրքը: Համբաւաւոր Ուլֆիլա կամ Վուլֆիլան է այն Հայը (իբր 311—383), Վիզիգոթներու առաջին եպիսկոպոսը: Ինքն է, որ այս թարգմանութիւնը կատարելու համար գոթական տառերը հնարեց»:

Ուրեմն՝ այս գէպքը՝ ծանօթ է հայ գրականութեան պատմութեան:

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Լիոնի մէջ

— o —

Տնտեսական տագնապը մեղմացած — Դիւզմամարտ — Կրթական գործը:

ԼԻՈՆ, (Յառաջ) — 1932 տարին դժբախտ շրջան մը եղաւ շատերուն համար, տնտեսական տագնապին հետեւանքով: Ամէն տունի մէջ անգործութիւնը մուտք գործելով, խանգարած էր տնտեսական հաւասարակշռութիւնը: Ժամանակին գրած ենք որ եթէ պետական նպաստը չըլլար անխտիր բոլոր գործազուրկներուն համար, արտամէկի տեսարաններ պիտի պարզուէին մանաւանդ մեր շատ... ոտք հայ ընտանիքներու յարկերէն ներս:

Լիոնի հոյակապ ցուցահանդէսէն վերջ, գործերու բարելաւում մը նշմարուեցաւ, թէեւ դանդաղ՝ բայց յարատեւօրէն տագնապի մեղմութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Այս ձմրան համար յուսահատութիւն չի նշմարուիր: Տիրող կարծիքն այն է որ եթէ գործերը աւելի չբացուին, նոր գործազրկութիւն ալ տեղի չպիտի ունենայ:

Տագնապը երբեմն բարերար ազդեցութիւն կը ձգէ շատ մը հայ անգործներու կենցաղին վրայ: Անոնք չպատուող գործերու փերարսութեան, ընտրեցին արհեստի ճիւղ մը եւ այսօր դարձած են արհեստաւորներ: Այսպիսինները այլեւս պէտք չունին գործարաններուն դուռները գործ մուրալու:

Այս տեղեկութիւնները պատճառ պէտք չէ ըլլան վառ երազներով տարուելու եւ բնո կապելով Լիոն վազելու: Գործազրկութիւնը թէեւ մեղմացած է, բայց միշտ կայ: Այս եղանակէն վերջ գործ գտնելը աւելի դժուար կ'ըլլայ: Եթէ գործ մը ունիք, մի՛ շարժիք ձեր տեղէն.

⁂ Դրօշամարտը սարսեց բոլոր կամարը թէ ակամայ բեմաբեմներուն մինչեւ խելքին պտուկը: Դրօշի խնդիրը օրակարգի հարց է դարձեր բոլոր տեսակ միութիւններու ժողովներուն մէջ: Կ'ըսեն թէ ամէնավարները գործ չեն տեսներ, ազգային խորհրդանշանին դէմ «ճիհատ» հրատարակելը քի՞չ գործ է: Երբ հանդէս մը, պիտի տրուի, դրօշի խնդիրը ինքնին մէջտեղն է — «Պիտի պարզուի — չպիտի պարզուի»: Ճիշդ այս պատճառով էր որ յետաձգուեցաւ Լիոնի Հայ Մայրերու Միութեան սարքած հանդէսը: Միութեան վարչութիւնը կ'ուզէր հանդէսին մէջ պարզել հայկական դրօշը: Հայ Արիները ալ իրենց եղած հրաւէրին կը պատասխանեն թէ կը մասնակցին այն ժամանակ երբ վստահ ըլլան որ պիտի պարզուի հայկական դրօշը: Իսկ միութեան նախագահը, Վարդան Ֆ. կը պահանջէ չպարզել: Երկու կողմն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտին վրայ, եւ չհամաձայնելով, հանդէսը կը յետաձգուի: Դժբախտաբար մեր տէրտէրներն ալ վարակուեցան եպիսկոպոսներու օրինակէն եւ չարաչար կը գործածեն իրենց պաշտօնը:

⁂ Անցեալ տարի Ազգ. Միութիւնը երեք տեղ բացած էր գիշերային դասընթացքներ, ուր շաբաթը երկու անգամ հայերէն դասեր կը տրուէին: Աշակերտներուն ընդհ. թիւը կը հասնէր հարիւրի: Արաբկիրի Հայր. Միութիւնն ալ ունէր դպրոց մը 20–25 աշակերտներով: Այս տարուան համար Ազգ. Միութիւնը որոշեր է կազմել կրթական մարմին մը եւ գործը յանձնել անոր: Կը յուսացուի որ մինչեւ Նոյեմբեր բացուին անցեալ տարուան դպրոցները: Նոյն իսկ որոշուած է երկու դպրոց աւելի բանալ, իսկ Արաբկիրի Հայր. Միութեան դպրոցը արդէն վերաբացուած է եւ շաբթուան մէջ երկու անգամ դաս կը տրուի: Կ'երեւայ թէ աշակերտներուն թիւը այս տարի աւելի պիտի ըլլայ, որովհետեւ առաջին շաբաթին իսկ 20 աշակերտներ արձանագրուած էին:

Ահա օրինակելի ձեռնարկ մը բոլոր տեսակ միութիւններուն համար: Փոխանակ ժողովները ժամավաճառութեամբ անցընելու, զբաղեցէք ձեր մանուկներու դաստիարակութեան խնդրով: Եթէ կրնաք դուք ալ ձեր թաղին մէջ դասընթացքներ բացէք, եթէ չէք կրնար, գոնէ օգնեցէք բոլոր այն մարմիններուն, որ կրթական հարցերով կը զբաղին

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԻՏԱՂ

Հարսանեկան հանդէսի մը մէջ քահանան հրաւիրեալներէն կնոջ մը քղանցքին կը կոխէ:

— Կը ներէք, տիկին, անուշադրութեամբ:

— Հոգ չէ, Տէր Հայր, արդէն քղանցքս ալ շատ երկայն է:

— Այո՛, այնչափ երկայն որ ձեր կուրծքը գոցելու չէ օգտած:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՍ – ՄԻՆԱԿ ԱՄԷՆՈՒՆ ԴԷՄ

»»»o«««

Գրած էինք թէ Հօկը ժախաւերփորձ մը կատարած է Նիւ Եորքի մէջ, «Միացեալ ճակատ» կազմակերպելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Սեւանեիկի «Հայրենիք»ը այս առթիւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 հոկտ.).

— «Այս պատկերը, այս կացութիւնը կը տեսնենք բոլոր գաղութներու մէջ: Ու բոլոր գաղութներու մէջ, մարմնով ու հոգիով Զաֆէռոններու այս խառնամբոխ հաւաքածոներուն դէմ, միս – մինակ կանգնած է Դաշնակցութիւնը, իր արժէքին, իր մեծութեան, իր ուժին գիտակից հսկայի մը հանդարտութեամբ եւ արհամարհանքի ժպիտը շրթներուն: Թզուկներու ամբողջ խառնիճաղանճ մը կը վրձլտայ, ետ կուգայ, կը փփփի իր կրունկներուն շուրջը, մինչ ան ծիծաղում անոնց շղթայազերծ կատաղութեան դէմ: Հակադաշնակցական ճակատին այս բազմութիւնն իսկ կը բաւէ իմնին բացատրելու Դաշնակցութիւնը, իր հաւակներներով, առանձինն կեցած է մէկ ճակատի վրայ եւ երկար տարիներէ ի վեր ոչ միայն ինքզինքը կը պաշտպանէ իր վրայ գործուած յարձակումներու դէմ, այլեւ կ'արձանագրէ զարգացում եւ վերելք, իր գործունէութեան բոլոր ճամբաներուն վրայ: Իսկ անդին, անոր շուրջն ու դէմը պար բռնած է «զինակիցներու» բազմութիւնը, որ իր կարգին երկար տարիներէ ի վեր նիզակ կը ճօճէ Դաշնակցութեան դէմ, զուր տեղը, առանց նուազագոյն արդիւնք մը ձեռք բերելու, իրենց հաւաքական միակ նպատակին, Դաշնակցութիւնը քայքայելու տխմար առաջադրութեան մէջ:

Մինչեւ այսօր բազմաթիւ փորձերու մէջ ձախողած ճակատը, այս անգամ, խառնակիչ ՀՕԿի գլխաւորութեամբ, Ամերիկայի մէջ կը փորձէ աւելի լայն ծաւալ մը տալ հակադաշնակցական պայքարին: Եւ հանրութեան կը ներկայացնէ՝ «խորհրդակցական ժողովի» մը նորութիւնը: Ձայնի՛ր են լուծ մը միութեանց հասցէները եւ հրաւէր կարդացեր են անոնց, Դաշնակցութիւնը «մէջտեղէն վերցնելու» օրակարգը դնելով սեղանի վրայ: Տխմարներու այդ խամաժողովին արդիւնքը ծանօթ չէ մեզի: Չենք ալ հետաքրքրուիր այդ արդիւնքով, որովհետեւ հիմակուընէ գիտենք, թէ ի՛նչ վիժուկ մը դուրս պիտի գայ այդ արդիւնքէն: Մենք գիտենք միայն ուրի՞շ արդիւնքներ նոյն այդ ամերիկահայ գաղութին մէջ: Ա՛յն արդիւնքը, զոր մենք կը տեսնենք ամէն օր Դաշնակցութեան տեւական հզօրացումով: Ա՛յն արդիւնքը, որ մեզի Ցեղակրօն Հայերու կազմակերպութիւնները կուտայ ուրացող ու շնացող «Հայերու» կողքին:

Ա՛յն արդիւնքը, որ [illegible] մը պաշտօնանկութիւնը արձանագրեց դեռ ամիս մը առաջ եւ Դաշնակցութեան շուրջը հաւաքեց ամերիկահայ ժողովուրդի առողջագոյն մեծամասնութիւնը:

Կը կա՛տղին, ի հարկէ, այս շօշափելի արդիւնքները տեսնելով: Կը կատղի՛ն, անշուշտ, իրենց ճիգերուն ամլութեան ականատես դառնալով: Եւ իրենց կատաղութեան մէջ կը խորհին, թէ դեռ ի՛նչ պէտք է ընեն Դաշնակցութեան յարատեւ մակընթացութիւնը արգիլելու համար: Այդպէս ալ, խորհին, խորհի՛ն եւ գտնեն են... Գոլոմպոսի հաւկիթը: «Խորհրդակցական ժողով»: «Միացեալ ճակատ»: Ե՛ւ... «Մա՛հ Դաշնակցութեան»...

Խելագարնե՛ր... Պէ՞տք է ձեզի յիշեցնել, թէ Դաշնակցութիւնը դեռ շա՛տ երիտասարդ է ձեզ նման պատանիներուն հաւկիթը իր մէ՛կ ափին մէջ սպրդելու համար...»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԸ Կ'ԱՆԱՐԳՈՒԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՎՐԱՅ

»»»o«««

Նոր չէ որ կը զգանք մեր անպաշտպան գոյութեան չարիքները, սակայն քաղաքական – իրաւական ինչ վիճակ ալ ունենանք, երբ խնդիրը ազգային արժանապատուութեան կը վերաբերի, կրնանք ձայն բարձրացնել:

Ահա թէ ինչ բան գիս կը մղէ գրի առնել այս տողերը, խորին դառնութեամբ.— Քանի մը օր առաջ շարժանկարի մը մէջ հանդիպեցայ տգեղ տեսարանի մը:

Տրամը տեղի կ'ունենայ ճեպընթացի մը ճաշարան – վակոնին մէջ: Ճամբորդները երբ ճաշելու վրայ են, յանկարծ ներս կը մտնէ մօրուաւոր կոպիտ յաճախորդ մը, տեղ գրաւելով երկու ճամբորդներու սեղանին շուրջ եւ կը սկսի իր ուտելու կոպիտ շարժուձեւերով սրտնեղութիւն պատճառել իր սեղանակիցներուն: Մէկը գոռած՝ կ'ըսէ ընկերոջը.

— Անպատճառ Arménien մը ըլլալու է:

Այս խելօք կարմրեցայ, կարծես սրահին բոլոր հանդիսատեսներուն ակնարկները ինծի ուղղուած ըլլային: Ուրեմն, «Հայ» անունը գռեհիկ արտայայտութեանց հոմանիշ կը համարուի: Նոր չէ այս անարգար վերագրումը: Ուրիշ անգամ մը եւս ականատես եղայ ամերիկեան շարժանկարի մը ներկայացման, միեւնոյն պարագաներու տակ: Այն ատեն ալ իբրեւ թէ հայ կին մը ճաշելու անկիրթ ձեւերով ահաճութիւն կը պատճառէ իր սեղանակիցներուն որոնք զզուելով կը հեռանան, «աղտոտ Հայուհի» ըսելով:

Ահա թէ մեր անտարբերութիւնը ինչ աստիճան կը շահագործեն, օգտուելով անշուշտ մեր ներկայ կացութենէն: Անշուշտ այդ անարգանքը ուրիշ ազգի մը դէմ գործածելու համարձակութիւնը չպիտի ունենային:

Բայց բոլորովին անճար չենք: Ամէն շարժանկար խաղալէ առաջ պետական գրաքննութեան կ'ենթարկուի: Մենք կրնանք եթէ ոչ զանոնք պատրաստող ընկերութեան, գոնէ պետական պաշտօնատան բողոքել: Այլապէս անհեթեթ չէ՞ քաղաքակրթուած ազգի յատկութիւններ անուցանել եւ նոյն այդ օտարներուն առջեւ ծաղրելի դառնալ, պարզ անտարբերութեամբ:

Մ. Կիւլպէնկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915-1924

— o.o —

9.– ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆՍ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»»» . «««««

— Մեր հովիւն էր, փախաւ, բռնեցինք.— Լաւ, բան մը գողցած հետը տարա՞ծ էր: — Ոչ, միայն թէ ամէնց երեք ամիս առաջ երկու գառնուկ կորսնցուցեր է: Լաւ, ամիսը ի՞նչ կը վճարէիք իրեն: — Իհ, մեր քով կ'ապրէր, ի՞նչ պիտի վճարէինք:

— Աս ալ աղէկ (պունա տա փէքէյի), բայց մտիկ ըրէք. Այս տղան գտնուած է ձեր ծառայութեան մէջ՝ առանց վճարումի, իսկ կորսնցուցած երկու գառնուկի պարագան ալ սապէս է: Ըսենք թէ սա ծառանիդ թանկարժէք գաւաթներով ձեզի սուրճ բերած ատեն սահեցաւ ինկաւ, եւ գաւաթները կոտրեցան, ատոր համար կարելի՞ է բռնագատել մէկը որ բնաւ վճարուած չէ: Հայտէ, հայտէ, լմնցաւ, եթէ տղուն բան մը պատահի, պատասխանատուն դուք էք, ան ազատ է»:

Աղաները գլխիկոր հեռացան, իսկ ես, ուրախ էի եւ թոմփէքին ձեռքը համբուրելով հեռացայ:

Այդ տարին անցուցի վարպետ Աղաճանի քով եւ հաղիճեալ արհեստին կը ծանօթանայի: Գործաւորի օրավարձը առհասարակ 15 ղրուշ էր, իմինս բարձրացաւ 20ի, այսինքն մէկ մէճիտ:

Յաջորդ տարին վարպետ Աղաճանի գործի նուազութեան պատճառաւ, ծանօթացայ վարպետ Տօնապետին եւ իբրեւ աշկերտ որմնադրութեան՝ աշխատեցայ շուրջ մէկուկէս տարի: 1920ի ամրան, վարպետիս հետ կ'աշխատէինք Տաղզախուսնի մօտիկ, Իզզէթ փաշա ասուէ... աւի վրայ փուռի մը շինութեամբ, որու վրայ ալ բարձրացաւ երկյարկանի պանդոկ մը: Շուրջ տասը գործաւորներ, մեծ մասով Քիւրտեր էին մեր հետ, որոնց գործի ընդունելու եւ աշխատցնելու պատասխանատուութիւնն ալ ինծի տրուած էր, իբրեւ « ըրղատ պաշի »:

Թէեւ չէի ուզեր քիւրտ գաղաները գործի առնել, անոնց աչքերու մէջ դեռ ոճրի հետք կար, բայց ի՞նչ ընէինք, հայ գործաւորներ նուազ էին: Մեզ հետ աշխատող Քիւրտերը Մշեցի էին եւ թիւով հինգ, Սլօ, Ցաւրէշ, Ռեսօ, Սայիտ, եւ Մուհամմէտ:

Վերջինս աշխատանքի մէջ օր մը ընդդիմացաւ ինծ, երբ իրմէ փայտ կ'ուզէի փուռի կամարին կաղապարը շինելու համար: Բերած փայտն անյարմար ըլլալով երկրորդ մը ուզեցի:

— «Վա՛յ, դուն Հայու կտոր մը ըլլաս ու մեզի հրամայես հոս խալամ երկրի, եւ խալամի գործի մէջ, քեզ ողջ ձգողին...»:

Եւ կարգ մը աղտոտ խօսքեր:

— Լաւ, ըսի, չէ՞ որ դուք այս տեղ հայ վարպետի շնորհիւ կ'աշխատիք ու կ'ապրիք: Ուրեմն դուք առիթ չէ՞ք փախցներ ողջ մնացողներուն ալ սպաննելու: Գնա, ինչ կրնաս ըրէ:

Քիւրտը բողոքեց վարպետին որ կը բացակայէր: Վարպետս « ես չեմ խառնուիր » ըսաւ: Այս անգամ բողոքեց տան տէրոջը խօճէր էֆէնտիին եւ նոյն պատասխանը առաւ:

Իսկ ես գացի միջադէպը բացատրեցի բոլոր հայ վարպետներուն եւ այդպիսով պատճառ հանդիսացայ երկար ատեն պարապ պտտելուն, քանի որ խալամ վարպետ չկար:

Մեր Հայերուն դահինը դարձաւ իր ընկերներուն միջոցաւ խնդրեց որ գործի առնենք, խօճէր էֆէնտիի ներկայութեամբ ներողութիւն խնդրեց, ու վերսկսաւ մեզի հետ աշխատիլ, չափազանց խելօքցած:

10.— ՎԻՊԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Անյուսալի ըլլալով, հետզհետէ գտայ ազգական եւ գիւղացիներէս եօթը հոգի, հեռուեալ պարագաներուն մէջ, ինչպէս եւ բաւական թիւով հայրենակիցներ:

1920ի կէսէն 1921 թուականը եղաւ նպաստաւոր ինծի համար, թէ անձնական յաջողութիւններով եւ թէ ազգականներու գիւտով:

Մէկ կողմէ քարակոփութեան եւ որմնադրութեան արհեստը կը սորվէի վարպետ Տօնապետի մօտ, միւս կողմէ, Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ մէջ դպիրի պարտականութիւն կը կատարէի, ինչ որ մեծապէս օգնեց ազգականներս գտնելու:

Արդէն իսկ ծանօթացած էի քանի մը հայրենակիցներուս, շնորհիւ եւ եկեղեցիի միջոցաւ, հիմա կարգը ազգականներուս էր:

Կիրակի առտու մը Ս. Կիրակոս եկեղեցին կը թնդար զանազան կողմերէ ճողոպրած հայ բեկորներով, որոնք բարձրաձայն կ'աղօթէին Աստուծոյ:

Նորընծայ Աշոտ քահանան որ նոր ձեռնադրուած էր Գիւտ եպիս.էն պատարագ կը մատուցանէր 1 միլիոն նահատակներու հոգւոյն: Ես ալ « Սուրբ, սուրբ » կ'երգէի, երբ եռեւէս մէկը մօտեցաւ: Երկրէն մեր դրացի Միզոտի գիւղէն Աստուածատուրի Արօն էր, որ կ'աւետէր, հօրս Քեռիի տղուն Միհրանի ողջ մնացած ըլլալը:

Պատարագը աւարտեցաւ, երբ բակը ելայ, դիմաւորուեցայ Քեռի Միհրանէն զոր չէի ճանչնար, բայց երբ բացատրեց, հասկցայ որ Մհերն էր հօրս հարազատ մօրեղբօրորդին, Դոմ գիւղէն:

Շատերու նման այս երկու եղբայրներն ալ, Մհեր եւ Եղօ, փախչելով իրենց գիւղի բռնապետ հանի նէզիրէն, տարիներ առաջ Տիարպէքիր էին ապաստանած: Եղօն Ամերիկա անցած էր:

Քեռի Մհեր գիս առաջնորդեց իր տունը, ծանօթացնելով իր ընտանիքին: Ունէր երեք աղջիկ եւ երկու մանչ, ինչպէս եւ կինը, որոնք շատ ազնիւ զուրգուրանք ցոյց տուին ինծի: Այնուհետեւ միշտ կ'այցելէի իրենց տունը, իբրեւ արիւնակից եւ իրենց փափաքով կը պատմէի իրենց սիրելիներու խողխողման պարագաները: Յետոյ գտայ հօրեղբօրս աղջիկը՝ Ապրչումը, որու հետ Քիւրտերու ընկերակցութեամբ եկած էինք մինչեւ Լճէ, բայց իմ կեանքս անտանելի դարձած ըլլալով, ձգեր փախեր էի: Ո՞վ կը յուսար որ այդ Քիւրտերը սովամահ ըլլալով, Ապրչումը պիտի յաջողէր ազատիլ եւ Ֆարղինի քրիստոնեաներու հետ գալ հասնիլ Տիարպէքիր:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

բագոյն շահուն հետ: Հարցը այս է,— Ֆրանսայի թե՞ր թէ դէմ պիտի քուէարկուի »:

⁂ Երեսփ. Ժողովի կիրակի օրուան նիստին մէջ, կարգով խօսք առին վարչապետը, ելմտական եւ ելմտացոյցի նախարարները, պարզելով կացութեան ծանրութիւնը: Վարչապետը յայտարարեց թէ վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ բոլոր վիճելի կէտերու մասին: Ելմտական նախարարը ըսաւ.— « Մենք կը պաշտպանենք ինչ որ ամէնէն թանկագին բանն է աշխարհի մէջ,— աշխատանքը, խնայողութիւնը եւ պետութեան անկախութիւնը »: Իսկ ելմտացոյցի նախարարը աղաղակեց.

— «Եթէ ելմտացոյցը չհաւասարակշռուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ նոր թղթադրամ »:

⁂ Դաշլիճին դիրքը լրջօրէն խախտած է, եթէ նկատի առնենք այն ենթադրութիւնը թէ համայնավարները, աջակողմեանները, կեդրոնը եւ ձախակողմեաններու մեծամասնութիւնը դէմ պիտի քուէարկեն: Այս բոլորը կը ներկայացնեն 250 ձայն: Արմատականները եւ ուրիշ տարրեր կրնան ի նպաստ քուէարկել (200 ձայն): Եթէ վերջին պահուն ընկերվարականները դէմ քուէարկեն կամ ձեռնպահ մնան, (130 ձայն), կարելի չէ որ կառավարութիւնը մեծամասնութիւն չունի:

Ընկերվարականները երկուքի բաժնուած են արդէն: Պլումի կուսակիցները հակառակ են ելմտական ծրագրին (46 ձայն), իսկ չափաւորները կ'ուզեն միջին ճամբայ մը գտնել (45 ձայն):

Ամէն պարագայի մէջ, այսօր – վաղը կը պարզուի կացութիւնը:

Ընկերվարականներուն պառակտումը

ՍԷՆԻ ՇՐՋԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎՏԱՐԵԼ ՌԸՆՕՏԷԼԸ եւ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանային խորհուրդը կիրակի օր ժողով գումարեց, օրուան հարցերուն առթիւ: Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, 911ի դէմ 4285 ձայնով որոշուեցաւ վտարել այն երեսփոխանները որոնք ճառ խօսեցան Անժուլէմի մէջ կամ կուսակցութեան որոշումներուն հակառակ քուէարկեն կը քուէարկեն: Այս որոշումը յատկապէս ուղղուած է Պ. Պ. Ռընոտէլի, Մառքէի, Մոնթանեօնի եւ ուրիշ երեք երեսփոխաններու դէմ: 602 քուէ չահեցան յետաձգման կուսակիցները, իսկ 305 ձայներ ձեռնպահ մնացին:

Այս առթիւ, ծայրայեղ պատգամաւոր մը դիտել տուաւ թէ կուսակցութեան նախագահին մէջ նկամուտ կը պատուի երեսփոխաններէն, «մինչդեռ անոնց երկու երրորդը պէտք է վտարուին »:

Ճառ յաղագս Խաղաղութեան

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉՈՒԶԵՐ»

Կիրակի օր, ազգային – ընկերվարական ցոյցի մը առթիւ, նոր ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր, մասնաւորապէս ըսելով

— « Գերման ժողովուրդը պատերազմ չուզեր, ընդհակառակն, խաղաղութիւնը սիրելուն համար է որ կը մաքառի իր գոյութեան համար: Գերմանիա եւ գերման ժողովուրդը որ եւ է պատճառ չունին պատերազմ ուզելու, ազգին պատիւը, իր զինուորներուն պատիւը վերահաստատելու համար: Մեր նպատակն է երջանկացնել մեր ժողովուրդը, ապահովելով անոր ամենօրեայ հացը: Թող աշխարհը հանգիստ ձգէ մեզ, որպէսզի կարենանք գլուխ հանել այս վիթխարի աշխատանքը: Մանր շրջան մը կ'անցրնենք, պէտք է ամէն մարդ ըմբռնէ այս պարագան: Եթէ մենք կ'ուզենք անուցանել մեր ժողովուրդը, ուրիշ ճամբայ չունինք եթէ ոչ այն որուն կը հետեւինք: Մենք ի լուր աշխարհի կը յայտարարենք առանց երկդիմութեան.— «Եթէ կ'ուզէք մեզ տեսնել միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ, եթէ կ'ուզէք մեզ ունենալ ձեր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պէտք է մեզ ճանչնաք իբրեւ հաւասարազօր ժողովուրդ: Մենք միշտ պատրաստ ենք ստորագրելու միջազգային համաձայնութիւններ, եթէ ի վիճակի ենք գործադրելու զանոնք եւ եթէ անոնք տանելի են իրաւունքի եւ արդարութեան զգացումին համար: Մենք չպիտի ստորագրենք այնպիսի դաշնագիրներ որոնք պատուաբեր չեն մեզի համար: Մենք վճիռներ չպիտի ստորագրենք: Խաղաղութեան համար չկայ աւելի լաւ գրաւական քան գերման ազգին մոլեռանդ միութիւնը »:

ԻՏԱԼԻԱՆ ԱԼ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ

Միեւնոյն օրը ճառ մըն ալ Մուսոլինին խօսեցաւ, Ֆիորէնցայի Ֆաշականներուն առջեւ, եւ յայտարարեց.

— « Խաղաղութեան շրջա՞նն է հիմա: Այս բանը մեզմէ կամ միայն մեզմէ կախում չունի: Մենք ամէնէն ուժեղ, ամէնէն քաջարի եւ ուղղամիտ եղանակով հաստատեցինք թէ խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց խաղաղութիւն մը որ պատուաբեր եւ արդար ըլլայ բոլորին համար: Այդպիսի խաղաղութիւն մը հռոմէական խաղաղութիւն է, այն որ տիրապետեց դարաւոր կայսրութեան մէջ, որուն աւեր նշխարները կը տեսնէք ձեր շուրջը: Խաղաղութիւն մը՝ համապատասխան մեր լատին եւ միջերկրականեան ցեղի խառնուածքին, ցեղ մը զոր կ'ուզեմ վառարանել ձեր առջեւ, որովհետեւ այդ ցեղն է որ աշխարհին տուաւ, ուրիշ հազարներու մէջէն, Կեսարը, Տանթէն, Միքէլ Անճէլօն եւ Նափոլէոնը, ցեղ մը հինաւուրց եւ հպարտ առեղծուածներով եւ կառուցանողներով, ցեղ մը վճռական եւ տիեզերական որ դարերու ընթացքին երեք անգամ տուաւ եւ պիտի տայ, տակաւին, այն պատգամները որոնց կը սպասէ մտահոգ եւ չփոթահար աշխարհը »:

ԱՌԻԹ ՄԸ
5,000,000 ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ. ՇԱՀԵԼՈՒ

Եւ միանգամայն բարեգործութիւն մը ըրած ըլլալու ծախսելով միայն 50 փրանք

ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կազմակերպուած՝

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 23 Նոյ. 1933, Հինգշաբթի օր ժամը 14էն սկսեալ մինչեւ 19 ժան - կուժօնի սրահներուն մէջ

8, Rue Jean Goujon. Paris (8)

Առ նուազն 50 ֆրանք ծախսող այցելու մը կը ստանայ ձրիաբար թօմպօլայի թիւ մը: Շահող առաջին հինգ. թիւերուն պիտի տրուին **Loterie Nationale**ի (**3e tranche**) հինգ. թիւեր:

Եթէ արգելքով մը պիտի բացակայիք, մինչեւ Նոյեմբեր 15 ղրկեցէք մեզ 50 ֆրանք, որպէս զի օգտուիք այս առիթէն, փոխարէն ընդունելով թօմպօլայի թիւ մը եւ մետաքսեայ փողկապ մը կամ մետաքսեայ զոյգ մը կանացի գուլպայ: (կնիք)

«Համազգային»ը

Այս Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ նիստը նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ շրջաններու մեր բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Հրաւէր ստացող անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ:

Համազգայինի փարիզի վարչութիւն

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 Ե. Տարի

Շուտով լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ:

Բովանդակութիւն. Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հեղինակութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի): Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանակելի դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան, կրօնական տօները լրիւ:

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եզերուած հայկական զոյգ եռագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարով, (նկար՝ Հրանտ Ալեանաքի), օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Ցուցարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով:

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու:

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը, բարեկամներու տրուելիք լաւագոյն նուէրը:

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւնը եւ մաքրութիւնը աւելի գեղազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլի խնամքին:

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր պահանջողներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անճապարեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն:

Դիմել Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, rue Mr. le Prince, Paris (5):

Լիոն եւ Տէսին, Վահան Հիւսեան, 3, rue Tellier. Décines:

Պէյրութ Գրատուն Ալպաճեան եղբայրներու:

Հալէպ Խորէն Գըրգ.քեսէլեան, 22, rue Boustan Kulak:

Պէյրութի մէջ Գրավաճառ Խորէն Ազնաւուրեանի մօտ:

Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք: Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց որդւոյն ՅԱԿՈԲի:

Ալֆորվիլ, 19 Հոկտ. 933

ԿԱՐԵՒՈՐ

Կանանց [illegible] մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 936.
ՓԱՐԻԶ, Հ. Ս. [illegible] — 35
ԱՆԻԷՌ, Ս. Ս.— 70
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ — 261.
ՅԱՐՍԷԼ, Գ. Պ.— 100
ԼԱՇԱՓԷԼ ՊԼԱՆՇ, Ա. Խաչ.— 70:
ԿՐԸՆՈԲԼԸ, Օր. Մ.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 261
ԼԸ ՄԱՆ, Զաք.— 70
ՄԱՐՍԷՅԼ, Եր. 20 Մառ.ի խաչ-ւայն:
ՆԻՍ ՋԷՌ, Գ. Պ.— 70
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ.— 35:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՒՈՒՆԻ Գրատունը

փոխադրուած է՝
3bis rue de Strasbourg
Asnières (Seine) France.

Այս առթիւ Գրատունը իր յարգոյ յաճախորդներուն ծաբլուրին 25 բացառիկ զեղչ մը կը տրամադրէ մէկ ամսուան ծամար:

Առողջապահական.— Ամուսնական առողջապահութիւն. Սերնդագործում, Բժիշկին գիրքէն փրձուած է. Ջեր 10ական Ֆրանք:

Նուագական Երաժշտական Ընդարձակ 12, Երաժշտական Քակլիօսթրօյի 25, Երաժշտական Լուսնացոյց 8 ֆրանք:

Նրգարան.— Կիլիկիա 40, Երգարան Իւզէգեան 15 Ֆրանք:

Դպրոցական.— Լուսաբեր Այբենարան 6, Լուսաբեր Ընթերցարան Ա. Տարի 8, Բ. Տարի 10, Գ. Տարի [illegible] Դ. Տարի 14ական Ֆրանք:

Զրուցատրութիւն 10, Զրուցատրութիւն 12, Զրուցատրութիւն [illegible] Ֆրանք:

Այլեւայլք - Հայաստանի Հանրապետութիւն (Վրացեան) 150, Հայաստանի Հանրապետութիւն ([illegible]եան) 50, Հայաստանի մանր քարտէսը 15 Ֆրանք:

Աղօթագիրք Հիւսըրեան 50 ֆ. Լուսանկարչութիւն 7 Ֆր. Խոհանոցին Գիրքը 5 Ֆր. Սիրային նամականի 3 Ֆր. Օրիորդը 4 Ֆր.:

Լուսանկարներ.— Անդրանիկ 1 Ֆր.: Անդրանիկ զինուոր իր կինը 2 Ֆր.: Հայկական Զինանշանը 2 Ֆր.: Հայկական Ազատամարտը 2 Ֆր.:

Զանազան քարթեր 50 սանթիմ:

Դիմել՝ Mme A. Sevoumi. 3bis rue de Strasbourg. Asnières (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գօգոս Գրայեան կը փնտռէ Մուշի Նորշէն գիւղացի Սարգիս Կրայեան, որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Granit City, Ամերիկա: Իմացնել Ստեփան Ալիքսանեանի, 20 rue de Tage. Փարիզ (13):

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Տէր. Մկրտիչ Մխիկեան, որ 1930ին կը գտնուէր Recht (Պարսկաստան): Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն շուտով իմացնել Madame Elmadjian, 49 rue Justies Malot. Arnouville lesGonesses. S. et O. (France):

— Թիթեղագործ (Քէնէճէճի) որդ. Թաշճեան (այժմ Աղապապ[…]) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկ[…], Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, ի[…] մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան[…] բասարնյ Գարրուրի Արտէն Թաղ[…] մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբեթ [...] ամուսնացած է թէ Զինագործին [...] թիւ Ուրֆայի Հարան գիւղը կը [...] նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Համբերութիւն: Մարդը աշխարհ եկած է տառապելու համար, ինչպէս կրակը՝ վառելու: Բայց ձախորդութիւնը յաւիտեան չի կրնար տեւել: Այս անգամ ժամանակը կը մօտենայ: Շուտով ժամը պիտի հնչէ:

Կրկին ձեռք առաւ աղտոտ խաղաթուղթերը և պզտիկ ծրարներու բաժնեց:

— Տեսնենք ինչ կ'ըսեն թուղթերը: Անոնք երբեք չեն խաբեր: Եթէ քիչ մը աւելի վստահութիւն ունենայի անոնց վրայ, չպիտի տարուէի խենդութենէ մը որ քիչ մնաց մէջքս կոտրէր: Խիղճքս հանգարտ է: Վարուեցայ այնպէս ինչպէս պիտի վարուէր ո եւ է պարկեշտ մարդ, նման պարագայի մը մէջ. բայց կը ցաւիմ որ ստիպուեցայ կատարել բան մը որ դեռ կը խոցոտէ սիրտս

Քանի մը թուղթերու նայեցաւ. եւ Էշընտէնի անծանօթ կանոնով մը քանի մը հատ զատեց անոնցմէ, խառնեց միւսները եւ անգամ մը եւս պզտիկ ծրարներու վերածեց:

— Թուղթերը ամէն բան յայտնած էին ինծի. սէր, թուխ կին մը, վրդովմունք, դաւաճանութիւն եւ մահ: Շատ որոշ էր: Առաջին հանդիպումը կրնար հասկնալ: Ես ամբողջ կեանքիս մէջ թուղթի հետ գործ ունեցած եմ, երբեք եւ է քայլ չեմ առներ առանց խորհուրդ հարցնելու անոնց: Զգմեղանք չունիմ: Ահ, գուք, հիւսիսի մարդիկը չէք գիտեր ինչ է սէրը, չէք ճանչնար այն անվախճան գիշերները երբ մարդ կը դառնայ ու կը դառնայ առանց կարենալ քնանալու. ամէն տեսակ ճնշող զգուանք մը որ քեզ կը մաշեցնէ ինչպէս տենդի մը առեն: Չէք գիտեր այն մոլեգնութիւնը զոր ոչ մէկ բան կրնայ հանդարտեցնել, այն զառանցանքը զոր ոչ մէկ բան կրնայ կասեցնել: Ինծի պէս մէկը ընդունակ է ամէն կարգի խենդութեանց եւ ամէն կարգի ոճիրի երբ սէրը վառուած է զայն, այո, սէր, կամ հերոսութիւնը: Ան պիտի մարցեր [illegible] ընտէն աւելի բարձր դադաթներ, լողալով պիտի կտրէր Ատլանտեանէն աւելի ընդարձակ ծովեր: Ան Աստուած է եւ դեւ միեւնոյն առեն: Կիները զիս կործանեցին:

Մեքսիկացին կրկին քննեց թուղթերը եւ փափուխեց պզտիկ ծրարները: Ցեռոյ սկսաւ նորէն խօսիլ:

—Հոգարաւոր կինեւ պաշտօնէնգիս: Ասիկա անմտառութենէ չէ որ կ'ըսեմ: Ձայն բացատրել ալ չեմ ջանար. իրականութիւնը այդ է: Մեքսիկա գացէք եւ հարցուցէք թէ ինչ գիտեն Մանուէլ Քարմօնայի եւ իր յաղթանակներուն մասին: Հարցուցէք թէ եղա՞ծ է կին մը որ դիմադրէր իրեն:

Էշընտէն լռութեամբ կը դիտէր զայն:

Ո..., այս հին աղուէսը որ այնքան սուր քիթ ունէր, այս անգամ չէ՞ր սխալած: Հագին խուզած էր: Քարմօնա իրա՞ւ. ինքզինքը անդիմադրելի կը կարծէր թէ անպատկառ մեծաբան մըն էր: Իր ձեռնածութիւններու ընթացքին վերջապէս նետեց բոլոր թուղթերը, բացի չորսէն, որ չարուած էին առջեւը: Ամէն մէկը չօչափեց զատ զատ, բայց առանց դարձնելու:

— Ճակատագիրն է, ըսաւ, եւ աշխարհի վրայ ոչ մէկ ուժ կրնայ փոխել զայն: Կը տատամսիմ: Այս վայրկեանը միշտ կասկածանքով կը լեցնէ զիս, ամբողջ քաջութիւնս պէտք է հաւաքեմ թուղթերը դարձնելու համար, որոնք թերեւս աղէտ մը պիտի ծանուցանեն: Քաջ եմ, բայց երբեմն կը պատահի որ չհամարձակիմ նայիլ այս չորս ճակատագրական թուղթերուն:

Արդարեւ հիմա անոնց կը նայէր զգալի մտատանջութեամբ մը:

— Ի՞նչ կ'ըսէի ձեզի:

— Կ'ըսէիք թէ կիները անդիմադրելի կը գտնեն ձեզ, պատասխանեց Էշընտէն չոր շեշտով մը:

— Օր մը, սակայն, զաւ մէկը որ դիմադրեց: Առաջին անգամ տեսած էի Մեքսիկա, ծանօթ տուներէն մէկուն մէջ, կը հասկնաք: Ան սանդուղներէն վար կ'իջնէր երբ ես վեր կ'ելլէի, շատ գեղեցիկ չէր, անկէ շատ աւելի գեղեցիկ հարիւրաւորներ ունեցած եմ, բայց իր վրայ բան մը կար որ զիս կը քաշէր եւ ըսի տանտիկնոջ որ ինծի ղրկէ զայն: Այդ տանտիրուհին պիտի ճանչնաք երբ Մեքսիկա գաք, «Մարքուիզա», մարքիզուհի կը կոչեն:

Պատասխանեց թէ այդ աղջիկը իր անեցիններէն չէր, երբեմն միայն կուգար եւ այդ օրը այլեւս չպիտի գար: Հրամայեցի իրեն որ յաջորդ օրուան համար բերէ զայն եւ իմ գալէս առաջ թոյլ չտայ որ մեկնի: Բայց ուշացայ քիչ մը եւ երբ ներս մտայ, ըսին ինծի թէ այդ պզտիկ ջիթիկը չուեր է, պատրուակելով թէ վարժուած չէ սպասելու Լաւ բնաւորութիւն ունիմ, եւ չեմ նեղանար կիներու քմահաճոյքէն Ասիկա իրենց հրապոյրին մէկ մասն է, ուրեմն խնդալով ընդունեցի եղածը, նոյն իսկ հարիւր տուրոնոց մը ղրկեցի իրեն, խոստանալով յաջորդ օրը ճիշդ ժամուն գտնուիլ: Ժամացոյցի մը պէս ճշդապահ եղայ, բայց մարքիզուհին ինծի վերադարձուց իմ հարիւր տուրօս, ըսելով թէ պզտիկը չէր հաւնած ինծի: Այս նոր ըմբոստութիւնը աւելի գրգռեց զիս: Մատիս ադամանդակուռ մատանին հանեցի եւ պառաւին ըսի որ իրեն յանձնէ, տեսնելու համար թէ իր կարծիքը փոխել չէ՞ պիտի տայ: Յաջորդ առտուն մարքիզուհին մատանիս փոխարէն կարմիր մետաքս մը բերաւ ինծի: Բարկանայի՞ թէ խնդայի: Ես չեմ հանդուրժեր որ իմ կամքիս հակառակ երթան, երբեք չէի խնայեր դրամը, (ինչ բանի կը ծառայէր եթէ ոչ գեղեցիկ կիները փափսնելու) եւ լուր տուի այդ [...] փորձանքին թէ հազար ֆրանք [...] տամ իրեն, եթէ այս գիշեր [...] հաւէր: Բիչ յետոյ մարքիզուհին [...] ըսելու թէ պիտի գար, պայմանով [...] հաւէն անմիջապէս վերջը [...] մեկնիլ. Ուսերս թօթուեցի, [...] գուշեցի չէի մտածեր թէ կրնայ [...] ըլլալ: Օրիորդը, անշուշտ, [...] ուզէս ծախել ինքզինքը. [...] ելաւ միասին ճաշելու:

Ըսի՞ որ գեղեցիկ չէր: Ամէնադ[...] ցիկն էր, ամէնէն ընտիր [...] որուն երբեք հանդիպած ըլլայի [...] բաղդը մը, արամատութիւն մը [...] տալուգիհիներու ամբողջ [...] Մէկ խօսքով, պաշտելի. [...] թէ ինչու այդ քան անշնորհք [...] ծի հանդէպ, քիթիս խնդալ համար [...] տար եղայ հաճելի ըլլալու [...] րեն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame :-: PARIS (15e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԽՐԹԽԻԵԽ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
25 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2526 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Շարունակելով տնտեսական վերակազմութեան քաղաքականութիւնը, նախագահ Ռուզվէլթ այժմ ձեռք զարկած է նոր փորձի մը.— վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խորհրդային Իշխանութեան հետ:

Այս խնդիրը շատոնց դրուած էր սեղանի վրայ:

Հուվըրի օրով ալ, որոշ հոսանքներ ճնշում կը բանեցնէին, որպէսզի Մ. Նահանգները ճանչնան Խորհրդային Իշխանութիւնը:

Բոլոր մեծ պետութիւններու ճանաչումէն յետոյ, անբնական կը համարուէր Մ. Նահանգներուն ձեռնպահութիւնը, որ տեւեց 15 տարի:

Բայց, Հուվըր որ 1921—22ին կազմակերպած է Խ. Միութեան օգնութեան գործը, համոզուած սովին առթիւ, տարբեր խառնուածքի մարդ էր եւ ենթակայ՝ շրջապատի ազդեցութեան:

Կարծես հանրային կարծիքն ալ ուժ կուտար իր վերապահութեան, մինչեւ որ աճելի չափերու հասաւ տնտեսական տագնապը Մ. Նահանգներուն մէջ:

Կարճ խօսքով, նոր նախագահին համար հիմնական խնդիր էր տնտեսական վերակազմութիւնը:

Եւ Պ. Ռուզվէլթ գործի ձեռնարկեց արմատական, մինչեւ իսկ յեղափոխական ծրագրով մը:

Անցեալ մարտէն ի վեր, ան մէջտեղ դրաւ այնպիսի նշանաւոր ..., որոնք աննախընթաց են Մ. Նահանգներուն, նոյն իսկ Եւրոպայի պատմութեան մէջ, եթէ չհաշուենք Խորհրդային Միութիւնը, ապա մը՝ նաեւ ֆաշիստական Իտալիան եւ, վերջին պահուն, Հիթլէրական Գերմանիան:

Տակաւին արդիւնաւորական եզրին չէ յանգած Ռուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան ձեռնարկը:

Որոշ բարեփոխումներ ձեռք բերուած են արդէն: Իր իսկ յայտարարութեամբ, կարելի եղած է գործ ճարել չորս միլիոն բանուորներու: Աշխատանքի ժամերը կրճատուած եւ աշխատավարձերը աւելցած, ապրանքներու գիները բարձրացած են եւ սպասուած ուրիշ բարիքներ ալ երեւան պիտի գան: Գոնէ ենք այդ յոյսն ունի:

Եւ սակայն, դժուարութիւններն ալ պակաս չեն: Դեռ կան ... միլիոն ապարահատ գործազուրկ:

Միւս կողմէ, «ազգասիրական» համակերպելով հանդերձ Ռուզվէլթի հրամանագիրներուն, ձեռնթափ չեն եղած ընդդիմադիր հոսանքները: Մասնաւորապէս մեծ դրամատէրերն ու գործատէրերը:

Ծերբախոսութիւնը փառանոտ եւ Թոյլ մարդ չէ Ֆրանքլին Ռուզվէլթ: Հաստատ կենալով իր տեսակէտներուն վրայ, ան հետզհետէ կը բանայ իր ծրագրին միւս ծալքերը:

Այդ ծալքերէն մէկն է Խ. Իշխանութեան ճանաչման ձեռնարկը, որ ունի թէ՛ տնտեսական եւ՛ քաղաքական իմաստ:

Բանակցութեանց հրաւէրը հոգին Մոսկուա հասած, նախանձութիւններ կ՚ըլլան ... գործակցութեան մասին:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ արտաքին նախարարութեան խնդրանքին վրայ, փրոֆ. Տոնալտսըն նախահաշիւ մը կազմած է, պարզելու համար Խ. Միութեան հետ ըլլալիք առեւտուրի հեռանկարը, ճանաչումէն յետոյ:

Համաձայն կազմուած տեղեկագրին, ճանաչումէն յետոյ Մ. Նահանգները պիտի կրնան տարին 350 միլիոն տոլարի ապրանք ծախել Խ. Միութեան, ինչ որ միեւնոյն ատեն գործ պիտի բանայ 300.000 ամերիկեան բանուորներու:

Այս հաշիւը կազմող մասնագէտը մէկ տարի ծառայած է Ռուսիոյ մէջ, իբրեւ խորհրդատու ճարտարագէտ եւ իր յաւատութիւնը հիմնուած է փորձառութեան վրայ:

Փրոֆէսէօրը ունի միայն մէկ վերապահում,— «պայմանաւ որ Խ. Միութիւնը արտօնուի Ամերիկայէն գնած ապրանքին փոխարէնը վճարել հում նիւթերով, ինչպէս՝ հանածոյ, մուշտակ, փայտ եւ այլն»:

Ուրեմն, ակներեւ են ճանաչման տնտեսական առաւելութիւնները, երկու կողմին համար ալ:

Եթէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատուին, նոր Թափ մը պիտի ստանայ նաեւ Խ. Միութեան ճարտարարուեստական վերելքը, որ ամէն բանէ առաջ կը կարօտի մեքենաներու եւ գործիքներու: Պիտի զարգանայ նաեւ հողագործութիւնը, երբ հարիւր հազարաւոր մեքենաշարժ արօրներ հասնին Ռուսաստան: (Ամերիկայիները արդէն իսկ մէկ միլիոն «թրակտոր»ի հաշիւ մը կազմած են):

Բայց ճանաչումը պիտի ունենայ նաեւ քաղաքական արժէք: Այս միջոցին, խռովայոյզ վիճակ մը կը տիրէ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Ճափոն իր Թաթը դնելով Մանչուրիոյ վրայ, անջատելով զայն Չինաստանէն եւ բաժանելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, ընդդիմադիր եւ յարձակողական քաղաքականութիւն մը կը վարէ:

Այս կացութիւնը սրտնեղութիւն կը պատճառէ ոչ միայն Խ. Միութեան, այլ եւ Մ. Նահանգներուն:

Ուաշինկթըն չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել Ճափոնի ընդլայնումին ու նորանոր նուաճումները: Հաւասարակշռութիւնը խանգարուած է Խաղաղականի մէջ, ուր նոյնքան կենսական շահեր ունի Ամերիկան:

Ճանաչման բանակցութիւնները կատարելով Մոսկուայի հետ, Ուաշինկթըն կ՚ուզէ անուղղակի ազդարարութիւն մը ուղղել Ճափոնի եւ ազդել անոր յարձակողական քաղաքականութեան վրայ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ՁԱՅՆԸ

« Ցաւալ »ը քիչ մը ուշ հաղորդած էր Տօքթ. Վահրամ Թորգոմեանի անդրանիկ զաւկին՝ Արամի մահը:

(Տօվ Բաղաբ է, եւ մահերն անգամ պատահաբար կ'իմացուին···):

Այս առթիւ, այլապէս յուզիչ տեղեկութիւն մը հաղորդեցին ինծի:

Ողբացեալ Արամը կը գտնուէր Լիոն, այն բուժարանին մէջ ուր կը դարմանուէր Պ. Էսիօն: Սենեակներն ալ շատ մօտ էին իրարու:

Տօքթ. Թորգոմեան Լիոն գացած էր, անձամբ դարմանելու համար իր զաւակը:

Օր մը, վաստակաւոր բժշկապետը Որբանոցէն անցած ատեն, կը լսէ ցաւի սուր ձայներ, յարակից սենեակէն:

Պ. Էսիօն էր, որ կը տառապէր աղիքներու գալարումէն:

Տօքթ. Թորգոմեան մօտենալով Որբանոցին մէջ սպասող կնոջ մը, տեղեկութիւններ կը քաղէ հիւանդին կացութեան մասին:

Տիկինը, խորապէս զգածուած, եւ իմանալով որ խօսակիցը բժիշկ է, կ'առաջարկէ ներս մտնել:

Տօքթ. Թորգոմեան չուզեր ներսմտնել պատճառել: Բայց տիկինը ներս մտնելով, կուգայ եւ այս անգամ կը կրկնէ հրաւէրը, նոյն ինքն հիւանդին առաջարկութեամբ.

Եւ հայ բժիշկը կ'առաջնորդուի հիւանդին սենեակը:

Նախկին վարչապետը, յայտնապէս ազդուած, իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ սրտագեղումով, եւ համակրանքի խօսքեր կ'ուղղէ հայ ժողովուրդի հասցէին:

Այս առթիւ, ցոյց կուտայ թերթ մը, որ հրատարակած էր Լիոնի հայ գաղութին մաղթանքները՝ իր ապաքինման համար:

Տօքթ. Թորգոմեան կը փզձկի, արագ ապաքինում մաղթելով:

Քանի մը օր յետոյ, Պ. Էսիօ բուժարանէն դուրս կ'ելլէր բարեբախտաբար առողջացած, իսկ Արամ Թորգոմեան՝ անշնչացած:

Բարեպաշտներ պիտի ըսեն.— Հայուն մաղթանքն իսկ օգուտ չունի իրեն համար···

ՎԱՀԷ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

Գրած էինք թէ Ուկրայնացի մը ուզած է սպաննել Լէմպէրկի (Լվով) խորհրդային հիւպատոսը:

Այս առթիւ հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդուին:

Վարշաւայէն հոկտ. 22 թուով հետեւեալը կը հեռագրեն.— Երէկ, Լէմպէրկի խորհրդային հիւպատոսարանին նախասենեակը ներկայացաւ ժամը 11ին կէսօրէ առաջ երիտասարդ մը, որ ունկնդրութիւն մը կը խնդրէր հիւպատոսէն: Ուրվիետեւ կասկած արթնցուց մարդը, հիւպատոսարանի պաշտօնեաներէն Մայիլով ուզեց հասկնալ հիւպատոսին մօտ իր այցելութեան նպատակը: Մարդը, փոխանակ Մայիլովի հարցումին պատասխան տալու, կայծակի արագութեամբ քաշեց հրացանը եւ երեք հարուածներով գետին տապալեց պաշտօնեան: Կրակեց նաեւ երկու հոգիի դէմ որոնք առաջացած էին զինեալը ձերբակալել: Այս վերջինները թեթեւ կերպով միայն վիրաւորուեցան: Երիտասարդը յետոյ փորձեց հիւպատոսին սենեակը մտնել: Բայց այս վերջինը, հարուածները իմացած ըլլալով, յուր տուած էր ոստիկանութեան, որ իսկոյն բազմաթիւ պահակներ ղրկեց եւ երիտասարդը ձերբակալուեցաւ: Ցայտաբարեց թէ Ուքրանիոյ ազգայնական կազմակերպութեան կը պատկանի եւ թէ անոր պատուէրին համաձայն պէտք էր որ սպաննէր Լէմպէրկի խորհրդային հիւպատոսը: Զուգեց տալ իր բուն անունը: Այս մահափորձը մեծ իրարանցում առաջ բերած է Լէմպէրկի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՏԱՊԱԼԵՑԱՒ

Բուռն վիճաբանութիւններ մինչեւ յոյս

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1934ԻՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Տալատիէի դահլիճը ինկաւ առջի օր, գիշերուան ժամը 2ին, նոր ելմտացոյցի ամէնէն վիճելի յօդուածին (37) քննութեան ատեն:

Կարգով պատմենք անցուդարձը.—

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երեսփ. Ժողովը նոր ելմտացոյցին վիճաբանութիւնները սկսած յօդուած առ յօդուած: Առաջինն էր՝ ազգային վիճակահանութիւնը 1934ին եւս շարունակելու խնդիրը: Կառավարութիւնը 800 միլիոն Ֆրանք հասոյթ կը սպասէ այս գլուխէն, որուն 650 միլիոնը պիտի յատկացուի ելմտացոյցին, իսկ 150 միլիոնը հողագործական աղէտներու անուկին: Ելմտական յանձնաժողովը կ'առաջարկէր գեղչել վիճակահանութեան տոմսերու վաճառման համար տրուած միջնորդչէքը: Երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ « գայթակղելու աստիճան չափազանց » միջնորդչէքներ վճարուած են տոմսակներու առաջին տպագրութեան վաճառման համար,— հարիւրին 5 դրամատուներու, 2 եկէս սեղանաւորական վարչութեանց եւայլն: Իր կարծիքով, յետագայ տպագրութեանց համար սահմանուած հարիւրին 2ուկէս եւ 1 տոկոսն ալ շատ է: Ուստի առաջարկեց վաճառումը կատարել միայն ելմտական գանձին, նամականատուներու հաշուակալներուն, ծխավաճառներու եւ նախկին պատերազմիկներու միջոցաւ, միջնորդչէքը 1931ի « սանթ »ին պարտաթուղթերու վաճառման տոկոսէն աւելի չըլլալու պայմանով: Ուրիշ երեսփոխան մը առաջարկեց որ շրջաբերութեան հանուած տոմսերուն արժէքը մէկ միլիառ Ֆրանքը չանցնի, իսկ ծախքն ալ (միջնորդչէք, ծանուցում եւայլն), իւրաքանչիւր հարիւր Ֆրանքին համար 1·50 Ֆրանքէն աւելի չըլլայ, իբրապէս ծախուած տոմսերու վրայ: Հակառակ ելմտական նախարարին առարկութեանց, երկու առաջարկներն ալ ընդունուեցան: Պ. Լուի Մառէն առաջարկեց որ, « գայթակղութեանց առաջքը առնելու համար », վիճակահանութեան շրջաբերութեան ծախքերու գումարը եւ միջնորդչէքի սակերը հրատարակութեան տրուին պաշտօնաթերթին մէջ, իւրաքանչիւր տպագրութեան յաջորդ ամսուն: Այս առաջարկին վրայ, ելմտացոյցի նախարարը բացագանչեց մելամաղձոտ շեշտով մը.

— « Կրնաք առաջարկել եւ քուէարկել ինչ որ կ'ուզէք, ազգային վիճակահանութիւնը մնա՜ց »:

Պ. Լուի Մառէնի առաջարկն ալ ընդունուեցաւ:

Այս առթիւ, վարչապետ Պ. Տալատիէ խօսք առնելով, առաջարկեց որ կարճ կապեն եւ անմիջապէս անցնին կենսական յօդուածներուն: Եւ նորէն լըջութեան հրաւէր ուղղեց, շեշտելով կացութեան փափկութիւնը:

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Գիշերը, տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտը, 37րդ յօդուածի մասին, որով նոր տուրք մը կը հաստատուի բոլոր տեսակի պաշտօնեաներու եւ հանգստեան թոշակաւորներու ռոճիկներուն վրայ: Միջանկեալ կը շարունակուէին բանակցութիւնները, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար ընդդիմադիր հոսանքներուն միջեւ: Ընկերվարականներուն կողմէ Պ. Վէնսան Օրիոլ բողոքեց պետական պաշտօնեաներու դէմ մղուած « կեղծաւոր » պայքարին դէմ: Ըսաւ թէ կարելի չէ խնայողութիւններ ընել ի վնաս այն տարրին որ շատ բան չի վաստկիր: Եւ յետոյ, ի՞նչ օգուտ ունի 1800 միլիոնի խնայողութիւն կատարել, եթէ փոթորիկ մը պիտի պայթի Ֆրանքին դէմ: Առաջարկեց 1500 միլիոն պահանջել Գլխավճարի Սնտուկէն «որ միլիառներ ունի Գանք տը Ֆրանսի մէջ»:

Աջակողմեան երեսփոխան մըն ալ պահանջեց վերցնել 37րդ յօդուածը եւ վարչական վերակազմութեան դիմել:

Ելմտական նախարարը ներգործելով դիտել տուաւ.

— Կը կարծէ՞ք թէ կարելի է վստահութիւնը վերահաստատել, դիմելով Գլխավճարի Սնտուկին վերջին միջոցներուն: Ինչո՞ւ կ'ուզէք այն տպաւորութիւնը ձգել թէ քաջութիւնը չունիք նշմարտութիւնը շիտակի տեսնելու եւ կացութեան պահանջած միջոցները ձեռք առնելու:

Պ. Վէնսան Օրիոլ պնդելով իր առաջարկին վրայ, բացագանչեց.

— « Հերիք է որքան «շանթաժ» եղաւ Ֆրանքի մասին. »

Երկու երեսփոխաններուն առաջարկներն ալ մերժուեցան:

Ցետոյ բեմ ելաւ Պ. Տալատիէ եւ յուզիչ ու պերճախօս ճառ մը խօսեցաւ: Կը ներկայացնենք ամփոփումը.

— «Կը գտնուինք մասնաւորապէս փափուկ յօդուածի մը առջեւ: Պէտք է ճակատէն մտնել անոր: Պէտք է վճիռ տալ այս յօդուածի մասին, թէր կամ դէմ: Այս պարագան յիշեցնելու համար է որ եկած եմ: Վերջ տուէք տագտկալի վիճաբանութեան մը, հաւանութիւն յայտնելով կառավարութեան կամ տապալելով զայն: Կառավարութիւնը վճռած է ստանձնել իր պատասխանատուութիւնը, օրովհետեւ ամբողջ իր քաղաքականութիւնն է որ վէճի նիւթ կ'ըլլայ: Կառավարութիւնը այն գիտակցութիւնն ունի թէ կը պաշտպանէ ազգային դրամը եւ ազգին աշխատանքը: Ան չուզեր նոր թղթադրամ հանել, չուզեր դիմել Պանք տը Ֆրանսի: Ոչ մէկը կ'ուզէ վերակենդանացնել այն եղերական օրերը զորս անցուցինք 1926ին: Մենք կը սարսափինք նոր թղթադրամներու շրջաբերութենէն, բայց կարելի չէ ըսել թէ մեր անշարժութիւնը անխուսափելի չպիտի դարձնէ զայն: Դրամին արժէքը կտրելու խնդիր ալ չկայ: Դեռ անցեալ օգոստոսին արտասահմանի մէջ այն յոյսը սնուցին թէ Ֆրանքը չպիտի կրնայ դիմանալ, թէ խորհրդարանը տեղի պիտի տայ եւ պիտի կտրէ անոր գինը: Մենք չենք ուզեր քակել այն կապը որ Ֆրանքը կը կապէ ոսկիին: Մենք տենդագին հետաքրքրութեամբ հետեւեցանք նախագահ Ռուզվէլթի փորձին, բայց, տոլարին գինը կտրելէ յետոյ, նախագահ Ռուզվէլթը չէ՞ր որ համբրային ծախքերը կրճատեց մոլեգին եռանդով մը: Ան մէկ միլիառ 400 միլիոն տոլար չկրճատե՞ց պատերազմի զոհերուն յատկացուած հատուցումները եւ հանգստեան թոշակները: Ուրեմն, դրամին արժէքը կտրելով ալ չպիտի կր-

(Կարդալ շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Աստրիներն Սուրիա՞ պիտի տեղաւորուին

ՄԱՍ ՄԸՆ ԱԼ՝ ԿԻՊՐՈՍ

Ազգերու Դաշնակցութեան տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պ. Պիւռնիէ Պէյրութ վերադարձաւ Ժընեւէն: Արաբական թերթերը կը գրեն թէ այս անգամ, ան պիտի զբաղի նաեւ Իրաքէն Սուրիա հասնող Աստրիներու տեղաւորման գործով:

« Ո՞վ գիտէ, գուցէ ուրիշ անգամ ալ ան պիտի զբաղի իրեայ գաղթականներու տեղաւորումով », կը գրէ « Էլ Աեքար »:

⁂ « Թայմզ » կ'իմանայ թէ Նուրի փաշա, Իրաքի արտաքին նախարարը, Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կը կատարէ Ֆրանսական կառավարութեան հետ, մաս մը Աստրիներ Սուրիոյ մէջ տեղաւորելու համար: Այս բանակցութիւնները կը կատարուին անգլիական կառավարութեան գիտութեամբ եւ գործակցութեամբ:

Իսկ Պաղտատէն կը հեռագրեն նոյն թերթին.— Կիպրոսի կառավարութիւնը տեղեկացուցած է Ազգերու Դաշնակցութեան թէ հաւանութեամբ պիտի ընդունուի մաս մը Աստրիներու տեղաւորումը:

ՌՈՒՍՈՒՑՁՈՒ ՀԻՆԵՐՆ ԱԼ ՊԱՐՏԱԻՈՐ ԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԳԻՏՆԱԼ

Պոլսոյ Կրթական Տեսչութեան կողմէ հրահանգ տրուած է փոքրամասնութեանց դպրոցներու տնօրէններուն թէ ուսուցչուհիները պարտաւոր են թուրքերէն գիտնալ: Ընտրութեանց ժամանակ մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի ընծայուի այս կէտին, եւ այդ պայմանը լրացնողները պիտի ներկայացուին Մէարիֆին, իրենց պաշտօնին վաւերացման համար:

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

« Սօն Փօսթա » կը գրէ.— Քաղաքապետական նոր օրէնքին համաձայն, քաղաքի մը բոլոր գերեզմանատուներու վարչութիւնը կ'անցնի Քաղաքապետութեան: Ցարդ Քաղաքապետութիւնը միայն թրքական գերեզմանատուներուն ձեռք դրած էր: Բայց օրէնքը որոշ ըլլալով, օտար եւ փոքրամասնութեանց գերեզմանները ալ պէտք է անցնին Քաղաքապետութեան: Փոխանցման գործողութեան համար ալ օրէնքին մէջ գրուած պայմանաժամը 10 տարի է: Այս պայմանաժամին 3 տարին անցած է:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Քաղաքապետութիւնը 1935տարիէն սկսեալ պիտի ձեռք առնէ բոլոր փոքրամասնութեանց եւ օտար գերեզմանատուներուն վարչութիւնը: Առ այս սկսուած պատրաստութիւնները պիտի աշխատին լրացնել յառաջիկայ 14 ամիսներու մէջ:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Կիլիկիոյ կաթողիկոսը, որ Կիպրոս կը գտնուէր երեք ամիսէ ի վեր, Պէյրութ վերադարձած է: Հակառակ իր խոր ծերութեան, մեծապէս օգտուած է օդափոխութենէն:

ՀԵՌԱԽՕՍ՝ ՊԱՂՏԱՏԻ ԵՒ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԻՋԵՒ

Նոյեմբերի սկիզբը պիտի բացուի հեռախօսի գիծը՝ Պաղտատի եւ Դամասկոսի միջեւ: Այս կերպով Իրաք, Պաղեստին, Սուրիա եւ Եգիպտոս կապուած պիտի ըլլան հեռախօսով: Չորս երկիրներուն իշխանութիւնները այժմ կը բանակցին, ծախքերը կրճատելու համար:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ

Պ. տը Մառթէլ, Սուրիոյ նոր մարզպանը, Դամասկոս, Համա, Հալէպ եւ Ալէքսանտրէթ պտոյտէ յետոյ, վերադարձած է Պէյրութ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Բ.

Ոգելից ըմպելիներու գործածութեան դէմ գրուած արգելքը, կ'ըսէի նախորդ յօդուածովս, ոչ միայն հասկնալի է, այլեւ արդար կը թուի ըլլալ, քանի որ կը բխի առողջ մտահոգութենէ մը, այն է խնայել մարդկութեան ջլախտաւորներու, հիւծախտաւորներու, մոլագարներու քանակներուն տարապայման աճումը, հոգ չէ թէ այդ արգելքը ոտնահարէ անհատին ազատութիւնը:

Նոյն ճամբուն մէջ եւ քիչ մը աւելի առաջ երթալով, կը հանդիպինք աւելի խոշոր հարցականի մը:

Երկրի մը բախտը իրենց ձեռքին մէջ ունեցող իշխանութիւնները պէ՞տք է որ անտարբեր դառնուին եւ թոյլ տան որ անխափան ամէն մարդ կարենայ սերմնացանել, յանուն անհատական ազատութեան անբռնաբարելի սկզբունքին, թէ ոչ անոնք իրենց խօսքն ունին ընելիք պաշտպանելու համար հաւաքականութեան շահերը եւ արգիլելու համար սերմնացանութիւնը բոլոր այն այրերուն կամ կիներուն որոնց ախտաբանական վիճակը բացորոշապէս ցոյց կուտայ թէ անոնք ապուշներու, լուսնոտներու, խենթերու կամ ոճրագործներու միայն կրնան ծնունդ տալ: Վերջապէս այնպիսի սերունդի մը որ եթէ վտանգ իսկ չի ներկայացնէ, առ նուազն ծանր բեռ մը պիտի դառնայ ընկերութեան վրայ:

Ամուսնութեան արտօնագիր ստանալու համար բժշկական լուրջ քննութենէ մը անցնելու պարտաւորութիւնը կը սկսի հետզհետէ տեղ ընել մարդոց մտքին մէջ: Բայց ի՞նչպէս կարելի է արգիլել ամուսնութենէ դուրս կատարուած սերմնացանութիւնները:

Եւ ահա Հիթլէր կը ծրագրէ ու կը հրամանագրէ այդպիսիներուն բռնի ամլացումը, իբրեւ միակ արմատական միջոցը որով անոնք վերջնականապէս անկարող պիտի դառնան զաւակ ունենալու:

Առաջին ակնարկով այդ կարգադրութիւնը հրէշաւոր բարբարոսութիւն մը կը թուի ըլլալ, բացարձակապէս անթոյլատրելի բռնաբարում մը անհատին ազատութեան: Ինչպէ՞ս կարելի է առանց մէկու մը հաւանութիւնը առնելու եւ հակառակ անոր կամքին՝ գործողութեան ենթարկել զայն եւ այդպէսով զրկել զինքը, եւ ընդմիշտ, բնութեան պարգեւած ամենէն նուիրական պաշտօնը կատարելէ:

Այո՛, ճիշդ է, բարբարոսութիւն է, բայց ձեր շուրջը նայեցէք անգամ մը, հապա կարգի ժառանգական ախտերով ու ցաւագարութիւններով տառապող մարդկութեան վրայ, աչքի առջեւ բերէք հիւանդանոցներու, ապաքինարաններու, ուղղիչ տուներու, բանտերու, յիմարանոցներու մէջ ապրող մարդկութեան թշուառ բեկորները, որոնք ուրիշ մեղք չունին բայց եթէ իրենց հօրը կամ մօրը հարազատ զաւակը ըլլալը եւ որոնք թշուառութեան, անբանացման, անբարոյութեան, ստրկութեան սեւ գուբերուն մէջ պիտի քաշկռտեն իրենց տխուր կեանքը՝ շատ անգամ բուժարանէն հիւանդանոց, բանտէն թիարան կամ մինչեւ կառափնատ առաջնորդուելով:

Անոնք եթէ գիտակցէին իրենց վիճակին եւ կարենային ճչալ իրենց աւարքներուն եւ վիճակին պատասխանատուները, անէծք միայն պիտի ունենային իրենց ծնողքին հանդէպ: Բայց եթէ անոնք չեն գիտեր, ժողովուրդին պատասխանատու վարիչները չեն կրնար անգիտանալ այդ փաստը եւ ահա հարց կը ծագի թէ անհատին ազատութեան եւ անձերու անբռնաբարելիութեան սկզբունքը յարգելու համար պէ՞տք է թոյլ տալ որ սերունդէ սերունդ փոխանցելի ծանր ախտերով վարակուած մարդիկ կարենան սերմնացանել անխափան, թէ ոչ յանուն հանրային ապահովութեան եւ առողջութեան, ցեղին ազնուացումին եւ բարձրացումին, լաւ է որ նոր մարդկութիւնն ալ հետեւի հին Սպարտայի օրինակին, եւ նոր ու արմատական միջոցներ ձեռք առնէ՝ թոյլ չտալու համար որ անոնք կարենան ծնանիլ:

Այս փաստերու լոյսին տակ եւ այս անկիւնէն դիտուած՝ հակառակ այն խիստ բնական ընդվզումին որ առաջին տպաւորութեամբ կ'ունենանք Հիթլէրի հրամանագրած ամլացման օրէնքին դէմ, չենք կրնար սակայն զայն մէկ ձեռքով լուալ ու դատապարտել եւ եթէ մեր փափկազգացութիւնն ու ազատականութիւնը զայն որդեգրելու չափ առաջ չկրնան երթալ, անկարելի է որ այդ կարգադրութիւնը զէթ հասկնալի չնկատենք:

Ու սակայն ո՞ւր կը մնայ անհատին ազատութեան եւ անձեռնմխելիութեան սկզբունքը:

Ու հիմա, ազատութեան դէմ կատարուած այս ոտնձգութիւններու ճամբուն վրայ, կուգանք կը հասնինք շատ աւելի ծանրակշիռ եւ փափուկ հարցի մը. ազատ մտածումի արտայայտութեան կաշկանդումին:

Մարդս ազա՞տ է իր խորհուրդները տարածելու հասարակութեան մէջ՝ խօսքով, գրով եւ մամուլով:

Ո՛չ, կ'ըսէին հին դարերու բռնապետները, այդ ազատութեան մէջ վտանգ մը տեսնելով իրենց դիրքին համար:

Այո՛, ըսաւ Յեղափոխութիւնը եւ նուիրական հռչակեց խօսքի ու մամուլի ազատութիւնը:

Ոչ, կը կրկնեն դարձեալ այսօր նոր ժամանակներու յեղափոխութիւնները եւ խաչ կը քաշեն մտածումի ազատութեան վրայ:

Ազատութիւնը քաղքենի գաղափար մըն է, կ'ըսեն համայնավարները, որ ստեղծուած է միայն ու միայն ժողովուրդը խաբելու եւ իրենց դիրքը ամրապնդելու համար: Ու խորհրդային Միութեան մէջ քրէական յանցանք կը նկատուի ազատ խօսքը:

Ազատ խօսքը որոմ է եւ թոյն, կը հռչակեն հիթլէրականները: Անիկա կը ջլատէ, կը բաժնէ, կը մանրացնէ գերմանական միութիւնը: Մէ՛կ խօսք, մէկ վարդապետութիւն, մէկ քարոզութիւն, մէկ ուղղութիւն՝ Ազգային ընկերվարականը: Անոր շուրջ պէտք է որ հաւաքուին, սեղմուին՝ միակամ ու միասիրտ՝ ժողովրդական հոծ զանգուածները, օրօրոցի մանուկէն մինչեւ ծերունին՝ որպէսզի գերմանական միութիւնը դառնայ անխորտակելի, բարձրանայ խիստապէս ամէնքէն վեր, եւ տիրակալէ աշխարհի: Ու հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ ազատ խօսքը կը հալածուի ինչպէս բորոտ շունը:

Ազատ խօ՞սք, ինչու չէ, կը պատգամէ աւելի նրբերանգ Փաշականութիւնը, բայց Փաշական համապարհով, Փաշական ուղղութեամբ, տրուած հրահանգներու եւ ցուցմունքներու հիման վրայ: Եւ Փաշական Իտալիոյ մէջ սանձն ու բերանակապը պատրաստ են լռեցնելու համար անսաստողները:

Մամուլը ազատ է ազատ Ամերիկայի մէջ, այդ մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Բայց, կ'ըսեն ոմանք վարկերը, նախագահ Րուզվէլթի անտեսական քաղաքականութեան եւ վերականգնումի նոր օրէնքներուն դէմ պէտք չէ որ արտայայտուի այդ մամուլը: Հակառակ պարագային պարտաւորուած պիտի ըլլանք թոյլ չտալ որ անտառոտ թերթերը կարենան իրենց ճակտին ունենալ ամերիկեան կապոյտ արծիւը: Ուրիշ խօսքով, հասարակութիւնը պիտի հրաւիրենք որ պոյքոթ ընէ իր շահերուն հակառակ արտայայտուող այդ թերթին դէմ եւ մոխիրի վրայ պիտի նստեցնենք զայն:

Այսպէս է որ մեծ ու պզտիկ բազմաթիւ երկիրներու մէջ հետզհետէ կը տժգունի, կը խամրի ազատութեան պայծառ ծաղիկը, կը հալածուի, կը կաշկանդուի, կը բանտուի ազատ խորհողութիւնը: Եւ այն երկիրներուն մէջ, ուր դեռ կը յամենայ ու կը յամառի մնալ խօսքի, գրչի եւ մամուլի ազատութիւնը, բազմաթիւ են անոնք որ խեթիւ կը նային այդ ազատութեան վրայ, զայն կը համարեն վնասակար երկրին ապահովութեան եւ գերագոյն շահերուն, նախանձով կը հետեւին դրացի երկիրներու այդ ուղղութեամբ կատարած նուաճումներուն եւ բանիւ ու գործով կը պատրաստեն այն մեծ օրը ուր իրենք ալ պիտի կրնան պինդ ոլորել այդ գազանին հաստ վիզը:

Ու մարդ շփոթած կը մնայ հին հաւատալիքներուն եւ նոր ուղիներուն առջեւ:

Ո՞րն է ճիշդը, եւ ո՞րն է սխալը:

Եթէ արդիւնքն է որ պիտի դատենք, քննենք այդ արդիւնքները:

Համայնավարութիւնը հերքումն իսկ է ամէն ազատականութեան, բայց հակառակ ատոր, հակառակ բոլոր անհամար զոհաբերութիւններուն եւ տասնեւմէկ տարուան համայնավար ռէժիմէ մը յետոյ որ ամբողջ աշխարհը ճակատեցաւ անոր դէմ, Ռուսաստանը այսօր հզօրագոյն ազգերէն մէկն է միջազգային քաղաքականութեան, սպառնալով որ դառնայ նաեւ տիրակալներէն մէկը համաշխարհային շուկային:

Տասը տարուան Փաշական վարչաձեւը տասն անգամ բարձրացուց երկրի արժէքն ու կշիռը եւ բաղդատութեան հնարաւորութիւնն իսկ չկայ Ճիոլիթթիի եւ Մուսոլինիի Իտալիային միջեւ:

Հիթլէրականութիւնը մէկ քանի ամսուան մէջ շատ աւելի նպաստեց գերմանական միութեան եւ երկրին զօրացման, քան Պրիւնինգները տասը տարուան ընթացքին:

Րուզվէլթի անտեսական քաղաքականութեան յաջողութեան վրայ աշխարհ բնաւ լաւատես չէ, բայց վա՛յ է այդ աշխարհին եթէ երկաթէ օրէնքներով ան յաջողի գլուխ բերել իր ծրագիրը:

Արդիւնքէն դատելով, ուրեմն, ամէն կարգի ազատութիւններու կաշկանդումն ու կաղապարումը վնասակար չէ եղած այն երկիրներուն համար ուր կիրարկուած է ան:

Բայց Ռուսաստանի, Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ հզօրացումէն ի՞նչ օգուտ կրնայ ազատել մարդկութիւնը:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՐՔԸ

— o —

Հայոց պատմութիւնը քիչ անգամ արձանագրած է այնպիսի զանգուածային գաղթ դէպի օտար ու հեռաւոր երկիրներ ինչպիսին ըրաւ տասնըմէկ տարի առաջ:

Զինադադարէն յետոյ, մահուան սարսափը դեռ աչքերուն մէջ, հազիւ քանի մը հազար խլեակներ վերադարձած իրենց նախկին հայրենի բոյները, ահա կացին նոր, դաժան հալածում մը արմատախիլ ըրաւ զիրենք, ուրիշ վերապրողներու հետ, բաց ծովերուն մէջ:

Ու անոնք քշուեցան յունական, պուլկարական, եգիպտական, Ֆրանսական ու մինչեւ հեռաւոր ամերիկեան ափեր:

Ժողովուրդ մը տարտղնուեցաւ երկրի երեսին: Անհատները փնտռտուեցան ու դեռ տեղի տուին զանգուածներու փնտռտուքին: Մեր ականջին մէջն է, դեռ «Յառաջ»ի արտասուոտ կոչը, իր առաջին տարիներուն.

— «Տարրիկ մը, հայ ժողովուրդ, ո՞ւր նետեց քեզ ճակատագիրը, ո՞ւր ինկար դուն, քանի՞ ընտանիք հայ կայ ձեր գտնուած գաւառին մէջ. ինչո՞վ կը զբաղիք, եւն.»:

Ու հասան նամակներ, թղթակցութիւններ Ֆրանսայի ամէն մէկ անկիւնէն, մինչեւ որ գծուեցաւ Ֆրանսայի հայկական քարտէզը: Մենք գիտենք հիմա թէ գաղութը որ 60.000 կը հաշուէ, ի՞նչ շրջաններու մէջ բաժնուած է:

Այսօր, տարիներ յետոյ, գաղութը կայուն վիճակ մը կը ներկայացնէ: Մեծ մասը իր գտնուած տեղը հող առեր, տուն շիներ, ու կոկիկ ապրուստ մը ապահովեր: Ազգային տեսակէտով անոր ներկայ մտահոգութիւնը, իր Ֆիզիքական գոյութենէն յետոյ, իր սփիւռքեան մշակոյթի պահպանումն է: Շատ մը անկիւններէ կը լսուին հիմա, Հայոց եկեղեցիի կոչնակին հետ, հայկական մանկապարտէզներու քաղցրանոյշ երգեր:

Մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու երեւումը մեծագոյն մխիթարական երեւոյթն է, անտարակոյս, գաղթահայ կեանքի մէջ, բայց ինքնաբոյս այդ փոքրիկ հաստատութիւնները պատահականութեամբ չէ որ կը ղեկավարուին: Ո՞ւր է կեդրոնական զուտ մշակութային մարմին մը, որ վարէ զանոնք դպրոցական միատեսակ ծրագրով, ընտրէ դասագիրքեր, ուսուցիչներ, ընէ դպրոցական հրատարակութիւններ եւն.: Բարեգործականը իր հիմնական բարեսիրական նպատակներէն դուրս՝ կը զբաղի հայ մշակոյթի պահպանումով եւ բացած է դպրոցներ զանազան վայրերու մէջ, Կ. Խաչը, նմանապէս, ունի մանկապարտէզներ, դպրոցներ, Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Ռումանիոյ մէջ: Ծաղկոցներ ունին նաեւ Կրթասիրացները, Ուսումնասիրացները եւն.: Գերազնահատելի բարիքներ են ասոնք, բայց ոչ բաւարար դարման:

Հոն միայն, եգիպտական գաղութին մէջ կազմուեցաւ, քանի մը տարի առաջ, Համազգային ընկերութիւնը: Զուտ մշակութային մարմին մը, որ առաջադրած է բանալ նախակրթարաններ եւ միջնակարգ դպրոցներ հոն ուր կարելի է, միեւնոյն ատեն ընել խիստ աժան հրատարակութիւններ դպրոցական դասագրքերու եւ հայ գրականութեան:

Այս ընկերութեան անդրանիկ գործն եղաւ Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, լուսաւոր փարոս ոչ միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, այլ եւ Իրաքի եւ Պարսկաստանի, ուրկէ հետզհետէ աշակերտներ կ'արձանագրուին: Մանկավարժական արդիական տուեալներով ղեկավարուող այս հաստատութեան վրայ կ'արժէ որ գուրգուրայ ամէն Հայ, եւ ջանայ պահել զայն:

Համազգային մշակութային ընկերութիւնը դժբախտաբար ուշ արձագանգ գտաւ Ֆրանսայի մէջ: Վերջերս միայն կազմուեցան քանի մը մասնաճիւղեր զանազան քաղաքներու մէջ:

Մենք սկսեր ենք մեծ շուքով տօնել ամէն տարի մեր «Մշակոյթի Օրը»: Տարուան մէջ օր մըն է այս, ուր մեր կարելին կ'ընենք ցոյց տալու մեր հայրենակիցներուն եւ օտարներուն թէ ունեցած ենք եւ ունինք սեփական մշակոյթ մը, թէ ան հասած է բարձրագոյն աստիճանի, թէ մենք ոչինչով ետ ենք ուրիշ ազգերէ:

Ասոնք բոլորը ճշմարիտ են, բայց ամէն մէկ Հայ ինչպէ՞ս նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւն կ'ընէ Հայ Մշակոյթը իր բարձր աստիճանին վրայ պահելու համար:

Միայն ունենալը չի բաւեր, կարեւորը պահելն է:

Համազգայինին կ'իյնայ ուժեղ կազմակերպութեամբ մը ցանցեր նետել հայկական գաղութներու մէջ ու հայ ժողովուրդին հետ միասին ձեռք ձեռքի պահել հայ գիրն ու գրականութիւնը իբրեւ ժառանգական հարստութիւն:

Հայ ժողովուրդին հետ ձեռք ձեռքի, կ'ըսեմ, որովհետեւ առանց անոր ոչինչ կարելի է ընել: Ան նիւթական եւ բարոյական նեցուկն է բոլոր հանրօգուտ ձեռնարկներուն: Անոր օժանդակութեամբ մեր քաղաքակրթութիւնը պիտի պահպանուի:

Ինչո՞ւ իր տուրքը չտայ այս ընկերութեան ալ, նիւթապէս եւ բարոյապէս: Համազգայինի խնամակալ մարմիններու հետ կամ անոր կողքին կրնան կազմուիլ երիտասարդ մտաւորականներու խումբեր, մանկավարժական գիտելիքներով օժտուած, ծանօթ հայ լեզուի ու գրականութեան, որպէսզի մշակեն ըստ տեղական պահանջի դպրոցական ծրագիրներ: Շարժում մը, կենդանի հետաքրքրութիւն մը դէպի մեր հանրային օգտաշատ հաստատութիւնները, կ'ազատէ նաեւ շատեր մեղապարտ անտարբերութենէն:

Գալով նիւթական տուրքին, արդարեւ խիստ ուշագրաւ եւ յուզիչ է Համազգայինի տետրակներուն վրայի նշանաբանը. «Ամսական մէկ ֆրանք, քու մէկ ֆրանքովդ կ'ապրեցնես հայ գիրն ու գրականութիւնը»: Ուրեմն, ամէն մէկ Հայու իր մշակոյթի տուրքն է ամսական միայն մէկ ֆրանք... Չնչին տուրք, կարեւոր եւ անյետաձգելի պարտականութեան մը համար, եւ որ սակայն պիտի փրկէ սերունդը մտքով եւ սրտով:

Մ. ՑԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պահ մը հեռու քաղաքի ժխորէն

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հոկտեմբերեան խենթ ու խելառ օրերուն ենք, քաղաքը միեւնոյնն է, փոփոխութիւն չէ կրած, իսկ գիւղացին յոգնաբեկ դաշտային աշխատանքէ ազատ՝ կը մտածէ գալիքը եւ բարի օրերը բնատուր...

Գիւղացիի զաւակ եմ, աւելի ճիշդը կոշտ ու կոպիտ լեռնորի մը զաւակը, (խաչին լոյս կաթի ինծի ծնունդ տուող հօրս անթաղ գերեզմանին վրայ), կը յիշեմ աշնան մելամաղձոտ կեանքը գիւղական յարկին մէջ, արտին մէջ սերմ ցանող լեռնորի հոգւոյն մեծութիւնը, եւ այն սուրբ յիշատակներն անթիւ՝ կը շարչրկեն գլուխը մըղեն աւելի հաւատաւոր եւ աւելի հաւատարիմ մնալ մեր նախահայրերու պաշտելի աւանդութեանց:

Ու անուշիկ յուշերու հովերէն տարուած, Միջերկրականի եզերքներուն թառող լայնանիստ քաղաքը իր ծուխերով ու ժխորով ձգել ու հեռանալ կ'ուզեմ: Բայց ո՞ւր, հոգիդ սիրեմ, ոտքդ պագնեմ, խեղճ Թափառական: Գի՞ւղ, գի՞ւղ, արեւի երկիր, խաղաղ դրախտավայր, ըսէ ինչ որ կ'ուզես, չարէ՛, որքան որ կը փափաքիս: Սակայն անպիտան եղանակը հանգիստ չի տար իր հովերով, ամպրոտներով ամպերով: Հովն ու ամպը իրար կը զգեն...

Գործի ժամը իր կծիկը կծկած է — երթայ բարի: Դաժան աշխատանքէ վերջ, դաժան վարձատրութիւն, յետոյ ասպէ ինչպէս որ կը թոյլատրէ նիհար քսակդ...

Գիւղ երթալու համար քաղաքին կեդրոնը կ'երթամ կարգ առնելու: Անդադար երթեւեկ, ժողովուրդ, բազմութիւն, հանրակառք, կառք ու կառապան, մարդկային ծով, իրարանցում մը: Ահա մեծակառքը մը բազմաթիւ երփներանգ ծաղկեպսակներ, կը յառաջանայ դանդաղ, անոր ետեւէն ծովածաւալ բազմութիւն, վեղարաւոր, դպիր, սարկաւագ, եւ մահակալ բռնող ճերմակ շապիկաւոր մանուկներ...

Ու դեռ շատ բան, կառքին անմիջապէս մօտէն քալող սեւ հագած սգաւորներ գլխահակ քայլ կը փոխեն սըգալով իրենց կորուստը, մարդու մը կորուստը...

Ու ո՜վ Ինոլա, սոյն պահուն որ դեռ ձիերու սմբակներուն ձայնը ականջէս չէ կտրած, եկան ու անցան սեւ ու սըգաւոր հովեր, հին օրերու մեր մեռելները, անթիւ ու անհամար մեռելները,— որոնք գացին ու չեկան երկար ու բարակ հառաչ արցունքներէն վերջն ալ: Մարդու կորուստ...

Ցուրտոտ մեռելային լռութենէն՝ կառք կը մտնեմ, ազատ վայր մը երթալու համար:

Ոլացուցիչ աղմուկը կը շարունակուի առանց պակսելու, կառքին վարիչը իր արհեստին ներած չափով փափկանկատ երեւոյթ մը կ'առնէ ու տոմսակները կը կտրէ...

Գանձասէր ձեռնարկութիւնէն վերջ կառքը կը սկսի քալել... Վերը երկինքը գորշ ամպակոյտերով բեռնաւորուած՝ կուլայ, իսկ վարը մեր կառքը այլեւս բաւական հեռու քաղաքէն՝ կը սուրայ ազուորիկ ճամբաներու վրայ, լռութիւնը խզելով...

Հովը իրրէշային սուլոցով կ'առնայ կաղուած շունի պէս, ականջ կը տանի: Ծառեր մերկացած իրենց տերեւներէն, կը ծռին ու կը չոկեն պարտէզներ ու այգիներ խապանացած՝ սգաւորի երեւոյթ ունին:

Դաշտանկարը իր ամայութեամբ իսկ հոգեպարար տեսարան մը կը ներկայացնէ աչքին: Բարի աշխատաւոր ձեռքեր վարած ու ցանած, քաղած ու հնձած, այժմ ալ բարեբեր դաշտերը հանգստեան կանչած են...

Կը սուրայ անպիտան կառքը, թեթեւոլիկ եղանակով ... ու ես մտամփոփ հայրենի յուշ — յիշատակներուս հետ, անկուշտ աչքերով կը դիտեմ բնութեան հրաշալիքները, զգզգուած մազերով գլուխս պատուհանէն դուրս հանած.

Զարմանքի հովեր բարկութեամբ կը սուրան ու կ'անցնին, լեռներ, դաշտեր իրարու կը խառնուին, կը փլին, կը շինուին ծառեր ու հեռագրական սիւներ կը վազեն իրարու ետեւէ, առանց հասնելու...

Դաշտի մը մէկ անկիւնը թառած ահա նիհարիկ տուն մը: Մօտէն կը հոսի առու մը գիրկ մը ջուրով, որ կը յիշեցնէ Աւետոյին ջաղացքը պզտիկ բուխերիկով, արտեր կանչորակ կը հպարտանան, մարդ մը կարճահասակ կը բռնուրնայ, գործ մը կ'ընէ, աքաղաղ մը կուկուլիկու մը կ'արձակէ, երկար ու զիլ: Ճիշդ ու ճիշդ գեղացիի կեանք, ջուրի ձայն, աքաղաղի կուկուլիկու, եզերու բառաչիւն, ո սանձիր ձայն...

Կը մտնեմ գիւղին, յուշերու մէջ թաղկուած գլուխս ներս կ'առնեմ ու կը յառաջանամ վարիչին.—

— Այն Մաթէն իջնել կ'ուզեմ, պարոն:

— Շատ լաւ, կը յարէ առանց ինծ նայելու:

Կառքէն դուրս՝ նեղլիկ ճամբայ մը ձեռք կ'առնեմ, հովը կը սկսի սաստկանալ, գլխարկս գլուխէս փախցնելու փորձեր կ'ընէ: Թայլ փոխելով կը հասնիմ աւազուտ ճամբայ մը զոր փուշին կը խեղդէ. քիչ մը թուփի ծառեր խոշոր – խոշոր պատուի կեցուածքով կը խոկան լռելեայն: Ահա գիւղին տուները, բլրակի մը կողին թառած, կը քալեմ դէպի մարդիկը տեսնելու ու անոնց գեղջկական կեանքին հետ հաղորդուելու: Փոքրիկ մը երեքուկէս տարեկան կը վազէ դէպ ինծ, Հայու լաճ է, քեզի մատաղ, պզտիկ տղայ: Հայերէն կը բարբառի. բոլորն ալ հայերէն կը խօսին: Սիրտս կ'ուռի, ուրախութենէս կը կրկնապատկուի... «Ալլասերում» «ապազգայնացում» բառերու մասին մտածող իսկ չկայ. հայը Հայ է եւ գիւղացիի զաւակ: Հոս ալ օտար հորիզոնի տակ, քաղաքի դժոխային կեանքէն հեռու կ'ապրի գիւղացիի պէս ու կը մեծցնէ իր պզտիկը մաքուր հայ լեզուով ու բարքով: Ձեր հոգին սիրեմ, սիրելի գիւղացիներ, ձեր բազուկին մատաղ որ հող փորելով, դաժան կեանքի պայմաններու տակ ձեր փոքրիկները Հայ, զուտ Հայ կը մեծցնէք...

Բլրակին վրայ թառած գրացի տուները հաւատարիմ օճախներ են հայ աշխատաւոր բազուկին համար: Երանի՛, հազար երանի գեղջկական կեանքին համակերպող մեր հայրենակիցներուն..

Մ. Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՓՈԽ-ՎՐԷԺՈՎ

ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ... ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՈՎ

Պ. Վենիզելոս Հոկտ. 15ին բաց... ճառ մը խօսեցաւ Կրետէի մէջ ... դարպասելով.

— «Դժբախտաբար, կառավարական կուսակցութեանց պատկանողներու մէջ կան կարեւոր դիրքեր գրաւող մարդիկ, որոնք կը հաւատան եւ ... յայտարարեն, թէ իրենց համար ... կութեան միակ միջոցն է ազատութի... ի հարկին նոյն իսկ ոճիրով — ընդդի... մադիր կուսակցապետներէն եւ ... նաւորաբար ինծմէ: Այս մարդիկ ... միայն հասարակ ոճրագործներ ... այլեւ ազնուալի կերպով կը փոխ... րենց փոխը: Որովհետեւ, եթէ կար... լի ըլլայ ուրիշ մահափորձով մը ... անդիի աշխարհը ճամբել նախ քան ... բնական մահս, ոչ ոք կրնայ իսկ ... յաջորդ օրն իսկ չպիտի սկսի ... բաց վրէժխնդրութեանց նոր ... մը, որու ընթացքին, այսօր իմ ... նուէրներս ... միայն պիտի կրնային ապրիլ.

«Պ. Ցալտարիս, անհաշտներու ... մէ իրեն պարտադրուած այժմ ... դաքականութիւնը շարունակելով ... կիրը պիտի մղէ դէպի ահաւոր ... պատերազմ մը, որ թէ՛ երկրին ... տեսական վերականգնումին ... թափուած ճիգերը պիտի ձախողե... եւ թէ պիտի վտանգէ Յեղափոխ... պական: Այս պարագային անիկա ... տահ ալ չպիտի ըլլայ որ ... կուտակուած աւերակներու վրայ ... տի կրնայ բարձրացնել իր ... «րուչ» յաղթական».

Ընդդիմադիր թերթերը կատղած ... այս յայտարարութեան առթիւ ... քանի մը ամուլներ՝ զգայուն ... կազմելու համար.—

Աթէնքի եւ Սալոնիկի ... րական թերթերը, առ ... կ'արտայայտուին այս յայտարար... թեանց մասին եւ բուռն յարձակ... կը գործեն այս առթիւ Պ. Վենիզել... դէմ: «Թախիտրոմոս» իր խմբ... կանը կ'եզրակացնէ հետեւեալ... ղերով.—

«... Ժողովրդական կամքը ... այլոց, պաշտօն տուաւ Պ. Ցալտ... սին ծմխելու վէնիզէլիզմը ... անդ., երբ ան ապստամբական ... աւորական արտայայտութիւն... կ'ունենայ, եւ ինչպէս Պ. Վենի... լոսը Կրետէի մէջ, նորերին պատերա... մի գործութիւններ կը սերմանէ ... րին մէջ:

«Պ. Վենիզելոս պէտք է լաւ ... հետեւեալը.— Որ 1917ը անցած է ... վերադարձ կերպով: Թող ծանր ... իր տեղը Աթէնքի կամ Եւրոպայի ... ուր որ կ'ուզէ եւ հանգիստ ... բայց թող դադրեցնէ ապստամբ... ձեռնարկները, որովհետեւ այլ... իր կեանքը իրապէս եւ լրջօրէն ... գի տակ կը գտնուի այս անգամ, ... ոչ թէ սեւ Բարաթանասի ... ներէն, այլ գնդակներէն ... րիչ ջոկատի մը, որ զինքը ... պարպէ մահավճարին ընթերց... վերջ: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս ... նակին կարդացուեցաւ Գունարի ...»

«Ափայէվմաթինի» իր կարգին ... դրդառնայ այս յայտարարութեան ... եւ կը գրէ ի միջի այլոց.—

«... Պ. Վենիզելոս ոչ միայն ... վախը կը յայտնէ, այլեւ այդ ... իբրեւ միջոց կը գործածէ ... համար իր մարդիկը, գարձնելով ... տեկա հիմ իր կուսակցական քաղ... կանութեան:

— Կ'ուզեն ազատիլ ինծմէ, ... կին նոյն իսկ ոճիրի միջոցով:

Ոչ մէկ երկրի մէջ, ոչ մէկ ... չէ գտնուած քաղաքագէտ մը, որ ... պարէց զայ եւ իբրեւ քաղաք... տիրապետութեան միջոց ... անտանելականութիւնը, հետապնդ... ըլլալու յանախանքը: Եւ Պ. Վենի... լոս, նորութիւն մացուց ... նաեւ ... մէջ: Ինքն էր որ ըսաւ վարչապետ... չարաթներ առաջ.

— Եթէ սպաննեն զիս, ով ... ըլլամ ձեզ ազատելու համար...

Եւ առէք ի վեր վերոյիշեալ ... րարութիւնը» որպէս ... ծածուեցաւ: Ու բոլոր ... ները, Մունտաքիւտանները ... ցին, թէ Վենիզելոսի մէկ ... չելու պարագային, ով ... մնայ:

Վենիզելոսեան բազմութիւնը, ... պէտով, փոխ – վրէժի կը ... տուի: Ի յառաջագոյն ... ջարդի գաղափարով: Մարդ... բոլոր բնագդները արթնցա...

…պատանիներու պէտք, նման վայրագութեան մը դէմ յանդիման ինքզինքը պաշտպանելու ներքին մէջ կը զգայ, զինքը պաշտպանող ինչպէս կայ, թէ ինչ մէջնաքէն յանդի որ փոսափ է, ոչ մէկ բան կենալու պարագային, ոչ մէկ բան ֆիզիքական պիտի մնայ եւ հեքէն ժողովրդին պիտի մնայ եւ հեքէն ժողովուրդը ինքզինքը պիտի ջարդէ անոր վրայ.

Բայց այս բոլորէն ոչ մէկը պիտի կրնար. Գ. Վէնիզելոս, պարզապէս «Բանակը խեղճուկրակ ծերունիներէ կազմուած է», պիտի արհամարհուի եւ կամքն մէջ, պիտի արհամարհուի եւ անոնց ինքնութեան գլուխ չպիտի կրնայ Անիկա պիտի շրջապատուի ամբողջ, որ այսօր ի յայտ կու գայ արգահատանքով եւ ճանճերու առատ խնդալով…

«Քաթիմէրինի»ի տնօրէնը Գ. Ն. Վ. Կաթիմերինի իր խմբագրականը կը վերջացնէ սա տողերով.—

«Եւ այսպէս, (Գ. Վէնիզելոս) պետական մոլեռանդութեան կը մղէ մարդիկը կը սկսի Ներքին պատերազմի մը շրջան մը եւ երկիրը նորէն կը մղէ թերեւս արիւնալի արկածախնդրութեանց.

Այս դժբախտ մարդուն դէմ այս գործով չեն ոչ խորհուրդները, ոչ ազդարները, ոչ խօսքերը, ոչ ճիգերը, ոչ իրականութիւնը. Թերեւս ի զօրու են միայն մաղթանքները. Այս պատճառով, մենք նոր զօրաշարժի սկզբնաւորութեան կը մաղթենք պարզապէս — Աստուած խնայէ մեզ…»:

Մարգարեան. Հանդէսը վերջացաւ «Ցառաջ» նահատակի գոռ շեշտերուն տակ, ժամը 12ին. Յետոյ տեղի ունեցաւ թէյասեղան – երեկոյթ մը որ տեւեց՝ մինչեւ ժամը 3, ստեղծելով ընտանեկան եւ ընկերական գեղեցիկ մթնոլորտ մը.

Արամ

Դաշնակցութեան Օրը Աթէնքի մէջ

— • —

ԱԹԷՆՔ, 16 հոկտ.— Հակառակ բոլոր զաւերուն եւ սալքանքներուն, «Անհատական «յուղարկաւորութիւններուն», Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը տիրապետէ ամէն տեղ.

Հոկտ. 15ին, Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ Ֆիքսի «Վասպուրական» սրահին մէջ. Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հայրենակարօտ բազմութեամբ, մեծ մասով երիտասարդներ.

Սրահը զարդարուած էր յեղափոխական զանազան նկարներով. Բեմին ետեւը, հայկական եռագոյնին եւ Դաշնակցութեան դրօշին մէջտեղ կ'երեւար Դաշնակցութեան երրորդութեան նկարը, անոնց վրայ Դաշնակցութեան անբաժին դրօշակը եւ զինանշանը. Բեմին առջեւ «Ազատամարտ»եան օրիորդները հանդիսականներու յամրօրէնները կը զարդարէին Հ. Յ. Դ. զինանշաններով. Բացումը կատարեց տեղւոյն նախագահը, ընկ. Գ. Կարապետեանց, որուն յաջորդեց «Մշակ բանուոր խմբերգը». Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ առաջին բանախօսը ընկ. Զ. Ջէրէճեան, ամփոփ ճառով մը բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը. Երգեր եւ արտասանութիւններէ վերջ խօսք առաւ երկրորդ բանախօսը ընկ. Միհրան Փափազեան, որ վերլուծեց Դաշնակցութեան 43 տարուան պատմութիւնը, յայտնելով անոր գործունէութեան մասին ու տալով քանի մը դրուագներ. Եւ եզրակացուց.— Դաշնակցութիւնը ունի երկու առաքինութիւններ.— Սէր, Համբերութիւն եւ կարգապահութիւն. Ան դեռ վերջացուցած չէ իր պայքարը եւ պիտի կռուի բռնութեան դէմ մինչեւ որ հայ ժողովուրդը տիրանայ իր սրբազան անկախութեան.

Քանի մը խօսք ըրաւ նաեւ ընկ. Գ.

Մ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

— o —

ՍՊԱՆԻՉԻՆ ՀԵՏՔԸ ԳՏՆՈՒԱ՞Ծ Է

Պէյրութի Էլ Ահրար 17 հոկտ. թիւին մէջ կը գրէ.—

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ֆիլիփ Պուլօս եւ գաղտնի ոստիկաններ հայ լրագրողի սպանիչը գտնելու այլեւս Եթէ չենք ուզեր ըսել տեղեկութիւն այդ ոճրագործին, պարզապէս քննութիւնները չդժուարացնելու համար է. Կը տեսնուի որ գաղտնի ոստիկաններ գիտեն ոճրագործի փախած տեղը Սուրիոյ մէջ եւ դէպի այդ ուղղութեամբ մեկնած են անցած շաբաթ եւ ցարդ չեն վերադարձած.

Երէկ ժամը 3ին, Բէչառա Իմամ անուն համայնավարը, որ Աղաջարեանի թաղման միջոցին գրգռութիւն սերմանած էր, դատավարութեան ներկայացաւ. Ան գրգռիչ ճառ մը խօսած էր վրէժի հրաւիրելով ներկաները. Եւ ըսած էր ան, «Դաշնակները աշխարհակալներուն աջ թեւն են». Եթէ ոստիկանները չմիջամտէին գալն, հաւանական է որ արիւնոտ վերջաւորութեան յանգէր այդ ճառը.

Դատարանը յետ դատավարութեան 15 օրուան բանտարկութեան դատապարտեց զայն, որովհետեւ Բէչառա Իմամ իր յանցանքը խոստովանած է անմիջապէս.

«Էլ Նիտա» 17 հոկտ. թիւով կը գրէ.—

Հանգուցեալ Միհրան Աղաջարեանի սպանութեան քննութիւնները կը շարունակուին. Ոստիկանութիւնն ու արդարութեան պաշտօնատունները մեծ գործունէութիւն ցոյց կու տան երեւան հանելու ոճրին ծալքերն ու գրգիչները. Գաղտնի ոստիկաններու պետ Սէլիմ Լֆէնտի Սիւլէյման մեկնած է Անտիոքէն 4 ժամ հեռու գտնուող Քէսապ գիւղը, յուսալով որ անկէ կարեւոր տեղեկութիւններ պիտի քաղէ, որովհետեւ կը կարծուի որ Դաշնակները հոն կարեւոր ժողովներ կը գումարեն.

Դամասկոսէն «Էլ Նիտա»ին կը գրեն հետեւեալը.—

Հանգուցեալ հայ լրագրողի սպանութեան առթիւ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Հնչակ կուսակցութեան պատկանողներ Պապ Շարքի թաղ հաւաքուեցան եւ յառաջանալ սկսան, վեր բռնած հանգուցեալի նկարը. Ոստիկաններ հասան եւ ուզեցին ցրուել ցուցարարները, սակայն պախուռ ունեցան անոնց հետ. Ցուցարարները հակառակ ոստիկաններու արգելքին եւ խառնութեան քալեցին դէպի Պապ Թումա, ուր զօրացող ոստիկանական ուժեր յաջողեցան ցրուել ցուցարարները.

Հակառակորդ Հայեր չկրնալով հանդուրժել անոնց նախատինքին, ուզեցին փոխադարձութեան դիմել, սակայն առանց ծնելու ահնեմութիւններ արգիլեցին

ԽՄԲ.— Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք «Ազդակ»ի հոկտ. 18ի թիւէն. Չենք ստացած 15ի եւ 16ի թիւերը.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի մէջ ՀՆԱԳՈՅՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆՆԵՐ

— • —

Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի Պրոլետարին թէ Արովեանի հրապարակին վրայ, սինէմայի նոր շէնքին կառուցման ժամանակ, խարխլած եւ կիսաքանդ եկեղեցիին տեղը գտնուեցան դամբարաններու եւ տունի պատերու մնացորդներ, որոնք կը պատկանին ուրարտու – խալտական դարաշրջանին, (Յրդ դար Ք. Ա.). Տան պատերը շինուած են լաւ տաշուած կարմիր փիքարէ (թուֆ) եւ ամրացուած՝ կուպրի լուծոյթով. Դրուած են բարձր հիմնաքարերու վրայ.

Այս գիւտը, նախապէս կատարուած գիւտերու հետ կուգայ հաստատելու որ, այժմեան Երեւանի մէջ ժամանակ մը գոյութիւն է ունեցեր ընդարձակ քաղաք.

ԽՄԲ.— Երեւանի հնագոյն անցեալին մասին յաջորդով կուտանք Աշխարհբեկի յօդուածը.

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏ. ՕՓԵՐԱՆ

— :-: —

Պրոլետարի աշխատակիցը կը գրէ (հոկտ. 12).—

Երեւանի պետական օփերան արդէն գծած է իր որոշ ուղին. Նախ, ազգայնացնելու համար օփերան, հետզհետէ իր շուրջն սկսած է համախմբել Հայաստանի մէջ եւ դուրսը գտնուող արուեստագէտները. Երկրորդ, խըթան հանդիսացաւ մեր երգահաններուն՝ վերամշակելու իրենց անկատար գործերը եւ ստեղծագործելու նորերը.

Արդարեւ, մեծ նուաճում է տեսնել 1933 — 1934 եղանակի խաղացանկին մէջ Արմ. Տիգրանեանի Անուշը (վերամշակուած), Յարօ Ստեփանեանի Քաջ Նազարը (նիւթը՝ Դեմիրճեանի), Ան. Տէր Ղեւոնդեանի Աստղածոցը (նիւթը՝ Վ. Թոթովենցի), Սպենդարեանի Ալմաստը, 4 գործեր, հայ հեղինակներու կողմէ յօրինուած, արդէն պատրաստ՝ Երեւանի օփերային երկամեակի շրջանին.

Երբ կը քննենք Երեւանի օփերային խաղացանկը, կը նկատենք հետեւեալ պարագան,— կը բեմադրուին այնպիսի օփերաներ, որոնք «անկումային» չեն, որոնք թէ իրենց երաժշտական կառուցուածքով եւ թէ բովանդակութեամբ ունին պատմական յեղափոխական տարրեր,— Չիօ – չիօ – սան, Քարմէն, Ռիկոլէթթօ. Միակողմանի պիտի ըլլար, եթէ խաղացանկը կազմուած ըլլար միայն այսպիսի նիւթերէ. Դասական երաժշտութիւնը միշտ պիտի հնչէ օփերային բեմէն. Այդ նպատակով ընտրուած են Ֆաուստը, Ալմաստը, Եւգինէ Օնեգինը, Սեվիլյայի սափրիչը.

Արդար չէ դեռ մէկ տարու օփերային պահանջել Դանէլեանի եւ Իսէչկիի նման նոր ուժեր, թէեւ օփերան միշտ թարմ տարրեր կը բերէ բեմ. Տարիներ պէտք են կատարելագործուած տարրեր ունենալու համար. Կարեւորն այն է որ այժմ Երեւան ունի օփերա մը իր ձեւաւորուած բոլոր տարրերով,— պարախումբ 30 հոգիով, երգչախումբ 30 հոգիով, նուագախումբ 40 հոգիով, երիտասարդ խմբավարներ, յառաջդիմող արուեստագէտներ, բեմավարական ինքնատիպ նուաճումներ.

Երեւանի օփերան աճելու եւ զարգանալու ամէն հաւանութիւն կը ներկայացնէ արդէն. Երբ աւարտի ժողովրդային Տունը, համապատասխան անփոփոխ օժտուած թատերասրահին մէջ օփերան կը դառնայ լիակատար օփերա».

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Արծիւ»ը

— • —

Տոփրիզ, 'Քաֆքաս» — ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Օսմոյի Հ. Ե. Մ. «Արծիւ» Միութիւնը, կազմուած է 1930ին. 15—20 երիտասարդներ, 18—25 տարեկան բոլորն ալ ապրելեան արհաւիրքը իրենց մորթի վրայ կրած ու տառապած պատմական Տէր Զօրի արեւէկէզ անապատի մէջ, ոմանք իբրեւ ուղտապաններ, ոմանք իբրեւ հօտաղներ, հասակ կը նետեն, բոլորովին մոռնալով մայրենի լեզուն. Օր մըն ալ բախտը այս բոկոտն տղաքը կը նետէ Մարսէյլ. Այս բուռ մը երիտասարդները արհամարհելով բոլոր խոչընդոտները եւ յլացուցիչ հրապոյրները, մոռնալով իրենց ապրուստի դաժան հոգը, քով քովի կուգան եւ կ'որոշեն կազմել երիտասարդական միութիւն մը, փրկելու համար երիտասարդութիւնը եւ մատաղ սերունդը. Ես ալ Պուլվար Օսսոյի մը ըլլալով բոլորն ալ կը ճանչնամ, ոմանք հազիւ տարրական կրթութիւն մը ստացած են, ոմանք կարդալ – գրել չեն գիտեր, բայց ըլլալով նոյնդուն տղաք, չեն վարանիր. Իրենց երկրորդ նիստին ներկայ եղած եմ, ծրագիրի մշակման յանձնախումբ մը ընտրեցին, այլեւս չհրաւիրեցին զիս, իբրեւ կուսակցական.

Հակառակ իրենց անփորձութեան, այս տղաքը կրցան պահել իրենց անկախութիւնը եւ հիմնաւորել իրենց միութիւնը. Ուժ կուտան թէ ֆիզիքական եւ թէ մտաւոր դաստիարակութեան. Տակաւին երկու շաբաթ առաջ յաջող մրցում մը ունեցան ֆրանսական խումբի մը հետ, արժանանալով ջերմ գնահատութեան.

Միութեան անդամներուն մարզական հագուստները եռագոյն են, ինչպէս եւ անդամատետրերը.

Ապրիք, տղաք.

Արամ Արմագան

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

»»»·«««

Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, որոնք Էնկիւրի կը գտնուէին քանի մը օրէ ի վեր, մեկնեցան կիրակի գիշեր.

Այս այցելութեան առթիւ հրատարակուած թրքական գեկոյց մը կ'ըսէ թէ՝ երկու երկիրներուն փոխադարձ շահերը ապահովուած են 1929ի բարեկամական դաշինքով. Նոր տեսակցութեան առթիւ, հաստատուեցաւ որ երկու երկիրները համամիտ են Պալքաններու եւ Կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ հարցերու մէջ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով.

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՁԷՆՔԵՐԸ

»»»»«««

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (6 հոկտ.).

— «Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է, բաղկացած է երկու հիմնական տարրէ՝ բուն Ռամկավարներէն եւ նախկին Վերակազմեալ Հնչակեաններէն.

Այս երկու տարրերուն ալ հակադաշնակցութիւնը կատաղի, անսանձ մոլուցք մըն է, անբուժելի ախտ մը, որ կը խեղդէ անոնց մէջ ամէն գաղափարականութիւն, ամէն արդարամտութիւն, նոյն իսկ ամէն տրամաբանութիւն. Դաշնակցութիւնը անոնց համար այն է, ինչ որ է կարմիր լաթը եզներուն համար. Անոնք պարզապէս գերին են իրենց հակադաշնակցական մոլուցքին, որ միշտ կը ստիպէ զիրենք ըսելու եւ ընելու ոչ թէ այն, ինչ որ ազգին շահը կը պահանջէ, այլ այն, ինչ որ հակառակ է Դաշնակցութեան բառծին ու ըրածին.

Ամէն գնով Դաշնակցութեան հակառակ ըլլալու մղումը այնքան տիրական է Ռամկավարներու մէջ, որ անոնք չեն ալ նկատեր, թէ ինչպէս շարունակ իրենց իսկ դաւանած ազգային նպատակներուն հակառակ կ'երթան, թէ ի՛նչպէս շարունակ ոտնակոխ կ'ընեն ազգային նուիրական արժէքները, թէ ի՛նչպէս շարունակ ուժ կուտան հայ ազգի երդուեալ թշնամիներու ձեռքերուն, թէ ինչպէս անդադար կը կրկնեն անոնց քայքայիչ մօտեցքը, մէկ խօսքով՝ թէ ինչպէս յիմարաբար կը դիւրացնեն անոնց քանդիչ գործը մեր ազգի ներսէն իսկ.

Սակայն, այս հակադաշնակցական ախտէն ոչ նուազ յատկանշական է եւ այն ծանօթ իրողութիւնը, որ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը ինքնին չափազանց անշան քանակ մը եւ տկար ուժ մը կը ներկայացնէ հայ իրականութեան մէջ. Եւ եթէ այդ անժխտելի իրողութեան հակառակ՝ գաղութահայութեան կեանքին մէջ ան կարեւոր (թէեւ բացասական) դեր մը կը կատարէ, ատոր գլխաւոր պատճառն այն է, որ այդ կուսակցութիւնը տարիներ շարունակ անխղճօրէն եւ գրեթէ մենատիրօրէն շահագործած է մեր ազգային անկուսակցական ամէնէն զօրաւոր հաստատութիւնները, Բարեգործականէն սկսած մինչեւ մեր եկեղեցիները՝ զանոնք իբր զէնք ծառայեցնելով իր կուսակցական, մասնաւորապէս հակադաշնակցական նպատակներուն համար.

Բարեգործականի մէջ, օրինակ, Ռամկավարները յաջողած են մտցնել իրենց ամէնէն ականաւոր ղեկավարները՝ Վ. Մալէզեան, Ա. Զօպանեան, Վ. Քիւրքճեան եւ ուրիշներ, որոնք ոչ միայն Բարեգործականի նիւթական միջոցներով անձնական ապրուստ մը կ'ապահովեն իրենց համար, այլեւ «անկուսակցական» Բարեգործականի դրամով զուտ կուսակցական պրոպագանտ կ'ընեն եւ Բարեգործականի հասոյթներն ալ կը գործածեն իրենց կուսակցութեան հրահանգներուն համաձայն.

Նոյն յոռի երեւոյթը կը տեսնուի նաեւ գաղթահայ եկեղեցիներու մեծ մասին մէջ. Շատ մը գաղութներու մէջ եկեղեցիներու գլուխ գտնուած են եւ կը գտնուին Ռամկավար քահանաներ, վարդապետներ եւ եպիսկոպոսներ, որոնք իրենց կուսակցութեան մութ նպատակներուն կը ծառայեցնեն իրենց դիրքն ու վարկը. Շատ մը գաղութներու մէջ Ռամկավար հոգաբարձութիւններ իրենց խնամքին յանձնուած եկեղեցիները կը վարեցնեն քաղաքականութեամբ եւ զանոնք գործիք կը դարձնեն Ռամկավար կուսակցութեան ձեռքը.

Ժամանակը եկած է որ ազատատենչ եւ մարտական հայութիւնը աւելի գործօն հետաքրքրութիւն սկսի ցոյց տալ դէպի Բարեգործականի եւ եկեղեցիի նման ազգային անկուսակցական կարեւոր հաստատութիւնները եւ մանաւանդ գործօն մասնակցութիւն բերէ անոնց աշխատանքներուն. Ժամանակը եկած է, որ ազգային ազատագրութեան մեծ խոէալով տոգորուած ամէն գիտակից Հայ դադրի կրաւորական, անտարբեր կամ արհամարհական վերաբերում ցոյց տալէ Բարեգործականի եւ եկեղեցիի նման հաստատութիւններուն հանդէպ, դադրի այն անյողդողդ եւ յստակ գիտակցութեամբ, որ հայ յեղափոխական գործը մեծապէս կը տուժէ եւ պիտի տուժէ, որքան ատեն որ Բարեգործականի եւ եկեղեցիի նման զօրաւոր ազգային հաստատութիւններ կը մնան հայկական դատին, Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան, հայ ազգի միութեան հակառակ Ռամկավար տարրերուն ձեռքը».

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

— :-: —

Հոկտեմբեր 21ին սկսաւ Մ. Նահանգներու ագարակապաններուն գործադուլը, համաձայն տրուած որոշման. Շարժման կը մասնակցին երկու միլիոն հողագործներ՝ 24 նահանգներէ. Հողագործական նախարարութիւնը կը պատրաստուի փոխ դրամ տալու հողագործներուն, ինչպէս տրուած է բամպակի արտադրիչներուն. Միեւնոյն ատեն կը խորհի աւելցնել ցորենի տուրքը.

«ՎԱՂԸ Ի՞ՆՉ ԳԻՏԻ ՈՒՏԵՆՔ»

Նախագահ Րուզվէլթ նոր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Մենք որ դիկտատոր չունինք մեր երկրին մէջ, պէտք չունինք հինգամեայ կամ տասնամեայ ծրագիրներ կազմելու. Մենք կրնանք դէպի մեր նպատակը երթալ առանց պայմանաժամ որոշելու եւ կարեւոր յառաջդիմութիւններ ըրած ենք արդէն. Հարստութիւնները լաւ չեն բաշխուած այսօր. Առանձնաշնորհեալներու փոքր դասակարգ մը չափէն աւելի հարստութիւն ունի, իսկ բազմաթիւ մարդիկ ամէն փրփուռն կը հարցնեն թէ վաղը ի՞նչ պիտի ուտեն. Դասակարգերը չեն որ շինեցին Մ. Նահանգները, այլ հասարակութիւնը. Պէտք է որ, գործակցութեան նոյն ոգիով, հասնինք հարստութեանց լաւագոյն բաշխման մը. Որով միայն կրնանք անհրաժեշտ ապահովութիւնը տալ երկրին».

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o·o —

10.— ՎԻՊԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

»»»»» · «««««

1920ի ամառն էր. Անամպ օր մը, փողոցի մէջ հող կը մաղէինք, Հայու մը տան ակերակներէն, ես եւ երկու ծանօթական Հայուհիներ, երկու քոյրեր, Մարիամ եւ Սառ. Մէկ ալ տեսնեմ այդ տունէն աղջնակ մը եկաւ իր սափորներով ջուր տանելու.

Ուշադրութիւնս գրաւեց ատոր նմանութիւնը մեր Ապրշումին. Արդեօ՞ք ան էր. Ո՛չ, չէի յուսար որ ան ատեն պատուած ըլլար. Աղջիկը լեցնելով իր ջուրը գնաց, բայց շատ չանցած դարձեալ եկաւ. Հոգիս կ'ալեկոծէր, եւ սկսած էի աշխատակիցներուս պատմել անցուդարձը. Անոնք թելադրեցին անմիջապէս մօտենալ եւ հարց տալ. Այս անգամ մը եւս, կամքս անկախ պատճառով. Գիտէի ինչու համար քարացած էի. Միայն միշտ կը խօսէի Ապրշումի մասին եւ աղջկան վրայ էր ապշահար նայուածքս.

Դարձեալ գնաց ան, մինչ ես այնքան կը տանջուէի. Գիտի խնդրեմ՝ Ջէ, այս անգամ գալուն պէս պիտի հարցնեմ, ինչ կ'ուզէ ըլլայ.

Բարեբախտաբար չուշացաւ եւ այս անգամ դեռ 50 քայլ կար տունին մօտենալու, երբ ձեռքիս գործիքը ձգելով, դէպի իրեն ուղղուեցայ.

Մի ըսէք որ ինք ալ նոյն կրակէն բռնկած ըլլալով կը շարունակէր մէկէ աւելի անգամներ գալ ջուր տանելու.

Երբ տեսաւ իմ շարժումս, կուժերը գետին դրաւ, եւ — «Լեւոն – Լ – ե – ւ – ո – ն» ճչալով հազիւ իրեն քով հասած թեւերուս վրայ ինկաւ կէս ուշաթափ…

Հա, քոյրիկս, ես իմ. Ապրշում, ես մի լար, մի լար.

Ապշած աշխատակիցներս բազմաթիւ անցորդներով շրջապատած էին մեզ եւ կ'արտասուէին մեզի նման.

Իրեն հետ գացի տեսնելու իր բնակած տունը, ու տապա վերադարձայ գործիս.

Շատ չանցած Մարիամ մայրիկը մեկնեցաւ Խարբերդ, իսկ ես փութացի անցնիլ Շէյթանպազար թաղը ուր կը բնակէր հայրենակիցներէս Կուրտօղլու գիւղացի Թագէոս. Քանի մը օր անոր մօտ մնալով, վարձեցի երկու սենեակնոց տուն մը իրեն կողքին, ապա քովս Մըհերի օգնութեամբ գացինք բերելու քոյրիկս Ապրշումը, ազատելու համար ուրիշի ծառայութենէն.

Թէեւ դժկամակեցան, բայց ի վերջոյ տեղի տուին. Երախտագիտութեան արժանի էին այդ մարդիկը, Խոջօգլու Ճպուրը (քաղցէնացի, կաթոլիկ), իր կինը եւ կոշկակար զաւակը Հապիպը, որոնք քոյրիկս ինծի յանձնելու դժկամակութիւնը ծայրայեղութեան տանելով, պատճառ դարձան որ չկարենայինք մեր երախտագիտութեան տուրքը տալ.

Այլեւս քոյրիկս քովս էր ու ես երջանիկ էի. Ամիս մը չէր անցած եւ վարպետ Տօնապետ հետ Ջիֆթէ Խանի դիմաց դարձեալ փուռ մը կը շինէինք, երբ դէմս ելաւ Լենցի Աստուածատուր, չէկ մազերով ու կլոր հաստակով տղայ մը, եւ պատմեց.— Լեւոն, դուն Մըհերի՞ էիր, այնպէս չէ՞. Եղբայր, գործով մը Լեճ գացեր էի. Հոն մնացի Բենիամին, սեւ մազերով, նիհար, բարձրահասակ տղայ մը կայ, որ կատարեալ Թիւրք դարձած է. Նոյնիսկ Հայերուս ներկայութիւն կուտայ, իր պէկին թելադրութեամբ. Բայց երբ իրեն խօսեցայ քու մասին, կը գուշակէր թէ դուն իրեն ազգական եւ համագիւղացին կրնաս ըլլալ. Ահա իր նամակը.

Եւ տալով կարդացի.

— «Անծանօթ հայրենակից Լեւոն, գրաբերս Աստուածատուրէն իմացայ քու գոյութիւնը որ իբրեւ դպիր ծանօթ ես Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ մէջ, մինչ ես կորսնցուցած եմ մայրենի լեզուս. Սակայն կարող եմ գրել ու կարդալ տաճկերէն. Ես Պաղլուայ Սեպրակի տղան եմ, հայրս բանտը մեռաւ 1907ին. Բայց ի՞նչ կ'ըլլար որ հըբաշխով մը դուն ալ քեռի Սարգսի տղան Լեւոնը ըլլայիր որու գոյութեանը մասին տեղեակ եմ, առկէց հինգ տարի առաջ տեսած ըլլալով Հալէպ քաղաքը. Յամենայն դէպս գրէ ինծի ինքնութեանդ մասին ո՛վ որ ալ ըլլաս, կը բաւէ որ Մըհերի ես».

Ալ տարակոյս չկար որ մեր Բենիամինն էր, համագիւղացի. Ազգական եւ զաւակներ, ինծի համար ամէնէն սիրելին գիւղին մէջ, որովհետեւ իրենց տան հետ միասին պտուտի կը ելլէինք եւ չփման մէջ էինք.

Կը մնար ուրեմն կարելին ընել ազատելու համար Բենիամինը Թիւրքերու ձեռքէն. Դժբախտաբար այդ շրջանին քաղաքը զինուորագրութիւն կար եւ ռազմունեցայ յետաձգել նպատակիս իրագործումը. Բայց հազիւ ամիս մը անցած էր, երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ քաղաքին մէջ. Զօրացրուելներու միջոցաւ նամակներ ղրկեցի եւ Բենիամինը եկաւ. Երբ հասած էր քաղաքի առջեւ Տիգրիս գետի եզերքը, զինուորութեան փախէնհոն մնացած եւ իր ուղեկիցներուն հետ ինծի լուր ղրկած էր. Փութացի աւանդորդել, բայց չճանչցայ, իրենց ցեղը թաւամազ ըլլալով ,ինք եւս քան տարեկանին 30 տարեկան մարդու երեւոյթն ունէր, մինչդեռ ես որ իրեն տարեկից էի, դեռ բոլորովին լերկ էի.

Ինք զիս ճանչցաւ. Իրար փաթթուելով տուն եկանք մեծ ուրախութեամբ.

Շուրջ տարի մը ինծի մօտ մնալով, որմնադրութիւն սորվեցաւ, յետոյ բաժանուելով ամուսնացաւ տեղացի կնոջ մը հետ եւ առանձին տուն – տեղ եղաւ.

Ատոր յաջորդեց մեր գիւղացի Պօղիկ անուն տղու մը երեւումը. Ատոր եղբայրն ալ, Յօսէփ, ինծի պէս ազատուած, Քիւրտերու հետ Տիգրանակերտ եկած եւ Խարանճը տալ հասած էր, ուր հովուութիւն կ'ընէր. Բայց Պօղիկը այդպէս չէր ազատուած. Ան 1912ին հօրը հետ երկրէն մեկնած էր աշխարհէ ցաւին համար. Երբ հայրը Պուլկարիա երթալու համար ճամբայ ելած էր, հազիւ Ատանա հասած, չյաջողելով անցնիլ, եւ եկած էր.

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

նանք խուսափիլ կրճատումներէն: Եզրակացնենք թէ կառավարութիւնը ինկաւ: Իր յաջորդը միեւնոյն խնդիրներուն չը՞ պիտի հանդիպի: Արդ, պիտի տապալի՞ր յաջորդը միեւնոյն խնդրին առջեւ, չէ՞ք վախնա՞ր դակիքէն: Եւ եթէ այս վարդապետ ռազմախաղը շարունակուի, չէ՞ք վախնար դաւերը: Եւ եթէ այս ռազմախաղը վերջ ի վերջոյ կարենար իր պաշտօնը: Զգուշացէ՛ք: Լաւ խորհեցէք: Եթէ կ'ուզէք տապալել մեզ, տապալեցէք անմիջապէս: Մենք չենք ուզեր քաշքշել անպատուաբեր գոյութիւն մը: Բայց ես յոյս ունիմ թէ Մենք չենք ուզեր քաշքշել անպատիւ գոյութիւն մը: Բայց ես յոյս ունիմ թէ հանրապետականները պատրաստ են այն ճիգին զոր կը պահանջենք եւ որ ճիգն է ազատութեան »:

Այս ճառին վրայ, Ժիրոտը ընդհատուեցաւ պահ մը: Երբ վերականաւ, համայնավար երեսփոխան Կաշէնի ծրագիր մը ներկայացուց, առաջարկելով բարձրացնել տուրք մը հաստատել տուրքի ենթակայ բոլոր եկամուտներուն վրայ, սկսելով 20,000էն: Տակաւին ուրիշ 12 նոր բանաձեւեր կային: Մէկը կ'առաջարկէր բոլորովին վերցնել 37րդ յօդուածը եւ իր բանաձեւը դնել: Առօր վերջը, Գ. Տալատիէ վստահութեան խնդիր դրաւ: Կէս գիշերը կէս ժամ անցած էր արդէն: Հետզհետէ խօսք առին Գ. Գ. Գլում եւ Բըրնոտէլ, որոնք ընկերվարական խմբակցութեան երկու տարբեր թեւերը կը ներկայացնեն: Յետաքաղաքական ուրիշներ: Ժամը 2ին, քուէարկութեան դրուեցաւ վստահութեան խնդիրը, եւ Տալատիէի դահլիճը ինկաւ 241ի դէմ 329 ձայնով:

Այս առթիւ, կրկին հաստատուեցաւ որ ընկերվարական խմբակցութիւնը խորապէս պառակտուած է:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեկոյ. Ժողովի այս նիստին առթիւ, բազմաթիւ շարժավարներ (շոֆէօր) խռնուած էին խորհրդարանին շրջականները, կառքերու ապակիներուն վրայ փակցնելով հետեւեալ վերտառութիւնները.—

— Սղութիւն, Գործազրկութիւն, Թշուառութիւն:

Ուրիշ ցուցարարներ ալ համախմբուած էին ամէն կողմէ, բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, ամուր շղթաներ կազմելով: Քոնքորտի կամուրջը անանցանելի դարձած էր ոստիկանական ինքնաշարժներով: Ոստիկանները անխնայ եւ կը մղէին բազմութիւնը, որուն մէջ կարեւոր մաս մը կը կազմէին կիները: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 184 շարժավարներ: Ձերբակալուեցաւ նաեւ հարկատուներու Դաշնակցութեան ընդհ. պատուիրակը, իր հետեւորդներով:

Նախագահ Րուզվէլթի նոր ծրագիրը

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՏՈԼԱՐԸ

ՇԱՆՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Նախագահ Րուզվէլթ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի օր, խօսքն ուղղելով ամերիկեան ժողովուրդին եւ մասնաւորապէս շեշտելով.

— « Մ. Նահանգներու ժողովուրդը պէտք է հաստատապէս իր ձեռքն առնէ տոլարին ոսկի արժէքը հակակշռելու հոգը:

Նախագահը պարզելով իր վարչութեան օրով ձեռք բերուած արդիւնքները, յայտարարեց թէ 12 — 13 միլիոն գործազուրկներէն 4,000,000 հոգի գործ գտած են: «Կառավարութիւնը պետական շուկայ մը պիտի հաստատէ ոսկիին համար: Տոլարին նոր գինը պիտի որոշուի գիներու մակարդակին վերահաստատումէն յետոյ: Երբ որ պէտք ըլլայ, ոսկի պիտի ծախենք համաշխարհային շուկային կամ պիտի գնենք »:

Նախագահին յայտարարութենէն կը հետեւի թէ յետաձգուած է տոլարը ամրացնելու խնդիրը: Իր ծրագրով, պիտի հաստատուի տոլար մը, որուն գնելու կարողութիւնը չպիտի փոխուի, բայց ոսկի արժէքը կախում պիտի ունենայ դէպքերու ընթացքէն: Այս նպատակին հասնելու համար, Ամերիկա ոսկի պիտի գնէ կամ պիտի ծախէ, հակակշիռ մը ի գործ դնելով փոխանակութեան սակերուն վրայ:

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Վալանսի Օր. Տիգրանուհի Տուրպալեանի միջոցաւ ստացած է 691 ֆրանք, իբր հասոյթ Վալանսի եւ Ռոմանի մէջ ի նպաստ իր վարժարաններուն սարքուած հանդէսներուն, որոնց կազմակերպութեան նախաձեռնութիւնը առանձնած են յարգելի օրիորդներ նաեւ պարոններ՝ Լեւոն Սարգիսեան եւ Տիգրան Լուսինեան, ինչպէս նաեւ վարժարանի աւարտականներէն Օր. Ազնիւ Փիլիկեան:

×

Ողբացեալ Այրի Տիկ. Հրանոյշ Թոփալեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տիկ. Արտեմ Թոփալեան, Գ. Վաղարշակ Թոփալեան եւ Տէր եւ Տիկ. Բերք նուիրած են վարժարանին 100ական ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի: (գնից)

«Համազգային»ը

Այս Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ նիստը նախագահութեամբ Գ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ շրջաններու ձեռ բոլոր ներկայացուցիչներուն:
Հրաւէր ստացող անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ:
Համազգայինի Փարիզի վարչութիւն

Հանդէս - Տօնածառ

ՖՐ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Յունուար 7ին Անկէնի մէջ
Նկատի ունենալ այս Թուականը:

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ.
Հ. Դ.

ԱՆՐԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» ենթակոմիտէի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէզոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՈՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս Թուականը:

Պարահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Նոյեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
8, Rue Jean Goujonի շքեղ սրահին մէջ: Մեթրօ՝ Շան զ'Էլիզէ:
Օրքեսթրը՝ PESANTI Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:
Մուտք կիներու՝ 8 ֆրանք, այրերու՝ 10 ֆրանք:
Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՐԵՐ ՔՕՂՔԷՆ (Գ. Գեղարքունի) 10 ֆր.: ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ (Նարդունի) 15 ֆր.: ՇԱՔԷ, Արեւելեան Իշխանուհին 20: Ծաղր. Է Մարիա-Ռեմարք 20: ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, տպգր. Աթէնք, 1932, 636 էջ, կազմեալ 30 ֆրանք: ՋՈՒՅ ՈՃԻՐՆԵՐ, կազմ. 10 ֆր.: ՄԻԱՁԱՅՆԱԳԷՏ, Բ. տպգր. կազմ. 25 ֆր.: ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ (Գ. Քամիպա) 6 ֆր.: Մայիսան Նովա 6 ֆր.: Զրոյց Պարսկահայ բարեկամիս հետ (Լ. Մեսրոպ) 5 ֆր.: կոռպերացիա (Վ. Տոտոմեանց) 10 ֆր.: Թէոֆանօ 25 ֆր.: Վօսփորի Գաղտնիքը 30 ֆր.: Հայաստանի Աշխարհագրութիւն (Պալէսեան) 10 ֆր.: Իմաստութեան քառեակներ (Ա. Ձ.) 5 ֆր.: Մանկական Աշխարհ (Մարգպետ) 5 ֆր.: Ութ հէքեաթներ (Ա. Ձ.) 5 ֆր.: Սովին աղջիկը 5 ֆր.: Թալիսման 5 ֆր.: Պարտուածներ՝ (Ա. Աճարոնեան) 10 ֆրանք:
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— ՎԱՀԱԳԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ (Ա. Բիւրատ) 5 ֆր.: ՔՈՐՐԱՏՕ 8 ֆր.: ԱՆՈՒՇ, ծայլ. օպէրեթ 5 ֆր. եւայլն:
Պահանջել մեր ընդարձակ ցուցակը:
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, rue Mr. le Prince, Փարիզ (5), ուր կը գտնէք Հայաստանի բոլոր գրական ու գեղարուեստական հրատարակութիւնները.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԻՔՍԻԿԱՑԻՆ

Բոլոր հնարքներս փորձեցի: Ինքզինքս գերազանցեցի: Բայց ճաչը վերջանալուն ոտքի ելաւ, եւ գիշեր բարի մաղթեց ինծի:

Հարցուցի թէ ի՞նչ պատահեցաւ: Ըսաւ թէ խոստացած էր Թոյլ տալ որ մեկնի եւ խօսքիս վստահած էր: Բողոքեցի, արամաբանեցի, մռմռացի, բարկացայ: Ոչ մէկ օգուտ: Ինչ որ կրցայ ստանալ, այն էր թէ յաջորդ օրն ալ պիտի գար հետս ճաշելու, միեւնոյն պայմաններով:

Ծիծաղելի պիտի գտնէք զիս. դպրոցականի մը պէս կը թրթռայի: Ծօթը օր չարունակ, հազար տարօ վճարեցի իր սեւ աչքերուն առջեւ ճաշելու հաճոյքին համար:

Ամէն գիշեր իրեն կը սպասէի, թրթռուն, դողալով ինչպէս նորընծայ ցլամարտիկ մը իր առաջին ցլամարտին, եւ ամէն գիշեր, աւելի գրգռիչ, կը խնդար վրաս, խենդեցնելով զիս: Բոլորովին կորսնցուցի գլուխս: Երբեք չեմ սիրած այդպէս, ոչ առաջ, ոչ վերջը: Այլեւս չէի կրնար ուրիշ բանի մասին մտածել, ինքզինքէս ելած էի: Կուսքի մը պէս կը պաշտէի հայրենիքս: Մենք հայրենասէրներու պզտիկ խմբակ մը կազմած էինք, որոշելով այլեւս չհանդուրժել այն տարկութեան որուն մէջ կ'ապրէինք: Ուրիշներն էին որ կը գրաւէին բոլոր լաւ տեղերը, մենք ուրիշ բանի չէինք ծառայեր եթէ ոչ տուրքեր վճարելու խանութպաններու պէս, թշնամանք թշնամանքի վրայ կը կրէինք: Դրամը եւ զոհողութիւնները չէին պակսեր:

Մեր ծրագիրները որոշուած էին եւ ժամը եկած էր փորձելու մեծ արկածախնդրութիւնը: Շատ մը գործեր ունէի կատարելիք, ժողովներ եւ գաղտնի հաւաքոյթներ, ռազմամթերք հայթայթել, հրամաններ տալ: Այնքան մարթիս մէջ մտած էր այդ բոցը, որ այլեւս ոչ մէկ բանով կը զբաղէի:

Թերեւս կը կարծէք թէ բարկացած էր իրեն՝ զիս անմիտի մը տեղ դրած ըլլալուն համար, ինծի պէս մէկը որ չէր գիտեր զրկուիլ ամենափոքր քմայքէն: Չէի կրնար երեւակայել թէ իմ ցանկութիւնս գրգռելու համար էր որ կը մերժէր: Պարզապէս կը կարծէի թէ, ինչպէս ինքն ալ կ'ըսէր, տեղի պիտի տայ այն օրը երբ սիրէ զիս:

Ինծի կը մնար արժանանալ այդ բանին եւ կը սպասէի համակերպութեամբ: Այս տեսակ տարփանք մը վերջ ի վերջոյ պիտի վարակէր զինքը, ինչպէս մարգագետին կրակը որ կը լափէ իր շուրջին եղած ամէն բան: Եւ վերջապէս, վերջապէս խոստովանեցաւ թէ կը սիրէր զիս: Այնքան յուզուեցայ որ, կարծեցի թէ կոնակի վրայ պիտի իյնամ ու մեռնիմ:

Ո՜հ, ի՜նչ յափշտակութիւն, ի՜նչ ցնորք: Բոլոր ունեցածս պիտի տայի իրեն: Պիտի խլէի երկնքի աստղերը, իր մազերը զարդարելու համար: Կը մտածէի թէ ի՞նչպէս պիտի յայտնէի իրեն սիրոյս ուժգնութիւնը: Անկարելին կ'ուզէի ընել, անհնարելին, ինքզինքս տալ, հոգիս, պատիւս բոլորը, ինչ որ ունէի եւ ինչ որ էի: Եւ այդ գիշեր, երբ թեւերուս մէջ կը հանգչէր, խօսեցայ իրեն մեր դաւադրութեան մասին եւ բոլոր անոնց մասին որ պիտի կատարէին զայն: Անմիջապէս զգացի որ ուշադրութիւնը սրուեց իր մարմինը, զիտեցի, առանց անմիջապէս հասկնալու, որ արտեւանունքը կը շարժէր, ձեռքը որով կը շոյէր դէմքս, շորցաւ եւ սառեցաւ:

Կասկած մը ծնաւ մէջս: Ես մտքէն յանկարծ թուղթերը միտքս ինկան, Սէր, եւ թուխ կին մը, վտանգ, դաւաճանութիւն եւ մահ: Երեք անգամ նոյն բանը ըսած էին թուղթերը եւ ես չէի զգուշացած: Այնպէս ցոյց տուի թէ բան մը չէի նշմարած: Սրտիս վրայ կծկուեցաւ հասկնալով թէ բոլոր այս բաները վախ կը պատճառէին իրեն եւ հարցուց ինծի թէ այս ինչը եւ այն ինչը խառնուա՞ծ են այդ գործին: Պատասխանեցի: Կ'ուզէի վստահ ըլլալ թէ չեմ սխալիր: Մէկը միւսէն ետեւ, դժոխային խորամանկութիւնով մը, համբոյրներու միջոցաւ, յետին մանրամասնութիւնները քաղեց ինձմէ: Կասկած չկար, Լուսնուհին էր, այս մասին այնքան վստահ էի որքան այժմ ձեզ տեսնելուս:

Նախագահին կողմէ զրկուած էր որպէսզի հրապուրէ զիս իր կախարդական հրապոյրներով եւ այժմ բոլոր դաւադիրներուս տիրացած էր: Մեր կեանքերը իր ձեռքն էին: Եթէ այդ սենեակէն ողջ դուրս ելլէր, քառորդ ժամ վերջը բոլորս ալ հրացանի բռնուած էինք: Եւ կը սիրէի զինքը, կը սիրէ՜ի... օհ, բառերով կարելի չէ բացատրել սիրոս այրող այդ զգացումը: Այդ սարսափին, սէրը տառապանք է այլեւս, բայց դժբախտաբար տառապանք մը որ վեր է բոլոր վայելքներէն: Այդ՝ աստուածային անձկութիւնն է որու մասին կը խօսին Սուրբերը, երբ յափշտակութեան մէջ կ'իյնան: Գիտէի թէ պէտք չէ ողջ բաժնուի ինծմէ եւ կը վախնայի որ եթէ սպասէի քաջութիւնս պիտի պակսէր:

— Կարծես քունս կուգայ, ըսաւ:

— Քնացիր, սատորակս, պատասխանեցի:

— Հոգիս, մրմնջեց: Այս եղաւ իր վերջին խօսքը եւ հասուն խաղողի մը պէս իջան իր կապտորակ ծանր արտեւանունքները: Եւ շուտով կուրծքիս դէմ իր կուրծքին կանոնաւոր շարժումէն հասկցայ թէ կը քնանար:

«Կ'երթանէք, կը սիրէի, աշխարհի վրայ ոչ մէկ բանի փոխարէն չէի կրնար տեսնել իր տառապանքը, Լուսնուհին էր այս, բայց իմ պաշտածս հրամայէր ինծի խնայել իրեն սարսափանին սարսափը: Զարմանալի բան, չէի բարկացած իրեն: Կը պաշտէի զինքը, չէի կրնար: Կը զգայի միայն որ հոգիս համակուած է սարսափով:

Ներձ, խեղճ, երախայ: Մեղմօրէն իր երեսին տակ սահեցուցի, ձախ թեւս պառկած էր, եւ ձեռքիս վրայ կը փռեցայ: Առաւոտ իմ յինչ դեղեցիկ գլուխս դարձուցի դանակը բռնած ժամս իր ձիւնի պէս սպիտակ կուրծքը մխելու համար: Առանց արթննալու քունէն մահ անցաւ »:

Ընդմիջեց եւ մտայլ նայուածքը ուղղեց չորս թուղթերուն զորս զարձուցած:

— Թուղթերը ըսին: Ինչու չհաւտացի: Ալ չեմ ուզեր խաղալ: Վերցուցէք կը պատճառեն ինծի:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

26 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2527

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սխա՞լ է ըսել թէ՝ Ֆրանսան ալ կը տառապի վարչաձեւի տագնապէն։

Դահլիճներու անկումը սովորական բան է այս երկրին մէջ։ Այդ. ինչ որ տեղի կ'ունենայ վերջին տարիներու ընթացքին, [illegible] հանգամանքն ունի։

Մէկ խօսքով, աջի եւ ձախի պայքարն է որ կը սաստկանայ [illegible], անելի մը մատնելով կառավարական մեքենան։

Գ. Տալատիէն ալ ինկաւ ելմտացոյցի վիճաբանութեան առ[illegible] ինչպէս շարք մը իր նախորդներէն։ Արդ, ինչ որ ելմտական [illegible] կը կոչուի, ոչ միայն տնտեսական է, այլ եւ ընկերային։

Ֆրանսան, որքան ալ բախտաւոր եւ հարուստ, չէր կրնար ա[illegible] մնալ համաշխարհային տագնապին ցնցումներէն։

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, երկիրը խորապէս կը [illegible] աշխատանքի պակասէն եւ առեւտրական շարժումի դան[illegible]թենէն։ Հիմնովին խախտած է առեւտրական կշիռը։ Ներածումներու գումարը միլիոններով կը գերազանցէ արտածումներու [illegible]։

Մեծն Բրիտանիան, որ հարուստ յաճախորդ մըն էր, չափա[illegible] անհամեմատելիօրէն իր գնումները, [illegible] անկումէն յե[illegible]։ Ամբողջ շրջաններ, [illegible] արտադրութեան բազմաթիւ [illegible] եւ տուներ անգործութեան դատապարտուեցան, [illegible] այս պատճառով։ Նոյն իսկ հողագործութիւնը ազդուած է, [illegible] Անգլիա կ'ուզէ գոհանալ մայր երկրին կամ գաղթա[illegible] գետնախնձորով եւ բանջարեղէններով։

[illegible] հարուած մը տուին նաեւ Մ. Նահանգները։

Ֆրանսայի արտադրիչները մեծ յոյսեր կապած էին «Թագ»ե[illegible]։ Եւ սակայն, խմելու իրաւունքը հազիւ վերա[illegible], ամերիկեան կառավարութիւնը խիստ միջոցներ [illegible], որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ ըմպելի ներած[illegible] եւ Ֆրանսայի այգեգործութիւնը, որ կենսական կարեւոր [illegible] մըն էր, նոյնպէս կը տառապի այս կարգադրութենէն եւ [illegible] սահմանափակումներէ։

Դեռ վերջերս էր որ, «գինետօն» մը հաստատուեցաւ հողա[illegible] նախարարին նախագահութեամբ, Ֆրանսական գինին [illegible]ելու եւ տարածելու համար։ «Խմեցէք եւ տարածեցէք»…

Մէկ խօսքով, եկամուտները պակսած են աննախընթաց հա[illegible]թեամբ, խախտելով երկրին տնտեսութիւնը եւ հետեւա[illegible] ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը։

Անցեալ տարի, 12—16 միլիառ կը հաշուէին ելմտացոյցին [illegible]։ Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնելով, նոյն իսկ վճարկա[illegible] սարքելով, հազիւ յաջողեցան ելք մը գտնել։

Իսկ 1934ի ելմտացոյցը նորէն բաց կը ներկայացնէ,— 7,118 միլիոն ֆրանք, որուն դիմաց Տալատիէի դահլիճը թուղթի վրայ [illegible] էր 5,424 միլիոն։ Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնաժողովը մերժեց կարգ մը առաջարկներ, նախատեսուած եկամուտը [illegible] 4,777 միլիոնի։

Բայց բարեփոխուած ելմտացոյցն իսկ չկրցաւ փրկել դահլիճը, որ տապալեցաւ վիճերանց, հակառակ Գ. Տալատիէի պերճ[illegible] կոչերուն։ Եւ այս՝ այնպիսի ժամանակ մը երբ չափազանց [illegible] է միջազգային կացութիւնը, մանաւանդ Ֆրանսայի [illegible]։

Հակառակ բոլոր նեղութեանց, Ֆրանսան անճար չէ ելմտա[illegible] հաւասարակշռելու համար։

Բուն տագնապը հոգեբանական է։ Հասոյթի, տեսակէտի, ըն[illegible] դաւանանքի խնդիր։

Տալատիէի դահլիճին գլուխը կերաւ ելմտացոյցի 37րդ յօդուածը, որ կ'առաջարկէր հարիւրին 6 բացառիկ տուրք մը հաստա[illegible] պետական պաշտօնեաներու եւ հանգստեան թոշակաւորներու [illegible], ինչպէս եւ անհատական հաստատուն եկամուտներ[illegible] վրայ։

Ելմտական յանձնաժողովը մերժեց նոր տուրքի ենթարկել [illegible] եկամուտները, իսկ միւսներուն համար առաջարկեց [illegible] տուրք մը հաստատել։

Մթնոլորտը չատոնց թունաւորուած էր։ Երբ հրատարակուեցան ելմտացոյցի օրինագիծները, քաղքենի – դրամատիրական թերթերը սկսան ահազանգ հնչեցնել, գրգռելով մեծ ա[illegible] եւ գործատէրները։ Զախակողմեան մամուլն ալ, իր կարգին, ուժգնօրէն կ'ըմբոստանար պաշտօնեաներու թոշակ[illegible] կրճատման դէմ։

Այնպէս որ, երբ վիճաբանութիւնները սկսան, դիրքերը ճշդուած էին արդէն։ Գ. Տալատիէ եւ իր նախարարները մէկ ժողո[illegible] միւսը կը վազէին, գլուխ գլխի խօսակցութիւններ կը սարքէին [illegible] մէջ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։

Բոլոր ջանքերն անցան ապարդիւն. որովհետեւ, ընկերային [illegible]ները էին որ ուժգնօրէն կը զարնուէին իրարու։

— «Նոր տո՞ւրք, համաձայն ենք, բայց առէք ոչ թէ 15,000 տարեկանոց [illegible] պաշտօնեաներէն, այլ հարուստներէն։ Կամ ա[illegible] ինքնավար հաստատութենէ մը, Գլխավճարի Սնտուկէն, որ [illegible] միլիոն 853 միլիոն ֆրանք շահած է այս տարի։ Այդ սնտուկը երկու միլիոնի պահեստ մը ունի Պանք տը Ֆրանսի մէջ։ Կ'ուզէք փօթորկի՞ մտնել [illegible]. մէկ միլիառ 800 ֆրանքի գումար մը կրճատելով պաշտօնեաներէն»…

Այս էր առաջին հարուածը, որ տրուեցաւ ընկերվարականի [illegible] բերնով։ Եւ այդ երեսփոխանը «չանթած» կոչեց Փրանքի փր[illegible]թեան անունով բարձրացած վայնասունը։

Ինչ խօսք որ աւելի առաջ գացին համայնավարները։ Իսկ ա[illegible] տարրերը, որոնք արդէն դժգոհ էին Տալատիէի ա[illegible] դահլիճէն, ճակատը ճեղքեցին ուրիշ ուղղութեամբ, [illegible] առաջ տապալելու համար զայն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՆԻՐ ՀԱՑՆ ՈՒ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ

»»»·«««

Հայ գրագէ՛տը… մեր ժողովուրդին ամէնէն լքուած ու ամէնէն դժբախտ դասակարգին ներկայացուցիչը։

Ինքն է որ մեզի ըսել կուտայ.

— Քաղաքակրթուած ժողովուրդ ենք, գիր ունինք, գրականութիւն ունինք։

Իրմով կ'ապրի մեր մեծասքանչ լեզուն, բայց այդ լեզուն չապրեցներ զինքը։

Մշակոյթի օր, Արուեստի օր, Երգի օր… Ինչո՞ւ… որպէսզի խնդա՞նք մեր քաղաքակրթութիւնը վառ պահողներուն վրայ, որպէսզի յաւերժացնե՞նք անոնց անօթութիւնը, որպէսզի օտա՞ր խաբենք…

Նայեցէ՛ք սա ցանկին ու տեսէ՛ք թէ ինչ հարստութիւն կը ձգեն եւրոպացի գրագէտները՝ զերեզման իջնելէ առաջ.—

Ճօրճ Մօր	75,000	ստեռլին
Քրիստոֆըր Պէնսըն	112,000	»
Արէնըլ Ուէյմըն	100,00	»
Չարլզ Տիքընս	80,000	»
Չարլզ Կարվիս	71,000	»
Էնթընի Թրոլոփ	20,000	»
Միս Պրէտըն	68,000	»
Րայտըր Հակարտ	61.000	»
Ճ. Ա. Հէնթի	32,000	»
Մարի Քորէլի	24,000	»
Ուիլիըմ Լաք	24.000	»
Վիքթոր Հիւկօ	300,000	»
Էտմոն Րօսթան	250,000	»
Ճօն Կալզուըրտի	88,000	»

Եւ դեռ ուրիշներ։ Անգլիացի երիտասարդ հեղինակ մը որ միանգամայն բանաստեղծ է, բժիշկ եւ դերասան, իր չորս բըմերգները շարժանկարի վերածել տալով ստացած է 100,000 ստեռլին… Լոյտ Ճօրճ իր «Յիշատակներ»ուն իրաւունքը ծախեց 25,000 ստեռլինի, իսկ քանի մը տարի առաջ ամերիկեան թերթ մը ստացաւ 40,000 ոսկի՝ յօդուածաշարքի մը համար։ Ուինսթըն Չըրչիլ գիրք մը գրեց վերջերս… 20,000 ստեռլինի փոխարէն։ Հայազգի Մայքլ Արլէնի համար կ'ըսեն թէ ունի առնուազն 100.000 ոսկի, դղեակ մը՝ Քաննի մէջ, Րօլզ – Րոյս ինքնաշարժով կը պտտի ու կը ճաշէ Րիցի մէջ — երբ Փարիզ է։

Ցիշե՞նք դեռ, շարժանկարի դերասան – դերասանուհիներուն ստացած գումարները։ Հօլիւտի մէջ հռչակաւոր դէմքերը կը ստանան շաբաթական 1000էն 3000 ոսկի։ Մօրիս Շըվալիէն իր հասակը ցոյց տուաւ Լոնտոնի մէջ 15 օր եւ առաւ 10.000 ստեռլին. Կրէյսի Ֆիլտս՝ Անգլիացի դերասանուհին շաբաթական 5000 ոսկիէն պակաս չաշխատիր… Ուրիշ մը 30.000 պիտի շահի երեք ամսուան աշխատութեան մը համար…

Այսքանն ալ կը բաւէ, ողբալու համար մեր գրականութեան ու արուեստի մարդոց վրայ։ Անշուշտ պահելով բոլոր համեմատութիւնները։

Ամէնէն « վարպետորդի » գրագէտը, այսինքն այն որ առեւտրական ջիղ ունի եւ խանութպանի հաշիւ կ'ընէ, իր հեղինակութենէն կը շահի… 1000 ֆրանք, 2000, առ առաւելն 5000։

Հայ նկարիչը կը նկարէ «յանուն արուեստի», բանաստեղծը կը գրէ իր հոգին — ո՛չ թէ փորը — կշտացնելու համար, դերասանը կը խաղայ, որովհետեւ « մուսան » այդպէս պատուիրած է իրեն

Ու երբ «ազգին գրագէտը » կը մեռնի, իր ետեւը կը ձգէ այրի մը, երկրոտ վերարկու մը, փոշոտ գրադարան մը — որուն պարունակութեան մեծ մասը իրը չէ — եւ քանի մը հազար փրանք… պարտք։

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԲՈՒՌՆ ՃԱՌԸ ՎԵՐՍԱՅԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

«ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ 440 ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ ԿԸ ՃԱԽՃԱԽԵՆ ՄԵԶ»

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՈՐՈ՞Ի ԴԷՄ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԵՆ…

Ատոլֆ Հիթլէր հոկտ. 24ին բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պերլինի մէջ, Վերսայլի դաշնագրին դէմ։ Գերմանիոյ բոլոր մասերուն մէջ միլիոնաւոր քաղաքացիներ կը լսէին ճառը, շնորհիւ ձայնասփիւռ գործիքներու։

Ներկայ կացութեան մէջ, մասնաւոր նշանակութիւն ունի այս ճառը, որովհետեւ շեշտակի կը շօշափէ բոլոր վիճելի խնդիրները։ Իրմէ առաջ խօսք առաւ Տոքթ. Կէօպէլս, պրոպականտի նախարարը, մասնաւորապէս շեշտելով թէ՝ 15 տարուան անձնատուութենէ մը յետոյ, գերման ժողովուրդը այժմ կը պահանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն եւ խաղաղութիւն։

Ահաւասիկ Հիթլէրի ճառին գլխաւոր մասերը.

— « Ինչո՞ւ այսպէս ըրինք, որովհետեւ ուրիշ միջոց չկար, որովհետեւ իրաւունքներու հաւասարութիւն կ'ուզենք, որովհետեւ ապրիլ կ'ուզենք։ Մեր դժբախտութիւնն այն է որ պարտուեցանք։ Բայց, մենք անպատիւ չեղանք, մենք մեզ պաշտպանեցինք մինչեւ մեր ուժերուն վերջին սահմանը։ Մենք անձնատուր եղանք միայն այն ատեն երբ երաշխաւորութիւններ տրուեցան մեզի։ Յաղթականները չեն կրնար պահանջել որ պարտուած ժողովուրդը յաւիտենապէս երկրորդ կարգի ժողովուրդ մը մնայ։

Ավելնը մեր գլուխը կը ցաւէ երբ կը խորհինք Վերսայլի դաշնագրի մասին։ Անոր 440 յօդուածները կը ճախճախեն մեզ, եւ սակայն մենք ունինք Ֆրանքֆորթի դաշնագրին օրինակը (1870)։ Ամբողջ աշխարհ գոնէ գիտէ թէ ո՛ր կողմն է յանցանքը։ Ամէնքն ալ գիտեն թէ ո՛վ էր բուն յանցաւորը։ Եւ ի՞նչ պարտադրուեցաւ Ֆրանսայի, իբրեւ պայման հաշտութեան։ Ֆրանսան կրցաւ երեք տարիէն վճարել հատուցումը։ Ֆրանսայէն առին միայն հողամաս մը որ նախապէս Գերմանիոյ պատկանած էր, բայց չառին պատիւը, չնարստահարեցին, ոչ ալ բանակը փճացուցին։ Ֆրանքֆուրթի հաշտութիւնը կարելի չէ բաղդատել Վերսայլի դաշնագրին հետ։ Հատուցումները ուրիշ նպատակ չունէին եթէ ոչ սպառել Գերմանիան։ Աշխարհի մէջ կենսուա՞ծ է հաշտութիւն մը որ չորրորդ յաղթականներուն վճարելի տուգանքը։ Բոլոր կարելի թիւերը մէջտեղ դրին, մէկ միլիառէն մինչեւ 200 միլիառ։ Ստորագրուեցան պայմանագիրներ որոնք չպիտի կրնային գործադրուիլ, անոնք գիտէին թէ յաղթականները եւ թէ պարտեալները։ Ասոր արդիւնքը ուզեց որ այս ռնիրները պատժուին։ Բոլորն ալ, յաղթական թէ պարտեալ, հաւասարապէս դժբախտացան։ Կարելի՞ է աշխարհը վերաշինել ատելութեան սկզբունքի մը վրայ։ Վերսայլի հաշտութիւնը, որ անտանելի է 15 տարիէ ի վեր որ կը տեւէ, կը սպառնայ կործանել աշխարհը։

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

« Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ ալ գործեցին քաղաքական յիմարութիւն մը,— Տանցիկի Միջանցքը։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Հարկ է լուծման մը յանգիլ օր մը։ Եւրոպայի մէջ կան Լեհեր եւ Գերմաններ։ Մենք դրացիներ ենք եւ անկարելի է քարտէսէն ջնջել միլիոնաւոր Գերմանները եւ միլիոնաւոր Լեհերը։ Մենք կողք կողքի պիտի ապրինք։ Ինչո՞ւ այդպիսի կռուախնձոր կը ձգեն մեր միջեւ։ Կարելի էր այս բոլորին առաջքը առնել. ինչո՞ւ չըրին. որովհետեւ ուզեցին մշտնջենաւորել ատելութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« Սուտ է թէ միւս ազգերը կը վախնան Գերմանիայէն։ Ատիկա չափազանց մեծ պատիւ պիտի ըլլար մեզի համար։ Կը հասկնանք որ Ֆրանսա նախընտրէ 2000 թնդանօթ ունենալ փոխան հազարի, 5000 փոխան 2000ի, եւ տասը հազար՝ փոխան 5000ի, բայց, որո՞ւ դէմ արձակել կ'ուզեն այս թնդանօթները։ Միայն եւ միայն մեզի՞ դէմ ուղղուած են, որովհետեւ միայն մենք ենք որ կը սպառնանք աշխարհի խաղաղութեան… կրնաք թնդանօթներն արձակել, հազարով, հինգ հազարով թէ տասը հազարով արձակեր էք, մեզի համար միեւնոյնն է։ Մեր դէմ չէ, մեր հրշէջներուն, մեր դպրոցներուն կամ մեր փրկութեան բանակին դէմ կրնաք գործածել այդ զէնքերը։ Դուք ունիք թնդանօթներ որ կրնան կրակ տեղալ հազար քիլոմէթրի վրայ։ Պէտք չունինք այդքան հեռուն արձակելու, որովհետեւ կրնաք մեր տունը մտնել ինչպէս որ ուզէք։ Արդէն մեր դիմացն ունինք 80 սուզանաւ, կը կարծէք թէ չի՞ բաւեր։ Մենք չէինք գիտեր թէ արժանի ենք այդքան ուշադրութեան։ Ոչ. մենք չենք խաբուիր։ Այս բոլորին պատճառը այն է որ միւսները չեն ուզեր զինաթափ ըլլալ, տար համար մէջտեղ դրած են գերմանական վտանգը։ (Ցատկապէս Ֆրանսայի ուղղելով խօսքը).— Մենք ամրացուցած ենք մեր կառավարութիւնը, եւ ճիշդ ատով կը տարբերինք ուրիշ կարգ մը ազգերէ։ Մեր մէջ չկայ այն երեւոյթը որ կառավարութիւն մը իրիկուընէ չգիտնայ թէ յաջորդ առտու ո՞ղջ է։ Մենք քաջութիւնն ունինք ժողովուրդին պարտադրելու այն ինչ որ կրնայ տանիլ, նաեւ այն ինչ որ պարտի տանիլ։ Մենք իշխանութեան գլուխ ենք երկար ատենի համար։ Մեր յեղափոխութիւնը 50 զոհէն աւելի չէ տուած։ Եւ այդ զոհերը սրիկաներ էին։ Վերսայլէն ի վեր, ամէն տարի քսան հազար հոգի անձնասպան կ'ըլլայ Գերմանիոյ մէջ»։

Հիթլէր, խորապէս յուզուած եւ ձայնը մարած, յետոյ ձաղկեց համայնավարութիւնը։ « Երբեք թշուառութիւնը այնքան խոր չէ եղած Ռուսիոյ մէջ որքան այսօր։ Միլիոններով կը հաշուեն սովամահ Ռուսերուն թիւը »։

Եւ այս առթիւ փառաբանեց իր հաստատած իշխանութեան բարիքները, բացատրեց թէ իրենց վայրագութիւնները ոչինչ են այն բարբարոսութեանց քով որ գործուեցան Անգլիոյ եւ Իրլանտայի մէջ կամ Ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանին։ Ետքոյ խստօրէն դատապարտեց գերման փախստականները, « ազգին մուրը » կոչելով զանոնք։ Ու կրկին եւ կրկին պահանջեց հաւասարութիւն.

— « Ֆրանսան վտանգուա՞ծ կը զգայ ինքզինքը. Մենք հաշտութեան ձեռք կ'երկարենք. Մենք ուրիշ բան չենք ուզեր եթէ ոչ պաշտպանել մեր պատիւը եւ կը մերժենք դառնալ վատերու ազգ մը »։

Իբրեւ վերջաբան, սլաքներ արձակեց նաեւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դէմ, եւ հրաւիրեց ժողովուրդը միաձայն քուէարկութեամբ վաւերացնել կառավարութեան քաղաքականութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Շահը Թաւրիզի մէջ

— o —

ԹԱՒՐԻԶ, 14 հոկտ. (*Ցառաջ*).— Հոկտ. 9ին Թաւրիզ ժամանեց Ն. Կ. Մ. Ռըզա Շահ Փէհլեւին։ Նրան ուղեկցում էին Ջաֆար Ղուլի խան Ասատը, Շուքռիր Միւլքը, Ամիր Նիզամը, եւ Ամիր Ալամը։ Շահը Թէհրանից մեկնած էր Արդեբիլ եւ ապա Միշկինի շրջանով՝ Ահարով եկած է Թաւրիզ։

Ամբողջ երկու շաբաթ էր Թաւրիզի կառավարական (թէ զինուորական եւ թէ քաղաքային) կազմը պատրաստութիւնների մէջ էր հանդիսաւոր ընդունելու Ն. Կ. Մեծութիւնը։

Նախ քան Թաւրիզ ժամանումը, Թէհրանից եկած էին Ատրպատականի պատգամաւորները՝ Տարշչի, Սեզաթել, Իսլամի եւ Իմամի, որոշ կարգադրութիւններ անելու։ Երբ Շահը ժամանեց Թաւրիզ, նրանք անցան իրենց շրջանները՝ Ուրմիա, Սալմաստ, պատշաճ ընդունելութեան պատրաստութիւններ տեսնելու։ Հոկտ. 10ին Թաւրիզի կրօնաւորները, հիմնարկութիւնների վարիչները եւ վաճառականութեան ներկայացուցիչները Ատրպատականի նահանգապետի առաջնորդութեամբ ներկայացան Շահին։

Ցաջորդ առաւօտ Շահը այցելեց «Շիրօ Խուրշիտ»ի եւ զինուորական հիւանդանոցները, իսկ կէսօրից յետոյ այցելեց «Խօսրովի» կարի գործարանը եւ խրախուսեց գործարանի վարիչներին։ Հոկտ. 12ին Շահը ներկայ եղաւ քաղաքից դուրս 3 կիլոմեդրի վրայ կազմակերպուած ձիարշաւին։ Վերադարձին Գիւլիստան այգու մօտից սկսած մինչեւ Ալագափի Փէհլեւի խիաբանի երկայնքին երկսեռ հասարակութիւնը ծափերով դիմաւորեց վեհապետը։ Պէտք է յիշատակել, որ շնորհիւ Ատրպատականի ոստիկանապետի ձեռք առած կտրուկ միջոցների, կարգապահութիւնը օրինակելի էր։ Ամէն 25 քայլի վրայ ոստիկաններ էին կանգնած։

Հոկտ. 13ին Շահը մեկնեց շրջանները։

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— :-: —

Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ 3,600,000 գործազուրկներ գործ գտած են մարտէն մինչեւ սեպտեմբեր, բայց դեռ 10 միլիոն 89 հազար հոգի անգործ են։ Օգոստոսին եւ սեպտեմբերին, իւրաքանչիւր ամսու գործ գտած են միջին հաշուով 850,000 հոգի, ինչ որ կը նշանակէ թէ բարերար արդիւնք ունեցած է աշխատանքի ժամերու կրճատումը։ Իր կարծիքով, պէտք է ալ աւելի կրճատել աշխատանքի ժամերը։ Մարտէն սեպտեմբեր բանուորներու գնելու կարողութիւնը աւելցած է հարիւրին 30.7, բայց ապրուստը սղած ըլլալով, իրական յաւելումը պէտք է հաշուել հարիւրին 25.5։

« ՔՕՄԻԹԷՃԻՆԵՐՈՒ ՃՆՇՈՒՄԻՆ ՏԱԿ ՀԵԾՈՂ ՄԵՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ»

— • —

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՁԻՆ

Սօն Փօսթա այս վերնագիրներով կը հրատարակէ Քասնթիէն թղթակցութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը Ցունաստան կը փախչին, չկարենալով դիմանալ պուլկար «Քօմիթէճի»ներու խժդժութեանց։ «Քօմիթէճի»ները Թուրքերու տուները կոխելով խումբ խումբ կը կապեն Թուրքերը եւ կը տանին։ Սաւառնակներ կը թռին գիւղերուն վրայ եւ ահ ու սարսափ կը տարածեն։ Շատեր փախած եւ յունական Թրակիոյ անտառները ապաստանած են։ Յոյն կառավարիչը հրամայած է խուզել զանոնք եւ իբրեւ հիւր պահել»։

Ջեռնարկներ կատարուած են, փախստականները Թուրքիա դրկելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ «ՍԵՒ ԱԴԱՄԱՆԴ»Ը

Էրէյլիի հանքածուխին կ'ակնարկենք: Եւրոպական որ եւէ երկիր զայն կրնար գոհարներու վերածել: Թուրքերը «ալմաս» մը կը նկատեն զայն: Հանրապետութեան շնորհը չէ ան, բայց, վերջին տասը տարիներու ընթացքին հանքածուխի արտադրութիւնը մեծ զարկ առաւ:

Այսպէս արտադրուած է.

1923ին	597,000
1924ին	769,100
1925ին	957,600
1926ին	1,216,000
1927ին	1,323,800
1928ին	1,250,000
1929ին	1,421,000
1930ին	1,595,000
1931ին	1,574,000
1932ին	1,600,000

Ուրեմն, 1923—1927, տարուան ընթացքին, Թուրքիոյ հանքածուխի արտադրութիւնը տարեկան միջին հաշուով 180,000 թոն աւելցած է: 1928ին բաղդատմամբ նախորդին, 73,200 թոնո նուազած է: 1930ին հասած է մէկ ու կէս միլիոն թոնի: Իսկ վերջին տարւոյն յաւելումը (1932) հին համեմատութիւնը պահած չէ:

Էրէյլիի աւազանէն, իրենց այժմու միջոցներով, Թուրքերը կրնան տարեկան 2էն 3 միլիոն թոն հանքածուխ արտադրել: Ներկայիս արտադրուած մէկուկէս միլիոն թոնին 335,000ը կ'արտածուի, իսկ մնացեալը կը սպառի երկրին մէջ: Իրականին մէջ մնացեալը ամբողջովին չի սպառիր (միայն 800,000 թոնը):

Ուրեմն, երբ կարելի է 2—5 միլիոն արտադրել, ի՞նչ է պատճառը որ միայն մէկուկէս կ'արտադրուի:

Պարզ է,— Թուրքիոյ հանքածուխը արտասահմանի մէջ չի կրնար մրցիլ. իսկ երկրէն ներս կը սպառի նաեւ օտար ածուխ:

Խօսելէ առաջ արտաքին շուկայի մասին, յիշեցնենք որ, համաձայն թրքական վիճակագրութեան մը, Թուրքիա սպառած է հետեւեալ քանակութեամբ օտար հանքածուխ, երբ իր արտադրութիւնները կը սպառէին իր մթերանոցներուն մէջ:

Տարի	Թոն	օսմ. ոսկի
1924	96,260	1,736,966
1925	74,656	1,427,860
1926	44,773	1,015,369
1927	93,902	1,812,687
1928	31,731	594,084
1929	107,929	1,922,599
1930	65,225	814,290

Ինչո՞ւ, սակայն, Թուրքիա, որ այնքան պէտք ունի դրամի, այս միլիոնները կը թափէ օտար հնոցի մէջ: Որովհետեւ, Զոնկուլտաքի ածուխը լաւ անուն չունի: Անոնք այնքան խարդախուած է որ մինչեւ այժմ կարելի չէ եղած նպաստաւոր կարծիք կազմել տալ: Թուրքիոյ մէջ մինչեւ այսօր «Քարտիֆ» [illegible] անգլիական ածուխով կը վառին: Թերթերը անընդհատ գրեցին ազգային արտադրութեան ուժ տալու մասին, բայց անօգուտ:

Հակառակ իրենց բոլոր ճիգերուն, Թուրքերը չկրցան լայնցնել նաեւ իրենց արտաքին շուկան: Իտալիան, որ այնքան մօտ է Թուրքիոյ, անգլիական ածուխ կը սպառէ: Անգլ. ոսկիի անկումէն վերջ, Թուրքիոյ համար մրցումը աւելի դժուարացաւ:

Այս պայմաններուն մէջ, շատ բնական էր որ Թուրքերը սկսէին մտածել իրենց ածուխին աւելի շատ սպառման կարելիութիւններու մասին:

Այդ նպատակին հասնելու համար, կը պահանջուի.—

Ա.— Թուրքիա ներածումը արգիլել օտար հանքածուխին ու քօքին:

Բ.— Ներքին ճարտարարուեստին ու առօրեայ պէտքերուն համար անպայման տեղական հանքածուխ սպառել:

Գ.— Հանքածուխի արտադրիչներուն այնպիսի դիւրութիւններ տալ, որ անոնք կարենան մրցիլ դուրսի շուկային մէջ:

Ընթադրենք, պահ մը, որ առաջին երկու պահանջները գործադրուեցան: Այսինքն՝ արգիլուեցաւ դուրսէն հանքածուխ բերել, եւ, երկրէն ներս, միայն տեղական հանքածուխ գործածել: Թէեւ, այս արգելքը պայմանաւորուած է ու հնարաւոր չէ: Ձեռնարկներ կան, որոնց համար յարմար չէ թրքական հանքածուխը՝ որակի տեսակէտէն: Եթէ այդպէս չըլլար, ոչ ափարթմաններու տէրերը, ոչ ալ ճարտարարուեստի այս կամ այն ճիւղի մարդիկ օտար հանքածուխի կը դիմէին:

Գալով արտածելու խնդրին, այսօրուան պայմաններուն մէջ, թրքական հանքածուխը բացարձակապէս անկարող է մրցելու օտար հանքածուխներու հետ, եթէ նոյն իսկ որակը լաւ ըլլայ:

Ներկայիս, Թուրքիոյ աւազանէն ելած հանքածուխներու արտասահմանի մէջ վաճառումը վնասով կ'ըլլայ: Սթերլինի անկումէն ի վեր, հանքագործը թոնին 2.5 թրք. ոսկիի վնասով մը կը վաճառէ իր ապրանքը: Որովհետեւ ան պէտք է ամէն տարի արտադրել— երբեւ վարչական ու գիտական հարկադրանք— եւ, միւս կողմէ, անկարող է իր ամբողջ արտադրածը արտասահմանի մէջ վաճառելու, բռնադատուած է ձեռքէն անպայման հանել ածուխները ու վնասով վաճառել:

Այս է գլխաւոր պատճառը, որ եա կը կեցնէ դրամատէրները աւելի շատ քանակութեամբ արտադրելէ:

Անշուշտ, մտածուած է, իր կարգին, արտադրումի ծախքը նուազեցնելու մասին: Բայց կարելի եղած չէ: Այդ ծախքերուն գլխաւորները տուրքերն են:

Էրէյլիի աւազանէն ածուխ արտադրող ընկերութիւններէն մէկուն գանձէն հետեւեալ տուրքերը ելած են, ըստ նոյն ընկերութեան հաշուետետրերուն:

Այդ ընկերութիւնը 1932ին 185,000 թոնո «լավէ» հանքածուխ արտադրած է ու տուրքի փոխարէն վճարած է.

74,000	հանքի տուրք
30,000	անտառի
20,000	տագնապի
46,000	շահու
54,000	հասարակշռութեան
27,750	պայթուցիկի
27,000	մաքսատուրքի
12,000	բանուորական միութեան յատկացում
6,000	առեւտր. — սենեակ եւ շէնքերու տուրք:

Գումար՝ 296,750 ոսկի տուրք վճարած է: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել աւազանէն մինչեւ շոգենաւ եղած ծախքն ու տուրքը: Առանց այս վերջիններուն, կը տեսնուի որ 185,000 թոն հանքածուխին 296,750 ոսկի տուրք վճարելով, ամէն մէկ թոնի 185 ղրշ. միմիայն տուրքի ծախք մը ունի արտադրողը: Գիտենք թէ բեռնաւորումի, պարպումի եւ փոխադրական ծախքերը եւս որքան սուղ են Թուրքիոյ մէջ:

Իսկ արտասահմանի մէջ ածուխը շատ աժան է: Անգլիական հանքածուխը, շոգենաւ յանձնելի, մինչեւ 10 շիլլինի իջաւ: Գումար մը որուն դիմաց հազուադէպ միայն տուրք ունի թրքական հանքածուխը: Այնպէս որ զարմանալի չէ, եթէ Պոլսոյ մէջ անգլիական հանքածուխը աւելի աժան գնեն մարդիկ, քան Զոնկուլտաքինը...

Կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան որ Զոնկուլտաքի աւազանը 100 միլիոն թոն ածուխ ունի: Ու կարելի է ինչպէս ըսինք, 2—3 միլիոն թոն տարեկան արտադրել: Այս քանակութիւնը կրնայ Թուրքիոյ պարգեւել մէկ քանի միլիոն անգլիական ոսկիի տրվիդ մը, ինչ որ, մեծ օգուտ մըն է: Եւ սակայն, Թուրքիան հնարաւորութիւն չունի իր հանքածուխը մատչելի դարձնելու եւ սպառելու՝ արտադրութիւնը կարելի քանակութեամբ: Որովհետեւ՝ իր բեռնաւորուած պիւտճէն կապուած է այդ տուրքերուն: Իսկ հանքածուխը աժանցնել կը նշանակէ տուրքերը նուազեցնել: Բան մը որ անկարելի՛ է:

Այդ է պատճառը որ Սեւ Ծովու «ադամանդը» գոհարի չեն կրնար վերածել: Եթէ հաշուի առնենք եւ քաղաքի մրցակցութիւնը, կարելի է ենթադրել որ Զոնկուլտաքը պիտի չարդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը: Մանաւանդ որ օրէ օր ներքին ճարտարարուեստին թափը կը նուազի գնելու կարողութեան եւ, հետեւաբար, ճարտարարուեստական ապրանքներու սպառումի նուազման հետեւանքով:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՑԻՑԱՂ

— Երկու վկայ կայ որ տեսած են այդ մարդը սպաննելդ:

— Բայց, պարոն դատաւոր, երկու հարիւր հոգի ալ չեն տեսած, ինչո՞ւ անոնք նկատի չէք առներ:

⁂ Պարոն Կարպիս որսէ դարձին նապաստակ մը բերած էր տուն: Կինը.

— Ինծի նայէ, այս նապաստակը բաւական հոտած է:

— Այո՛, գիտեմ, բայց ի՞նչ օգուտ, գարնանը վերջը հասկցայ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

»»»օ«««

Կիլիկեան շրջանին մէջ Հաճընցիին մօտ տեղական հայրենասիրութիւնը աւելի շեշտուած է քան ուրիշ որ եւ է տեղացիի մօտ: Հաճընցին, ու հասարակ, Հաճընը եւ Հաճընցին ամէն բանէ վեր կը սիրէ: Հաճըն բառը կապուած ըլլալով հայրենի շարք մը արքայական յիշատակներու հետ, Հաճընցին տկարութիւն մը ունի այդ բառին հանդէպ: Այս փափուկ այլ նուիրական պարագան, շահագործման աղբիւր է դարձեր ոմանց համար ի վնաս առողջ հայրենասիրութեան:

Ես ալ Հաճընցիներու յատուկ այս տկարութիւններէն զերծ չեմ: Հաճըն բառ մը չէ ինծի համար, այլ իմ երջանիկ մանկութեանս եւ ուրախ անցեալիս գրաւիչ հէքեաթը: Այս բառին արտասանութիւնը քնքշութիւն մը ունի իր մէջ, բան մը կախարդական, չեմ կրնար անտարբեր մնալ ի տես անոր: Անգամ մը միայն այդ բառը կարդացած եմ ու ականջիս խորթ է հնչած: Այդ եղած է երբ առաջին անգամ ըլլալով տեսած եմ «Հաճըն» պարբերականը՝ «Օրկան Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեանց Կեդրոնական Վարչութեան»:

Հաւատա՛, սիրելի Հաճընցի հայրենակից, որ պայրոյթս արդար եղած է եւ տեղին: «Օրկան Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեանց Կեդրոնական Վարչութեան»: Ուրեմն օրկան մը, որ բոլորիս սրտին պիտի խօսի, քանի որ իր անունով իսկ կոչուած է նուիրուելու Հաճըն եւ Հաճընցին, բայց երբեք քաղաքականութիւնը, մանաւանդ տարագրի մեր պայմաններուն մէջ: Յօսինք «Հաճըն» ամսաթերթի մը գոյութեան անհրաժեշտութեան մասին: Ընդունինք եղածը: Մեր ծննդավայրին անունով թերթ մը ունինք, որուն շուրջ բոլորուիլը ամէն մէկուս պարտականութիւնն է, ու այդ թերթին ալ պարտականութիւնն է մեզ իր շուրջը հաւաքել:

Արդ, հոս հարց կուտամ թէ, ան իր պարտականութեան գիտակցութիւնը ունի՞ եւ իրեն վայել բարձրութեան վրայ կեցա՞ծ է: — Ոչ: Ան քաղաքականութիւն կը խաղայ: Բայց չէ՞ որ Հաճըն Հայր. Միութեան օրկանն է «Հաճըն»ը եւ քաղաքական խնդիրներու լուծման համար ալ ունինք կուսակցութիւններ եւ զանազան օրաթերթեր: Այս կէտն է որ կ'ուզենք ճշդել հոս:

Սիրելի հայրենակից, որ այս տողերը կը կարդաս, աւելի հաճելի չէ՞ քեզի համար, որ օրուան սպառիչ աշխատանքէն վերջ, երեկոյեան երբ շրջապատուած ես երախաներովդ, հայրենակիցներովդ եւ կամ երբ մինակդ ես, քաղաքական խնդիրներով լեցուն օրաթերթերու կողքին, «Հաճըն»ը գայ քեզի մեծ մայրիկիդ հէքեաթներէն պատմէ, խօսի այգեկութքին, «Ենիմակ Ջուրդի մառաղապուրէն, Ս. Յակոբի տօնէն, Ջրօրհնէքէն եւ Շուէրի (Տեառնընդառաջ) առիթով եղած խնջոյքներէն ու տօնակատարութիւններէն: Վերյիշեցնէ քիչ մը մեր Բարեկենդանի «Թուրան», «Հայ էշիրմէ» ու «Մէտէկը», նորահարսերու պարը եւ վերջապէս ըսէ այնպէս, որ երջանիկ մանկութիւնդ վերապրիս քիչ մը: Չի՞ կրնար քու սանթիմներովդ լոյս տեսած եւ քեզի սիրելի «Հաճըն» ամսաթերթիդ էջերը աւելի օգտաւէտ նիւթերով լեցնել: Ո՞վ աւելի լաւ կրնայ Հաճընի պատմութեան համար նիւթ պատրաստելով գրացել քան «Հաճըն»ը: Ո՞վ աւելի լաւ նիւթ կրնայ տալ պատմութեան համար, Հաճընի բարքերէն, քան «Հաճըն»ը: Ո՞վ աւելի լաւ կրնայ «Հաճնոյ լեզուն» անհետ կորուստէ առաջ, հայերէն լեզուին համար տուրք վերցնել անկէ, քան «Հաճըն»ը: Ո՞վ, վերջապէս, աւելի լաւ կրնայ Հաճընի վերջին հերոսամարտը պատմել ու ներբողել, քան «Հաճըն»ը.

Դուն «Հաճըն»ը տեսա՞ր սակայն, լքօրէն այսպիսի աշխատանքի լծուած: Ոչ, չէ՞: Զբաղած է, գործ ունի, քաղաքականութիւն կը խաղայ...

Մեր հայրենակիցներն ազատ են իրենց քաղաքական դաւանանքին մէջ ու մենք կը յարգենք այդ ազատութիւնը: Բայց չենք ընդունիր որ գայլերը գառնուկի մորթ կրեն: Համայնավար վարդապետութեա՞ն կը հաւատաք, շատ բարի, մեզի համար յարգելի է այդ վարդապետութիւնը: Ռամկավա՞ր էք, Հնչակեա՞ն կամ Դաշնակցակա՞ն, նմանապէս կը յարգենք ձեր դաւանանքը: Բայց երբ հայրենակցականի մը շուրջ կ'ուզէք որ հաւաքուինք, դիմակները վար առէք եւ եկէք բաց սրտով: Իսկ եթէ այդ չէք կրնար ընել, այն ատեն ձգեցէք հայրենակիցները իրենց գլխուն, անոնք իրար աւելի լաւ կը հասկնան, առանց «Հաճըն»ի միջնորդութեան:

Այս խորհրդածութիւններն ըրինք շատ հապճեպ, անդրադառնալու համար «Հաճըն»ի վերջին յունիս—յուլիս միացեալ թիւի խմբագրականին: Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի պէս, հայրենասիրական (թաղական կամ տեղական հայրենասիրութիւն) որ եւ է արտայայտութիւն կը թարգմանէ իր հասկցած ձեւով եւ կը հրամցնէ հայրենակիցներուն:

Ահա թէ ի՛նչ է եղածը.—

«Հաճըն»ի խմբագիրը երկու նամակ ստացած է «մին մեր նորարողոջ եւ կենսունակ հայրենիքէն, իսկ միւսը Սուրիոյ ցաւատանջ հայրենակիցներէն» որ «կուգան միախալ զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, մեր այսօրուան էջերուն մէջ, կարծէք բաղդատութեան եզեր դառնալու համար բոլոր անոնց աչքերուն առջեւ, որոնք գիտեն ուրախանալ ժողովուրդի ու բախտաւորութիւններով եւ ցաւիլ անոր ցաւերովը» («Հաճըն»):

Մենք շատ պիտի ուզէինք որ «Հաճըն»ի խմբագրին ցանկութիւնները իրականութեան համապատասխանէին: Բայց «բաղդատութեան եզր» նամակը ուրիշ բան կ'ըսէ:

Սուրիայէն եկած նամակով կը խնդրեն «Հաճըն»ի խմբագրէն որ իր «փրկարար կոչն ու աւհազանգը խառնէ յորս հովերուն», գուցէ շարժէ հայրենակիցներուն որ նպաստեն «սուրիահայ ներգաղթողներու արդար կոչին»:

Հայաստանէն եկածը, կը նկարագրէ Մայիս մէկի առթիւ խումբ մը Հաճընցիներու այցելութիւնը նուազաբալէն բնակող հայրենակցի մը, ուր «խրախճանքը» ժողովի է վերածուած եւ դուրս են եկած որոշումներ՝ որ կապ ունին իրենց թշուառ կացութեան բարւոքման հետ (բնակարանային շինութիւն) եւ բանաձեւուած է կոչ մը արտասահմանի Հաճընցիներուն: Ահաւասիկ այդ կոչը՝

— «Մենք, խորհրդային Հայաստանի խաղաղ քաղաքացի Հաճընցիներս Մայիս մէկի բանուորական մեծ տօնին առթիւ համախմբուած ընկ. Օրուճեանի բնակարանը, միաձայնութեամբ եւ միահամուռ կոչ կ'ուղղենք ձեզ, արտասահման բնակող սիրելի Հաճընցիներուդ, որ բոլորդ համախմբուիք Հաճնոյ Հայր. Վերաշինաց Միութեան դրօշին տակ եւ լայն բանաք ձեր քսակները (ստորագծումը մերն է. Ս. Ս.), սատարելով բնակարանային շինութեանց եւ Ներգաղթին:

«Նոյնպէս պէտք է արժանագրուիք Հօկին եւ այսպէսով պաշտպան կանգնիք խորհրդային Հայաստանին, իբրեւ ապագայ քաղաքացիներ»:

Մէջբերում մը եւս նամակէն.

— «Նոյնպէս մեծ հետաքրքրութիւն արթնցաւ մեր մէջ, կարմիր գծէն դուրս, կապիտալիստական երկիրներու թշուառ հայրենակիցներու եւ գործազուրկ ընկերներու վրայօք»:

Այսքանը կը բաւէ որ «Հաճըն»ի խմբագիրը ոգեւորուի (կամ այդպէս ձեւացնէ) եւ խմբագրականով մը ջանայ մեզ ալ ոգեւորել: Ան կ'ըսէ՝ «Ինչ կ'ըսեն նուազաբալէն հաւաքուած մեր բախտաւոր հայրենակիցները.

—«Անոնք Մայիս մէկի խրախճանքի օրն իսկ կը յիշեն գաղութներու իրենց դասակարգակիցները եւ կը մտածեն անոնց մասին եւ իրենց ձայնը լսելի կը դարձնեն ահա «Հաճըն»ի էջերով: Կը նշանակէ թէ Խ. Հայաստան տեղաւորուած Հաճընցին չամփոփուիր իր պատեանին մէջ եւ ինքզինք մեկուսացած չի համարեր, այլ ընդհակառակն, նա անկեղծօրէն կը հետաքրքրուի արտասահմանի իր երբեմնի բախտակիցներու կեանքով եւ կը հրաւիրէ զանոնք դէպի բանուորա – գիւղացիական երկիրը, ուր իրենք գտած են աշխատանք, ազատ կեանք եւ հանգիստ»:

Մենք հոս արտագրեցինք Հայաստանէն եկած կոչը եւ «Հաճըն»ի խմբագրին ոգեւորուած խմբագրականէն հատուած մը՝ որ իր ներշնչումն առած է յիշեալ կոչէն:

Ո՞ւրկէ կրնայ բխիլ այդ ոգեւորութիւնը: Մեր հայրենակիցները կոչ կ'ընեն մեզի՝ իրենց «երբեմնի բախտակիցներուն» որ մեր «քսակները լայն բանանք սատարելու համար բնակարանային շինութեանց եւ Ներգաղթին»: Բայց իրենց «ազատ կեանքի եւ հանգիստ» մասին խօսք չեն ըրած: Հոս, երբ մէկը հանգանակութեան սկսի, մէջտեղ կը դնէ 25—50 կամ 100 ֆրանք որ ուրիշներն ալ իր օրինակին հետեւին: Մեր հայրենակիցները ի վիճակի ե՞ն այդ ընելու: Ոչ: Ուրեմն ուրկէ՞ անոնց «աշխատանք, ազատ կեանք եւ հանգիստ» ունենալու հէքեաթը: Ըսի՞նք նաեւ, որ այդ կոչը ստորագրողներէն երկուքը «կարմիր գծէն» լքած եւ անցած են «կապիտալիստական երկիրներու ճնշուող հայրենակիցներու եւ գործազուրկ ընկերներուն» միանալու մինչ դեռ անոնց կոչ կ'ուղղէին եւ Հայաստան կը հրաւիրէին:

Հայաստան մնացած հայրենակիցներու պարագան նուազ տխուր է մեզի համար քան փախստականներուն վիճակը: Ամէնէն ողբալին սակայն արտասահման բազմած թերթիս «քաղաքագէտներու» գիրքն է: Եթէ մեր հայրենակիցները նախապէս գիտակցած ըլլային այն ճակատագրին, որ հոն՝ իրենց հայրենիքին մէջ, զիրենք պիտի դիմաւորէ, թերեւս առողջ հայրենասիրութեամբ մը զինուած ըլլային, ու աւելի դիւրութեամբ վարժուէին իրենց վերապահուած զրկանքներուն: Ինչո՞ւ զարմանալ որ Համբարձում Մելոնեանը որ մեծ ոգեւորութեամբ ճամբայ է ելած եւ Սարգիս Կոփելեանը (տես «Յառաջ»ի 14 հոկտ.ի թիւը «Ինչո՞ւ կը փախչին Հայաստանէն») որ իր արտասահմանի «դասակարգակիցներու» լումայով է հասած Հայաստան, ու անկէ ալ կոչ են ըրած մեզ՝ Հայաստան երթալու, այսօր փախած են: Անոնց հայրենասիրութիւնը կարող է տեւած մինչեւ որոշ ժամանակ դիմանալու ու այսօր Պարսկաստանէն դառնութեամբ լեցուն նամակներ կը ստորագրեն: «Աշխատանք, ազատ կեանք եւ հանգիստ» պարգեւող դրախտավայր Հայաստանի մը երազը կը հիւսէ մարդոց ուղեղին մէջ. բնական է որ այդպէս ալ շուտ հիասթափուին:

Հասկնալի է: «Հաճըն»ի խմբագիրը այս ամէնը կ'ընէ, որովհետեւ կուսակցական իր դերը այդպէս կը թելադրէ իրեն: Իսկ մենք որ այդպիսի պարտականութիւններ յանձն չենք առած, կ'ուզենք որ «Հաճըն»ը ըլլայ Հաճնոյ Հայր. Միութեան կեդրոնական վարչութեան օրկանը, բայց ոչ «խորհրդային Հայաստանի» մանրանկարը:

«Հաճըն» ժամանակին շնորհաւորական, բարի գալստեան հեռագիր յղեց «ընկ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան»ին: Այսօր էջեր կը յատկացնէ «ընկ. Գր. Վարդանեան»ի հետ տեղի ունեցած տեսակցութեան մը նկարագրութիւնը ընելու համար: Համայնավար Ս. Տէր Գաբրիէլեանը ընկե՞ր է Հաճընցի Արամ Ուզունեանին, որուն սրտէն արիւն կը հոսի, որովհետեւ «մեռելին նոյն իսկ [illegible] կը վերցնեն»: Բայց ո՞ւրկէ ուր Արամը Սահակին «ընկեր». Հայրենակից: Դուն որո՞ւ անունով կը խօսիս: Ո՞ւր ես տեսեր որ Հայր. Միութիւն մը «ընկեր» ըսէ կուսակցութեան մը ներկայացուցչին: Եթէ կուսակցութեան մը անդամակցութիւնը ունիս գրպանդ, բարի գալուստ մաղթէ այդ կուսակցութեան անունէն: Հաճընցին համայնավարին հետ ինչո՞ւ կը շփոթես: Քեզի ո՞վ տուաւ այդ իրաւասութիւնը, հայրենակիցներու բարեմտութիւնը շահագործելու իրաւասութիւնը:

Այո, պարոն խմբագիր «Հաճըն»ի, դուն կը շահագործես Հաճընցիին իր ծննդավայրի անունը պաշտելու հանգամանքը: «Հաճըն» բառին կռնակին կեցած համայնավարութիւն կը քարոզես: Հաճընը քաղաք մըն էր, որ կործանեցաւ Հայ մնալ ուզելուն համար, անոր նահատակներու յիշատակին առջեւ ծունկի եկուր դուն եւ յիշէ որ, «ընկեր»ներդ իրենց ձեռքերը դրած են մեր դահիճներուն՝ իրենց թուրք եղբայրներու արիւնոտ ձեռքին մէջ: Ոչ, հայրենակից, Հաճընցին Ս. Տ. Գաբրիէլեանին հետ ընկեր չի կրնար ըլլալ: Փոխէ թերթիդ անունը կամ ամփոփուէ «Հաճնոյ Հայր. Միութեանց կեդրոնական վարչութեան օրկան»ի սահմանին մէջ: Այն ատեն իրար աւելի լաւ կը հասկնանք:

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

ՑԻՑԱՂ

Տիկին Տիւրան հանդէսի մը մէջ շատ անախորժ ձայնով մը կ'երգէր.

Ամուսինը.— Գիտէ՞ք, կինս կոնսերվաթուարէն ելած է:

Հրաւիրեալներէն մին.— Երանի թէ հոն մնար եւ թող չտային որ դուրս ելլէր:

⁂ Պզտիկ Պետրոս.

— Հայրիկ, ինչո՞ւ համար կիներուն այրի տիկին կ'ըսեն եւ այրերուն այրի պարոն չեն ըսեր:

— Տղաս, կիները միշտ կրկին ամուսնանալու հետամուտ են, իսկ էրիկ մարդիկ մէկ անգամը բաւական կը համարեն:

ՁԱՅՆԵՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

— o —

...ԱՍՏՂԵՐԸ ԿԸ ՍԱՀԻՆ..

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առանց հէքեաթ[illegible] մեր վերքերուն [illegible] Պարզ գիշերները, տանիքները խոր[illegible] ցած առեն, մեր մանուկ օրերուն [illegible] տեսնէինք որ աստղ մը կը սահէր [illegible] կ'ըսէինք. «Մէկը մեռաւ» [illegible] բեցաւ, արդեօք որո՞ւ աստղն է [illegible] կամ գաղտնի աստղիկ մը ինկաւ [illegible] նշան է, իրարանցում պիտի ըլլայ [illegible]

×

Անյոյս ու պարտիզպանը պարտ[illegible] պատ քաղաքին վրայ գիշերը [illegible] կանէն շատ կանուխ կ'իջնէ: Ժամ[illegible] բաւէ մի՛ արդէն, 30է աւելի [illegible] ունեցող սենեակներու մէջ լոյսեր [illegible] վառին, մինչ դուրսը, մայրեր[illegible] ժխորային շունչով եկող հովեր [illegible] տարին, կ'օրօրուին ու հեռացած [illegible] միրկանան:

Զինուորական դրութեամբ ալ [illegible] չիյէ եւոր, միջանցք կ'ելլենք որ [illegible] առնելու:

Այսօր, բոլոր տղոց տրամադր[illegible] թիւնը լաւ է: Վերակացուն [illegible] բարակ ժպտեցաւ բոլորին՝ իր [illegible] ակռաները ցուցադրելով ամբողջ [illegible] շարանին:

Երիտասարդը, որ այլեւս վարժ[illegible] է այս կեանքին, կը վարժուի ու կ[illegible] րի, ինչպէս իր տունը: Ձայնէն [illegible] փորձեց երգել ու պարել: Այնքան [illegible] առջ գնաց — օգտուելով մեր քոյր[illegible] խնդումերես երեւոյթէն — որ խոր[illegible] գի պատուհանները կիզելով կերտ[illegible] կուպպանը եւ կեղեւները պատ[illegible] նը բանալով բաց օդին տուաւ:

Իտալացին, որ հինգշաբթի պիտի [illegible] ելլէ, այդ տրամադրութեամբ, փող[illegible] ձեց միջանցքին մէջ «պօօթոն» երգ[illegible] ու ... տանս ընել մինակը:

Ես քովն եմ: Երկար ու չոր [illegible] բանին վրայ հանգչած, երբեմն [illegible] բեմն աստղազարդ բայց մութին [illegible] լուծուած երկինքը կը դիտենք, երբե[illegible] իրարու երես կը նայինք, ան իր [illegible] գելը կը չարունակէ, լաւ է, պ[illegible] խանդաւոր իմ մտածումիս մէջ [illegible] աստղերու սահիլը դիտելով կը [illegible] հրդածեմ.—

Ինչքան ալ շատ աստղ կը սահի[illegible] ատրաքինդարանի երկնակամարէն[illegible] գեօք անո՞ր համար որ մարդիկ [illegible] սահին գէպի անդէնական ..

×

Կեկկերուն ձայնը կը տարած[illegible] մեր լուռ յարկին վրայ: — Ի՛ր [illegible] պէս ծուռ է ձայնն ալ: Լայն թիկ[illegible] մը ունի: Դիմագծով ու հասակով[illegible] բարակ, բարձրէն նախատող [illegible] միշտ բարձրը սլացող բարախնդրու[illegible] նմանի:

— Իմ ի՛նչս է այս մարդը, յանկար[illegible] կը հարցնեմ ինքնիրենս, որ քանի [illegible] օրուան մէջ մտերմացայ իրեն, ու [illegible] ասնց կանոնաւոր իրար հասկնալ[illegible] Եղբօր պէս քով քովի ճաշելէ [illegible] բերան – բերնի ալ կը խօսէինք[illegible] Զարդուած յեզուով մը, որուն [illegible] րը եթէ միջոց ու կարողութիւն [illegible] նայէն, զիրենք չարչարելնուս համ[illegible] մեզ 101 տարուան թիապարտութ[illegible] պիտի դատապարտէին...

×

Հարիւր մէթր տարածութեան [illegible] անդին, Գլանի մէջ կը շնչեն [illegible] դասբինները, որոնք տէրերէ զրկ[illegible] ու իրենց բախտին ձգուած են.

Ահա ամէնէն տարէցին, 30 տար[illegible] կան Ռսկիին պատմութիւնը, որ [illegible] կու հաստ ալ անչափահաս զաւակ[illegible] ունի:

— «Տղաքը գործարաններէ կ'ա[illegible] «բարակ – ցաւը»: Ես օթէլէ [illegible] ի՞նչպէս. ամուսինս Հարաւ. Ամեր[illegible] կա գնաց ու ... կորսուեցաւ: Սորվ[illegible] ունեցայ՝ գործարան աշխատելէ դ[illegible] րել ու օթէլի մը մէջ գործ գտնել[illegible] կարենալ պզտիկներուս քովը մնալ[illegible] ու միասին խնամուելու համար:

«Աղքատութիւնը մէկ կողմէն [illegible] տխրօրէն կը կրէր, գործին ծա[illegible] րութիւնը միւս կողմէն կը յաղթ[illegible] գիս ... Ամուսնոյս կորուստը [illegible] ու պզտիկներուս վիճակը ուրիշ կ[illegible] մը կը մաշեցնէին զիս... [illegible] խաւարը եղաւ պանդոկատիրոջ [illegible] գլխուս ելլելու ու գանալը, որ [illegible] մազիւղացիս է, եւ ինծմէ սաստ[illegible] գործը կ'ընէր: Բաժակ[illegible] մը, որ չվարանեցաւ 8—9 տարեկան [illegible] անհայր աղջնակս ... թող կոչել[illegible]

«Անոնք իրարու վրայ բարդ[illegible] հետզհետէ ախորժակէ [illegible] մարմնիս վրայ չօքելով, [illegible] ձուլին գիս, ու օր մըն ալ [illegible] քրուած տանես — դարձեալ [illegible] նուհիին բարեկամներ [illegible] հազացի եւ ... արեան գէթ [illegible] բեցաւ Թուքիս մէջ...

«Բժիշկը հասկցաւ ու [illegible]

...ձարարեց ինչպէս կրնայի գործադրել յանձնարարած միջոցը, երբ իմ բժշ-կութեանս համար պաշելու՞ դրուած գաւաթ մը կաթիս սերը ուտող ալդ՞ ...ակիս հետ կասէ կը բռնուէր…

Այս քաղաքի հրապարակին վրայ ...նոր անցի ծանօթ առեւտրական հայ... ընկերներ ունինք, բայց որո՞ն կա... ...է դիմել, երբ համայնիցողին ...ով կը նախատուիմ, նախատուած ...ւ երբ չարաչար աշխատութեան մը ...փարձն էր որ կառը մը հաց կը ...ուտէի ու կ'ապրեցնէի պատանեկս, ...երբ իմ գործս ընող մէկն է որ փեր... ...իմ այս վիճակիս վկայող մէկ ...պատճառը կը դառնայ:

...օր մըն ալ ինկայ հոս, պզտիկ ...մէկը չարաթական 50—60 ֆր- ...ոքի փառաւոր ունի, փոքրը, ձարտ... ...ձած իմ գինքը «բալ» կոչողին ...պզտիկ չունին, հիմա կը հա... ...անձ անով ու թերեւս, կը սպասեն ...ու անոր տիրանան…

Չորս–հինգ ամիս է որ հոս եմ… ...մասնագէտները կ'ըսեն թէ թե... ... կրնամ ապէկնալ, եթէ, եթէ ...օդասուն միջավայրի մը մէջ ...

«Եւ երբ միջավայրը ձեւփոխես ...կեանքերնիս…»:

...ճարկին մէջ, ծանր հիւանդը կը ...մինկնելու վիճակ ունեցողը ...ցած ձայնով, քայլերը սանդ... ...ձայն առած՝ հոս հոն կը փախչի— ...Մութը կը չոքի, ծառերը կը ...հովին ու կը մերկանան, ...կ'երգէ տակաւին, մինչ ...ցեղիս աղջիկը իր ցաւը կուլայ, ...հետ կը լացնէ ընկերուհիներն ու ... կապոյտին մէջէն առողջները ...կը սահին:

...որ այսպէս երթայ՝ մեր սառ... ...կը սահին, ու ցեղին պարպուած ...ներն ալ, իրենց սանեհին մեկի ...հեկեամ պիտի կարծեն մեր այ... ...խրախճանութիւնը:

...կը սահին, Թոքադամարդի... ...սարսափը՝ կը հալին:

ՏԻԳՐԱՆ ՍՂԱՄԻ

ԻՆՉԵ՞Ր ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՆ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—•—

...երջին հետեւեալ մանրամաս-նութիւնները կը հաղորդեն, որոնք ...ծ հետաքրքրութիւն արթնցու-...ն պատկանեալ շրջանակներուն ...

...մէջն նախարար Թիթիւլէսքոյի ...րդութիւնը կարծուածէն շատ ...կարեւոր իմաստ եւ. նպատակ ...Նախ մէկ համզոյցը կը ներկա-...հարաւային արեւելեան եւրո-...պետութեանց պետական մար-...նշանակալից հանդիպումներու ...Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ ...ներուն, ինչպէս նաեւ Ալեք-...եւ Զօրիս Թագաւորներուն, եւ ...Ալեքսանդր Թագաւորին Թուրք ...պետութեան նախագահին հետ ...ակցութիւնները տեղի ունեցան ...Պալքանեան համագումարներն ա-...Իսկ Ռումանիոյ Կարոլ եւ Պուլ-...Զօրիս Թագաւորներու եւ ...ութիւնն ալ այս համագումարին ...րը տեղի կ'ունենայ: Այս բոլոր ...ները տրուեցան Սինայիա ...ուած Փոքր Համաձայնութեան ...րդաժողովին մէջ: Այնինչ, ու-...է որ Թուրքեւհելլէն դաշին-քին ստորագրութիւնը, նաեւ Թուրք նախարարներուն Սօֆիա այցելու-թիւնը տեղի ունեցան նախ եւ առաջ: Ետքը Թիթիւլէսքօ գնաց Սօֆիա, Անքարա, Պէլկրատ, Սօֆիա, Պոլիս, Էնկիւրի, եւ Աթէնք: Այս ա-...ոոս այցելութիւններէն կը կազմուի ...ամբողջական պատկերը.— Թուրքեւհել-լէն դաշինքին ստորագրութիւնը եթէ ոչ միակ այլ առ նուազն ամէնէն հար-կեցուցիչ պատճառն է այս տեսակ-ցութիւններուն: Թուրք նախարարնե-րուն Սօֆիա այցելութիւնն ալ այդ տեսակէտով էր միայն: Այնպիսի եր-կրամասի մը մէջ, ուր Փոքր համա-ձայնութիւնը քաղաքականօրէն ամե-նամեծ չահեր ունի պաշտպանելու, այնպիսի դէպքեր պատահեցան, ո-րոնց մասնակից չէր այդ Համաձայ-նութիւնը: Հարաւային Եւրոպայի եր-կու պետութիւններ, Յունաստան եւ Թուրքիա փորձեցին չիման մէջ մանել նաեւ երրորդ պետութեան մը, Պուլ-կարիոյ հետ: Փոքր Համաձայնու-թիւնը ի հարկէ պիտի արգիլէր առանց ժամանակ կորսնցնելու իր դիրքը ճշ-դել: Եւ ահա համապատասխան արա-շումները տրուեցան Սինայիայի մէջ: Եւ չփոխէ մանրամասնութիւնները ե-ղան ժընեւի մէջ: Սկսաւ Վարշաւա-յէն: Ետքը Պէլկրատ չարունակուե-ցաւ: Թիթիւլէսքօ վերջապէս նեղ սահմանէն դուրս ելլելով, ոչ միայն Ռումանիոյ, այլ այս վերջինին դաշ-նակիցներուն ալ անունով, շրջանը ը-րաւ հարաւային արեւելեան Եւրոպա-յի, հոն գտնուող պետութիւններուն բոլորեզուման գործը աչքէ անցնելու եւ, ի հարկին, անոնց ալ կապուելու նպատակաւ: Այս բոլոր եղածներուն եւ ըլլալիքներուն մէջ, Պուլկարիա միշտ ամուր կառչած է հողային պա-հանջումներու, ի մասին Մակեդոնիոյ եւ Տոպրուճայի, նաեւ դէպի Եգէ՝ ծով ելքի մը: Այս պատճառաւ ոեւէ հեռապատկեր չկայ, որ Պուլկարիա պիտի մասնակցի իր դրացիներուն յա-ռակագիծերուն: Նաեւ պէտք չէ յու-սալ որ այս բոլոր ուխտերէն եւ այ-ցելութիւններէն թանձրացեալ ար-դիւնք մը ծնունդ բերուած ըլլայ: ԿԱ-ՑՈՒԹԻՒ՛ՆԸ ԱՂ ԱՒԵԼԻ ՊՂՏՈՐ ԵՒ ԽԱԿ է: Բոլոր խօսակցութիւնները պետական մարդոց միջեւ շատ նախ-նական վիճակի մէջ են: Կանխահաս է նաեւ Պոլքանեան Լոքարնոյի վրայ խօսիլ, ինչպէս վերջերս շատ յայտ-նեցին: Եղածը այն է միայն որ չի-ման մէջ մտած իրարու հետ, ոչ թէ յարաբերութիւնները մտերմացան ա-ւելի քան ինչ որ էին: Հարաւային Ա-րեւելքի երկու հաստատուն բեւեռներն են մօտաւոր ապագային համար Փոքր Համաձայնութիւնը մէկ կողմէն, եւ միւս կողմէն ալ Թուրքեւհելլէն յարա-բերութիւնները նոր վիճակով: Աշխա-տութիւն պիտի տարուի այս երկու կեդրոնները միացնելու: Առ այժմ ա-մէնէն աւելի երեւցածը ա՛յն է որ Թուրքիոյ դիրքը ա՛լ աւելի կարեւո-րութիւն կը ստանայ: Տասը տարի ա-ռաջ Թուրքիա յայտարարեց որ ար-տաքին քաղաքականութեան երկարա-շունչ գործերէ հեռու պիտի մնայ, բայց դէպի արեւելք եւ դէպի արեւ-մուտք միաժամանակ ունեցած հար-կեցուցիչ յարաբերութիւնները կար-ծես միջնորդի դեր մը տուին իրեն: Աւելին շատ մեծ խնդիր մըն ալ կայ.— Միջին, հարաւային արեւելեան եւ ա-րեւելեան Եւրոպայի փոքրագոյն պե-տութիւնները կ'ապաստագրուին արեւ-մուտքի մեծ պետութիւններէն:

Զ.Ռ.Մ.ը հայկ. դրօշով կը մասնակցի Նոյ. 11ին

—•—

— Ձեր փափաքին համաձայն, հա-ճեցէք ուրբաթ օր, հոկտ. 20ին, ներ-կայանալ մեր հասցէին:

Նախկին պատերազմիկներու ընկե-րակցութեան պատուոյ նախագահը, Տօքթ. Գիրօն, հեղինակաւոր անձնա-ւորութիւն մը Լիոնի բարձր շրջա-նակներուն մէջ, որմէ տեսակցութիւն մը խնդրած էի, այս պատասխանը ղրկած էր ինծ:

Որոշեալ ժամուն կը ներկայանամ: Սպասարահը կ'առաջնորդուիմ, ուր արդէն ինծմէ առաջ սպասողներ կան: Իւրաքանչիւրը իր կարգին պիտի անց-նի, սակայն հինգ վայրկեան վերջ, սպասաւորը մօտեցաւ ու յայտնեց թէ տօքթէօրը ինծ կը սպասէ:

Լուդովիկոս ԺԴ.ի ոճով կահաւոր-ուած աշխատասենեակ մը: Պատերը զարդարուած են 70ական թուականներու գերմանեւֆրանսական պատե-րազմի նկարներով: Խորքը հսկայ գը-րադարան մը, իսկ աջ կողմը, լուսա-մուտին մօտ, թուղթի դէզերով բեռ-նաւորուած գրասեղանի մը ետեւէն երկու արծուենման աչքեր գիս կը դի-տեն: Հակառակ վաթսուն տարիքներով բեռնաւորուած ըլլալուն, տքթ.ը աշխուժութեամբ ոտք կ'ելլէ ու ձեռքս սեղմելով իր գիմացի թիկնաթոռը կ'առաջարկէ: Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ իր սիրալիր վերաբերմուն-քին համար: Կը նստինք: Ու կը սպա-սէ որ յայտնեմ այցելութեանս նպա-տակը:

— Պարոն նախագահ, կը սկսիմ խօ-սակցութիւնը,— Ներողութիւն կը խնդրեմ ձեզ ժամավաճառ ընելուս համար: Տեղւոյս Զաւթահաս Որբերու Միութեան կողմէ կուգամ: Նոյեմբեր 11ի Զինադադարի տօնին առթիւ փա-փաքեցանք մենք ալ մեր յարգանքի բաժինը բերել Անծանօթ Զինուորի յիշատակին: Զունենալով ազատ ու անկախ հայրենիք՝ այդ պարտակա-նութիւնը կատարելու համար եւ տր-ուած ըլլալով որ այդ յուշարձանին տակ Ֆրանսայի զոհուած հայ զին-ուորն ալ կը հանգչի, պիտի խնդրէինք որ ձեր թափօրին մեզ ալ մասնակից ընէիք:

Կը զարմանայ նախ, ապա բացա-տրութիւններ կ'ուզէ Երեւի պատաս-խաններս զօրաւոր ազդեցութիւն ի գործ դրին վրան, վասն զի խօսակ-ցութեան եղանակը գարձաւ աւելի մը-տերմական: Բացատրեցի իրեն Իթթի-հատի ձեռքով ասրքուած հայ Մեծ Ե-ղեռնը: Պատմեցի Արարայի հերոսա-մարտը, հայ զինուորին Կիլիկիոյ մէջ մատուցած ծառայութիւնները Ֆրան-սական բանակին. եւ վերջապէս այն բոլորը, որ ըրած էինք արհաւիրքի տարիներու ընթացքին:

Այս բոլորը կ'անդրադառնաք յարգելի չատ ակար ծանօթութիւններ: Կարծ-ուածէն շատ լաւ ունէր: Հետաքրքրեցաւ նաեւ ...եր երեւակայել այդքան խժդժու-թիւններ, անօրինակելի մարտիրոսա-գրութիւններ Ազգերու Պատմութեան մէջ:

— Եւ ահա, պարոն նախագահ,— կ'ամփոփեմ— այս թափուած անմեղ արիւններուն որպէս ժառանգորդ, մենք, Զաւթահաս Որբերս, կ'ուզենք յարգել անոնց յիշատակը:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց: Ազդուած էր նկարագրութիւններէն:

—Ստիպուած եմ խոստովանիլ, պա-րոն, որ քաջատեղեակ չեմ ձեր պատ-մութեան եւ ոչ ալ ձեր դատին: Պիտի խնդրէի որ ուրիշ առթիւ աւելի լայն տեղեկութիւններ տայիք, որովհետեւ խելապէս հետաքրքրական է ծանօթա-նալ ձեր անցեալին: Իսկ մեզի համար անսահման հաճոյք մը պիտի ըլլայ ընդունիլ ձեզ մեր թափօրին մէջ, ո-րուն պիտի միանան նաեւ օտար զա-նազան Ազգերու պատուիրակութիւն-ները: Ուրեմն, Նոյեմբեր 11ին, ժամը 1 եւ կէսին համախմբուեցէք Փլաս Մօռանի, որ որոշուած է ժամադրավայր եւ ուրկէ պիտի մեկնինք դէպի Անծա-նօթ Զինուորին գամբարանը:

— Կարո՞ղ ենք, պարոն նախագահ, մեր դրօշը բերել մեզի հետ:

Դարձեալ զարմացական՝ երեսս կը նայի:

— Բնական է, եւ անհրաժեշտ: Ո՞ր գոյներէն կը բաղկանայ:

— Կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն:

Տեսակցութիւնը վերջացած համա-րելով պատրաստուեցայ հրաժեշտ առնելու:

— Երկու խօսք եւս, պարոն: Սովո-րութիւն ըրած ենք ամէն տարի երե-կոյթ – պարահանդէս մը սարքել: Այս տարի տեղի կ'ունենայ նոյ. 10ի գի-շերը մինչեւ առաւօտ Փալէ տ'Իվէրի սրահներուն մէջ: Կը սիրենք յուսալ որ ձեր երիտասարդութիւնն ալ խումբով պիտի գայ տօնելու արիւնհե-ղութեանց զագարման թուականը:

Մինչեւ դուռ կ'առաջնորդէ զիս յանձնարարելով որ իր կողմէ շնորհա-կալութիւն յայտնեմ Զ.Ռ.Մ. երուն, իրենց ունեցած ազնիւ գաղափարին համար:

Ն. ԱՐԱՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 10ԱՄԵԱԿԻ ՔԱՅԼԵՐԳ

— :•: —

Տասը տարուան մէջ, ամէն մէկ
կռուէ բաց ճակատով դուրս ելանք,
Տասը տարուան մէջ, տասնըհինգ
միլիոն երիտասարդ ստեղծեցինք ա-
մէն մէկ տարիքէ:

Գլուխն ըլլալով ամբողջ աշխարհի
յարգած վերին հրամանատարը,
Երկաթ ցանցով հիւսեցինք մայր
հայրենիքը չորս կողմերէն:

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ
վահան մըն է հանրապետութեան,
Թուրքին վայել չէ կենալ, Թուրքը
առջեւն է, Թուրքը յառաջ:

Մէկ թափով կը խեղդենք յետադի-
մութիւնն ու չարիքը:

Ու խաւարին վրայ կը ծագինք ա-
րեւի մը նման:

Թուրք ենք, բոլոր գլուխներէն վեր
ի վեր՝ գլուխներ ենք,
Պատմութենէն առաջ կեցինք ու
պատմութենէն վերը կանք.

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ
վահան է հանրապետութեան,
Թուրքին վայել չէ կենալ. թուրքը
առջեւն է, թուրքը յառաջ:

Մեր արիւնով գծելով նարօտեր
հայրենիքին քարտէսը,
Դադրեցուցինք երկրին դարաւոր
սուգը:

Գլուխ հանեցինք անկախութեան
պայքարը
Արար աշխարհի սորվեցաւ թրքու-
թիւնը յարգել:

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ
վահան մըն է,

Թուրքին վայել չէ կենալ, թուրքը
առջեւն է, թուրքը յառաջ:

Մեր բացած նոր ուղին օրինակ է
ազգերու,

Անտառանձնաշնորհ ու անդասակարգ
միաձոյլ զանգուած մըն ենք:

Աշխարհի տակն ու վրայ ըլլայ՝ մենք
մեր ճամբէն չենք շեղիր,

Թուրք ենք, մեր կուրծքը պղինձէ
վահան մըն է Հանրապետութեան,

Թուրքին վայել չէ կենալ, թուրքը
առջեւն է, Թուրքը յառաջ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԻՐ ՏՈՒՐՔԸ ԿՈՒՏԱՅ

»»»օ«««

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 հոկտեմբեր).

— «Էջմիածնի մտավախութիւնը ե-կաւ շեշտուիլ Ամերիկայի առաջնոր-դական վէճին մէջ:

Մեր ընթերցողները վէճին ամբողջ պատմութիւնը գիտեն: Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը յուլիս 1ին, Շիքա-կոյի ցուցահանդէսին մէջ, նախատեց հայ եռագոյնը: Ցասումի ալիք մը ո-ղողեց ամբողջ գաղութը՝ բնակառնու-թար Ղեւոնդ Արք.ի կողքին շարելով հայ դրօշի թշնամիները: Ղեւոնդ Արք. կիրքերը մարելու տեղ՝ հրահրեց գա-նոնք: Սեպտ. 2ին գումարուեցաւ Ե-րեսփ. ժողովը Նիւ Եորքի Հայոց մայր եկեղեցիին մէջ, ու տապալեց առաջ-նորդը: Ղեւոնդի կողմնակիցները որ կը կանխատեսէին այս պատիժը, կէս ձգեցին ժողովը, ու գացին պանդոկի մը մէջ իրենց հաշւոյն երեսփ. ժողով մը սարքել՝ վստահութիւն յայտնելով առաջնորդին: Ու երկու կողմն ալ իր որոշումը հեռագրեց Էջմիածին:

Նոր թնճուկը հոդէէ կը սկսի:

Էջմիածինը Ղեւոնդին կողմը բռնեց, վստահութիւն յայտնելով անոր իսկին ալ:

Ճիշդ է որ ուրիշ պատասխան չէր կրնար տալ խորհրդային ռէժիմին տակ հանդուրժուած եկեղեցական պետ մը՝ հեռագրի մը, որով Ղեւոնդ Արք.ի սարքած ապօրէն երեսփ. ժողովը ,էջ-միածինը բարոյապէս ճնշելու եւ անոր անվերապահ պաշտպանութիւնը ա-պահովելու համար ի նպաստ Ղեւոնդ Արք.ի, սեպտ. 4ին Նիւ Եորքէն կը հեռագրէր Ամենայն Հայոց Կաթողի-կոսին թէ «Երեսփ. ժողովը իր անվե-րապահ վստահութիւնը յայտնեց մեր սիրեցեալ Առաջնորդ Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի, որ մեծ խոհականութեամբ արգիլեց հայրապետական հրահանգի ոտնահարումը եւ կրցաւ պաշտպանել Հայաստանի կառավարութեան հան-դէպ էջմիածնի բռնած յօյալ դիրքը»:

Շատ բնական էր թէ խորէն Ա. հա-դորդէր հեռագրով Ղեւոնդ Արք.ին «գոհունակութիւն եւ օրհնութիւն ե-րեսփ. ժողովի անդամներին ու գա-ղութին յայտնած վստահութեան հա-մար» ու աւելին: «Մեր օրհնութիւն-ները ու վստահութիւնները ձեր օգ-տակար գործունէութեան եւ վարած ուղեգծի համար»:

Շնեթաժի մը գինով կորզուած վս-տահութիւն է աս, որ բարոյական ար-ժէք մը չունի: Ինչ որ մտահոգիչ է սակայն կացութիւնն է զոր աս կը բա-նեցնէ: Որքան ալ գաղութներուն հա-մար պարզ ըլլայ էջմիածնի ներկայ վիճակը եւ հրահանգները որոնք կու-գան անկէ գալ, այնուամենայնիւ հա-զիւար պետ մըն է՝ որուն եկեղեցա-կան իրաւասութիւնները կը տարած-ուին գաղութներու վրայ ալ: Չարա-չար գործածել այդ իրաւասութիւնը՝ ուրիշ արդիւնք պիտի չտայ բայց եթէ կրօնապէս ալ պառակտել հայ գա-ղութները:

Էջմիածինը, ինչպէս կ'երեւայ, ան-կարող է նոյնիսկ իր հայրական չէզո-քութիւնը պահելու: Առանց նոյնիսկ զոյգ երեսփ. ժողովներու տեղեկա-գիրներուն սպասելու՝ ան կը փութայ իր վճիռը հեռագրել: Որովհետեւ այդ վճիռը վաղուց պատրաստ է:

«Գերագոյն հոգեւոր խորհրդոյ ան-դամ» Գէորգ արք. Չէօրէքճեան ամե-րիկայեան բարձրաստիճան եկեղեցա-կանի մը ուղղած 15 օգոստ. 1933 իր մէկ նամակին մէջ,— ուրեմն երկու շաբաթ առաջ Ամերիկահայ Ազգ. Ե-րեսփ. ժողովի նիստէն,— ակնարկե-լով Ղեւոնդ արք. Դուրեանի դէմ բաց-ուած պայքարին՝ խորհուրդ կուտայ «արիաբար մաքառիլ» Ղեւոնդի հա-կառակորդներուն դէմ եւ «ըստ ամե-նայնի թեւ ու թիկունք լինել անոր»:

Զարմանալու չէ ուրեմն երբ Ղեւոնդ արք.ի կուսակիցները Երեսփ. ժողո-վը կը ձգեն ու կ'երթան պանդոկի մը մէջ հաւաքուիլ: Պատրաստը էջմիած-նէն տրուած է, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամի մը ձեռքով. »:

Անկուսի երիտասարդ մը որուն խելքը դրպանին պէս պարապ էր, օր մը հարուստ կալուածատիրոջ մը կը ներկայանայ:

— Պարոն, ձեր աղջկան սիրահար-ուած եմ, պատիւ ունիմ անոր ձեռքը խնդրելու:

— Բայց պարոն, ես երեք աղջիկ ու-նիմ, որո՞ւն սէր կապած էք:

— Առիկայ ձեր հարստութենէն կա-խում ունի, ո՛րը որ կ'ուզէք:

ՀԱՅ ԵՒ ՁԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ֆրանսական բանակի կամաւոր հայ եւ չէխօսլովաք մարտիկներու ընկե-րակցութիւնները 27 հոկտ. ժամը 18.30ին պիտի հրահրեն Անծանօթ Զինուորի գամբարանին բոցը, Ցաղ-թական Կամարին տակ:

Հաւաքատեղի, նոյն օրը ժամը 18,15 չեխօսլովաք հիւպատոսարանը (Ավը-նիւ Քլէպէր 11):

⁂ Այս առթիւ կը տեղեկանանք նա-եւ թէ Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ու-նենայ Սերքլը Միլիթէրի սրահներուն մէջ, դեկտ. 30ին, բարձր հովանաւո-րութեամբ Մարէչալ Փէթէնի:

Ոչ մէկ ջանք պիտի խնայուի սոյն պարահանդէսը դարձնելու խիստ փայլուն եւ միեւնոյն ատեն գիւրա-մատչելի, հայ հասարակութեան ա-մէն դասակարգի համար:

Տօմսերը հրապարակ կ'ելլեն մօ-տերս:

Տեղեկատու

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915-1924

— о.о —

10.— ՎԻՊԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

»»»»» . «««««

...նան առաւօտ մըն էր, ես կ'երթայի Արասա կոչ-...տեղը չոր պատող եւ խաղողի թուփ առնելու հա-... Այդ օր զինքը յարմար չգտնելով, փողոցակամակ ...ով մը 200 հատ ընկոյզ առի, եւ ... ...ըդել ուտելով կը վերադառնայի տուն:

...րէնքիւսը պալ, այրած խանութներու տեղը հա-...ած ծախու անասուններու մէկ հովիւը աչքիս զար-...իսկ եւ իսկ նման էր Պողիին: Մաքուր հագուած, ...ով – ծոցով երիտասարդ մը, բայց աչքերը գինք կը ...ին.

...ուսկցայ եւ Թուրքերէն հարցուցի թէ ո՞ր տեղացի ...

— «Պուրալը իմ», ըսաւ:

Ինչ մը հետամնալով երեք անգամ զարմայ եւ հար-...ցի, եւ խորէն հարցուցի, բայց անմատչելի մնաց: ...իրին անգամ նախատուեցայ եւ հետացայ:

Մէկ շաբաթ յետոյ, հայրենակիցներէս «Փողորկով ...ուցի Թոմասը որ հանճ Սահակ վարպետի հետ Պո-...ի այդին տանը կ'աշխատէր, պարզեց իրականու-...ը, զացի անոր հետ եւ համբուրուեցանք: Տեղեկա-ցուցի իր եղբօր ողջութեան մասին եւ իր էֆէնտիին չը-խորհելու յանձնեցաւ չուառով տանիլ իր քովը, բայց մէկ տարի հազիւ ապրեցաւ խեղճը:

1921 տարին հարսանիքի շրջան էր Տիարպէքիրի գո-նուող Հայերու համար: Մեր հայրենակիցներէն մօտ 30 նորահաս տղաք ամուսնանալով ընտանիք կազմեցին: Կարգը եկած էր ինծի, 20 տարեկան հասակիս (1921 մա-յիսին) ես ալ ընտրելով որբուհի մը, հազիւ 15 տարե-կան, ամուսնացանք: Յետոյ շրջանէն ալ, տարեկից ընկերս Գեղամ Դաւիթեան Հարսիկ գիւղացի, Քեռիիս Մհերի միջոցաւ զիմեց ինծի, խնդրելով քրոջս հետ ա-մուսնանալ: Տեսնելով տղուն ուշիմութիւնը, առանց ձեւակերպութեան ընդունեցի, որով այդ տարին ամուս-նացաւ նաեւ քոյրիկս Ալբրշամը, կնքահայրութեամբ քեռիս Մհերի:

Ինկած էինք այլեւս բնական ճամբու վրայ, բոլորս ալ ամուսնացած քիչ շատ գործ ունէինք եւ իրարմով կ'ապրէինք:

11.— ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԴԻՍՏԵ ՄԸ ՑԵՏՈՑ

»»»».«««««

1922ին ժամանակ մը սկսած էի առանձին աշխատիլ, վարժ ըլլալով այլեւս որմնադրի արհեստին:

Էչէք Համաժի կոչուած թաղեցի նորոգութեան կ'աշխատէի, թաղեցիան Հանճ Ահմէտի հսկողութեան տակ, երբ Տիարպէքիր հասան բազմահազար յոյն աքսո-րականներ, Օրտուէն, Տրապիզոնէն եւ ուրիշ շրջաննե-րէ: Թալանուած, ողբոս, սովահար բազմութիւններ ո-րոնք շատ կը յիշեցնէին մերիններու վիճակը…,

Հանճ Ահմէտ առանձին 5—6 ընտանիք բերաւ ցե-ցուց թաղեցիը, այր մարդիկը ինծի հետ աշխատցնելու համար, օրական մէկ մէկ օխա հացի փոխարէն:

Այս թշուառները տեղաւորուելով թաղեցիին խոնաւ նկուղներուն մէջ, իրենց տառապանքին ճամբէն հասա-ծած ժանտատենդի մանրէներով զիս ալ վարակեցին եւ անկողին ինկայ, անընդհատ 45 օր առանց որ եւ է սը-նունդ առնելու:

Բժիշկ Զիա պէկ, ազնիւ մարդ մը, կը խնամէր զիս առանց փրկութեան յոյս ներշնչելու: Հիւանդութեան ծանրութեան տակ, մէկ բան միայն կը զգայի,— մեռել-ներու մահազանգը ժամուն կոչնակով: Այդ հիւանդու-թենէն վարակուողներու 100էն 80—85ը ողջի չելաւ: Իմ զգած ազգական – գիւղացիներս զիս ըրեցինք մարած՝ կու-յային արդէն կորսուած համարելով: Առանց վայնասու-նը բռնն ցաւէն աւելի ծանր, աւելի սրտաճմլիկ էր: Երբ ուշքի եկայ, ճանօթի եմ» կ'աղաղակէի: Բժիշկը պատ-ուիրած էր միայն նարինջ կամ նռան ջուր տալ: Ուստի, թոյլ չտուին որ բան մը ուտեմ: Բայց խեղճերը քանի քանի գիշերներ անքուն անցուցած էին ինծի համար եւ երբ տեսան որ խօսիլ կը սկսիմ, այդ գիշեր իրենց տուն-նիրը գացեր էին:

Անոնց բացակայութենէն օգտուելով, պնդեցի նոր-հարս կնոջս որ ճռաթակ (կորկոտ եւ բիղէ) եփէ, չգիտ-նալով իմ թախանձանքիս տեղի տուաւ:Ճռաթակը հազիւ կերած, ելլել նստելու ուժ զգացի: Հետեւեալ առտու մերինները եկան եւ յանդիմանեցին ճռաթակ եփողը: Բայց ես պնդեցի կրկնել, առանց մտիկ ընելու բժիշկի խրատը:

Ճռաթակ մը եւս եւ ոտքի եմ արդէն: Երկաթէ մէթ-րը ձեռքիս որպէս անթացուպ բռնած՝ զիս արեւի կը հա-նէին, օդ կ'առնէի եւ կուգայի ներս: Շաբաթ մը եւս Ա-պաքինած էի:

Կատարելապէս լաւանալէ յետոյ, դարձեալ թաղեցիի նորոգութեանը վերադարձայ: Զայն նորոգելէ յետոյ, թաղեցիան Հանճ Ահմէտ զիս աշխատցուց իր անձնական տանը, եւ վերջաւորութեանը կերաւ 1200 ղրուշ արծաթ դրամս: Ետքոյ քաղաքապետ Իհսան պէկի այգին «քէօշկ»ի մը շինութեան կապալեցանք: Դեռ չէինք չվերջացած գնաց, միայն տանելով 30 արծաթ իրա-ւունքս: Երբ տեսայ որ տարիքս փոքր ըլլալով չպիտի կրնամ իրաւունքս պաշտպանել, որոշեցի մտնել հեղի-նակաւոր հայ վարպետի մը քով:

Հանճ Ցակոբը (Թուրքերը կ'ըսէին՝ Ուսաա Շէֆքի) զիս ընդունեց իր մօտ: Օրական երկու արծաթ մէճիտով, մինչդեռ ինք օրավարձքս կը հաշուէր հինգ արծաթ: Ինչ որ ըլլար գոհ էի, որովհետեւ հրաշալի վարպետ էր եւ սորվելու շատ բան ունէի:

Դժբախտաբար մարդը մեռաւ, երբ հազիւ վեց ամիս կար որ իր մօտն էի:

Քանի մը խօսք՝ այս վերջին վարպետիս մասին որ զիս առանձին տեսած ատեն զաւակին կուլար:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Անուկի արկած մը Շէռպուր-Փարիզ գծին վրայ

ՎԱՅՐԱՇԱՐԺԻ ՈՒ ՉՈՐՍ ՎԱԿՈՆՆԵՐ ԳԵՏՆ ԻՆԿԱՆ 38 ՄԵՌԵԱԼ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Երկաթուղիի ահռելի արկած մը պատահեցաւ երեքշաբթի առաւօտ, Շէռպուր-Փարիզ գծին վրայ: Թիւ 354 ճեպընթացը որ Շէրպուրէն մեկնած էր ժամը 6.10ին եւ Փարիզ կը սպասուէր 11.26ին, գիծէն դուրս ելաւ, եւ վայրաշարժն ու չորս վակոններ կամուրջէն ի վար սահեցան գետը, 121 քիլոմէթրին վրայ: Կառախումբին մէջ կային բազմաթիւ ճամբորդներ, որոնց մէջ նաեւ Քալվադոսի նահանգապետը. Ճեպընթացը կը սուրար ծայրագոյն արագութեամբ, համնելով մինչեւ 100 քիլոմէթրի, երբ սկսաւ տատանիլ, զառիթափի մը վրայ: Երկու բանուորներ, որոնք նորոգութեամբ կը զբաղէին եւ անդին քաշուած էին, հասկցան վտանգը: Յանկարծ մեքենան գիծէն ցատկեց, ջարդուփշուր ըրաւ կամուրջին բազրիքները եւ ահռելի ժխորով մը ինկաւ գէպի անդունդը, առաջ մէթր բարձրութենէ մը: Թեռնատար վակոն մը եւ ճամբորդի երեք վակոններ իրարու ետեւէ գլորեցան վար, իրար ջախջախելով տապալէն, իսկ հինգերորդ վակոնը անշարժացաւ, գլուխը ջուրին մէջ: Վեցերորդը ուղղին վրայ ինկաւ, ուրիշ երկու վակոններ ալ գիծէն դուրս ելան առանց անդունդն իյնալու: Ամբողջ կառախումբը, որ աւելի քան հինգ հարիւր թոն կը կշռէր, սարսած էր տղու խաղալիքի մը պէս:

Ողջ մնացած ճամբորդներուն լեզուն բռնուած էր ցնցումին սաստկութենէն, մինչ ահռելի ճիչեր կը լսուէին անդունդին խորքէն, ուր փլատակները իրար խառնուած, կատարեալ թնճուկի վերածուած էին: Երեք վակոնները անճանաչելի դարձած էին: Անմիջապէս կազմակերպուեցաւ օգնութիւնը եւ հետզհետէ երեւան հանուեցան 31 դիակներ եւ 50է աւելի վիրաւորներ, որոնց չորսը մեռան հիւանդանոցին մէջ: Զոհերուն մէջ են նաեւ մեքենավարն ու հնոցպանը, այնպէս որ գրեթէ կարելի չէ եղած ճշդել արկածին պատճառը:

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

ԱՋԱԿՈՂՄԵԱՆՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՕԳՏՈՒԻԼ ԱՌԻԹԷՆ

Հանրապետութեան նախագահը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները, կազմելու համար նոր դահլիճը:

Այս առթիւ, լեզու ելած են աջակողմեան տարրերը, աւետելով ձախակողմեան զանգուածին քայքայումը: Նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօ բացէ ի բաց կ'առաջարկէ որ նոր դահլիճը հիմնուի «բոլոր հակընկերվարական ուժերուն վրայ»:

⁂ Տալատիէի դահլիճին անկումը ծանր տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ եւ Փրանքը թեթեւ անկում մը ունեցաւ: Պերլինի մէջ, թերթերը չափաւոր արտայայտութիւններ ունեցան: Ցաւ յայտնողներ ալ կան, քանի որ Պ. Տալատիէ կուսակից էր լեզու գտնելու: Կը վախնան որ ազգայնական դահլիճ մը կազմուի Սառոյի վարչապետութեամբ: Հռոմի մէջ մտահոգ են Պ. Տալատիէի անկման առթիւ, վախնալով որ Իտալիոյ հաշտարար ձեռնարկները ի դերեւ պիտի ելլեն, եթէ պահպանողական դահլիճ մը կազմուի: Միւս կողմէ, կը վախնան որ եթէ սոցիալիստներն ու ըռլարքն յառաջ Փրանքն ալ վարկուի, լիրէթը չպիտի կրնայ դիմանալ:

⁂ Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը նիստ հրաւիրուած է երկուշաբթի օր, դատելու համար ըմբոստ երեսփոխանները, (Իրիոտ, Մառքէ եւայլն): Կը կարծուի թէ պիտի վտարուին:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, վարչապետութեան հաւանական թեկնածուներ կը համարուին Պ. Պ. Սառօ, Շօթան եւ Ժորժ Պոնէ:

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէզոնի կայարանի դիմացի սրճարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԳԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 19, rue Ampère, Cachan.

Գաւառ

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Հ. Ե. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

«Mercure d'Orient»

Անեւտրական, ճարտարապործական եւ ակադեմաւորական ամսագիրը, որ որ նուիրուած է Եգիպտոսի, Իրաքի, Պաղեստինի, Պարսկաստանի, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Թուրքիոյ եւ սահմանակից երկիրներու տնտեսական կեանքին: Խմբագիր՝ Հ. Ն. Թորոսեան: Գին՝ 2 ֆր. 50: Տարեկան բաժնեգին 25 եւ 30 ֆրանք: Հասցէ.— 5, rue François Pinton, Paris (19).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme -:- PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Համազգայինի

Այս Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ նիստը նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ շրջաններու ներկայացուցիչներու:

Հրաւէր առանց անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ.

Համազգայինի փարիզի վարչութիւն

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Barruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard. Տեղի կ'ունենայ զեկոյց Ա. Զամալեանէ՝ «Յովհաննէս Թումանեան որպէս բանաստեղծ», նոր մահուան տասնամեակի առթիւ: Մտքերի փոխանակութիւն: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԳԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ԳԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ 43, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ բանաստեղծ Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ»
(Պիտի ցուցադրուի նաեւ մոգական լապտերով հայկ. դրամները:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Մ.ԺԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին
ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆի Թատերասրահին մէջ 120, Շըմէն տը լա Մառրակ ...
Կը ներկայացուի՝ ԴԱՒԱՃԱՆԸ կամ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՀԱՅՐԸ
Ազգային-յեղափոխական կեանքէ: (Հեղինակ՝ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ
Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆր.: (7 տարեկանէն վեր տղոց մուտքը 2 ֆր.

Ընտանեկան պարահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած վասպուրականի ԱՐԾՐՒՆ ֆանֆառի կողմէ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2
Հ. Յ. Դ. ժողովրդ. տան մէջ:
Ընտիր Ճաշ: ջուխ պիւֆէ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ յայտարարներէն առանձին

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Եւ բուռն շարժումով մը ամբողջ ծրարը անդին հրեց:

— Իրրեւ թէ աղատ մնացող եմ, հաղեհանգիստ կատարել տալ իր յիշատակին:

Ետեւ հակեցաւ, եւ սիկառէթ մը փաթթեց: Ծխոյ երկարօրէն շնչեց ծուխը եւ ուսերը թօթվեց:

— Գնդապետը բսաւ որ գրագէտ էք: Ի՞նչ կը գրէք:

— Պատմութիւններ:

— Ռոմանթիկակա՞ն պատմութիւններ:

— Ոչ:

— Ինչո՞ւ ոչ, ես այդպիսի բաներ կը կարդամ: Ես միայն ատոնք պիտի գրէի:

— Ձեզ դիտել ինչ երեւակայութիւն պէտք է: Անգամ մը այդ կարգի բան մը հնարեցի, բայց իմ սպանութիւնս անանկ ճարտարօրէն սարքած էի որ երբեք մէկըսպ չգտաւ սպանիչը բռնել տալու, մինչդեռ ուսանդութիւնը կը պահանջէ որ վերջացնելու համար գաղտնիքը լուսաբանուի եւ ոճրագործը արդարութեան յանձնուի: Անգամ մը որ ձեր տրամադրութեան տակ ունիք գրողական սպանութիւն մը, յանցաւորին ձերբակալութիւնը յաջողցնելու միակ ձեւն է ամբողջ շահեկանութիւնը կեդրոնացնել շարժառիթը գտնելու, որովհետեւ, որքան ատեն որ շարժառիթը անծանօթ մնայ, ամէնէն ջախջախիչ փաստն ալ արժէք չունենար: Ենթադրենք որ յանկարծ քմահաճոյքը ունենաք, ամայի փողոցի մը մէջ, մութ գիշեր մը, ճամբորդի մը վրայ յարձակելու եւ դաշունահարելու զայն: Ո՞վ սատանան պիտի մտածէ ձեր մասին: Բայց եթէ այդ անցորդը ձեր կնոջ սիրահարը եղած ըլլար, կամ ձեր եղբայրը, կամ ձեր պարտապահանջը, այն ատեն ամենափոքր թուղթի կտոր մը, սիկառէթի մոխիր մը, կամ ձեր բերնէն փախած բառ մը կը բաւէ ձեզ կառափնատ ղրկելու համար:

Եթէ դահը ձեզի բոլորովին օտար է, վայրկեան մը իսկ ձեր մասին չպիտի կասկածին: Ձէք Ռոմայնահատը մին չեւ որ գործի վրայ չբռնեցին, մինչ խուտտիկներ...

Էշընտէն կ'անհամբերէր խօսակցութեան նիւթը փոխելու: Հռոմի մէջ պիտի բաժնուէր Մեքսիկացիէն եւ իրենց ուղեգիծը պռոշուած չէր տակաւին: Մեքսիկացին Պրինտիզի պիտի երթար, իսկ ինք Նափոլի: Կը մտածէր Պելֆառտ պանդոկը իջնել, նաւահանգիստին մօտ, երկրորդ կարգի մեծ տաղաւար մը, որուն յաճախորդներ կը կազմէին շրջան միջնորդներ եւ ամենահամեստ զբօսաշրջիկները: Զօրավարին պիտի տար իր անձնական թիւր սրակ... սախպագակոն... պարագային կարենար չմտնել իր մօտ ելլել, առանց դռնապանին օգնութեան: Յաջորդ կայարանին մէջ պիւֆէն գնաց եւ պահարան մը առաւ Զօրավարէն խնդրեց որ ինք ձեռքով գրէ հասցէն, տառնալի՝ Պրինտիզիի նամակատանը: Այսպէսով Էշընտէնի կը մնար միայն թիւ մը գրել թուղթի մը վրայ եւ ղրկել: Մեքսիկացին ուսերը թօթվեց:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH (Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933
27 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2328 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ ԻՐԱՐ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ

Բարեգործականի Դիւանը երկար լուսաբանութիւն մը գրկած է իր կրթական ծրագրի մասին, որուն գործադրութիւնը քար գայթակղութեան դարձաւ առաջին օրէն իսկ։

Այդ լուսաբանութեան մէջ կը գտնենք ե՛ւ խելօք մտածումներ ե՛ւ նեղմիտ առաջադրութիւններ։

Մնաց որ, ծրագրի մը բարիքը կամ չարիքը կախում ունի գործադրութեան եղանակէն։

Ո՛վ ժխտած է Հ. Բ. Ը. Մ. հիմնական ծրագրին շարք մը առաւելութիւնները։

Եւ սակայն, երբ խօսքէն գործի անցած են, մթնոլորտը թունաւորուած է, հինգ բարիքի փոխարէն տասը չարիք երեւան բերելով։

Մենք տակաւին բան չունէինք, երբ ուրիշներ, ոչ — Դաշնակցականներ իսկ, մերկացումներ կը կատարէին, Եգիպտոսի մէջ, որ գրուեցաւ Բարեգործականին հիմը։

Այս կացութեան գաղտնիքը պէտք է փնտռել բուն իսկ Բարեգործականի ղեկավարութեան մէջ։

Թունդ ազնուապետական այդ հաստատութիւնը առաջին օրէն կտրուած մնաց բուն ժողովուրդէն, ստեղծելով «կամարիլլա» մը եւ «յաքէ»ներ։

Եւ, տարուէ տարի չէչտուեցաւ այդ գիծը։

Տարուէ տարի ոսկոր կապեց աղա — փաշայական «ազնուականութիւն»ը, ստեղծելով սառուցեալ գօտի մը։

Հետզհետէ պակսեցան աղա — փաշաները։ Բայց, անոնց յաջորդեցին պատերազմի հարուստները, եւ խտուելի գիծը աչքի կը զարնէ այսօր աւելի քան երբեք։

Դրամատէրներու, գործարանատէրներու եւ վաճառականներու կողքին, անոնց չուքին տակ բուսան «պաշտօնատար»ներ, որոնք հաւատարմօրէն կը շարունակեն բռածոյ աւանդութիւնը, յաճախ գերազանցելով վարպետները։ Նոյնիսկ մոռացութեան տալով անոնց գոյութիւնը։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է թէ՝ ինչ որ Բարեգործականի կեդրոնական վարչութիւն կը կոչենք, անուանապէս գոյութիւն ունի։

Անդամներէն մէկը մնայուն հիւանդ է, մէկ — երկուքը շարունակ ճամբորդութեան մէջ են, ուրիշներ՝ իրենց առեւտրական գործով զբաղած, հազիւ կը բարեհաճին պատահաբար մասնակցիլ նիստերուն։

Ըստ, կեդր. վարչութեան անդամները մեծ մասով կտրուած են հայկական կեանքէն։

Անոնք ոչ հայերէն թերթ կը կարդան, ոչ ալ տրամադրութիւն ունին հետեւելու դէպքերու ընթացքին։ (Մէկը հայերէն անգամ չի գիտեր)։

Այս կացութեան մէջ, Բարեգործականի գրասենեակին բուն ղեկը անցած է անոր վարիչ — պատուիրակին ձեռքը։

Ան է, ձախաւեր փաստաբան եւ սալոնական բանաստեղծ Վահան Մալէզեանն է, Բարեգործականին չար ոգին։ Անոր մութ խառնուածքէն եւ կուսակցական քինախնդրութենէն կը բխին բազմաթիւ միակողմանի կամ անճոռնի գործեր։ (Ձենք ուրանար եղածը)։

Ան է որ, չարաչար գործածելով իր դիրքը, նոյնիսկ դաւադրական աշխատանքներ կը կատարէ, մթնոլորտ ստեղծելով, հացկատակներու եւ բախտախնդիրներու ցանցեր կազմելով։

×

Այդպէս նաեւ այս պարագային։ Կրթական ծրագրին առթիւ։

Լուսաբանութեան 3րդ կէտը կ՚ըսէ, մանուածապատ փաստաբանութեամբ մը.

— « Բնական է որ այլեւս չէինք կրնար թոյլ տալ որ Միութենէն ծպտուող վարժարաններու մէջ Հ. Մ. Ը. Միութեան հիմնական տեսութեանց եւ մանկավարժական տարրական կանոններու հակառակ նախակրթութիւն մը ջամբուի, ներսը թէ դուրսը մեր Միութեան դէմ անհամակիր եւ նոյն իսկ ազգային վերաբերում մը ցուցադրելու առթիւն։ Ատենէ մը ի վեր Միութեան անդամներուն եւ բարեկարներուն ծանր մեղադրանքները հրաւիրուած էր այս տխուր երեւոյթը, առանց որուն, ընդհանուր առմամբ, բիւրաւոր որբեր եւ սաներ, պատսպարեալներ եւ նպաստառուներ, այսօր մեր Միութեան Ժնծագոյն սատարողները պիտի ըլլային, որ եւ է փոխարինութեամբ երախտապարտ ըլլալու խղճահարութեամբ» ։

Կրցա՞ք ըմբռնել «մխա բանի»ն այս ազնուակա՞ն չարագրութեան։

Արտագրենք նաեւ յաջորդ յօդուածը, որպէսզի կարենաք ամբողջական գաղափար կազմել.

— «Արդ, իր վրայ ծանրացող պատասխանատուութեան գիտակցութեամբը. բնական է որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, ըլլալով հանդէրձ գերազանցօրէն անխտրական, առաւելապէս ուզէ ապաւինիլ իր անդամներուն եւ համակիրներուն գործակցութեանը։ Եւ մանաւանդ բնական է որ ուզէ գործել հոն ուր կը տիրէ կարգապահութիւն եւ համերաշխութիւն, հոն ուր Միութեան հանդէպ համակրանք եւ վստահութիւն կ՚արտայայտուի, եւ վերջապէս ներւթական օժանդակութիւն կ՚ընծայուի անվերապահօրէն։ Ըստ վերև, գաղտնիք չէ թէ, իր հիմնադրութենէն ի վեր, Միութիւնը միշտ խորշած է վէճէ եւ պայքարէ, այնպէս որ իր համերաշխասէր ուղղութեամբ նախամեծար սեպած է աշխատիլ հոն միայն ուր իր գործը կը գնահատուի եւ խոչընդոտներ չեն յարուցուիր իր քայլերուն առջեւ» ։

Զանանք մեր կարգին վերլուծել այս եւ յաջորդ լուսաբանութիւնները։ Անշուշտ, իբրեւ «թշնամի» Բարեգործականին ...

Փորձենք բացատրել թէ, ինչո՞ւ է որ, հակառակ բոլոր ճիգերուն, Բարեգործականը կծկուած կը մնայ սահմանափակ եւ «հասցէներ» պատնէշի մը մէջ, փոխանակ դառնալու ժողովրդական եւ ծաւալուն։

Խօսելով — խօսելով, թերեւս լոյս մը ծագի։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԳԻԾԱԹԵՐԹ ՄԸ

»»» · «««

Երիտասարդ մտաւորականներու շրջանակի մը մէջ, անցեալ օր, երբ կը խօսուէր արտասահմանի գրական մեր կեանքին մասին, կ՚ըսուէր թէ ամէնէն լքուած սեռն է երգիծականը։ Վերջապէս « հին »եր կամ «նոր»եր, «մենք»եր կամ « դուք »եր գրականութիւն կը մշակեն, գրական թերթեր կը հրատարակեն, բայց չեղաւ մէկը որ երգիծաթերթ մը հանէ, թերթ մը, որ շարունակէ Պարոնեանի, Օտեանի, վերջապէս գեղեցիկ եւ ազնուական երգիծանքին աւանդութիւնը։ Երգիծական գրականութեան անհրաժեշտութիւնը չեշտող այդ տզաքը յետոյ նստան ծրագիրներ մշակեցին, աշխատանքի բաժանում կատարեցին։ Մեզի կը մնայ յաջողութիւն մաղթել իրենց, առանց մոռնալու դիտել տալ, որ

1.— Այո՛, երգիծաթերթ մը անհրաժեշտ է Ֆրանսայի հայ գաղութին համար։ Տաշեղիք շատ արտառոցութիւններ կան, յուալիք շատ կեղտեր կան։

2.— Երգիծական գրականութիւն մշակել կը նշանակէ ստեղծագործութիւն ընել, ոչ թէ փողոցի խօսակցութիւններով էջ լեցնել։ Երգիծանքը արուեստ է։

3.— Երգիծաթերթ մը առաքելութիւնն ունի նաեւ դաստիարակելու։ Պէտք է աշխատի մաքրել ազգային մթնոլորտը բարոյական գեղեցիկ ըզգացումներով, ազնուական նկարագրի հեգինակութեամբ։

4.— Երգիծաթերթ մը,— այս շատ կարեւոր է,— պէտք չէ խիղճը եւ *Նամուսը* ծախէ մամոնային։ Ոչ հարիւր ֆրանքնոց կարծիքներ, ոչ հազար ֆրանքնոց քաղաքականութիւն։

Կարճ,— ոչ *չանթաժ*, ոչ ալ *լաքէ*ութիւն։

Երգիծաթերթ մը այսպէս միայն կը հրատարակուի։

Եթէ այս է ձեր երգիծաթերթին ուղղութիւնը, կրկին անգամ յաջողութիւն ձեզի, տղա՛ք։

ԱՐԱԶ

ԹՐՔ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

●●●

Պոլսոյ Կրթական տեսչութիւնը հաղորդած է թէ բոլոր դպրոցական տղաքը պարտաւոր են մասնաւոր գըլխարկներ կրել հանրապետութեան տասնամեակի տօնին։ Քաղաքամասնութեանց վարժարաններու աշակերտները իրենց գլխարկներուն նակատը պիտի ունենան ներմակ մետաղէ մահիկ – աստղ, իսկ պետականները՝ դեղին։ Առաջիններուն գլխարկներուն երիզը մոխրագոյն պիտի ըլլայ, պետականները՝ դեղին։

Միւս կողմէ, Երկ. դրամատան տրամադրած 15 դրշ. արժէքով մետաղները պիտի բաժնուին աշակերտներուն, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին։

Բերա, Պէշիկթաշ, Սկիւտար, Գատըգիւղ, Պոյազիճ եւայլն մասնաւոր դասընթացքներ հաստատուած են, հանրապետութեան եւ Պոլսոյ քայլերգներու ուսուցման համար։ Վարժարաններու երաժշտութեան ուսուցիչները պիտի հետեւին այս դասընթացքին, եւ յետոյ իրենց աշակերտներուն պիտի սորվեցնեն քայլերգները։

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԹԷ 3 ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ

Թաւրիզէն հասած նոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Հայաստանի փախստականներէն երեք հոգի Արաքս գետէն անցած ատեն, սահմանապահներու կրակին հանդիպելով, փորձեր են խուսափիլ, բայց լողալ չգիտնալով խեղդուած են։

Հրաման տրուած է ջուրին մէջ իսկ գնդակահարել փախստականները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՐԻՈՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նոր ծրագիրներ՝ տեղաւորման մասին

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որ քաղուած են Միութեան Ժընեւի պատուիրակ Գ. Լ. Բաշալեանի տեղեկագրէն. —

1.— *Ազգերու Ընկերութեան ընդհ. ժողովը, հոկտեմբեր 7ի նիստին մէջ, հետեւեալը քուէարկած է.*

« Գոհունակութեամբ կ՚արձանագրէ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին ձեռք առած միջոցները, Միջկառավարական խորհրդակցական յանձնաժողովին հետ խորհրդակցաբար, գաղթականներու պաշտպանութիւնը ապահովող պայմանագրութեան նախագիծի մը պատրաստութեան համար։

« Կը խնդրէ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսէն շարունակել հայ գաղթականներու նոր խումբեր Երեւան փոխադրելու կարելիութեան ուսումնասիրութիւնը

« Ջերմապէս կը խնդրէ Միջկառավարական յանձնաժողովէն, որ նիստի հրաւիրուած է վերոյիշեալ պայմանագրութեան նախագիծը քննելու համար, ամենամեծ համակրութեամբ քննել նոյն նախագիծին յանձնարարութիւնները։

« Նկատելով Եւրոպայի մէջ կարգ մը գաղթականներ տեղաւորելու յարաճուն դժուարութիւնները, կը հրաւիրէ այն երկիրները որ տրամադրելի ընդարձակ հողեր ունին եւ կը փափաքին զարգացնել անոնք, գործակցելու Նանսէնեան օֆիսին հետ, իրենց երկրին յարմար գաղթականները տեղաւորելու համար։

« Գիտակից այն վտանգներուն որոնց ենթակայ են երկրէ մը վտարուած գաղթականները եւ այն դժուարութեանց որոնց հանդէպ կը գտնուին այն երկիրները ուր այսպիսի գաղթականներ կը մտնեն, վերստին ջերմապէս կը խնդրէ կառավարութիւններէն գաղթական մը այն ատեն միայն արտաքսել, երբ որոշ արտօնութիւն ստացած է սահմանակից երկիր մը մտնելու։

« Կը հրաւիրէ խորհուրդը հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել ներկայ որոշումներու բանաձեւը գործադրելու համար » ։

Միջկառավարական յանձնաժողովը, ուր ներկայացուած են 14 պետութիւններ, Ժընեւի մէջ պիտի գումարուէր հոկտեմբեր 26ին, քննելու եւ, յուսանք, ստորագրելու համար առաջադրուած միջազգային պայմանագրութիւնը ի նպաստ գաղթականներուն.

2.— *Պարսկաստանի պատուիրակ Միրզա Աղա – իւլ Հասան Ֆօրուղի, ընդհ. ժողովին մէջ արտասանած իր շատ գեղեցիկ ճառին մէջ, շեշտած է Պարսից եղբայրակցութիւնը Հայոց հետ, եւ վեր հանած է ամէն ապարէզի մէջ Հայոց օժանդակութիւնը Պարսկաստանի յառաջդիմութեան։ Միրզա Ֆօրուղի եզրակացուցած է որ եթէ ամէն երկրի մէջ օտարածիններուն հետ վարուէին այնպէս ինչպէս Պարսիկները՝ Հայոց հետ, փոքրամասնութեանց խնդիր գոյութիւն չէր ունենար։*

Պարսկական պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ Վռամ Խան Փիլոսեան, որ Միութեանս Թեհրանի մասնաժողովին ատենապետն է։

ՌՈՒԶՎԵԼԹ ԿԸ ԿՈՏՐԷ ՏՈԼԱՐԻՆ ԳԻՆԸ

—·—

Սկսան ոսկի գնել բարձր գինով

ՏՈԼԱՐԸ 12 ՖՐԱՆՔ?

Ամերիկեան կառավարութիւնը հոկտ. 25ին ձեռնարկեց նոր քաղաքականութեան մը, որպէսզի գիները բարձրանան տոլարին անկումով։ Այս առաջադրութեամբ, յայտարարեց թէ պիտի գնէ Մ. Նահանգներու մէջ արտադրուած նոր ոսկին, ունկին 31 տոլար 35 սէնթի։ Այս գինը 0·27 տոլար աւելի Լոնտոնի ազատ շուկայի գինէն եւ 1·56 տոլար աւելի՝ գանձային նախարարութեան երէկ նշանակած սակէն։

Այս կարգադրութեամբ, ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի կրնայ ուզած գինը տալ տոլարին, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ միւս պետութեանց։

Երբ ոսկիի գնման պաշտօնական սակը 20 տոլար 67 սէնթ էր իւրաքանչիւր ունկին (28 կրամ 34), տոլարը Ֆրանսայի մէջ կ՚արժէր 25·52։ Այժմ, նոր սակով տոլարը պիտի արժէ 16 ֆրանք 85, ինչպէս եղաւ, առաջին օրն իսկ, Փարիզի ռսկարանին մէջ։

Համաձայն ամերիկեան լուրերու, կառավարութիւնը կը խորհի աստիճանաբար բարձրացնել ոսկիի գնման գինը, հասնելով մինչեւ 40 տոլարի։ Այդ պարագային, շատ չանցած տոլարը պիտի արժէ 12 ֆրանք 76, այսինքն նախկին արժէքին հարիւրին 50ը։

⁂ Տեղական թերթերը կը կարծեն թէ ահագին քանակութեամբ ամերիկեան դրամագլուխ պիտի արտածուի դէպի Եւրոպա, իբրեւ հետեւանք այս նոր քաղաքականութեան։ Այս եռանկարին առջեւ, կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի խիստ կաշկանդումներ հաստատել։ Մասնաւորապէս պիտի պարտադրէ որ արտասահմանի մէջ դրամ ունեցող Ամերիկացիները յայտարարեն անոնց գումարը։

Գ. Սառոյի յանձնուեցաւ նոր դահլիճին կազմութիւնը

Հանրապետութեան նախագահը ծովային նախարար Գ. Ալպէռ Սառոյի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը։

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ դեկտ. 4ին

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը չորեքշաբթի օր գումարուելով, որոշեց շարունակել աշխատանքները։ Ճիշդ է որ կարգ մը պետութիւններ բաւական ազդուած են Գերմանիոյ հրաժարումէն, բայց ոչ մէկը առաջարկած է անպայման ժամանակով յետաձգել խորհրդաժողովը։ Ֆրանսական պատուիրակը երկու անգամ խօսք առնելով, առաջարկեց աշխատանքները շարունակել առանց այլեւայլի, եւ միայն Ժընեւի մէջ։ Նախագահ Հէնտըրսըն չեշտեց թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

80 ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

»»» · «««

Բարեգործականի հոկտ. 24 թուակիր գեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Նանսէնեան Միջազգային օֆիսը 30,000 ֆրանս. ֆրանք քուէարկած է Հալէպի մէջ նոր հողեր գնելու համար։ Այս հողերուն վրայ պիտի հաստատուին այն գաղթականները որոնց բնակարանները պիտի քանդուին մօտ ատենէն.

Բաց աստի, Օֆիսը որոշած է Հ. Բ. Ը. Միութեան տրամադրութեան տակ դնել 50,000 ֆրանս. ֆրանքի նպաստադրամ մը, յօգուտ Մերձաւոր Արեւելքի գաղթականներու։

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ Մ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—·—

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնն ու հարցաքննիչ դատաւորը տենդոտ աշխատանքի լծուած են՝ երեւան հանելու համար Մ. Աղազարեանի սպանութեան հետքերը։ Կ՚ըսուի թէ՝ արդէն ճանչցուած է ոճրագործին ինքնութիւնը եւ ոստիկանութիւնը ստուգած անոր գտնուած վայրը։

« Էլ Ահրար » կը գրէ իր 18 հոկտեմբեր թիւին մէջ.—

Գրած էինք որ գաղտնի ոստիկանապետ Սէլիմ Սիւլէյման էֆէնտի իր մարդիկներով Հիւսիսային Սուրիա մեկնած է, Անտիաքի շրջաններուն մէջ փնտռելու համար ոճրագործը, որովհետեւ բռուած էր որ ան այդ շրջանները փախած է։ Անցան օրեր, սակայն դեռ անոնցմէ ոչ մէկ տեղեկութիւն ստացուեցաւ։ Կը պարզուի որ ցարդ չեն կրցած ձերբակալել։

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ֆիլիփ Պուլօս երէկ վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին Արդարութեան պալատին մէջ, որովհետեւ ցարդ ան իր քննութիւնները կը կատարէր ոստիկանութեան մօտ։ Մեր խմբագիրը տեսակցութիւն մը ունեցած է անոր հետ եւ ուզած էհասկնալ ոճրին շուրջձեռք առցուած նորութիւնները։ Դատաւորը յայտնած է որ « Նոր բան մը չկայ եւ կը սպասենք ոստիկաններու հետապնդումներուն, ձերբակալելու համար ոճրագործները »։

« Էլ Նիհար » 18 հոկտեմբերի թիւով կը գրէ.—

Գաղտնի ոստիկաններ դեռ կ՚աշխատին գտնելու Ազազարեանի սպանիչը։ Հարցաքննիչ դատաւորն ու ոստիկանութիւնը տեղեկացան որ ոճրագործ Յակոբ Քէպապճեան Զահլէի մէջ, երկար ատենէ ի վեր զէնքի մաքսանենգութեամբ կը զբաղէր։ Մեր թղթակիցներէն մէկը տեսակցութիւններ ունեցած է չէզոք Հայերու հետ, որոնցմէ տեղեկացած է որ ոճրագործը շատ սարսափազդու մէկն էր։

Գաղտնի ոստիկանապետ Սէլիմ Սիւլէյման էֆէնտի վերադարձած ըլլալով, Զահլէ մեկնած է՝ հոն փնտռելու համար ոճրագործը։

ԿՆՈՋԸ ԳԼՈՒԽԸ ԿՏՐԵՑ ՍՂՈՑՈՎ

Վանվ փողոցին մէջ հացագործ մը, Լուի Կիլիէ, 41 տարեկան, առջի օր խելագարութեան նոպայէ մը բռնուելով, դանակ – սղոցով մը կտրեց կնոջը գլուխը։

Ատենէ մը ի վեր խելագարութեան նշաններ կը ցուցնէր։ Առտու մը պահականոց երթալով, յայտնեց թէ գործերը գէշ կ՚երթան, յաճախորդները կը լքեն զինքը, եւ պահանջեց․․․ քննութիւն կատարել։

Չորեքշաբթի առտու գնաց անձնատուր եղաւ, պատմելով թէ առտուն ժամը 5ին կինը արթնցուց եւ հարցուց թէ խանութին գործերը ինչո՛ւ գէշ կ՚երթան։ Գոհացուցիչ պատասխան չստանալով, վիզէն բռնեց, սղոցով կտրեց գլուխը մէկդի նետեց։ Ոճիրը գործելէ յետոյ, լուացուած, նոր հագուստներ հագած եւ պահականոց գացած էր։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Գ.

— Արդիւնքէն դատելով համայնավար Ռուսաստանը՝ ցարականէն, Փաշիստ Իտալիան սահմանադրականէն, երրորդ Րայխը՝ (Գերմանիա) երկրորդէն աւելի զօրացած ներկայացնելով ոչինչ ապացուցած կ'ըլլանք, կ'ըսեն ամէն երկիրներու ազատականները։ Ի՞նչ միջոցներով է որ ձեռք կը բերէք ձեր այդ պանծացուցած զօրացումը. մարդուն եւ քաղաքացիին ըստրկացումովն ու անբանացումովը։ Թարգմանի տակ, բանտի, աքսորի ու մահուան սպառնալիքով ժողովուրդները տարապայմանօրէն աշխատանքի բանադատելով, անշուշտ կարելի է որոշ արդիւնք ձեռք բերել։ Բայց ձերի մնան այդ փայլուն արդիւնքները, եթէ ազատութեան գնովն է որ ձեռք պիտի բերուին անոնք։

Ու յետոյ քաղաքակրթական ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ ձեր բառած «զօրացում»ը։ Ընդունինք վայրկեան մը որ խորհրդային Ռուսաստանը, ազգային — ընկերվար Գերմանիան եւ Փաշական Իտալիան ռազմական շատ աւելի մեծ ուժ ներկայացնեն քան նոյն այդ երկիրները, իրենց նախորդ կառավարութիւններուն օրով։ Յառաջդիմութի՞ւն պէտք է նկատել այդ բանը, թէ յետադիմութիւն։ Չէ՞ որ այդ ռազմական ուժերը պատերազմի է որ կը պատրաստեն եւ ուրիշ ոչինչ։

Ընդունինք նոյնպէս վայրկեան մը որ խորհրդային Ռուսաստանը եթէ յաջողի լրիւ գլուխ բերել իր երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը, պիտի կրնայ ոչ միայն ինքնաբաւ դառնալ, այլ եւ սարսափ ազդող մրցակից մը միջազգային շուկային վրայ։

Ընդունինք դարձեալ որ Փաշականութիւնն ու հիթլէրականութիւնն ալ նոյն յաջողութիւնը կարենան ձեռք բերել իրենց երկիրներուն մէջ։

Արդի՞ւնքը։ Տնտեսական ծանր պայքար ու տագնապ, անգործութիւն, թշուառութիւն, ու դարձեալ պատերազմ։

Անհասանելի թէ ինչ սեղանի վրայ է որ կը զոհէք ազատութիւնը եւ ինչ արդիւնքի յանգելու համար։

Զօրացում, այո՛, բայց Թթու ազգայնականութեան, ցեղային ատելութեան եւ տիրակալութեան զգացումի հզօրացում։

— Խօսինք ձեր «ազատութեան» մասին, կը պատասխանեն ձախ ծայրայեղական հակառակորդները, բայց նախ ըսէք թէ ո՞ւր է այդ ազատութիւնը եւ որո՞ւ վերապահուած է անիկա։ Քաղքենիներուն եւ դրամատէրերուն։ Հասարակ ժողովուրդն ու աշխատաւոր դասակարգը ազատութեան անունին տակ բռնութիւն է որ կը տեսնեն միայն.

Տնտեսական գետնի վրայ ազատ մրցումեան խօսք կ'ընէք։ Բայց ո՞վ է որ կրնայ օգտուիլ այդ ազատ մրցութենէն, խոշոր դրամագլուխը։ Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեն մանր ու միջակ առեւտրականներն ու գործատէրերը հսկայական թրըսթներուն եւ միլիոններու դրամագլուխով կազմուած անանուն ընկերութիւններուն դէմ, որոնք ազատ մրցումեան անունին տակ եւ տասը տարի վնաս տալը աչք առնելով գիները կը կոտրեն ու կը կոտրեն՝ մինչեւ որ մանրերն ու միջակները, չկրնալով դիմանալ, քաշուին հրապարակէն, եւ իրենք կարենան առանց մրցորդի տիրել հրապարակին եւ իրենց գիները պարտադրել՝ իրենց կորուստին տասնապատիկը հանելով։

Մամուլի ազատութիւն, այո՛, բայց այդ մամուլն ալ քաղքենիներու եւ դրամատէրերու ազդեցութեան տակն է։ Մեր մէկ թիւին դիմաց անոնք տասնեակ հազար թիւ կը հանեն, քանի որ իրենց ձեռքն են դրամն ու իշխանութիւնը։ Այդ ալ չի բաւեր եւ մեր հազար դժուարութիւնով հրատարակած մամուլն ալ դատարանէ դատարան կը քաշկռտուի տարին տասներկու ամիս։

Ահա ձեզ քաղքենի ազատութիւնը։

— Ազատութիւնը վտանգաւոր զէնք մըն է, կը քարոզեն աջակողմեան Փաշականները եւ կարելի չէ անպատիժ ձգել տղոց ձեռքը։ Ժողովրդական զանգուածները պախարակելի ու մօրուաւոր տղաքներ են, ուրիշ ոչինչ։

Ամէնքէն ազատականներն ալ համաձայն են որ ընդհանուր վտանգի պահուն, (օրինակ երբ երկիրը պատերազմի մէջ է), պէտք է եւ անհրաժեշտ է սանձել ազատ խօսքն ու մամուլը։ Ու գրաքննութիւնը պատրաստ է իր անողոք մկրատովն ու թերակապովը։

Բայց ե՞րբ է որ երկիր մը ապահովութիւնը կը վտանգուի։ Խաղաղութեան օրերու մէջ չէ՞ որ պատերազմը կը պատրաստուի։ Ի՞նչ օգուտ ունի խելաբերիլ երբ թշնամին դրանդ առջեւ հասած է արդէն եւ կրակ առած է տանդ տանիքը։ Ո՞րը կարելի է ճշդել այդ վտանգի պահը, եւ ո՞վ է որ պիտի ճշդէ զայն։ Ֆրանսայի համար կարելի՞ է ըսել որ այսօր վտանգի տակ չի գտնուիր։ Աւստրիոյ համար կարելի՞ է պնդել թէ իր գոյութիւնն իսկ սպառնալիքի տակ չէ։ Եւ այսպէս դեռ շատ ուրիշ երկիրներու համար։ Ինչո՞ւ սպասել ուրեմն որ վտանգը դրուռդ ձեռք առնէ՝ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Եւ ինչո՞ւ այդ բացառիկը բնականոն վիճակ չդարձնել։

Խօսքը եւ մամուլը ազատ են իրենց ուզածը քարոզելու, բայց այդ քարոզութիւնը իրականացնողներն ու գործադրողները օրէնքին խստութեան տակ կ'իյնան։ Միթէ՞ արդարութիւն է այդ։ Ո՞վ է բուն յանցաւորը, ան որ բոցաշունչ խօսքերով եւ առեղծուած ճառերով կը զինէ զգացումներով տարուող դժբախտ մարդուկի մը բազուկը, թէ ոչ այդ զէնքը գործածող անպատասխանատու չարը։ Ուսուցիչներ կան որոնք ազատ ձգուած են — դէթ մինչեւ այսօր — դպրոցներու մէջ իսկ եւ իրենց խնամքին յանձնըւած մատղաշ մանուկներուն «չեզոք ընդդիմութիւն» քարոզել պատերազմի պահուն։ Այսինքն՝ չողարկել տըրուած հրամաններուն, ուրիշ խօսքով կազմալուծել բանակը վտանգի պահուն։ Այդ խեղճ տղաքը եթէ մեծնալով օր մը գործադրեն իրենց ուսուցուած այդ ընդդիմութիւնը, տարակոյս չկայ որ, իսկոյն զինուորական ատեանի առջեւ կը քաշուին եւ առանց այլեւայլի հրացանի կը բռնուին։ Մինչդեռ բուն պատասխանատուն ազատ կը ձգուի որպէսզի նոր զոհեր պատրաստէ իր ազնուաւոր քարոզութեամբը։ Ահա թէ ուր կ'առաջնորդէ խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը։

Վտանգի պահուն բոլոր երկիրները ազգային միութեան կոչում կ'ընեն այդ վտանգը դիմագրաւելու համար, որովհետեւ միութիւնը ուժ է։ Ու գրաքննութիւնը խստիւ կը հսկէ որ այդ միութիւնը խանգարող որ եւ է խօսք չարտասանուի, որ եւ է գիր չտպագրուի, որովհետեւ ազատ խօսքն ու ազատ մամուլը մահացու թշնամիներն են ամէն տեւական միութեան։

Բայց վերջին պահուն ձեռք բերուած միութիւն մը, հասարակաց վըտանգին հանդէպ, կրնա՞յ ստեղծել այն միակամ, միասիրտ, կուռ ու անպարտելի զանգուածը որ անհրաժեշտ է թշնամին յաղթահարելու համար։ Երէկ տակաւին իրարու ոխերիմ հակառակորդ, տարիներէ ի վեր իրար հօր փորող եւ իրարմէ այնքան հեռացած շերտեր, յանկարծ այսօր քովէ քով բերելով կրնա՞նք ստեղծել մեր ցանկացած անխորտակելի ուժը։ Ու աւելի լաւ չպիտի՞ ըլլար որ առաջուց իսկ մենք մշակէինք այդ միութիւնը, համբերութիւնով եւ հաւատքով կըռէինք կոփէինք անոր օղակները, թոյլ չտալով որ ազատ խօսքն ու ազատ մամուլը ամէն օր, տարին տասներկու ամիս թոյն կաթեցնեն սրտերու մէջ, բաժնեն, մանրացնեն, փոշիացնեն ազգին ուժն ու կորովը, ատելութիւն սերմանեն եղբայր եղբօր յարաբերութիւններուն մէջ։

Եթէ միութիւնը ուժ է եւ պէտք ունինք այդ ուժին վտանգի պահուն, ինչո՞ւ չօգտագործել այդ ուժը խաղաղութեան ատեն, շինարարական հազար տեսակ աշխատանքներու համար։

Բոլոր անոնք որ իրենց արհեստին դէչ կամ սխալ կիրարկումովը կրնան վնասել հաւաքականութեան առողջութեանը կամ շահերուն՝ պարտաւոր են հազար տեսակ քննութիւններու բովէն անցնիլ, վկայականներ ունենալ։ Այդպէսով հետզհետէ կը զտուին վնասակար տարրերն ու ապիկարները։ Բացի այդ, իշխանութիւնները զգոյշ կը հսկեն անոնց վրայ որպէսզի չարաշահութիւններ չգործուին։

Միայն գրողները, խմբագիրները, հռետորներն է որ բացարձակապէս դերծ են այդ կարգի պարտաւորութիւններէ։ Խմբագիր կամ հռետոր դառնալու համար պէտք չկայ տարրական քննութեան մը մինչեւ անգամ անցնելու եւ կամ վկայական ունենալու։ Լեզուն բերնին մէջ դարձող առաջին հանդիպողը իրաւունք ունի հռետոր դառնալու եւ բարի վարուց վկայական մը մինչեւ անգամ չպահանջուիր թերթի խմբագիրներէն։ Ու սակայն աշխարհի ամէնէն վտանգաւոր գործիքներն է որ կը տրուին անոնց ձեռքը։ Ու սակայն անոնք է որ կը շինեն երկիր մը հանրային կարծիքը եւ անոնք է որ իրենց ձեռքին մէջ ունին հաւաքականութեան բարոյական առողջութիւնը, ինչ որ աւելի կարեւոր է քան ֆիզիքականը։ Ու այդ մասին ոչ ոք խորհած ունի։

Լաւագոյն պայմաններու տակ, շատ աւելի կրթուած եւ իր պատասխանատուութեան լիովին գիտակից իտէալ հասարակութեան մը մէջ, ազատ խօսքն ու մամուլը իրենց պատեհ տեղը կրնան ունենալ, հակառակը չենք պնդեր։ Բայց այսօր, աշխարհի եւ մարդկութեան ներկայ դըրութեան մէջ, անոնք միմիայն կը ծառայեն պառակտելու, ջլատելու, տարբաղուծումի եւ անբարոյացման։ Պէտք է սանձել ազատ խօսքն ու մամուլը։

×

Ո՞վ կրնար երբեք մտքէն անցընել որ Յեղափոխութեան ամէնէն նուիրական սկզբունքները պիտի կրնային օր մը — 150 տարի վերջ — ոչ միայն կասկածի տակ դրուիլ, այլեւ զամբիւղը նետուիլ իբրեւ անպիտան ծածկէլի հնութիւններ։

Ու սակայն այդ է որ կը տեսնենք այսօր բազմաթիւ երկիրներու մէջ։ Ու նոյն այդ խմորումներն է որ կը սկսին պղպջալ նոյն իսկ այն երկիրներուն մէջ որոնք ճանչցուած էին իբր ազատականութեան օրրաններ։

Բայց դեռ աւելին կայ։

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԱՍՈՒԼԻՍ՝ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Հոկտ. 15ին ուշագրաւ ասուլիս մը տեղի ունեցած է Պուքրէշի «Րաֆֆի» Լս. Միութեան սրահին մէջ, «Ներգաղթ — Արտագաղթ» նիւթին շուրջը։ Ասուլիսը կապ ունենալով օրուան հարցերուն հետ, ամփոփումը կ'արտատպենք «Արագ»էն.—

Առաջին անգամ խօսք առաւ ընկ. Յ. Ճ. Սիրունի՝ որ մօտաւորապէս ըսաւ հետեւեալը.—

«Հայ ժողովուրդը բնազդական դարաւոր առաքինութիւն մը ունի,— կառչած մնալ իր հայրենի հողին։ Որքան ալ տաժանելի եղեր է կեանքը հայրենի հողին վրայ, որքան ալ բռնապետական ռէժիմներ եւ օտար լուծեր եկեր ճնշեր են հայ ժողովուրդի ուսերուն՝ ան հաւատարիմ մնացեր է հայրենի բոյնին։ Հայ օդն ու ջուրը, հայ լեռներն ու ձորերը գիւթական թալիսմանի մը պէս կապուած են պահեր հայ ժողովուրդը, հակառակ անոր գլուխէն անցած բազմաթիւ փոթորիկներուն։ Չկայ ցեղ մը որ այնքան փարած ըլլայ իր պապերու գերեզմաններուն, եւ որուն հողին մէջ այնքան նուիրական ըլլայ օճախի պաշտամունքը՝ որքան հայ ժողովուրդը։ Վկայ է Հայոց պատմութիւնը։ Ինչքան ալ բուռն եղեր է խորշակը՝ հայ ժողովուրդը չէ լքեր իր տնակը։ Ու ամէն անգամ որ զինք բռնի են տարագրեր իր պապերուն հողէն՝ ան կըրկին եկեր փարեր է անոր, անմիջապէս որ մրրիկը անցեր է։ Ու ան վերաշիներ է իր բոյնը՝ սուգը դեռ սրտին, ու սարսափը դեռ հոգիին մէջ։ Եթէ պանդխտողներ եղեր են Համիտի ռէժիմին օրով, զարիպներուն աչքը միշտ յառած մնացեր է սակայն իրենց երդիքին, ուր թողեր են իրենց սիրելիները։ Պացեր դառնր տքներ են օտար դռներ՝ որպէսզի հաց ղրկեն իրենց օճախը, ու օր մը դառնան կրկին շէնցնելու զայն։ Դաշնակցութիւնը միշտ քարոզեր է կառչած մնալ հայ հողին ու հայրենիք է կանչեր հեռացողները, «Դէպի երկիր» նշանաբանը զոր Ամերիկայի գաղութներուն արձակեց եւ «Հայրենի Հրաւէր»ը զոր այնքան քաղցրութեամբ երգեց Սիամանթօ, դատարկ խօսքեր չէին, այլ կախարդական պատգամը՝ զոր հայ ցեղը դարերուն հետ է բերեր։ Ու հիմա ալ միլիոն մը ժողովուրդ հայրենի հողին վրայ իր քրտինքը կը քամէ։ Վատեր են անոնք որոնք չեն ուզեր ծամել անոր ծամած սեւ հացը, ու կը լքեն հայրենի հողը, վատեր՝ անոնք որոնք աքսորութեան հայհոյելով կարաւաններուն կը միանան, բայց առաջին տաժանքին՝ կը ցամքի իրենց փիրուսի հայրենասիրութիւնը»։

Ընկ. Մուշեղ Թամրազեան հետեւեալ իմաստով խօսեցաւ.

«Եթէ դաւաճաններ կան՝ անոնք ռէժիմին չատկալով Հայաստանէն փախչողները չեն, այլ անոնք որոնք գաղութները կը խաբեն, միամիտներուն վարդագոյն կը ցուցնեն Հայաստանը, եւ յետոյ զանոնք կը նետեն յուսախաբութեան եւ յուսահատութեան ծոցը։ Վատեր են անոնք որոնք ներգաղթի հարցը պատրուակ կը դարձնեն քաղաքական զզուելի փրոփականտի մը, պարզապէս հարուածելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Խաղաղութեամբ Հայաստան գացողները եւ իրենց մահուան վտանգն իսկ աչք առնելով Արաքսը անցնողները զոհեր են միայն, զոհերը գաղութներու մէջ պատրաստուող կարմիր մեքենայութիւններուն, որոնք Հայաստանը դըրախտ կը ցուցնեն ամբոխին, բայց իրենք չեն ուզեր Հայաստան երթալ։ Եթէ այդքան հայրենասէր են իրենք պէտք է որ կարաւաններուն առջեւը անցնին եւ իրենք երթան մասնակցին իրենց փառաբանած վերաշինութեան, ոչ թէ ներգաղթի խաղալիկ անհրաժեշտ ձեռնարկը լքեն, ու դարձնեն ուրացողներու եւ մանկլաւիկներու խայծ։ Ներգաղթը քաղաքական փրոփականտի առիթ մըն է միայն Հայաստանի սատրապներու ձեռքը, մինչ անդին հարեւան Թուրքերը, իրենց ներգաղթը կը կազմակերպեն լուռ ու անաղմուկ, առանց աւելորդ ամբոխավարութեանց, ամայացած հայ շրջանները լեցնելու համար Թուրք գաղթականներով։ Այդպէս պէտք է կազմակերպէինք մենք ալ ներգաղթը, իբր պետական անհրաժեշտութիւն, եւ ոչ թէ իբրեւ աչքի փոշի»։

Գ. Գ. Քէչաճեան լրացուց Գ. Թամրազեանի տեսութիւնները, բացատրելով որ սխալ է դաւաճան կոչել փախչողները, այլ պէտք է փնտռել թէ ինչու կը փախչին։ Մանաւանդ երբ կը փախչին ծերեր, երախաներով կիներ ալ խառնուած երբեմն Արաքսը անցնողներու խումբին, երբ այդ տաժանելի անցքը աչք կ'առնեն մարդիկ նոյն իսկ մահուան վտանգի գնով, անշուշտ որ անշնչելի պէտք է ըլլայ ռէժիմը որ կ'իշխէ Խ. Հայաստանի մէջ։ Մանաւանդ որ միայն նոր գացողները չէ որ կը փախչին՝ որպէսզի կարելի ըլլար յուսախաբութեան վերագրել անոնց ժէսթը, այլ կը փախչին բնիկներ ալ կամ վաղուց հաստատուածներ ալ։ Այս փախուստները բնական պէտք է թուին մեզի երբ աչքի առջեւ բերենք թէ ինչպէս կը սարքուի ներգաղթը, բաւական է յիշել թէ Հայաստանի դուռները կը բացուին անոնց առջեւ միայն որոնք իրենց խղճմտանքը կը ծախեն ինչպէս Բաղդասարեան եւ Զալխուշեանը, Խաչիկեանն ու Զապէլ Եսայեանը, եւ կարաւաններուն մէջ կ'ընդունուին միայն անոնք որ ամէնէն աւելի ուժով կը հայհոյեն Դաշնակցութեան դէմ։

Ընկ. Գ. Ղազարեան նկատել տուաւ որ երկու կողմն ալ չափազանցութեան մէջ կ'իյնայ, թէ անոնք որ կը մեղադրեն եւ թէ անոնք որ կ'արդարացնեն փախչողները։ Չկայ Հայ մը որ հակառակ ըլլայ ներգաղթին։ Ու Դաշնակցութիւնն է եղեր մանաւանդ որ տասնեակ տարիներէ ի վեր մաքառեր է հայ թիւը շատցնելու համար հայ հողին վրայ։ «Հայրենիք»ի ամսագիրը այս միջոցիս քաղուածքներ կը հրատարակէ Ա. Վրացեանի հին գրուածքներէն։ Պէտք է անգամ մը եւս կարդալ զանոնք տեսնելու համար թէ ինչպէս Դաշնակցութիւնը, յանձին իր լաւագոյն մէկ անդամին, մտահոգուած է եղեր Հայաստանը բազմացնելու, նոյն իսկ այնպիսի պահու մը երբ Համիտի թաթը կը ճմլէր հայ ժողովուրդը։ Ու հիմա որ հայրենիքի մը կորիզը ունինք, մէկ նշանաբան պէտք է ունենանք բոլոր Հայերս, ինչ գոյնի ալ պատկանինք,— ներգաղթ ամէն գնով, նոյն իսկ եթէ տաժանքը կամ սեւ հացը ըլլայ հայրենի հողին վրայ ապրողներուն բաժինը։

Ընկ. Ս. Սարունի եղաւ վերջին խօսողը։ Ան գտաւ որ ցաւոտ խնդիր մըն է վէճի նիւթ հարցը։ Ըսաւ թէ Հայաստանէն փախչողներու այս սրտաճմլիկ պարագան մեզ համար երբեք քաղաքական փրոփականտի պատրուակ չէ, ինչպէս քաղաքական փրոփականտի առիթ է, օրինակի համար, ներգաղթի աչքկապուկը վարձուած մունետիկներու ձեռքին մէջ։ Եթէ դաւաճան ալ չըսենք Հայաստանէն փախչողներուն՝ գոնէ դասալքութիւն է անոնց փախուստը։ Հայ ժողովուրդը պէտք է կառչած մնայ իր հայրենի հողին՝ եթէ դժոխք իսկ ըլլայ ան, ու յանցաւոր են անոնք որ հազար քծնանքով Հայաստան կը վազեն, ու առաջին իսկ տաժանքին կը լքեն հայրենի հողը։ Ու Հայաստանէն փախչողները առաւելապէս արտասահմանի մէջ կարմիր կուռքերու երկրպագուներն են, մինչ Դաշնակցականները տարիներէ ի վեր կը հանդուրժեն ամէն զրկանքի ամէն տաժանքի, ու չեն փորձուիր երբեք հայրենի օճախը լքել։ Ու թող տրուի կասկածիլ իսկ թէ Հայաստանէն փախուստներուն մէջ անպայման կարմիր ձեռք ալ կայ։ Չի՞ կրնար ըլլալ որ այս փախուստներուն մէջ դեր ունին կարմիր գործակալներ որպէսզի գաղութներուն ներգաղթի թափը կոտրի ու նուազի այս կերպով երկիր մտնողներուն թիւը, բան մը որ երբեք հաճելի չէր իրենց դրացիներուն, որուն հաւանեցան իրենք ալ ակամայ, պարզապէս փոշի փչելու համար գաղութներու աչքին, համաշխարհային յեղափոխութեան բջիջներ ստեղծելու համար գաղութներու մէջ, եւ հանգանակելու համար 300,000ներ՝ առանց ելք մը յատկացնելու Հայաստանին, ինչպէս հոս։ Բայց ինչ ալ ըլլայ՝ մեր նշանաբանն է ու պիտի մնայ բազմացնել հայ ժողովուրդին թիւը հայրենի հողին վրայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

Իտալիա կիրակի օր մարզական մեծ օր մը ապրեցաւ։ Հռոմի մէջ տեղի ունեցող կոփամարտի մրցումը որ իրարու դէմ կը հանէր աշխարհի ախոյեան Իտալացի Փրիմօ Քարնէրան եւ Սպանիացի Փաօլինօն, ամբողջ Փաշականութիւնը ոտքի էր հանած, սկսեալ նոյնինքն Մուսոլինիէն որ անձամբ գացած էր ներկայ ըլլալու մրցումին։ Աւելի քան վաթսուն հազար հանդիսատեսներ խռնուած էին քաղաքին մեծ հրապարակը որ վերածուած էր հսկայ կրկէսի մը։ Շուրջը առժամաբարբառ մը քաշուած էին, սակայն հանդիսատեսները գրեթէ յուսախաբ վերադարձան, եւ նոյնիսկ սուլեցին Քարնէրան՝ որուն մէկ ջախջախիչ յաղթութեան ներկայ ըլլալու վստահութիւնն ունէին։ Սպանիացին՝ Փաօլինօ կըրցաւ տոկալ մինչեւ տասնհինգերորդ եւ վերջին շրջանը, եւ միայն կէտերու տարբերութեամբ էր որ պարտուեցաւ։

Քարնէրայի պատմութիւնը բաւական հետաքրքրական է։ Կոփամարտիկը ունի երկու մէթր տասը սանթիմէթրի հասնող հսկայական հասակ մը եւ աւելի քան հարիւր քառասուն քիլօ կը կշռէ։ Քանի մը տարի առաջ իբր [illegible] Ֆրանսայի գաւառներուն մէջ կ'աշխատէր, երբ օր մը զինքը նշմարեց կոփամարտիկ Ժուրնէ, տօնավաճառի մը ընթացքին։ Քարնէրա բերուեցաւ Փարիզ եւ բացառիկ հետաքրքրութիւն մը ստեղծեց, սկսաւ կոփամարտի [illegible] գաղտնիքներուն թափանցել եւ կատարել մրցումներ՝ զորս կը շահէր շնորհիւ իր մեծ ուժին։ Տակաւ յառաջդիմեց եւ երբ այլեւս իրեն յարմար հակառակորդ չմնաց Եւրոպայի մէջ՝ չուեց Մ. Նահանգները, ամէնէն մեծ կոփամարտիկի պէս։ Մինչ այդ, ան Ֆրանսա իբր գործաւոր աշխատած ատեն դիմում կատարած էր Ֆրանսահպատակ ըլլալու համար, եւ [illegible] պիտի [illegible], բայց երբ ինք Մ. Նահանգներուն մէջ յաջողեցաւ այս տարի շահիլ աշխարհի ախոյեան տիտղոսը, երեւի քաղաքական կառավարութիւնը միջոցը գտաւ Քարնէրայի Ֆրանսահպատակութիւնը չեղեալ նկատելու եւ զինքը անուանեց սեւ շապիկաւորներու տասնապետ։

Իբր կիրակի օրուան հակառակորդ Փաօլինոյի մարզական պատմութիւնն ալ գրեթէ միեւնոյնն է, սա տարբերութեամբ որ Սպանիացին 34 տարեկան է այսօր (իսկ Քարնէրա՝ 27) եւ կը կշռէ միայն 92 քիլօ։ Այս Սպանիացի Պասքը փայտահատ էր եւ Փարիզ գալով կոփամարտի արհեստը ընդգրկեց, գնաց նոյնպէս Մ. Նահանգները, բայց չկըրցաւ հասնիլ մեծ տիտղոսին եւ վերադարձաւ իր հայրենիքը։ Հակառակ տարիքին եւ իր թեթեւութեան (Քարնէրայի հետ բաղդատմամբ) ան սակայն կիրակի կրցաւ դէմ դնել իր վտանգաւոր հակառակորդին և չընկճուիլ։

Քարնէրայէ առաջ ուրիշ Եւրոպացի մը՝ Գերման Մաքս Շմէլինկ պահեց աշխարհի ախոյեան տիտղոսը որ ընդհանրապէս Ամերիկացիներու սեփականութիւնն է դարձած։ Շմէլինկ զայն կորսնցուց Շարքէյի առջեւ որ իր կարգին տեղի տուաւ Քարնէրայի առջեւ։

Առաջին անգամն է որ կիրակի օր աշխարհի ախոյեան տիտղոսին համար մրցում մը կը կազմակերպուէր Եւրոպայի մէջ։ Կ'ըսուի թէ Քարնէրա այս մրցումը կատարեց ձրիաբար եւ թէ հասոյթը՝ որ կը հասնի մօտ մէկ միլիոն լիրէթի, պիտի յատկացուի Փաշական կազմակերպութեան մարզական ճիւղին։

⁂ Կիրակի օր եթէ այդ կոփամարտի մեծ մրցումը չըլլար, Իտալացիները աւելի մեծ ուշադրութիւն պիտի դարձնէին այն յաղթութեան զոր իրենց Փութպոլի ազգային խումբը տարաւ Պուտափէշտի մէջ իսկ Հունգար ազգային խումբին դէմ 1—0ով մ... պէտք կը հաստատուի իտալական ... բեղմնաւորութիւն մը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, որ շատ յատկանշական ... աշխարհի ախոյենութեան ... կատարելիք մրցումներուն ... կին՝ որոնք տեղի պիտի ունենան ... ռաջիկայ գարնան Իտալիոյ մէջ ... Միջազգային տեսակէտով, Փութպ... մէջ պէտք է յիշել նաեւ այն ... յաղթանակը զոր գերմանական ... յին խումբը տարաւ կիրակի օր ... պուրկի մէջ Պելժիքային դէմ ...

⁂ Շատ հետաքրքրական էին ֆրա... սացի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերու ... խոյենական խաղերը։

Առաջին դասակարգին մէջ ... օրուան ամէնէն յատկանշական ... թութիւնը եղաւ է որ կը տանի ... ակլի մէջ իսկ պարտութեան ... լով տեղւոյն Օլիմփիքը՝ որ շաբաթ ... առաջ Փարիզի մէջ յաղթած էր ... սինկի. միւս բոլոր յաղթականներ... խաղային իրենց դաշտին վրայ ... պէս Սէթ որ յաղթեց Սօշոյի, ... յաղթեց Ռէյնի եւ Նիմ՝ որ ... թեան մասնեց Անթիպը։ Ընդ... դասաւորման մէջ դարձեալ Սէթ ... առաջինն է, Ֆիվ երկրորդ, իր ... Լիլ՝ երրորդ, Ք. Ա. տը Փարի ... ութ մրցումի վրայ երկու յաղթ... կով — ինչ որ կ'ընէ չորս կէտ ...

Երրորդ դասակարգին ... յին» խմբակին գլուխը գտնուող ... բիգի Ռէտ Սթառը իր տեղը ... ցուց պարտուած ըլլալով Վալ... նէ, Մէց եւ Ռուան այն խումբերն ... որոնք յաղթեցին հակառակորդ ... դաշտին վրայ իսկ, առաջինը ... Ալզասի եւ երկրորդը՝ Ամիէնի ... Փարիզի միւս երկու խումբերը ... ցերիացիներն ու Գլիշ Ֆրանս... րենց մրցումը վերջացուցին ... սար արդիւնքով, առաջինը Թ... իսկ երկրորդն ալ Միլհուզի ... ան կը գրաւէ դասաւորման ... թիւնը ութ մրցման համար 12 կէ... Ռէտ Սթառ, Ռուան եւ Միլ... րորդ են 11ական կէտով. իսկ ... Զուիցերիացիները որոնց ... օրուան հաւասար արդիւնքը ... կուտայ 1 կէտ։

«Հոլանտային» խմբակին մէջ ... պարտուած ըլլալով Ալէսի ... առաջնութիւնը ի նպաստ Անթ... ին՝ որ յաղթած էր Պորտոյի ... նիացիներուն.

⁂ Ժան Պորօթրա, ինչպէս ... երկու տարիէ չի մասնակցիր ... «պարապ» խաղերուն՝ բացօթեայ ... դաշտերու վրայ. բայց երբ ... գայ՝ ծածկեալ թենիսի ... խաղադաշտերուն վրայ ան ... դարձեալ ցոյց կուտայ։ Պորօթ... արդէն իր ամէնէն մեծ յաղթանա... ը տարած է տախտակէ խաղա... րերու վրայ. իր խաղակերպն է ... րեւի աւելի կը յարմարի անոնց ... չափաւոր թիւլայն իսկ պարտ... իրմէ այդ ձեւով։

Քանի մը շաբաթէ ի վեր Պոր... կը գտնուի Լոնտոն՝ ուր երկու ... յաջորդաբար յաղթեց Անգլիայ... թենի՝ որ ինչպէս գիտենք ... սոր Տէյվիս Քրփին — Անգլիա... դառնալուն գլխաւոր պատասխա... տուն եղաւ Փէրրի հետ։ Ֆրան... ները համար առիթ խորհիլ ... որ եթէ Պորօթրա ուզէ խաղալ ... նալ ամառուան «Հաւաքական»ները ... բեւս իրենք չէին կորսնցներ Ան... դէմ իրենց մրցումը։ Ափիկա ... ենթադրութիւն մըն է։

Ըսենք այս առթիւ թէ Ֆրան... Անրի Քօշէ վերջ ամերիկացի ... եւս «փրոֆէսիոնէլ» եղած է ... այսու մօտ կը կազմէ Թիլտէնի ... բակցութեան որ աշխարհի ... թէնիսի ցուցադրութիւններ ... կերպով։

ԾԻԾԱՂ

Հին սանտերը կինէրուն ... ուած էր դեր սանտեհել ... մէջ եւ կնօջական դերերը ... կատարէին Իրիկուն մը ... մեծ ներկայացում մը կը ... թագաւորական կեանքէ, ... Զարեհ թագաւորն ալ ներկայ ... վարագոյրը ուշ բացուելուն, ... եւ թատերապետը կանչելով ...

— Կը ներէք, Վեհափառ Տէր ... գուհին ածիլուելու վրայ է ... համար քիչ մը ուշացանք։

—Ի՞նչ խայտառակութիւն է ... մը մօրուաւոր թագուհի, ... ներքինի թագաւոր։ Կը հրամայէ ... ասկից վերջը կիներն ալ ... ներկայացումներուն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀՆԱԳՈՅՆ ՔԱՂԱՔ

— o —

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ, քանդուած Պօղոս — Պետրոս եկեղեցիին տակ, վերջերս գտնուեցան հիմերուն տակ, վերջերս գտնուեցան հին շէնքերու մնացորդներ, որոնք կը պատկանին հեթանոսական շրջանին: Այս մասին, Երեւանի հնութեան մասին «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ կը գրէ Խոր. Հայաստանի մէջ.—

Երեւան իբրեւ քաղաք կը յիշուի Հայաստանի սեպագիր արձանագրութիւններու մէջ. գրուած խալդական լեզուով, մեր թուականէն 8 դար առաջ: Սակայն այդ անունով քաղաքին բուն տեղը մեզի անյայտ կը մնայ եւ մենք չենք գիտեր թէ արդեօք ներկայ քաղաքին գտնուած տե՞ղն պէտք է համարել մօտ 3 հազար տարի առաջ գոյութիւն ունեցած այդ քաղաքը, թէ ուրիշ տեղ, արդի Երեւանի շրջակայքը, ուր պատմական ենթադրութիւններ ընելու համար կան նիւթական մշակոյթի բաւական տուեալներ:

Այդ հարցին լուծումն ունի պատմա- մշակութային մեծ նշանակութիւն, ոչ միայն Երեւան քաղաքի պատմութեան տեսակէտէն, այլ եւ Հայաստանի պատմութեան՝ մանաւանդ նախախալդական, մանաւանդ նախախալդական մութ շրջանին համար: Շնորհիւ սոր միայն կարելի է աւելի ճիշդ ստուգել այն ժամանակուան գլխաւոր ամրոցն ուղղութիւնը, որով անցան Արտաշատի, Արտաշատեան դաշտին գէպի Սեւան արշաւելու առեն, երբ Սարդուր, Արգիշտիի որդին, Նաւասեան Երեւան (Իրուշանի – Ուրաշանի) քաղաքը, վերանորոգեց հին պալատը

Ներկայիս Երեւան գետնի երեսին հայ նիւթական մշակոյթի փաստ մը չունենալով, որպէսզի կարելի ըլլար ըսել հնագոյն այդ ժամանակաշրջանի պահպանութեան եւ պատմութեան ուշադրութիւնը շեղած է հին քաղաքի տեղէն:

Այժմ կարելի է հարցին մօտենալ եւ որոշապէս խօսիլ ի նպաստ արդի Երեւանին եւ հեռաւոր անցեալի համաձայն քաղաքի նոյնութեան բաց ան, որուն համար բաւական փաստեր տուաւ վերջին տարիներու շինարարութիւնը:

Շինարարական այդ աշխատանքներու միջոցին պատահաբար երեւան եկան նիւթական մշակոյթի տուեալներ, մասնաւորապէս գամբարաններ (կարասթաղ), որոնք գտնուեցան Նալբանդեանի փողոցին եւ Ալլահվերդեանի երկայնութեան վրայ՝ Նալբանդեանէն դէպի Գետառ, ինչպէս նաեւ փողոցի. Տան շինութեան տեղը, ցոյց տուաւ որ այդ հին բնակչութիւնը տարածուած էր մասնաւորապէս Գետառի վրայ եւ գրաւած արդի քաղաքին մօտաւորապէս միջին մասը:

Այս տուեալները ճոխացան նոր ու նոր պեղումներով, որ կատարուեցան Պօղոս — Պետրոս եկեղեցիին հիմերուն տակ: Այստեղ գտնուած հնութեան մնացորդները օղակ մը կը կազմեն փողովրդ. Տան վայրը Գետառին հետ միացնող, եւ, այսպէս ոչ միայն կ'ամբողջացնեն նիւթն ու կը հաստատեն հին քաղաքին գոյութիւնը այդ նոյն տեղին վրայ, այլ եւ նոյն հին քաղաքին տեղագրութիւնը կը դարձնեն աւելի որոշ:

Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին վայրը հիմա կը շինուի սրճեմա մը, որուն հիմերը փորուած են 2—4 մէթր խորութեամբ. Այդ խորութեան մէջ երեւան եկան զանազան ուղղութեամբ երկարած պատերու մասեր:

Յայտնի է որ Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին հիմերը դրուած են աւելի հին եւ աւելի խոշոր շէնքի մը պատերուն վրայ: Այդ պատերը շինուած են խոշոր քարերով (կարմիր թուֆ), լաւ տաշուած և ամրացուած, ունին պատուանդան եւ իրարու կպցուած են շաղախով:

Նկատի առնելով գլխաւոր պատերու ուղղութիւնը (հիւսիս – արեւելք եւ հարաւ – արեւմուտք) եւ այն, որ միեւնոյն շերտին մէջ կը գտնուին հեթանոսական կարասաթաղ գամբարանները, կասկածէ դուրս է որ այդ շէնքը նախաքրիստոնէական է եւ իր ծագումով՝ հեթանոսական շրջանի գործ: Այս ենթադրութիւնը չի հակասեր կառուցման արժէքին, որ հնագոյն տարրեր ունի աւելի քան քրիստոնէական շրջանի մեզի յայտնի ամենահին յուշարձանները, եւ իր ոճով ուղղակի դասական կառուցուածքի տպաւորութիւն կը թողու, շինուած այդ արուեստի ծաղկման շրջանին (1—2րդ դար):

Այդ չէ դեռ բոլորը: Ցիչեալ դասական շէնքին բացուած մասերէն դէպի հիւսիս (աւելի մօտ Աբովեան փողոցին) եւ աւելի խոր (4½—6 մէթր խորութեան վրայ) երեւան հանուած է նոր պատ մը եւս, որ, փորող բանուորներու պատմութեան նայելով, շինուած է սեւակճեայ խոշոր եւ սրբատաշ քարերով, առանց շաղախի,— եւ պատին առջեւ բացուած է սալայատակ մը՝ մաքուր տաշուած սալերով:

Ճարտարապետական արուեստի այդ ձեւերը կը կապուին ուրարտական – խալդական ժամանակաշրջանին հետ (8—7րդ դար):

Առանց գիտողութիւններ են, որ կատարուած են ջարդուփշուր եւ կիսամին նորէն ծածկուած բեկորներու վրայ: Ցաւալի էր տեսնել, որ մշակոյթի պահպանութեան վերաբերումը կը բացակայէր բանուորներուն մէջ: Պօղոս – Պետրոսի ամբողջ եկեղեցին քանդուած է, առանց հնագիտական վերահսկողութեան, փճացած ու կորսուած են բազմաթիւ արժէքներ — քանդակներ, արձանագրութիւններ, ճարտարապետական կարեւոր մասեր, որոնք կամ ինկած են քարակոյտերու տակ, կամ մտած են նորակառոյց բազնիքին պատերու շինութեան մէջ

ԻՆՉԵ՞Ր Կ'ՈՒԶԷ ՏԻԳՐԱՆ ՉԱՒԷՆ

Թիֆլիզի Պրոլետարը զարգանալու բաւական ճիգեր կ'ընէ,— օրինակ կը գրագի նաեւ հայկական արտասահմանով: Կէնին մէկր,— այդ է իր անունը,— դրօշի մասին արտասահմանի մէջ ծագած վէճը կը ներկայացնէ իրար խառնելով բոլոր ձուլածոյ բացատրութիւնները: Այս անգամ նոյն թերթին մէջ կը տրուի Տիգրան Չաւէնի գեկոյցը:

Այս ճերմկած մարդը քիչ մը չատ եւ առնել ցոյց կուտայ հիմա, նոր տէր մը գտնելէն ի վեր: Հ.Յ.Դաշնակցութեան հայհոյելէ յետոյ,— արհեստ մըն այս, որ շատ դրամ կը բերէ,— Թիֆլիզի մէջ յայտարարեր է թէ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի եղեր մերժեցնել ներգաղթը, (այս մարդիկը ներգաղթ կ'անուանեն մէկ երկու հազար Հայու մեկնումը Հայաստան կամօքն Մոսկուայի Լեւչէ ք.

— «Ներգաղթը, որ ծրագրային կարգով առաջ է տանում խորհ. Հայաստանը Եւրոպայի զանազան երկրներում աշխատող Հօկի մասնաճիւղերի միջոցով, Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած լաւագոյն հարուածն է, որից խուսափելու համար վերջինը ցանկանում է եւ փորձում այդ ներգաղթի դեկը շուռ տալ դէպի Սուրիա, ուր նա երազում է «Հայկական Օջախ» ստեղծել եւ շարունակել «ազգային հարցի հիւանդագին խաղը»: (Պրոլետար, 14 հոկտ.):

Մեզի ծանօթ է թէ Մոսկուա ինչու կը կատարէ եւ կը հովանէ «ներգաղթը»: Մեզի ծանօթ է թէ Ռուսն ու Թուրքը որքա՞ն կ'աշխատին խանգարել Սուրիոյ մէջ Հայերուն եւ Արաբներուն բարեկամական յարաբերութիւնները: Ահա սակայն «Հայ» մըն ալ, որ կ'աշխատի նոյն յանկերգը կրկնել ամէնէն զարշելի նպատակովը, որ դժուար է երեւակայել:

Եւ դեռ մարդիկ կան, որ չեն գիտեր թէ որու բանն քուռ եւ խառնակիչ:

Այս տեսակ հաւկիթ մը ածելո՞ւ վնաց Հայաստան, որպէսզի սուտութեամբ և քսութեամբ խանգարէ" Սուրիոյ հայ գաղութին խաղաղ կեանքը:

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՄՍԱԳԻՐ

— ։—

Հոկտեմբեր 20ին Անդրկովկասեան պետական հրատարակչական ընկերութիւնը լոյս ընծայեց գրական նոր ամսագիր մը, նուիրուած Անդրկովկասի ժողովուրդներու գրականութեան եւ արուեստին,—ռուսերէն լեզուով,— Գրական Անդրկովկաս անունով:

Խմբագիր նշանակուած է Զաւոկին, պատասխանատու քարտուղար Իգենտի, խմբագրութեան անդամներ՝ Ջաֆար Ջաբարլի, Դուդուշաւա, Դարալեան, Զուբար եւ ուրիշներ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Զեկոյց)

— o —

Վարչութեան անդամ Գ. Լ. Բաշալեանի ջանքերուն շնորհիւ, Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Գրասենեակը Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան տրամադրեց 3000 Ֆրանս. Ֆրանք:

⁂ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամակցողներու թիւը հասած է 61ի:

⁂ Մեր հանդիպումները կը վերսկսին Նոյ.ի առաջին շաբաթէն, ամէն Բշ. գիշեր 8.30էն վերջ, նոյն ժամադրավայրը՝ Քաֆէ Մէֆիսթօ, Մէթրօ Օտէոնի դիմացի կարգը:

⁂ Տարեկան ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի յառաջիկայ դեկտ.ին

Կը խնդրուի անդամատոմս չունեցող մեր բոլոր անդամներէն օր առաջ ըստանալ: Առանց անդամական անդամատոմսի կարելի չէ մասնակցիլ ընկերակցութեան ժողովներուն:

⁂ «Գրչի Օրն»ուան առաջին՝ գէշ յափէյնքը սպասուած արդիւնքը չէ տուած: Վարչութիւնը որոշած է շարունակել իր ճիգերը նոյն ուղղութեամբ: Այս հարցին շուրջ մեր անդամները կը ստանան առանձին շրջաբերական:

Վարչութիւն

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թէյասեղան ի պատիւ Ընկ. Մ. Վարանդեանի

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՖՈՄՌ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէն թէյասեղան մը կազմակերպած էր ի պատիւ ընկ. Մ. Վարանդեանին, թաղային գեղեցիկ սրահի մը մէջ, հոկտ. 22, կիրակի յետ կէսօր ժամը 8.30ին:

Մինչ ժամանակին, բոլոր հրաւիրեալները, հարիւրի մօտ, իրենց տեղերը գրաւած էին, շատեր ոտքի վրայ մնալու պայմանաւ: Հրաւիրեալները կ'ըսեմ որովհետեւ՝ թէէ յայտարարութիւն տրուէր՝ սրահը չպիտի բաւէր:

Թէյասեղանը բացուեցաւ օրուան նախագահ ընկ. Գ. Շահլամեանի քանի մը խօսքով: Իբրեւ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան Ցայտագրի գործադրութիւնը սկսաւ «Մեր հայրենիքը»ով, որ երգուեցաւ յոտնկայս, որուն յաջորդեց պահ մը վերջ, «Մշակ բանուորը», գոռացող շեշտերով: Դաշնակցութեան քայլերգին շունչը տենդ ու արցունք դրաւ ընկերներու եւ համակիրներու նայուածքներուն մէջ: Վազգէն Զաթիկեան, Փ. Աստուրեան, Կ.Քէօհէեան, Յ. Մարտիրոսեան եւն. ընկերներ փայլեցան մեներգներով եւ ուրախ ու տխուր արտասանութիւններով: Ընկ. Տէր Վարդանեան իր մեներգներով ու խմբերգներով խանդավառեց ներկաները: Օր. Գ. Մարտիրոսեան, մանկապարտիզպանուհին, յաջող կերպով մեներգեց ու արտասանեց: Ընդհ. գնահատանքի արժանացան տէր եւ տիկ. Զաթիկեաններու ուսանահայ ժողովրդական երգերը: Փոքրիկն Դարբինեան ալ ուրախ արտասանութիւն մը ըրաւ: Ընկերներ Շահլամեան ու Դարբինեան ստակարու նութիւններով զուարճացուցին ներկաները: Խօրապէս ազդուելով երգեց նաեւ ընկ. Մ. Վարանդեան: Առաջին խօսքը առաւ ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, որ վերլուծեց համահայ ու համաշխարհիկ կեանքի ներկայ տագնապին զանազան փուլերը, մատնանշեց տեղն ու դերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այս ընդհանուր թոհուբոհին մէջ, եւ միահամուռ ծափերու մէջ եզրակացուց,— «Փոթորկայոյզ այս ժամանակներուն մէջ հայ անտիրական ժողովուրդը մէկ հատիկ հաւատարիմ ու անձնուէր պահակ ունի՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»:

Երկրորդ խօսքն առաւ ընկ. Ցակոբեան, որ ընկ. Վարանդեանին դիմագիծը տուաւ, խոշոր գիծերով, իբրեւ հրապարակագիր, գրագէտ ու գործիչ եւ անդրադառնալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին իբր մշակութային ազդակ յայտարարեց.— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որպէս մշակութային եւ մարտական գործօն, ոչ միայն ներկայ հայ իրականութեան, այլ եւ ամբողջ հայ պատմութեան մէջ առանձին երեւոյթ է. անոր ժայռերուն դիմաց դատապարտուած են փշրուելու բոլոր հայ եւ ոչ – հայ ժանիքներն ու կասկածութեան ալիքները մինչեւ իրագործումը Մեծ Երազին, Միացեալ, անկախ Հայաստանին»:

Եւ վերջապէս խօսքը տրուեցաւ օրուան հիւրին, որ բնորոշեց հայ եւ եւ օտար կեանքի տագնապալից ընթացքը, ու հայ ժողովուրդի իբր գլխաւոր վտանգ ներկայացուց ներքին թշնամին: Հակառակ իր հիւանդագին ու տկար վիճակին, վեթերան ընկերը ընդհանուր երկիւղած լռութեան մէջ արտասաց.

— «Խոստացի բանաստեղծի պատկերաւոր ասութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մարտնչող ու չմեռնող ուխտ է, ու որպէսզի այդ ուխտը յաղթանակէ, մեզի պէտք է կուռ եւ անբեկանելի կարգապահութիւն ու համերաշխութիւն, մանաւանդ համերաշխութիւն, միաբանութիւն, որուն շնորհիւ միայն կրնանք ճզմել մեր ծոցին մէջ ծուարող հաղարդյանի հիդրան ու իրագործել մեր կուսակցութեան պատմական նուիրական առաքելութիւնը »

Խօսք առին նաեւ, ընդհանուր այս խանդավառութեան մէջ, ընկերներ Տէրտէրեան, Սարաճեան եւ Կարապետեան, որոնք կոչ ըրին միանալ հայ ժողովուրդի պաշտպան Հ. Յ. Դաշնակցութեան, եւ զօրացնել զայն: Թէյասեղանը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով:

Թէյասեղանի յանձնախումբը առաւ ջած էր գնահատելի աշխատանք: Մաքրութիւնն ու կարգապահութիւնը անթերի էին: Սպասարկութիւնը՝ կատարեալ: Ներկաներուն հրամցուեցաւ նախ շամփանեա եւ յետոյ՝ թէյ, իր յարակից մասերով: Այս գեղեցիկ հանդիպումի կազմակերպութեան մէջ գրեթէ ամէն ընկեր իր աշխատանքի բաժինն ունեցաւ, սակայն զայն առաւելագոյն չափով կը պարտինք ընկերուհիներ տիկ. Սէրէնկիւլեանի, տիկ. Ոսկեանի, տիկ. Զաթիկեանի, տիկ. եւ օր. Շահլամեաններու, ինչպէս նաեւ ընկերներ Դարբինեանի, Լուսիկեանի, Կարապետեանի, Տօլպաչեանի, Սէրէնկիւլեանի, Շահլամեանի եւ Ոսկեանի եւն.:

Քաջալերուած բարոյական մեծ արդիւնքէն, ենթակոմիտէն, որ կը յուսայ ի մօտոյ կոմիտէ դառնալ, յաճախ պիտի կազմակերպէ նման ընկերահամակրական հանդիպումներ:

Ա. Տատրյաbեց

ՄԱՄՈՒԼ

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 հոկտեմբեր).

— «Արշակ Չօպանեան մեր գրականութեան վաստակաւոր մշակներէն է: Անգնահատելի ծառայութիւն մատուցած է մեր մշակոյթին: Առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն Հայ յարգանքի տուրք մը ունի տալիք Ա. Չօպանեանին: Մենք՝ գաղափարի եւ քաղաքական մտածողութեան հակառակորդ ըլլալով մէկտեղ, մեր գործօն ու ջերմ մասնակցութիւնը բերինք Աթէնքի մէջ կազմակերպուած յոբելինական հանդէսներուն, թէ մեր յարգանքի խօսքը ըսելով հանրային բեմէն եւ թէ մեր համեստ լուման նետելով յարգելի յոբելեարին գանձանակը:

Ասիկա բնաւ մեծ զոհողութեամբ, ճակատական պարտականութիւն մը կատարողի սրտաբուխ հրճուանքով: Ինչպէս ըսած էր ընկ. Ս. Վրացեան, մեր յարգանքն ու համակրանքը միշտ եղած է գրագէտ Չօպանեանին հետ, իսկ կուսակցական ու քաղաքական գործիչ Արշակ Չօպանեանը մեզի համար անհանդուրժելի հանմոլ մըն է, անզարկեշտ վիճող եւ չարամիտ բամբասող:

«Անահիտ»ի վերջին թիւին մէջ մեծ համբերութեամբ կարդացինք կուսակցական գործիչ Չօպանեանի երկարաշունչ պատասխանը՝ ընկ. Վրացեանի կուռ եւ ցնցող յօդուածաշարքին եւ դարձեալ քրոնիկի բաժնին մէջ՝ ամերիկահայ գաղութի հանգիստն ու խաղաղութիւնը վրդոված հակադրօշակեան պայքարին պատճառներուն վերլուծումը եւ յանգած եզրակացութիւնը:

Հաւատացէք որ խղճացինք Արշակ Չօպանեանի վրայ: Եօթանասուն տարիքը թեւակոխող մտաւորականէ մը այդքան փոքրոգութիւն եւ կուսակցամոլութիւն անսպասելի է: Մարդ այդ տարիքին մէջ կ'ըլլայ պայծառ, զուսպ, կշռադատ, չափաւոր եւ խոհեմ. Չօպանեանի պէս մտաւորականները եօթանասունէն յետոյ ընելիք մէկ բան ունին, մէկ պարտականութիւն՝ այս ժողովուրդին հանդէպ: Աշխատիլ, ջանալ որ կուսակցական վէճերը մեղմանան, աղէտի համեմատութիւն առած պառակտումը վերջ գտնէ, բոլոր հոսանքները համախմբուին հայրենիքի վերաշինութեան եւ գաղթահայութեան յառաջդիմութեան եւ ամրապնդման նպատակին շուրջ: Եթէ անկարելի ալ ըլլայ ասիկա, հօթանասունը թեւակոխած Չօպանեանները պէտք չէ տարբեր մաղթանքներ ընեն կամ անզրպետր խորացնող կրքոտ արտայայտութիւններ ունենան:

Մեծերէն այս կը սպասուի: Դժբախտաբար Չօպանեան մեծ գրագէտ ըլլալով մէկտեղ, կուսակցական ու քաղաքական պզտիկ գործիչ մըն է: Իր լրագրական յօդուածներուն մէջ խոհականութիւն, չափաւորութիւն, մեղմութիւն չկայ: Դիւրագրգիռ է, պատակ կերած տասնամեայ պատանիներու պէս: խօսքի տակ չի մնար: Ներողամիտ ոգի չունի: Եթէ իր անձին համար վարկաբեկիչ երկու ածական տեսնէ, տասնով կը փոխադարձէ:

Զարմանալի է որ այսքան դիւրագրգիռ ու պաղարիւնութիւնը կորսնցնող Չօպանեանը ինքզինքին քաղաքագէտի հովեր կուտայ եւ կարծիքներ կը յայտնէ ազգային – քաղաքական բարդ խնդիրներու մասին, որոնց մօտենալու համար, ամէն բանէ առաջ, պէտք է ինքզինքին տիրելու յատկութեան տէր ըլլալ, ինչ որ կը պակսի իրեն:

«Անահիտ»ի վերջին թիւին մէջ բոտրագրած յօդուածները կարդալէ յետոյ, տարբեր կարծիք կազմեցինք կուսակցական գործիչ Ա. Չօպանեանի մասին: Մեր վրայ սանկ՝ զառանցողի եւ հոգեբանութեամբ հիւանդ մարդու տպաւորութիւն ըրաւ: Անշուշտ, տարբեր պիտի ըլլար մեր կարծիքը, եթէ Չօպանեան մեր սերունդին պատկանէր: Երիտասարդական շրջանին, ծայրայեղութիւններն ու կիրքը ներելի են մասամբ: Արիւնը երբ ուղեղը կը խուժէ, երիտասարդը կրնայ մտածելու եւ դատելու հաւասարակշռութիւնը կորսնցնել: Բայց Չօպանեանին տարիքն ունեցողները, այդքան անզուսպ, ոխակալ, քինախնդիր, հարուածամոլ, թեթեւ, փողոցային ու գռեհիկ ըլլալու իրաւունք չունին»:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— o.o —

11.— ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԴԻՍՏԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

— Վարպետ, ըսի օր մը, առանց ճարտարապետութեան դպրոց մտնելու, դուն կը տիրես ճարտարապետութեան մէջ. Բայց ամէն կողմէ կը լսեմ բամբասանքներ քու մասիդ, իբր թէ օգնմոլ ես դարձած, ինչ որ կը վնասէ համբաւիդ եւ արհեստիդ:

— Ախ տղաս, ըսաւ իսկլաին բարեկամներս ըմռնը... դպիցին, երկու տոմսերս լէ ընուցա հիգը, մէկ 18, մէկէ 24 տարեկան, երկուք չէ ինէ ահլա վարպետ: Այդպէս Թուրքին, էն լէ տանաս Թուրք բէճը տունիս մէջը... սրտիս վրայ... որ խոյրագը իմ անգս եղնա, չի եղնի »:

Եւ խեղճ մարդը գլխու փաթթոցն ալ ցոյց տուաւ, լացաւ եւ գնաց:

Ողին մէկ կողմէն, հարազատներու արիւնը, ադջկան իր տան մէջ Թուրքի հետ ապրիլը եւ իր գլխու փաթթոցը վերջ տուին խեղճ մարդու կեանքին: Այս անգամ մտայ էֆգաֆի գործերու մէջ, ուր կ'աշխատէի ամսականով ինչպէս իրենց գրասենեակի անդամները, գոհացուցիչ գումարի մը փոխարէն:

×

Այդ 1922 տարին էր որ գտայ արհեստակից մը եւս: Երեք տարիէ ի վեր կը տեսնէի Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ մէջ: Ես գպիր էի, ան ալ սարկաւագ էր: Կլոր հասակով, գանգուր մազերով, չարաճճի աչքերով, լուսանկարչութեան եւ գարբնութեան արհեստներուն ծանօթ, ուշիմ տղայ մը, անունը՝ Պահրի:

Այս անունը ուշադրութիւնս կը գրաւէ եւ կը հետաքրքրուիմ իրմով: Պատարագէն վերջ ընդհանրապէս կիրակիները ժամու բակի մէկ անկիւնը քաշելով, յայտնեցի իրեն հանդէպ ունեցած զգացումս:

— Պահրի, ըսի, ես ընիկ Մշեցի եմ, այսինքն Պաղլու գիւղացի... Մենք հօրեղբայր մը ունէինք որ կը բնակէր քաղաքը, Զօջիկեան Գասպար անունով, ունէր Մամիկոն անուն մանչ մը, եւ իր մեռած երէց զաւկին՝ Մելիքի զաւակը՝ Պահրի, բաւական նման քեզի, ով գիտէ, խեղճ տղան ինչ պայմաններու տակ ոչնչացուցին. Ես անոր աչքը կը գտնեմ քու մէջդ, իցիւ թէ ան ըլլայիր:

Տխուր ժպիտ մը պատկերացաւ երեսին, առանց ինքզինքը յայտնելու:

— « Զգէ, եղբայր, մենք ալ այստեղ կորսնցուցինք մեր ամբողջ սիրելիները, մի բանար այս տխուր էջը»:

Զէի կրնար յուսալ թէ ան կրնայ ըլլալ, որովհետեւ, ամէն մարդ կը կարծէր որ Ամսիի տղան է, ինչպէս ես կը ճանչնայի, վարպետ Ամսին: Ծագումով Ասորի, հայասէր եւ հայախօս, կինը Հայ, եւ հայ թաղի բնակիչ, հայր երկու երիտասարդներու, Տիգրան եւ Պահրի, առաջինը ամուսնացած եւ զաւակներու տէր, հօրմէն բաժնուած: Իսկ վերջինը խնդրոյ առարկայ պատանին է որուն պատմութիւնը քիչ յետոյ պիտի պարզաբանուի:

Իմ վրայ ունեցած ազդը հետզհետէ խորացաւ, ես այդ կը զգայի, բայց կը մտածէի թէ պարզ համակրանք մըն է: Զուր փորձ քօղարկելու ճշմարտութիւնը...

Նոր ազատուած մը եւս կ'աւետէին ինծի հայրենակիցներս ժամու բակէն:

Մուշէն Թուրք ապայ մը եկած էր, իր հետ ունենալով « Նէֆէր » մը, որ մեր հայրենակիցներէն է եղեր, փոստպան Ալավէրտիի որդին Աղասար: Սպային քովէն փախչելով ապաստանած էր մեր քով: Հարկ էր օր առաջ փախցնել Հալէպ:

Մեր հայրենակիցներէն մէկուն հետ երբ կը ներկայանայ Պահրին՝ լուսանկար հանելու համար, Ալավէրտեան շուտ մը կը ճանչնայ մեր տղան, բացականչելով:

— Դօ Զօջոյի տղայ, դու եղեր ես պատկերահա՞ն: Դու...

Այդ հայրենակիցս ալ Փողարկով գիւղացի Թումասն էր, որ քովս գալով ըսաւ, « գիմ անկճկլէն կ'ուզեմ »:

— Ի՞նչ կայ Թումաս, խէր էղնի, բաւ տեսնենք, կուտամ գքու անկճկլէն:

— « Դօ հայ ապա օղորդ էտի ձը Զօջոյի թոռն է եղի: Ֆառնձնու աղէն հաստատեց »:

Թումասի « անկճկլէն » ողի մըն էր, խմեց եւ աչքալոյս մաղթելով գնաց:

Ես ալ ուղղուեցայ դէպի դարբնոց ուր կ'աշխատէր Պահրին, հազիւ հոն հասած, տէջ կսարեց որ բան չխօսիմ այդ պահուն, այլ առանձին:

Համբերեցի մինչեւ որ սուրբ ներկայացաւ: Թուրք մը եկաւ ըսաւ թէ բանալին կորսուած էր եւ ընտանիքով դուրսը մնացած են: Պահրին առաւ իր գործիքները եւ գացինք: Ճամբան կը հարցնեմ,— Տղայ դու ի՞նչ արիւն ունիս որ անտարբեր կը մնայիր ինծի հանդէպ...:

Պատասխանը եղաւ անուղղակի.

— Լաւ, Լեւոն, Ցովօն ի՞նչ եղաւ:— Թուլաստան է, ողջ է:— Հապա Ներսէ՞սը.— Ներսէսը զարնուեցաւ: Անոնք ձգէ բարեկամ, հիմա ըսէ նայիմ ի՞նչ պատիժ կ'ընդունիս»: Եւ փաթթուեցաւ վզին:

Ցետոյ ժամադրուեցանք մեր տունը եւ համբոյրով բաժնուեցանք

Յաջորդ կիրակին միասին դարձեալ եկեղեցին արարողութեան կը մասնակցէինք եւ կը բաժնուէինք: Կէսօրէն վերջ, իր լուսանկարի մեքենայով մեզի եկաւ: Անհամբեր կը սպասէինք: Սեղանին վրայ նստած երկուստեք կը խմէինք մեր ահաւոր անցեալի մասին: Չեմ գիտեր ժամերը ինչպէս սահեցան...

Յաջորդ շաբթուն Պահրի խանութին մէջ Թուրք յաճախորդէ մը ծանր խօսքեր կը լսէ: Միւս կողմէն ալ գիտնալով վերյիշեց անցեալը եւ որոշեց անցնիլ Հալէպ, թէ ազատ ըլլալու եւ թէ ողջ մնացած ազգականներ գտնելու համար: Շատ չանցած անցագիր ստացաւ ու գնաց, թեւլադրելով շուտով հասնիլ իրեն: Եւ իբրեւ յիշատակ թողուց լուսանկար մը, իր եղբայրական սիրոյ կրակով օծուած:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

խորհրդաժողովին պարտականութիւնն է պայմանագիր մը յօրինել տնտեսագիտութեանց կրճատման համար, եւ առաջարկել ընդհ. յանձնաժողովին նիւթերը յետաձգել մինչեւ դեկտեմբեր 4: Մինչ այս մինչ այն, զինանք միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, պատրաստելու համար բրիտանական ծրագրին երկրորդ ընթերցումը, ջանալով հարթել եղած դժուարութիւնները: Միաձայնութեամբ ընդունուեցան այս առաջարկները:

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ԹՂԹԱԿՑԻ ՄԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Պերլինի բրիտանական դեսպանը բողոքեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Միւնիխի թղթակցին ձերբակալման եւ բանտարկութեան դէմ:

Միեւնոյն ատեն, բողոքեց թէ Միւնիխի հիւպատոսին թոյլ չեն տուած այցելել բանտարկեալին: Ամբաստանութիւնը այն է թէ թղթակիցը անպատշաճ նկարագրութիւն մը գրած է հիթլէրական ցոյցի մը մասին:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ամերիկեան ոստիկանութիւնը ատենէ մը ի վեր մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի հիթլէրականներու գործունէութեան, որ վերջերս հանգամանք՝ առած է: Նիւ Եորքի քաղաքապետը առջի օր որդեգրեց հիթլէրական ցոյց մը: Ամերիկեան հանդէսի մը ուսումնասիրութիւնէն կը հետեւի թէ՝ հիթլէրականները ամէն միջոցի կը դիմեն, իրենց գաղափարները եւ մանաւանդ հակահրէականութիւնը տարածելու համար: Արդէն իսկ կազմուած են չորս ընկերակցութիւններ, զանազան անուններով: Միւնիխէն տրուած հրահանգին համաձայն, այս ընկերակցութեանց դիւանները կազմուած են զուտ Ամերիկացիներէ, որպէսզի օտար պրոպագանտի տպաւորութիւն չգործեն: Բոլոր անդամները երդում կ'ընեն 1. հակահրէական պայքար մղել, հակազդելու համար Հրեաներու ազդեցութեան. — 2. Գործելու ընդունակ փաղանգներ կազմել: Կազմակերպիչները կը յիշեցնեն որ եթէ պատերազմին ատեն Գերմանացիները կազմակերպուած ըլլային, կրնային արգիլել Մ. Նահանգներուն մասնակցութիւնը: Նացիները հրէանային դրասենեակներ հաստատած են Նիւ Եորքի, Շիքակոյի, Սան Ֆրանչիսկոյի, Լոս Անճելոսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Գերմանական հիւպատոսարաններն ալ կ'օգտագործուին: Նացիները կը խորհին այս ձմեռ իրենց քարոզութիւնը տարածել նաեւ համալսարաններու մէջ:

ՃԵՊԸՆԹԱՑԻ ԱՐԿԱԾԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Շէրպուր – Փարիզ ճեպընթացի արկածին վիրաւորներուն թիւն է 86—90, որոնց մէկ մասը շատ ծանր: (Մեռելներու թիւն է 38): Սարսափելի մանրամասնութիւններ կը հասնին աղէտի մասին: Թղթակից մը կը գրէ թէ պատերազմի տեսարան մը կը ներկայացնէ արկածին վայրը: Զոհերուն մէջ կը գտնուի Քանի համալսարանին փրոֆէսէօրներէն Փիէռ Վէյլ, ի ծնէ կոյր, որ հակառակ իր ֆիզիքական տկարութեան, յաջողած էր մեծ համբաւ շահիլ իբրեւ դասախօս գրականութեան:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻՒՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄԲԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօրուընէ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի դիմացը սրճարանին մէջ: Բոլոր ընկերները ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Նեղկայանալ անդամատարով:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղըշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 19, rue Ampère, Cachan:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Հ. Յ. Դ. Գաւառական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղըշաբթի երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) Ընկ. Կարօ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 6ին ընկ. Ս. Պողոսեանին բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի:

«Համազգային»ը

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ (27 Հոկտ.) ժամը 9ին Maison Mutualité N. սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ նիստը նախագահութեամբ Պ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ հրէաններու ձեր բոլոր ներկայացուցիչներ ունի:

Հրաւէր առանցս անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ:

Համազգայինի փարիզի վարչութիւն

Հանդէս - Տօնածառ

ՖՐ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Յունուար 7ին Անկէնի մէջ
Նկատի ունենալ այս թուականը:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՊՈՒԼՎԱՐ ԴԸ ԹԻԱՎԱՅԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ M. JULES MOCH, Député de Drôme

Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ տեղւոյս ֆրանսացի ընկերվարականները իրենց կազմով

Դեղարուեստական ճոխ բաժին եւ Կովկասեան պարեր:
Մուտք՝ 1 ֆրանք:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Փարիզի Գրական Ակումբ

վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard. Տեղի կ'ունենայ զեկոյց Ա. Զամալեանէ «Թովհաննէս Թումանեան արդէօ քանաստեղծ, Նրա մտածումները» ...: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ 43, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ բանաստեղծ Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ»

(պիտի ցուցադրուի նաեւ մեծական լապտերով հայկ. դրամներ):

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Ընտանեկան պարահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած վասպուրականի ԱՐԾԻՒ խմբակի կողմէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2 Հ. Յ. Դ. ժողովրդ. տան մէջ:

Ընտիր նուագ: Հոծ պիւֆէ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտարարով:

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՐԱՄԱՐԿՂԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը Ճիշտ 2ին

ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆ Թատերասրահին մէջ 120, Ըռին տը լա Մատրակ վրայ:

Կը ներկայացուի՝ ԴԻՒԱՆԱԳԱՆԸ կամ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՀԱՅՐԸ

Ազգային-ընտանեկան կեանք: (Հեղինակ Պ. ՖԷՏԻՐԵԱՆ)

Մուտք 5 եւ 3 ֆր. (7 տարեկանէն վեր տղաք մուտք 2 ֆր.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի յաջողումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ ...ին բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը յղելու ապահովութեամբ ... առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները —

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան	65 փրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ »	50 փրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան »	40 փրանք
Զնաֆէ կը ծախուի մէկ թիւը	12 փրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonian 17 Rue Dameame, Paris (13)

ԳՐՊԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հեղինակ Մ. Ս. ԴԱՒԹ-ԲԷԿ (Հայերէն - Ֆրանսերէն)

432 էջ կը պարունակէ աւելի քան 10,000 բառեր: Ֆրանսերէնի հայու համար անհրաժեշտ գիրք մը: Գինն է 15 ֆրանք: Բաշխարաններ ... Ազատն ... պիտի չեն առնուիր: Փոսթի ծախք չկայ:

դիմել H. TURABIAN. 227 Bld. Raspail. Paris (14)

ԳՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ 100ին 30 ԶԵՂՉ

Նստանի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

Լ. ԳԱՅԱՃԵԱՆ

Epicerie — Puits Bivert, Gardanne

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

— Իմ կարծիքովս, բոլոր այս դիտումներէն ... ...: Վստահ ... ... է: Բայց, ինչ որ ալ պատահի, վստահ եղէք, ... չպիտի մոռնամ:

— Եւ այս կարգի գործերու վարժուած չեմ: Կը նախընտրեմ կէս ... կեանքը ... ... հրահանգներուն եւ անգիտանալ բոլոր ... պէտք չեղած բաները:

— Շատ լաւ: Մնաց որ, ... պարագաները ... ... միջոցներ ձեռք առնել եւ ... ... իբրեւ քաղաքական յանցաւոր:

Ուշ – կանուխ Եւրոպա պատերազմ պիտի ... Համաձայնութեան ... ... եւ ... պիտի պաշտպանենք ... ...: ... ամէն բան նախատեսած եմ:

Բայց ... ...: ... ...

Երբ վերջապէս Էշընհէն առանձին մնաց ... ... Մէջլիսերուն ... ... պիտի ... Պրիմերինի մէջ եւ եթէ իր ... ...:

Երբ, յոյն լքանեանի ... ... պիտի ... ...: Կը ... ...: Վերջապէս ... ...

Գ.

Էշընհէն ... ...

սարանը, ուր Թ. դրկած պիտի ըլլար իր հրահանգները: Իր ժամանումը ... է: ...

Հրամանը այս երկիւղին ... ...

Մէկ պատուհանէն մէջ ... ...

թեան խենդ սէրերը ... ... Անցեալին այս ... ...

Նաւու օդի հոսանքին մէջ եւ ... ...

Երեկ օր Էշընհէն ծայր ... ...

(Շար.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ — Թիւ 2

«Mercure d'Orient»

Առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ տնտեսագիտական ամսագիր, որ նուիրուած է Եգիպտոսի, Իրաքի, Պաղեստինի, Պարսկաստանի, Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Թուրքիոյ եւ ... ... երկիրներու տնտեսական կեանքին: Խմբագիր՝ Ն. Թորոսեան: Գին՝ 2 ֆր. 50 ս.: Տարեկան բաժնեգին 25 եւ 30 ֆրանք: Հասցէ.— 5, rue François Pinton, Paris (19)

ԺՈՂՈՎԱՆՔՆԵՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սանուց Միութեան ... ... 29ին կիրակի, ...

250 ՖՐԱՆՔՈՎ

Տղոցմեր մեքենային ... ... կրնանք կատարել գիրքեր եւ այլ ամէն կարգի հրատարակութիւններ ամենացածր եւ մատչելի գիներով:

250 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ մէջը ըլլալով թուղթը, կազմ եւ կողք 1000 օրինակի համար

ՄԻՇՏ ՆՈՐԱԶՈՒՆ ՏԱՌԵՐ, ..., ...

Դիմել ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ Տպարան
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

ՀՐԱՒԷՐ

Կէյվէյի եւ Շրջ. ... ... կան ... ...իր ... ... 2.30ին, 23, rue l'Ancienne Comédie (Փարիզ 6) ... Մէթրօ՝ Օտէոն ...

Կը խօսին ... ...

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ցանօթ օրիորդ մը կը ... ֆրանսերէնի, ...

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.200

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

28 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2529

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՐԱՄՈՎ, ՏԻՐԱՊԵՏԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋԸ

Հարկ է մէկ – երկու յօդուածներ եւս արտատպել, ամբողջական գաղափար կազմելու համար Բարեգործականի կրթական ծրագրի մասին։

Աչաւասիկ հինգերորդ յօդուածը.

— Մինչեւ ցարդ, վերջին 10—20 տարիներու տարագրութեան շրջանին, երբ գաղթականները օտար հողերու վրայ տեղաւորուելու համար անհագին ճիգերու մէջ էին, դպրոցներու բացումը զանազանութիւններ յաղթելու ստիպուած էին, Միութիւնը իր օգնութիւնը բազմաթիւ ձեռնարկներով եւ նպաստներով տրամադրեց՝ առանց ո եւ է պայմանի։ Բայց այսօր որ գաղութները կազմակերպուած են եւ մեծ մասամբ ինքնաբաւ, կամ գէթ այ բարեկեցիկ են, շատ հաւանալի է որ Միութիւնը այլեւս, իբրեւ փոխադարձութեան բաժին, նիւթական աջակցութիւն պահանջէ գէթ ամէն անոնցմէ որ կարող են իրենց լուման դնելու անոր կրթական գանձանակին մէջ, խոստանալով ըստ պարագային կրկնապատկել կամ եռապատկել Միութեան տրամադրուած գումարները։ Համաձայն անմահ Հայրիկին պատգամին, Միութիւնը իր վարժարանները կը հաստատէր այն վայրերը միայն ուր տեղացիք ալ իրենց կրթական ծախքին կէսը կ'հրաշխաւորէին իրենց միջոցներով, որով անկախութիւնը չէր քաջալերուեր եւ համագործակցութեան ոգին կ'ամրապնդուէր։

Իմաստալի՞ց է նաեւ, 6րդ յօդուածը.

— Բաց աստի, եթէ հաւատարիմ այն ուղղութեան զոր Միութիւնը որդեգրած է առաջին օրէն, իր հայեացքներուն եւ տեսակէտներուն համաձայն կը փորձէ յարել ու վարել իր կրթական այլազան ձեռնարկները, անոնց շուրջ անհրաժեշտ առաջ փնտռելով անկեղծ բարեացակամութիւն եւ արդար փոխարինութիւն, այդ բանը երբեք չի նշանակեր թէ կը բռնադատենք որ մեր ծրագիրը ընդունուի անպայման։ Միութեան հոգածութիւնը պիտի ընծայենք խնդիրէն ազատ վարժարաններուն որ, համոզուելով անոր ազգօգուտ առաջադրութենէն, կամովին կ'ընդունին մեր ծրագիրը եւ փոխան նպաստի տրամադրուած ուսուցիչները եւ դասագիրքերը, եւ թէ դրապէս կը գնահատեն ընծայուած բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը։

Ի՞նչ կը հետեւի այն յօդուածներէն, որոնց երկուքը արտատպեցինք երէկ, իսկ երկուքը կարդացիք հիմա։

1. Բարեգործականը կ'ուզէ տոկոսովը արժեցնել իր ծախսած դրամը, կրթութիւն «ջամբելով» համաձայն «իր հիմնական տեսակէտներուն» եւ ստեղծելով նորօրինակ «բայա»ներու դասակարգ մը, Ըսել կ'ուզէ,— քանի որ դրամը ես կուտամ, «պատսպարեալները եւ նպաստաւորեալները» պարտաւոր են կապուիլ ինծի հետ, դառնալ սատարողներ։ (Ցօդ. 3րդ)։

2. Կ'ուզէ իր միջոցաւ եղած նիւթական օգնութիւնը պայմանաւորել նպաստընկալ միջավայրին համակրութեամբ եւ նիւթական օգնութեամբ։ Աշխարհաբար հայերէնով,— ձեր դպրոցին կ'օգնեմ, պայմանաւ որ «համակրանք եւ վստահութիւն» յայտնէք Բարեգործականի մասնաճիւղեր կազմէք, եւ «խոչընդոտներ» չյարուցանէք իմ քայլերուս առջեւ։

3. Ընդլայնելով նախորդ յօդուածը (4րդ),— Բարեգործականը մինչեւ հիմա կ'օգնէր «առանց որ եւ է պայմանի», այսուհետեւ նիւթական աջակցութիւն կը սպասէ, որպէսզի ձրիակերութիւնը քաջալերուի եւ գործակցութեան ոգին ամրապնդուի։

4. Նիւթական օժանդակութիւն պիտի վայելեն այն հաստատութիւնները «որ կ'ընդունին մեր ծրագիրը եւ փոխան նպաստի տրամադրուած ուսուցիչները եւ դասագիրքերը»։

Ինչպէս դիտել կուտայինք երէկ, հաղորդուած «լուսաբանութեան» մէջ կան ե՛ւ խելօք մտածումներ ե՛ւ նենգմիտ առաջադրութիւններ։

Առաջին շարքին կը պատկանի այն տրամադրութիւնը, որով Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը կ'ուզէ գործակցութեան հրաւիրել կարող գաղութները, խոստանալով «ըստ պարագային կրկնապատկել կամ եռապատկել Միութեան տրամադրուած գումարները»։

Իսկապէս, արդար չէ որ զանազան գաղութներ դառնան միայն նպաստընկալ, առանց որ եւ է նիւթական յանձնառութիւն ստանձնելու։

Եւ սակայն, ամբողջ կրթական ծրագրին եւ նոր լուսաբանութեան ոգին այնքան մանուածապատ է եւ ծածկամիտ, որ այս բարոյական եւ տրամաբանական պայմանը կը դառնայ երկսայրի սուր։

Այս պայմանները դրած ատեն, Բարեգործականը կա՛մ անտեղեակ է բուն իրականութեան, եւ կամ գիտակցաբար կ'անտեսէ զայն։

Կարելի էր անուններով եւ թուանշաններով հաստատել թէ՝ չկայ գաղութ մը, որ այսպէս կամ այնպէս գումարներ չտրամադրէ Բարեգործականին։

Դեռ վերջերս, Սելանիկի գայթակղութեան առթիւ, երեւան եկաւ որ այդ քաղաքը Բարեգործականէն կը ստանայ տարեկան 70 անգլ. ոսկի կամ 39,000 դրախմի, բայց փոխարէն կը վճարէ 30,000 դրախմի։

Պարագան նոյնն է Սուրիոյ համար։

Թերթերը գրեցին թէ Բարեգործականը տարին 500 օսմ. հնչուն ոսկի կը ստանայ Հալէպէն։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը հրամանագրե՜ց որ Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդը իր գրկած 39,000 նպաստէն տարեկան 24,000 դրախմի յատկացնէ ուսուցչի մը, շաբաթական 7 ժամ դաս տալու համար։ Իրականին մէջ, ասոնց ապահովել երախտաւորեալի մը ապրուստը, որպէսզի... ամենակարօտ թերթ մը խմբագրէ։

Եւ այս՝ հակառակ նոյն իսկ Բարեգործականի մասնաճիւղին արդար դիտողութեան։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԳԼՈՒԽՍ ԱԼ ԿՏՐԷՔ, ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՄ»...

»»»·«««

Ուրեմն այսպէս։ Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեան պատերազմ հրատարակած է հայկական եռագոյնին դէմ։

Կը թուի թէ այս վեղարաւոր անզուսպը տկար յիշողութիւն ունի եւ մոռցած է Լոնտոնի պատմութիւնը։

Աեւասիկ դրուագ մը զոր ոչ ոք պատմեց տակաւին։

Ղեւոնդ եպիսկոպոս Իզմիրի դէպքերէն յետոյ կը հաստատուի Աթէնք։ Իր ականջին կը հասնի որ Լոնտոնի նորակառոյց եկեղեցին հոգեւոր հովիւ չունի։

— Աս ի՞նչ բախտ, կը մտածէ եպիսկոպոսը. հիմա եղիշէ սրբազանէն (Դուրեան) յանձնարարական մը բերել կուտամ, Գալուստ պէյլիս նամակ մը կը գրեմ ու Լոնտոնի Առաջնորդ կ'ըլլամ. Արեւը ամսական 60 ստերլին կ'առնէ եղեր — «բող զկանայս եւ զմանկտիս» — ես ինչո՞վ պակաս եմ...

Եւ ահա նամակ նամակի ետեւէն, եկեղեցին շինող Միլիոնատէրին...

Պարոն Գ. Կիւլպէնկեան վնռապէս կը մերժէ եւ գաղութին հովիւ կը նշանակէ խելօքիկ Տէր պապա մը։

Դուրեան չի յուսահատիր եւ շունչը կ'առնէ Լոնտոն, ուր անհամբեր իրեն կը սպասէր հանգուցեալ Բարսեղ Կիւլպէնկեանը։

Եպիսկոպոսը ստէպ – ձեռքով կը ննտուի եկեղեցիին շուրջ ստեղծուած կռիւին մէջ։ «Գալուստ պէյ» կը մերժէ միշտ ու երեսը տեսնել չուզեր։ Գաղթային ժողովի մը մէջ, եպիսկոպոսը կը պոռայ.

— Գլուխս ալ կտրէք, ես Լոնտոնի առաջնորդ պիտի ըլլամ...

Ի հարկէ գաղութը չի կտրեց գլուխը, որովհետեւ պէտք չկար անոր պարունակութեան... բայց կռիւը կը շարունակուի Պ. Կիւլպէնկեանի եւ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի միջեւ եւ օրին մէկը միլիոնատէրը կը ստիպուի ոստիկան մը կեցնել եկեղեցիին բակը։

Չեմ գիտեր թէ «պատերազմը» մինչեւ ո՛ւր կրնար երթալ, եթէ Պալաքեան եպիսկոպոս որ այլեւս ձանձրացեր էր Մանչեսթրի մշուշէն, վրայ չհասնէր եւ չըսէր Ղեւոնդ եպիսկ.ին.

— Հայրո՛ւ նայիմ, Լոնտոնէն վազ անցիր եւ Մանչէսթր գնա՛, ես կը բարեխօսեմ. ես էջմիածին կ'երթամ կոր։

Ու այդպէս ալ կ'ըլլայ։

Հիմա՝ խօսքս ձեզի է, ռամկավար հայրենակիցներ։

Դո՛ւք որ գիշերը քուն չէք քնանար Դաշնակցութեան դէմ հայհոյելու համար.

Դո՛ւք որ Դաշնակցութիւնը յանցանքի մէջ բռնել կ'ուզէք եւ կը նախատէք Անկախութեան խորհրդանշանը.

Դո՛ւք որ «աշխարհի ամէնէն հարուստ Հայուն» անունովը կ'երդնուք, եւ խաչ կը հանէք անոր առջեւ, ինչո՞ւ չէք երթար «Գալուստ պէյ»ին եւ չէք հարցներ անոր.

— Պէյերուն պէ՛յը, ինչո՞ւ վռնտեցիր Ղեւոնդը։

Պ. Գ. Կիւլպէնկեան շա՜տ բան գիտէ այդ սեւազգեստին մասին։

Այո՛, գացէ՛ք, հարցուցէք եւ լուսաբանուեցէք։ (Պատասխանատու չեմ եթէ իր ծառաները դուռը չբանան)։

Անպատճառ գացէք, զոնէ ձեր կուսակցութեան պատիւը փրկելու համար, որովհետեւ Ամերիկայի պաշտօնաթերթ առաջնորդը ձեր գիտցածէն աւելի խորամանկ է եւ կրնայ, շատ չանցած, համբուրել եռագոյնը եւ նախտին դնել զայն...

Այն ատեն կը վախնամ որ «բաց մնաք»...

ԺԻՐԱՅՐ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ՎԱՆ – ՄՈՒՇ – ԽԱՐԲԵՐԴ

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ երկաթուղի մը պիտի շինուի Վանի, Մուշի եւ Խարբերդի միջեւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր դահլիճը կազմուեցաւ վարչապետութեամբ Պ. Ալպէռ Սառոյի

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ 12 ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Պ. Ալպէռ Սառօ, ծովային նախարարը, յաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, առաւելապէս արմատական տարրերէ։ Նոր դահլիճին 17 անդամներէն 12ը առնուած են Տալատիէի դահլիճէն, իսկ հինգը նորեր են։ Նախարարներէն 16ը արմատականներ եւ արմատական ընկերվարականներ են։ Նախարարութեանց խորհրդականներն ալ հաշուելով, 17 հոգի կը պատկանին հին դահլիճին։

Նոր վարչապետը միեւնոյն ատեն պիտի վարէ ծովային նախարարութիւնը։ Պ. Տալատիէի յանձնուած է պատերազմական նախարարութիւնը։ Պ. Փոլ Պոնքուռ կը մնայ արտաքին նախարար, Պ. տը Մոնզի՝ կրթական, Պ. Ժորժ Պոնէ՝ ելմտական, Պ. Շոթան՝ ներքին, Պ. Քօ՝ օդանաւային ելայն։ Փոխուած է մասնաւորապէս ելմտացոյցի նախարարը։

Նոր դահլիճը արմատական է, եւ պիտի ջանայ երկրին տնտեսական եւ ելմտական վերակազմութիւնը վերահաստատել խնայողութիւններով, ինչպէս եւ տուրքերու կրճատումով։

Պ. Ալպէռ Սառօ, նոր վարչապետը, ծնած է 1872ին։ Եղած է իրաւագէտ և օրագրող։ Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1902ին, յետոյ շարունակ վերընտրուեցաւ սկսելով 1924էն։ Այնուհետեւ իր թեկնածութիւնը դրած չըլլալով, ծերակոյտին մէջ մտաւ 1926ին։ Նախարարական ասպարէզը մտած է 1906ին, իբրեւ խորհրդական ներքին նախարարութեան։ Այդ պաշտօնը պահեց Քլէմանսոյի դահլիճին մէջ ալ (1906 — 1909)։ Յետոյ եղաւ պատերազմական նախարարութեան խորհրդական՝ Պրիանի դահլիճին մէջ (1909 — 1910), իսկ 1911ին Հնդկաչին գնաց իբրեւ կուսակալ։ Պատերազմի շրջանին ալ, 1916 — 1919, վարեց նոյն պաշտօնը եւ հռչակ հանեց իր խստութեամբ։ Երբ հաշտութիւն կնքուեցաւ, գաղթային նախարար եղաւ 1920ին եւ 1921էն 1924, յաջորդական դահլիճներու մէջ։ 1926ին ներքին նախարար էր Փուանքարէի ազգային դահլիճին մէջ, բայց քաշուեցաւ 1928ին, իր կուսակցութեան հրահանգով։ Այդ օրէն ի վեր, եղած է ծովային եւ գաղթային նախարար, հինգ յաջորդական դահլիճներու մէջ։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴՐԱԳԻՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ֆրանսայի Հարկատուներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը աղերսագիր մը ուղղեց հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով հաստատուն կառավարութիւն մը կազմել տալ, որպէսզի կարելի ըլլայ վերահաստատել պետութեան հեղինակութիւնը եւ ազգին պարտադրել իր որոշումները։

Պետական Պաշտօնեաներու ընկերակցութիւնն ալ նոր յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ ստիպուած է ընդդիմանալ թոշակներու կրճատման, որովհետեւ ներկայ թոշակները վար կը մնան միւս եւրոպական մեծ պետութեանց պաշտօնեաներու ռոճիկներէն։ Եւ կը խնդրէ առողջ ծրագրով մը զարկ տալ տնտեսական կեանքի վերակազմութեան, խափանելով չարաշահութիւնները։ Այս կերպով միայն կարելի է գիները բարձրացնել, գնումները աւելցնել և գործերը վերակենդանացնել։

Խորհրդակցութիւններ Պալքանեան դաշինքի մասին

Այս միջոցին տենդագին աշխատանքներ կը կատարուին արեւելեան Եւրոպայի մէջ, գլուխ հանելու համար Պալքանեան դաշինքը։

Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Սոֆիայէն, Էնկիւրիէն եւ Աթէնքէն յետոյ կանգ առաւ Պելկրատի մէջ, շարունակելու համար խորհրդակցութիւնները։ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը ճաշ մը տուաւ ի պատիւ իր պաշտօնակցին։ Ռումանիոյ պետական անձերէն զատ, ներկայ էին Պելկրատի ռումանական եւ չեխական դեսպանները։ Պ. Թիթուլէսքօ կայարան գնաց դիմաւորելու Թագաւորը որ կը վերադառնար Նիշէն։ Յետոյ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ արքայական պալատին մէջ, ուր սեղան մը սարքուած էր ի պատիւ իրեն։ Նախարարը մեկնեցաւ երէկ։

Այս այցելութեանց առթիւ, «Թայմզ»ի թղթակիցը հաւանական կը գտնէ որ Եուկոսլաւիոյ Թագաւորը մօտերս այցելէ Լոնտոն եւ Փարիզ, խորհրդակցելու համար Պալքանեան ուխտի մասին։ Այս առթիւ պատերազմական պարտքերու մասին ալ պիտի խօսի։

⁂ Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Էնկիւրիէն վերադարձին հանդիպեցան Սոֆիա, ուր արժանացան մեծ պատիւներու։ Այս առթիւ պուլկարական կարգ մը հոսանքներ ցոյցեր կատարեցին ի նպաստ պատերազմական դաշնագիրներու վերաքննութեան։

Պուլկարիոյ վարչապետը հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ հիւրերուն, որոնք երկար խօսակցութիւններ ունեցան քաղաքական հարցերու մասին։

Պ. Լիթվինով ճամբայ ելաւ դէպի Ուաշինկթըն

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը հինգշաբթի օր Մոսկուայէն ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ, ուղղակի Ամերիկա երթալու համար։ Ինչպէս յայտնի է, գործավարը Խ. Իշխանութեան կողմէ պիտի բանակցի Մ. Նահանգներուն հետ, դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման համար, համաձայն նախագահ Ռուզվէլթի հրաւէրին։

Գերմանական ընտրութիւնները

Նոյ. 12ի ընտրութիւններուն առթիւ, Գերմանիոյ ներքին նախարարութիւնը հրահանգած է որ ընտրական յանձնաժողովները միայն նացիներէ կազմուին։ Ընտրելիներու մէկ ցանկ միայն պիտի ներկայացուի, կազմուած՝ կուսակցութեան կողմէ։ Ցանկին մէջ պիտի դրուին միայն 50 ոչ – հիթլէրականներ։ Ընտրողներուն պիտի յանձնուի պահարան մը, որ պիտի պարունակէ երկու քուէթուղթ, մէկը ներմակ՝ Րայխստակին համար, միւսը կանաչ՝ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին, այնպէս ինչպէս պարզուած է հոկտ. 14ի կոչով։ Քուէհամարի ատեն, եթէ տեսնուի որ պահարան մը միայն մէկ քուէթուղթ կը պարունակէ, միւսին չգոյութիւնը չեղեալ չպիտի համարուի, այլ ձեռնպահութիւն պիտի սեպուի։ Պարապ պահարանն ալ ձեռնպահութիւն պիտի նկատուի։ Ամէն ընտրող միայն խաչ մը պիտի դնէ «այո» կամ «ոչ» գլուխին տակ։ Եթէ փոխանակ խաչ դնելու, «այո» գրէ կամ գոհանայ ջնջելով նշանակուած բառէն մէկը կամ միւսը, քուէն վաւերական պիտի համարուի։ Բացարձակ պայման է որ ընտրողը երկդիմի պատասխաններ չտայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԱՋՔԻ ՓՈՒՇ ԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«*Միլլիէթ*»*ի թղթակիցը Պիւրսայէն ծանօթ կը գրէ.*

— Քանի մը օրէ ի վեր նոր առեւտուր մը սկսած է Պոլսոյ մէջ։ Հին կանթեղներ, շիշեր, անուշի ապակիէ ամաններ ներկուած եւ տակը – վրան մէկմէկ թել եւ թիթեղ մը յարմարցուած են։ Եւ ահա «պապիրկեան»ները լեցուն բերնով կը պոռան փողոցներու մէջ.

— Լուսաւորութեան համար լապտեր։

Տօնին ամբողջ փառքը եւ բարոյական շահը՝ մեզի կը վիճակի, իսկ նիւթական շահը՝ հրեայ հայրենակիցներուն։

Դեռ 20 տարի առաջ, երբ մենք «*կիրիտ պիզիմ ճանըմըզ, ֆէտա օլսուն ճանըմըզ*» կը պոռայինք եւ այրած սիրտերուն նման ցոյց կ'ընէինք փողոցներու մէջ, Հրեաները անդադար դրօշակ կը ծախէին։

Երբ մենք, Պոսնա Հէրսէկի խնդրին առթիւ, փէսը նետեցինք եւ պօյքօթ ըրինք հանգուցեալ Աւստրիոյ, Հրեաները քաշեցին գլխարկներ մեր գլուխը անցուցին եւ մեր գրպանները պարպեցին։

Ընդհ. պատերազմին, երբ մեր 7–70 տարեկանները դէպի ճակատ կը հոսէին, Հրեաները բացին մեր գոցուած խանութները, վերակսան մեր լքած գործերը եւ նպարավաճառութիւն ու *մաճառլըքճըլըքութիւն* սորվելով դրամ շահեցան։

Ամէն յեղափոխութիւն, իր նիւթական մրուրը անոնց գրպանը թողուց։ Ամէն դէպք տօն մը եղաւ անոնց համար։

Կը նախանձի՞նք։ Երբեք։ Թուրքին աչքը այնքան կուշտ է որ, ո՛չ միայն բարեկամներու, թշնամիներու շահին անգամ աչք չունի։

Միայն կէտ մը կայ։ Այս աշխատասէր հայրենակիցները, որոնք մեր հին կանթեղները ներկելով մեր տօնին առթիւ մեզի կը ծախեն, ի՞նչ կ'ըլլայ որ, մեր դրամները անուշ անուշ հաւաքած ատեն, իրենց տուներուն մէջ ալ թուրքերէն խօսին, եւ Եէնի Ճամիի մէջ թուրքերէնով կանթեղ ծախած ատեն, Թիւնէլի մէջ փրանսերէն չալըմ չընեն։

⁂ «*Աք Պապա*» ալ ծաղրանկար մը հրատարակած է, որ կը ներկայացնէ Պալաթցի հրեայ այր ու կին մը, տօնին առթիւ անդադար թրքական դրօշ կարած ատեն։ Այրը կ'ըսէ կնոջը.

— Ռաֆէլ, ես քեզի չէի՞ ըսեր թէ այս դրօշին շնորհիւ կ'ապրինք...։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»o«««

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ երեսփ. ժողովը քուէարկեց այն օրինագիծը որով կառավարութեան իրաւունք կը տրուի լուծելու վնասակար համարուած կուսակցութիւնները։ Այս օրէնքին համաձայն, վերջնապէս լուծուած կ'ըլլան գերման ազգային – ընկերվարական (հիթլէրական) եւ ազգային կուսակցութիւնները։ Կառավարութիւնը ձեռնարկած է հաշուեյարդարի ենթարկելու անոնց հետ կապուած ուսանողական եւ մարզական ընկերակցութիւնները, գրաւելով գոյքերը եւ դրամները։ Այդ միութեանց պաշտօնեաներէն շատեր ձերբակալուած են եւ երկու կուսակցութեանց շէնքերը խուզարկուած են, թէ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին մէջ եւ թէ դուրսը։ Բազմաթիւ գերմանական, փաշական, հունգարական թերթերու խափանումով անգործութեան դատապարտուած են 4000 տպագրիչներ եւ գրաշարներ։ Այս թշուառներուն վիճակը մեղմացնելու համար, կառավարութիւնը որոշեց վճարել տալ խմբագիրներուն եւ միութեանց թոշակները, թերթի մը դադարման շրջանին։ Այս որոշումը պատճառ պիտի ըլլայ որ կարգ մը թերթեր չկարենան վերհրատարակուիլ, տնտեսական պատճառներով։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

ՆՄՐ․— Ինչպէս գրած էինք, այս տարի, Մարսէյլի մէջ, Դաշնակցութեան Օրուան ճառը խօսեցաւ ընկ․ Մ․ Վարանդեան։

Այս առթիւ հրատարակուած թղթակցութեան մէջ թիւրիմացութիւններ նշմարած ըլլալով, ընկ․ Վարանդեան մեզի ղրկած է իր ճառին բնագիրը, որ ահաւասիկ։ Ընկերը մասնաւորապէս կ'ուզէ ճշդել թէ՝ ինք չէ արտասանած հետեւեալ խօսքը․— «Մէյտանը տղամարդուն համար է, համեցէք»։

«Հայրենակիցներ, գաղափարի եւ պայքարի ընկերներ,

Այս տարի «Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսը կը զուգադիպի մեր նորագոյն պատմութեան խոշոր անցքերու երեսնամեակին հետ։ Անկէ ուղիղ 30 տարի առաջ Թուրքաց զօրքը կը շրջապատէր Սասունը, նպատակ ունենալով քարուքանդ ընել հայկական լեռնոտ միջնաբերդը եւ Հայոց փոքրիկ բանակը Անդրանիկի, Ջաւուլի, Մուրատի, Սեպուհի ու այլոց առաջնորդութեամբ կը պատրաստուէր մեծ պատերազմին— Սասնոյ մենագոյն պատերազմին համար։

Եւ դարձեալ, անկէ 30 տարի առաջ ասհմանէն անդին, կովկասեան Հայաստանի մէջ, ցարի կառավարութիւնն էր, որ կուգար Ցունիսեան Ուկազով յափշտակելու հայ ազգային–եկեղեցական գոյքերը, որով կը փոթորկէր ու ոտքի կը հանէր ողջ կովկասեան հայութիւնը։

Երկու պարագաներուն ալ ինքնապաշտպանութեան կռիւ էր, որ կը մղէր հայ ժողովուրդը Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ

Նմանապէս ինքնապաշտպանութեան կռիւ էր, որ անկէ քիչ յետոյ մղուեցաւ Թաթար խուժաններուն դէմ — կովկասահայ ժողովուրդը մէկ միաձայն ճակատ կազմած — վասնզի վտանգուած էր ոչ միայն անոր գոյքն ու պատիւը, այլ եւ ցեղային գոյութիւնը։

Ինքնապաշտպանութիւն էր սկիզբէն ի վեր մեր բովանդակ շարժումը, ազգային – ազատագրական մեր պատերազմը։

Դաշնակցութիւնը չէր որ սկսաւ զայն։ «Հայոց Հարցը», հայկական դատը, հայ ինքնապաշտպանութեան կռիւը սկսած են 60ական, 70ական թուականներուն, մեր մեծ եկեղեցականները— Խրիմեան, Վարժապետեան — որոնք իրենց հետ ունենալով հայ առաջադէմ մտաւորականութիւնը, ծառացան Թուրք կառավարութեան դէմ, կոչ ըրին Եւրոպային եւ առացան Պերլինի վեհաժողովէն 61րդ յօդուածը, որով պիտի պաշտպանուէր թրքահայ ժողովուրդի կեանքն ու գոյքն Քիւրտերու, Չէրքէզներու մշտնջենաւոր յարձակումներուն դէմ։

Խրիմեաններն ու Վարժապետեանները մղեցին հայկական ինքնապաշտպանութիւնը խօսքով, կոչերով, ադերսագրերով։ Բայց երբ խօսքը արհամարհուեցաւ, երբ 61րդ յօդուածը անզօր, անանկ յայտարարուեցաւ, այն ժամանակ հայութեան գլխաւոր տարրերը դիմեցին ան երկաթէ դարծիքին, որու ցաւոտ անհրաժեշտութիւնը զգացեր էր նոյն ինքը Խրիմեան՝ Պերլինի վեհաժողովէն իր վերադարձին։

Այսպէս ծնաւ հայ յեղափոխական շարժումը.— եւ երբ հակառակորդ ուսուցիչներ՝ գրող, քանասեղծ, հրապարակագիր՝ կ'ուզեն հաւաստացնել ձեզ, թէ այդ շարժումը կրնար չծնիլ, թէ բնաւ անխուսափելի չէր, թէ արդիւնք էր մէկ քանի տաքգլուխ անհատներու զաւակութեան — անոնք կը կեղծեն ճշմարտութիւնը եւ կ'ընեն այդ գիտակցաբար, անազնւօրէն, հակառակորդը խոցելու նպատակով, իրենք իսկ չհաւատալով իրենց ըսածին։ Հազարաւոր հայ եւ օտար վկայութիւններով վաղուց հաստատուած է որ թիւրքահայ ժողովուրդը ոչ միայն չունէր որ եւ է ապագայ Թուրք – քրտական անօրինակ լուծին տակ, այլ ան կը հալէր, հետզհետէ կ'ոչնչանար իր պատմական հայրենիքին մէջ, եւ այդ ժողովուրդը չէր այնքան կորսնցուցած իր մարդկային արժանապատուութեան զգացումը, որպէսզի կարենար անվերջ տոկալ միջնադարեան բռնութիւններուն։

Հայկական ինքնապաշտպանութեան կռիւը, որ մինչեւ 80ական թուականներու վերջերը խօսքի ու թուղթի կռիւ էր, դարձաւ այնուհետեւ զէնքի կռիւ եւ 90ական թուականներու սկզբներուն Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը եկաւ այդ կռուի ղեկավարութիւնն ստանձնելու, ըմբոստ տարրերը միացնելու, հայութեան ճիգը կեդրոնացնելու։

Այո՛, ինքնապաշտպանութիւն էր նաեւ Դաշնակցութեան գրեթէ ամբողջ գործունէութիւնը յետագայ տասնեակ տարիներու՝ մինչեւ Ղարաքիլիսի ու Սարդարաբադի պատերազմը, երբ Թուրքաց զօրքը նորէն գրոհ կուտար դէպի Երեւան ու Ղարաքալ՝ բնաջնջումի իր գործը լրացնելու նպատակով։

Երեսուն տարուան ազատագրական այդ պատերազմը, որ յանգեցաւ Հայոց անկախ Հանրապետութեան ստեղծումին (1918) չկրցաւ սակայն իրականացնել հայութեան իտէալը․․․ Ինչո՞ւ։ Ոչ միայն այն պատճառով, որ թշնամին մեզմէ շատ աւելի զօրաւոր էր, որ արտաքին պայմանները չափազանց բարդ, աննպաստ եղան եւ պետութիւններէն ոչ մէկը օգնութեան հասաւ մեզի, այլ մանաւանդ այն պատճառով, որ կռուի բախտորոշ օրերուն չկրցանք հրապարակ գալ ազգովին միացեալ ճակատով։ Հայոց ազատագրութեան պայքարին անմասն մնաց ցեղի մէկ խոշոր հատուածը․․․ Ոչ միայն չմասնակցեցաւ, այլ եւ կոնակէն շարունակ հարուածեց, ճիւաղ կռուողներու բանակը։ Պէտք է յար եւ միշտ կրկնել այս դառն ճշմարտութիւնը—որ տասնեակ տարիներու անհաւասար և զոհառատ պատերազմին մէջ Հ․Յ․ Դաշնակցութիւնը միջտ մնաց հալածական՝ ոչ միայն բուն թշնամիէն — Թուրք ու քիւրտ, ռուս ու թաթար — այլ եւ հարազատ ցեղի վատ տարրերէն․․․

Ովքե՞ր էին անոնք։ Այն տարրերն էին որ դիտցեր են միշտ իրենց վիզը ծռել հլու հնազանդութեամբ, օտար տէրերուն խունկ ծխել ու ոտքերը լզել։ Այն տարրերն էին, որոնք մշտապէս խուլ ականջ ըրին մեր հոյակապ ռազմիկներու կոչերուն՝ օգնութեա՛ն գալու իրենց, գէթ նիւթական աջակցութիւն բերելու․․․ Նիւթական դոյզն օգնութիւնն անգամ զլացան անոնք, օրհասի օրերուն, երբ Անդրանիկները փամփուշտ չունենալով կռուելու համար, հրացանները քարերուն կը զարնէին եւ անպարտաճանաչ ցեղակիցները կ'անիծէին։ Մեծ է այդ տարրերու պատասխանատուութիւնը հայ ճակատագրի յեղյեղումներուն մէջ ․․

Եւ նոյն այդ տարրերն են, ընկերներ, որ այսօր սրբազան դաշն են կըռեր եւ անլուր խաչակրութիւն մը սկսեր են Դաշնակցութիւնը ջախջախելու նպատակով։ Անունները են,— Հօկ, ռամկավար, համայնավար, առեւտուր հնչակ։ Ամէնքը՝ գիտակից կամ անգիտակից, ուղղակի կամ անուղղակի գործիքներ Խորհրդային իշխանութեան։ Ամէնուն գաղտնի յուշարարը — Մոսկուայի Սովէտը։

Ինչո՞ւ այդ խելագար արշաւանքը հայ ժողովուրդի հինաւուրց, մեծ կազմակերպութեան դէմ, ինչո՞ւ այդ մոլեգին կրճտոցը ատամներու․․․

Որովհետեւ այդ կազմակերպութիւնը կը պաշտպանէ հայ ժողովուրդի իրաւունքը իր կորսնցուցած հողերուն վրայ, կը պաշտպանէ Թրքահայ Դատը, որ մեռած չէ իրեն համար, կը քննադատէ միւս կողմէն խորհրդային կարգերը — առանց երբեք զէնքի ու ըմբոստացումի խօսք ընելու — կը քննադատէ այն յոռի վարչաձեւը որ հաստատուած է Կովկասի ու Հայաստանի մէջ, ուր համախմբուած է երկու միլիոն հայութիւն, ուր կայ, այո՛ հայ կառավարութիւն, ուր կայ, այո՛, հայ բարբառ, դպրոց ու գրականութիւն, ուր կը կատարուին, այո՛, նաեւ շինարարական աշխատանքներ, բայց ուր այդ միլիոն ժողովուրդը կը տառապի Չէկաներու, կոլխոզներու ահաւորիչ սիստեմին տակ, ուր չէն տար լայն հնարաւորութիւնը ներգաղթի համար, ուր արհամարհուած է Թրքահայ դատը, արհամարհուած է գաղթահայութիւնը, որպէս «հայամաճկոյթ», ուր կ'եղծանուի, կը խեղաթիւրուի հայ մարդու ազգային ու մարդկային – բարոյական դիմագիծը լրտեսութեան ու մատնութեան մշտնջենաւոր գժոխքին մէջ, ուր սօցիալիզմի մեծ գաղափարը կ'աղճատուի ու կ'այլանդակուի, ուր մարդիկ, այո, հաւասար են, բայց հաւասար են անօթութեան եւ անյոյս թշուառութեան մէջ։

Այս է ահա, հայրենակիցներ, այս անմեղ քննադատութիւնն է, որ կ'երեւայ, կը սարսափեցնէ խորհրդային իշխանութիւնները եւ որ այսօր ոտքի հաներ է խաչակիրներու այդ խայտաբղէտ բանակը Դաշնակցութեան դէմ։ Ու, ըստ երեւոյթին, վստահ են այդ պատկառելի խաչակիրները, որ այս անգամ, վերջապէ՛ս, պիտի կարենան ճզմել Դաշնակցութիւնը․․․ Մոսկուայի աջակցութեամբ։

Գիտնալու է, որ Մոսկուայի կառավարութիւնը ճզմեր է արդէն կայսրութեան բոլոր ազգային ու յեղափոխական, հակառուսէա կուսակցութիւնները, քայքայեր է անգամ ընկերվարական (Ս․ Ռ․ և Ս․ Դ․) վիթխարի բանակները, որոնք առեն մը կը ցանցապատէին ողջ ցարական աշխարհը․․․ եւ Մոսկուայի ռովէտը չի կարող հանդուրժել, որ փոքրիկ հայութեան մարտական կուսակցութիւնը դեռ կանգուն է եւ ոչ միայն իր ընդարձակ ճիւղաւորումներն ունի հայկական գաղթաշխարհի մէջ, այլեւ ընդհանուր հայ ժողովուրդն ալ կը պահէ իր գաղափարներու հմայքին տակ։ Ահա թէ ինչու Մոսկուայի կառավարութիւնը ամբողջ է վեր արտակարգ ճիգեր կը թափէ մեր շարքերը թուլացնելու, պառակտելու եւ այդ նպատակով շարժման մէջ դրած է գաղթահայութեան տականքները, ամէն անոնք, որ պատրաստ են յուդայական վարձատրութեան փոխարէն ծախու հանել խիղճ, պատիւ, համոզում։

Նոյն այդ նպատակով կրկէս նետուեցան եւ մեր ժողովրդական խմբակները․ Բայց ժողովրդականութիւնը մեկ բը։ Բայց ժողովրդականութիւնը մեռեալներին բան մըն էր, որ արդէն իսկ յաղթահարուած է։ Մէկ տարի անգամ չկրցաւ քալել, վասնզի հիմքէն խախտուած էր։ Ի՞նչ ահաբեկու չունենալով հրապարակ իջան ․․․ Միացեալ ճակատի հրաշքը պիտի իրագործէին, բոլոր հայ կուսակցութիւնները պիտի համախմբէին, նոր քաղաքական ուղեգիծ մը պիտի հրամցնէին, նոր դարագլուխ մը պիտի բանային Հայոց պատմութեան մէջ․․․ Եւ բոլշեւիկեան դրամը զրպաններուս համարձակեցան մինչեւ իսկ հին ընկերներու բարի անունը շահագործելու իրենց զառածի յաջողութեան համար։ Հրապարակ իջան, որպէս գաղափարի երկնառաք առաքեալներ, բայց յայտնուեցան սովորական կաշառակերներ եւ ուխտադրուժներ։ Հայ գաղափարական երիտասարդութիւնը դուրս նետեց իր ծոցէն մութ օրերու այդ արտասուր ծնունդը․․․ Անկէ 8 ամիս առաջ, նոյն այս քաղաքին մէջ քանախօսելով այդ նոր հերձուածի շուրջը, ես անկեղծօրէն ցաւ յայտնեցի, որ այդ երիտասարդները, որ կրնային պիտանի գործիչներ դառնալ, այդպէս այլանդակօրէն սայթաքեցան ու վաղաժամ կնքեցին։ Այժմ ալ նոյն ցաւը կը զգամ։ Ի՞նչ արած։ Երեւի իրենց ճակատագիրն էր։

Կը մնան մոլորեալները։ Մաս մը արդէն վերադարձեր են շարքերը։ Մաս մը տակաւին վարանումի մէջ են։ Ընդհանուր ժողով մը ունեցանք, որ հանգամանօրէն քննեց «հերձուածի» բնոյթն ու ծագման պատճառները։ Ընդհ․ ժողով մը որ լաւագոյն էր ներկայ պայմաններուն մէջ, որ կը համախմբէր մեր լաւագոյն մտաւորական ու գիտուորական դէմքերը, որ դծեց կուսակցութեան քաղաքական ուղեգիծը, եւ լայնամտօրէն ներում շնորհեց այն բոլոր մոլորեալներուն, որոնք կը զղջան անկեղծօրէն եւ կը խոստանան անձնուիրաբար ծառայել կուսակցութեան։

Վարանողներն ալ, անշուշտ, վաղ թէ ուշ պիտի վերադառնան շարքերը, եթէ ունին քիչ – շատ կուսակցական, հայրենասիրական նախանձախնդրութիւն եւ գործելու ցանկութիւն։ Իսկ եթէ զուրկ են այդ տարրական առաքինութենէն, եթէ կ'ուզեն իրենց քըմահաճոյքը վեր դասել Ընդհ․ Ժողովի կամքէն ու հեղինակութենէն, այդպիսիները պէտք չեն մեզի, թող երթան միանալու Հօկերուն, ռամկավարներուն, համայնավարներուն, որոնք ուխտ ըրեր են Դաշնակցութիւնը կործանելու։

(Շարունակելի)

Մ․ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Սայլման գետէ մը նաւակով դիմաց պիտի անցնէր։

— Պարոն նաւավար, երբեք այս գետին մէջ վտանգ պատահած եւ մարդ կորսուա՞ծ է։

— Ոչ, պարոն, մարդ կորսուած չէ։ Անկէ ամիս մը առաջ եղբայրս գետը ինկաւ, բայց յաջորդ օրը գտանք հանեցինք։

✕

Պզտիկ Գոհարիկ շատ կը սիրէր իր մայրիկը։

— Մայրիկ, քեզ այնչափ շատ կը սիրեմ որ, օր մը եթէ գիս մեռցնես եւ ոտքիկներս զան քեզ ամենելու, պիտի ըսեմ որ դուն չէիր մեռցնողը։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ)․—Ինչպէս Գաղթային միութեան նախագահ Պ․ Ե․ Տէր Մինասեան յիշեցուց իր բացման ճառին մէջ.— Պերլինի հայ գաղութը կրնայ պարծենալ որ եթէ ոչ առաջինը, գէթ առաջիններէն եղաւ որ տօնեց, 1927էն ի վեր, ամէն տարի հոկտեմբերին մէջ, Մշակոյթի Օրը։

Այն փոքրաթիւ Հայերը, որ կ'ապրին այստեղ, ցոյց տուած են միշտ իրենց հետաքրքրութիւնը հայ ազգային կեանքին հանդէպ․ Գաղթային միութիւնը միշտ ալ չէ խնայած իր կարելին վառ պահելու համար ազգային ոգին, վերյիշել տալով զայն ամէն կարելի առիթով։

Այս տարի «Մշակոյթի Օր» յուած հանդէսը տեղի ունեցաւ 14 Հոկտ․ շաբաթ իրիկուն Հօրեցոլէրն սրահին մէջ։ Ներկայ էին մօտաւորապէս 85 հոգի։ Այս թիւը համեմատաբար քիչ է, բայց գրեթէ ամէն ընտանիք ներկայացուցիչներ կային և Պերլինի գաղութը, ի պատիւ իրեն պէտք է ըսել, երբեք չէ թերացած իր մշակոյթին հանդէպ։ (Կրնա՞ր ըլլալ այս, մանաւանդ հիմա, երբ իր մշակոյթին վերաբերմունքով ան այս եւ իր արիական հանգամանքով Գերմանիոյ հայ գաղութը կը վայելէ անվերապահ ազատութիւն, իսկ գաղթային միութիւնը, իբր ազգային ներկայացուցիչ, վստահութիւնը կը վայելէ երկրի պատական իշխանութեանց)։

Հանդէսը բացուեցաւ յոյնկայս «Մեր Հայրենիքով», զոր երգեցին հայ արիները եւ ուսանողական խումբը։ Պ․ Սեւաչունի կը յայտարարէ յաջորդող նիւթերը իր ասմունքական երգիծանքով։ Այս անգամ չէշտեց հայկական յաւիտենական ճշգրտապահութեան վրայ եւ իրաւամբ։ Նախագահին բացման խօսքէն վերջ, քանախօսեց Պ․ Պ․ Ֆրունեճեան։ Համառօտակի վերլուծելով հայ մշակոյթը, նկարագրեց նախաքրիստոնէական եւ առաքելական շրջանները մինչեւ Գրիգորիսի 1500 ամեակը, զոր հայ մշակոյթի վերածնութիւնը պէտք է համարել։ Մէջբերումներ ըրաւ Մեծարենցէն եւ Թումանեանէն ցոյց տալով վերածնունդի քանաստեղծները եւ հրաւիրեց կարդալ հայերէն գիրք։ 1913—1933ի քսան տարուան արցունքի եւ արիւնի շրջանը անցնելով հայ քերթողին հետ որ կ'ըսէր— «Թարգիշներս կ'որցուցինք բայց չեմ ուզեր զանոնք թափել, կանգ մի՛ առներ սրտաբեկ երիվա՛ր, ճակատակս ակարուբիւն չի ճանչնար», չեշտեց թէ այսօր ալ արդէն կան մեր մէջ հայ մաքի ամէն ճիւղի ստեղծագործողներ․ մշակոյթի գինուորներ դորս պէտք է քաջալերենք, «որպէսզի արժանի ըլլանք մեր ժառանգածին ինչպէս կ'ըսէ Կէօթէ։

Գեղարուեստական բաժինը կազմակերպուած էր կարելի խնամքով եւ հայեցի։ Օր․ Մ․ Դաւիթխանեան արտասանեց «Մայր Արաքսի ծն շատ յանցող, ինչպէս հայկական տաղերէն տարագով պարեր ըրին Օր․ Մ․ Ֆարուքճեան եւ Օր․ Օ․ Նազարեան։ Մեներգեցին Օր․ Իփլիքճեան (Փարիզէն) եւ Տիկին Եր․ Բագալ, բաւոն ծափերու արժանացաւ նաեւ իրենց զուգերգը Թ․ Մելիքեանի Ուռենին, ընկերակցութեամբ Օր․ Քալէմքեարեանի դաշնակին։

Միջնարարին կը նկատուէր որ Գաղթային Վարչութեան կողմէ երկու երիտասարդներ հայերէն զանազան գրքեր ցոյց տալով եւ բացատրելով անոնց մօտաւոր իմաստը, ապսպրանքներ կ'առնէին ներկաներէն, այսպէս, գործնականօրէն տարածելու համար հայ գիրն ու գրականութիւնը։

Հանդէսին վերջին պահուած էր «Անուշ»ը, որմէ արար մը ներկայացուեցաւ ղեկավարութեամբ եւ շնորհալի մասնակցութեամբ Տիկին Եր․ Բագալի։ Երգերուն յաջողապէս կը մասնակցէին նաեւ Օր․ Իփլիքճեան, Օր․ Նազարեան եւ Օր․ Աբեղեան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԻԾԱՂ

Գուշակուհին․— Պարոն, երջանիկ ամուսնութիւն մը կազմած էք։

— Ո՛չ, տիկին։

— Ուրեմն ես թուղթեր չեմ ճանչնար։

— Ձեր թուղթերը կը ճանչնաք, բայց կինս չէք ճանչնար։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ ՖԻԼԷՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԷՊԷ, 16 Հոկտ․ (Յառաջ)․— «Յառաջ»ի Թղթակցութեան առաջին տարին հետ եւս տօնուած էր Մշակոյթի Օրը։ Անկէ վերջ, դժբախտաբար, ինչպէս ամէն տօնի, նոյնպէս եւ այս տօնի մասին կրաւորական ընդդիմութիւնը սկսաւ։

Այս տարի, սակայն, Մշակոյթի Օրը տօնուեցաւ խուռներամ բազմութեամբ։ Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր ՖԲ․ Խաչի Ֆիլիպէի Սանուցհաց Միութիւնը։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ «Թրակիական Ուսանքի» ընդարձակ սրահին մէջ, որ ոչ միայն ծայրէ ի ծայր լեցուած էր, այլեւ չորս կողմը ոտքի կեցողներ կային։

Յայտագրի առաջին թիւն էր ՖԲ․ Խաչի քայլերգը, զոր երգեց երկսեռ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ․ Կ․ Փափազեանի։ Քայլերգը եղանակաւորած է երաժիշտ ուսուցիչ Պ․ Ս․ Գալթայեան։ Փոքրիկ սանուհիներէն Նեկտար Մինասեան յաջողապէս արտասանեց պուլկարերէն կտոր մը։ Սանուհիներ՝ Ալիս Մկրտիչեան եւ Ք․ Գասմաճեան կտոր մը ածեցին՝ ջութակներով, որմէ վերջ երգչախումբը երգեց «Ո՛վ մեծասքանչդ» եւ «Այ մարալ աղջիկ»ը։

Սանուհիներու Միութեան վարչութեան կողմէ Օր․ Ն․ Գասպարեան կարդաց իրենց մէկ տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, որուն ըլլալով որ Մշակոյթի Օրը ըրած են նաեւ իրենց միութեան օրը։ Տեղեկագրէն կը պարզուի, որ միութիւնը բաւական բեղմնաւոր կեանք մը ունեցած է։ Անցեալ տարի ունեցած են օտար վարժարան յաճախող կամ գործի հետեւող աղջիկներու երկու դասընթացքներ (հայերէն լեզուի եւ հայ գրականութեան)։ Այս տարի ունին չորս դասընթացքներ (հայերէն լեզու, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն, հայ գրականութիւն)։ Զատկին ունեցած են ցուցահանդէս մը՝ իրենց ձեռական աշխատանքներով։ Անդամներու թիւր արդէն հասած է վաթսունի (իսկ ՖԲ․ Խաչը ունի 250 անդամ – անդամուհի)։

Հայ Մշակոյթի մասին խօսեցաւ Կ․ Մեհեան․ Արագ ակնարկ մը նետեց սկզբնական շրջաններուն վրայ ու յետոյ, ուրուագծօրէն, թուեց հայ բանաստեղծագործութիւնները, բոլոր ճիւղերու մէջ։ Ըսաւ թէ հայ մշակոյթը հարկատու է օտար մշակոյթներու, բայց ունի նաեւ իր արտադրութիւնները ու ինքնատիպ ստեղծագործութիւնները, միանգամայն Հայը տարածիչ մըն է իր ու օտար մշակոյթներու։ Մանրամասնելով, մշակոյթ եւ հայ բառերուն վրայ, անոնց զուգորդութեանը մէջ գտաւ տօնին իմաստը։ Յետոյ, մատնանշեց այն վտանգները որոնց ենթակայ է հայ մշակոյթը, մանաւանդ Ներկայիս։ Գիտակցաբար զայն հարուածողներ կան ներսը՝ գուրսի, արտաքին վտանգներէն անդին։ Իսկ այն զանդուածը որ ջերմեռանդօրէն կապուած է անոր, եթէ կարգին դժբախտաբար, կը վտանգէ անոր գոյութիւնը՝ իր անտարբերութեամբ։ Ամէնէն վերջ դիտել տուաւ թէ «հետզհետէ կը նուազի Հայը՝ հայութեան մէջ իսկ հայութիւնը՝ Հայուն մէջ»։

Ցաչող արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Մարի Գասպարեան եւ Մաւլէն Պարթիզպանեան։ Օր․ Մ․ Մկրտիչեան մեներգեց, դաշնակի ընկերակցութեամբ օր․ Ս․ Աստուածատուրեանի։

Շատ հաճելի էին «Սպիտակ Թիթեռնիկներու պարը» եւ «Հայ տունը» (երգախառն տեսարան)։ Յայտագրին վերջին թիւն էր մէկ արար թատերգութիւն մը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԻԾԱՂ

Անգլիացի մը, Սկովտացի մը եւ Հրեայ մը նստեր հարստութիւն կ'երազեն։

— Եթէ պատահի որ քունէս արթննալէ ետք մէկ միլիոն ոսկիի տէր եղած եմ, աշխարհքին չորս կողմը կը պտտիմ, դղեակներ կը շինեմ, կառքեր կ'առնեմ․․․ Դո՞ւք ինչ կ'ընէք, կ'ըսէ Անգլիացին։

— Ես մէկ միլիոն ոսկիի ուիսկի կը գնեմ եւ բարեկամներուս կուտամ, կը պատասխանէ Սկովտացին։

— Ապո՛ւշներ, կը պոռայ Հրեան, ես․․․ նորէն կը քնանամ․․․

ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Ֆ․ Կ․ Խ․ Փարիզի մասնաճիւղը անցեալ տարի, կազմակերպած էր դասախօսական – վիճաբանական ժողովներու շարք մը, նուիրուած մեր ամէնօրեայ հրատապ հարցերուն.

Իրենց այս ձեռնարկով, մեր այս կազմակերպութեան վարիչներու նպատակն էր.—

ա) Քննել խորաքննիչ ինչեր դիւրամատչելի դարձնելու տեսակէտէն հետ, գործնական պայմանները ու հնարաւորութիւնները, այդ միջոցով գործնականացնելու համար կեանքին մէջ միութեան հիմնական պատակներն ու ընթացիկ աշխատանքները, որոնք ընդհանրապէս կը ծնին օրուան հրատապ պահանջներէն

բ) Զարկ տալ իր իսկ անդամներու մտաւոր զարգացման։ Իրաւցնէ ալ ինչպէս փորձը ցոյց տուաւ այս օրինակ հաւաքոյթներու մէջ, հետզհետէ համարձակութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ հրապարակ կուգան մեր երիտասարդներն ու օրիորդները, ցոյց տալով իրենց լուրջ եւ սրտցաւ վերաբերմունքը մեր կեանքը յուզող խնդիրներու մասին։ Եւ յաճախ ալ իրենց արտայայտած մտքերով ցոյց կուտան հայ կնոջ մտքի խորութիւնն եւ պարծառատեսութիւնը։

Այս երկու պատճառները միայն բաւական էին, որ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շարունակէր իր անցեալ տարուան աշխատանքը, առանց փոփոխելու եւ թմրելու, իր ուժերու սահմաններուն մէջ։

Ցայտնելով իր դրական ... այս մասին, մասնաճիւղը իր դասախօսական – վիճաբանական ժողովներու շարքը սկսաւ անցեալ կիրակի։

Օրուան դասախօսն էր Օր․ Ֆ Անահիտ՝ նիւթ ունենալով «Մեր պարտականութիւնը նոր սերունդի հանդէպ»։

Հին բայց եւ այնպէս հրատապ խնդիր մը, որ գլխաւոր մտահոգութիւնը կը կազմէ արտասահմանի մէջ ... բոլոր կազմակերպութիւնները, ... գոյութեան անհրաժեշտութիւնը ... պատճառաբանեն «նոր սերունդի» համար բան մը ընելու որոշումով

Մամուլը, այս խնդրի մէջ է ... նաւորապէս որ ոչ յոգնիլ դիտել ... ալ յուսահատիլ։

Եւ վերջապէս հանրային թէ ան... տական կեանքի մէջ ճակատագրական խնդիր է եւ կը մնայ նոր սերունդի պահպանումի հարցը։

Մենէ զուրս՝ ուրիշ ազգերու համար ալ մեծ կարեւորութիւն ունի դրական խնդիրը՝ մէկ տարբերութեամբ ... կայն։ Օտարներու համար շատ ... գութիւնը դէպի նոր սերունդը գոր... մանաւորուած է քաղաքական եւ ընկերային նկատումներով։ Իրական... շիւր խմբակցութիւն այդ սերունդի մէջ իրեն օժանդակ եւ յաջորդող ... է որ կը գտնէ, եւ հետեւաբար ... ուղղութեամբ է որ կը լարէ իր ... ւերը։

Մեր մէջ, մասնաւորապէս գաղթ... հայ իրականութեան մէջ գլխա... մտահոգութեան առարկան նոր ... րունդի ստորացման վտանգն է, որ ... ներկայացնէ ոչ թէ իբրեւ կուսակ... վերացական երեւոյթ, այլ իբրեւ ... բական աղէտ։

Ուրեմն, մեր մտահոգութիւնն... կը բխին, ամէնէն առաջ, ստորացմ... վտանգէն։

Դասախօս Օր․ Ֆ․ Անահիտ՝ ... ման եւ դիւրըմբռնելի եղանակով ... գծեց նոր սերունդին բացարձակ եւ ... տանգաւոր կացութիւնը։ ... մեզմէ աւելի զօրաւոր ազգերու ... մէն ցոյց տրուած խնամքը իրենց նոր սերունդին հանդէպ, գիտել ... անոնք ինչպէս յաճախ կը գործած... այնպիսի միջոցներ, որոնք հասա... քար նկատուին երկրորդական եւ ... նարժէք — «Բայց իրականութիւն... մէջ յաճախ ամէնէն աննշան ... տանքն իսկ կրնայ անպայման ... մը ապահովել առաջադրուած ... տանքին։ Այսօր այս տեսակէտով ... նանք կատարել բազմաթիւ ... աշխատանքներ, մասնաւորապէս ... մամուլի մէջ, որոնք անհրաժեշտ ... օգտակար եւ անհրաժեշտ ձեռնարկ... են նոր սերունդի համար։ Նոր սերունդ... Դը հայ պահելու պահանջը եւ ... ազգ․ դաստիարակութիւնը անվիճելի ... եւ անառարկելի խնդիր մը նկատելի ... դասախօսը նոյնպէս անվիճելի ... հանջ կը նկատէ — Հայ կնոջ ... մասնաւորաբար «ջանալ ամէն բանէ ... առաջ ապահովել հայ ... մայրենի լեզուի գործածութիւնը ...

Լեզուի պահպանումը առաջին է ... խաւոր զէնքն է, որ իր ... փոխանցէ մեր ազգային ... ները մեր յաջորդներուն»։

Ընդհանուր այս գծերուն մէջ դար-գացնելով իր միտքերը, դասախօսը իր ... կը վերջացնէր հետեւեալ խօսքերով.

— «Եթէ իւրաքանչիւրը մինչեւ առաւօտ եւ երեկոյ կրկնէ իրեն համար այս հարցը թէ ի՞նչ ըրի ես այսօր մեր նոր սերունդի համար, անտարակոյս այդ հարցումին մենք կրնանք գտնել ... նոր միջոց մը, նոր եղանակ մը ... նոր սերունդը իրեն սպառնացող ... վտանգէն»:

Դասախօսութենէն վերջ Գ. Ա. Ջ-... գրաւ նաեւ հետեւեալ հարցը.

— «Ինչո՞ւ անպայման աշխատիլ ... նոր սերունդը դաստիարակել ազգային ոգիով, ... նոյն սերունդը դաստիարակելով օտար ոգիով՝ ... կրնա՞յ ըլլալ»:

Հարցը դրուեցաւ քննութիւններու ... համար եւ լրացաւ ... հարցումով մը.

«Երբ մենք կը փորձենք նոր սերունդը կապել մեզի, անոր ներշնչելով մեր ազգային աւանդութիւններն ... եւ կը թելադրենք որ ... միւս հայ ազգային ընտանիքին ..., չե՞նք կ'առնենք նոր միջավայրի ... ու պահանջները, ... նաեւ մանուկ հոգիներու նախասիրութիւնները»:

Հասարակական երեւոյթ մը: Մինչ ... այս հարցումները տարբեր միջավայրի մը մէջ յառաջ պիտի բերէին ... — վարդապետական, քաղաքական եւ տնտեսական վէճեր, այս ... հոգիներու ժողովին մէջ, ուր ... հինգ կին եւ օրիորդներու մէջ ... էին պարոնները, բազմաթիւ ... ունէին հետեւեալ ... պատասխանը.

— Հայ եմ, կապուած եմ ազգային ... եւ ազգային կեանքին, ... բնազդական (իրենց բառով) ... մը ունիմ զաւակս դաստիարակելու նոյն գաղափարով եւ ներշնչմամբ: Եթէ հայ ծնողքը մնայ այս ... եւ համոզումին վրայ, իր ... չի կրնար օտարանալ, որքան ... ըլլան օտար միջավայրին մէջ»:

Որքան ալ ձեւակերպուած հարցադրութեան մը շուրջ էր, որ իրենց պատասխանը կուսային խօսակցութեան մասնակցողները, ... պատճառ մը ... գործնական թելադրանքներ ալ ... տրուած պատասխաններ... թէեւ առանձնապէս ալ կենդանի ... մէջ անցաւ գործնական միջոցներու քննութիւնը, որոնք բոլորը մէկէն կը ծանրանային ... կէտերուն վրայ:—

ա) Հայ մանուկին դաստիարակութիւնը ... ընտանիքէն ներսը: Ծնողքն է առաջին եւ կարեւոր դաստիարակը իր զաւկին: Հոն է որ ան (մանուկը) պէտք է ծանօթանայ իր ընտանիքին, նախապայմաններէն կարեւորը ազգային գիտակցութեան:

բ) Ընդունելով առաջին տեսակէտը պէտք չէ անտեսել նաեւ այս պարագան որ մեր կեանքին մէջ դժբախտաբար յաճախ մեծերն են որ անծանօթ են մեր լեզուին եւ ազգային ինքնագիտակցութեան — հետեւաբար մանուկներու դաստիարակութիւնը ընտանիքէն առնելով պէտք է ճանչցնել ազգային կազմակերպութիւններուն:

գ) Նոր սերունդի դաստիարակութեան գործին մէջ պէտք է օգտագործել նաեւ այն միջոցները որոնք սովորական են այս միջավայրերու մէջ, ... մարզանքն եւ հաճելի հաւաքոյթներու: Մանուկ հոգիները բնակեցնելով մեր ազգային կեանքին, պէտք է օգտագործել արդիական այն պահանջներն ու ձգտումները, որոնք թէեւ խորթ մեծերուն համար, բայց հաճելի եւ հրապուրիչ կ'ըլլան միշտ նորերուն համար:

Դեռ ուրիշ հաճելի եւ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ ալ, որոնք բոլորը մէկ կը ձգտէին հաստատել այն վճռականութիւնը, որ ընդհանուր է այս միութեան անդամներու մէջ:

Ժամանակը անցած ըլլալով, Գ. Ջամալեան շնորհակալութիւն յայտնեց դասախօս Օր. Ց. Անահիտին որ իրբեւ վերջին խօսք թելադրեց իր նշանախօսքը.

— Եթէ իւրաքանչիւրը մինչեւ առաւօտ եւ երեկոյ կրկնէ իրեն համար այս հարցը թէ ի՞նչ ըրի ես այսօր մեր Նոր սերունդի համար, անտարակոյս մենք մեծ գործ կրնանք կատարել այս մարզին մէջ:

Յաջորդ դասախօսութիւնը տասնեհինգ օր յետոյ:

ՌՈՒՆԿՆԴԻՐ

«Խորհրդային ճակատին վրայ ոչ մէկ փոփոխութիւն»

Կացութիւնը լեռնային Ղարաբաղի մէջ

ԿՌԻՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Պաշտօնական զեկոյցներու համաձայն, «ոչ մէկ փոփոխութիւն խորհրդային ճակատին վրայ», ինչպէս պիտի գրէր Ռէմարք: Կամ «խաղաղութիւն կը տիրէ ժողովուրդներու միջեւ»:

Մեր ստացած տեղեկութիւնները կը հաստատեն, սակայն, որ լեռնային Ղարաբաղի մէջ խռովութիւններ պատահեցան վերջերս, կռիւ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ: Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատուին նաեւ խորհրդային թերթերու մէկ կարճ լուրով:

Ազրպէյճանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը, Թուրքէն, վերջերս ճառ մը արտասանեց ընդհ. կացութեան մասին: Այդ ճառը տպուեցաւ Անդրկովկասեան թերթերու մէջ: Խորհ. Հայաստան կը տպէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.

— Աշխատիլ Ստալինօրէն: — Հաշուի առնել Լեռնային Ղարաբաղի դասերը, կրակն ուղղել սողացող թեքումների դէմ:

Թուրքէն, խօսելով լեռնային Ղարաբաղի մէջ տեղի ունեցած վերջին դէպքերուն մասին, կ'ըսէր

— «Ի՞նչ կը կատարուի Լեռնային Ղարաբաղի մէջ: Լեռնային Ղարաբաղի եւ Աղդամի սահմանագլխին վրայ, հողային վէճերու հետեւանքով, տեղի ունեցեր էր «դուրուդմփոց» (ծեծկռուք), որուն մասնակցեր էին աւելի քան հարիւր հոգի: Կռիւ էր սկսեր Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ: Սովորական հողային վէճն այնտեղ սփռակաճատէր գիւղացիներու ազդեցութեան տակ ազգային գունաւորում է ստացեր: Ատիկա ծածկած էին մեզմէ: Լեռնային Ղարաբաղի այդ դէպքերը մեզմէ ծածկելու պարագան իսկ կը հաստատէ թէ կացութիւնը այնտեղ բարենպաստ չէ: Անմիջապէս քննիչ յանձնախումբ մը ղրկեցինք Լեռնային Ղարաբաղ:

Ի՞նչ պարզուեցաւ:

Պարզուեցաւ որ լեռնային Ղարաբաղի վարիչները շեղած են կազմակերպութեան ուղղութենէն քաղաքական ու տնտեսական վճռական նշանակութիւն ունեցող հարցերու մէջ:

Նախ, այս մարդիկը չեն հասկցեր թէ ի՛նչ է ինքնավարութիւնը: Անոնք այսպէս են հասկցեր,— թէ քանի որ ինքնավարութիւն է, ուզեմ պետական հրահանգները կը կատարեմ, ուզեմ չեմ կատարեր: Ինքնավարութիւն կուսակցութեան ծոցին մէջ: Դեռ աւելին,— կարծեր են թէ ինքնավարութիւն կը նշանակէ ունենալ առաջնորդ: Եւ ի՛նչ առաջնորդ, ահա ձեզի Ղարաբաղցի Կարօն (Գրիգորեան): Տեղապաշտութիւն է այս, ընկերներ, եւ դատարկ բան: Մեր առաջնորդը Ստալինն է միայն: Ուսկի՞ց կուգայ տեղապաշտ առաջնորդի ծիրանի հագնելու այդ ցանկութիւնը: Ոչ անշուշտ մեզմէ: Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, մանր — քաղքենի դասակարգի ազդեցութիւն կայ գործող վարիչներու կազմին վրայ: Ահա այդ ազդեցութեան ներքարկուած, Ղարաբաղի մէջ կը կարծեն թէ քանի պայքար կը մղուի սեփականատէրերու դէմ, այլեւս հարկ չկայ պայքար մղելու դաշնակներու դէմ»:

Այնուհետեւ Թուրքէն կը ներկայացնէ ազգայնական հոսանքին զանազան արտայայտութիւնները Ազրպէյճանի մէջ, գրական ու քաղաքական գետնի վրայ: Այդ մանրամասնութիւնները նոյնքան կարեւոր, կուտանք ուրիշ սիւնակի մը մէջ, յաջորդ անգամ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԻՆ...

— о —

«Սոն Փօսթա» կը գրէ.— Թերթերը կը գրեն թէ՝ մեր համալսարանին համար հրաւիրուած օտար փրոֆէսէօրները երեք տարուան ընթացքին Թուրքերէնը սորվելու մասին համաձայնագրեր ստորագրած են: Հազիւ եկած՝ մէյ մէկ ուսուցիչ պիտի վարձեն ու երեք տարի վերջ Թուրքերէն լեզուով պիտի դասաւանդեն...:

Սուտ կ'ըլլայ, եթէ ըսեմ թէ չեմ նախանձիր այս օտար ուսուցիչներուն: Մենք այս երկրին բնիկներն ըլլալով հանդերձ, երեսուն տարիէ ի վեր կ'աշխատինք Թուրքերէնը սորվիլ, եւ դեռ սորված չենք: Մեր մանկութեան շրջանին, երեք տարի դպրոց երթալ հարկ էր, որպէսզի կարենայինք թերթ մը կարդալ: Հակառակ ատոր, բարդ կամ ածանցեալ բառերը չէինք հասկնար: Երեսուն տարուան ընթացքին մեր սորված այդ բարդ բառերը տասը տարիէ ի վեր... մոռնալու կ'աշխատինք, բայց կրկին չենք կրնար, քանի որ մեր լեզուն անընդհատ արաբերէնի ու պարսկերէնի կը հակի: ... Հայրութեան ազատութեան շրջանին Տարիւլֆիւնուն բերուած դասախօսներէն ոմանք Թուրքերէն սորվիլ ուզեր էին ու այնպէս կը կարծէին թէ սորված են: Ընտրութեան օրուան մը դէպքը, այդ օտար դասախօսներէն մին Թուրք հօճայի մը կը հարցնէ թէ ո՞ր կուսակցութիւնը շահած է ընտրութիւնը: Հօճան, իբրեւ կատակ, — «Տալքավուքչներու կուսակցութիւնը», կը պատասխանէ, Թուրքերէն գիտցած ըլլալ կարծող օտար դասախօսը կը շփոթի. «Ի՞նչ չունէր թէ այդպիսի կուսակցութիւն մը կայ Թուրքիոյ մէջ...»: Եւ, անմիջապէս տետրակը հանելով, նօթ կ'առնէ յաջորդ օրն ալ հարցուփորձ կ'ընէ այդ կուսակցութեան նպատակներուն մասին: Ցուցանք որ այս անգամ եկող դասախօսները «տալքավուքչին» ինչ ըլլալը աւելի լաւ սորվին: (Ցաւալի քանի որ հիմա աւելի շատ են): Եթէ Թուրքերէնը դիւրին լեզու մը ըլլար, այս նոր դասախօսներէն շատ առաջ հոս տեղաւորուած մեր հրեայ հայրենակիցները երեք հարիւր տարուան ընթացքին չէի՞ն կրնար Թուրքերէն խօսիլ սորվիլ...

Հակիթի ցանքը

«Ճումհուրիյէթ» կը գրէ.— Սպանիոյ հետ կնքուած առեւտրական համաձայնագիրը վերջերս չեղեալ նկատուեցաւ Մատրիտի կառավարութեան կողմէ: Պատճառը հետեւեալն է.— Անոնք կ'ուզեն որ Սպանիայէն մեր գնելիք ապրանքներուն քանակը իրենց՝ մեզի ըրած արտածումներուն ըստ մէկ համեմատութիւնով ըլլայ: Թուրքիա տարեկան չորս միլիոն ոսկիի ապրանք կ'արտածէ դէպի Սպանիա: Վերջին տարիներուն այդ արտածումը հետզհետէ աւելցաւ: Անցեալ տարի համաձայնագիրը կնքուեցաւ ու արտածման այդ քանակը շատցաւ: Սպանիա ամէն տարի արտասահմանէն 250—300 հազար սնտուկ հակիթ կը գնէ. ատոր մեծ մասը Թուրքիայէն կուտայ: Մէկ երկու տարուան ընթացքին միջին Եւրոպայի շուկան փակուեցաւ մեր հակիթներուն առջեւ: Գերմանիա շատ ծանր մաքս մը դրաւ: Նոյնը՝ Իտալիան: Ֆրանսա շատ քիչ տեղ տուաւ Թուրքիոյ հակիթներուն համար: Ուրեմն, միակ շուկան կը մնար Սպանիան: Պարչելոնայէն, Վալէնցիայէն եւ Մատրիտէն Պոլիս ստացուած հեռագիրներուն համաձայն, եթէ առեւտրական նոր համաձայնագիր մը չկնքուի, նոյեմբերէն սկսած՝ Թրքական ապրանքներուն փոխարէն Սպանիայէն ապրանք պէտք է արտածել: Անցեալ տարի Թրքական մեծ գումարներ Սպանիոյ դրամատուներուն մէջ կուտակուեցան մնացին, ու մեծ դժուարութեամբ ստացուեցան: Թուրքիոյ դրամատուները դադրած են կանխավճարներ տալէ՝ Սպանիոյ երթալիք ապրանքներուն հաշւոյն: Միւս կողմէ՝ Պուլկարներն ալ մեծ քանակութեամբ հակիթ սկսած են ղրկել, Սպանիա սեղմումներ չի դներ Պուլկարիոյ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

23 ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Սեպտ. 30ին, Դամասկոսի մէջ 23 նոր ընկերներ հանդիսաւորապէս կատարած են իրենց ուխտը եւ անդամագրուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Նորեկներու մկրտութեան արարողութիւնը տօնական հանգամանք տրուած էր այս առիթով կազմակերպուած ընկերական հաւաքոյթին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

«Բուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 հոկտ.).

— «Օր մը վենիզելոս դառնալով իր հակառակորդներուն կը յայտարարէր.

«Բայց որո՞նք են իմ հակառակորդներս եւ ի՞նչ կ'ուզեն:

«Անոնց մէջ կան արքայականներ՝ որոնք նախկին ռեժիմը կ'ուզեն վերահաստատել:

«Անոնց մէջ կան հանրապետականներ՝ որոնք անբաւարար կը գտնեն հանրապետութեան ամրապնդման օրէնքները:

«Անոնց մէջ կան գաղթականներ՝ որոնք իրենց կայունելու համար հաստուցում պայման կը դնեն:

«Անոնց մէջ կան ազատականներ՝ որոնք դիրքի եւ համբաւի ախտով կը տառապին:

«Թող բոլորը միանան, գիրար հասկնան, քաղաքական մէկ ճակատ կազմեն, իրենց դէմքը յստակ կերպով երեւան բերեն, որպէսզի հակաճառեմ եւ վիճիմ իրենց հետ: Քաղաքական կեանքի մէջ ամբոխը այժ չէ»:

Այս խօսքերը նոյնութեամբ մե՛նք կարող էինք ուղղել մեր հակառակորդներուն:

Մեզ կը մեղադրեն որ մոլեգնօրէն թշնամի ենք Թուրքին:

Մեզ կը մեղադրեն որ բարեկամ ենք անոր:

Կ'ազդարարեն բոլոր բեմերէն, թէ ի սպառ ուրացած ու մոռցած ենք հայ եկեղեցին:

Կ'ամբաստանեն յայտարարելով, թէ բովանդակ կազմակերպութեամբ փարած ենք գմբէթին:

Երբ առիթը գայ՝ մեզ համայնավարութեան սխեմին թշնամի կը նկատեն:

Երբ հարկ ըլլայ մեզ իբրեւ գտարիւն պոլշեւիկ կը ներկայացնեն:

Կարելի է նման հակադրութիւններով ամբողջ սիւնակներ գրաւել:

Դժուար է մեր դէմ նակատած խաժամուժի բերնէն մեղադրանք մը կորզել, որուն շուրջ համերաշխած ըլլային այդ բանակի բոլոր բաղկացուցիչ տարրերը:

Եւ պարզ է թէ ինչո՛ւ:

Որոշապէս բան մը դրժելու համար՝ որոշապէս բան մը պէտք է առաջադրել: Պէտք է հրապարակ գալ հանրային ուխտով մը, պայծառ եւ ամբողջական:

Իսկ խաժամուժը այս դաւանանքը չունի: Չունի այն յստակ դէմքը, որու մասին կը խօսի յոյն ժողովուրդի մեծանուն վարիչը:

Այլ խօսքով չունի սրբութիւն մը, որուն սեւեռած պահէր իր հոգին եւ որուն լոյսին տակ դիտէր հանրային կեանքի բոլոր երեւոյթները:

Անսուրբ ու անդաւանանք՝ ան միայն կը սպասէ միայն հանրային մթնոլորտը բունաւորելու եւ դիմացինը արատաւորելու համար: Ու մինչ այդ պատճառով կը ստէ ու կը խարդախէ ամէնէն ահաւոր ձեւերով:

Ըմբռնելու համար այն տաժանքը, որ վիճակուած է դաշնակցական մամուլին, պահ մը պէտք է գրաւել դաշնակցական խմբագրի աթոռը եւ շաղախուիլ խաժամուժի «լրագրական պայքարին»:

Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երիտասարդ ու տաղանդաւոր ջութակահար Գ. Գէորգ Սինանեան վերջերս հրատարակեց ջութակի եւ դաշնակի համար վեց կտորներ, եւրոպական ներշնչումով, որոնք գնահատութեանը արժանացած են ժաք Թիպոյի, Ֆիրմէն Թուշի, Պէնէտէթթիի եւ Մորիս Հէյոյի նման յայտնի երաժշտագէտներու կողմէ: Երիտասարդ հեղինակը, որ կը պատկանի արուեստագէտներու գերդաստանի մը, իր այս առաջին երկով կը խոստանայ աւելի փայլուն գործեր ապագային համար:

Բացի եւրոպականէն, Գ. Սինանեան մասնաւոր աշխատանք կը կատարէ նաեւ հայ երգերու վրայ եւ յառաջիկային կը յուսայ մեզի տալ դաշնաւորուած հայ ժողովրդական երգեր: Երաժշտական լուրջ ու խնամուած դաստիարակութիւն մը ստացած ըլլալով, երիտասարդ արուեստագէտը շատ աւելի օգտակար գործ մը ըրած կ'ըլլայ, զարկ տալով հայկական երաժշտութեան:

Իր հրատարակած վեց կտորներն են.—

FEUILLE D'ALBUM, dédiée à mon Père.

ALLEGRO APPASIONATO, dédiée à M. Firmin Touche, professeur au Conservatoire.

MOUVEMENT PERPETUEL, dédiée à M. Benedetti.

IMPRESSION, dédiée à M. Maurice Hayot, professeur à l'Ecole Normale.

CHANT ELEGIAQUE, dédiée à mon oncle et professeur H. Sinanian (Consple.).

HABANERA, dédiée à M. Jacques Thibaud.

Editeur: Féret - Marcotte, 22, Rue Beaurepaire, Paris. Կարելի է ստանալ Հրատ. — Սամուէլ գրատունէն:

Տէր եւ Տիկին Կ. Օհաննեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց երկրորդ զաւկին՝ ԽԱԺԱԿի:

Տեսին, 11 հոկտ. 1933

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», պաշտօնաթերթ Զ. Ո. Միութեան, գրական, գեղարուեստական, պատմական, ուսումնասիրական եւ պատկերազարդ, Դ. տարի, Թիւ 2:

Բովանդակութիւն.— Մեր դիմագիծը հայ գրականութեան մէջ (Խմբ.) Աղբրս առ Գ. Կիւլպէնկեան (Նտան), Տղա՛ք, Հայոց ազգին (Ա. Խանէտանեան), Վահագնեան դպրոց (Ազատանի), Վահագն (Աւարոն), Պատմ. Հայաստանի աշխարհագրական բաժանումները (Հ. Եփրեմ Զագրոնեան), Շ. Նարդունի (Յ. Օշական), Որբ-իշխան (Վ. Թէքէեան), Հրահանգներ (Կեդր. վարչ.), Մուրատի յուշերը (թերթօն):

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Տարեկան Ֆրանսա եւ Սուրիա՝ 15 ֆրանք, արտասահման՝ 1 տոլար:

Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS:

ԾԻԾԱՂ

Մեծխօսիկ Ամերիկացին իր հայրենիքին մեծութիւնը կը գովէր Անգլիացիին.

— Մեր երկիրը շատ ընդարձակ է. օրինակ Թեքսասի նահանգը: Առտուն մէկ ծայրէն շոգեկառք կը նստիս, 24 ժամ վերջ տակաւին միւս ծայրը հասած չես...

— Շիտակը մենք այդ տեսակ շոգեկառք չունինք, կը պատասխանէ պաղարիւն Անգլիացին:

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— о.о —

11 — ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԴԻՍՏԵՒ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

»»»» . ««««

Վերադարձայ քաղաք սրտաբեկ: Ցարդանքս աւելի էր հանդէպ վարպետ Ամինի, որ մէկէ աւելի որբեր ... եւ բախտէ տխրացուցած էր: Մեծ ... որ այդ ատեն մէկէ աւելի զաւակներու տէր ... նոյնպէս որբ էր եւ որդեգիր, մինչդեռ ամէն մարդ ... զաւակը կը կարծէր: Բաժան կ'ապրէին, բայց միասին ... գործէին:

X

1923ի գարունն էր, Քէմալական իշխանութեան կողմէ հինգ հոգինոց պատուիրակութիւն մը Անատոլու ... հասաւ Տիարպէքիր: Հրամանագրով մը պահանջեր ... որ 22—45 տարեկան զինուորցուները զան յանձնուին Օսմանեան Քէմալի կոչը արձագանգ գտաւ եւ մարդիկ նման Քիւրտեր գիւղերէն քաղաքը թափեցան ... համար. ժամանակ երբ լսեցին թէ անստորագիրները կախաղանով պատժուած են:

... հայ մնացորդները չէին կրնար զերծ մնալ այդ ... արհաւիրքէն, ուստի շատերը յանձնուեցան: Անոնց մէջ էր նաեւ մեր Պահրիի եղբայր Տիգրանը: ... հեկիւրէն եկաւ ճարտարապետ մը: Էվզափի գործերը վարելու համար: Բերած հրահանգին համաձայն այդ հաստատութեան գործերը պէտք էր ամբողջը կապալով տրուէին շինելու: Ես որ ամսականով այդ հաստատութեան մէջ էի, ստիպուած էի յարմարիլ նոր ձեւին: Եկող ճարտարապետը գին մը կ'որոշէր այս ինչ կամ այնինչ գործին, նուազագոյն պէտք էր վերցնել: Երկու ճարտարապետներ կ'ուզէին կաշառքով մը տրուած գինը նոյնութեամբ իւրացնել: Իսկ ես արդէն գործին մէջն ըլլալով, կ'ուզէի ձեռք ձգել սկսած գործերս: Այդ պատճառով, երկու ճարտարապետները թշնամացան մեզի. Օր մը, նուազագոյն գործողութենէն վերջ անոնք հետեւեցան մեզի եւ թաղին մէջ յարձակեցան վրաս: Բարեբախտաբար մինակս չէի, կար նաեւ քեռայրս Գեղամը եւ ուրիշներ: Վերջինները ձգեցին փախան իսկ ես ու Գեղամը երբ տեսանք ազատելու ուրիշ միջոց չկար, դիմադրեցինք: ժէկմէկ բռնելով անոնց օձիքէն: Բայց խորամանկ շուները 3—4 զինուոր ալ ուրիշ փողոցով ղրկած էին որոնք մեր ճամբան կտրելով ճիշդ դէպքին վրայ հասան եւ քաշքշեցին մեզ:

Դիմեցի Էվգաֆի վարչութեան, ինչպէս եւ քաղաքապետ Հիւսէյին փաշային, պարզելով խնդիրը: Անոնք կանչեցին, նախատեցին եւ այդքանով վերջացուցին:

Ատելութիւնը մեծ էր դարձեալ Հայերու հանդէպ, կը սպառնային նոյնիսկ ջարդել, Իզմիրի դէպքը դեռ թարմ ըլլալով: Ատոր համար ալ իմ դիմումս օգուտ չունեցաւ:

Այդ ջղագրգռուած վիճակով տուն կը վերադառնայի, երբ փողոցի մը անկիւնը դիմացս Թուրք մը ելաւ. առանց գիտնալու արմունկս իրեն դպաւ, եւ ճաշարանէն առած խաշը քիչ մը ցնցուեց.— Վա՛յ, մեծ յանցանք էր գործած եւ անարգանքի տարափին տակ լուաց զիս: Իսկ իմ պատասխանս եղաւ կարճ.

— Թող այդ անարգանքներ կրկինը վիճակուի քեզ, եթէ չթքնեմ ձեր հողին, քիչ ատենէն:

Թուրքը սկսաւ կաղկանձել եւ ես հեռացայ:

Հայերը սկսած էին մէկմէկ փախչիլ Հալէպ: Մերիններն ալ արդէն գացեր էին (քեռիս՝ Միհրանը եւ մի քանի հայրենակիցներ): Կը մնար ուրեմն ճար մը գտնել եւ հեռանալ:

Այդ մտքով իսկ, հետեւեալ օրը ներկայացայ Էվգաֆի վարչութեան, հաշիւս մաքրելու համար, բայց ուրիշ անակնկալ մը զիս վար դրաւ ութ ամիս եւս:

Ֆրանսականին մէջ նստած էր նոր եկած ճարտարապետ մը, Րաշիտ պէյ, որու պաշտօնն էր Ֆարղին եւ Ղարզան քաղաքներու միջեւ անցնող գետին վրայ կամուրջ մը շինել, որովհետեւ Տիարպէքիրէն Բաղէշ գացող ճամբան էր այդ եւ շատ անգամ ճամբորդները գետը կ'իյնային:

Մարդը գացած, տեղը ուսումնասիրած, քարահանքեր ալ գտած, Մարտինէն եւ Միտիաթէն 50է աւելի վարպետներ տարած եւ գործի սկսած էր: Այժմ եկեր էր Տիարպէքիրէն ալ վարպետներ տանելու, որմէ ես չկրցայ խուսափիլ:

Նախ հինգ հոգի էինք գացողներս: Ես, քաղդէացի տղայ մը Ասորի, Ալղանի եւ երեք Թուրքեր, որոնց երկուքը հազիւ հոն հասած փախուստ տուին: Մնացինք երեք հոգի: Ես քաղաքը կը շահէի օրական 80 դրշ. արծաթ դրամ, իսկ այդտեղին համար խոստացուած էր 100 դրշ.: Շատ չանցած յաջողութեանս շնորհիւ մինչեւ 130 դրշ. եղաւ, այսինքն 6 մէճիտ ու կէս: Ասորի Ալղանին ալ գրութեան պաշտօնին կոչուեցաւ, ծանօթ ըլլալով Թուրքերէնի եւ քիչ մըն ալ Ֆրանսերէնի: Բաւական գոհացուցիչ էր օրավարձքը, բայց նեղացուցիչ էր միսակութիւնը, կորուած էի բոլոր ազգականներէս զուրս նոր հաւաքեր էի: Աշխատակիցներուս մէջ կային հայ կաթոլիկներ (Մարտինցի), որոնք դժբախտաբար բառ մը հայերէն չէին գիտեր: Լաւ գոց գիտէին սակայն պատարագի արարողութիւնը: Կիրակի առաւօտները կը մտնէինք անմարդաբնակ քարայրներ ու կը պատարագէինք...

Այդ քարահանքը կը գտնուէր Տիգրիսի մօտիկ Ղարզան քաղաքի հարաւային կողմը, Տէրոսին գիւղի մէջ: Իսկ գիւղը ամբողջութեամբ քարայրներէ կը բաղկանար, որ հայկական դրոշմ կը կրէին: Արդէն բնակչութիւնը հայ ըլլալով ոչնչացուած էր եւ քանի մը քիւրտ բնակիչ միայն կար հոն: Հեռուէն բնաւ գիւղի մը երեւոյթ չունէր, միայն պզտիկ ծակեր կ'երեւային: Բայց, երբ այդ ծակերէն ներս կը մտնէինք, կը տեսնէինք սենեակներ, գոմ եւն., բոլորը միաձոյլ քարէ փորուած եւ կանոնաւոր շինուած:

Շատ չանցած շրջակայ գիւղերէն Քիւրտեր հաւաքուեցան մեր քով, գործ գտնելու համար: Անոնց մէջ կային եւ Հայեր, որոնց նախապատուութիւն կուտայինք, որովհետեւ Մարտինցիները Թուրքերէն չէին գիտեր, գրեթէ կառավարիչը Ասորի Ալղանին եւ ես էինք:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Զինադադարի ընդհ. յանձնաժողովին յետաձգումը

Ինչպէս նախատեսուած էր հոկտ. 16ին, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովը գումարուեցաւ հոկտ. 27ին, նախագահութեամբ Պ. Հէնտըրսընի: Այս անգամ ալ, նախագահը առաջարկեց դեկտ. 4ին յետաձգել նոր նստաշրջանը, ինչպէս ընդունած էր դիւանը: Անգլիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ Գերմանիոյ հրաժարումը, որքան ալ ցաւալի ըլլայ, պէտք չէ ազդէ յետագայ աշխատանքներուն վրայ: Յանձնաժողովը կ՚ուզէ օրէն յետոյ գումարուելով, որպէս նորէն հաւաքուիլ նոյ. 9ին: Մինչ այս մինչ այն, բրիտանական ծրագիրը վերջնական ձեւ պիտի առնէ, բոլոր անհրաժեշտ բանակցութիւնները պիտի կատարուին պատուիրակներուն միջեւ եւ վերջնական ծրագիրը ընդհ. յանձնաժողովին քննութեան պիտի ենթարկուի դեկտ. 4ին:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՅՈՅՑԵՐԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Պաղեստինի մարզպանը իր քով կանչելով Արաբական Գործադիր Կոմիտէին հինգ անդամները, ազդարարեց թէ արգիլուած են քաղաքական թափօրները: Արաբները նոր ցոյցեր ծրագրած էին Հրեաներու ներգաղթին եւ հողերու վաճառման դէմ: Մարզպանը մանաւորապէս յիշեց.

— «Իմ առաջին պարտականութիւնս է օրէնքի եւ բարեկարգութեան պահպանումը, բայց միշտ պատրաստ եմ ընդունելու արաբ ղեկավարները եւ լսելու անոնց տրտունջները: Կառավարական շէնքերէն դուրս կամ փողոցներու մէջ կատարուած հաւաքոյթները անկարգութիւն կը յարուցանեն: Ոստիկանութիւնը ուժ ունի պահպանելու բարեկարգութիւնը, ի հարկին անհրաժեշտ միջոցներուն դիմելով: Եաֆայի մզկիթին մէջ ծրագրուած ժողովը թոյլատրելի է, բայց ղեկավարները պէտք է ուղղակի տեղական ոստիկանութեան գրասենեակը երթան, ներկայացնելու համար իրենց բողոքը: Օրինաւոր ներգաղթը կանոնի տակ առնուած է եւ պիտի շարունակուի համաձայն երկրին տարողութեան: Իսկ ապօրէն ներգաղթը կրճատուած է եւ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, խափանելու համար:

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ, ԳԱՐԱԽԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԴԷՊԻ ԷՆԳԻՒՐԻ

Խորհրդային պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելաւ դէպի Էնկիւրի, նախագահութեամբ պատերազմական գործավար Պ. Վորոշիլովի, մասնակցելու համար Թրքական հանրապետութեան տասնամեակի հանդէսներուն: Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին Պ.Պ. Գարախան, յեղափոխական խորհուրդին մէկ անդամը, հեծելազօրքի քննիչ Պ. Պուտիոնի եւայլն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄՆԵՐ պիտի կոխուին Անգլիոյ մէջ: Ելմտական նախարարութիւնը 360 անտուկ լեցուն դրամ ուղարկած է Անգլիա: Նոր դրամները պիտի զարդարուին Ֆուատ թագաւորին զինուորական նկարով:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ քաշուեցաւ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակէն: Թերթերը կ՚ըսեն թէ գերմանական կառավարութիւնը կ՚ուզէ պահել իր ազատութիւնը, որպէսզի կարենայ աւելի աժան ապրանք արտադրել, պակաս վճարելով բանուորներուն:

Պ. ԷՌԻՕ շնորհակալութեան հեռագիր մը ուղղեց Մ. Քէմալի, իբրեւ պատասխան իր ապաքինման համար յայտնուած մաղթանքին: Հեռագիրը ուղղուած է թէ արմատական կուսակցութեան եւ թէ Պ. Էռիոյի անունով, եւ միեւնոյն ատեն կը շնորհաւորէ Թուրքիոյ հանրապետութեան տարեդարձը, որ պիտի տօնուի վաղը, 29 հոկտեմբեր:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 19, rue Ampère, Cachan.

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) Ընկ. Կարօ խումբի ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը Կիրակի ժամը 6ին ընկեր Ս. Գալուստեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊՈՒՌՍ ՏԸ ԹՌԱՎԱՅԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ M. JULES MOCH, Député de Drôme

Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ տեղւոյս ֆրանսացի ընկերվարականները իրենց կազմով

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ Կովկասեան պարեր:

Մուտք՝ 1 ֆրանք:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard. Տեղի կ՚ունենայ դեկոյց Ա. Ջամալեանէ՝ «Յովհաննէս Թումանեան որպէս բանաստեղծ», նրա մահուան տասնամեակի առթիւ: Մտքերի փոխանակութիւն: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

43, Rue Mme Curie, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ բանաստեղծ Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ»

(Պիտի ցուցադրուին նաեւ մոգական լապտերով հայկ. դրամներ):

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Ընտանեկան պարահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած վասպուրականցի ԱՐԾԻՒ ֆանֆառի կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 2

Հ. Յ. Դ. ժողովրդ. տան մէջ:

Ընտիր ճաշ: Ջոլո պիւֆէ.

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ առանձին յայտագրով:

Թատերական ներկայացում

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕՅԻ Մ.ԺԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին

ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ թատերասրահին մէջ 120, Լըմէն տը լա Մատրակ վիլ:

Կը ներկայացուի՝ ԴԱՒԱՃԱՆԸ կամ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՀԱՅՐԸ

Ազգային-յեղափոխական կեանքէ: (Հեղինակ՝ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ)

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆր.: (7 տարեկանէն վեր տղոց մուտքը 2 ֆր.)

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ Ցարսանճագի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, ՌԻՒ ՇԱՐ. ՍԱԼ ՇԱՐԻ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ

կը ներկայացուի ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդ՝ Գրիգորեան: Տիկիններ՝ Անուշ. Էյգովանեան. Պարոններ՝ Պիշկէօթիւրեան, Յ. Ինճէեան, Կ. Մութաֆեան:

Մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի առաքումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները —

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան	65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ »	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան »	40 ֆրանք
Զեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը	12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ, վաղը, Կիրակի, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ Պ. Գ. Արուլեանի մահուան առթիւ: Կը հրաւիրուին Սանասարեան բոլոր սաները, ինչպէս նաեւ անոնք, որոնք մօտէն կամ հեռուէն կը ճանչնան հանգուցեալը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 96, rue Mazenod. Քաֆէ Քոնթուառ Նորմանտը (Մազէնոյի եւ Վոլֆ Սոյի անկիւնը): Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Café Noaillesի մէջ (La Canebière): Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՍԻՓԱՆԻ անդամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին հաւաքոյթի. վաղը կիրակի ժամը 3ին 6bis rue Campagne, Premier. Մեթրօ Raspail.

ՀՐԱՒԷՐ

Կէյվէնի եւ Շրջ. Հայրենակցական Միութեան նախկին վարչութիւնը սարքած է թէյասեղան մը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 23, rue l'Ancienne Comédie (Փարիզ 6) սրահին մէջ. Մէթրօ՝ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

Կը խօսին վարչութեան անդամները, եւն., եւայլն:

Ճշմարիտ առիթ մը վայելելու համար հայրենիքի քաղցր յիշատակները: Կը հրաւիրուին Կէյվէնի եւ Շրջ. բոլոր հայրենակիցները իրենց ընտանեօք:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Առտուընէ մինչեւ երեկոյ ինքզինքը յանձնած էր բախտին: Զբօսաշրջիկներուն թողած էր տեսնել ինչ որ տեսնելու արժանի բան կար, եւ մոռնալով իր դրոշի հանգամանքը, չէր յոգներ գտնելու նեղսրտական նախադասութիւն մը արեւմուտին առջեւ, կամ դէմքի մը վրայ կարդալու նկարագրի մը նշանը: Բայց գնաց թանգարան, հիանալու համար երիտասարդ Ակրիփփինի արձանին, զոր յիշելու համար մտերիմ պատճառներ ունէր, եւ անցած ատեն կրկին տեսաւ Տիցիանի եւ Պրէօկէլի գործերը, բայց բան մը զինքը միշտ Սանթա — Քիարա եկեղեցին կը մղէր: Այդ կրօնաշունչ ճարտարապետութեան մէջ, ուր իրար կը խառնուին շնորհը, թեթեւ հեզնութիւնը, զգայական յուզումը եւ արհամարհանքը, կը վերագտնէր փոշոտ կամ կպչուն, արեւափայլ կամ ստուերոտ քաղաքին հանճարը: Ինքն իրեն կ՚ըսէր թէ կեանքը տխուր է եւ հաճելի եւ թէ եթէ աղքատութիւնը տառապանք է, հարստութիւնն ալ երջանկութիւն չէ: Եւ յետոյ, ի՞նչու մարդ ինքզինքը նեղէ, երբ կեանքը այնքան կարճ է: Օգտուինք իր ժպիտներէն եւ գոցենք աչքերնիս երբ կը մարին անոնք:

Բայց չորրորդ առտուն, երբ Էշընտէն լոգանքէն կ՚ելլէր եւ կը ջանար չորցուիլ նոր — նոր սրբիչով մը որ խոնաւութիւնը չէր ծծեր, դուռը յանկարծ բացուեցաւ եւ մարդ մը ներս սահեցաւ:

— Ի՞նչ կ՚ուզէք, պոռաց Էշընտէն:

— Ի՞նչ, զիս չճանչցա՞ք:

— Մեծդ Աստուած, դո՞ւք էք, գօրավար, ի՞նչ պատահեցաւ ձեզի:

Քարմոնա կերպարանը փոխած էր, հիմակ սեւ մազեր ունէր, կարճ խուզուած, որոնք գլուխը կը նմանէին գլխանոցի մը պէս:

Անճանաչելի էր, բայց միշտ տարօրինակ, եւ հին մոխրագոյն հագուստ մը հագած էր:

— Մէկ վայրկեան ունիմ միայն: Ճանչցուելու վրայ է:

Էշընտէն զգաց որ երեսը ամբողջութեամբ կարմրած էր:

— Ուրեմն, գտա՞ք զինքը:

— Շատ դժուար չեղաւ: Շոգենաւին մէջ միակ յոյն ճամբորդն էր: Շոգենաւ մտայ իբրեւ թէ դիմաւորելու համար Պիրէօսէն եկող բարեկամ մը, Պ. Ժորժ Տիօկօնէյով, եւ խօսակցութեան բռնուեցայ Անտրէասիի հետ: Լոմարտոս անունով կը ճամբորդէր: Նաւէն իջած ատեն իրեն փակայ: Գիտէ՞ք ինչ եղաւ իր առաջին գործը: Սափրիչի մը խանութը մտաւ եւ մօրուքը վար առաւ: Ի՞նչ կ՚ըսէք ասոր

— Ոչինչ, ո եւ է մէկը կրնայ ձանձրանալ իր մօրուքէն:

— Իմ կարծիքս այդ պէս չէ: Կ՚ուզէր փոխել դէմքը, արեւին պէս պայծառ է այս պարագան: Այս Գերմանները ինչ ալ ըլլան, բան մը չեն թողուր պատահականութեան: Իր ծրագիրը գծուած էր կէտ առ կէտ: Ձեզի պիտի տեղեկացնեմ, մէկ խօսքով, ամբողջ —

— Ուրեմն դուք ալ փոխեր էք ձեր դէմքը:

— Ահ, այո, կերպարանք մը դրի: Ինչ տարբերութիւն, հէ՞:

— Երբեք չպիտի ճանչնայի ձեզ:

— Պէտք է միշտ զգոյշ ըլլալ: Կարճ ըսեմ. արդէն անբաժանելի ենք: Բառ մը իտալերէն չի գիտեր եւ Պրինտիզի իջած ատեն չունի մը պէս ինծի հետեւեցաւ: Անկէ ի վեր իրարմէ չենք բաժնուած: Այս պանդոկը բերի զինքը: Կը խորհի վաղը Հռոմ մեկնիլ, բայց աչքս վրան է: Կը տեսնէ՞ք որ պիտի փախցնեմ ձեռքէս: Շատ կ՚ուզէ Նափոլի այցելել: Ինքզինքս տրամադրեցի իբրեւ առաջնորդ:

— Ինչո՞ւ այս օր իսկ չի մեկնիր Հռոմ:

— Խորամանկութիւն կը ծախէ: Կ՚ուզէ նոր հարուստ մը ներկայացնել ինքզինքը: Իբրեւ թէ երկու փոքր նաւեր ունի եւ եկած է զանոնք ծախելու: Իր բաժին նայելով, պարոնը ուրիշ երազ չունի բայց եթէ Փարիզը եւ իր կիները: Իր վստահութիւնը շահելու համար ըսի թէ Սպանիացի եմ, Պրինտիզի գրկուած՝ Թուրքիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքելու համար ռազմամթերքներու մասին: Ըստ նրա կը լափէր, անտարբեր երեւալ ճգնելով հանդերձ: Բնականաբար պնդելու անհնհարութիւնը չզգացի: Թուղթերը վրան են:

— Ինչէ՞ն գիտէք:

— Որովհետեւ պայուսակը հոգը չէ. բայց երբեմն երբեմն փորը կը շօշափէ: Թուղթերը պէտք է գօտիին մէջ ըլլան, կամ պարեգօտին աստառին մէջ:

— Բայց ինչո՞ւ համար իմ պանդոկս բերիք զինքը.

— Աւելի յարմար էր: Ի հարկին կրնանք խուզարկել պայուսակները:

— Իսկ դո՞ւք: Դո՞ւք ալ հոս իջած էք:

— Այդքան ապուշ չեմ: Ըսի իրեն որ այս գիշեր իսկ Հռոմ կը մեկնիմ, սենեակին վարձքը խնայելու համար: Բայց պէտք է որ չուեմ: Խոստացայ քառորդ ժամէն երթալ գտնել զինքը սափրիչին խանութին առջեւ:

— Լաւ:

— Եթէ պէտք ունենամ ձեզի այս գիշեր, ո՞ւր կրնամ գտնել:

Էշընտէնի նայուածքը վայրկեան մը կանգ առաւ զօրավարին վրայ, յետոյ յօնքերու պռստումով մը աչքերը դարձուց:

— Գիշերը սենեակս պիտի անցընեմ:

— Շատ լաւ: Խնդրեմ, նայեցէք թէ մարդ չկա՞յ նրբանցքին մէջ:

Էշընտէն դուռը բացաւ եւ ակնարկ մը նետեց: Այս եղանակին պանդոկը գրեթէ պարապ էր: Քիչ օտարականներ կային Նափոլիի մէջ եւ գործերը կանգ առած էին:

— Կրնաք երթալ, ըսաւ:

Մեքսիկացին դուրս ելաւ ինքնավստահ: Էշընտէն ետեւէն դուռը գոցեց: Ածիլուեցաւ եւ հագուեցաւ: Սովորականին պէս հրապարակին վրայ, կառապաններ նման անցորդները իրար կը հրմշտկէին, կառքեր կը թաւալէին երկաթէ խուլ աղմուկով մը, ձիերը կը ... ... խարազանի հարուածներուն ... կառապանները կը հայհոյէին. Էշընտէն այլեւս որ եւ է ... թիւն չէր զգար այս տեսարանէն ... պատշգամը հարցուց թէ իրեն ... համար հեռագիր չկար: Բան չկար ... տաւ Բուէյի դրասենեակը եւ հարցուց ... Հռոմի շոգեկառքերուն ժամերը ... մը կը մեկնէր կէս գիշերին, ... հինգին. Ուղեց ... հասնիլ:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

:::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵՎԱՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

29 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2530

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐԿԱՅ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Այսօր, 29 Հոկտեմբեր, հարսնիք ունին Թուրքերը: Հարսնիք որ պիտի տեւէ երեք օր ու գիշեր:

Հանրապետութեան տարեդարձն է, եւ արտակարգ ցոյցեր կազմակերպուած են, Թրակիայէն մինչեւ արեւելեան սահմանները, յեղափոխութեան քաղաքին եւ գիւղին մէջ:

Պատրաստութիւնները սկսած էին ամիսներէ ի վեր, գրի առնուած խրախճանքի բոլոր ձեւերը, արեւելեան թէ եւրոպական:

Ամիսներէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին ոչ միայն պետական օրկաններու, այլեւ փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, որպէսզի ոչ ոք բացառութիւն կազմէ ցնծութեան եւ անխտրութեան տօնակատարութեան մէջ:

Կարգադրութիւններ եղած են մինչեւ իսկ արտասահմանի մէջ: Օրինակ, Փարիզի Թրքական դեսպանատունը ընդունելութիւններ սարքած է այսօր եւ վաղը, հրաւիրելով Հանրապետութեան նախագահն ալ: Միեւնոյն ատեն, Թրքական յեղափոխութեան մասին դասախօսութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Սորպոնի մէջ, ինչպէս ատաջարկած էր Էռիօ, Էնկիւրի այցելած ատեն:

Եւ վերջապէս, օտար պետութիւնները մրցումի ելած են իրարու հետ, կարելի եղածին չափ շողշողուն պատուիրակութիւններ ղրկելու համար:

Շքեղութեան եւ բազմամարդութեան տեսակէտով, անշուշտ առաջին տեղը կը բռնէ խորհրդային պատուիրակութիւնը, որուն գլուխն անցած է պատերազմական եւ ծովային գործավարը, Վորոշիլով:

Ճակատագրի եղբայրնե՞ր են խորհրդային իշխանութիւնն եւ քեմալական Թուրքիան, ձեռք ձեռքի տուած ըլլալով դեռ 1918 — էն, երբ Թուրքիան անդունդին ափը հասած էր, իսկ Մոսկուան «անկարելիութեան», իբրեւ պետական եւ միջազգային ուժ:

Այն չորս ռազմական օդանաւերը զորս Վորոշիլով Էնկիւրի կը տանի իբրեւ նուէր, առաջին չօշափելի աջակցութիւնը չեն «եղբայրական» Թուրքիոյ:

Մէկ խօսքով, քեմալապետութեան արեւը անգամ մը եւս կը ծագի ճանաչուելու, շնորհիւ կարմիր եւ ճերմակ աշխարհակալներու թանկագին զինակցութեան եւ գործակցութեան, զայտած յայտնի դաւադրութեանց, որոնց շատ մը ծալքերը Թուրքերէն բացին եւ դեռ կը բանան, յուշերով եւ պատմական ուսումնասիրութիւններով:

Մոսկուան առաջին օրէն իր ճակատագիրը կապեց Անատոլուի ազգայնական շարժման հետ: Եւ փոխադարձաբար: Իսկ միւս պետութիւնները իրենց փոխադարձ մրցակցութիւնը եւ ընչաքաղցութիւնը արժեցուցին ողջնցնելով «Հիւանդ Մարդ»ը:

×

Արդար ըլլալու համար, հարկ է խոստովանիլ թէ՝ այս բոլորը պիտի անցնէին ապարդիւն, եթէ Թուրքերը իրենք արթնցած ազգային ճակատագրական պահուն, կազմելով ոչ միայն դիմադրական, այլեւ միացեալ ճակատ:

Արդարեւ, Անատոլուի մէջ մշակուած եւ վճռականօրէն հետապնդուած «Միսաքը Միլլի»ն էր որ հիմը դրաւ Նոր Թուրքիոյ:

Այդ ուխտն էր, ազգային — ոչ թէ իսլամական — կամքը, որ մոռցնել տուաւ անցեալը, եւ ուժ տալով արտաքին դաւերէն ու աղէտներէն, նոր աւիշ ներարկեց դատապարտեալին, պատմական շրջանի մը մէջ:

Ինչ օգուտ ծածկել անողոք իրականութիւնը, որքան ալ խոցուած ըլլայ մեր սիրտը...

Թուրքը յաղթեց, հաւատալով իր ճակատագրին, եւ միացնելով բազուկները:

Մեր ժամանակակից պատմութիւնն ալ չունի՞ այդպիսի լուսաւոր շրջաններ:

×

Հարկ է խոստովանիլ նաեւ որ, արտաքին յաղթանակին հետ Թուրքերը ներքին յեղաշրջումը

Որքան ալ երեւութական թուին կատարուած արմատական փոփոխութիւնները, չպիտի կրնանք ժխտել անոնց արժէքը:

Ահաւասիկ հարեւանցի ցանկ մը, որ կ'ապացուցանէ թէ քէմալական իշխանապետութիւնը կէս ճամբան մնալու միտք չունէր, ամբողջ իջաւ Թուրքիան վերակենդանացնելու համար:

«Ազգային ուխտ» հռչակուեցաւ 1920 յունուար 20ին:

Ա — 1920 ապրիլ 23ին կը գումարուէր Էնկիւրիի Ազգ. ժողովը:

Բ — 1921 յունուար 10ին կը հռչակուէր նոր սահմանադրութիւնը:

Գ — 1922 նոյ. 2ին կը ջնջուէր սուլթանութիւնը, բնտրովի հռչակելով խալիֆայութիւնը:

Դ — 1922 նոյ. 18ին իր բոլոր իրաւունքներէն կը զրկուէր Ալ — Օսմանի դինաստիան:

Ե — 1923 հոկտ. 29ին հանրապետութիւն:

Զ — 1924 մարտ 2ին ջնջում խալիֆայութեան:

Է — 1924 մարտ 4ին արտաքսում կայս. գերդաստանի.

Ը — 1924 ապրիլ 20ին վերափոխում սահմանադրութեան:

Թ — 1925 նոյ. 30ին փակում թէքքէներու:

Ժ — 1928 նոյ. 1ին ջնջում արաբական տառերու: (Լատինական այբուբենի պարտադրութիւն՝ 1929 յունուար 7էն):

Դեռ չենք յիշեր ֆէսին, «չարշաֆ»ին եւ հարէմին ջնջումը, զուիցերիական օրէնքը, միջազգային թուականը, սեռերու հաւասարութիւնը եւն.:

Միջազգային ճակատին վրայ եւս, Թրքական հանրապետութիւնը, բուն բառով՝ քէմալապետութիւնը, ունեցաւ մեծ յաջողութիւններ:

Շարունակենք մեր վերլուծումը, յանգելու համար ընդհանուր եզրակացութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

150ական կը զրկուին ընդմանուր ներումէն

ՑՈՅՑԵՐ՝ 2500 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐՍ ՕԴԱՆԱՒ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏԱՆԻ.— ԹՈՒՐՔ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ ՄԻԱՅՆ ՌԷՈՒՖ ԵՒ ԱՏՆԱՆ ՊԷՅԵՐԸ.— ԿԻՆԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼԻ՝ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ.

Այսօր, 29 հոկտեմբեր, տասնամեակն է թրքական հանրապետութեան: Այս առթիւ, կազմակերպուած են շռնդալից հանդիսութիւններ եւ ցոյցեր, ինչպէս գրած էինք օրը օրին:

Երէկ ֆրանսական թերթերը համակրական տողեր նուիրած էին այս տարեդարձին, պարզելով կատարուած յեղաշրջումը եւ փառաբանելով ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը:

Պոլիսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, հոկտ. 26 թուականով.—

Այսօր Սեւաստոփոլէն հոս հասաւ խորհրդային պատուիրակութիւնը, թրքական «Իզմիր» նաւով, որուն կ'ուղեկցէին երկու ռուսական յածանաւեր: Պ. Պ. Մոլոթով եւ Լիթվինով վերջին պահուն չկրցան մասնակցիլ պատուիրակութեան, առաջինը հիւանդ, իսկ վերջինը Ամերիկա մեկնելու ստիպուած ըլլալով: Որով, պատուիրակութիւնը նամբայ ելաւ նախագահութեամբ պատերազմական եւ ծովային գործավար Պ. Վորոշիլովի:

Հիւրերը շատ ջերմ ընդունելութիւն գտան Պոլսոյ մէջ: Այս միջոցին իրենց ներկայութիւնը նոր ապացոյց մը կը համարուի Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ բարեկամութեան, որ սկսաւ անկախութեան պատերազմի օրերէն: Հիւրերուն Պոլիս ժամանման առթիւ, ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած են սպիտակ Ռուսերու ականաւոր անդամները: (Պոլիս հաստատուած Սպիտակ Ռուսերուն թիւն է իբր 1500):

Տասնամեակին առթիւ, ամէն տանտէր լուսավառութիւններ եւ դրօշազարդում պիտի կատարէ համաձայն իր կարողութեան: Յաղթական կամարներ շինուած են բոլոր գլխաւոր հրապարակներուն վրայ եւ հանրային շէնքերը պիտի ողողուին լուսավառութիւններով: Ամէն գիւղէ այր մը, կին մը եւ մանուկ մը պիտի ղրկուի նահանգագլուխ քաղաքը, ուր երեք օր պիտի հիւրընկալուին տեղացի երեւելիներուն կողմէ:

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ

Այսօր Ազգ. Մեծ ժողովը օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն հոկտ. 29ին իբրեւ ընդհ. ներում պիտի կրճատուին շատ մը քաղաքական եւ քրէական յանցաւորներու պատիժները: Այս ներումէն չպիտի օգտուին միայն Օսմանեան Տան արքայական անդամները, 150 թուրք աքսորականները որոնց անունները արձանագրուած են Լօզանի դաշնագրին մէջ, աւազակները, մաքսանենգները եւ գեղծումով ամբաստանուած պաշտօնեաները: Ներումէն օգտուող ամէնէն երեւելի դէմքերն են նախկին վարչապետ Րէուֆ եւ Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի:

ՅԱՒԵԼ.— «Թայմզ»ի թղթակիցը այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս երկուքի մասին.—

Րէուֆ պէյ առաջին անգամ նշանաւոր հանդիսացաւ իբրեւ հրամանատար «Համիտիէ» յածանաւին, որուն շնորհիւ արշաւներ կատարեց պալքանեան զինակիցներու ծովային հաղորդակցութեանց դէմ, 1913ին: Մեծ պատերազմին, քարոզութիւններ կը կատարէր Միջին Արեւելքի մէջ, բայց մեծ յաջողութիւններ չունեցաւ: Պատերազմէն յետոյ, մէկն էր Անատոլուի ազգային շարժման առաջին ղեկավարներէն: Յետոյ ազգայնականներուն ներկայացուցիչն եղաւ Պոլսոյ խորհրդարանին մէջ, բայց ձերբակալուեցաւ եւ Մալթա աքսորուեցաւ դաշնակից հրամանատարութեան կողմէ: Անգլիացի գերիներու հետ փոխանակուելէ յետոյ, Էնկիւրի գնաց եւ վարչապետ եղաւ ատեն մը: Յետոյ անցաւ «Ցառաջդիմական» ընդդիմադիրներուն գլուխը, ամբաստանուեցաւ իբրեւ դաւադիր եւ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ 1926ին:

Իսկ Րահմի պէյ, որ կը սիրի թուրք — ալպան մեծ ընտանիքէ մը, ականաւոր մէկ անդամն էր Իթթիհատ — Թէրաքքը կոմիտէին: Պատերազմին ատեն կուսակալն էր Այտընի (Իզմիր), ուր արգիլեց Հայերու ջարդը եւ մարդասիրութեամբ ու փափկութեամբ վարուեցաւ անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական գաղութներուն հետ: Հակառակ ասոր, պատերազմէն յետոյ Մալթա աքսորուեցաւ անգլ. զինուորական իշխանութեանց կողմէ, ընկերակցութեամբ քանի մը յարգելի Թուրքերու եւ բազմաթիւ պատերազմական յանցաւորներու (*Ցառաջ — ըսել կ'ուզէ՝ ջարդարարներու*): Թուրքիա վերադառնալէ յետոյ, ամբաստանուեցաւ իբրեւ դաւադիր Մ. Քէմալի կառավարութեան դէմ եւ հեռացաւ երկրէն:

⁂ «Փոփիւլէռ», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, կը ծաղրէ քուէարկուած ընդհ. ներումը, եւ այս առթիւ փաշական կը կոչէ Մ. Քէմալի կառավարութիւնը: Դիտել կուտայ թէ, դեռ հոկտ. 15ին, կիսապաշտօնական «Միլլիյէթ» կը գրէր թէ «ներումը ընդհանուր պիտի ըլլայ, ընդգրկելով բոլոր քաղաքական յանցաւորները առանց բացառութեան»: Մինչդեռ, «իրականին մէջ զրկուած են աշխատաւոր բազմութեանց շահերը պաշտպանող բանուորներն ու մտաւորականները, որոնք կը փտին քաղքենի հանրապետութեան բանտերուն մէջ: Անոնք նոյնացուած են քրէական յանցաւորներու հետ»:

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն հոկտ. 27 թուականով.— Ազգ. Մեծ ժողովը օրինագիծ մը քուէարկեց, որով ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք կը տրուի գիւղերու կիներուն՝ ծերոց ժողովներու համար:

⁂ Փարիզի մէջ ալ հանդիսութիւններ սարքուած են թրքական հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ: Այսօր, կիրակի, ընդունելութիւն մը տեղի պիտի ունենայ դեսպանատան մէջ: Վաղը, երկուշաբթի, ճաշ մը պիտի տրուի, որուն ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը եւ կառավարութեան ներկայացուցիչները: Հաջորդ օրէն յետոյ, տեղի պիտի ունենայ ընդունելութիւն մը, որուն հրաւիրուած են օտար դեսպանները եւ զինուորական կցորդները, Զօր. Կուռօ, Փարիզի զինուորական հրամանատարը եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ ու ծերակուտականներ:

⁂ *Պոլսէն կը հեռագրեն «Մաթէն»ի.—* Հոկտ. 27ին փորձ մը կատարուեցաւ ծրագրուած զօրահանդէսին համար: Պ. Վորոշիլով, խորհրդային պատուիրակութեան նախագահը, իրեն հետ բերած է չորս զինուորական օդանաւեր, իբրեւ Մոսկուայի կառավարութեան նուէրը Թուրքիոյ: Սարքուած հանդէսներուն գլխաւորներն են նաւագնացութիւն մը Վոսփորի վրայ, օդանաւային թռիչքներ, ժողովրդային պարեր եւ խրախճանութիւններ 2500 քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ:

⁂ Պոլսոյ Պատրիարքարանն ալ պաշտօնապէս կը մասնակցի հանդիսութեանց, լուսավառութիւններով, յաղթական կամարներով եւ դպրոցական հանդէսներով:

⁂ Խրախճանքները պիտի տեւեն երեք օր:

Արիւնահեղութիւններ Պաղեստինի մէջ

11 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ, 100 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք, Պաղեստինի Արաբները նոր ցոյց մը կազմակերպած էին ուրբաթ օր, Եաֆայի մէջ: Բրիտանական մարզպանը խիստ ազդարարութիւններ ուղղած էր այս առթիւ, բայց անօգուտ:

Արաբական Գործադիր Կոմիտէն ընդհ. գործադուլ սարքեց, բողոքելու համար Հրեաներու ներգաղթին յաւելման դէմ եւ ծանր խռովութիւններ ծագեցան Եաֆայի մէջ, ուր տասը Արաբներ սպաննուեցան եւ հարիւր հոգի վիրաւորուեցան: Ոստիկան մըն ալ սպաննուեցաւ, իսկ երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան:

Եաֆայէն հասած հեռագիրները կ'ըսեն թէ հոկտ. 27ի առտուն բոլոր արաբական հաստատութիւնները փակուած էին, համաձայն Գործադիր Կոմիտէի հրահանգին: Կացութիւնը ծանրակշիռ հանգամանք առաւ կէս օրուան ազօթքէն յետոյ: Գիւղերէն քաղաք թափած էին բազմաթիւ Արաբներ: Ահագին բազմութիւն մը մզկիթներէն դուրս ելլելով թափօր կազմեց, հակառակ եղած ազդարարութեանց: Արաբները, որոնցմէ շատեր զինուած էին հրացաններով, խոյացան ոստիկանական շղթաներուն վրայ: Ոստիկանները փորձեցին զինաթափ ընել ցուցարարները: Առտուան ժամը 10ին փակուած էին հրէական խանութները: Չորս հազար Արաբներ անհաստատ ըլլալով հրամաններուն, ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ առաջին անգամ ցուցարարներն էին որ կրակ բացին:

Զրոյցի մը համաձայն, Երուսաղէմի մէջ ալ ծանր դէպքեր պատահած են:

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ անգլ. օդանաւերու տորմիղ մը ճամբայ ելաւ դէպի Եաֆա, օգնութեան հասնելու համար:

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, անդորրութիւնը վերահաստատուած է, բայց մեծ գրգռութիւն կը տիրէ Արաբներուն մէջ, երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Զայրոյթը աւելի շատ ուղղուած է բրիտանական իշխանութեանց դէմ:

Դէպի Հռոմ արշաւին 12ամեակը

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ,

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Սեւ Շապիկաւորներու դէպի Հռոմ կատարած արշաւին 12րդ տարեդարձին առթիւ, Մուսոլինի պատգամագիր մը ուղղեց որ կարդացուեցաւ Իտալիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ: Փառաբանելով տարուած յաղթանակը եւ կատարուած մեծագործութիւնները, «Առաջնորդ»ը կը շեշտէ.

— «Վարդապետութեանց աշխարհը, որուն դէմ ըմբոստացած է Ֆաշականութիւնը, 1919ի մարտէն ի վեր, կ'ընկրկի եւ անձնատուր կ'ըլլայ ամէն կողմ: Իտալիոյ մէջ անոր յիշատակն իսկ ջնջուած է: Իտալիոյ ժողովուրդը միշտ աւելի սերտօրէն կը սեղմուի նոր խորհրդանշանին գաղափարներուն եւ իրականութեանց առջեւ: Ան անձնուրացութեամբ եւ կարգապահութեամբ կը դիմագրէ ժամանակիդէչչութեանց: Երիտասարդ բազմութիւնները զօրացած են իրենց ոգիով, պայքարով եւ մեր վստահութեամբ եւ պատրաստ են մեր կոչին՝ կատարելու համար ո՛րեւէ զոհողութիւն:

«Սեւ շապիկաւորներ համայն Իտալիոյ, մենք դէպի 12րդ տարին կը թեւակոխենք կորովալից, խանդավառութեամբ եւ աւելի քան վճռական կամքով մը: Յեղափոխութիւնը 12րդ տարուան սկիզբէն իսկ քայլ մը պիտի նետէ դէպի յառաջ, ստեղծելով պետական նոր հիմնարկութիւններ: Մենք յառաջ կ'երթանք քայլ առ քայլ, առանց թուլնալու կամ վարանելու, հետեւելով հռոմէական սովորութեան, եւ աշխարհին կուտանք աննախընթաց օրինակը շինարար յեղափոխութեան մը, որ կը շարունակուի, կը զարգանայ եւ կ'ընդարձակուի: Միեւնոյն ատեն կուտանք օրինակը ժողովուրդի մը ոգիին եւ կամքին ամէնօրեայ ստեղծագործութեան: Սեւ Շապիկաւորներ համայն Իտալիոյ, նշանախօսքը աւելի խիստ է 12րդ տարուան արշաւոյսին, որովհետեւ Ֆաշական յեղափոխութիւնը միայն Իտալիոյ առանձնաշնորհը եւ ճիգը չէ, այլեւ նշանախօսքը եւ յոյսը աշխարհի»:

⁂ Նոր ծրագրի մը համաձայն, պիտի փոխուի Ֆաշական պետութեան սահմանադրութիւնը: Այսուհետեւ երեսփ. ժողովը պիտի կազմուի արհեստակցութեանց եւ արհեստակցական միութեանց ներկայացուցիչներէն, որով աւելորդ պիտի դառնան սովորական ընտրութիւնները:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գնդ. Լինտպէրկ, որ 1927ին առաջին անգամ կտրեց Ատլանտեանը, միամինակ, քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի կնոջը հետ: Ուզած էր գաղտնի պահել իր այցելութիւնը, բայց հետաքրքիրներ եւ լրաբերներ երեւան հանեցին, եւ ահա շարք մը փառաւոր ընդունելութեանց եւ գինարբուքի:

Չորս հոգի, եւ երկու շուն սպաննեց

ԵՒ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Ահռելի ոճիրի մը լուրը կը հասնի Շարթրէն (Էօռ — է — Լուառ):

Կովարած մը, Գրազիտէֆ, 35 տարեկան, սիրուհի մը ունէր, Էլիզապէթ, 36 տարեկան: Երկու զաւակ ունեցած էր, 6 եւ 3 տարեկան, եւ կ'ուզէր ամուսնանալ: Բռնութեամբ վայրագ ըլլալով, թէ աղջիկը եւ թէ ծնողքը կը մերժէին: Կովարածը կատղած՝ ուրբաթ օր հրացանը առաւ եւ ճամբան սպասեց: Աղջիկը կ'անցնէր հօրը հետ: Մէկ, երկու, — եւ երկու դիակներ ինկան: Մարդասպանը յետոյ գնաց տուն, հրացանը փոխեց, մտաւ աղջկան տունը, եւ սպաննեց քոյրն ու մայրը: Ու վերջապէս տուն վերադառնալով, սպաննեց երկու շուները եւ ոստիկանները հազիւ հասած, վերջին գնդակը պայթեցուց իր գլխուն: Ունեցած էին հինգ հարիւր ֆրանքը ձգած էր զաւակներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Բ.

Վայրկեանը լուրջ է, հայրենակիցներ, վտանգը նորէն մեր դրան առջեւն է։ Աշխարհը վերստին տակն ու վրայ կ'ըլլայ, Արեւելք, Արեւմուտք կը ծըփան խորունկ ալեկոծութեան մէջ եւ վառօդի հոտ կը բուրէ, ինչպէս 1914ի նախօրէին։ Հիթլէր՝ Գերմանիոյ բացարձակ տէրը՝ հաստուցած կ'ուզէ, կը կնքուին նոր զինակցութիւններ, կը խօսուի հին դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին եւ ամենուրեք տենդագին կը սպառազինուին, կը պատրաստուին։ Վաղը մի նոր պատերազմ — եւ նորէն հայ ժողովուրդը պիտի դողայ աշնան տերեւի պէս, տաշեղի նըման պիտի տատանի արհաւիրքներու ովկիանին մէջ…

Եւ այս օրերուն է, որ մեր գաղթահայ կեանքը կը փոթորկուի ներքին անմիտ վէճերով ու երկպառակութիւններով… Քաոս, անիշխանութիւն մտքերուն մէջ եւ մի վայրենի, սանձարձակ խուժանավարութիւն, որ կը թնդացնէ հրապարակը ու կը խռովէ հոգիները…

Տեսէ՛ք այդ այլանդակ ժխորը որ բարձրացեր է Ամերիկայի մէջ, այդ առթուշ վայնասունը դրօշի շուրջը։ Բախտախնդիր եպիսկոպոս մը անլուր յանդգնութիւնն ունեցաւ ձեռնոց նետելու ողջ հայրենասէր հայութեան, անարգելով ազգային դրօշը. եւ անոր պաշտպան կանգնեցան ծանօթ թայֆաները։ Այդ մարդիկ կ'ուզեն, որ 100 տարուան մշակութային յառաջդիմութենէն եւ 50 տարուան ազատագրական ճիգերէն յետոյ հայ ժողովուրդի ճակատագիրը վերստին դրուի վեղարի մը տակ? Կ'ուզեն յետ շրջել Հայոց պատմութեան անիւը դէպի խաւար միջնադար…

Երեւոյթը քստմնելի էր. հայրենասէր ամերիկահայութիւնը վեր բարձրացուց նետուած ձեռնոցը եւ արժանաւոր ապտակը տուաւ անարժան առաջնորդին, պաշտօնանկ ընելով զայն։ Գտնուեցան բազմաթիւ չէզոքներ, որոնք, պատիւ իրենց, մերիններուն հետ պաշտպանեցին ազգային դրօշը — նուիրական խորհրդանիշը հին – հին դարուց յիշատակներու։ Եւ Դուրեան կոչուած եղկելի ցեցը տապալած էր, խաղաղութիւնը կը վերահաստատուէր…

Սակայն, երրորդ խնդացողը կար (tertium gaudens), հեռուն Մասիսի ստորոտը, Երեւանի կառավարութիւնը կար, որուն բնաւ հաճելի չէ մեր գաղութներու խաղաղութիւնը, որուն պէտք են միշտ երկպառակութիւններ, պէտք է խռովուած, թունաւորուած մթնոլորտ մը, որպէսզի անոր մէջ չըկարենայ ըլլայ իրեն ատելի Դաշնակցութիւնը… Եւ ահա թելադրուած հեռագիր մը Երեւանէն, կաթողիկոսէն, որով Դուրեան կը վերահաստատուի իր պաշտօնին մէջ։ Ի՞նչ արժէք ունի բոլշեւիկ կառավարութեան աչքին ժողովրդական կամքը եւ Ազգային սահմանադրութիւնը… Դժբա՛խտ կաթողիկոս՝ որ լուսամիտ ու հայրենասէր մէկն է, բայց պարզ խամաճիկ Մոսկուայի, Երեւանի կարմիրներուն ձեռքը… Ժամանակին Երեմեան մը կը ծառանար ցարական ամենի բռնապետութեան դէմ՝ ազգային դոյքերու յափշտակման առթիւ. այսօր Երեմեանն անգամ գուցէ չխիզախէր ըմբոստանալու կարմիր իշխանաւորներուն դէմ, որոնք իրենց կըռունկներուն տակ ճզմեր են հարիւր միլիոնաւոր համառուսական զանգուածը — եւ այժմ ալ ահա կ'ուզեն սըրբել ու տարրալուծել հայկական Սփիւռքը ․․ Անոնց հայ գործակալներն են, որ ամէն օր կը խռովեն արտասահմանի հայ կեանքը իրենց արտառոց ելոյթներով … Ազատ Եւրոպայի մէջ կ'ուզեն խեղդել մեր ազատ խօսքը։ Պարբերաբար — Լիոն, Փարիզ, Կրընոպլ, եւ այլուր Ֆրանսացի կարմիրներու ուղեկցութեամբ անոնք խումբերով նետս կը խուժեն մեր խաղաղ ժողովներու սրահները եւ վայրենի պոռչտուքներով կը դադրեցնեն բանախօսութիւնները, կը յարուցանեն արիւնահեղ ընդհարումներ։ Եւ երբ իրենց իսկ նիւթած ընդհարումներու մէջ հայկական արիւնը կ'հոսայ եւ կռուողներէն մէկը կ'աղէտուի, իսկոյն կը բարձրանայ հակառակորդներու վայնասունը. կ'երթան մեր համայնավար վարձկանները արցունք թափելու ոստիկանութեան առջեւ, կ'երթան անոնց ողբալի չէֆերը յօդուածներ կը թխեն Ֆրանսական համայնավար մամուլի մէջ հայ «ֆաշիստներու», «մարդասպաններու» դէմ (անոնց աչքին ֆաշիստ է ողջ ընկերվարական Ինտէրնասիոնալը), կը սողոսկին ամենուրեք — անգամ միջազգային ընկերվարական ժողովներուն մէջ՝ միայն ու միայն Դաշնակցութիւնը ամբաստանելու նպատակով եւ կը զզուեցնեն օտարները իրենց յաւիտենական ստախօսութիւններով ու բամբասանքներով, իրենց ագիտութեամբ ու գռեհկութեամբ, իրենց տեսքով իսկ, որ դարշանք կ'ազդէ։

Ի՞նչ կ'ուզեն այդ պարոնները։ Մենք երբեւիցէ խանգարե՞ր ենք իրենց ժողովները, ուրկէ չարունակ լուտանքներ կը թափեն Դաշնակցութեան վըրայ։ Ի՞նչ կ'ուզեն, վերջապէս։ Չէ՞ որ հարիւր անգամ սպաններ ու թաղեր են մեզ, հարիւր անգամ հանդիսաւոր դամբանականներ են արտասաներ Դաշնակցութեան դագաղին առջեւ…

Գիտէք արդէն համաշխարհային կոմունիստներու գործելակերպը։ Անոնց արտառոց քաղաքականութիւնն էր, որ յառաջ բերաւ գերման աղէտը. անոնք էին, որ միացած բոլոր յետադիմականներուն կատաղաբար պայքարեցան ընկերվարականներուն դէմ, տապալեցին ընկերվարական դահլիճը Փըրուսիոյ մէջ եւ հարթեցին Հիթլէրի ճամբան։ Եւ երբ Հիթլէր յաղթականօրէն ու մի քանի օրուան մէջ ցրիւ տուաւ թէ ընկերվարական եւ թէ կոմունիստ կուսակցութիւնը, որ ինքզինքը կը հռչակէր աշխարհի ամէնէն ըմբոստ յեղափոխական բանակը, որ ունէր 100 պատգամաւոր խորհրդարանին մէջ, որ անդուլ կը յոխորտար ու «համաշխարհային յեղափոխութեան» զանգը կը հնչեցնէր, բայց որ Հիթլէրեան վաշտերուն առջեւ փախուստ տուաւ ու փոշիացաւ առանց նուէ դիմադրութեան… (Այժմ միայն այդ ջախջախիչ հարուածը ստանալէն յետոյ, Երրորդ Ինտերնացիոնալի կեդրոնը — Մոսկուա — քիչ մը զգաստացաւ եւ տենդագին կ'աշխատի մօտենալ արեւմտեան դէմոկրատ պետութիւններուն՝ Ֆրանսային, Անգլիային…)։

Հայ կոմունիստներն ալ «համաշխարհային յեղափոխութեան» հրճիգներն են, բայց շատ աւելի կարմիր, քան ուրիշ ազգերու կարմիրները։ Անոնք չատոնց կոյրեր են մըցանիշը անտրամաբանութեան ու դօգմային մոլեռանդութեան մէջ։ Անցեալ օր դուք պաշանքով կարդացիք օտար թերթերու մէջ այն չլմեցուցիչ հեռագիրը՝ թէ հայ կոմունիստներ ռումբեր դրեր են Պէյրութի գերման հիւպատոսարանի շէնքին տակ, զայն պայթեցնելու նպատակով։ Բարեբախտաբար փորձը վիժեր է, հայ տղաները ձերբակալուած են, դէպքը մեծ յուզում է յարուցեր Սուրիոյ մէջ, անշուշտ նաեւ Պերլինի մէջ, ուր հիթլէրեաններր վերջերս կ'ուզէին գերմանաբընակ Հայերն ալ առնել հակահրէական արշաւանքի ոլորտին մէջ, որպէս «սէմիթներ», բայց վտանգի առաջն առաւ Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութիւնը, պատշաճ դիմումներով։

Առաջին անգամը չէ, որ մեր համայնավար լամուկներր կը խաղան Սուրիոյ հայ գաղութի ճակատագրին հետ, նման ելոյթներով։ Անոնք պիտի չարունակեն իրենց զաւեշտական փորձերը Սուրիոյ, Եգիպտոսի ու այլ գաղթավայրերու մէջ, մինչեւ որ հայ գաղթական ժողովուրդը, որպէս կարմիր խառնակիչներու բոյն, դրուի բացառիկ օրէնքներու տակ, մինչեւ որ հիւրընկալ ազգերու ատելութիւնը վերածուի խմբական հալածանքի ու կոտորածի, — ողբերգութիւն մը, որ յայնօրէն ճաշակեցին Պաղեստինի Հրեաները եւ Իրաքի Ասորիները …

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՄԵՂԵԴԻ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻՆ,
« Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր նոեմ համար

Քնա՛րդ իմ խոռնուտ, ալիքներով ակադձուն,
Թո՛յլ տուր, ընդհուպ, ընթացքիդ քարտիները տապալեմ,
Եւ ճռճիռներ տնկեմ ափիդ,
Զքեզ կախեմ ճռճիռներէն,
Եւ ճռճռչուք մեղանոյշներ՝ քու խոր հունէդ վերածնին,
Վա՛ր առնեն քեզ անշշուք, եւ մեղեդի մը զարնեն՝
Հայրենաբաղձ Տրտմութիւնս օրրելու…

Այսօր, կ'ուզեմ, որ տրտմութիւնս երգես,
Մատներուն տակ մուտներուն մատաղատի,
Ես ալ հազած՝ պատմուճանն Արտաւազդի,
Երթամ, ինա՛մ վիհերուն մէջ հրաշակերտ՝
Օ՛, Տրտմութեան խորխորատներուն հայրենի…

Հեռունե՛րէն կուգայ ան, ձմոյգի մը վրայ ձեղմակ,
Եւ ոտքերն իր տոպանդակէն ազատած՝
Ցո՛յլ, կը քաղուի՝ քարիշներուն մէջ հոգիիս թիկնաբոռ…
Կը քաղուիմ ե՛ս ալ՝ խորն իր էութեան՝
Նո՛յնպէս քարիշ բազկաբոռ,
Ու կը խոկամ հեւալէն…

Քնա՛րդ իմ արեւագէս,
Դուն կը հասնիս ականջիս՝ աղբիւրներու բամբիռին պէս,
Որ Տարօնէն կը թափին՝ մեր երկրին ծոցը փարթամ,
Մեղեդիներուն այս բախծամոյն,
Խոնարհեցո՛ գունկն քո,

Տրտմութի՛ւն է, կ'երգէ՛ զիս,
Իբրեւ կռունկ, որ այգինե՛ր կը գտէ…
Վստա՛հ եմ, որ ինքն է, կը եռծէ իբրեւ թռչնիկ,
Որ իր բոյնին՝ ոսկի շիւղեր կը տանի,
Բայց, բոյնն իր աւերուա՛ծ,
Ջագուկներն աչնան հովին՝ կը մնի՛ն…
Ե՛ս ալ կ'երգեմ բոյնին տակ, իբրեւ աշուղ,
Իր տրտմութիւնն անյատակ…

Քնա՛րդ իմ ալեհասան, զքեզ մխրճեմ՝
Մեղեդիներուն մէջ քաղցրաշիթ, դալարագե՛ղ,
— Երկի՛ր մը երգով…
Եւ երգէ՛ ինձ,

Բլո՛ւր մը բոյրով, սրի՛նգ նուագուն,
Ծաղիկներէն քիմքս կը վառի,
Հոգիս կը հայի՝ ծովի սնդուսին,
Մինչ խորն անոր՝ աւանդավէպ կը խլրտի…

Կը հայի հոգիս՝ աղբիւրի մ՛արծաթին,
Կ'ըսես մեղեդի՛՝ կաթող ունենի,
Թթենիս ո՞ւր է, ընկերս բարի՛,
Խոնա՛րհ, բայց արի, ձայն կուտայ՝ ուրկէ՞…

Սոուե՛ր իմ անուշ, հաւատարիմ շուն,
Հոգւոյս մէջ մշուշ, եկէ այս իրկուն…
Սոուե՛ր իմ, եկէ՛, գողերը արթուն,
Վախնամ կը տանին՝ Ցոյսս կիսարթուն…։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ

ՈՐԹԻՆ ՏԵՐԵՒԸ

Իրիկնավերջը դալկոտ տերեւի պէս հողմավար անցեր է, բացատնին մէջ գիշերը թեւարաց կ'ընկողմանի. զայջ, բուրումնացան կ'ըլլայ ... չերը։ Աշխէտ զամբիկս նիւսը կը թոթվէ ու քվքվալով կ'անցնի այգեստաններէն մէջէն, ուր խաղողին ողկոյզներ, գինիին նախերգանք, ու ցօղուն արեւին եղկ շողովին կը բարձրան։

Հեռաստանին մէջ հարուն, գիւղանի լեռը նստեր է տարփատենչ ժուժկեւրով, մշուշի տարրամութեան յողնաթոյր քղանի մը ունի ի վեր կըւէ. զոյգ մը ծառեր թիկնկ դասարաններու պէս արեւակէզ իրանին կարին, եւ իրենց տերեւազուրկ բացուկ. լերան զալար ափն է ան, ահա՛ լիալուսինը կը զետեղուի սաղոյն Երրարուեստ հողմահարի պէս՝ որ հեռվհետէ կ'երփներանգ ոսկեթոյր, խնկաթոյր, քրքում մոծամ։

Կ'անցնիմ, կ'անցնիմ անիւրէ գետամններուն մէջէն, ուր անտեր մը մշկենի ալիքը կը ծփծփայ. պողպատաստ լիարերի հողին առանց ծոցը կ'ուսի, գոյութեան լաբան անել մը անդադրում կը բախէ. ա՛հ, վայրկեանին ... թիւներ։

×

Գիւղ կը դառնամ. առեն առեն հոյեմ ճայերիս բաշը՝ որ լուսին ծանուամին մէջ կը փայփլի. ... լով կ'անցնի գեղնորակ ճամբաներ փոշին ... ուրուանկարներ բյորին առեն առեն սարձը կը քաշեմ ... կենայ. պահին վեղեցկութիւն ... ժումի զաղափարը կը մոայն ... սիեզերքի սրտին մէջ բաբախող ... ութեան ու վայրկեաններուն ... գգացուիր. ամէն ինչ որ ... մին մէջ կ'արձանանայ, հողը, ... ը, տերեւը, մարդը, օ՛հ, վայրկեանին եղանութիւնը։

Շրջանկարը կը դիտեմ անկ... փիւղակներ մանուկներու պէս ... են բլրակներու ծունկին, ... զոգը, կամ գետին քղանցքին ... դանակներր՝ զոր արգասաւոր ... մը ցանցեր է հոս հոն։ Ահա ... ներէն սպիտակ իրան մը կը ... կ'ուսի՛, զի՛տը, իմ սիրականս ... տարփուհիս՝ որ լուսինէն ... թանններ կը քաշէ իր ծփանաւոր ... ղանցքին համար։ Բայց պատր ... ու ես ձիս խթանելով կը յառաջ ... վայրկեանի արձանիկ զաղ ... մերջ, ուր յաւիտենականութիւնը ... մղուէր կը խառնար, հիմակ ... ժով կը լսեմ դարձեալ իրերուն ...

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ԿՐԱԿԻ ԹԱՓՕՐԸ

(Տես « Յառաջ » հոկտ. 8, 15 եւ 22)

Գրեց՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ

Խուճա՛պ, ինչպէս երբ երէները հալածական կը վտարուին։ Արդարեւ, Թուրք ասկեարներուն, ասանապետներուն եւ զինուորներուն մէջ գտնուող քաջեր փորձեցին հրդեհակէզ ոստերու մէջէն իրենց բանակեալի սահմանին մօտենալ, կորատելով խորտակելով զանոնք, բայց, ասով, իրենց իսկ կեանքը կորատեցի՛ն խորտակեցի՛ն։ Հայ յեղափոխականներու կրակին ամբարակ շրջագիծը ամէն ինչ խուճապահար կը փախցնէր կը վանէր հեռազատին կազմած ծործորին մէջէն։ Շրջմոլիկ հուրը պատնէշափակ բրած էր ոտնը։ Թուրք ասկեար խելագար հրամաններ կը ճչային ընդհանուր բաշոպին մէջ։ Ո՞վ ականջ կը կախէր անոնց։ Հետեւակներն ու զապթիէները պոռչելով իրենց հրացանները կը փնտռէին, բայց երբ գտնէին իսկ, ոչինչ կրնային ընել անոնցմով։ Թրքական մէկ մի հարուած Թուրք ընկեր մը կամ Թուրք եղբայր մը միայն կը սպաննէ՛ր… Ոչ սակաւներ նետեցին իրենց զէնքերը, որովհետեւ անոնք արգելք կ'ըլլային իրենց սարսափահար ցատկելուն եւ յաջոր փախուստին՝ փշալից նենգ կածաններէն։ Անուղղի ոստայն մը ուր կրակը կը տիրապետէր։ Հայկական դարձած լերան ներքինն ալ գոգցես կը մասնակցէր փձացումի զարհուրագին գործին։ Ծառերը կ'ուռէին կը լայննային, կը պայթէին կարծես։ Թաւուտքը բովանդակ իր ոստերը կը չռայլէր հեռացնէտ բարձրաձիգ ու թշնամական։ Խարադանող ճիւղեր ցուպերու նման եւ պատաղիններ Մուհամմէտի զաւակներուն շուրջ խեղդկամ կը կազմէին եւ կը գլորէին զանոնք դէպի անկո՛ւմ։ Ինկողին անկարելի էր անգամ մըն ալ կանգնիլ։ Թուրք ցեղին ճակատագրական ռամիկերպութիւնը մէջտեղ ելաւ, եւ զինուորը իր գլուխը կը թաղէր տատասկներու խայթիչ գկծեցուցիչ բոյնին մէջ։ Նիւզ Պաշին անվեհեր կորովով եւ իր թուրին տափակ կողմովը կը քշէր իր առջեւէն բոլորովին շուարած խելակորոյս հետեւակներու ջոկեր մը։ Երբ ասկեարը, հին զինուորները բանակեալի կրակին տկար շնչառութիւններուն մէջ ճանչցան իրենց պետերը, միացան անոնց։ Եւ այսպէս դիմադրութեան կամ, աւելի լաւ, նոր յարձակումի մը կորիզ սկսաւ կազմուիլ։ Հարիւրապետը թուրովը վերը ցոյց տալով, կը գոռար. «Յառա՛ջ», եւ «Իմ եռեւէս»։ Այլանդակօրէն գրգռուած կը նայէր բազկամամացոյցին որ կը շողար։ Ցանկարծ միտքը ինկան գայմագամին իր խօսած բառերը. «Այլեւս պիտի չապրիմ, եթէ Հայոց ճամբարին հաշիւը բոլորովին չմաքրեմ մինչեւ իրիկուն»։ Եւ իրօք, չէր ուզեր աւելի երկար ապրիլ այս վայրկեանին։ «Իմ եռեւէս», կը փոնչէր միշտ։ Կամքի ոյժ մը կը զգար իրեն մէջ, իբրեւ առանձին մարդ աղէտքը յանկարծական յաջողութեան մը փոխակերպելու։ Իր օրինակը ազդեց։ Եւ այս անտառին հնոցէն ազատուելու փափաքը առաջ քշեց զինուորները։ Իրենց աղաչահար անզգայութենէն դուրս սողոսկելով հրամատարին եռեւէն գացին պոռպոռալով։ Անվինաս հասան հեղեղատին վերին եզրը։ Ըստ ամենայնի ուժաթափ եւ իրականութեան անգիտակից այլեւս, սրտաթունդ եւ դողդոջ կը թափառին դէպի լանջքը սարին, հայկական լոյսերուն եւ տասնաւոր դաշտակներուն կրակին մէջ ուղղակի, ուր … ընդունուեցան։ Գետին տապալեցան իբրեւ անշունչ անկենդան իրաններ։ Հարիւրապետը առաջին անգամ բնաւ ուշադիր չեղաւ իր վէրքին։ Այլ կա՛պչէր կը մնար լոկ, թէ ինչպէս յանկարծ լքուած կը գտնէր ինքզինքը։ Ցնոտյ ալ ձեռքը սկսաւ ծանրանալ։ Եւ երբ արիւն ու ցաւ զգաց, զահ եղաւ, այս՝, գրեթէ երջանիկ։ Այլեւս աչքին չէր երեւար իր ամօթը ու վէրքը։ Պարզ տարաւ ինքզինքը լռելեայն ու աչքերը փակ դէպի ետ… Երթա՛ր իյնա՛ր տեղ մը, կը յուսար, եւ ոչինչ գիտնա՛լ այլեւս։

Երբ վերադարձուած խրամին կռիւն ժխորը դէպի վար փոխադրուեցաւ, սասով իսկ որոշուած եղաւ նշանը կեդրոնին համար։ Հրթիռ մը բոց արձակեց Բարիզոյով մրջնուած ջահերէն մին սկսաւ վառիլ ճարճատելով եւ քանի մը վայրկեանէն բռնկեցան առաջին հազարաւոր լամբարները, որոնք ոստ, ճիւղ, զուազաններու ձեւով կոտտակուած էին առատօրէն քարիւղ թաթխուած։ Կեդրոն համախմբուողներր Հայկին, Սաեփանին եւ միւս պատանիներուն օրինակին հետեւեցան, որոնք, երկու ձեռքերնին այդ հրճիգներէն հատ մը բռնած, հիմա երկար ճակատ մը կազմած էին եւ կը շարժէին ահա յառա՛ջ։ Աշխարհ տակաւին տեսած չէր լոյսերու այսպիսի թափօր։ Իւրաքանչիւրը որ առջեւը բռնած էր այս շողշող շառաւող ջահերէն մին, կը տարտմար իր ներքինին միաժամանակ տարտմեալ անճմրկնելի սրբութեան մը տակ։ Այս լոյսը ամոքական բոցի մը պէս անծայր գիշերուան մը խորացումը չէր այլեւս, այլ բովանդակ ժողովուրդի մը իբրեւ լուսացնցող կրակը փառապանծ խրամ մը կը բանար միջոցը պառող խաւարին մէջ։ Ցամբօրէն դէպ առաջ կը խուժէին երկարաձիգ շարքերի ու մարդակոյտը, որպէս թէ իրենց կէտ նպատակին մարտավայր չէր, այլ աղօթավայր մը։

Անդին, վարը, գիւղերուն մէջ, Եօղօնօլուք, Բիդիաս, Հաջիպէկ, Աղիր, Վաքըֆ եւ Խըտըրպէկ, մինչեւ իսկ հեռուն հիւսիս Քէպուսիէ, մեղուներու գիւղը, ոչ ոք քնացեր էր Թուրքերէն ու Արաբներէն, որոնք յափշտակած Հայոց գոյքերը կը վայելէին։ Երբ լերան վերեւ յարձակումին կատաղի շառաչիւնը իրենց ականջը հասաւ, սպառազէն այրերը իսկոյն վազեցին իրենց զէնքերուն, պատրաստուեցան եւ գացին լերան յառաջակողմը բռնեցին, առանց սակայն հեղեղատին մօտը մխուիլ համարձակելու։ Իսկ կիները պարտէզներուն մէջ եւ տանիքներուն վրայ կեցած՝ անձկալից եւ մտահոգ հետաքրքրութեամբ մը մտիկ կ'ընէին գնդակներուն մոլեգին շաչիւններուն։ Եւ ահա, յանկարծ տեսան գիշերուան ժամը 1ին արեւը կը ծագէր Տամլաճըքի եռեւը… Լերան սանտրաձեւ սեպ գիծը սեփսեւ կը ցայտէր Թըրքուհիներուն աչքին, եւ վարդակարմիր արեգնայ կը փողփողէր երկինք։ Այս երկնային երեւոյթը, նորանշան հրաշքը սարսափահար ըրաւ գիւղահաւատ Թըրքուհիները, որոնց համար վերջին դատաստանին օրն էր կարծես։ Եւ երբ, քիչ մը ետքը, լերան լանջքը ինքնին սկսաւ բոցբոցիլ հրանշոյլ փայլերով, ո՛հ, այս երեւոյթը բնականով չէր բացատրուեր։ Կեռավուրներուն մարգարէն, Ցիսուս Քրիստոս, իր զօրութեան արեւը կը ծագեցնէր լերան եռեւը, եւ Մուսա Լերան հայկասերունդ գիւուկները («ճին»ք) իրենց ժողովուրդը կը պաշտպանեն Պետրոս, Պօղոս, Թովմաս եւ շատ մըուրիշ եկեղեցական սուրբերու հետ գաշնաւորուած։ Հայ քաջորդիներուն օժանդակող վերնական զօրութիւններուն հին վարդապետութիւնը ահա իր ամէնէն զօրաւոր հաստատութիւնը կը գտնէր այդ հրաշալի ժամուն։ Եւ այս հաւատքով ու վարդապետութեամբ տոգորուողները Թուրք կիները չէին միայն։ Մոլլաները անգամ, որոնք Եօղօնօլուքի իրենց գրաւած հայկական եկեղեցիին զանգակատունէն եւ գմբէթին չորս կողմէն այս զարմանալի երեւոյթը կը դիտէին, խուճապի մատնուած փախան մզկիթի վերածուած սրբավայրէն զոր թողուցին «հրեշտակներուն», որոնք ահա հետզհետէ կը հասնին… »

Նուազ հրաշալի, բայց ա՛լ աւելի սարսափելի կ'ազդէր ջահերուն անտեղիտալի պատը Թուրք զինուորներուն վրայ, որոնք տակաւին լերան լանջքերէն չէին քաժնուած։ Անոնց միտքը ընկճուած էր անթիւ անհամար ուժերու սպառնութեան տակ, կարծես ամբողջ Հայ ազգը այս ժամերուն հաւաքուած էր այդտեղին վրայ, վրէժխնդիր ըլլալու համար տարագրութեան սարսափներուն՝ պետական Թուրք ժողովուրդին մէկ խումբին վրայ գնդակներու տարափով եւ խանձողներով, պետութեան գործած վայրագութիւններուն փոխարէն։ Պաշտպանութեան գիծերուն առջեւ բանակող Թուրք սակաւաթիւ պահակները լեռն ի վար կը խոյանային կատաղաբար։ Ոչ մէկ սպայ կրնար բռնել անոնց խելայեղ վազքը անհնարին։ Հեղեղատին սահմանին մէջ տակաւին ողջ մնացողը, առանց կարեւորութիւն տալու գնդակներուն, հոգին ազատելու համար թաւուտին մէջէն ... շունչը կ'առնէր լերան յառաջակողմ ... Հայ քաջերը թեւով այնքան շատ ... ռմբոտին եղբ բոլորովին պառտ ... լու համար։ Քանի մը պատուաւոր ... եւ քաջ Թուրք սպաներ ու զինուորներ, որոնք իրենց Եիւզ Պաշիի ... քը կորսնցուցած էին, անգամ մը ... աչք առին վտանգը ետ դառնալու ... անտառին եզերքը անզգայ ու ... տակէց պառկող վիրաւորը ... ցաւ ազատիլ գերի բռնուելէ ... ղայն Բագրատեան ամբարանոց ... դրաւուելով թրքական ուժերուն ... րուն դարձած էր։ Տաժանելի ... երկայնիքը Նիւզ Պաշին աչքերը ... յառէր անորոշութեան մէջ։ Քանի ... ծանրակիր եւ ցաւագին ... ներ։ Գիտէր թէ ամէն ինչ կորսուած էր, թէ քրիստոնեաները իր ... կռնակին ոսկորը կտրած են ... բողջովին, թէ իրեն համար ... չկար վերահաստատութեան եւ ... դարձ։ Անկեղծօրէն կ'անիծէր ... հարուածը որ իր ալ թեւը ... բած էր եւ… հիմնական գործ ... տեսած։ Մէկ բան միայն կը ... — զարմանալ անզգայի, բայց ... ձը ոչ միայն վլացուեցաւ իրեն ... պատասխանատուութեան ... պաշարիւն պատասխանաբ անոր ... մը պէս կը կրծէր ներսիդին ...

Կրակի թափօրը այլեւս ոչ մէկ ... նամի ունէր ճակատը. Հրդեհը ... ւէր. Տակաւ կը մօտենային ... տին շուրջ այրող կաղնիներուն ... մերձակայ անտառակներուն վրայ ... Լերան կէս բարձունքին վրայ ... Հայկազուն կեցուց ... երկար գիծերը եւ հրաման տուաւ ... յանկարծ մէկ ծայրէն ... բռնկած ջահերուն տակաւին ... փութով ետ դառնալ։ Բոցալեզուն ...

«ՄԻԼԻՈՆԻ ԾԻԾ ՄԸ»

ՊՐՈՖ. ԱՔՈՒԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—•—

...ամէնէն երջանիկ շրջանը ...նկարած՝ 1886էն՝ Կարնոյ նահան... մէջ իմ կատարած ուղեւորութիւ... եւ երկու տարուան պաշտօնավա... — բառ երեւոյթին՝ «պե... ...ւթիւն ».

...22 տարեկան Երիտասարդ ...էր, երբ Թուրք կառավարութեան ...ն գրկուեցայ, իբրեւ շրջուն ...րդ, ընկերակցութեամբ Թուրք ...մը, որ ամէն հիւանդի առջեւ ...հարցնէր, թէ ինչ դեղ տալու ...

...Կարնոյ քաղաքին ուշիմ, պարզա... ազգասէր եւ համակրելի երի... ...ութիւնը հմայած էր զիս: ...անգամն էր, որ Հայաստան ...կը կոխէի:

...քաղաքին մէջ իմ առօրեայ շփում... ...նկատմամբ ճանչցայ փաս... Յարութիւն Մուրրեանը, բա... եւ կրթասէր Գէորգ Մուրր... ...պատուական որդին, յիշատակի ...Արրահամ Ահրիմեանը, ...առաջին դէպքին բախտար... եւ առաքինի վերջ գտա ...պատուական գործը՝ Յակոբ ...ւ Յովհաննէս Ասատուր... եւ ուրիշներ

...տարին ճանչցայ նաեւ Սախա... ...Լուսաւորութիւնը,— Աբուլ... ...Սողիկեան եւ Մատաթեան:

...օրէն մեր մտերմութիւնը ...ձգեց եւ՝ անկէ ետք՝ ինծ... ամէնէն երջանիկ օրերն էին, ...«Ծաճարին փողոցը», ...Բազումնեանի գերդաստանն... ...քայլերս ուղղելով դէպի ...վարժարան, ուր արտիս...

Ու մտքիս ամէն տեսակ գոհացում կը գտնէի մէջը,— անկեղծ սէր ու հաւատ մտաւորական — Թանգարան:

Այս Թանգարանին մէջ՝ Տարօն նահանգի (Բիթլիս – Թորթում) Բրդիկներ գիւղէն բերուած փոքրիկ չիչ մը ցոյց տուաւ ինծ Աբուլեան. չիչ մը՝ հաւանաբար միլիոնի, որուն պատկերը քովս կը պահեմ, քառասունը հօթ տարի առաջ Աբուլեանի ձեռքով գրպանի տետրակիս մէջ մատիտով գծուած:

Եկէք տեսնենք քննել միասին:

Բարձրութիւնն էր 0,08 հարիւրորդամետր (cm.), տափակ կողմի լայնութիւնն էր 0,05 հարիւրորդամետր, բերնի տրամագիծն էր 0,005 հազարերորդամետր (mm.), իսկ չիչին հաստութիւնը էր 0,02 հարիւրորդամետր:

Ինչո՞ւ համար «Միլիոնի չիչ» կոչեցինք զայն:

Որովհետեւ անոր տափակ կողմին մէկ երեսին վրայ լատինական նաճանչաւոր խաչ մը կար, եւ վրան խաչակիր Թագ մը. իսկ տափակ կողմերէն միւս երեսին վրայ՝ ծառացած առիւծ մը կար.

Ուրիշ էր այլ եւս:

Առանց տարակոյսի՝ վճռեցինք, որ այս միլիոնի չիչը տարուած է մինչեւ Տարօն աշխարհ՝ Կիլիկիայէ, ներկայացնելով մեր Ռուբինեան հարստութենէն մնացած Թափառական նշխար մը, որ հայ կաթողիկոսի եւ հայ Թագաւորի զուգորդմամբ շօշափուած Թանկագին մէկ սրբութիւն է, Թերեւս միակ օրինակը, որքան կը յիշեմ:

Երբեք զարմանալու չէ, որ Կիլիկիայէ մինչեւ Մեծ Հայք գացած ապաստանած է այս նշխարը, ո՞վ գիտէ, ի՜նչ պարագաներու տակ:

Կիլիկիայէն տարուած ըլլալուն ա-

...անդրին ալպալակը, բոպէներուն ուժ... ...զարկը:

×

Ժեռ չնաայ. տափաստանը այն... ...ն ընդարձակ է, որ պաւազանի չափ ...ւշգրիգ ճամբան, առանձին, քամ... ...ն, պարուած տրէկի պէս հեռահեռ ...խոյն, կ՚երկննայ ճամբուն մը ...ալոճիներու, ընկուզենիներու ...երի սրբի տերեւներ ամէ՞ն կողմ. ...անին վրայ ու կապտորակ օդին ...ալ, ուրիշ խնկաքոյն տերեւներ. ...ւոցս, եռիս, գլխուս վրայ, շուր... ...ամէն գի, անրջային Բիթեանի ...պէս պարանցիկ կը դառնան, ...հրապի մէջ եմ: Ու այս տերեւի ...րուն մէջ, հեռո՜ւն, համ՛ա մը, ...ւեցիկ, հսկայական, լուսաշող, ...կը նկատուի, իբ զրասանգներուն ...բիլ երիզ մը կը պատուակի. ու ...հրակիկները, մեղրամոմի պէս ...ոյն, իր դալար ծոցին մէջ կը ...ան. տեղ տեղ հրանիւթ կայծեր, ...աչեր կը ցոլեն կոխուիր փո... ...ոյն, պերկ կը շեշտուի, եւ այդ

տերեւին եւ այդ տեսիլքին կ'երթամ գրկարաց, ու ինքն ալ ժպտուն, խանդաղատ, ինծի կը սպասէ, գիս կը կանչէ կարծես. ա՜հ, ի՜նչ երազի մէջ եմ:

Կը քալե՜մ, կը քալե՜մ, կը քալեմ եւ ահա մօտեցայ ու կը բարձրանամ, փոշեգոյն կոթունն ի վեր, կաթողին, արտասուք եւ ահա կոթունին ալ ծայրն եմ արդէն, ու պիտի սուզիմ դալարին մէջ:

— Բարե՛ւ, տնաչէն: — Բարին աբերե՞ք, կ'ըսեմ ու տեսիլքը հոյեր փախեր է արդէն. ժամագոյն երակները սակայն դեռ կը խաղան քիչ մըն ալ ու կ'այլափոխուին յանկարծ. գիւղիս փողոցներն են, սալարկուած միափայլ փողոցները. ու կոթունն ալ գոր մագլցեցայ, գիւղիս ճամբան էր, տեւբեւաձեւ գիւղիս ճամբան:

Վա՜խ, տեսիլքը փախեր է, բայց իրականութիւնը հոն է. իմ մեկենի, ծաղիկ ու ծափ գիւղս հոն է: Երազը գնաց, բայց խանդաղատանքը դեռ կը մնայ:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԳԱՂԹԷՆ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

—•—

Հայ ժողովուրդը տեղաշարժի մէջ է նորէն: Եւ գաղթը,— լրագրական ինչ անուն ալ տրուի, «փախուստ» կամ ուրիշ անուն,— պատմական ու գիտական հարց մըն է նախ, արդէն այժմէական, զոր կ'արժէ քննել:

Գաղթը երեւոյթ մըն է, որ կը տեսնուի մարդոց եւ կենդանիներու մէջ,— դժբախտաբար շատ քիչ քննուած է այդ երեւոյթը: Թռչուններու մէջ կան «գաղթողներ», որոնց եղանակային ճամբորդութիւնը ընթացիկ տրամաբանութեամբ կը բացատրուի թէ, տաք երկրի Թռչուն ըլլալով, ձմեռը կը մեկնին դէպի տաք երկիր: Հէքեաթային բացատրութիւն է այս,— մանուկներու յատուկ: Արդի գիտութիւնը կը մերժէ այդ տեսակէտը եւ կ'ընդունի միայն, որ Թռչունները կը գաղթեն մղուած իրենց ներծոր գեղձերուն բնախօսական այն երեւոյթէն, որ կապ ունի մթնոլորտային ազդեցութիւններու հետ:

Մարդիկ ալ չունի՞ն բնախօսական այդ մղոնը: Չենք գիտեր: Սակայն պատմութիւնը արձանագրած է գանգուածային գաղթեր, եւ այսօր չկայ ժողովուրդ մը, որ նստած ըլլայ իր բնիկ հողին վրայ: Պատմութիւնը տակաւին կ'աշխատի տնտեսական պատճառներու վերագրել այդ գաղթերը: Կարելի չէ ուրանալ նաեւ քաղաքական պատճառները: Ոչ ալ աշխարհագրական պայմանները, (լեռնային երկիրներու ժողովուրդները ընդհանրապէս «գաղթող» են):

Աշխարհածութեան շրջանի աւանդութի՞ւն է արդեօք, որ կը մնայ,— ինչ որ ալ ըլլայ, Արարատ եւ Սիոն լեռներու ժողովուրդները, Հայերն ու Հրեաները, ի բնէ «գաղթող» են:

Այս անգամ՝ հրէական գաղթականութեան մասին:

Պատմութեան դասագիրքերը կ'աւանդեն թէ Հրեաները գաղթել սկսան երբ Տիտոս կործանեց Երուսաղէմի տաճարը: Կը յիշեն նաեւ Նաբուգոդոնոսորի հրամայած գաղթը:

Այսօր, սակայն, պատմաքննութիւնը կը հաստատէ, որ Հրեաները կը գաղթէին Նաբուգոդոնոսորի շրջանէն շատ աւելի առաջ: Իսրայէլացւոց թագաւորը, 900 թուականներուն (Ք. Ա.) յաղթելով Ասորեստանցւոց, առանձնաշնորհներ կը պահանջէ Դամասկոսի հրեայ գաղութին համար (ԹԱԳ. Գ. ԳԼ. Ի. 34): Աւելի յետոյ գաղութներ կազմուեցան Ասորեստանի խորերը: Այդ գաղութներուն չափ, թերեւս աւելի կարեւոր գաղութ մը հաստատուած էր Եգիպտոսի մէջ, ուր, Նեղոսի ափերուն վրայ, հինգ քաղաքներ Իսրայէլացւոց լեզուն կը խօսէին (ԵՍԱՅԻ, ԳԼ. ԺԹ., 18): Ալ չենք յիշեր ուրիշ գաղութներ:

Ինչո՞ւ կը գաղթէին, սակայն: Ոմանք, սովորական բացատրութեամբ կը յիշեն վաճառականութիւնը, որ նկարագիր դարձած է Հրեաներուն: Բայց պէտք է գիտնալ, որ, երկար ատեն, Հրեաները անծանօթ էին վաճառականութեան, զոր սորվեցան, գաղթել սկսելէ վերջ. Քանանացիներէն: Արդարեւ Աստուածաշունչի «վաճառական ժողովուրդը» այս Քանանացիներն էին, որոնց անունը համանիշ դարձած էր «վաճառականի» (ՈՎՍԷԷ, ԳԼ. ԺԲ. 8): Անկից զատ մարգարէները ծանր անէծքներ գրած էին անոնց վրայ, որոնք վաճառականութիւն կ'ընէին (ՍՈՓՈՆԻԱ, ԳԼ. Ա. 11, ԵԶԵԿԻԷԼ, ԳԼ. ԺԶ. 29):

Գաղթի պատճառ ցոյց կը տրուի նաեւ երկրին թշուառութիւնը.— Վասն այնորիկ ահա (Իսրայէլացիք) գնասցեն ի թշուառութենէ. Եգիպտոս ժողովեսցէ զնոսա (ՈՎՍԷԷ, ԳԼ. Թ. 6): Այս ալ չի կրնար գլխաւոր պատճառ ըլլալ հրէական գաղթերուն, որոնք յաճախ կատարուած են Հրէաստանի նոյն իսկ բարգաւաճ շրջանին: Պէտք է խորհիլ, որ գաղթողները յաճախ իբրեւ զրատ կը գործածուէին Եգիպտոսի մէջ, ինչպէս կը վկայեն կարգ մը մարգարէներ: Ատոր համար է, որ կը յիշուի հեգնախառն խօսքը. «Եգիպտոսի սխտո՞րը կարօտցաք նորէն»

Գաղթեր ալ եղած են ժողովուրդին կամքէն անկախ: Այսպէս «յամին իններորդի Ովսեայ, առ արքայ Ասորեստանեայց զՍամարիա, եւ խաղացոյց զԻսրայէլ յԱսորեստանեայս, եւ բնակեցոյց զնոսա յԱղթ եւ յԱբովր՝ ըզգետովն Գովզանայ եւ ցլերամբքն Մարաց (ԹԱԳ. Դ. ԳԼ. ԺԷ. 6):

Այստեղ մեզ կը հետաքրքրեն միայն կամաւոր գաղթերը, որոնց ծագման մէջ կարելի չէ ուրանալ, նաեւ, տնտեսական պատճառները: Հելլենական շրջանին՝ հրէական գաղութները առաւելապէս հողագործական էին: Հողագործներ էին, որ գացին մշակելու Նեղոսի հովիտը: Այդ շրջանին, Հրէաստանի ժողովուրդը շատ կ'աճէր, այնպէս որ բնական էր յորդումը: Եւ ահա պահ մը Հրեաները սկսան գաղթել դէպի Եգիպտոս ... զինուորագրուելու փարաւոններու բանակին մէջ: Պէտք չէ զարմանալի թուի այս պարագան,— Հրեաները նախապէս ասպատակ ժողովուրդ մը եղած են, ծանօթ է Մակաբայեցիներու քաջութիւնը:

Բոլոր այս պատճառներուն մէջ, Հրեաներու գաղթային շարժման գլխաւոր պատճառ կը համարուին քաղաքակրթական կապերը:

Հրէաստանի ժողովուրդը փոքրիկ ժողովուրդ մըն էր, որ մշակոյթի տեսակէտով ինկած էր ժամանակի հզօր կայսրութեանց քաղաքակրթութեան ազդեցութեան տակ: Սեղմուած ասորական եւ եգիպտական կայսրութիւններուն միջեւ, Հրէաստան կը սնանէր ասորաքաղդէական եւ եգիպտականմըշակոյթով: Եւ այսպէս կազմուած էր երկու կուսակցութիւն,- ասորականքաղդէական կուսակցութիւն եւ եգիպտական կուսակցութիւն: Ասորասէրներու եւ եգիպտասէրներու միջեւ, (որոնք ընդհանրապէս կազմուած էին իշխանական և ազնուական տուներէ), իբրեւ ազգայնական՝ կը կանգնէին մարգարէները, ազգատ եւ մտաւորական դասակարգէն: Մինչ ասորասէրները կ'աշխատէին Հրէաստանը յանձնել Ասորեստանի ազդեցութեան, եգիպտասէրները ամէն ջանք կը թափէին ի նպաստ Եգիպտոսի: Ընդհանրապէս մարգարէները անէծք կը թափէին թէ բաբելացիներուն, թէ եգիպտացիներուն վրայ,— մարգարէական գրականութիւնը լեցուն է անարգական պատկերներով անոնց մասին: Կարգ մը մարգարէներ, իշխաններու ազդեցութեան տակ, երբեմն կը հակէին այս կամ այն հոսանքին կողմը: Այսպէս Երեմիա հակառակ էր եգիպտասէրներուն, որոնց պետը, Յովհանան որդի Կարէի, մեծ բազմութեամբ Եգիպտոս գաղթեց՝ բռնի իր հետ տանելով նաեւ Երեմիան: Իրականին մէջ զօրաւոր էին եգիպտասէրները, կարելի է ըսել թէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը հակէր Եգիպտոսի կողմը: Ժողովուրդը կը տրտնջար եւ Եգիպտոսը կ'երազէր ու կը մտածէր Նեղոսի հովիտը վերադառնալ: Յաճախ կը պոռար մարգարէներուն երեսին, կ'ուզէր ձգել երկիրը եւ հեռանալ «Ոչ նստցուք յերկրիս յայսմիկ, այլ երթիցուք յերկիրն Եգիպտացւոց, ուր ոչ տեսցուք պատերազմ, եւ զձայն փողոյ ոչ լուիցուք, եւ հացիւ ոչ քաղցիցուք, եւ անդ բնակեսցուք» (ԵՐԵՄԻԱ, ԳԼ. ԽԲ. 13):

Եւ սակայն պէտք է խորհիլ, որ Եգիպտոսի խաղաղութենէն եւ հացէն առաջ՝ այս ժողովուրդը կանչողը Նեղոսի մշակոյթն էր: Քաղաքակրթութեամբ եւ մշակոյթով՝ Հրեաները Եգիպտացիներ էին կիսովին: Իրենց կրօնական ամբողջ ծիսակատարութիւնը եգիպտական էր: Հաղուստը նոյնպէս:

Այնպէս որ հրեայ ժողովուրդը իր տան պէս կը զգար ինքզինք Եգիպտոսի մէջ, բարքերով, սովորութիւններով, քաղաքակրթութեամբ կապուած փարաւոններու երկրին. Երբ առիթը ներկայանար, կը ձգէր հայրենի երդիքը եւ կը գաղթէր Նեղոսի հովիտ: Ասորական եւ քաղդէական ազդեցութեան ենթակայ Հրեաներն ալ կը գաղթէին դէպի արեւելք: Ժողովուրդը յաճախ երկու մասի կը բաժնուէր, երբ պատերազմ ծագէր արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ:

Ճիշդ նոյն պարագան՝ Հայոց մէջ: Հայկական գաղթային շարժման մասին ալ յաջորդ անգամ:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ահա պատկերը, որ կը ներկայացնէ Ադրբէջանի «գրական ճակատը», (այս տեղեկութիւնները կը քաղենք Ադրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ռուբէնի զեկոյցէն):

Գրողներու Միութեան ծոցին մէջ կը տիրէ ողբալի վիճակ մը: Ռուս գրողներու մէջ տեւական անհամաձայնութիւններ կան, եւ կը շարունակուի քայքայումը: Գրական ճակատը անտէր է դարձած, ժամուն իսկ չի ըղբաղիր: Սանդծագործ լաւ ուժեր շատ կան, բայց կազմակերպող չկայ: Անասթերթերը դադրեցուցին իրենց գոյութիւնը: Զափազանց ցած աստիճանի վրայ կը գտնուի քննադատութիւնը:

Այս կացութեան մէջ, ահա հունձքը:

Երիտասարդ գրող մը, Վախիտ, կը գրէ հոկտեմբերեան ցոյցերու առթիւ.

Ենթադրենք որ ես մեր դարաշրջանի Մովսեսն եմ, բայց ի՞նչպիսի հրաշքներ կրնամ կատարել այս զավազանի մէջ:

Հրաշքներ կատարելու համար, ահա թէ ինչ կը գտնէ անհրաժեշտ.

Իմաստութիւնը այն է, որ գրպանին մէջ շիշ մը օղի կը պահէ:

Ուրիշ բանաստեղծ մը, Ռուստամ, Ադրբէջանի պրոլետար գրողներու ընկերակցութեան հիմնադիրը, կը գրէ.

Ուռւսյութիւն է կռանքը: Ես բաշտուեղծը նման է մերկ ծառի մը վրայ կախուած մենաւոր տերեւին, որ կը դողդղայ փոթորիկին առջեւ: Կրնայ պատահիլ որ ես վաղն իսկ թափիմ իյնամ:

(Շար.ր Դ. էջ)

...եր թանձրամած մուխի ալիքներու ...պարկուեցան: Քանի մը վայրկեան ...էջ ամէն կողմ անգամ մը եւս թնդ... ...անձայրածիր ուղեգնացին նը... ...ութիւն մը, որպէս թէ ահա բոխմն... ...կ Յամլաճրգ պիտի պայթէ՜ր. Զա... ...ու տակաւներէն արծարծուած ...ին ճաճանչը տեղ տեղ երկինքին ...ղէր Վա՜յ, եթէ քամին սա՝ ...ներուն եւ օրերուն ուղղութիւն փո... ...՜ր Լերան փէշին հաստատուած ...րանը ճարակ կ'ըլլար հողմածուփ ...ներու եւ հրահոսան լեզուակնե... Բախտաւորութի՛ւն մը որ Գաբ... Բաղրատեան հայ քաջերուն բա... ...բանկութեան մասերուն առջեւ ...ալ տուած էր ծառերը զառիթափ ...աստան մը ձեւացնելով: Մինչ ...մինչ այն, անտառային հրդեհը կը ...էր այնպիսի արագութեամբ եւ ...ժամանակ ամենուստ ամառնային ...ումէն երաշտացած Յամլաճրգի ...ին վրայ, որ կարծես երկրաւոր ...հկ չէր եւ երկրաւոր կրակի ար... ...ց չէ՞ր ինչ որ ահա կը պատահէր ...տապաշ թոցերուն մէջ: Ցեղափո... ...ներուն եւ վարը աւելի խոր... ...րոց տասնեակ դաստերներուն ...ս կը բաւէր ժամանակը յարձա... ...ի աւար ապահովելու — երկու ...եղ աւելի մաղքեան հրացան, ...ին ռազմամթերք, պարէններով ...ուած էր, տաղաւարներ, ...ներ եւ զանազան ճոխ իրեղէն...

...վերջապէս ծագեցաւ իրական ...քարէ քուն մը փռուած էր ...ճրգի սարին վերեւ: Կը նշէին ...ները ուր որ Թմբերը նստած ...: Շատ քիչերը միայն կը... ...ին քարէ եւ եթէ մինչեւ իրենց ...ներուն տակը: Մանկտին կը ...կոստակ առ կուտակ լերկ ...վրայ: Կեղրոնին վրաններուն ...կները նետուած էին փախթնե...

բու վրայ, հերարձակ ու անլուայ, առանց իրենց երախները մտածելու՝ որոնք կը ճչէին անաուազ: Կը քնանա՛ր Բագրատեան եւ պետերը կը քնանայի՛ն բոլոր: Նոյն իսկ Տէր Հայկազուն հարկ եղած ոյժը չունէր այլեւս գոհաբանական պատարագը աւարտելու: Ս. Խորհուրդին վերջերը, անվանելի ուժասպառութեան մը ճնշումին ներքեւ, ինքն ալ արբեցողի մը պէս ինկած էր գետինը: Կը քնանայի՛ն գիւղի երէցները, անանց ոչխարի հօտէ մատաղցուները ընտրելու: Կը քնանայի՛ն մորթողները եւ կաթ կըթող աղջիկները:

Ոչ ոք իր առօրեայ աշխատութեան կ'երթար Բաղէթեայ խոհանոցներուն օջախները չտաքցա՞ն այդ օրը: Զուրը չեբերուեցաւ ակերէն: Ոչ ոք կը հոգար շատ մը վիրաւորները, որոնք դիրքերուն մէջ կը ծիւրէին կը նըւաղէին քաղցէն ու պասուքէն, կամ հազիւ ինքզինքնին քաշկռտած էին մինչեւ հիւանդարան: «Վիրաւորն» պաղ քառով ընդհանրապէս եւ համատոտակի ինչ որ կը հասկցուի, անոնք ամէնքը հոն ընդարձակ շրջանակի մը վրայ շարան շարան պառկած էին սարսռալի իրականութիւնը պարզելով Եւ այս բոլոր թշուառներուն օգնողը բժիշկ Պետրոսը չէր, այլ մա՜հը, որ այս կամ այն եղկելին վրայ գթալով խոնարհէր առաջ՝ տենդի թմբիր մը կը շնորհէր հոգեվարքի երկարաձիգ ժամերուն... Վարը ծործորին մէջ կը քնանային, իրենց կարգին, Թուրք զինուորները, զապթիէները, չէթէները, որքան որ կրցած էին պրծիլ նախճիրէն... Սպաները կը քնանային Բագրատեան ամարանոցին սենեակներուն մէջ: Երէկի օրուան առաջին գոհը՝ Հայէպէն սպայակոյտի հարիւրապետ մը, քանի մը ժամ առաջ արդէն Անթաքիա տարած էին պատգարակով: Հիմա կը քնանա՜ր այն միւս վի-

բաւորը, Եիւզ Պաշին, Սաեփանին անկողինին մէջ: Քունը գայմագամն ալ նետած էր Ժիւլիէթի սենեակը Հալէպի վալիին ուղղել տեղեկագրի մը խմբագրութեամբ կը զբաղէր, բայց այլեւս ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէր: Սակայն այդ քունին կուրութեան ետեւը իր գիտակցութիւնը եւ խղճմտանքը կը շարժէին զինքը աւելի անպատրուակ անգթութեամբ քան իր արթնութեան ունայնամիտ ծալքերուն մէջ: Հայոց հոնդէօյ բռնուած պալիր քաղաքականութեան այս բնական հետեւանքները կը պատկերանային իր քունին մէջ: Իր ապարէզը այլեւս անկանգնելի կերպով խորտակուած էր: Բայց ամէն ձախողուածի մէջ Աստուծոյ մասը կայ, որ դիմակաղերծ կ'ընէ մարդկային ամբարտաւանութիւններուն եւ յաւակնութիւններուն բովանդակ զարշանքը եւ ծաղրականութիւնը: Գայմագամը, բարձր պաշտօնատար, աչքի զարնող անգամ Երիտասարդ Թուրք կոմիտէին, կոկոզավիզ սաման մը, իր զինուորեալ ու տիրապետող ցեղին գերազանցութեան գաղափարովը տոգորուած մինչեւ ուղն ու ծուծը, ի՜նչ փորձանքի հանդիպած էր հիմա, ի՜նչ կը խորհէր, ի՜նչ եղած էր... տկարները զօրաւոր եղան, եւ զօրաւորները ահա արդարեւ անարժէք. այո՛, բոլորովին անարժէք, նուաստացած, իրենց վէս հերոսային ձգտումներուն մէջ, որոնցմով կ'անարգէին տկարները: Բայց գայմագամին իր քունին մէջ գիտակցած ծանօթութիւնը այս չէր միայն, աւելի խորացած էր անոր հմտութիւնը, հիմա, այս վերջին անարգութենէն ետքը: Մինչեւ հիմա ամէն կասկածէ վեր էր իրեն համար որ Թալէաթ ու Էնվէր կատարելապէս իրենց իրաւունքին մէջ էին, այո՛, նոյնիսկ ասկէց աւելի, երբ անոնք

Հայ ազգին հանդէպ այս վարմունքը կ'ունենային իբրեւ հանճարեղ պետական մարդիկ: Սակայն հիմա կասկածը կատաղաբար կը փոթորկէր Գայմագամին ներսիդին Էնվէրի եւ Թալէաթի մասին, որովհետեւ ձախողութիւնը ամենամեծ հայրն է ճշմարտութեան...: Մարդիկ իրաւունք ունի՞ն միթէ այնպիսի յատակագիծ մը պատրաստելու, որուն միջոցաւ արմատախիլ ընեն ուրիշ ժողովուրդ մը: Կա՞յ միթէ օգտակարութեան հիմ մը այդ տեսակ յատակագիծի մը համար, որուն պաշտպանութիւնը ըրած էր թերեւս հարիւր անգամ նոյն ինքը, գայմագամը...: Ժողովուրդի մը ուրիշէ մը աւելի լաւ կամ գէշ ըլլալը ո՞վ կրնայ վճռել: Արդարեւ մարդոց տրուած չէ վճռել ասիկա: Եւ Աստուած այսօր Յամլաճրգի վրայ ահա փայլեցուց իր յայտնի վճիռը. Գայմագամը կ'անդրադառնար նաեւ իր անձին շուրջ, թէ ինչ վերապահուած է իրեն այս ձախողութենէն վերջ, ինչ կացութիւն պիտի ստեղծուի իրեն համար: Նուաստութեան Հալէպի Վալիին պիտի գրէր իր հրամարականի աղերսը, իր կեանքին ամբողջ չէնքը իր ձեռքովը այսպէս փլցնելով: Հաշտութիւն եւ բարեկամութիւն պիտի առաջարկէր Հայոց, յանձին Գաբրիէլ Բագրատեանի: Իթթիհատի կեդրոնական կոմիտէին մէջ պիտի պաշտպանէր այն տեսակէտը թէ պէտք է Հայերը տարագրութենէ վերադարձնել եւ ընդհանուր տուրք մը հաստատել, անով զարմանելու համար Հայերուն դէմ գործուած անիրաւութիւնը: Սակայն այս կարգի մտածումներու բարոյական բարձրութեան վրայ գայմագամը խոր քունի արհաւիրքին մէջ միայն կրցաւ կենալ: Որքան կը բաղձանար իր քունին էութիւնը, այնքան նորէն կը մոռնար ցերեկուան իր վիճակին

ու գիտցածին եւ իր խորհուրդները այնքան աւելի չարամտօրէն կը դառնային նոյն ժպիրհ կողմնակալ ընթացքին: Կէս արթուն կէս քուն թմրածութեան մէջ սա գիւրին եզրակացութեան հասաւ.— Ի՜նչ հարկ կայ ինքնամեղադրական ունկնդրութիւններ ընելու կեդր. կոմիտէին: Եւ գայմագամը այնուհետեւ քնացաւ մինչեւ կէսօր...

Կը նշէի՜ն մեռելները, քրիստոնեայ թէ իսլամ, ցիրուցան գետնամած, հեղեղատին շուրջ պարանցիկ նաճիներուն միջեւ եւ սարալանջին թաւուտին մէջ: Հոկայաբոցբ հրդեհին լափլիզող լեզուները անոնց կը մօտենային յանդուգն ու քմայքոտ խաղարկութեամբ: Կրակը կարծես պիտի արթնցնէր այս յաւէտ քնացողները, տակէն մտնելով վեր կը հանէր զանոնք, ճարճատուն մոլեգնութեամբ. անոնք կը շուկէին հեռզհեռէ դէպի վեր զարհուրելի ծամածռութեամբ, մինչեւ որ վերջապէս շառաչմամբ կը պայթէին մարմինները՝ մաքրագործող խարոյկին մէջ ընկլուզուած...: Եւ ժամ բառ ժամէ աճումնաձիգ կը յորդէր հրդեհը՝ Յամլաճրգի վերեւ փայլակնաշող, դէպի հիւսիս եւ դէպի հարաւ: Հուսկ ուրեմն գնաց կորսուեցաւ լեռան փլածոյ քարերուն անդաւար զառիթափին վրայ հարաւային մարտկոցին տակը եւ կորանիս ապառաժի մը մէջ, որ անոր առջեւ պաշտպանեց ~իւսիսի սարը Զրարրի լեռնամասին դալարուտ փարթամութիւնը, սուրիական անապատին այս հրաշալի օրհնութիւնը, անգամ մըն ալ ահա յաղթանակեց, ամբողջ օրը վառ գօտիներով, մինչ ուրիշ ամէն կողմ կը մնար միայն ածխացած գըլը, արդիւնքի ահաւոր դաշտ մը: Այսպէս Մուսա Տաղ բոցերով ուկարմբաճաճանչ փլատակներով զրահեց իրմա-

հու չափ պարտասած զաւակները, որոնք իրենց քունին անդունդին մէջ չէին գիտեր թէ այսուհետեւ երկար ժամանակ անխոցելի են իրենց հալածիչներուն յարձակումներէն: Անոնցմէ ոչ մէկը կը զգար թէ բարեկամ հովի մը ոյժը օժանդակ կանգնելով հեռացուցած էր վտանգը իրենց կեդրոնէն, եւ համօրէն կայծերն ու բոցի ծուէնները խարազանած էր լեռն ի վար: Տասնեակ խումբերը եւ ժողովուրդը կը քնանային մինչեւ յետին ժամերը միջօրէին, եւ առաջին անգամ ըլլալով այնուհետեւ պետերու խորհուրդը հրամայեց լերան ստորոտինուլանջքին վտանգուած կէտերուն վրայ փայտերն ու տերեւները մաքրել ու նետել: Ասով նոր ու ահագին աշխատանք եկաւ մէջտեղ:

Ամէնքը քնացած էին ցերեկը, բայց ի մէկ հոգէ. Ժիւլիէթ իր վրանին մէջ անկողինին վրայ անշարժ նստած կը խոկար. Ի՞նչ օգուտ ունէր խորհիլ թէ ինքզինք ուրան պղտիկ-ցուցած էր իր բացայայտ օտարականութեան եւ անպարծելի յանցանքին բըղացող պատասխանին մէջ:

Թարգմ. ԾՏԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Գ. Նազարէթ, իր կնոջ մասին.

— Ի՜նչ չար օր էր երկաթուղիի արկածի մը միջոցին ճանչցայ եւ կնութեան առի զայն:

— Բարեկամ, դժբախտութիւնը մարդուս երբեք առանձին չի գար:

*Նպարավաճառը աճելիքի համար գրած աղջեւ կը սպասէր տան տիրոջ: Տանտիրոջ աղան.

— Պարոն, պարապ տեղը մի սպասէք, հայրս չպիտի գայ:

— Ի՞նչպէս:

— Քանի որ այսօր դուրս չելաւ:

Աւրիշ բանաստեղծ մըն ալ, Աճմէտ Ջավատ, կ'ըսէ. որկառավարութիւնը բամպակի մշակութեան կը գոհէ զաւակները, ուր կարելի էր տնկել սխտոր, ձմերուկ եւն.: (Խօսքը բամպակին է ուղղուած)։

— Ի՞նչ ըրիր դու ծմերուկներուն։ Արտս լեցուեցաւ կարմիր արիւնով։ Վարտակը վախցաւ քու զայրոյթէդ. եւ սեւ գոյն առաւ։ Վախէն դեղնեցան բոլոր սխտորը։ Քու պատճառովդ, մենք ջուր անգամ չենք խմեր։ Այն օրէն ի վեր, երբ դուն երեւցար Մուղանի մէջ, մենք սարն իսկ չենք բարձրանար այլեւս։

Գրական այս ողբալի պատկերին կողքին, նոյնքան ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէ նկարչական, քանդակագործական, երաժշտական ճակատը։ Դեռ մինչեւ հիմա չկան նկարչական, քանդակագործական, երաժշտական միութիւններ

Magasin: 11bis Ave. Victor Hugo, Paris (16). Bureau: 75 Ave Niel, Paris (17).

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. – Seine 276.2..

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օւրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1933

31 Octobre 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2351

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԹԻՒՐՔՕՂԼՈՒ ԹԻՒՐՔ»

Թրքական Հանրապետութիւնը — բուն բառով քէմալականութիւնը — յեղաշրջելով երկրին պետական կազմն ու ընկերային [կեա]նքը, ամէն բանէ առաջ ուզեց արծարծել ազգային ոգին,— [ազգա]յնականութեան գաղափարը:

Այս ճամբուն վրայ, ան կանգ չառաւ նոյն իսկ հրէշային այ[լան]դակութեանց առջեւ, խեղաթիւրելով դարերու պատմութիւնը [եւ ա]նարգ հռչակելով ազգերը ... մարդկային քաղաքակրթու[թեան] [հիմ]քին:

Մ. Քէմալ ինք յանդգնեցաւ սրբագրե՛լ պատմութիւնը, եւ [ցոյց տալ] պարտադրել Թուրքիոյ «գիտուն»ներուն:

Այս պատմական խմառտութեան պերճախօս փաստերը անցեալ տարի Թուրք լեզուական համաժողովին մէջ, ուր քանի մը հայ շոգեքարշներ ալ փայլեցան, ամէնէն առաջ շողոքորթուած Թուրքերուն [ինք]նագը շարժելով:

Նոյն իսկ այս այլանդակութենէն բարիք մը չահեցաւ Թուրքիան, ոչ միայն «Թիւրքօղլու Թիւրք» հայրենիք մը կազմելով, այլ եւ [ամբողջակա]նելով իր լեզուն:

Հազիւ տարի մը անցած, ահա թերթերը կը ծանուցանեն թէ [Թուրք] լեզուական Ցանձնաժողովը ընդունած է ժամուլին եւ մասնաժողովներու միջոցաւ հաւաքուած 150,000 թրքական բառերէն ութ[ն] հազարը:

Առանց այս որոշման ալ, Թուրք թերթերը արդէն շարժման մէջ դրած են բազմաթիւ նոր՝ ժողովրդական բառեր,— «Քուփունար» (ժողով), «անա խաթլարը» (գլխաւոր գիծեր) եւն.: Մէկ [խօ]սքով, արագօրէն կը փոխուի Թուրքերէնը, խմբագիրներու եւ [հե]ղինակներու գրչին տակ, օրը օրին ընտելացնելով ժողովուրդը:

Միեւնոյն աատջադրութեամբ, անխնայ պրկուեցան օտարները [գործ]ած – չեղած փոքրամասնութեանց գլխուն, որպէսզի անոնք Թրքական ժամանակէն առաջ:

Նոր Թերթ մը, «Հէր Կիւն», դեռ անցեալ շաբթու դառնութեամբ գիտել կուտար թէ՝ լատիներէն տառերը գործածելով [...]երժ, լեզուական միութիւն չէ հաստատուած տակաւին, թէ [այլ]ազան լեզուներ կը խօսուին, թէ Անատոլուի մէջ Թուրքեր [կան] որ... հայերէն եւ յունարէն կը խօսին:

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս բանած են Հրեաներու օծի[ն]..., առարկելով թէ անոնք մայրենի լեզու չունին եւ աղճատ սպա[նիեր]էն մը կը խօսին:

Ինչ կը վերաբերի Հայերուն եւ Յոյներուն, անոնց երբեմնի [«փ]առանձնաշնորհ»ները չառոնց պատմութեան անցած են:

Պետութիւնը ինքն է որ կը վարէ անոնց, ինչպէս միւս բոլո[ր ազգ]ին եւ օտարներուն դպրոցները:

Բուն յախտի հարուածը պիտի իջնէ այն ատեն, երբ Ազգ. Մեծ [Ժ]ողովին ներկայացուի փոքրամասնութեանց օրինագիծը, որ կը [վերջա]ցնէ բոլոր հին իրաւունքները, պետութեան յանձնելով Պատրիարքարաններու հետ կապուած հաստատութիւնները,— դպրոց, [հիւա]նդանոց, կալուած, գերեզմանատուն եւն.:

Այս է որ կը կոչուի աշխարհականացում կամ «զուիցերիական օրինագիրք»:

×

Այսպէս չանցաւ Հանրապետութեան տասնամեակը:

Պարտադրուած արմատական փոփոխութիւնները յառաջ բերին ըմբոստութիւններ ոչ միայն ամբոխին, այլ եւ Թուրք մտաւորականութեան մէջ:

Մ. Քէմալ բոլորն ալ լռութեան դատապարտեց կախաղանով «նաթաղան»ով:

Գիւխներ ճօճեցան Էրզրումի մէջ եւ ջարդ մը կերան Տրապիզոնի շրջանի Լազերը, Ֆէսի եւ ուրիշ պատրուակներով:

Գլուխներ ճօճեցան Էնկիւրի եւ Իզմիրի մէջ,—պատուհասուեցան Իթթիհատի սպայակոյտին վերջին մնացորդները, դաւադրութեան պատրուակներով (1925 — 26):

Եւ կախաղաններ բարձրացան — դեռ երկու տարի առաջ — [Մէ]նէմէնի մէջ, խեղդելու համար յետաշրջական փորձ մը:

Իսկ տասնամեակին ամէնէն արիւնոտ փոթորիկը կազմեց [Քրդ]ական ապստամբութիւնը, որ սկսաւ 1925 փետրուարին, հրա[մա]նատարութեամբ Շէյխ Սայիտի, ողջնցաւ 1927ին, նոր կազմակերպութեամբ մը, եւ տեւեց մինչեւ 1930, ահագին հողեր եւ կո[րուստ]ներ պատճառելով պետութեան:

Էնկիւրին դժուար թէ կարենար այդքան չուտ պրծիլ այս տա[րա]ծային շարժումէն, եթէ Խ. Միութիւնը եւ Պարսկաստան օգնութեան հասած չըլլային, ճակատագրական պահուն: (Արարատ եւ [Զ]իլան):

Այդ շարժումին ջախջախումէն վերջն է որ, այս աշունէն [սկս]ած, քէմալականութիւնը պարագաները նպաստաւոր կը գտ[նէ] գաղթականներ տեղաւորելու համար «արեւելեան նահանգներու» աւերակներուն վրայ:

Արեւան մէջ խեղդելով քրտական շարժումը, քէմալականութիւնը ձեռքերն ազատ զգաց նոր մղում տալու «Թիւրքօղլու Թիւրք» քաղաքականութեան, կոտորելով, աքսորելով, տեղահան [ը]նելով քրտական հոծ զանգուածները:

Այսօր քիւրտ աշիրէթներ եւ բազմութիւններ կան Թրակիոյ, Քիլիկիոյ եւ միջին Անատոլուի մէջ, իբրեւ հետեւանք այդ քաղաքականութեան: Նօսրացած են քրտական կեդրոնները, բացի Տերսիմէն, եւ Թուրք ուսուցիչներ ղրկուած են մինչեւ արեւելեան սահմանները, Թրքացնելու համար քիւրտ նոր սերունդը:

Նոր Թուրքիան այս բոլորը կրցաւ կատարել, վայելելով կատարեալ խաղաղութիւն՝ արտաքին ճակատին վրայ, այլեւ Թանկագին բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը Մոսկուայի, Լոնտոնի, Հռոմի եւ, վերջին պահուն, Փարիզի:

... Եւ սակայն, հանգիստ չէ Թուրքիան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՂԲԱՅ ԵՐԿՈՒ ՄԵԾ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Պ. ՓՈԼ ՓԷՆԼԸՎԷ ԵՒ ՏՈՔԹ. ՔԱԼՄԷԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԻՆ

Կիրակի գիշեր, Ֆրանսա կորսնցուց երկու մեծ զաւակներ, Պ. Փոլ Փէնլըվէ եւ Տոքթ. Ալպէր Քալմէթ: Առաջինը, որ հիւանդ էր երկար ատենէ ի վեր, յանկարծամահ եղաւ, իսկ երկրորդը զոհ գնաց լեարդի հիւանդութեան մը:

(Տոքթ. Քալմէթի կեանքն ու գործը համառօտակի ներկայացուցած ենք յաջորդ սիւնակին մէջ):

ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Պ. Փէնլըվէի վիճակը ծանրացած էր կիրակի գիշեր, այն աստիճան որ, ընտանիքին անդամները գիշերը լուսցուցին անոր քով: Արտի տագնապը պահ մը մեղմացած ըլլալով, հիւանդը խնդրեց « Ֆաուստ »էն քանի մը էջեր կարդալ, յետոյ նորէն թմրեցաւ եւ առաւօտ արշալոյսին հոգին աւանդեց առանց տառապելու:

Ծնած էր Փարիզ, 1863ին: Հայրը գծագրիչ – փորագրիչ էր: Տարրական դպրոցէն իսկ ցոյց տուաւ բացառիկ յատկութիւններ: Մասնաւոր դասեր առաւ ուսուցչէ մը եւ 11ուկէս տարեկանին սորված էր գիտական առարկաները, լատիներէն եւ յունարէն: Երբ Սէն Լուի լիսէն մտաւ, եօթը առաջին մրցանակներ առաւ հինգերորդ կարգին մէջ: 23 տարեկանին չրջանաւարտ եղաւ Էքօլ Նորմալէն եւ Լիլ գնաց իբրեւ դասախօս: 28 տարեկանին դասախօսութեանց վարիչ էր Սորպոնի մէջ, յետոյ փրոֆէսէօր եղաւ բազմարուեստեան վարժարանին մէջ: Դպրոցները հազիւ լրացուցած, հռչակաւոր էր արդէն: Եղաւ մեծ մաթեմաթիկոս մը: 1900ին անդամ ընտրուեցաւ գիտական ակադեմիային, իսկ 1918ին եղաւ անոր նախագահ: 1895ին սկսաւ հրատարակել չարք մը գիտական ուսումնասիրութիւններ որոնք իր համբաւը տարածեցին ամբողջ աշխարհի մէջ:

Փէնլըվէ կանուխէն սիրեց օդանաւորդութիւնը, հետեւելով անոր առաջին փորձերուն: Ինքն ալ իր գիտական պրպտումներով օգնեց անոր զարգացման եւ հաւատաց անոր ապագային, մինչ ուրիշներ կը վիճէին: Ինք եղաւ առաջին ճամբորդը Րայթի սաւառնակին, երբ ան կը կոտրէր տեւողութեան մրցանիշը, օդին մէջ մնալով... մէկ ժամ տասը վայրկեան: Նոյնպէս առաջին ճամբորդն եղաւ Ֆարմանի սաւառնակին: 1910ին ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց օդանաւորդութեան մասին: Կառավարութիւնը մասնաւոր պաշտօն մը յանձնած ըլլալով իրեն, օդանաւային թռիչքներ կատարեց Հնդկաչինի եւ Չինաստանի վրայ: Պատերազմէն վերջն ալ, նախընտրեց օդանաւով երթալ Մարոք:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԴԸ

Պ. Փէնլըվէ քաղաքական ասպարէզը մտաւ 1910ին, երեսփոխան ընտրուելով Փարիզէն: Վերընտրուեցաւ 1914ին, 1919ին, 1924ին եւ 1928ին: Կը պատկանէր ընկերվարական հանրապետական խմբակցութեան: 1912 — 1913ին տեղեկաբերն էր ծովային նիւթացոյցին եւ այն ատեն էր որ առաջարկեց նաւային ուժը ոչ թէ ցրուել, այլ կեդրոնացնել Միջերկրականի մէջ: 1914ին անդամ ընտրուեցաւ օդանաւային գերագոյն խորհուրդին: Պատերազմին սկիզբը, Փէնլըվէ իր գիտական աշխատանքներուն եւ հմտութեան շնորհիւ, նշանակուեցաւ նախագահ գիւտերու յանձնաժողովին, նաւատորմի յանձնախումբին, սպառազինութեանց եւ պայթուցիկներու յանձնախումբին, օդանաւային յանձնաժողովին: 1915 — 1916ին Պրիանի չորրորդ դահլիճին մէջ մտաւ իբրեւ կրթական նախարար, պաշտօն ստանալով կազմակերպել « ազգ. պաշտպանութեան հետ կապուած գիւտեր »: Յետոյ եղաւ պատերազմական նախարար, Ռիպոյի դահլիճին մէջ (1917 մարտ – սեպտ.): Երբ Ռիպօ հրաժարեցաւ, Պ. Փուանքարէ իրեն յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը: Փէնլըվէ յաջողեցաւ, հակառակ ընկերվարականներու ընդդիմութեան, եւ իր դահլիճը տեւեց 1917 սեպտ. 12էն մինչեւ նոյ. 13: Ինք թէ վարչապետ էր եւ թէ պատերազմական նախարար: Մինչեւ պատերազմին վախճանը, զբաղեցաւ միայն գիտութեան արհեստագիտութեան խնդիրներով:

Պատերազմէն յետոյ, Էռիոյի հետ անցաւ ընդդիմադիր հոսանքին գլուխը: Իբրեւ նախագահը Հանրապետական Դաշնակցութեան, պայքար բացաւ ամբողջ երկրին մէջ, սկսեալ 1922էն եւ յանգեցաւ ձախակողմեան զանգուածին կազմութեան (քարթէլ): 1924 մայիս 11ին, նորէն երեսփոխան ընտրուած ըլլալով, իր թեկնածութիւնը դրաւ ժողովին նախագահութեան համար եւ յաջողեցաւ: Այս յաղթանակէն յետոյ, ընդդիմադիրները երկրորդ ցոյց մը կազմակերպեցին, պահանջելով Պ. Միլրանի հրաժարումը հանրապետութեան նախագահութենէն եւ դնելով Փէնլըվէի թեկնածութիւնը: Միլրան հրաժարեցաւ, Փէնլըվէ 306 քուէ չահեցաւ յունիս 12ին, ճախերու լիագումար նիստին մէջ, բայց ազգ. ժողովը տուաւ միայն 309 քուէ եւ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տումէրկ 515 քուէով:

1925 ապրիլ 10ին, երբ ինկաւ Էռիոյի դահլիճը, Փէնլըվէ կազմեց նոր նախարարութիւնը, հակառակ իր կամքին, եւ հազիւ վեց ամիս կրցաւ դիմանալ: Յաջորդ դահլիճն ալ իրեն յանձնուեցաւ, բայց նորէն ինկաւ: Իր օրով էր որ սարսափեցաւ Լոքառնոյի դաշինքը, բայց ծանրագոյն աստիճանին հասած էր ելմտական տագնապը: Ֆրանքը կ'իյնար: Ըմբոստութիւն ծագած էր Մարոքի մէջ: Կացութիւնը ծանրացած էր նաեւ Սուրիոյ մէջ, յանգելով Տիւրզիներու ապստամբութեան (1925 յուլիս 21):

Նոր դահլիճը կազմեց Պ. Պրիան, Փէնլըվէն առնելով իբրեւ պատերազմական նախարար: Նոյն պաշտօնը վարեց նաեւ Պրիանի 10րդ դահլիճին մէջ (1926 մարտ – յունիս), Էռիոյի երկրորդ դահլիճին մէջ, Փուանքարէի 4րդ եւ 5րդ դահլիճներուն մէջ, Պրիանի 11րդ դահլիճին մէջ: Յետոյ եղաւ օդանաւային նախարար Սթէկի դահլիճին մէջ (1930 դեկտ. 1931 յունուար), Էռիոյի Գ. դահլիճին մէջ եւ Փոլ Պոնքուրի դահլիճին մէջ (1932 դեկտ. 1933 յունուար): 1925էն 1929 մեծ բարեկարգութիւններ մտցուց զինուորական կազմակերպութեան մէջ: Պոնքուրի դահլիճին հրաժարումէն յետոյ, այլեւս մերժեց նախարարական որ եւ է պաշտօն, որոնց վերջինը առաջարկած էր Պ. Տալատիէ:

⁂ Աշխարհի չորս կողմերէն ցաւակցական հեռագիրներ կը տեղան այս կո–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՅ ՏՈՔԹ. ՔԱԼՄԷԹԻ

Պ. Փէնլըվէի հետ միեւնոյն գիշերը մեռաւ նաեւ Տոքթ. Ալպէռ Քալմէթ, Փասթէօրեան հաստատութեան փոխ–տնօրէնը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէր իր գիւտերով:

Ծնած էր 1863ին, Նիսի մէջ: Քսան տարեկանին մտաւ նաւատորմի առողջապահական սպասարկութեան մէջ: 1889ին մտաւ Փասթէօրեան հաստատութեան մէջ: Յաջորդ տարի ղրկուեցաւ Հնդկաչին, կազմակերպելու համար պատուաստը՝ կատաղութեան եւ ծաղկախտի դէմ, միեւնոյն ատեն հաստատեց Սայկոնի Փասթէօրեան հաստատութիւնը: Այս վերջին ձեռնարկին առթն էր որ ուսումնասիրեց օձերու թոյնը: Տեղացիները անձրեւներէն իրենց բոյներէն հանուած էին այս օձերը որոնք բնակարաններ ապաստանելով, պատճառ եղած էին մահուան դէպքերու: Օձահիւթ մը շատ մը օձեր բռնեց եւ յանձնեց Տոքթ. Քալմէթի, որ սկսաւ ուսումնասիրել անոնց թոյնը: Այս ուսումնասիրութեանց շնորհիւ էր որ գիրքեր գրեց անոնց թոյներուն, թունաւոր անասուններու եւ շիճուկաբուժութեան մասին (1907):

Հնդկաչինի մէջ միեւնոյն ատեն գտաւ բրինձէն գարեջուր շինելու գաղտնիքը: 1893ին, երբ Ֆրանսա կը վերադառնար, ժանտախտ ծագեցաւ Հոնկ Քոնկի մէջ եւ Եէրսէն գնաց զայն ուսումնասիրելու: Գիտնականը գտաւ հիւանդութեան մանրէն, զրկեց Փարիզ, ուր Քալմէթ զայն ուսումնասիրեց Պոռէլի հետ եւ ձեռք բերաւ հակաժանտախտային շիճուկը:

1895ին Լիլի մէջ հիմնեց Փասթէօրեան հաստատութիւնը զոր վարեց մինչեւ 1919, մերժելով թողուլ իր պաշտօնը, երբ Գերմանացիները գրաւեցին քաղաքը: Այնտեղ մասնաւորապէս նուիրուեցաւ թոքախտին գիտական եւ ընկերային ուսումնասիրութեան, հիմնեց հակաթոքախտային առաջին բուժարանը եւ ժողովրդական ապաքինարան մը: Այնտեղ կատարեց նաեւ շարք մը ուսումնասիրութիւններ, մասնաւորապէս աղտոտ ջուրերը զտելու մեթոտներ:

1917ին Քալմէթ յաջորդեց Մէչնիքովի, իբրեւ փոխ–տնօրէն Փասթէօրեան հաստատութեան: Երբ պատերազմը վերջացաւ, շարունակեց իր ուսումնասիրութիւնները թոքախտի մասին եւ Կէռէնի հետ գտաւ կանխարգել պատուաստ մը (Պ.Ք.Կ.) որ կը ներարկուի նորածիններու: Այս գիւտը ժամանակակից գիտութեան առաջին շարքը բարձրացուց Քալմէթը եւ անմիջապէս տարածուեցաւ բովանդակ աշխարհի մէջ: Վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ այս պատուաստը ոչ միայն անվնաս է, այլեւ արդիւնաւոր: Լիւպէքի մէջ (Գերմանիա) երբ բազմաթիւ երախաներ թունաւորուեցան, հաստատուեցաւ որ պատճառը Քալմէթի շիճուկը չէր: Այնուհետեւ աւելի տարածուեցաւ այս մեթոտը: Քալմէթ Փասթէօրեան հաստատութեան մէջ կազմակերպած է սքանչելի տարրալուծարաններ, այս շիճուկին պատրաստութեան համար:

Հանգուցեալը բժշկական ակադեմիային անդամ էր 1919էն ի վեր: Անդամ էր նաեւ 22 գիտական – բժշկական ընկերութեանց: Կը տառապէր լեարդի հիւանդութենէ:

⁂ 38 տարի առաջ, հոկտ. 28ին, կը մեռնէր Փասթէօր:

⁂ 1917էն ի վեր կէս միլիոն երախաներ պատուաստուած են Ֆրանսայի մէջ, հակաթոքախտային շիճուկով, իսկ աւելի քան կրկինը՝ ամբողջ աշխարհի մէջ:

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՑԱՒԱԳԱՐՆԵՐ ԳԻՏԻ ԱՄԼԱՑՈՒԻՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ Իտալիական կառավարութեան հրատարակած օրէնքին համաձայն, իբր երկու միլիոն « տեւական խեղդեր », ժառանգական կոյրեր, խուլեր եւ համրեր, լուսնոտներ, անկարներ, ալքոլամոլներ եւայլն պիտի ամլացուին հետզհետէ, տարեկան միջին հաշուով 80,000 հոգի:

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ՁՄԵՌ

Երեք օրէ ի վեր, ձմեռնային օդ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ: Ցուրտը, անձրեւը եւ պարբերական քամի մը շատ կը յիշեցնեն ձմրան օրերը:

Կացութիւնը աւելի ծանր է գաւառներու մէջ: Ձիւն եկած է Ալպեան շրջանին, հարաւային, արեւելեան եւ կեդրոնական Ֆրանսայի մէջ: Փարիզ-Մարսէյլ գծին վրայ կառախումբերը երկու ժամ ուշացան, ճամբաները փակուած ըլլալով: Հեռագրական հաղորդակցութիւնները ալ խզուեցան եւ միայն հեռախօսը կը գործէր, թելերը ստորերկրեայ ըլլալով: Կրընոպլը, Անըսի, Մանթոն, Մոնթէ Քարլօ եւայլն քաղաքները ժամերով զրկուեցան հեռագրական հաղորդակցութիւններէ: Մոնլիւսոնի եւ Թարպի մէջ ձիւնակոյտեր իջան: Ջուրեր ալ կան:

Կացութիւնը ծանր է նաեւ ծովուն վրայ: Բուռն փոթորիկ մը կ'ռնայ Մանշի եւ Ատլանտեանի մէջ: Բազմաթիւ նաւեր արկածի հանդիպեցան, բարեբախտաբար ոչ – ծանր:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 223 ՀՈԳԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ՝ 60 ՀՈԳԻ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ արաբական գործադուլը տարածուած է տնտեսական կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Կիրակի օր նոր խռովութիւններ ծագեցան բրիտանական մարզպանին բնակարանին առջեւ: Հակառակ ոստիկանութեան ազդարարութեանց, ցուցարարները մերժեցին հեռանալ եւ մէկը ատրճանակ պարպեց ոստիկաններուն վրայ որոնք պատասխանեցին եւ կանոնաւոր ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ: Երկու Արաբներ սպաննուեցան եւ 60 հոգի վիրաւորուեցան, որոնց 15ը ծանրապէս: Անգլիական լուրերը կ'ըսեն թէ Սուրիոյ իսլամ հասարակութիւնը որոշած է բողոքել բրիտանական իշխանութեանց ընթացքին դէմ եւ թէ աղօթքներ պիտի կատարուին Դամասկոսի մզկիթներուն մէջ, մեռելներու հոգւոյն:

Արաբական գործադիր կոմիտէն ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց որով կը բողոքէ Հրեաներու ներգաղթին եւ հողերու վաճառման, ինչպէս եւ վերջին դէպքերուն դէմ:

Նոր հեռագրի մը համաձայն, Արաբները փորձեցին թափօրներ կազմել եւ խուժել հրէական թաղերը, բայց ոստիկանութիւնը կրակ տեղաց:

⁂ Ուրբաթ օրը խռովութիւններ ծագեցան ոչ միայն Եաֆայի, այլեւ Հայֆայի եւ Նապլուսի մէջ:

Ցոյցերուն մասնակցեցան նաեւ բազմաթիւ կիներ, քարեր տեղացնելով: Կառավարութիւնը ձերբակալեց արաբական կոմիտէին եւ անկախութեան կոմիտէին անդամները, որոնց մէջ կը գտնուին Երուսաղէմի մուֆթիին ազգականը, Քէմալ Հիւսէյին եւ երիտասարդ Արաբներու ղեկավարը, Եագուպ Հիւսէյին: Սուրիայէն ալ ապստամբ ցուցարարներ գացած մասնակցած են խռովութեանց: Պաշարման վիճակ հրատարակուած է գլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին, ուրբաթ օր միայն Եաֆայի մէջ սպաննուած են 27 հոգի, ծանրապէս վիրաւորուած են՝ 33 հոգի, իսկ թեթեւապէս՝ 190 հոգի, որոնց 40ը անգլիացի եւ տեղացի ոստիկաններ:

⁂ Այս խռովութեանց առթիւ, Անգլիոյ գաղթային նախարարութիւնը գիտել կուտայ թէ ներգաղթի քաղաքականութիւնը չէ փոխուած, թէ վերջին վեց ամիսներու ընթացքին Պաղեստին մտնելու արտօնուած են միայն 5500 Հրեաներ եւ թէ նոյն թիւը պիտի պահուի յառաջիկայ վեց ամսուան համար, թէ նորեկները մեծ դրամագլուխներ կը բերեն իրենց հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Դ.

Ազատ խօսքն ու ազատ մամուլն յետոյ գուտ արուեստի գործերն ալ հալածանքի ենթարկուած են խորհրդային աշխարհին եւ հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ, ուր միջնադարեան խարոյկներ կազմուեցան փճացնելու համար վնասակար համարուած բոլոր հրատարակութիւնները։

Կառավարութիւնը իր հիմնական տեսակէտներն ունի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական բոլոր հարցերու մասին եւ այդ տեսակէտները կեանքի մէջ իրականացնելու համար պէտք ունի իր ժողովուրդին ամբողջական աջակցութեանը։ Այդ մարզերուն մէջ անիկա չի կրնար ընդունիլ ուրիշն որ հակառակ տեսակէտներ պարզուին, մաքերը պղտորուին եւ աջակցութեան տեղ ընդդիմութեան հանդիպի։ Այդ կարգի հրատարակութիւնները պէտք է արգիլուին եւ խիստ հալածանքի ենթարկուին անոնց հեղինակները։

Ինչ կը վերաբերի գուտ արուեստի գործերուն, կանոնաւորեալ մըն, վէպ, թատերգութիւն՝ անոնք ալ պէտք է խիստ հսկողութեան ենթարկուին եւ ծառայեն ստեղծելու այն ընդհանուր մթնոլորտը որ կրնայ առաւելագոյն չափով նպաստել ղեկավարութեան կազմած ծրագիրներուն յաջող իրականացմանը։

Վէպն ու թատրոնը կը խմորեն ժողովուրդներու հոգին։ Ինչպէ՞ս կարելի է թոյլ տալ որ արուեստի ազատութեան անունով ամէն մարդ կարենայ իր ուզածը գրել, նորաձեւութեան պիտակին տակ՝ իրեն պոռնկագրութեան մէջ, հեղգացնէ, անքարոյականացնէ ժողովրդական առողջ զանգուածները։

Թատրոնն ու գրականութիւնը չափազանց կարեւոր գործիքներ են անպատասխանատու մարդոց ձեռքը ձգուելու համար։ Անոնք պէտք է որ ղեկավարութեան հետ ըլլան եւ ծառայեն անոր նպատակներուն։

Այսպէս է որ նոր յեղափոխութիւնները պատռէ՜ առ պատռէ՜ կը դրաւեն ու կը քանդեն ազատականութեան պարիսպները եւ ստեղծուած է արդէն խակ տարակոյսի ու չիրթութեան այն ծանր մթնոլորտը որ կը մշուշէ ամէն մարդու սրտին մէջ բողբոջող ազատութեան ծաղիկը։

×

Ընդունինք պահ մը որ կատարելութեան հասած մարդը միայն արժանի է ազատութեան բարիքները վայելելու։ Ընդունինք որ գէշ գործածուած ազատութիւնը ոչ միայն վտանգաւոր կրնայ դառնալ հասարակականութեան հետ, այլեւ թէ մերձաւոր բարձր չահերուն այլեւ չարիք մը գայն գործածողին համար։ Ընդունինք նոյնպէս որ մարդկութիւնը իր ներկայ հասունութեան աստիճանին մէջ դեռ եւս իր երախայութեան շրջանն է որ կը բոլորէ եւ լաւ է որ անոր ձեռքը չձգուի ազատութեան այդ երկսայրի եւ վտանգաւոր զէնքը։

Բայց վերջապէս այդ ազատութիւնը պէտք է որ արուի մէկու մը կամ մէկ քանիներու ձեռքը, որպէսզի ղեկավարեն երկրին գործերը։

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել որ այդ ղեկավարութիւնը պէտք եղած հասունութիւնը եւ կարողութիւնը պիտի ունենայ, չխաբելու համար իր անորինութիւններուն մէջ, չայթաքելու համար իշխանութեան աստիճաններուն վրայ, ինքն ալ իշարը չգործածելու համար իր ձեռք անցուցած ազատութեան իրաւունքը։

Ու նախ եւ առաջ ուրկէ՞ց պիտի բխի իշխանութիւնը։ Երկնառաք չի կրնար ըլլալ անիկա, ուստի եւ հողին վրայէն պիտի գայ։ Բայց ի՞նչ ճամբաներով եւ որո՞ւն կամքով։ Եթէ դարձեալ քուէներու ուժն է որ պիտի հարթէ իշխանութեան ճամբան, բայց այս անգամ տարբեր դասակարգի մը կամ դասակարգերու քուէն, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել, ի՞նչպէս եւ ի՞նչու որ այդ միւս դասակարգը աւելի հասունութիւն պիտի յայտնաբերէ իրեն վստահուած այդ պաշտօնին ազատ կիրարկութեան մէջ։ Կարելի է ընդունիլ տհաս ժողովուրդներու համար, որ երկրորդ կարգի ընտրութիւնները աւելի նպաստաւոր արդիւնքներ տան։ Եթէ հնարաւոր ըլլար նախ եւ առաջ, ընտրանի մը ընտրել — այնպիսի նշմարէ մը անցընելով զանոնք որ դեռ եւս գոյութիւն չունի— եւ յետոյ այդ ընտրանիէն բխեցնել ղեկավարութիւնը,այդ պարագային ալ կարելի է ընդունիլ որ արդիւնքը աւելի նպաստաւոր ըլլայ։ Բայց ինչպէ՞ս հաւատալ որ ընտրական իրաւունքը ընդհանուրին ձեռքէն խլել եւ մէկ դասակարգի մը առանձնաշնորհումը դարձնելով, բան մը փոխած կրնանք ըլլալ — եւ դէպի լաւը — ազատ քուէարկութեան աղաւաղ յոռի արդիւնքներուն մէջ։ Նոյնը կարելի է ըսել եթէ ընտրելու իրաւունքը յանձնուած է որոշ կուսակցութեան մը անդամներուն։

Իսկ եթէ ղեկավարութիւնը ինքզինքը պիտի պարտադրէ ժողովուրդի մը, ոչ թէ ընտրական ճանապարհով, այլ բռնի ուժի միջոցաւ, ո՞վ կրնայ պնդել որ այդ ղեկավարութիւնը անպատճառ դէպի լաւը պիտի գործածէ իր ունեցած բռնի ուժն ու ձեռք անցուցած իշխանութիւնը եւ զէնք չպիտի դարձնէ զանոնք յետադիմական վարչաձեւի մը, միջնադարեան բռնապետութիւն մը հիմնելու համար։ Կատարուած քանի մը յաջող փորձերը մեզ չեն կրնար կուրացնել այն աստիճան որ կարենանք ընդունիլ թէ ազատականութեան դէմ կատարուած ամէն յեղափոխական շարժում երբ կը յաղթանակէ, անպայման Մուսոլինի մը կը բերէ իշխանութեան գլուխը։

Դեռ ուրիշ խնդիր որ յայտնի չէ թէ ի՞նչպէս պիտի ապահովուի այս նորաձեւ վարչաձեւերու տեւականութիւնը։ Դարձեա՞լ առանձնաշնորհուած դասակարգի մը կամ կուսակցութեան մը քուէներովը թէ ոչ կրկին բռնի ուժի գործադրութեամբ։ Երկու պարագային ալ արդիւնքը կրնայ խնդրական ըլլալ՝ քանի որ ոչ քուէին կը վստահինք եւ ոչ ալ բռնի ուժին։

Ֆաշականութիւնը, ազգային – ընկերվարութիւնը եւ սովետականութիւնը իրենք իրենց բէժիմին ընդերքնէ՞ն է որ կը քաղեն իրենց ուժն ու կենսունակութիւնը, թէ ոչ Մուսոլինի մը, Հիթլէր մը կամ Սթալին մըն է որ չունչ կուտան անոնց։ Եթէ այս վերջին տեսակէտն է ճիշդը, ինչպէ՞ս չխորհիլ որ անոնց մահէն յետոյ կրնան փլչիլ այդ վարչաձեւերը։

Մուսոլինի ինք հիմնեց Ֆաշականութիւնը իբրեւ իր ձեռքերուն յարմար գործիք, իր ժամանակին եւ երկրին ներքին պայմաններուն համաձայնեցնելով զայն։ Ի՞նչ վստահութիւն կայ որ Ֆաշականութիւնն ալ իր կարգին, եւ դեռ երախայութեան շրջանին մէջ, կարենայ նոր Մուսոլինի մը ծնիլ, առաջնոյն տեղը գրաւելու եւ չի ձգելու համար որ այդ բէժիմը քայքայուի անփորձ կամ թոյլ ձեռքերու մէջ։

Հիթլէր ինքն իր ձեռքերովը կերտեց ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը, օգտուելով կուտակուած բոլոր դժգոհութիւններէն եւ թշուառութիւններէն։ Կարելի՞ է յուսալ որ ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ իր կարգին կարենայ նոր Հիթլէր մը ծնիլ՝ թոյլ չտալու համար որ իր կուսակցութիւնը ծառայէ իբր յենարան Հօհէնցոլէրն մը գահ բարձրացնելու համար։

Դեռ շատ նոր են այս բէժիմները որպէսզի կարելի ըլլայ անոնց տեւականութեան մասին կարծիք յայտնել։ Բայց ինչ որ լոյսի պէս յստակ է, այն է թէ անոնք, շատ քիչ ժամանակի մէջ, ամենածանր հարուածը հասցուցին ազատականութեան մեծ սկզբունքներուն։

Խորհրդարանային, թագաւորական եւ այլ ընտրութիւններու յարափոփոխ պատկերը, մէկ աջ, մէկ ձախ, ընտրողներու ցոյց տուած ձգտումը երկրին ընդհանուր չահերէն աւելի խնամելու գիրենք ընտրողներու չահերը, խորհրդարանային կարգերու եւ բարքերու մէջ մուտ գործող եւ օրէ օր չեչտուող անբարոյութիւնը, ընտրական նպատակներով միայն արդարացող չռայլութիւնները, կուսակցական սուր ու փցուն պայքարները եւ այս բոլորին իբր հետեւանք ամլութեան դատապարտուած անել վիճակ մը՝ անշուշտ պարարտ հող պատրաստած էին հիմնուած նոր բէժիմներուն, մեծ չափով օգտուելով նաեւ պատերազմին պատճառած բազմապատ չարիքներէն։

Բայց այս վերջիններն ալ իրենց կարգին նոր եւ ամենածանր հարուածը հասցուցին ազատական բէժիմին։

Դէպի ո՞ւր կ'ուղղէ մարդկութիւնը իր մոլորուն քայլերը։

Ազատութիւն, Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն բառերը որոնք հրեղէն սիւներու նման լուսաւորեցին քաղաքակիրթ ժողովուրդներու ճամբան ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին՝ այսօր գրեթէ ծխեաղ կը չարժին եւ ազատականութիւնը իր վերջալոյսի ժամերն է որ կ'ապրի։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

Սա մի ահաւոր երեւոյթ է, որու հանդէպ քարերը կ'աղաղակեն... Բայց լռ՛ած են հայ կարմիրիկներու այդ ժանկական ժեսթերուն առջեւ մեր հակառակորդները՝ Հօկ, ռամկավար։

Մեր հակառակորդները բոլոր ներքին խառնակութիւններու պատասխանատուութիւնը մերվրայ կը նետեն, մինչ բուն դաւաճաններն ու յոռձակողները հանդէպ կուգան անմեղութեան լուսապսակով եւ կը չարունակեն իրենց ռազմական սխրագործութիւնները Դաշնակցութեան ու հայութեան դէմ։ Մե՛նք ենք բոլոր քաղաքացիական կռիւներու հեղինակը — մենք՝ որ անդուլ կը քարոզենք միացեալ ճակատ, համազգային կազմակերպութիւն, մեր բիւրաւոր վէրքերը կապելու եւ մեր դժուարին դատը պաշտպանելու համար... Հօկ ու ռամկավար ոչ միայն «ազգային դատ» բառերը վտարեր են իրենց բառգիրքէն, ոչ միայն լուռ կը մնան երբ կարմիրները յուսահատ ճիգեր կ'ընեն խեղդելու քննադատական ազատ խօսքը գաղթաշխարհի մէջ— ստեղծելու համար զաքարիական պատպանձումի այն մըժաւանջը, որ կը տիրէ Հայաստանի մէջ, այլեւ անտարբեր հանդիսատես կը մնան, երբ նոյն համայնավար գործակալները անպատիժ կ'ոտնահարեն ազգային ամէն սրբութիւն եւ կը ձգտին խաւար վերացնել — գաղթային հրապարակէ՛ն ալ— մեր ամէնէն նուիրական սնհակաարութիւնները՝ Մայիսեան տօն, ապրիլեան սգատօն, Վարդանանց պատերազմ եւն., որովհետեւ անոնց բոլորին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուրուականը կը տեսնեն։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այդ պատուական ռամկավարներուն աչքին ոչ միայն թշնամի է դաղութներու ներքին խաղաղութեան, այլ թշնամի է եւ հայրենիքին,— այն փոքրիկ հանրապետութեան, որ այսօր խորհրդային անունը կը կրէ, բայց որ ստեղծուած է նոյն Դաշնակցութեան ձեռքով...

Այո՛, եթէ այսօր գոյութիւն ունի այդ Հանրապետութիւնը իր միապաղաղ հայ բնակչութեամբ, որպէս քիչ թէ շատ ուրոյն ու պատուաւոր անգամ Համառուսական Դաշնակցութեան — այդ պարտական են մեր ճիգերուն, Ղարաքիլիսի ու Սարդարաբադի մեր ռազմիկներու, նահատակներու արիւնին։ Հայ բոլշեւիկները թագմեր են այսօր խրոխտ ու հպարտ՝ մեր ձեռքով դարբնուած այդ երկրին վրայ, նման այն թռչուններուն, որոնք կը թառին ծառի մը ճիւղերուն վրայ — եւ այնպէ՜ս հպարտ, այնպէ՜ս խրոխտ ու հանդիսաւոր — առես իրենք են ստեղծեր ծառը...

Թշնամի՛ ենք մեր գաղութներուն, թշնամի՛ ենք մեր հայրենիքին — բարեկամ են միայն Հօկ ու Ռամկավար։ Իրօք մէկ բանակ, մէկ ուխտ մըն է ընդդէմ Դաշնակցութեան։ Կուսակցութիւն չեն, այլ խառնիճաղանճ, այլանդակ բլօք մը։ Վե՜հ բան մըն է կուսակցութիւնը, ընկերներ։ Կեանքին բարձր ստեղծագործութիւններէն է։ Գաղափարական չինարար ոյժ մըն է քաղաքակիրթ ազգերու մէջ։ Առանց կուսակցութեան չկայ կեանք, յառաջդիմութիւն...

Ամենայետին քաղաքական կուսակցութեան մէջ կայ գէթ նուազագոյն չափով եւ խղճմտութիւն, չխոտելութիւն։Իսկ այս մարդոց միակ մղիչն է անսանձ կիրքը, անոնց իրական մտահոգութիւնն է՝ սեւցնել ու դուրս մղել հրապարակէն հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան միակ կազմակերպութիւնը, զոր կ'ատեն ու կը հալածեն ուղղակի Թուրքի մոլեգնութեամբ։ «Թամկավար – Ազատական կուսակցութիւնը» ոչ ռամկավար է, ոչ ազատական է, ոչ ալ կուսակցութիւն է։ Անոր մէջ կրնան գտնուիլ քանի մը լրջմիտ ու պարկեշտ հայ մարդիկ, որպէս բացառութիւն։ Ան ստեղծուած է իր չէֆերու պատկերով։ Ասոնցմէ մէկը — լաւագոյնը — օր մը ըսաւ հրապարակաւ, ի լուր ենկերին վարիչներու, թէ Հայերն ալ արդէն վրէժ առեր են, կոտորելով շատ մը Թուրքեր եւ թէ հայ ժողովուրդը այլեւս պահանջ չունի Թուրքիայէն։ Միւսը՝ որ իր կեանքի նպատակ դարձուցեր է Դաշնակցութեան ոչնչացումը՝ դրօշամարտի փողը հնչեցուց Դուրեանին շատ առաջ եւ օրին մէկը փրփուրը բերնին հաւա՜ր կոչեց, աղէ՜տ ու արհաւիրք պոռաց, որովհետեւ հանդէսի մը առիթով Մխիթարեան հայերը պարզեր էին եռագոյն դրօշը Սէվրի իրենց դպրոցի ճակտին... Եւ դրօշամարտը այնուհետեւ արծարծուեցաւ յարաճուն եռանդով, մինչեւ որ հասաւ ներկայ խելագարութեան։ Չէ՞ որ եռագոյնը միայն ազգային դրօշ մը չէ, այլ եւ խորհրդանիշն է «Դաշնակցութեան» ձեռքով վարուած ազատագրական պայքարներուն։ Եւ չէ՞ որ պէտք էր հաճելի ըլլալ Երեւանի կառավարութեան... Վասնզի այս մարդոց բոլոր գործերուն մէջ անչահախնդրութիւնը յետնագոյն տեղը կը բռնէ։

Այս զոյգ ելոյթները կը բաւեն արդէն կուսակցութիւնը յատկանշելու։ Tels chefs — tel parti...

Զարմանալի չէ, որ շատ չատեր հայ բուրժուազիայէն, տարբական վայելչութեան զգացումէ դրդուած, չեն անդամագրուիր այդ խմբակցութեան, թէեւ իրենք ալ նոյն քաղաքական աշխարհահայեացքի տէր են։

Այդ մարդոց հետ համերաշխութեան ամէն բանակցութիւն, տարաբախտաբար ապարդիւն է։ Ոչինչ կրնանք ակնկալել խմբակցութենէ մը, որ ստեղծուած է միայն գանելու եւ քանդելու համար։

×

Ունինք մի այլ տարր — բաւական ստուար — գաղթաշխարհի մէջ — չէզոքները։ Կրաւորականութիւնը մեր անցեալ ու ներկայ ճեծագոյն չարիքներէն է։ Սոսկալի կը հանդիպինք նոյն իսկ սրտցաւ հայ մարդոց — տարեց ու երիտասարդ — որոնք տեսակ մը պարծանքով կը հոլովեն. «Ես անկուսակցական եմ», «Ես չէզոք եմ»... Ցանցառ է այս։

Դուն չէզոք ես, հա՛յ եղբայր, բայց Թուրքը երբեք չէզոք չի մնար։ Ողջ թրքութիւնը միաբան է իր հայաջինջ գործին մէջ։ Ողջ թրքութիւնը՝ մէկ կուսակցութիւն, մէկ բանակ կազմած անողորմաբար կը հետապնդէ մեզ եւ վաղը նորէն պատեհ առիթով պիտի գրոհ տայ հայութեան դէմ...

Մեր չէզոքները գոնէ կրնային կազմակերպուիլ, որպէս տեսակ մը արտակուսակցական մարմին, որ հաշտարար դերով միջամտէր պայքարներուն, իր ձայնը հնչեցնէր գաղթահայութեան տագնապալի կացութեան առթիւ եւ զգաստութեան հրաւիրէր երկպառակութեան հերոսները։ Տարաբախտաբար, այդ տարրն ալ ընդհանուր առմամբ կը մնայ անտարբեր հանդիսատես կատարուող անցքերուն։

Եւ մենք կը մնանք մեն — մենակ... Տխուր է մեր այսօրը եւ աւելի մտահոգիչ է վաղուան օրը։ Դաշնակցութիւնը չի չափազանցեր իր ոյժը։ Տրկա՞ր ենք հանդէպ այն բազմատեսակ եւ ահարկու խոչընդոտներուն որ կը ցցուին հայկական դատի, հայ ժողովուրդի ապահովութեան ու բնական յառաջդիմութեան դէմ։Այդ իսկ պատճառով տասնեակ տարիներ համերաշխութեան ու միացեալ ճակատի քարոզը հնչեցուցինք, բայց այն միշտ մնաց ձայն բարբառոյ... եւ միշտ մեր ձեռքը մնաց օդին մէջ...

Մինակ ենք, ընկերներ,պէտք չէ որ տարուինք պատրանքներով։ Դիւրահաւատ մի՛ ըլլինք, հրաշքներ մի՛ ըսպասէք կազմակերպութենէն, որ ըստիպուած է իր ուժերուն մէկ խոշոր մասը սպառել ներքին ճակատին վրայ, մեր անխիղճ հակառակորդներուն դէմ։ Մի՛ անտեսէք մեր դաժան իրականութիւնը, մի՛ անգիտանաք մեր եւ թշնամիին ուժերուն փոխ – յարաբերութիւնը, չափազանցուած յոյսեր մի դնէք կազմակերպութեան վրայ, որովհետեւ այդ բոլորէն դիւրութեամբ կը ծնի յուսախաբութիւն ու հիասթափութիւն, որոնք իրենց կարգին պարտուողականութեան (défaitisme) եւ պառակտումի թոյնը կը նետեն չարքերուն մէջ։

Մինակ ենք, ընկերներ, թող գոնէ մեր չարքերուն մէջ բոյն չդնեն չէզոքները, «փրաքսործները», պորտաբոյծ անտարբերները։ Կան, դժբախտ, երիտասարդներ, որոնք աւելի կը սիրեն խօսիլ, քան գործել, կ'ուզեն աւելի չէֆութիւն ընել քան մնալ համեստ չարքայիններ, յաւխտենորէն կը տրտնջան ու կը քննադատեն... Կան երիտասարդներ, որոնք մէկ երկու տարի հրապարակի վրայ ճառաբեկ ետք, արդէն կը յոգնին, կը քաշուին գործի կեդրոններէն, կը մեկուսանան եւ վերէն վար, իրենց ազնիւ բարձունքներէն, արգահատանքով կը նային չարքերուն վրայ։ Ոչինչ կայ աւելի եղկելի քան այդ երիտասարդ ծերուկները եւ այդ ամբարտաւան մեկուսացումը։ Այդպիսիները արժանի չեն «Դաշնակցական» անունը կրելու։

Մինակ ենք — ապաւինինք մենք մեզի։ Մինակ էինք եւ անցեալի փոթորկալից դրուագներուն մէջ,— այնուամենայնիւ, կրցանք սանձ պատուով ելնել ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն ու տագնապներէն։ Մնա՛նք հաւատարիմ մեր մեծ մեռելներու կտակին եւ չարունակենք բարձր պահել այն դրօշը, որու խունացած ծալքերուն տակ կուռեր ու նահատակուեր են Հայոց աշխարհի քաջերը... Դաշնակցութիւնը սոսկ յեղափոխական կուսակցութիւն մը չէ։ Իր անխուսափելի թերութիւններով հանդերձ, ան յառաջադէմ հայութեան օրգանն է, հայ խղճի ջահակիրը, հայ խղճի ու կորովի մարմնացումը։ Տասնեակ տարիներ անդուլ կռուելէ եւ արիւնուելէ յետոյ, ան չի կարող թոյլ տալ, որ Հօկերու, կաչառակեր կղերականներու անխղճալ խաժամուժը տիրէ Հայոց հրապարակին։

Վերսկսինք կրկնակ թափով պրոպագանդի մեր գործը — առանց անոգուտ շրջաւառութիւններու — վերակազմենք եւ խառնենք չարքերը նոր ու թարմ ուժերով, ձգտինք մանաւանդ ամրապնդել մեր ներքին համերաշխութիւնը, վերստեղծենք մեր վաղեմի կուռ, կարգապահ բանակը, ջանանք գրաւել եւ չէզոքները, բոլոր սրտցաւ հայրենասէրները եւ միահամուռ ճիգերով թումբ կանգնենք ազգային հոսանքներուն դէմ։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ. — Լոնտոնի Օպզըրվըր շաբաթաթերթը թուրք հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը (Պոլսէն).—

Քէմալականութեան առաջին տասնամեակը լրացաւ եւ Մուսթաֆա Քէմալ որ հրաժարած է «փաշա» տիտղոսէն, իրաւամբ կը գրաւէ իր տեղը յետպատերազմեան խոշոր դէմքերուն մէջ։

Կ'արժէ պատկերներով նկարագրել այն անհաւատալի փոփոխութիւնները որ կատարուած են այդ շրջանին։ Ահաւասիկ Ղալաթիոյ կամուրջը որ կը կամրէ Ոսկեղջիւրը Սթամպոլէն Բէրա։

Տասը տարի առաջ այնտեղ կը տեսնուէին այլազան տարազներ, հաստամարմին ու ֆէսաւոր Թուրքեր որոնք համբերէ բռնած կը ուզաայն առանց գաղափար ունենալու ժամանակի արժէքին մասին։ Ու երկար շրջազգեստներով, վայելչակազմ Արաբներ, Կովկասէն եկած Թաւար, Քիւրդերն պարսիկ գորգավաճառներ եւ Եգիպտացիներ՝ զարդարուն հագուստներով կ'անցնէին անոնց քովէն։

Այսօր կամուրջը լեցնող բազմութեան հարիւրին իննսունը ինը կը բաղկանայ Թուրքերէ եւ չկան այլեւս զուարթ դէմքով աշխարհաքաղաքացի օտարականները։ Անոնք կը կրեն եւրոպական գլխարկ. թրքուհիները կը պտտին առանց քօղի, կը հագնին կարճ զգեստներ ու ցած կրունկներով կօշիկներ եւ շիք գլխարկներ կը գործածեն։

Այս Սոֆիան, Սուլթան Ահմէտը եւ ուրիշ մզկիթներ կան տակաւին, բայց անոնք խոժոռ եւ տխուր երեւոյթ մը ունին հիմա. խալամ տօնական օրերէն դուրս գրեթէ պարապ են։ Ցեռոյ փարթամ ինքնաշարժներ, չոգեմակոյկներ, նաւակներ։

×

Ամէնէն ցայտուն փոփոխութիւնը յառաջ եկած է ներքին կենցաղին մէջ։

Շատ մեծ է տարբերութիւնը։ Առաջ Թուրքը իր գործը կը յանձնէր Ցոյնին կամ Հայուն, իսկ հիմա առտուան ժամը 8ին գրասենեակ կ'երթայ, գրասեղան ունի, հեռաձայն ունի, ձայնագիր մեքենայ ունի եւ նամակները խմբագրել կուտայ Թրքուհի մը։ Իր կինը անձամբ կ'ընէ գնումները, կ'անցնի Բէրայի փողոցներէն, կը բարեւէ իր բարեկամուհիները ու թէյեւս «քօք – թէյլ» մը կը խմէ ցերեկին։ Իր տղաքը Փութպոլ կը խաղան. աղջիկները համալսարան կը յաճախեն, մէկը իրաւագիտութիւն կը սորվի, միւսը բժշկութիւն, որովհետեւ անոնք պիտի ըլլան փաստաբանները, օրէնսդիրները, բժիշկներն ու ատամնաբոյժները։ Կրօնքը հազիւ թէ տեղ ունի իրենց առօրեայ կենցաղին մէջ, անտարբեր են այդ մասին, թէեւ ժեծամասնութիւնը կապուած է անոր, եթէ նոյն իսկ մզկիթ ալ չերթայ։

×

Կազմին չի հաւատար կիսամիջոցներու։ Ան հասկցաւ որ յաջողութիւնը ապահովելու համար պէտք է միանգամընդմիշտ խզէր կապը անցեալին հետ։ Պէտք է ջնջէր կրօնքին ազդեցութիւնը, բազմակնութիւնը, ֆէսը, արաբերէն գիրերը. ընդդիմութիւն սկսաւ։ Քիւրտերը որոնք միշտ ալ խռովող ցեղ մը եղած են, ըմբոստացան։ Քէմալի հետեւորդներէն ան... անհոգ գանուեցան։ Կազմին խիստ ... ջոցներու դիմեց եւ ցոյց տուաւ ... ինքն էր տէրը։ Երկու, երեք տարուան մէջ Քէմալ կարգադրեց ներքին խառ... վութիւնները եւ լծուեցաւ Թուրքի... միջազգային դիրքը ամրապնդելու ... աշխատանքին։ Մուսուլի խնդիրը ... րերուն չուրջ Անգլիոյ հետ ստեղծ... ուած վէճը առաջին խնդիրն էր որ լուծեց։ Փոխանակ անհաշտ ըմբոստ... մը բռնելու, ինչպէս պիտի ընէր ... բեւս պզտիկ մարդ մը, ան տեղի ... տաւ եւ հաստատուն հիմերու վրայ ... գրաւ անգլիւթուրք յարաբերութ... ները։

Այդ օրէն ասդին Թուրքիա սկսաւ կարեւոր դեր մը խաղալ արտաք... գործերու մէջ եւ վերջին քանի մը ... ուան իր տեւական ու խաղաղասէ... քաղաքականութիւնը Պալքաններ... մէջ, պիտի կրնայ թերեւս ստեղծ... երկրորդ Լոքառնօ մը Միջերկրա... րեւելքի մէջ։

Ապահովութիւն կայ հիմա ներ... գաւառներուն մէջ. պզտիկ յաջող... թիւն մը չէ անիկա, եթէ նկատի ... ննանք որ աւազակութիւնը ամե... ձակ կը տիրէր Սուլթաններու ... Ջինուորական ուժը լաւ վիճակի ... է. բանակին հրամանատարը՝ Ֆե... փաշան շատ կարող զօրավար մը ...

Ցառաջդիմութիւն նաեւ վերջի... կան աշխատանքներուն մէջ։ Երկա... թուղիներու ցանց մը Անատոլին ... միացնէ Էնկիւրիին։ Կրթական գործ... մեծ ռատուածներ ըրած է չնորհիւ ... այրուբենի։

Հոկտ. 29ին Մ. Քէմալ տօնելով ... բապետութեան տասնամեակը, կրն... արդար հպարտութեամբ յետադար... ակնարկ մը նետել իր տասը տարո... յաջողութիւններուն վրայ եւ, ... որ դեռ երիտասարդ է, կրնայ ապա... հովութեամբ դիտել ապագան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԸ ՕՏԱՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

»»» • «««

«Ցառաջ»ի 24 հոկտ. թիւին ... կարդացի ընթերցողի մը ընդվզ... չարժանկարի մը առթիւ որ կ'ա... դէր Հայը։

Նոյնը ինծի ալ պատահեցաւ ... օր։

Արտաքան շրջանակէ ... պատմութեան մը մէջ Հայու մը ... ուած է մասնիչի եւ կապկածել... կածախնդրի մը ստորին դերը։

Շարժանկարին անունն է «La ... sans disque» ուր յաճախ կը կրկ... հետեւեալ յանկերգը.

— Ce Dicran, l'Arménien, c'est un ... leur, un bandit.

Ահա թէ ինչպէս կը ներկայ... մեզ եւրոպացիները։Այսպէ՛ս կը ... ձառուի այն չարքաշ ու ... կաւչող ժողովուրդը որ իրենց ... գաւ։

Ա. Տարօն...

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱՆԷՆ

1. Նիւթերու առատութեան ... ճառով, ստիպուեցանք յետաձ... շարք մը թղթակցութիւններ, ... պիտի երեւան հետզհետէ։

2. Քանի մը շաբաթէ ի վեր ... (թերթօնի բաժին) կարգի կը ... ան։

3. Անհրաժ անգամ մըն ալ կը յ... տարարենք թէ՝ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ... ՆԵՐԻՒ անստորագիր կամ կեղծ... գրութիւններ, մանաւանդ երբ ... գրութիւնը ծանօթ չէ ... խմբագրութեան։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ

Լիոն, (Յառաջ) — Այս տարի ալ, …նդէսէն քանի մը օր առաջ հրապարակուած էր աղուոր թռուցիկ մը …հանուած էր …ր բովանդակութիւնը ճշգրիտ գա-…փար մը կուտայ հեղինակներու նը-…պարտքի մասին: Հանդէսին փայլուն …թիւնն իսկ լաւ հարուած …եղաւ անոնց գլխուն:

…բեմին վրայ, զոյգ եռագոյններու …մէջ գրուած էր Դաշնակցութեան …նշանը եւ դրօշակը, որ նուիր-…ուած էր Սասունցի Գ. Երանոս Գըլըճ-…եանի կողմէ: Փանֆառը իր մասնաւոր …տեղը գրաւած էր եւ նախքան հանդէ-…սը սկսաւ նուագել զանազան հայկա-…կան կտորներ, ղեկավարութեամբ ըն-…կեր Ա. Մելքոնեանի: Ժամանակէն ա-…ռաջ բազմութիւնը իր տեղը գրաւած …էր, սրահին մէջ բնաւ պարապ աթոռ …չմնացած:

…Բացման նախագահ ընկ. Վարդան …եան ակնարկ մը նետեց մեր …թեան գործունէութեան վրայ, ու …զանազան դրուագներ: Ընկեր …Միրզէ ու Նուպար Գազազ յա-…ջող արտասանութիւններ ըրին:

…բեմ հրաւիրուեցաւ մեր Ֆր-…անսայի բարեկամ եւ ընկերվարա-…կան Գ. Ֆրէյսինէ: Ան յայտնեց որ …կրնար հայերէն խօսիլ: Եւ շարու-…նակեց.

— «Տիկիններ, պարոններ, ընկեր-…ներ, Ուրախութիւնս անսահման է այս …կին եւ ինչպէս կարելի է ուրախ …չըլլալ երբ մարդ կը գտնուի ժողո-…վուրդի մը առջեւ որ գիտէ սիրել, որ …գիտէ ապրիլ, եւ որ աւելին կայ, գի-…տէ պայքարիլ: Ազգերու պատմու-…թեան մէջ եղերական դրուագներ շատ …կան, բայց հայ ժողովուրդինը եղած …է գերմարդկային: Այդ բանը գիտենք …մենք, եւ եւ մեր բոլոր ընկերները, ո-…րոնք պարտականութիւն զգած են վը-…րայ բերելու ձեզ, այս գիշեր, իրենց …ընկերական եւ եղբայրական ամենա-…ջերմ բարեւներն ու համակրանքը»:

…ֆրանսերէն երկար խօսեցաւ: Մէջբե-…րեց …մեծանուն Ժօրէսին, …Քիյեառէն եւ Փրէսանսէէն, ո-…րոնք ժամանակ մը նոյն իսկ խորհըր-…դարանին ամպիոնէն խարազանեցին …ժողովուրդի թշնամիները: Եւ ի-…նչ, երբեւ այդ մեծ պարագլուխ-…ներուն արժանաւոր յաջորդները, …պարտաւոր են շարունակել կռուելու …յանուն հալածական ժողո-…վուրդներու ազատագրման եւ միջազ-…գային ընկերվարական իտէալներու …իրագործման: Յորդորեց — տրուած …ըլլալով որ ամբողջ աշխարհը յղի է …ցնցումներով — պատրաստուա-…ծ շրջան մը բոլորել, մինչեւ որ …նոր վճռական ժամը միահամուռ …գործունէութեան:

…Արծիւը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր …ազգային երգեր: Ընկ. Մ. Վարդան-…եան հիւանդութեան պատճառաւ չէր …կրցած ներկայ ըլլալ: Խօսքը տը-…րուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ս. …Վրացեանին, որ անդրադառնալով …Դաշնակցութեան հակառակորդ աղ-…բիւրներուն ըսաւ.

— Մեզի կ'ըսեն թէ Դաշնակցութիւ-…նը համաձայնելով անգլիական եւ ճա-…պոնական աշխարհակալութեան հետ, …պատրաստ է գործել Հայաստանի շինա-…րարութեան դէմ: Աղմկողները իրենք ալ գիտեն որ այսպիսի արտառոց բան գոյութիւն չունի, բայց գաղութները շփոթութեան մատնելու համար այսպիսի հէքեաթներ կը տարածեն: Հայաստանի բացասական երեւոյթները ծածկելով ոչ թէ այդ երկրին օգնած այլ վնասած կ'ըլլանք: Պարագան նոյնն է երբ բժիշկը կը ծածկէ հիւանդի հիւանդութիւնը: Դաշնակցութիւնը չուզեր հիւանդութիւնը ծածկել այլ կը ձգտի բժշկել զայն: Ներկայ Հայաստանի մէջ ինչ տեսակ բարգաւաճում ալ եղած ըլլայ, դարձեալ բաւարարութիւն չի կրնար տալ արտասահմանի հայութեան — ո՞ւր է այս զանգուածի հայրենիքը, Թրքահայաստանն է: Այս ժողովուրդը ազատ կ'ըլլայ այն ժամանակ, երբ կ'ազատագրուին Կարինը, Վանը եւ Տարօնը: Այո, հայ ժողովուրդէն զատ ոչ ոք իրաւունք ունի արեւելեան նահանգներուն մասին մտածելու: Այդ նահանգները մերն են: Մեր հակառակորդները կ'ըսեն թէ ցնորք է մեր այս գաղափարը: Բայց չէ՞ որ անոնք 15—20 տարի առաջ ալ նոյնը կ'ըսէին մեզի: Ներկայ Հայաստանի գոյութիւնը կ'ապացուցանէ թէ մեր հետապնդած նըպատակը երազ չէ եղեր: Մենք վստահ ենք որ պայքարով պիտի կրնանք տիրանալ մեր կորսնցուցած իրաւունքին: Քէմալական իշխանութեան գոյութիւնը չէ որ պիտի յուսահատեցնէ մեզ: Համիտի Թուրքիան աւելի մեծ եւ աւելի ուժով էր քան ներկայ Թուրքիան, բայց յեղափոխութիւնը կրծելով այդ կայսրութեան ծառին արմատները, խորտակեց, եւ շատ մը ազգերու ազատութիւն պարգեւեց: Դաշնակցութիւնը զէնքը վար չպիտի դնէ քանի չէ ազատագրուած Թրքահայաստանը»:

Հանդէսին փակումը կատարուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով: Ժողովուրդը չէր ուզեր սրահէն բաժնուիլ եւ Փանֆառը կրկին հնչեց Դաշնակցութեան քայլերգը:

** Հանդէսէն վերջ բոլոր ընկերներն ու համակիրները հաւաքուեցան ընկեր Քէնտիրեանի ճաշարանը, որ ծայրէ ի ծայր լեցուած ըլլալով շատեր ստիպուեցան ետ դառնալ: 30—40 հոգի կը նախընտրեն մինչեւ վերջը ոտքի վրայ կենալ, չզրկուելու համար ընկերային մթնոլորտէն:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեանը, երկու օգնականներով: Ոգեւորութիւնը սահման չունէր: Նուագ, երգ, ճառ: Տիկ. Ս. Թիրեաքեան եւ օր. Ծ. Տէր Պետրոսեան ոգեւորութիւնը կ'աւելցնէին իրենց մեներգներով: Իսկ անդին սեղանին շուրջ մէկ կարգի վրայ նստած են վեց երիտասարդներ. եկած են մկրտուելու Դաշնակցութեան աւազանին մէջ: Կնքահայրն է ընկ. Վրացեանը: Ոտքի ենք բոլորս ալ: Թեկնածուներէն մէկը կ'ուզէ խօսիլ երդումէն առաջ:

— Սիրելի հայրենակիցներ, ձեզմէ շատերուն պէս ես ալ թափառած եմ Տէր Զօրի անապատները, աչքովս եմ տեսած Թրքական բոլոր վայրագութիւնները, երբ հայրս սպաննուեցաւ քովս, ինծի կտակ ըրաւ որ եթէ ողջ մնամ ամէն ինչ պատմեմ յետագայ սերունդին եւ աչքերը յաւիտենապէս փակեց, այդ կտակով ան ամէն ինչ ըսել ուզեց... Ես թէեւ Դաշնակցութեան ջերմ համակիր, բայց մինչեւ այսօր չէզոք մնացի, թերեւս այս չէզոքութիւնս շարունակուէր տարի մը եւս, եթէ Ամերիկայի առաջնորդը մեր եռագոյնը անարգած չըլլար: Այդ դէպքէն ի վեր զգաստացած եմ եւ կ'ուզեմ իմ գործօն մասնակցութիւնս բերել Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Եւ երիտասարդները կը կատարեն երդումը, խորապէս յուզուած:

Նորեկ ընկերները 50 Ֆրանք կը նուիրեն Զարդարեան գրադարանին, իսկ ընկ. Ս. Վրացեան կը նուիրէ 50 կտոր գիրք: Ողջ նստատակ մը աճուրդի դրուելով ի նպաստ գրադարանին, 250 Ֆր.ի մօտ գումար մը գոյացաւ:

Վերակազմուեցաւ նաեւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Ներկայ տիկիններէն 17 հոգի անդամ արձանագրուեցան: Յոյս ունինք որ Կ. Խաչը պիտի կրնայ գործունէութեան բեղուն շրջան մը սկսիլ: Ընտանեկան այս ջերմ մթնոլորտը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն եւ ներկաները բաժնուած յայտնեցին որ յաջորդ անգամ վարձուի աւելի ընդարձակ սըրահ մը, այսպիսի առիթներու մէջ:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՏԷՍԻՆ

ՏԷՍԻՆ, 24 հոկտ. (Յառաջ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ հոկտ. 22ին, կիրակի գիշեր, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդ. Տան սրահին մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին: Հակառակ օրեր առաջ եւ նոյն իսկ մինչեւ վերջին ժամուն մեր ողորմելի հակառակորդներու մղած պրոպականտին եւ հանած թռուցիկներուն, ժամանակէն առաջ սրահի բոլոր աթոռները գրաւուած էին ընտրեալ հասարակութեամբ: Բոլորին կուրծքերը զարդարուած էին Հ. Յ. Դ. հիմնադիր եռրորդութեան — Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ — զարդանկարով:

Բեմին երկու կողքերը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, իսկ սրահը զարդարուած էր հայ ժողովրդի եւ Հ. Յ. Դ. նահատակներու բազմաթիւ նկարներով, որոնց վրայ իբրեւ ամպհովանի կը ծածանէր Կ. Խաչի անդամուհիներու նուիրած խոշոր եւ գեղեցիկ եռագոյնը: Բեմի կեդրոնը զետեղուած էին Հ. Յ. Դ. եռրորդութեան խոշոր խմբանկարը, Դաշնակցութեան զինանշանը եւ Անդրանիկի, Սեբաստացի Մուրատի եւ Դ. Վարուժանի խոշոր խմբանկարները:

Հանդէսը բացուեցաւ Վասպ. «Արծիւ» Փանֆառի «Մշակ բանուոր» քայլերգով, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի, ժողովրդի յոտնկայս ունկնդրութեամբ: Նախագահ ընկ. Վ. Հիւսեանը հրաւիրեց ընկ. Վ. Զուլֆիկեանը բացման խօսքը ըսելու: Ընկերը նախ բացատրեց օրուան տօնին իմաստը եւ պարզեց Դաշնակցութեան դէմ մղուած կեղտոտ պայքարին ծալքերը, Նեղոսի ափերէն, Եւրոպայէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, որ պարզեց երեք կուսակցութեանց, — Հնչակ, Ռամկավար եւ կոմունիստ — ծրագիրները եւ ներկայ գործունէութիւնը: Պատռեց Հօկին դիմակը եւ հաստատեց թէ այդ մարմինը, լծուած է անդադրում պայքարի մը, քայքայելու համար գաղութները: «Եւ որպէսզի իրենց այս ձեռնարկին մէջ յաջողին, ամէնէն առաջ խոլական արշաւի մը սկսած են հայ ժողովուրդի ազատագրման, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրագործման ձգտող եւ աշխատող միակ մարտական ու յեղափոխական կուսակցութեան — Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, իրենց գործակից ու աջակից ունենալով Կարմիր Հնչակեանները, ռամկավարներ եւ ուրիշ խմբակցութիւններ ու միութիւնները: Սակայն ի՞նչ է եղած այս բախտախնդիրներու գործունէութեան արդիւնքը. այն՝ որ ինչքան կը հալածեն Դաշնակցութիւնը, այնքան աւելի կը բարձրանայ Դաշնակցութեան հմայքն ու պատիւը հայ ժողովրդի աչքին. այնքան աւելի կը խտանան մեր կուսակցութեան շարքերը առողջ, գիտակից եւ երիտասարդ հայրենասէրներով: Տարիներով մեռցուցին, թաղեցին եւ հաշուեյարդարի ենթարկեցին այս կուսակցութիւնը, բայց ամէն անգամին ալ Դաշնակցութիւնը դարաւոր կաղնիի նման ցցուեցաւ իրենց առջեւ, դառնալով իրենց մշտական մղձաւանջը: Եթէ իսկապէս կ'ուզեն մեռցնել Դաշնակցութիւնը ու զայն հրապարակէն քշել, սխալ է այս ձեւը: Դաշնակցութիւնը մեռցնե՞լ կ'ուզեն, թող իրագործեն այն ամէնը, ինչի որ կը ձգտի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, — միացեալ եւ անկախ Հայաստան, հայրենիքի դռներու բացում բոլորին առջեւ, Հայկական սրբութիւններուն պահպանումը եւն.: Կրնա՞ն այս ամէնը կատարել մեր հակառակորդները, վստահ եղէք որ այն ատեն կը մեռնի Դաշնակցութիւնը: Իսկ քանի չէ եղած այդ, այնքան ատեն կայ, կը մնայ եւ պիտի մնայ այս կուսակցութիւնը, որպէս միակ արտայայտիչը հայ ժողովուրդի դարաւոր իղձերուն ու երազներուն: Կեցցէ ուրեմն հայ ժողովուրդը եւ իր հարազատ զաւակը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»: (Երկարատեւ ծափեր):

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցէին օր. օր. Ս. Հիւսեան «Հայ դրօշին», եւ Ա. Պետրոսեան «Քրիստափորին» արտասանութիւններով: Կ. Խաչի կողմէն տիկ. Հ. Յակոբեան «Կարմիր հող» եւ պատ. միութեան կողմէ Ա. Մարգարեան Թ. Զարդարեանի «Արիւն — արցունք» արտասանութիւններով: Ընկ. Միսաք Միրզէն իր երկու յաջող արտասանութիւններով ելեկտրականացուց հանդիսականները: Հանդէսին մեծ փայլ մը տուին փոքրիկները, Շալոյեանի, Պապաեանի, Թաթուլեանի, Քէչիչեանի եւ Գասպարեանի (վերջին երեքը աղջիկ) յուզիչ եւ յաջող արտասանութիւնները, ու ի վերջոյ 15 հոգինոց երկսեռ փոքրերու երեք խմբերգները, — «Մշակ բանուոր», «Պանք օթթօման գրաւեցին» եւ Սերոբ փաշայի երգը — որոնք արժանացան ջերմ ծափերու: Բոլորի կուրծքերուն խաչ—փակ կապուած էին հայկական եռագոյն ժապաւէնները: Այս առթիւ գնահատանքի երկու խօսք ըսենք Տէր եւ Տիկին ընկ. Թ. Ալթունեանին, որոնց անձնական աշխատութեան շնորհիւ պատրաստուած էր յիշեալ փոքրիկներու խումբը: Հանդէսի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, մէջընդմէջ «Արծիւ» Փանֆառը նուագեց «Ի բրեր ծայլից», «Լա Թուրիստ», «Դաշնակցական խումբ», «Զէյթունցիներ», «Յառաջ նահատակ» եւն. եւն., արժանանալով բուռն ծափերու: Հանդէսը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 11ին, Փանֆառի «Մեր հայրենիք» երգով եւ ժողովուրդը սկսաւ կամաց կամաց մեկնիլ սրահէն:

Հանդէսէն վերջը տեղի ունեցաւ ընկերա—համակրական հաւաքոյթ մը, ի պատիւ ընկ. Ս. Վրացեանին: Եղան զանազան բաժակաճառեր, մեներգներ եւ խմբերգներ, սեղանապետութեամբ ընկ. Ա. Միքայէլեանին: Ընդհանուր երգի և ուրախութեան մէջ խօսք տրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեանին, որ կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց զանազան խնդիրներու մասին: Պատասխանեց նաեւ ընկերներու շատ մը հարցումներուն, գոհ թողլով բոլորը: Հաւաքոյթը վերջացաւ առաւօտեան ժամը 3ին:

Ահաւասիկ շառաչուն ապտակ մը եւս Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին, որ իր սուտխօս թղթակցին բերնով կը գրէր թէ՝ «Տեսինի բիւրոյական Դաշնակներու մէջ պառակտում սկսած է եւ շատերը կը քաշուին»:

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՐԿԻՉ ՄԸ ՊԷՏՔ Է

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 հոկտ.).

— «Ընդհանրապէս բոլոր գաղութներու հայութիւնը եւ մասնաւորապէս Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութիւնը շատ փափուկ եւ պատասխանատու դըրութիւն մը ունի: Մեր թշնամիները, որոնք գիշեր ցերեկ կատարեալ ուշադրութեամբ կը հետեւին մեր քայլերուն, ամէն տեսակ գրգռիչ միջոցներ կը գործածեն մեզ կասկածելի եւ խռովարար տարր մը ներկայացնելու յաչս տեղական եւ հովանաւոր իշխանութեանց եւ տեղացի ժողովուրդներուն: Մեր յարուցած շատ անճշան դէպքն ու անկարգութիւնը անմիջապէս անբաղդատելի համեմատութիւններով մամլոյ նիւթ կը դառնայ ոչ միայն Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ, այլ կ'արձագանգէ նոյն իսկ Եգիպտոսի ու Պոլսոյ օրկաններուն մէջ: Յայտնի է որ մեր թշնամիները խտիր չեն դներ միջոցներու մէջ՝ գրգռելու համար հակահայ բոլոր տրամադրութիւնները:

Հովանաւոր ու տեղական իշխանութիւնները, որոնք այնքան թանկագին հոգածութեամբ իրենց դռները բացած են մեր առջեւ եւ մօտաւորապէս 100,000 Հայեր ընդունած իրենց սահմաններէն ներս, կատարեալ իրաւունքով կը պահանջեն մեզմէ որ չը դժուարացնենք իրենց գործերը եւ ըզգուշանանք խռովարարական արարքներէ եւ օրինազանցութենէ: Մեր նըւիրական պարտականութիւնն պէտք էր ըլլար համօրէն զօրավիգ կանգնիլ իշխանութեանց եւ զգուշանալ անոնց կամքին, փափաքին եւ ուղղութեան հակառակ ընթացքէ մը: Հովանաւոր տէրութիւնը, որուն սրբազան դրօշին ներքեւ այնքան ապահով եւ երջանիկ կեանք մը վերապահուած է մեզի համար, եւ ստարմութիւն եւ ներողամտութիւն կը սպասէ մեզմէ: Օտարոտի եւ վնասակար գաղափարներ, ներքին պառակտումներ եւ վէճեր, կռիւներ ու անկարգութիւններ բացարձակապէս կը վնասեն ու կ'արատաւորեն ոչ միայն մեր անունն ու արժանապատուութիւնը, այլ կը կազմալուծեն եւ դէպի քայքայում, անդունդ կ'առաջնորդեն մեզ:

Վերջին տասնամեակը շատ աղիտաբեր եւ յուսահատական եղաւ մեզ համար այդ տեսակէտով: Ոչ միայն չըբարեփոխեցանք եւ չաշխատեցանք դարմանելու օրէ օր սաստկացող պառակտումն ու անելութիւնը, այլ եւ խենթ խուլ ձեւացանք եւ անհամերաշխութեան ու անհասկացողութեան սերմերը աւելի խորացուցինք: Եւ ոչ մէկ փրկիչ, ոչ մէկ առաքեալ դուրս եկաւ մեր մէջէն՝ լրջօրէն մտահոգուելու եւ հաշտութեան, համերաշխութեան եւ միութեան շեփորը հնչեցնելու: Մէկ հատ իսկ անկեղծ ու անկողմնակալ հեղինակութիւն չկրցաւ արտադրել այս գաղութը, կասեցնելու համար դէպի գահավէժ սուրացող մեր ազգային մեքենային անիւը:

Ցնտադարձ ակնարկ մը մեր անցած տասնեակ մը տարիներու պատմութեան, զարհուրանք պիտի պատճառէ բոլորիս: Ի՞նչ աններելի մեղքեր գործեցանք մեր գաղութը պառակտելու եւ կազմալուծելու համար: Որքա՜ն վարկաբեկիչ եւ վնասակար արարքներու մէջ գտնուեցանք եւ ոտնակոխ ըրինք օրէնքն ու սահմանադրութիւնը: Բարոյական ի՞նչ անկում կրեցինք իրար հանդէպ անվստահութիւն եւ թշնամական վերաբերում ցոյց տալով: Մեր զալիք սերունդը կրթեցինք ու տոգորեցինք ատելութեամբ իրար հանդէպ եւ անոնց մէջ սերմանեցինք ապազգային անբաղձալի գաղափարներ: Ապահովութեան պաշտօնատուններուն զգուանքը հրաւիրեցինք մեր վրայ եւ սկսանք կասկածելի տարր մը նկատուիլ: Ոճրագործներ, գողեր եւ անբաղձալիներ շատցան մեր մէջ եւ դժուարացուցին ոստիկանութեան գործը: Ոտնակոխ ըրինք մեր ազգային սրբութիւնները ու աւանդութիւնները եւ սին վէճերով ու անմիտ պայքարներով ծիծաղելի դարձանք բոլորին: Տեղական մամուլը շարունակ մեր վրայ խօսեցնել տուինք եւ մեր թշնամիներուն երնեւանք եւ ուրախութիւն պատճառեցինք»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԾԻՒ»Ի ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Ինչպէս գրած էինք «Յառաջ»ի սուղ էջերուն մէջ, հոկտ. 22ին տեղի ունեցաւ «Արծիւ»ին երկրորդ ախոյեանական մրցումը U. O. Marseille Ա. խումբին դէմ, իր մարզադաշտին վրայ:

Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր: «Արծիւ»ին ֆութպոլիստները դաշտ եկան եռագոյն համազգեստով:

Բուռն պայքարէ մը յետոյ, «Արծիւ»ը շահեցաւ առաջին նշանակէտը: Քանի մը վայրկեանէն «փէնալ—թի» մը սուլուեցաւ, զոր պատիւ ըրինք հակառակորդին: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 1ի դէմ 1:

Երկրորդ կիսախաղին, «Արծիւ»ի խումբին յառաջապահները իրենց արագ ու ճշգրիտ խաղարկութեամբ յաջողեցան շահիլ երկու նշանակէտ, բայց դադարի ազդանշան տրուեցաւ: Ետոյ խաղը աւելի տաքցաւ եւ վերջացաւ «Արծիւ»ին յաղթութեամբ 2—1:

** «Արծիւ»ին փոքրիկներուն անդրանիկ ախոյեանական մրցումը տեղի ունեցաւ U.S.T.Marseille փոքրիկներուն դէմ, շատ գեղեցիկ խաղարկութեամբ: Շահեցան «Արծիւ»ին փոքրիկները, 3—0:

«Արծիւ»ին Բ. խումբի բարեկամական մրցումը ունեցան U. S. E. դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ: «Արծիւ»ին Բ. խումբը մեծ ճիգերով յաղթեց 1—0:

Գեղամ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ 1915-1924

— о.о —

11.— ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՀԱՆԳԻՍՏԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

Հայերէն յետոյ, գործ կուտայինք այն Քիւրտերուն որոնք Հայեր պահած եւ պաշտպանած էին:

Այդ շրջանի Հայերը որոնք վերապատսպարուած կ'ապրէին քիւրտ պէկերու գիւղերու մէջ, բառ մը հայերէն չէին գիտեր: Բայց ո՞վ կարող էր իրենց ազգին բան մը ըսել: Կը մեռնէին, կամ կը մեռցնէին: Անունները կորսուելու դատապարտուած էին, օրինակ, Արշակը՝ Իպրահիմ, Յովսէփը՝ Եուսուֆ եւայլն: Հետաքրքրուեցայ իրենց կրած ջարդի մասին: Իբրեւ պատասխան զիս առաջնորդեցին քարայրներու վերեւ, Քէրան Դըւէրը, ուր եւս կային մէկմէկ քարայր քանդուած եւ ոսկորներով լեցուն: Հայ բնակիչներուն կըմախքներն էին: Առանց հոռովէլին փոխարէն կը լսէի վայրի խոզերու խռնչիւնը, կաքաւներու կրկչոցն ու օձերու ֆշշոցը: Խորապէս յուզուած, սկսայ անիծել [illegible] ու Գրիգոր Լուսաւորիչը, որ սուրը առին Հայոց ձեռքէն եւ զայն վերածեցին բուրվառի, խաչի, սկիհի.. Ուղեկիցներս տեսնելով վիճակս, յորդորեցին իրենց … քիւրտերէնով.

— «Գէօր - պրաօ - պէօր, խոշ գու ախըլէ խօ վօնտա նապի լըվր»: (Հերիք եղբայր հերիք, հօ, խելքդ կորսնցնելու չես հոս):

Եւ հրաժեշտ առնելով իջանք, հետեւեալ օրը դարձեալ քարեր կռել կոփելու եւ կամուրջ շինելու համար...

Հետեւեալ օրը ճարտարապետ Ռայիֆ պէյ մեր քով եկաւ եւ …, վճարումները կատարել յետոյ, խնդրեց որ նամակով թելադրենք քաղաք մնացող քանի մը հայ վարպետներու «որ գան օգնեն կամուրջի շինութեան»:

Վախ չունէի այլեւս, կանոնաւոր կը վճարուէինք, ուստի հայերէն ձեռագրովս տեղեկացուցի հետեւեալ հայրենակից եւ բարեկամներուս որ անմիջապէս ճամբայ ելլեն.— Մեր Բենիամինը, վարպետս Տօնապետ Գէորգեան, Միհրան Պօղոսեան, Աւօրի Սայիտ, հայրենակիցս Սուլաւի գիւղացի Աղասի Ոսմբեան, Խնուսցի Մուշեղ Կիրեան, եւ քեռայրս Գեղամ Դաւիթեան Խնուսի Հարամիկ գիւղէն:

Վերջինս մեր արհեստի մէջ բնաւ աշխատած չէր, բայց դժգոհ ըլլալով իր արհեստէն, բերել տուի թէ իմ քով քարակոփութեան վարժուելու եւ միեւնոյն ժամանակ լիովին կը վարձատրուէր:

Տղաքը եկան եւ աշխատեցանք մինչեւ ձմրան սկիզբը: Բոլորս ալ բաւական դրամով վերադարձանք Տիարպէքիր, կրկին գալու խոստումով:

Տխուր եղաւ սակայն քաղաք հասած օրս: Քրոջս՝ Աղբրնաժի մէկ տարեկան Սիրունիկ երախան մահացած էր, Հայոց եկեղեցին գրաւուած էր կառավարութեան կողմէ եւ զինուորական հիւանդանոցի վերածուած:

Ալ սիրտ չունէի մնալու, կ'ուզէի հեռանալ որ եւ է գնով: Շատ չանցած ծնաւ անդրանիկ զաւակս (Ռուբէն): Կնքահայր եղաւ վարպետս՝ Տօնապետ: Երախան հազիւ 15 օրուան, կապոյտ հազի բռնուեցաւ եւ երեք օրէն մեռաւ:

1924ի առաջին ամսուան վերջն էր: Սկսայ հեռանալու մասին մտածել: Երթալ Հալէպ ու անկից ալ աւելի հեռուները:

12.— ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ

1923 նոյեմբերին առեններ երբ Թուրք կառավարութիւնը վերագրաւեց Ս. Կիրակոս եկեղեցին, հայ ժողովուրդը սկսաւ արտագաղթի: Ծեր ու երախայ անցագրով, իսկ զինուորները փախուստով, որովհետեւ «պէտէլ» ը կը պահանջուէր: Սկիզբները ամէն մարդ դիւրաւ իր ապրանքը ծախելով կ'երթար: Բայց ի վերջոյ Թուրքերը պոյքոթ հռչակեցին Հայոց ապրանքի եւ տուներու վաճառման դէմ: Ինչ փոյթ, սակայն: Ան որ վճռած էր իր ոտքի փոշին թօթվել, վճիռը գործադրեց առանց վախնալու ապրանքի կորուստէն: Ու գացին, գացին: Օրէ օր կը պակսէին բարեկամները եւ ազգականները: Հիմա կարգը իմս էր: Տասներեք հոգի Մարտինցի բարեկամ Արաբի մը հետ սակարկեցինք մարդ գլուխ 8 հնչուն ոսկի, որ մեզ հասցնէր Թուրք եւ սուրիական սահմանագլուխ: Ու մինչեւ Խապուր գետին եզերքը, Հասիճէ: Վճարումն ալ մեր պատուակէն, մեր նամակը բերել յանձնելէ յետոյ պիտի ըլլար մերոնց կողմէ:

1924 փետրուար 15ի կիրակի առաւօտ համբուրուելով բաժնուեցանք սիրելիներէս:

Ոտքով քալեցինք մինչեւ Ֆաղրիքա գիւղին եզերքը, երբ մթնեց ձիերը հեծնելով ճամբորդեցինք: Մեզ հետ էր նաեւ Գ. Յովհաննէս Տաղլեան, որ չէր ուզած մէկ օր իսկ ապաստան տալ եւ որ առանց մեր օգնութեան պիտի ըլլար «հազարումէկերորդը»: Գիշերը մինչեւ լոյս քշելէ յետոյ, երբ կը լուսնար ստիպուած էինք շեղիլ ճանապարհէն, ձիւնին եւ ցեխին յանձնուելով: Այդ ժամանակ հարկ էր իջնել անասուններու վրայէն, որովհետեւ կը խրէին: Գ. Տաղլեանը դանդաղաշարժ ըլլալով, միշտ ետ կը մնար եւ փոխանակ իր քաղաքացիներուն, ես էի որ կ'ընկերանայի, չյուսահատեցնելու համար: Նոյն բանը իւրաքանչիւր ձի հեծած եւ իջած պարագային: Վերջապէս հասանք Հասիճէ, գրեցինք մեր նամակները, տըւինք մեր պատուարարին, ու անկից ալ կառք բռնելով ուղղուեցանք Տէր Զօր: Մեկնելէ առաջ քննութիւն տըւինք Ֆրանսացի հրամանատարի, յայտնելով մեր փախուստի պատճառները:

Հասանք Տէր - Զօր, որ Եփրատով երկուքի կը բաժնուի, բաժնելով նոյնպէս զայն երկուքի: Երկու օր հոն մնալէ յետոյ, մեկնեցանք Հալէպ, եւ ցրուեցանք մեր ծանօթներուն տուները: Ես գացի մեր հայրենակից Ցըրոնք գիւղացի Բարսեղի տունը, ուր մնացի մինչեւ կնոջս հասնիլը: Հետզհետէ եկան բոլոր մեր ազգական - բարեկամները, եւ այսպէսով ազատուեցանք:

ՀԵՐԱՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(Շար.)

բուստին առթիւ։ Կառավարութիւնը որոշեց ազգային յուղարկաւորութիւն կատարել։ Այսօր, երեքշաբթի, հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Արհեստից Թանգարանը, ուրկէ ժողովուրդը կարենայ երթալ եւ իր յարգանքը մատուցանել։ Շաբաթ օր յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Պանթէոնի մէջ, ուր եւ պիտի թաղուի։ Այս առթիւ խորհրդարանը աւանդական օրէնքը պիտի քուէարկէ բացառիկ նիստի մը մէջ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Անմախրնթաց հանդիսութիւններ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն հոկտ. 29 թուականով.—

Բովանդակ Թուրքիան առատ արշալոյսին ոտքի ելած էր, տօնելու համար Հանրապետութեան տասնամեակը։ Դրօշազարդուած էին բոլոր քաղաքները, գիւղերը եւ գիւղակները։ Ամէն կողմ յաղթական կամարներ եւ դրօշակներ, պատկերներ, վիճակագրութիւններ եւ վերատառութիւններ։ Առտուն կանուխ Էնկիւրիի մեծ հրապարակը ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Հանրապետութեան նախագահը ժամը 9.30ին ընդունեց դեսպաններու եւ օտար պատուիրակութեանց շնորհաւորութիւնները։ Յետոյ, ընկերակցութեամբ մեծ ազգայինական նախագահին եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց, գնաց զօրահանդէսի վայրը, ուր բարեւի կեցած էին 30,000 զինուորներ։ Անմիջապէս Անկախութեան քայլերգը հնչեց եւ Մ. Քէմալ ճառ մը խօսեցաւ 100,000 ժողովուրդի առջեւ։ Ձայնասփիւռը երկրին ամէն կողմը կը տարածէր իր խօսքերը։ Ճառէն վերջը, ազգային քայլերգը երգուեցաւ զինուորներուն եւ ժողովուրդին կողմէ։ Զօրահանդէսին մէջ, մասնաւոր ամպիոններ յատկացուած էին հունգարական, պուլկարական, յունական, գերմանական պատուիրակութեանց եւ միւս դեսպաններուն եւ պաշտօնեաներուն, երեսփոխաններուն, նախարարներուն եւ այլն։ Զինուորական օդանաւեր կը սաւառնէին որոշ բարձրութեամբ եւ թռուցիկներ կը ցրուէին, ի փառս Հանրապետութեան։

Զօրահանդէսը տեւեց չորս ժամ։

Պոլսոյ մէջ, աւելի քան երկու հարիւր յաղթական կամարներ կանգնած էին եւ քաղաքը կարդուած էր Թրքական դրօշներու տակ, որոնց մէջ կ՚երեւային նաեւ օտար դրօշներ։ Իրիկունը Թրքական տորմիղը թնդանօթի 101 հարուածներ արձակեց։

Երէկ, երկուշաբթի, տեղի ունեցաւ ինքնատիպ արարողութիւն մը։ Թուրքիոյ բոլոր մասերէն տոպրակներով հող փոխադրուած էր Էնկիւրիի մեծ հրապարակը, այն վայրին վրայ ուր պիտի կառուցուի Հանրապետութեան տունը, նուիրուելով Մ. Քէմալի։

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՃԱՌԸ

Դեսպաններուն կողմէ շնորհաւորական ուղերձը արտասանեց խորհրդային դեսպանը, Պ. Սուրից, իբրեւ երէց անդամ։ Մ. Քէմալ շնորհակալութիւն յայտնելով, մասնաւորապէս շեշտեց.

— « Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը երբեք չէ շեղած սկիզբէն ի վեր կազմուած ուղեգծէն։ Ան միշտ ձգտած է երկրին զարգացման, խաղաղութեան մէջ։ Մենք այդ նոյն բարդաւաճումը կը մաղթենք բոլոր ժողովուրդներուն։ Թրքական յեղափոխութիւնը շինարար է։ Ան արդիւնքն է հայրենասիրութեան, միացած՝ բարձրօրէն մարդկային իտէալի մը։ Ան կ՚ուսուցանէ իր զաւակներուն անտես ընել բոլոր գեղեցկութիւններն ու մեծութիւնները, յարգելով բոլոր Թշնամութեանց։ Իբրեւ ջերմեռանդ եւ համոզուած մշակը այդ յեղափոխութեան, աշխարհին կը նայիմ բաց սրտով, ուղղամտութեամբ եւ բարեկամութեամբ »։

⁂ Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր խանդավառութիւնը փոքրամասնութեանց « որոնց պզպացումները հանդէպ Թուրքիոյ եւ Կայսրին տողորուած են իրական հաւատարմութեամբ եւ անկեղծութեամբ »։

⁂ Կիրակի օր, Փարիզի Թրքական դեսպանը Յաղթական կամարին տակ երթալով, ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ զինուորի գամբարանին վրայ։ Յետոյ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ դեսպանատան մէջ, ուր Սուաստ պէյ պարզեց Հանրապետութեան հաշուեմէջն յետոյ կատարուած յառաջդիմութիւնները եւ փառաբանեց Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութիւնը։ Իրիկուան դէմ Թուրք ուսանող մը բանախօսութիւն մը կարդաց Թրքական յեղափոխութեան մասին։

⁂ Էնկիւրիի զօրահանդէսին կը մասնակցէին նաեւ 5000 վեթերաններ, երկրին բոլոր մասերէն։ Զինուորներուն ետեւէն կ՚երթային հրետանին եւ հրասայլերը, մինչեւ հարիւր օդանաւեր թռիչքներ կը կատարէին։ Զօրահանդէսը փակուեցաւ երիտասարդ թրքուհիներու թափօրով։ Թնդանօթի 101 հարուածներ արձակուեցան բոլոր կեդրոնական քաղաքներուն մէջ։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆ, ՊՈՒՐԿ-ԼԱ-ՐԷՆ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» Միութեան տարեկան պարահանդէսը (ի նպաստ իր ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ) նոյեմբեր 18ին շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ։
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

« ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Հովանաւորութեամբ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին SALLE PANTINի մէջ
114, Grand'Rue. Chaville.
Կը ներկայացուի Ազգային-Յեղափոխական կեանքէ առնուած
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ողբերգութիւնը
Մուտք 4 ֆրանք։
Հաղորդակց. միջոց.— Առնել թիւ 1 հանրակառքը եւ իջնել Շավիլ Անսիէն Մէռի կայարանը։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ Ջարսանճագի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
84, ՌԻՒ ՇԱԲ. ՍԱԼ ՇԱԲԻ ՄԷՋ
Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի
կը ներկայացուի ՁԱՐ ՈԳԻՆ
Կը մասնակցին՝ Օրիորդ՝ Գրիգորեան։ Տիկիններ՝ Անուշ, Լէգովանեան։
Պարոններ՝ Պիշկէօթիւրեան, Յ. Ինճէեան, Կ. Մութաֆեան։
Մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրանք։

Ֆր. Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՄԱՔ-ՄԱՀՕՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25ին ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Պարահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Նոյեմբեր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
8, Rue Jean Goujonի շքեղ սրահին մէջ։ Մէթրօ՝ Շան զ'Էլիզէ։
Օրքէսթրը՝ PESANTI Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ։
Մուտք կիներու՝ 8 ֆրանք, այրերու՝ 10 ֆրանք։
Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւէն իսկ « Վէմ »ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք
Ձեռքէ կը ծախուի մէկ թիւը		12 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝
L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1934 ն. Տարի

Շուտով լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը՝ Միութեան Տասնամեակին առթիւ։

Բովանդակութիւն.— Մեր քննական պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ Վարդանանց (հեղինակութեամբ Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեանի)։ Յեղափոխական դէմքեր եւ նշանաւոր դէպքեր առանց կուսակցական խտրութեան. կրօնականառնները լրիւ։

Օրացոյցին ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը եռերանգ հայկական գոյն հուագոյններով, իսկ մէջտեղը դէպի Ազատութիւն նկարը (նկար՝ Հրանտ Ալեանաքի), օրացոյցին տակը Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը Յուշարձանով, ձախ եւ աջ կողմերը հինգական նկարներով։

Օրացոյցի թերթերուն մէջ զետեղուած են 25 նկարներ Հայոց Պատմութեան պատմական եւ յեղափոխական զանազան դէմքերու։

Օրացոյցը ամէն Հայու սրտին մօտիկ գործ մըն է եւ պատի զարդ մը բարեկամներու տրուելիք յաւելոյն նուէրը։

Այս տարուան օրացոյցին գեղեցկութիւն ընտրութիւնը աւելի բազանց ընելու համար, յանձնուած է Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլի խնամքին։

Հայրենակիցնե՛ր, ինչպէս գիտէք անցեալ տարի երկրորդ տպագրութիւնով դարձեալ չկրցանք գոհացում տալ բոլոր ապսպրանքներուն, այս տարի որոշուած է առաջին տպագրութիւնով միայն բաւականանալ, ուստի անմիջապէս դիմեցէք՝ չզրկուելու համար այս գեղեցիկ եւ խնամուած գործէն։

Դիմել միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale, Marseille
Փարիզի եւ շրջաններու ընդհ. գործակալ՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51, rue Mr. le Prince, Paris (5)։
Լիոն եւ շրջ. Վահան Հիւսեան, 3, rue Tellier. Décines։
Պէյրութ Գրատուն Ապաճեան եղբայրներու։
Հալէպ խորէն Գըրգըրեանեան, 22, rue Boustan Kulak։
Պէյրութի մէջ Գրավաճառ խորէն Աղնաւորեանի մօտ։
Գին Մարսէյլի համար 5 ֆրանք։ Գաւառներ եւ Արտասահման 5.50 ֆր.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

ՃԱՂԱՏ ՄԵՔՍԻԿԱՑԻՆ

Մեքսիկացին ի՞նչ կը մտածէր ընել։ Եթէ իրապէս Քուպա երթալ էր նպատակը, անշուշտ Սպանիայէն պիտի անցնէր։ Յաջորդ օրը Պարչելոնա մեկնող նաւ մը կար։

Էչընոէն կը զգուշէր Նաւոլէէն։ Արեւուն ցոլացումը ճերմակ պատերուն վրայ կը յոգնեցնէր աչքերը, կարծես կը խեղդուէր փոշիին մէջ, աղմուկը կը ջլատնացնէր ղինքը։Կալլերիայի մէջ խմած քոքթէյլը չկրցուց զինքը, ոչ ալ շարժանկարը զուարճացուց։ Երբ վերջապէս պանդոկ վերադարձաւ, գրասենեակէն լուր առաւ թէ չողեկառքը յաջորդ օրը այնքան կանուխ պիտի մեկնէր որ կը նախընտրէր հաշիւը իրիկուընէ կարգադրել։ Պայուսակները կայարան ղրկեց եւ սենեակին մէջ միայն ձեռքի պայուսակը թողուց որուն մէջ ծածկագիրը եւ երկու գիրք կար։ Ճաշէն վերջ սենեակը քաշուեցաւ Մեքսիկացին սպասելու։ Զգայնութիւնը զայրոյթի կը փոխուէր։ Սկսաւ կարդալ, բայց գիրքը ձանձրացուց զինքը։ Ուրիշ մը առաւ, սակայն անկարելի եղաւ ուշադրութիւնը կեդրոնացնել։ Ժամացոյցը կը քալէր յուսահատեցուցիչ դանդաղութեամբ մը։ Որոշեց առ նուազն երեսուն էջ չկարդացած ժամացոյցը չնայիլ եւ վերսկսաւ կարդալ։ Աչքերը ի զուր կը ճղնէին հետեւիլ տողերուն, չկրցաւ ըսել թէ ի՛նչ կ՚ըսէին անոնք։ Դարձեալ ժամացոյցը հանեց։ Աւաղ, հազիւ տասնուհինգ էր։ Ի՞նչ կ՚ընէր զօրավարը։ Իսկ եթէ գործը ձախողած էր։ Ցանկարծ պատուհանը եւ վարագոյրները գոցելու գաղափարը ունեցաւ։ Անհամար սիկառէթներ ծխեց։ Տանըմէկը քառորդ։ Սոսկալի անսիրտ մը եկաւ աչքին առջեւ եւ սիրտը սկսաւ բաբախել, բազկերակը համրեց եւ զարմացաւ որ բնականոն էր։

Հակառակ օդին մեղմութեան եւ սենեակին ջերմութեան, ոտքերը եւ ձեռքերը սառ կտրած էին։ Ախ, այս անիծեալ երեւակայութիւնը։ Ցանկարծ « Ոճիրը եւ Պատիժը » վէպին սպանութեան տեսարանը ցցուեցաւ իր յիշողութեան մէջ։ Ի զուր ջանաց վանել այդ մտայլկումը։ Գիրքը սահեցաւ ծունկերուն վրայ եւ աչքերը սեւեռած գորշ թուղթով ծածկուած պատին, ինքնիրեն կը հարցնէր թէ ինչպէս կարելի է յարմարութիւն գտնել Նաւոլիի մէջ, մէկը սպաննելու համար։ Ճիշդ է, ծովեզերքը վիլլա Նացիօնալը կար, այդ երկար պարտէզը, ծովածոցին դէմ։ Հոն ամայի էր գիշերը եւ շատ մութ, այնպիսի բաներ կը պատահէին հոն որ օրուան լոյսին կարելի չէր եւ վերջալոյսէն վերջ, խոհեմ մարդիկ կը զգուշանային այդ մութ ծառուղիներէն։ Փոսիլիփի եռեւի ճամբան շատ ամայի է եւ գիշերը դէպի բլուրը բարձրացող որոշ արահետներու վրայ երբեք մարդու չէիր հանդիպեր, բայց ի՞նչպէս հոն կարելի էր տանիլ քիչ շատ զգոյշ մարդ մը։ Գալով ծոցին շուրջ կառուցուածպատայտ մըջոցստուելու հարցին, շատ վտանգաւոր էր։ Նաւակները վարձողը ձեզ կը տեսնէր եւ յետոյ պիտի ընդունէ՞ք մակոյկ մը վարձու տալ օտարներու։

Նաւահանգիստին մօտ, անշուշտ պանդոկներ կան ուր անխոհեմ հարցումներ չեն ուղղեր ճամբորդներու։ Բայց հոն ալ ձեզ սենեակ առաջնորդող սպասաւորը ժամանակ ունի ձեր դէմքը լաւ մը դիտելու։

Էչընոէն անգամ մըն ալ ժամացոյցը նայեցաւ։ Տեղը չէր կրնար նստիլ։ Ուղեղը բոլորովին զատարկ, այլեւս չըփորձեց իսկ կարդալ։

Վերջապէս դուռը այնքան մեղմութեամբ բացուեցաւ որ Էչընոէն սոսկաց։ Մեքսիկացին իր առջեւն էր։

— Վախցուցի՞ ձեզ։ Նախընտրեցի չզարնել դուռը։

— Ձեր ներս մտնելը տեսա՞ն։

— Երբ զարկի դուռը, գիշերապահը կը քնանար։ Գլուխը վեր իսկ չառաւ։ Կը ցաւիմ այսքան ուշանալուս, բայց ստիպուած էի փոխել վրաս գլուխս։

Բարմանա կրկին իր ճամբորդութեան հագուստը հագած էր եւ խարտեաշ կեղծամը դրած։ Աւելի բարձրահասակ, աւելի վայելուչ կ՚երեւար։ Իր դիմագիծերն իսկ կարծես փոխուած էին։ Աչքերը կը փայլէին։ Շատ լաւ տրամադրութիւն ունէր։

— Ինչքան տժգոյն էք, սիրելիս, յուսամ չանհանգստացաք։

— Փաստաթուղթերը բերէ՞ք։

— Ափսոս, ոչ, վրան չէր, ահա ինչ որ գտայ վրան։

Սեղանին վրայ դրաւ հատ դրամապանակ մը եւ անցագիր մը։

— Ահ, ոչ, բաւ Էչընոէն, պահեցէք ատոնք։

Ուսերը թօթուելով Մեքսիկացին կրկին գրպանը դրաւ զայն։

— Իսկ գօտի՞ին մէջ։ Կ՚ըսէիք թէ յաճախ կը շօշափէր փորը։

— Միայն դրամ կար։ Գալով դրամապանակին, միայն անձնական նամակներ եւ կնոջ պատկերներ կը պարունակէր։ Գիշերը ինծի հետ դուրս ելլելէ առաջ պայուսակին մէջ ձգած ըլլալու է փաստաթուղթերը։

— Տեսա՞ք որ պարապը ելանք։

— Սենեակին բանալին ունիմ։ Երթանք նայինք պայուսակները։

Էչընոէն զգաց որ սիրտը կը կքի։ Տատամսեցաւ։ Մեքսիկացին ներողամտութեամբ ժպտեցաւ։

— Ինծի նայէ՛ բարեկամս, ոչ մէկ վտանգ կայ, ըսաւ, տղայ մը համոզելու պէս, բայց եթէ շատ հոգ կ՚ընէք, ես մինակս կ՚երթամ։

— Ոչ, ձեզի կ՚ընկերանամ։

— Ամբողջ պանդոկը կը քնանայ։ Գ. Անտրէասին չէ որ մեզ պիտի խանգարէ։

Էչընոէն չպատասխանեց։ Ձեռքին կը գողային, քանեց կօշիկները եւ օրինակին հետեւեցաւ։

— Առաջ անցէք, այդպէս աւելի լաւ է, ըսաւ, ձախ դարձէք եւ նրբանցքը մէջ յառաջացէք։ 38 թիւն է։

Ցանցառ զետեղուած լամբարներով լուսաւորէին նրբանցքը։ Էշըն դուրս ելաւ։ Իր յուզումը հակառակ էր ընկերոջը հանդարտութեան։ Երբ Ցոյնին դրան առջեւ հասան, Մեքսիկացին բանալին խօթեց, դուռը եւ ներս մտաւ։ Լոյսը վառեց։ Էչընոէն իրեն հետեւեցաւ։ Գիշերը փեղկերը փակ էին։

— Այժմ վախնալիք բան չկայ։ Զարտուղինք։

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)